This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

CONTROVERSIARVM medicarum & philosophicarum,

Francisci Vallesij Couarruuiani editio secunda, ab eodem Autore recognita & aucta.

Ad Illustrissimam & Excellentissimam D.D. Mariam Mendoziam Marchionam Zeneti.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
FAC. DE MEDICINA

COMPLVTI.

EXCVDEBAT ANDREAS DE ANGVLO. ANNO. M.D.LXIIII.

Cum priuilegio Regis.

Digitized by Google

El Rey.

POR quanto por parte de vos el doctor Francisco de valles medico catredatico enla Vniuersidad de Alcala de Henares, nos fue hecha relacion, diziendo, que vos aueis hecho vn libro de medicina: cuyo titulo es. *De controuersiis medicis:* el qual era muy vtil, y prouechoso y necessario, y porq̃ enlo hazer os auiades ocupado mucho tiempo y auiades tomado mucho trabajo, me suplicastes vos hiziesse merced, y diesse licencia para que vos, o quien vuestro poder ouiere, y no otra persona alguna pudiessedes imprimir y vender el dicho libro, por tiẽpo y espacio de diez años, o como la mi merced fuesse. Yo acatando lo suso dicho y que el dicho libro fue visto y examinado por los del nro consejo. Por hazeros bien y merced tuue lo por bien y por la presente doy licencia y facultad a vos el dicho doctor Francisco de Valles, o a quien vuestro poder ouiere para que por tiempo y espacio de diez años primeros siguientes que corran y se cuẽten desde el dia dela fecha desta mi cedula en adelante podays imprimir el dicho libro de medicina, y lo podays vender en todos los nuestros reynos y señorios con que despues de impresso antes que se venda, se trayga al dicho cõsejo para q̃ enel se tasse, al precio a q̃ se ha de vender, e mando e defiẽdo q̃ durante el dicho tiempo delos dichos diez años ninguna ni algunas personas destos dichos nros reynos e señorios, no sea osados de imprimir el dicho libro ni lo vẽder ni traer defuera dellos saluo vos el dicho doctor Valles, o las personas q̃para ello el dicho poder ouierẽ so pena q̃ qualquiera otra persona, o psonas q̃ vẽdieren el dicho libro, o le traxerẽ defuera, no siẽdo delos q̃ vos hizieredes imprimir pierdã todos los q̃ ouieren imprimido e tuuieren en su poder como dicho es. E demas incurran en pena de quarenta mil marauedis: las quales dichas penas sea la mitad para la camara de su magestad. E la otra mitad para vos el dicho doctor Francisco de Valles e mãdo alos del nro consejo, Presidẽte y oydores, de nuestras audiencias alcaldes alguaziles dela nuestra casa y corte y chãcillerias e otras qualesquier justicias e juezes de todas las ciudades villas e lugares destos reynos y señorios. Assi alas q̃ agora son e seran de aqui adelãte que guardẽ e cumplan e hagan guardar esta mi cedula e lo enella contenido e contra el tenor e forma della no vayan ni passen ni cõsientan yr ni passar en tiempo alguno ni por alguna manera, durante el dicho tiempo delos dichos diez años so pena de la mi merced e de doze mil marauedis para la mi camara e fisco a cada vno q̃ lo cõtrario hiziere. Fecha enla villa de Valladolid a veynte y seys dias del mes de Enero de. 1556. Años.

La Princesa.

Por mandado de su Magestad su alteza en su nombre.
Francisco de Ledesma.

Digitized by Google

Illustrissimæ & excellentissimæ. D. D. Mariæ MENDOCIĘ MARCHIONĘ ZENETI,

Andreas de Angulo Typographus, perpetuam fœlicitatem exoptat.

VM IAM DIV HEROIS EXCEL*lentissima, propter præclaram tui nominis famam, eximiasque virtutes quæ omnium sermone celebrantur, vehementi quodã studio ad tuas res omnes exardescã: ea semper cogitatio in animo meo penitus insedit, vt aliquã videlicet rationem inirem, qua tibi voluntatem meam erga te, & singularem obseruantiam aliqua ex parte declararem. Quo quidem desiderio cùm vehementius quotidie flagrarem, ferrerq; cupiditate quadam insatiabili, vt quantum te suspicerem, apud animum tuum testatum relinquerem: eam nactus sum occasionem, qua ardentissimum hoc desiderium aliquatenus licebit explere. Cùm enim proximis hisce diebus nobilissimum medicarum Controuersiarum opus à doctissimo viro Francisco Valleſio non pridem editum, nunc verò denuo recognitum, & ab ipso autore locupletatum meis typis excuderem: glorioſum mihi in primis tibi autem non iniucundum fore existimaui, si præclaram hanc occasionem ineundæ à te gratiæ non amitterem, idq; omnibus suis numeris expletum & perfectum opus, quod tanto plausu & acclamatione medici omnes excipiunt, & venerantur, tibi humiliter offerrem. Vt illius viri opera tui nominis splendore protegerentur, & autorem suum hac de causa ampliori laude cumularent, cuius tu etiam opera & industria in aduersa valetudine vti soles. Videtur enim tuæ amplitudini esse consentaneum, vt cui iure optimo tuæ salutis cura commissa est, illius etiam honorem, quo ad eius fieri possit, amplifices, & sartum & tectum (vt aiunt) ab omni maleuolorum impetu & furore, tuo patrocinio syncerum integrumq; conserues. Excipe igitur ea qua soles humanitate hoc pulcherrimum opus propter eius autorem, & obsequium nostrum, propter singularem obseruantiam, qua etsi tibi ignotus, te, & familiam tuam Illustrissimam mirificè vsque ad hodiernum diem semper colui. Fortunet Deus opti. Maxim. dignitatem amplissimam qua frueris, & te semper tueatur, incolumenque diutissimè custodiat. Cõplu. ex officina nostra. 3. calend. Septembris. Anno Domini. 1564.*

AD LECTOREM.

QVO TIBI PROFVTVRVM OPVS SCRIBErem candide lector, nihil laboris recuſaui, ſed ne quidquam deſiderares omnes medicæ artis partes percurri, & omnia quę controuerſa ſunt inueſtigaui, ſiue controuerſiam peperiſſet varietas ingeniorum, ſiue autoris cuiuſpiam Græci, Barbari, aut Latini, ſcripta contraria, ſiue interpretum error & corruptio verſionum. Legi antiquorum Philoſophorum & medicorum optimos, Arabum & Neutericorum omnes, qui non ſunt viliſsimi, ne qua probabilis opinio relinqueretur non confirmata aut abſurda nõ refutata. Interim nulli me addixi autori (ita enim oportuit deciſorem controuerſiarum) ſed ſingulas ſententias per ſe ipſas expendi, neq; conciliatorem deſpiciens neq; Galenum reformidans. Quare minus eſt quod quiſquàm mihi ſuccenſeat, quòd in illius opinionem aliquando acerbius inuehar, id enim conditione huius operis, quod de controuerſiis eſt fiet, potius q̃ quòd nobis quiſpiam contemptui ſit. Nullam earum verſionum quæ circunferuntur ſequutus ſum, ſed omnia loca Græcorum quæ oportuit citare propria verſione ſum proſequutus, niſi forte cum nihil ex vulgari cenſebã permutandum. Seruaui religiosè autorum verba quanquàm interim periret elegantia. Quod feci ne vbi ex locis aliquibus eruta eſſet cõtrouerſię deciſio, alia nobis de nuò eſſet agitanda, an ita haberetur in codice Græco. Itaque potes iã opus hoc ingredi, ac in Græcis autoribus libere verſari, etſi ſermonẽ Græcum non ſaluta ueris. Quod ſi in iis quæ ex Barbaris autoribus citãtur præſtitiſſem, nihil in hoc opere videretur deſiderari. Verum id non potui, quia neq; librorum Arabum eſt apud nos copia, neque ſermonem adhue didici. Quod apud hos autores placebit, confirmabo, quod minus, refutabo. Si quid illis imponitur, interpretum culpa eſt, & luẽt ipſi autores pœnas, quòd tam Barbaro ſermone vſi ſint, vt potius præclara opera perierint, quàm illum illuſtrauerint. Si quas controuerſias hiſtoria anatomes oportuit decidi, res oculis exploraui non ſemel, nec ſine teſtibus, ſed pluries, & adſcitis diſcipulis, monitiſque, quorſum ea quæ rerentur, quò ita res minus poſſet fallere. Tu ergo ne cura inuidorum verba, qui te eò auidius arcere ab hoc opere nitentur, quò te id intelligent magis probaturum. Iſthæc eſt humani ingenii conditio. Sed tu ſi ſapis tibi proſpice & noſtro labore fruere: quod nobis erit magnum operæpretium. Quædam alia opuſcula quæ domi habeo, vt hæc acceperis, ita dabuntur, aut tibi, aut tineæ.

Digitized by Google

INDEX.

Index rerum memorabilium alphabetico ordine digestus, in quo primus numerus folium, secundus folij faciem indicat.

A

Accretio non est motus sed mutatio quæ motibus succedit. 48 fa.2

Actio non est diuersa a resistentia. 6 fa.1

Actiones omnes a facultate non fiunt. 81 fa.1

Adolescentiam calidam & humidam quidã dicunt. 12 facie.2

Adolescentiam tẽperatã esse cẽsent Ga. 12 fa.2

Aerem stoici frigidum asserebant, contra ac peripatetici. 3 fa.1

Aer asseritur temperatus esse, 3 fa.2

Aer necessarius vitali calori ob mediocrẽ vẽtilationem & mediocre frigus. 53 fa.1

Ætates præcipuæ quinque. 11 fa.1

Ætas consistendi incipiens post iuuentutem fere pertingit quinquagesimum annũ. 11. f.2

Agens quodcũque repari, Arist. & Gal. sentẽtia. 5 fa.2

Alimentorum sumendorum quis debeat esse ordo. 128 fa.1

Aloe an manare faciat sanguinem, an potius sanguinem sistat. 174 fa.1

Aloe an torum corpus purget. 174 fa.1

Aloe admista melli non purgat minus. 175. fa.2

Amor cuius potentiæ sit affectus, & in quam rem feratur, & quis consensus membrorũ principalium per amorem cõtingat. 63 fa.1

Amans in id quod amat, transformari appetit. 63 fa.1

Amantes quid patiantur. 63 fa.2

Amaritudo an semper ex calore oriatur. 176 fa.2

Animalis facultas quæ vnica est mouẽs & sentiens in cerebri medulla residet vt in præcipua sede. 37 fa.2

Animalem facultatem morientem in meningibus sentientem in cerebri medulla esse dixit Fernelius. 37 fa.2

Animalis facultas tribus modis expellit. 110 fa.2

Antipathia quid sit. 92 fa.2

Antiperistasim neoterici male explicãt. 7. f.1

Antiperistasis vera enarratio. 7 fa.2

Aqua quo modo ascẽdat ne detur vacuũ. 2. f.2

Aqua quo modo sit humidior aere. 3 fa.1

Aqua an nutrire possit. 130 fa.1

Arteriæ simul cũ corde dilatantur & cõstringuntur. 55 fa.2

Arteriæ & cor non se impediunt trahendo & expellendo mutuò. 56 fa.1

Arteriæ constrictio cur cognitu difficilior q̃ dilatatio. 57 fa.2

Astringentia commode miscentur cum expurgantibus. 174 fa.2

Astrorum concursus & oppositiones an cauere oporteat admittendum sanguinẽ & expurgandum. 156 fa.1

Auditus instrumentum aerem quendam insitum esse, Arist. sententia est. 46 fa.2

Auditus instrumẽtum neruum esse ad auré veniẽtẽ in lib. de carnibus dicitur. 47 fa.1

Auditus instrumentũ ossicula esse quædam Vesalius opinatur. 45 fa.1

Auditus instrumentum non sunt ossicula a Vesalio inuenta. 47 fa.1

Auerrois sententia de modo quo elementa sunt in mixtis refutatur. 1 fa.2

Auicenna inuenit modum, quo Ari. sentẽtiã de cordis principatu defenderet. 36 fa.2

Auicẽnæ sententia de tẽperamenti essentia refutatur. 8 fa.1

Aui. & stoicorum sententia de modo quo elemẽta sunt in mixtis refutatur. 2 fa.1

B

Bestiæ sibi sanguinis missionem & purgationem moliuntur. 136 fa.1

Bilis qualis sit secundum naturã 21 fa.2

Bilis sanguine est calidior. 21 fa.1

Bilis vitellina quã habeat generationẽ. 21 fa.2

Bilis porracea & æruginosa vbi generetur. 22 fa.1

Bilis zinaria an sit. 22 fa.2

Bilis atræ species tres. 24 fa.1

Bilis atra nõ fit ex pituita per vstionem. 24. fa.1

C

Cacochymiæ species & causæ. 135 fa.1

Cacochymia melãcholica ex qua interie proueniat. 135 fa.1

Digitized by Google

INDEX.

Calor natiuus quo modo ex accidẽti nos corrumpat. 125 fa.1
Calor natiuus non consumit subiectum corpus. 125 fa.1
Calor perse trahit vt frigus per se repellit. 141 fa.2
Caninæ famis causæ. 102 fa.1
Capilli non viuunt. 29 fa.1
Capillos viuere vita vegetatiua nõ aũt sentiẽte quidam dicunt. 29 fa.1
Capilli crescunt in cadaueribus. 29 fa.2
Caput propter oculos factum non aũt propter cerebrum. 35 fa.1
Caros an fiat cum febre. 109 fa.1
Caros an lædat respirationem. 109 fa.2
Causarum genera quatuor. 82 fa.1
Causa materialis morbi nulla est. 82.fa.1
Causa finalis morbi nulla est. 82 fa.1
Causæ efficientes morborum quædam externę, quædam internę. 82 fa.1
Causæ externæ morborum quædam per se sunt quædam per accidens. 82 fa.2
Causæ antecedentes morborum. 83 fa.1
Causa coniuncta quid sit. 83 fa.1
Causa continens quid sit. 83 fa.1
Causa continens an in morbis sit. 83 fa.2
Causæ caloris. 84 fa.2
Causæ frigoris. 85 fa.2
Causæ caloris omnes nimio excessu fiũt causæ frigoris. 85 fa.2
Causæ frigoris non fiunt excessu causæ caloris. 85 fa.2
Causæ siccitatis & humoris. 86 fa.2
Causę compositarum intemperierum. 86 fa.2
Causę intemperierum cũ materia. 86 fa.2
Causa morbi an possit esse membri robur. 87 fa.1
Causę externę adhuc manentes indicant in curatione. 157 fa.1
Cerebrum melius est in capite quã in thorace 35 fa.2
Cerebri quis vsus sit apud Ari. 36 fa.2
Cibi & potus sumendi quis debeat esse ordo. 129 fa.1
Chylus ventriculum nutrit. 20 fa.1
Coctiones alimentorum quot sint. 18 fa.2
Coctionis prioris defectus an sequenti possit emendari. 127 fa.1
Coctio alimentorum quibus ex causis vitietur 131 fa.2
Coctio an semper crassitudinem pariat. 151 fa.1
Coctio an sit ad expurgationem semper necessaria si succus non turget. 151 fa.2
Coctio an sit expectanda ad expurgationem perfecta, an sufficiat manifesta. 153 fa.1
Coctioni an omnes succi sint apti. 154 fa.1
Coctio duplex perfecta & imperfecta. 154 fa.2
Cœna an debeat esse maior prandio. 130. fa.2
Coitus nimius cur corpora extenuat. 32 fa.2
Colores pallidi explicantur. 22 fa.1
Colores ab albo in nigrum ordine numerantur. 24 fa.1
Coloris definitio ex Platone. 45 fa.1
Colorum species indiuiduæ incorporeęque non sunt. 49 fa.1
Colores qui pręcipuè in vrinis considerãdi. 67 fa.1
Colores qui calori, qui frigori tribuantur, 67 fa.2
Color viridis an sit semper a calore. 68 fa.1
Color viridis vstione semper fit. 68 fa.2
Color huidus semper fit extinctione caloris 68 fa.2
Color vitiosus in oculo impediens visionem morbus est. 81 fa.2
Color vitiosus in oculo in quo morborũ genere collocetur. 81 fa.2
Colores qua ratione non possint primas ostendere qualitates. 176 fa.1
Compositio corporis humani multiplex. 1 fa.2
Contrarias qualitates nullis gradibus posse committi quidam dicunt. 4 fa.1
Contrarię qualitates simul esse possunt. 4 fa.1
Contrariæ qualitates quo modo iunguntur in eodem subiecto. 5 fa.1
Confitentes qui dicantur, & quam ob causam. 11 fa.2
Conuulsio omnis an fiat ex repletione & inanitione. 110 fa.1
Conuulsio ex humore genere differt ab ea, quæ fit ex siccitate. 111 fa.2
Consensus mirabilis inter diuersas facultates & eiusdem diuersa instrumenta. 94. fa.2
Conseruatio corporum an fiat similibus qualitate & gradu. 125 fa.2
Consuetudo aduentitia natura. fol. 162. fa.2
Consuetudo comparatur secundum omnes animę facultates. 162 fa.2
Consuetudo euacuationum tolerantiam facit, non indigentiam. 163 fa.1
Consuetudinis causa instigatur. folio. 163 fa.2

Digitized by Google

Consuetudinis facultatum naturaliū causa. 163 fa.2
Consuetudo diuersa res est ab aduentitia natura. 164 fa.1
Consuetudo ad naturam habet rationem dispositionis ad habitum, 164 fa.1
Consueta quantitas cur melius feratur. 165 fa.1
Consuetæ motiones secundum locum cur facilius ferantur. 165 fa.2
Consuetudinis ne præstantior sit indicatio, an naturæ. 166 fa.2
Cordis qualis temperies. 14 fa.1
Cor primum inter membra generari, Auicennæ tententia est, & peripateticorum. 30 fa.1
Cor omnes virtutes præcipuas habere censuit Aristo. 35 fa.2
Crassitudinem inducentium portionū quis sit vsus. 150. fa.2
Crisis nomen quid significet. 194 fa.2
Crisis quæ sit prestantior nocturna an diurna 194 fa.2
Crisium species quænam aliis præstent. 195 fa.2
Crises quæ quibus morbis competant. 195 fa.2
Cruditas duplex acida & nidorosa. 131 fa.2
Cruditas acida an semper fiat a frigore. 131 fa.2
Crudis succis laborantes an fricare liceat. 167 fa.2
Cutis medium temperamentum obtinet. 13 fa.2
Curatio an fiat per contraria æqualia. 160 fa.2

D

Deceptiones a sensu multæ nisi adsit ratio 59 fa.1
Dentes quo modo in cadaueribus augeri videantur. 29 fa.2
Dentes quo modo regenerentur, 33 fa.1
Dies decretorii qui sint. 186 fa.1
Dies critici an habeāt vim a radice superna. 186 fa.1
Dierum criticorum causa in lunam reiicitur. 186 fa.2
Dies decretorii an integri debeant assumi ad computationem. 187 fa.1
Dies decretorii impares an sint fortiores in iudicando quam pares. 187 fa.1
Dierum criticorū cōputatio in muliere quæ post partum febre corripitur, an incipere debeat a die partus, an febris. 187 fa.2
Dierum criticorum computatio in morborum recidiuis, an fiat ab ipsis recidiuis, an a primo morbo. 188 fa.2
Dolor sensus est tristis. 88 fa.1
Dolorem obiectum esse sensus, non ipsam sensus actionem, quidam dicunt. 89 fa.1
Dolor an soli tactui contingat, an sensibus omnibus. 89 fa.1
Doloris causę. 98 fa.2
Dolorem an omnis intemperies facere possit 100 fa.2
Dolor an trahat. 140 fa.2
Dormientes non omnino sensu & motu carent 90 fa.1
Dormire an ab assumpto pharmaco expediat 155 fa.1
Doses medicamentorum non dicuntur ad temperatam naturam. 175 fa.1
Doses vt permutentur, quæ animaduerti debeant. 175 fa.1
Doses medicamentis assignatæ quomodo intelligi debeant, 175 fa.1
Dosim summam nullius simplicium superet mixtum medicamentum. 175 fa.2
Dulci omnia nutriri quo modo intelligendū 20 fa.2
Dura membra sicca sunt. 13 fa.2

E

Elementa quatuor primus inuexit Hipp. 1.fa.2
Elementa in mixtis suas naturas retinere dixit Auicenna. 1.fa.2
Elementa secundum virtutes solum manent in mistis. 1.fa.2
Elementa secundum substantiales formas remissas in mistis manere dixit Auerro. 1.fa.2
Epilepsia an debeat curari. 168 fa.1
Excrementa in eisdem locis generantur, quibus alimenta, & eadem actione. 133 fa.1
Excrementa ex quacunque coctione prouenium. 133 fa.1
Exercitatio omnis propriam virtutem auget 163 fa.2
Expurgationem vsque ad animi deliquium tentare, in consultum. 150 fa.1
Expurgationi an sint præparandi humores semper attenuatione, 150 fa.1
Expurgantium medicamentorum facultates 172 fa.1
Expurgationem debet præcedere sangninis missio, vbi vtraq; est opus. 149 fa.1
Expurgationi an opus sit tanta facultate quāta ad mittendum sanguinem. 149. fa.1

Digitized by Google

INDEX.

Euacuationes quæ in quibus morbis. 169 fa.1

Euacuationis eligẽdæduplex indicatio a morbo etsitu partis affectæ. 169.fa.1

Euacuatione per ventrem sæpe oportet vti ante particularem aliam euacuationem. 169 fa.1

Euacuationem per ventrem quandoque venter prohibet, quandoq; exposcit. 169 fa.2

Euacuatione per ventrem potest purgari vesica referta. 169 fa.2

F

FAcultas vnica nutrit,generat, & auget. 41 fa.2

Facultates naturales ministrantes tãtum quatuor. 41 fa.2

Facultates animales rectrices ab Auicen. & multis aliis quinq; ponuntur. 42 fa.2

Facultates animales rectrices a Gale. ponuntur tres,imaginatio,ratio, & memoria. 42 fa.2

Facultates rectrices locis distingui in cerebro communis opinio est. 43 fa.1

Facultates rectrices locis distingui non docet Gal.sed contrarium potius. 43 fa.1

Facultatem mouẽdi & sentiendi nõ deferri per eosdem neruos eodem spiritu seu illustratione sunt qui asserant. 43 fa.2

Facultas animalis princeps vnica est,quæ vnico spiritu aut illustratione communicatur. 44 fa.1

Fæces quæ egeruntur,generentur ne in venticulo,an in intestinis. 133 fa.1

Fames in quo consistat. 101 fa.2

Fames dolor est,non tamen semper symptoma. 101 fa.2

Famis causæ. 101 fa.2

Febris diuisio in hecticam putridam & diariam quomodo ex essentia desumpta dicatura Gal. 80 fa.2

Febris hectica an ab aliis specie differat. 80 f.2

Febris essentia an in solo calore consistat. 113 fa.1

Febris an sit calor in toto corpore. 113 fa.2

Febris non est calor qui in spiritibus est aut humoribus,sed qui in cordis est propria substantia. 114 fa.1

Febrium causæ quo modo fiant spiritus, & humores. 114 fa.1

Febrem sanguis solus inter humores alteratione simplici potest generare 114 fa.1

Febrem bilis syncera vsta citra putredinem facere potest. 114 fa.2

Febres spiritus tum inflammati, tum putrescentes facere possunt. 115 fa.1

Febrium ex humorum putredine quot sint genera. 115 fa.1

Febris an fieri possit ex putrescẽte sanguine. 115 fa.1

Febris ex sanguinis putredine quo modo sit composita. 116 fa.1

Febres quo modo inuadant humana corpora 116 fa.1

Febris hectica an possit a principio inuadere 116 fa.1

Febris hectica cum diaria consistere potest. 116 fa.2

Febris quodcũque genus potest perse prima aggressione inuadere, & cum quo vis alio copulari. 117 fa.1

Febris pestilens an sit in genere putridarum. 117 fa.1

Febris pestilẽs hectica esse potest. 117 fa.1

Febris pestilens diaria esse non põt. 117 fa.1

Febris pestilens semper est ex interna putredine. 117 fa.1

Febrium cõtinuarũ diuisio & causæ. 117 fa.2

Febris ardens an sit tertiana cõtinua. 117.fa.2

Febris ardens de quibus dicatur. 118.fa.1

Febris continua bilios a acutior est synocho cum putredine. 118 fa.1

Febres accidentia quas antiquiores vocarint 118 fa.2

Febris lipyria an sit de genere febrium accidẽtium. 118 fa.2

Febres accidentia in genere sunt diariarum. 119 fa.1

Febris epialẽ qualis sit generatio. 120 fa.1

Febris hectica quo modo sit æqualis. 120 fa.2

Febrium reditus per circuitus quibus ex causis fiat. 120 fa.2

Febrium reditus causa quantitati & qualitati humoris tribuitur a Gal. 121 fa.1

Febris octomana in sene multis annis durãs visa est. 121 fa.1

Fletus quid sit. 104 fa.2

Fletus quomodo exprimat lachrymas. 105.f.1

Fletus ex tristitia aut timore preuenit. 105 f.1

Fletus quibus ex causis fiat symptoma. 105 f.1

Florens ætas in missione sanguinis non est scopus simpliciter necessarius. 138 fa.2

Fœmina qua ratione sine virili semine concipere non possit. 31 fa.2

Fœtus matribus aut patribus cur fiant similiores. 33 fa.1

Frigus an sit perse causa alicuius actionis. 105 fa.2

Digitized by Google

INDEX.

G

Galeni laus. 1. fa. 1
Galeni de motu secundum locum sententia. 18 fa. 1
Galenus semper fugit tractationem de rerũ essentiis. 75 fa. 1
Gradus qualitatum distinguuntur. 179 fa. 2
Gradus calidorum frigidorum humidorum & siccorum quatuor. 180 fa. 1
Gradus singuli ternas habent stationes. 18 fa. 1
Gradu in vnoquoque medicaméti quot sint partes caloris & frigoris. 180 fa. 2
Gradus compositorum medicamentorum resultat pro ratione simplicium. 181 fa. 1
Grauidis an sit periculosior sanguinis missio quam expurgatio. 147 fa. 1

H

Hæmorrhoides quo modo curãdæ 167. f. 1
Hepar inter membra omnia primũ generari Hipp. & Gal. statuunt. 30 fa. 1
Hydrops ascites ex maiori frigore est quam tympanites. 170 fa. 2
Hydrops tympanites minus euacuationibus & chyrurgiæ se accommodat quam ascites 170 fa. 2
Hippocratis laus. 1. fa. 1
Hippocrates non ignorauit pulsuum artem. 51 fa. 2
Humiditates secundæ positæ ab Auicenna. 24 fa. 2
Humores quatuor sunt, iique secundum naturam. 18 fa. 2
Humores in alimentis non continentur. 18 fa. 2
Humores omnes ex Hippo. & Gal. sententia nutriunt. 20 fa. 1
Humorem redundare in parte aliqua vnde fiat. 87 fa. 1

I

Idiopathia quid sit. 92 fa. 2
Imaginatio quid faciat. 94 fa. 1
Imaginatio quid per se facere possit. 94 fa. 2
Imaginandi vi læsa, an necesse sit alicuius singularis sensus instrumentum pati. 107. fa. 2
Intemperies simplicium qualitatũ possibiles. 10 fa. 2
Intemperies inæqualis quot modis esse põt. 119 fa. 2
Ira an possit aliquem interimere. 103 fa. 2
Ius insulsum an sit procedente expurgatione exhibendum. 155 fa. 2
Iuuentus ab anno vigesimo quinto incipiens ad trigesimum quintum prorogatur. 11 fa. 2
Iuuentus calida & sicca. 12 fa. 1

L

Lachryma quid sit, & quibus ex causis exprimatur. 105 fa. 1
Lachryma cur in pueris & mulierculis facile effluat. 105 fa. 1
Lædere actiones an sit agere. 81 fa. 1
Lædi potest sensus sine motu in eodem membro & contra. 89 fa. 1
Lassitudo quotuplex sit. 134 fa. 1
Lassitudo phlegmonodes an simplex sit an composita. 134 fa. 1
Lassitudinis phlegmonodis signa. 134 fa. 2
Lassitudinum coeuntium dignotio. 134 fa. 2
Lethargus an sit inflammatio. 106 fa. 2
Lethargus an sit inflammatio substantiæ cerebri an membranarum. 107 fa. 1
Lien nutritur melãcholico sanguine. 27. fa. 2
Localis motus compositus ex transgressionibus & mansiunculis. 58 fa. 2

M

Magnitudo morbi quo modo debeat in sanguinis missione & aliis auxiliis cõsiderari. 139 fa. 1
Mares fœminis sunt calidiores. 13 fa. 1
Medicina quinque præcipuis partibus constat. 1. fa. 2
Medicamenta mixta quo modo se remittant 6 fa. 2
Medicamenta calida frigida humida aut sicca quomodo dicantur. 17 fa. 1
Medicamenta alterantia non operantur nisi aliquid fuerint perpessa prius. 17 fa. 1
Medicamenta calida a nostro calore in actũ rediguntur. 17 fa. 2
Medicamenta frigida quia insuperata a nostro calore manent refrigerant.
Medicamenta humida aut sicca quo modo operentur. 18 fa. 1
Medicus optim⁹ quid habere debeat. 123. fa. 1
Medicina quid ex aliis disciplinis requirat. 123 fa. 2
Medico maxime necessaria naturalis prudentia. 123 fa. 2
Medicus quo modo naturæ imitator. 171. f. 2
Medicamentorum miscendorum occasiones. 174 fa. 2

Digitized by Google

Medicamenta an posſint reſpicere ꝓpria mẽbra. 179 fa.1
Medicamentis compoſitis quibus de cauſis vtimur. 179 fa.2
Medicamenti quantitas quo modo conſideretur. 179 fa.2
Medicamentorum alterantium mixtio. 179 fa.2
Medicamenta ſuppurantia an ſint calida & humida. 185 fa.1
Melancholia naturalis confluens ad ventriculum naturalem apperentiam excitat, & concoctionem iuuat. 23 fa.1
Melancholia naturalis qualis ſit. 23 fa.2
Melancholiæ præter naturam differentiæ. 23 fa.2
Melancholia quo modo ſit cauſa metus & mœſtitiæ. 108 fa.2
Melancholiæ redũdantia ex qua intemperie proueniat. 135 fa.1
Membra ab alimentis quo modo afficiantur 7 fa.1
Membrum nullum trahere niſi vt nutriatur quidam dicunt. 27 fa.2
Membra omnia ſimul generari quidam dicũt 29 fa.2
Membra non ſimul generari communis medicorum opinio. 29 fa.2
Membrum principale quod ſit appellandum 35 fa.2
Membrum principale vnum tantum eſſe cẽſuit Ariſto. 35 fa.2
Membra principalia quot ſint. 36 fa.2
Mixtio elementorum qualis ſit. 2 fa.1
Mollia membra humida ſunt. 13 fa.2
Morbus quid ſit. 75 fa.2
Morbum eſſe relationem quidam dicunt. 76 fa.1
Morbus qualitas eſt non relatio. 76 fa.2
Morbi definitio. 78 fa.1
Morborum generalis diuiſio. 79 fa.1
Morbus an poſsit habere ſpecies. 79 fa.1
Morborum differentias an perſecutus fuerit Gale. vſque ad vltimas lib. iis dicato. 80 f.1
Morborum differentiæ duplices. 80. fa.1
Morbus an poſsit in compoſitione cõſiſtere. 81 fa.1
Morbum an curare liceat morbo. 170 fa.1
Morbi multi aliis ſuperuenientes cauſæ ſalubres fiunt. 170 fa.1
Morbi an debeant a medico excitari ad aliorum ſublationem. 170 fa.1
Morbus leuior grauiori difficilior curatu eſſe poteſt. 170 fa.2
Mors an poſsit vitari in æternum arte tuendę valetudinis. 124 fa.2
Mors an in declinatione poſsit contingere. 191 fa.1
Mortis neceſsitatis cauſa. 124 fa.2
Mortis euidens ratio. 125 fa.1
Motus per ſe duo ſunt tantum ad qualitatẽ & ad locum. 48 fa.2
Motus contrarii ſine quiete media fieri poſſunt. 57 fa.1
Motus contrarii quando ſine quiete media fieri nequeant. 57 fa.1
Motus quo modo ſit caloris cauſa. 84 fa.2
Motus quo modo in humano corpore calorem faciat. 85 fa.2
Motibus contrariis ſimul eadem res moueri non poteſt. 98 fa.2
Motus deprauati qui ſint. 110 fa.2
Motus deprauati a facultate irritata ad expellendum qui ſint. 111 fa.2
Multitudo ad vires quid ſit. 136 fa.1
Multitudo quibus modis contingat. 137 fa.2

N

NEruorum qualis temperies. 14 fa.1
Nouus morbus antea non viſus fieri poteſt. 113 fa.1
Nutritionem quandam veram quandam voluptuoſam quidam diſtinguũt. 27 fa.2

O

OCculta proprietas in medicamentis alterantibus a quibuſdam ponitur. 17 fa.1
Octomeſtres cur non viuant. 34 fa.1
Octomeſtres nonnunquam viuere Ariſtot. memoriæ prodidit. 34. fa.2
Odoratus inſtrumentum naſum eſſe putat Ariſto. 45 fa.2
Odoratus inſtrumentum ventriculos anteriores cerebri eſſe cenſuit Ga. 45 fa.2
Odorandi inſtrumentum in tota ea eſſe regione quæ eſt a capite vſque ad vmbilicum Plato dixit. 46 fa.2
Odoratus inſtrumentum proceſſus eſſe cerebri mammillares veſalius dixit. 46 fa.2
Operationes inſtrumentorum ſunt ratione ſimplicium partium. 26 fa.2
Operationes perfectæ quæ ſint. 26 fa.2
Operationes ſenſuum, ſimplicium partium eſſe, motus autem multiformiũ cenſet Ari. 27 fa.1
Operationes omnes inſtrumentorũ eſſe quomodo intelligendum. 27 fa.2

Digitized by Google

INDEX.

P

PAlpitatio quid sit & qua ex causa fiat. 111 fa.2
Paralysis & conuulsio a quibusdam eiusdem generis reputantur obstructionis scilicet. 111 fa.1
Paralysis ex humore & conuulsio ex repletione quo modo differant. 111 fa.1
Pars homogenea quo modo dicatur. 26 fa.1
Partes corporis humani distinguuntur. 26 fa.1
Partium temperamenta qualia. 13 fa.2
Peruigilium quid sit & vnde proueniat. 90 fa.1
Phrenitis an sit inflãmatio. 106 fa.2
Phrenitis an sit inflãmatio substantiæ cerebri an membranarum. 107 fa.1
Pica quo modo fiat. 102 fa.1
Pinguedo quo modo generetur 15 fa.1
Pinguedo duplex. 15 fa.1
Pinguedinem cõcretione fieri quo modo dixerit Gal. 15 fa.2
Pinguedinis qualis temperies. 15 fa.2
Pituita vbi genereretur. 19 fa.2
Pituita vsui & denigrationi non est apta. 24 fa.1
Plenitudo duplex ad vires & ad vasa. 136 fa.1
Pleuritis omnis sanguinis missionem ab affecto latere exposcit. 146 fa.1
Pleuritide inferiores costas tenẽte an sit mittendus sanguis an expurgandum. 146 fa.1
Potare an ab assumpto pharmaco expediat. 155 fa.2
Potus an debeat præire an subsequi cibum an alternatim cum cibo promisceri. 129. f.1
Prandium an debeat esse maius cœna. 130. fa.2
Prædictione in quibus morbis medici magis vtantur in acutis an in longis. 193 fa.2
Præsagire quo modo debeant medici. 186. f.1
Principes facultates non in corde omnes Gale. statuit, sed vitalem in corde, naturalem in hepate animalem in cerebro. 36 fa.1
Prognostica medicinæ pars admirandum aliis hominibus reddit medicum. 186 fa.1
Pubertas a. 14. anno incipiens ad. 25. prorogatur. 11 fa.1
Pueritia, 14. annum attingit. 11. fa.1
Pueritia non est frigida. 12 fa.1
Pueritiæ & iuuẽtutis par est calor. 12 fa.1
Pueritia calida est & humida. 12 fa.1
Pugnantes manifeste loci apud Gal. 197 fa.2
Pulchrum quid ex Platone. 63 fa.1
Pulmonis temperamentum quale sit. 14 fa.2
Pulmonis quale sit nutrimentum. 14 fa.2
Pulsum præstantius esse signum vrina quidã dicunt. 52 fa.1
Pulsus an sit præstantius signum vrina an cõtra, decernitur. 52 fa.2
Pulsus tres causæ cõtinentes. 53 fa.1
Pulsus & respirationis idem vsus. 53 fa.2
Pulsus partium & respirationis vsus. 53. fa.2
Pulsus quietes ambæ & ambo motus an a facultate fiant. 54 fa.2
Pulsuum octo differentiæ. 56 fa.1
Pulsuum ordo & inordinatio an semper accidat inæqualitati. 56 fa.2
Pulsus alterutra quietũ omnino priuari potest. 57. fa.1
Pulsus nec dilatio nec constrictio põt sentiri tota. 58 fa.1
Pulsus velocitas quo modo dignoscenda. 58 fa.1
Pulsus an sit aliqua differentia quæ non pendeat ex permutatione causæ continentis. 59 fa.1
Pulsus affectus animi possunt mutare per se. 59 fa.2
Pulsus quo ordine comparent & amittant magnitudinem, celeritatem, & crebritatẽ. 60 fa.1
Pulsus an aliqua vehementia sit nimia & præter naturam. 61 fa.1
Pulsus omnis inæqualitas ex vitio instrumẽtorum nascitur. 61 fa.2
Pulsus inordinatus an sit deterior ordinato. 62 fa.2
Pulsus an sit aliquis amatorius. 62 fa.2
Pulsus amatorius nullus est. 63 fa.2
Pulsus autumni qualis sit. 64 fa.1
Pulsus inflammationis qualis sit. 64 fa.1
Pulsus peripneumonicorum & lethargicorũ mollis est. 64 fa.2
Pulsus febrium qualis sit. 64 fa.2
Pulsus febrium propria inæqualitas. 65 fa.1
Purgatio reuellens in principio debet fieri. 153 fa.1
Purgatio euacuatoria prodesse potest aliquãdo citra coctionem & turgentiam. 153 fa.1
Purgantes potiones frigidæ aut calidæ sumẽdæ sunt, tepidæ nunquam. 156 fa.1
Purgatione perfecta minus cibi exhibendũ. 156 fa.1
Purgationis die vinum dari non debet. 156 fa.1
Purgati quo modo reficiendi. 156 fa.1
Purgantia medicamenta trahunt proprium succum propter similitudinem substantiæ. 172 fa.1

Digitized by Google

Purgantia quędam ſunt non trahentia. 172 fa.1
Purgantia medicamenta cur trahant ſuccos, potius quam ab ipſis trahantur 172 fa.2
Purgantia medicamenta nunquam trahia ſuccis non eſt compertum. 173 fa.2
Purgans medicamentum cur idem diuerſos ſuccos trahat. 172 fa.2
Purgantis medicamenti qualis ſit ſimilitudo cum ſucco quē trahit. 172 fa.2
Purgantium medicamentorum an vis delete ria ſit. 173 fa.2
Purgantium medicamentorum compoſitio quo modo fieri debeat. 174 fa.2
Purgantium mixtionis duplex modus. 174 fa.2
Purgantia purgantibus qui miſcet quæ obſeruare debeat. 174 fa.2
Puris generatio ſit ne concoctio an putrefactio. 97 fa.2
Pus mouentia medicamenta qualia ſint. 185 fa.1
Putre'o quo modo fit caloris cauſa. 85 fa.2
Putredo quo differat ab vſtione. 115 fa.2
Putredo an ſemper ex obſtructione naſcatur 121 fa.2
Putredo non ſemper ex prohibito per ſpiratu eſt. 122 fa.2

Q

QValitates actiuas quo modo Ariſto. elementis tribuat. 2 fa.2
Qualitatum actiuarum ſpecies nō ſunt ad agendum 7 fa.1
Qualitates quædam actuales quædam virtuales. 17 fa.1
Qualitatum virtualium duplex natura. 17 fa.1
Qualitates ſecundæ quo modo primas indicent. 176 fa.1
Qualitates primas quo modo non poſſint oſtendere colores. 176 fa.1
Qualitates medicamentorum primas quo modo non poſſint exactè oſtendere accidētia admodum ſubſtantiæ pertinentia. 176 fa.2
Qualitatum primarum in medicamentis dignotio non parum iuuatur a ſaporibus. 176 fa.2
Quantitates ſimplicium pharmacorum quo modo conſiderandæ in compoſitis. 175. fa.2

R

REactionem negantes reprobantur. 5 fa.2
Rectitudo qualis ſeruari debeat in venæ ſciſsione. 142 fa.2
Rectitudo in venæ ſectione ſemper ſeruanda. 143 fa.1
Rectitudinis quæ ſit lex apud Gal. 143 fa.1
Rectitudinis ex mente Gal. ſeruandæ quæ ſit cauſa. 145 fa.1
Redundantiæ veritas plene enarratur. 137 fa.1
Redundantiæ ſpecies ſint ne morbi. 138 fa.1
Refrigeratis an liceat ſecare venā. 147 fa.1
Regius morbus ante ſeptimum febris diē tactus an ſit lethalis. 192 fa.2
Renes non nutriuntur ſero humorum. 27 fa.2
Renes cur ſerū trahant. 28 fa.2
Reſiſtit nihil niſi agendo 6 fa.1
Reſpirationis tres cauſæ continentes. 53 fa.1
Reſpirationis vſus quis ſit. 53 fa.1
Reſpirationis partium vſus. 53 fa.2
Reſpiratio voluntarius eſt motus. 53 fa.2
Reſpiratio nulla ex parte eſt naturalis motus. 54 fa.1
Reſpirationis quietes ambæ & ambo motus an fiant a facultate. 54 fa.2
Rigor quid ſit & quo modo fiat. 112 fa.1
Rigor an fiat maior quo virtus eſt vehementior. 112 fa.1
Rigor an fieri poſsit non ſuperueniēte febre. 112 fa.2
Riſus aliquando eſt præter naturam. 104. fa.1
Riſus quid ſit. 104 fa.1
Riſus ex qua cauſa proueniat quidque ſignificet. 104 fa.1
Riſus quo modo fiat ab admiratione. 104. fa.2
Riſus ex titillatu quo modo fiat. 104 fa.2
Riſus quo modo faciat concuti ſeptum tranſuerſum & muſculos. 104 fa.2
Riſus quibus ex cauſis fiat ſymptoma. 105. f.1
Robur membri an poſsit eſſe cauſa morbi, non ſolum aliis membris ſed ſibi. 87 fa.1
Robur virtutis quo modo debeat in ſanguinis miſsione & aliis auxiliis conſiderari. 138 fa.2

S

SAnguinem ſolum ex humoribus nutrire cenſuit Ariſto. 20 fa.1
Sanguis ſubiecto frigidus & ſiccus ex ſententia Ariſt. 20. fa.2
Sanguis calidus natura ſua ex communi me-

Digitized by Google

corum opinione. 20 fa.2
sanguis non est temperatus. 21 fa.1
sanguis menstruus non habet efficientẽ vim in fœtus generatione. 33 fa.2
sanguis putrescens in alterius generis succũ degenerat. 115 fa.2
sanguinis mittendi qui sint scopi. 138 fa.1
sanguinis missio perse indicatur ab specie affectus. 139 fa.2
sanguinis missio a magnitudine morbi non indicatur per se sed ex accidenti. 139 fa.2
sanguinis missio a magnitudine morbi cũ robore virtutis perpetuo indicatur. 139 fa.2
sanguinis missio multiplex est auxilium. 139 fa.2
sanguinis missio cum expurgatione confertur. 140 fa.1
sanguis quo modo fluat in venę lectione. 140 fa.2
sanguinis missio semper debet fieri seruata rectitudine & per communes venas. 143. fa.1
Sanguinis missio an sit refrigeratis adhibẽda. 147 fa.1
sanguinis missio an sit periculosior in grauidis quam expurgatio. 147 fa.1
sanguinis missio vsque ad animi deliquium an sit exercenda & quibus affectibus conueniat. 147 fa.2
sanguinis ne missio an expurgatio debeat antecedere, quando vtraque vtendum est. 148 fa.2
sanitas non est infima species sed in alias species diuiditur. 79 fa.2
sapores non parum conferunt ad temperamenti cognitionem. 176 fa.2
Sapor amarus an semper ex calore oriatur. 176 fa.2
semen virile solam efficientiam præstare fœmineum solam materiam censuit Aristo. 30 fa.2
semen ab vtroque parente emittitur. 31. fa.1
semen vtrunque materiam præstat & vim. 31 fa.1
semen ex toto corpore decidi Hippo. sententia est. 31 fa.2
semen in vasis seminariis & testibus generari Galen. sententia est. 32 fa.1
semen decisum viuit vita vegetatiua. 34. fa.1
senectus a.50. fere anno incipiens reliquum vsque ad morem complectitur. folio. 11. fa.2
senectus frigida & sicca. 12 fa.1
senectus quo modo humida. 12 fa.1
senectus qualis ad medicinam expetitur. 157 fa.2
sensuum externorum temperamenta ex Arist. 44 fa.2
sensuum externorum temperamenta ex Platone & Gale. 45 fa.1
sensuum operationes perfecte fieri in cerebro Manardus censuit & alii. 47 fa.2
sensuum operationes in propriis fiunt instrumentis. 47 fa.2
sensus non est alteratio organi sed alterationis perceptio. 51 fa.1
Sensibus Gal. nonnihil actionis tribuere videtur. 51 fa.1
sensus an possit perire in particula quapiam seruato motu. 105 fa.1
sentire an sit agere an pati. 50 fa.2
septimestrium varii ortus ratio. 34 fa.2
symptomatum generalis diuisio. foli. 87. fa.2
symptomarum diuisio Galeni an fuerit sufficiens. 88 fa.1
symptomata facultatum naturalium numerantur. 90 fa.2
symptomata omnia a morbis nasci ait Gal. 90 fa.2
symptomaticę euacuationes an possint esse vtiles aliquando. 96 fa.2
symptomatica euacuatio quot modis dicatur 97 fa.1
symptomatica euacuatio tantum ratione tẽporis vtilis esse potest. 97 fa.1
sympathia quid sit. 92 fa.2
sympathia quibus causis contingat. fol. 93. fa.1
similes morbi inferant ne plus periculi, an dissimiles. 197 fa.1
sitis causæ. 101 fa.1
sitis dolor est non tamen semper symptoma 101 fa.2
sitis causę incontrouersia positæ. fol. 102. fa.2
sitis causæ ex mente Galen. explicatę. 103 fa.1
somnus quo modo fiat & quid faciat. fo. 90 fa.1
somnum vigiliæ priuationem dixit Aristote. 90 fa.1
sopor quid sit & vnde proueniat. 90 fa.1
soporifera qualia sint. 184 fa.2
species sensibiles eiusdem naturæ sunt cum sensibilibus qualitatibus. 50 fa.2
species sensibiles a saporibus & tactilibus qualitatibus nullæ prodeunt. 50 fa.2

Digitized by Google

ſpiritum naturalem eſſe multi opinantur. 40 fa.1

ſpiritus naturalis nullus eſt præter complantarum. 40 fa.1

ſpiritus an poſsint putreſcere. 114 fa.2

ſucceſsio reralicuius a parte in parte quibus modis fiat. 140 fa.2

ſudor an ſit euacuatio naturalis. 96 fa.1

ſuffuſio perfecta chyrurgiam admittit cui ante concretionem non obedit. foli. 170. fa.2

ſuperpurgationis ratio & ordo. foli. 172. fa.2

T

TActum non vnicum eſſe ſed plures ſenſit Ariſt. 44 fa.2

Temperamentum quintam qualitatem eſſe a quatuor primis reſultantem cenſet Auicen. 8 fa.1

Temperamentum proportio eſt ſubſtantiarum & qualitatum elementarium. fol. 8. fa.2

Temperamentum duplex eſt. 8 fa.2

Temperamentum natiuum quod eſt fundamentum facultatum proportio eſt ſubſtantiarum elementarium. 8 fa.2

Temperamentum qualitatum elementariũ diſpoſitio eſt, ſubſtantiarum vero habitus. 8 fa.2

Temperamentorum differentiæ nouem. 8. fa.2

Temperamentis male ad humoribus appellationes tribuuntur. 8 fa.2

Temperamentum duplex, ad pondus, & ad iuſtitiam. 9 fa.1

Temperamentum ad põdus poſsibile ex mẽte Gal. 9 fa.1

Temperamentum ad pondus fieri non poſſe putarunt Auicenna, & Auerro. fol. 9. fa.1

Temperamentum natiuum mutatur neceſſario. 10 fa.1

Temperatus homo non ſolum ad iuſtitiam talis eſt ſed pondere etiam elementorum. 9 fa.2

Temperatum ad pondus quo modo fit poſsibile. 10 fa.1

Temperatus non eſt talis tota vita. fol. 10. fa.1

Temperatum ſubſtantiis ſimul, & qualitatibus elementorum fieri nequit. 10. fa.2

Temperatiſsimum corpus ſingulas operationes perfectiſsimas non habet. 16 fa.1

Temperatiſsimum corpus operationem ſpeciei maxime accommodatam perfectiſsimã habet. 19 fa.1

Temperatiſsimum corpus maxime eſt longæuum. 19 fa.2

Temperies quę vni eſt ſanitas, alteri quo modo ſit morbus. 79 fa.2

Temperies rerum operationibus dignoſcuntur certò non a ſecundis qualitatibus. 176. fa.1

Tempora morborum an omnia diſtinguantur concoctione an aliis ſignis. 189 fa.1

Tempora morborum vniuerſalia quatuor ſunt. 189 fa.1

Tempora morborum omnia an omnes morbi percurrant. 191 fa.1

Temporum morbi quæ ſit proportio. 192 fa.1

Tenuia promptius alterari craſsis, quo modo intelligendum. 3 fa.2

Teſtes ſemen gignere Ariſtotel, negauit. 32 fa.1

Teſtes veluti planas quaſdam eſſe ne ſeminaria vaſa in ſe concidant dixit Ariſtotel. 32 fa.1

Tremor quid ſit & qua ex cauſa fiat. fo. 111. fa.2

Tuendæ valetudinis ars mortem vitare non poteſt in æternum. 124 fa.1

Tuendæ valetudinis ars retardare poteſt mortem non tamen in æternum vitare. 125 fa.2

V

VAcuationis tres modi. 143 fa.1

Vacuum ne detur res ſuccedunt. 141. fa.2

Venę quo modo ſanguinem generent. 39. fa.2

Venæ ſectionis duo ſunt neceſſarii ſcopi, robur virtutis & morbi magnitudo. fol. 138 fa.2

Venarum diſſectio enarratur. 142 fa.2

Venę inter minimum digitum, & annullarem an ſit vtilior ſectio in morbis hepatis, & lienis, quàm internæ in cubito. fol. 146. fa.1

Venena quædam calida quædam frigida. 184 fa.1

Venena frigida an genere ſint lethalia an ſola quantitate. 184 fa.1

Venus ſalubris cauſa eſſe poteſt. 132 fa.1

Veneris noxæ. 132 fa.1

Digitized by Google

Veneri quæ hora ſit idonea. 132 fa.1
Ventriculus chylo nutritur. 27 fa.2
Ver temperatum eſt. 12 fa.2
Veſica vrinę non nutritur vrina. 27 fa.2
Veſica fellis non nutritur felle. foli. 27. fa.2
Veſica fellis cur bilem trahat. 28 fa.2
Victus ægrotantium vter inferat plus periculi qui declinat ad craſſum an adtenue. 158 fa.1
Victu craſsiori an ſit vtendum ſemper in morborum principiis quàm in vigore. 159 fa.1
Victu refici an poſsint ægrotantes alia via q̄ per os. 159 fa.2
Vigilia quid faciat. 90 fa.1
Vinum ſit ne humidum an ſiccum. fo. 178 fa.1
Vinum eſſe calidum quo modo ſit intelligendum. 178 fa.1
Virtutes vniuerſales quot ſint in humano corpore. 38 fa.1
Virtutes influentes ſpiritibus tranſmitti in membra multorum opinio eſt. fol. 38. fa.2
Virtutes influunt plærunque illuſtratione quadam & alteratione ſine materia. fol. 38. fa.2
Virtutem naturalem influere multi dicunt. 39 fa.1
Virtutem ſanguinem generandi ab hepate in venas influere quidam opinantur. fol. 39. fa.1
Virtus naturalis nulla eſt influens. 39 fa.1
Virtus generans a nutriente nō differt re. 41 fa.1
Virtus augens a nutriente non differt. 41. fa.1
Virtutis robur & morbi magnitudo non eodem modo ſunt ſcopi mittendi ſanguinis. 139 fa.1
Viſio fit ſuſceptis rerum ſpeciebus nulla exeunte facultate ex mente Ariſtotel. 49. fa.1
Viſio quo modo fiat ex mente Galen. 49 fa.1
Viſio immiſsis ſpeciebus fit & emiſſa facultate. 49 fa.2
Vitalis facultas media eſt inter naturalem & animaſem. 54 fa.2
Vitalis facultas quo modo expellat. 110 fa.2
Viuens omne quo modo calidum & humidum ſit. 9 fa.2
Vngues non viuere communis opinio eſt. 29 fa.1
Vngues viuere vita vegetatiua non autem ſenſitiua quidam dicunt. 29 fa.1
vngues membra ſunt quæ viuunt & ſentiũt 29 fa.1
Vngues extremi non viuunt. folio. 29. fa.1
Vngues quo modo creſcere in cadaueribus videantur. 29 fa.2
Vnitas animæ ex conſenſu facultatum colligitur. 95 fa.1
Volæ manus cutis temperatiſsima. foli. 13. fa.2
Vomitus an ſit euacuatio naturalis. fol. 95 fa.2
vrinam certius eſſe ſignum pulſu quidam aſſerunt. 52 fa.1
vrina quid ſit. 65 fa.2
vrina ſerum eſt ſanguinis. 66 fa.1
Vrinæ maxima pars ex potu fit. foli. 66. fa.1
vrina quo modo ſubeat veſicam. fol. 66. fac.1
vrina vtrum comparet prius coctione ſubſtantiam an colorem. 66 fa.2
vrinæ quis optimus color. 67 fa.1
vrinæ bonus color poteſt generari ſine bono ſubſtantiæ modo non contra. foli. 67. fa.2
vrina an poſsit mutare colorem ſine nouæ ſubſtantiæ acceſsione aut deceſsione. 67. fa. 2
vrinæ vter color magis lethalis ſit liuidus an niger. 69 fa.1
vrina craſſa nimis turbata eſt. folio. 69. fa. 2
vrina tenuis an fieri poſsit obſtructione an tãtum crudirate. 70 fa.1
vrinæ colores qui cum quibus ſubſtantię modis coniungantur. 71 fa.1
vrina tenuis nigra eſſe poteſt, aut ſub rubra. 71 fa.1
vrina craſſa pallida & ſubrufa eſſe poteſt. 71 fa.2
vrinę ſedimentum ex qua ſubſtantia genere tur. 71 fa.2
vrinæ contentum in morbis materię morbi pars eſt. 72 fa.1
vrinæ contentum in ſanis pars eſt eius quod ſanguinis refugit confectionem. foli. 72. fa. 2
vrinæ contentum cur in principiis putridarum febrium non appareat. folio. 72 fac. 2

Digitized by Google

Vrinæ contentum in ægrotantibus ex morbi materia est & eo quod concoctionem refugit. 73 fa.1
Vrinæ contenta praua varia. 73 fa.1
Vrinæ contentum pingue. 73 fa.1
Vrina oleacea. 73 fa.2
Vrinæ contentum orobinum. 73 fa.2
Vrinæ contentum furfuraceum. 73 fa.2
Vrinæ contentum lamineum. 73 fa.2
Vrinę contentum farinaceum. 73 fa.2
Vrinæ contentum lamineum sit ne furfuraceo deterius an contra. 74 fa.1
Vrina parturientium. 74 fa.1
Vstione fiant ne medicamenta mitiora, an mordentiora. 178 fa.2
Vsta semper habent ignitionem quandá quæ ablutione deponitur. 178 fa.2
Vulgus quo modo decipiatur in fascinatione vocata. 94 fa.1

Finis indicis alphabetici.

Digitized by Google

INDEX CONTROVERSIA-
rum quæ hoc opere continentur per libros & capita.

Primo Libro.

AN ELEMENTA retineãt formas proprias in compositis. caput.1
An aqua humidior sit aëre. cap.2
An aër sit frigidus. cap.3
An qualitates contrariæ possint esse simul, & quibus gradibus cap.4
An omne quod agit patiatur ab eo in quo agit. cap.5
An antiperistasi, aut obiectu contrarii possit aliqua qualitas augeri. ibidem
An temperamẽtum sit qualitas aliqua diuersa à qualitatibus elementorum. cap.6
An possit fieri corpus temperatum ad pondus. cap.7
An homo temperatus sit exactè talis. ibidem
An sint quatuor temperamenta simplicis lapsus, vt sunt. 4. duplicis. ibidem
An ætates sint quatuor. cap.8
An qui à Gale. dicuntur καθεστηκότες dici debeant consistentes. ibidem
An iuuenes & consistentes sint iidem apud Galenum. ibidem
An pueri sint iuuenib⁹ frigidiores an calidiores. ibidem
An adolescentia sit ætas temperata an calida & humida. ibidem
An senectus sit ficca an humida. ibidem
An fœminæ sint calidiores viris. cap.9
An neruimolles sint humidiores cute an duriores. cap.10
An cor sit humidum an siccum. ibidem
An pulmo sit siccus an humidus. ibidem
An pinguedo sit calida. ibidem
An corpus temperatum habeat actiones omnes perfectissimas. cap.11
An corpus temperatum omnibus causis maximè resistat. ibidem
An corpus temperatum sit maximè longæuum. ibidem
An sint qualitates aliquæ earum quæ à philosophis virtuales solent appellari. ca.12
An medicamenta calida operentur calore quem habent actu. ibidem
An medicamenta calida recipiant agẽdi principium, vel vt vulgo dicunt actuentur à nostro calore. ibidem
An medicamenta frigida frigore, quod sit actu operentur. ibidem
An medicamenta frigida patiantur aliquid à nostro calore. ibidem
An medicamenta ficca & humida siccitate & humore quæ in illis sunt actu operẽtur. ibi.
An pituita generetur in ventriculo. ca.13
An solus sanguis nutrire possit. ca.14
An sanguis sub subiecto & substãtia propria frigidus. cap.15
An sanguis sit calidior bile. cap.16
An bilis vitellina fiat vstione, an admixtione pituitæ crassæ. cap.17
An rufus color, intensior sit flauo. ibidem
An bilis porracea & æruginosa generentur semper in ventriculo. cap.18
An sit aliqua bilis zinaria. cap.19
An melancholia naturalis quę confluit ad ventriculum excitet naturalem famem, an tantum iuuet concoctionem. cap.20
An atræ bilis species sint plures quam duę. cap.21
An secundæ humiditates quas inuenit Aui. sint succi, an non. cap.22

Libro secundo.

AN instrumenta possint esse partes simplices, an necessario sint compositæ. cap.1
An operationes procedant à partibus simplicibus, an à compositis. ca.2
An ventriculus nutriatur chylo. ca.3
An renes & vesica nutriantur lotio. ibidem
An vesica fellis nutriatur felle. ibidem
An lien nutriatur melancholia. ibidem
An vngues nutriantur verè, & sint vitæ participes. cap.4
An pili nutriantur vere. ibidem
An cor primò consistat in animantis genera

INDEX.

tione, an hepar. cap.5
An ſemen vtrunque preſtet efficientiam, an muliebre materiam ſolam. cap.6
An fœmina poſsit aliquo modo perſe ſolam ſine viro concipere. ibidem
An ſemẽ decidatur ex toto corpore, an ex ſolis vaſis ſeminariis. cap.7
An ſemen deciſſum viuat. cap.8
An octomeſtres poſsint viuere. cap.9
An dimidiato anno nati, viuant cap.10
An caput ſit factum propter cerebrum, an propter oculos. cap.11
An ſit vnicum membrum princeps an plura. cap.12
An teſtes ſint membrum princeps. ibidem
An hepar ſit membrum princeps. ibidem
An facultas animalis reſideat in ſubſtãtia cerebri, an in membranis. cap.13
An ſenſus & motus ſint eiuſdem gradus animantium, an diuerſorum. cap.14
An facultates influant cum ſpiritus ſubſtãtia an ſola illuſtratione. ibidem
An facultas naturalis efluat à iecore, an inſita ſit membris omnibus. cap.15
An ſit aliquis ſpiritus naturalis. cap.16
An virtus generans diuerſa ſit a nutriente. cap.17
An virtus augens diuerſa ſit a nutriẽte. ca.18
An facultates naturales. quæ particulares appellari ſolent ſint. 4. tantũ, an plures. ca.19
An ſit aliqua vis diſtribuens. ibidem
An ſit aliqua vis ſecernens. ibidem
An ſit aliqua vis appetens. ibidem
An ſit aliqua vis dilatans. ibidem
An ſit aliqua vis affigens. ibidem
An facultates animales quæ rectrices apellãtur ſint tantum. 3 cap.20
An ſenſus differat ab imaginatione. ibidem
An memoria differat à vocata reminiſcentia ibidem
An imaginatio differat à memoria. ibidem
An differãt locis tres ſenſus interni. cap.21
An ſentiendi & mouendi vis per eoſdem neruos eiſdem ſpiritibus aut eadem illuſtratione deferatur. cap.22
An tactus ſit vnicus an plures ſenſus. cap.23
An viſus ſit igneus. ibidem
An odoratus ſit naturæ vaporis. ibidem
An odoratus inſtrumentum ſit intra craneũ an in naſo. cap.24
An audiendi inſtrumentum proprium ſit aër aliquis internus, an membrana pori auditus, an oſsicula duo nuper inuenta a diſſectoribus. cap.25
An ſenſus omnes agantur re vera in cerebro an ſinguli in ſuis inſtrumentis. cap.26
An accretio ſit motus perſe an ex accidenti. cap.27
An viſio fiat admiſsione rei alicuius an emiſsione. cap.28
An poſsit aliquid ſentiri ſine medio. cap.29
An guſtatus & tactus indigeant medio interno. ibidem
An qualitates quę ſentiuntur producãt ſpecies aliquas in ipſos ſenſus. ibidem
An ſentiri ſit agere an pati. cap.30

Libro tertio.

AN Hippocrates fuerit autor primus doctrinæ de pulſibus. in proœmio
An pulſus ſit ſignum preſtãtius vrina, an cor. cap.1
An reſpiratio & pulſus ſit ad eoſdem vſus, necne. cap.2
An quietes pulſus & reſpirationis ſint ceſſationes an actiones. ibidem
An reſpiratio ſit actio tantum voluntaria. ibidem
An vterque motus dilatatio inquam & conſtrictio pulſus aut reſpirationis ſit actio, an altera actio, altera actionis remiſsio. ibidẽ
An arteriæ ſimul attollantur ac deprimantur cum corde an contrario modo. cap.3
An ſint octo pulſuum differentię. cap.4
An ſit aliquis pulſus plenus aut vacuus. ibi.
An ordo aut contrarium ſemper accidat inæqualitati. cap.5
An pulſus poſsit venire ad tantam crebritatem vt alterutram quietũ omnino amittat. cap.6
An poſsint fieri cõtrarii motus ſine quiete media. ibidem
An poſsit ſentiri conſtrictio, & quatenus. cap.7
An ad cognoſcendam velocitatem pulſus opus ſit tempus cum ſpatio conferre. cap.8
An latio ſit motus continuus an deiunctus. ibidem
An ſit differentia aliqua pulſus quæ non pendeat à cauſa continenti. cap.9
De ordine quo comparantur magnitudo celeritas & crebritas pulſus. cap.10
An aliqua pulſus vehemẽtia ſit nimia & præter naturam. cap.11
An omnis inæqualitas pulſus fiat ex vitio inſtrumentorum. cap.12
An inordinatus pulſus ſit deterior ordinato cap.13
An ſit aliquis pulſus amatorius. cap.14
Mulra de amore. ibidem

Digitized by Google

INDEX.

An pulsus autumni sint quales in vere. ca. 15
An omnis pulsus inflammationis sit durus, & serratus. cap. 16
An pulsus tertianæ febris sint exigui. cap. 17
An vrina sit potus an serum sanguinis. ca. 18
An renes trahant lotium & remittant in vesicam an aliter subeat illud in vesicam. ibi.
An color vrinæ comparetur ante substãtiam an contra. cap. 19
An color vrinæ mutari possit sine noua substantia. cap. 20
An color viridis sit semper caloris soboles. cap. 21
An color liuidus sit magis lethalis viridi. cap. 22
An omnis vrina crassa sit perturbata. cap. 23
An tenuis vrina nascatur semper ex cruditate an nonnunquam ex obstructione. ca. 24
An possit fieri vrina nigra tenuis. cap. 25
An possit fieri vrina rubra tenuis. ibidem
An possit fieri flaua & crassa. ibidem
An rufa aut flaua vrina fieri possit crassa. ibidem
An sedimentum vrinę in ægrotis fiat ex eadem substantia ex qua in sanis, & ex qua in vtrisque. cap. 26
An pingue innatet semper in vrinis an aliqñ subsideat aut pendeat. cap. 27
An sit aliqua vrina oleacea & qualis. ibidem
An furfuraceum contentum significet maiorem consumptionem quàm lamineũ. ibi.
An polentaceum significet maiorem cõsumptionem quàm furfureum & lamineũ. ibi.
An vrina possit significare mulierem vtero gerere. cap. 28

Libro quarto.

AN morbus sit qualitas an ad aliquid: an ad multas cathegorias referatur. cap. 1
An omnes morbi contineantur trimembri diuisione, an sit aliquis neque temperamenti neque structuræ neque solutio continui. cap. 2
An febres differant inuicem specie reuera, an non. ibidem
An Gale. libello de diff. morborum vsque ad infimas species processerit. ibidem
An morbi habeant causam aliquam infine. cap. 3
An causa continens recte soleat finiri. ibidẽ
An morbi habeant causam continẽtem. ibi.
An causæ externæ possint fieri perse causæ morborum. ibidem
An motus sit causa caloris & quomodo. ibi.
An ex fame aliqs febricitet & quomodo. ibi.
An robur membri alicuius possit esse illi ipsi causa ægrotandi. ibidem
An symptomatum sint plura quam tria genera. cap. 4
An dolor sit symptoma in læsa actione. ibidẽ
An læsæ actionis sint plures quam tres species. ibidem
An peruigiliũ contineatur in diuisione sympt. qua vsus est Gal. ibidem
An dolor sit symptoma solius tactus an omnium sensuum. ibidem
An sympt. contingentia facultatibus naturalibus bene enumerauerit Gale. per facultatum numerum, an melius enumerẽtur per actiones. ibidem
An symptomata omnia nascantur ex morbo cap. 5
An sympathia aliqua possit fieri sine priuatione aut immissione rei alicuius. cap. 6
An imaginatio valeat morbum parere aut tollere. ibidem
An fascinationis sit aliqua vis. ibidem

Libro quinto.

AN vomitus sit euacuatio naturalis. cap. 1
An sudor sit euacuatio naturalis. cap. 2
An euacuationes symptomaticæ vocatæ possint aliquando vtiles esse. cap. 3
An puris generatio sit putrefactio an concoctio. cap. 4
An calor naturalis & calor præter naturã sint duo contrarii calores. ibidem
An dolor semper fiat absolutione cõtinui. c. 5
An omnis intemperies possit facere doloreẽ. cap. 6
An fames sit sensus defectus suctus ve an appetentia cibi. cap. 7
An famem animalem ventriculi antecedat fames naturalis venarum. ibidem
An fames fiat deficiente sicca & sitis deficiẽte humida substantia. ibidem
An ira possit aliquem interimere. cap. 8
An risus nascatur à solo gaudio an a gaudio cum admiratione. cap. 9
An risus ex titillatu sit vere risus. ibidem
An possit perire in particula aliqua sensus seruato motu. cap. 10
An frigus sit perse causa alicuius actionis. c. 11
An lethargus & phrenitis sint inflammationes cerebri. cap. 12
An necesse sit lęsa imaginandi vi alicuius singularis sensus instrumentum pati. cap. 13
An metus & mœstitia nascantur ab atro colore melancholiæ. cap. 14
An caros fiat semper cum febre & an lædat respirationem cap. 15
An omnis conuulsio fiat à repletione aut ina

Digitized by Google

nitione. cap.16
An conuulsio & paralysis differant intensione an specie. cap.17
an epilepsia & sopor & apoplexia differant in tensione an specie. ibidem
an fortitudo facultatis faciat ad magnitudinem rigoris. ibidem
an Hippocratis tempore acciderit rigor sine febre. ibidem
an possint fieri morbi noui nunquàm antea conspecti. ibidem
an febris essentia sit in solo calore an cum sic citate cap.18
an febris sit totius corporis calore etiam membri alicuius. ibidem
an diuisio febris in hecticam putridam & diariam, sit lata per subiectam materiam. ibidē
an ex sanguine putri sit febris aliqua. cap.19
an bilis possit febrē facere sine putredine. ibi.
an spiritus possint putrescere. ibidem
an febris hectica possit incipere à principio. c.20
an febris diaria hectica & putrida possint copulari. ibidem
an fieri a principio significet apud Galen. primos dies an primam aggressionem. ibidem
an omnis febris pestilens sit putrida. cap.21
an synochus sit malignior acutior & magis periculosus febre ardente. cap.22
an febres accidētes sint naturæ diariarū. c.23
an febris lypiria sit febris morbus an accidēs. ibidem
an per febrem epialam sentiatur calor & frigus secundum easdem omnino partes. c.24
an intemperies inequalis dicta sit a Gal. secūdum partes corporis inæqualis. ibidem
an circuitus febriū contingant succorū proprietate an alia causa. cap.25
an sit aliqua febris quintana aut sextana aut septimana. ibidem
an omnis putredo, atque ita omnis febris putrida nascatur ab obstructione. cap.26

Libro sexto.

AN opus sit ad medicinam absoluisse omnium artium ἐγκυκλοπαιδείαν an non. in procœmio.
an pertuendæ valetudinis artē possit mors deuitari in æternum. cap.1
an genita esse interitura possit demonstrari. ibidem
an calor naturalis cōsumptionis humidi causa sit. ibidem
an conseruatio corporum agi debeat similibus qualitate & gradu an non. cap.2
an defectus prioris concoctionis sequēti possi temendari. cap.3
an tenuia alimenta debeant ingeri ante crassa, an contra. cap.4
an cibus debeat capiante potum, an contra, an alternatim. cap.5
an aqua possit nutrire. cap.6
an sit cœnādum lautius quam prandendum cap.7
an acida cruditas nascatur a solo frigore an etiam a calore. cap.8
an vtendū sit venere ante cibū, an a cibo. c.9
an fæces generentur in intestinis, an in ventriculo. cap.10
an lasitudo phlegmonodes sit composita ex vlcerosa & tensiua an simplex. ca.11
an cacochymia melācholica indicet causam calidam an frigidam. cap.12

Libro septimo.

AN multitudo ad facultatem, dicatur ad facultatem naturalē an ad animalē an vitalem. cap.1
an possit esse plæthora solius sanguinis, ac nō potius omnium succorum. ibidem
an multitudinis species sint morbi, an neutri affectus. ibidem
an magnitudo morbi sit scopus mittēdi sanguinem. cap.2
an ætas sit scopus mittēdi sanguinem. ibidem
an sanguis in venę scisione fluat causa deuitandi vacui. cap.3
an calor habeat vim trahēdi perse, an causa, vacui. ibidem
an res succedāt ne detur vacuum naturali motu. ibidem
an seruanda sit rectitudo admittendum sanguinem. cap.4
an seruari debeat rectitudo secūdum diametros. ibidem
an in pleuritide secari debeat vena ciusdē brachii an contrarii. ibidem
an in affectionibus renum secari debeat vena in cruribus. ibidem
an in affectionibus hepatis secari debeat vena in brachiis. ibidem
an seruari debeat rectitudo fibrarum. ibidem
an omnes pleuriticos oporteat curare sectione venæ an aliquos expurgatione. ibidem
an vtiliūs sit in affectionibus hepatis & lienis secare venam inter minimū digitum & anularem, quam internam in cubito. cap.5
an liceat refrigeratis secare venam. cap.6
an magis periculosum sit grauidis secare venam q̄ pharmacum expurgans dare. cap.7
an liceat aliquando mittere sanguinem vsque ad animi deliquium. cap.8
an animi deliquiū ad qd̄ licet deducere ægro

Digitized by Google

INDEX.

tantes sit defectus facultatis animalis an vitalis. ibidem
an liceat vsque ad animi deliquiū mittere sanguinē in febribus ardentibus ex bile. ibidē
an liceat mittere sanguinem vsque ad animi deliquium causa doloris. ibidem
an conuenientius sit sanguinis missionem fieri ante expurgationem cū vtraque euacuatione est opus, quā contra. ca.9
an ad expurgandum opus sit tanta facultate, quanta admittendum sanguinem. cap.10
an liceat expurgare vsque ad animi deliquiū. ibidem
an medicus vti debeat semper attenuātibus, ad succorū preparationē vt expurgētur. c.11
an cōcoctio semper crassitudinē pariat. c.12
an liceat aliquando vti expurgatione ante cōcoctionem citra turgentiam. cap.13
an oporteat expectare concoctionem perfectam, an manifestam. cap.14
an bilioſi succi coqui possint, an non. ca.15
an expediat ab assumpto pharmaco dormire cap.16
an ab assumpto pharmaco potandū sit. ca.17
an admittendum sanguinem & expurgandū cauere oporteat concursus & oppositiones astrorum. cap.18

Libro octauo.

AN possit esse iuuenis peritus medicus. in proœmio
an grauius peccatum sit in victu ægrotantiū inclinare ad crassum, quam ad tenue. cap.1
an victu magis crasso vtendum sit in morborum principiis quàm cum iam vigent. cap.2
an possint ægrotantes reficiper aliam viam quam per os. cap.3
an curatio fiat contrariis æqualibus. cap.4
an cōsuetudo auxiliorum afferat illorum necessitatem, an solum tolerantiam. cap.5
an omnes facultates quibus nostrum corpus gubernatur possint accipere consuetudinē & qua quæque causa. ibidem
an consuetudo sit natura quædam re vera. ibidem
an indicatio consuetudinis in morbis præstātior sit, quàm indicatio naturæ. ibidem
an liceat curare hæmorroydas nulla seruata cap.6
an liceat ſticare laborantes crudi ſucci redundantia. cap.7
an epilepsia debeat curari, an non. cap.8
an vesicam refertam excrementis liceat per aluum expurgare. cap.9
an liceat morbum morbo curare. cap.10
an tympanites grauior sit ascite. ibidem
an liceat febrem excitare medicamentis ad curationem cōuulsionis, aut resolutionis, aut alicuius talis affectus. ibidem

Libro nono.

AN expurgantia medicamenta trahant proprios succos an in distinctē quoscū que. cap.1
an medicamēta expurgantia trahant similitudine substātiæ, an occulta proprietate. ibi.
an sit medicamentum aliquod expurgās sanguinem. ibidem
an medicamenta expurgantia peruadant venas ad trahendum succos. ibidem
an medicamēta expurgātia sint deleteria. c.2
an aloe aperiat ora venarum. cap.3
an aloe habeat vim expurgandi totum corpus. ibidem
an liceat admiscere expurgantia adstringentibus. cap.4
an liceat admiscere expurgantia cum lenientibus. ibidem
an doses medicamentorum expurgantium definiantur ad corpus temperatum. ibidē
an cum coeunt multa medicamenta expurgātia, debeat aliquod illorum habere dosim priam completam. ibidem
an medicamenti expurgantis fortioris admixti cum debilioribus possit dari plus, quā sidaretur solum. ibidem
an aloe admixta melli expurget debilius, quā sola. ibidem
an ex coloribus & aliis accidentibus, quæ sequūtur modum substantię possimus quidpiam iudicare de temperamento. cap.5
an sapor amarus sit semper soboles caloris, an nonnunquam frig. ibidem
an acidus sapor nascatur semper ex frigore. ibidem
an Gal. opinatus sit nihil amarum esse boni odoris. ibidem
an vinum sit humidum an siccum. ca.6
an vina omnia calida sint, an quædam frigida ibidem
an medicamenta fiāt vstione mitiora, an mordentiora. cap.7
an medicamenta tan alterantia quam expurgantia possint respicere propria mēbra. ca.8
an medicamēta alterātia appellationem acciant ab eo gradu quem habēt supra gradū tēperati, vt fert communis medicorum sentētia, an ab eo gradu, quo qualitas tribuens appellationem vincit cōtrariam in ipso medicamento. cap.9

Digitized by Google

INDEX.

An remissum remittat intensum vsque ad medium gradum inter ambo. ibidem
An ex calido in tertio & calido in secũdo mixtis fiat calidum in quarto. ibidem
An frigidum in primo reducat calidũ in tertio ad calidum in secundo. ibidem
An hunc gradum aut illum ex his aut illis resultare possit constare experimẽto. ibidem
An sint aliqua venena frigida toto genere deleteria. cap.10
An vere somnifera medicamenta sint tantũ humida, an frigida etiam. cap.11
An pus mouentia sint temperata, an calida & humida. cap.12

Libro decimo.

AN sit diebus criticis vis à radice superna. cap.1
An dies decretorii integri debeant assumi ad computationem. cap.2
An dies impares sint fortiores paribus. ca.3
An computatio dierum criticorum in muliere, quæ post partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris. cap.4
An in morborum recidiuis computatio fiat ab ipsis recidiuis, an a primo morbo. cap.5
An omnia tempora morborum distinguantur concoctione, an aliis signis. cap.6
An aliquis possit mori in inclinatione totius morbi. cap.7
An cum signis manifestæ concoctionis possit æger mori. ibidem
An sit aliqua constitutio legitima morbis & communis. cap.8
An omnes quaternarii sint proximè sequentium indices. ibidem
An indices dies concoctione indicent decretorios, an aliis signis. ibidem
An morbus regius ante septimum diem semper sit malus. cap.9
An in solis morbis acutis vtantur medici prædictione, an etiam in longis. cap.10
An crisis nocturna præstantior sit diurna. cap.11
An euacuatio per infernum ventrem sit omnium accomodatissima ad crises. ibidem
An morbi dissimiles sint perpetuò magis periculosi quàm similes. cap.12

FINIS.

Digitized by Google

CONTROVERSIARVM MEDICARVM, AC PHILOSOPHICARVM LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

Gale. & Hippo. laus.

TAM DIFFVSE, DIstincte, & diligenter enarrata sunt à Galeno, medico ac philosopho nunquã satis pro dignitate commẽdato, omnia, quæ inuẽta sunt ab Hippocrate antiquo illo medicinę doctore (quẽ non laudare, sed suspicere fas est) vt nihil quicquã, vel ad artis summum (si quod tamen esse potest summum) complementum, vel ad diluci diorem enarrationem desiderari videatur. Nam est nobis Hippocrates vnus instar mille autorum: & vnus Galenus pro innumeris explanatoribus. Nulla enim est artis medicæ pars, quam ille non inuenerit, neque quam hic ad summum non excoluerit. Id quod vel ex scriptis eorũ, qui post hos autores in hunc vsque diem scripsere, fit manifestum. cum enim Galenus, qui Hippocrate est multò iunior, millie ac quingentis ante nos annis scripserit: nihil tamen eius inuentis adhuc est additum. neque quicquam tanta librorum volumina, quãta vix iam capiũt bibliothecæ, cõtinent: aut quicquam Cõpluti à nostris præceptoribus, aut à nobis docetur, aut ab alijs alibi, qd nõ in Galenũ referatur. Ante Hippocratem medicina non erat in artem redacta, ab hoc vsq; ad Galeni tẽpora erat sanè ars: sed vt Plinius dixit, interpolis: quæq; ab alijs, inuenta ratione multis annis (vt par erat rã difficilem, & tam necessariam artem) ediscebatur: ab alijs cõparabatur sola experiẽtia: ab alijs solis sex mensibus, methodo (vt videbatur illis) comprehensa docebatur. Cæterum post Galenum nõ amplius interpolis ars fuit, sed perpetuo eadẽ, veris mõstrationibus cõfirmata, quoniam scilicet, hic autor nihil, quod ad artis attinet cõstitutionem, non reliquit inuẽtum, quod posteri superadderent: nihil nõ clarũ, qd enarrarẽt. Illud vnũ multi conati sunt emendare, quod tam longe ab re tis tam expeditam traditionem necessario cõsecutum est, nempe prolixitatẽ: ne tot libri essent à nobis euoluendi: non parũ nos, hac in parte se iuuaturos, sperãtes: tamẽ interim nobis pro libris Galeni, qui in quinq; non adeo grandes tomos rediguntur, libros præstitere, qui non facile in centum tomos redigantur. præterquàm quod nullus est cõsecutus, vt tot præcepta breuius quàm Galenum, pertractaret. Nam qui inter illos totam artem sibi ppositũ pertractandam, vt Auicenna, aut omnia, aut pleraq; sine demonstratione tradunt, sibi sine ratione haberi fidem postulãtes: reliquorum singuli singulas partes tractandas suscipiunt, & nullus illorum est, qui, vel in ea, quam solam tractat, parte: non sit Galeno, qui nullam omiserit, multò inferior. Solus Auicenna post Galenum visus est nihil voluisse omittere, qui fortasse pinde toties turpiter lapsus est: aut (quod verius arbitror) quoniã non docebat cũ demonstrationibus: sed velut in cumulũ cuncta congerebat. quanquã in multis consultò à Galeno deuiauit, arroganter contradicens: non solũ in cõtẽplatorijs opinionibus: sed & in practicis præceptis. Quæ res effecerat, vt cum superioribꝰ aliquot seculis bonæ literæ iacerẽt, & genuina Galeni monumenta delitescerẽt: tota medendi ars ferè perijsset: & nihil inter medendũ Hippocrateũ, sed Auicẽneum fieret. Iã verò diligẽtissimorũ hominũ, pariter ac eruditissimorum (quales multos tulit hoc seculũ) beneficio, primũ integritati, & pristino nitori restituta sunt: deinde & elegãti latinitate donara. Quare, nihil est maius, quod ars medicinalis ad integrũ complementũ requirat. Sola laborat (vt arbitror) opinionũ varietate, ac quæstionũ, quã scriptorum non ad modum vtiliũ multitudo peperit. Quod ego intelligens, studiosos medicinæ, si quid possẽ volens iuuare, quæstiones medicinales scribere instituj vt, quid in vnaquaq; sentiẽdũ sit, constet. Conabimur, quoad fieri poterit, si quid noui attulerimus, cum demonstratione proferre: vbi hæc non succurrerit, tacebimus nostrã opinionem: quò, vbi fieri possit, litẽ dirimamus: vbi secus, nouã addentes opinionẽ, rẽ non reddamus obscuriorem: nisi forte aliquid ijs, quæ ab alijs dicta sint, visum fuerit multò verisimilius. Interim breuitatẽ consectabimur: ne studiosos, ad artis peritiã properantes, quæstionibus implicitos, longi-

Quid autorem ad hoc opus scribendum impulerit.

Gal. prolixitatẽ multi ac cusãt sed immerito.

A remo

remoremur, id quod vitiosissimũ est in his, q ante nos quæstiones medicas, barbarè illi qui quidẽ oẽs scripserũt. Quoniam verò in quo uis opere nihil contingere potest legentibus, aut iocũdius, aut vtilius ordine: delectationi, & memoriæ eorũ, qui in hunc librum incide rint, cõsulentes, in decẽ libros totũ opus cen suimus distribuẽdũ, quorum priores duo, cõ trouersias, quas philosophi habẽt cũ medicis cõmunes, cõtineãt: tertius quæstiones de pul su & vrina habeat: (Debetur enim signorum dignitati ppria disputatio) nã. 4. &. 5. patho logicas dabimus quæstiões: sexto eas, quæ ad artẽ tuendæ valetudinis spectant. Tres sequẽ tes habebũt curatiuas: vltimus prognosticas. quinq; enim his, tanquã præcipuis partibus, tota medicina constat. Ergo eas, quæ ad phy siologicam spectant partẽ, primùm pertracta bimus. Nã hæc, vt philosophiæ finis, ita medi cinæ principiũ est. Sternit enim philosophia medicinæ viã: potissimũ qua parte tẽperamẽ ti, & cõpositionis humani corporis notitiæ sese accõmodat. Cõponitur verò humanum corpus, cõpositiõi quadã ac propria constitu tione, ex mẽbris organicis: capite (inquã) tho race, vẽtre, cruribus, brachijs & reliquis. Sed ante hãc, singula illorum ex homiomeris, vt carne, neruo, arteria, & vena: hęc rursus ele mentis quibusdã, quæ ab Hippocrate & Gale no dicuntur secunda, humoribus) inquã) cõ ponuntur. Hanc cõpositionẽ habet homo cũ oĩbus sanguine præditis, cõmunẽ: ante quã rursus habet illã omnium primã, ex primis e lemẽtis, quæ illi cum omnibus mixtis natura cõstantibus cõmunis est. Merito igitur cõpo sitiuã doctrinã nobis instituẽtibus, primum habet in disputatione locum ea quæstio, quæ de modo, quo elementa in mixto sunt inter philosophos, & medicos intercedit.

Totius operis ordo & distributio

Caput primũ. De modo quo elemẽta prima sunt in cõpositis substantijs.

ANtiqui philosophi de primis elementis multa del. ramẽta tradiderunt: illud vnũ euidẽter intellexerũt, quæ generãtur, omnino ex aliqua re cõstare oportere, in quã reso.luãtur rursus: quid tamen illud esset, ignorarunt. Alij generabant ex insectilib⁹ corpusculis, quæ proinde atomos appellabãt: alij ex terra, alij ex aqua: alij ex aere: ex igne alij oĩa cõstituebant: alij ex horum duobus, aut tribus. Primus oĩum Hippocrates calidũ, frigidum, humidum, ac siccum inuexit: apertè demõstrans, quatuor esse prima elemẽta, ignẽ, aerẽ, aquã, & terrã: neq; his plura, neq; pau ciora, vt multis alijs in locis, ita vel pcipuè in eo opere, qd⁹ de hominis edidit natura. Hęc principia recepunt ab eo oẽs philosophi (nã inter philosophos, Epicureos: inter medicos, Asclepiadæ sectatores, omnino neq; philoso phos appello) sed q̃q̃ hoc axioma indubitan ter ab omnibus admittitur: tũ illud in dubi um vocatur, Cõstent ne cuncta ex his elemẽ tis corruptis secundum formas, aut suas for mas retinẽtibus. Sunt qui hęc elemẽta nõ ni⁹ retinere suas naturas asseuerãt, atq; priuiq̃ in hanc cõpositionẽ coiuissent. In horum nu mero est Auicenna, autor nõ omnino cõtẽ nendus. Alij, in quibus Aristote. esse & Gale num & Hippocratẽ ego statuo, solas elemen torum qualitates seruari, reliqua corrumpi putãt. Est Auerro⁹, qui media via voluit ince dere dicẽs, retinere elemẽta formas, quæ sub stantiales appellãtur, sed remissas illas quidẽ, ac suas naturas nõ constituentes: & proinde, neq; speciem tribuẽtes appeliatiões. Quod videtur innuere etiã quodãmodo Plato in Ti męo, dicẽs, elemẽta prima nõ debere dici hoc quid: sed quale aliquid. Verum hæc Platonis assertio maiori quadã speculatione indiget, q̃ vt in hoc loco de ea agi posit. Sed hæc Auer roi opinio, si nihil aliud, saltem illud ab surdum cõuincetur, admittere, formas naturãsq; elemẽtorum intensionẽ recipere, & remissio nẽ. quod eius sectatores, fatentur vlrò, addẽ tes, formas elemẽtorũ imperfectum esse quod dam formarum genus: & Aristote. in cathego riis, solum perfectæ substantiæ denegasse in tensionem. Sed admittent hi cõtinuò, secun dum magis & minus dici, & ignẽ alterum al tero esse magis ignem, quod nõ intelligo, cur minus absurdum sit, quã hominẽ alterum al tero magis hominẽ appellare. neq; minus ab surdum est, quod ppriã habet essentiã, quin alicui insit, & quod p se subsistere potest, à ve ra substantiæ ratione secludere. Decipiuntur ergo hi, quia ex improbabili positione consen tanea loquuntur, pbabiliter se collegisse pu tantes. Sed prætereo breuiter, quãdoquidem huic opinioni pauci admodum acquiescunt: q̃q̃ solet in medium produci, vt acutum inuẽ tum, non tñ adeò verum. Nobis tamen qbus in singulis verum inquirere, ad dirimendas controuersias, propositum est: non tam subti litatis, quam veritatis est cura. Quod à tam multiplici ingeniorum varietate in re præci puè obscura tam multæ profectæ sint opinio nes, nõ miror. Sed quod tam vnanimiter ab omnibus, & scriptoribus, & publice docenti-

Hippoc primus quatuor inuexit elemẽta.

Variæ sẽtentiæ de modo quo elemẽta n⁹ retinere suas naturas asseuerãt, atq; priuiq̃ sunt in mixtis.

Refutatio sentẽtiæ Auerroi.

bus

tibus ea ſententia, quę afferebat, elementorum formas in mixtis conſeruari, in medicos vt in opinionis autores, & aſſertores referatur, non poſſum non mirari. Neque minus illud, quod, qui eam tuentur opinionem, Ariſtotelem ita opinari dicunt: cum tamen, niſi oſcitanter verba Hippocratis, Galeni, & Ariſtotelis prætereant, aut conſultò diſſimulent, ne minus bene hucuſque intellexiſſe cõuincantur: non poſsint, non intelligere omnes hos, quos modo retuli, autores, contrariam aſſertionem, ſcilicet, elementorum formas non manere, ſed virtutes ſolas, multò ꝓbabiliorem exiſtimaſſe. Ariſtoteles. Et quoniam eorum, quę ſunt, alia facultate, alia actu ſunt: fit, vt quæ in mixtionem recipiuntur, quodammodo ſint, & non ſint. His verbis apertè docet Ariſtoteles, non eſſe elementa actu, ſed potentia. Verùm, quid ſit, potentia eſſe, paucis iterpoſitis ita declarat: Neque verò actu remanent, vt corpus, & candor: neque alterum, aut vtrunque deletur, quia illorum facultas ſalua manet. Igitur illorum manent facultates, non formæ. Sed fortaſſe hìc ſub obſcurius docet. An alicubi clarius? Secũdo De partibus animalium capit. 1. ita dicit. Cùm itaque triplex ſit compoſitio, prima ſtatui poteſt ea, quæ ex primordiis cõficitur ijs, quæ nonnulli elementa appellant: terram dico, aquam, aërem, ignem. Sed melius fortaſſe dici poteſt, ex virtutibus confici elementorum, ijſque nõ omnibus, ſed, vt alibi anteà ex poſitum eſt. Humor enim, & ſiccitas, & calor, & frigus materia corporum ſunt compoſitorũ. Ex his haud dubium eſt, Ariſtotelem virtutes vocare qualitates primas, & eas ſolas manere in mixtis opinari. Galenus illum ita interpretatur primo libro Methodi capit. ſecundo. Diſsidẽt in eo (omitto priora) quòd Ariſtoteles, qualitates tantum in ſe mutuo trãſire, òmninoque miſceri: Stoici autem nõ has modo, ſed etiam ſubſtantias ipſas, exiſtiment. In quodam fragmento, quod extat De naturalium facultatum ſubſtantia, ita inquit: Corpora, quę apud nos ſũt, quatuor elementorum temperatione generari vniuerſa firmiter me ſcire aio: quæ præterea & per ſe contemperentur tota: non, vt putabat Empedocles, exiguis cõminuta partibus: num autẽ ſe totas peruadẽtibus corporeis inuicem ſubſtantiis, an ſolis qualitatibus, neque cognitu neceſſarium arbitror, neque pronuntio. Cæterum qualitatibus fieri temperationes, probabilius cenſeo. Octauo libro De placitis cõmendat Hippocratem, quòd elementa prima nominibus qualitatum appellauerit: & ſecunda, humores ſcilicet, nominibus ſubſtantiarum, poteſtate ſiquidem (inquit) inſunt, non actu in corporibus. Nullus ergo, arbitror, quantumuis rudis, amplius dubitabit, Hippocratem, Galenum, & Ariſtotelem probabilius cenſere, ſolas manere elementorum qualitates, q̃ ſubſtantias. Nos verò non ita ſolùm, ſed aſſertionem contrariam omninò eſſe improbabilem, ſi rationibus agendum eſt, opinamur. Nam, aut elementa tota permeãt per ſeipſa, vt opinati ſunt Stoici, aut comminuta in minima fruſtula miſcentur, vt ſenſit Empedocles, quem excluſum multò ante, reduxit Auicenna. Si primùm das, penetrationem corporum commenſuratorum cogeris admittere, quod intellectus non capit: ſi ſecũdum, intellige mihi minimum carnis, quatuor elementorum fruſtulis minimis conflatum: in cuius ignea portiuncula, aut eſt forma carnis, & fiet, vt caro ſit, atque ꝓinde mixtum vnico conſtans elemento, & vt duæ formæ ſubſtantiales in eadem recipiantur materia: aut in ea portiuncula nulla eſt forma carnis: atque ita, neque in aquea, neque in aërea, neque in terrea erit eadem ratione. Quo fiet, vt corporea forma in toto ſit, & in nulla parte: non aliter ac anima rationalis, aut forma circuli. Et præter hæc non quælibet pars mixti erit mixta, neque carnis pars quælibet erit caro, quare neque aliqua pars erit omni ex parte ſimilis, & homiomeres. Fit ergo non ita, ſed vt in theriaca, aut tetrapharmaco: in quibus ſimplicia medicamenta contuſa, atque in minimas partes deducta ſunt, vſque dũ mutua ſe actione interimunt, atque ex ipſis media quædam, vndequaque ſimilis ſubſtantia ab aliis omnibus diuerſa generatur: in qua non ſubſtantiæ ſimplicium conſeruantur, ſed qualitates. Talis eſt mixtionis perfectæ forma. neque quicquam obſtat (quanquam videtur hoc pleriſque pro contraria aſſertione firmiſsimum argumentum) eſſe ea, ex quibus mixtio fit ſeparabilia, Hippocrate, & Ariſtotele autoribus. nam ſit mixti reſolutio in elementa, vt facta eſt compoſitio. vt, ſcilicet, compoſitum mixtum eſt, elementis corruptis ſecundum formas: ita reſoluitur, elementis regeneratis, eductisque per generationem ex compoſito, cùm illud corrumpitur. Quod ſi rurſus ſciſcitere, quæ cauſa ſit elementorũ efficiens, cũ cõpoſitũ diſſoluitur: reſpõdeo, generationẽ illã, eſſe in numero earũ, quæ à philoſophis dicũtur gñatio

Ariſtot. Gale. & Hipp. sẽtentia.

Refutatio ſententiæ Stoicorũ & Auicennæ.

Mixtionis veræ explicatur.

nes ex accidenti, quia sine agẽte peculiari fiũt (supplẽtib⁹ vniuersalibus causis (vt philosophi dicunt) vicẽ peculiarium. Sed, quoniam hęc non sine demonstratione diximus, opportunum fuerit, transire ad aliquam quęstionem.

Caput secundum. Sit sine aqua humidior aëre.

ELementorum qualitates duplices sunt: quædam primæ, hæ sunt, calor, frigus, humor, & siccitas: quædam secundæ, vt grauitas, & leuitas. Hæ sunt loco mouentes, illæ alterantes. De vtrisque apud eos, qui quæstiones Medicas scripserunt, solet esse multa disputatio: quoniam illis hoc videtur fuisse instituũ, nihil importunum omittere, neq; quicquam vtile disputare. mihi verò, non quascunque, sed medicas tantum controuersias disputare animus est. quare, multas earũ quæ apud alios diffuse pertractantur, omnino nõ attingã: alias quoad fieri poterit, pstringã breuissime. Earũ, quæ de secũdis qualitatib⁹ sunt q̃les sũt illæ, An elementa in propriis sedib⁹ grauitatem habeant, aut leuitatem: an secundum naturam moueãtur circulatim. an aqua ascendat citra violentiam, ne detur vacuum, vt Aristoteles nos docet: nequaquam meminero. quoniam hæ quæstiones ad physicos solos spectant: non, vt aliæ, ad physicos & medicos. Quanquam reuocat me cuiusdam physici vox quotidie clamantis, aquam non ascendere, ne detur vacuũ: aliòqui ratiõis (inquit) sit particeps: sed aliam causam, aut externam impellentem, aut internam inuenire oportere, quasi nõdum intellexerit finem rerum ad permouendum eas sine causa efficiẽti nõ sufficere: id quod neque mulierculæ solent ignorare. Nescit enim nullus, non satis esse mihi ad accurrẽdum, si magnum premium ostenditur, nisi pedes sint: sed neque illud ignorat quisquam, interrogãti, cur aliquid fiat, p causam cuius gratia fit, quã per efficientẽ cõmodius esse respõsum. nã, si quis me interroget, Cur homo ille fugit: ne taurus illũ feriat, respondeam: tu respõdeto, quoniã pedes habet. ah dicis, homo ratione ducitur, aqua naturà. ita est, sed omnia operãtur propter finẽ, etiã si sine rerũ cognitiõe ducãtur, qa inditũ est rebus omnibus à natura, vnionem vniuersi, & se tueri. Si quid ergo aquam ab aliarum rerũ commercio properet deuellere, potest naturà proprià consequi fugientem subſtantiam, naturà (inquam) proprià, etiam sine instrumẽto. nam natura & ipsa reiforma efficiẽt hæc. Sed dicendi de his, procedente sermone dabitur commodior occasio. Qui controuersiæ huius decisionem amat, requirat eam septimo huius operis libro, vbi de modis tractionum disputabimus. De actiuis elementorum qualitatib⁹ dicere iam propero: quoniam his constat humanum temperamentũ: cuius exacta notitia ad solum medicum spectat. Aristoteles libr. secundo De ortu & interitu. & cap. 1. quarti Meteororum, ex quatuor coniugijs qualitatum, quæ ex quatuor qualitatibus primis, calore, frigore, humore, & siccitate conflari possunt, quatuor elementa constituit. Singulis elementibus tribuit singulas excellẽtes qualitates, illarum affectas, singulas: ignẽ calidum vocat, aquam frigidam, terram siccam, aërem humidum. huius rei demonstratio ex philosophica quadam congruentia est. Congruum enim videtur, cùm quatuor qualitates sint, & quatuor elementa, & ex quatuor qualitatibus quatuor tantum coniugia possint constitui (contraria enim non possũt copulari) in quatuor elementis quatuor qualitates, in singulis singulas vigere: & in singulis binas qualitates esse secundum coniugationem. Qua etiam ratione probant, vt inter anni tempora calidum & humidum esse, adolescentiam quoque inter ætates. Verum Galenus his legibus non est addictus, vt de temperamentis dicam postea: de elementis, iam dico. Primo lib. De simplicium medicamentorum facultate capit. 8. inquit, aquam summè humectare: vbi extremam humiditatem videtur illi tribuere, non aëri. primo etiam De temperamentis ita scripsit, Neque vllum animal, aut calidum omnino esse potest, vt est ignis: aut humidum ἀκρῶς (quasi summè dicas) vt est aqua. Tamen Aristotelici passim proclamant, aërem in summo humidum esse: aquam prope summum. quin & Galenus ipse, cum his qui hactenus de illius sententia dicta sunt, pugnantia videtur afferere: qui primo de natura hominis com. tertio ita reliquit scriptũ: Est enim quod mutatur, id quod subijcitur: mutatio autem ipsius secundum qualitatum vicissitudinem fit, cum in ipso summus calòr gẽratur, effecto igne: vt & aëre, cũ summum humorem accipit. Hæc Galenus. Est igitur ita constituta controuersia. quanquam mihi hac in parte facilè citra sententiæ alicuius refutationem videntur in eandem omnes autores posse trahi, aut omnino parum dissidentem. Galenus siquidẽ primo De medicamentis simplicibus, aquam nõ dixit esse summè humidam: sed summè humectare.

Quomodo ascendat aqua ne detur vacuum.

Sententia Arist. de actiuis elemẽtorũ qualitatibus.

de humore aquæ & aeris cõtrouersia.

Contr. decisio.

tamen

Cõtr. de cisso.

tamen fieri poteſt, vt minus humida ſit, quam aër: & propter ſubſtantiæ modũ, maiorẽ inquam denſitatẽ, humectet plus. Eſt itaq; hîc aqua dicta humidior, vt medicamẽtũ. At verò inl ibello De temperamentis dixit vtrũq; elemẽtum, (aquã dico & aërẽ) abſolutè humidum, vtrum eſſet humidius parum ſolicitus. nã in principio ſtatim libri ſũmè humidi corporis exẽplum fuit aqua. Sed paulò inferiùs cap. 6. ita ſcripſit, quod ἁπλῶς (quaſi abſolutè dicas) ſiccum vocatur, id, in ſolis elementis eſt igni, terraq;, ſicut humidum in aqua & aëre. Verum eſt, Galenũ hic vſum fuiſſe hac dictiũcula ἁπλῶς, & in principio capitis ἀκριβῶς quæ ſignificationem videtur augere. tamen primo de hominis natura in Ariſtotelis ſententiã apertè incidit. Quare mihi perſuadeo, Galenum, vt medicum, humidiorem ſtatuiſſe ſubſtantiam aqueam, quoniã magis humectat: Ariſtotelem, vt philoſophum, aërem dixiſſe humidiorẽ, vt quem hac oporteat qualitate præcellere. Dixerit aliquis admodũ probabiliter, vt medicus & philoſophus, neq; medicinæ quicquam officiẽs, neq; à philoſophia Ariſtotelis recedens, aquã eſſe humidiſſimũ medicamentum: aërẽ humidiſſimum elemẽtum. quanquã Auicẽna vituperat Galenum, 4 Sẽc. a 13. ſ decimotertio Aphoriſmo quartæ ſectionis dicat, aquam, nec interius aſſumptã, nec exterius appliçitam, humectare. Cæterũ non intelligit de humore ſubſtantiæ ſolidorũ, eo ſcilicet, quẽ præſtant alimenta, fuiſſe locutum illic Gale. Sed ſi de madore putabat dictũ. cur hominem non accuſabat dementiæ, à quo ſæpe antea ſcriptum fuerat, aquã eſſe ſũmè humectantem? verũ de aqua ſatis diximus. Ad aëris qualitates iam veniamus.

Soluitur obiectio Auicennæ aduersus Gal.

Caput tertium. Sit ne aër calidus, an frigidus.

AErem, aut ſummè humidum, aut ſaltem abſolutè humidum eſſe ſuperiori, quæſtione monſtrauimus. Cæterum de illi⁹ qualitate, quæ in altera oppoſitione eſt, non adeò cõuenit inter omnes. Galenus ſecundo De ſimplicium medicamentorum facultate cap. 20. maximã fuiſſe quæſtionem, inquit, inter Peripateticos, quorũ princeps fuit Ariſtoteles: & inter Stoicos, illis aërem calidum eſſe, his frigidũ aſſerentib⁹. quos etiã iuuit Seneca ſecundo Quæſtionũ naturalium, dicẽs, Aër frigidus & obſcurus naturã eſt: lumẽ & calor illi præſtant alimentum. Vtriq; argumẽtantur ex generatione. Dicunt Stoici, aerem ex aqua, quæ natura frigida eſt, fieri per ſolam rarefactionẽ, & proinde frigidũ eſſe oportere: alii cõtrà, calidum, quoniã à cauſa calida diſſoluente generatur. Itaq; alii obijciunt materiã, alii efficientẽ cauſam. Cõuenit inter philoſophos omnes, oleũ aereo prædirũ eſſe humore, quoniã inſideat aquæ, & in aqua aſcẽdit. Vnde præſtatur rurſus vtriſq; anſa argumentandi. nam alii oleũ à frigore citiſsimè dicunt denſari, vt quod frigidũ ſit: alii, nunquã omninò vſq; ad duritiem concreſcere, vt quod ſit caliditſsimũ. & hoc modo venit intelligẽdus Ariſtot. 4. Meteororũ dicens, oleum nõ poſſe congelari: nõ poſſe, ſcilicet, ad multã cõgelationem venire: aliòquin mendacio quotidie deprehendatur. His argumentis addit Ariſtoteles leuitatẽ aeris, quæ ex calore videtur proficiſci. negat deinde conſentaneũ eſſe, aerem & aquã, diuerſa elementa, ſimilibus eſſe qualitatibus. Stoici contrà ita argumentãtur: Omnis res naturalis, remotis ijs, quæ ipſam alterabant, recidit in ſuam naturã: ſed aer ex ſola abſentia ſolis fit frigidus in hyeme: ergo talis erat natura ſua: præter naturam autẽ incalefcebat. Adde, in medio ſuæ regionis, quo loco videtur oportere ſuam illũ naturã maximè retinere, eſſe frigidiſsimũ, vt docet pluuiarũ, & grandinis ortus. præterea ex ventilatione aeris ſemper refrigeramur. Ecce duas opiniones contrarias, quarum neutra eſt improbabilis: ſed, quæ ſibi ita mutuò reſpondẽt: Ariſto. materiã non putat ſufficere ad rei temperiẽ: ſed efficiẽtẽ cauſã eſſe potiorẽ. nam ex frigido ligno ignis fit, efficienti cauſæ ſimilis. oleum propter partes craſſas, quas habet permixtas cũ tenuibus, denſari citò, inquit: ſed, quia calidum eſt, nunquã integrè denſationẽ pati, aut ſaltẽ non quantã aqua. rurſus in hyeme non dicet, refrigerari aerem, propter abſentiam ſolis tantummodo, ſed & propter vicinitatem aquæ. quod etiamin media regione frigidus ſit ex antiperiſtaſi dicit factum. Sed ego, vt verum fatear, talem anteperiſtaſim qualem philoſophi ſolent deſcribere, non intelligo: aut illi loquuntur obſcurè, aut narrant fabulas. Verũ anteperiſtaſi & vulgo vocatæ reactioni cap. 5. libri huius daturi ſumus: in quo concedente Deo, cum demonſtratione loquemur: interim, vt alii, de anteperiſtaſi diſputemus. Addendũ etiam eſt huic opinioni, aerẽ occurſantẽ faciei in vẽtilatione, nõ ppetuò eſſe frigidum, ſed minus calidum eo, qui quietus adhærebat. Ariſtoteles itaque ita reſpondet. Alii contrà reſpondent Ariſtoteli nihil referre, à calore fieri aerem, dummodo

Stoici & peripatetici obiecta argumẽta mutuo ſoluũt.

agitatur cõtrouerſia.

ex frigida substãtia solam rarefactionẽ perpessa fiat: oleum quoq; non tã propter modũ substantiæ, q̃ ppter frigus densari citò. quod eadem habeat aër cum aqua qualitates hi nihil curant: leuitatem ex sola raritate etiã sine calore dicent proficisci. Vtriq; igitur sic se tuentur. Galenus nullibi (quod ego legerim) expsse dixit, aërem esse frigidum. cæterum nõ esse calidum, vt est opinatus Aristot. octauo de vsu partium cap. 3. ita docet: Cum autem ipse met aërem calidum esse natura dicat alibi, nõ bene nunc oblitus est, an hoc quidem bene fecit, quòd falsò dictorũ sit oblitus? Libello De vsu respirationis illud idem videtur innuere, docens, cor non substantia aëris, sed qualitate egere ad refrigerium. Itaq; est vbi Galen⁹ videatur innuere, aërem esse frigidum, sed vbi apertè dicat, non est. nã etsi libello, cui titulus est, Quod animi mores corporis temperationes sequãtur, cap. 4. de aëre disserens, dixit: Nam is ipse, quantum in seipso, frigidus est, Cæterum permixtione ignei elementi bene fit tẽperatus. tamen cõstat illic opinionẽ Stoicorum referre illũ. addit enim, Itaq; tibi apertũ iam est, animæ substãtiam pro certa quadam aëris atq; ignis tẽperatione de Stoicorum sententia fieri. Nihil ergo est, quod nos cogat, dicere ex illius opinione aërẽ esse frigidũ. Frigidiorẽ cerebro illũ appellauit, octauo De vsu partium. Sed neq; hoc hominis sententiã patefacit: cerebrũ enim in viuẽte actu est calidũ, & calidius aëre, etiã in æstate media. Ergo cũ Galenus nullibi frigidum dixerit, & non esse calidũ asseuerauerit, videtur sensisse, neutrũ naturâ esse, sed in hac oppositione temperatũ. Solet siquidẽ Galen⁹ ex cõtrariis doctissimorum autorũ sententiis æquè fortibus argumẽtis confirmaris, illorũ rationibus vtrorũq; assertiones refutare: & mediâ opinionẽ censere veriorẽ, vt quæ, neq; his, neq; illis argumẽtis exposita sit. Nõ aliter demõstrat pueri & iuuenis calorẽ, equalẽ esse: quã quòd multa sint quibus puer iuuene videtur esse calidior: multa rursus, quibus iuuenis puerũ in calore videtur superare. ita quoq;, primo De ratione victus in Acutis, mõstrat, Hippocratẽ conuenienti vsum fuisse victu in ægritudinibus, ꝙ eorum, qui fuerãt probatissimi medici: alii illũ accusauerãt, vt ægrotãtes fame internecantẽ: alii, vt multitudine ciborũ suffocantẽ. Est ergo, quãtum intelligo, Galeni mens, aërem humidissimũ esse, in altera oppositione tẽperatum. Sed quoniã ille, apertè in hac cõtrouersia nihil dixit, melio⁹ fuerit rationib⁹ (quicquid ille senserit) nostram hanc sententiã cõfirmare, Quod, facile est ad alterutrum extremorum transmutabile, illud vtriusque est expers: nam quod contrà, altero est naturà sua affectum, difficilè ad aliud, quod est illi cõtrarium, trahitur: proinde symmetra corpora sunt ad contrarias mutationes aptiora, vt docet Aristote. sectione quinta, problemate vigesimo secundo, propterea quoque oculos sine coloribus oportuit esse: & instrumentum tactus temperatissimum. Sed aër facillimè leuitate etiam causa de calido frigidus fit, & de frigido calidus, & mediocribus occasionib⁹, nũc calidissimus est, nunc frigidissimus, vt in media hyeme vix possimus frigus perpeti: & in media æstate calorem: & in autumno alternis horis, modò calidus, modo frigidus manifeste esse sentiatur. Est ergo proculdubio naturà suà, neque calidum neque frigidum: quod tam facile calorem induit, & frigus.

Gale. opinio.

probatur aerẽ naturaneq; calidum esse neq; frigidũ.

Secundò, omnia medicamenta aërea naturà censentur à Galeno, & tota medicorũ schola temperamento æqualia: vsque adeo, vt in officinis, non tam sint medicamenta, quàm materia medicamentis confingendis apta, liquidis oleum, solidioribus cera. Ergo iam, nõ solum Gale. hæc est opinio: sed quæ & philosophicis rationibus, & operibus medicis confirmatur. Ille qui apud se statuit nullum meorum dogmatum probare, imperat, vt aëris in vtrunque excessum mutabilitatem referam in substantiæ tenuitatem, ac nõ potius in mediocritatem temperamenti: mihi verò certũ est non parere modo: ne cogar dicere, ignem qui aëre tenuior est, faciliùs etiã mutari, quẽ tamẽ scio naturallis caloris esse tenacissimũ. Galę. certe dicit, quæcunque corpora tenuis sunt essentię: cum facile ppetiantur, promptè tum incalescunt tum refrigerãtur. tñ hoc de rebus eiusdem naturę intelligẽdum venit. nõ enim vapor opij facilius calescit q̃ granũ piperis. Sed in quibus natura est eadẽ quod tenuius cõmutabilius. proinde aqua q̃ aqua, & aër q̃ aër quo tenuior eo cõmutabilior, nõtñ hãc ob causã aër q̃ aq̃, alioq; & ignis q̃ aër. porro nõ tã facile siccescit, aër q̃ frigescit, immo ꝙ frigidus cũ siccitate flat⁹ borealis est, sicc⁹ cum calore exhalatio ignea, aër ipse vix vnq̃ siccus. Obijcis præterea Aristo. & Gale. vocare elementa simpliciter talia. miror vir doctissime quòd hæc huc transferas. nã ex his non fit vt illorũ aliqd sit tale aut tale, sed vt qd cũq; illorũ sit qualecũq; est, pse, ac primò, & nõ p aliud, vt concreta. sed tibi hæc sufficerint. Qui verbosius quæstiones medicas tractãt, ac minus ex vsu medicorum singulas quęstiones

Diluitur calũnia.

nes in notabilia (ita loquuntur) distribuentes & singulas opiniones argumentis, que in numeratò sunt impugnātes, non hæc solū in dubium vertunt: sed & de calore ignis disceptāt: & parum abest, quin, Sint ne ipsi homines ꝓbabiliter sint disputaturi. Pleraq; illorum, de quibus ipsi anxie cōtendunt, nos omittimus, vt inutilia: alia, vt quæ ad medicum non spectant: nōnulla etiā, vt quæ controuersiā non habēt, præter eam, quā isti pro & contra disputatores, consultò fecerunt: ne quicquā distincte, cōstanter, & citra cōtentionē nos docerēt. Qui omnia disputāt, & antiquatas etiam opiniones reuocant, studiosos in ipso lumine mihi videntur retardare: & accessioni, quā ars quotidie facit, eruditissimorum hominum diligentia, inuidere: quandoquidē, si ex tam multis seculis, nihil iam tandē mundum purum, & enucleatum colligimus: si ad eas opiniones, quas Galen⁹ expugnauit, rursus deuoluimur: qua ratione potest ars, etiam in æternum, vlteri⁹ promoueri? Ergo illorum beneficio, & artis profectus sistitur, & nos libris oneramur. Multum ergo iuuabuntur studiosi, & ars proculdubiò suscipiet incrementum, si id quod in animo est, Deo dāte perfecerim⁹ vt, scilicet, breui in singulis quęstionibus scrupulos ꝑscindentes, huic arti incūbentib⁹ sternam⁹ viam: id qd⁹ faciem⁹, inutiles, vafras, & alienas ab aliis præscindentes quæstiones, & in reliquis, firmissimis, & non adeo multis argumentis opinionē, que videbitur verissima, constituentes. Est sua cuiq; mens, suum cuiq; ingenium: non possunt omnia cōponi. Sed qui multa ex alienis præsciderit, hoc saltē nomine, non habebitur inutilis. Quare ego, de qualitatibus elementorum non amplius verba facerem, nisi viderem eam quæstionem, quæ est inter philosophos de qualitatibus cōtrariis, Possint ne simul esse, an non, ad notitiam temperamentorum, & ad compositionem medicamētorum, & ad multorum affectuum distinctionē esse necessariā. Quare necessariam quæstionem non licet omittere, & physicam, commodius fuerit (quanquam in sequentibus non careret occasione) in principio pertractare: quàm vbi sermo destitutis his philosophicis quęstionibus, medicis se immiscuerit.

Caput quartum. De qualitatibus contrariis in eadem substantia.

SI, aut oēs philosophi, aut pleriq;, aut sapiētissimi, in vnam iā tandē sententiam conuenissent: melius profecto foret, quod in hac quæstione sentiendum est, ab ipsis petere: & ad reliqua, que ad medicum magis spectant, properare. Sed, cùm apud illos tam multæ sint opiniones, vt neque quæ illarum probabilior sit, aliquis illorum audeat enuntiare, cogemur nos, nobis ad dicenda opinionem statuere. Philosophorum quamplurimi (taceo autores, quoniam hæc quæstio ab antiquis agitata non est, & proinde opiniones sub incertis autoribus circumferuntur) putāt calidum cum frigido, aut pōti⁹ calorem cum frigore (præstat enim hic, qualitatum nominibus vti, quam substantiarum affectarum) nullis gradibus posse committi. Sed, quum primum calor recipitur, omninò frig⁹ exclusum esse: quoniam, scilicet, autore Aristotele primo de motu, & decimo Metaphysicorum, & libello De longitudine & breuitate vitæ, & innumeris aliis in locis, quæ breuitatis causa prætereo, contraria se mutuo interimunt. non ergo possunt manere in eadem sede, qm̄ non videtur alia esse lex contrariorum. quod enim corpus calorem habet, calidum est, siq̄dem nihil aliud est, calidum esse, q̄ calorē habere. ergo quod calorem habet, & frigus calidum & frigidum est. quod si cōcedis, perit lex contrariorum, quam docet Aristoteles decimo Metaphysicorum capite septimo, ita scribens: Manifestum, quod semper alterum cōtrariorum secundum priuationem dicitur. Hæc Aristoteles. Constat verò, sublata hac lege nullam maiorem contrarii rationem superesse inter calorem & frigus, quàm inter quasuis alias qualitates. Hæc opinio probabiles rationes prę sefert: sed tamen, quantum ego intelligo, multis philosophiæ theorematis conuincetur contradicere. nam nemo negat receptissima illa Aristotelis principia. Nihil agit sine fine naturæ: omnia enim ex aliquo, & alicui⁹ gratia fiunt. Hæ sunt duæ causarum species necessariò distinguendæ: quarum, vt Plato inquit in dialogo De natura, altera necessaria, altera diuina est: diuina est in fine: necessaria in mediis ad finem. Illud quoque non minus verum est, nihil operari propter malum, sed omnibus naturalibus agentibus bonum esse propositum finem. Nam si omnes virtutes, & omnes naturales potētiæ, à Deo opt. max. sūmo bono, deriuatę sunt, consentaneum est rationi, nullā illarum posse ferri in malū per se: quare nec in alterius corruptionem, verisimile est quicq̄ operari, sed conseruationem sui ipsius. Nihil igitur operari potest, corrūpendo contrariū, quod

Prima opinio.

Refutātur asserētes qualitates cōtrarias nullis cōmitti gradibus.

sibi simile non inducat interim: nã aliter cum corrumperet tantũ, nihil interdum generans corruptionis gratia laboraret p se. at verò contraria assertio conuincitur apertè concedere plerasq; naturalium actionum esse corruptiones solas. nã, finge corpus calidũ quarto gradu admoueri frigido corpori, vt quartũ gradum intensionis amittat, relictis tribus. illud corpus frigidum, quod corpori calido detraxit quartum gradum, operarum est corrumpendo, & nullum interim suæ qualitatis gradum generauit. Dices fortasse, satis esse, ne si ne bono fine agere conuincatur, ipsum materiam præparare ad sui similis generationẽ: remissionẽq; caloris, præparationem esse in frigoris ortum. Effugisti quoquo modo. Sed illud, arbitror, nõ effugies, corpus illud calidum motum esse, & nullo motu motum esse. Propositionem non negabis: nam omnis qualitatis intensio, vel remissio, motus alterationis est. nam, dum remittitur calor, corpus calidum non quiescit: non enim manet in termino à quo, in quatuor, inquam, gradibus caloris: ergo mouetur: nisi mauis concedere, neq; quiescere, neq; moueri. Quod nullo motu moueatur, mõstro. Motus specie recipit à termino ad quẽ, vt latio a superiori regione, aut ab inferiori: alteratio à calore, aut à frigore, vel ab alia tali qualitate. oportet verò, hunc terminũ nõ dici per negationẽ: nã in fine motus corp⁹ motũ, est ĩ termino: sed illud corp⁹, neq; cõparauit eo motu caloré, neq; frig⁹ neq; aliã qualitatẽ: ergo nullo motu motũ est. Præterea, quo pacto dicetur motus ille ex eo ad quoditur? non ex eo à quo: vt docet Aristot. 5. Physi. cap. 5. An dices, corpus illud ad tres gradus caloris esse motũ? At, hos tres gradus habebat prius, quo pacto tribuetur motus posteriori passioni qualitati, scilicet, quæ in moto corpore cõparatur, si posterior passio nulla est? Ergo alterationis ratio nunquã est in remissione, sed qualitatis generatione. nondũ enim est motus, cum nondum est ea forma permanens, quæ per motum generatur, cõtrarium autẽ fiebat, nisi quo tempore vnus caloris gradus corrũpitur alius frigoris generaretur, atq; cumalijs tribus caloris gradibus simul maneret. Præterea monstratũ est Aristot. & nobis in phyficis, qualitatibus quæ motu cõparantur neque posse esse punctum tẽporis quo primũ sint, neq; vltimum: quia, scilicet, motus neq; fieri neq; finiri nisi in quodã tempore potest. tamen si totum frigus corrumperetur anteq; calor generari icipiat, necessario esset punctũ tẽporis quo calor primum esset, aut quo frigus esset vltimo, velut incommutationibus substantiarum: nam aliter esset aliquod temporis punctum in quo neque calor ineſſet neque frigus, quod quidem repugnat naturę corporum elemẽtariũ. Videmur ergo iã nobis hanc opinionẽ, velut philosophiæ aduersam cõuicisse. Reliquum est, qualitates cõtrarias simul posse manere: Sed sub quibus gradibus possint cõiungi, nõdum cõstat. Nõ nulli sub gradibus summã latitudinẽ cõplentibus, & subinferioribus etiam posse cõsistere asseuerant: tamen negant ex ambabus qualitatibus cõtrarijs posse cõstitui latitudinem summa latitudine alterius illarũ maiorẽ, vt si ponas, quancũq; harũ qualitatum habere octo gradus latitudinis, tot, ex ambabus qualitatibus gradus coire poterunt, vt latitudinẽ hanc summã nõ excedant: qui verò infra cõsistãt, etiã inueniri possint. Alij verò eatenus ꝓgressi sunt, vt etiã sub gradibus summã latitudinẽ excedẽtibus, dicãt posse contraria copulari. Sed horum vtriq; decipiuntur. Primi em qui scilicet, sub remissioribus, & nõ cõplentibus summam latitudinem coniungi dicunt, non effugiunt incommoda, quæ contra primã opinionẽ colligebamus: Secundi non possunt respondere ijs, quæ pro prima opinione dicebantur. nã, si semel res aliqua, quæcunq; ea sit, potest summo caloris gradu affici, & quãtum alterius contrarij corrumpitur, tantum alterius generatur: nunquã latitudo ex ambobus conflata potest infra latitudinẽ summã consistere: quæ eadẽ ratio mõstrat, neq; vltra summã latitudinẽ posse produci. Adde, quòd si vltra summã, posse ex ambab⁹ qualitatibus gradum fieri, admittis: admittes, vltra mediã latitudinẽ vtrumque contrariorum posse ascendere: vnde vtrũque subiecto corpori tribuet appellationẽ. quare nõ amplius secundũ priuationẽ alterum cõtrariorum dicitur, vt primæ opiniõis assertores argumẽtabãtur. Quã quã sunt nõnulli, qui huic vltimę opinioni ita adhærent, vt eandẽ particulã calidã esse & frigidã dicere nõ vereãtur, & simul incalescere & refrigerari, motibus cõtrarijs eandẽ rẽ moueri afferre se, non intelligẽtes: & interim Galenum suæ opinionis autorẽ faciunt in his quę de febre epiala docet. Alijopinionẽ sũmę latitudinis, quæ ex vtrisque contrarijs completur, quam ego censeo verisimam, ineptè defendentes; in febre epiala dicunt, sentiri simul calorem & frigus in eisdem partibus exacte: idque per species qualitatum: ipsas verò contrarias qualitates simul non recipi. Verum in secundo libro

Opiniones aliæ.

Refutatio.

nõ

monſtrabimus, nullas qualitatum quæ tactu percipiuntur eſſe ſpecies: & in libro quinto, dante Deo, cum de febris epialæ eſſentia inciderit ſermo, docebimus, hoc & philoſophiæ, & Galeno ipſi eſſe aduerſum. interim illud ſatis conſtat, hanc opinionem omnem contrarij rationem tollere. Igitur illud vnum probabile reſtat, & parum abeſt, quin demõſtratione confirmatum dicam, contraria ita recipi in eadem ſubſtantia, vt ex altero, aut ambobus ſumma latitudo ſemper impleatur. Siquidem remiſsio vnius eſt alterius generatio, quæ etiam opinio rationem probabilem dat rei, quæ alioqui experimento cognita, omni phyſica ratione videretur deſtituta: quod, ſcilicet, remiſſum remittit in tenſum: quod, artis componendi medicamenta eſt principium. nam, cum feruentiſsimæ aquæ calor frangitur, aqua remiſſe calida cum hac feruentiſsima commixta, ea caloris remiſsio, non calori, ſed frigori, quod cum remiſſo calore coit, tribuenda eſt: ſi vnumquodque cõſeruatur à ſimili, & perimitur à contrario. Dicitur tamen, quamuis hæc ita habeãt, ſemper aut vtrumque, aut alterum contrariorum, ſecundum priuationem: quoniam ſolum id accidens, quod mediam latitudinem ſuperat (id quod non poteſt ambobus contingere) tribuit appellationem. nam, non quod calorem habet, calidum eſt: ſed in quo calidum præualet frigido. & quanto gradu præualet, tanto gradu tale eſt. vt quod calidum eſt, vno gradu tres gradus cum dimidio habet frigoris, & quatuor cum dimidio caloris. non, vt quidam incaute ſcribunt, quod calidum eſt, vt vnum, habet ſeptem gradus frigoris. neque uero ita dicere quidquam eſt minus quã peccatum infermonis proprietate aut elegantia vt in nuperrime in lucem edito libro reſpondit, ſed in reipſa: ſed quoniam ſine curioſitate ſe locutum faretur reciperem excuſationẽ, ſi tamen mihi minus contentioſe contradiceret, qui vero mecum certare tanto perevult, attentione indiget. q̃ me monet vt videam ne à vera rerũ cognitione & communi hominum cõſenſu turpiter labar, cum dico, quod calidum eſt vno gradu, tres gradus cum dimidio habet frigoris, & quatuor cũ dimidio caloris, habeo gratiam. ſed viderit ille quæ ego de hac queſtione libro nono ſcripſi, & intelligens abſtinebit à refutatione. nam ea quã nũc in me vtitur, aperte indicat eum nullam de gradibus qualitatum contrariarum in eodem ſubiecto conſiſtentium, ſententiam tenere, ſed incerta opinione vagari. nam ita obijcit, quod habet quatuor portiones cum uno gradu, igitur dimidia caloris, eſt calidum dimidia, erit duo quod habuerit quinque cũ m (inquit) unũ bus gradibus calidum, ſiquide itum recepit. tantum gradũ nouum ſuperad n non opor Opulchram argumentationem, a eret intetuit illum antequam refutare incip curdicelligere, quam regulam ſequerer: aut oris farem quatuor gradus cùm dimidio cal uodcere calidum primo gradu: ea certe eſt s habcumque eſſe tanto gradu tale quanto plu ba bet eius qualitatis q̃ contrariæ. quod ergo bet quatuor cùm dimidio caloris & tres cùm dimidio frigoris, unum habet caloris plus q̃ frigoris: ergo quod quinque cùm dimidio caloris, cùm vſq; ad octo ſupersint ſolum duo cũ dimidio, habuerit tres caloris pluſq̃ frigoris: quare non erit ſecundo gradu vt dicebas ſed tertio. Sed hæc apertè monſtrabimus nono huius operis libro, vbi de cõpoſitione medicamentorum alterantium diſputabimus. modo illud vnum dicimus, qualitatem præualentem contrariæ, tribuere ſubiecto corpori apellationem. quod ſi neutra alteri præualet, neutra tribuit: vt ſit corpus, quod æqualiter participat calorem & frigus, neque calidum, neque frigidum, ſed tepidum. id quod nouum noſtræ opinioni argumẽtum præſtat. nam quis non dicit, tepidum medium eſſe calidi & frigidi? fit autem illud medium participatione extremorum, calore & frigore conjunctis, non amborum defectu: nam ea ſolũ corpora, quæ elementaria non ſunt, qualia tantum cœleſtia, & quæ alterationes peregrinas non patiuntur, caloris & frigoris inueniuntur omnino expertia. Igitur quod ad qualitates contrarias attinet, ita habet.

Vera ſententia.

Diluitur calumnia

¶Caput quintum. De actione reciproca, quæ vulgo reactio dicitur, & de antiperiſtaſi.

DIſputare ſolent phyſici, multis argumentis hinc inde adductis, de modo, quo in actionibus naturalibus, illud eriã, quod vincitur, eius quod vincit aliquantiſper contrundit vires: neque minus, de modo quo aliquid ex vicinia contrarij fit ſuis qualitatibus intenſius, quod antiperiſtaſim vocant. Quæ ambò medicorum intereſt, in principio ſuarum controuerſiarum decidere. Sunt enim ad multa artis opera, & ad multa eorum, quę circa ægrotantes contingunt, neceſſaria. Primò phyſici nonnulli conãtur argumentis tollere actionem imporentioris in id quod po-

tentius eſt, quam dicunt reactionem. nam actio (dicunt) eſt à vincente in victum: quare non magis videtur fieri poſſe, vt quod patitur eâdem qualitate agat in illud ipſum, à quo vincitur, quàm, vt aliquid ſit eâdem re potentius, & impotentius. Cæterum, qui mutuas actiones ſecundum eaſdem qualitates negat, videtur apertè, generationem elementorum mixtione factam tollere. nam, qua alia ratione permixtis elementis, mixtum fiet, quã elementis mutuò ſe conficientibus? aut qua alia ratione ſe conficient, quàm mutua actione? Tollunt etiam medicamentorum compoſitorum generationem, medicis ex multis ſeculis expertiſſimam. nam quo pacto fiet citra reciprocam actionem, vt medicamentum ſimplex impensè calidum, admixtione remiſſioris amittat vires? In nutritione quoque corporis apertè experimur, non ſolum alimenta à noſtris membris confici, ſed membra ipſa interim, ab alimentis aliquantiſper affici, vſque adeo, vt ex longo vſu pituitoſorum alimentorum tota nobis caro alba, molliſq; fiat: quod genus mali leucophlegmatiam appellamus. Sed hinc licet tibi experimento mutuam ſecundum eaſdem qualitates actionem explorare. Si quis valdè calens, alterius rigentis frigore manui manum committit, hic incaleſcit ille refrigeratur: amboq; motus perſeuerant, vſque dum ambæ manus eodem omninò gradu caloris fiant. quod ita factum eſſe, hinc intelliges, quòd ambo manibus voluptate affi ciebantur, vſque dum, comparata ſimilitudine, ceſſauit ſenſus. Sed voluptas fit, ex ſenſu commutationis, à diſpoſitione præternaturam verſus diſpoſitionem naturalem. Mouebantur ergo ſimul, calore conficiente frigus, & frigore calorẽ. Proinde ab Ariſtotele quarto De generatione animalium. cap. 3. ita ſcriptum eſt: Omne agens patitur, etiam à patiente, vt quod ſecat hebetatur ab eo, quòd ſecatur: quod calefacit, refrigeratur à caleſcenti. deniq; qđcunq; mouet, excepto primo, mul tuo mouetur aliquo motu, verbi gratia, qđ pellit, pellitur quodãmodo: quod pmit pmitur interdũ etiã. ita fit, vt qđ agit, magis patiatur, quàm agat. Eandem hanc doctrinam cum eiſdem exemplis accepit ab Ariſtotele Galenus tertio De cauſis ſymptomatum capite ſecundo, vbi ita ſcripſit. Cum eius ſententiæ maximè cõtrarium in diſputatione de his non modo nos oſtendimus, ſed etiam ex philoſophis ij, qui omnium naturę affectuum, ac paſsionũ grauiſſimi interpretes fuerunt. apparet enim omnia, tametſi multò ijs, quibus appropinquant, ſint valentiora, aliquid tamen ab ipſis ſenſibile, manifeſtumq; pati: etſi non primo ſtatim occurſu, at certe temporis proceſſu. iam ferrum acutiſsimum, in molliſsima ſecãda carne, eſt hebetatum: & duriſsimus lapis à guttula longo tempore ictus cauitatem contraxit. quid verò in his, quæ mixta ſunt, fiat, omnes norunt: ſiue enim in amphoram aquę feruentis, frigidę hæminã inijcias: quod mixtum ex ambobus eſt, non ſolum quod hæmina vincatur. ſed etiam quod aliquo modo vicerit, indicabit. Hec Galenus. Quo loco intelligendum eſt, vbi dicit, Etſi non primo occurſu, at certè temporis proceſſu, illum non negare, vincẽs à victo, primo occurſu aliquid ſemper pati. Patitur enim ſemper aliquid, etiam in ipſo primo occurſu. Sed negat, neceſſe eſſe, vt quod primò fit, ſub ſenſum cadat. Hanc eſſe illius mentem intelliges ex primo De locis patientibus, capite ſecundo, vbi ita inquit de gutta excauante lapidem: Neque enim vel vnus vel duo, vel tres, vel quatuor aquæ ictus ſaxum feriẽtes, ac nec cẽteſimus quidẽ ſenſibiliter videtur ſaxũ excauare: neq; etiam fieri poteſt, vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat, hæc Galenus. Itaque quicquid agit in aliud, ab ipſo patiatur, neceſſe eſt. Solam excipit Ariſtoteles primam cauſam. Qua ergo ratiõe, quod ab alio patitur, vincit? qđ agit, vincitur? An poteſt aliquid vinci abeo qđ vincitur? Hic nonnulli ita effugiũt: Id qđ imbecillius eſt, non poſſe aduerſus potentius agere: poſſe tamẽ, cũ ab eo patitur, repugnare agere enim eſſe vincentis, repugnare non vincentis, ſed victi: quod tamen reſiſtens contundit potentioris vires aliquatenus. Itaque ab impotentiori in id, quod potẽtius eſt eſſe nõ poſſe actionem, ſed repugnantiam, quam reactionem vocant. Pleriq; philoſophorum reſponſum hoc damnant, quandoquidem, hoc ipſum repugnare, agere eſt: fitq́ue contrariæ qualitatis corruptione & generatione ſimilis differtq; ab actione ſola ratione maioris aut minoris, quæ non permutat naturam. Ergo, cùm omne quod patitur, vincatur: & quod agit, vincat, neceſſe eſt, inuenire modum, quo aliquid poſsit eſſe vincens, & victum, idque ſecundum eandem qualitatem. nam corpus aliquod ab alio deſiccari, & illud calfacere, nihil eſt difficile, ſed refrigerari ab eo, quod calfacit, aliquanto eſt difficilius. Hodierni philoſophi acutam ſanè huiꝰ euentus cauſam inuenere, dicentes, Non omnes qualitates eſſe æqualis actiõis, & reſiſtẽtię, ſed fieri, vt quę plꝰ valet agẽdo, reſiſtat minus: & quę minꝰ valet ſeipſam

Reprobantur negãtes mutuas actiões ſecũdum eaſdem qualitates.

Ariſt. & Gal. apertè teſtantur quid quid agit mutuò pati.

Obiectionis quædam diluitio.

Dilutio altera.

seipsam firmiùs, resistendo, tueatur: fierique passionem, non cùm actiua vis patientis ab agentis vi superatur: sed cùm resistentia patientis ab agentis vi: quare non esse impossibile, duarum rerum resistentias à suis actionibus mutuò superari. His ita constitutis de qualitatibus primis ita statuunt: actiuas qualitates ac inter has calorem maximè, maioris esse actionis, quàm resistentiæ: passiuas, harumque maxime siccitatem, maioris esse resistentiæ, quàm actionis. Sed hi videntur illud vnũ monstrasse, actionem mutuam inter contraria nõ esse impossibilem: tamen necessario fieri, inter quæcunque agentia infra primam causam vt dixit Aristoteles, non demostrant. Quare satius fuerit huius rei demonstrationẽ afferre, quàm illorum sententiam sine hac refutare. accipiemus verò demonstrationem ex Gale. loco citato ex primo Delocis patientibus. Habet verò ea in hunc modum: Quantumuis maximæ resistẽtiæ res, ab alia debilissimę actionis concutiatur, tandem diuturnitate euertitur. est appositissimum exemplum in saxo à tenui guttula excauato, sed quod vnico congressu omnino nihil labefactaret, neque infinito tempore quicquàm efficeret. nam si primus nihil fecisset, neque secundus quicq̃ posset, cùm eadem esset proportio actionis ad resistentiam, quæ à principio: neque tertius: neque ab hoc quartus eadem ratione: neque bis mille annis nunquàm à pulsatione desistens. Ergo necesse est, rem quancũque, dum ab alia patitur, aliquid etiam in ipsam agere. Tamen ex philosophorum sententia non ita contingeret. nam (vt alia omittam) inter passiuas qualitates, non posset contingere actio mutua. nam si humori vis agendi minor est quam resistendi, & hæc eadem humoris agendivis maior est siccitatis vi resistendi, & siccitas habet resistendi maiorem quam agendi vim: necesse est vim resistendi humoris, maiorem esse vi agendi siccitatis. quare si humor in siccitatem potest agere, non potest ab ea quicquàm pati. Ergo si aliqua agentia habent maiores resistendi q̃ agẽdi vires, non possunt in seipsa, mutuo, agere: sed automnino manebunt inalterata, aut alterum patietur, omnino nihil repugnans. His argumentis victi alii insistentes proposito principio, non esse, nempe, æquales actiones resistẽtiis, addunt dictis: rem quancunque, habere actionem resistentia maiorem, atq; ita, non tantum actiuas, sed & passiuas qualitates posse mutuo congredi fieri verò meritò, vt rebus omnibus à natura datæ sint resistentiæ minores actionibus: cùm iuxta Peripateticorum placita magis naturalis vnicuique rei sit, speciei conseruatio, quæ pendet ex actione quam conseruatio sui ipsius quę pender ex resistentia. sed neque si deuora remus Aristotelis placitum, satis idoneam reddidissemus, ppositi problematis causam. nã vt res quęcũq; patitur, aliquid agat in illud á quo patitur: nõ satis est in re quacũq; resistẽtiam ab actione superari: sed necesse est vt quęcunque resistentia à quacunque actione proportione infinita superetur. nam aliter, si certo quodam excessu vincitur resistentia calidi ab actione frigidi, cum multitudo substantiæ augeat actionem, & resistentiam: & paucitas subtrahat de vtraque, posset quod de resistentiæ gradu deest in calido, multitudine supplere, aut quod redundat actionis in frigido, paucitate subtrahi: fieretq; ita actio sine quapiam repugnantia. Si ergo philosophi rem aliquam tò oculatius contemplarẽtur, viderent procul dubio, se hactenus, in reddenda repugnãtiæ causa, esse hallucinatos. nullum enim principium minùs potest monstrare, necessario repugnare quod patitur: quàm quod illi statuunt: putà actiones esse diuersas à resistentiis Quin potius ita sentiendum puto, nihil posse resistere, nisi agendo in illud, à quo patitur. Nam quod nihil agit, sed desistit à pugna, ne resistit quidem. Id aperte intelliges exemplo duorum colluctatorum, potentior enim euertit debiliorem: tamen debilior obsistendo alteri repugnat, resistitque: atque hocipsum repugnare, resistere est: si quando desistens, non repugnat, non amplius resistit. Hocipsum fit in omni pugna, siue ea naturalis sit, siue animalis. quicquid resistit, repugnando resistit. non resistere, est omnino ab actione cessare. si lapidem vis ferro frãgere, lapis collidẽdo mutuo ferrum, resistit: itaque vt colliditur collidit. ita neque calor neq; quicquàm aliud potest resistere cessans oĩno ab actione. Hanc nitidissimam doctrinã vult ille interturbare multis exemplis. Ignis (inquit) in sphera sua à luna aut astris alteratur ac resistit sine aliqua actione. idem (inquit) contingit ligno cùm inflãmatur ab speculo concauo reflexis solis æstiui radijs, ac resistit sine actione. Oportet hic sciri resistentiam propriè vocatam non esse nisi in ijs quæ sunt mutuo actiua et passiua, huiusmodi autem sunt quæ habent communem materiã & inea cõtrarij rationem: in ijs autem quæ talia non sunt, tãtũ esse maiorẽ aut minorem potentiam in recipiente, tamẽ sine resistentia, siquidem sine repugnantia. Cùm ergo omnia, mutuo actiua & passiua finita

Refutatio perdemõstrationem perpetuæ reactionis.

Refutatio.

Veritas mutuę passionis stat uitur.

Diluitur calumnia.

Dilutio alia.

nita aliqua proportione agunt, necesse est ea pati mutuò à patientibus. Hinc fit, vt quò ali quid plus resistit eò plus repugnet. actiuę vero qualitates, calor, inquâ & frigus ad agendũ sunt magis idoneę, ad repugnãdũ minus, quia vbi vinci incipiũt corrũpuntur facilè. pasiuæ, humor (inquã) & siccitas, minus sunt ad agendũ idoneæ, sed ad repugnandũ plus: fit que hinc vt agens cui plus obsistitur, non solum lentius agat, sed etiam magis retundatur vt qui aduersus durum hostem bella gerens vincit, non solum longiori tempore, sed maiori etiam clade accepta reportat palmam.

Obiectionis vera dilutio. Neque vero hoc est, actionem fieri ab impotentiori, neque talis actio præstantiam aliquã significat, cùm ex resistentia proficiscatur: resistũt verò oĩa, quæ vincũtur vincẽtibus, plus minùsue, vt maiori aut minori excessu vincũtur. Quare si nihil à quoquã preterq̃ á deo, infinito excessu vincitur: oĩs secũda causa, dũ agit, à resistente patietur. cùm deo quiuis intelliget causas omnes quę non sunt in materia, nã quę non habẽt materiam conmunem nõ possunt esse mutuò actiua. Sed maximum superest argumentum, videtur fieri ex hac opinione, vt res aliqua moueatur moribus contrariis. Finge enim ignem & aquam in mutuã pugnam descendere: distare tamen aliquãtũ, ita tamen, vt in se se mutuò suas vires possint transfundere. Constat, aquam non posse, ignis calorem retundere, *nisi* medium aërem priùs refrigeret: neque ignem posse, aquã calfacere, nisi calfaciat medium aërem: si quidem nihil potest agere in distans, inalterato eo, quod est porpinquum. igitur, vt illa mutuo agant, necesse est, aërem vtranq; passionem simul pati. Sunt qui respondeant secũdum diuersas partes ambo aërem pati: tamem cum statuitur aër æque preparatus ad alterutram affectionem, ita vt nulla parte, caloris, aut frigoris, plusquàm alià, sit capax, à solutione priori destituti, confugiunt ad nescio quas fictitias qualitatũ actiuarũ species, quas suis qualitatibus imaginantur, esse instrumẽta ad agẽdum, hasq; dicunt, posse, simul recipi, etsi cõtrariarum qualitatum sint, cum. n. nõ sint vt ferũt eiusdẽ naturę cum qualitatibus, neq; cõtrariæ ipsæ sint. Cæterũ hæc figmẽta mihi nũquam placere poterunt, neque verò placet dicere etsi id aliquando placuit, alternatẽ secũdum diuersas temporis particulas fieri calfactũ & refrigerationẽ, nã reuera hoc nõ est simul agere in id á quo res patiatur, sed nũc agere nunc pati. Sed quod res habet diutissimè meditatus iam tandem dicam. causa quæ

Aduersus dicta argumẽtũ

Quedã solutio.

Solutio vera.

agit potest esse prima & proxima ei quod patitur, aut prima & non proxima, aut proxima & non prima, prima & proxima vt ignis qui calfacit proximum aërẽ, prima & nõ proxima, vt idem ignis cum calfacit me per aërẽ proxima & non prima, vt aër qui me tangens calfacit quia calefit ab igne. Porrò potest quòd agit pati, aut motum contrario motu, vt aqua calida quæ refrigeratur ab ea quã calfacit, aut non motum, sed patiens tantum. nõ enim quodcũque agit mouet, neque quodcũque patitur mouetur, nam lapis cadens patitur à medio fit enim ab eo eius motus tardior tamen non repellitur sursum, ita in motu alterationis potest aliquid pati ab eo aquo non moueatur contrario motu. Ergo agens quod est primum & proximum in ijs quæ mouent secundum quale, necessario mouetur ab eo quod mouet, velut si aqua calida miscetur cũ frigida, necesse est frigidam calefieri, & calidã refrigerari tamen quod nõ est proximũ, nequaquã patitur etsi sit agens primum, quia actio mutua inter proxima est, velut sime ignis per aërem calfacit, non est quod ignis à me refrigeretur: sed neq; si sit proximum si non est primum necesse est vt moueatur ab eo quod mouet, sed tantum vt patiatur vtcumque, velut si me aër calfacit, quia calefit ab igne, non refrigeratur à me, sed facio ego vt ille calescat minus. Itaque patitur quodcumque proximum agens aliquo modo, mouetur autem illud solum quod est proximum & primum, & habens communem materiam, id quod fit ob repugnantiam patientis. Quanquam medicamentorum remissio expermixtione remissiorum, non fit tali quapiam repugnantia vsque dum medicamentum fermentatione conficitur. nam statim ac medicamentũ aliquod frigidum & simplex, permiscetur alteri simplici eodem gradu calido, admixtione amborũ resultat medicamentum compositum, neq; frigidũ neq; calidũ, sed mediocre, manẽtibus interim integris singulorum formis, & qualitatibus: cum vero iam diuturnitate, ad fermentationem veniunt, corrumpuntur singula, secundum formas, & remittuntur secũdum qualitates: fitq; vnum medicamentum, diuersum substantia ab vtrisque, quæ fermentatio mutua illorum actione fit: non aliter ac mixti generatio ex elementis. Sed alia ratione attemperantur ante fermentationem. Cuius gratia reuocandum est in memoriã, quod à physicis sæpe audiuimus: corpus aliquod posse, esse calidum, aut frigidũ, aut tale aliud æquabiliter distributa qualitate per totum,

Modus quo pmixta medicamẽta sere mittunt.

aut

Digitized by Google

aut inæquabiliter, aliis partibns plus aliis minus calidis, gratia exempli: aut etiam aliis calidis, aliis frigidis, sed in ea proportione, vt si partes exæquarentur, gradum illum à quo denominatur totum, essent æquabiliter reddituræ. Mixtum ergo medicamentum, non dũ fermentatũ, non ideo mediocritatem gradus consequitur inter simplicia, quòd illa mutuo remissa sint: sed quoniam ex proportione partium, resultat: fermentatum verò ex mutua corruptione simplicium, quare, hoc est omni ex parte tale, illud non ita, sed diuersis partiũ qualitatibus resultans tale: tamen medicamẽtum mixtum infermentatum operatur secundum se totum pro ratione illius gradus, à quo appellationem habet, non quidem inæquabiliter has partes calfaciens, illas refrigerans (saltem quod percipiat sensus) quia propter magnam permixtionem, quæ secundum minimas particulas facta est, impediunt se mutuo particulæ, & nulla quę sentiri possit pars alteratur pro ratione alterutrius, sed totum pro neutrius ratione. Dixi modum reductionis medicamentorum à contrariis, aut à remissionibus factum: qui ad dicẽda in nono libro est perquam necessarius: extra quem modum monstratum antea est, omne quod in aliud a

Mod⁹ quo mẽbra ab alimentis afficiũtur

git, ab illo pati aliquatenus. Modus, quo membra ab alimentis afficiuntur in leucophlegmatiæ generatione, non tam fit propter repugnãtiam (quanquam & hæc quoque affectum illum fouet) quã propterea quod quæcunque concoctione generantur, insequuntur, partim naturam eorum, quæ coquuntur, partim naturam commutantis: eoque ex prauo cibo prauus succus fit, ex prauo succo praua caro, carni polypi similis. Itaque non tam quæ prę erat, vitiatur, quàm generatur denuo vitiosa caro. Sed de his dicturi latius sumus, cùm de symptomatũ causis differemus: modo ad pẽsum reuertamur. Quicquid in aliud agit, ab illo patitur nonnihil, quamquàm videri possit alicui, hoc minus quadrare cum alio philo-

De antiperistasi cõtrouersia.

sophorum placito de antiperistasi. Dicunt enim sæpe fieri, vt contrarium vnum obiectu alterius contrarii intẽsius fiat: confirmãtque illud generatione cometarum, quos in frigidissimo loco generari, docuit Aristoteles: aquas quoque puteales hac ratione dicũt, hyeme calidas & æstate frigidas fieri: vẽtres quoque hyeme & vere, quod ab Hippocrate dictum est in aphorismo, non alia ratione fieri calidissimos. Quo ergo pacto hæc superioribus consonant? Nam si quod contrario obsistit, intensius nonnunquam fit, agit profecto in illud, nihil interim perpessum. Nam si nõ agit, neque resistit iuxta dicta: quod si, neque agit neque resistit: perinde est, ac si nullum cõtrarium adesset: quare neque intẽderetur neque remitteretur. Pugnant ergo duo hæc placita. Sane: quæ neotericorũ philosophorum quàm plurimi, de hac actione docent, sunt inexplicabilia quædam figmenta: contendunt enim (haud satis intelligo, quorsum id facientes) fieri posse, vt calidum à frigido fiat intensius calidum, inueniuntque mille monstra, vt defendant rem planè falsam. Nam, aut calor seipsum augeret, aut frigore augeretur, quorum, nescio vtrum sit improbabilius. Nam si qualitas quæpiam posset agere in materia propria, omnino omnis qualitas, cum primum excederet medium gradum: creſceret sua spõtè vsque ad intensionem summam, fieretque, quicquid calidum esset, calidius perpetuò, vsque dum euaderet summe calidum: itaque & frigidum & humidum, & siccum. In quocunque corpore qualitate aliqua affecto, denominatoque, est intensior ea qualitas, à qua denominatur, quam contraria, vt in calido plus est caloris, quam frigoris, in frigido contra: ergo quæ vinceret, contrariam corrumperet, si modo corpus posset ex seipso moueri, ac non potius, omne quod mouetur, ab alio moueretur. quod si vero frigori das caloris generandi vim, omnino insipientem fingis naturam, quæ augendi sui contrarii, causam rei alicui dederit, omnino contra naturale rerũ institutum. Sed, quid inuenerint neoterici o

Vana de antiperistasi neotericorũ sentẽtia.

Figmẽtũ neotericorum.

peræpretium est audire. Ex qualitatibus actiuis, dicunt, species quasdam produci, quibus vt instrumentis operãtur, ireque species has rectas, cùm in externam materiam tendunt, reflectique nonnunquam in propriam: has species, dicunt, obuiantes contrario reflecti, reflexasque eandem qualitatem à qua productæ sunt, augere. præter has species, quæ sunt efficientes qualitatum similium iis, à quibus producuntur, statuunt alias subseruientes sensui qualitatum: quas constat oportere, esse diuersas à prioribus. Quandoquidem ipsi dicunt, sentiri nõnunquam calorem sine caloris generatione, in organo sensus: & ita, posse calorem & frigus sentiri simul. Ex iis necessarium fit ex calore, & frigore, & reliquis qualitatibus, non tãtum species produci, sed eas quidem duplices. Tamen pereant isti figmentorum autores. quid enim improbabilius per

Refutatio.

se esse potest, quam corporeas qualitates incorporeis vti instrumẽtis (in corporeas enim statuunt has species, ne eiusdem naturæ cum

suis

suis qualitatibus sint)ad actionem,& ad sensum? Cæterum etsi hæc absurda admitterentur:tamen neque ita possent,respondere proposito problemati.Nam finge,corpori calido quarto gradu,obiectum esse frigidum aliud: eòque,reflecti calidi species:ac monstro, nõ posse illarum reflexu calorem calidi corporis augeri.Si corpus aliud calidum in quarto,loco frigidi obiectum esset, producerentur recta via,species tam multæ in corpus illud calidum,quàm modo veniunt reflexæ: sed rectæ nihil augerent calorem, cum omnino simile,non alteretur à simili:ideòque neque calidum in quarto,à calido in quarto : ergo multo minus,calorem illius corporis augebunt reflexæ species.Ridiculum sane est, videre sæpissimè sophistas miserè se discrucian tes,in defendendis falsis assertionibus iisque ad quas,nulla ratione coguntur. Quæ enim obsecro causa ipsos impulit, defendere caloris intensionem fieri obiectu frigoris, ac tam multa monstra inuenire?nunquid ea,quę experimento inueniri circa putealesaquas, & crinitarum stellarum generationes,& animalium ventres,etsi quæ alia his cognata sunt, paulò ante diximus? At,ista omnia possunt facilioriratione,sine tot monstris contingere: quod vt monstratum erit, constabit nullam qualitatem obiectu contrariæ fieri intensioré per se:sed nonnunquam augeri retentione alicuius substantiæ,quæ antiperistasi,id est,reciprocatione,aut compressione retinetur,aliòqui effluxura.ita ventres hyeme copiosum calorem habent,prohibito a frigore ambientis calidorum vaporum effluxu:cõtrà in æstate,humores & spiritus,dissipantur ab ambiẽte calore.exhalatio ignea dissoluitur in ambiẽte calido,facta rarior,contra cõclusa in aquea nube densatione abit in ignem . Aquas puteales eò dixit Galenus tertio de simplicium medicamentorum facultate capite septimo, frigidas nobis videri in æstate,quòd manibus calidis attrectentur,calidas in hyeme, quod frigidis:vt in balneo vrina sentirur frigida,extra balneum calida,quoniã,scilicet,nos sum⁹ in balneo calidiores,& frigidiores extra balneum.sed ego,quantum experiundo possum iudicare,non solum putauerim puteales aquas,tales videri,hyeme & æstate,quales diximus,sed esse re vera tales.nam,quacunque arte tactum attemperes , antequam contingas aquam,si id vtràque tempestate feceris, inuenies ita contingere,vt sensus iudicat.Ade,non omnem aquam,videri calidã hyeme, & frigidam vere,sed eam tantum, quæ profundos admodum habet fontes.ergo non est in nostro tactu causa(nam eodem tangimus extimas aquas,& intimas)sed necesse est, inclusam esse per hyemem in profundis terræ cauernis substantiam aliquam calidam, & vere frigidam,à qua profundæ aquæ ita afficiantur.neque enim probabile est,si discrimẽ hoc statuas,aquam fluminis ab aëre refrigerari,in hyeme:putealem,vtpotè profundam,non refrigerari.Nam constat,quantumuis frigescat aër,aquam essenatura sua frigidiorem:nisi ab aliquo ad calorem alteretur.includitur ergo proculdubio aliquid in cauernis,à quo calescit.est illud,quantum intelligo,exhalatio calida,quæ hyeme refugit ad interna,æstate diffunditur in aërem.vapor frigidus cõtra,æstate refugit ad ima,hyeme exiens coit cum externo frigore.Contingit ergo per hyemem, & æstatem,terræ cauernis quiddam non ab simile ei,quod ventribus animalium. Neq; est in his quicquàm difficile,magis quàm in cura tione tetani ex infusione aquæ frigidæ : qui morbus(quandoquidem frigidus est)non aliter curatur,quàm refugientibus spiritibus & sanguine contactum aquæ, subeuntibusque ita profundos neruos, & affectum illorum dissoluentibus.contingunt itaque hæc omnia ex causis inuentu facilibus citra figmentũ. sed quando de elementis, & eorum actionibus satis diximus,de temperamẽtis, quæ illorum mixtione contingũt, tempestiuum iam est disputare:atque omnium primo de essentia temperamenti, quod barbari appellant complexionem:nam de hoc quoque dubitatum est.

Curatur tetanus in quæ frigidæ.

Eorũque antiperistasi cõtingũt vera enarratio

Caput Sextum. Quid sit temperamentum.

SApienter Plato,in quauis disputatione ab ipsa quæstiræ rei essentia inchoandum aut aberrandum prorsus esse censuit . eàdem de causa Aristoteles,quatuor interrogationũ primam,eam esse docuit in quacũque doctrina,qua , quid nam res sit, interrogatur.nos quoque probatissimorum autorum præceptum insecuti , quæstiones quas de rerum essentiis inuenerimus in singulis disputationibus præscribemus:quod modo facimus, de temperamenti,ad quod sermo se conuertit, essentia,in ipso principiodisputantes. Qua de re,omnino nulla controuersia esset: sed proportio calidi,frigidi,humidi,& sicci,temperamentum appellaretur,vt nomen ipsum præ-

se

se fert(nemo enim audito nomine calidi & humidi temperamenti aliud intelliget, quàm calidum præualere frigido, & humidum sicco)nisi Auicenna qui(vt inquit ille)neque olus, arbitror, citra diffinitionem posset emere temperamentum ita finiuisset: Fen prima primi, doctrina tertia. Complexio est qualitas, quæ ex actione ad inuicem & passione contrariarum qualitatum in elementis inuentarum, quorum partes ad tantam paruitatem reductę sunt, vt cuiusque earum plurimum, contingat plurimum alterium, prouenit. cũ enim ad inuicem agunt & patiuntur, accidit in earum summa qualitas in toto earum similis, quæ est complexio. Ecce vt Auicenna non qualitatum proportionem, sed quintam quãdam qualitatem ab illis resultantem, complexionem appellat. hic illius asseclæ primum de innata complexione, ea (inquam) quæ in singulis membris sita est, non de ea, quę aliunde prouenit, agi affirmant: deinde, ita suam opinionem nituntur monstrare. Omnes operationes temperamentis obeũtur, vt docet Galenus libello De differentia morborũ, & Aristoteles secũdo De partibus animalium capite primo. sed etiam si in brachio, aut crure idẽ caloris gradus & humoris fieret, qui est in vẽtriculo, ex natura: non ageretur in illis chili generatio: ergo virtutes naturales, quæ in temperamento consistunt, vt est proclamatissimum à Galeno, non in calidi, frigidi, humidi, & sicci proportione, sed in qualitate alia, horum contemperatione facta consistit. Præterea, siquis religaret arterias, venas, & neruos ad extremum brachium euntes, aut omnino præscinderet, & ab ambiente aëre talis primarum qualitatum proportio conseruaretur in brachio, qualis à principio fuerat: tamen omnes virtutes, & operationes brachii perirẽt, ergo instrumenta illa, quæ præcisa sunt, dum cõseruabãt operationes, seruando temperamentum, non proportionem primarum qualitatum, sed aliam aliquam ab his diuersam qualitatem conseruabant. Adde quòd proportio hęc singulis momentis permutatur, ex sole, ex vento, esu, & potu: ex otio & exercitatione. tamen ridiculum fuerit concedere, naturalia rerum temperamenta, ex quibus virtutes omnes pendent, singulis permutari momentis. His rationibus videntur sibi demonstrasse, complexionem, quam vocant, qualitatem esse diuersam à quatuor primis. Sed ego vt verum fatear, nondum satis intelligo opinionem. nã aut vnica est qualitas in toto Socrate, gratia exempli, vt Socratem dicimus vnum habere temperamentum, aut sunt multæ qualitates secundum differentiam temperamentorum, quæ membris contingunt. vnicam qualitatem esse in toto corpore, non est quod dicant: cùm longe magis differat tẽperies cordis à temperie cerebri, quàm temperies Socratis ab ea quæ est in Platone. Si vero secundum dicis, cùm temperamentis differãt membra omnia, & membrorum singulæ particulæ, innumeras constituis qualitates diuersas specie(tales enim oportet eas esse, cum diuersæ temperies sint)sub complexionis nomine in vnico corpore. Præterea ex his quoque arbitror, continuo adducèris ad colligẽdum vnã aliam toti corpori communem, quo totus homo dicatur huius, aut illius esse temperamenti. Præterea, sit ne qualitas hæc actiua, an non, minus definiunt: quod tamen dictu facile nõ est, cùm calorem generet, & frigus. Insuper, aut virtutes naturales habent eandẽ essentiam cum hac qualitate, aut diuersam. si eandẽ dicis: quo pacto cõtrariarum actionũ tractionis, scilicet, & expulsionis non sunt potentiæ substantia diuersæ? Si diuersam naturã esse dicis facultatibus naturalibus, frustra illã qualitatem imaginaris. nam satius est, ex ipsis elementis talem habentibus proportionem, virtutes naturales educere. & quo pacto ex vnica qualitate resultarent diuersæ virtutes? & quamuis resultarent, quo pacto vna læderetur, illæsa altera? scilicet læditur quælibet lęso temperamento, quod si vna qualitas esset, omnes virtutes simul deturbaret. Verũ hæc proxime videntur attingere facultatum naturalium substantiam: de qua, vt scriptum à Galeno est, nulla certa monstratio afferri potest. Sed multò probabilius, & Galeni doctrinæ magis consonum est, non esse hanc qualitatem, quàm Auicenna dicit cõplexionem. Sed barbarorũ hic semper fuit mos, superuacaneas quasdam, & fictitias qualitates, & proprietates in singulis rebus imaginari, illustriorem se doctrinam ita reddere putãtes: cùm tamen nulla ex re euadat obscurior, quàm ex taliũ figmentorum multitudine. Igitur vera sententia, quantum opinor, est: Corpora omnia, quæ penes nos gignuntur, ex calido, frigido, humido, & sicco inuicem attemperatis constare, igne(inquam)aëre, aqua & terra(nam quanquam elementorum formæ corrumpuntur, manent partes illis proportione respondentes: vt si quis dicat, pars terrea, aquea, aërea & ignea)atque ex horum attemperatione, quendam substantiæ modũ per totum generari pro ratione proportionis substãtia-

Sentẽtia Auicẽnæ de essentia temperamenti.

Refutatio sententiæ Auicẽnæ.

Veritas explicatur.

tiarũ elementarium: atque hanc proportionẽ esse natiuam temperiem, per quã singula membra suas operationes participãt: & præter hãc proportionem, esse secundam aliã, quæ ex hac prima proficiscitur. est vero ea, proportio ipsarum qualitatũ elemẽtarium, caloris (inquã) frigoris, humoris, & siccitatis, quę mutatur leuissimis ex causis centies in singulis horis. At qui hoc temperamentum qualitatum est dispositio quædam corporum temperatorum. prius illud temperamentum, quod modum substantiæ esse dicimus, ex substantiarum elementarium proportione factum, est habitus naturalis, & fundamentum omnium facultatum. Neq; sanè intelligo, cur hoc quod de duplici rerũ temperamẽto dico, videatur adeò difficile Lodouico Collado viro alioqui satis erudito & acri ingenio, qui tñ in sua ad faciẽdam medicinam isagoge dicit esse hoc placitũ incertum cum nihil certius sit quã res fere omnes esse aliter affectas ac secundum naturã sint. an non aqua calida est quodammodo calida quodammodo frigida? non ergo secũdũ idem temperamentum est vtrumque: sed est haud dubie duplex, aliud qualitatum, quę actu sunt: aliud substantiarũ elementorũ, ex quo substantiæ modus nascitur, & omniscorporeæ facultatis essentia. quo sensu, dictũ est à Galeno sexto De placitis Hippocratis & Platonis. Quocirca singulis ex substãtiæ proprietate propria quædam functio contingit: vnde qualitates primæ, cum solæ vitiantur, non vitiant actiones: quod per ipsas operandi virtutes participentur: sed quod facultatũ instrumenta sint. nam etsi ventriculus reddi tus frigidior non mutat cibos, quoniam caret commodo instrumento, sed dum retinet modum substantiæ, & ipsam elementorum proportionem, eius potentia non perit. His intellectis, nihil est difficile in Auicẽnæ argumentis. nam etsi brachium, aut pars alia quæcũq; calorem & humiditatem ventriculi comparent, non compararent eundem substantiæ modum: quod si ponis membrũ aliquod trãsferri, non tantum ad temperamentum qualitatum ventriculi, sed etiam ad illius substantiæ modum: non dubium est, mẽbrum illud chyli generandi habere vim, quãq; fortasse nec tunc quidẽ chylum generabit, vel saltem non tam copiose, q̃ ventriculus, defectu cõmodæ figurę, & situs, & viciniæ mẽbrorũ calidorũ: quæ omnia vẽtriculũ iuuãt ad hanc actionẽ. quod si ambiens aër tẽperiẽ brachii, cui præcindũtur in tua hypothesi venę, arterię, & nerui, exacte possit conseruare, priuabitur mẽbrũ illud actionibus animalibus, & vitalibus: quoniã harũ virtutes influebãt aliunde: naturalibus verò non priuabitur, nisi forte ex accidenti, defectu alimenti, qd̃ per venas influebat. Quod de mutatione perpetua tẽperamẽti dicebatur, minus est difficile: quandoquidẽ affatim & repente mutari soli contingere põt tẽperamento qualitatũ: paulatim verò immutari perpetuo natiuũ temperamẽtũ, nemo neget: nã ita agimur in mortẽ naturalem. Sed satis hæc sint de quæstione, præcipue non adeò vtili. quã omisissem profectò, nisi me ad eius decisionẽ ipse ordo prouocasset ad temperamentorum numerum, de quo sunt multę cõtrouersiæ, transgrediamur.

Solui tur argumẽta Auicẽ.

Caput septimum. De numero temperamentorum.

Nouẽ tẽperamentorũ differentiæ.

EX quatuor qualitatibus, quarũ quæliber cum aliis duabus iũgi potest, cũ alia non põt, saltẽ secũdũ excessum: octo possunt lapsuũ in temperamentis differentiæ cõstitui. calidum. n. frigido contrariũ est, & humidũ sicco: nõ tñ calidum, aut frigidũ, humido aut sicco. Ergo octo tẽperamenta inæqualia sunt quatuor simplicia, quatuor cõposita. nã aut vnica excedit qualitas, eaq; est calor, frigus, humor, aut siccitas: aut excedit duplex, calor scilicet cũ humore, aut siccitate: aut frigus cum illarum vtralibet coniunctũ. frigus. n. cum calore aut humor cum siccitate non potest esse excellẽs. Sed quoniã quatuor qualitates, quãquã contrarię inuicem sint, possunt tñ intẽsione æquales intra mediocritatem oẽs copulari vt in quarto capite mõstrauimus, nonum etiã constare posse videtur tẽperamentum: quod ex elemẽtorum æqualibus portionibus factũ æquale appellat, & corpus qd̃ illo affectũ est, vocatur temperatũ. Hanc tã distinctam Galeni doctrinam, parũ abest, quin barbari autores omnino euerterint, appellationes tribuẽtes temperamentis, nõ ex qualitatibus, sed ex humoribus acceptas: ita vt homo non dicere tur apud illos calidus, frigidus, humidus, aut siccus, aut horũ aliqua secundum coniugationem perpessus: sed biliosus, sanguineus, pituitosus, & melancholicus. tñ hi perinde faciũt, atq; si quis febricitãtem hominẽ, nõ eum qui febrẽ habet, sed eũ qui sitim, appellaret. nam vt febricitans quasi febre affectus homo dicitur, ex febre aũt magna ex parte sitis fit: ita tẽperatus, quia tẽperie affectus. tẽperies aũt ea rũ rerũ est, quibus corpus tẽperatur: sed tẽperatur calido, & frigido, humido & sicco, commixtis

Tẽperamẽtis ab humoribꝰ male appellatiões tribuuntur.

Digitized by Google

mixtis inuicem. igitur temperamentum calidum aut frigidum, humidum aut siccum est, aut secundum cõiugationem horũ aliqua habens. fit autem merito, vt in tẽperamento calido plus sanguinis aut bilis, in frigido pituitę proueniat: non tamen proinde ab his humoribus debent temperamentorum nomenclaturæ accipi, maximè vbi de temperamentorum differentia est disputatio. nam vbi de excremẽtis, quæ cõgeri solent in corporibus, aut morborum generibus, in quæ solent corpora incidere disseritur, optima ratione appellationes tribui possent per humores, vt Gale. lib. secũdo De febr. diff. sępe facit, appellans biliosum aut pituitosum hominem, Sed vbi temperamentorum essentia quæritur, inepte sunt illę appellationes. Decipiũtur itaque hi, qui, quia succi, quos contingit in humano corpore redundare, quatuor tantum sunt, quatuor etiã temperamentorum species statuunt, secundum coniugationes qualitatum, quæ in succis sunt, calidam & humidam, calidam & siccã, frigidam & humidam, frigidam & siccam, & interim quinque alias tollunt, temperamentum æquale negantes, & intemperantias simplices. Quare duplex cum iis nobis oritur cõtrouersia: Prima, An fieri possit corpus exquisite temperatum: Secunda: An possit esse aliquis lapsus temperamenti simplex. Apud Gale. & Auicen. & reliquos omnes, tam philosophos, quàm medicos, est receptissima illa diuisio temperati corporis, in temperatum ad põdus, & temperatum ad iustitiam: quanquam nomina non sunt eadẽ perpetuò quibus hæc significentur. Sed Galenus nunc dicit temperatum in specie, nunc κατὰ δικαιοσυνὴν. ideſt, ad iustitiam, aut iustitia: quod nũc dicit tota natura temperatum, nunc temperatum ζυγῷ ideſt pondere aut ad pondus appellat. Sed de nominum vsurpatione non laboro. Galenus toto primo libro de temperamẽtis diffuse ad modum disputat de temperato corpore: & illud multis signis inuestigat. quare non videtur esse de iis, quæ generari non possunt. esset enim alioqui autor nugacissimus. Scio Auicẽnam dicere Fen prima primi doctr. 3. c. 1. Galenum eo loco de temperato ad iustitiam loquutum esse: idq; dicit his verbis: Debes aũt scire, ꝙ æquale, de quo medici in suis inquisitionibus tractãt, nõ est denominatũ ab æqualitate, in qua æqualitas cum pondere æqualiter existit: sed denominatur à iustitia in diuisione. Itaque Auicẽn ae xpositore, quęcunq; apud Galenũ de optima hominis temperie dicta sunt, ea de temperato ad iustitiã dicta fuisse putandum est. Sed qua ratione, obsecro, ad hanc interpretationem ductus est Auicenna, vt arbitror, quã Paulò antè in eodem capite his verbis scripserat: Quod autẽ in doctrina medicinæ consideratur, æquale aut extra æqualitatem, non est hoc neque illud: sed medicus physico credere debet, quòd æquale secundum hanc intentionem, quam diximus, impossibile est aliquo modo inuenire: quantò magis, vt hominis sit, aut humani membri Hæc Auicenna. Ex quibus locis, hanc esse illius mentem apertè colligitur: temperatũ exacte tale, quod ad pondus alii appellant, generari, omnino esse naturæ repugnans: proinde quę humanum corpus, quod à medicis tẽperatum dicitur, temperatum esse in sua specie (ideſt suæ speciẽi habere temperiem optimã) tamen exactè temperatum non esse. Eidem huic opinioni adhæsit Auerroës constantissimè, & mille sophisticis argumentis, nixus est, illam cõfirmare. Primum illud à me intelligat velim Auicenna, Galenum nullum locũ reliquisse ipsius expositioni (non enim ego, vt multi solent, inutiles conciliationes fingam) sed, aut Galenum, aut suam doctrinam oportere, vt prodat Auicenna in primis ostendã. quin & ipsum sibi parum constitisse ex diffinitionibus declarabo. Auicẽna ipse ita diffinit temperatum corpus (volo enim aduersus hominem, ipsius diffinitione vti) Est vnus, vt sit complexio æqualis, ita vt quantitates qualitatum contrariarum in complexionato sint æquales, non superantes neque superatæ. Vides vt hæc Auicennæ definitio temperato ad iustitiam quadret: quò minùs sibi ipsi iam cõstat Auicenna. Galenus, cùm sæpe libro De temperamentis docuisset, esse aliquod corpus temperatum absolute: de illo rursus in secundi libri primo capite verba faciens, ita inquit: Huius norma iudiciumq; erat, elementorũ portionis æqualitas. Est ergo nobis Galenus sui ipsius interpres: manifesteq; prodit, se de temperato absolutè loquutum esse. quanquã & ex primo libro erat luce clarius, Galenum non solum inuestigare temperiem optimam, vt in specie humana: sed eam etiam, in qua calidum & frigidum essent exacte attemperata. Siquidem illam iussit tactu explorare, & cõferebat sensum tactus illi cũ aqua, ad amussim attemperata ex feruentissima & frigidissima: pręceperatq; tyronibus, aquam dicta ratione attemperare, vt tangendi potentiã sensui rei tẽperatæ assuefacerent: atq; ita in temperata natura dignoscẽda nõ deciperẽtur: vsq; adeò Galenus cẽset tẽperata hominis natura nihil

Agitatur contr. an fieri possit corpus exquisite tẽperatũ.

Galen. de tempera-to senten tia.

Sentẽtia Auic. cui Auerro etiã adhę sit.

Auicẽna male Ga. explicuit

Rationibus explo ratur veritas.

esse temperatius. Sed missis autorũ verbis, age, rationibus exploremus: nũquid tẽperatus homo, tẽperatus simpliciter sit, aut ad iustitiã solũ. Videndum verò pro intelligenda hac cõtrouersia est, nunquid repugnet rerũ naturæ fieri corpus aliqd tẽperatum, qd ad põdus appellant. Nã si semel probatum fuerit, non repugnare, tẽ aliquã talem fieri, oẽs vno ore cõcedent, omnium generabilium corporũ humanum maxime posse tẽperationem hanc adipisci, siquidem est omnium generabiliũ substantiarum perfectissima: cui proinde perfectissimam tẽperiem denegare, fuerit præter rationem, cùm præcipuè eâ temperie humanum corp⁹ omniũ maxime indigeat ad tactionis sensum: quem, dicente etiã Aristotele, illi constat, oportere perfectissimum adesse naturâ: quandoquidem hic sensus cum sapientia semper cõiunctus reperitur. Quod verò ad illum sensum nulla temperie magis opus est, quàm media, constat. nam hic sensus est explorator calidi, frigidi, humidi, & sicci. Sensum verò oportet sensibilium maxime esse expertem. nulla tã ratione melius posit esse expers omnium primarum qualitatum: q̃ in illarum medio exacte cõstitutus. Ergo nõ dubiũ est, omnium corporum generabilium, humanum posse esse temperatissimum: quodq̃; si quodpiam corpus simpliciter temperatũ generari potest humanum maxime potest fieri tale. Vertenda igitur hæc cõtrouersia est primo illo cardine: An possit secundum naturã corpus aliquod simpliciter temperatum generari. pensandaq̃; sunt aduersariorum argumẽta. Dicunt primò, non posse mixtum aliquod generari, nisi aliquod elementorum vincat. nam nullus ortus fieri potest, vbi non est qd vincit, & quod vincatur. Addit Auerroes, Debet esse aliquid quod vincat, qd moueat, misceat & generet: sed quodcunq; illud sit reliquis eminentius æqualitatem interturbat. Ego, dum hæc apud illos lego, non intelligo, quid ad generationem eam, quæ permixtione aquæ, aëris ignis & terræ fit, requirant. nã aut requirunt, qd corrumpat formas elementorum: aut agens, cui actionem hanc tribuãt vt efficienti causæ in mixti generatione: aut requirunt quod permisceat, idest, in pugnam congredi faciat, comminuat, & comminuta iuxtà ponat. Si primum, intelligant velim, formas illas mutuo se conficere: ignem scilicet humorem depasci, & aquam ignem extingue re. si efficientem ortus causam requirunt: me minerint, multos esse rerum ortus (vt paulò antea diximus) quos mos est philosophis, factos per accidens appellare, qui solis tribuun tur agentibus vniuersalibus (astris inquam & influentiis) citra agentia singularia. ita excuri dicunt ignem de silice, attenuato eo, qui intercipiebatur aëre. Itaque nihil prohibet, sine singulari agente fieri perfectos rerum ortus per accidens. Si tertium requirunt: potest illud facere proprius elementorum motus, & ambiens locus, & ars aliqua, & aliquid tale casu factum, aut inopinatis occasionibus. & præter hæc mutua actio mutuam etiam habet coniunctam motionem. & vt mutuo se cõficiunt elementa, mutuo se mouent, & miscent. Est illis aliud (vt putant) firmissimũ argumentum: Si quod corpus omnino temperatum fieri posset, humanum posset maxime (nam hanc consequentiam ab omnibus admitti debere, paulò ante monstrabamus) sed illud, quandoquidem viuit, calidum & humidum excellenter necessario est, ergo nullum corpus potest fieri exactetale. Quod, viuẽs calidum & humidum sit, ex principiis vitæ deducunt. viuimus scilicet vitali calore: & vitalis calor humido alitur. Sed non video, cur nõ vereantur dicere, muscas, formicas, & scarabeos, & araneos, & si quæ alia sunt viuentiũ corpora aridiora, habere excellentem humiditatem: piscium etiam genus omne, & ipsam torpedinem dominantem habere calorem: quin & arborum, & herbarum omne genus (sunt enim hæc etiam in viuentium genere) cum tamen illorum multa degustata, præ frigore interimant. Quare nobis non ita dicendum est: sed distinguenda res est, vt oporter. multum refert dicere, viuentia calore viuũt (humoris est eadem ratio) aut viuentia calida sunt. nam viuit res vnaquæque calore, suo scilicet, & sibi naturali: non omnia tamen calore excedenti. est viuentium cuique suus caloris gradus, quo viuit: etiam si insigniter frigidum sit. vt ventriculus membrum est exãgue & frigidum, sed suo calore cibos conficit. viuunt igitur viuentia calore, & calor humore sustentatur (cum mors naturalis per refrigerationem & desiccationem accidat) calida tñ & humida nõ sũt simpliciter, sed ad demortua: quoniam scilicet cùm moriuntur, frigidiora & sicciora fiunt. Est quidam Galeni locus secundo De simplicium medicamẽtorũ facultate capite tertio, qui illorum assertioni videtur fauere, vbi inquit: Quin & hominẽ non absolute calidũ vt ignẽ, sed exuperantia calidũ dicimus: siquidem maiorẽ in illo calidi portionẽ esse, q̃ frigidi. Hęc Galenus. tñ intelligendũ est, illum illic non disputare de tẽpera-

Primũ aduersariorũ argumenta expenditur.

Arg. alterũ examinatur.

Gal. locus explicat.

peramentis hominis, ſed de modis, quo aliq̃d frigidum, aut calidum dicitur: eoq; exemplũ abſolute calidi ignem feciſſe. Exuperantia calidi, hominem (intellige) calidum, vt ſenſus ſit: Homo calidus nõ eſt abſolute calidus, ſed habet plus caloris, q̃ frigoris. Solẽt etiam hoc in loco Ariſtotelem citare quarto capite quarti Meteororum: quo loco dicunt illum aſſere re, in miſto quocunque aut aquam, aut terrã redundare. quod tñ illi proculdubio imponunt. nam hæc ſunt illius verba. Elementorũ maxime propriè terra dicitur ſiccitatis eſſe, aqua humoris: ideo circumſcripta corpora omnia (genita & interitui obnoxia intelligo) abſque terra, & aqua non ſunt: atque etiã ſingula eius eſſe videntur, vtrius facultatem magis retinuerint. vide q̃ ſint hæc extra noſtram cõtrouerſiam, & vt Ariſtoteles, nullum elemẽtũ redũdare neceſſariò aſſeruerit, vt vel hinc conſtet, pleroſq; eorum, qui ante nos quæſtiones medicas ſcripſerunt, captioſe magis decipere, q̃ veritatem docere. Ergo, vt hos omittã, iam tandẽ enarrare, & confirmare incipio veram Galeni opinionẽ. Corporis cuiuſque duplex eſſe temperamentum in controuerſia ante hanc ſcripſimus. Aliud, Quod habitum naturalem eſſe diximus, ex proportione ſubſtantiarum elemẽtorum reſultans: aliud, qd̃ diſpoſitionem ſolum eſſe conſtat, atq; adeo leuem ex proportione qualitatum actu exiſtentium, quæ leuiſſimis de cauſis infinitis penè modis variantur. Vtroque horum modorum poteſt eſſe corpus aliquod exacte temperatũ. atque primo modo tale temperatum, eſt, qd̃ ex æqualibus conſtat elementorum portionibus, vtcunque habeant qualitates. Secundo modo temperatum æquale eſt, quod non tãtum ex æqualibus elementorum portionibus, ſed etiam ex eiſdem qualitatum gradibus conſtat. Primo illo modo poſſe generari tota natura temperatum: atque adeo tale fieri corpus humanum, cùm temperiem habet optimam: & ſecundo modo, nullum corpus tale fieri poſſe, iam demonſtro. Intellige mihi corpus eodem gradu calidum & humidum, ſenſim ad frigus & ſiccitatem permutari. iis proportionibus apponantur agentia patientibus vt fiant æque veloces motus ad frigus, & ad ſiccitatem. In hac hypotheſi nihil eſt dictum, quod non poſſit cõtingere citra miraculum. nam ſi cæteris paribus, humor corrumpitur lentius, quàm calor, potes tu tantum augere proportionem ſicci ad humidum ſupra proportionem frigidi ad calidum, quantum habet celeris tranſmutationis plus, calor quàm humor. hypotheſis ergo non eſt impoſsibilis. conſtat verò ea admiſſa, corpus illud futurũ in medio motus exacte temperatum. quanquam exacta illa temperies momento temporis durabit ſolummodo: non in illo tantum corpore, quod modo ponimus, ſed in quocũque quod tale factum fuerit, ſiue id ſit humanum, ſiue aliud quod piam: cũ omnia habentia ortum & interitum, ſint perpetuo in motu. id quod à Galeno dictum eſt primo libro De tuenda valetudine, vbi de hoc temperamento diſputans, momento ſolum temporis illud inquit durare. Neque eſt quod aliquis diſputationẽ refugiat, vtpote de re nullo ſenſibili tempore durante. nam modo de ortu illius diſputare cœpimus, nõ de duratione, reſpondebunt nobis fortaſſe aduerſarii, qd̃ in hi potheſi dictum eſt (ſiquidem de mutatione tẽperiei prioris, ex elementorum proportione ortæ diſputamus) non poſſe humano corpori contingere: eo quod non poſsit eius natiua temperies permutari (nam hoc etiam dicunt) Sed ſubit mihi frequenter mirari illorum inſipientiam: qui cum conſeneſcant quotidie, & per deſiccationem & refrigerationem membrorum, videant, ſe ad mortem delabi: & cũ innumeros ægrotantes offendant quotidie, in ea ſiccitatis ſpecie conſtitutos, quam ipſi dicunt inſanabilem, vtpote factam, confirmatam, & conuerſam in naturam: tamen non intelligunt, poſſe corpora calida refrigerari, & humida deſiccari radicitus: aut ſi id non ignorant, nõ intelligunt, nihil aliud eſſe temperiẽ innatam permutari. Plurima alia argumenta ſolent in verę huius opinionis confirmationẽ adduci. Sed mihi, vt antea monui, nõ tam eſt multitudinis cura, quam argumẽtorũ vis. proinde ſatis mihi iã videor monſtraſſe, nihil pugnare cũ principiis naturæ, corpus aliquod tẽperatum tota natura generari. quare rationi iã fit conſonũ, humanũ corpus tale fieri. eſt. n. homo tẽperatus, nõ modo omniũ hominũ tẽperatiſsimus, ſed & omniũ animalium: neq; horũ ſolum, ſed & rerum omnium: ita vt tẽperatũ ſit in ſpecie, & in genere, & in tota natura. Quoniã verò monſtratum eſt, nõ poſſe exactã hanc temperiẽ conſiſtere: ſed ſtatim ac facta eſt, effluere: conſtat hominem tẽperatũ non eſſe talem tota periodo, ſed in medio tẽperatiſsimę ætatis poſſe in eo temperamento fieri, reliquo toto tempore, ſeruare ætatũ proportionem (de hac ætatum proportione, & illarum temperamentis dicemus in ſequẽti capite) ſed neque tunc quidem, cùm in medio temperatiſsimæ ætatis (ea eſt adoleſcẽtia) conſti-

Citatur falſo Ari. in aduerſam aſſertionem.

Enarratur & cõfirmatur Gal. opinio vera.

Humanũ corpus exacte tẽperatũ ſubſtãtiis elemẽtaribus fieri poteſt.

Inepte dicitur natiuã temperiẽ nõ permutari.

Tẽperatũ nõ eſt tota periodo ſed in medio ætatis tẽperatiſsimę atque tunc inæquabiliter.

cõſtitutũ eſt illud corpus, habet tẽperiẽ illam exquiſitiſsimam, aut in toto corpore æquabiliter, aut membro aliquo magnitudinis ſenſibilis: ſed inæquabiliter. Cuiq; nempe parti eſt ſuum temperamẽtum. pars omnium temperatiſsima eſt Volæ manus cutis (quanquã huius quoq; veriſimile eſt, eſſe partes diuerſas) multæ partes hac ſunt calidiores, multæ frigidiores: multæ aliæ humidiores: ſiccio res aliæ: quæ omnes ſi ad vnam æqualitatem redigantur, vnum conſtituent corpus temperatum æquaIiter. Monſtratum ergo eſt poſſe corpus temperatum exactè generari, & quo pacto id temperato homini contingat explicitum, idque de temperie ex elemẽtorum ſubſtantiis. De temperie ex qualitatibus ſupereſt diſputemus. An temperatum exacte & elemẽtorum ſubſtantiis & qualitatibus primis, omnino non poteſt corpus humanum fieri, nam quod tale eſſet nullo morbo laboraret, etiam ſi rem ſummo rigore examines: ſed Galeno teſte primo libro De tuenda valetudine dogma ſempiternæ paſsionis habet euidentẽ mõſtrationem, ergo nulla ratione fieri poteſt humanum corpus, vel momento quidẽ temporis ſine quopiam accidente præter naturam ſi quidem nunquã non laborat morbo. hic morbi nomine non intelligimus vt medici id vitiũ quod operationibus iã officit: ſed vt rigidi philoſophi intemperiem quancũq; præter naturam quantũuis ea ſit præ paruitate inſenſibilis. Quòd verò laboremus perpetuo morbo non eſt cauſa, qd̃ principia ex quibus conſtamus ſint contraria, vt plerique intelligũt: nã per elementa non ſtat, vt paulò ante monſtrauimus, quominus corpus aliquãdo ſit exactè temperatum, & eæ mutationes quæ à naturali partium quibus conſtamus repugnantia fieri dicuntur, niſi accedat cauſa aliqua præter naturã non ſunt morbi. Nam ſenium, etſi ſit temperies quædam ad multa inutilis: tñ non eſt morbus: quia nõ eſt præter naturã. non ergo hinc habet demonſtrationẽ dogma ſempiternæ paſsionis, ſed ex rebus nõ naturalibus, à quibus perpetuò alteramur. nimirum nullo momento non alteramur ab aëre & à cibo, & potu, à ſomno aut vigilia, & à recremẽtis quæ in omnibus partibus colliguntur perpetuò, cũ ex omni cõcoctione neceſſariò proueniat aliquod excrementum, itaq; vel in eo momẽto tẽporis, quo in medio adoleſcentiæ hominẽ illum tẽperatũ exacte eſſe dicebamus, habet morbũ: põt verò ille morbus eſſe ſola intẽperies facti habẽs nihil, ſed in diſpoſitione: ẽũ quo cõſtat poſſe eſſe optimã & exquiſitiſsimã temperiẽ in habitu. nam tẽperies, quæ eſt habitus, nõ euertitur à morbo diſpoſitione, præcipuè tã leui, q̃ illa eſſe poteſt. Igitur monſtratũ iã eſt, poſſe habere humanũ corpus exactiſsimam temperiẽ in proportione elemẽtorum: ſed nõ in proportione qualitatum. dictũ que eſt, quale ſit temperamẽtũ æquale. Supereſt ſecunda controuerſia de numero temperamentorũ inæqualium. Auerroes opinatur, nullam intemperiẽ poſſe eſſe ſimplicis qualitatis inductus, neſcio quibus argumẽtis plus ſatis philoſophicis, qualibus ſemper vir ille abducebatur. Vt omne (inquit) ens naturale debet cõſtare forma & materia: ita in omni mixto debet pollere vna qualitas actiua, vt efficiẽs & mouens, & miſcẽs, cum altera paſsiua, quę illi ſit vt materia. Fortaſſe hæc dicit, quoniam qualitates actiuę ſunt generãtes paſsiuas, quare non videtur poſſe actiua qualitas ſuperare quin in paſsiuarũ oppoſitione faciat inæqualitatẽ. Addit his, omnem inæqualitatem temperamenti fieri ſuperante aliquo elementorũ quodcunq; aũt ſuperet duplici qualitate (nã hoc quoq; ſtatuunt Ariſtotelici) affectum eſt. Hęc ſunt firmiſsima illius argumenta. Auicẽna ne omnino decederet à Galeno, conceſſit. poſſe fieri mixta ſimplici intemperie affecta. Sed dixit, talia temperamẽta neceſſario permutatũ iri. Caliditas. n. (inquit) maior, quam debet, reddit corpus ſiccius, quàm oportet: & frigiditas maior, quã debet, reddit corpus q̃ oportet humidi⁹. & humiditas & ſiccitas reddũt corpus frigidius. Putauerim Auicẽnã opinatũ fuiſſe ſentẽtiã hanc eſſe Galeni. quando quidẽ ſexto De tuenda valetudine ita ſcriptũ eſt: Sanè dictũ à nobis in libro de temperamẽtis eſt, fieri non poſſe, vt intemperies quælibet ſola diu duret: quando ipſa ſibiipſi alterã neceſſariò adiſcit. tamen falſus eſt Auicenna, quantum ego intelligo, in declaranda Galeni mente. quorſum enim tã exprofeſſo, de nouem temperamentis Galenus diſputaret? & ſingulorum paſsiones enarraret? & quibus morbis vnumquodque illorum facilius, aut difficilius prehenditur, declararet? quod, vt facit multis aliis in locis ita diſtinctiſsime capite octauo libri octaui De morbis curandis: vbi dicens, quæ natura ſit ad febres paratiſsima, que ſecundo loco, & quæ deinde, octo temperamenta inæqualia ordine refert. Primum ergo monſtrandum eſt aduerſus Auerroem, poſſe fieri corpus intemperatum vna qualitate: deinde aduerſus Auicennam, poſſe temperiem illam totam vitam vt alias perdurare. Primum intellige mihi corpus

Elemẽtaribus ſubſtantiis ſimul & qualitatibus tẽperatũ exacte fieri nequit.

Cõtr. altera de temper. inæqualibus

Auerrois opinio.

Aui. opinio.

Refutantur Auerrous & Auicen.

pus calidum & humidum. nunquid potest refrigerari, non alteratum in humore aut siccitate? non est quod non possit. nam si non aliter, saltem possim ponere, humorem ab aliis causis conseruari. & tunc calidum corpus & humidum poterit refrigerari vsque ad mediocritatem, humidum manens. Sed esto nõ possit pati simplicem alterationem: intellige corpus calidum & humidum, refrigerari & humectari, & ita corpus, quod duplici intemperie affectum est, per duplicem alterationem trahetur ad simplicem intemperiem: quia quantum altera qualitatum remittitur, tantum altera intenditur. fiat hæc alteratio secũdum habitum, & constans: ita vt comparent qualitates quod medici appellant factum esse: atque ita fiet, vt necessario concedas, simplicem intemperiem. Sed iam monstro posse habere permansionem per totam vitæ periodum. Intelligendum est, posse corpus, quod à primæua generatione tali est temperie per totam vitam illam seruare, non sublatis mutationibus ætatum, sed seruata in illis etiã quadam proportione. quod si semel intellexeris, non amplius dubium est, si à primæua generatione potuit produci talis intemperies ex tali elementorum mixtione, posse eam durare tota vita, seruata ætatum proportione, vt alia temperamenta. Fiat igitur, vt reliquorũ elementorum portiones æquales sint, & ignis & aëris sint reliquis maiores. Fiet que inde corpus tantum calidum: siccitati enim ignis aëris humiditas obiecta est, & solus calor vincit. quod si quid huius humiditas, aut illius siccitas maior est: potest illud ab ambiente, dum generatio fit, magis hoc quàm illud iuuante, emendari. atque hæc ipsa forma generationis, respondet propositis Auerrois argumentis. quod à Galeno sexto De tuenda valetudine dictum est, eatenus est verum, quatenus per mutationem ætatum fit: haud quaquam per mutationem natiui temperamenti. atque hoc modo censeo locum illum Galeni debere declarari. Sed de temperamentorum numero, quæ nouem esse diximus, hæc sufficiant.

Respon. arg. Auerrois. & aut. Gal.

Caput octauum. De temperamentis ætatum.

Ætates nõ possũt certis annorũ numeris describi.

VT eleganter à Cornelio dictum est, Ars medica nõ est quę annos numeret. quare ętates (si quis curiose estimet) nõ possunt certis annorũ numeris verè describi. nã fieri potest, vt hic puer iam sit, quo anno ille infantiam nondũ excesserit. & quotidie conspicimus, alios aliis maturius, consenescere. Sũt nimirum ætates totius vitæ partes, & ipsę vitæ periodi, pro differentia naturarum inæquales sunt. Grammatici ætates numero annorũ finiũt: quemadmodum anni tẽpora numero mensium. medici non est quod mensibus aut annis intenti sint, sed aëris aut corporis temperamentis. Quoniam verò fieri non potest, vt singularum ætatum inuestigemus temperamẽta, quin prius hos esse infantes, illos pueros, hos iuuenes, alios senes constituamus: id quod, nisi præscriptis annis, fieri non potest: describemus ætates terminis quibusdã: quos tñ non simplices, & exactos, sed cum latitudine quadam diffiniemus, quo erremus minus, non esse omnibus æquales ętates intelligẽtes vt physici: & curationes, & victus institutiones, non ab annorum numeris, sed à temperamentis, quę illos consequuntur, sentiẽtes per mutari. Ætatũ tot sunt partitiones, quot scriptores: neq; mirum: licet enim cuiq; prout volet diuidere: dummodo in enarrandis temperamentis nõ aberret. est qui in quatuor ętates omnes distribuat. alius qui in quinque, illarum aliquam in duas secans. alius in plures, eas omnes subdiuidens. quò fit, vt cum varie diuidant, tñ in re nihil permutent. Mihi certum est, dimissis reliquis, vnum Hippocratẽ autorem hac in parte sequi, & Galenum enaratorem. De horum sententia quinque sunt ętates præcipuę. Pueritia, quę decimum quartum ætatis annum attingit, dicente Galeno tertio Aphorismorum vigesimo septimo his verbis. Incipiũt quidem pueri pubescere post annum quartum decimum. Illud tamen omnes, qui in hũc locum inciderint, admonitos velim: nunquam vnum exquisitè terminum ætatis alicuius præfiniri posse. Sed cum ab autore dicitur. Incipit pubertas quartodecimo anno, plurimùm intelligi oportere, quasi illud quod multis contingit, ac si contingeret cunctis, loco exempli dictum sit. quare fortasse melius diceretur, pueritia circa quartumdecimũ annũ finitur: quia tanq; medium quoddã, id tẽpus est, supra quod non multũ ascendat, neque infrà multum cõsistat. quod diluci dè docuit Galen⁹ in eodẽ loco hęc addẽs verba: Neq; n. est omnibus vnus exactus terminus pubertatis, propter calorẽ & frigus tẽperamẽti, calidi. n. citius, frigidi verò tardiꝰ pubescũt. Secũda ętas est pubertas, quę (vt dixi) quartodecimo incipiẽs, ad vigesimũquintũ prorogatur. Proinde Hippo. quinto Aphorism. septimo.

meris vel describi.

Quinq; præcipuę ętates ex Hipp. & Gal. sententia.

pueritia.

Pubertas

timo, ita habet. Quibuscunque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quibuscunque autem vigesimo quinto, commoriuntur. primum terminum vltra pubertatem, vigesimum quintum cōstituit.

Iuuētus. Tertia ætas est, quę iuuentus dicitur, aut ętas florens, quæ à vigesimo quinto incipiens, ad trigesimum quintū prorogatur. tertio libro Prognostici ita habet Hippocrates. Magis expectari sanguinis oportet eruptionem in minoribus natu quintum & trigesimum annū habentibus: in maioribus verò natu suppurationem. Rursus in eodem libro: Quemadmodum (inquit) in minoribus natu, quàm trigesimum agentes annum, abscessus consistunt: ita quartanæ potius annum agentibus trigesimum. In his locis duplicem terminum scripsit iuuentutis, trigesimum, & trigesimum quintum: quia vt diximus, non omnes eodē tempore pubescere: ita non omnes eodem tēpore consistunt. Quod ita enarrat Galenus in commentario. Ob id igitur Hippocrates quandoque trigessimum commemorat, quādoque trigesimum quintum, vt paulò ante. nam eo quod aliæ aliis accidant mutationes, fieri non potest, vt vna communis regula ex omnibus firmiter finiatur. Hæc ille. Nos intelligimus, eâdem ratione, eos qui trigesimo, cœpere consistere, circa vigesimum cœpisse vigere: quanquam alii hac ætate pubescāt: nisi forte victus vitio factum est nuper, vt maturius ad frigidius permutetur. Quarta est ætas con-

Consistēdi ætas. sistendi: quæ, vt inquit Galenus libro primo Aphorismorū decimo tertio, inter iuuentutē & senectutem constituta est: pertingit ferè quinquagesimum annum. Reliqua sunt senec-

senectus. tutis. Hæ quinque ætates, ad quatuor aliquādo reducuntur: nunc ætate consistendi cum senectute copulata, vt cum Galenus tertio Aphorismorum trigesimo primo, duplices, dixit esse senes, in priori senectute esse consistētentes: nunc nomine adolescentium adolescentibus & iuuenibus nuncupatis, vt ab Hippocrate decimo tertio Aphorismo primæ sectionis, qui ita habet, Senes facillime ferunt ieiuniū: secūdo loco qui ętatē cōsistētē habēt, minus adolescentes, omnium minime pueri.

Notatur fuchsius. Quare notandus venit Leonhartus Fuchsius qui iuuenes, & vigentes ætate, & consistētes, eandem ætatem agere tradit, capite nono sui Compendii: quasi non legisset Galenum, qui in cōmentario prædictæ sententię ita scripsit καθεστηκότας δὲ λεγεῖ, δηλονότι, τοὺς τὴν μέσιν ἔχοντας ἡλικίαν, ἀκμῆς τε καὶ γήρως. Idest. Consistentes appellat manifestè, habentes ætatem mediam vigoris & senectutis. De hac ætate dixit tertio Aphorismorum trigesimo primo. Senes autem in priori ætate constituuntur, quæ media est inter iuuenes & senes. Præterea dictum est ab Hippocrate senes facillime ferunt ieiunium, δεύτερον οἱ καθεστηκότες. Sed iuuenes non secundo locundo loco post senes ferunt ieiunium. ergo differunt iuuenes & καθεστηκότες, quod non video, cur aliter, quàm consistentes vertendum sit. Sed fortasse ratio compendiaria fecit indistinctam diuisionem. in commenta-

Alius prehe-tur. tione certe aphorismi citati multò aliter docuit Fuchsius. Sed est alius, qui consistere ac vigere, non aliter quàm in morbis, idem esse putans, non (inquit) consistentes, sed subsistētes vertendum est, quoniam (inquit) iuuenes consistunt, primi senes subsistunt. nam qui in hac ætate sunt, faciunt ad frigidius conuersionem, non consistunt in vigore. non ergo consistentes: sed subsistentes sunt. Proferunt locum ex Hippocrate, primò Prognostic. quo οἴδημα μὴ καθιστάμενον appellat, tumorē qui non sedatur. ex quo loco colligunt, dictionē hanc καθεστικός non minus significare quod subsistit, aut quod sedatur, quàm quod consistit. quare cum ex ratione non tam videantur esse consistentes, quam subsistentes, colligūt dictione illa καθεστηκότες intelligi debere subsistentes. Sed hæc argumentatio petit causam, qua, qui in ea ætate constituti sunt, consistentes dicātur quamuis illorum deferueat calor, quam scripsit Hippocrates primo libro De victus ratione, his verbis, Ἀνὴρ, ὁκόταν στῇ τὸ σῶμα, ξηρὸς καὶ ψυχρὸς. διότι τοῦμεν θερμοῦ ἠφοδὸς οὐκέτι ἐπικρατέει, ἀλλ' ἔστηκεν ἀτρεμίζον τὸ σῶμα, τῆσ αὐξήσιοσ, καὶ κατέψυκται. Idest. Vir, cū steterit iam corpus, siccus & frigidus: quandoquidē impetus caloris non amplius dominatur: sed stat corpus quiescens ab augmento. Vides Hippocratem dicere cōsistentes, eos, quorū calor sedatur, quia eorum corpus tunc primùm incipit stare, quiescens ab augmento. Sed vsurpationis huius nominis καθεστικός aut verbi huius καθίστιμι non est eadem ratio in morborum & in hominū ætatibus. nā humani corporis vigor, quod ad calorem attinet, iam deferuet, cum cessat illius moles ab augmento. nam solida membra corporis plerisque vsq; ad trigesimum annū, aut etiam trigesimum quintum fiūt corporatiora. in morbis idem est consistere ac vigere. nā à vigore est inclinatio, affectus scilicet remissio

Consistere ac gere morbi dē in tibus item.

sio, neque est morbo alia magnitudo, quæ consistat. quare rectè Leonicenus Apho. vigesimo nono secundæ ἀκμαζουσῶν transfert, cum consistunt ac vigēt. quasi in morbis duo hæc idem sint. quare merito dictio hæc καθιστάμενον de œdemate dicta significat, quod sedatur, de ætate significat quod consistit. neque video, à quo potius petenda sit nominis huius significatio, quam à Galeno, qui quarto De ratione victus in Acutis cōmentario. 52. ὅπερ σιμαίνει καθεστικὸς (inquit) ἐμβέβαιον. Idest, καθεστικὸς significat quod stabile & firmum. neque deest Græcis dictio, qua subsistētes significent, cùm consistentes ita volunt appellari. dicunt enim eos παρακμάζοντας, & ætatem παρακμῆν. hæc quæruntur me illis obiicere præ iactantia, malitia, & philautia. tamen interim neq; nouam confirmationem addunt neq; nostris argumētis respōdēt, quātumuis laborant. quare ego verba nō curo. si enim ego, quæ ille producit, absolui, & quę ego produxi, ille dissimulat, certe subsistit in contentione. quod itaq; ego affirmo, est, iuuētutem finiri fere .35. anno, hinc incipere καθεστικήν & hanc ipsam esse primam senectutem dici verò eam ætatem agentes, consistere, non quòd cosistat calor, qui certè iam deferuet, sed quòd corporis moles quæ ab incremento desistit & nondum minuitur, hæc verò omnia an Hippoc. dicat, tuuide, relegeque hæc quæ produxi loca,. hæc de differentia ętatum. De earum temperamentis dicere iā propero. Iuuentutem esse calidā & siccam, & senectutem frigidam & siccam, admittunt omnes. nam quanquam ab Hippocrate loco nuper citato, primo inquam De ratione victus, dicatur senectus humida, id nō propter membrorum humiditatem, quæ minima est, sed multitudinem excrementorum humidorum: quæ temperamenti frigiditas, & virtutum naturalium impotentia colligi facit, dictum est. Sed de temperamento pueritiæ & adolescentiæ est contentio, in qua illa duo occurrunt disputanda, Vter sit intensior calor, qui in pueris est, an qui in iuuenibus: &, An adolescentia temperata sit, an calida & humida. Tam diuersæ fuerunt hac de re antiquorum sententiæ, vt nonnullis ætas puerilis omnium calidissima visa sit: nonnullis prorsus frigida, nonnullis nondum frigida, sed quàm iuuentus minus calida. Qui eam frigidiorem esse censent, obiicent cōuulsiones, & frigidos affectus, & cruditates, quibus pueri sepissimè laborant: iuuenes cōtra ardentissimis febribus, fluxu sanguinis corripiūtur: alimenta tenuia in bilē mutant. pueri somnolenti sunt, iuuenes vigilantissimi. habent hi tenues, flauas, & contento tenui vrinas: illi corpulentas, pallidas & coposiori cōtento. Contrà qui calidiores esse dicūt pueros ex principiis generationis quibus proximi sunt argumentantur: atq; proinde his plurimū esse calidum innatū. obiiciunt etiam intolerantiā inediæ, qua omnes ætates superant, & accessionē corporis, quę in ea ætate maximè fit. Longū somnū à multo cibo, atq; eo humido, quo vtuntur, fieri dicunt. hinc etiā cōuulsiones, & frigidos alios effectus, & cruditates fieri, non ex frigido tēperamento. vrinas etiam tales excerni, causa, vt dicūt, edacitas est. tum ꝙ à cibo ludentes, prosilientesq; mouētur. Alii rursus, quanq̄ ortui proximos esse pueros admittant, calorem tamē humore submersum esse contendunt, & incrementū mollitiei materiæ tribuūt. quoniā quò humidius est corpus, eo faciliùs etiā à minori calore dilatatur. Inediæ impatiētiā, ex alimēti indigētia ad nutriēdū & augēdū corpus nasci dicūt. Sed si hi apertè frigidum esse puerile corpus velint defendere, omnino loquūtur improbabiliter. nam vt ab Hippocrate libello De victus ratione dictum est, Puer calidis & humidis temperatus est, quia ex his est cōstitutus, & in his incremētū accepit. humidissima igitur & calidissima sunt corpora proxima generationi, & augentur quāplurimum, & quæ his proxima sunt, eodē modo. Hæc Hippocrates. Sed nihil prohibet, cū maxima humiditate calorem q̄ multum coniunctum esse. accretio non minus, vt etiā tetigit Hippocrates hāc ætatem calidam esse conuincit. nam quāuis humida dilatātur facilè tamen crementū à dilatatione multum differt, & quò maior fit accretio, eò fit coposior nutritio: ergo qui ætatem hanc frigidā statuunt, omnino improbabilia loquuntur. Sed qui de præstantia caloris pueritiæ & iuuentutis edisserunt, tam afferunt vtrinq; probabilia, vt in eam sentētiam Galenum coegerint, quæ scilicet omnium est probabilissima, neutrum illorum alterum superare, sed esse omnino pares calores. nam vtrorūq́ue rationes sententiam hanc probant. & experimento confirmat Galenus, obseruato (vt ipse dicit) multum temporis eiusdem hominis calore. eiusdem (inquam) pueri prius, & iuuenis etiam deinde, postquàm adoleuerat. Sunt itaque calores intensione æquales: modo caloris tantum differentes. puerilis enim, mitis, suauis, & halituosus est, vt qui in humi-

Ætatū tēperamenta inuestigantur.

Variæ sētētiæ de pueritiæ tēperię.

Omnino: improbabile est puerile corpus esse frigidum.

Parē esse pueri & iuuenis calorē cēset Gal.

do naturali recipiatur, & calidi innati sit: iuue nilis in eâdem gradus intensione, mordax, & acer, ac infuauis: quoniã calidi adscititii est. cuius tantum est substitutum, quantum inna ti calidi perierat. Visum est quibusdam, illud, Æquales in radice, quod apud Galenum est, nõ de æqualitate intẽsionis intelligere: quippe quam absolute maiorem esse putant in iuuene, sed æquales dici, quia quantum calor iuuenis calorem pueri vincit intensione: tãtum ab eo multitudine calidi superatur. Sed si qs secundum De temperamentis legat, librum non adeò longum, facile intelliget, hanc interpretationem à mente ipsius dissidere. nono etiã Methodi, pueritiam nulla ætate dicit esse frigidiorem. decepti sunt hi, vt arbitror Galeni verbis, quæ sexto De morbis popularibus constitutione tertia commentario decimo quinto scripsit. quæ ita habent: Vt in commentariis De temperamentis & Aphorismis à nobis disputatum est, non absolutè puer vigente calidior est: sed insito calore calidior. calidum autem non ingenitum, eo absolutè calidius esse, monstratum est, quo ætate vigentes plus abundant. Sexto epidem. constitutione prima, commentario quinto, iuuenis quidem (inquit) absolute calidior, puer verò non absolute, sed eò quòd plus innati calidi possideat. tertio etiam de causis pulsuum capite quarto De pulsu puerorũ ita scripsit. Calor autem etsi non sit simpliciter maximus, propter incrementum animalis spiritus, par fit in illis distentionis vsus ei, qui consequitur plurimum calorem. quantum enim iuuenibus cedunt redundantibus aduentitio calore tantum necessitate spiritus resarcitur. Ecce tria loca, in quibus Galenus videtur sentire, pueros inuenibus cedere in calore. quæ tamẽ me nunquam coegerint, sententiam mutare, aut Galenum accusare contradictionis. habent enim commodam interpretationem. calidi scilicet ingeniti plus est in puero, sed adscititii, tantò est in vigente plus, quantò ingeniti est minus: sed par portio calidi adscititii, absolute calidior dicitur, non propter intensionem, quæ par est: sed propter caloris modum qui, vt explicuimus, est diuersus. & eâdem ratione, par calor, sed acrior, suapte natura plus instigat pulsatricem virtutem ad magnitudinem distẽtionis. quare quod deficit vsus propter caloris, alioqui multi, lenitatem, reparadi spiritus animalis indigentia suppletur. qui ætatem puerilem frigidam & humidam statuunt, adolescentiam dicunt calidam & humidam, & iuuentutem calidam & siccam, & senectutem frigidam & siccam, nimis studio si, quatuor ętates quatuor elementorum temperamentis componendi, quod & in quatuor anni temporibus faciunt, ver calidum & humidum dicentes, autumnum frigidum & siccum. Galenus verò primum, neque illa elementorum temperamenta, quæ illis tribuit Aristoteles, admittit, vt in secundo & tertio capitibus docuimus: deinde neque istis legibus plus satis philosophicis adstrictus est. melius esse ratus, quoad fieri possit, temperatum aliquid generari, etiam si elementi alicuius tẽperamento non respondeat, quàm omnia in temperata fieri, & elementorum temperamẽtis commode respondere. Ergo inter ætates adolescentiam, inter anni tempora ver, & autumnum, temperata esse opinatur. atque hoc vnum interesse, quod ver tẽperatum est æqualiter, autumnus temperatus inæqualiter. qua temperie nulla intemperies est insalubrior, libello De salubri victus ratione, commentario septimo, ita scriptum est: Vt equidem dico, ætas temperatissima, quæ media est inter pueros & adultos. Sexto De tuenda valetudine, optimam namque (inquit) temperiẽ in adolescentia corpus obtinet. Sed etsi hæc Galenus tacuisset, doceret salubritas; quæ in hac ætate, & in vere est. adolescentes siquidem, neque morbis laborant ex multis humiditatibus, vt pueri: neque admodum bilio sis, vt iuuenes, ver ab Hippocrate appellatur saluberrimum. quod tamen si caliditate & humiditate redundaret, neque aliqua ætas, neque aliqua temporis constitutio esset ad prauas putrefactiones paratior. neque verò propterea, quòd adolescentes plurimo abundent sanguine, qui etiam in vere conspicitur large profluere, in illorum sententiã veniendum est. Causam enim qua hoc adolescentibus accidit, disertissimè docuit Galenus tertio Prognostici trigesimo his verbis, Pueruli plurimum sanguinis habent humorem, eũque tãtummodo haberent, quantũ in ipsum agitur ætatis temperamentum. at quia cibi copiam ingerunt, atq; inordinatã, succi aliquid, qui crudus nomine dicitur subit. Porrò quoties ad ętatem deueniunt adolescentium, quidam iam rectè viuunt, meliorem vitæ nacti tenorem, & ita sanguis in illis redundat solus, quidam verò adolescentes multò deterius, quàm parui pueruli: itaque tales ægrotant subinde, pariterque vehementer, copiam crudæ materiæ colligentes. hæc Galenus. Ex quibus constat, sanguinis redundantiam in adolescentia propter victus

Male qui dã Galenum interpretantur.

Gale. verba quibus videtur sentire pueri calorẽ æquum iuuenis calori vincere.

Explicantur verba Gale.

Adolescẽtiã calidã & humidã nõnulli statuũt.

Adolescẽtiã tẽperatã esse cẽ set Gale. vt & ver.

Obiectio dissoluitur.

victus permutationem fieri. in vere non eo tã tum redundat multus ſanguis, quòd multꝰ ge neretur: ſed quòd humores, qui frigore ve luti concreuerant, remittere frigore, fundun tur. in quo ſenſu intelligendum eſt primo De natura humana, ver calidũ & humidũ (quod etiam refert Galenus octauo De placitis) ab Hippocrate appellari. Illud vnum mihi vide tur argumentum non vulgarem habere ſolu tionem. quod proinde proponam ſolum, & illo longiuſculam iam queſtionem concludã. Iuuenis propterea dictus eſt parem cum puero calorem habere, quòd à pueritia vſque ad floretem ætatem, quantum ingeniti calidi pe rit, tantũ adſcititii reparatur. Atque ita, quo plus eſt ingeniti in puero, eò minus adſcititii. quod quadam ratione (vt diximus) abſolute calidius appellatur. ergo in adoleſcentia quo que, quippe quæ ætas media eſt, idem eſt calo ris gradus. nam quò minus adſcititii erit com paratum in adoleſcentia, quam in iuuentute, eò minus ingeniti perierit. Huic argumento ego ita reſponderim, non perpetuò à pueritia vſque ad iuuentutem, quãtum corrumpitur ingeniti, tantum adſcititii introduci. Sed in iuuentute tantum eſſe comparatũ huius, quã tum illius perierit. nam a principio pueritiæ vſque ad medium adoleſcentiæ plus caloris ingeniti abſumitur, quam adſcititii ſuccreſ cit. à medio adoleſcentiæ vſq; ad finem iuuen tutis, cõtra plꝰ efflореſcit adſcititii, quã ingeniti conſumatur: qm̃ adſcititiũ ſiccitas præci pue facit efflореſcere. corpus aũt nõdũ eſt ſic cum, vſque dum medium adoleſcentiæ elap ſum eſt. ergo hac ratione non fuerit captu dif ficile pueritiæ calorem intenſiſsimum vſque ad medium adoleſcentiæ remitti, & ab hac ætate rurſus intendi, & in iuuentute priorem iterum intenſionem obtinere. Verùm de his ſatis, ſi cum de temperamento ſexus tantil lum dixero, ad particularum temperamenta tranſgrediar.

Difficile argum. diſſoluitur.

Caput nonum. De temperamento ſexus.

QVanquam video in diſputatione de ſe xus temperamento à quibuſdã eſſe mul tum elaboratum, ab iis, ſcilicet, quibus nihil antiquius eſt, quàm omnia pro & cõtra (ſic enim loquũtur) diſputãdo docere: ego ta men hæc breuiſsimè percurram. ac fuiſſet vti lius multò, vt opinor, lectorem ad caput pri mum libri tertii De cauſis pulſuũ & ad libros De temperamentis Galeni remittere, quàm in leuiſsima quæſtione morari, cùm præcipuè nihil habeam, quod iis quę ab aliis ſcripta ſint addere poſsim: neque illa indigeãt m ulta expoſitione. Quantum in ipſo eſt ſexu mares fœminis calidiores ſunt. nam fœmellæ eſt concipere, lactare, & educare fœtus: maris alimẽ ta his ſuppeditare, & ſi petantur inſidiis, defẽ dere. In genere rapacium auiũ fœmellas ma ribus potentiores, & fortiores eſſe, & ad quæ rendum alimenta, & repellendas iniurias prõ ptiores venatores omnes nullo dempto te ſtantur. Leænam quoque leone eſſe ferocio rem, & vrſam vrſo, multi perhibent. Sed ho rum non improbabiles excogitatę rationes à quibuſdam ſunt: rapaces nempe aues igneũ habere calorem, & temperamentum generis calidum valde ſiccumq;, quòd fœminea frigi ditate & humiditate attemperatum commo dius redditur ad operationes. contra maſculi no auctum igne ad immodicam intemperiem labitur, & deſiccatione ad frigidius recidit, quod in aliis generibus, cùm conſeneſcunt, vi demus accidere. leæna verò, ac vrſa, vt quidã probe coijciunt, non tam ſunt vehementio res, quam moroſiores. nam, vt perhibent, quã quam vehementiorem faciant impetum, non eatenus pugnando perſeuerant. at verò in hu mana ſpecie, cuius naturæ notitia nobis ſuffe cerit, non dubium eſt, quin vir fœmina tem peramento ſit calidior. nam habet omnium o perationum, tam animalium, quam naturali um, & vitalium maius robur. mouetur enim firmius, ſentit perfectius, nutritur fœlicius, nociua expellit promptius, pulſat latius, & ve hementius. neq; verò quicquam prohiber ip ſam citius peruenire ad incrementi ſtatum, neque ſanguine magis redundare, qui ſingu lis menſibus per vterum euacuetur. Nam vt citius ad ſtatum peruenit: ita minus creſcit. Illud fit propter humiditatem temperamenti: hoc propter exiguitatem caloris. Proinde minores habẽt ætates, & breuiores periodos. quod verò in his ſanguis redundet, non mul titudo caloris generantis, ſed paucitas caloris diſcutientis facit: ſicuti quod frigoris ſint pa tientiores faciunt obſtructio, & multa pingue do, prohibentes quò minus membris ſentien tibus & profundioribus frigidum occurrat. Ita tamen hoc verum eſt, vt nihil prohibeat, fœminam aliquam aliquo viro fieri calidio rẽ. Sũt quædã viragines, quæ firmiſsimos ha bẽt oẽs neruos, nequè plus viris excremento ſæ ſunt. Sane bilioſa mulier pituitoſo viro ca lidior erit. eritq; huic maior pulsꝰ, & fortior quàm viro. Sed bilioſa bilioſo, & pituitoſa pi

Mares fœminis calidiores quantũ in ipſo eſt ſexu.

In ſpecie humana procul dubio vir fœmina calidior ẽ

Non vniuerſim intelligitur virũ fœmina eſſe calidiorem.

tuitoso, vt cætera quoq; paria sint, frigidior est. Neque huic sententiæ ratio ortus vtriusque sexus aduersatur. nam vir à fœmina non differt natura, sed sola membrorum genitalium formatione. differunt autẽ in illis he partes, si consulis Galenum libello de dissectione vuluæ, & quatuordecimo De vsu partiũ; quòd quæ in formatione masculi, acta calore extra pullularũt, in fœmellæ formatiõe interiꝰ latitãtia, remãserũt. Itaq; causa gẽrationis maris calor est, & fœminæ frigus. Sed calor vt paulo infra, Deo concedente, docebimus, potest aut membra omnia ad proportionẽ tenere, aut in membrum aliquod incumbere. Nam nihil prohibet virũ esse genitalibus calidiorem, corde cerebro & hepate frigidiorẽ: contra fœminam. Sed contra videtur esse, quod neque his membris semper viri inueniuntur calidiores. multæ enim fœminæ laborant intemperie calida vteri, & viri præ testiculorum frigiditate possunt esse gẽrandi impotes. Fateor. Aliquando fit, quantum conijcio, vt vir fiat non tam caloris vi, quàm copia materiæ illis partibus respondentis, & fœmina materiæ penuria. Adde, potuisse harum partium temperamenta, aut errato aliquo in victu, aut morbo antecedente permutari. Sed magna ex parte, ac ferè semper membris genitalibus ex formatione mares sunt calidiores. Proinde habent latiores vias, & in coitu morantur minus, quia plerunq; citius effundunt. Fœminæ contra, propter viam strictiuram, lentius emittunt: atque nonnunquam omnino non possunt mittere, quòd in illis vehementem facit, & difficilem irritationem. quod symptoma multis imponit, putãtibꝰ ex calore id fieri. Sed fit re vera, vt inquit Auicẽ. vigesima prima tertii magna ex parte, qa cũ viri citius emittãt, destituuntur ĩpere in confecta. vnde cõstat, Tiresiã immerito maiorẽ voluptatẽ fœminis adiudicasse nisi forte de longiori, non de intensiori voluptate contentio erat inter Iouem & Iunonẽ. Sed de his hactenus satis. Ad particularum temperamenta transgredior. quæ iam ipsa sermonis series videtur attigisse.

Obiectio dilnitur.

Caput decimum. De singularum partium temperamentis

OBliti videmur nostri instituti, si singularum partium temperamenta percurrimus, ac non potius ea solum: quæ in controuersia constituta sunt. Non enim omnes medicinæ partes pertractare animus est: quarum singulas pertractauit Galenus, vt nihil supra videatur, aut doceri, aut excogitari posse: sed medicas quæstiones, quas scriptorũ multitudo peperit, dirimere studemus. Ergo quod cutis, atque ea præcipue quæ in vola manus est, medium in vtraque oppositione (calidi inquam & frigidi, humidi & sicci) inter humani corporis membra tenet, iãpridem inter omnes autores conuenit: & de reliquorum etiam membrorum temperamẽtis conuenit non minus. Sed de pulmonis, & cordis temperie, quam in secunda oppositione habent, non adeo omnibus est vna sẽtentia. De neruorum etiam mouentium humore videtur non nihil dubitatum esse, atq; de pinguedinis natura videtur ex Galen. & Aristote. verbis controuersia oriri. de quibus proinde dicendum à nobis est in præsenti capite. Galenus primo libro De temperamentis docet: membrum quo mollius est, eò esse humidius: & quò durius, eò siccius in humano corpore. in hoc enim non potest dum viuit, tantus esse calor, vt emolliat sicca liquando: neque tantum frigus, vt induret humida, congelando. deinde ad calcem libri, ita de de singulis edissereus inquit: Humidissima frigidissimaq́ue pituita est, calidissimus sanguis: non tamen perinde humidus vt pituita: pilus autem siccissimus & frigidissimus, minus eo & frigidum & siccum est os: hoc verò minus sicca est cartilago, statim post cartilaginem ligamentum: post hunc tendo, deinceps membrana, & arteria, & vena, ipsa scilicet corpora vasorum: succedunt deinde nerui duri, molles autem nerui in humiditatis & siccitatis mediocritate naturam cutis obtinent. Nam in altera oppositione, neruus mollis non est in medio calidi & frigidi, sed tantum deficit caloris ei quantum sanguinis. ita verò & reliqua omnia prius dicta, tantò sunt cute frigidiora, quanto magis exanguia. etiam tunicæ ipsæ, maxime sanguineorum vasorum, arteriarum (dico) & venarum, exangues sunt, & frigidæ natura: contactu autem sanguinis calefiunt, atque ad medium temperamenti statum veniunt. Sanguis verò ipse à corde accipit calorem: quippe id viscus naturâ, omnium animantis particularum, tũ maxime sanguineũ, tũ verò calidissimũ est. Proximũ illi iecur est. verũ cor paulò quã cutis minus est durum: iecur multò, itaque etiam humidius quã cutis cor est gẽto. s. est

Quid ab omnibus acceptũ d partiũ temperamẽtis & qd̃ cõt. cõstitutũ

Digitized by Google

est mollius. iam verò caro cute humidior etiã est, eadem quoque calidior. spinalis autẽ medulla humidior, quidẽ, sed & frigidior. & hac rursus humidius est cerebrum: adhuc autẽ ipso magis adeps, cui concretio contingit, propterea quod membranis adiacet, crasso namq; oleo similis est, eoque congelatur, vbi cũ frigidis & exanguibus particulis coniũgitur. At neq; circa iecur coire potest adeps, neque circa arterias venasue, aut cor. Sed neque circa aliam vllam valde calidam particulam. Quoniam autem cogitur per valde frigidum, calfacta liquatur non aliter ac alia quæ congelata sunt: cerebrum autem calore non liquatur eoque adipe minus est humidum. porrò minꝰ humida quàm adeps pulmonum caro est, vt quæ neque ipsa calfacta liquescat. iam longe etiam adipe minus humida est tum lienis, tũ renum caro. omnia tamen hæc cute sunt humidiora. Hæc Galenus. Qua dictiõe, neruos molles cuti omninò similes & cor humidum esse, ac pulmonem illo humidiorẽ multò, dicit. At verò idem Galenus libro secundo, capite tertio, de neruis ita disserit: Proxima cuti est mollium neruorum natura, durorũ autẽ, qualis ipsa cutis, secundum humiditatem & & siccitatem. Hactenus Galenus. Qui, non intelligo, qua ratione in primo libro dixerit, neruorum mollium humiditatem æqualem esse humiditati cutis, & in secundo, duros in hac oppositione esse similes cuti, cùm duri mollibus multò sint ficciores. Hæc contradictio (quantum suspicor) coniecit Auicennam in tantam hæsitationem: quanquam aliòqui ipse est sua natura hæsitabundus. Nerui (inquit) sensus, frigidiores quidem, sed non multum sunt, temperamento ficciores, & fortasse sunt ei propinqui: & neque etiam in frigiditate sunt ab eo valde remoti. Cæterùm, quanquam hæsitãdi ansam illi præstiterit Galenus, tamen ita errandi, vt molles neruos in classe siccorum membrorum collocaret, non præstitit. Nam temperatæ humiditatis, & assimilis cuti, primo libro dixit, neque hoc admodum constanter: sed ficciores esse cute, nullibi dixit. neque id ratio fert. cũ multò molliores conspiciantur. Est qui dicat, locum hunc secũdi libri esse corruptum, neque legẽdum esse durorum, sed mollium, quo huius loci sententia eadem sit & prioris. hic nõ est damnandus, non enim leui argumento permotus ita censet. Sed vt mihi legenti Græcũ codicem apparet, ipsa sermonis series huic cẽsuræ resistit. ita enim habetur ἐγγυτάτω δ' ἐστὶ δερματως, καὶ ἡ τῶν μαλακῶν νεύρων φύσις. ἡ= δὲ τῶν σκληρῶν. οἷς ὁπαρεμφαίνεται τὸ δ' ἑξῆς μακρὸν ἀγροτικὰ δ' ἀλλοῖά τε καὶ ἐμφερῆ τούτοις. Hæc sunt Galeni verba: intelligevbi dicitur ἡ δὲ τῶν σκληρῶν dici, ἡ δὲ τῶν μαλακῶν, & fiethic sermonis contextus ineptissimus: Proxima est curis natura naturæ mollium neruorum: molles autem similes sunt cutiin oppositione humiditatis & siccitatis. Quis non ridebit, in tã breui dictione inutilem repetitionem, & ineptam? Sed in teriectum esse locum antecedentia & consequentia non patiuntur. Quãtum assequi possum, hæc est Galeni mens. Cutis sita est in medio mollium & durorum neruorum. molles sunt molliores cute: duri duriores. à seinuicẽ satis distant, sed à cute vtrique parum, proin de quasi parum distantes, vtrosq; contulit cuti, illos in primo libro, hos in secundo. Illud oportet medicum intelligentia præditum subaudire: quanquam ita dictum sit sub vniuersali ratione: tamen non omnes sensui subseruientes, æque molles esse: neque omnes motꝰ neruos æque duros, visus enim quam auditꝰ molliores sunt, & qui inambulationi subseruiunt duriores iis, quiad mouẽdum brachia deferuntur. nimirum cerebrũ mollius est spinali medulla, & cerebri pars anterior posteriori, & quo medulla spinalis à cerebro longius producitur, eò quoque durior euadit. Orta attestantur suis principiis. quare quo ex superiori & anteriori principio neruus deducitur, eò mollior est: quo ex posteriori & inferiori, eò durior. Proinde sensui deseruientes deduxit natura ex cerebro, motui verò ex spinali medulla. Ijs etiam quę de cordis humiditate dicta sunt, contradixit Auicenna, ita dicens, inter recensendum quæ in siccorum classe collocari oportebat: Post os in siccitate est cartilago, postea ligamentum, post chorda post panniculus, post arteriæ, post nerui motus, post cor, post nerui sensus post cutis. Hac in parte citra controuersiam dãnandus Auicenna est, qui à Galeni sententia, & experimẽto, quod ex mollicie desumitur sine ratione recessit. quoniam (vt arbitror) non capit, qua ratione cum tanto calore natiua humiditas conjuncta sit. Caliditas siquidem (inquit) maior quàm debet, reddit corpus siccius, quã oportet. Sed hãc à suis assectis vsurpatissimã propositionẽ paulò superius falsam esse mõstrauimus. Tertium illud de pulmonis temperie non adeo facile est: quippe quod non sine adhibita ratione protulit, vt alia pleraq;. Scire (inquit) tamẽ debes, ꝙ pulmo in sui substãtia & natura, non est humidus vehementi humiditate. omnis enim complexio membrinaturalis

Surgit ex verbis Gal. contro. de tẽperamento neruorum.

Auicennæ opin.

Quædã solutio.

Verborũ Gal. vera enarratio.

Auicẽ. de cordis tẽperie sententia Galeni contraria reprehenditur.

Auicen. de pulmonis temperie sententia.

ruralis similis est eius, quo nutritur: & secundum suam accidentalem complexionem, assimilatur ei, quod ab ipso superfluit, pulmo autem nutritur calidissimo sanguine, & multæ admixto choleræ, & hoc quidem ipsemet Galenus nos docet, in ipso verò multa humiditatis supfluitas colligitur, propter illud qđ ad ipsum ascendit de vapore corporis, & propter illud quod ad ipsum descendit de catharris. postquã igitur sic est res, hepar multò magis humidũ pulmone humiditate naturali, & pulmo magis est madefactꝰ, licet humiditatis moræ ipsum in sui etiam substantia molliorẽ fecerit. Hactenus Auicenna facundius quam pro suo more de pulmonis humiditate disputauit, censens, pulmonem non esse membrũ humidum, sed madidum: atque propterea à Galeno appellatum esse humidum, quòd aduentitia humiditate sit præditum, non naturali. Sed reuera hic sensus non quadrat cum Galeni dictis. nam in superius scripto capite, carnem pulmonum cõfert in humiditate cũ cerebro, constituens vtrunque inter adipem, & lienẽ, renesq; : hac ratione monstransꝰ humidam adipe, q̃ calfacta minime liquatur. Sed constat per liquationem, aut illius priuationem, natiuam humiditatem explorari, nõ aduentitiam. præterea quarto De causis pulsuum capite duodecimo, de pulsu peripneumonicorum, ita inquit de pulmone differẽs: Nam quia laxum est & molle, & vndique vacuum, à pituitosiore atq; crassiori sanguine in flammatur, cum subtilis biliosusque fluat fere, neque cũ viscere vlla ratione cohærescere possit. Ex his verbis nemo non intelligit, membrum hoc humidum censeri à Galeno, non siccum & biliosum. Quippe cum quo bilem nulla ratione cohærescere posse dicat. Quid, quòd, vt ipse autor argumentatur, nutritur sanguine calidissimo multę admixto choleręꝰ & quæ nutriuntur similia sũt iis, à quibus nutriuntur? Primo bilis liquor est ac proinde in sua substantia actu humorẽ habet (sicca enim potentia tantum est) nutrientia verò sua substantia nutriunt. quare potius oportuit nutritum nutrimenti substantiam imitari, in qualitatibus actu existentibꝰ q̃ in iis, quas habet potentia: his enim agunt medicamenta: alimenta potius substantia. ad de falsum esse, pulmonem nutriri bile: nã etiã si siccus non conuinceretur esse, esset tamen calidissimꝰ, atque facillimus inflãmatu, quod non expediebat membro cordi propinquo, & in perpetuo motu semper futuro. Multum interest dicere, nutritur sanguine biliosso, aut sanguine subtili: potest enim sanguis fieri subtilis, Aut permixtꝰ bili humori scilicet tenuissimo, aut expurgatus multum à fæcibus, quæ illum reddunt crassum. Sanguis ergo, quo cõmodum pulmoni nutrimentum fiat, non permiscetur cum bile, sed qui ab hepate per venã cauam deportabatur subcrassior, in dextro ventriculo cordis defæcatur, & attenuatur, remittiturq; ad pulmonem, qui multo spiritu permixtꝰ, fit quasi spuma (talem enim spuma habet ortum ex spiritu humore concluso) atque ita simili sibi alimento nutritur pulmo, qui spongiis similis est, & quasi ex concreta spuma habet substantiam, laxam, mollem, & in subrubro colore ad album aliquatenus declinantem. Neq; quicquam aliud significauit Galenus quarto De vsu particularum: Pulmo ex elaborato ad vnguem, flauo, subtili, spirituoso, ac puro sanguine sumit alimentum. Non enim flauus ex permixtione flauabilis fit, vt ille fortassis putauit, sed ex spiritu permixtione ad bullarum album splendorẽ trahente ruborem sanguinis: atq; ita talis euadit spuma ex sanguine. id quod clarius intelligitur aliis verbis in eodem capite paulò superius scriptis, quibus ita inquit: Quo fit, vt & caro splenis, quamuis laxa sit, à pulmonis tamen carne magno interuallo relinquatur, laxissima enim ea est, atq; leuissima, & paulò minus alba, quasi ex spuma quadam, coagulata: nutritur enim ex sanguine exacte puro, flauo, subtili, & spirituoso. Vbi illud quoque subaudiendum est, flauum colorẽ illic, ξανθὸν Græce, non dici exacte talem, sed vt pallidum etiam & subpallidum comprehẽdat. aliòqui, flauus non sit paulo minus albus, à quo longe distat. id quod etiam monstrat non ex bile fieri, sed vt explicuimus. Auicenna, quantum intelligo ductus est in hanc opinionem, quia vt dicemus, cùm loquemur de humoribus, bilem spumam sanguinis esse putat, ita enim finit, seductus fortasse illis verbis Galeni quarto De vsu particularum cap. tertio, loquentis de modo quo bilis generatur. fluitãs verò quod tenue est, ac leue, & veluti spuma quædam in sanguinis superficie vehitur. Sed Galenus illic nõ confert bilem cum spuma in substantia, sed leuitate, tenuitate & supernatatiõe. Sed lubet inquirere ab Auicenna, quo huius quæstionis iam tandem finis sit, cur pulmonem siccũ esse censuit, quòd nutriretur bile, & non lienem, quòd melancholia? præterea apertũ est, si ex madefactione pulmo mollis esset, consumpto humore irrigante, aut ad ignem, aut expressione, aut alia ratione, tãdẽ durum

Auicennæ sentẽtia non quadrat cũ Galeni dictis.

Diluitur Auicennæ argumẽ.

nutritur pulmo subtili sanguine nõ biliosso.

Vnde ductus in suam sentẽtiã Auic.

Argum.

durum ipſum euaſurum. at vero non euadit, vſque dum combuſtus carbo ſit, carne etiam ipſa depaſta. Eſt ergo pulmo non ſolum ex accidenti, ſed natura ſua humidꝰ: & hepate humidior: vt & mollior. Sed de pinguedinis natura oportet tantiſper diſſerere. vt docet Gal. 2. de temperamentis: pinguedo generatur, cū id quod pingue tenue & leue eſt in ſanguine, incidens in partes frigidas concreſcit. Quod primo etiam eiuſdem operis, capite vltimo, docuerat dicens: Quia cōcreſcit multo frigore, ideò liquatur calfacta vt alia concreta. Ex his locis aperte intelligimus, Galenum cenſere, pinguedinem frigidam eſſe: atq; adeo quoniam generatim eodem capit. affirmat exangues partes frigidas eſſe: quin etiam libello artis medicinalis docet, quanto quiſq; ſit calidior, tanto minus habere pinguedinis, quanto frigidior tanto plus. Auicenna quoq; fen. 1 primi, frigidis membris pinguedinem annumerat, atq; adeo hæc videtur eſſe communis medicorum omnium ſententia: quam ita cōfirmant. In mulieribus q̄ inviris, & in frigidis q̄ in calidis naturâ, & in otioſis q̄ exercitatis plus pinguedinis eſſe experimento deprehenditur: frigoris, ergo ſoboles ſemper eſt. Deinde celebratiſsimum eſt apud omnes philoſophos Platonem præcipue & Ariſto, & Gale. quod calore liquatur, frigore eſſe concretū, quod frigore, calore: ſed pinguia omnia ad ignem liquātur, ergo frigore concreta ſunt: atq; vt Ariſtoteles etiā. 4. Meteor. affirmat, quæ frigore ſunt concreta, ad aquam pertinēr, frigida q; ſunt. Proinde affirmat Gal. loco citato ex. 1. de temperamentis, pinguedinem nū q̄ concreſcere circa hepar aut cor, aut venas, & arterias, aut denique circa partem aliam, quę magno calore abundet, ſed prope renes: qui in lumbis frigida ſatis regione ſiti ſunt.

De natura pīguedinis cōtro. agitatur.

Vnde rurſum argumentum capitur, pinguedinem frigidā eſſe & concretam frigore. Tamen Ariſtot. aliter de hac re videtur ſentire: q̄ cap. 5. ſecundi de partibus animalū ita ſcripſit: pinguedo & adeps differunt mutuo ſanguinis differentia, eſt enim vtrunq; eorum ſāguis coctus per bonam nutritionem. in eandem ſententiam cap. 9. tertii eiuſdem operis inquit: quod enim ſupeſt ſanguinis, bene coctum, finis concoctionis ſanguineæ pinguedo eſt & adeps. Et paulo infra eodem capit. quod enim pingue calidum, coquit autem calor. Itaq; Ariſto. affirmat, quod pingue eſt calidum eſſe, generariq; perfecta ſanguinis reſudantis ex vaſis concoctione. neq; hæc ſententia videtur argumentis deſtituta. Nam cum ſint pinguia omnia inflammabilia & ſuffitui apta foueantq; magis ignem q̄ extinguant videtur eſſe calida. atq; hac rōe oleū calidū eſſe videtur. Deinde videmꝰ homines pingues patientes eſſe frigoris macilentos impatientes: quin etiam Gal. 6. de anatomicis adminiſtrationibus & de vſu partium omentum non in alium vſum dicit eſſe factum q̄ vt ventriculi concoctionem calfactu iuuet. Sed & id argumentum quod à membrorum frigore circa quæ pinguedo generatur Gal. accepit videtur poſſe retorqueri, quandoquidem pinguedo quædam circa cor inuenitur, & omentum ſuperiecore & viſceribus generatur, quo loco ſi ſolo frigore concreſceret haud quaq̄ generaretur. Neq; vero Ariſtot. non prævidit argumenta ſententiæ contrariæ: ſed negat exāguē eſſe: immo vero nihil aliud q̄ perfecte concoctum ſanguinem eſſe dicit. qua de cauſa dicit fieri vt animantia ſanguine carentia nullam pinguedinem habere poſſint. quod ſuper frigidis membris fiat non ſuper calidis, neceſſitatis cauſa dicit factum: quia frigida indigent foru pinguedinis, calida non indigent. proinde ventri vt exangui omentum, renibus vt in lumbis collocatis ſeuum eſſe tributum, vt caleſcerent. Iam vero q̄ pingues homines frigidi ſint, & cito feneſcāt (neq; enim hoc negat) cauſam eſſe dicit, q̄ ſanguis eis deeſt, quia in pinguedinē inſumitur. itaq; nō tā videtur docere eos homines quia frigidi ſunt pinguescere, q̄ quia pingueſcunt frigidi os fieri. hæc eſt Ariſto. ſententia. quin etiam Gal. ipſe videtur i eam incidiſſe cum dicat. 11. de ſimplicium medicamentorum facultate cap. 4. omnem pinguedinem habere vim calfaciendi & humectandi humana corpora. Quod certe ſi frigida & concretione facta eſſet, neutiquā poſſet. non enim pituita illita poteſt calfacere. In hac diſputatione duplicem quæſtionem eſſe video, primam de modo quo pinguedo generatur an concretione ſola & frigore, ſecundā de eius temperie an frigida ſit. Primum omnium ſciri oportet duplicem eſſe pinguedinem, quandam quæ πιμελὴ vocatur, hanc dicunt latini pinguedinem aut ſeuum, aliam quæ vocatur ςέαρ, latini adipem dicunt. Vtraq; eſt ſubſtantia pinguis & liquabilis. ſeuum vero eſt vt quod in renibus craſsius & liquabilius, & vaſis multo magis carens, venis (dico) & arteriis. Adeps eſt qualis in omento tenuior & minus liquabilis & multis vaſis plena. ſed neutra pinguedo mihi videtur eſſe ſola concretione facta. nam ſi vtraq; pars quædam animantis eſt, certe vtraq; nutritione quadā gene-

Argumēta alteriꝰ partis pūidit Ariſto.

Gal. videtur in ſententiā Ariſtot. incidiſſe

Duplex hæc diſputatione quæſtio.

Duplex pīguedo.

Decidit ur quæſtio primo demodo quo pīguedo generatur.

Quæ pro parte cōtrariā ſūt ex Ariſt. ſententia.

neratur. nutritionis vero omnis calor membri est causa & modus substantiæ. capit ergo pinguedo omnis, vt & aliæ omnes partes corporis alimentum, commutatq; non concretione sola(hæc enim non est vegetatiuæ siue alentis animæ actio)sed alteratione ea quã assimilationem vocant. Nisi forte lubet dicere non esse vere partem animalis, sed aut excrementum aut redundans alimentum, generariq; cõgestione, vt de capillis libro.2. dicturi sumus. cæterũ præterq; ꝙ Gale. & cum eo alii omnes pinguedinẽ veris partib⁹ annumerãt, neq; locorum inquibus generatur temperies cõcretiõi est opportuna. Nam renũ calor ad liquandum seu um extra corpora concretum satis esset, nedũ calor cordis. quare multo magis impedire potest concretionem. itaq; vere dicit Arist. pinguedinem concoctione fieri, si scilicet nutritio membrorũ cum quadam cõ coctione agitur. neq; Galenus ita fieri concretione dicit, vt eius generatio alentis animæ actio & nutritio quędam non sit, sed quia cum liquabilis sit calore, substantiam habet quasi concretam frigore. nimirũ vt Plato dicit ossa vstionibus & refrigerationibus alternis facta esse, quia neq; frigore neq; calore solui possunt: non tamẽ profecto in vtero cum fœtus formatur, ossa in ignẽ aut aquã immissa sunt, sed ortu quodã naturali & proprio talem substantiæ modũ comparauere, quasi ita essent facta. ita dici debet pinguedo cõcreta esse frigore. sed hoc in com. 4. lib. Meteor. Arist. declaraturi sum⁹, modo diximus quantum præsẽs exigit diũputatio. vtraq; itaq; pinguedo generatur nutritione quadã, & si alia ratiõe merito Gal. dicat concretione fieri. Vtraq; etiam est frigida pars in nobis quidẽ simpliciter, & ad nr̃am curẽ, & in aliis animantib⁹ ad eorum partes. est. n. exanguis quare & subiecto frigida: & vt paulo ante dixi cũ liquetur calore, naturã aqueã habere cognoscitur. Neq; quidẽ obstat ꝙ ex sanguine cõcoctione quadã genita sit, nã cõmune est hoc aliis oĩbus partibus, quarũ tñ multas constat esse frigidas. sed præterq; ꝙ in sanguine sunt multiplices partes aliæ calidæ, frigidæ aliæ, alia quadã ratione fieri potest mẽbrũ suo alimento frigidius: nimirũ nutritio cõmutatio quædam est alimẽti in partẽ, quæ substãtię modo magis q̃ calore agitur: quæque vt alio loco dicem⁹ fortasse habet parũ cõ coctiõis. Multo min⁹ obstat ꝙ in flãmari possit facile, id. n. aërea ĩ illa natura facit: aërẽ vero nõ esse calidũ hoc ipso libro iã ꝓbauimus: & eũ aëreis pinguedinis partib⁹ aqueę & terreę admistæ sunt, vt possit facile in flãmari & esse frigida. Calidi quidẽ exiguã habẽt pinguedinẽ, quia mukã cũ habeant discussionẽ, non cõgerũt multũ sanguinẽ. frigidi cõtra quia parũ discutiũt, habent multã. Nã ꝙ frigidi fiãt quia insumitur sanguis in pinguedinẽ, nõ est satis dicere, nisi dicas cur insumatur vsq; dũ fiat exiguus. quod nõ video ĩ quã alã causam possit reijci, q̃ ꝙ p debilitatem caloris, sanguinẽ, quẽ alii homines discutiunt extra corpus, ij subcurẽ tantũ possunt pellere, qui pinguedini alimentũ præstat. ita etiã accidit in mẽbris. calida scilicet discutiunt sanguinẽ, frigida cõgerũt pinguedinẽ. Quod quędã pĩguedo ꝓpe cor nascatur, est duplex causa: altera in sanguine, altera in corde. Sãguis. n. cordis est tenuis, non quidẽ bilios⁹, sed dulcissimus & pinguis: substãtia cordis dẽsa, vt haud parũ sit sanguinis vapores à vẽtriculis extra agi, & siquid cordi ipsi hærens piuguedo fiat, magnus cordis calor facere potest ne multa fiat. vt oĩno nulla nõ potest. Iã vero minus mirũ est pinguedinẽ calfacere mẽbra quibus incũbit, & pingues fieri frigoris patientes: calfacit. n. vt fomẽta & vt vestes, incalescit nẽpe primũ ab ipsis mẽbris, deĩde illa recalfacit: vt & oleũ quod temperatũ esse medici affirmãt, calfacit partes obturãdo poros, ꝓhibẽdoque quo minus frigidę causæ internis occurrant, & cohibendo effluuiũ calidũ. ita ergo pinguedo. accidit que pinguibus quod mulierib⁹ quoque, occurs um frigidorum melius ferũt quia sunt cute densiores. his accedit quod pinguedo vt substantia est facile inflammabilis, ita & si calida non sit facile alienum calorem cõcipit. Hoc enim aëreæ substantię esse supra etiam monstratum est. Potest igitur pinguedo fomentum calfaciendis membris idoneum esse, & si frigida sit. Calfacit & discutit pinguedo quæcunque vt oleum: & vt nuperrime dictum est: quædam autem pinguedines maiori efficacia, quæ scilicet calidiorum animantium sunt. nam & si omnium pinguedo sit in frigidis partibus, tamen non in omnibus pariter: sed quanto animal calidius, tanto quiduis in eo calidius est. sed & quæuis pinguedo fit tanto calidior quanto vetustior: vt hac ratione possit animãtiũ quorundã pinguedo vetusta præcipue manifeste ac satis valenter discutere quã q̃ pinguedo pars frigida sit. atque huius capitis hic esto finis.

Quo modo Gale. pĩguedinem fieri cõcretione dicat.

Calidi cur exigua habeant pinguedinẽ.

Cur quædam pinguedo ꝓpe cor nascatur.

Pinguedo cũ sit calida fit quo modo mẽbra quibus incũbit calfaciat, & pingues fiant frigoris patientes.

Dicitur quæstio altera de pinguedinis tẽperie.

Quædam pinguedines maiori efficacia calfaciunt & discutiũt

Dissoluũtur quæ pĩguedinẽ calidã esse videtur ꝓbare.

Caput vndecimũ. De tẽperatissimo

corpore, & an habeat omnes operationes pfectissimas, & omnib⁹ causis resistat maxime, sitq; maxime lõgeuũ.

Temper-

Temperatũ corp⁹ ineq̃liter participat temperiem ſecũdũ partium diuerſitatem neceſſario, vt paulò ſuperiꝰ mõſtratũ eſt. nõ enim fieri poteſt, vt non ſit cor cute calidius, & cerebrum frigidius humidiusq;, & oſſa cũ frigiditate ſicciora. Cæterum poſſunt hæc tẽperamenta his membris ſecundum naturale portionem ineſſe, & vt ex hac inæqualitate, facta calidorum cum frigidis, & humidorum cum ſiccis collatione, æqualitas reſultet. Et hoc quidem eſt optimum temperamẽtum, & æquale, & quod maxime experi debet. Eſt & aliud æqualis temperamenti genꝰ, quod non adeo probo, ſed æquale tamen eſt. dici poteſt inæqualiter æquale. ſit cum præcipua membra intemperata ſunt, tam diuerſa intemperie, vt nullum illorum toti corpori poſſit appellationem tribuere. vt ſi fingas hominem corde frigido, & hepate tanto interuallo ad calidum, quanto cor ad frigidum inclinante, liene calido, ſi placet, & pari interuallo frigido ventriculo, cerebro temperato, & reliquis partibus. temperatum ita corpus efficias, ſed non valde ſalubre. Illud verò quod æqualiter ſecũdum proportionẽ eſt tẽperatum, quod primo loco deſcriptum eſt, ſaluberrimũ eſt, & ad reſiſtẽdum paratiſsimũ: adeo, vt multi medici conẽtur defendere, corpus hoc ſingulas operationes perfectius reliquis omnibus obire, & ſingulis alterantiũ cauſarum generibus plus poſſe reſiſtere. Quoniam ſcilicet, Galenus libello Artis medicinalis, corpus quod ab ipſo naturæ ortu bonam habet temperationem in ſimplicibus, & coagmentationem in compoſitis, ſalubre vt ſemper, & ſaluberrimum appellauit. quare (dicunt) ſi ſaluberrimũ eſt, omnibus reſiſtit maxime. In eodem libello capite octauo ex operationum perfectione docet temperiem optimam dijudicare, & in ſalubria à ſaluberrimis diſtinguere. eo quod magis, minúſue in operationibus exiſtit: ac quia cauſis, quæ ægrotationem pariunt, non æque reſiſtunt. itaque hi iuxta Galeni ſententiam (vt ſibi videtur) contendunt temperatum corpus omnes operationes perfectiores edere intemperatis. quibꝰ ſi obiicias, aquilã, aut lyncem acutiꝰ cernẽtes homine, canem perfectius odorantem (quod tamen contra fieri oportebat, cum omniũ animalium temperatiſsimum homo ſit) multũ intereſſe dicunt, plus quis videat, aut perfectiùs. itaque aquilam plus homine videre, & canem plus odorari, non tamen perfectiꝰ. quid tamen illud perfectius ſit nõ omnes eodem modo declarant. quiddam dicunt, aquilam procul ad claram lucem melius cernere, ſed non tam facile ad omnia ſe conuertere, aut omni differentiæ diſtantiæ, & illuminationis, ſeſe accommodare. alii perfectionem hanc in quadam ipſarum potentiarum cõcinnitate conſtituũt, dicentes, in tẽperato homine, ita ſibi potẽtias reſpõdere. vt pfectiꝰ cohæreant, & inferiores meliꝰ ſuperioribꝰ reſpõdeãt. ita de operationibus diſſerunt. De reſiſtentia non minor concertatio eſt. nam cum temperatum corpus minus diſtet à frigido, quàm calidum, & à calido quàm frigidum: non eſt quod ad calidum non mutetur facilius, quã frigidum, & ad frigidum, quàm calidum. Sed huic argumento ita illi reſpondent, repugnãtiam non tam fieri qualitatibus, quàm virtute, & virturem in temperamento æquali eſſe fortiſsimam: quæ omni inſalubrium cauſarũ generi reſiſtit valentiſsime. Veruntamen ego miror, quid hos homines coëgerit, diſcruciari, has dilutiones, ſubtiles illas quidẽ, ſed inutiles tamen excogitando pro tuenda opinione Galeni, vt profitentur, cum Galenus ipſe illorum aſſertionibus contrarius ſit. non enim requirit à temperatiſsimo homine, neque à tẽperatiſsimo equo, aut leone, aut cane, vt ſingulas operatiões pfectiſsimas habeat: ſed cã tantum, quæ ſpecici eſt maxime accommodata. ita enim inquit primo libro De tẽperamẽtis capite vltimo: At medii quidem in vniuerſa ſubſtantia temperamenti communes notæ dictæ tam ſunt, quæ verò in animalium ſpecibus, actionis perfectione, quæ cuiq; ſit conueniens iudicantur. conuenit autem homini, vt ſit ſapientiſsimus: cani, vt ſit mitiſsimus, pariter & fortiſsimus: leoni, vt tantum fortiſsimꝰ ſicuti oui, vt ſit tantum mitiſsima. Igitur atẽperatiſsimo homine requrit Galenꝰ, vt ſit prudentiſsimus, nõ etiam, vt velociſsimus & fortiſsimus. De reſiſtendi vi in libello De optima corporis cõſtitutione, cũ ita ſcripſiſſet. Quod enim eiuſmodi corpus rectè ad vnam quãq; ſe habeat actionem, difficiliusq; quàm cætera corpora morbis corripiatur, id facile à quouis deprehẽdi poteſt. tamen paulò infrà addidit in huius ſententiæ explicationem (quam melius eſt ab eodem autore deſumere, quàm ab alio quopiam exigere: vt Galenus ipſe quodã loco dixit) excedentium vtrunque aliqua in re plus poteſt. nã à cauſis externis denſiꝰ, laxiꝰ vero ab internis, miꝰ læditur (paucis interpoſitis) Similiter quod ſiccius eſt moderato, ab humectantibus minus læditur: & ſiccantibus quod humidius: quapropter ſicuti à nobis paulò ſuperius explicatum eſt, quod mediũ

Quorundã opinio de optimè tẽperato corpore.

Obiiciũtur argumenta.

Gal. prædictæ aſſertioni contrariꝰ eſt.

dium dicitur, haud sane videtur, pl⁹ omninò, quàm cætera corpora morborum offensis aduersari: sed singulis quidem corporibus aliquain re inferius esse ante omnia tamen potissimum deligendum. Idem Galenus octauo Methodi capite octauo docet, inter octo tẽperamenta inæqualia, quatuor incidere pr̃optius in febrem, quã æquale, & quatuor multò minùs. Nam quod frigidum est cum humiditate, aut cum siccitate, vel quod tãtum humidum, aut tantum frigidum, non tam prompte febre corripitur, q̃ æquale. Ergo ad singula habet deterius, quam aliqua intemperata corpora. Hippocrates libello de aëre locis, & aquis, describens gentem, quæ est inter Asiã & Europam, ita inquit. Certum est hanc regionem proximè accedere ad naturã, ac mediocritatem temporum: verũ virilitatem, laboris tolerantiam, atque audaciam non verisimile est huic naturæ innasci. vides vt Hippocrates deneget virilitatem & laborum tolerãtiam & audaciam temperatæ naturæ hominum in regione temperata genitorum.

Non igitur omnes operationes iis perfectissimæ innascuntur: neque omnibus causis maxime resistunt, sed ea tandem vera Hippocratis & Galeni sententia est, temperatum omnib⁹ causis resistendo omnes homines superare, resistendo singulis, nõ omnes. nam illud quod dicebatur de virtute in his fortissima, hominum est ignorantium, virtutem, de cuius substantia cõstat nihil, etiam si à qualitatibus sit diuersa, qualitatibus vti, vt instrumentis ad agendum, & resistendum. quare virtus, quæ multo frigore operatur, minus à calore deijcietur. Illud quod de magnitudine operationum, aut perfectione dicunt, intelligo multo minus. nam quis ignorat, canem odorari perfectius homine? & vt ab Aristotele dictũ est, in sensibus omnibus, dẽpto tactu, hominem ab aliis animalibus superari. cùm tamen temperamenti perfectione omnia ab homine superẽtur. Quis dicat temperatissimum hominem continuò oportere esse firmissimum luctatorem? atque hac in re non à Milone, neque ab Hercule, neque à Sansone superari?

Refutantur quæ ad argumenta aduersarii respõdebant.

Sensus quãtum ego ex philosophis accepi, eo est perfectior, quo plures cognoscit differentias rei sensui subiectæ. at verò canis omnino nobis incognitas differentias odorum sentit. homo nũquam sine dolore, aut voluptate olfacit, quoniam non nisi extremas differentias potest percipere, propter potentiæ odorandi imperfectionem, vt secundo De anima Aristoteles docet. At fartassic inter hominem & reliqua animalia id continget: non tamen ita inter ipsos homines? Nunquid canis proinde melius odorat, quòd canis est? Aut quòd tale in odorandi instrumento habet tẽperamentum? ego quidem propter temperamentum arbitror. quid ergo prohibet, si homini, calido ac sicco cerebro tale est in odoratus instrumento temperamentum, talẽ quoque esse operationem, qua temperatum hominem superet? certe non omnibus operationibus æq̃lis tẽperies est accõmoda, sed sua est singulis vtilis. Neque illud, quod dicunt de proportione potentiarum, verum est, vt illi explicãt. s. q̃a inferiores meli⁹ supiorib⁹ ministrãt. Nã in eo hoïe intemperato, quẽ modo describebamus, acuto odoratu: quo pacto nõ sub ministrabit melius odoratus phantasiæ? an nõ suppeditabit ei plurium differentiarum notitias? Vnicus supereſt modus, quo verum est quod de proportione potentiarum dicunt. Quòd, scilicet, cum temperatissimus homo omnes vincat prudẽtia, quibus cum habet æqualem rerum, & artium peritiam, & mentis exercitationem (nam si hæc æqualia nõ sunt potest homo temperatus homine intemperato etiam imprudentior esse (sed in reliquarũ operationum singulis, cum ab aliorum aliquibus vincatur, tamen nullam habet insigniter imbecillam. nam omnes sibi concinne respõdent. Atque hæc de hac controuersia sufficiãt si de vitæ longitudine tantillum addentes, caput hoc vndecimum concluserimus. Omnes fere in ea sunt sententia. corpus, de quo locuti sumus, vt optime est temperatum, ita maxime longæuum esse, neque immeritò ita censent. nam (vt omittam multa argumenta, quibus plerique iuniorum vtuntur, quæ nõ adeo mihi arridẽt, quàm ipsa assertio) quo temperamentum aliquod longiꝰ abest, & minus periculi subit à causis inducentibus interitum, eò diutius videtur victurum: sed interitus necessitatem inde argumentatur Aristoteles libello De longitudine & breuitate vitæ, quod corpus contrariis conster, & quod perpetuo colligat excrementa. Sed contraria, quo magis sunt permixta, eo lentius in seinuicem agunt. Ab excrementis hoc corpus est expurgatissimum merito. nam cui talis temperies contigit, natura est prudens, quiq; non plusquàm oportet ingeret alimenti, & si talis nõ esset, hęc natura omnino tãtum appetit, quãtum potest coquere: ergo necessario huius vita in longius tempus producetur. At verò sic potest ex aduerso colligere, cui opinio displicet. naturalis mors per refrigerationem & desicca-

Cõis sententia corpus optime tẽperatũ esse maxime lõgæuũ.

Argum.

ficcationem fit: igitur quod corpus tardius desiccatum refrigerabitur, illud tardius consenescet, & diutius viuet. Huiusmodi autem videtur futurum quod humidum est & calidum. Vtraque harum rationum stat pro philosophis quorum magna pars censet temperamentum calidum & humidum optimum esse omnium, & temperatum, vt in hac specie: atq; ita illi difficultatē euadunt, quod vtrinque illatum est concedentes. Nos verò qui non sic, sed vt superius diximus, temperatum ab omni excessu abesse putamus, aliter respondemus, in morte corpus refrigerari, caloris natiui extinctione, & desiccari etiā quia humidum natiuum à calido non contentum exhalat. Verum extinguendi caloris multæ sunt occasiones, aliquando desiccato corpore ætate marcescit, aliquando frigidis recrementis corrumpitur, aliquando multitudine suffocatur. Atque qua ratione possunt horum singula, cùm repente ingruunt morbum facere, & cùm vehementer, mortem: eadem ratione, cùm aut perpetuò aut assiduè afficiunt, possunt remisso calore maturare senectam. Quare nonnulli ex sese citius intereunt, quàm temperatus. Hi sunt frigidus tantum, aut siccus tantum, aut frigidus & siccus, & calidus tantum, & adhuc amplius calidus & siccus. Hi enim omnes frigiditati & siccitati sunt propinquiores. Nam calidus tantum, cum plus habeat caloris, qui absumat, & humoris nō habeat plus, citius desiccabitur. Reliqui tres humidus tm̄, frigidus, & humidus, calidus & humid⁹ ex accidenti citius moriūtur. Nā, vt inqt Aristoteles, recrementitia materia, quā monstrauimus in his plus abundare, aut sæuientis morbi vi, aut naturā labefactare solet. Sed ꝓinde dictū est huiusmodi homines, quos vltimo loco retuli, ex accidenti venire citius ad interitum, quoniam vt argumentum quod ex aduerso propositum est mostrabat, ratione suorum temperamentorum diutius oportebat eos viuere, nisi perpetuo alterantia, quibus resistunt minus, & excrementa quibus abundant plus, senectā maturarēt. In hanc sententiam dictum est à Galeno sexto De tuenda valetudine. Quod ad ipsius tēperamenti rationem attinet, qui maximè sūt humidi, ij maximè sunt longæui. Sed de his satis, ad medicamentorum temperamenta iam conuertor.

Diluitur argumē.

Oēs aut perse aut exacc idē ti citius intereūt quā temperatus.

Caput duodecimum. De qualitatibus quibus operantur medicamenta.

MEdicamēta calida, aut frigida, humida, aut sicca dicuntur, non minus quàm ea omnia, quorum hactenus meminimus: veruntamen non eâdem ratione. Non enim quòd calida tangentibus sentiantur, aut frigida, talia dicuntur: sed quia humano corpori admota calorem generant, aut frigus. Elemēta igitur, & alia de quibus hucusque diximus à Galeno actu talia vocantur, medicamēta potentia. Opium enim, & piper, si digitis tangas fortè diuersa temperamenta non percipias: sed si vtrunquevores, neutrius te potentia latebit amplius. Veruntamen, quanquam Galenus plurimum in explicanda hac re laborauit: tamen in hunc vsque diem medicos fugit quo pacto, cum piper calidum non sit calfacit eatenus. Quoniam quæ Galenus ipse intellectu & diligentia profecerat, aliorum depraua ta ingenia corruperunt. Omnes philosophi dicunt, qualites quasdam actu esse: aliās virtute, illas sensu percipi, & remissionem recipe ac intēsionē, has cōtrà, neq; sensu percipi p se, neq; intensionē recipere, aut remissionem, & esse priorum effectrices. Harum est duplex natura. Quasdam enim dicunt, in ꝓpria materia qualitates actu existentes (actuales vulgò vocantur) generare, vt qualitatem illam aquæ, qua, cùm calida est, ad pristinam naturam redit: quasdam in aliis corporibus, vt piper quanquam actu calidum non sit, caliditatem tamen habet virtualem (ita illi appellant) caloris effectricem. Medici hucusque fere omnes, abocculta quadam proprietate fieri dicunt, vt hoc medicamētum calorem generet, illud frigus. Ego multo magis horum hominum sententiam auersor, vtqui prorsus nihil doceant, quàm philosophorum, quanquam inutiles omnino, & quæ nusquam fūt, qualitates inducunt. Eorum qui nihil docent (tertio De præsagatione ex pulsibus dicente Galeno) duplex est institutū: quidā ad proprietatem, quæ exprimi nequeat confugiunt, alii proferunt quidem nomina, tamē nec quæ significant obseruāt, nec quā illis significationem attribuant, interpretantur. Conueniat mihi cum vtrisque primùm illud quod Galenus docet satis diffuse. 3. lib. De tēperamētis, quodq; medici oēs ꝓfitētur, & (quò min⁹ negēt) ipa docet expientia: medicamēta nō opa rialterādo, nisi aliqd ipa fuerīt ppessa pri⁹. Nā piper non calfacit quodcūq; corp⁹, cui admotum sit: nam neq; ligna, neque lapides cōtactu calfacit: præterea neq; hoiem, admotū

Cōis philosophorum de agentib⁹ qualitatibus opinio.

De cadē re opinio cōis medicorū.

Sentētia Gal. ſtatuitur.

ſolũmodo, ſed cõtritũ & affricatũ ad caloré permutat. Ergo aliquam recipit, priuſquam poſsit calfacere, affectionem. Ea vero non eſt contritio, neque ſola penetratio. Nam ſi conteratur, & altius immittatur in corpus, quod aliò qui calidum non ſit, vt ligna, aut lapides, non calfacit, ſed ſi corpus cui contritum confricatione admouetur, calidum eſt, quodcũq; illud corpus ſit, calidus redditur. Ergo euidenti argumento eſt, eam affectionem, quam ipſum prius patitur, q̃ agere poſsit, caloré eſſe.

Calida medicamenta à noſtro calore in actum redigũtur.

Quam enim aliam accipiat à corpore calido? quam ab eodem corpore, frigido tamen, non poſsit accipere? Igitur piper (vt multò antè Galenus demonſtrauit) prius à noſtro calore calidum fit actu, deinde nos recalfacit. Neque aliud quicquam eſt potẽtia calidum eſſe, quã tale eſſe natura, vt facile calidum actu fiat. Habet hoc, medicamẽtum ex ſua ſubſtantia, & ex modo mixtionis elementorum. Nam qua alia cauſa paleæ & ariſtæ facile comburuntur? & ignis potentia ſunt? Neque ſolum hinc naſcitur temperamenti, quod in medicamento eſt, ſpecies, ſed & gradus. Eſt enim piper calidum, quoniam facile fit, à noſtro calore recipiens commutationis principium. Opium frigidum, quoniam facile refrigeratur: abſinthium primo ordine eſt calidum, quoniam facile ad tantum caloris gradum conuertitur, & ad maiorem non facile, fœniculum tertio, quoniam facile ad hanc vſque intenſionem incaleſcit. Si igitur hęc ita ſe habent (vt profecto habent) conſtat piper calore quem actu habet nos calfacere, & opium refrigerare, quia frigidum eſt. Sed huius commutationis de potentia ad actum principium à noſtro calore recipere. Eſtq; illud cõſtanter verũ calorem à calore, frigus à frigore generari, neque aliquam aliam qualitatem, in hiſce elementaribus corporibus, caloris aut frigoris eſſe per ſe efficientẽ. Quare non amplius arbitror dicent, piper virtute habere caloré, quã doquidem eo, quem actu habet, operari, mõſtratum eſt. Quid ergo? an nihil eſt in pipere quo calidum medicamentum ſit? eſt ſane, mutabilitas illa ad calorem: quod quid aliud quæſo eſt, quã facile caloré poſſe pati? nihil quod intelligam. Ergo eſt naturalis potentia adrecipiendum calorem: quod etſi euidenter monſtretur, tñ à nullo hactenus explicatũ eſt. Igitur medicamenta non calfaciunt aut refrigerant proprietate, ſed calore aut frigore. Neq; calida ſunt, aut frigida, aliquibus virtutibus actiuis, ſed calida naturalibus impotentiis ad reſiſtendũ calori, frigida potẽtiis ad retinẽdũ frigDus uo hac in quæſtione ſunt contrariis. *Aduerſus dicta duo argumẽta duo.* aſſertionibus fortia argumenta. Primò, ſi corpus nr̃m medicamẽta calfaceret, nõ poſſet p̃ſtare caloré maioré eo, quẽ habet: alioqui vltra gradũ ſuæ pfectionis ageret: minori, aut æquali nõ recalfaceret, nã quod calidũ non eſt, nõ poſsit calfacere. Ergo aut nõ calefit medicamentũ à nr̃a ſubſtantia, aut illã nõ poteſt recalfacere. Secundo, etiã ſi illud in calidis medicamẽtis admitteretur, tñ frigida nõ poſsint ita ad actũ deduci: calor. n. quo pacto refrigerabit? *Argum. 1. ſoluitur.* Ad primũ ita reſpõdet Galenus: Nihil aũt miri eſt, ſi aliqua exiguũ cõſecuta auxiliũ, maximã à priori natura mutationẽ habẽt. Cernũtur. n. huiuſmodi multa in iis, quę extra nos ſunt. Confirmat id exẽplis dicens in Myſia aliquando domũ in qua colũbinum ſterc⁹ erat, reſina nup illita, ſolaribus radiis conflagraſſe nullo admoto igne: qm̃, ſcilicet, ſolis lumen, quantũ naturã p̃otuit caloris genuit: ligna tñ ac tota dom⁹ ex materię diſpoſitione ad maiorẽ caliditatẽ delapſa ſunt. Ita medicamẽtum ſupra calfaciẽtis naturã incaleſcit propter eã diſpoſitionem, quam nos in modo mixtionis collocamus, occultam proprietatem, vbi vbi fieri poteſt, auerſantes. Et medicamentum quidem per ſe incaleſcit: quia à calore. Sed ad tantam caliditatem venit ex accidenti: quia ex materiæ diſpoſitione. Vnde prior gradus, vſque ad æqualitatem cum noſtro calore per ſe generatur: vlterior non item. Verùm hactenus omnia de calidis diximus. De frigidis aliquid oportet addi. Medicamenta omnia frigida, quæ potentia talia dicuntur, actu frigida inueniuntur ſemper: ſed nõ perinde vt potentia ſunt: ſed modice frigida. Quin potius non frigida ſolum, ſed & calida, aliquantiſper frigida apparent tãgentib⁹: niſi qd ab ambiẽte, aut alia ſimili cauſa perpeſſa ſint. Hoc ita vt ſit, mente concipito. Deinde intellige, quæ ita ſunt natura ſua comparata, vt diximus, ad facile concipiendum multum calorem, aut frigus, contrariam qualitatem inducentib⁹ multum reſiſtere. Piper, ſcilicet, ægerrimè refrigeratur, & difficillime opiũ calefit. Tunc ita cogita: Frigida medicamenta non refrigerare corpus, quoniam ab illo refrigerentur prius: Sed, quia inſuperata manent, & non incaleſcunt. Quod acutè dixit Auerroës quinto Collectaneorum capite tertio: Et ſic dicitur medicina frigida: non quia refrigerat, niſi quia cõuertitur in locis digeſtionis ad diminutum calorem, magis quam calor corporis ſit: ita qd chylus, qui ex ea generatur eſt diminutus à calore corporis: & non dicitur veraciter vt

De frigidis medicamentis differitur ex quo 2. argumenti patet ſolutio.

refri

refrigeret, quia calor non habet viam generandi frigiditatem. Constat barbarahac dictione significari, frigida non refrigetare, qđ à nostro calore refrigerẽtur: sed quòd non mutentur ad calorem. Quod idem Galenus docuit tertio De temperamentis his verbis, Quæ verò refrigerant, veluti papaueris succus, hæc à nostro corpore ne vel paululum quidem demutantur. Paulo infrà: Sinanque in nutrientium sunt genere, siquidem vincãtur, calfaciunt: si non vincantur, refrigerant. Quare morose admodũ, vt solet, Galenũ reprehendit Auerroës dicẽs, Ita quod Galenus dicit, sicut fugitiuus, quod non fit, nisi per diuisiones medicinarum in paruas partes. Ita què cicuta in ventriculum vorata comminuitur à calore. Sed non incalescit, quia à calore ferè est insuperabilis. Atque ita insuperata à calore, ad cor defertur, & solo eo gradu frigoris, quem habet, vitalem calorem incipit extinguere: & in ea actione procedit, vsque dum calorem omninò extinguendo hominem interimit. Neque id mirum est â paruo frigore fieri, cor enim plus cæteris à frigidorũ occursu offenditur, vt quod omnium membrorum oporteat esse calidissimum vt de hoc medicamẽto dictum est, ita de reliquis frigidis oportet intelligere. Sed hactenꝰ de iis quæ deuorantur videmur locuti. An eadem ratio est de ijs, que apponũtur? Omnino eadẽ. Nam si vt frigida occurſant, talia perseuerant nihil mirum est, corpus refrigerare. Quid, quod etsi calida imponantur refrigerant tamen? & frigida venena, quo calidiora sumuntur, eo citius enecant? An possumus hic quoque proprietatem effugere? Primo venena frigida, quò calidiora sumuntur, eo citius enecare, non omnino admittimus. Nã tam calida, aut cum tam multo, & tam anti quo vino possunt bibi, vt superata nutriant, non solum non enecent. Sed modicè calida aut tepida, citius interimere, quàm frigida, id facit velocitas distributionis: cùm ille calor non sufficiat quo integrè in ventriculo superetur: aut cordi sine magna noxa occurset: sufficiat tamen distributionem celeriorem facere. Secundo notandum est, medicamentum quod ægre calidum fit, facile suapte natura, dimissum à contrario, ad frigidum relabi. Est verò opus ad conseruandum qualitatem, quę præter naturam in substantiam aliquam inducitur eâdem agentis contrarii potẽtia, qua ad inducendum vel paulò minori. Nam, vt remittitur contrarii potentia: ita huius qualitas remittitur, Sane si ad magnum ignem aqua vsq; ad feruorẽ ĩ calescat: atq; aliqs de ig ne sensim incipiat detrahere, tantum ad portionem videat feruoris remitti, Ergo gradum quencunque caloris, solus ille calor potest cõseruare, qui potuit ĩducere, aut omnino paulò minor. Non igitur mirum est, si medicamẽtum calidum certo gradu admouetur corpori, quod neque talẽ caloris gradum, neque paulò inferiorem poterat generare, per se ad frigiditatem reduci, & ita deinde corpus refrigerare. Quod tamen proinde aliquando minus nocet: quia primo occursu non refrigerat. Id quod faceret nihilominus, si non frigore refrigeraret, sed proprietate. Nam quo pacto actu existens calor proprietatem impediat, non possunt dicere. Sed habuerint hæc vt diximus. Refrigerent hæc medicamenta, quia non calefiunt à nostro calore: gradus in refrigerando quo pacto possint habere? nam frigore quod actu habent refrigerãt: frigusve rò id quod actu est, æquale est violis & papaueri: nõ esset igitur qđ inæqualiter refrigerarent, nisi id, pprietas efficeret. Vt nõ oĩa sunt adæqualẽ frigoris gradũ facile mutabilia (hoc, n. de calidis quoq; dictũ est) ita nõ æque resistũt calefactioni: & vt resistunt, ita plus, aut minꝰ vincũtur & vt medicamẽtũ magis manet inuictum, ita plus refrigerat. Itaq; cõstat, vt hac quoq; ratione, gradꝰ frigidorũ sint. Vñ illud quoq; colligẽtes cõcedimꝰ, fieri posse, vt à calore nro medicamẽtũ incalescat, & tñ deinde corpus refrigeret: si, s. minꝰ calidũ manet nostro corpore. Non enim solũ frigidũ remittit calorem: sed & quod minꝰ calidũ est. Quod enim medicamentũ ad æq̃litatẽ corporis ĩcalescit, tẽperatmu est: qđ ad maiorem gradum, calidum. Ergo quod ad minorem, in numero frigidorum est. Hucusque de calidis & frigidis. Sed de humidis & siccis nihil diximus: quæ tamen & ipsa non habent adeò cognitu facilem operandi rationem. Sed de his ita dicendum est. Humida omnia, aut sicca: aut alimenta sunt, aut medicamenta. Alimenta ex modo suæ substantiæ habent, vt siccior ex ipsis proueniat substantia, aut humidior (quanquam & hoc ipsum cum secundum excessum conuenit, medicamentorum est: & hæc alimenta sunt pariter & medicamenta) reliqua, quæ nõ nutriẽdo, sed alterãdo humectant, aut desiccãt: humida sũt actu, aut sicca, si p se id efficiãt: nõnulla. n. desiccãt ex accidenti calfaciẽdo sine humectatiõe, aut astrigẽdo humorẽ depascẽtia, sicut & alia pãt ex contrariis causis, ex accidenti humectare. Reliqua omnia actu tali qualitate faciunt.

Obiectio dsluitur.

Obiectio altera dsluitur.

Qua ratione medicamenta humida & sicca operẽtur.

Quid quod muria, bilis, & multi alii liquores desiccant, & tamen actu humidi sunt? nã & humores? Respondendum cẽseo, hos quo que non humidis partibus facere, sed siccis: quales aliquæ cum humidis permixtæ sunt. Id docet aqua marina artificio facta, quæ sicca fit salis permixtione: non aliter lixiuium quoque cinerum permixtione siccans redditur. Atque ita patet: vt tota natura medicamentorum constet sine commentitiis qualitatibus, & sine occultis proprietatibus. Quibus indocti, & in philosophia minus exercitati, ad effugiendum difficultates, vtuntur. Hæc omnia nos docuit Galenus: quæ nos fortasse proposuimus distinctius. Sed, quæ hactenus in disputationem vènere, quæstiones de temperamentis sunt: iam hinc quæstiones de succis siue humoribus, qui temperamenta proxime consequuntur, agitandæ sunt.

Caput decimum tertium. De loco vbi generantur pituita, & reliqui succi.

Antiquorũ de humoribus variæopiniones ab Hipp. & Gal. reprobatæ.

QVanquam antiquorum nonnulli quatuor esse humores negarent, & quamuis essent in corpore, secundum naturam esse omnes, non concederent: tamen vel ipse vetustissimus Hippocrates hucusque progressus est, vt quatuor illos esse, pituitã, sanguinẽ, bilem flauam, & melancholicum succum, & eos omnes secundum naturam inueniri, libello De natura humana demonstrauerit, hinc sumpto argumento, In omni natura, & ætate, & regione, & tempore inueniuntur simul: tametsi tantum illorum vnus, aut duo, secundum naturam essent, solis illis oporteret aliquam naturam, ætatem, aut tempestatem, aut regionem, aut saltem victum destinari. Demonstrauerunt etiam non minus, hic, & illius meritò amantissimus Galenus, humores non in alimentis ipsis contineri, & in humano corpore concoctione separari, sed generari concoctione quadam prius in alimentis nullatenus contentos. Nam & illud fuere qui asseuerarent. Verũ hi, q̃q̃ alimentum pituitosũ quod plus habet pituitę, bilioſum, qd̃ bilis, dicerent, tamen cur ex melle in iuuenis vẽtriculo bilis, in ventriculo senis bonus succus proueniat, nihil probabile afferre possunt Ergo an humores in humano corpore generentur, & an quatuor sint, iam non est in cõtentione positum. De loco vbi generatur pituita, quæ nobis prima occurrit, vt quę prima gñretur, inter nostræ tempestatis medicos dubitatur. De quo proinde nonnihil dicam. Nobis enim non est animus, quæstiones medicas ab ipsis medicinæ primordiis reuocare. Sed quod à Galeno demonstratum est, recipere atque inde vlterius, res dubias distinguendo, progredi. Multæ sunt concoctiones, quas cibi, qui non alimenta, sed futura alimenta dicuntur ab Hippocrate libello De alimento subeunt, antequam verè alimenta sint, id est corpus nostrum iam nutrientia.

De loco gñatiõis pituitæ cõtrouersia.

Sunt enim inter cibos, & hæc vltima alimenta, humores quatuor, qui quasi alimenta ab Hippocrate nuncupantur. A quo trimembrẽ hanc alimentorum diuisionẽ accepit Galenus primo De naturalibus facultatibus capit. vndecimo. Hæ concoctiones non ab omnibus eodem numero distinguntur, sed alij, quatuor esse illa salii quinq; cõtendunt. Galenus tres tantummòdo solet nominare. Verũ inter hos autores in reipsa null ũ est discrimen: sed in sola diuidendi ratione. Auicenna siquidem, qui alimenta in ore, dum madẽtur, aliquod recipere principium concoctionis dicit, recte atque ex Galeni mente probat. Mutatur enim in illis color, pristin⁹ odor perit, quod sola trituratione sine permutatione aliqua substantię non fieret. Neque verò id mirum est, cum non commansionem patiantur solum, sed permisceantur etiam cum saliua, cuius tam insignes vires sunt (decimo De simplicibus capit. decimosexto) vt & lichenas curet, & furunculos, resoluat etiam sugillata, & reliq̃ echymomata. Atq; qd̃ mirandum magis est, scorpios enecet. Itaque hi recte dicunt. Sed Galenus hanc alterationem cum concoctione ventriculi coniungens, primam concoctionem appellat. Atqui quanquam parum refert, aut primam, aut secundam nominare, modo res non ignoretur: tamen hoc videtur rationi magis consonum. Est enim interior ventriculi tunica, vsque ad os ipsum protensa, & omnibus quæ sunt in ore superposita, etiam faucibus, palato, & naso quarto De vsu partium capit. septimo, & libello De instrumento odoratus. Cum igitur in temperamentis instrumẽtorum virtutes sint, in vnico instrumẽto virt⁹ vnica sit, & ab ea mutationes proueniãt nõ differentes rationi est cõsẽtaneũ. Hæc igitur est prima cõcoctio. Secũda ab hac, quę in hepate & venis peragitur, Tertia, nutritio, quę in singulis mẽbris fit. Nõnulli actionem hepatis ab ea, quæ in venis, distinguentes, plures alterationes faciunt. Sed minus physicè loquuntur. Nã vt potentiæ distinguuntur per actiones: ita

Distinguuntur cõcoctiones ciborum.

actio-

ſtatuitur opinio eorũ, qui cẽſẽt, pituitã in ventriculoge nerari nõ in hepate.

actiones p opera. Eſt verò hic actionis vtriuſque partis idẽ opus, ſcilicet ſanguinis forma, ad quã vtrobiq; mutatio fit. Sũt igitur tres cõcoctiones, in ventriculo, in hepate, & mẽbris. Qua illarũ pituita generetur, id demũ vocatur in dubiũ. Galenus libello De atra bile ita reliquit ſcriptũ. A nobis demonſtratũ eſt pituitoſos humores ex pituitoſis cibis in prima vẽtriculi cõcoctione fieri: vt bilioſum, & melãncolicũ, in iecinore. His accedit locus alius ex primo De natura humana. com. 39. in quo ita ſcriptũ eſt τοῦ δ' φλέγματος ἡ φύσις, ἐὰς μὲν ἀθροισίαν, ἀ χρόος, ἀναγκαίαν δ' φαίνεται τὴν γένεσιν ἔχει ἐν τῇ πρώτῃ μεταβολῇ τῶν σιτίων Id eſt. Pituitæ natura ad mores nihil facit, ſed neceſſariũ videtur habere ortũ in prima mutatione ciborũ. Quibus verbis adducũtur nõnulli, vt putent, pituitã in ventriculo generari. Quibus addũt ventriculi ipſi⁹ natutã, quæ mẽbranea ẽ, ac proĩde frigida, & ad hũc humorẽ generandũ valde accõmodata. Quod & euent⁹ ipſius rei ſignificat. Generat enim vẽtriculus, vt quinto De vſu particularũ dicitur, nõ pauca pituitoſa excremẽta. Addũt dictis & hoc argumẽtũ: Si in vẽtriculo ſolum generaretur chylus, atq; ex eo in hepate pituita & ſanguis: nõ perpetuò ſanguis generaretur per mediã pituitam, ſed ex chyli variis partibus ſimul pituita, ſanguis, & reliqui humores prouenirẽt. Cuius cõtrarium docetur à Galeno ſecundo De ratione victus in morbis acutis. com. 30. his verbis. Pituitæ autẽ generatio in pituitoſis eduliis ſanguinẽ ꝑpetuò antecedit, atque generatione ipſius media cibi in ſanguinem tranſeunt. Igitur ex his non nulli ita cenſent, pituitam in ventriculo generari, non in hepate, & proĩnde ſanguinem ꝑpetuò gigni media pituita. Alij contrà putant pituitam non minus q̃ tres alios humores, generari in hepate: in ventriculo autẽ ſolum generari chylum, quem non dicunt in genere alicuius illorum eſſe: ſed diſpoſitionem neceſſariam, quo humores fiant. Huic opinioni vidẽtur fauere innumeræ Galeni ſententiæ. Nam nomine ſanguinis intelligit, quam vulgari nomine (nã neq; hoc pudebit referre quò rẽ dicã clarius) maſsã ſanguinariã, appellare medici cõſueuerunt. Atq; docet nõ ſimplicẽ eſſe ſubſtantiã, ſed multiplicẽ, vt lac quod ſenſui ſimplex apparet. Ortũ quoq; huic eſſe, vt vino, ex muſto de vuis expreſſo. Quia. ſ. vt ĩ vino ſimul quatuor ſubſtantiæ diuerſæ partes ꝓueniũt, flos, fex & aquea pars, & vinea: ita ex chylo q̃tuor humores generantur, quib⁹ ſanguis conſtat. Sed non dubiũ eſt, pituitam quæ cum ſanguine miſcetur, aqueæ parti vini proportione reſpondere. Adde Galenũ ſecundo De facultatibus naturalibus de humorum geneſi ita loqui. Demonſtratum eſt ab his viris (loquitur verò de antiquis) dum alimentum in venis ab innato calore alteratur, ſanguinem quidem à mediocri calore fieri, reliquos ab immodico. Atqui huic ſententiæ omnia conſentiunt, quæ cernuntur. Quãdoquidem cibi, qui natura calidiori ſunt, magis fũt bilioſi, qui frigidiori magis pituitoſi. Conſtat ergo vt in venis dicat pituitam & bilem generari, hac ſola ratione differre, quòd pituita à remiſſiori calore, ſanguis à moderato, bilis ab immodico generetur. Loco aũt quo generãtur aut ordine, non dixit differre. Ecce vnde diuerſæ opiniones profectæ ſint. Sed qua ratione vtrilibet Galenum à cõtradictione vindicent, operæpretium eſt audire. Pituitam dicunt hi, aliquãdo à Galeno dici chylum: pituitam tamen propriè non eſſe: quoniã ſolũ ſit ꝓpriã pituita maſſę ſanguineæ quarta pars, quæ in hepate generatur. Alii duplicẽ dicunt pituitam eſſe & de priore, de ea videlicet quę eſt vẽtriculi, verè eſſe dictum, ſanguinem perpetuò media pituita generari, ſecũdam cum ſanguine ſimul fieri. Sed, vt verũ fatear, hæc cia ſapiunt barbariẽ, nõ verã doctrinã. Nã vni autoris loco adhærere, aç inde citra diſtinctionẽ colligere, in vẽtriculo ꝑpetuò generari, ac ꝑpetuò ante ſanguinẽ aut ꝑpetuò in hepate, & ſimul cũ ſanguine, ſophiſtã eſt agere, nõ veritatis amatorẽ. Quo vitio maxime huius temporis medici laborant. An non ſatius fuerit omnes autoris ſententias cõiungere? & ita ſingularum ſenſum eruere? & an vtrunq; poſſit accidere ſine inanibus diſtinctionibus à rebus ipſis inchoãtes, inueſtigare? Ego igitur ita opinor: vt & plerique medicorũ opinãtur, ex cibis in ventriculo gigni chylum, hunc verò licet cuilibet pituitam appellare, aut non, ſed mediam quandam humoris naturam. Eſt ſanè pituita, ſi, vt videtur docere Galenus ſecundo de febrium differentia omnis humor albus eſt pituita: ſed tamen licet non appellare: nam neque lac pituitam appellamus, neque ſemen. Illud vnum mihi videor apertè intelligere Galenum hunc humorem prædictis in locis non intellexiſſe nomine huius pituitæ, quę in ventriculo generatur, ſed aliam præterea pituitam: alòqui non vtrobique; tam in libello De atra bile, quàm ſecundo Acutorũ dixiſſet, In pituitoſis eduliis: nam chylus non in pituitoſis ſolũ, ſed & in bilioſis generatur in ventriculo. Ventriculus ſanè nihil aliud facit, quàm liquationẽ quandam, &

Opinio cõtraria.

Prædictę ſententiæ malè Gale. verba cõciliãt.

Vera ſententia ſtatuitur.

trituratione alimentorum, quò ad hepar facilius delata, in illo poſtquã primam concoctionem perpeſſa ſunt, facilius in ſanguinem permutentur. Vſq; adeo vt ſexto De placitis monſtratũ ſit, non eſſe vẽtriculi actionem ad vitam neceſſariã, ſed poſſe nos ſuccis aſſumptis viuere, vẽtriculo, omnino nihil cibaria cõficiente. Sed de his ſumus in octauo libro copioſius dicturi. Chylum ergo cẽſeo fieri hac prima actiõe ex cibo. quare neceſſario fiet vt non vſquequaq; ab ipſius cibi natura recedat, ſed vt eius qualitates imitetur. Prima enim eſt huiuſmodi commutatio. quare calidi alimenti calidus chylus erit, frigidi frigidus. Omnes enim alimenti partes adhuc in chylo continẽtur, in quo partes ſunt in ſanguinem, & bilẽ, propter ſimilitudinem cõmutandæ, & ſi quidem bilioſus cibus erat, quàm multæ. Qua ratione ergo chylum pituitam, potius q̃ bilẽ appellãt? ego quidem neutrũ dixerim, ſed ad humores quatuor diſpoſitionem mediã. Hoc vnum habet inſigne pituita propter eam ventriculi naturam, quã referebamus, q̃ ſi pituitoſus cibus eſt, poteſt bona pars pituitæ diuerſæ à chylo in ventriculo generari quæ cũ chylo in hepar delata, amplius cocta in ſanguinẽ trãſibit. Præter quã, quid quæſo impedit, quominus ex chyli frigidiori parte pituita in hepate concoctione generetur, ſi ex reliquis eduliis generatur, quibus nulla pituita in ventriculo generata eſt? An dubitas pituitam poſſe in hepate generari? Nonne in fœtu, qui in vtero geſtatur, ſanguis generatur in hepate neq; is (arbitror) purus, nulla materia veniẽte à ventriculo? quo tempore quando prima concoctio in hepate fit, pituita, quæ cum ſanguine permiſcetur, in hepate & venis generatur. Ergo pituita in ventriculo nonnunquã fit, alii humores non fiunt: ſaltem naturales. De non natnralibus paulò infrà dicemus. In hepate ſemper pituita, vt & reliqui humores fit, præter eam, quæ nonnunquam ex pituitoſis eduliis fit in ventriculo, quemadmodum & in vini concoctione, quatuor ſubſtantiæ. Neque verba illa quæ adduximus ex primo De natura humana monſtrant pituitam nũquam in hepate generari, ſed generari etiam in ventriculo: quanquam neque illam ſententiam adeo conſtanter protulit, vt verbũ φαίνεται declarat, neque rationem reddidit, niſi leuiſſimam, cur pituita non faciat ad mores, vt alii ſucci. Sed quòd ſimul generentur, non eſt difficile intellectu. Nam quanquam forma pituitæ in medio ſit chyli & ſanguinis, tamen non eſt medium neceſſarium. Vt ſtatim dicemus, lac eſt in medio pituitæ & ſanguinis, ſed pituita non fit lac, antequam in ſanguinem permutetur. Generantur itaque humores ſimul, quanquàm & ex ſe inuicem poſſint generari. Fit enim ſanguis ex pituita ſæpe, ſi qui dem pituita eſt ſemicoctum alimentum, & propterea illi natura expurgans membrum non dedit, quod in ſanguinem conuerti eſſet apta. Iam verò ex ſanguine putreſcente aut aſſato bilis fit, & melancholia: illa ex tenui, hæc ex craſſa parte. Sed quid eſt philoſophiæ aduerſum exinæqualiter diſpoſitis partibus chyli, ab eodem membro, & eodem calore, omnes humores ſimul generari? Sed argumentaberis fortaſſe, eâdem ratione poſſe omnes humores gnãri in ventriculo ex diuerſa diſpoſitione partium chyli. Nam ſi quid (dices) hoc impediret, eſſet profecto ſubſtãtiæ modus, q̃ eſt in ventriculo, qui cum pituita videtur conuenire, & cum aliis humoribus minime. Tamen ſi hoc ſufficeret, neque hepar poſſet generare pituitam. Non enim magis videtur rubrum hepar cum alba pituita conuenire, q̃ albus ventriculus cum rubro ſanguine. Huic argumento ita reſponſum volo. Generari omnes humores in hepate, & omnes per ſe gratia ſimilitudinis, quam cum illis omnibus habet. Eſt. n. hepar veluti coagulatæ ſanguis, ſãguis in q̃, non ſimplex, ſed quem dicũt ſanguineã maſſam, in quo eſt ſingulorum humorũ non parua portio. Verum vnum illud in hac noſtra ſententia, quam & Galeni eſſe cenſemus, & fere ipſa rerum euidentia confirmatã eſt difficile, quod admiſimus, vt chylum à pituita ſeparemus, chylum quandoque pituita eſſe calidiorem: quod ſi eſſet, nequaquam pituitæ pars aliqua ex illo fieret, aliòqui naturalis caloris actio cruditatem moliretur. Fortaſſis procedente ſermone diſputabimus, an qd coctum eſt crudum fieri poſſit: interim illud vnum non eſt dubium, calorisnaturalis actionem non crudum reddere neque refrigerare. Nihilominus non eſt quod quenquam cõturbet argumentum, nam & lac fit ex ſanguine: quod, vt inquit Galenus quinto De ſimplicibus capite vigeſimo, in pituitæ & ſanguinis medio eſt. ſ. ex calidioris parte frigidiori aliquid calidius parte frigidius toto, prouenire, nihil eſt admirandũ. Nã quid impedit, ſanguinis eſſe partem aliquam lacte crudiorem, & chyli calidi pituitam? Sed hæc nunc de loco & ordine quibus generantur humores ſuffecerint. Nam multò plura in ſequentibus afferet ipſe ſermo, qui in ſecundo libro neceſſario cum hoc ſermone erit valde coniunctus.

Ex pituitoſis cibis pituita in ventriculo gnãtur

In hepate ſemper pituita gnãtur: vt & reliqui humores.

Diluitur argumẽ.

Difficultas diſſoluitur.

Nunc

Nũc de nutrimento quod præſtãt diſputem⁹.

Caput decimum quartum. De nutrientibus ſuccis.

MVltas earũ quæſtionũ (vt antea monuimus) quas, qui ante nos quæſtiones medicas ſcribere aggreſsi ſunt, diſputarũt nos cõſultò omittimus: nõnullas vt min⁹ medicas, nõnullas vt prſus ſtolidas. Quis enim ferat in dubium vocari, Sit ne ſanguis chylo genitus eiuſdẽ ſpeciei cũ eo qui ex pituita? & multa hinc inde adduci: Quaſi verò neceſſe eſſe, ex diuerſis ſpeciei rebus prouenire diuerſas formas, aut ignis ex ilice, pruno, moro & fago non in vnica eſſet ſpecie cõſtitut⁹. Cur nõ etiã chylum ex pane, ab eo, qui ex carnib⁹ differre dicunt? ac proinde diuerſarũ etiã ſpecierum ſanguinem ab illis prouenire? qua ratione innumeræ fiẽt humorum ſpecies. Nos verò nõ hanc ſolum quæſtionẽ omittimus, ac alias cõſimiles: ſed illã quoq; , qua inquiritur, Sit ne ſolus ſanguis humano corpori cõmodum nutrimentũ, aut oẽs humores, miſsã faceremus, non quaſi nõ ſit ſatis ex vſu medicorum: Sed quoniã Hippocrates & Galenus videntur illã ad extremum finẽ perduxiſſe: niſi nos acutiſsimi Ariſtotelis nulla in re contemnenda autoritas reuocaret, qui ſolum ſanguinẽ nũtrire cõtra ac Hippocrates & Galenus, opinatus eſt. Quare modeſti⁹ arbitror fuerit maximi philoſophi, quando à vera medicorum ſententia diſcrepat opinionẽ refutare, q̃ deſpicere. Sanguinem eſſe animalibus ſanguine prædítis vltimnm alimentũ, atq; proinde ſolum ſanguinẽ nutrire, confirmat Ariſtot. ſecundo De partibus animaliũ. capi. 3. his rationibus. Venæ ſunt nutrimenti vltimi cõceptacula, at verò ſunt venæ quaſi ſanguinis vaſa: ergo ſolus ſanguis vltimum alimentum eſt. Præterea, cùm cibus non ingeritur, corp⁹ ſanguine vacuatur: cũ multus cib⁹ aſſumitur, repletur ſanguine corpus: ergo ſanguis eſt vltimũ nutrimẽtũ: illum enim ſuccũ, qui alimẽtum eſt corporis propriũ conſtat augeri oportere ex multo cibo. Præterea, vt eſt cibus qui ingeritur: ita ſanguis generatur, ex bono bonus, ex prauo prau⁹. Tales ſunt Ariſtotelis rationes, quibus licet addere fortiores has. Sanguis omniũ humorũ eſt naturę maxime familiaris, & magis à natura retinetur, vt in ſuperpurgationib⁹, in quibus, qualecunq; pharmacum ſit, vltimus & in extremo cũ vita funditur. Ergo propriũ habet, nutrire corpus. Nam ſi hoc haberet cum reliquis cõmune: nõ eſſet cur maximè omniũ tetineretur. Præter hæc, Omne nutriẽs, vt ab eodẽ Ariſto. monſtratũ eſt libello De ſenſu & ſẽſibili, eſt dulce, id qd⁹ etiã confirmat Galen. 1. De alimentorũ facultate, ſed inter humores ſolus ſanguis eſt dulcis: pituita enim inſipida, bilis amara, melãcholia acida eſt: igitur ſol⁹ ſanguis p̃ſtat nutrimẽtũ humano corpori. Contrariũ ſenſere Hipp. & Galen. quorum hæ ſunt rationes. Cũ membra, quæ nutriũtur ex modo aliméti cõparẽt modũ ſubſtãtiæ, ſi vnũ eſſet omnibus alimẽtũ ſanguis, non eſſet vnde naſceretur tã mira varietas mẽbrorũ, q̃ eſt quæ in humano corpore inuenitur. Sũt ſiquidẽ multa mẽbra ſanguinea, quæ veriſimile eſt, ſanguine nutriri: alia exãguia, quorũ ſubſtãtia longè abeſt à ſanguinis natura. Præterea, nonnulla illorũ ſunt calida, nonnulla frigida, nõnulla humida, alia ſicca, ant ſecundũ, coniugationẽ duo horũ habentia, aut contra omnino tẽperata. Qua igitur ratione his omnibus vnum ſit vltimũ alimentũ: Nã primum alimẽtum vnum eſſe, nõ eſſet incõmodũ: cũ multas variasq; ſubituruũ eſſet alterationes, ante quã fieret alimẽtum vltimum, ſed quod vltimũ eſt, proximum eſt, vt ĩ mẽbra tranſeat. Ergo tã diuerſorum mẽbrorum, præter rationẽ eſt, vnicũ ſtatuere alimẽtum: cùm p̃cipuè quatuor humores in venis ſint, naturis valde diuerſi, pituita, ſanguis, bilis, & melãcholia: quos oẽs conſtat naturales eſſe, non præter naturã, aut excrementa, vt capite proximo de ſentẽtia Hippocratis mõſtrauim⁹. Præterea, ventricul⁹ nutritur chylo: qui tñ ſanguis nõ eſt. Oſſa nutriuntur medulla. Quòd ſi hanc dixeris, q̃is ſanguis non ſit, ex ſanguine fieri: illud tñ de chylo non poſsis dicere. Hic enim ante ſanguinem gñratur, atq; ex illo & ſanguis & humores reliqui. Quod ventriculus chylo nutriatur, docet ſuę ſubſtãtię modus, & inſup hæ rationes. Si vẽtricul⁹ nõ nutriretur chylo: neque conficeret cibos. Quorſum. n. chylum generat? num vt mittat ad iecur? iecoris igitur alendi cura eſt ventriculo. Nõ igitur natura ducitur, ſed intellectu. Nã quæ natura operãtur, hæc ſibi operantur aliorum nulla tanguntur cura. Præterea, aut ventriculus retinet chyli aliquid, & ad hæpar reliquum mittit: aut nihil retinet. Si nihil retineret, ſtatĩ eſuriret: Sed & ſi id quod retinet alimentum non eſſet, eſuriret ſtatim. Solum ſiquidem alimentum, videtur poſſe, illum à ſame vindicare. Excremẽta. n. p̃cipuè quę frigida ſũt, nõ ſolẽt famis ſenſũ tollere. Nõ igitur ſolus ſanguis nutrire membra eſt aptus. Neq; ratiões Ariſtotelis quicq̃ probãt. Nã ve

Hipp. & Gal. ſententia Ariſto. contraria.

Ex humoribus ſolũ ſanguinẽ nutrire cenſet Ariſtot.

Vẽtriculus chylo nutritur

soluũtur Arist. rationes.

næ non sunt conceptacula sanguinis solius, sed quatuor humorum: quin potius, vt Galenus dixit, nunquâ est sanguis exquisite vnũ. Cùm cibus non ingeritur, sanguis imminuitur. Sed neque hoc est illi proprium. nam omnium humorum penuria fit in venis, quando priuatur corpus alimento. Illud quoquè cõmune est, ex bono cibo bonos succos, ex malo malos prouenire. Alimentum ex dulci suppeditari ab Aristotele dictum est. Sed & idem autor dixit libello citato. Quoniam omnia mixtim siue simpliciter dulci alantur. Quare rectè Galenus explicuit, nihil quod nullatenus sit dulcedinis particeps, nutrire posse, vt qđ omnino amarum est. Sed quod à dulcedine non abest longissime, nutrire potest. Atque ita argumentum, illud vnum conuincit, sanguinem plus nutrire, & commodius cæteris. & synceram, imp permixtamque bilem (quod nos in secundo libro fusius disputabimus) nõ nutrire. Cæterum solum sanguinem nutrire, aut bilem permixtam cum sanguine, id non posse, argumento non cõcluditur. Quæ eędẽ rationes docent, non solum sanguinem oportere retineri, sed illum plus cæteris, id quod merito in omnibus superpurgationibus fit. Est ergo medicorum opinio multò probabilior: quanquàm prior optimo gaudet autore, aliôqui non improbabilis.

Caput decimumquintum. De calore sanguinis.

NEque minus probabile illud videtur, qđ de sanguinis qualitatibus ab Aristotele in eodem capite superius paulò dictum est: tamen verum esse, nondum censeo: nempe, sanguinem habere calorem in viuẽte corpore, & humorem: quia naturali corporis calore, & permixtione spirituum calet, & est liquatus: cæterum subiecto (ita enim transfero verbum ὑποκείμενον, quod apud Aristotelẽ est) frigidum esse, ac siccum: atque ita sanguinem quodammodo calidum esse: vt scilicet nomen sanguinis de sanguine, quo viuimus, dicitur quodammodo tamen frigidum esse, subiecto scilicet. Quod non aliter explicandum est, ac si propria substãtia frigidum diceret. nã eius exemplum est, vt si nomẽ aquæ de aq̃ calida dicatur. Itaque vt calida aq̃, substantia ac per se est frigida: ita sanguinem frigidũ & siccum esse putat Aristoteles. neque illud nomen subiecto frigidum, aliud designat, vt exemplum quod apposuit, declarat manifestè. Videtur hanc opinionem accepisse ex Hippocrate, qui libello de corde (si modo libellus ille Hippocratis est: nusquam enim à Galeno inter genuina Hippocratis opera connumeratus est) ita scriptum reliquit: Sanguis enim non est naturâ calidus, neque enim alia aliqua aqua, sed calescit. multis autem videtur naturâ calidus esse. Vides his verbis aperte contineri sententiam Aristotelis. cuius ratio summa est hæc. Sãguis statim ac extra corpus funditur, congelatur. congelatio fit frigore & siccitate, igitur ante fusionem naturali corporis calore calebat, & erat humidus. Sum enim calorem non tam citò amitteret, cũ præcipuè, etiam si in calido aëre secetur vena, concrescat sanguis. Præterea, in cadaueribus, iugulatis hominibus, aut mortuis quauis alia ratione, statim sanguis coagulatur: cuius quæ possit esse alia ratio, quàm extinctio caloris naturalis humãi corporis? Ergo illo calore calebat, non proprio. Sed quanquàm sententia hæc subtilis sit, non est tam firmis argumentis confirmata, vt nos ab omnibus medicis cõmuni opinione debeat deturbare. Illud est enim probabilius multò, sanguinem per se habere copiosum calorem, & calorem naturalẽ mẽbrorum à calore sanguinis, vt & spirituũ foueri: quàm vt sanguis, proprio calore carẽs à corpore humano illum mendicet. Nulla enim commodior ratio perfrigerandi corpus est effusione sanguinis. at verò si quis intelligat, in lebete ignito calidam aquam contineri, quæ ipsi⁹ lebetis calore calefiat (nam ita habere sanguinem iuxta mentem Aristotelis intelligo) nunquam sola aquæ effusione lebetẽ perfrigeres. quòd verò effusione sanguinis, refrigeretur corp⁹, fit, qa vt inquit Galen⁹ libro De sanguinis missione, capite quinto: Nõ solum nutrimentum animantis partibus ex sanguine est, sed & calor naturalis pseuerãtiã ex sanguine obtinet. Vndè manifestum est, decepti esse Celsum libro quarto capite tertio, vbi differẽs de rigore ceruicis inquit: Asclepiades vtique mittendum sanguinem credidit, quod quidam vitandum esse dixerunt, cò quòd maximè tunc corpus calore egeret, isq̃ esset in sanguine. Verum hoc idem falsum est, neq; enim natura sanguinis est vt vtiq; caleat, sed ex his quæ in homine sunt, is celerrime vel calescit vel refrigescit. Nam hac ratione nunquam ex sanguinis missiõe refrigeraretur habitus corporis. Sed & quod assumit sanguinem scilicet non esse natura calidum, falsum est. Et quãuis esset verum, male colligeret. nã etsi sanguis recipiat caloré, ab ijs, quæ in corpore: tamen cõseruabit illum vt ligna, igitur

Sanguis subiecto frigidus, & siccus ex sentẽtia Arist.

Cõis medicorũ opinio Aristo. contraria.

Notatur Celsus.

vt

vt ignis extinguitur detractione lignorũ, ita corpus refrigesceret missione sanguinis. Quare, vbi multo calore esset opus, esset tunc quoque missio sanguinis deuitanda. Sed hæc procedente opere monstrabimus. Galenus libro De tumoribus præter naturam sanguinem ex se non esse frigidum, sed calidum, his verbis dicit. Secunda coniectura est ex ipsa sanguinis substantia. non enim vt pix, & resina, & cera, à frigore concreuit: sed semper, & natura calidior est. Libello etiam De fœtus formatione ita scripsit: Nam in sanguine, qui in venis est, absque cordis calore tepidus quidã calor est insitus. Ex quibus locis palam fit, de cipi multos putantes iuxta mentem Hippocratis & Galeni sanguinem ita attemperatũ esse, vt in eo neque calidum præcellat frigido neque frigidum calido, vt ver est temperatũ: quoniam id videtur Galenus insinuare primo De natura humana, commentario trigesimo nono. Nam ex eodem loco constat, dictũ intelligi de sanguine permixto reliquis humoribus: non de quarta substantia. Concludit, enim dictionem his verbis: quo fit, vt temperatissimus sanguis, pituitæ, & flauæ, atræque bili permixtus sit. Cur sanguis humor calidus & in vere temperatissimo redundet, diximus paulò superius, de temperamentis disputantes. quod etiam primo de temperamentis capite vltimo à Galeno dictum est, Sanguis verò ipse à corde habet calorem: intelligi debet manifeste de caloris gradu. Nam sanguis natura sua, non adeò immoderatum habet calorem, sed à corde & spiritibus accrescente illi calore est in humano corpore, dum viuit, feruentissimus. Hæc posset Aristoteles verè dicere: tamen quod ex se non modo non sit calidus, sed etiam frigidus, leui ratione persuasus dixit. Nam coagulationis reddidit in eodem secundo De partibus animalium capite quod illud tertium proximè consecutum est, causam aliam à frigore valde diuersam: quam in fibris collocauit, quas ille crassiores sanguinis partes esse dicit. Quod perinde est, ac si diceret, non fieri coagulationẽ frigore, sed crassarum partium admixtione, quod est multo probabilius, sanguis enim numquam est vnũ sed cum venam secamus humores omnes effundimus. Quorum qui tenuissimus est, & calidissimus, bilis nempe, magna ex parte cũ effluxit, ab aliis secernitur, reliqui frigidi, & crassarum partium, duo humores, pituita, & melancholia manent confusi. Quare non mirum est, si sanguis ille ex his constans, effusus concrescat. Adde tenues partes ipsius sanguinis exhalare. Quare non est recipienda Aristotelis opinio. Sed nos in antiqua medicorũ opinione permanemus.

Decipiũtur q̃ putant sanguinẽ esse temperatum ex Hipp. & Gal. sententia.

Ratio Arist. diluitur.

Caput decimum sextum. De calore sanguinis & bilis.

DE gradu etiam caloris sanguinis dubitari solet, non solum de calore. Nam Galenus vt paulò superius in decimo capite retulimus, primo De temperamentis ad finẽ Sanguis (inquit) est calidissimum, quod est in corpore nostro, nec solum hoc, sed & regulã cognoscendi gradum caloris in quouis membro, redundantiam sanguinis esse dicit. Vnde non videtur esse dubium, sanguinem esse omnium succorum calidissimum. Nam aliter bilioſum membrũ esset sanguineo calidius. Quare malè ex redundãtia sangninis nos doceret Galen. gradus caloris. Sed cõtra est, qd Galenus ipse capite duodecimo libri decimi de simplicium medicamentorum facultate, dicit. scilicet, Hic succus (est caput de felle) omnium, quæ in quocunque sunt animalium calidissimus esse demonstratus est. Libello etiam De inæquali intemperie, calidissimum naturâ est flauabilis: frigidissimum pituita. Tota hæc controuersia pendet ex contrariis Galeni locis, quæ nonnulli ita intelligunt, bilem calidiorem esse sanguine: sed sanguinem esse omnium humidorum calidissimum. Hi sane hac ratione satisfacere comparatione secludunt. Sed ad hanc interpretationem nõ ducuntur autoris verbis, sed amore fugæ. Nã qua ratione, qui ita protulit. Sanguis est calidissimum, quod est in corpore nostro, de humidis tantum intelligendus est? Alii dicunt, calorem sanguinis esse copiosiorem, bilis intensiorem. Sed ego non intelligo, quid sit calorem esse copiosum, nisi id ex multitudine calidæ substantiæ pendet: quam si bili redundãti des, erit iam eius calor, non intensior momo, sed copiosior. Quare ista ratione videtur interesse multum, copiosum habere calorem & calidissimum esse. Ergo censeo bilem simpliciter esse calidiorem: sed Galenum primo De temperamentis locutum fuisse de alimentis: in libello De inæquali intemperie de excrementis, decimo De simpliciũ medicamentorum facultate de medicamentis. Et quanq̃ bilis medicamentum calidissimum sit, & excrementum calidissimum, & vt semel dicam humor calidissimus: tamen ratio alimenti illam in primo De temperamentis excludit.

Surgit ex verbis Gal. cõt.

Quorũdã sententiæ.

Decisio vera.

dicimus enim alimentum, quod solum & per se potest alere, vt sanguis alit carnosa membra, chylus ventriculum, semen testes, medulla ossa, id quod synceræ bili non posse contingere paulò superius monstrauimus, & in sequentibus sumus iterum monstraturi. Neque verò nos in cautè dicimus: quod autoris institutũ in singulis operibus declarat. Nã de inæquali intemperie, De humoribus facientibus tumores præter naturam, & omne genus tumoris sermo erat. Fiunt autem ab excrementis, aut qualitate aut quantitate. Iam verò decimo De simplicium medicamentorum facultate de medicamentis agi nemo dubitet. In libro De temperamentis instituebat artem cognoscendi calida membra, quæ temperamenta habent, pro ratione alimenti, quo vtuntur atque ita conligit: Cum alimentorum calidissimum sit sanguis (bilis enim, nisi cum multo sanguine permixta non nutrit) quò membrum magis nutritur sanguine, eò est calidius. Igitur non est præter autoris mentem hic sensus. Bilis nihilominus sanguine est calidior.

Caput decimum septimum. De generatione bilis vitellinę.

BIlis ex tenuissima parte sanguinis generatur, aut ab immodico calore, humor tenuissimus, leuissimus calidus & siccus natura, sapore amarus, flauus colore: vnde differentiam accepit denominationis ab ea quę bilis atra nuncupatur. Hanc diximus paulò superius capite decimo male ab Auicẽna spumã appellari, deceptumque illum esse loco quodam tertii capitis quarti libri De vsu particularum. Sed non sunt dicenda omnia in omnibus. Partim illic, partim hic bilis naturalis substantiam iam explicuimus. De non naturalis bilis speciebus, non est tam facilis disputatio: quoniam in illarum natura & modo quo illæ generantur barbari autores multũ à Galeni doctrina deuiauerunt. Sed iam faciemus dante Deo, vt ab antiquioribus, quos semper suspicimus, veræ sententiæ depromantur. Bilis vitellinæ ortum ita docet Auicenna. Flegma namq; cui admiscetur cholera, quandoq; est tenue, & generatur inde prima: quandoq; est grossum, & generatur inde secunda (cholera scilicet) quę ouorum vitellis similis existit. Hactenus Auicenna. Quibus verbis apertè docet, vitellinam bilem generari permixtione pituitæ. Quod tam longè abest à sententia Galeni, vt omninò contrariam videatur studuisse proferre opinionem. Nam Galenus libello De atra bile ita scripsit. Quemadmodum autem bilis tenui mixta humiditate & colore pallidior, & consistentia aquosior redditur, ita cum discussa ipsa admodum fuerit, crudorum ouorum vitellis similis apparet, atque ob id vitellina appellatur. Hæc Galenus. Vt videre licet legenti sexti Epidimi. partis secundæ. ca. 38. in omnibus succis serosus quidam ac tenuis liquor inuenitur. Differũt inter se secundum humorum naturas, quorũ sera sunt. Hæc appellat Plato in Timeo ichores. Potest ergo humor, aut ab aliis omnibus esse secretus, aut non ab aliis solum, sed & à suo ichore, ac proprio sero. Itaq; duplici ratione potest humor syncerus dici, aut si mauis clarioris doctrinæ gratia, potes primum impermixtũ, secũdum syncerum appellare. Cõstat intelligenti hæc quæ modo diximus, Galenum bilem vitellinam tunc temporis dixisse generari, cum consumpta sua tenui humiditate fit syncerior: non cum permixta cum crassa pituita, fit crassior. Sed quibus Galeni verbis deceptus fuerit Auicẽna, ego palam faciam: non enim quòd consultò vellet à Galeno recedere, illa scripsit: sed q̃ libellum De atra bile nõ legerat, aut omnino obliuione intra diderat, & quem locum legerat, minus intelexerat. Auicenna visus est sequi Galen. cap. 6. secundi Prognostici. comment. 38. vbi ita scriptum reliquit. Itaque flauam bilem intueri licet interdum crassam, ac summè flauam vomitione reiectam, & item deorsum deiectam, quã sanè nonnulli nominant vitellinã: sæpe verò liquidiorem, ac minus flauam, quę magis proprie ochra nominatur, permixtum habens in se tota pituitosum humorem tenuem, aut aquosum quoddam excremẽtum. Hæc cum legisset Auicenna collegit, vt hæc secunda, quàm ochram appellauit, fit permixta tenui pituita: ita illam, quàm crassam dixerat, nempe vitellinam, fieri permixta crassa. Sed non intellexit primum illud membrum exemplum esse syncerę vomitionis, nõ permixtę, quod apertè docent (omitto quæ in libello De atra bile dicuntur) vel ea, quæ paulò infra scripta sunt in eodẽ cõmentario, quę ita habẽt. Quin etiã syncerus humor redditur, crassior, pituitosus quidẽ, propter frigus, bilosus verò, propter exuperãtiã caloris euaporatus, & tãquàm assatus. Ergo hic quoq; apertè docet vitellinam bilem crassam fieri absumpta tenui humiditate, nõ permixta crassa pituita. Sed & ratione id cõuincetur intelligere modo accidẽtia bilis vitellinę nõ neget: sed vt nomẽ desumit à Gale. ita & rei cuius est nomẽ diffini-

De bilis vitellinę ortu sententia Auicẽ. Gal. cõtraria.

Quibus Gal. verbis deceptus fuerit Aui.

Ratio ad uersus Aui. sententiam.

diffinitionem accipiat. Eſt, vt conſtat, craſſa & ſumme flaua: ergo non fit permixtione pituitæ. Hæc enim craſſam poſſet reddere: ſed vt craſſam redderetur, ita colorem remitteret. Igitur fit conſumptione ſaniei, quæ conſumptio craſsitiei eſt cauſa, & colorem intendit, quando non tantum craſſa eſt, ſed & colore ſumme flaua, ita enim habetur Græce ἀκρῶς ξανθὴν. Sed quoniam huius rationis, quæ in hac quæſtione eſt ſummum caput, intellectus pendet ex notitia colorum, melius fuerit hoc loco de illorum gradibus nonnihil dicere, quàm ambiguitati in noſtra dictione locum relinquentes, vlterius progredi. Qui integram colorum notitiam volet comparare legat dialogi Platonis de natura eam partem qua de coloribus diſſerit, quæ eadem, dante Deo à nobis procedente ſermone latius enarrabitur. Nunc enim de his tantum coloribus dicemus, qui oēs dictione ſumpta generatim ὠχρὸν, Græce, pallidi Latine, Hiſpane amarilos dicuntur: vt qui ſoli propoſitæ quæſtioni ſufficiunt. Dicitur, ὠχρὸν generatim à Gale. 2. Progno. cōmēt. 2. ſupra trigeſi. vbi ita inquit τὸ κατὰ φύσιν ὕυρον, μετρίως ἐστὶν ὠχρὸν. Habet verò genus hoc colorum tres præcipuas ſpecies ſecundum intenſionem diuerſas. Horum ſummè intenſus Græcis eſt ξανθὸν ſummè remiſſus ὠχρὸν, medius πυῤῥὸν. Habent vero horum ſinguli, inferiores gradus, propoſitione ὑπὸ ſignificatos, ὑπωχρον, ὑπωπυῤῥὸν, ὑπὸξανθὸν. Has dictiones Græcas, omnes fere Latini interpretes ita vertunt, ὠχρὸν pallidum, πυῤῥὸν ruffum, ξανθὸν flauū. Quare male aut Auicēna, aut eius interpres ruffum flauo, & igneum ruffo dicit intenſiorem. Flauus enim omnium horum eſt color maxime intenſus, pallidus maxime remiſſus, ruffus mediocris. Plato loco modo citato hoc ex illorum generatione monſtrat, dicens Fuluum (eſt hoc Græce πυῤῥὸν) flaui fuſcique contemperatione producitur. Pallorem albi flauique copula generat. Conſtat ex his vt fuſcum flaui remittat ſplendorem, & vt pallidum multò magis verſus album vergat: fit enim ex albo. Hæc recipit à Platone Galenus, eaſdem appellationes perpetuo obſeruans. Nam in opere De temperamentis, & primo De criſibus, capite duodecimo, & vbi vbi alibi, ita loquitur. Primo De virtutibus naturalibus hæc ſcripſit. Quò ex flauo rubrum fiat, vnica tantum modo eget mutatione. Igitur quandoquidem Galenus bilem vitellinā ἀκρῶς ξανθὴν appellauit, non fit ex pituitæ permixtione: quæ verſus album colorem traheret, non verſus rubrum. Vnde etiam intellige quandoquidem ouorum vitelli non vnius coloris tantum ſunt, ſed recentium pallidi, veterum flaui, cum veteribus, non cum recētibus conferri: quò ex analogia vitellina dicatur.

De coloribus nōnulla hic

Caput decimum octauum. Vbi generentur bilis porracea & æruginoſa an in ventriculo.

NEque verò ſolum de generatione harū bilis non naturalis ſpecierum, ſed & de loco generationis quæſtiones ſunt. Nam quidam contendunt, in ventriculo porraceā & æruginoſam ex ſimilitudine cum porro & ærugine ita vocatas ſpecies generari: alii in venis etiam. Ego quid hac in re ſentiendum ſit, dicam breui, producens in medium Galeni ſententiam, quicquid alii dicant. Hæ bilis ſpecies in ventriculo magna ex parte generātur ex cibis corruptis. Ita enim inquit Galenus libello De atra bile. Ipſa ergo bilis ſeu pallida, ſeu flaua, ſeu vitellina viſatur, generationē in vaſis obtinet: in ventriculo autem alia quędā porracea gignitur. Sic enim eam à porrorum coloris ſimilitudine denominantes vocant, ſi cut æruginoſam quoque, quòd erugini ſimilis fit. Non tamen ſemper in ventriculo gignuntur, ſed nonnunquàm invenis, vt apertè docet Galenus trigeſimo nono commentario ſecundi Prognoſtici ita dicens: At verò gignitur in corpore quemadmodum pallida bilis per naturam habentibus: ita porracea altera præter naturam. Et videtur quidem hæc ſæpenumero in vētriculo gigni propter quorundam cruditatem eſculentorum, aut olerū qualia beta, cæpa, & braſsica ſunt. Videtur etiam interdum, talibus nequaquàm ingeſtis, ratione ægrotationis in venis gigni, ac decūbere in ventrem ſuperiorem, aut inferiorem, calorem in corpore indicans prēter naturam atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. Duodecimo capite libri decimi De ſimplicium medicamentorum facultate inquit, bilem flauam, quæ in ciſti fellis continetur, nōnunquam calore fieri æruginoſam. Igitur plerunque hi humores in ventriculo fiunt, cæterum non ſemper. Ita etiam cenſet Auicenna, qui ita dixit. Et quæ in ſtomacho magis generatur, duas habet ſpecies, praſinam ſcilicet, & viri-

Cēſet Ga. porraceā, & æruginoſam bilem in vētriculo magna ex parte generari, q̄ doq; tñ in venis.

viridem: vt ærugo æris. Vbi non absolutè in ventriculo eas generari, sed magis in ventriculo generari dicit, quasi aliquando alibi generentur. Veruntamen, quanquam locum generationis rectè dixit, in explicanda illarū generatione est lapsus. Nam supra dictis verbis hæc addidit: Et mihi quidem videtur, qd prasina (est prasina quam porraceam diximus) ex vitellina generetur, cùm aduritur. Sed quo pacto porracea potest ex vitellina generari, cùm hæc generetur in venis, illa in vētriculo? Præterea hoc magis pugnat cum ea vitellinæ bilis generatione, quam Auicenna docet, quàm cum ea quam docuerat Galenus. Nam si ex vstione absumente ichores fit vitellina, non mirum est ex illa amplius vsta generari porraceam: sed si permixtione crassæ pituitæ fit, quid habet probabilitatis? Quare porracea & æruginosa cum in ventriculo generantur (generantur autē fere semper, quā quam ne quidem adeò, vt arbitror, eruginosa, q̄ porracea) fiunt ex eduliis corruptis: cùm verò in venis, non dubito fieri posse, vt ex vitellina magis adhuc vsta fiant. Tamen Auicēna non docet consequentia.

Auicen. sententia

Caput decimumnonum. Sit ne alia qua bilis zinaria, qualis definita est ab Auicenna.

Auic. de bile zinaria sentē.

AVicēna speciem quādam bilis præter naturam, quam barbaro nomine Zinariā appellat, tam esse à natura alienam inquit, vt sit in venenis. Ego verò non hoc solū sed tam esse præter naturam censeo, vt omninò talem humorem generari, natura nō ferat: qualē ille definiuit, quidquid nomen Zinaria significet (nam ferunt nomen Zinaria barbaris significare eruginem. Sed ego non curo nomina) barbara præcipuè, accepta definitione ab ipso autore disputo: nam proponat nobis Auicenna humoris naturam, & generationem. Ita inquit: Zinaria verò videtur mihi, quod generetur ex prasina, cum tantū aduritur, donec eius humorositas siccatur, & ad albedinem redire incipit propter sui ficcitatem. Calor namque in humido corpore in primis nigredinem efficit, deinde denudat ipsum nigredine, quando eius omnino finit humiditatem, & quando superfluit in eo, ipsum albificat. Et hoc quidem in lignis attende, quę prius in carbonem vertuntur, deinde incinerem. Bone Deus, quis his auditis non rideat, humorem deficcatione ad album mutari, vt lignum, quod abit in cineres? An non hic candor extremæ siccitatis est soboles? Qua ergo ratione possit ad extremam siccitatem venire & vt sit humor? Qui quanquam siccus potētia esse potest, tamen actu humidus est. Albus verò color siccitate, quæ actu est fit non ea quæ est potentia. Sed vt verbis eiusdem autoris loquar, quomodo in humore potest esse deficcata tota humorositas? Ego non arbitror fuerit humor sine humorositate, nisi forte est, vt pituitæ illa species, quam gypseam barbari omnes de sententia Anicennæ appellant, atque in articulis magna ex parte colligi dicunt. Quodsi quid est, quale illi depingūt (fieri autem posse non nego) non magis humor est, quàm si calculum renum velles humorem appellare. Sed hic homo oblitus est eius diffinitionis, quam humori assignauerat. Est corpus humidum liquidum. Sed hæc nō mererentur amplius sermonem remorari, ni si superueniisset acerrimus quidam propugnator Auicennæ, narrans se vidisse Didacum Vargas Metimnensem, vomentē talem bilē Zinariam, qualem describit Auicenna, viridem scilicet & ad albedinem inclinantē præsiccitate. Timeo tamen ne quam ille putauit Zinariam, fuerit vomitio variegata ex viridibus & candidis permista. Nam viridis illa vomitio non fuit facta nigra antequam candicaret, quæ verò præsiccitate candescunt nigra prius fieri Auicenna ipse autor est. si ergo nulla bilis flauæ species est quæ ex nigra fiat, nulla Zinaria esse potest qualē definiuit Auicen. neq; video cur mihi succēsere deberet quispiam qui homo sine humanitate non esset, q̄ humorem sine humorositate esse negarem.

Reprobatur.

Dluitur, obiectio.

Caput vigesimum. Melancholia naturalis quæ confluit ad ventriculum, excitet ne naturalem appetentiam, an tantum iuuet concoctionem.

GAleno autore libro quinto de vsu partiū vt vesica fellis expurgat sanguinem, qui in hepate gignitur à bilioso excrementi multitudine: & quam bilem traxerat, ad intestina deinde remittit alicuius vtilitatis gratia, ita lien à melancholico excremento purgat: quod deinde in ipsum reiicit ventriculū, Id quod non sine magna commoditate fuerit à natura summè alioqui artificiosa, institutum. De huius excrementi in ventriculum quotidie reiecti vsu, disputationem nunc ex ordimur: de reliquis in secundo sermone dicemus

Digitized by Google

cemus. Galenus quinto De vſu partium ita ſcripſit. Ventriculum intendit,& cõtrahit in ſeipſum:cogitq́ cibos ad vnguem complecti,& retinere quouſque fuerint percocti. Eſt igitur hic vſus, quem Galenus inuenit, concoctionem & retentionem ventriculi iuuare. Auicenna alium præter hos vſum addidit,hos interim non negans:nempe, excitare appetentiam ventriculi. Damnatur hæc ſententia à Leonharto Fuchſio, viro in Galeno verſatiſsimo,ea potiſsimùm ratione, quòd, vt illi videtur,Galenus hunc vſum non dixerit,neq́ue inuenerit. Quaſi verò nihil nouũ iam inueniri poſsit,aut inuentis addi. Nemo ſanè Galenum pluris facit quàm nos, verùm hoc eius autoritati nihil detrahit,quòd Auicenna iis,quos ille retulit,veluti auctuarium aliud humoris huius vſum addiderit. Cùm præcipuè,vt dicemus,Galenus ipſe inuentionis viam aperuerit. Celebratiſsimũ eſt apud Galenum & apud Ariſtotelem, rarò naturã rem aliquam ad vnum vſum effeciſſe, quin eãdem ad multos alios abutatur. Quid igitur prohibet,naturam hac humoris effuſione in ventriculum vti ad cõcoctionem,& retentionem præcipuè:& ad excitandam etiam appetentiam ea abuti? Sanè nihil. Neque quicquã hic video Galeni autoritati eſſe detractum. Controuerſiam igitur non hanc oportet eſſe ſed, An ratione fiat, vt hoc humore naturalis excitetur appetentia, aut aliquid afferat hæc aſſertio improbabile:hoc indubium vertem dum eſt:& vtrorumq́; rationes perpendendę Auicenna nulla adhibita ratione, ſicuti alia omnia ferè protulit. Verum nos,quibus eius ſententia placet,adhibebim⁹. Omnes acidi ſucci,ſtatim,ac in ventriculi os incidunt, appetẽtiam mouent. Id cognoſcimus experimento, & ex Galeno didicimus. Cum oris ventriculi periit appetentia,acidis fructibus vtẽtes, quotidie illam reparamus. Succi quoque acidi,cũ in ipſo ventriculo gignuntur,aut in eius os aliunde copioſius confluunt,nimiam alimenti appetentiam faciunt. Dixit hoc Galenus primo De cauſis ſymptomatum, hanc famis reddens rationem:frigidi namq; & mali ſucciredundãtia,ſimilem ſuctui morſum infert: appetentiam vero irritat naturalis affectus ſimilitudine. De fame ea,quam caninam appellant(dices)eſt ſermo in illo loco. Eſt,fateor, Sed dicito mihi,ſi cùm immodicus & præter naturam congeſtus ſuccus melancholicus incidit in os ventriculi,facit famem præter naturam:cur non modicus,& qui ſecũdum naturam quotidie influit,naturalem famem excitet? Cur ſi multus ſuccus nimiam facit: paucus non faciet paruam,& quæ pro modo naturæ eſt? Non enim dices,arbitror, alios ſuccos acidos & frigidos famem facere, vt Galenus dixit,melancholiam autem id non poſſe. Alii enim acore & frigore faciunt,& hic quoque acidus & frigidus eſt. Quod ſi concedis, intelliges non tantum fieri poſſe, vt melancholici hic humoris influxus famem excitet, ſed eſſe in illis,quæ ex neceſsitate contingũt. Nam neceſſario in ventriculum incidens, acore ſimilem affectum in ventriculo faciet, ei,qui in fame ſentitur. Neque verò eſt, cur quiſpiam putet,famem,quæ quotidie à modica copia melancholiæ influente in ventriculum excitatur,non eſſe naturalem. Conſequitur enim neceſſario rem,quæ naturę ipſius ꝑuidentia,& inſtituto ſit,nempe influxum melancholiæ. Sed quæ neceſſario& perpetuò cõſequuntur cauſas naturales,ſecũdum naturã ſunt,etiam ſi aliôqui incommoda eſſent, & inutilia, vt ſeniũ. Præcipuè cum hæc famis excitatio quotidiana vtilis ſit animali. Quid, ꝙ hoc ſit ſuctu? Fateor,ſed nihil prohibet naturam vnam ad aliquam rem, vna cauſa præcipua vti,& alia abuti. Quid,quòd hoc non dixit Galenus. Fateor, ſed neque negauit:& dictus ratione addidit Auicenna. Cur ergo, ſi hæc quoq́ue fuiſſet naturæ hac in parte intentio,meatum melancholicum ſuccum deferẽtem in medium ventrem,ac non potius in ipſum ventriculi os implantauit? Huius eſt duplex ratio. Quoniam,etſi diximus ad excitandam appetentiam eo ſuccо naturam vti, ſed ad hoc ſolum eo vti,non diximus,ſed ad iuuãdum concoctionem, & retentionem præcipuè. Propterea,quòd vtrique vſui ſufficeret,& præcipuo magis,in medium ventrem implantatus eſt. Prętereà, ne tota ipſa melancholia in ventriculi os incidens, immodicè ipſum moueret,& perpetuò homo fame canina laboraret. Commodius ergo fuit ad medium ventrem deportari,vndè non poteſt non aliquid in ipſum os aſſumi:quod modicè, & vt oportet excitet,non nimium:& quod in animalis incommodum poſsit cedere. Nam quã quàm dictum eſt,hanc famem ita excitatam quotidie,naturalem eſſe:eſt,cùm poteſt præter naturam fieri quantitate ſcilicet,ſi ex præter naturam affectu immodicè congeſta,& in ipſum ventrem copioſius delata,caninam excitet famem. Sed quæ magnitudine non eſt, ſpecie non eſt per naturam. Quid, quòd melancholia,quæ aliene reiicitur in ventriculũ non reiicitur,cùm ventriculus incipit eſurire

ſed

Fuchſius Aui. contradicit.

Ratione, ſententia Auicę ꝓbatur.

Que profuchſio ad uerſus Aui. ſunt diluũtur

sed cùm distentus iam cibis est, quo tempore nihil potest esse inutilius fame? Ego nō video vndè hæc coniectet Fuchsius. Nam fames naturalis non fit (vt ille fortasse putat) antequā tertia concoctio, quæ peragitur in membris ex priori cibo iamiam finitur: quod in quinto huius operis libro monstraturi sumus capite De causis famis: quod vellem, lectorē ad pleniorem controuersiæ huius decisionem, perlegere. Interim ita refutamus Fuchsii argumentum. Retentio concoctionem præcedit, non minus quàm appetentia: ergo auxilium retentionis importunè aduenit, cùm multò ante incepit concoctio: sed tu cōcedis ad hęc duo conferre, concoctionem, & retentionem ergo, si, quo tempore dicis, influeret: non minus serum esset auxilium ad cōplendos tuos vsus, quám tertium hunc, quem dixit Auicenna. Addis (quod tacuisses honestius) mirum, quòd Auicenna non dixit, pituitam acidam esse ad famem excitandam: nam hæc ex libro De plenitudine famelicos facit. Colligitur secundum naturam, ò vir argutissime melancholiæ illa portio, & secundum naturam eiicitur quotidie in ventriculum. Pituita acida præter naturam fit, & ex morbo. Proinde illa famem naturalem facit, hæc præter naturam. Illius oportuit dicere vsum, huius non oportuit. Læsio enim hæc est, ille vsus naturalis.

Ex Gale. verbis or tadifficul tas soluit.

Quidnunquid omnes melancholici famelici sunt? At Galenus libro De plenitudine ita scripsit: Ex atra verò bile insuaues fiunt, & tetrici, & horribiles, & sitis expertes, ac saliua referti: cibum auersantes, non omnes, sed quidam illorum: manifestè autem sunt famelici quibus atra bilis aciditatem superantem obtinet. Id fieri solet cum ea malignior redditur. posses hic addere specierum omnium melancholiæ minimè acidam esse naturalem, qualis est ea, quæ à liene venit in ventriculum. Tamen dicimus, non omnem melancholicum succum famelicos homines facere: sed eum tātum, qui multæ aciditatis est particeps, & malignior, nisi in ipsum ventrem incumbat. Nā si in illū incumbit, famem facit etiam ea quæ minime est acida, de qua dictum est tertio de locis patientibus, capite quinto: Sed ea, quam crassæ fæci similem esse dixi, in terram effusa, non inducit feruorem, nisi forte ardente febri ipsam præuri contingat. Minimè etiam acida qualitate participat. Tamen explicari debet hic locus verbis his, quæ in libro De atrabile capite tertio scripta sunt. Neque enim acerbitate, neque acore manifestè hæc participant. Vt significent huius melancholiæ acorē non esse manifestum, vt eum qui est in atrabile. Non enim profectò omninò est naturalis melancholia, sine acore. Nam de hac ipsa dictum à Galeno est loco citato, ex quinto de vsu partium. Acerba cùm sit, & acida. Vides, arbitror, vt non ex imaginatione sola procedat Auicennæ placitum, sed ex ratione etiam & experimentis. Sed vis dicam quod sentio, reprehenditur à nobis sæpe Auicenna, quia falsa docet: sed non rarò reprehenditur, quia illinō est apud nos gratia. Sed de hac quęstione hæc sint satis.

Caput vigesimum primum. De atræ bilis speciebus.

MElancholiæ naturalis species vnica est, scilicet sanguinis fæx. Subsidet enim in sanguine crassior pars, vt in vino subsidentfæces. Est hic humor substantia crassus, temperamento cum siccitate frigidus, niger colore, sapore acidus. Hæc melancholia, solum subsidentibus crasis sanguinis partibus fit in his, qui tales sunt temperamento naturali, aut longo timore, aut mœstitia tales facti sunt, aut aliòqui alimento terreo, multo antè tempore sunt vsi. Quanquàm & citra hæc naturaliter portio aliqua huius succi ex quotidiano cibo prouenit. Melancholia alterra est quæ præter naturam fit exustione (vt Galenus inquit in eo libello quidehochumore tantum scriptus est: cui propterea est titulus De atra bile) bilis flaue, aut melancholiæ naturalis. Vndè duæ tantummodo fiunt melancholiæ præter naturam, quam propriè atram bilem appellant medici, species. Auicēna & eius asseclæ duas alias huius bilis species addiderunt, ex omnibus humoribus vstionē perpessis, aliquam melancholiam prouenire, putantes. Quare aliam ex sanguine genitam, aliam etiam ex pituita dicūt. Celebratissimū est apud Galenum, cùm sanguis vritur, eius tenue transire in bilem, & crassum in melancholiam. Quare minus est improbabile, qđ de generatione melancholiæ ex sanguine per vstionem dicunt. Cæterum Galenus duas tātum species dixit, quoniam cùm ex sanguine bilis atra generatur, meritò quis dixerit, melancholiam naturalem prius fieri, ex hac deinde atram bilem. Nam cum tenuia inflammatu sint facilia, crassa difficilia: non mirum, si flaua bilis ex tenui parte sit genita, & crassiorem vstio non prehenderit. Quòd si quando non ita fiat: sed vstio vtrasque partes simul invadat

Melãcholię præter naturam differētię

Explicatur Gal.

uadat, ne tum quidem generatur bilis atra, saltem de genere illius, quæ terram fermentat, muscas abigit: & vt Galenus censet, nunquam non lethaliter excernitur. Nam multò mitior est: vt quæ ex mitiori materia, quã illæ aliæ, generetur. Quare hanc nõ tam vult Galenus atram bilem appellari, quã in atræ bilis confinio positam. Ita enim inquit secundo libro De differentia febrium capite nono: si supra modum asseruatur, mutatur quidem omninò, quantum sanè subtilius simul ac pingue est, in flauam: quantum autem crassius in atram bilem, vt in his tumoribus, qui carbunculi appellantur. Nam in his ex sangnine supra modum efferuescente ad melancholicum succum fit mutatio. Ita autem hoc loco intelligi volo melancholicum succum, vt qui nondum exquisitè in atræ bilis naturam trãsierit, sed in quodam sit confinio constitutus. Carbunculus (vt licet videre in libello de tumoribus præter naturam) est ex feruente sanguine, cum in ipso feruore sanguis melancholicus fit. Quare minus est malignus cancro: qui ex melancholia, cùm assatur, aut extra exquisitè bile fit. Galenus ergo ab illius atræ bilis, quæ exquisitè talis dicitur ratione excludit eam, quæ ex assato sanguine fit, vt qui eam tantummodo bilem atrã appellaret cui accidentia libello De atra bile descripta conuenirent. Qualia nos quoque paulò antè incepimus enarrare. Nobis verò quibus latiꝰ vti nomine est in animo, non est negandum, speciem quandam bilis præter naturã ex sanguine vsto generari, cæterum illam esse reliquis mitiorem. Quare tres iam species bilis atræ, etiam iuxta Galeni mentem sunt: quarum mitissima est, quæ ex sanguine: pernicio sissima, quæ ex flaua bile: mediæ naturæ quæ ex melancholia. Ita enim Galenus docet, in eodem bis iam citato libello dicens: Atque exitialis adeò generatio eius esse videtur, vt quæ atro humore superassato contingat: multo verò hac profectò pernicioſior censenda est, ea bilis atra, quæ à flaua superassata gignitur: quanto nimirum, & humor humore efficacior est. Sexto etiã Aphorismorum commẽtario quinquagesimo tertio. Ex flaua (inquit) bile omninò molestissima est. Errauit ergo Auerroes, qui prima Canticorum commentario septuagesimo, atram bilem ex melãcholia naturalis vstione omnium pernicioſiſsimam esse voluit. Damnandi etiam Auicenna, & barbari omnes, quod atram bilem, aliquando ex pituitæ vstione fieri posse putarũt Hoc enim à ratione est omnium alieniſsimũ

Tres ſpecies bilis atræ ſunt ex Gale. ſententia

Notatur: Auerro.

Damnatur Aui.

Cæterum quoniam Manardus, vir multæ eruditionis, libro nono epistola secunda, aduersus hanc opinionem efficaciſsimè est argumentatus, minus nobis hac in parte est elaborandum. Sed ne hic quicquam ad quæstionis dissolutionem desideretur, breuiſsimè quod propositum est, monstrare nitar. Celebratiſsimum est à Galeno, ea quæ extremè distant, non posse in sese inuicem transire, nisi per medias commutationes. At verò pituita à melancholia per vstionem genita extremè distat. Tamen vt in reliquis qualitatibus maximè hoc est obseruatum: ita in coloribus est perpetuum, de quibus Galenus primo De facultatibus naturalibus capite decimo. Siquidem, vt rubrum flauum fiat, aut flauum rubrum, vnica simplici commutatione est opus vt verò album nigrum, vel nigrum album, omnibus, quę in medio sunt. Igitur pituita, quę alba est, non potest fieri atra bilis, quæ est nigra. nisi sanguis fiat prius, deinde bilis, aut melancholia, deinde atra bilis. Neque verò quã hoc quicquam est euidentius. Nam, quemadmodum licet videre apud Platonem dialogo De natura, & etiam à nobis partim paulò superius dictum est, partim dicetur modo, colores extremi albus & niger sunt, nam & extremas inferunt passiones sensui, congregationem scilicet, & disgregationem, reliqui horum mixtione conflantur, ad hoc aut ad illud extremum accedentes pro ratione maioris, vel minoris portionis huius, aut illius, quam accipiunt: qui hoc ordine sunt, Albus, pallidus, ruffus, flauus, ruber, viridis aut liuidus, niger. Ita enim ex seipsis inuicem fiũt. Ex flauo, aut rubro, quando refrigeratione adnigredinem delabuntur liuidus: quando vstione viridis. Verùm hæc fortasse procedẽte sermone dicemus. Cùm igitur hæc ita habeant, & ex pallida, aut ruffabile vsta non possit bilis atra fieri, nisi alios colores medios priꝰ induat flauum scilicet syncerum, & viridem, qua ratione succus albus proximè ex albo fiat niger? Prætereà neque Auicenna ipse dixerit, calorem cuncta denigrare: sed quædam denigrare, quędam dealbare dicit pro aptitudine ipsius materiæ. Tamen vt denigretur nihil est ineptius pituita, Quanquàm enim humida dicit à calore nigra fieri: non tamen omnia humida, intelligendum est: sed ex quibus fumosa fuligo prodit copioſe, quod in pituita non contingit. Verum longus iam admodum hic sermo est, nam nihil est apertius, quàm pituitam non esse substantiam vstioni aptã. Quippe & si in ignem coniiciatur, non vritur, sed absu-

De coloribus nõ nihil hic.

Pituita denigrationi & vſtioni nõ eſt apta.

abſumitur in halitus diſſoluta. Nimirum aquea non ſunt apta vſtioni. Negat ſiquidem Ariſtotiles. 4. Metheororum capit. 9. καυς quaſi dicas cremabilia eſſe, quæ ſunt multa humiditate redundantia: ſed ea tantum dicit eſſe vſtioni apta, quæ meatus habent ignis capaces, & in eis humorem igni inferiorem. Quod ſi quid craſsiuſculum, & deſsicatũ ex pituitæ conſumptione relinquitur, neq; illud nigredinem patitur, ſed craſſum, & albũ, gypſo ſimile manet. Vndè ab illis gypſea pituita appellata eſt. His addit Manardus loco citato fieri non poſſe, vt tot bilis atræ ſpecies ſint, & vt decem tantum ſint ſpecies omnium humorum, dempto ſanguine: id quod Galenus docet in fine ſecundi libri De facultatibus naturalibus, commendans Praxagoram, qui illos in hunc numerum redegit primus. Nimirum pituitæ ſunt quatuor præcipuę ſpecies, quas ſcripſit ſecundo De differentia febrium capite ſexto, dulcis, acida, ſalſa, & vitrea (quanquã quarto De ratione victus acut. Commentario decimotertio. Tria tantum genera eſſe dixit pituitæ, comprehendens, vt opinor, vitreã ſub acida) bilis quatuor, quas bilem naturalẽ vitellinam, porraceam & æruginoſam dixit Galenus. Melancholiæ duæ, melancholicus ſanguis, & atra bilis, vt habetur quarto Aphoriſmorum in commentariis vigeſimo primo, & ſecundo. Sed de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

Caput vigeſimum ſecundum. De ſecundis humiditatibus, quas inuenit. Auicenna.

Sententia, Auic. de ſecũdis humiditatibus à multis dãnatur.

AVicenna, Fen prima primi capite De humoribus, præter quatuor humores, de quibus hactenus locuti ſumus, aliorum quatuor meminit: quos humiditates ſecũdas, quò hac ratione à primis illas diſtinguat, appellat. Multi hoc inuentum damnauerunt: alii vt barbarum, & ineptum: alii, vt omnino falſum. Nulli tamen illorũ, quam rem vitio dent, apertè loquuntur: neq; quid in inuento commendandum, quid damnandum, declarãt. Proinde vtile duximus, de his aliquantiſper differere, antequam huic primo libro finẽ imponamus. Non poteſt noſtra diſputatio aliunde commodiùs exordiri, quã ab ipſarum humiditatum notionibus; neque hæ ab alio, quàm à ſuo autore, petendæ ſunt. Prima humiditas nomine caret, & oratiõe dicitur: Eſt humor in extremitatibus exilium venarum. Secunda humiditas dicitur ros, & ſic diffinitur. Ros eſt humor per omnia tranſiens mẽbra, qui in nutrimentum conuerti eſt aptus, & ex ſimilitudine nomen accepit. De tertia, quæ cambium appellatur, ita dicit: Cambium eſt, quod parum ante congelatum eſt, & non dum integrè ad ſimilitudinem completæ ſubſtantiæ tranſmutatum. Quarta dicitur glutẽ Et gluten (inquit) eſt humor, per quem partiũ continuitas exiſtit. Hoc non videtur, inueniſſe Auicenna. Principium enim inuentionis à Galeno accepit ſeptimo Methodi, capite ſexto, cuius hoc eſt principium. Eſt autem prorſus conſummata ſiccitas, vbi ſolida ſimpliciũ partium ſubſtantia reddita eſt ſiccior. Nã eſt & altera ſiccitas, vtique, cùm ea quorum ſubſtantia ex humore concreto conſtat, ſicut caro, & adeps ſunt liquata: etiã tertia ante has, cum proprius humor, vnde partes nutriũtur omnino eſt abſumptus: continetur is, in omnibus animalis partibus, roris more per eas ſparſus. Alia ſiccitas eſt, quæ in propriis cuiuſque particulæ exilibus venis, & arteriis conſiſtit. Prouenit hæc ex ſanguinis penuria. Hactenus Galenus. Quibus verbis quatuor diſtinxit ſiccitates, aut ſiccitatis ſpecies. Quare, cùm ſiccitas humori contraria ſit, & vnũ vni perpetuò contrarium, pluribus plura: totidẽ ex aduerſo neceſſe eſt humoris ſpecies reſpõdere. Qua ratione, dixerit aliquis Auicennæ ſtudioſus, inuentum rectè proceſsiſſe. Ac argumentabitur ſecundò, ex harum humiditatum abundãtia, aut penuria, morbos aliquot diſtingui, non minus, quàm per redundantiã ſanguinis, pituitæ: aut melancholiæ: diſtingui enim maraſmum ab hectica febre. Quare nõ minus (dicet) eſt ex vſu medici, horum, quàm primorum humorum meminiſſe. Adde Galenum ipſum, videri horum humorum inuentorem primum. Nam prima humiditas eodẽ modo finitur à Galeno, atque ab Auicenna. Nam Auicenna. Eſt (inquit) humor in extremitatibus exilium venarum. Galenus, alia eſt ſiccitas, quæ in exilibus venis, arteriiſque conſiſtit. Addit (quominus ignoretur in conſumptione primæ humiditatis Auicẽnæ conſiſtere) proüenit hæc ex ſanguinis penuria. Iam verò roris nomen Galenus primus in hac ſignificatione vſurpauit. Eſſe in ſolidis partibus ſicciorum elementorum vnionem per humida conſeruatam, neque Galenus (arbitror) negauerit. Superest alia, quam cambium dicit interpres Auicennæ: hanc Galenus ita finit, Eſt quorum ſubſtantia in humore concreto conſtat, vt pinguedo, & adeps Auicẽna. Quod parum

Aui. ſuã à Gal. ſententiã deduxit.

rum antè congelatum eſt. Igitur hac etiam in parte idem ſentiunt, & ſolius nominis inuentor eſt Auicẽna, neq; aquam notionis, quam apud Galenum priorem inuenit. Quid ergo dãnatur, qui hac in parte, ne vno verbo videtur à Galeno diſcrepaſſe? Certè non eſt damnandus, quòd de quatuor ſiccitatis gradibus quatuor humiditates methodo deduxerit, numero inquam contrario: ſed quòd illarum in rer liquorum differentias meminerit, perinde ac ſi liquores eſſent: quæ tamen tam longè abſunt à liquorum natura, quàm membrorũ aut ſi quæ illarum humores ſunt, à primis nõ differunt ſubſtantia. Nam quid quæſo eſt ea humiditas, quæ in exilibus venis eſt, aliud, q̃ ſanguis, ab alio, loco diuerſus? fortè & tenuitate: vt qui per arctas vias diductus ſit: niſi forte locorum diuerſitas facit humoris differentiam: qua ratione, & ſanguis in corde ab eo qui in iecore: & is ab eo, qui in liene, differat ſpecie, vt infinitæ penè humorum ſpecies fiãt. Commenti ſunt nonnulli barbarorum, hãc humiditatem, etſi ſit humor, qui in exilibus venis, arteriisq; continetur, eum tamen à ſanguine integro, iam eſſe diuerſum. Galenus tamen de prima ſiccitate dixit. Fit hæc ſanguinis penuria. Ergo cõtraria humiditas, ſanguis eſt. Cambium (ſi modo Auicenna ſenſum verborum Galeni nõ corrupit) caro eſt, & adeps, quæ membra quidem ſunt, ſola mollitie à ſolidis differentia. Quid gluten? nõne eſt is humor, qui in membris ſeruat partium cõtinuitatem? At verò idem Auicenna dixerat capite De elementis, elementa humida retinere ſicca in continuitate. Si ergo elementa proprias formas retinent in compoſitis, vt idem autor opinatur, illud nihil aliud eſt, quàm elementa humida. Quorſum ergo prima elemẽta ad tractationem de ſecundis (humoribus inquã) transfert? Si verò non retinent proprias formas, vt in prima huius libri quæſtione probauimus: illud certe, humidæ partes ſubſtantiæ ipſorum membrorum ſunt. Ergo quo pacto non eſt ineptiſsimum, hæc in capite de humoribus collocare? Cum aliud, à vero ſanguine non differat: aliud membrum ſit: aliud elemẽtum, aut ſubſtantiæ mẽbri pars? Supereſt quẽ nobis obtrudant Auicennæ ſtudioſi ſolus humor vocatus ros. Hic enim, humor verè eſt, & à quatuor primis videtur diuerſus. Nã humor quidam eſt albus per membra omnia diſperſus, veluti ros, quo membra nutriuntur. Sed ille nec ſanguis eſt, nec pituita, nec bilis, nec melancholia. Ergo non ſunt ſolum primi humores. Reſpondetur, præter quatuor humores, eſſe alios in corpore qui ex his fiũt ad nutriendum membra: non enim omnia ex primis quatuor humoribus nutriuntur vnica commutatione, ſed ex ſanguine fit medulla ad oſsium nutritionem: ſemen ad nutritionẽ teſticulorum, & vaſorum ſeminariorum: item ros quidam ad nutriendum carnem, vt lac ad mammas: tamen quatuor tantum eſſe dicuntur humores: quia in communi corporis officina, tantum illi fiunt, & ab illis omnia membra, vnica aut pluribus mutationibus nutriũtur. Reliqui fiunt ex his in via ad nutritionẽ. Quare rores quidam fiunt, qui iam in medio naturæ conſiſtunt ſanguinis, & membrorũ. Tamen tres reliquæ humiditates, humores non ſunt, aut ſi quę illarum eſt, à ſanguine nõ differt. Verum hac in parte non omnino damnandus eſt Auicenna, ſed eius inuentum, ampliùs, & meliùs explicandum. Nam ſi inuentionis ratio ſpectetur, quam propoſuimus, non debent dici humores, neq; primi, neq; ſecundi (non enim ſunt vt oſtẽdimus) ſed humiditates, aut vt clarius loquar (eſt enim apud Auicennæ interpretem idem humiditas, & humor: mihi verò hoc loco ambobus nominibus vti liceat, vt humor ſignificet ſuccum, & humiditas humidam temperiem, nã facit modo ad diſtinctiorem doctrinam) humiditatis gradus. Eò enim quòd ſiccitatis gradus quatuor ſunt, ex contrariorũ lege colligebamus. Sed ſiccitati non eſt cõtrarius humor, ſed humiditas. Humor enim ſubſtantiam ſignificat, humiditas & ſiccitas qualitates ſunt. Itaque quot ſiccitatis ſunt gradus, totidem oportet vt humiditatis ſint. Quò magis enim illa creſcit, eò magis minuitur hæc. Itaque vt vbi vnica eſt ſiccitas, tres ſint humiditates: vbi duæ, totidem: vbi tres ſiccitates, humiditas vna relicta ſit: vbi quatuor, nulla præterea. Hi humiditatis gradus diſtinguntur, abſumptione aut conſeruatione quatuor illarum ſubſtantiarũ: quas placuit Auicẽnæ dicere humiditates, cũ ne humores quidem ſint. Sunt ergo humiditatis gradus, non humores ſecundi. Vnde manifeſtum ſit, commodiùs de illis potuiſſe diſputari, in tractatione de temperamentis. Quod ſi factum eſſet, nihil erat in hoc inuento non commendandum. Cæterum hæc quæſtio, & totus hic primus liber iam eſt adeptus iuſtum finem. Hic iam putamus fore cõmodum, vt ſermo, ne perpetuitate ſit grauis intercidatur.

In quo deficiat Aui. ſentẽ.

Inuẽtum Aui. commode explicatur.

Obiectio de rore ſoluitur.

FINIS.

D CON

CONTROVERSIARVM
MEDICARVM, AC PHILOSOPHICARVM
LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

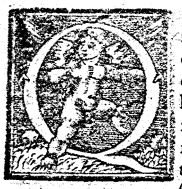

QVÆ, SCRIPTORum superioris seculi erat barbara consuetudo, cui studiosi omnes hactenus assueuerant: non mirum, si quis in nostris libris illud vitio det, quòd non seorsum singularum opinionum, quæ in quauis controuersia sunt argumenta, veluti qui aciem struunt, ordine collocamus: deinde his ex aduerso respõsa obiicimus, maiores interim, minores, consequentia, & consequentias, & sequelas resonantes: concedo, nego, distinguo, dubito, trãseat, millies interponentes: quodque notabilia non facimus, diuersis capitibus vt distributa sint: neque corollaria interim deducimus. Ego sane non mirabor, si tyrones tales effundant querimonias: neque ipsos accusauerim, etiã si sermonibus his non tam veritatem ipsam per se & firmissimam in vnaquaque re rationem, q̃ sophisticas disputationes, & tricarum multitudinem, congestarum barbarè sectari se, manifestè prodant. Nam quid faciant miseri? quibus non tam expedit, vera dicere, quàm barbarè respondere, vt à sapientissimis amicè recipiantur? Nam, siquis examen subiens, in distinguendo verum à falso paulò expeditior est, neque bis singulos syllogismos repetit, neque ridiculis quibusdam præludiis exorsus, aut beneuolentiã doctoris ineptè captat, aut ex consuetudine, non ex iudicio, nescio quos puditos sermones submurmurat, hic inuidiosus cunctis fit, superbus, supercilioususq; dicitur. Si quisverò magistros loquatur colẽdos, venerandos admodum, nunquam pœnitendos, medicorum facilè princípes, & monarchas proclamat, & bis, terue, consequentias repetit, quique, surgendo, & residendo, sedẽ iam contudit, ad rem autem respondit nihil: hic ingeniosissimus iam hinc euadit, & est mirè modestus. Hunc commendant sapientissimi. Huic, si vox contigit acutior, & oculi circumquaq; volubiles, & abrasa frons, disertus est, & ingeniosus: si tardo ingenio apertè est neque peritus, neque disertus, sed magistros dicit, vt qui domi fuerat præmeditatus, mira huic homini est iudicandi vis: vsque adeò, dũ modò des quod volunt: potes, quod lubet accipere, aut ingenium acutum, aut maturum iudicium. Quid iam, nunquid memoria vis esse firma? Duo, aut tria longiuscula Galeni loca, multò ante discito recitaturus: hæc, cùm res poscet, dicito rapidè: intelligant ne alii, an non, nihil curans. Si occasio dederit felix, hæc eadem repetito sæpius. Deinde inter respondendum sæpius Galeni nomen inaudiatur: et Paulos, Alexandros, Aëtios, nonnumquam etiam Auicennas effundito. Sed caue, cures verè quenquam autorum citare, nam hęc cura fortasse inter dicendum te reddet cunctationem. His artibus, si vtatur, videri nullus nõ esse sapiens nullus potest. Quanquam ne videri quidem omnibus, sed magistris, barbatis magis, quàm peritis. Nobis verò non tam est propositum inuenire, qua ratione sapiens apud insipientes haberi quis possit: quã in vna quaque controuersia veram, aut maxim probabilem opinionem. Qui ergo medicam artem, sibi cupit comparare, à nobis illam fortasse discet: qui deceptoriam, non desunt multi, à quibus requirat. Quoniam ergo hoc nobis est institutum, & hic animus: non sophistarũ verba, sed res à sapientissimis antiquorum inuentas, obseruamus. Nam pleriq; hodie (absit, vt quenquam notatum velim, sed barbarã consuetudinem, quæ iam incipit facessere, accuso) argumentantes, importunam, & duplicem repetitionem, & responsum quod in forma dicunt iure poscũt, quasi in aliqua dictionis figura nerui argumentorum sint: & tamẽ figurarum in dictione sunt ignorantissimi: vsque adeo nostro tempore, non tam sunt sophistæ, quàm hypocritæ. Non enim sophisticis argutiis, sed composito quodam incessu, gestu, vestitu ad id comparato, & artificioso sermone vulgi sibi aucupantur admirationem. Neque tamen hæc diximus, quia artem disputandi vituperemus, quam dialecticam vocant. Fortasse enim huic arti plus operis, quam alii plurimi impendimus, & impendimus

mus non infœliciter, (quare hæc liberius loquimur) ſed qui rudem formulam argumentandi nihil minus quàm dialecticam, quæ tyrunculis tantummodo eſt vtilis, non decere in quæſtionibus grauioribus, aliquando perſuadere, velimus. Id quod ſolis illis non perſuadebimus (ſatis certò ſcio) qui nihil præter formam, ſciunt: & hanc ipſam non tam arte quàm longa conſuetudine conſecuti ſunt. Quantum intelligo, in iis quæſtionibus, quas in primo libro pertractauimus, neque quod ad materiem, neque quod ad formam ſpectet, adeò multum deſideratur: tamen abinepta conſuetudine ſatis abſtinuimus. Quem igitur ordinem in primo totius operis libro obſeruauimus, eundem in reliquis (dante Deo) ſumus obſeruaturi. Oratio eo peruenit vt omnes, aut præcipuas quæſtiones, quæ de elementis, temperamentis, & humoribus ſunt, abſolueremus: ſuperſunt in hoc ſecundo diſputandæ quæ tractationes de membris virtutibus, & operationibus attingũt. Quod faciemus, ſi prius, vt vulgatiſsimam, ita & vtiliſsimam membrorum diuiſionem explicuerimus.

Quid actũ priori lib. quid agendum hoc.

Caput primum. De appellatione partium ſimplicium, inſtrumentorum & membrorum.

Humani corporis partes diſtinguuntur.

HVmani corporis partes quædam ſunt homogeneę, quædã hæterogeneę: hæ, vt nomen ipſum præſe fert ex diuerſorũ generum partibus conſtant: illæ conſtant ex ſolis primis elementis, & ſunt vndequaque ſimiles, quæ à Græcis nonnunq̃ appellantur ὁμοιομερῆ μέρεα, ideſt, continuæ partes (vt ego intelligo) quia ſecundum formam & materiã continuæ ſunt. Rurſus, partium, quibus corpus conſtat, quædam dicuntur partes aut particulæ ſine adiectione: quædam dicuntur inſtrumenta organa ve, aut partes inſtrumentales, aut vt quidam alii loquuntur, partes officiales. Quæ nomina vſurpatiſsima ſunt inter medicos. Quibus autem rebus dentur, opus eſt, declaremus. Nam pars diffinitur circumſcriptione in principio primi De vſu partium: vbi ita dicitur: Quæcunque corpora, neque vndequaque circumſcriptionem habent propriam, neque vndequaque cõiuncta ſunt aliis: hæc particulæ vocantur. Inſtrumentum verò diffinitur operatione primo Methodi capite ſexto, vbi ita inquit Galenus: Inſtrumentum verò appello animalis partem, quæ perfectam edere operationem poteſt: veluti oculus viſionem, & lingua loquelam. Ex dictis videtur manifeſtum, neque partem eam quæ pars abſolutè dicitur, vel membrum vel particula, neque inſtrumentum poſſe eſſe partem homogeneam: ſed neceſſariò eſſe hæterogeneam. Namhomogeneæ, neque conformationem habent, aut figuram: neque perfectas edunt operationes. Galenus libello De differentia morborum ſimplicibus partibus dicit accidere temperiem, aut intemperiem: multiformibus omnia, quæ ad compoſitionem ſpectãt. Quare ſimplices nullam habent propriam circunſcriptionem. Iam verò operationes, quanquã ratione homogenearum ſiue ſimplicium partium fiunt, dicente Ariſtotele ſecũdo De partibus animalium capite primo: tamen inſtrumentorum ſunt, & partium ad operationes habentium figuras accomodatas: vt viſio eſt oculi: in quo tamen eſt vnica ſimplex pars, humor criſtallinus, viſionis cauſa: & reliquæ vſum aliquem præſtant illi, libello de Differentia morborum. Itaque perfectæ operationes vt fiant, his omnibus eſt opus. Quare perfectæ operationes, ſimplicium partium non videntur eſſe. Igitur pars ſimplex non poteſt eſſe, inſtrumentum, membrum ue, aut pars corporis. Sed contra eſt, quòd Galenus in eodẽ loco primi libri Methodi prędictis ſubdit hęc verba: Ad eundem modum, & venæ, & arteriæ, & neruus, tum inſtrumenta, tum partes animalis ſunt. Sed hæ partes ſimplices ſunt. Libello De differentia morborum capite tertio, exempla ſimplicium partium ſunt arteria vena, neruus, cartilago, & ligamẽtum. Ariſtoteles etiam ſecundo De partibus animalium capite ſecundo inquit: Siccæ & ſolidæ inter homogeneas partes ſunt, os, ſpina, neruus, vena. Itaque venæ, & arteriæ ſunt ſimplices partes: quas tamen inſtrumenta eſſe, & partes dixit Galenus. Et ſi nullus dicat, ratio cõfirmat: habent enim circunſcriptionem propriam, nempe, figuram rotundam, & oblongam, & operationem perfectam, pulſationem ſcilicet, & ſanguinis delationem. Hæc itaque eſt in horum nominum vſurpatione controuerſia: quæ vt diſſoluatur, illud opus eſt animo concipere, partem aliquam, homogeneam dici, aut quoniam reuera ſimplex ſit, aut quoniam ſenſui talis appareat. Arteria, & vena, & neruus ſenſui ſimplicia videntur: & proinde talia dicuntur, tum ab Ariſtotele, tum etiam

Excitatur cõtro.

Quę partes cõtrariã ſunt.

Diſcidi tur cõtro.

UNIVERSIDAD CENTRAL

Digitized by Google

à Galeno in libello De differentia morborum vbi ad sensum referebat, quas partes simplices, aut compositas appellauit: vt ipsemet declarauit eo loco his verbis capitis quarti. Hoc verò in loco non adeò ad exactum est consideratio redigenda, Id vnum tantum animaduertere oportet, simplex ne ad sensum, an composita sit animalis particula. Tamẽ reuera simplices non sunt, neque alia quæpiam particula sensui subiecta, vt dicitur decimo Methodi capite vltimo; Siquidem in singulis simplicium, ac primarum, quas vocant, partium alia portio substantiæ illarum est, veluti fibrosa, alia membranosa, alia carnosa: sicut exempli causa, cùm vena vnam tunicam habeat, & eam tenuem: licet, fibras tamen in ea inuenire multas. Hoc clarius adhuc dixit libello De inæquali intemperie, vbi negauit, venã & arteriã simplices esse partes his verbis: Digitorum rursus sunt ossa, & cartilagines & ligamenta, & nerui, & arteriæ, vena membranæque & caro, & tendones, cutis, vngues, & adeps, hæc autem diuidere in aliam speciem non est: sed sunt vndequaque similes, ac primæ: exceptis tamen arteriis & venis. Hæ nãque ex fibris, & membranis sunt conditæ, ve luti in tractanda dissectionis ratione est traditum. Quare videtur hic rursus contradictio esse in Gale. verbis: Cũ alibi venas & arterias simplices partes, alibi multiformes dixerit. Sed, neq; hic, neque illic est. Nam neque instrumentum, neque membrum potest esse reuera simplex pars: tamẽ sensu potest esse simplex: & vena, & arteria sensu sunt simplices, natura compositæ, ac heterogeneæ partes.

Obiectio diluitur.

Sed contra est, quòd galenus in eodem libello De differẽtia morborum inquit, instrumẽta esse dissimiles partes, & tales ad sensum dici. Tamen neque hoc est dictis aduersum. Nam illic monet, duplicia esse instrumenta, quædam prima, qualia sunt, vena & arteria: hæc sunt exacte multiformia: simplicia ad sensum. Alia secunda, qualia sunt, manus, & caput, quæ multiformia sunt etiam ad sensum. Itaque, partes exactè simplices, neque partes absolutè, neque membra, neque instrumenta, neque partes instrumentales, neque officiales (omnia enim hæc nomina video circũferri) dici possunt. Tamen quæ simplices à me dicis dicuntur, quia tales ad sensum sunt, esse possunt instrumenta prima. Instrumenta secunda, ad sensum etiam sunt heterogenea. Quare de hac quæstione, quę ferè est denominibus, hæc sufficiant.

Caput secundum. Procedant ne operationes à partibus simplicibus an à compositis.

QVanquam hæc quæstio, cum tractatione de virtutibus admodum coniuncta est, vt & pleræque aliæ de membris & procedente sermone loco opportuno non careret: Tamen, quoniam ad præcedentis intellectum est apprimè necessaria: & aliôqui non minus ad membra, quàm ad virtutes spectat: de membrorum operationibus hic disseremus. Sint ne simplicium in illis partium nam neque hoc antiqui autores admodum distinctè nos docuerunt. Diximus obiter in *Gal. sen.* proxima quæstione, operationes ab instrumentis fieri, ratione simplicium particularum, quibus componuntur. Id quod Galenus docet libro De morborum differentia, dicẽs, in vno quoque instrumento vnam aliquam simplicem esse partem, operationis causam: reliquas illi subministrare, & illam particulã quę causa est, dici proprium instrumentum. Gratia exempli, in oculo, est humor cristallinus instrumentum proprium visionis: humores reliqui & tunicæ omnes, visioni, quò cõmodius fiat, subseruiunt. Itaque operationes perfectæ, vt incedere, videre, audire, & consimiles, ab instrumentis fiunt: vt visio oculo, ingressus cruribus, auribus auditus. Sunt enim in his mẽbris ad has operationes omnia optimè comparata. Sed instrumenta ratione simplicium operantur. Non enim in figura, numero, magnitudine, aut situ sunt efficientes virtutes: sed in temperamentis. In hanc sentẽtiam lib. 3. De locis patiẽtibus ca. 4. ita est scriptũ: Iã. n. explicuimus (erat sermo de intẽperie) eã simpliciũ partiũ, quæ primo operantur, cõmunẽ esse affectionẽ. Cęterũ non oportuit, instrumentũ homogeneum esse, quia omnes perfectæ operationes indigẽt dissimilibus partibus instrumentorũ. Vt motus secundũ locũ, aliis indiget in cruribus, durioribus partib⁹, & firmioribus, aliis molliorib⁹, & mobiliorib⁹: Dicuntur hoc in loco perfectæ operationes illæ, quæ animantis operationes appellãtur. Dicimus enim hominem incedere, & comedere, & audire: trahere autem, aut retinere, aut coquere de singulis partibus dicimus. Actiones perfectas vocat Galenus secũdas, reliquas primas. Quibus appellationibus vsus est libello De sanguinis missione capite quarto dicens: Cum ergo primas actiones à simplicibus corporibus perfici, ostẽsum sit, ab instrumentis

Quę perfectę operationes appellentur.

verò

verò, secundas. Aristoteles non videtur huic
Arist. sen tētia prio ri dissona sententiæ omnino fauere: qui libr. secundo De partibus animalium capite primò sensus per membra simplicia participari, motus verò quos ille operationes vocat (sensus enim passiones dicit) per multiformia. Neque verò id sine argumentis docet. Sed sensus quiuis (inquit) certi cuiusdam generis est, & à philosophis quiuis sensus vni elementorum tribuitur, igni scilicet, aëri, terræ, aut aquæ. Proinde ratione alicuius simplicis particulæ fit operationes non item. Itaque Aristoteles docere videtur, quanquàm sensus ratione simplicium partium sint in instrumentis: tamen operationes minimè. Atque multi Aristotelici ita sentiunt. Verum ego non video, quod
Autor sē tētiā Aristot. refutat. sit discrimen inter sensus & motus. Quare censeo omnes operationes ratione simpliciū partium ab instrumentis fieri, siue ad sensum siue ad motum spectent, & ab opinione Aristotelis apertè recedo. Non enim mihi placet quorundam interpretatio dicentium, Aristotelem asseruisse, operationes esse multiformium, sed non negasse, primam causam esse in simplicibus. Nam si ita intellexisset: quod erat constituendum discrimen inter sensus, & motus: an non etiam visio, quæ sensus est ab oculo dicitur facta: eius tamen causam primam humorem esse crystallinum? Sed quæ quæso tam fortia argumenta nos cogunt à tāto autore recedere: hæc quæ firmissima sunt. Omnes operationes fiunt à virtutibus: virtutes consistunt in temperamentis: temperamēta tribuuntur primò partibus simplicibus: ergo & virtutes, & operationes. Prætereà: Omnis actio, quæcunque ea sit, aut cuiuscunque sit membri, minuitur, vitiatur, aut tollitur ab intemperie. Nempe omnis immodica intemperies: vt dicitur in commentario vigesimo secundæ particulæ Aphori. deiicit actum propriæ virtutis. Sola refrigeratio potest reddere crura immobilia: & tamen intemperies nuda nil quicquam detrahit de figura, numero, aut magnitudine, aut re alia ad compositionem spectante: ergo operationes non compositione, sed temperamento exercentur, vt prima causa. Figura autem commoda, & reliqua necessario requiruntur. Constat tamen, vt tēperies in partibus simplicibus sint. Quare omnes operationes ab instrumentis fiunt ratione simplicium partium. Simplices enim sunt propter compositas. Dictum enim est à
Obiectio. Galeno libello De differentia morborum, quando inflammmatio aliqua est in instrumēto, quod nullam habet propriam actionem, inflammationem non esse morbum, sed obstructionis, quæ morbus est, causam: in habētibus verò actionem propriam, duplicē morbum esse, inflammationem, & obstructionē. Quo loco videtur docere, esse partem aliquā omnino sine actione, quod aduersum rationi est, cùm necesse sit, omnia habere saltem naturalis facultatis actiones. Cæterum locus est *Dilutio.* ita intelligendus, sermonem illic esse de actionibus instrumentorum. Nam quanquàm dictum est, actiones omnes instrumentorum esse: tamen id de actionibus ad totius vsum relatis intelligēdum venit: cuius modi sunt sanguinis generatio, aut chyli, & visio, & incessus, & distributio per venas. Nam seipsam nutrire, cuiuscunque partis est per se, non vt instrumenti, sed simplicis. Nam generando chylum operatur totus ventriculus, potissimum autem ratione suæ propriæ carnis. Tamen cum iam seipsum chylo nutrit, non amplius est ventriculi actio, sed singularum in eo partium. Igitur actiones omnes, quæ in totius vsum referuntur, instrumentorum sunt. Quarum nonnullæ propriæ dicuntur alicuius instrumenti, vt quæ à nullo alio fiunt, vt instrumento, vt visio est oculi: sed quæ communis cuiusdam vtilitatis fiunt à pluribus instrumentis: vt delatio sanguinis, & spirituum à venis, arteriis, & neruis, communes actiones dicuntur, non propriæ. Et hæ etiam sunt instrumentorum. Quæ instrumenta appel ātur aliis in locis nullam habentia actionē, sed habentia vsum aliquem, sed de breui hac quæstione hactenus.

Caput tertium. De singulorum mē brorum nutrimento proprio.

GAlenus tertio De facultatibus naturalibus cap. 6. significat, mēbrum quodcūq; *Significat Gale. mē brū quod cūq; nutri ri succo quem tra hit.* nutriri eo succo, cuius trahēdi est illi naturalis potētia: Nihil. n. (inquit) trahit propter ipsum trahere: sed, vt eo cuius trahēdo fit compos, fruatur (paucis interpositis) porrò si retinet & fruitur, gratia eius, quod ita contingit, id facit. Cōtingit autem vt quod qualitate cō ueniens, familiareque est, sibi faciat simile. Sæpe toto illo opere Galenus vtitur hac ratione Mēbra non operantur sine fine: nam neque aliud aliquod naturale agēs. Aut ergo propter seipsa, quò scilicet ipsa nutriātur, aut propter corpus, vniuersa ve alia mēbra. Si secūdū hoc quis cōcedat: ratiōe duci mēbra, nō naturā cō uincet cōcedere: nā quo pacto, siventriculus cō

ficit, quò hepati reddat alimenta præparata, hepar sanguinem generat, quo corpori vniuerso alimentum abundanter suppetat, lien, & vesica fellis, & renes trahunt, quò sanguinem expurgent, primus à fæce, altera à bile, hi à sero, non ratione videantur duci in operationibus? Ergo proprius est vnicuique membro trahendi finis: atque gratia sui quodlibet operatur: qui esse nullus alius potest, quàm fructus quem capiunt, neque frui aliter membra possunt, quàm nutritione. Hæc ratio, & hæc Galeni loca plerosque compulere dicere, nullum membrum posse trahere succum, ex quo nullum posit recipere alimentum.

Quorũdã opinio.

Sed quoniam graue est dicere, atque, vt nostra fert opinio, apertè falsum, vt mox declarabimus, vesicam nutriri felle, aut renes sero: barbarorũ tota classis, ineptam quandam nutritionum partitionem inuenère. Duplicem enim dicunt esse nutritionem, aliam veram, aliam voluptuosam. Priorem nemo non intelligit, etiam si non amplius explicent, fruuntur scilicet membra suo alimento. Sed voluptuosam nutritionem non, arbitror, ego intelligam, quantumuis explicent. Nam est, vt opinor, quod illi sentiunt, voluptuosum esse fructum, ex quo non nutritio, sed voluptas accedit membro. Sed quæ sit hæc voluptas, non declarãt. Sane si voluptas est, sensus est dolori cõtrarius. Talem verò sensum, neque nos sentimus, neque ipsi qui proferũt. Adde, etiam si fructus aliquis citra nutritionem esse posit, ipsos tamen barbarè loqui, qui hanc quoque appellent voluptuosam nutritionem, à nutritionis ratione apertè recedentes. Sed habuerit vrcunque diuisio. Rem deinceps totam ita explicant: hepar nutriri sanguine, atque vniuersa deinceps membra trahere sibi congruum nutrimentum, quod conficiunt vltima concoctione, quæ nutritio est: ventriculum trahere de ore cibos, retinere, ac conficere, quò voluptatem inde capiat: vesicam etiam fellis, bilem flauam, & renes serum attrahere, & lienem melancholiam, quò delectentur: alimentum verò his aduenire aliunde. In quorum sententia illud vitio dandum est in primis, quòd voluptatem illã, nutritionem appellauerint. Nam á rerum nutritionibus recedere, tamen illarum nominibus vti, omnino est hominum res vtiles barbara obscuritate perfundentium. Satius multò sit dicere, fructum quendam capi, neque quicquam maius explicare. Damnandi etiã sunt, quod ventriculum chylo nutriri verè, nõ admittant: neque lienem melancholico sanguine: Commendandi tamen, quòd non omnia membra nutriri, omni succo, quem trahunt, intellexerint. Et neque vesicam alteram felle, alteram sero, aut renes ipsos quibus expurgandi sanguinem à sero, vis est insita. Nam primo ventriculum nutriri ex chylo, docet Galenus in principio huius quæstionis loco citato. Neque verò voluptuose nutriri, permisit cuiquam explicare. Rem enim fecit clarissimam, iis quæ addidit, dicens: Contingit autem, vt quod in qualitate conueniens, consentiensque est, in seipsum muter, aut sibi simile faciat (hæc enim significat verbum μεταλαμβάνειν.) Itaq; quod in cibis optimum est, id halitus specie, & paulatim, sibi attrahit, atque in tunicis suis reponit, iisdemque adiungit. Hæc Galenus. An est aliquid aliud nutriri, quàm trahere, retinere, & apponere, & alterando, simile facere? Sed & ex modo substantiæ, efficacissimum rei huius sumitur argumentum. Est enim ventriculus ipsi chylo similis substantia. Quorsum ergo, quem habet substantię modo similem, dimittat, & requirat alterũ, multis commutationibus ad similitudinem indigentem? Neque quicquam hic est dubium: nisi aliqua cogat necessitas, omnia ex succo, in hepate genito tantummodo nutriri: quam tamen non video. Nam ventriculus, & intestina, potius ad hepar mittunt, quàm vt ab ipso requirant. Hepar verò omnibus membris, quæ vltra sesunt, alimentum præstat. Quin & in ipsius ventriculi tunicas, venulæ aliquot inseruntur, ex quibus famis tempore alimentum recipit ventriculus. Non tamen necesse est, totum ab hepate alimentum accipere, cùm ante ipsum cibos conficiat. Quòd si quispiam obiiciat, ex eisdem nos nutriri, ex quibus generamur: atque, ventriculum infantis in matris vtero non ex chylo generari, sed ex sanguine, non enim per os cibos ingerit, sed per vmbilicum sanguinem trahit: quare ex sanguine semper nutriri ventriculum oportere. Respondemus, in ipso matris sanguine esse crudiorem aliquam partem, quæ intestinis & ventriculo est pabulum, chylo similem. Hepar verò, cor, & pulmonem, ex melius confecto sanguine generari: & ita quoque fieri nutritionem. Itaque ventriculus chylo nutritur. Lien quoque nutritur melancholico sanguine. Renes verò non sero, neque vesica: neque altera vesica nutritur felle. Hęc omnia docet Galenus quinto De vsu partiũ capi. septimo, vbi ita scripsit: ne igitur cũ vrinis per ali-

Examinatur, quid veri, quidq; falsi præcedens cõtineat assertio.

Ventriculũ nutriri chylo docet Ga.

Obiectio diluitur.

Sẽtẽ. Ga. de quorũdã mẽbrorũ nutrimento.

aliquod foraminum quæ in renibus habentur, quemadmodum tenue biliosum, ita sanguis elaberetur, densum corpus eorum fuisse, præstitit: splenis verò (vt ante probauimus) contra laxum manifestè, ac rarum, ad trahendum enim à longinquo succum crassum, aptius hoc fuit. Neque metus erat, nequid sanguinis sequeretur, neque enim statim antequàm conficeretur concoqueretur & commutaretur, erat melancholicum excrementum excreturus, vt renes lotium, sed diutissime retenturus, alteraturus, & alimẽtum sibi ipsi facturus. Meritò igitur ipse laxus factus est, & renes densi, quibus tertio iam ad sui ipsorum nutritionem vase non opus fuit, præter duo magna: quorum alterum oritur ab arteria, quæ spinæ incubat, alterum à vena caua. Porrò vesica, non ea solum quę bilem, sed & quæ vrinam recipit, purum vtraque, atque ab aliis secretum, cùm atrahant proprium excrementum, non sine ratione vasis aliis, alimentum illis suppeditaturis indiguerunt. Hactenus Galenus. Qua dictione omnia complexus est, lienem scilicet melancholico sænguine nutriri, retinere enim illum, conficere, & commutare, & propterea neque alia habuisse, deportandi alimenti vasa: renes verò, & vtramque vesicam, quia mera excrementa trahunt, & inconfecta dimittunt, aliis indiguisse vasis ad nutritionem. Rursus capite duodecimo eiusdem libri, dicens, cur intestinis, & ventriculo binę sunt tunicæ: vesicis autem tantum singulæ, & eæ tenues, inquit: At in excrementorum instrumentis nulla futura est concoctio eoque gracilia ea iure fuerunt. Vocat excrementorum instrumenta, quæ syncera trahũt excrementa, vt vtraque vesica. Itaque in his nulla fit excrementorum concoctio: ergo neque illis nutritio fit, non enim nutrire potest quod non coquitur. Igitur hæc omnia ex Galeni sunt opinione: quæ etiam habent ad probationem firmissima argumenta. Nam seri substantia omnis est tenuis, & aquea, omni carens pinguedine: ergo nullam habet partem, quæ alimentum possit præstare, magis quàm aqua, quæ propter modum substantiæ sero omninò similem, non nutrit. Igitur serum sanguinis, ex modo suæ substantiæ non potest nutrire: quarè neque renes, neque vesicam. Bilis syncera est merum excrementum, ergo non potest præstare alimẽtum. Prætereà, quemadmodum in primo huius operis libro capite decimo quarto diximus; de sententia Aristotelis, & Galeni, omne alimentum est dulce. Quàm sententiam eò esse veram diximus, quòd nil merè amarum, & nullius dulcedinis particeps nutrire possit. Constat verò synceram bilẽ summè amarum esse succum: non ergo est ad nutriendum accommodata. Obiiciat aliquis nobis, melancholiam non minus flaua bile, esse excrementum, quarè neque lien nutriatur succo, quem trahit. Huic ita responsum volo, lienem non trahere melancholiam synceram, sed melancholicum sanguinem, à quo facta concoctione meram melancholiam & ad nutriendum iam inutilem extrahit, ad ventriculumque remittit, illarum vtilitatum gratia, quas vigesimo capite superioris libri declarauimus. Sed dices rursus, neque renes solum serum, sed serosum trahunt sanguinem, fateor. Sed proinde diximus, lienem melancholiam puram à nigro & tenui sanguine, quo nutritur (declarante id præter dicta etiam sua substantia) concoctione separare. Renes enim non concoctione (neque enim serum perfecta concoctione coctile est) sed trãsfusione, & sola partium distractione. Illud enim densitati membri, non temperamento dedit Galenus loco citato: qui idem primo De facultatibus naturalibus aduersus Lycum contendit, vrinam non esse excrementum nutritionis renum. Quod tamen esset necessariò, si per concoctionem separaretur, quasi inutile. Nunc autem sola transfusione separatur, & proinde excrementum renum non est, sed hepatis. Est enim excrementum, quod concoctione separatur de alimento. Siquis ex vesicæ fellis colore velit argumentari, illius nutritionem ex felle esse (refert enim colore bilem.) Huic dixerim, non ex nutritione esse, sed quoniam, Quo semel est imbuta recens: imò verò, quo semper est imbuta, seruat colorem vesica diu. Ex contactu igitur, & aliquibus portiunculis succi, quæ in meatus, qui præ paruitate cerni non possunt penetrant, talis color in vesicæ tunica relinquitur. Sed est illud difficile, quod in principio huius capitis dictum est, scilicet, qui fit horum membrorum finis trahendo succos, quibus nutriri non possunt: Quorsum enim vesica bilem trahit? & renes serum? Quò sanguis, neque biliosus, neque serosus, sed expurgatus ad vniuersum corpus deferatur, commodum alimentum hac ratione membris futurus. Prospiciunt igitur renes, & hæc vesica reliquis membris & illorum præcauent ęrũnas. Quod si faciũt, nõ amplius na

Probatur arg. neq; serũ, neq; amarã bilẽ syncerã nutrire.

Obiectio. diluũtur.

Difficultas dissoluitur.

turâ, sed intellectu ducũtur: sibi enim prospicere, vnicuique inditum est à natura, non animanti modò, sed etiam rei naturâ consistẽti. Sed aliorum gratia operari, hoc intelligentis & præcauentis est munus. Hæc ratio in opinione contraria plerosque hoc tempore medicorum continet: & barbaros suã voluptuosam nutritionem inuenire coẽgit: Cui ego ita respondeo? nonnulla membra, propria operari intentione magis: nonnulla magis intentione naturę vniuersalis. Et huiusmodi membra quæ intentione vniuersalis naturę operantur gratia aliorum operantur, non sui solummodò. Nihilominus non ratione ducuntur. Trahunt enim renes serum, vt sanguis expurgetur: non quòd ipsi aliorum præuideant mala: sed quoniam artificiosa natura præuidit. Intellexit nimirum ille nostri conditor futurum, vt sanguis præcopia bilis, & seri impurus, & parum vtilis ab hepate ad reliqua mẽbra permearet: nisi prius ab iis excrementis expurgaretur. Quod intelligens, affixit hepati vesicam fellis, & pensiles ab illo renes fecit: illisque naturalem trahendi hæc excremẽta vim dedit, qualem magneti trahendi ferrum, quo tamen non nutritur. Itaque trahit vesica fellis necessitate naturæ amarum succum, gratia alicuius similitudinis, quæ ei cũ illius substantia intercedit, quò expurgetur sanguis. Hæc tamen intentio, non membri singularis naturæ, sed vniuersalis est. Neque video cur ad talem operationem membra hæc indigeãt intellectu. Nam & assumptum rhabarbarum bilem trahit, quò sanguis expurgetur: non tamen intellectu ducitur: quia ille finis propriè non est rhabarbari, sed medici. Sed dices, Si ita contingeret, neque vesica bilem, neque renes serum aliquando expellerent. Nam qua qualitate traherent ex necessitate naturæ, eâdem retinerent: cùm neque coquant, neque commutent, neque inutile aliquid secernãt. Respondetur, quanquàm non cõcoquãtur ii succi, longa mora posse fieri acriores, & suaco pia deinde grauare. Dices vltimò: Ergo hæc membra trahunt propter ipsum trahere, qd Galenus negat, vbi de naturalibus facultatibus exprofesso disputat. Respondeo, non trahere quidem ea membra dictos nuper succos vt trahant: sed vt dictum anteà est, vtilitatis cuiusdam maximæ, quæ toti animanti accedit causa. Illud autem non in ipsorum membrorum, sed in nostri conditoris intentione est positum, vt nuperrimè diximus pharmacum bilem trahere expurgãdi totius corporis gratia, quanquàm illud est in medicamenti natura, & in medici consilio. Sit ne aliquis peculiaris finis illarum particularum, quo excrementa trahunt quæstio est physica: medicis enim dicta sufficiunt. Sed non dubium est, quin vtilitatis alicuius gratia, illa operentur, Omnia enim natura constantia operantur propter finem: sed hic finis non est nutritio, magis quàm in ea actione qua trahitur ferrũ à magnete, aut pituita ab agarico. Sed aut est rei similis propinquitas, quàm res omnes procurant, aut quodcunq; aliud philosophis libuerit dicere. Medicas enim præcipuè hoc in opere quæstiones scribimus.

Solũtur obiectiones.

Caput quartum. De de pilorum & vnguium nutritione.

Agitatur contro.

DE pilorum & vnguium nutritione controuersia est non leuis. Nam videntur hæc non minus reliquis nostri corporis membris incrementum recipere: ex minoribus enim apertè maiora fiunt: accretioni verò subministrat nutritio. Primo libro De facultatibus naturalibus: & secundo De temperamentis concedit Galenus similem stirpibus habere illos generationem. Tamen libello Artis medicinalis capite nono referens differentiam membrorum inquit: Capillorum autem, atque vnguium, neque gubernatio vlla est, sed generatio tantummodo. Quod nihil est aliud, quàm generari quidem hæc ex recrementis, nõ nutriri, neque facultate aliqua naturali regi. Quod de capillis non reliquit Galenus sub dubium sed secundo De temperamentis illorum ortum sic enarrauit: Sin veluti fuliginosus, crassusque, & terreus vapor sit, subinde contingit, vt in angustis spiramentis impactus, neque facilè rursum intrò redeat, neque vacuari possit. Hunc igitur alius rursum è profundo subiens ferit, prorsumque impellit, tum hunc rursus alter, atque illum alius: ac multos mihi eiusmodi vapores fuliginosos, alium super alium impactos tempore complicari, coniungique intellige: ac tale quodammodò efficere corpus: quale est, ea quæ foris cernitur fuligo. Igitur hinc facilè intelliges, capillos ex fuliginoso vapore à recrementis siccis sublato habere ortum: augeri verò perpetuò nouæ fuliginis accessu sine opera facultatis alicuius alentis. De vngui b⁹ scripsit, secũdo De anatomicis administrationibus capite vltimo in hũc modum. Verũ in vngues hæc nõ dispensantur, eò q⁹ pilorũ, modo

Cõis opinio. modo ſuccreſcentes, augentur. Ex his locis omnes ferè colligunt, vngues, & capillos excrementa eſſe, augeriq́ue minus propriè, arquè nullo pacto viuere, eoq́ue inter partes corporis nullibi à Galeno, aut ab Ariſtotele recenſeri: aut ſicubi recenſentur, non eò quòd aliqua participent vita, ſed quòd alicuius gratia ſunt factæ, nempè vngues ad comprehendendum res minimas, vt dicitur primo De vſu partiũ:

Opinio altera re probatur capilli ad ornatum. Sunt quidam alii Ariſtotelici dicentes, capillos, & vngues viuere animalente, non tamen ſentiente. Sed mihi horum ſententia videtur multo improbabilior. Nam ſi his particulis ratio vitæ denegãda eſt omnem partem animæ puto denegarioportere. Contemplare enim capillorum ſubſtantiã & eã tã ſiccã, & exuccẽ: videbis, vt nutriendæ illius nullam rationem commodam inuenire poſsis præter congeſtionem fuliginis, vt in fornaciũ caminis copioſę fuligines colligũtur Præterea, ſi non ita nutrirẽtur pili, ſed alimẽtũ ĩ ſe aſſumerẽt: & cõmutarẽt qd obſecro impedimenti eſſet, quominùs augerentur ſecundum latitudinem, & altitudinem, ac non potius ſecundum ſolam longitudinem? Galenus etenim hanc reddidit rationem ſecundo De temperamentis: Quantum denſatum eſt, tãtum etiam per tranſitus anguſtiam ſtipatum, in anguſtam prorſus redactum eſt formã. Tu qui vim altricem das capillis, ſi quid potes, aliam rationem inueni. Nobis itaque hæc opinio diſplicet. Diſplicet etiam ea, quæ perinde habere vngues, atque capillos ſtatuit. Nam,

Autoris ſententia quantũ ego intelligo, de ſententia Galeni, intereſt multum. Capilli enim generantur, vt diximus ex recrementis nullius vitæ participes: vngues verò, non minꝰ quàm reliquæ corporis partes, membra ſunt, alimẽto nutriuntur, viuut & ſentiunt. Docet hoc, ipſum experimentum in regenerandis vnguibus, cùm ex vulnere decidérunt. Regenerantur enim, non aliter quàm reliquæ partes, cum deficiũt vt callus, inquam, in oſsis fractura, aut caro, in cauo vlcere, expurgata carne ſubiacẽte, & ſiccata mediocriter: & in pueris citius, vt quibꝰ fortis eſt facultas altrix, ſubcreſcũt. Quod euidenti eſt argumento, à naturali facultate ipſos oriri, nõ aliter ac reliquas particulas mutatione alimenti. Quod vero ſentiant, docet dolor vnguium, qui ſolet eſſe moleſtiſsimus. Dices ex neruis id habent, qui inſeruntur in illorum radices. Fateor. Sed oſſa vnde habẽt? Quin & ipſa caro, vnde habet? An non ex neruis? Galenus ſecundo De anatomicis adminiſtrationibus, ad finem, ſermonem inſtituit de vnguibus, vbi ita ſcripſit: Pari modo ſanè & vngues, ligamẽto quodam extremo internodii termino coniungit, ſymphiſi verò carni, cutiq́ue, intrinſecus vniuerſim, extrinſecus toti radici adnaſci fecit. Cæterum in radicem ipſam, non modo neruus, ſed etiam arteria, venaq́ue porrigitur, vnde ſenſum vitam, & alimentum, ſicuti aliæ partes, accipiũt? Hæc Galenus. Quod ſi gignerentur vngues ex recrementis, vt pili, nequaquam acciperent radicibus venam, vt neque illi. Quod ſi cui libeat dicere: Fiunt ex redundanti à vena alimento, non concocto illic denuò, & ab altrice vi confecto, ſed veluti concreſcente: intelligat hic, nulla ad hanc rẽ fuiſſe opus arteria, cũ neque vita. Quare cum neruum, venam & arteriam accipiat, vita, natura, & ſenſu potiatur neceſſe eſt. Quòd ſi quæras. Qua ergo in re cõuenit vngui cum capillo. Hac vnica, quòd alimẽtum recipit per radices, nõ circumquaque æqualiter, vt reliquæ partes. Nam ſunt partes quædam, quas præuidit natura attritum iri ex colliſione: huiuſmodi ſunt dentes & vngues, proĩde his dedit venas, arterias & neruos, nõ circũquaquè diſtributos, vt alueolos, ſed immiſſos à radicibus, quò in inferiori parte nutriantur, & viuant, & ſentiant: impellant q; perpetuò ad ſuperiorem, quod ſufficiat attritui perpetuo. Nam quæ circumquaque nutriuntur, eum ſecundum omnes differentias conſequuta ſunt iuſtum incrementum, nõ creſcũt amplius. Sed quæ à radicibus nutriuntur, impulſu augentur ſemper ſecundum longum.

Extremi vngues nõ viuũt. Ex dictis fit, vt extremi vngues multum iam à radice recedẽtes, nequè viuant amplius, neq́ue nutriantur propriè: ſed ſolo impulſu: fiũt que quales in carne fieri ſolent calli ſupercreſcentes, In quam ſententiam ſcriptum eſt ab Hippocrate libello, De alimento, In pilos alimentum, & in vngues & in extremam ſuperficiem intrinſecus peruenit. Vocat Hippocrates extremam ſuperficiem, quam anatomici hodie vocant cutem non veram, quę intrinſecus alitur acceſſu ſubſtantiæ, ſed iam non viuit, vt extremi vngues. Igitur ſũt in modo nutritionis vngues dentibus ſimiles: quos tamẽ non eſt dubium viuere, quare neque vngues. Sed quod à Galeno libro Artis medicinalis dictum eſt de extremis vnguibꝰ volo intelligi. Nam partes quæ ad radices ſunt ſitæ, facultatem habent naturalem, vt oſſa. Sunt quiar gumentẽtur, hæc omnia, capillos, ſcilicet, vngues, & dentes, nõ viuere: quia vel in demortuis hominibus videntur augeri. Sed neque hoc quicquam habet veritati, quam explicui

Argum. ſoluitur.

mus,aduersum:sed monstrat,capillos fieri ex recrementis:crescunt enim re vera in cadaueribus:vngues verò,& dentes,qui iuuritione fiunt,non ita,sed exesis subiacentibus partibus,redduntur prominẽtiores,nulla ex parte aucti. Sed de capillis,& vnguibus hæc sufficiant. De dentibus dicturi sumus ,procedente sermone plura. Quarè modò ad aliam quæstionem conuertor.

Caput quintum. De ordine generationis membrorum.

QVæ sit particula , quæ primò consistit, dum fœtus formatur(si modo simul nõ fiunt, Nam hoc etiam est in controuersia)ipse nouit euidenter, qui formauit eã creator:quemadmodum Galenus dixit, vbi pauca quædam de hac quæstione scripsit. Sunt tamen hac etiam de re,aliòqui obscurissima, diuersæ opiniones,& probabilia argumenta. Quorum nonnulla ad demonstrationem proximè accedunt,alia non adeò euidentia sunt, sed quæ nequè ipsa probabilitate carent. Multi considerant omnium membrorum corporis mutuum consensum,& vt omnia omniũ indigeant opera,& vt vix aliquod tam ignobile inueniri possit, quod reliquis omnibus vtilitatis aliquid non tribuat: hepar nimirũ cordi & cerebro alimentum præstat,cor illi vitã cerebrum exiguum quendam sensum,ne scilicet omnino planta sit,rependit. Ventriculus hepati præparat:accipit à cerebro acutum sensum : lien, vesica parua,& renes hepar expurgant,& ab illo recipiunt nutrimentum. Pulmo præparat cordi aërem,cor illi alimentum mittit,quàm expurgatissimum. Et,vt in summa dicam,omnia omnibus indigent. Quarè vna omnium conspiratio:omnia sibi consentientia,vt mirus dixit Hippocrates. Instrumẽtis etiam,quò seipsis mutuò fruantur, annexa sunt. Sub venis arteriæ deferuntur,venis & arteriis nerui,fibris prætenuibus annectũtur. Hæc igitur illi mente cogitantes, omnia membra simul generari conijciunt: aliòqui (vt ipsi opinantur) nequè consistere possint, vtpote singulis,omnibus, quò conseruentur indigentibus:& otiosa etiam sint,quæ primò constiterint,vt quæ interim,reliquis nihil impertiantur. Est,dicunt, particularum nostri corporis dispensatio,similis politicæ gubernationi,in qua quæuis pars propter alias est,& nulla sine aliis potest consistere. Quare cum natura nil faciat otiosum,& iners,omnia membra simul necessario generabit. Itaque hi homines censent, virtutem generandi, ex vtroque semine & sanguine menstruo commixtis,omnia membra simul delineare. Qui concedere possunt, si quod experimentum pro contraria sententia adducatur ex dissectione partutientis,nonnulla membra ante alia apparere,cerebrum scilicet,hepar,& cor,ante renes & intestina : sed non citius generari incipere. Est certè horum ratio probabilis. Cæterum contrariæ opinioni afferentium membra non simul oriri, sed naturali quodam ordine alia post alia, omnes ferè medici adhærent : & de ordine disceptant . Primum ergo probandũ est,non oia simul cõsistere: deinde secunda controuersia est constituenda. Proportio quædam est naturalibus ad arte facta. Nam & in his quæ arte fiunt, vt in ænea statua,gratia exempli,est quædam capitis ad collum , huiusque ad humeros , & reliquorum ad singula proportio:quam si aut auctũ, aut minutum, excedit aliquod membrum , deformis continuò, monstrosaque imago fit. Sed quæ talia fiunt arte, non omnia membra simul , sed hoc recipiunt ante illud . Præterea, oĩs generatio est via ab imperfecto ad actum perfectum. Nõ ergo mirum,si in principio generationis , hæc quoquè imperfectio fit,q̃.d.mẽbrũ aliquod,sibi soli viuẽs,aliis nõ subseruiens,dum perficitur fœtus, consistat. Si enim tale aliquod faceret natura membrum,vt nequè in animali perfecto , alicuius esset vsus, & animali , aliisque nil præstaret; meritò accusaretur inertiæ: sed quòd hoc mẽbrum interim sibi viuens,aliis postea profuturum,in principio generet,vt qui iacit fundamenta,principium futurum fœtus,qui nondum consistit: præuidentiæ , & ordinis causa potius commendatur. Est igitur in animali perfecto gubernatio membrorum politicæ similis,sed in imperfecto fœtu nõ ita. Adde(nã eorũ quæ naturà fiunt,eri: exẽplũ cõmodi⁹) plãtarũ partes,ex iacto in terrã semine,nõ simul generari. Primo.n. prætenuis quidã caulicul⁹ & imbecillimę radices à caule maiori,ac firmiori facto:deinde ramuli,ab his postea frõdes, vltimò & poma pẽdẽt. Sed q̃ ad generationẽ attinet,nil videtur iter plãtã & hoiem interesse. Naturãlis.n . vis , quam altricem animam dicit Aristoteles , concupiscentem Plato,animabus est communis. Virtus vitalis,& animalis à planta animalia distinguũt:& à brutis hominem ratio . Sed generatio naturalis potentiæ,eius scilicet,quæ & homini ineſt & plãtæ, est opus. Ergo vt in plantis accidit, ita

Opinio asserẽtiũ oĩa simul mẽbra generari.

Cõtraria cõis medicorũ opio.

& in hominum generatione probabile eſt accidere. Adde quod (firmiſsimum eſt argumẽtum) ex diſſectione, illud oculis ſe præſtare cõſpiciendum, vt procedente ſermone declarabo. Quò minùs eſt iam huic primæ cõtrouerſiæ relictus locus. Sed ad ſecundam controuerſiam opportunè iam accedimus. Cum de ordine generationis membrorum diſſentiãt medici: de membro, quod primo loco generantur præcipuè contendunt. Nam reliqua omnia ſine controuerſia tranſigunt. Galenus cum Hippocrate hepar primum omnium cõſiſtere opinatur: contra ac Peripatetici philoſophi, qui cor ante alia fieri dicũt. Quibus vt in aliis pleriſque, accedit Auicenna. Primæ opiniõis hæ ſunt rationes. Illud membrum, cuius opera primum indiget animal, debet primo loco generari. Huiuſmodi autem eſt hepar, eſt enim virtutis naturalis prima ſedes, vt cor vitalis, & cerebrum animalis. Viuit fœtus altrice vita primùm, deinde vitali, animali vltimo, cum ad integrum complementum animal peruenit. Igitur qui ordo virtutum eſt, idem eſt generationis membrorum. Quò fiet vt omnium primum hepar generetur. Nam hoc non genito, nullum aliud poteſt conſiſtere. Non enim conſiſtit, niſi nutriatur: ſed neque nutriri poſſe contingit ſine nutrientis virtutis prima ſede. Adde & facilitatem generationis hepatis illud comprobare. Nam ſi non alia ratione, hac ſaltem hepar generetur primò, quòd ex ſanguine tantum fuſo, ſine magna commutatione fiat. Si quis enim ſanguinẽ in aquam fũdat, ex coagulato ſanguine ſubſtãtiam hepati omnino ſimilem efficiet. Cùm ergo omnia ex ſanguine fiãt, & nutriantur: vel hoc nomine, quòd facillimè fiat, omnium primũ hepar generetur. Præterea, cũ in pueris recens natis, firmiſsima ſit virtus naturalis, animalis imbecilliſsima,, vitalis mediocris: cõſiciendum eſt, aliis firmioribus ſignis non renuentibus, hepar primo loco, cor ſecundo, cerebrum vltimo inter hæc præcipua membra generari. Auicenna contra cenſet, vt qui veriorem cenſet opinionem philoſophi de cordis præcipatu, opinione Galeni. Sed de his poſtea dicturi ſumus. Verùm & ſi virtus naturalis ĩ hepate ſit, vt in prima præcipuaq; ſede: tamẽ primo loco generari oportere, non admittit. Non enim, inquit, hepar poteſt propria virtute vti, neque aliquod aliud membrum, niſi ſuum temperamentum, & ſuæ virtutes in fluxu caloris vitalis, quià corde fit perpetuò, cõſeruentur. Sublata ſiquidem cordis vi, omnia emoriũtur. At verò etiã ſi reliquorũ oĩum actiones ceſſent: niſi cordis actio tollatur, omninò morietur nunquam. Ergo neceſſe eſt, cor primo loco generari. Hoc enim ſolum ſine aliis videtur poſſe conſiſtere, & operari. Quod ſi nutriri non poſſe ſine hepate dicas, duo reſpondet Auicenna, & cor interim nutritione non indigere, quia parua aut nulla reſolutio fit: & ſi qua fiat, reſarciri generatione, quæ à virtute in ipſo ſemine, & generante ſpiritu eſt. Sed illud etiam licet addere, virtutẽ naturalem nõ influere more aliarum, ſed ſingulis membris eſſe inſitam (quod paulò infra in hoc ſermone monſtrabimus) atque ita cor nullatenus hepate indigere. Ergo ſunt hæc argumenta, & hæc reſponſa probabilia. Quare parum abeſt, quin vera ratio à probabili hac labefactaretur: niſi quod recta ratio inuenit eui dens experimentum declararet, cui in hac cõtrouerſia ſolum credendum cenſeo. Puella illa pſaltria, quæ iuſſu Hippocratis ſepties inſiluit in terram, ſexto à cõceptu die, libello De natura infantis, genituram in terram emiſit cum ſtrepitu. Erat autẽ perinde, ac ſi quis crudi oui putamen extraheret, vt per interiorem membranulam, iterior humor pelluceret.

agitatur contro quodnã gẽneretur mẽbrum primum.

Experimẽto Hippocratis veri-fícatur.

Talis erat genitura, rubrumq́ue ac rotundũ quiddam continebat: in membrana fibrę quędam venularum albę, ac craſſæ cernebantur, ſanie craſſa ac rubra inuolutæ, extrinſecus circum membranam cruenti liuores, in medio tenue quippiam hiabat, qui videbatur eſſe vmbilicus, quo fœtus primum reſpirat. Ergo cũ adhuc fœtus in principio generatiõis erat, cõtinebat nihilominus corpus illud rubrum, ac rotundum, quod proculdubio hepar erat: cor autem nõdum erat, neque cerebrum. Quòd verò illud hepar ſit hĩc diſces. Dum fœtus in vtero continetur, per vmbilicum recipit alimentum, per vaſa ſcilicet alimẽti, quæ ab vmbilico producuntur. Et hæc vaſa, vnica inquã vena duæ arteriæ (quanquàm Galenus duas etiam venas eſſe affirmet) ante reliqua omnia generantur. Ergo per illa deportatur ſanguis ad nutritionem, & ad generationem interiorum membrorum. Sed recta conſpicitur illa venula, tendere ab vmbilico ad hepar, ab illo rurſus ad cor pgredi. Ergo primo generatur hepar, cùm præcipuè tã facilem habeat generationem, vt ex effuſo ſanguine circa principium diſtributionis venarum in radices, & ramos, ſteuæ modo concreſcat. Scio Auicennã hic reſpõdere, ĩ illo putamine cordis etiã fuiſſe delineationes, & has etiam ante ipſum hepar, verùm prę paruitate non tam fuiſſe conſpicuas, & materiam cordis generationi, per

Quæ pro parte cõtraria ſũt ex Auic. ſentẽtia.

duas

duas arterias potius, quam per venam deferri. Illæ enim prius cordi, quam hepati se inserunt. Verùm tamen, quanquàm hęc ita dicãtur, contra rei euidentiam sunt: si modo antiquis, & probatissimis autorib⁹ de re præcipuè quam experti sunt, credi oportet. Et multis etiam experimentis cognoscim⁹, partes corporis non generari, antequàm earum sit necessarius vsus. Nam neque dentes generantur, vsque dum est opus solidiori cibo vesci: neque cornua tauris nascuntur, vsque dum præ reliquorum membrorum firmitudine, possunt cornu petentes, se defendere. At verò dum fœtus planta est, nullatenus corde eget: non enim ad pulsandum. Nam hæc actio viuentis est: ad calorem hepatis, & reliquorum membrorum multò minus, cùm vterus eo tempore sit calidissimus, & semen spiritus sit, & caloris vitalis abundans, & maternus calor, etiã
Epilog⁹. influat fœtui cum alimento. Ergo (vt tandẽ huius quæstionis finis hic sit) membra, dum formatur fœtus nõ fiunt simul: sed hepar primũ, deinde cor, vltimò cerebrum. Atque dũ præcipua hæc membra generantur, simul fiũt quæ illis seruiunt, aut illorum custodiæ dicata sunt. Cui rei rursus testimonium præstat, quòd os capitis, craneum dictum, vltimo cõcreuit. Nam adeò tenue est, atque imbecillũ circa sinciput, vt per ipsum in nuper editis, cerebri agitationem nõ solum tactu, sed etiam visu perspiciamus. Sed de his hactenus.

Caput sextum. Præstet ne vtrunque semen efficientiam, an muliebre materiam solam

VIdeo controuersiam hanc, non tam esse de membris, quã de virtutibus. Sed quoniam ab illa, multæ aliæ de membris pendent, proposita hoc loco est. Sunt hic contrariæ opiniones, Aristotelis, & Galeni. Medici verò omnes, relicto Aristotele, sui Galeni opinionẽ veriorẽ esse censent: quò min⁹ nobis
Arist. sẽtentia. hic est immorãdum: sed quò breuiùs fieri poterit, vt res declaretur, danda est opera. Aristoteles semen virile solam efficientiam præstare, fœmineum solam materiam, putat. Nõ nulli Aristotelicorum, ita de sententia illius rem declarant. Semen occurrere sanguini mẽstruo (quem solum videtur docere Aristoteles, mulieres generationi accommodare) & energiam, vim, actionem illi infingere: deinde foras effluere: Alii non ita, sed Aristotelẽ sensisse fœminam solam materiam præstare: virum, & materiam, & vim generandi. Quę sẽtentia non adeò facilè conuinci potest: cõuincentur tamen ipsi, non minus quàm priores, perperam suum autorem intellexisse. Nã primi illi videntur legisse tantummodo duo loca primi De generatione animalium: in quorum primo in primis verbis Secundi capitis ita scripsit: Nam vt diximus Generationis principia, illa quis posit statuere marem, & fœminam: marem, vt quod motus, & generationis principium contineat: fœminam, vt quòd materię. Inferius aliquantulum in eodem libro ita dicit: Sed accidit, quemadmodum consentaneum est, quoniam mas formam, & principium motionis: fœmina corpus, & materiam exhibet: sicut in lactis coagulatione, corp⁹ est lac, succus verò, vel coagulum, est quod principium concretionis præbet. Ex his opinatur Galenus, illos collegisse, ita fieri oportere, vt, scilicet, cum coagulationem effecerit: semen effluat. Cæterum, neque hi, neque secundi alii, quos diximus, legisse videntur caput tertium Secundi De generatiõe animalium: in cuius capitis principio: Consequens statim est (inquit) vt dubitemus, & dicamus in immittẽtibus in fœminam genituram, si nulla illius pars geniti fœt⁹ pars efficitur, quò vertitur corporata illius substantia: siquidem facultate, quæ in ipsa est, operatur. Hæc in principio capitis, in fine: Corpus verò (inquit) genituræ, in quo vnà semen animalis principii prouenit, partim separabile à corpore, qua in parte diuinũ quid comprehenditur (huiusmodi est: quæ appellatur mens, siue intellectus) partim inseparabile. Hoc genituræ semen: quod quidẽ, humidæ est naturæ & aquosæ dissoluitur, ac in spiritũ abit. Hactẽ⁹ Aristo. Quib⁹ verbis apertè docet, semen in vtero receptum, in flatus abire. Quare de sententia illius, nequè effluit, nequè fœtus fit materia. Sed his omissis: vr cumque intelligatur, falsam esse huiusmodi opinionem, iam indè monstro. Si semẽ solam præstaret efficientiam, & nullaten⁹ materia generationis fieret: necesse esset, illud, statim ac sanguini mẽstruo principium coagulationis præstitisset, aut hac, aut illa ratione extra vterum mitti: nam non potest diutius in vtero morari, quin putrescat, quandoquidem non coquitur (non enim commutatur, sed commutat) quòd verò immutatum omni no manere non posit, nec cõcoctum, nec putrefactum, ex loci, in quem incidit, calore cognosces, & ex eo, quòd retentum semen, cum ad generationem non retinetur, solet excitare grauissimos morbos, & symptomata venę nisi symptomatis similia: at verò non mittitur

Malèquidã Arist. intelligunt.

Reprobatur Aristo. sententia.

extra

extra vterum ſemen poſt cõceptum, quin potius eo tempore os vteri clauſum eſt. Et vterus compreſſus melius ſemen apprehendit et fluere nõ permittẽs. Hippocrates quinta particula Aphoriſ. 51. ita ſcripſit. Quæcunq; utero gerunt, iis uteri oſculum clauſum eſt. Hoc ita fieri, Hippocrates & Galenus multis argumentis ab experimento deſumptis memoriæ prodiderunt. Hippocrates vt paulò antè diximus, vidit ſemen contentum præ tenui pellicula ſexto die à conceptu excidere. Puella verò illa, non aliter cognouit, ſe cõcepiſſe (nam ſexto die quæ alia ſigna forẽt?) quàm quod exproximo coitu nihil exciderat. Galenus multa animalia parturiẽtia, quò huius rei compararet ſibi certam euidentiã, diſſecuit. Nequé tamen hoc eſt ſcitu difficile ſed cuilibet licet, mulieres hac de re cõſulere: hæ enim, ita ſibi ſentiunt accidere. Nimirum, vt dicitur ab Hippocrate libello De genituræ: Si fœmina partus perita ſit, & cognouerit, quando genitura non exciderit, ſed intus manſerit ſciet, qua die intra ſeipſam concepit. Sed ſupereſt cum Ariſtotele reſpondere, nõ efflure ſemen, ſed in halitus abire: atquè proinde mulieres, tum ſolùm nullum qui ſentiri poſſit effluxum pati, cum cõcepêre. Sed cõtrà eſt quòd ex parua humoris portiõe, multum aëris generatur, quare ſtatim à conceptu vterus ſentiretur inflatiſsimus, ac maximè elatus. Cuius contrarium omninò apparet. Si quis enim tumor in vteri regione eſt, eo tempore ſubſidet vtero compreſſo, & circumquaquè materiam conceptus comprehendente. Præterea neceſſe eſſet, illos flatus, aut tẽpore partus, aut alio prius, cum crepitu per pudendũ exire: non aliter quàm per ſedem erumpunt, qui colliguntur in inteſtinis. Præterea, ſi ex ſemine non fiunt fœtus partes, vndè fiunt oſſa, arteriæ, venæ, & nerui, & membranæ, & quæcunque membra ſolida à medicis appellãtur? nam carnem, & viſcera, hepar ſcilicet, lienem & cordis carnem, ex ſanguine menſtruo fieri probabile eſt. Sed ſolida membra multum à ſanguinis diſtant ſubſtantia. Dicunt pleriq; de ſententia Ariſtotelis ex ſemine fieri, cæterum muliebri, non virili. Sed hi nõ videntur aſſequi illius mentem. Solum enim ſanguinẽ materiam præſtare docet: fœminam verò, aut nullum ſemen emittere, aut tenuem quandã ſaniem, & infœcundam. Sed huic argumento vltimo, reſpondet Ariſtoteles, & neruum & venam fieri ex ſanguine, non minus quàm carnem. tamen hanc fieri vnica commutatione illa pluribus. Non aliter quam in edito iã infante, nutriuntur ex ſanguine: quia ex illo ſucco fit albus ſuccus, ex quo deinde ſolida membra alimentum recipiunt. Quero tamen ab illo, nunquid ſeminis ſubſtantia, non eſt ſubſtantiæ nerui valde ſimilis? ergo ex ſanguine, quò neruus generetur, oportet pri⁹ ſuccum fieri, ſemini ſimilem, nam & oſsium medulla, & albi ſucci, quibus in nobis ſolida nutriuntur, ſemini ſunt omnino ſimiles. Quorſum ergo natura, aliôqui artificioſa, & quæ nil fruſtra machinatur, expellat ſuccum, quẽ habet, iis quæ generanda ſũt, ſubſtantia ſimilem, & alterius confectionem exordiatur? nam quid, quæſo, incommodi eſt in eodem ſemine virtutem eſſe formantem, & eiuſdem materiam ad fœtus generationem confici? nunquid in plantæ aut herbæ ſemine, non eſt virtus illius generans: & tamen ſemẽ in terram cadens ipſum conficitur, & in ipſã plantam mutatur, vim ſimul præſtans, & materiam? Quod ſi lubet dicere, in ſemine eſſe tenuiſsimam quandam partem, ſpiritu plenam quæ præ tenuitate commoda materia non ſit, in qua virtus generans viget: hic ſermo nõ carebit probabilitate. Cæterum illud apertè intelligitur, vtrumque ſemen, eſſe materiam generationis ſolidorum membrorum. Corruit igitur opinio Ariſtotelis: qua, ſententia Hippocratis multò verior eſt: vtrunque parentẽ ſemen emittere, & vtrunque ſemen, præſtare materiam, & vim. Nam & illud etiam eſt maximè probabile, muliebre ſemen vim habere generandi. Nam ſi ſemel monſtratum eſt, fieri, poſſe, vt in ſemine ſit vtraque ratio cauſæ, materiæ inquam, & efficientis: quid prohibet ſemen muliebre energiam habere? An frigiditas muliebris temperamenti. Hoc illud vnum facit, vt virtus efficiens, minus in hoc vigeat, quàm virili, ſed vt tollatur, non facit. Habet enim ſuum calorẽ, & ſatis copioſum. Sed dicet aliquis (nam quæ à vulgarib⁹ philoſophis: hinc inde dicuntur, contemno) ſi vtrunque ſemen, vtrunque præſtaret, poſſet fœmina ſine concubitu, ex ſeipſa concipere, quo nil videtur abſurdius. Reſpondendum videtur, muliebre ſemen, etiam ſi res habeat, vt diximus, tamen minoris eſſe virtutis, quam vt ſolum ſufficiat ad conceptum: quoniam frigidius eſt virili. Sed contra eſt, quòd Hippocrates libello De genitura, ita inquit: Quandoque quidem fortius eſt ſemen à muliere emiſſum, aliquando debilius: ſimiliter & quod à viro, & eſt tum in viro fœmineum, tum maſculinum ſemen, atquè itidem in muliere. Vnde cõſtat fœminę ſemen aliquãdo maſculi ſemine fortius

Hipp. & Gal ſen. tia aduer ſa Ariſt. multo ve rior.

Obiectio

tius esse, aliquando debilius. Sed dicet aliquis quanquàm ita fieri posset: verùntamen ambo semina coniuncta, maiorem vim habere, atquè proinde neutrum illorum sufficere ad generationem. Sed neq; hæc solutio videtur satisfacere. Quandoquidem, vt Hippocrates inquit loco citato tam à viro, quàm à fœmina potest prodire semen fœmineum, & masculinum. Dicitur autem eo in loco fœmineum semen, quod debile est: contra masculinum, quod forte. Itaque (inquit) si ab vtroque parẽ tum prodiit fœmineum semen, generatio quidem fieri potest, sed generabitur fœmina. At verò videtur vnicum masculinum semẽ, du obꝰ fœmineis ęq̃les posse habere vires. Quare fœmina, quę ex natura sua masculinũ habet semen, non est quòd nõ possit, ex sesola cõcipere, præcipuè, cum quantum de virtute seminis detrahitur, quia solum est: tantum post fœtus debilitate rependi. Ita vt conceptio quidem fiat, sed fœminæ, atquè illius, si placet debilissimæ. Quare cùm hactenus nil videatur in fœmina deficere, quò minus sine concubitu concipiat, quippe quã in seipsa materiam, & efficiens principium habere diximus alia quærenda ratio videtur, quæ clariùs doceat, fœminam non posse sine viro concipere. Est autem hæc vnica ratio, & quæ maximè redargutione caret: Si fœmina non est caloris maximi, nequè semen est multæ actionis. Si verò calidissima est, minimè est excrementis abundans: ac proinde nec satis habet multã materiæ copiam, ad fœtus generationẽ, quarè necessariò in muliere, aut debilius est principium, quàm vt solum posit coagulationem facere: aut materia deest, quæ fœtui pabulũ præstet. Hanc vero esse firmissimam rationem, non alicuius principii efficientis, aut materiæ defectũ, hinc cognosces, qꝺ fœmina sępe ex se sola solet vtero concipere: fœtus tamen ad pfectionem nunquam producitur. Ex his tamẽ in perfectis conceptionibus, quæ dicũtur molæ matricis generantur, & informia carnis frusta. Sed de hac quæstione hæc sufficiant.

Obiectionis dilutio.

Caput septimum. An ex omnibus membris semen decidatur, an ex solis vasis seminariis.

ARistoteles primo De generatione animalium capitibus decimo septimo, & decimo octauo, vertit in dubium, an ex omnibus membris proueniat semen, an non ex omnibus, sed ex aliquo illius generationi à natura destinato: & refert contrarias sententias, & vtriusque præcipua argumenta. Multi, in quibus est Hippocrates libello De genitura, & libello de aëre locis & aquis, ex toto corpore semen decidi putant. Atque hi, qui in hanc sententiam conuenerunt, in contro uersiam deinde constitutum esse dicunt, quid sit. Atque ita illi inuicem, in diuersas senten tias distributi sunt: aliis dicentibus, ex omnibus membris cùm liquantur, prouenire, aliis esse excrementum, aliis commodum alimentum redundans ex tertia concoctione. Hãc secundam controuersiam, nos neattingemꝰ quidem. Quandoquidem contrariam sententiam, quæ non ex toto corpore profluere docet, cum Aristotele & Galeno veriorem esse censemus. Sed prima controuersia agitanda est, vt quod in ea est verisimum, eluceat. Prioris sententiæ hæc sunt firmissima argumenta. Filii eatenus solent similes parentibus generari, vt & habitudinem & speciem parentum proles referat, vt inquit Hippocrates libello De locis & aquis, Scythæ macrocepha li dicti, quoniam longis erant capitibus, fasciis quibusdam in longum obductis: tamẽ deinde sua sponte macrecephalos generabant. Id quod omni videtur carere ratione probabili, nisi semen ex omnibus membris proueniat, & proinde talia magnitudine, figura, & specie generentur, qualia illa à quibus semen decisum fuerat. Addunt teste Hipocrate in eodem libro venas quasdam esse post aures, quibus incisis, steriles homines redduntur, Quod nulla ratione fieri posset, nisi aliquid seminis ex capite defluere coitus tempore. Præterea non illa solum cum parentibus similitudo est, quam diximus, natis: sed & si manci sint parentes, manci fiunt: & si qua cicatrix in facie est, aut in alio quodã mẽbro patris, hanc quoque accipit filius. Quoniam scilicet, cum deficit parenti membrũ aliquod deest quoque illius in genitura pars efficiens: & quæ pars ex membro, cui est cicatrix, fluxit, talem quoque refert figuram. Ex voluptate etiam, & extenuatione, quæ ex nimio coitu fit, illud potest intelligi: nam tempore coitus omnium membrorum sentitur voluptas & resolutio. Extenuantur etiam membra omnia ex nimio coitu. Tamen si ex vnico mẽbro decideretur, illud solum extenuaretur, ex immodico seminis fluxu, non omnia. Præterea ratio videtur conuincere, vt quem admodum totius est aliquod semen efficiens: ita cuiusque partis aliquod sit, aliòqui mẽbra sine semine generarentur. Tamen nulla est ratio, qꝺ ex hac seminis parte crus, ex illa brachiũ fiat: nisi hæc ex crure, illa ex brachio

Hippo. sententiæ.

Argum. sententiæ Hippo.

Arist. et Gal. sentētia Hippo. cōtraria.

brachio decidatur. Talia cum effundant mille argumenta, cæterùm Aristoteles, & Galenus contrariam tuentur opinionem. Quorũ præcipuas rationes hic commemorabo. Nã eorum vterq; per se acutissimè conuincit hãc sententiam: ille libro primo De generatione animalium capite octauo, quo loco ita argumentatur. Si semina animalium ex omnibus mẽbris profluerent, stirpium quoque semina ex oĩum illarũ partibus decidertur, nã cum animalia ab stirpibus animali virtute & vitali distinguantur: tamen ijs, quæ ad naturalem potentiam, nutrientem, & efficientẽ spectãt, nil differunt. Sed stirpes, etiam si ab illis multæ, atque illæ maximę partes abscindantur, producunt nihilominus semina. Quare neque in animantibus videntur ex omnibus mẽbris prouenire. Prætea aut decidererur ex omnibus simplicibus partibus, vt carne, neruo, osse, & cartilagine: aut compositis etiam, vt facie, & manu. Ex compositis non videtur, qua ratione decidi posit, nisi simplicium gratia, quæ priores sunt. Nam compositæ, ex simplibus constant: simplicibus verò nulla est propria figura. Quare neque hac ratione, esset, quod filii figurã parentes referrẽt, sed solo tẽperamento. Hoc enim est proprium simplicium partium. Prætera necesse esset, cùm ab vtroque parente semẽ profluat, aut binos fœtus, alterum masculum, alterum fœmellam: aut perpetuò hermaphroditum generari. Præcipuè cùm nos monstrauerimus, vtrunque semen præstare efficientiam, & materiam. Nã cum vir, & fœmina reliquis partibus similes sint, genitalium partium forma differũt. Quarè cum ab vtrisque ex omnibus membris semen decidatur, vtramque genitalium membrorum formam in eodem fœtu, aut duplicẽ fœtum necesse esset generari. Adde quòd cũ partes seminis, quæ ab omnibus membris prouenirent, in matricem immitterentur: nõ possent in fœtu inferiora à superioribus, neque dextra à sinistris, neque anteriora à posterioribus iusto interuallo distãtiæ collocari. Quare mostruosum perpetuò prodiret animal. Meliùs ergo multò, quàm antiqui philosophi Aristoteles sensit, semen non esse naturà aptum ex omnibus recedere, sed ad omnia accedere: quod idem est ac si diceret, semen nõ decidi ex omnibus membris: veruntamen vim habere omnium membrorum effectricem.

Galenus his rationibus, quæ acutissimæ sanè sunt, aliam addidit ex his, quæ per anatomen conspiciuntur, desumptam: Arteria, & vena, ad vtrumque testem descendere conspiciuntur: non recto itinere, vt reliquæ omnes, sed variis modis inuolutæ: in his autem anfractibus, quos faciunt, antequàm ad testes perueniant, albescere paulatim sanguinem videre licet. Tum demum, vbi iam ipsos testes attigerint, seminis substantia in ipsis manifestè conspicitur. Vnde constat, in ipsis proculdubiò esse naturam seminis effectricem. Nam ex sanguine in ipsis diutius immorante, ipsũ procrearunt. Est igitur opinio Aristotelis, & Galeni, semen non defluere ab omnibus partibus. Sed dissidet Galenus ab Aristotele, qd Aristoteles, testes semen gignere negauit, sed esse veluti planas quasdam, quæ ex telis à rectoribus appenduntur, quo seminaria vasa in se, nõ cõcidãt, aut distorta sint: sed sint patulæ viæ, & promptę ad seminis eiaculationem. Sed hanc Aristotelis sententiam, si nil aliud, certè ipsorum testiculorum substantia cõuinceret. Illorum substantia est alba, & coagulato semini omninò similis. Quod euidenti argumẽto est, ipsos semine nutriri. Habet enim vnumquodq; membrũ sui alimenti virtutẽ effectricem. Præterea, si testiculi veluti pondera tantummodo appenderentur, nequaquam illorum intẽperies modo pondus non deficeret, posset animal impotens reddere. Sed ob testiculorum refrigerationem, redduntur multi generandi impotes: indiget ergo homo ad generandum, non ponderetesticulorum, sed temperie. Temperies autem, non videtur, aliter ad generationem esse necessaria, quàm generando semen. Adde his, quòd nequè præcisis testibus, mas & fœmina similes fierent toto corpore. Quod qua ratione fiat, paulò infrà dicemus, Igitur stat Galeni sententia, semen nequè generari in solis illis anfractibus vasorum seminariorum: nequè in solis testib⁹, sed in vtrisque. Neque verò rationes, quæ ex contraria sententia adducebãtur, ea inquam quæ habet, ex omnib⁹ mẽbris semen decidi, quicquam efficiunt. Primũ similitudo, quam filiis esse diximus cum parẽtibus, nihil probat. Nam cum in semine, etiã si ab vnico membro decidatur, sit omniũ mẽbrorum virtus effectrix, non mirum, si reliqua omnia membra similia generentur membris illius animalis, ex quo decisum est. Nam quanquàm non est decisum ex omnibus: est tamen singulis membris cum reliquis omnib⁹ eiusdem animalis proportio quædam, & similitudo. Præcipuè, cùm non adeò hoc perpetuum sit: sed sæpe filii parẽtibus suis nulla ex parte similes generentur. Nequè ex mancis manci, nisi rarò. Id quod casu fortasse fit, non quòd

Quo Galeni ab Aristotelis. differat.

Soluũtur cõtrariæ sententiæ rationes.

quòd membri illius semen desideretur. Nam ita perpetuò fieret, nequè posset quoquam pacto, ex manco sanus generari. Adde dictis, filios in multis solere similes parentibus fieri, ex quibus semen decidi nullus dixerit, vt in vnguib⁹, & pilis. Neque magis illud, quod de voluptate dicebatur, quidquam probat. Nã sentitur quædam velut i relaxatio, & resolutio ex motu & calore, in corpore vniuerso. Cæterùm voluptas in eisdem partibus fit, in quibus & prurit⁹. Addebatur aliud de extenuatiõe, qd̃ neq; ipm ẽ efficax argum. si semel extenuationis causa intelligatur. Extenuãtur corpora ex nimio coitu, duplici de causa, cùm propter vehementem exercitationem, & assiduam: tum etiam, quòd euacuato multo albo humore, solida membra priuantur alimẽto. Nam scire licet, succum illum album in testiculis vim quandam ex maiore elaboratiõe comparare: cæterum similem esse ei, quo solida membra nutriũtur, medullis inquam ossium, & arteriarum, venarumque alimento. Propterea enim, & membra, quæ solida sunt, seminalia appellantur, quoniam generantur ex semine, & nutriuntur. Omnia enim membra ex similibus nutriuntur, & generantur. Propterea Plato, in dialogo De natura, ex redundantia huius humoris, qui medulla in ossibus appellatur, quem etiam ille semen appellat, libidinosum hominem fieri, censuit, dicens, Cui verò multum semen fluidumque, circa medullam generatur, vt si arbor, plurib⁹ quàm conueniat fructibus grauida, nimia vbertate luxuriet, is pfectò, multis passim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipsis, earumque fructibus, affectus, plurimum vitæ ob ingentes voluptates, ac dolores furens. Ecce igitur, vt Plato, tam ossiũ medullam, quàm illud quod in seminariis vasis cotinetur semen appellet. Nequè verò possunt hi succi naturã aut substãtiã differre: cũ altero illorum generentur membra: altero augeantur. Differt autem accretio à generatione hocvno, quòd in illa primo formantur mẽbra: in hac non primò, sed illis quæ formata iã sunt, similium omninò partium fit accessio. Igitur materia, ex qua fiunt, eadem omninò est. Adde monstratum à nobis esse, ex anatome, in vena, & arteria, ex quibus anfractus illi fiunt, quorum paulò ante meminimus, semen generari. Sunt verò illa vasa reliquis omnibus, quæ in vniuersũ corpus deducta sũt, substantia simillima. Quare non est, quod reliquæ venæ, & arteriæ nõ possint etiã humorẽ semini substantiã similem, generare. Igitur attenuantur vniuersa membra, non colliquefacta, atque in semen abeuntia, vt qd̃ ex illis omnibus decidatur: sed quoniam vacuatur illorum alimentum. Non quòd medullæ, quæ interiùs in ossibus recõditæ sunt, coitu ad testes defluant: sed quoniam, cùm hic humor ex sanguine generetur, sunt in sanguine partes quædam illi generando accõmodatæ: quæ oẽs, cũ quis immoderatiùs venereis vtitur, insumuntur in testes, & vasa seminaria. Illud quòd ab Hippocrate dictum est libello De aëre locis & aquis, reddi homines impotẽtes ad generandum scissione arteriarum, quæ post aures sunt, proinde fieri putauerim, quod cerebrum imbecille redditur, priuatum influxu spirituum vitaliũ. Quarè, illi ignaui reddũtur & imbecilles, neque potentes laborem coitus sustinere, & satis vehementes edere motus. Solet enim eo tempore cerebrum vehementer laborare. Aut fortasse cum venis præscindebatur neruulus quidam, quẽ Andreas Vesalius, vir in dissectione exercitatissimus, dicit se vidisse in multis, à sexta neruorũ cerebri coniugatione descendere in testes, & vasa seminaria. Sed argumentetur aliquis, contra ea quæ paulò antè dixim⁹: Si ea esset seminis natura, quam retulimus: & in omnibus solidis membris generaretur: possent solida mẽbra, cùm semel essent excisa regenerari. Sed contrarium docet Hippocrates multis in locis, p̃cipuè sexto Aphorismorum decimo nono: & Galenus in commentario. Quod experimẽto etiam cognoscitur. Nam si confractum est os, non potest ossis generatione copulari: sed vniuntur confractæ partes quodam callo, qd̃ substantia quidem multò mollius est ipso osse, dicente Galeno sexto Methodi capit. quinto. Neque verò os solum non potest coalescere, sed neq; vera cutis potest regenerari: sed vt pro osse fit callus: ita pro cute cicatrix tertio Methodi capite quinto. Non igitur semen simile est natura ei humori, quo membra solida nutriuntur: aut huius rei, reddi rationem oportet. Nam multi facilè respõsum esse putant, membra illa ex semine esse genita: atque proinde, si semel perierit, genito iam integrè animali, regenerari non posse, quòd materia generationis non suppetat. Sed hi delirant, non intelligentes, quod paulò superiùs de sẽtentia Hippocratis diximus, eisdem nos nutriri, ex quibus sumus: atque proinde materiã, quæ generationi est inepta, neque incrementum præstare posse. Alii dicunt, etiam si materia sit: non amplius esse virtutem generandi, operari enim generantem virtutem, vt

Aduersꝰ dicta argum.

Quidãra probãtur

Reprobãtur alii.

quo

reprobãtur alii.

que ad formationis complementũ: quod poſt quàm adeptum fuerit animal, ſuccedere nutriẽtem generanti, ceſſante priore. Cæterùm contra hos eſt, q̃ multa membra ſolida quoti die generantur in adultis hominibus. Nam vlcera caua carne implentur noua, que non poteſt non eſſe multis venis, & arteriis capillaribus interſita. Quæ quãquam tenues ſint, habent nihilominus propriã confirmationẽ, & figuram oblongã, & cauam. Libro primo De ſemine Galenus. cap. decimotertio, teſtatur, vidiſſe ſe regeneratas, cùm aliis in partibus, tũ in capite magnas & multas arterias. Libro ſexto Methodi cap. quinto dicit, mollia oſſa, cuius modi in puerulis conſpiciuntur, coaleſcere poſſe. Igitur neq; deeſt materia, neq; virtus generans. Quam virtutem, nõ ego in mẽbris ipſis conſeruari, quò illorum neceſsitatibus poſſet ſubuenire, quemadmodum barbarorum multi dicunt, ſed eandem eſſe virtutẽ cum nutriente dixerim. Eadem enim virtus, quantum intelligo, arteriam diſciſſam vnit, & vnitam auget: ambo enim eadem ratione fiunt appoſito alimento, & commutato ad nutrã nutriti. Quæ ergo, ſi hæc ita ſe habent, ratio eſſe poteſt, quòd tam rarò regenerentur.

ratio redditur cur tãrarò ſolida regenerẽtur, & coaleſcant.

Certè nulla alia, quã illa q̃ Galenus docet lib. primo De ſemine cap. decimotertio, quòd neque virtus tam vehemens eſt, quàm in ipſo vtero, cum fœtus generatur: neque tã eſt materia abundans, quæ neceſſaria eſt ad ſolidorum generationem. Adde membra in adultis facta duriora. Sed, que dura ſunt, vel ſola hac ratiõe, difficulter coaleſcũt, quæ contrà ſunt mollia, Sibuptis vniuntur facilè. Adde etiam, quòd cum in parte aliqua deeſt arteria aut vena, neceſſe eſt, etiam carnem eſſe vulneratam cum verò caro multò facilius, & prõptius generetur, quia mollior eſt, & ſanguis in corpore abundat, antequàm arteria generari poſsit anticipat caro ſupercreſcere, & arteriæ generationi impedimento eſt. Quod ſi quis medicamento carnis generationem cohibeat, eadẽ opera arteriam prohibebit generari. Hę igitur ſunt rationes, quibus rariſsimè membra coaleſcunt ſolida: non defectu virtutis, aut materiæ. Hoc veriſsimũ eſſe, inde intelliges, quod tenuiſsimæ, & molliſsimæ arteriæ, & venæ, quales ſunt capillares, promptè regenerãtur. Neque ſolum hæ, ſed & oſſa etiam in puerulis coaleſcunt. Quoniam in illis robuſtior eſt (6. Methodi. capit. 5.) naturalis virtus, & oſſa ipſa cerea, & mollia. Sed quod omnium maxime, apertam membrorum ſolidorum regenerationem oſtendit ſunt dentes. Horũ enim maior pars decidunt in pueritia, & regenerãtur: vltra quam ætatem, qui deciderint, non ampliùs regenerari poſſunt. Quorum euentuum cauſas reddit Ariſtoteles quinto libro De generatione animalium cap. vltimo, dicẽs inciſorios dentes, qui priores ſunt, lactentib⁹ adhuc puerulis prodire, propter calorem lactis (hoc ipſe euentus declarat. Nam quo calidiore lacte vtitur infans, eò citius erumpunt dentes. Ego addiderim, & exercitationem, cõfricationemque mandibularum) deinde caninos, poſteriores molares, vſque adeò, vt viceſimo anno multis erumpant. Et omnium vltimi nonnullis, vel ſeneſcentibus eruperint. Tamen qui præcoces ſunt, decidunt: ſũt enim anguſtiori baſi, & debilioribus, paucioribusque radicibus, poſteriores hæc habent ampliora, proinde decidui non ſunt. Regenerantur verò anteriores, quia tam citò cadunt, vt ſecundæ generationis tempus inueniat adhuc creſcentem ipſam partem mandibulæ. Priores. n. generari nõ poſſunt, vbi mãdibula ceſſauit à manifeſto incremento: poſteriores generantur vigeſimo anno, vt diximus & nonnullis grandiori ætate. Quia ex ampliori baſi naſcuntur, & alimenti habent maiorem copiam. Ergo generatio dentium, & regeneratio ita habet. Recipiunt dentes alimẽtum à radicibus, vt capilli & vngues: tamen vt paulò ſuperius monſtrauimus, vnguium & dentium nutritio eſt vera: capillorum nõ ita: ſed excrementorum congeſtio. Cùm ergo hæc membra ſanguinea non ſint, & manifeſtam regenerationem recipiant: neque ſolũ hoc, ſed & generationem primam edito iam homine, non dubium eſt, quin horum etiam generans facultas aliqua in nobis perſeueret: quod q̃, ſi pauca admodum membra de numero ſolidorum, atque ea tenuia, ac nonniſi in infantia, aut pueritia generari conſpiciuntur: duritiei membrorum, paruę nonnunquã alimenti copiæ, debilitati facultatis, haud quaquàm naturæ illorum imputandũ ſit. Sed videtur iam hæc quæſtio iuſtum adepta finem.

Quæ ob cauſã fœtus maderetur trib⁹ aut patribus fiãt ſimiliores.

Cæterum, ne quicquam in hac materia deſideretur: illud lubet interrogare anteq̃ caput cõcludatur, q̃ ob cauſã fœt⁹ matrib⁹, aut pri⁹ fiãt ſimiliores: & vtrũ illorũ frequẽti⁹ accidat. Multi, de quorũ numero Athenæ⁹, fœt⁹ tã maſculos, q̃ fœminas, matribus magna ex parte ſimiles eſſe affirmabãt. Atqui cũ rationi deretur aduerſari (cũ. n. efficiẽs principiũ, aut à ſolo mare profluat, aut abillo magna ex parte, videtur illi, euadere fœt⁹ ſimiles oportere, p̃cipuè eos, qui maſculi generarẽtur) excogita

De dẽtiũ regeneratione.

rũt, formam aut speciem in vnaquaq; re quæ secundum naturam generaretur ab efficienti principio fieri: cæterũ figuram, & conformationẽ à materia: atque proinde fœminis etiam masculos fœtus fieri similes, quoniam ab illis materiæ copia profluit. Sed horum ratio falsa esse videtur. Nam falsò assumunt, ex materia, aut alimento, permutari figuram. Nam arbor persica in Ægiptum translata, bonum alimentum nacta est, & esui idoneũ fructum protulit: tamen figuram nũquã permutauit. Neque arbitror, Policletus statuam effingẽs, aut humanam, aut equinam: simum nasum, cæsios oculos, luto aut ceræ permittet facere. Quare materia nõ præstat ei, quod generatur figuram: sed illud ipsum quod generat. Conformationes præterea diuersæ membrorũ, & variæ figuræ, quibus contingit, filium, aut matri, aut patri similem euaderẽ: ex figura solidorum membrorum fiunt, non ex carnosis partibus, quæ circa hæc obductæ sunt. Membra verò seminaria non generantur ex menstruo sanguine, sed ex semine. Quarè præter rationem est, opinari, propter multam materiam, quam fœmina præstat, reddere sibi fœtũ similiorẽ figurà. Adde fœtũ nõ ppetuò esse similiorẽ matri, sed aliqñ mri aliqñ patri. Ergo similitudo non fit propter hanc materiæ multitudinem, quam perpetuò præstat fœmina, & ea sola: sed propter illius materiæ, quæ ab vtroque parente profluit, multitudinem, aut vigorem. Huiusmodi est semen, quod ab vtroque promanare diximus. Quare vtrum illorum calidius, & vehementius est, illi fit fœtus similior? & cũ, vigente etiã fœmineo semine, marem generari posse, paulò superiùs dixerimus, de sentẽtia Hippocratis, monstrauerimus, quoniam, scilicet, nonnunquàm ex fœmina masculinum, & potens, ex viro fœmineum, & debile semen profluit: meritò fit, vt nonnũquã mares generẽtur, & matribus sint similiores. Maximè quòd, si eorũ, quæ de causa generationis masculi, aut fœminæ in libro primo diximus nona quæstione non sumus obliti ratio nil aduersatur. Sed contra esse videtur, qđ si, quia fœmineũ semẽ ꝑualet masculino, aut contra masculinum fœmineo, similitudo fieret: filius aut matri, aut patri membris omnibus similis euaderet, cuius contrarium cõspicitur. Sępe enim oculis matri, naso patri. Gratia exempli, aut in aliis similiter patri, aut matri similes sint. Sed neque hæc ratio quicquã habet difficile. Nam quanquàm vtrunque semen simplex est, & homogeneum: tamẽ partibus esse non æque calidis, nil ꝓhibet. Quin potius rationi est consonum, id quod prima eiaculatione emittitur crassius esse & calidi', deinde frigidius & serosius. Quare fieri potest, vt in vno membro vigeat virile semen, in altero fœmineum. Cum vtrunque sit secundum diuersas partes, nõ æque calidum. Quare potest masculus generari matri, & fœmina pri similis, aut cõtrà: & vterq; fœtus his mẽbris patri, illis matri esse similis. Neque quicquàm habet hæc opinio, in difficillima precipuè disputatione dissonum. Sed hæc quæstio iustum est consecuta finem.

Obiectio diluitur.

Caput octauum. An semen decisum viuat.

Quibusdã videtur semẽ decisum non viuere.

QVibusdam videtur semen, cùm decisum ab humano corpore est, atque in vterũ incidit, nullius vitæ esse particeps: sed humorem quendam, non viuentem, aptum generationi: vt sanguis est succus, nulla vita præditus, sed nutritioni commodus. Quorum rationes hæ sunt. Semen (vt proxima quæstione monstrauimus) est succus quidam albus, similis medullæ: quo solida nutriuntur, & generantur, vt sanguineæ partes generantur, & nutriuntur sanguine. Cùm ergo semen nullius membri sit pars, sed nutrimentum: non debet viuens dici. Præterea, si semen operaretur vitã ad generationem: videretur operari ad sui interitum: non enim potest generari fœtus, quin ipsum semen corrumpatur. Cæterum, quanquàm hic sermo videatur esse aliquantulum probabilis: tamẽ verus non est. Monstrauimus siquidem, in semine esse virtutem gignentem paulò superius. Sed generans virtus, vt procedenti sermone docebimus, & modo sine demonstratione ex nostra opinione dicimus, à virtute naturali non differt. Sunt alentis animæ operationes, nutritio, & generatio. Non igitur esse posset hui' virtutis particeps semẽ si nulla vita viueret. Sanguis sanè non viuit, sed neque virtutem habet generãtem, aut nutrientem, sed materiam præstat solum. Vnde facilè quiuis intelligat, errare nõnullos, putantes de sententia Galeni, menstruum quoque sanguinem habere aliquam efficientiam: quia, scilicet insumpto semine in generationem solidorum, reliqua membra ex influente sanguine menstruo generãtur. Sed hi non intelligunt, quid afferat sua opinio. Coguntur enim statim dicere, sanguinem viuere. Nam generatio, actio est alentis animę. In quo est actio: & virt' sit oportet, ꝑcipuè naturalis,

probatur semen viuere.

Reprehẽdũtur quidã male Galeni. intelligentes.

Autoris ſentẽtia.

turalis,quæ inſita eſt viuentibus: non influẽs vt hic etiam ſermo procedens declarabit. Res igitur,ita habet. Semen defert generantẽ facultatẽ,atque viuit vita plãtæ, qua fruitur fœtus,vſq; ad ſentiendi tempus. Incidens ergo ſemẽ:propria virtute in mẽbra ſeminalia mutatur:ſanguis ab ipſis mẽbris primis, & ſemini inſitavi,in membra ſãguinea permutatur. Sed qua ratione viuit ſemen,ſi medullis oſsiũ eſt ſimilis ſubſtantiæ? An viuunt,& ipſæ medullæ? Minimè. Sed viuiſcit ſemen, maiori illa elaboratione,quam in teſtibus recipit. Qua ratione ſe conficit ſemen? videbitur enim agere ad ſui interitum? Huic argumento ferè reſpondimus in quinta quæſtione. Nihil incommodi eſt,in eadem re,vtputà ſemine,eſſevim actiuam,& paſsiuam,modo in diuerſis ſubſtãtiis vigeant potentia,& impotentia. Generãs vis viget in ſpirituoſa parte ſeminis,quã multi medici mihi videntur probabiliter, & inuenisse,& appellaſſe ſpiritum complantatum, qui q̃alis ſit,procedens oratio dicet. Eſſe quidem omninò,hæc ratio videtur demonſtraſſe. Viuit itaque ſemen.

Caput nonum. De partu octo meſtri.

POſsint ne octomeſtres vitales edi,an non non eſt quod in dubium vertatur: quandoquidem longo experimento comperta res eſt:&,vt inquit Hippocrates,libello cui titulus eſt De ſeptimeſtri partu. Mulieribus de partu fidem derogare non oportet (& paucis interpoſitis)quæ verò iudicio prædituæ ſunt,ſẽ per dicũt,ac teſtantur,naſci ſeptimeſtres, & octomeſtres,& nouimeſtres, & decimeſtres, & vndecimeſtres: & ex his,octomeſtres non ſupereſſe. Itaque fiatne,an non,non eſt in cõtrouerſia conſtitutum:ſed illud in diſputationem venit,qua ex cauſa id contingat. Cuius rei multiplices ſunt rationes, ab Hippocratis libris,qui primus omniũ de hac re inuenitur diffusè tractaſſe,deſumptæ. Prima ex ratione conceptionis,& conformationis deſumitur: nam mutationes p̃cipuæ,quæ contingunt fœtibus, certis quibuſdã tẽporibus dum vtero geruntur,ſunt figuratio & motus, & partus: horum tẽporũ ad ſe inuicẽ eſt proportio hæc tẽpus motus duplum eſt tẽporis figurationis & rẽpus part⁹ eſt triplum tẽporis motus. Igitur pendet tẽpus partus à tẽpore figurationis cuius non eſt ſimplex termin⁹,ſed vari⁹: atq; proinde tã multi ſunt termini partus humani vt& ſeptimo,& nono,& vndecimo fieri, & duodecimo cõtingat· quin &,q̃d multo magis mirandũ,quatuordecimo etiã,vt inquit Auicenna. 3,lib. Fen vigeſima prima: niſi fortè detrahẽda fides ei eſt,quia ex relatu loquebatur:ita enim inquit: Et iã dixit mihi fidelis quidã,quandã mulierem peperiſſe decimoquarto menſe:& benè dixit. Termini figurationis, vt apud Hippocratem videre eſt libro De alimento,ſunt nunc dies. xxx,nunc.xxxv. nũc xlv. nunc quinquaginta. Quo loco eam quam diximus proportionem,obſeruat Hippocrates:nam eos,qui triginta quinque figurantur,ſeptuaginta moueri,& ducentis,& decem edi tradidit. Ex his itaq; terminis licet colligere,partus naturalis terminum eſſe ſeptimum menſem qui cõſtat ducentis & decem diebus:& nonũ,qui completur ducentis ſeptuaginta diebus,qui terminus fit ex quadraginta quinque bis ſumptis,atque conſtituentibus nonaginta ad motum,atque ex illis rurſum ter ſumptis ad exitum. Poteſt verò etiã in principio ſeptimi menſis edi,quando ſcilicet ſolis triginta diebus figuratur fœtus. Mouetur enim ſexaginta diebus, & editur centum & octuaginta, quod eſt anni dimidium & principium ſeptimi:atque etiam in vndecimo editur qui configuratur quinquaginta: mouetur ſiquidem centum, & editur trecentis: atque ita aut citius aut tardius, prout citò,aut tardè figuratur. Tamen nullus octauo menſe editur: nam qui quadrageſimo figuratur (figurantur autem pauciſsimi) hic bis cẽtum & quadraginta editur,qui quatuor iam dies ex nono menſe deſumpſit. Conſtãt enim ſinguli menſes ex viginti nouem diebus cum dimidio. Verùm quoniam hęc ratio. qua ſola barbari medici vtuntur, plurimum claudicat(nam quod formari poſsint quadrageſimo, docet idem Hippocrates loco citato, & iidem ipſi non negant: ſed rarò fieri poſſe dicunt: ſi verò figurantur quadrageſimo, oportet vt octo menſibus in lucem edãtur:quod ſi tamen aliquam partem ex nono deſumere dixeris,eos qui trigeſimo quinto figurantur inuenies octauo menſe edi)alias rationes his oportet ſuperaddere. Eſt autem omnium commodiſsima ea,qua vſus eſt Hippocrates libello De ſeptimeſtri partu: Partus terminantur quẽadmodũ & morbi:nã quem admodũ ad morborũ iudicatiões ſũt quidam dies,in quibus inſignis eſt vis, alii imbecilles, alii prauiſ iudicãdo,ita& ad ipſos part⁹. Dictũ aũt eſt à Galeno breues morbos p q̃terniões,lõgiores aliq̃ntulũ p ſeptimanas,lõgos vo p ꝺci

Primatio, cur Octomeſtres nõ viuant.

Ratio ſecunda.

Digitized by Google

mos primùm, deinde & per vigesimos dies iudicari. Itaq; quò longior est affectus, eò per lõgiora interualla recipit mutatiões. Prægnatio autem est plerisque morbis longior: quare, vt illi per septimanas, ita prægnatio per quadragenarios recipit mutationes. Est verò hoc nõ ratione solùm, sed & experimento inuentũ. Quanta enim vis sit quadragenariorum dierum, ad fœtus, inde cognosces, quòd mulieres experimento obseruauerunt, primis quadraginta diebus plurimas fieri abortiones, & quæ hos euadunt, rarò abortire. Recens natus infans, & si titilletur, ante quadragesimũ diem non ridet: nisi fortè ille, qui ad finem decimi, aut vndecimo mẽse editur: rationẽ mox apponemus. Cum ergo hæc ita se habeant, illius quoq́ue oportet meminisse, quod Galenus primo De diebus decretoriis docet: nempè septimo maximam esse in iudicando vim: quinto etiam satis magnam, sextum autem esse infœlicissimum. Ergo si quis rectè supputet, ĩuenier quintum quadragenarium respõdere septimo mensi: septimum nono, & decimi principio: sextum, totum octauum mensẽ comprehendere. Quare in hoc nihil potest feliciter contingere. Moriuntur enim omnes, quia septimo mense fœtus incipit conuerti in vulua ad exitum. Nonnulli igitur, qui eo tempore firmiores sunt, non solùm conuertuntur, sed & vno impetu exeunt: qui verò id non possunt assequi, laborant morbo ex defatigatione, quæ ex cõuersione accidit, qui morbus durat diebus quadraginta. Si igitur illis quadraginta diebus (quibus totus octau⁹ mẽsis continetur) prodierint moriuntur, nouo labore partus, adueniente pristinæ ægrotationi si verò toto illo quadragenario quieuerint interius, sanantur, & postmodum sani prodeunt, possuntq́ue meliùs exitus laborem sustinere, atq́ue eò meliùs, quò longiùs absunt ab infœlici illo quadragenario. Atq́ue proinde diximus paulò superiùs, eos qui ad finem decimi, aut in vndecimo eduntur, firmiores prodire, & minus extra laborare, atq́ue citiùs ridere. His rationibus addit Hippocrates aliam quam ex naturali cuiuscunque rei conformatione, rhythmoq́; desumit. Quam licet cuiq; appellare, proportionẽ efficientis ad id quod accipit & patitur. Omnibus enim rebus, tam animantibus, quã arbustis, cæterisq; satis, cõstitutus est quidã ortus terminus à natura: atq́ue hic non perpetuò idem: sed aliquãdo breuior pro cœli, terræq́; benignitate: aliquando tardior, quoniam hæc desunt. Sunt igitur hominibus ad ortum constituti hi termini, vltra neq; citra quos nõ eduntur. Non⁹ scilicet mẽsis, naturalis ac frequens terminus: septimus iis, qui quasi benigniori cœlo, & terra generãtur. Huic rationi videtur maximè consonum esse, quod Aristoteles De historia animalium in quadam Græciæ parte octomestres nonnũquam viuere, memoriæ prodidit. Est igitur & ex ratione dierũ iudicantium & ex proportione temporis conformationis cum reliquis temporibus, & ex his quæ frequenter eueniunt, de sententia Hippocratis monstratum, octomestres non viuere. Cæterum neq́; id esse omninò impossibile, docuit Aristoteles. Fœminæ tardius figurãtur, quàm viri: sed neutris est vnicus constitutus terminus. Est verò discrimen non alia in re, quàm in partiũ à se inuicem distinctione: cum enim humidi⁹ sit muliebre corpus, & excrementi magis redundans, tardius actione caloris elaboratur, & recipit distinctam figuram, ac nũquàm ante quadragesimum: viri verò trigesimo, aut trigesimo quinto quò clarius est, non seruari illam figurationis ad motum, & motus ad partum proportionem. Nam aliòqui, perpetuò viri septimestres, & fœminæ nonomestres, aut decimestres ederẽtur. Secũda ergo rõ, & tertia magis placent: quippe quæ Hippocratis sunt, & minus difficultate plenæ. Quarè de re difficili, quam experimento cognoscimus, & rationem nouit euidenter solus ipse Deus, hæc dixisse sufficiat.

Tertia ratio.

Dixit Arist. octomestres nõnũq̃ viuere.

Caput .x. De septimestri partu.

EOrum quos proxima quęstione septimo mẽse in lucẽ edi posse, & superesse, mõstrauim⁹: vt Hippocrates, & Galen⁹ obseruauerunt, & alii fortasse ante hos, quorum monumenta vetustate periere, prim⁹ partus terminus est, cẽtũ & octoginta duo dies, & quindecim horæ cum vigesima quarta horæ parte. Vltimus ducenti & quatuor dies. Ante illum terminum nullus ad maturitatẽ peruenit, & fatale exeundi tẽpus. Qui hunc vltimum trãscẽdunt, non exeunt vitales, nisi quadraginta dies (vt dixim⁹) in vtero quiescant: atq́; tum demum ꝓdeant, refectis viribus, nono mẽse. Eduntur vero primo, aut vltimo termino, aut inter hos alio, prout concepti fuerint, aut in plenilunio, aut interlunio, aut medio tp̃e. Nimirũ experimẽto inuenim⁹, lunam multam habere vim in conceptionibus. Quantum igitur p̃teriit primi mẽsis in cõceptus die, tm̃ de eò mẽse detrahi debet, modò nõ sit maior ps dimidio mẽse: vltimi etiam mẽsis necessariò debet

Ratio varii ortus septimestrium.

debet fęt⁹ accipe quindecim dies, nã vt ſemel in ſeptimũ mẽſẽ inciderit, debet accipere pl⁹ dimidio: à primo quidem, minimùm viginti dies & tres horæ accipiũtur: reliquum eſt, qd amitti poteſt propter tempus conceptionis. De vltimo quindecim dies neceſſariò aſſumũ tur, quinque intermedii integri ſunt. Sed eſt vniuſcuiuſq; terminus viginti nouem dies cũ dimidio: ita vt vnde ſexaginta dies duo men ſes ſint, & quinq; menſes centũ & quadragin ta ſeptẽ cum dimidio: quibus ſi addantur vi ginti dies, & tres horæ, & rurſus quindecim dies, conſtituitur exquiſitè ferè dimidius an nus, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ, anteqũ terminũ nullum vitalem prodire poſſe diximus. Sed iam neq; vltra ducentos & quatuor, poſſe fieri vitales, docendum eſt. Quinque menſes intermedii (vt dictum eſt) centum & quadraginta ſeptẽ dies habent cum dimidio. Si igitur conceptus infans eſt in interlunio, & totum ſeptimũ mẽ ſem in vtero peragat, maiores primi mẽſis & vltimi partes accipiet. At verò neque ſi id ita contingat, poteſt illos accipere integros. Nã neque primo momẽto menſis concipitur, ſed aliquid neceſſariò detrahi debet, gratia illius quod inſumitur in expurgatione. Si igitur ſeptẽ eſſent menſes integri, bis centũ & ſex dies cũ dimidio continerent. Nũc verò dicta cau ſa duo cum dimidio detrahuntur minimùm in aliquib⁹ enim pregnãtibus plus, ſed in nul la minus. Atque ita conſtat, vt ſeptimeſtrium breuiſsimus terminus ſit anni dimidium: lon giſsimus ducenti & quatuor dies.

Caput vndecimum. Sit ne caput fa ctũ propter cerebrũ, an propter oculos.

MVltis noĩb⁹ quæſtio hæc de capitis vſu foret in præſentia relinqnẽda: cũ qd ni hil habet ad artis opera neceſſariũ: tùm etiã, quòd diffuſè admodũ, & diſtinctè à Gale no ipſo eſt agitata octauo libro ei⁹ operis, qd Deuſu partiũ ſcripſit: niſi illi⁹ opinionẽ, quã il lic acutè admodũ cõfirmat, barbarorũ nonul li, partim eorũ, qui quæſtiones medicas ante nos ſcripſere, partim eorũ, q artis p̃cepta ſuſ cepere pertractanda, aut alio rũ ſcriptaſ com mentariis, p̃ſecuti ſunt, dãnantes, inanib⁹ qui buſdã argumẽtis laceſſiſſent. Quib⁹, pinde fuerit operepretiũ reſpõdere, opinione, vt o portet, cõſtituta: Cur in hoĩs formatione poſt humeros excelſi⁹ quoddã mẽbrũ natura for mauit, ex ipſis humeris collo, p̃ducto: quo ce rebrũ & ſenſus cõtinẽtur, ac nõ potiụs ĩ tho racis ipſius quadã parte cerebrũ collocauit, & illic ſenſus infixit, vt in quibuſdã aĩalib⁹ de eo rũ genere, quę ὑστεροκέφαλα, quaſi cruſtata di dicas, appellãtur? An quoniã meli⁹ fuit, cere brũ in editiori eſſe loco, an quoniã aliquid a liud eorũ, quæ in capite nũc cõtinẽtur, meli⁹ fuit in ſublimi collocari? omninò. n. propter aliquid eorũ, quæ in illo ſunt, caput fuerit fa ctum: non propter ea, quę alibi. Quantũ licet ratione aſſequi, illius mẽbri gratia factũ ſit, cu ius operationi plurimum conducit ſublimis ſi tus. Cerebrũ, vt procedẽte ſermone mõſtrabi mus, & interim ex receptiſsima opinione pe tim⁹, ſedes eſt aĩalis v̈rutis. Igitur eius vſus eſt virtutẽ aĩalem ad reliqua mẽbra demandare p̃ neruos. Huiuſmodi virtutis influx⁹, aut ſpi ritu fit, aut illuſtratiõe. Nihil igitur illũ iuuat excelſus illuſtrãtis locus. Si. n. graui aliqua ſub ſtantia virt⁹ deferretur, iuuaret illius defluxũ decliuis via: atq; ita multũ cõferret, v̈rutis fõ tem in ex celſo collocari, cũ verò illuſtratiõe fiat, quæ verſus quaq; fit facilè, nihil videretur intereſſe, cerebrũ in capite aut thorace collo cari. Speculatores verò, quò in ſublimiori ſũt loco, eò longiùs deſpectãt. Nã noſipſi, cũ pro pter longinquitatẽ deſpectãtes, aliquid min⁹ poſſumus cernere, in ſublimẽ aliquẽ locũ cõſ cendimus. Quæ res ſatis declarat, quantũ ocu lorũ actionẽ iuuet ſublimis ſitus. Cũ igitur a ctionẽ cerebri, nihil ex proceritate corporis iuuari mõſtrauerim⁹: ſatis videtur probatum propter oculos naturã caput de thorace dedu xiſſe, nõ propter cerebrũ. Huic etiã rationi at teſtãtur ipſa naturæ opa, cũ enim, vt paulò an te retulim⁹, nõnullis aĩalib⁹, quæ capite carẽt cerebrũ in thoracis regione cõſtitutũ ſit aut il la aĩalia oculis oĩnò carent, aut excelſa quędã habẽt cornua, quib⁹ ſoli oculi imminẽt. Quæ naturæ opa declarãt, oculos ſublimi loco indi gere pperuò: cerebrũ nõ eare n⁹. Eſt igitur ita Galẽi opinio cõſtituta. Quã dãnat Auerroës ſecũdo Collectanea eorũ, cũ quo & alii multi his rõnibus, Mẽbrũ quodcunq; illi⁹ gr̃a factũ eſ ſe cẽſetur, cui⁹ quãtitatẽ, & figurã præſeferat, cũ, ſ. propriam figuram, & propriam magni tudinẽ ad illius cuſtodiã habet cõparatã. Sed craneũ ea eſt magnitudine, & figura, qua eſſe oportuit, ad cerebri cõſeruationẽ. Et ſi q̃s ex figura ſingularũ partiũ iudicet: totius capitis partes cerebro tributæ ſunt, aut ad cuſtodiã, aut ad expurgationem. Eſt igitur caput factũ propter cerebrum. Prærereà, cùm cere brum tantò præſtantius membrum ſit ocu lis, vt tota videndi vis à cerebro illis influ at: non videtur rationi cõſonum, naturã gra

Conſtitu itur ſẽtẽ tia Gal.

Auerroes Gal. dã nat.

Digitized by Google

tia membri minùs nobilis caput conſtituiſſe, cùm in eò aliud tantò præſtantius ſit. Cæterũ hæ rationes, quibus illi adducti à Galeni opinione recedunt, potius videntur eorũ hominum, qui ea quæ ab autoribus dicuntur, non intelligunt: quàm qui ex ſeipſis poſsint vtile aliquid excogitare. Nõ enim negauerat Galenus craneum ad cuſtodiam cerebri eſſe comparatum: ſed caput ex humeris deduci, & in ſublimi editiſsimaque parte collocari, non tã eſſe ex vſu cerebri, quàm ex vſu oculorum. Illud vnum docet. Quandoquidem cerebrum poterat animalem virtutem tranſmittere in thorace conſtitutum nihilo deteriùs: ſed oculi, quò in humiliori loco eſſent conſtituti, eò hominibus minus eſſent ex vſu: quoniam eò ad minorem diſtantiam, poſſent cernere. Factum eſt igitur caput ſublime gratia oculorũ, à quibus tamen cerebrũ ſeparari non potuit. Quoniam ad hos erant molles ramuli neruorum, qui optici, ideſt, viſui deſtinati dicuntur, deducendi. Hinc etiã factum eſt, vt cerebrũ collocaretur in capite, qd primò, gratia oculorũ factũ eſſe diximus. Cum verò ſemel quis intellexerit, caput propter oculos eſſe factum: cerebrum verò gratia oculorum in capite eſſe conſtitutum: facilè adducetur ad intelligendum, oportuiſſe reliquos ſenſus, itavt factum eſt, in capite collocari. Namneque ad hos nerui molles, quales ſenſui deſtinatos eſſe oportet, ſi eſſent diſtãtiores, deduci poſsẽt: omnes enim nerui, recedentes à cerebro, duriores fiunt. Talis igitur fuit capitis conſtitutio, cui nec ipſe cerebri principatus obſtat. Poteſt enim (vt res habet) oculis eſſe præſtantius tamen nõ adeò ſublimi loco indigere. Quare natura propter oculos caput faciens, cerebrũ non deſpexit: ſed dedit vnicuiq; iuxta dignitatẽ propriam, & neceſsitatem. Nam & ipſum cerebrum, quanquàm non indigere ſublimi adeo loco monſtrauimus, tamen nõ eſt in capite deterius, quàm in thorace: ſed ad alia etiã multò melius. Nã, vt Plato inquit dialogo De natura, Noſtri formatores caput à pectore, ceruice & collo interiectis ſeparauerunt, religioſe cauentes diuinum mortaliũ contagiõe niſi quantũ ſumma neceſsitas cogit polluere. Quod perinde eſt, ac ſi diceremus, melius eſſe cerebrum longè à thorace ſitum fuiſſe: ne rationalis virtus, quę in ipſo eſt, ab irrationali, quæ eſt in corde, conturbaretur: atque ita animali nunquã liceret, eſſe prudenti: ſed ageretur potius irrationabilibus affectibus, quã ratione. Inuenit igitur Plato vſum alium capitis generandi, longé diuerſum ab eo, quem Galenus docuit. Quare alterũ dicendum eſt: aut vſum quidem eſſe naturam capite ad facilem intuitum: & abuſam eſſe eodẽ ad ſeparandũ potentiã rationalẽ ab irrationali: aut vtriuſque gratia caput eſſe factum, cerebri, ſcilicet, & oculorum: id quod probabilius eſſe cẽſeo. Nam quanquã Galenus, loco citato alterius tantum vſus meminit: conſonum tamẽ videtur rationi fore, ſi cerebrũ in thorace collocatum eſſet, vt pluſquã oporteret, virtus animalis traheretur ad compaſsionem cordis & animal duceretur, nõ prudẽtia, ſed pertur bationibus. Quod minùs cauit natura in his animalculis, quib' imperfecta eſt imaginatio, & nulla irascibilis potentia. Atque proinde illis, non dubitauit, aut cerebrum in thorace dare, aut caput à pectore, nullo collo ſeiungere. Eſt igitur, quantum ego opinor, caput, & propter cerebrũ, & propter oculos factũ: quã quã neque id probat cerebri principatus, nequè capitis figura, vt barbari illi autores dicebant: ſed diuina Platonis ratio perſuadet. Et de hac quæſtione hactenus.

Defendi tur Gal.

Meli'e ſt cerebrũ in capite q̃ thorace vt Plato docuit

Caput duodecimum. De numero membrorum principalium

MOs eſt medicis, membrũ principale appellare, illud, in quo virtus aliqua, earũ, quibus corpus humanũ gubernatur, vt in præcipua ſede, viget maximè. Cæterum de numero membrorũ, quæ principalia dicẽda ſunt, parum videntur, conuenire. Ariſtoteles ſiquidem tertio De partibus animaliũ cap. 4. vnicum membrum cenſet eſſe principale, cor atque in eo, omnes virtutes præcipuas reſidere: ab illo in reliqua alia membra demandandas. Auicenna Fen prima primi doctrina ſexta. cap. primo, Ariſtotelis opinionem inſecutus eſt. Galenus diuerſam omninò tuetur opinionẽ, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè ſexto De placitis. Sed Ariſtotelis hæc ſunt argumenta. Vbicumque fieri poteſt, principiũ vnum eſſe quàm plura, melius eſt. Si igitur virtutes omnes à corde poſſunt in reliqua membra demandari, præter conſuetum naturæ ordinem ſit (natura enim ſemper facit, quod melius eſt) virtutes corporis gubernatrices, ĩ multis membris collocari. Prętereà: ſi hoc non ita eſſet, reſideret, vt fert contraria opinio, virtus animalis in cerebro, vitalis in corde, naturalis in iecore: ſed hac ratione, cor minus nobile eſſet quàm cerebrum, quod tamen videtur redarguere prouidentia naturæ, quæ cor in medio corporis conſtituit, vt in tutiſsimo, & nobiliſsimo

Ariſt. et Gal. contrariæ ſẽtentiæ.

Ariſt. rationes.

Digitized by Google

biliſsimo loco. Adde,in eo mẽbro,coniectan dum eſſe,virtutem reſidere,à quo inſtrumen ta illius virtutis ducunt originem:ſed ex corde oriuntur,non arteriæ ſolum,ſed & venæ, & nerui. Quod de vena probatur primò. In illo membro videtur eſſe prima radix venæ, quod venæ non penetrãt recta via: ſed in qd̃ finiuntur.In hepate nulla eſt vena,quę nõ recta via ipſum penetret,nequaquàm in ipſo finem habens:ſed vena caua, quæ in cor tendit intrat per dextrum ventriculum,& in ipſam cordis ſubſtantiam inſumitur.Nam alia, quæ ex paulò ſuperiore parte ad pulmonem demãdatur,tã diuerſa eſt à priori,vt,cũ prior eſſet vena,ſecũda nõ ãpliùs vena ſed vena arterialis ſit.Eſt igitur cor origo venarũ. Quod verò,& neruorum indè diſces:quòd eius ſubſtantia craſſa eſt,& multis neruis interſita,& dura:cerebrũ verò, ex quo Galen⁹ neruos oriri opinatur,eſt molle: atque proinde minus commodè videntur,ex ipſo nerui poſſe proficiſci,quos duros eſſe conſtat,cũ orta atteſtentur ſuis principiis.His rationibus perſuaſus Ariſtoteles,& aliis permultis,quas cõſultò prætereo,cenſet,cor primam eſſe ſedem omniũ virtutum.Galenus contrà,cuius rationes, ex euidentioribus deſumptæ ſunt,virtutem animalem,qua corpus mouetur,& ſentit,in cerebro:naturalem,qua nutritur,& augetur,in hepate:vitalem,qua viuit animal,in corde cũ Platone in dialogo De natura, collocat. Prima huius ſententiæ ratio ex anatome deſumpta eſt:quę diſtinctè docet,neruos ex cerebro deſcendere,aut ſpinali medulla,quæ ab illo,p cedit:arterias ex corde:venas verò ex hepate. Nam quãquam illi venis ex corde tribuant originem,ex neſcio qua apparenti ratione:cęterum diſſectio fœtum,quivtero geſtantur,Luce clari⁹ docet ſanguinem ex hepate mitti ad cor,nõ ex corde ad hepar.Recipiũt enim fœtus alimentũ ex materno ſanguine p vmbilicũ,in quẽ ſubeunt vaſa hæc,vna vena & duæ arteriæ.Vena recta tendit ad hepar ipſum, arteriæ ad regionẽ veſicæ,atque indè repętes p ſpinam,inſeruntur in cor, priuſquã ad hepar veniant, quẽadmodum vena prius inſeritur in hepar,quàm cor attingat:declarat,ſcilicet, hæc conſtructio,venas oriri ex hepate, arterias ex corde.Sed hãc anatomẽ latius explicui mus,paulò ſuperius in eodẽ ſermone. Sed & illud,quod in editis iã in lucẽ p anatomẽ apparet,ſatis rẽ declarat.Sũmuntur. n. alimẽta quæ in ventriculo in chylũ tranſeunt,hic deſcẽdit ad inteſtina p pilorũ. Ad inteſtina nullę aliæ venæ veniunt,quæ chylũ poſsint ad alia mẽbra trãſumere p̃ter meſeraicas: hæ verò in hepar deducunt rectà.in quib⁹,& in ipo hepate,vt diſſecãti licebit oculis cõſpicere, ex chylo copioſus ſanguis gñatur:à quo, non ad cor ſolũ,ſed ad vniuerſum corp⁹ alimẽtũ,futurum nutritiõis materia,demãdatur. Igitur cor recipit ſanguinẽ ab hepate p venas. Quare venæ deueniunt ab hepate ad cor,nõ à cor de ad hepar. Quòd ſi cõcedẽtes,ſanguinẽ in hepate gñari,dixerint,hepar nõ generare ſanguinẽ,qui ſit alendo toti corpori:ſed cordi p parare,vt illi præparat ventriculus, cõuincũtur ipſa anatome.Non.n.hepar remittit totũ ſangninẽ cordi,ſed partẽ quãdã reliquã,in totum corp⁹ diſpẽſat.Tñ omnia membra, quæ materiã aliis præparant,totã eam,atquè integram,illis quibus pręparãt, ſolent reſeruare. Neq; alius quiſpiam meatus à pulmone alior ſum tendit,quàm in cor: neq; è ventriculo & inteſtinis,præterquã ad iecur aliud permeat foramẽ:neq; ex reticulari cõtextu(hoc inquit Galẽ.Ego enim contextũ hunc haud vnquã vidi)niſi in cerebrum:neq; ex ſeminariis vaſis niſi inteſtes.Quare eſt,vt dixim⁹ cor ſolũ arteriarum prĩcipium,& cerebrum neruorum, & hepar venarum.Adde,ratiões,quib⁹ cõtra ria opinio vtitur,nil probare. Licet. n. nobis reſpondere,ſi virtutes oẽs, quibus gubernatur corp⁹ omninò eſſent æquales pfectione, ita vt nulla illarum ,ł reliquis emineret: aut ſi mẽbra,in quibus reſident,tam eſſent diuerſa vt tria animalia,non vnum animal conſtitue rent:præſtaret,vnicam eſſe virtutem,& vnicum membrum:ſed cùm hæ virtutes, quanq̃ tres ſint, vni tamen rationali,quę reliquis natura imperitat,natæ ſunt parere: & membra tã multis vinculis ſint annexa:vt, quocunq; illorum permoto,reliqua facilè trahantur ad compaſsionẽ:nõ eſt,quòd quiſquã hanc multitudinẽ virtutum,aut principalium mẽbrorum damnet. Decenti⁹ præterea videtur quẽ admodum Plato inquit,ſublimẽ virtutẽ in ſublimi,& excelſo loco,qd̃ caput eſt,quã in ſede media collocari. Ex affectionib⁹ etiã p̃ter naturam,quæ his membris contingunt, licet illud euidenter argumentari. Cùm enim intemperies aliqua, aut tumor præter naturam aut obſtructio in cerebro fit : vitiatur mẽs, aut reliqua membra motu priuantur : patitur , ſcilicet , per id tempus , animalis facultas: atquè proinde in eius operationibus ſymptomata contingunt . Nam, vt Galenus argumentatur, vt multis aliis in locis, ita tertio De locis patientibus, capite quarto,cũ vitium aliqd̃ virtutis animalis cõtingit

Galẽ.rationes.

Soluũt Ariſt. tiones.

Inuenit Auicen. modum quo Aristo. defẽderet.

vt corrupta phantasia, ratio, aut memoria, medicamenta capiti imponuntur: quæ tamẽ thoraci oporteret imponere, si virtus animalis in corde resideret. Sed inuenit Auicenna aliquem modum defendendi opinionẽ Aristotelis. Sunt enim, dicit, de sententia Aristotelis omnes virtutes in corde, vt prima radice: cæterum manifestæ fiunt in aliis mẽbris: animalis scilicet virtus manifestatiuè (ira loquuntur) est in cerebro: radicaliter in corde: quemadmodùm (dicunt) de sententia Galeni videndi virtus in cerebro est, vt in primo fonte: tamen in oculis elucet, quia sunt videndi commodum instrumentum. Hæc dicit Auicenna. Cæterùm illud à me primum intelligar, velim, non loqui se ad mentem Aristotelis: deinde, falsum esse id quod affert. Nam primò tam longè abest, vt Aristoteles hunc vsũ cerebri substantiæ tribuat, in ea animalis actiones elucere, vt secundo libro de partibus animalium, cap. septimo, parum absit, quin cerebrum excrementum esse dicat. De quo ita scripsit. Est verò neque excrementum, neque continua particularum aliqua, sed est ꝓprii cuiusdam generis, & meritò talis. Nullam verò cum partibus, quæ vim obtinent sentiendi continuitatem habere, cùm inquit patet, tũ vel maximè, quòd cùm tangitur, nullum efficit sensum vt neque sãguis, neque aliquod animantium excrementum. Datum autem hoc animalibus est ad naturæ totius salutem. Atque paucis interpositis: Idcircò (inquit) ad uersus cordis sedem, & calorem cerebrũ natura molita est. Videat, quàm longè hoc abest ab ea, quam Aristoteli opinionem imponit Auicenna. Censet enim Aristoteles, cerebrum frigidissimum esse membrũ: atque proinde ad reliqua omnia inutile, ad attemperandum calorem cordis solummodò fuisse comparatũ. Quam sententiam, quoniam Galenus expugnat octauo De vsu partium capite secundo & tertio apertissimè, non sumꝰ nos propria quæstione insecuti. Nequando res eò est à Galeno perducta, vt nil requirat splẽdoris, eos qui antenos controuersias scripserunt, imitaremur qui vbi nil possunt lucis addere, offũdũt tenebras, ne quicq̃ relĩquatur intactũ. Sed illud in præsenti monstrandum est, neque si ita sensisset Aristoteles, quemadmodum interpretatur Auicenna, vera protulisse. Quare duobus nominibus damnandus est Auicenna, & qđ autoris mentem non fuerit assecutus, & ꝓplacitis absurdis adhæserit. Nam quanquàm virtus esset manifestatiuè (vt aiunt) in cerebro: tamen non proinde oporteret corpus totum ex cerebri obstructione reddi immobile, & sẽsus expers. Remaneret enim virtus animalis in prima radice. Sed dices, priuatur corpus vniuersum sensu, etiam si obstruatur cerebrũ solummodò, quemadmodum exertis oculis priuamur visu, etiam si virtus cernendi, quæ influebat, maneat in cerebro, vt in radice. Esto, vt dicis: sed oportet, obstructo corde aut interciſis viis, quæ sunt ad cerebrum à corde, aut conclusis, priuari animal virtute cerebri, non aliter, quàm obstructa neruorũ opticorum radice, priuãtur oculi, cernendi facultatis influxu. Nam ex tua opinione: quemadmodum virtus animalis demandaretur à cerebro ad reliqua mẽbra: ita à corde ad ipsũ cerebrum, Quare ex cordis vitio, aut obstructione, aut præcisione, deberent repentè reliqua omnia membra priuari animali virtute, repẽtè enim animalis virtus influit, illustratione. Sed hoc tam contingit aliter, vt viderit Galenus non rarò, animalia in sacrificiis, præcisis cordibus, vociferari, aut currere. Est igitur de sententia Platonis, & Galeni, non vnicũ mẽbrum principale, vt Aristoteli visum est. Sed est ꝙ aliquis nobis obiiciat Platonem, qui in dialogo De natura ita scripsit de corde. Cor verò venarum originem, fonteméque sanguinis pomne corpus impetu delati, in stipata regione, suspendere voluerunt. Cæterum hæc Platonis verba, pulchrè declarat Galenus sexto De placitis vltimis verbis, arterias ab antiquis venas appellari, in arteriis autem contineri sanguinem, non quemcũque, sed tenuẽ, & calidum, qui impetu per corpus vniuersum diffunditur, atque huius sanguinis cor esse fõtem. Itaque constat, vt Plato & Galenus suis cõstẽt dictis. Sed hactenus illã vnũ diximus, non esse vnicum membrũ principale, sed plura. Quot autem ea sint, nondum diximus. Galenus sexto libro De placitis prope principiũ libri, tria tantum esse docet cum demonstrationibus ex Platone petitis. Quoniam, scilicet, tres sunt virtutes, quibus humanum corpus gubernatur, animalis scilicet, vitalis & naturalis, singulis harum data sunt singula mẽbra à natura, animali cerebrum, vitali cor, naturali hepar: quæ proinde membra principalia dicuntur, & sunt. Sed contra est, quod Galenus libro artis medicinalis, non tria tantum, sed quatuor esse dixit, Quoniam his addidit testes. Quos, videtur esse rationi consonum, inter principalia membra connumerare, cũ virtutis cuiusdam generantis sint origo, scilicet, quæ speciei est apprima necessaria. Nec verò tantum speciei, sed singulari homini vi

reprobatur Auicẽ.

Quẽ vsũ cerebro tribuat Aristo.

Explicã turverbã Platonis

Quot sint principalia membra.

dẽ-

dentur teſticuli facultatem aliquam imperti-
ri, virilitatem ſcilicet. Quæ nil aliud eſt, dicen
te Galeno ſecũdo libro De ſemine quàm vir
tus quædam, qua ſexus diſtinguntur. Hæc
nempe vir à fœmina, & fœmina à viro differt
Sunt qui his rationibus contendant, quatuor
eſſe membra principalia. Aliis non ita vide-
Varię ſen tentiæ. tur, ſed teſticulos à ratione mẽbrorum prin-
cipalium ſecludi oportere. Nam generãdi vir
tus non eſt à naturali virtute diuerſa. Sed
generatio, naturalis virtutis actio eſt, non mi
nus quàm nutritio. Virilitatem (vt ita loquar)
dicunt hi, non eſſe virtutem ab aliis tribus di
uerſam: ſed illis omnibus robur nouum adde
re. Vir ſcilicet nullam actionem habet, demp-
ta generatione, qua eunuchi careant. Sed
hoc ſolum habet, quòd eas actiones, quæ ad
animalem, vitalem, & naturalem pertinent,
Decidi- obit ſtrenuius. Eſt igitur ita hæc controuerſia
tur cõtro. conſtituta, in qua vtriuſque ſententiæ vide-
tur eſſe Galenus autor. Mihi nihil videtur in
tereſſe, ſic aut aliter dicere. Quandoquidem
de nomine videtur eſſe diſceptatio: modo il-
lud non prætermittatur, ſit ne virtus gene-
randi diuerſa à virtute nutriendi. Hoc enim
vnum intereſt ſcire. Atque proinde nos ca-
put huic quæſtioni propriũ, ſtatim dabimus.
Interim diximus, quo pacto poſſit quis de-
fendere, teſtes membrum eſſe principale, aut
non eſſe. Dicendum tamen vbi Gale. tria tan
tum eſſe dixit hæc membra, ſingularẽ homi-
nem reſpexiſſe, vbi quatuor, ſpeciem quoquè
cęterum proferet aliquis locum alium Gale-
ni ex ſexto De vſu partium quo iis quæ mo-
do dicuntur videtur contraria protuliſſe.
ὅτως δέ μοι τῶ λόγω μὴ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ
εἰσαῦθίς γέ ποτε, παρακόυων μηδὲν, ἐθέλω σοι
διελθεῖν, ἐξ ὧν χρὴ διαγινώσκειν ἐνίοτε σώμα-
τι μόριον, ἀκυροῦντε, καὶ κύριον, ἄλλο μέν δι' ἃς
χρείας ἀμφοκρίνειν ἔστι δ' ἔστιν αὖτη τρίτη
κατὰ γένος, ἢ παρ' ἃς αὐτὸ χρῆν, ἢ ἃς ἐκαλῶς
ἔχειν, ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακὴν διαφέρει. τὰ μέν
εἰς χρῆν αὐτὸ χρήσιμα μόρια κύρια πάντως
ἡγεῖσθαι, τῶν λοιπῶν δ' ἑκατέρων γενῶν ἀκύ-
ρων ὑπαρχόντων. Ideſt. Vt autem quod à me
dicitur non modò nunc, ſed in poſterum etiã
intelligas nihil obaudiens: volo tibi percurre-
re, ex quibus oportet cognoſcere in viuente
corpore partem principem & ignobilẽ. Opor
tet autem ambo diiudicare ab vtilitate. Eſt au
tem hæc vtilitas genere triplex, vel enim eſt
vtilis ad ipſam vitam, vel ad meliorem vitã,
vel ad horum ipſorum cuſtodiam. Partes au-
tem ad ipſam vitam vtiles, principes omnino
oportet exiſtimare: reliqua verò genera igno
bilia cum ſint. &c. Vides vt dicat ea tantum
membra quæ neceſſaria ſunt ad vitã eſſe prin
cipalia: quæ ad meliorem vitam ignobilia. Ta
men teſtes vt experimur & Gale. ipſe docet. 1
libr. de ſemine, non ſunt neceſſarii ad vitam
ſed ad meliorem vitam. Quare videtur illos
Galen. inter ignobilia membra repoſuiſſe, tã-
tum abeſt, vt principem partem dixerit. Ta-
men conſiderandum hic eſt duplicẽ eſſe par-
tis principatum, alium qui ex facultate princi
pe qua pollet accedit membro: alium qui ex
indigentia particulæ, quæ animanti eſt. De il
lo modo toto hoc capite locuti ſumus, hic vl
timus eſt, qui conſideratur in extimãda mor-
bi magnitudine, quæ accedit ex parte quarto
Metho. capite ſexto. Primo modo referuntur
teſtes inter principes partes: Secundò non in
ter omninò ignobiles, ſed inter minus nobi
les prioribus, vt verba quæ ſequũtur poſt ſcri
pta modò declarãt, ſi quis locum conſulat. Ex
dictis ſatis conſtat malè enarraſſe illum locũ *Notata valeri*
Valeriolam, qui verba illa ἢ εἰς τὴν τούτων φυ
λακὴν. Vertit, aut ad generis conſeruationem
Nam Galenus illic de nulla partis virtute lo-
quebatur, ſed de neceſsitate. Nequè profectò
vis generis conſeruans eſt ratio ignobilitatis.
Sed mens Galen. eſt, partes eſſe poſſe ſecun-
do quo diximus modo, principes tripliciter,
primo & præcipuo principatus modo, cum
ſunt neceſſariæ ad vitam, tales ſunt cor ven
triculus & alia omnia ad vitam neceſſaria. Ali
is duobus modis ſunt principes partes, neceſ
ſariæ ad meliorem vitam, vt teſtes: aut quæ
his ſubſeruiunt, vt gula ventri, larinx pul-
moni, vena caua cordi. Itaque cõſtat quibus
modis teſtes ſint princeps membrum, & qui
bus non ſint. Hepar quoquè videtur nonnul
lis, citra rationem membris principibus annu *Obiect ſoluitu*
merari: quandoquidem nullius virtutis prin
cipium eſt, magis quàm ventriculus, aut lien
Foret enim ſi alicuius, naturalis maxime. At
verò naturales facultates, trahentem, retinẽ
tem, alterantem, & expellentem, inſitas eſſe
ſingulis membris, in opere De virtutibus na-
turalibus longo ſermone monſtrauit Galen.
Quod ſi ita habet, illud vnum tribuendum
eſt hepati proprium, generare ſanguinem, fu
turum corpori vniuerſo nutrimentum. Sed
hac ratione, ventriculum oportet multò an-
te, membrum principale dici. Quæſtio hæc,
quominus de nomine futura ſit, ab illa cõtro
uerſia debet incipere. Sit ne virtus aliqua
naturalis, quæ ab hæpate in reliqua membra
influat, aut omnes naturales virtutes ſingu-

Digitized by Google

lis naturalibus membris insitæ sint : quæ in hoc eodem sermone, est proprium caput habitura. Interim dicimus sine demonstratione, vt nostra fert opinio, nullam virtutem naturalem esse influentem : dici tamen hepar meritò membrum principale, non quòd abillo virtus naturalis reliquis influat, sed q̃ in illo vigeat maximè præ cæteris omnibus, atq; proindè nos cautè in principio huius quæstionis membrum principale esse diximus, in quo virtus aliqua earum, quibus corpus humanũ gubernatur, maximè viget. Præcipua omniũ actionum, quæ ad naturalem virtutem referuntur, est sanguinis generatio, quę hepatis est actio propria.

Caput decimũ tertiũ. Sit ne animalis facultas in cerebri mẽbranis an in ipsa substantia.

MOnstratum hactenus est animalẽ vim in cerebro residere: sed cum cerebri nomineid quod intra craneum continetur medulla inquam cum meningibus intelligi soleat, contineatur ne ea in medulla, an in inuolucris operæpretium erit disputare : id quod inuentu videtur difficillimum: neque enim ex anatome inueniri posse videtur quando per omnia membra membranæ illę simul cum fibris neruorum, qui ex substantia procedunt, deducantur: nequè ex loco cui imponenda sunt medicamenta, cum ea virtus læsa est, quandoquidem capiti imponenda sunt, vtcumquè habeat, quod modo inuestigamus Ioannes Fernelius inuexit nuper opinionem quandam non parum subtilem à Galeni de hac re opinione longè diuersam. Facultatem mouentem, inquit esse in cerebri medulla & per neruorum fibras distribui. Sẽtientem in meningibus & deduci per neruorum tunicas Id nititur monstrare hoc argumento. Substãtia cerebri habet motum assiduum, & caret sensu: membranæ contra sensum habent acerrimum & per se motu carent (hæc docent & Gal. ipse & experimentum) ergo nequè substantia sensum, nequè membrana motũ prę̃stare potest: quippe quo caret. Sed per neruos deducuntur hæc ambo. Venit igitur sensus ex membranis, & motus ex medulla. Licebit huic argumento aliud addere ex phrenitide, quæ læsionem sensus in primis facit, tamen dicente Gale. 4. De causis pulsuum capite decimo quarto, extenui meninge præcipuè gignitur. Hæc est illius sententia his argumentis confirmata. Tamen Galen. libro septimo De placitis longè aliter sentit. Vnicam esse vim mouentem & sentientem: hancque in cerebri medulla, vt in sede præcipua contineri: meningas vero esse ad continendam & nutriendam (habent enim venas & arterias) eã substantiam. Confirmat hoc Gale. experimẽto: siquidem præcisis nerui fibris aliquibus, membrum in quod illæ tendebant priuatur sensu & motu: tamen si denudetur non à carne solum, sed etiam ab indumentis, quæ à meningibus accipit: illæsis fibris nulla pars subiecta læditur. Tota igitur vis deportatur per fibras ex cerebri medulla. Certè hęc ratio monstratio erit, si semel quod in propositione accipitur experimento exploratum sit. Est tamẽ quantum iudico exploratu difficillimum Quis enim meningem tenuem à neruo separet fibris nihil læsis? Id itaque ego nondũ exploraui, neque an verum sit satis scio. Sed illud scio satis certò argumenta Fernelii, non carere commoda dilutione. Nam quòd cerebrum non sentiat (si modò verum est quod accipit) etsi vim habeat facere potest ineptitudo instrumẽti, est enim valde humidnm. Quod si dixeris sensum humidis instrumẽtis agi melius. Fatebor, at non quantumcunque humidis, sed intra mediocritatem quandam. Nerui enim valde molles paralysim pati solent. Quod si addideris humiditatem plus lædere motum quàm sensum: Quare quod moueri est aptum, non esse ineptum sentire, nisi facultate careat: respondebo, id de motu qui distentione fibrarum agitur verè esse dictum, quippe illa firmitudine indiget, at motum cõ prælsiõis & dilatationis, cuiusmodi est in cerebro palpitationi cuidam similis, in humidissima etiam substantia agi melius : quia ea est tantò dilatatu facilior, quantò humidior. Quare quod à Galen. dicitur primo De symptomatum causis, nullam partem carere sensu non carentem motu : de primo illo motu dicam intelligendum: aut excipiendum cerebrum ipsum. Meminx à medulla accipit sensum, vt alia quæuis sentientium particularum tamen haud quaquam mouetur. Id enim nulli parti contingit nisi per musculos, aut carnosam cutem, quæ pro musculis alicubi est: tamen per eius inflammationem cõtingit cõtinenter delirare gratia viciniæ, ei semper cõsentiente cerebro. Præterquam quòd ratisimum esse puto, solam meningem sine cerebri substantia inflammari. Itaque cum apud me saltem nulla assertionum habeat euidentiam, non video cur argumenta Fernelii nos co-

Opinio Fernelii.

Gal. sent.

Solũtur argumẽt. Fernelii.

cogant Galenum destituere. Sed quoniam hæ quæstiones, vt & aliæ pleræque de membris ab iis quæ de virtutibus sunt dicenda videntur pendère, ad quæ iam propero: dicendi de membris hic finem faciam.

Caput decimum quartum. De modo quo virtutes, quæ in principalibus mẽbris residẽt, communicentur reliquis.

Quot vniuersales, virtutes in humano corpore.

VIrtutes distinguuntur per actiones, & actiones per opera, quot igitur, actionũ genera humano corpori ab anima, quâ forma est, tribuuntur, tot virtutibus vniuersalibus illud gubernari necesse est. Actionũ verò triplex est genus: quoddam earum, quę in plantis, & seminibus, & viuentibus omnibus, etiam non sentientibus, inueniuntur: huiusmodi sunt, nutritio, & generatio: & ad has particulares (vt ita dicam) actiones, quibus hæc aguntur, tractio, scilicet retentio, concoctio. Sed de harum, quas particulares modo dicimus, numero, procedente sermone instituetur propria disputatio: nunc de vniuersalibus agimus. Est aliud actionũ genus, perfectioribus tributum nempe, sensus, & motus secundum locum, quæ ambæ actiones omnibus animantibus, quibus est sensus, insunt: quibusdam verò secundum imperfectiorem gradum, vt affixis quibusdam animalculis imperfectus quidam motus est. Contrahũtur enim solum, & dilatantur in suo loco: locum tamen non mutant. Quoniam his solus etiam tactus est, & fortasse imperfecta imaginatio. Atquè vt semel dicam, in animalium generibus, pro perfectione sensus videtur perfectior, aut imperfectior esse motus. Nam hæ duæ actiones propter eundem naturæ finem sunt (proindeque eiusdem sunt vniuersalis virtutis) nempe, propter perfectiorem vitam animalis. Ad quem finem neque sensus sine motu, neque motus sine sensu, quidquã proficeret. Sentire enim quæ prosunt, aut nocent, nihil est vtilius, nisi hæc possimus fugere, & illa prosequi. Posse verò fugere nocentia, & vtilia prosequi nihil conducet, nisi possit animal vtraque distinguere. Sunt igitur sensus & motus, actiones ad eundem finem necessariæ, eidem animatorum gradui tributæ: secundum gradum perfectiorem iis quibus est motus progrediendi, aliis secundum imperfectiorem: atquè proinde eiusdem facultatis vniuersalis, quæ facultas animalis appellatur. Est aliud genus actionum inter hæc medium: quod propterea sine his nunquam inuenitur ad quod refertur conseruatio caloris naturalis totius corporis influxu caloris vitalis & arteriarum motu, quem pulsum appellamus, facta. Est hoc genus actionum vitalium, quod multis rationibus medium tenet inter priora: & perfectione (nam vitales actiones quantum superantur perfectione ab animalibus, tantum naturales superant) & motu: est enim animalis motus liber natura sua ex voluntate profectus: est etiam quidam motus naturalis secundum locum, in his instrumentis, quæ fibris operantur: sed qui neq; ex voluntate fit, neque pro ratione vsus, sed vt operationes merè naturales solent, pro ratione efficientis & instrumenti ad resistentiam. Vitalis motus medius est, qui quanquàm nõ pro voluntate: tamen pro ratione indigentiæ fit. Tot ergo sunt virtutes, quas Plato tres animas dixit, rationalem, irascibilem, & concupiscentem: & primam in cerebro residere, secundam in corde, tertiam in hepate. Aristoteles alentem animam, sentientem, & rationalem distinguebat, & has omnes in corde collocabat. Stoici alentem, neque animam quidem nominabant, sed naturam. Galenus nõ animas, sed virtutes dicit, animalem, vitalem, & naturalem. De locis in quibus residẽt, attulimus demonstrationem superiore capite. De appellationibus Galenus nos moner millies, ne soliciti simus. Nil enim refert, ita aut aliter appellare, modò res non ignoretur. Illud vnum scire licet, medicos debere, ex Platonis opinione numerum membrorum principalium desumere: tamen animarum multitudinem non debere. Nihil enim impedit, Vnicam esse animam tribus præditam potentiis, quibus præcipuè in tribus his membris operetur. Ista enim animarum multitudo, quã Plato inuexit, & multi censent theorematis medicis congruere: mihi videtur carere omni probabilitate, quod in quarto huius operis libro capite de sympathia & protopathia, mõstraturus sum. Ex quo loco potes hanc quæstionem requirere, si fine ea non vis vlterius progredi. Nam mihi certum est, de nulla re bis scribere. Interim tamen, siue hoc, aut illo modo dicatur, illud vnum constat, virtutem animalem esse in cerebro, vitalem in corde, naturalem in hepate præcipuè vigere. Constat etiam, animalem & vitalem influere in reliqua membra: quomodo influant, nondũ constat. Tota barbarorum schola affirmat, spiritus trasmitti ad membra omnia, & illis virtu

Quorũdã opinio.

virtutes deportari. Itaque virtutem quãcun que influentem communicari ſpiritus influxu. Galenus enim hunc vſum pluribus in locis, quàm vt referri conueniat, ſpiritus eſſe, videtur dicere: atquè proinde inſtrumentum proprium animæ illum eſſe. Sed contra eſt, quòd ſi ſpiritus tranſmiſsione virtus communicaretur, nequaquàm repentè communicari poſſet, ſed manifeſto tempore. Eſt enim ſpiritus corporeus, & vt Galenus monſtrat, libello, quo diſputat, An ſanguis in arteriis ſecundum naturam contineatur, craſsior aëre. At verò, tam citò mouemus pedem, quàm volumus, nil, quoad virtus influxerit, expectantes. Arteriæ quoque, quę in extrema manu ſunt, ſimul mouentur cum corde, quod euidenti eſt argumento, repentè communicari virtutem. Huic argumento ita reſpondent. Naturam nunquàm mittere, quod ſemel tãtùm valeat mouere: ſed ſemel mittere, quod poſsit mouere pluries. Atque proinde, cùm ſecundum motum aggredimur, habere nos vim, quæ prius influxerat. Sed rurſus ab his ſciſcitabor. Cùm exhauſta fuerit ea vis, quæ influxerat, nonne, ſi vlteriùs producere motum lubet, oportebit influxus tempus expectare? Reſpondebunt fortaſſe. Minimè: quandoquidẽ mittit natura nouas vires ante priorum integram conſumptionem. Certè multo conſilio opus eſt in ſingulis virtutibus, & multa prę ſenſione ad hanc ſpirituum diſpenſationem. Sed huic ſaltem vltimo argumẽto non reſpondebunt. Si ſpiritus influerent in ſingula membra: & non alia ratione virtutes deportarentur: nõ poſſent priuari ſubitò ſenſu & motu ex cerebri obſtructione: neq; pulſu, ex præciſione cordis. Quandoquidem vſque dum conſumeretur copia ſpiritus, qui influxerat, ſeruarentur virtutes & actiones, etiã ſi nouus influxus non fieret. Tamen non ita fit. Non enim citius obſtruitur integrè cerebrum, quàm priuentur membra ſenſu & motu. Quod ſi dixeris, indigere virtutem illam, eriam ſi iam influxerit, aliqua cerebri aut cordis præſentia, quo conſeruetur: neceſſe eſt cõſeruationem illam fieri qualitate aliqua, quæ ſit illuſtratio, aut alia, quæ proportione illi reſpondeat. Quam ſi concedis, fruſtra tranſmiſsionem ſpirituum requiris, cùm illâ eâdẽ qualitate, quâ dicis cõſeruationem fieri, poſſit fieri virtutis tranſmiſsio. Eſt itaq; Galenio opinio, quã vbi ex profeſſo rẽ tractauit, ſcripſit ſeptimo (in q̃) De placitis Hippo. & Plato. virtutem per omnes neruos motus, & per pleroſque ſenſus influere illuſtratione quadam, aut (ſi nõ ita placet) alteratione quadam ſpirituali ſine materia, quæ proindè repẽtè influere põt in longinqua, & per ſolida etiam penetrare. Quod præter cætera anatomes quoq; declarat: ſunt enim illi nerui denſi & duri. Quarè ſpiritib⁹, quos mediocris cuiuſdã craſſitiei eſſe diximus, non ſunt peruii. Nerui enim, quos ſpiritus ipſos recipere oportuit nõ ſplendorem ſolum, cuiuſmodi ſunt optici, vt monſtrabimus, cùm de modo quo viſio fit dicemus, hi molles ſunt & raræ ſubſtantiæ. Neque tamen quieti ſunt animales ſpiritus in cerebro, ſed impetum faciunt. Illo tamen impetu, non feruntur ad membrorum extrema, ſed ad breue quoddam cauũ, quod eſt in exortu ſpinalis medullæ: cætera illuſtrant ſplendore. Vitales ſpiritus impetu delationis ferũtur in totas arterias (ſunt enim cauæ) ſed virtutẽ dilatantem, non his, ſed illuſtratione influere per ipſas tunicas arteriarum hinc diſces, q̃ ſi in præciſam arteriam calamum ſecundũ illius longitudinem immittas, & conſtringas arteriam laqueo: etiam ſi ſpiritus tranſitus nõ eſt interclusus (patet enim per calamũ via) tñ partes, quæ vltra laqueum ſunt, immotæ ſtatim fiunt. Itaq; infuit vitalis vis in arterias, non eſt autem illis inſita. Quod multis rationibus præter modo dictas confirmat Galen. 6. De placitis. Quanquàm cõtrarium tibi videri poſsit docere lib. 2. De cauſis ſymptomatum cap. 2. vbi in hunc ſcribit modum. Neque enim ſicut arteriis, quæ ſemper & ſecundum naturam pulſant, conſentaneum eſt facultatem quandam eſſe inſitam: ita etiam partibus quæ palpitant. His verbis apertè videtur dicere, facultatem pulſandi eſſe inſitam arteriis. Tamen animaduertendum eſt (quod ſæpe ſolemus monere) autoris mentẽ captandã eſſe ex eo loco, quo ex profeſſo diſputat de re, de qua dubitatur: cętera declaranda eſſe iuxta inſtitutum ſermonem. Galenus igitur nonnũquàm appellat eam facultatem inſitam, quæ non influit aliunde: nonnumquam, eam, quę eſt naturalis rei. Itaque eſt facultas dilatans inſita arteriis ad pulſum, ideſt naturalis: minimè enim pulſus fit, vt palpitatio ſine rei dilatatæ virtute & hoc eſt quod ſecundo De cauſis ſymptomatum docet, vt oſtendit ipſa conſequentia ſermonis: tamen non eſt illis (arteriis inquam) facultas inſita, ideſt non influens: quin potius influens à corde. Sed hæc fortaſſe cùm peculiaris pulſibus dicabitur ſermo, conſequentia ſermonis cogemur repetere. Proinde de modo, quo influentes virtutes cõmunicãtur hæc ſufficiũt.

Gal. ſent.

Obiectio diluitur.

Solutio

Vtrum

Vtrum naturalis virtus influat an ſingulis membris inſita ſit, fuerit operæpretium diſputare.

Caput decimum quintum. Sitne a liqua virtus naturalis influens.

HActenus monſtratum eſt: virtutem animalem & vitalem in cerebro & in corde reſidere, atque illinc in cætera membra influere. Monſtratum non minus eſt, naturalem virtutem in hepate vigere potiſsimũ Illud modo in controuerſiam vocatur: Influat ne naturalis virtus ab hepate in reliqua membra more aliarum virtutum: aut inſita ſit ſingulis membris, nulla ex parte proueniens. Auicenna Fen prima primi capite de virtutibus inquit. Et huius quidem ſpeciei ſedes, & operationum ipſius proceſſus eſt hepar. Barbari omnes qui illius doctrinam ſequuntur, virtutem naturalem influere, & naturali ſpiritu deferri, non minus aliis defendunt. Veruntamen horum opinio omninò eſt improbabilis. Nam quod naturale eſt, & cuicunque membro ad vitam neceſſarium, id videtur merito vnicuique rei inſitum eſſe naturâ. Nonnulli hanc opinionem per ſeipſam improbabilem eſſe cẽſentes: & ab ea, quę habet, hepar alicuius virtutis eſſe originem, nolentes recedere, ita excogitauerunt. Particulares virtutes, & ad nutritionem propriam neceſſarias, cuiuſmodi ſunt trahens, retinens alterans, expellens, nequaquam influere, ſed inſitas eſſe membris omnibus: vniuerſalem autem quandam virtutem, quæ vniuerſo corpori alimentum operatur, quæ eſt ſanguinẽ generandi, hanc ab hepate in venas influere. fieri enim in venis ſanguinem, multis in locis Galenus docuit: ſed propria virtute ſuarum tunicarum non fieri, docet ſexto De placitis ex propria illarum ſubſtantia, quæ neruea eſt ac membranea monſtrans. Hoc volunt ſignificaſſe Galenum primo De locis patientibus, Capite vltimo dicentem. Atque hac in re plurimum differunt naturalia ab animalibus inſtrumentis: ſiquidem naturalibus, inſitam actionis vim eſſe: animalibus verò inſtrumentis à principio, velut i lumen à ſole, influere, oſtenſum eſt. Ergo vt magnes lapis vim habet in ſeipſo quà ferrum trahit: ita naturaliũ quoque inſtrumentorum quodcumq;. Interpretantur itaque hæc Galeni verba de particularibus illis, quas diximus, virtutibus. Aliud tamen eſſe de ſanguinem efficiente virtute, probant ex innumeris Galeni locis, quibus hepar cuiuſdã virtutis originẽ eſſe dicit. Quod tamen non eſſet, ſi nulla virtus ab eo in reliqua membra demandaretur. Sexto De placitis verſus libri principium ita inquit: Talis enim cuiuſdam facultatis origo iecur eſt, qualis plantis ineſt. Rurſus octauo libro repetit: Atque idcircò alentis facultatis principium eſſe conficiebatur. Secundo De ratione victus commen. 47. facultatem venarum ex hepate oriri. Libello De ſanguinis miſsione capite ſexto. Tertia facultas, nempe nutriens q̃ à iecore oriri demonſtrauimus. Ex his itaque locis probant, virtutem ſanguinis efficientem influere ab hepate in venas: quanquam aliæ, quas particulares appellant, inſitæ ſint. Verũ tamen, quantum ego intelligo, Galeni mens longè aberat ab hac ſententia, cuius vera opinio eſt, nullam virtutem naturalem influentem eſſe, ſed omnes ſuis membris inſitas. Nã primo de locis patientibus, loco citato, paulo infra verba ſuperiùs adducta, inquit, inſtrumentis animalibus accidere nonnumquam, vt ipſis illæſis eorum actio pereat: tamen naturalibus id nequaquã poſſe accidere. Quod his verbis docet: Quamobrem ſolis partibus, quæ ſentiẽdi & mouendi vim habent, accidit ipſis interdum nequaquam læſis tamẽ earum actionem perire. Id quod naturalibus inſtrumentis accidere non ſolet. Eſt itaque Galeni doctrina, naturalia inſtrumenta non poſſe pati per conſenſum, affecta ſcilicet origine: ſed ſemper propria paſsione laborare. Quod vero hæc doctrina excludat influxum, non ſolum particularium virtutum, ſed & ſanguinẽ efficiẽtis, ita monſtro. Nam aliter, ex ſola hepatis affectione priuarentur venæ ipſæ aliôqui nihil perpeſſæ, ſanguinis generatione. Atque ita laborarent inſtrumenta naturalia, ipſa haudquaquam affecta. Id quod apertè citra diſtinctionem negauit Galen. Neque quidem quod ille nuper reſpondit probari poteſt, hanc ſententiam de aliis partibus præter venas intelligi. Nam ſi quædam partes naturales ſunt quæ laborare poſſunt per cõſenſum, quædam non poſſunt, falſo dixerit Galenus inſtrumenta naturalia non poſſe. Nam aſſertio negans vim habet vniuerſalis. Præterea, ſi hæc virtus influeret: aut deferretur ſpiritu, aut illuſtratione. Non enim alius eſt (arbitror) virtutis influxus modus. Si quo tamẽ iſtorum fieret, haud quaquam Galenus dubitaſſet. 12. Metho. capite quinto ſit ne aliquis naturalis ſpiritus. Adde, quod ad naturales potentias attinet, inter nos & plantas nihil inte-

Quorũdã opinio.

Aliorum ſententia

Autoris ſententia

intereſſe. Quod eleganter docuit Galenus primo De cauſis ſympromatum dicens. ἅπαντα γὰρ τοῦτο τὸ γένος οὐ ψυχικόν, ἀλλὰ φυσικὸν ὑπάρχον, ὁμοίως ἐπιτελεῖται, καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα. Ideſt totum enim hoc genus actionum, quod animale non eſt, ſed naturale, eodem modo perficitur inſtirpibus, atque in animalibus. Nutriuntur itaque & creſcunt, & generant plantæ, non minus quã homines. Omniaque munia obeunt ad naturalem virturem ſpectantia. Quare, ſi virtus naturalis in illis alimenta diſpenſat, & omnia ſuæ virtutis opera exequitur ſine influxu, nõ eſt quod influxus in hominibus deſideretur.

Diluitur obiectio. Hic me vehemẽter increpat, neque quidq̃ (inquit) probat, qui aduerſum noſtram firmã & ſtabilem docendi rationem nunquã nõ mo mi perſonam agit, cum dixerit. Talis eſt facultas natura lis in iecore qualis altrix in planta rũ radicatione: ſed hęc nõ influitur plantę, nõ igitur influetur in animalibus. Ego quidem influitur aut influetur nunq̃ dixi. Sed videamus quid reſpondeat argumento. Facile (inquit) ſolues eam rationem nam vnde conſtat non eſſe ſimilem influxum plantis per fibras ei qui fit à iecore peruenas? Itaque reſpondet influxum etiam eſſe facultatis naturalis in plantis. Mox aliam dilutionem: minus confecto alimento egere plantas ac proinde minus indigere iufluente facultate. Sed primũ (inquit) magis probo. credo equidem, quia eſt multò deterius. Nam quod membrum princeps eſt in planta, quod hepar ex quo virtus influat? Ex ea parte dicis qua committuntur radices cum trunco aut caule. Sed ibi nulla pars arboris eſt ſubſtantia diuerſa à caule aut radicibus: aut exere, indica iſtud plantarum iecur. Neque verò non eſt etiam futile quod de magis confecto cibo animantium quã plantarum dicis. Nam non diſputamus, an ſanguis in venis generetur, ſed an generetur veniente facultate ab hepate, an aliter. Quid autem refert, quò animal benè confecto alimento fruatur, facultate hepatis generari, aut aliter, ſi modo generatur. Vides vt congeras ſolutiones inutiles: Sed quando alia omnia nõ potuerunt, hoc fortaſſe te à tua ſententia abducet. Conſidera nõ alia cauſa habere hepar vim generandi ſanguinem, quàm quia modum ſubſtantiæ ſimilem habet ſanguini, atq; quia, vt tu ipſe dicis, agens naturale aſſimilat ſibi materiam. Nullum autem eorum quæ vim commutandi habent obſimilitudinem, poſſunt eam vim alteri præſtare, niſi præſtet etiam ſimilitudinem. Nam quo pacto poteſt recipi forma quæpiam ſine neceſſaria materiæ diſpoſitione? Vis ſanguifica forma quædam eſt, neceſſaria materiæ diſpoſitio, ſimilitudo in modo ſubſtantiæ, ſi ergo non poteſt ſimilitudo ea influere neque vis illa. Nunquid non efficacior vis commutandi eſt igni, quàm hepati? Nulli tamen poteſt ignis præſtare vim generandi ignem, niſi illud ipſum ignem faciat priùs, ergo neque hepar. Neq; verò quidquam refert dicere vim hepatis eſſe vim viuentis, & vim caloris non eſſe. Nam non eſt in ratione facultatis viuẽtis vt influat aliôqui & alteratrix carnis influeret, ſiquidẽ viuentis eſt. Si tamen in ratione viuentis nõ eſt, ſupernacanee ponitur in commutatrice hepatis, quod non eſt in commutatrice ignis. Nihil autem ſuperuacaneum poni debet præcipuè à tam exacto philoſopho. Eſt igitur nulla virtus naturalis influens. Dicitur tamen hepar illius virtutis origo meritò. Cùm, quoniam ea virtus in hepate viget potiſſimum: tum etiam, quoniam vt paulò ſuperiùs diximus, venarum omnium, quæ propria illius virtutis inſtrumenta ſunt, radix eſt, & origo. Quòd verò propterea origo virtutis dicatur, quòd venarum eſt origo: apertè declarauit Galen. 8. De placitis ita dicens: Secundam iam habes iecoris demonſtrationẽ, qua eſſe id venarum omnium, atque iccirco facultatis alentis principium, conficiebatur. Itaque in hoc ſenſu intelligendus eſt Galenus, vbicunque dicit talis cuiuſdam facultatis originem eſſe hepar. Verum illud vnum ſupereſt ex aduerſa opinione argumentum: *Cõtrariæ aſſertiõis argu. diſſoluitur.* Si virtus naturalis non influit: non eſt quòd poſsit ſanguis in venis generari. Nam aut influente virtute, aut inſita generetur neceſſe eſt. Inſitam non habent: eſt enim illarum ſubſtantia à ſubſtantia ſanguinis longè diuerſa. Qui igitur influentem ſubſtulerit, cogetur, aut negare ſanguinis generationem in venis, aut dicere eam generationem à nulla virtute fieri. Huic argumento ita cenſeo reſpondendum: Virtutem ſanguinis effectricẽ quodammodo inſitam eſſe venis (cùm dico quodammodo, vide attentè quid dicam, neque cures calumniam amici mei) quoniam, ſcilicet, in ipſis ſanguis fit, facultate non aliundè demandata. Qua ratione dictum eſt à Galeno quarto De vſu partium capite. 17. Quemadmodum igitur venis, cùm eas diſtributionis inſtrumenta feciſſet, facultatem ſanguinis efficientem indidit, ne tempus quo pereas fertur, ipſi alimento fruſtra periret. Itaque cõ

ſtat

ſtat, vt Galenus dixerit, naturam indidiſſe eā facultatem ipſis venis (quanquàm fortè hæc verba poſsint à contraria opinione declarari non incommodè) quodammodo tamē: neq; inſita, neq; influēs eſt illis ſanguinē generādi virtus. Nō. n. in illis ſanguis fit ꝓpria ipſarum virtute, ſed calore membrorū adiacentiū, & caloris copia, qui defertur cum ipſo ſanguine qui ad ipſas venit melius, confectus. In hanc ſententiam dictum eſt à Galeno ſexto De placitis: vt igitur ſi quis à neruis, aut membranis aut oſsibus, aut cartilaginibus, aut pinguedine vel omninò ab aliquo corpore exangui diceret ſanguinem generari, reprehenderemus promptè illum, ita, vt opinor, ſi quis ſanguinis generationem in venarum tunicas ſecundum ipſarum naturam referat. Hæc Galen. illo in loco. Iam verò quod libro quinto De locis patientibus capite ſeptimo dictum eſt: Cæterum poſtquam ſanguinis generationē hepatis munus eſſe intelligimus, ſi cauſa aliqua fuerit, quæ hunc generare poſsit, eam hepatis propriam facultatem eſſe dicemus. Nihil aliud ſignificat, quàm ſanguinis venarum generationem ſoli hepati eſſe propriam, ideſt ſecundum ſubſtantiæ proprietatem conuenientem. Venæ enim non habent ad generandum ſanguinem vim, ſed commoditatem quandam, vt cum vinum in vaſe quopiam ex muſto fit, nullus dicit vini efficiendi vim eſſe vaſi. Addidi verò. Sanguinis venarum, quia ſanguis arteriarum in corde generari poteſt propria illius vi & proprietate ſubſtantiæ docente eodem autore ſexto De placitis paulò poſt nuper relata verba. Sed roget nos quiſpiam, qua ratione ſi res habet vt diximus, ſanguis potiùs generatur in venis, quæ prope hepar ſunt, quàm in longinquis ſi nihil ad ſanguinis generationem neceſſarium accipiunt ab hepate? Reſpondendum, accipere quidem eas calorem qui in ipſo hepate eſt copioſiſsimus: virtutem autem non accipere, vt quę influere non poſsit. Reiicit ille hanc dilutionē dicens oportere prope cor etiā generari multum ſanguinem: benè monet & ita eſt profectò, ſed ille eſt ſanguis arterialis, tantò calidior quantò in calidiori loco gignitur. Dicendum præter hæc eſt, hepar principale membrum eſſe, non quod virtutem aliis præſtet, ſed materiam nutritionis, & generationis omnium membrorum: & quòd venarū, quæ virtutis naturalis ſunt inſtrumenta, radix ſit. Sed neque hoc difficile eſt: niſi eorū quę paulò ſuperius diximus inter loquendum de membrorum principalium numero ſumus obliti. Quare huius controuerſiæ hic eſto finis.

Caput decimum ſextum. De naturali ſpirtu, an ſit.

EST in hac diſputatione dubium quoddā non prętereūdum. An ſit aliquis ſpiritus naturalis, quemadmodum vitales, & animales eſſe diximus. Quod tamen non tam eget noua tractatione, q̄, vt diſtinctioris doctrinę gratia, quod conſequens eſt, ex nuperdictis colligatur. Qui dicunt virtutem naturalem influere, non minus quā reliquas, continuò ſpiritum naturalem eſſe non negant. Hi meliùs loquuntur, quamuis falſo dogmati adhæreant: quā quidam alii, qui hodie virtutē ſanguinis effectricem influere in venas putantes tamen ſpiritu ad influxum opus eſſe non intelligunt. Gal. 12. Metho. cap. 5. viſus eſt illud ſub dubio relinquere, ita dicens. Quod ſi naturalis quoque aliquis ſpiritus eſt, vtique is quoq; in hepate & venis continebitur. Sed tamen cū ex iis, quæ in proxima quæſtione diximus conſtet de ſententia illius, naturalem facultatem nulla ex parte eſſe influentem: ſed ſingulis membris per ſe inſitam: certè neque aliquo ſpiritu, neq; illuſtratione habet opus. Quarè neque commodè illud videbatur ſub dubio potuiſſe relinquere, qui de Hippocratis & Platonis placitis multò antè ſcripſerat. Reliquit tñ dubium, non quiparum conſtanter decreuiſſet, naturalem facultatem eſſe inſitā, vndè nullo naturali ſpiritu eſſe opus colligebatur: ſed qui aliò properaret, & illic obiter in quæſtionem de ſpiritibus incidiſſet. Nullo ergo ſpiritu naturali fit nutritio, aut accretio quæ operationes ſunt naturalis facultatis, neque aliquis ſpiritus in hepate generatur, quod humorum tantum modò eſt officina. Non tñ hic oportet dubium hoc concludere: ſed illorum meminiſſe, quæ in quęſtione ſeptima huius libri diximus, diſputantes: An ſemen deciſum viueret. Vbi viuere illud monſtrauimus alente vita: quoniam virtutem generandi habet: quæ naturalium facultatum eſt præſtantiſsima. Quam aſſertionem illi tantum videtur mihi poſſe effugere, qui dixerint, ſemē patiendi tantum habere potentiam, quod tamē adhuc dixit nullus: ſaltem de virili genitura. Ducti etiam ſumus conſequentia ſermonis in eā ſententiā, quæ ſpiritū, quem cōplantatū dicunt, induxit. Quò, ſcilicet in ſpirituoſa parte genituræ ſit effectrix vis per ſe, & præcipuè in craſsiori patiēdi potentia. Neidē ſit exquiſitè agēs, & patiēs: & ne quidquā videatur agere in ſuū interitum. Eſt igitur ſpiritus in genitura

Quorūdā ſententię

Autoris, ſententia

Spūs cōplātatus ineſt ſemini, gexvitali intestibus generetur.

tura,quę constat naturalem esse. Est enim generans. Hoc interest inter hunc, & reliquos spiritus,ꝙ reliqui quidē instrumenta sunt facultatum,ipsi,quantum ratione consequor, nō viuentes(nullam.n.in se ipsis virtutem edunt vitalem,sed vt facultatum instrumēta membrorum & calorem,& temperamēta fouent:generantur à facultate cordis & cerebri,insumuntur perpetuò in actionibus: augentur accessu aliorum spirituum generatione noua)tamen hic implantatus,viuit:generat siquidem. Quoniā verò monstratum est duodecimo cap. huius libri,hepar nihil aliud habere præcipuū,q̄ generationem alimenti omnium membrorum,& dispensationem per propria delationis instrumenta,quę ab illo oriuntur: verisimile admodū est, hunc spiritū in testiculis generari,& cum humore albo permisceri: hancq; esse præcipuam elaborationē. Quam semen in testibus recipit, qua fœcundum fit. Huius materiam consentaneum est rationi,esse spiritum vitalem,qui arteriis,quę in testes inferuntur deportatur:quemadmodum spiritus animalis fit ex vitali in cerebri ventriculis,præcipuè in medio. Atq; hac ratione meritò testes membrum principale dicuntur,vt qui virtutem generandi tribuant semini,& instrumētū illius virtutis generēt. Est igitur aliquis spiritus naturalis, qui tamē neq; in venis,neq; in hepate fit,nam ad illorū actiones nulla ratiōe est necessarius. Sed quo modo Gale.dixerit verè, Si aliquis spiritus naturalis est, hic in hepate aut venis generatur?

Explicatur Gal. Quoniam ille disputabat de naturali vi, quæ conseruat indiuiduum hominem,& propterea de nutriente aut augēte spiritu,non de generante.

Caput decimum septimū. De substantia virtutis generantis.

Gal. sent. TAntum est demiratus Galenus,vt multis aliis in locis,ita vel præcipuè in eo libello quem De fœtuum formatione scripsit,sapientiā artificis in nostrorum corporum conformatione,vt sit ne nostræ conformationis autor Deus aliquis,aut anima,aut facultas aliqua in nobis,aut natura,aut facultas in semine,atq; hæc,aut in ipso humore,aut spiritu aliquo dubitās,neque quicq̄ probabile se habere non negans,illud verisimū esse cēseat,generationem non esse opus alētis,aut cōcupiscentis,siue naturalis facultatis(nihil.n. refert vtro horum modo nomines)quoniā hæc facultas rationis sit expers,corpora autem nostra tam sapienter formata sint. Elucet sanè in nostra conformatione tanta creatoris sapiētia,vt in nullo corporis humani mēbro, aut substantiæ modus,aut magnitudo,aut figura aut situs citra lęsionem possit commutari. Est enim eorum conformatio suis actionibus ac comodatissima,quod proculdubiò sūmę formatoris sapientiæ est argumentum. Sed non possum non mirari Galenum,qui hac in parte videtur ignorasse,omnes inferiores causas dirigi à prima,quam ille non ignorauit, summè esse potentem,sapientem,& bonam. Hoc enim si semel intelligatur,nihil habet admirationis naturam in suis operationibus nihil errare. Diriguntur enim naturales actiones à conditore operum naturę. Proinde ab Hippocrate dictum est libro De alimento, Naturę omnium nullo doctore vsæ sunt. Quandoquidem natura,nec intellectu, nec arte prædita, nec à quoquam docta,perinde operatur, quasi maxima sapientia esset prædita: sed fit illud vt diximus,propter infinitam creatoris sapiētiam,à qua dirigitur. Est ergo generationis animalium peculiaris causa,generans facultas quæ in ipsis animantibus est: vniuersalis,vt in aliis omnibus actionibus,Deus. Vtrum verò hæc generans virtus,dum formatur fœtus agens,deinde recedat,atque cùm cessat generans,nutriens virtus incipiat operari,hoc nō dum diximus. Videtur sanè pleriſq; ita fieri. *Quorūdā opiniones* Quandoquidem generatur fœtus in vtero, dum formatur: nutritur & augetur post conformationem. Sed contrà est quod paulò superius quæstione septima monstrauimus,solida etiam membra,si periissent,posse sæpe re generari. Nam in capite arteriā satis insignis magnitudinis vidit regeneratam Galenus: & ossa ipsa,saltem in infantibus,quibus mollia sunt,coalescere posse,non negauit. Et in omni cauo vlcere implendo constat,venas & arterias,paruas scilicet,quas capillares vocant, recuperari. Nam aliter non essent vię,quibus noua caro nutriretur. Cōstat verò vt horum mēbrorum restitutio,generandi facultatis sit opus: nam nutrientis tantùm est,genita membra aut cōseruare,aut augere: noui mēbri generationem,& figurationē sola generās assequitur. Hoc argumēto cōpelluntur nōnulli dicere,in ipso sanguine esse facultatē seminis atq; ita illum nō minùs semine facultatē habere,& vim generandi. Cæterū horum stultā opinionē paulò superiùs cōuicimus,mōstrantes,oportere cōtinuò,ipsum viuentē appellare. Alii de classe barbarorum,dicunt,spiritū illum

illum implantatum, cuius ſæpe meminimus raſeruari in humano corpore toto vitæ tẽpore, atque in illo generantem virtutem, pro neceſsitatibus animantis. Sed ego non intelligo qua ratione ſpiritus ille, ſi adamantinus non eſt, multò antè non abſumitur. Quare quod *Autoris ſententia* in quæſtione ſexta cœpi dicere, illud videtur in præſentia cõcludendũ. Virtus generãs quã ſemen in vltima elaboratione à teſticulis recipit, membrorũ ſolidorum generationẽ exorditur, ſemine in generationem illorũ inſumpto. Eſt.n. non tantum efficiens, ſed & materia. Generans virtus in ipſis membris relinquitur. Atq; ita ipſa reliquorũ, quæ deſunt, perficiunt generationem. Atqui cùm omnia iã mẽbra formata ſunt, eãdem facultate cõſeruantur, & ad incrementũ ſummum deducuntur & ſi quod membrũ periit, modò nõ ſit, aut admodum grande, aut admodum durũ, ab hac eadem virtute reparatur. Quare, quantũ ego opinor (quanq; hæc ſententia, vulgaris nõ eſt nec niſi doctioribus, & ingenioſioribus proponenda) virtus generans, à nutriẽte re vera nõ differt: ſed eadem eſt, quæ cũ integram cõformationem à principio operatur, generans: cũ verò hæc eadem cõſeruat, aut auget, nutriẽs dicitur. Id quod his rationibus probatur. Eiſdem particularibus actionibus completur generatio, quibus & nutritio: vtraq; enim actio fit cõuerſione alimenti in ſubſtantiã aliti, quẽ admodum nutritio fit medulla in oſſa, & ſanguine in ſanguinea membra permutato, nulla in parte conſiſtente differentia: niſi fortè, q̃ in generatione fiunt membrorum conformationes: in nutritione verò minime, ſed quæ multò antè fuerant formata, conſeruantur. Sed videtur hoc poſſe cõtingere, vt, ſcilicet, in nutritione figura nõ fiat: vel quoniã formatis iã membris, nouis figuris non eſt opus: vel quoniam nutriẽs virtus ex ſua natura figurę generationem nõ aſſequitur. Quod nõ video qua alia ratione diſcerni poſſet, q̃ obſeruãdo an cùm formata iã, & adulta animalia ex præciſione, aut corroſione, mẽbro aliquo deficiuntur: quo tempore nõ ſolum nutritione, ſed & particulę quæ deeſt generatione indigent: virtus nutriens, quę ſingulis mẽbris inſita eſt, membrorũ, quæ deſunt, tentet delineationem. Id quod planè verũ eſſe in ipſis operibus ſæpe fit conſpicuum. Eſt igitur rationi cõſentaneum, generantẽ virtutẽ in ſingulis mẽbris eſſe, neq; differre à nutriente: ſed generationẽ eſſe, quaſi vlteriorẽ quendã motũ eiuſdem facultatis, quę & nutriẽs eſt. Atqui, quãtum ego intelligo, hæc opinio eſt cui rerũ euidentia maximè arteſtatur, præterq̃ quòd rationi maximè conſentanea adducit, & minus abſurda cogitur admittere. Sed de generante & nutriente vi hæc ſufficiãt. De augẽte ſunt nonnulla apponenda.

Caput decimum octauũ. De virtute augente.

ARiſtoteles tres eſſe ſpecies motus, inuicẽ differẽtes, alterationẽ, accretionẽ & lationẽ, cenſuit. Quãdoquidem ad tria tm̃ quantitatem, in q̃, qualitatem, & vbi motum eſſe per ſe monſtrauit. Atq; ita longo ſermone primo De ortu & interitu cap. 5. probat accretionẽ abaliis motibus differre. Galenus, nõ ſolum à latione, & alteratione, ſed & à generatione videtur illã facere diuerſam primo de facultatibus naturalibus ca. 7. dicens: augentẽ quandã eſſe facultatem à generante, & nutriẽte diuerſam. Nobis verò, nõ magis videtur di *augẽs vis* uerſa augens facultas à nutriente, q̃ generans *à nutrien* Quemadmodum verò paulò ante oſtenſum *te non dif* eſt, generantem à nutriente non differre: ita *fert.* tentandum eſt oſtendere, nec augentem ab illa eſſe diuerſam. Galenus capite nuper citato inquit, in fœtu, & in hominib⁹ etiam, poſtquã in lucem editi ſunt, & adultis, virtutes eſſe, generantem, nutrientem augentem, tamen in fœtibus, dum vtero geruntur, nutrientem & augentem miniſtrare generanti, à tempore ortus vſque ad conſiſtentiam, dominari augentem, atque huic nutrientem miniſtrare. Quem locum ego ita interpretor. Eãdem facultatem, alentem ſcilicet, hæc omnia facere: ſed tamen generare modò, nutrire modò, modò augere pro ratione conditionis, & ætatis reialendæ. Quod vt de reliquis duabus monſtratum eſt, ita de nutriente & augẽte modò: & fortaſſe clarius demõſtrabitur. Virtutes diuerſę diuerſarum operationum oportet vt ſint. Sed augẽtis virtutis nulla eſt ꝓpria actio diuerſa à nutritione. Nã cùm tm̃ reparatur ex alimẽto cõfecto, quãtum quotidiana exolutione perierat, nutritur corpus: cùm plus, auget ur: ſed plus aut minus reparari, nõ variat actionis ſpeciem: ergo nec virtus eſt diuerſa. Præterea, plus aut minus aut tantundẽ reparari, neceſſariò fit ex eiuſdẽ virtutis maiori, aut minori, aut æquali robore: aut maiori, aut minori, aut æquali illius, quod cõmutatur, diſpoſitiõe. Sed neq; robur aut debilitas efficientis cauſę, nec diſpoſito eius quod patitur, poteſt permutare ſpeciem virtutis, etiã ſi

poſsit permutare modum actionis. Ergo eadem virtus naturalis eſt, quæ nutrit corpus, & quæ auget. Nam quemadmodum, cũ hæc imbecillis redditur, corp⁹ minuitur: ita cùm hæc vehemens eſt, illud augeri, eſt apertum. Aliôquioportet etiam aliam imminuentem facultatem inuenire, augenti contrariã, quò nihil eſt abſurdius. Sed vt deficiente nutritione, & remiſſo calore, minui poteſt corpus: ita nutritione abundante, & calore forti, in ſubſtantia humida, & ſequaci, accretio fieri poteſt citra diuerſam facultatem. Vnica ergo alens facultas, nutrit, generat, & auget, quas diſtinctionis doctrinæ gratia ſeparauit Galenus, & ſibi mutuò ſubſeruientes appellauit. Nobis tamen vnicam eſſe, vel illud præter cętera monſtrauit, quod eiſdem vtuntur particularibus facultatibus, & ſubſeruiẽtibus, trahente, ſcilicet, retinente, alterante & expellẽte. De quibus, quando de his præcipuis ſatis dictum eſt, dicere aliquantulum iam propero De ipſo accretiõis motu, an ſit motus ab aliis ſpecie diuerſus, an citra motũ diſtinctum, ſit neceſſariò conſequens alios motus: in fine huius ſermonis, vbi de operationib⁹ loquemur, diſputabimus.

Vnica facultas nutrit generat & auget.

Caput decimũ nonum. De numero facultatum naturalium, quæ miniſtrantes aut particulares appellari ſolẽt.

Naturales facultates miniſtrantes tantũ quatuor.

QVatuor tantum eſſe naturales facultates, nutrienti, aut generanti, aut augenti (monſtratum enim eſt paulò antè, eandẽ facultatẽ ſignificari his nominib⁹) miniſtrãtes, à Galeno recipit Auicenna, & ab Auicenna tota medicorum ſchola. Scripſit Galenus opus celebre De naturalibus facultatibus, in quo diffuſe admodùm oſtendit, generationẽ nutritionẽ & accretionem quatuor aliis virtutibus vtiquas vocat ζωτικὴν, κατεχούσην ἀλλοιωτικὴν, διακριτικὴν vel ἀποκριτικὴν. Ideſt, trahentem, retinentem, alterantem & excernentem, ſiue expellentem. Conſtat. n. ortum, nutritionem, & accretionem, fieri mutatione materiæ ex qua fiunt, in ſubſtantiam illius, quod generatur, nutritur, aut creſcit. Sed ad hanc commutationem, ſi tractio fit eius quod eſt vtile, & eius quod tractum eſt, retentio, & retenti mutatio, & partis inutilis qualis neceſſariò in quauis concoctione ſeparatur, expulſio: conſtat, vt nihil amplius deſideretur. Quatuor ergo ſunt ſolummodò vtutes naturales miniſtrantes. Sed eſt quod aliquis poſsit contradicere, obiiciens nobis facultatem diſtribuentẽ, ſecernentem, & appetentem: quarum videtur Galen. ſæpe mẽtionem facere. Quanq̃ ab illis quas retulimus apparent diuerſæ. Nam tertio De cauſis ſymptomatum in fine meminit Galen. diſtribuẽtis, quam ἀναδιδομένην appellat: & ſecernẽtis quam dicit διακριτικὴν. Neq; ſolum meminit nominũ, ſed docuit etiam ſymptomata quædam eſſe his facultatibus, quæ ex vitiatis illarum actionibus proficiſcuntur: vt atrophia fit ex defectu diſtributionis, & morb⁹ regius ex defectu ſecretionis. Secundo etiam Aphoriſmorum commentario decimo tertio, huius ſecernendi facultatis meminit, reddens rationem, qua illi, quibus criſis futura eſt, habent noctem antecedẽtem difficilẽ, vbi ita ſcripſit. γίνεται δὲ τῆς φύσεως διακρινούσης ἐκτὸς χρησῶν τὰ μοχθηρά, καὶ παρασκευαζούσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν. Ideſt. Fit aũt cum natura ſeparat à bonis mala, & præparat ad expulſionẽ. Ab his locis talia deſumuntur argumenta. His facultatibus, diſtribuenti (inquam) & ſeparanti, reſpondent actiones diuerſæ ab operationibus illarum quatuor (longè enim videtur aliud eſſe, deducere alimenta per corpus, & excrementa ſeparare, vt expellantur: q̃ trahere retinere, coquere, aut expellere.) Fit ergo ex illo principio, quod ſæpe vſurpauimus, Potẽtiæ diſtinguntur per actiones: vt virtutes hæ ab illis diuerſæ ſint. Adde illud, quod paulò antè de ſententia Galeni de ſymptomatum, quæ ex illarum læſione fiunt, differentia dicebamus. Alterius etiam facultatis præter has, viſus eſt meminiſſe primo De ſymptomatũ cauſis: vbi referens cauſas naturalis famis, inquit primò venas exinaniri, deinde apetere naturali appetitu, deinde trahere ſugendo ex vẽtriculo: ex cuius ſuctus ſenſu excitari animalem appetentiam, quã famẽ dicit. Eſt verò hęc apprẽtia animalis: illa naturalis. Quoniã quę eſt in vẽtriculo: eſt cũ ſenſu: quæ in venis ſine illo. Habẽt ergo naturalia inſtrumẽta, cũ naturaliter appetãt, appetendi facultatẽ. Nã numero actionũ debet reſpondere numerus facultatũ. Nihil. n. ſine cauſa fit. Si igitur appetere aliud eſt, quàm trahere, retinere, coquere, aut expellere: diuerſa etiam ad appetendũ opus eſt facultate. Præter hæc, habet etiã huius facultatis læſio ſua ſymptomata. Nam ſexto De locis patientibus, capite tertio docet Galenus, diabetem naſci ex debilitate retentricis renum: & nimiam ſitim, quę in illa affectio

Præter quatuor dictas v dẽturtre eſſe ali. diſtribu ens, ſece nẽs & a petens

fectione eſt, ex nimia appetẽtia naturali renũ cuius gratia multum ad ſe ferum alliciunt, & deſiccando ventriculi os, ſitim excitant. Eſtq; hæc affectio renum, ſimilis partim diarrheæ, partim fami, quam caninam vocant. Videtur ergo iam tres aliæ facultates prioribus acceſſiſſe, diſtribuendi, ſeparandi, & appetendi: atque ita eſſe non quatuor, vt comunis medicorum opinio fert. Præterea quãquàm accretio fiat tractione, retentione, alteratione, & expulſione: videtur tamen quinta etiam ab his diuerſa facultate miniſtrante opus habere, dilatante ſcilicet. Ergo plures ſunt quàm quatuor particulares vocatæ, & principalib⁹ ſubſeruientes. Hoc argumentum, modò propoſitio cõfirmetur, non modò hoc, ſed illudetiã ſubuertit placitum, quo dicebatur, eãdem facultatem nutrire, & augere. Fuerit enim ita inter vtrãque non parua differentia conſtituta. Propoſitio verò talem habet confirmationem: Quò augeatur corpus proprio incremẽto, non eſt ſatis, ſi nutriatur: ſed opus eſt, vt plus recipiat alimenti eo, quod reſoluitur: & vt alimentum apponatur, ſubiẽs in minimas quaſque particulas per ipſos poros, id qd' fieri nõ poteſt, niſi ipſum corpus dilatetur, quo pori ampliores fiant: & alii, in eo quod apponitur, generentur. Duplex igitur contingit in incremento corporis actio, nutritio & dilatatio. Prior poteſt à quatuor illis fieri: ſed tamẽ dilatatio non poteſt. Habet ergo augẽs facultas aliam miniſtram præter illas quatuor: quã licet modò nobis appellare dilatantem: quæ ſi illis addatur, quas præcedentia argumenta inuenerũt, cum quatuor primis erunt numero octo facultates naturales miniſtrantes trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, diſtribuendi, ſecernendi, appetendi & dilarandi. Tot enim actiones videmur inuenisse. Sed & præter dictas octo, videtur alia eſſe ſubſeruies nutrienti: id quod ex actionibus inuenies. Nam quô nutriatur corpus, non ſatis eſt, ſi trahatur, quod nutriturum eſt, & retineatur, alteretur que, & quod inutile eſt, expellatur: niſi id, quod retinetur, affigatur nutriẽdæ particulæ. Neque enim affigendo cibo mẽbris ſufficiunt reliquæ facultates. Efficeret. n. id profectò, ſi quæ illarum, retentrix. Tamen tractio verſus partem, longaq́ue in illa retentio, vnionem tantum poteſt facere: affigendi & vniendi actio eadem non eſt, vt monſtrat Galenus primo De facultatibus naturalibus capite vndecimo, argumẽto quodam, quod iis quæ à nobis dicuntur modo, addet magnam euidentiam. In hydrope (inquit) aſcite fit praua nutritio, quia etiam ſi appoſitio ciborum fiat: tamen interuentu aquei humoris non affiguntur. Ex his addemus nos dictis maiorem vim. Accidunt huic propria ſymptomata, quæ nullius dictarum facultatum ſunt, vt exemplo hydropis, quo vſus eſt Galenus, conſtat. Ergo affigendi actio propriæ faculratis eſt, ab aliis diuerſæ. Quare collegimus iam facultates naturales, de numero miniſtratium, nouem. Cæterum quanquam hęc argumenta non ſunt tam leuia, quin indigeãt dilutione ſed neque tam fortia vt veram ſententiam ſubuertant, quæ rectè à principio cõſtituta eſt: eſſe, ſcilicet, tantum quatuor priores, & has eaſdem, generanti, nutrienti, & augenti miniſtrare. Nam cum diſtributionem alimenti in corpus vniuerſum fieri, aliis mẽbris expellentibus, iis, ſcilicet, quibus redundans eſt ſuccus, aliis trahentibus propter indigentiam, multò ante docuerit Galenus: non admodum nos perturbabit, diſtributionem nominans, fuerit enim facile dicere, hanc nõ eſſe ab aliis diuerſam, ſed referri ad expellentẽ, & trahentẽ: ad quas etiam cũ alterante referri ſecernentẽ conſtat. Nã cum concoctio omnis ſeparet excrementa ab alimentis: & mẽbra vim habeant trahendi cũ delectu vtilia, reliqua expellẽdi: qua amplius facultate ſecernente eſt opus? An nõ hæc neceſſario cõſequitur ſecretio? Appetitum naturalem ſingulis naturalibus inſtrumentis ineſſe, eius, quod ſibi ſecundum naturam conueniens eſt, nõ eſt dubium. Sed tũ cùm propter finem operari, & illum appetere, inſitum ſit etiam inanimatis in quibus facultates naturales nõ ſunt: nõ magis indigent membra facultate ad appetendum alimenta, quàm terra ad appetendum deſcendere, ſed natura appetunt. Dilatare etiam caloris eſt proprium, in materiam mollem agentis. Fit id non in corporibus animatis ſolùm, ſed in inanimatis quàm plurimis multò clariùs, Quare dilatat natura ſua calor humidas partes: non aliqua membrorum facultas ad id deſtinata. Quare rectè à principio dictum eſt, animatis quatuor ſolum eſſe facultates naturales miniſtrantes nutritioni. Nam quas habent cum omnibus naturâ conſtantibns communes, eas neque facultates quiſquam meritò appellet. Talis etiam eſt affigendi actio. Hanc enim in nobis, non facit facultas aliqua vitæ: ſed vt in reliquis etiam inanimatis, quæ ſuo modo ſubſtãtiæ facilè affiguntur, cùm coniũcta aliquã to tempore morantur, affiguntur ſua ſpõte, vt cera cerę, pix pici, breui tẽpore ſi ſimul ſint

Videtur quoq; dilatãte facultate opus eſſe augentis miniſterio.

Obiecta omnia diſſoluũtur.

Adhuc videturalia facultasaffigens. ſ. nutrienti neceſſaria.

& nihil impediat, vniuntur, maximè in ipsa a gente igne, vt in alimenta agit noster calor. Quod verò omnia affiguntur in nostro corpore, tali quapiam causa, ex dispositione (inquam) ipsius materiæ, discès ex eo quod à Galeno scriptum est. 6. Methodi. cap. 5. Quòd igitur coalescere nequeat tam durum os, quã id quod in adolescentibus iuuenibus, & viris multoque magis in senibus est, id profectò, vel cuiuis patere potest. Solum illud potest, vnionem recipere, quod abũdè molle est: cuiusmodi est in pueritia. Vides Galenum, mollitiem causari, quòd affigantur nonnunquã ossa. Vt & libello artis Medicinalis nonagesimo nono capit. Molle verò & puerile (inquit) os, coalescere potest. Itaque neque affigere per se est actio facultatis alicuius altricis. Quarè quatuor tantum supersunt facultates. Quòd verò symptomata contingere possint læsis actionibus, quæ nullius dictarum facultatum sint: dicturi rursus sumus in libro huius operis quarto. Quare de hac quæstione hæc sufficiant.

Caput vigesimum. De numero facultatum animalium quæ rectrices dicuntur.

QVæstiones ad animalium facultatũ notitiam attinentes, opportunum est iam attingere. Sunt verò facultates hæ duplices. Quædam in ipso cerebro, quod primam illarum sedem esse diximus, residunt: & à medicis rectrices appellantur. Quædam peculiares, quæ scilicet peculiarium sunt actionum, & peculiaribus instrumentis operantur, vt visus odoratus, auditus. De rectricum numero est prima quæstio, quæ occurrit. Profitentur enim omnes Aristotelici, cùm quibus & Auicẽna, esse quinque, sensum communem imaginationem quæ Græcis phantasia dicitur, rationem, quæ existimatiua vulgo appellatur, memoriam, & reminiscendi vim. Confirmant suam sententiam, tribuentes his omnibus diuersas operationes. Nam cùm potentiæ distinguãtur per operationes: constat futurũ si actiones differunt, vt differant & potentiæ. Sed sensus communis (dicunt) confert res subiectas peculiaribus sensibus, vt quando album cum dulci componit. Imaginatio, ex iis quæ sentiuntur incipiens, componendo, adea etiam quæ impossibilia sunt, procedit (qua actione, & aureos montes, si lubet, & volates boues cõfingimus) tñ à rerum quæ sentiũtur speciebus non recedit. Ratio non hoc solum facit: sed ab speciebus sensibilium, insensibiliũ etiam rerum species elicit, vt amicitiæ, & odii, & aliarum rerum, quæ in sensum non veniũt. Memoria retinet species, & res absentes recolit. Reminiscendi vis, si quid memoria excidit ab iis quæ retinentur colligens, reducit. Videtur verò hæc omnia differre. Quare, cũ quinque modi operationum sint, videntur etiam quinq; potẽtiarum species fore. Galenus tres tantũ esse dixit, imaginationẽ, rationẽ, & memoriam, quas vocauit principem animi partẽ ἡγεμονικὸν octauo De vsu partiũ ca. 6. Quod probat libello De differentia symptomatum per species phrenitidis hoc argumento. Quacunque rectricum facultatum læsa, contingit hominem insanire necessariò: quandoquidẽ princeps animæ pars est. Ergo tot sunt potentiæ, quot læsionum modi, & insaniæ. Sed huius tres tantum sunt species (trifariam. n. tantum potest lædi mens: vel quoniam homo erratin cognitione, vt Theophilus, qui tibicines se videre in domus angulo dicebat, quos videbat nullos: vel quoniam cum in hoc nihil erret, tamen prauè ratiocinatur, vt qui, cùm vasa vitrea cognosceret, & propriorum nominum recordaretur, tamẽ cognita proiiciebat: vel quoniam lęditur memoria) cùm ergo tres tantũ sint læsionum modi, constat tres solũ esse potentias. Auicẽna huius argumenti solutionem hanc imaginatus est, lęsionem sensus communis necessario comitari læsionem phãtasiæ: & læsionem reminiscendi, memoriæ: atque proinde medicorum nõ interesse, pluriũ quàm trium potẽtiarum meminisse. Sed cur ita fiat, vt semper cum sensu imaginatio, & cum memoria lædatur reminiscẽdi vis, si diuersę sunt facultates: neq; dixit, neque potest dicere. Quarè hoc etiam argumento est, non ineuidenti, tres tantum esse has facultates, & eas actiones, quæ illis tribuuntur, non esse quinque, sed tres tantum species, & quinque operationum modos. Nam actio sensus, & actio phantasiæ, hoc vno differunt, quòd sensus componit sensibilium species in præsentia: imaginatio componit has easdem in absentia. Constat verò, vt hæc non sit speciei differentia. Quare non sunt duæ operationum species, sed eiusdem actionis duo modi. Quocirca vnius sunt facultatis. Reminisci præterea memoriæ est opus, cùm se reflectit in seipsam. Non enim est memoriæ opus, vt multi putant, solum species retinere (ita enim non esset potentia cognoscens, sed seruans tantũ species) sed memoriæ est recordari rerũ ab sen-

Cõmunis Aristotelicorũ opinio.

Galeni opinio.

ſentium, vt res ſunt actæ. Ergo imaginatio eſt ſenſus: & reminiſci memoriæ vlterior quidã motus, non actio diuerſa. Quod nõ tantum Galenum ſenſiſſe, ſed & Ariſtotelem monſtrabo quidquid dicat Auicenna. Tertio libr. De anima. cap. 3. cum de imaginationis eſſentia multa diſputaſſet Ariſto, ad finem capitis addit: Si igitur nihil aliud præter imaginationem habet ea quæ dicta ſunt, ſitque id ipſum quod diximus, imaginatio motus profecto fuerit, ſenſus iam operantis. Quæ verba oſcitanter omnes prætereunt. Conſtat tamen illis nihil aliud ſignificari, q̃ imaginationem actionẽ eſſe eiuſdem potentiæ, cuius eſt ſenſus actus. Sed hanc eandem potentiam, quæ ſenſus eſt, cùm rebus præſentibus operatur, ſenſum eſſe, cum q; vera componit: cùm verò falſa, phãtaſiam. Memoria, dicente eodem Ariſtotele libello De memoria & remiſcentia differt à ſenſu, quod memoria in abſentia rerum operatur cum ſenſu temporis: phãtaſia operatur in abſentia rerum, ſed ſine ſenſu temporis. Cùm enim lectiones fingimus, aut diſputationes, ad arbitrium imaginamur: ſed cũ diſputaſſe nos heri, legiſſe nudius tertius cognoſcimus, recordamur. Quia cum cognitione rerum temporis ſenſum coniungimus. Reminiſcimur memoria ſe in ſeipſam reflectente. Ergo eiuſdem potentiæ motus ſunt, recordari & reminiſci. Quare de ſententia, etiam Ariſtotelis, tres tantum ſuperſunt rectrices, potẽtiæ imaginatio, ratiõ, & memoria. Videtur ergo ſententia hæc Galeni cum verbis Ariſtotelis plurimum conuenire: quæ ſi vt ſcripſimus intelligatur, nihil videtur habere difficile. Sal tem ea argumenta, quibus plures eſſe quàm tres, nonnulli contendunt, mihi nullam inferunt difficultatem. Videtur aliquanto difficilius, quod Galenus libello ſecundo De motu muſculorum inquit. Pars. n. animæ quæ imaginatur, quæcunque ea ſit, hæc eadem recordari videtur. Quarè ſi eadem pars imaginatur, & recordatur, imaginatio & memoria vnica eſt potentia. Cæterùm hoc ita interpretandum eſt. Videtur imaginandi potentia recordari. Quoniam pro ratione imaginationis quæ præceſſit, ſubſequitur firma aut debilis recordatio. Quoniam cum fortis imaginatio fit, inſignes impreſſiones rerum fiũt, quæ memoriam deinde firmiter permutant. Differũt tñ recordatio & imaginatio, differentia illa, q̃ inuenit Ariſto. quòd, ſcilicet memoria operatur cum ſenſu temporis. Sed de numero harum facultatum, hæc ſunt ſatis. Nunc de ſede illarum eſt aliquid apponendum.

Ga. ſentẽtiã Ariſtotelis quoq; ſuiſſe mõſtratur.

Explicãt verba Ga.

Caput vigeſimum primũ. Diſtingantur ne locis potentiæ animales rectrices.

COmmunis omnium ferè medicorum opinio eſt, imaginationis ſedem eſſe anteriorem cerebri partem: rationis medium ventriculum: memoriæ poſtremum. Aëtius ſermone ſecundo Tetrabibli ſecũdi capite ſecũdo ita ſcripſit. Proinde anteriori cerebri parte læſa, imaginatio ſolum læditur: medio verò cerebri ventriculo læſo, ratio peruertitur: poſteriore autem circa occipitium parte læſa, perit memoria, & cum ipſa omninò etiã reliquæ duæ facultates. Hæc Aëtius. Auicẽna Fen prima primi doctrina ſexta capite quinto eandem hanc ſententiam apertè ſcripſit. Itaque his autoribus conſent plærique medicorum, tres facultates, quarum nuper meminimus, differre locis: eoque nunc apponenda eſſe remedia ſincipiti, nunc occipiti, nunc medio ventriculo in illarum læſionibus. Sed tamen ego non video, ex quo Galeni loco collegerint hanc locorum differentiam. Eſſe quidem has facultates in cerebro, & vitiata quacunque illarum capiti eſſe apponenda medicamenta, monſtrat Galenus multis in locis, quæ nos paulò antè retulimus. Sed hanc partium cerebri differentiam (quod ego legerim) docet nullibi. Quin potius contrarium videtur deduci ex nonnullis illius locis. Primum octauo libro De vſu partiũ capite ſexto ſub vnico hoc nomine ἡγεμονικὸν comprehendit tres potentias animales, & eas in cerebro dicit reſidere, nulla particularum cerebri facta diſtinctione. Cùm tñ, ſi quæ foret, eo loco illam maximè oporteret dicere, vbi de particularum vſu erat ſermo inſtitutus: maximè cũ in eodem libro cerebrum in tres partes diſtribuat, duos anteriores ventriculos, & parem chephalidem, hoc eſt, poſtremum, & cõmunem meatum, qui ventriculus medius eſt, & ſingularum doceat vſus ab iis, quos iſti dicũt, longe diuerſos. Primis enim ventriculis, inquit, fieri odoratum, & elaborari animale ſpiritum: ſecundum eſſe porum tranſitus ſpiritum: in tertio, vbi cerebellum eſt, vigere maximè, & operari animalem facultatem. Itaque non videtur rationi conſonum, ſi iſtam facultatum differentiam ſecundum loca Galenus ſuboluiſſet, fuiſſe eam illo loco prætermiſſurum. Libello etiam, cui titulũ fecit De inſtrumento odoratus, de quo procedente hoc ſermone nos quoque ſumus diſputari, conten-

Potẽtias, rectrices locis diſtinguitõ munis opinio eſt.

Cõtra id videtur Gal. ſent.

dit monſtrare, ventriculos anteriores eſſe in ſtrumentum odoratus. Sed non eſt rationi conſentaneum, eandem partem eſſe inſtrumentum odoratus, ſenſus nempe ſingularis, & communis ſenſus: quem, dicente Ariſtotele, veluti centrum aliorum oportet eſſe. Adde nullam talem indicationem ad imponendum auxilia deſumpſiſſe Galenum, qualem illi dicunt, ex facultate quæ læditur in phrenitide. Sed quæcunque phrenitis ſit, decimo tertio Methodi capite vigeſimo primo, auxilia infundit in futurã coronalem ſumpta indicatione à ſtructura membri, quaſi ex ipſius membri partibus nulla alia indicatio deſumi poſsit. Præter hæc quæ quæſo tanta diuerſitas eſt in modo ſubſtantiæ partium ipſius cerebri? Aut quæ tam diuerſa temperamenta? quæ hanc facultatum differentiam perſuadeant? Dicitur etiam à Galeno ſecundo De motu muſculorum loco illo, quem in proxima quæſtione adduximus. Si itaque inſignes impreſsiones rerum in imaginationibus acceperit, conſeruat perpetuò. Quod ita interpretatiſumus. Confirmari memoriam interim dum ſit fortis imaginatio. Quod non video quomodo fieret, niſi imaginatio & memoria eodem in loco operarentur. Sed dicẽt qui cõtrariæ opinionis ſunt (nullum enim aliud video ab ea opinione forte argumentum) qua ratione in eâdẽ parte poſsint eſſe tres facultates, & vt vna lædatur aliis illeſis? Illis. n. facile eſt huic quæſtioni, qua quæritur, quomodo ledatur vna illarum, illæſis aliis, reſpondere, dicentibus, cùm læditur ſola pars anterior, læditur ſola imaginatio: cùm ſolus ventriculus medius, ſola ratio: tamen nobis qui negamus hanc locorum differentiam vel ſaltem non aſſerimus, vtpote nulla cogente ratione, neceſſe eſt facultates has diuerſis eiuſdem partis temperamentis tribuere: vt nihil mirum ſit, vnam lædi illæſis aliis: quemadmodum in toto ventriculo ſunt trahendi, retinendi, alterandi, expellendi virtutes: non tamen quacunque illarum læſa, læduntur omnes. Nam alteratio fit calore cum humiditate, retentio & tractio quadam ſiccitate: ex pulſio etiam, ſed minori. Quo fit, vt poſsit per ſe quæcunque illarum lædi propria læſione. Sed hæc euadent multò clariora ex tractatione de cauſis ſymptomatum. Dicent ſecundò, oportere ex noſtra opinione, vt nulla eſſet ventriculorum cerebri, dignitatis differentia. Nam cũ omnes virtutes ſint in partibus omnibus, ęquè principales videntur fore omnes partes. Quod tamen eſt contra Galenum octauo De vſu partium, vbi poſtremum aliis præfert: & tertio De locis patiẽtibus capite ſeptimo vbi ita ſcripſit: Ac primum ipſius inſtrumentum tum ad ſentiendi actiones omnes, tum ad eas quæ à conſilio & voluntate prodeunt, ſpiritum eſſe, qui in ipſius ventriculis, maximeque poſtremo, continetur. Quamuis non cõtemnendus ſit medius. Perinde quaſi nõ præſtantiſsimus ſit. Multæ enim rationes, nos adducunt ad hunc, & à duobus anterioribus auertunt. Hoc loco Galenus vltimum reliquis omnibus, & medium duobus anterioribus præfert. Sed neque hoc ex principatu facultatum, quæ in hoc aut illo ventriculo reſident, fieri puto, quemadmodum illi interpretantur. Sed omnes facultates in toto cerebro operari, minimè verò in anterioribus vẽtriculis, maximè in poſtremo: in medio, medio modo. Quemadmodum eſt alterandi facultas in toto ventriculo, viget verò maximè in fundo. Sed quando ſatis diximus de rectrì cum facultatum ſede, ad aliam quæſtionem tranſgrediamur.

obiectiões diluũtur

Caput vigeſimum ſecundum. An ſentiendi & mouendi vis per eoſdem neruos eiſdem ſpiritibus aut eâdem illuſtratione deferatur.

SVnt quibus videtur difficile, eodem ſpiritu, vel eadem illuſtratione, & per eoſdem neruos deferri virtutem mouendi & ſentiendi. Sed contrà oportere autumant, vt alii ſint nerui motus, alii ſenſus, & alius ſenſus ſpiritus, alius motus. Nam diuerſis facultatibus diuerſa (dicunt) inſtrumenta debent eſſe tributa. Spiritus autem eſt facultatis inſtrumentum ad mittendam virtutem: nerui ſunt inſtrumenta facultatis animalis ad operandum. Virtus mouens diuerſa videtur eſſe ſecundum ſpeciem à ſentiente, cùm ſint actionum diuerſarum. Multum enim intereſt inter motionem & ſenſum. Ergo & ſpiritibus diuerſis, & per diuerſos neruos debent fieri. Præterea, ſi vnico influxu ambæ virtutes deferrentur: nullus eſſet neruus motus, qui nõ eſſet ſenſus neque contrà. Tamen res aliter ſe habet. Nam tendones muſculorum ſunt qui mouent, & nerui quibus contexta eſt cutis, qui ſentiunt. Quòd ſi quis dicat neruos motus non omninò priuatos eſſe ſenſu: ſed prædiros aliquo tactu: verè dicet. Tamen de neruis ſenſus, non idem poſſet afferre. Multi enim ſunt nullum motum facientes: huiuſmodi

Quorũdã opinio.

Digitized by Google

di ſunt, quos modo dixi, texentes cutem, & magna pars eorum, qui de cerebri ſubſtantia oriuntur, vt optici. Hi enim nullum oculis motum præſtant: ſed videndi vim deferunt. Imò verò (vt ſemel dicam) nullus neruus mouet, præter eos, qui in muſculos inſeruntur (niſi forte mouẽt frontem, qui diſtributi ſunt in carnoſam vocatam cutem, ſine muſculis: quanquàm hæc ipſa cutis qua parte habet carneas fibras eſt reuera muſculus) propterea à Galeno dictum eſt, conuulſionem, cuius proprium ſymptomata eſt deprauatus motus, eſſe paſsionem muſculorũ primo De cauſis ſymptomatum. In opere De motu muſculorum motum aſcribit muſculis, vt actionem propriam. Cùm ergo multi nerui ſint, qui in muſculos non inſeruntur: videntur alii eſſe mouentes, alii ſentientes: ideſt, alii recipientes influxum facultatis mouentis, alii ſentientis. Tamen res non ita ſe habet: neque ita Galenus ſentit: Sed vnica eſt animalis facultas, hæc ſcilicet, ſub communi appellatione, quæ continet ſingulares alias virtutes, mouendi ſcilicet & ſentiendi. Atqui ſentiens habet alias peculiares, audiendi ſcilicet, videndi, & reliquas. Sunt tamen hæ omnes eiuſdem animæ vires: quæ pro diuerſitate inſtrumenti, hic hanc, illic illam actionẽ operatur: quemadmodum vnica alendi potentia, hic conficit, illic trahit, alibi expellit. Itaque eſt vnicus, aut ſpiritus animalis, aut illuſtrationis influxus. Nempe per hunc omnes vires facultatis animalis natura influunt. Tamen hac illuſtratione, in oculo viſio, in auditu auditio fit: quia oculus eſt inſtrumentũ comparatum ad videndum, nequaquam ad audiendum: vt aures ad audiendum, & ad videndum minimè. Cùm verò ad duas, aut etiam plures actiones inſtrumentum vnicum non eſt ineptum: eas omnes ſuſcipit, vt nerui texentes cutem linguæ guſtum, & tactum & neruus quicunque mouens, motum & tactum: hoc enim nullus neruus priuatur. Ad quam verò actionem eſt ineptum inſtrumẽtum, ea priuatur. Propterea neque duri admodum nerui, ſenſui multum: neque molles motui deſeruiunt: non qnôd vtraque virtus in vtroſque nõ deferatur vnica illuſtratione. Hinc conſtat, nullum eſſe ſpiritum videdi ab eo, quem animalem dicimus, diuerſum: neque audindi, neque olfaciendi. Sed animalẽ ſpiritum in hæc omnia organa influere: aut pro illo illuſtrationem, & virtutem animalem deferre. Quæ cùm omnes has vires habeat, pro ratione inſtrumenti operatur. Ga-

Gal. ſent.

lenus toties, vt pigeat repetere, animalis ſpiritus meminit, & illuſtrationis, & animalis influxus in inſtrumẽta: quitamen nullibi diſtinxit, aut ſpirituum, aut illuſtrationum formas, eoque niſi res haberet vt diximus, omnino eſſet autorum omnium, in diſtinguendo rem preclaram negligentiſsimus. Sed neque mens humana capit, aut ratio, aliter fieri. Nã oporteret, multiplices ſpiritus in cerebro ipſo generari, alios ad oculos, ad aures alios, alios ad reliquos ſenſus, alios præter hos, ad motus inſtrumenta demandandos: & hos omnes in certa quadam proportione: & eſſe interim dæmonem quendam, qui magna deliberatione hos hâc, illos illâc: & quò oporteret, vtroſque mitteret. Quod vt in ſpiritib⁹ contingeret, quantumuis abſurdè: tamen in illuſtratione fieri nequaquàm poteſt, quippe quæ non hâc, aut illâc mittitur, neque per motum diſtribuitur: ſed ex fulgidi corporis luce neceſſariò in quamuis partem capacem ſplendoris repentè producitur. Sed diceret aliquis fortaſſe, vnicum animalem ſpiritum in omnes partes deferri: tamen hunc in ſingulis inſtrumentis ſuo modo elaborari: atque ita, viſui aptum fieri, aut auditui, aut motui. Sed eſſet contra hunc, quod in plæraque ſenſus & motus inſtrumenta ſola illuſtratio peruenit: ex qua non arbitror, fieri poſsit ſpiritus: &, ſi quo peruenit ſpiritus, nihil præſtat aliud qnàm vt ſit virtus animalis, quæ ſentiat affectionem proprii inſtrumenti. Quô fit, vt ex modo patiendi propriorum inſtrumentorũ ſenſuum, diuerſi fiant ſenſus actus: non ex differentia virtutum influentium. Senſus quippe fit affecto proprio inſtrumento, & facultate percipiente affectionem. Si igitur inſtrumẽtum à coloribus afficitur, fit ſenſus colorum ſi à ſono fit ſoni ſenſus: atque ita de reliquis. Ita facultas animalis, ſi in membrum incidit firmum, & ſecundum compoſitionem benè ad id comparatum, mouet: ſin minus, ſentit tantummodò. Quod Galenus eâdem omnino virtute fieri, clarè ſignificauit primo De cauſis ſymptomatum capite quinto dicens, nonnunquam lædi motum illæſo ſenſu, quòd minus virtutis influat, quàm vt ſufficiat ad mouendum: tantum autem, vt valeat ad ſentiendum. Ergo eàdem vi fit motus, qua & ſenſus, maiorĩ tamen. Ne

Diluitur obiectio

que verò hinc fit, vt quidam contradictionis ſtudio legens, intellexit, vt non ſit diuerſa vis audiendi à vi videndi, vt auditio ipſa à viſione, & vt tractrix à retentrice: ſed quod dixi hoc eſt. Non mittià cerebro facultatem

oculis, tantum visoriam, & auribus tantum auditoriam, sed vtrisque sensoriam. Sensoria verò eadem cum mittatur vtramque in parte continet visoriam, & auditoriam, exerit verò hanc hic, illam vim illic ob differentiam organorum. Velut profectò sol non aliud lumen aut alias vires mittens huc aut illuc, hic ordeum, illic triticum gignit, pro differẽtia materiæ varias exerens vires. Nihilominus diuersæ actiones diuersarum facultatum sunt. Neque verò quod Galen. octauo de vsu partium dicit quidquam habet huic sententiæ aduersum. Cũ igitur (inquit) in capite quatuor sint instrumẽta sensoria, oculi, aures, nares, lingua, omniaque hæc ex cerebro sensus principium habent, eaque saltem ratione inter se similia appareant, ineſt attamen eis secundũ speciem dissimilitudo, non modo in ipsis sentiendi facultatibus, verum etiam in corporibus per quæ facultates ipse deferuntur. Quã doquidem facultatum alia saporum, alia odorum, alia sonorum, alia colorum est diiudicatrix. Hæc Galen. optimè dicit. oculi enim aures nares & lingua, diuersa sensuum instrumẽta sunt, ineſt tamen hoc illis simile, recipere vim sentiendi à cerebro, verum hæc quanq; conueniunt genere quia sunt instrumẽta sentiendi, tamen ineſt eis secundum speciem dissimilitudo, quia aliud est instrumentum videndi aliud audiendi. Habent verò hanc speciei dissimilitudinem non tantum in ipsis sentiendi facultatibus quarum sunt instrumenta (nimirum oculi sunt instrumentum visoriæ aures auditoriæ) verum etiam corporibus per quæ facultates ipsæ deferũtur. Quia scilicet, oculis defertur per neruos primæ cõiugationis, auribus per neruos quintæ. Quid habet hoc aduersum meæ sententiæ? nihil certè. Nam facultas sentiendi quæ eâdem venit in ea omnia instrumenta, est virtus multiplex, vt virtus solis, atq; eadẽ hæc est visoria & auditoria, non tamen eadem ratione sunt oculi & aures instrumenta illi, sed oculi vt visoriæ aures vt auditoriæ. Meritò ergo Galen. dicit ea differre specie in ipsis sentiendi facultatib⁹. Sed de facili quæstiõe hæc sufficiãt. De sensibus externis opportunum est iam disputare

Caput vigesimum tertium. De numero & temperamento sensuum externorum.

Tactũ nõ vnicũesse sed plures sensit ari.

QVatuor sensus externos esse præter tactum, scimus omnes: & nullus philosophorum negat. Sit ne tactus vnicus sensus an plures, Aristoteles secundo De anima capite nono disputat. Qui colligens hinc indè rationes, probabilius censet plures esse, non vnum. Species enim sensuum differentiâ rerum ipsis subiectarum distinguũtur, nõ instrumentorum. Quanquã ergo tactiones omnes eisdem partibus fiunt: tamen si multarum oppositionum sunt calidi, scilicet & frigidi, humidi & sicci, duri aut mollis, & illarũ non sub eodem genere consistentium, constat plures esse sensus. Quòd si nonvnius oppositionis esse auditum dices, sed esse sonum grauem & acutum, magnum & paruum, lenem & asperum, nihil efficies: nam pleræque harum analogiâ dicuntur de sono non propriè & omnes illæ vnicæ rei tribuuntur, sono inquam. Humidum verò & siccum, calidum & frigidum non continentur sub vna aliqua re: si enim dixeris, vt dicũt multi, sub ratione qualitatis tactui subiectæ: hoc nihil maius est, quàm si nihil dicas. Nam & hoc ipsum quod tactui subiectum est multiplex est, si tactus sunt plures. Nequè quicquam est quod videatur ostendere, vnum esse. Nã gustus & tactus duo sunt, tamen eâdem parte fiunt: constatq; vt gustus & tactus, etiã si gustus per corpus vniuersum dispersus esset, diuersi forent. Itaque sensus externi plures sunt quàm quinque, ratione rerum illis subiectarum: sed quinque tantum sunt sensuum instrumenta & quinque instrumentorum temperies. Nam tactus omnes inuicem eiusdem sunt ferè naturæ, aut parum dissident, saltem eidem tribuuntur elemento, nempe terræ. Atq; inde fit, vt eisdem in partibus fiant tactiones omnes. Sed quando de illorum temperamentis incidit sermo. Age, de his tantisper disputemus. Quæ tam obscurè docuit Aristotel. vt autoris obscuritas pepererit multam interpretationum varietatem. Tertio libro De anima ita scripsit. Nam ex hisce duo simplicibus tantum instrumenta sunt sensus, ex aëre & aqua: etenim pupilla ex aqua, auditus ex aëre, odoratus ex horum altero constat. Ignis aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est, quippe cum si ne calore nihil sit sensui aprum: terra etiam aut nullius est instrumenti, aut in tactu maximè commixta. Hinc explanatorum nõnulli eliciunt, visum esse aqueum: tactum, cùm quo & gustum intelligunt, terreum, auditum aëreum, de odoratu hærent, quia ex horum altero constare dixit, aëre, aut aqua. Sũt qui tribuant odoratum vtrique, alii igni, & aquę. Secũdo De anima capi. De odore: Odor

De exterorũ sensuũ instrumentis quid doceat Ari.

est

eſt ſicci, & talis eſt odoratus potentia. Libro de ſenſu & iis, quæ ſentiuntur: Odoris facultas ſuapte naturà calida eſt. Eodem libello ita inquit. Quare ſi hæc ſe habent vt diximus, manifeſtũ eſt oportere hoc modo tribuere & aptare ſingulos ſenſus ſingulis elementis, vim oculorum videndi aquæ, ſonorum ſenſum aëri, odoratum igni. Hæc Ariſt. Sed tam ſententia Ariſtotelis, quàm illorum interpretatiões videntur concedere multa abſurda. Præterquàm quòd explanatores in nonnullis nõ aſſequuntur autoris mẽtem. Nam primò, ſi viſus aqueus eſſet, qua ratione eſſet omniũ ſenſuum puriſsimus, & à materiæ conditionib⁹ remotiſsimus, cùm aqua craſsitie proximè accedat ad terram. Sanè ſi omnes ſenſus, vt videtur docere Ariſtoteles, aëre & aqua conſtarent, puriſsimus omnium auditus eſſet. Quæ obſecro ratio prohibet ſenſum aliquem igni aut terræ tribui, ac non omnes aëri, aut aquę? An quod hæc ſunt duo media ſenſuum externa. per quæ ſentimus? At hæc ratio inanis eſt degimus ſiquidem in aëre & aqua, non in terra & igne. Proinde conſentaneum eſt, vt per illa ſentiamus: vt verò ex illis conſtent omnia ſenſuum inſtrumenta non adeò eſt probabile. Prætereà aut errat Ariſtoteles dicens: Odoratus ex horum altero conſtat, nempe aëre aut aqua, aut null⁹ ſuorum explanatorum aſſequutus eſt illius mentem, aut vtrumque. Nam aut ſignificat cõſtare ex aqua aut ex aëre, ſed ex quo illorum cõſtet nõ explicat, atq; ita obſcurè docet: aut nunc conſtare ex aqua in his ſcilicet animalibus, nunc ex aëre, & ita oportuiſſet referre ea in quibus aqueus eſt, & in quibus aëreus, aut ſaltem humanus olfactus cuius eſſet elementi definire. Tamen nihil horum verum eſt, neque illius ſententia poteſt carere reprehenſione. Multò meliùs rẽ hanc docuit Plato in dialogo de natura cuius ſententiam vt veriſsimam ſequutus eſt Galenus. De illorum ſententia quinque cum ſint externi ſenſus, vt explicuim⁹ (nihil enim prohibet tactum eſſe reuera plures, & modo vni cum dici) duo ſunt craſsiſsimi, quia craſsiſsima elementa illorum inſtrumentis permixta ſunt maximè, tactus terreus, & guſtatus aqueus: duo tenuiſsimi & puriſsimi, tributi puriſsimis elementis, igneus viſus, & aëreus auditus. Inde fit vt illis maximè delectetur corp⁹ his mens. Eſt quintus medius naturà inter vtroſque odoratus, qui nulli elemento tribuitur, ſed ſubſtantię cuidam mediæ inter elemẽta, nempe halitui. Fit enim halitus cũ aut aër in aquam, aut aqua trãſit in aërem. Tota hæc ſententia vnica hac ratione confirmatur. Tales ſunt ſenſus, quales ſunt res ipſis ſubiectæ (nam oportet vt hæ ſenſibus proportione reſpondeant) ſed ſingulorum ſenſuum res tales ſunt, quales ipſos ſenſus eſſe diximus. Igitur & ſenſuum temperamenta ſunt talia. Coloris naturam quanquàm Ariſtoteles eſt aggreſſus definire libello de ſenſu & iis quæ ſentiuntur, tamen inexplicatam reliquit. Eſt (enim inquit) extremitas perſpicui, in corpore terminato. Quę definitio colorem, nõ vt qualitas quędam eſt, comprehendit, ſed vt mutat ſenſum. Conſtat vero habere colorem propriam eſsẽtiam vbi non poteſt viſum afficere. Sum enim ego eiuſdem coloris in tenebris & in lumine. Prætereà habent ſolida corpora, vt frangenti videre licet, eundem colorem interius, quẽ in extima ſuperficie, quanquam qui in ſuperficie eſt ſolum elucet. Tamen mihi ridiculũ videtur colorem à perſpicuitate medii generarari. Sed illud vnum intelligo, ſine perſpicuo medio non apparere. Non ergo explicat Aristoteles coloris eſſentiam, quam diſertè admodum definiuit Plato nuper citato loco, dicẽs. Appellamus colorem flammã à ſingulis corporibus emanantem, partes habentem viſui ad ſentiendum accommodatas. Huiuſmodi diffinitione vtitur Plato, qua apertè ſignificat, colorem eſſe naturæ fulgoris. Fulgorem vero igneorum eſſe corporum apertè conſpicimus. Sed ſi quis dici putat improbabilia, intelligat duplicem eſſe ignem, quẽdam elemẽtarem vocatum, cui coniuncta eſt lux cum calore: quendam celeſtem, qui ſine calore fulgorem habet. Hic ignis purus, ſimplex, ſine calore, frigore, humore, aut ſiccitate, eſt cœleſtiũ corporum materia. Quæ corpora propterea ab antiquis philophis dicta ſunt eternus ignis quanquàm illorum ſententiam malignè impugnat Ariſtoteles, colligens, ſi ignea ſunt, eſſe participia peregrinarum alterationum. Sed iam monuimus, ignem huiuſmodi nõ eſſe eiuſdem naturæ cum igne elemento. Bona portio huius ignis per hæc inferiora diſperſa eſt. Huius permixtione cum elementis colores, qui ſunt, velut flammulæ, fiunt: quemadmodum in iride & nubibus permixtione lucis, & opaci multos colores videmus generari. Eſt igitur hac ratione explicata coloris natura, ignea. Quare talis etiam naturæ viſum oportet eſſe, quod, vel nobis neque colligentib⁹, nec monentibus videre licet cuilibet, conſideranti felium, leonum, & aliorum etiam animaliũ oculos in tenebris: qui plurimum conſpiciuntur corruſcare. Nobis etiam vel claudentibus

Reprehẽdit autor Ariſt. ſẽtentiam.

Definitio coloris ex Platone.

Sentẽtia Platonis quã ſecutus eſt Galenus.

Cõmendatur.

Digitized by Google

oculos aut morantibus in tenebris multi videntur fulgores ante oculos obuersari. Quod qua ratione fieri possit, nisi interius ignis ille cœlestis delitesceret? delitescunt sanè spiritus animales, quorum magna copia ad oculos confluit, qui ignei sunt cœlesti igne. Est igitur visus meritò igni tributus. Quòd auditus aëreus sit, nemo dubitat: vt neque quod sonus aëris aut aëreorum sit accidens: neque quod tactus terreus sit cuiquam est dubium est siquidem crassissimus. Quòd gustus aqueus sit, constat: quoniam rerum sapores non antea sentiuntur, quàm illarum humor cum humore, qui multus in ore & palato generatur, permiscetur. Odoratum neq; ne aëris, neque aquæ esse, sed vaporis: cognosces, si consideres id quod obseruatum est ab omnibus: tum res omnes odorem spirare, cùm aut madefiunt, aut calore attenuantur. Fit verò vapor substantia media: cùm, aut aër in aquam, aut aqua abit, in aërem. Propterea meritò fit vt odores, & sapores proportionẽ seruent, Differunt enim humor, & halitus ferè solutione sola, non naturâ: ex resoluta nempe aqua fit vapor & ex concreto vapore aqua. Quare melius dixisset Aristoteles, odoratum ex neutro constare, neque aqua videlicet, neque aere, sed substantia media: quàm ex illorum altero. Et fortasse ita intelligendus est Aristoteles, quanquàm suorum explanatorum intellexerit nullus: Odoratum constare ex altero. Quia odores in halitibus recipiuntur. Generantur verò, halitus ex illorum altero, aut ex aqua soluta, aut ex aere coacto. Quanquàm videtur sibi Aristoteles intercluisse hanc viam libro De sensu & iis quæ sentiũtur, dicẽs odorat⁹ igni, quia odor est fumida spiratio. Talis porrò spiratio ex igne est. Quo loco magis errat. Tribuit. n. appellationem sensui, non ex substãtia rei obiectæ, sed ex efficiente illius causa. Quasi verò quod eleuatur ab igne ignis sit: ac non potius vapor. Sed tam variæ de eadem re sententiæ satis ostendunt dogmatis Aristotelici hac in parte inconstantiam. Quare maximè probabilis est, & dilucida sententia, quæ quatuor sensus quatuor tribuit elementis: & quintum medium illorum constituit. Sed de illorum numero, & temperamento hæc sunt satis. Nunc de instrumentis odoratus & auditus, quoniam de reliquorum instrumentis nulla controuersia est, agitanda est quæstio. Posteà nonnihil addentes de operationibus, secũdũ hunc sermonem concludemus.

Caput vigesimum quartum. De instrumento odoratus.

MOnstratũ est paulò antè, odores in halitibus esse: atq; ita olfactus tẽperamẽtũ nulli elementorũ tribui: sed mediæ substantiæ, vapori scilicet. Nunc de instrumento dicedũ ẽ. Quã quæstionẽ tanti fecit Galenus, vt librum ꝓprium illi dederit, cui titulus est De instrumento odoratus. Ex quo loco licebat studiosis illam petere: & proinde nobis illis ad librũ Galeni remissis, eã præterire. Sed dicemus fortasse breuius: & addemus nonnihil huic quæstioni. Aristoteles instrumentũ odorat⁹ nasum esse putat. 2. lib. De aïa. cap. 9. & libello De sensu & iis quæ sentiũtur. Eidẽ sententiæ visus est acquieuisse Plato, qui ĩ dialogo De natura ita scripsit: Circa nariũ vim *Gale. & Arist. de instrumẽto odoratus variæ sentẽtiæ.* species non sunt, Vocat itaq; olfactũ, narium vim. Galen⁹ multis argumẽtis inducẽs nõ ĩsef ficacibus aliter opinatur, olfactũ non fieri in nasi parte aliqua, sed vẽtriculos anteriores cerebri huic vsui esse destinatos, vt paulò supiùs de sentẽtia illi⁹ cœpimus dicere. Cuius prima ratio est hæc. Aut odorandi vis esset in osse a liquo nariũ, aut cartilagine, aut in tunica partes nasi exteri⁹ vestiẽte. Nulla enĩ ꝑter has est nasi particula, quæ possit olfacere. Sed neq; ĩ osse (nã ossa neq; hoc, neq; alio quopiam sensu prædita sũt) neq; in tunica: est enim hæc tunica eadem cũ vestiẽte linguam, & palatũ, & reliquas oris partes. Quare oporteret illis oĩbus partibus sensum hũc inesse cõmunẽ, aut propriũ aliquid huic tunicæ patri accidere. Quod non videtur quid sit: nã neq; maiores nerui in hanc tunicæ partem inseruntur, vt in linguã: neq; est aliud, quod sensũ hunc possit facere. Secũdò, si olfactus in ipso naso foret, non indigerem⁹ respiratione ad odorandũ: qđ contra fit, quẽadmodũ expertus est ipse Aristoteles lib. De sensu & iis quæ sentiuntur dicẽs, respiratione abuti naturã ad odorandũ. Sed nihil prohibet, nasum halitibus simpleri sine respiratione: ergo cõiectãdũ ẽ, nõ hic fieri odorationẽ, sed alio in loco in quẽ nõ possũt sine inspiratiõe penetrare. Hunc locum constat esse ipsum cerebrum. Prætereà nos ipsi frequenter sentimus inter odorandum, halitus odoros cerebrum ipsum subire, & talibus caput repleri. Quidam etiam, vt refert Galenus ex attracta nigella inspiratione sensit mordicationem in intimo capite. Attestantur ergo hæc omnia veritati, quam Galenus gloriatur se inuenisse, fieri inquam odorationem in primis cerebri ventriculis. Cæterum Aristoteles non fuit horum argumentorum nescius, quin potius secundo illi de necessaria inspiratione ad adorandum, cui

Digitized by Google

cui maximè Galenus videtur fidere, reſpodet citatis in locis: animalibus, quæ reſpirant eſſe huius ſenſus opercula quædam, vt oculis ſũt palpebræ: reliquis animalibus nullum ſenſus huius velamen eſſe, vt & multa animalia habent oculos nudos ſine palpebris. Huiuſmodi ergo opercula inſpiratione referari. Nihilomin⁹ nõ deeſt qui affirmet Ariſtotelẽ etiã potuiſſe organum odoratus in cerebro, inuito ſcilicet eodem Ariſtotele qui lib. 1. de hiſtoria animalium cap. 11. ita ſcripſit. Tum etiam ſpiritum trahi in pect⁹, & inde reddi neceſſe eſt: quod fieri non poteſt, niſi naribus ſpiremus cum reciprocatio ſpiritus de pectore pergit ad gulionem, non de capite, parte aliqua actitetur, ſed datur viuẽti facultas, etiam ſi deſit ſpiratio. Senſus etiam odoris hac eãdem parte agitur. Hæc Ariſtot. Quæ ita conatur Galenus ſubuertere: primò dicens, nullum talium operculorum eſſe vſum vtilẽ. Satis. n. videbatur odoratum naſo circũuallare ſine aliis velaminibus, quemadmodum aures tegit ſolis auriculis. Præterea ſi talia eſſent opercula, aëris ingreſſu referarentur. Sed non ita fit. Nam neque ſi quis naſum exponat, obtendens illum vehementer flanti aquiloni, quidquam odorabitur: neque videtur ratio aliqua commoda ꝙ impetu aëris non poſsint referari, inſpiratione poſsint: niſi motus claudendi & aperiendi eſt liber. Quod ſi eſſet etiam ſine inſpiratiõne poſſemus aperire, cum vellemus. Non ergo propter aliqua talia velamina olfacimus reſpirantes: ſed quia odor ſentitur intra ipſũ cerebrum: in quem locũ non poteſt halit⁹ penetrare, niſi attractus inſpiratione. Quare cũ ea quæ inuenit Ariſtoteles non adeò videantur probabilia, ſtat Galeni ſententia odorationem fieri in primis ventriculis cerebri. Cui ſẽtentiæ vel ex iis quæ proxima quæſtione diximus accedit maior fides. Oportet enim quales ſunt res quæ odoratu ſentiuntur, talia eſſe odoratus inſtrumenta. Odores reſultant ex halitibus, halituoſum ergo aliquem locum inſtrumentum illius eſſe conuenit. Talis eſt cerebri anterior pars abundãs ſpiritu. Eſt enim pars eadem ſpirituum animalium officina.

Obiectio dilnitur.

Sed quæres, cur impetus vehementer flantis venti non poteſt odores in cerebrum anteri⁹ protrudere per nares, perq; oſſa colatoria vocata & tunicam eò loci tã perforatam, vt de cerebro poſsit defluere etiã craſsiſsimus mucus? Aut cur nõ caliditſsimi & acutiſsimi odores, quales ſunt ſulfuris & bituminis poſsint eò loci penetrare? Cauſa huius prompta eſt, ſi ſemel intelligatur id quod Gale. docet. 8. De vſu partium. capi. 10. dicens anteriores cerebri ventriculos facere expirationem & inſpirationem propriam cerebro. Explicat rẽ hãc magis libello De inſtrumento odoratus. Videmus nos in recens natis pueris anterius cerebrum tam conſpicuè palpitare, vt oſſa ipſa quę molliſsima eo tempore ſunt, moueantur. Quem motum non eſſe in arteriis, quemadmodum multi putant, quò motum hunc cerebro detrahant, inde diſces, ꝙ non mouetur ad numerum pulſationum in aliis arteriis. Arteriæ verò, vt in proximo ſermone ſum⁹ mõſtraturi, ſimul eleuantur & comprimuntur. Non mirum igitur ſi cerebrum, cùm alia moueat, ſibi motum quendam, eumque exiguũ præbeat, modò in ſeipſum, modò ex ſeipſo. Hoc ergo motu trahit cerebrum aërem, & expellit fuligines, vt & alia reſpiratio. Et quo minus huius motus mireris, neque impoſsibile putes, cerebrum ſeipſum mouere: meminiſti ſternutamentorum & cõcuſsionis morbi comitialis: in quibus affectionibus cerebrum ſe ipſum quatit. Ergo cum conſtringitur cerebri ſubſtantia, relinquuntur ampliora ſpatia, & ſucceſsione eius quod euacuatur, intrat aër: & cum cerebri ſubſtantia dilatatur, aër exit. Quare niſi cerebrum conſtringatur, nihil poteſt in illud intrare, neque ſi violenter impellatur. Itaque reſpirat cerebri anterior pars & olfacit. Eſt igitur opinio Galeni conſtituta. Cui tamen (vt verum fatear libere) non omninò aſſentior. Nam ꝙ cerebrum habeat propriam illã reſpirationẽ, & ea vtatur ad trahẽdum aërem, quò ex illo ſpiritus animales generet, hactenus concedo. Sed quòd odoratus ſenſus non in naſo fiat, non probo. Quin potius arbitror odoratum in naſo eſſe, & nullũ ſingularẽ ſenſum eſſe in ipſo cerebro: niſi fortè obſcurus aliquis tactus illic eſt: nam & hoc videtur Galenus negare, qui tertio De cauſis ſymptomatum cerebrum organum non ſentiens appellat. Cuius rei quæ poteſt eſſe commoda ratio? niſi quod cùm cerebrum totius ſenſus ſit origo, ſingularium ſenſuum eſt expers? Quo ergo pacto rationi conſonum eſt, vt ſi ſenſus tactus, qui per omnia diſperſus eſt, ſolo deeſt in cerebro, ſingularis alius ſenſus adſit? Opinor itaque nullum ſenſum ſingularem eſſe in ſubſtantia cerebri pter tactũ & eum exiguum & obſcurum. Nam quãquã Galenus videatur innuere nullum tactum eſſe in cerebro, vt dicebam: tamen ideò dictum puto quòd parum ſentiat. Quod ex eodẽ Galeno accepimus libro De plenitudine capite quinto, vbi inquit, Cerebrum verò, & ſpinalis

Gal. ſententia nõ oĩno probatur ab autore.

lis medulla, inter ea cẽsentur quæ sensum obtinent. Si enim in phrenitide, aut aliis capitis morbis nullum in cerebro egrotantes sentiũt dolorem: id fit, quoniam vt inquit Hippocrates in Aphorismis. Quibus mens ægrotat, etsi parte aliqua corporis doleant dolorem non sentiunt. Itaque non puto cerebrum primũ sentiendi instrumentum, omninò esse plãtã neque curo quod Aristoteles secũdo De partibus animalium capite decimo De illo disserẽs dixit. Sensuum autem causam nullam obtinet. Quod quidem expers omninò sensus non aliter ac excrementum aliud quoduis est. Nam hic autor cerebri naturam apertè ignorauit. Tamen non dubito instrumentum odoratus esse in partibus nasi. Nam quapte fit ex iis quæ sensibus obiiciũtur voluptas, & dolor: illa fit sensus. Voluptas enim, & dolor sẽsus sunt: illa iucundæ, hic tristis rei. Sed ego mihi sæpe visus sum, & alii etiã ita dictitãt, ex admotione rei fragrãtis odore in ipsius nasi parte interiori, voluptate affici: vt contra ex odore iniucundo, dolere. Fit ergo odoratio in ipsius nasi tunica. Præterea consentaneum magis est rationi cum ex halitibus subeuntibus in cerebrum spiritus animales in illius ventriculis anterioribus generentur, naturam ante illos extra caluariam collocasse sensum illorum exploratorem, vt gustum in ore fecit: quàm exploratorem adeò recondere, vt malus vapor discerni ante non possit, quàm cerebrum læserit. Quod cum obseruatum in ventriculo, & gustu sentiamus, cur non perinde obseruari in cerebro & odoratu putemus? Præcipuè cùm argumenta Galeni, quantum ego intelligo, nihil probent, Nam quòd non veniant ad hanc tunicam insignes nerui, illud vnum probat: quod nos fatemur, imperfectum esse in nobis hunc sensum. Quid quòd eadem est hæc tunica, & quæ vestit linguam? Respõdeto mihi, cur in linguæ tunica sit sensus gustꝰ, & non in naso: & ego tibi dicam cur odoratus in naso sit, & non in lingua. Quãquam sit eadem tunica. Certè id aut diuersitas temperamenti, aut tale aliquid quod non sentimꝰ aut portiuncula nerui tertiæ coniugationis potest facere Sed ego hactenus quod sensus odoratus in naso sit dixi: quod in nullis aliis partibus, non dixi. Plato sanè dialogo De natura odores totam eam regionem interius attingere quæ à capite est vsque adumbilicum, dixit. De qua re multos ego sciscitatus sum, & audiui respondentes, sentire se odores in totam scera penetrare. Hæc verò sentiunt præcipuè grauidæ. Quare ego saltem in tota ea regione, in quam respiratio protenditur, aliquem sensum esse odorum: vigere autem hunc in nasi interna tunica censeo probabilius cum Platone. Cur non olfacimus nisi inspirantes? Quia halitus trahuntur introrsum inspiratione: odoratus verò non est in externa superficie cutis, sed in partibus profundioribus, ad quas inspiratione, velut fluctu, trahuntur halitus. Hinc etiam fit, vt cum obstructa sunt colla odoratu priuemur quãquàm is ante illa fit quòd scilicet impeditur inspiratio cerebri atque ea impedita minimus capitur impetus introrsecus ad illam vaporum odoriferorum suctionem. Illud quod de nigella dictum est, mihi videtur Galeno indignum. Nam aliud est flatus fumidos nigellæ in cerebrum penetrare & mordere: aliud illorum qualitatem ad odorandum idoneam illic sentiri. Dixi ergo de instrumento odoratus, quæ videntur probabilia. Quanquam Hippocrates quoque libello De carnibus perinde ac Galenus sentiat. Si modo liber ille Hippocratis est. Sed nõ est, vt opinor. His ipsis rationibus quibus Galeni opinio est expugnata, euertitur sententia quã nouissimè inuexit Vesalius dicens, processus quosdam cerebri, qui mãmillares appellãtur esse instrumentum. Sed demonstratum est id instrumentum esse extra caluariam: illi processus fortasis sint ad vim odorandi deferendã & transmittẽdam in tunicam nasi: fortasis ad alium vsum qui nos fugiat.

instrumẽtũ odoratus ī partibus nasi esse probatur.

Vesalii sententia refutatur.

Soluũtur argu. Galeni.

Platonis sententia de instrumẽto odoratus.

Caput vigesimum quintum. De instrumento auditus.

NOn minor dissensio est de proprio instrumento auditus. Siquidem Aristoteles secundo libro De anima capite octauo, & libello De sensu & iis quæ sentiuntur, censet instrumentum auditus esse aerem quendam insitum, eumque contineri intra quandã pellículam, quietum cùm à sonis non agitatur: esseque aerem hunc animatum. Sonos itaq; sẽtiri alterato hoc aere, externo deferẽte sonos transmittenteque in internum. Huius sententiæ ratio est, quòd proprium instrumentum similis naturæ debet esse cum rebus illi subiectis: & soni sunt, ex aeris verberatione, ergo non aliter possunt facultati animali offerri, q̃ sono externo in membrum aliquod transmittente: sed soni nullum corpus est capax, quod aereum non sit: ergo est tale quodpiam instrumentum in ipso meatu auditus. Autor libelli De carnibus (quem Hippocratem esse paulò ante negaui) tam longè aliter rem hanc intelligit,

Arist. sẽtentia.

Sẽtentia altera

ligit, vt proprium inſtrumentum auditus eſſe dicat neruum quintæ coniugationis ad aurẽ venientem: eſſeque illum duriorem ſolidioreq́ue, quoniam quæ talia ſunt, facilè ſonum edunt. Id conſtat exemplo fidium citharæ & metallorum. Galenus videtur rem ſub dubio reliquiſſe. Nam ſæpiſsimè ſcripſit, inſtrumentum auditus eſſe aereum: & ſeptimo De placitis commendat ſententiam Empedoclis, quam carminibus his tradidit.

Gale. de hacre in certa opinio.

Sentimus terram tellure, liquore liquorem:
Aere aereã ſubſtãtiã: igne quoque cernim⁹ igne.

TAmen nullibi, quod ego legerim, apertè loquut⁹ eſt de aere illo interno. Libro primo De cauſis ſymptomatum capite tertio, vbi proprium audiendi inſtrumentum ex profeſſo inueſtigabat, ita ſcripſit: Quam enim habet in oculo cryſtallinus humor rationem, hanc habet in auribus ipſa audiendi meatus extremitas, vbi neruo dilatato coniungitur. Hęc ſunt Galeni verba obſcura prorſus. Siquidem neque explicuit, an ipſa tunica dilata, ſit: aut aer aliquis, quem continet. Sed illud vnum dicit, eſſe in fine meatus propriũ inſtrumentum. Cæterùm perpendenti mihi, & ea ipſa quæ ratio dictat, & quæ à Galeno aliis in locis ſcripta ſũt, ſententia Ariſtotelis hac quoque in parte videtur valdè probabilis. Nã vt ſenſus fiat, neceſſe eſt affici à rebus quę ſentiuntur proprium inſtrumentum. Affici verò à ſonis aer tantum poteſt. Nam corpora dura cũ ſonos edunt verberando etiã ipſa aerem, id faciunt: edunt verò alium, aut alium ſonum, pro modo verberationis. Ergo neru⁹ aut ſubſtantia alia dura, non poteſt percuſsione ab externo aere ſonum edere, niſi ipſum iterum aerem verberet. Quare verberatione aeris id facit. Quem conſtat eſſe debere inſitum & animatum: nam aliter indigebit rurſus alio inſtrumento, quo hæc verberatio in ſeſum penetret, eadem ratione qua prior verberatio, ea ſcilicet quæ extrinſecùs occurrebat, egebat internæ alicuius rei agitatione. Ergo eſt inſtrumentum proprium audit⁹ aer inſitus. Intelligeverò nomine aeris aereã ſubſtantiam: ne putes difficile aerem animatum eſſe. Nimirum vt intra corneam ſunt humores tres, qui membra ſunt & viuunt, ſaltem alente vita: ita in nerui ipſius quintæ coniugationis poris in extremo foramine auditus eſt ſubſtantia quædam aerea, viuens quidem illa, & membrum animantis, quæ quanquã ex anatome euidenter non ſentiatur, non tamen proindè deſperandum eſt talem aliquã particulam eſſe. Nam fieri id poteſt, quoniam mortuo animali, & diſſecta parte, ſtatim effluit præ tenuitate: nam & oculos conſtat ſpiritu eſſe plenos ea regiõe, quæ eſt inter humorem cryſtallinum & corneam tunicam: tamẽ ſtatim ac emoritur animal corrugatur cornea abſumpto ſpiritu. Certè cùm res euidenter ſentiri non poteſt, non velle probabilib⁹ rationib⁹ acquieſcere, ſed hæſitare, Pirrhonẽ eſt agere. Andreas Veſalius anatomicorũ peritiſsimus, vt ſua opera teſtantur, libro primo De humani corporis fabrica capite octauo, inquit, inueniſſe ſe in foramine oſsis lapidei, quod porus auditus eſt, oſsicula duo, quæ latuerant Galenum & alios omnes diſſectores ante hoc ſeculum, adnata tunicę illi, quæ fit ex neruo quintæ coniugationis & oblinit cauernulam illam: alterum illorũ ſimile denti molari affixum duabus radicib⁹, ab altera parte ſimile paruæ incudi: alterum malleolo non abſimile ab altera parte habens cuſpidem, ab altera duplex capitulum. Coniectatq́ue ex ipſis oſsiculorum figuris eſſe inſtrumentum auditus: nam eſſe dicit pro incude & malleolo: vtq́ue malleolus pulſans incudem ſonum facit: ita oſsiculum quod malleoli formam refert impetu ingredientis aeris agitari cũ membranula, atque in incudem decidere, & ita ſonos reddere. Hęc neque admodum diſtinctè, neque adeò proteruè docet Veſalius: ſed qđ ad anatomen demonſtrans: quod ad particularum vſus attinet dubitat. Quod de numero oſsiũ dicit: haber certè vt dicit, & eſt quòd pro diligentia habeant omnes huic viro gratiam. Tamen mihi videor aperte conuicturus, non eſſe hunc illorum vſũ vt ſonos dicta ratione repræſentent: neq́ue in illis eſſe inſtrumentum proprium auditus. Nam ratio, qua aduerſus ſententiam autoris libelli De carnibus vſi ſumus, non minus reuincit hanc opinionem: niſi vis, iuuare quidẽ horum oſsiculorum motum, tamen præter illa eſſe inſitum aerem, qui vt verberationem externam, ita & eam, quam ipſa excitant, excipiat: ſic enim libenter acquieſcã: tamen hæc oſsicula eſſe proprium inſtrumentum audit⁹ non poſſunt. Nam præter alia nunquàm poſſemus voces ſyllabis diſtinctas audire. Aer enim recipit voces diſtinctas, quales ex ore demittũtur: tamen malleolus incudem feriens nõ poteſt diſtinctam vocem edere, vt neque res alia dura alteram feriens, ſed ſolum ſtrepitũ. Adde illorum oſsiculorum poſitum repugnare ſententię Veſalii. Sunt enim ambo, ea parte

phatur Ariſt. ſententia.

Veſalii opinio.

Oſsicula inuẽta à Veſa. nõ ſũt auditus propriũ inſtrumẽtum.

te qua sunt crassiora, affixa membranæ, & ligamento quodam ligata inter se, molleolus secũdum capitulum, & aliud os ea parte qua incudem refert: quod ligamentum necessariò illam percussionem impediet. Particularum vsum inuenire valde est difficile, ac proinde nulla de re maiori cum metu verba facio nisi particula aliqua earum sit quæ manifestum vsum habent quales sunt qnãplurimæ. Sed si quæ videntur consentanea audendum est dicere: Ossicula illa duo & vnum aliud ossiculum stapedæ simile quod aliis incognitum diligentia Colladi valentini nobilissimi medici pridem apparuit, præstat: primũ, intra tunicam pori auditus posita, spacium in ea formant, ac conseruant, idoneum continẽdo interno aëri, deinde cuspidibus quibusdã quas deorsum vergentes habent, pendentes, non alligatas, ad aëris maiorem refractionẽ faciunt. Itaque omnium opinionum maximè probabilis est quę aërem statuit, propriũ audi tus instrumentum.

Caput vigesimum sextum. De locis sensuum.

OStensum antea est non esse aliam facultatem, quæ à cerebro in oculos, aliam quæ in aures, aliam quæ in nasum demittatur: sed eandem facultatem, sentientem, inquam, pro commoditate instrumenti, hic videre, illic audire, alibi olfacere. Videtur tamen in præsentia perpendendum, an hæc verè dixerimus, visionem fieri in oculis, odorationem in naso, auditum in auribus: aut omnis sensus in cerebro ipso agatur, subeant verò colorum species per oculos, sonorum per aures, odorum per nasum, saporum per linguam, tractabilium qualitatum per totam cutem, vt philosophorum nonnulli sentire, & inter medicos Ioannes Manardus, vir non vulgaris eruditionis, libro sexto, epistola vltima conatus est deducere ex Galeno.

manardi opinio.

Sunt illius verba hæc. Dicam ex galeni sentẽtia inter oculi partes crystalloidem principalius ad visum concurrere eiúque principaliter videndi officium attribui, perfectam tamen & completam visionem sicuti & aliorum sensuum operationes in cerebro absolui, vt apertè Galenus libro decimo de vsu particularũ. Hic mihi videtur Menardus, aliôqui bonus, dormitare. Nã tam longè abest vt Galenus decimo de vsu particularum, visionem fieri in oculo neget, vt etiã in aëre fieri, prodeuntibus radiis quos ille visiones appellat, vt & septimo De placitis, & multis aliis in locis affirmet. Quid interſit, inter eam quam visionem completam & incompletam appellat, non intelligo: & multo minus, qua ratione humor crystallinus sit videndi instrumentum proprium, si modo in ipso non fit visio. Sed de modo quo visio fit statim sumus dicturi, modo nolo dogmatum meminisse, sed dicat hæc vt volet. Videndum est qua ratione victus in hac inciderit sententiam. Quoniam aliter, inquit, non posset visio impediri, nullo in oculis malo apparente, propter neruorum opticorum obstructionẽ, hæc enim, inquit, solũ impediret spirituũ influxum: sed citra hunc, videtur posse virtus influere illustratione substantiæ neruorum, vt fit in aliis partibus. Præterea, nihil prohibet obstructam esse illam viam, & satis multam spirituũ copiam esse in oculo. Ergo non hac ratione obstructio nerui impedit visionem, quòd impediat egressum spirituũ, sed ingressum specierum. Quòd verò illud posit contingere, quod in propositione acceptum est, probat. Quandoquidem sępè neruo obstructo, pupilla est distenta. Quæ tamen, vt Galenus monstrat, decimo libro De vsu particularum, ab spiritibus distenditur, & illis absumptis statim corrugatur, vt fit in demortuis hominibus, & nonnunquã in valdè senibus. Hæc ratio non est contemnenda, quanquàm à nonnullis quiin locum hũc ante nos impigerunt contemnitur. Sed est quod his Manardi argumentis addamus locum alium ex Galeno, qui non parum videtur huic sentẽtiæ fauere. Est verò is, ex octauo de vsu particularũ, capit. 6. disputans de proprioviden di instrumento, & modo visionis inquit: Sed nihil est plus, alterari illud quidem, nisi alterationem sentiat imaginatio, ratiocĩnatio, & memoria. Hæc Galenus. Constat potẽtias has tres in cerebro residere. Ergo in cerebro sentiuntur alterationes propriorum instrumentorum sensuum singularium. Tamẽ quãquã hæc videntur, probabilitatem quandam præ se ferre, & Manardus huius fuerit sententiæ, quem sequutus eriam est Ioannes Fernelius, neq; ex philosophis defuerint ei assertores, tamen falsa est omninò, & apertè extra sententiã Galeni, qui libro primo de causis symptomacum capite octauo ita scripsit. Quippe cuicunque sensui alteratio ab iis quę sentiuntur, perficitur in singulis instrumentis. Eam autem sentiens sit, ipsa quæ alteratur ptiçula accipiés à cerebro facultatẽ ad ipsam

manardi opinio falsa est & extra Gale. mẽtẽ.

ſam per neruum venientem. Sed etſi hoc Galenus nõ dixiſſet, ratio ipſa declarat. Eo enim loco ſenſus fit quo dolor: dolemus verò manifeſtè in ea parte quæ afficitur, vt cum extremus digitus pedis pungitur aut vritur, in ipſo dolor fit, non in cerebro. Neque ſanè proindè viſio intercipitur obſtructo neruo optico, quòd via ſpecierum intercludatur, ſed ſpiritus. Nec manardi argumentum quicquam aduerſus dilutionem hanc habet. Non enim alia de cauſa natura neruum hunc ampliſsimum, molliſsimæque ac rariſsimæ ſubſtãtiæ eſſe fecit, atque vt alii putant etiam cauum, quàm quòd ſola illuſtratio ad videndum nõ erat futura ſatis. Si enim hęc, ad videndum vt ad alios ſenſus ſuffeciſſet, eſſent profectò neruihi, vt & alii omnes facti ſolidiores. Cauſaverò qua ſoli huic ſenſui, illuſtratio non ſuffecin modo quo ipſa viſio fit, conſiſtit: de quo audituri ſumus ſtatim. Interim tamen dicimus, ad videndum opus eſſe, vt videndi facultas ĩ medium aërem diffundatur: quæ non aliter diffunditur quàm illuſtratione. Si igitur illuſtratio ſola ad ipſum oculum ex cerebro proueniſſet, nõetiam ſpiritus ſubſtantia, nihil eſſet quod medium aërem poſſet illuſtrare. Neque etiam quod de diſtentione pupillæ, quæ obſtructo cerebro nonnunquam apparet dicebatur, quicquam efficit. Nam poſſumus dicere, obſtructo cerebro nullos eſſe illic ſpiritus viſui idoneos, ſed pro eis flatum aliquem qui pupillam diſtendat vel aliter (quod magis placet) ſpiritus qui in oculum iam peruenere, ſi noui influxus via obſtructa ſit, fulgorem amittere, aut totum, aut eum fulgorem quẽ retinent, citra incrementum ſplẽdoris, quod nouorum ſpirituum acceſſu inter videndum fit, non ſufficere ad externi aëris illuſtrationẽ quam ad videndum neceſſariam eſſe petimus modo, in proxima quæſtione demonſtraturi. Itaquè argumentum manardi ita diluitur.

Quòd verò ex Galeno nos addidimus, nihil aliud ſignificat, quàm illud quod veriſsimum eſt, eandem, ſcilicet facultatem, quæ imaginãdi habet, im, & cogitandi, & memorãdi, quæque hæc in cerebro facit eandem inquam ipſam in oculis videre, in auribus audire, & guſtare in lingua, & reliqua omnia, in ſuo quodque inſtrumento, peragere. Itaque facultatẽ ſentientem animæ ipſius eſſe cenſemus, hancque influere à cerebro in ſingula inſtrumenta, atquè in illis non nouas virtutes comparare. quibus prius caruerit, ſed pro commoditate inſtrumenti, hoc aut illo modo operari.

Oſtenditur verò, ex his quæ in nobis contingere ſæpe experimur, eãdem facultatem videre audire guſtare & reliqua agere, quæ imaginatur ratiocinatur, & recordatur: quòd, ſcilicet, hæ ipſæ actiones ſingulares, imaginationis modum conſequuntur. Eâdem ſiquidem re obiecta contingit particulam modo dolere, modo non dolere, au modo leuiùs, modo grauiùs dolere, pro ratiõe aduerſionis animi, aut auerſionis. Quæcunq; attentè patimur grauius ferimus, vt à Galeno dictum eſt in cõmentario ſexto ſecundæ Aphoriſmorum. Quod tamen non videtur poſſe contingere, ſi diuerſa facultas eſſet ea quæ doloris cauſam ſentit, ab eaque animaduertit. Ridiculũ enim ſi quis dicat, petrum videre acutius cum Ioãnes intendit oculos attentius. Hunc ſenſum verba illa Galeni commodiſsimè recipere, intelliges manifeſtè loco ipſo ex Græco codice in medium producto. Corrupit enim illum non parum Nicolai regii tranſlatio quam vt notarem, libuit paulò antè præſcribere. Habet verò locus in hũc modũ. ἀλλ' οὐδὲ ἡνιοχὲ ἐν ἀλοιῶδες ἂν τὸ μὲν οὖν μὴ γνωῒναι αὐτὴν ἀλλοίωσιν, τὸ φαντασιούμενον, καὶ μεμνημένον, καὶ λογιζόμενον, ὅπερ ἐστὶν τὸ ἡγεμονικόν. Quod ille vertit. Niſi alterationẽ ſentiat imaginatio & memoria & ratiocinatio, quod vocant Græci igemonicon. Nos itavertimus. Sed nihil eſt plus alterari illud quidem, cæterum alterationem non ſentire mentem, eam ſcilicet quę potentiam habet imaginandi ratiocinandi & recordandi quam vocant igemonicon. Hæc verba apertè ſignificant τὸ ἡγεμονικὸν quod vim habet imaginãdi recordãdi & ratiocinãdi, ſẽtire alterationes inſtrumẽtorũ ſenſuũ ſingularium. Tamen quod ſenſus hi in cerebro fiãt nõ ſignificant. Ex dictis ſatis conſtat, lapſum eſſe Fernelium, qui libro ſexto de naturali parte medicinæ, capite decimo, non alia ratione verum poſſe continere Aphoriſmum illum intellexerit, quam ſi ſenſus omnes tum demũ compleantur, cum ad cerebrum ipſum ſpecies rerum delatæ ſint. Sed ſatis opinionem Galeni confirmauimus, & Hippocratis ſententiam interpretari ſumus. Itaq; ſtat, quicquid Manardus ſentiat, ſententia quam confirmauimus, mentem ipſam ſentire ſingularibus ſẽſibus obiecta: tamen ſenſus ſingulares in ſuo quemque inſtrumento agi.

Caput vigeſimum ſeptimũ. De actione an ſit motus per ſe.

HActenus quæſtiones illas pertractauimus, quæ ad potentias ipſas, ſiue virtutes, aut facultates ſpectant. Nunc tantillum de nonnullis operationibus, quæ in contrõuerſia conſtitutæ ſunt, addentes, huic ſecundo libro imponemus manum vltimam. Memini verò me paulò ante pollicitum eſſe de motu accretiõis diſputationem, vt ea, quę de facultate augente dicta ſunt, euaderẽt clariora. Polliciti ergo memor illud in præſentia diffiniam, Sit ne ad quantitatem motus aliquis per ſe, an contrà, quantitas in numero eorum reponi debeat, quæ non comparantur motu per ſe, ſed ſuccedunt ex accidenti. Video Ariſtotelicorum pleroſq; quamplurimas de accretiõe cõtrouerſias excitare, diſputãtes inter cæteras, An ſit motus vnicus continuuſque, an interciſus. Illi, ſcilicet, quod nos modò inueſtigamus citra controuerſiam tranſigunt, conſtanter affirmantes, cum Ariſtotele ad tria hæc, qualitatem, quantitatem, & vbi, motũ eſſe per ſe, ad reliqua omnia ex accidẽti. Mihi cui hęc aſſertio diſplicet, non opus eſt diſputare, ſit ne cõtinuus an interciſus motꝰ accretio, quãdoquidem ne motum quidem eã eſſe puto, ſed mutationem quandam quę motibus ſuccedit cuiuſmodi eſt ſanatio. Itaque duo tantum ſunt motus per ſe, ad qualitatẽ, & ad locũ, quod plato docuit in Euthyphro vel de ſanctitate ita dicens. Quoniam quod mouetur, vel ferrur, vel alteratur, hi quippe ſoli ſunt motus. Rurſum in Theæteto non lõgè ab initio. Motus verò ſpecies duę. Rurſum què eodem dialogo. Ex his neceſſarium eſt geminas ſpecies motus eſſe, alterationem ſcilicet & lationem. Hæc aſſertio confirmatur eodem omninò argumento, quo facultatem augentem nullam eſſe à nutriente diuerſam cõficiebatur, duæ enim hæ aſſertiones reciprocam habent conſequentiam. Illic enim oſtendimus, rem aliquam augeri ſolo concurſu aliarum mutationum, citra motum proprium Vnde fit vt ipſa accretio non ſit motus per ſe, ſed aliis accidens. Nam qua ratione dicit Ariſtoteles ad nullum habitum, vt gratia exempli ad ſanitatem, aut advirtutem, eſſe motum per ſe certè non alia, quàm quod habitus cõgenerantur (vt ita dicam) cum aliis rebus, id eſt citra proprium motum ſuccedunt aliis. Vt ſanitas fit, non quidem ſanitate ipſa genita per ſeipſam: ſed genito calore, ſi modo ægrotatio erat frigus: aut frigore, ſi calor. Non aliter video fieri corporum molem. Nam ſi corpus creſcit propriè, vt quę alẽte facultate ſũt prædita, nihil aliud patitur, quàm quòd partes dilatantur, & alimentum in poros ſubit, & is mutatur in rem quæ alitur, Finge hæc facta, & nihil aliud. Neceſſariò res eſt facta maior. Ergo ſuccedit illis mutationibus quantitas ſine motu quopiam qui per ſe ad illam ſit. Iam vero nullam illarum mutationũ eſſe ad quantitem, patet. Nam dilatatio partium corporis & ingreſſus alimenti, lationes ſunt. Nõ ergo ſunt accretiões. Maximè, ſi accretio motus per ſe, & ſpecie diuerſus eſt à duobus primis. Commutatio cibi in rem quæ alitur generatio eſt, non motus: (Induit enim cibus nouã naturã) ergo nihil eſt illic qd accretio ſit, tñ ſuccedit noua quãtitas, ergo quãtitas ſuccedit vt relationes & habitus: non comparatur motu. Hic mihi quoq; ſi diis placet vult occurrere, qui ſolet, & reſpondens dicit, dicam dilationem fuiſſe motum ad quantitatem. Nõ miror, quia nõ tenet rationem veræ accretionis, neq; meam ſentẽtiam. Nam illa partium dilatatio eſt latio, quæ neceſſariò cum vera accretione coniungitur, ipſa verò accretio non eſt. Iam verò ſi res minùs propriè augetur, ſola nempe dilatatione aut acceſſu alterius ſubſtantiæ, quæ per totam illam non ſubeat, & eius naturam induat, multò minùs eſt ad quantitatem motus. Nam illa concedentibus omnibus, nihil reuera habet accretionis, ſed latione quadam, cum aliqua alteratiõe aut ſine ea perficitur. Neque verò ſi dicas, quantitatẽ rẽ diuerſam eſſe à qualitate & loco, proindeque diuerſo motu eam debere cõparari, quid quã efficias: Nam perinde poſſis de relatione dicere. Ea ſcilicet differt à qualitate & loco. Nam quod tu de habitibus & relatione ais, hoc idẽ ego de quantitate. Quod quidem ſi motu cõpararetur, diuerſus is foret à latione & alteratione, concedo: tamen motu comparari quãtitatem, magis quam figuram, aut rem aliam talem, earum quæ ex accidenti ſuccedunt nego. Sed d̃ his ſatis, ad alias quæſtiões venio.

De accretione auctoris ſententia ex Platone Ariſt. cõtraria.

Caput vigeſimum octauũ. De modo quo viſio fit.

ESt verò illa omnium quæſtionum de operationibus celebratiſsima, & dogmatis ambiguitate, & autorum grauitate. An viſio fiat admiſsione rei alicuius an emiſsione (extramiſsione aut intus ſuſceptione vulgo dicunt) Cõſtat enim quòd dum videmꝰ, duorum alterum contingit: aut corpus quod videtur ex ſeipſo ad nos aliquid mittit quo facultati videndi quæ in nobis eſt, ſeſe inſinuat, aut

Ariſt. ſententia de modo quo viſio fit.

vim aliquam ſentiendi à nobis ad ſe vſq; pertentia de uenire expectat. Ariſtoteles libello de ſenſu & iis quæ ſentiuntur affirmat viſionem fieri in ipſo oculo admiſsis in illum rerum ſpeciebus vt intelligunt plerique Ariſtotelicorum, & Galenus interpretatur ſeptimo de placitis ꝓpe finem, non corporeis ſed indiuiduis, nulla verò facultate exeunte, aut in ipſo aëre operante. Itaque videmus in aëre quia medium per quod, ſed non quia medium in quo, eſt. Quam ſententiam confirmat dicens, minùs probabile eſſe ſenſum viſus cuiuſdam rei egreſſu cernere, & vel vſque ad ſidera protendi. Hoc cenſet Ariſtoteles improbabile, quoniam opinatur oportere, antequàm viſus attingeret aſtra, quippe quæ ſunt remotiſsima, fore vt diſsiparetur, & omnes animales ſpiritꝰ vnico intuitu conſumerentur. Præterea nec opinatur ſplendorem internum, hunc inquã quem ſpiritibus eſſe dicimus, poſſe cum aëris ſplẽdore coaleſcere vt Platonis ſentẽtia fert. Addunt præterea ſequi (quod auerroës Galeno inſaniæ dat) vt aër eſſet ſentiens non minus quàm corporis noſtri mẽbrum aliquod, ſed fortaſſe procedens hic ſermo hæc omnia faciet probabilia, enarrans Galeni ſententiam quæ multò ante platonis erat, viſionem fieri in aëre ipſo vt in medio in quo, & rem videri vbi eſt: quippe viſionem diffuſa facultate in ipſum medium fieri. Quæ tamen opinio variè explicari ſolet, quoniam à nullo ferè intelligitur eorum qui noſtra hac tempeſtate ſub Galeni ſtarum nomine ſe venditant, nihil minùs intelligentes quàm ipſiꝰ doctrinam. Interpretantur pleriq; ſpiritus exire extra oculũ ad certã diſtantiã ad reliquum ſpatii deferri virtutẽ videndi illuſtratione, & propè res ipſas quę videntur, coire cum ſpeciebus, & illic fieri viſionem, nulla interim colorum ſpecie peruenire ad ipſum oculum. Nõnullos ego audiui ita interpretantes, viſui ſeruientes ſpiritus ab oculis ad certã diſtantiã peruenire, ad medium ſcilicet ſpatii, & illic coire cum ſpeciebus venientibus à coloribus, affectosq; ibidem quadã colorũ forma, ad oculos rẽdire vt illorum nuntios. Itaquè ad videndum emiſsionem ſpirituum fieri, tamen viſionem agi in ipſis oculis. Priorum ſententia vna in re tantum deficit, quòd nihil coloris in ipſos oculos penetrare, quo viſio fiat dicunt. Secundi verò omninò loquũtur inepta, & barbara. Nã quæ obſecro eſt vis, quæ ſpũs illos ad oculos reuocat? an reuertuntur ipſi, aut ex animæ ꝑcepto, aut ſenſu indigẽtiæ? ꝑterea ſi cũ ad duo ſtadia videtur imago, eius ſpecies ad dimidiũ ſpatii ꝑducebatur, cur cũ ad vnũ ſtadium videtur, nõ producitur vſq; ad ipſum oculũ? itaq; cogẽtur dicere, ꝓ magnitudine ſpatii, nunc fieri emiſ ſione, nunc admiſsiõe. Ergo his miſsis, cuę ſit *autor Galeni* ſententia, iã declaro. Ex coloribus ſpe cies quaſdã produci nõ negat Galenus. Quin potiꝰ illud cõfirmat, multis experimẽtis. Nam videre eſt, ſi in ſplendido aëre, ſub arbore aliq; recubuerit quiſpiã, arboris colore eũ totum ꝑfundi. Quinetiã ſæpenumero accidit, vt aer clarꝰ, vbi parietis alicuius attigerit colorẽ, eũ ſubitò recipiat, arq; in alterum corpꝰ etiã trãſferat. Atqui, niſi obliti ſumus eorũ quæ ĩ quæſtione. 23. dicta ſunt de colore, cõſtat, illũ eſſe flãmulã quandã genitam in corporibus participatione illius cœleſtis luminis. Quẽadmodum ergo lumen ex luce repentè diffunditur in totum aerẽ: ita ex colore diffundi in ipſum aerẽ ſplendidum lumen quoddã prædictũ natura ipſorum colorum, neceſſe eſt. Species etiã has, quas eſſe mõſtrauimus, in oculũ ipſũ penetrare, dum viſio fit, probo. Primũ, dicẽte Galeno innumeris in locis, nõ poteſt fieri ſenſus, quin propriũ potẽtiæ inſtrumentũ alteretur. Eſt verò propriũ videndi potẽtiæ inſtrumẽtum, humor cryſtallinꝰ. Ergo nõ põt viſio fieri, quin humor cryſtallinꝰ afficiatur coloribus. Eſt. n. viſio, cum facultas ſentit paſsionẽ inſtrumẽti ꝓprii quę à re illi obiecta accedit. Præterea, neque videtur qua ratione manerẽt interius ſimulacra colorũ ĩ memoria, aut etiã in præſentia rerum ad ſenſum internum trãſunderẽtur, ſi nullã colorum ſimulacra penetrarẽt ꝓ ipſos oculos. Eſt ergo opinio Galeni, ſpecies quaſdã colorũ eiuſdẽ naturæ cum ipſis coloribus, effluere ab illis, & ſubire in humorẽ criſtallinũ, quò viſio fiat. Neq; video qua ratione poſsit hoc quiſquã negare cũ experimento ſẽtiamꝰ, ſi qñ recto intuitu in cuiuſpiã oculos deſpicimꝰ, nras ipſorũ imagines illic videtes. Atq; recte diximꝰ, nras imagines videtes. Videri. n. poſſũt colorũ ſpecies, nõ minꝰ q̃ lumẽ & qualitates reliq̃ ꝓ corpora extẽſæ. Nã ſi oĩnò ſine corpore & diuiſionẽ nullã recipiẽtes ſpecies eſſent, vt ſenſit Ariſtoteles, qua rõne fierent idoneæ ad ꝓcipiendũ potẽtiæ corporeæ? certè neq; incorporeum corporeo, neq; corporeũ ĩcorporeo ꝓportiõe reſpõdet. Mirũ qd pleriq; quę Ariſtotelicorum, quin & ipſe Ariſtoteles dicit has ĩcorporeas ſpecies: & viſiões interiores corporeas. Tñ dicunt hi iidem, ſi amplius interrogentur, ex externis potentiis ad internas transferri ſpecies, & ab imperfectioribus ad perfectiores, & ſemper elaborari magis, & (quod illi dicũt) ſpoliari à cõditiõib' materiæ.

Gal. ſententia varie explicatur.

colorũ ſpecies ĩ diuidua ĩcorporea ſunt

Qua ergo ratione ſpecies ſenſus externi non ſint corporeæ? ſed querent illi (hoc enim eſt illis firmiſsimum argumentum) qua ratione ſi corporeæ ſunt, videntur omnes alicuius corporis partes in quacunque parte medii? Reſpondent hic plærique facilè effugientes, quoniam viſio egreſſu facultatis fit. Sed nobis, quibus iam oſtenſum eſt, de ſententia etiam Galeni, recipi totius corporis, quod videtur, ſpeciem in humore cryſtallino, aliter reſpondendum eſt. Poſſe ſcilicet, ſpecies diuerſorum membrorum ſimul eſſe in eadem parte: quanquàm ſingulæ illarum extenſæ ſint. Sed diuerſarum partium corporis ſpecies eſſe in eadem parte ſpatii nihil repugnat, ſi neque rerum diuerſarum. Vt ergo lumen extẽſum per totum aërem eſt, & tamen vbique refert lucem: ita ſingularũ particularum fulgores extenſi ſunt per totum ſpatium, & ſimul extẽſi, pindè, inquam cũque partem habentẽ rectitudinem cum corpore obiecto, inciderit oculus, videt totum illud. Sed ſi tales eſſent ſpecies (addet alter) ſpecies candoris cum ſpecie nigritiei haberet rationem contrarii, quod non habet: ſunt enim ſimul in eadem parte ſpatii. Huic ita reſponſum volo: ſpecies illas eſſe colores quoſdam, ſed remiſſos: & quamquàm re vera, & ſpecie, contrarii ſint, tamen in illa tenuitate poſſe eſſe ſimul in corporib⁹ & ſimul induci in corpora perſpicua. Quia hæc natura ſua ſunt decẽtora. Monſtratũ eſt alibi à nobis in his eiſdem commentariis, qualitates contrarias, modò remiſſę ſint, poſſe eſſe ſimul, generari tamẽ nõ ſimul. Moueretur enim corpus motibus contrariis, niſi corpora omninò ſint expertia vtriuſque. Tunc enim vnico motu poteſt corpus ad vtrunque cõtrariorum accedere. Sed non ſunt vbique dicenda omnia. Expoſcunt pleraque horum diligẽtem lectorem. Ne, ſi nunquam alias, aut ab alio quoquam ſcriptorum acceperit, illum veritas ſermonis huius effugiat. Galenus, qui multorum inuentor fuit, nõ potuit omnia extremè dilucidare. Sed inuentores poſteris hæc relinquunt peragenda. Quæ tamen tam longè abeſt, vt noſtri temporis ſcriptores agant, vt ſatis ſibi videantur agere, ſi Galeni ſẽtentias repetant, addentes nullam lucem: interim de nominis alicuius elegantiore traductione certantes. Quarè qui in illos incidunt legendos, abiuntur otio. Nobis non tam eſt animus ſcriptis certare, & autorum verbis cõfirmare ſententias, vt faciunt illorum plerique; quàm ex illorũ aſſertionibus reliqua deducere: vt modò collegimus: ex omnibus quę videntur ſpecies venire ad ipſum cryſtallinum humorem neceſſariò, cum viſio fit: & illas qui dem nõ incorporeas, ſed eiuſdem naturæ cũ coloribus. Verùm quanquã hæc ita habeant, viſio fieri non poteſt, quin emiſsione fiat facultatis videndi. Nam (omitto debilia argumenta) vt color ingreſſu ſpeciei in pupillam videri poſsit: tamen magnitudo, & locus videri, quin prodeat facultas per aërem ad rem ipſam nõ poſſunt. Si. n. res non videtur vbi eſt, qua ratione poteſt viſus cognoſcere diſtantiã aut magnitudinem? Et, vt hæc duo argumẽtorum loca, quę ſola ſubuertunt Ariſtotelis ſẽtentiam, apertè tractentur: primò intellige videre me duo corpora, quorum alterum albũ ſit, alterum nigrum. Quod nigrum eſt, ſit duplo diſtantius altero. Vtrumque horum viſu iudico, & corpus hoc eſſe albũ, & propinquũ. Quod quidem album eſt, ſpecie candoris ſẽtio, quod propinquũ, ſi nihil de oculis prodiit ad rem videndã, non aliter poteſt videri, quã aut ſpecie alia, aut illius eiuſdẽ ſpeciei modo alio. Sed horum alterũ eſt ridiculum: alterũ falſum, quòd enim diſtantiæ aut ꝓpinquitatis ſit ꝓpria ſpecies, eſt ridiculũ. Quod diuerſo modo ſe habens eadem coloris ſpecies repreſentet propinquitatẽ aut diſtantiam, caret veritate. Nam quid aliud habere poteſt ſpecies ex multa diſtantia ad oculum veniens, quàm ex parua, præterquã, ꝙ ex multa diſtantia remiſsior iam oculos attinget, ex parua veniet intenſior? Sed intenſior ſpecies intenſum videri faciet colorẽ, nõ propinquum: remiſsior remiſsiorem, non diſtantiorem. Quare fieri poteſt, vt color, qui remotus eſt, videatur remiſsior, & ſi intenſior ſit: qui vicin⁹ contrà, videatur intenſior, & ſi ſit remiſsior. Sed qua diſtantia & propinquitas videri poſsint, nulla via reſtat. Præterea, neque qua videatur magnitudo. Dices fortaſſe, ſpecies ipſa repreſentat cum magnitudine quadam & extenſione. Sit ita. Sed intellige mihi duo corpora, quorum alterum ſit omninò paruum, ſed maximè propinquum: alterum magnum, ſed remotum. Fiet vt maiorem locum occupet in oculo ſpecies parui corporis, quàm magni. Nam ſpecies parui, quia propinquum eſt, implebit pupillam totam: magni, quia eſt remotum, cum ſpecies ſemper tendat in acutum, fortaſſe alteram pupillæ partem non implebit. Tamen videmus, hoc magnum eſſe, illud paruum. Quanquàm huius ſpeciem hauriamus oculis cùm maiori extenſione, illius cum minori. Igitur nulla commoda via eſt videndi diſtantiam & magni-

Viſio immiſsis ſpeciebus fit & emiſsione facultatis.

tudi

tudinem iis, qui ſunt opinionis primæ: quam proinde poſſemus ſuſpectam habere (vbi nihil aliud eſſet) quod à ſuo autore inter reſpondendum phyſicis quæſtionibus ſæpe prodita eſt. Quinto de generatione animaliũ capite primo, ita ſcripſit Ariſtoteles: Quæ intus in cauo oculos habent poſitos, longè aſpicere poſſunt: quoniam motus in vaſtum non diſſipatur, ſed recto tramite meat. Vides, vt Ariſtoteles prodire facultatem videndi dicat. Tertio Meteororum capite quarto cuidã homini cui debilis erat viſus acies, ſua ipſius imago ſemper videbatur occurrere. Quod id circò ei contigebat (inquit) quòd oculorum acies in ipſum reflectabatur: quia ex morbo tã imbecilla & tenuis erat, vt proximum aërem expellere non poſſet: qui tamen vt remotus & denſus in ſpeculum reddebatur. Vides quàm apertè hic quoque Ariſtoteles dicat viſionem in ſpeculo fieri non reflexa ſpecie, ſed acie viſus. Ego ſanè, quanquàm Galeni opinio eſt mihi multò gratior: contrariam nunquam repuli, vt omninò improbabilem. Sed hanc tã eximii philoſophi ſui placiti obliuionem nõ poſſum non mirari: neque poſſum mihi aliter perſuadere, conſiderans illius in reliquis placitis diligentiam & memoriam, quàm, vt Galenus etiam coniectauit, ſenſiſſe Ariſtotelem ſui placiti abſurditatem aliquam, & proinde diſſimulanter præteriiſſe. Neque enim puto propoſitæ quæſtioni poſſunt Ariſtotelici reſpondere, quin prodant ſententiam ſuam, vt fecit ipſe autor. Nam neceſſe eſt, quò homo ille ſibi ipſi ſemper fieret obuius, vt acies viſꝰ reflecteretur, aut ſpecies. Sed nõ eſt, qđ ſpecies reflectantur, & ſi viſus hominis tenuis eſſet, ergo reflectebatur acies viſus. Vndè apertè intelligitur, neceſſe eſſe, vt videndi potentia prodeat ad videndum. Eſt itaque Galeni opinio, multiplicari à coloribus ſpecies eiuſdem naturæ cum illis vſque ad pupillam oculi: & rurſus exire animales ſpiritus vſque ad externam ſuperficiem pupillæ, & illinc lumen quoddam cœleſte, eiuſdem generis cũ lumine ſolis, quod ſolum per ſe non poteſt illuſtrare aërem, cum externo lumine coire: & veluti cum congenere rectè coniugi. Iuxta quam ſententiam recipit aër influxum virtutis videndi illuſtratione illa, non aliter quã neruus. Et ita eſt nobis aër pro medio coniũcto, in quo videmus. Viſio itaque vnica agitur in aëre & oculo. Hæc enim duo media vnum fiunt. Vndè conſtat quodammodo, aërem eſſe ſentientem. Quia videmus per aërẽ. Non quemadmodum Stoici dicebant, videmus aëre vt ſentimus baculo. Nam cùm rem aliquam tangimus baculo, tactio in manu fit, baculo tãtũ fit impulſio, in baculũ nulla facultas influit, in aërẽ influit. Viſio itaq; fit intrãtibus ſpeciebus, quò colores ſentiantur, & afficiatur propriũ viſus inſtrumentũ: & facultate exeunte ad dimentiedũ diſtantiam & magnitudinem. Cæterũ hoc intereſt ꝙ ſpecies, neceſſe eſt ab obiecto colore vſq; ad oculũ perueniri (aliter enim in alterato proprio inſtrumẽto, viſio fieret) vim verò videndi non neceſſe eſt rẽ videndã attingere. Neq; enim profectò attingit aſtra: ſed multò antea conſiſtẽs vider. Fallimur tñ ꝓpinde in diſtãtia & magnitudine rerũ cũ easlõgè cõtẽplamur. Vñ ſequitur, lumẽ requiri, neq; ꝓpter facultatẽ ſolã: neq; ꝓpẽ colores ſolos, ſed ꝓpter vtrũq;: ꝓpter colores, qa ſpecies nõ poſſunt multiplicari ꝑ opacũ: ꝓpter ỳtutẽ, quia ſolus ſplendor ſpiritũ ẽ aliũ non ſufficit illuſtrare aërẽ, coniunctus cũ externo lumine põr multiplicari, & efferre vidẽdi potentiã. Sed eſt contra hãc particulam dogmatis huius forte quoddã argumẽtũ, quod nondum ſoluimus. Videtur ſequi, ſi lumẽ neceſſariũ eſſet propter virtutẽ, non ſolũ propter colores: ignem nõ poſſe è longinquo videri ab oculis in obſcuro loco conſtitutis. Nam ſplẽdor oculorum ab ipſis tenebris extingueretur, vt Galenus ipſe dicit. Sed cõtra fieri experimẽto cognoſcimus. Videmus enim ignẽ ex loco obſcuro. Quin potius quò per opacã magis noctẽ ignem è longinquo deſpicimus, eò ille plus micat. Huius argumenti non meminit Galenus. Quod tamen non (arbitror) deſpexit. Soluturn. difficile eſt. Tñ nos hanc ſolutionẽ excogitauimꝰ. Cũ aër ad videdũ ſit nobis pro mẽbro, aër illuminatus eſt, veluti neruus bene in temperamento & cõpoſitiõe conſtitutꝰ. Aër omninò nullo ſplendore affectus, eſt vt obſtruct omninò neruus. Qui verò aër ſplendore illo interno ſolum, aut cum valde remiſſo externo afficitur, eſt veluti neruus ſtupidus, aut inſtrumẽtum ineptum, nõ omninò tamen. Vt igitur ſtupido neruo non dum reſoluto ſentitur excellens paſsio, ſed quæ non eſt valde excellens, omninò ab ſtupido membro non ſentitur: ita flamma ſentitur in aëre ſolo interno ſplendore illuminato: colores, qui flammulæ quędam ſunt, ſed remiſſæ, niſi in aëre illuminato vtroque lumine nõ poſſunt videri. Eſt itaque hæc medicorum opinio, quàm contraria multò probabilior: cui tamẽ maior accedit probabilitas ab illis, quæ de viſus ignea natura paulò antè diximꝰ. Sed de hac quæſtiõe hæc ſufficiãt.

Ariſtot. ſuã opinionẽ de modoquo viſio fit ſæpe prodidit.

Colligitur Gal. ſententia

argu. diſ ſoluitur.

Caput vigesimum nonum. An sensus omnes agantur per species.

Autoris sentētia.

ESt multorum Aristotelicorum placitum quod tamen perinde Aristotelis esse non crediderim, ex omnibus quæ sentiūtur produci species vsq; ad sensus ꝓprios: & has quidem incorporeas, & à qualitatibus, quarū sunt, diuersas natura. Ego verò tam longè absum ab hac opinione, vt tales species, quæ scilicet non sint eâdem natura qua ipsæ qualitates quæ sentiuntur à nullis rebus purem produci: tamen ab iis quæ gustu aut tactu percipiuntur, omninò nullas: sed ipsas qualitates quæ sentiuntur, per se afficere instrumentū proprium sensus. Ducuntur in suam sententiam Aristotelici ex alio ipsius Aristotelis placito: nihil sentiri posse sine medio: neq; enim res posita supra sensum. Verum plæraq; eorū quæ in hac doctrina ab Aristotele dicuntur, ipsa rei euidentia conuincit. Dicit enim hic autor, tactum & gustum perpetuò vti medio interno, & reliquos sēsus perpetuò externo. Quorum vtrunq; falsum est. Nā neruus, quā tūcunque nudus & excarnis præcidatur, sentit præcisionem: & suffusi, quæ sunt intra pupillam vident, & fœtorem ex ventriculo, aut odorem gratum sæpe sentimus. Quem sensum constat per interna fieri. Fingunt hic mille monstra. Sunt qui dicant, dum præciditur neruus, non sentiri à particulis ipsis, quæ præciduntur, sed ab aliquanto remotioribus, quibus aliæ (vt dicunt) ꝓ medio sunt. Alii dicūt intercipi necessariò inter cultellum & neruū, aut aërem, aut humorem, & externum medium esse pro interno. Sed non video quæ tanta necessitas illos cogat figmenta hæc excogitare. An, quò sensus fiat, non satis est, proprium instrumentū alterari & facultatem sentire alterationem? At verò, vt hoc fiat, non opꝰ est medio, neq; speciebus, præcipuè intactu. Quid enim prohibet neruū per se alterari ab iis quæ illum contingunt? Nonne potest incalescere? refrigeratiuè? Sed demonstro per nullas species sentire tactū. Si per species sētiret, non est ꝙ manus mea non posset (gratia exempli) sētire aërē eiusdē tēperamēti, quo ipsa est ac neq; calidiorē, neq; frigidiorē. Nā qđ reuera ꝓhibet nihil aliud est, q̄ ꝙ à similis caloris corpore non potest alterari, calfacta aut refrigerata: sed similis caloris species nō video cur non reciperetur. Differunt enim natura (vt isti dicunt) species & q̄litas. Nō ergo ita fit, sed quæ pars calorem sentit, incalescit: quæ frigꝰ refrigeratur. Quare tactus nullis speciebus indiget, Sed neq; gustus. Nō enim species acoris est, neq; acerbitatis. Nam aliter solū per incorporei saporis admissionem gustaret lingua, nihil amplius perpessa. Quod tamen nō fit, quin potius acrimoniam sentit incisione, saporem salsum abstersione, acerbitatē corrugatione: vt Plato docet in Timæo, & Galenus quarto De simpliciū medicamētorum facultate. Gustus itaque & tactus non fiunt ꝑ species, reliqui sensus fiunt, non enim color ipe qui in corpore terminato est venire potest ad ipsum visum. Hic mihi obstrepit meus censor dicens eadem ratiōe debere tolli species aliorum sensuū, quia vt qui tāgit non sentit quæ eodem modo attēperata sunt, ita qui allia comedit non sentit alios comedisse, sed tamen hoc argumento nō fit vt nullæ sint species sēsibiles, sed vt nullæ sint, quæ non sint eiusdē naturæ cum ipsis sensibilibus qualitatibus, id quod nos apertè diximus. Nimirum eiusdē naturæ sunt, vt nuper in proxima quæstione dicebamus species coloris cum colore, soni cum sono, odoris cum odore. Nam aliter non esset cur, qui in tunicis oculorū colores habēt insignes ex natura, deterius videant, quā quibus tunicæ decolores sunt. Nam si qualitates quæ recipiuntur diuersæ naturæ sunt à coloribus, non est quod ab ipsis coloribus excludātur: nimirum intus manens prohibet extraneum, sed cum sunt similia omninò & quod intus est, & quod extra accedit. Quare nō mirū si halitus alliorum ita olentes, similē odorem aliorū excludant. Quid ergo interest inter tactum (cum quo gustū etiam intelligo) & alios sensus? Certé gustus & tactus substantiā ipsā totā sensibilē recipit, vt est materiæ conditioni proximus: alii recipiūt qualitates ipsas sensibiles modo quodā a sēsibilibꝰ corporibꝰ ad sensuū organa effusas: neq; tñ omnes illi æq; sine materia: sed odoratus cū vapore qui ex re ipsa odorabili secernitur, auditus & visus vt sunt præstantissimi nulla substantia ex re sensibili veniente, sed qualitatibus ipsis per mediū productis atq; (vt dicunt) multiplicatis. Igitur de speciebus ita sentiendum puto.

probatur ꝑ nullas species sētire tactum & gustum.

Caput trigesimum. Sit ne sentire agere, an pati.

SEntire non est quicquā operari, quē admodū Aristoteles statuit secūdo De anima capi. 5, sed affici potiùs ac pati aliquid. Verū passio hæc est dicentibus Aristotelicis in numero earū passionū, quæ vulgò dicuntur perfectiuæ.

fectiuæ. Galenus ſeptimo De placitis ita ſcripſit: Non igitur alteratio eſt ſenſus, vt quidam putant, ſed alterationis dignotio. Quæ verba contra Ariſtotelē ſcripta videtur, qui loco citato dicit. Senſus autē per motū quendā atq; paſsionē contingit, vt diximꝰ: nā alteratio quę dam eſſe videtur. Quod ſanè neceſſe ſit, quò ſenſus fiat, propriū illius inſtrumentū à rebꝰ ſentiēdis alterari dictum à nobis eſt iuxta mē tem Galeni paulò antè: quod verò alteratio ipſa non ſit ſenſus ipſe, ſed illius alterationis perceptio, conſtat. Nā ſi neruus qui bene habet, incaleſcit, ſentit calorem: hic idē ſi plurimū à temperie receſſerit, aut obſtructus ſit, nihil ſentiet: quanquā alteretur. Ergo aliud aliquid præter alterationem eſt ſenſus. Hīc colligunt quàm plurimi ſenſum nō eſſe inſtrumēti paſsionem: & euidenter colligūr. Sed quod ſentire non ſit pati, nondum concludunt. Nā ſi vltra ſpeciem ſenſui deſeruientem eſt notitia ſenſus, quæ qualitas quædam ipſius potentiæ ſit: & vltra ſpeciem intellectui deſeruientem notitia intellectus, quæ ſit forma intelligendi, ſentire & intelligere pati eſt, affici ſcilicet potentiam ſenſus, non à re quæ ſentitur, (hoc enim euidenter conuincit Galeni ratio) ſed à notitia. Si verò vltrà ſpecies nullis notitiis eſt opus, ſed latione quadam potentiæ in rem ipſam, certè, ſentire non eſt pati ſed moueri potentiam quodam proprio animæ motu. Et ſanè in hac vltima quæſtione nihil habeo aut euidens, aut inſigniter probabile, qd̄ afferam: ſed hoc propoſui, vt declararem cōtrouerſiam. Cæterum, poteſt vtrunq; dici probabiliter. Galenus primo De cauſis ſymptomatū ita ſcripſit: Conſiſtit enim in patiendo magis, quàm agendo tangendi ſenſus, itaque etiam parua virtute perfici poteſt. Muſculorum motus cum agendo, non patiendo obeatur (totum namque corpus ab hoc tranſfertur) multa eget animali virtute. Videtur. ergo Galenus tribuere ſenſibus nonnihil actionis. Nos illud vnū cenſemus euidenterverū illam inſtrumenti ſenſus paſsionem, quæ ab ipſa re quæ ſentitur eſt, ſiue per qualitates eiuſdem naturæ, ſiue per ſpecies, non eſſe ſenſum: ſed vltra illam aliud. An vero illud aliud pati notitiam ſit: aut agendo tendere in paſſionis inſtrumenti dignotionem, non profero. Sicut neque quicquam ampliùs in ſecundo hoc ſermone, qui iuſtam nactus eſt magnitudinem diſputo. Dixi enim pleraque circa poſita à principio. Nil omittere non eſt inſtituti noſtri: ſed ea quæ ſunt in cōtrouerſia cōſtituta dicere. Inſignis quædā hic relicta eſt actio quam pulſum appellamus: ſed que nō tā indiget tractatione, vt actio, quàm vt ſignum. Quare ad partem medicinæ quæ σημειωτικὴ dicitur, potiùs quàm ad naturalem, refertur. Quapropter huic & vrinę, quæ omnium ſignorum ſunt præcipua, librum tertiū, qui hūc proximè conſequetur, certum eſt dare. Huius hic eſto.

Alteratio organi nō eſt ſenſus, ſed alterationis ꝑceptio.

Senſibus Gal. non nihil actionis videtur tribuere.

FINIS.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM, AC PHILOSOPHICARVM LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO.

NON IMPORTVNE poſsemus in libro qui proximè hūc anteceſsit multa de pulſu diſputare, vt quæ actio vitalis facultatis eſt, & proprius motus. Cęterùm, quoniam, vt antea diximus, maior pulſus ſignificationis, quàm actionis medicis cura eſt, & maior vſus: melius viſum eſt controuerſias, quæ de illo ſunt, parti de ſignis dare, quàm naturali. Et, quanquàm in partitione medicæ artis σημειωτικὴ de prognoſtica deciſa eſt (eſt enim per ſigna præſagatio) & proindè in librum vltimū poſſet reſeruari: tamen, quia pulſus & vrina, nō morbos ſolùm, ſed ſanitatem etiam ſignificāt vt ab Hippocrate accepimus: commodius eſt hanc tractationē ſanitatis tutelā, & morborū curationes, quæ ſequentibus libris cōtinebūtur, vtpote ad illa neceſſariā antecedere. Exigit

git præterea disputatio de pulsu & vrina proprium librum: vtpote non adeò breuis. Me sanè neque in superioribus libris piguit, neq; insequentibus pigebit, si quid possum lucis addere iis quę à Galeno dicta sũt. Fiũt. n. multi scriptores etiam cũ inuentis addunt nihil, studiosis hac ratione vtiles: quanquàm nos non ita solùm, sed nonnulla etiam inuenimus vtilia. Verùm hæc dixerim propter eos, qui aliquid in hac medicinæ parte inueniri iam posse desperauut, eo q; à Galeno multa de pulsibus scripta sint. Quasi verò de febribus, aut temperamentis, aut crisibus scripserit pauca, aut de re alia quapiam earum in quæ extant quã plurima non inutilia commentaria. Sanè scripsit de pulsibus Gale. multò plura, quàm pleriquè medicorum assequuntur, adeò vt nulla medicinæ pars sit quæ magis indigeat breui aliqua interpretatione: quam tamen non est instituti nri scribere, sed dirimere, vt in reliqs fecimus, controuersias. Mirum si primus artis inuentor illã ad summum perduxerit vsq; adeò, vt nihil posteris reliquerit, aut inueniẽdum aut excolẽdum. Voco Galenum primũ inuentorem, non qui ignorem aliquot ante illũ seculis alios quamplurimos hanc artis partem scripto tradidisse: sed qui nullũ ante Galenum benè de pulsibus scripsisse, & satis hãc artẽ elaborasse certò sciam. Scripsere Erasistratus, & Archigenes: sed quantum licet colligere ex illorum verbis, quæ suis commentariis passim inseruit Galenus, minus eruditè. Hippocrates scripsit de pulsibus: sed, vt Galenus dixit, hanc partem non elaborauit. Quareqd à Galeno dictũ est capite vndecimo tertii De crisibus: Signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti existimauit iccirco non est exequutus. Nihil aliud mihi significant, quã nõ fuisse Hippocratem hæc exequutum. Quod verò vltrà dixit Galenus constat dictũ fuisse incautè impetu sermonis. Fassus enim est aptè ipsemet, Hippocratem neque ignorasse, neque omninò omisisse primo De differẽtia pulsuum capite secundo dicens, Omnium itaq; quos nouimus primus nomen pulsus Hippocrates literis prodidit: atque artem, quæ in eo est non videtur ignorasse, non tamen, aut hãc artis partem ampliùs excoluit, aut omni arte riarum motui hoc nomen dedit. Hæc est Galeni censura, haud quaquàm Hippocratem artem de pulsibus ignorasse vel omninò præter misisse. Sed frustra videmur aliorum autorũ de hac re censuram requirere, cùm liceat ipsũ Hippocratem, de pulsibus disputantem inducere. Libello De alimento ita scriptum est: Venarum pulsationes & respiratio spiritus iuxta ætatem & consonantia & dissonantia sũt & morbi & sanitatis signa: & sanitatis magis quã morbi: & morbi magis quã sanitatis. hæc Hippoc. Quid ergo possint aduersarii dicere? An libellum illum non esse Hippocratis? At verò Galen⁹ sub Hippocratis nomine multas libelli illius sententias vsurpat. Nam libello De alimento, triplex esse alimentum de sẽtentia Hippocratis, alimentum, & quasi alimentum & futurum alimentum. Libello De vsu respirationis, Quemadmodum mirus Hippocrates dixit, principium alimẽti, os, nares, guttur, pulmo, & alia spiratio. Pluries quàm vt referri possit; nam vt Hippocrates dixit omnia conspirabilia, omnia confluxilia. Quę omnes sententiæ, vt alię quam plurimæ à Galeno commendatissimæ in libello illo cõscriptæ sunt. In commentatione etiam illius Aphoristicæ sententiæ: Vbi fames laborandum non est, inquit Galenus: Quemadmodum ipsemet dixit Hippocrates in libello de alimento, Virtus vna & non vna, Quæ sententia apertè ex eodem libello desumpta est. Tamen, inquit, quemadmodum ipsemet dixit Hippocrates in libro De alimento. Est vbi dicat Galenus, In libello De alimento, siue is fuerit ab Hippocrate scriptus, siue à Polybio, siue ab alio quopiam probato autore. Itaque vbi videatur dubitare est: cæterum vbi negat, non est. Cur ergo tu, quod toties dixit, & semel dubitauit, tunc etiam commendas libellum apertè negas? An quia tua non erat admittere? Cur isthuc? Quia dixi semel, Hippocratem de pulsibus non tractasse. At leue id crimen est: referendum, discę homo esse, ne te hæc insolentia interturbet & abducat à cultu veritatis. Iecit ergo Hippocrates huius partis, vt & aliarũ, fundamenta: elaborauit illam quàm plurimum Galenus præ cæteris. Sed est quod nos posimus addere non sine magno studiosorum emolumento. Si modò tantillum hinc recedentes, nobis permiserint detractores. Illudin hoc sermone facturi sumus, ne quicquam attingat nostra disputatio qđ fuerit à Galeno ad integram perspicuitatẽ deductum: vt hac saltem ratione discant inuidi, non omnia de pulsibus ab illo scripta esse, & confundãtur iam tandem sui ingenii exiguitate: & cessent studiosis ꝓfectũ inuidere.

Artẽ de pulsibus non ignorauit Hippoc.

Caput primum. Vtrum sit præstãtius signum pulsus, an vrina.

Quando

QVandoquidem de pulſu & vrina inſtitui tur ſermo, operepretium fuerit in principio diſputare vtri horum ſignorum fidēdum maximè ſit, vbi cætera æqualia ſint. Nam, cùm triplex ſit ſignorum genus, concoctionis aut cruditatis: ſalutis aut mortis: & decretoria: vtrumque horum præſtantiſsimum eſt ſignorum ſui generis, vrina ſcilicet concoctionis, pulſus ſalutis aut mortis. Sed ſi conferantur inuicem, tam eſt anceps controuerſia, vt ambiguitas præſtantes medicos in longè diuerſas opiniones impulerit. Sunt quibus viſum eſt, pulſum preferre vrinæ: quia quanto conſiſtit magis vita in facultate vitali (qua pereunte, nec temporis momento poteſt vita ſupereſſe: & qua manente manet vita) quā in naturali (qua vel minimè operante, vel nihil operante conſeruatur homo multum tēpus, laborans atrophia) tantò ad prædicendā ſalutem aut mortem, maioris oportet facere pulſum, qui vitalis facultatis eſt actio, quàm vrinam, quæ à naturali elaboratur. Præterea victurus ſit homo, aut moriturus, ex ſignis ſalutis aut mortis videtur æquius petere, q̄ ex ſigno concoctionis aut cruditatis: nam ſalus aut mors, propius accedunt ad hanc præſagationem, q̄ concoctio aut cruditas. Alii contra cenſent, vrinam, ſcilicet, certius ſignum eſſe pulſu: quando quidem (dicunt) non abſolutè modo conſtantiam facultatis, aut imbecillitatem oſtēdit, vt pulſus, ſed reſpectu morbi declarat, victa ne ſit facultas, aut victrix: conſtat verò certum præſagium, ex hac collatione p uenire, non aliundè: Nam parum refert, ſi facultatem non concidiſſe ex pulſu didicero, ni ſi rationem quam habet cum morbo intellexero. Sit ita, non ſit facultas debilis: quid tum poſtea? an, proinde æger non peribit? quid ſi morbus vehemētior eſt facultate, aliòqui nō imbecilli? Sanè mors ſit facultate victa à morbo: ſalus morbo ſuperato à facultate. Quare ad prædicendum oportet animum intendere in morbum & naturā, veluti in duo colluctatores (tertio prognoſtici commentario ſeptimo) & inſuper morbi longitudinem conſiderare (tertio de criſibus capite quinto) nam, ſine harum trium rerum cognitione, nihil de ſalute futura præſagire poſsis: magis quā nun quid aliquis, portando oneri ſuffecturus ſit ſciri poteſt, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perſpectis. Nam ægri vires portanti onus, morbus verò oneri, tempus autē, quod vſque ad ſtatum eſt, longitudini viæ reſpondet. Vides, vt de ſententia Galeni nihil prædici poſsit, niſi comparata notitia roboris facultatis magnitudinis morbi, & conſtitutionis, ſeu proportionis temporum morbi. Pulſus vnius tantū præſtat notitiā roboris facultatis, vrina & huius, & malitiæ materię, & temporis morbi: ergo multò præſtantius ſignum eſt vrina pulſu. Alii aliter docent. Pulſum quod ad naturam rei attinet, eſſe præſtantius ſignum vrina. Quia actio eſt facultatis vitalis &, per ſe ſignificat robur illius aut contrarium. Quare cum vita ſit illius facultatis conſtantia, & eiuſdem extinctio mors, videtur nihil ſua natura poſſe euidentius ſignificare mortem, aut vitam futuram. Cæterùm quatenus medicæ præſagationi accōmodatur, quę ex cognitione per ſenſum proficiſcitur, non tam dicunt eſſe euidens ſignum, quàm vrinam: quando quidem tantò difficilius ſentitur quantò viſus, quo vrinæ diſtinguimus ſubſtantiam colorem & quod continetur, præſtantior eſt tactu, & pſpicacior. Differentiæ in vrinis perpēdendæ, non adeò ſunt difficilis diſtinctionis: quiuis enim vel non admodum exercitatus craſſam vrinæ ſubſtantiam à tenui, viſu ſeparabit: nullus niſi omninò ſit ſtupidus non videat, contineatur ne aliquid in vrina diuerſum ab ipſo ſero, aut nihil & an illud qd̄ continetur innatet in ſublimi vrinæ regione, aut ſubſideat in ima, aut pendeat in media. Sit ne vrina & quod continet, albi, nigri, pallidi, rubri, aut viridis coloris, quem lateat? ſanè nullum. Tamen ſunt tam multę, & tam diuerſæ pulſuum differentiæ, vt ad cognitionem ſolam, exercitatiſsimum hominem requirant. Fit ſanè per ſæpe vt ſingulas pulſuum differentias, nulla excepta, ſciat medicus diſertè admodum diffinire, tamen cum in ipſas inciderit vnam tantùm aut alteram vulgatiſsimarum ſenſu percipiat. Eſt prætereà cum praua ſit differentia aliqua pulſus: quæ tamen, ſit ne debilitas in eſſentia aut ex aggrauatione, non indicet. Dices, fiūt minimi pulſus ex debilitate æqualiter, ex aggrauatione, non ita, ſed inter minimos pulſus maiores alii incertis interuallis ſunt interiecti. Bene dicis. Ita fit plærūque. Sed quid p hibet aggrauationē paruos omnes ictus ſaris multò tēpore facere? ſi vel integrā ασφυξίαν Id eſt pulſus priuationem contingit fieri venis multitudine interceptis? videtur itaque his, quanquàm conſideratis illorum naturis pulſum præferunt vrinę, poſſe nō citra rationem, mediocræ praxi plus cōferre vrinā, indicādo cauſæ morbi ſpeciē, naturæ ad morbū rationem; tēpora morbi, & auxiliorū occaſiones

Opinio præferentium pulſum vrinæ.

Opinio præferentiū vrinā pulſui.

Aliorū ſententia.

nes. Omnes quos hactenus recensuimus aut vrinæ aut pulsui dãt principatum in omni indicationum genere. Sunt qui, quodq; signũ sua in re prestare affirmant: atqui pulsui & vrinæ rem ita distribuunt. Vrinam ad prenuntiandum salutem potentiorem esse: pulsum ad mortem. Quandoquidem cum signis concococtionis, quæ in vrina potissimum spectanda sunt, non putat Galenus, tertio de crisibus capite quinto, mori quenquam posse. Esto igitur in sermone nobis proposita optima vrina, vt in ægrotante: & quæ salutem maximè indicet. Mediocris, scilicet, substãtiæ, boni coloris cum sedimento albo leui & æquali. Proponatur etiam alia pessima & maximè lethalis. Esto hæc nigra. Pone pulsum optimum cũ vehementia, si placet, non in æqualem: & aliũ rursum pessimum, intermittentem scilicet in duobus aut pluribus ictibus. Deinde confer pulsum vehementem & æqualem cum vrina mediocris coloris & substantiæ & sedimenti optimi: & bis deficientem cum nigra. Cõstat ex loco paulò ante citato cum illa vrina quippe quæ signa perfectæ cõcoctionis præsefert, omninò non posse mori ægrotantem. Cum tamen æger possit inueniri modò cum pulsu vehementi non inæquali, & postmodum ingrauescente malo interire. Iam vero de pulsu intermittente, secundo De præsagatione ex pulsibus capite quarto ita scriptum est. ὥστε, οὐκ οἶδα, εἰ τίνα σωθῆναι δυνατὸν ἔστιδυ οἷν σπυγμῶν χρόνον ἡσυχαζούσης τῆς ἀρτηρίας, ἑνὸς δέσφυγμοῦ χρόνον, ἢ καὶ βραχεῖ πλέον· πολλάκις ἐθεασάμεθα διαλειπούσης τῆς κινήσεως τῶν ἀρτηρίων, ἀναῤῥωθέντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ μάλιστ' ὅταν ἄγκῃ πρεσβυτικὴν ἡλικίαν. Id est. Quare haud scio possit ne quisquam seruari, arteria quiescente duorũ pulsuum tempus. Vnius autem pulsus tẽpus vel aliquantò plus deficiente motu arteriarũ, sæpe sum' contẽplati cõfirmatũ hoĩem esse, præcipuè cum ageret senilem ætatem. Itaque deficiente pulsu in duobus motibus vidit Galenus liberatum nullũ, & dubitat an possit quisquam liberari: tamen vrinam nigram reddẽs vsque ad octauum diem Herophõ liberatus est, primo epidemiωn parte tertia capite vigesimo. Epycratis vxor, capite vigesimo secundo, reddens vrinam subnigram vsque ad vndecimũ, euasit. Metho capite .24. cum vrina subnigra ĩq̃ sub nigra pendebant, perseuerãte totum morbi tempus, seruatus est. Mulier illa morosa in thaso, tertio epidemiωn parte tertia capite octogesimo quarto, cum vrina nigra & tenui profluentib' deinde menstruis liberata est. Tales alias quam plurimas inuenias in Historiis Hippocratis. Igitur (dicunt) quantum licet ex Galeno & Hippocrate colligere, pulsus lethalis perniciosior est lethali vrina, & salubris vrina salubri pulsu tutior. Quare pulsus ad prædicendum mortem, vrina salutem est efficacior. Neque solũ hoc in pulsu & vrina, videtur ita habere: sed in vniuerso genere signorum salutis aut mortis, cõcoctionis aut cruditatis. Nam faciem, Hippocraticam vocatam, fieri: admodum malũ est: non fieri, non est per se bonum, Cõcoctionẽ esse in excrementis optimum: non esse, nõ statim pessimum. Cæterum eos, quibus placet, vrinam ad vtrunque euentum plus valere, non hæc conuincunt. Nam vt dixit Galenus, Pulsu bis deficiente, haud scio an aliquis possit liberari: ita de vrina nigra, primo de crisibus cap. duodecimo, Cum hac vrina neminem vidi liberatum. Neque est ꝙ plus videatur significare hæc dicto: haud scio an possit aliquis liberari, quàm hæc, Neminem vidi vnquam liberatum. Æqualem enim habẽt energiam. Non enim aliter sciret, liberari posse aliquem, quam si aliquando vidisset liberatum: quod tamen non vidit. Tot igitur sunt de parua hac quæstione sententiæ: quæ omnes me adducunt in hanc opinionem, singulis tribuentem aliquid, & à singulis nonnihil deflectentem. Aliter, scilicet, iudicandum esse si signorum naturas per se spectes: aliter si commoditatem signi ad presagiendum. Commoditas nascitur, vt secunda opinio ferebat, & ex signorum natura, & ex facili aut difficili cognitione. Si secundo modo consideres, pl' cõmodi accedit medicæ praxi ex vrina, quã ex pulsu ad quoduis præsagationis gen', & ad p̃dicendam crisim, & euentum prosperum aut improsperum, & tempora, & speciem morbi & nonnunquam malè affectam sedem. Quãdoquidem, vt diximus paulò antè, significat ꝓportionem naturæ ad morbum: & habet differentias conspicuas sensui quorum vtrunq́ue longè aliter habet in pulsu. Tutius itaque est, minusq́ue continget medicum decipi, si vrina ducitur, quam si pulsu, vbi cõtigerit hæc duo non eodem modo indicare. Quanquàm extremè contrarias indicationes non puto coniungi posse. Vt scilicet extremè bona vrina cũ extremè malo pulsu, aut extremè mala cum extremè bono sit. Sed hæc tantum possint cõuenire. Extremè mala vrina cũ pulsu nõ adeo malo (quo casu constat fidendum magis esse vrinæ) aut extremè bonus pulsus cum vrina

Opinio alia.

Cõtr. deciditur.

non

nondũbona, quo casu fidendũ magis est præstantiori, pulsui scilicet. Verum propter humanam conditionem fidendum censeo magis vrinæ. Quia propter faciliorem dignotionem, minus est difficile iudicium, & minus anceps. Sed si quis solam per se naturam spectet, fingatque medicum nunquam errãtem, in dignotione, non adhuc præponendũ semper pulsum puto, sed tantum ad mortem iudicandam, vt proxima asserebat opinio. Nam valdè bonus pulsus indicat virtutem multũ constare; valde bona vrina morbi causam a natura superatam esse: pessima vrina morbi causam insuperatam manere, & contraxisse pravam putredinem: pessimus pulsus virtutem vitalem ferè esse exolutam. Nunc ergo ita considera: vtrum habeat ad futuram salutem maiorem consequentiæ vim. Virtus multum constat, ergo viuet ægrotans; aut virtus superauit causam morbi, ergo viuet ægrotans. An non hoc secundum? certè. Nam si morbus non superatur, quantumuis per se cõstans virtus sit, nil habet firmitudinis præsagium. Rursus, futuram mortem quis meliùs colliget, qui ita argumentatur. Virtus vitalis ferè est exoluta, ergo morietur: aut qui sic: Morbi causa manet incocta, & inalterata, & præ malitia concoctionem non admittit, ergo morietur. an non prior ille? Cùm mors nihil aliud sit, quàm virtutis vitalis exolutio. & tamen contingat nonnunquàm, materiã quę eatenus vinci non potuit, vt coqueretur: posse eatenus vinci, vt extra corpus expellatur, vel saltem ad ignobile aliquod membrum cogatur abscedere, vt Herophon, facto genuũ dolore, liberatus est. Ergo ex rerum naturis hæc intelliges, tamen qui vrinæ magis quam pulsui animum intenderit perpetuò, propter faciliorem dignotionem, certius efferet præsagium, & minùs decipietur. Sed de his satis. Opportunum iam fuerit de pulsibus disputare.

Caput secundum. De pulsus & respirationis similitudine.

QVatenus respiratio pulsui proportione respondeat, & quatenus non respõdeat oportet in præsentia dicere antequàm ad vlteriora progrediamur. Nam quanquàm hęc docuit tam distinctè Galenus, vt nihil in hac quæstione possit desiderari, tamen facit stulta barbaries offusis tenebris, vt hæc eadẽ tam multis antè seculis demonstrata, rursus in dubium reuocentur. Cùm tres sint causæ continentes vtriusque motus (voco causas continentes cum Galeno primo de causis pulsuum, & libello aduersus Iulianum, eas quæ nõ possunt alterari manente effectu inalterato) facultas, instrumentum, & vsus: vna harum similes sunt omninò, nempe vsu: reliquis duabus differunt, facultate scilicet & instrumentis. Nam respiratio, vt Galenus diffuse monstrat libello cui titulus est de vtilitate respirationis, est ad conseruandum calorem naturalem, & ad reficiendum spiritum animalem. Cuius refectionis meminit Hip. libello de alimento dicens. Principium alimentis os, nares guttur pulmo & alia respiratio. Huius rei hæc est monstratio. Ex hausto spiritu animali & facto feruore nimio caloris, permutatur statim respiratio ad maiorem velociorem & crebriorem: ergo ad reparandum spiritum & attemperandum calorem est. Certè vt docuit Hippocrates libello cuius modò memini: odores, qui non nisi inspiratione sentiuntur, omnium citissimè facultatem recuperari faciunt, refectis spiritibus. Iam verò si quis priuatur inspiratione, moritur inflammato calore cordis. Hic idem recuperatur recepto rursus aëre. Indigemus ergo ad tuẽdum calorem vitalem aëre. Cæterum non indigemus substantia aëris, nõ enim tardiùs homo: imò multò citiùs suffocatur, si pleno thorace guttur comprimatur, quàm si vacuo. Ergo indigemus aliqua aëris qualitate. Hæc videtur esse frigus. Non enim aliter contingit suffocari hominem conclusum in calido balneo, quã si illius guttur constringeretur. At verò non est ea qualitas qua indigemus frigus quantũcunque. Nam frigus aëris ambietis videmus facere raram respirationem. Quoniam scilicet frigus nimium lædit cor, & thoracem. Ergo est necessarius aër ad vitalis caloris tutelã, propter mediocrem ventilationem, & medio cre frigus. Nimirum noster calor non aliter quàm ignea quæuis flammula, in substantia, humida, ac ingenita, duplici eget motu, altero versus exteriora, altero versus materiam. Cùm destituitur motu externo, suffocatur: cùm interno, dissipatur. Hæc est ratio, qua videmus flammas, mediocriter frigidi aëris, modica ventilatione conseruari; integra quiete, aut nimia ventilatione perire. Quoniam scilicet quies facit ignem conuerti ad materiam & priuari extrinsecus motu: nimia ventilatio contra, dissipat. Non absimile ergo est quod nostro calori ex respiratione accidit. Est itaque respirationis vsus conseruatio caloris na-

Pulsus et respiratio nis tres cause continentes.

aer necessarius vitali calori ob mediocrẽ dilationẽ & medio crefrigus

turalis & animalis spiritus refectio. Quòd verò hi iidē sint vsus pulsus, indè intelliges, ꝙ à similibus causis similiter alterantur, ex inæbulationibus comessationibus, frictionibus, ira. Vt in summa dicam, quæcūque causa permutando vsum permutat respirationē, permutat etiam pulsum similiter, & ad easdē differentias magnitudinis celeritatis crebritatis aut contrariarum. Vnde euidenter licet cuique intelligere, pulsum & respirationem propter eosdem esse vsus. Sed contra videtur esse, ꝙ si propter eosdem vsus essent, essent motus eq̃ necessarii: atq̃ ita vt priuari nō posset thorax respiratiōe, quin animal intereat, neq̃ aliquod aliud membrum posset priuari pulsu, vt animal maneret incolume. Tamē si religatis arteriis brachium priuetur pulsu, cor nullam sentit noxam, brachium tardissimam. Verum hæc ratio illud vnū efficit: quāquàm hi duo motus eosdem vsus præstent, sed non eidem membro eos præstare: quin potius (ita vt fit) quod respiratio præstat cordi soli, hoc pulsum præstare reliquis membris: quæ vt minore calori indigent, ita tardius læduntur. Igitur deferendo aërem & vitales spiritus ad cerebrum, præstat materiam animaliū spirituum: & ventilatione conseruat calorem naturalem omnium membrorū. Atque hi sunt totius respiratiōis & pulsus vsus. Sed singularum partium sunt singulares vsus: cōstat enim vtraque harū actionū dilatatione & constrictione, inter quos motus, cū citra maximam violentiam fiūt, necesse est duas quietes esse interiectas. Singulis ergo particulis singulos vsus tribuere est admodum consentaneum. Sed & hos similes esse partibus respirationis & partibus pulsus est verisimile: quales aūt hi sint videtur hæc ratio inuenire. Flamma quæcunque, marcescit duplici via, aut priuata tēperatione quæ ab aëre fit, modi cè frigido, aut obruta fuliginibus. Ergo aër ꝙ conseruat totidem modis, sed contrariis, conseruat, attemperando scilicet qualitate, & expurgando ventilatione. Igitur tam thorax quā arteriæ trahūt aërem, & reddūt fuligines Dilatatione trahere, & cōstrictiōe expellere, constat. Eo.n. motu, arbitror, trahēt, quo fiūt paratissima ad capiendum, & contrario expellent. Sed vasa quò sunt ampliora: eò capiunt plus, amplitudinem verò cōparant dilatatione. Adde similitudine respirationis, translatione ad pulsum, hoc idem conuinci. Sensu enim percipimus dilatatiōe thoracis fieri inspirationem, cōpressione expirationē. Quierum iidem sunt vsus qui & motuum, sequentis scilicet quietis, & antecedentis motus: vt externæ quietis & dilatationis, internæ & cōstrictionis. Si enim volumus follibus dilatatis aërē trahere, non statim à summa dilatatione cōstringimus, sed in dilatatione tantisper folles continemus, vt qui motus fuerat aër non prohibeatur ingredi. Cùm constrictione expellimus, eodem modo facimus. Nam tantū durat vacuatio, post integram compressionē quantum durat impetus extrorsum excitatus Igitur arteria & thorax, dilatatiōe & externa quiete trahunt: constrictione & interna quiete expellunt. Ex his iam collegimus, pulsus & respirationis eosdem esse vsus: quanquàm non propter eadem membra: sed respirationis propter cor: pulsus propter membra reliqua. Hæc de prima causa continenti, quam communem habent pulsus & respiratio, facultate, & instrumentis differunt, de quibus iam dicam. Qui vertunt in dubium, sit ne respiratio motus voluntarius an secus, omninò mihi videntur sensu indigentes, ac proinde indigni quibus cum disputetur. Quare si vel tantillum hic constitero: satis certò scio, doctioribus videbor ridiculus, qui in demōstrā da re sensui conspicua, tempus perdam: cum præcipuè illud docuerit Galenus tam distinctè, vt nihil insuper posit lucis addi. Sed quoniam stultorum hominum, nondum hac in parte cessauit hæsitatio, dicetur dehac quæstione quatenus ipsa veritas relinquatur euidens citra calumniam. Galenus secundo libro de motu musculorum ita scripsit. Ea enim quæ cū facta iam sunt, sedare potes si vis, & cum nondum sunt facta, facere voluntaria sunt. Si ergo præter hęc citius aut tardius crebrius aut rarius ea faciendi potestatem habes, nonnè omninò manifestum est actionem eam seruire voluntati? arteriæ certè motum & cordis neq̃ cohibere, neq̃ excitare, neq̃ crebriorem, neq̃ rariorem, neq̃ tardiorem neq̃ velociorem, voluntas facere potest. Iccircò ne animæ quidem opera huiusmodi esse dicunt, sed naturæ. Motum autem crurum, in his omnibus ratio regit. Nam & sedare dum fit, & sedatum rursus excitare: Et velociorem, & tardiorem, & rariorem & crebriorem efficere potest. Hæc eadem, & circa respirationis motum contingunt. Quæ actio quidem est septi transuersi, & musculorum thoracis. Vides vt cum demonstratione doceat Galenus, esse voluntatis actionem? Quòd verò in nostra voluntate sit cohibere spiritum, declarauit seruus barbar⁹, qui cōpresso spiritu se interfecit. Sed quid

Respirationis et pulsus idē vsus

obiectio diluitur.

Vsus partium pulsus & respirationis

Respirationē voluntariū esse motū mōstratur

Obiectio diluitur.

qd & dormientes respiramus, quo tempore cessant animales actiones? O firmissimum argumentum, quo se barbari medici ipsam veritatem putant subuertisse. Quasi verò non responderit eodem in loco Galenus, fieri quidem inter dormiendum & esse nihilominus voluntatis actionem. Nam & inambulare cõtingit dormientibus. Sanè inter dormiendũ non fit integra actionum quæ liberæ sunt interceptio: nullus enim est tam profundo somno sopitus, quin tonum aliquem seruet musculorum. Non enim iacemus inter dormiendum, omninò incompositè iactatis membris, sed sedentes nonnunquàm, aut iacentes proni aut supini, sed cùm decore aliquo: vel latera alteri incumbentes. Itaque non omninò otiantur musculi, sed operantur, cum tamen illorum actiones semper ex voluntate sint. Fit nihilominùs vt quanquàm volentes sedeamus aut inambulemus inter dormiendum: tamen egisse nos hæc non ampliùs experrecti recordemur: quia non fiunt eo tempore, propter mentis impedimentum, fortes visionum aut phantasmatum impressiones: sed leues. Quod si his inficiaris: negato ebriorum actiones liberas esse, quarũ soluta ebrietate non recordantur. Quandoquidem tam euidens est, Galeni ratio, vt illi apertè nõ possint inficiari, excogitauère barbaræ sententiæ propugnatores, respirationem motũ esse partim voluntarium, partim naturalem: hac ratione putantes se, aliquid à nobis extorturos. Sed demonstro hunc motum, nihil omninò habere naturalis. Animalibus solum fit instrumentis, putà septo transuerso & reliquis thoracis musculis, ergo omninò voluntarius est motus. Qui enim compositi sunt ex voluntario & naturali, quales sunt quàm plurimi, duplicibus vtuntur instrumentis. Vt ventris exoneratio fit à fibris transuersis intestinorũ quarum motus naturalis est, & à musculis abdominis. Mictio etiam fit à fibris, & à musculo ceruicis vesicæ: tamen respirationis nulla sunt instrumenta, præter septum, & alios octoginta musculos thoracis: intercostales interuernos. 36. intercostales externos. 34. extrinsecùs in thoracem infixos. 10. vtrinque. 5. ex spina. 3. ex spatula vnum, alterum ex clauicula. Quæ omnia instrumenta, voluntati subseruiunt (nam pulmo caret proprio motu.) Est igitur respiratio iam non modo voluntarius motus: sed etiam nihil aliud quàm voluntarius. Quid quòd citra respirationem, ne momento temporis sufficere possumus, dicente Galeno in primis verbis libelli de vsu respirationis? Primò quanquàm Ianus ita transtulerit: tamen Græca litera habet in hunc modũ. ἐκ τοῦ μὴ δὲ βραχύπαστον ἡμᾶς χρόνον ἀρχεῖν δύνασθαι ἀποβαλλυμένης αὐτῆς. Quod ita transfero: quod neque breuissimo tempore sufficere possimus illa deperdita. Illud, breuissimum tempus non intelligo de momento. Non enim arbitror seruus barbarus momento temporis interiit: sed aliquanto tempore retento spiritu. Præterea multo diuersa res est, actionem aliquam esse necessariã, ac pinde ea deperdita non posse nos viuere, aut esse naturalem. Morimur retento spiritu: fateor, Sed si liberum est nobis vel pereuntib⁹ cohibere, sponte respiramus. Quod enim morimur cohibito spiritu, non eo fit quod necessaria per se est actio: sed quod subseruit actioni naturali & necessariæ simpliciter, putà temperationi caloris cordis. Sũt verò multæ voluntariæ actiones naturalibus subseruientes, quæ tamen voluntariæ sunt tantum modò. Vt igitur nisi manducantes non possumus manere in vita, quanquàm manducare omninò actio voluntaria est, quia subseruit nutritioni, quæ per se est necessaria ministrando materiam: ita respiratio est actio voluntaria, tamen necessaria aduitam, quia ministrat pulsationi illi, qua cor per arteriam venalem vocatam trahit à pulmone aërem, & remittit fuligines: sine qua actione necesse est statim animal interire. Hæc actio quæ est tractio aëris ad ipsos cordis ventriculos, potissimum sinistrum, naturalis est: tamen hæc, nihil habet respirationis, pulsatio enim est. Respiratio siquidem, si quis exactè rem consideret, non transmittit aërem ad cor: sed ad pulmonem: quem illinc recipit cor per venalem arteriam. Hac ratione sumministrat respiratio actioni naturali, ipsa aliòqui omninò voluntaria actio. Itaque respiratio fit à voluntate: à qua quàm diuersa sit facultas quæ pulsat, cuique est per se perspicuum, consideranti vt nõ sit in nostra voluntate situm, pulsum cohibere, aut permutare ad velociorem, maiorem, aut crebriorem, aut aliam quampiam differẽtiam, ex sola inquam voluntate, non alteratis causis. Verùm quanquàm facultas ea, qua cor & arteriæ aguntur non est libera, non est tamen in genere earum, quæ naturales sunt, (vt in quæstio. decima quarta libri proximi cœpimus declarare) sed medium quoddam actionum genus. Nam quæ naturales potentiæ sunt, vt facultas in igne calefaciendi, aut refrigerandi in aqua, aut etiam trahendi, conficiẽdi, retinendi, & expellendi in humanis corporibus

Respirationẽ nullã exparte esse naturalẽmotũ ostẽditur.

Obiectio diluitur.

Facultas vitalis media inter naturalem & animalem.

poribus, operantur pro ratione proportionis quam habent actio & resistentia, vsque ad vltimum potentiæ, nulla ratione in modo actionis respicientes finem. Non enim ventriculus, quatenus animalis interest, mutat cibũ cùm non amplius interest, cessans, sed quantum potest mutat: alioqui nihil noceret, tenue alimentum dare calido ventriculo: sed nocet, quia ventriculi potentiæ, vtpote naturales, non operantur quantum expedit, sed quantum possunt. Tamen facultas pulsandi, non ita facit: quin potius, permutato solo vsu, impermutatis facultate & arteriarum coporibus, permutatur pulsus: quia opus est maioribus aut minoribus pulsationibus. Est igitur hæc facultas, neque voluntaria, neq; naturalis, sed medii generis: quæ vitalis meritò appellatur: neque agens pro arbitrio vt prima, neque pro ratione potentię agentis ad patientem: sed pro ratione indigentiæ. Vt volũtariæ actionis, qualem esse respirationem mõstrauimus, instrumenta sunt musculi, ita huius quæ pulsat, cor & arteriæ: neque hoc indiget probatione alia. Sed satis monstrauimus respirationem & pulsum, fieri à diuersis facultatibus, per diuersa instrumenta. Sed est aliud quod contemplemur: nunquid quietes respirationis, & pulsationis, aut altera illarũ aut ambæ, actiones sint, aut cessationes: & an vterque motus, dilatatio scilicet, & constrictio, fiat virtute operante, vel alter operante virtute, alter redeunte membro ad suum situm (ita vt fit) vel sit in hoc quoque aliqua diuersitas. Cùm thorax dilatetur ad inspirandum actione neruorum, quibus contentis retinetur in amplitudine, constat eum non indigere actione noua, ad subsidendum, sed satis esse, si dilatantium soluatur contentio. Vnde constat videri alicui posse, expirationẽ cessationem, potius quàm actionem. Sed contra est, quòd vtrisque illorum motuum sunt à natura destinati sui musculi quare vterque illorum videtur esse actio, non cessatio. Galenus libello de respirationis causis dicit. Cum musculi iuxta costas duplices sint, externi expirationem, interni inspirationem perficiunt. Hæc docet Galenus de musculis, intrinsecus & extrinsecus consistentibus circa costas, ego vero nõ hoc solum, sed etiam omnes musculos intercostales appellatos ad thoracis cõstrictionem facare puto. Quandoquidem omnes illi adducunt costas ad seipsas. Verùm hæc non conuincunt, priorem rationem: si quid enim per vim supernè continetur stat, tim ac dimissum est ab eo quo sustentatur, sine nouo labore concidit. Ergo euidenter constat, cùm semel inspiratio facta est, etsi nulli musculi operarentur, successuram tamen expirationem, iis, qui dilatauerant, cessantibus. Cæterum, quanquàm musculi inter costas ad expirandum necessarii non sunt: sunt tamen necessarii ad expirandum cum tanta, aut tanta vi. Nam cum citra necessitatem aliquam vrgentem expiramus, sola ea expiratio, quæ fit feriatis musculis sufficit. Sed cum aliqua necessitas vrget, maiori aliqua expiratione indigemus: qualis est quæ efflatio dicitur. Nõ enim semper cum æquali conatu expiramus, sed maiori efflamus, maiori adhuc loquimur, maiori multò vociferamur. Igitur, quamuis sine musculorum actione possemus expirare, non tamen efflare: ac multò minùs loqui: & multò adhuc minùs vociferari. Igitur non violenta expiratio, cessatio ab actione est: sed quę nonnihil habet contentionis, opus facultatis animalis est, non minùs quàm inspiratio.

An respirationis & pulsus quietes & motus ambo à facultate fiant.

Quietum eadem est ratio. Constat enim externam quietem inspirationis, actionem esse. Si enim cessantibus musculis, thorax constringitur: non cessant, cũ indilatatione continetur: nimirum iidem musculi, qui cum contenduntur, dilatant thoracem, contenti retinent dilatatum. Interna quies, quies verè est & otium musculorum: nisi fortè nimis vltra mediocritatem constrictus thorax est, vt ad emittendam vehementem vocem solet. Tũc enim quia infra naturalem situm est constrictus, quiescens laborat. Hinc fit, vt cum citra violentiam spiramus, longiores sint perpetuò internæ quietes externis. Nihil enim miri habet, si musculi citra irritationem agentes morentur plus in otio, quam in labore. Hac ipsa in re, inquit Galenus, similem esse pulsum respirationi primo De difficultate respirationis capite quarto, vbi ita scripsit: Et in cessationibus, eam quæ est post dilatationẽ breuiorem esse: quæ verò post constrictionem longiorẽ: ambobus existunt communia. Agè igitur huius rimemur rationem à motionibus ipsis exorsi. Videtur nulla ratione fieri posse, vt ad vtramque partem, dilatationem inquam, & constrictionem facultate sit opus, sed ad alteram facultate, ad alteram natura ipsius membri. Corpora enim rotunda, cum dilatantur à facultate aliqua, dimissa post modum, suarum partium grauitate constringuntur: contrà, quæ constricta ab aliqua vi sunt, cùm dimittuntur, dilatantur sola suarum partium firmitudine. Ergo, si arteriæ dilatantur à facultate, sua grauitate constringuntur: si constrin-

De motib° an ambo à facultate fiant cõtro. agitur.

stringuntur à facultate, dilatantur per se ipsæ firmitudine & continuitate suarum partiũ. Non igitur indigent facultate ad vtrumque, sed ad alterum. Tamen contrarium videtur rhythmus demonstrare. Non enim exmutatione sola vsus, aut virtutis tam facilè rhythmus mutaretur, nisi vtrunque motum, dilatationem inquam & constrictionẽ faceret facultas. Rhythmus enim est, proportio temporis dilatationis ad tempus constrictionis: quam proportionem sentimus mutari sæpe, modò aucta dilatatione, aut reddita tardiori modò constrictione hæc eadem perpessa, modò illarum altera imminuta, aut concitata. Quod nulla ratione quisquàm intelligat posse contingere, si alter motuum à membrorũ natura citra facultatem fit. Quanquàm imaginati quidam sunt, fieri posse, vt mutaretur rhythmus, etsi dilatatio à continuitate partiũ fiat, mutata sola duritiæ arteriarum. Nã quò durius est corpus, quod comprimitur vltra mediocritatem: eò velocius, & vehementius redit ad figuram. Id licet experiri inflexis duabus virgis, quarum altera lentior sit, altera subdurior: quas si æqualiter contorseris, videas non cum æquali impetu distendi, sed duriorẽ celerius, & vehementius. Non aliter, dicunt, rhythmus mutatur, quia indurata arteria celeriorem facit dilatationem. Acutè sanè ii imaginantur. Sed minùs verè. Non enim potest arteria tam citò de molli dura, aut de dura mollis reddi, quàm citò notamus sæpe, mutari pulsus. Igitur his omnibus vndique pensitatis, concludendũ tamen est, tam dilatationem, quàm constrictionem, fieri semper à facultate vitali. Fit enim semper pulsus ad rhythmum. Verumtamen intelligendum est, habere arterias, naturale quoddam & propriũ cauum, quod retinent etiam post constrictionem, cùm constrictio naturalis est, & non violenta admodùm, qualis contingit in principiis accessionum. Cum ergo dilatatur arteria vltra cauum naturale extenditur. Ac proinde à sola facultate vitali agitur: cum constringitur, vsque dum ad naturale id cauum redit agitur à facultate adiuuante grauitate membri: mouerentur enim tunicæ illo motu etiã si à facultate dimitterentur: quanquàm vt diximus non mouerentur ad rhythmum. Si verò infra cauum proprium comprimuntur (quòd nunquàm fit in pulsu naturali) quod infra illud superest, à sola facultate fit etiã renitente membri natura. Vt contra ascensus vsque ad hoc cauum fit à facultate adiuuante firmitudine partium membri: reliquum à sola facultate membro obsistente. Quod arteriæ non constringantur omninò, Sed habeant quædam caua naturalia etiam post cõstrictionem, dixit apertè Galenus, libello. Quod sanguis in arteriis secundum naturã contineatur. His verbis. Nam quid vult potiùs, an arterias ad extremum vsque contrahi? vt venas? aut, quod verum est, ad certum vsque terminum? Ex dictis rursus constat, qd' paulò antè dictum est, externam quietem in pulsu non aliter ac in respiratione opus esse facultatis: internam verò otium. Quare ex ratione in hoc quoque proportio pulsus est ad respirationem: vt quies interna in naturali differentia (nam in hac solum est interna quies otium) longior sit, quàm externa. Igitur (vt colligamus iam tandem) quia pulsus & respiratio propter eosdem vsus fiunt, sed à diuersis facultatibus, & per diuersa instrumẽta: fit vt respiratio & pulsus à similibus causis, aut eisdem perpetuò alterentur eodem modo: vt qui irascuntur aut exercentur declarant. Verùm hoc intelligi debet dempta voluntate, quæ potest, vt lubet, permutare respirationẽ pulsum minimè. Proinde phrenitici, quanquàm habent respirationem magnam & raram, non tamen talem habent pulsum. Præterea excipi debent vitia instrumentorum. Nam cum hęc diuersa sint, possunt respirationem aliter ac pulsum permutare. Vt qui ingurgitauêre cibos vsque ad ventris distentionem comparant magna ex parte pulsum magnum & respirationem paruam ex compressione septi transuersi. In reliquis proportione sibi respondentes motus sunt, nondũ tamen in numero motuum. Non enim tot pulsationibus tot respondent respirationes, sed ad proportionem. Est aliud pulsui cũ respiratione cõmune. Quòd, scilicet, vtriusque instrumenta à suis principiis recipiunt influẽtem facultatem: musculi à cerebro: arteriæ à corde: & vtraque recipiunt per illustrationẽ non per spiritum. Repentè enim vis communicatur vtrisque. Nam tam citò mouemus thoracem, quàm volumus: & tam citò mouetur arteria in extrema manu, quã cor ipsum. Amant præterea recipere hunc fulgorem interius & à radicibus per ipsas tunicas. Quo influxu si priuantur etiam si affluant spiritibus carent actione. Quod experiri docet Galenus scisas vena, ac immisso in eam calamo, cõstrictaque per medium calami vena. Sic enim immobilis redditur ea venæ pars, quæ est vltra laqueum. Quanquàm per ipsum calamũ satis multa spiritus copia permeat. Sed satis multa

Quorũdã sententia

Autoris opinio quæ deciditur contra.

Colligitur summa ꝓportionis respirationis, & pulsꝰ.

multa iam diximus de iis, quibus spiratio & pulsus conueniunt, & discrepant. Quare ad aliam disputationem conuertamur.

Caput tertium. An Arteriæ simul attollantur, ac deprimantur cum corde.

NVlla re amplius barbari medici vt sæpe conquesti sumus, plus artem vitiauerũt quàm reuocatis rursus antiquatis opinionibus, quas multò antè Galenus improbauerat: quarum præstaret non meminisse, quàm omnium quas tam varia scriptorum ingenia inuenire potuerunt, reperita memoria profectũ artis retardare. Faciat Deus vt studiosi deinceps nostro labori nõ inuidentes si quid iam tandẽ viderint ex Galeni libris distinctè erutum, et firmis rationibus confirmatũ, nõ vsque adeò conflictentur opinionibus. Sed ad artis opera progrediantur expeditiores. *Erasistrati opinio.* Erasistratus, vt ex Galeno accepimus, docebat, arterias non dilatari cum corde, sed quo tempore cor constringitur, & rursus constringi cum dilatatur cor: cõtrà ac Aristoteles, qui libello de spiratione (si modo Aristotelis liber ille est) ita dicit. Et pulsant venæ omnes & simul inuicem eò & appenduntur ex ipso corde. Mouet autem cor perpetuò: quare & illæ semper & simul (intellige mouentur) quando mouet. (subaudi ipsum cor.) Ita enim verti hæc verba. καὶ σφύουσιν αἱ φλέβες πᾶσαι, καὶ ἅμα ἀλλήλαις, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι ἐκ τῆς καρδίας. κινεῖ δ' ἡ καρδία ἀεὶ. ὥστε κάκεῖναι ἀεί, καὶ ἅμα ἀλλήλαις συστέλλει. Galenus quarto de differẽtia pulsuum cap. 6. damnat apertè Erasistrati opinionem & Herophilum insequitur, qui omnes arterias simul cum corde dilatari ac cõstringi docuit. *Gal. Erasistratum damnat.* In libello De vsu pulsus hoc idem docuit. Eodem modo sexto de vsu particularum ex anatome reddẽs rationem qua fit, vt etsi cor & vasa omnia quæ ab illo oriũtur, aut in illum inferuntur, dilatentur simul, tamen quædam sint quæ trahant à corde plᵘˢ, quædam quæ plus remittant in illud. Quæ ratio in quibusdam tunicis est, vt mox enarrabo. Tamẽ Auicẽna, qui habet hoc suæ gloriæ præcipuum caput, quòd nihil nõ corruperit antiquæ doctrinæ, vniuersę suorum sequaciũ scholæ ansam præstitit errandi, dicens Fen prima primi cap. 4. doctrinæ. 6. Virtus vitalis simul constringit & dilatat, Et rursus secunda primi cap. 6, Arteriæ non secundũ modũ dilatationis & constrictionis cordis, sed secundum proprium arteriarũ corpus mouentur. *Auicen. & suorũ sequaciũ sententia Gal. contraria.* Sed præstiterit horum rationes referre quàm verba. Cor (dicunt) de sententia Galeni & arteriæ dilatatione trahunt, constrictione expellunt: sed non possunt simul cor & arteriæ trahere, quoniam corde ab arteriis trahente, & arteriis à corde, mutua tractione impedirẽtur. O mirã hominum sapiẽtiã. Anhoc vos cõuincit argumẽtum? ergo si docuerimᵘˢ fieri posse, vt cor & arteriæ simul trahant, & simul etiam expellant, quin sibi ipsis impedimento sint, adducemini vos quoquè ad cõcedendũ, simul pulsare. Qua ratione (dicũt) fiet, vt cor accipiat ab arteria venali, & mittat in aortam, dilatando vtramque? an potest cor quia sic expedit, ita aëris & spirituum materiam dispensare? non sanè. Sed si huius quoquè euentus causam apposuerimus, non amplius audebitis negare quod experimentum declarat, altera manu, vt Galenus docet, imposita cordi, altera carpo manᵘˢ, maximè cũ intelligi haud possit, cor dilatari, & ex eius penetralibus trahentes ortum arterias, non simul dilatari, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι. id est quoniam à corde suspenduntur, vt dicebat Aristoteles. *Veritas declaratur.* Ergo rem paucis accipite. Cor duos habet ventriculos, aliũ dextrum, alium sinistrum. Dexter habet sanguinis plusquàm spiritus, sinister plus spiritus quàm sanguinis. Duo vasa inseruntur in cor: aliud in dextrum sinum (ramus scilicet venæ cauæ) aliud in sinistrum, arteria scilicet venalis, quæ proinde venalis dicitur, qđ simplici tunica constat, vt vena. Alia duo vasa oriuntur à corde: aliud à sinistro sinu (arteria scilicet quæ dicitur aorta) aliud à dextro, vena nempe arterialis, quę sic appellatur, quia cõstat duplici tunica. Horum quatuor duo sunt ad trahendum à corde, arteria scilicet aorta trahit à corde spiritus & sanguinẽ versus mẽbra: vena arterialis deducit sanguinem ad nutritionem pulmonis: duo sunt ad trahendum ad cor, vena caua, sanguinem: arteria venalis inspiratum aërem. Horum osculis adnascuntur membranulæ quædã prærenues, quæ vocari solent adnatæ tunicæ. Sunt tribus vasis (omnibus scilicet dempta arteria venali) ternæ: arteriæ venali duę tantum. Vasa accipientia à corde substantiam aliquam (hęc sunt aorta & vena arterialis) habent illas tendentes ex trorsũ, qđ est habẽtes radices in corde, & spectãtes extrà: quę verò sũt mittẽtia in cor, caua inquã vena & arteria venalis, cõtrà habẽt, introrsũ vergẽtes. Ergo quãdo cor & arterię dilatãtur, tunicæ illæ in aorte & venę arterialis radici-

radicibus, dilatatę interim ſecũdum radices, coeunt ſecundum cuſpides (voco cuſpides partes radicibus oppoſitas, quanquam latiuſculæ quędã partes ſunt, ſed quia ita inualuit vſus) atquè ita fit, vt quoniam quo tempore omnia ſimul incipiunt dilatari oſculũ recluſum eſt, arteriæ trahere poſsint à corde, quãdo vero iam conſtringi incipiunt, inueniunt arterię tunicas illas extrorſum clauſas quare non poſſunt adcor remittere, cor vero poteſt fuligines ad arterias mittere, quia hæ tunc recluduntur, & ſuus poſitus facit, vt ab impetu, interius extrorſum facto, ſubuertãtur facilè: ab impetu facto exteriùs introrſum, potiùs concludantur: propterea vaſa quæ acceptura erant, tunicas habuerũt extrorſum cuſpidibus vergentes, & quæ tribunt cordi, introrſum. ſic enim cum cordilatatur, dilatans ſimul cuſpides alligatas illi, recludit oſculũ, & ita ſugit ſanguinem à vena caua, aërem ab arteria vocata venali, Quando conſtringitur contrà, hæ cuſpides præueniunt coniungi, & orificia obſtrui, atq; cor ita remittit nihil. Sed quoniã plus oportuit obſtrui orificiũ, quod it ad cauam venam, ad quam nihil oportuit remitti, quàm quod ad arteriam venalem, ad quã non nihil calfacti aèris & fuliginum, remitti erat ex vſu, hoc duas tantùm tunicas habuit, easq; intrò vergentes, illud tres. Hęc ergo ita ſe habẽt. Quòd vero cor & arteriæ neq; trahendo mutuò neq; expellendo ſe impediant, reſtat nunc demonſtrare. Omnia in humano corpore, vt mirus docet Hippocrates, atq; de illius ſententia ſępe repetit Galenus, habẽt cõmunẽ confluxum. Omnia ex omnibus poſſunt accipere, atq; in omnia demandare. Itaq; non eſt opus, quòd cor expellat, arterias amplificari ad recipiendum, neq; contrà, ſed ſimul expellere poſſunt, in ſe ſcilicet, & in alia omnia mẽbra, et extra corpus. Addẽ rurſus arterias non omninò obſtrui, cum cõſtringuntur, ſed ſua etiã caua retinere. Quare poſſunt ſimul ab altera parte recipere, & in alteram motu vno, & perpetuo remittere, vt in vaſis prælongis, vndequaq; pariter cõpreſſis, fieri conſpicimus. Hac ergo ratione cõmodiùs fit, quam vt illi fingunt, Quorum ſententia nõ intelligo qua ratione poſsit nõ eſſe abſurda. Si em quod cõpreſſũ cor expulit, tũ e factæ arterię cõtinerẽt, cor cũ dilataretur cũ vndequaq; trahat, reſumeret ab arteriis, & ita aër, aut fuligo, à corde ad arterias, et ab his ad cor reciprocè impellerẽtur. Igitur ſi quid bonis autoribus & firmis rationibus fidei tribuendum eſt; cor & arterię ſimul dilatantur & conſtringuntur.

Cor & arterię non ſe impediunt trahendo & expellendo mutuò

Caput quartum. De differentia pulſuum, & quot ſint illorum ſpecies.

QVæ Galenus demonſtrauit, vt in principio huius ſermonis dixi, certum eſt prętterire, vel ad dicenda breuiter recolere, ſi quid ab illo eſt omiſsũ proſequi. Quare cum in principio operis de differentia pulſuum ille cum demõſtratione docuerit, quot ſint, ego de hac re longum ſermonẽ nõ habebo: ſed veluti aliud agens, docebo octo tãtum eſſe ſpecies, pulſuum, quarum oporteat medicũ meminiſſe. Si quæ enim alię, preter has dictę ſunt à medicis, aut non ſunt pulſus ſpecies, magis quam rei alterius: aut ſi re vera pulſus ſpecies ſunt, non tamẽ ſub ſenſum medici poſſunt cadere. Quod, hac ratione inuenit Galenus. Omnem pulſus differentiam, neceſſe eſt deſumi ex motibus, aut ex quietib⁹, aut ex corpore arteriæ, aut ex virtute, aut ex tẽpore motuũ. Motui poteſt accidere, aut magnitudo ſecũdũ magnitudinẽ arteriæ quæ mouetur: atq; ita fit primũ genus (nihil em intereſt, aut genus, aut differẽtiã, aut ſpeciẽ appellare) magni, aut parui: aut velocitas, & fit gen⁹ alterũ velocis aut tardi. Quietibus, poteſt accidere lõgitudo, aut breuitas: & fit gen⁹ tertiũ, crebri, aut rari. Facultati accidit roburaut debilitas, vndẽ fit aliud, vehementis aut imbecillis. Corpori arteriæ poteſt accidere mollities, aut durities, vnde quintũ eſt genus, duri aut mollis. Temporibus dilatationis & conſtrictionis poteſt accidere proportio aut improportio, quę rhythmus eſt pulſus. His omnibus poteſt accidere æqualitas aut inęqualitas: & inęqualitas poteſt fieri cum ordine aut ſine ordine; vnde duo alia genera proficiſcuntur, quæ cũ prioribus ſunt octo: magnus aut paruus: velox aut tardus: creber aut rarus: vehemẽs aut debilis: durus aut mollis: enrhythmus aut arhythmus: æqualis aut inęqualis: ordinatus aut non ordinatus. Sunt qui ex corpore arterię deſumant differentiam aliã, quã dicunt, calidi aut frigidi: ſed hęc differentia, febrium eſt, non pulſus, magis quam ſi quis pulſum dicat, album aut nigrum: quia huius coloris eſt arteria. Ex cauo arterię deſumũt alii aliam, pleni aut vacui pulſus: ſed hęc differẽtia aut nihil ſignificat, aut eſt prorſum incognita ſenſu. Nam arteria verè vacua, id eſt, nulla ſubſtantia plena, non poteſt eſſe: ergo plena dicetur, aut quę plena eſt humore, reſpectu alterius quæ plena ſit ſpiritu: aut quę

Octo pulſuum ſpecies.

De vacuo & pleno pulſu.

plena

plena est crasso humore respectu alterius quę plena sit tenui: aut quæ multam continet substantiam, respectu alterius quæ paucam: aut quę vehementem habet spiritum, aut valde calidum, respectu alterius quę nec adeò vigentem, neq; adeò calidum habeat. Nullus possit inuenire aliam rationem plenitudinis. Sed nullam harum oportet, in proprio pulsus genere constituere. Nam duo hi vltimi modi, alter non est differentia pulsus, calidus scilicet aut frigidus spiritus, sed vt paulò antè diximꝰ febrium: alter, scilicet vigens spiritus aut non vigens, pertinet ad aliud genus, vehementis inquam aut languidi pulsus. Habere arteriã interius multam aut paucam substantiã, non aliter cognoscas, quàm si arteria multum aut parum distenta est: & hoc habet sensum magni aut parui pulsus. Quod si tactus ipse sentit humorem in ipsis tunicis arteriarum, hoc non aliter fiat, quàm emollitis tunicis, aut distentis: quod habet sensum mollis aut duri pulsus. Duorum ergo alterum superest, aut, vt tactu sentiamꝰ, sit ne humor in arteria aut spiritus: vel, sit ne humor qui continetur, crassus aut tenuis. Sed neutrum horum, tactu discerni potest: nã neq; in vase magno, vt vitre aut vesica, tactu diiudices quid interius cõtineatur, nisi fortè ex fluctuatione aut pulsatione, aut modo aliquo tali, quali nullatenus in arteriis vti potes. Si enim aliter, aut ex sola tactione cognosceremus, non opus esset multo negotio ad distinguendam hydropem asciten, à tympanite: quin potius tactu solo eam distingueremus. Scimus tamẽ non aliter nos sentire, aquam esse intra peritoneum, quã ex fluctuatione, conuerso homine delatere in latus, aut excauatione relicta in regione ventris post compressionem, simili ei, quæ in œdematis. Nec aliter sentimus aërem esse, quàm ex sonitu tympani, pulsato vẽtre. Sed ridiculum si quisquam dicat, arterias, angusta adeò & parua vasa, pulsari posse, aut humorem in eis fluctuare: iam verò neque fouea relinqui potest in arteria plena humore, etsi comprimatur: cùm, propter paruitatem arteriæ, tum etiam, propter proprium motum suarum tunicarum. Non enim, vt vter, eleuatur ab humore, sed à vitali viquam habet à corde influentem. Iam etiam, ridiculum est dicere tam crassos succos contineri in arteriis, vt resistant tactui, & ita suæ crassitiei præstent sensum nisi aut lutum, aut arenam, aut lapides, intelligas esse in arteriis congestos. Nullum ergo est genus, pleni aut vacui pulsus, vel sensu cognosci id non potest. Quare tantum sunt octo species pulsuum: nec excogitari potest, vnde differentia alia, quæ verè esset pulsus, desumeretur. Sed fortasse quisquã roget nos, cur vt in proportione temporis dilatationis, ad tempꝰ constrictionis, consideratur quidã rhythmus non ita in proportione quietum ad se inuicẽ consideratur alter? Hic intelligat (quod fortasse hic sermo in processu demõstrabit) quietis internæ tempus non posse exactè sentiri, quippè quæ nonnihil assumit ex prima dilatationis parte, & vltima constrictionis. Proindeq; non posse talem proportionem obserua ri. Itaq; nullam calumniam hæc diuisio videtur posse pati.

Caput quintum. An ordo aut contrarium semper accidat inæqualitati.

GAlenus, primo de differentia pulsuum. ca. 9. ita scripsit. δεῖτε ταγμένος, καὶ ἄτακτος τμηθέντος τοῦ ἀνωμάλου εἰς τὲ τὸ κατὰ περιόδους ἴσον, καὶ εἰς τὸ παντίως ἄνισον καθ' ἑκατέραν τῶν τμημάτων τὴν γένεσιν ἰ χυσι, κατὰ μὲν τὸ τῶν περιόδων ἴσον τὸ τεταγμένος· κατὰ δὲ τὸ παντίως ἄνισον τὸ ἄτακτος. id est, fiunt autem ordinatus & inordinatus pulsus, diuisa inæqualitate, in æqualitatem periodorum, & omnimodam inæqualitatẽ: iuxta æqualitatem periodorum ordinatus, iuxta integram inæqualitatem inordinatꝰ. Itaque de sententia illius solus inæqualis dici potest ordinatus aut inordinatus, in æquali verò nõ spectatur ordo, aut contrarium. Huic loco videtur esse contrarius alter ex isagoge, capite de pulsu lethargicorum, vbi ita est scriptum. ἐξεῖναι χρὴ τοῦτο καθόλου, ταῖς ἀνωμαλίαις, ὡς τὸ πολὺ τὴν ἀταξίαν ἐπομένην, σπανίως δ' ἐξὶ εὑρεῖν ἀνώμαλον σφυγμὸν τεταγμένον. id est. Scire hoc oportet vniuersè, inæqualitatibus, vt plurimum adesse ordinis perturbationem. Rarò autem contingit inuenire inæqualem pulsum ordinatum. Vide quã sit hic locꝰ priori contrarius. Dicit enim, hic aperte raro ordinatum non esse æqualem, quare non fiet ordinatus aut inordinatus ex distributione inæqualis. Sed tam æqualis quàm inæqualis poterit habere ordinem. Quantum ego intelligo, ordo, si quis consideret exactè, & vt proiectum iam virum in arte decet, nulli potest accidere differentiæ, quæ non possit recipere ordinis perturbationem, mutato solum ordine, hæc enim est contrariorum lex. Sed æqualis pulsus non potest fieri inordinatus nisi amittat æqualitatem, quare differentia quã habet,

Gal. loca cõtraria cõtro. patiunt.

Decidi tur cõtro.

ber, æqualitas propriè est, nõ ordo. Atq; hoc docet Galenus primo de differentia pulsuũ. Sed si quis cõsideret minus exactè vt licet tyroni, licet ei dicere pulsũ oẽm, qui iordinat⁹ nõ est esse, quodãmõ ordinatũ, tales sũt oẽs æquales. Hoc modo locut⁹ est Galen⁹ ad tyrones quo in libro cõstat, vt hoc, ita multa alia scripta esse minùs curiosè, quæ ipsemet Galenus in commentariis de pulsibus excoluit.

Caput sextum. Vtrũ pulsus possit venire ad tãtã crebritatẽ, vt alterutram quietum omninò amittat.

QVæstio, quã modò suscipim⁹ disputãdã, neq; ab Hippocrate, neq; à Galeno, neq; ab aliquo illorũ, qui quæstiones medicas scripserunt, nec ab aliquo medicinæ professore ãte nos disputata est: quippè quã primi nos inuenimus. Nulli enim hacten⁹ erat dubium inter contrarios motus quietẽ intercedere ali quã necessariò, saltẽ nostræ tẽpestatis medicorũ. Nã Galenus, vt procedés sermo declarabit cõtrariũ videtur sensisse: quanquã neq; illud quidẽ admodũ distinctè. Illud vnũ apertè profitetur est, vt multis aliis in locis, ita primo De differentia pulsuũ cap. 15. in dicroto pulsu lapsũ arteriæ ab vltimo distẽtionis termino nullã quæ sentiri possit, quietẽ dirimere. An verò & sine quiete quæ sentiri nõ possit, possit arteria recurrere, illud non oĩno explicuit: fortassè nimis curiosũ, & min⁹ necessariũ cẽsuit esse medicis, dũmodò primũ illud non ignoraretur. Medicus. n. sensu ducitur, nõ ratione & intellectu. Mihi verò illud etiã semp visũ est veriſimũ, posse pulsum alterutra quietũ, aut etiã vtraq; oĩnò priuari. Nec verò est, qd quisq; me vt nimis curiosè philosophãtẽ, in re medica præcipuè, incuset: tota enim De differentia pulsuũ doctrina, multa plena est cõtẽplatione apud Galenũ. Prætereà, qui semel illud recipiunt ex Galeno, in dicroti pulsus recessu nullã quæ sentiri possit quietẽ esse, qã nã facultate iudicãt aliquã prorsus quietẽ intercedere? Nõ arbitror sensu: sensus, n. percipi nõ potest: ergo philosophica ratione. Eadem mihi videor mõstrare, cõtrariũ posse contingere. Primũ hęc nra quæstio versetur primo illo cardine, qui in philosophia tot⁹ cõstit⁹ est. An possint fieri duo cõtrarii motus sine⁹ quiete media. Quod in principio disputatiõis mõstro. Ita. n. (arbitror) oportet paradoxã opinionẽ. Intellige mihi, pictũ esse lapillũ sursum, & interim, dũ lapill⁹ ascendit, corruere ingẽtẽ aliquã turrim: atq; in descẽsu obuiã fieri ascẽdenti lapillo, atq; illũ secũ motũ adhuc deorsũ rape. Videsne esse, aut lapillũ ascẽdẽtẽ descendere, priùs q̃ quiescat: aut magnam turris molẽ à paruo lapillo pẽsilem in aëre retardari: quod qui cõcedet, sensu cõuincetur indigere. Dices fortasse: Detinetur turris tpẽ quod percipi non possit pre breuitate. Lubet tũc interrogare, cur quieſcit moles illa ingẽs & motus ei⁹ interrumpitur breui illo tpe? Aut turris ipsa quieſcit, quò vacet lapillo quiescere, ne tu mẽdax sis: aut sistitur turris, quia videlicet lapillus restitit descensui. Primũ illud fortè nõ faciet turris: nisi tuæ sentẽtiæ sit, & ab aliquo priùs ei⁹ quod expedit, fuerit admonita. Secundum hoc nec tu ipse dices, cũ tam parua resistẽtia in lapillo sit pre turris põdere Sed addet aliquis. Quoniã parua resistẽtia est paruum tẽpus sistit turrim. Ita ne? Cur igitur solus ipse aër non sistebat: sed cõtinu⁹ erat adhuc motus: Resistebat. n. & medium nõnihil. Ergo, si quantulacunq; resistentia valet sistere quantamcunq; molẽ: & magnitudo resistẽtię magnitudine tẽporis, quo sistit, pensatur, necesse erat, singulas interiecti aërispartes, singulas quietes efficere: & partes medii (quippe quod continuum est) sunt infinitæ: quare ĩ infinitis cessationibus, necesse erat infinitum tẽpus quiescere: & ita tandẽ in perpetuum nõ poterat ei⁹ motui opportunũ aliquod cõcedi tẽpus, in quo nõ à cessationibus interpellaretur. Est igitur euidenter verum, & monstratione confirmatum. esse motus contrarios sine quiete media. Qua ergo ratione dixerit Aristoteles. 8. de motu (physica vocant vulgo) cap. 7. vbi de motu alterationis & accretionis disceptat. Manifestum autẽ q̃ id quod mouetur quiescet in cõtrario. Et rursus sequenti capite de latione hoc idẽ mõstrat, & in linea recta recursum sine quiete fieri posse negat. Galenus quoq; primo De differentia pulsuũ cap. 3. ita scripsit: Ná prius cõtrariũ motũ arteria, q̃ primũ sedauerit, nõ exordiatur. In hac quæstione ita vĩ sentiẽdũ. Quãdo duo mot⁹ fiunt à natura agẽte naturaliter: aut alter à causa pter naturã, & alter à naturali, sed nãlis mot⁹ supuenit nõ naturali: tũc tporis necesse est quietem alterquã dirimere cõtrarios mot⁹, vt ĩ pulsu naturali, aut cũ lapis sursum proiectus deinde suo põdere descẽdit. Si verò aut à virtute irritata væhementer pter naturam: aut à causa externa, & violenta secundus motus fit nihil prohibet sine quiete recurrere, vt in lapide illo, qui non descendebat sua grauitate, sed à corruente turri repellebatur, aut in pulsu dicroto ex vibratione: in quo, cùm partes quædã sursum, quędã deorsum simul agãtur fit, vt quę ascẽdebãt ĩ medio ascẽsu à descẽdẽ

Pulsus alterutra quietum aut vtra què oĩnò priuari potest.

Quæ pro parte contraria sũt ex Arist. & Gale.

Cõtr. decisio.

Cõtrarii mot⁹ sine quiete media fieri possũt

violēti', motu nōdū finito, sine q̄ete retrahā-
tur: vt cū cor est inæqualiter intēperatū, ita vt
aliæ ei' partes ardeāt calore, aliæ sint fumido
vapore plenæ. Fit hoc q̄tuor modis, vt inquit,
Galenus secundo De præsagatione ex pulsi-
bus cap. 8. his verbis: Itaq; siue distendatur ar
teria, opera eorū quæ distendūt: excipiet con-
tractio interim distentionē & citra externam
quietē: siue cōtrahatur, agētibus his quæ con
trahūt. Vtrūq; aūt horū pluribus modis fiet:
aut enim oīnò vincet secūdus motus priorē:
aut aliquantulū retrahet, vincens aūt prior,
modū institutū cōplebit: vt res fiāt oēs differ-
entiæ pulsuum, & in distentione & in cōtra
ctione. Prima cū distentionē prius q̄ mēsurā
impleuit contractio excipiat: altera cū prior'
cōpletā excipiat externa quiete perdita: tertia
cū distentionē cum adhuc sit, motus contra-
rius retrahat, qui debilior reddit', reliquum
sinat cōpleri. Haud aliter etiam distentio con-
tractionem, nunc iam absolutam excipit, nō
permittens consistere: nunc eam, prius quàm
confecta sit, impediēs & vincēs excipit. Hęc
Galenus. Nos q̄tuor modis diximus fieri, vt
arteria priuetur quiete. Quia, quod ad no
stram attinet disputationem, tertius idem est
cū primo. Ex his ergo facilè quiuis (arbitror)
quantumuis rudis intelliget, Galenum quo-
que ita sensisse, & antiquissimū esse hoc do-
gma. Quare huius quæstionis iā faciā finem, si
Argum. Arist. solu. prius Aristotelis argumētis respōderim. Nū
quam enim contemnendus vir hic est. Si (in-
quit) aliquid mouetur de.a. ad.b. & in.b. non
quiescit, mouetur, & nunquam est in fine: &
in extremo motus simul adest & abest a.b.
Respondetur: aliud est esse in aliquo loco, &
aliud quiescere in illo. Potest enim esse in lo-
co etiam quod mouetur, vt ignis in proprio
dicitur esse loco, quiescens nullibi. Præterea,
necesse esse in fine actu quiescere (quia illud
est verè esse ī loco) cū à virtute ꝓpria rei quæ
mouetur agente naturaliter fit secūdus mo
tus, intelligo & concedo: sed cùm fit aliundè
aduenientе hoste, qui istas quiescendi induci
as non dat, neque concedit potiri fine, vt vir
tus facit, cur tum quoque quiescat? Igitur ip-
sæ quoque Aristotelis rationes, cum nostra
interpretatione videntur habere vim. Nam
aliud, quod affert, de accessu & recessu in eo-
dem temporis puncto, quo pacto Aristotelē
conturbat? Requiro enim ab illo an, cùm res
quæ mouetur it de.a. ad.b. per.c. motu conti
nuo & perpetuo, illius pars.d. gratia exempli
accedat simul atque in eodem temporis punc-
to, & recedat à.c. Si concedit, concedam.
Neque est quod ille miretur, aut accuset. Si
negat, rationem requiram, qua illi ipsi respō
debo. Videtur itaque nostra sententia Ari-
stotelis esse opinio, Nam cùm à virtute agen-
te naturaliter fit secundus motus, quæ colli-
git absurda & grauia sunt alióqui nulla. Sed
non tam constat Aristotelem ita sensisse, quā
veram esse sententiam. De qua dicendi iam
finem facio, quò ad aliam quæstionem trans-
grediar.

Caput septimum. Quatenus pos-sit cognosci constrictio.

IN hunc vsque diem durat apud plerosque
medicos antiquata illa Archigenis senten-
tia, constrictionem sentiri non posse. Quā
tamen conuicit Galenus docens dignoscen-
dæ illius apertam rationem. Omnes enim (in
quit) pulsuum differentiæ sentiuntur nō per
se, sed per affectū quē tactui inferunt. Sed in-
fert cōstrictio tactui nostro affectionē quę nō
minus sentiri potest, q̄ dilatatio. Nam dilata-
tio arteriæ facit cōprimi pulpā nostri digiti: &
constrictio facit dilatari, & tactus potest sen-
tire tam propriam dilatationem quàm cōstri
ctionem: ergo potest sentire tam pulsus con-
strictionem, quàm dilatationem. Sed videtur
hæc eadem ratio cōficere, non solū sentiri pos
se constrictionē, sed etiam necessariò senti-
ri: atq; adeo necessario sentiri tantum cōstri-
ctionis quātum dilatationis. Nā quemad-
modū ipse Galenus inquit, necesse est tantū
carnis exquisitè recurrere in descensu, quantū
ascenderit compressum arterię dilatatione.
Igitur affectiones tactuū per quas sentiūtur
dilatatio & cōstrictio æquales sunt. Quare &
ipsi sensus. Sed res non ita habet. Nam, si tan
tum cōstrictionis sentiretur necessariò, quan
tum dilatationis, neminem posset latere con
strictio qui sentiret dilatationem: tamē dilata
tio latet neminē: & ad cōstrictionis sensū Ga
lenus ipse indiguit longa exercitatiōe. Vnde
illud apertè deducitur notitiā constrictionis
& dilatationis fieri per æquales tactus affect'.
Atque proinde tantū constrictionis cognosci
posse, quantū dilatationis. Cæterum, quia cō
strictionis notitia obscura est, & difficilior no
titia dilatationis, fit vt possit aliquis, dilatatio
nē sentire sine sensu cōstrictiōis, & vt rarò q̄s
q̄ tm̄ sentiat constrictionis, quātū dilatatiōis.
Est verò notitia cōstrictionis difficilior q̄ dila
tationis: non, vt dicūt q̄ multi, q̄a cōstrictio ī
teriùs fit sub cute, & carne: nā nec dilatatio fit
extra hæc. In eisdē. n. sedib' dilatatur arteria,

Cur constrictio cognitu difficilior q̄ dilatatio.

in quibus constringitur. Sed constat, violentas affectiones facilius sentiri inuiolentis, & eas quę extrinsecus inferuntur, quam quæ à nostra ipsorum natura fiunt. Nam, si quis ab externo aliquo corpore refrigeratur, acriorem habet passionis sensum: quam cùm post modùm amoto refrigerante sua sponte incalescit: quamuis tantum recuperet caloris, quantum à refrigerante violenter fuerat corruptum. Ita cum arteria dilatatur ab ipsis tunicis dilatatis, comprimitur caro nostra per vim: cum constringitur arteria dilatatur caro sua sponte remissa violentia. Quare constat passionem propriam tactus, qua sentit constrictionem, tardioris esse sensus: & proindè constrictionis notitiam obscuriorem. Igitur sentiri potest tantum constrictionis, quàtum dilationis per longam exercitationem, & optimam naturam: tamen rarò non sentitur plus dilationis. Sed nec dilatio nec constrictio potest sentiri tota: quin potius cũ quiete interna in sede profundiori lateat necessariò vltima constrictionis pars, & prima dilationis: tanta, quantam membra incumbentia arteriæ, & pondus quod accedit ex ipso tactu possunt detrahere de constrictionis dignotione. Id quod euidenter licet cuiuis intelligere, consideranti, pulsus omnes, cum sensim imminuuntur homine tendente ad mortem, prius sensum fugere præ paruitate, q̃ omninò subtollantur. Videas enim duos, aut plures medicos, ægrorum visentes, hunc quidem obscurè parum, illum omninò sentire nihil, prout quisque præditus est bona natura, & magna exercitatione. Cum ergo nullus tam acri sit sensu, & tanta exercitatione, in quo nihil desideretur: euidenti argumẽto est, semper aliquid relinqui ante extinctionẽ qd sentiri non possit. Ergo tanta pars dilatationis & constrictionis in maiori pulsu fugiebat sensum: quanta relicta est in hoc, qui est in hypothesi, præ paruitate sensum fugiens. Fugit itaque sensum semper pars quædam dilatationis, & alia constrictionis. Cum verò dilatatio & constrictio æquales reuera sint: nisi fortè, cum contingit rhythmum alterari, & constrictionis pars quæ sentitur, non possit esse maior parte dilatationis quę sentitur, sed ferè semper sit minor, vt explicuimus: constat partem constrictionis, quæ fugit sensum, magna ex parte esse maiorem parte dilatationis: minorem verò nunquam posse esse, sed ad sũmum æqualem. Atqui iam diximus quatenus possit sentiri constrictio.

Nec dilatatio nec constrictio pot sentiri tota.

Caput octauum. De dignoscenda velocitate pulsus.

TErtio libro De dignoscendis pulsibus cap. 1. docet Galenus ad cognoscendam motus velocitatem non oportere tẽpus motus conferre cum spatio: sed satis esse impetũ considerare, & an facilè locis cedat res mota. Manere enim, inquit, in locis rem, quæ mouetur aliquatenus. Qui locus aliòqui obscurissimus, à nullo, quem ego norim, hactenus enarratus est. Quare cum nonnulla dicenda sint propter eruditionem, nõnulla propter lectionem, Galeni præcipuè, cuius mentem nõ assequi, cũ in eo semper versemur, turpe sit: Quanquam quæstio de motu omnino physica sit: tamen nonnihil de illa dicì à nobis hoc in loco oportere in animum induxi, quod de ea nullus dixerit, & tamen non parum cum pulsuum dignotiõe coniuncta sit. Si enim arteria dũ mouetur, aliquo modo in locis spatii manet: satis est rationem mansiuncularũ, & impetus modũ considerare. Sin minus, opus est tempus cum spatio conferre ad velocitatis dignotionem. Galeni verba hæc sunt. Vbi enim in locis morantur tardũ esse morũ diximus, vbi facilè discedunt, celerem. Hic scio futurum, vt quæstio se physica offerat, an corpus dum mouetur, etiam maneat, aliquo modo: atqui in commentariis de motu, illud ita, vt quod maximè, probatur verum esse: at in præsentia cauebimus, ne implicemus nos tantis quæstionibus. Illud tantum quo sensus informatur ad cognoscendos celeres & tardos pulsus, satis est, si dicamus. Nimirum quendam motum cedere videri facilè locis, in quibus semper fit, quendã diutiùs in illis morari: itaque hũc tardum illum celerem vocari: ex locorum transitu sensu dignotionis facto, non ex totius motus tempore, neque separatim & solo, neque quatenus cum quantitate comparatur: itaque celeritatis & tarditatis facilè notitiam consequimur, non perinde consecuturi, si quantitate temporis & interuallorum obseruata, eorũ sustineremus, proportiones obseruare. Enim verò non sustinemus: nam vt in primam mutationem aciem intendimus, momento temporis, moram corporis de quo disceptatur, deprehendimus, ex qua coiicimus transitum. Quęcũque igitur eminus cernimus, hæc nobis interim diutiùs videtur consistere, licet agitatur velocissimè. Vñ liquet rõnenos motũ nõ sen

Verba Gal. quibus eius tione sententia.

su deprehendere: siquidē cū prima quæq; pars quę sentiri potest corporis qđ mouetur in primo loco qui sentiri potest, tempore primo qđ sentiri potest manet, quod cernimus, videtur esse immotū. At verò vbi prima pars, quæ sētiri potest ī primo est loco, & tp̄re, manet breuiori, primo quod sentiri potest, tunc videtur moueri. Quodcunq; enim dictorū, dissecari, quod ad naturam attinet, in infinitum potest sensu verò, primas certas habent, & indiuiduas partes: quod planum facit, ratione omnem motum, non sensu dignosci: quia verò sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus velocissimus, sæpenumero non ratione, sed sensu deprehēdi videtur: nam quorum in primo ad sensum loco manet, horum tantū nos motus apertè fatemur, non sensibus sed ratione colligere, vt gnomonis vmbræ, & lunæ, & solis, & omnium siderum, etsi quæ alia à nobis longissimè distant: quorum autem, vt dixi, breuius est tempus, eo quod primum ad sē sum est, sine tempore horum mansio & trangressio locorum videtur. Omne enim quod minori, primo ad sensum, tempore fit, omninò tempore videtur carere. Hæc suffecerit, ex Galeno desumpsisse. Omnes hucusq; difficilē hunc locū transiliere, nihil in illo enarrando, quasi omnino medicis sit inutilis laborantes: qui tamen, vt diximus, non adeò est inutilis: sed, vt esset inutilis, mihi semp graue fuit non intelligenti autoris locū aliquem, ad vlterio ratransire. Hic locus continet opinionē Galeni de latione, quæ Zenonis fuit, & Stoicoicorum multò anté. Hanc ego modo pro loci intelligentia declarabo: ostendamque, eam non minus contraria probabilem. Expositio integra: vt ex præscriptis verbis patet, commētarios Galeni de motu poscebat: qui tamen, vt multa alia eiusdem autoris opera, desiderantur. Sed quæ illius opinio sit de motu secūdum locum quantum ex hac dictiōe licet colligere, iam declaro. Cùm corpus aliquod mouetur, facit & māsiunculas quasdam, quę quietes sunt, in locis spatii per quod mouetur: & de loco ad locum, transgressionem. Trāsgressio motꝰ est continuꝰ, sed qui sentiri nō possit præ breuitate temporis quod insumit: & in omni motu semper æqualis. Mansiunculę nūc sunt minores, nunc maiores pro ratione velocitatis motus. Quod enim corpus velociùs mouetur, minus manet in locis: quod tardiùs plus. Vndè liquet, motum non sentiri. Quod enim est transgressio, illud prę breuitate percipi non potest. Mansiunculæ autem, quietes sunt. Sed videmur nobis videre motum, quoniam videmus corpus quod mouetur in alio & alio loco esse. Vndè moueri intelligimus, non quiescere. Atqui cùm esse in alio & alio loco sensus percipiat: & rationis transcursus sit velocissimus, fit vt nobis ipsis videre motū videamur, non intelligere. Transgressiones, quanquàm æquales sunt, semper secundum tempus, siue diuersa sint corpora quæ mouētur, siue idem, modò velociùs, modò tardiùs agitatum: tamen possunt esse inæquales secundum partes eiusdem corporis quod mouetur, nimirum vt motus ipse. Cum enim cœlum mouetur, pars, quæ est in superficie conuexa maiores facit transgressiones secūdum spatium, q̄quę est in concaua. Sed hoc non tā est inæquales esse transgressiones, quàm vnā inæqualē. Totum enim cœlum se ipso, etiam si modò moueretur celerius, modò tardius, neque maiores, nequè minores, neque celeriores, neque tardiores transgressiones faceret. Sed neque inferius cœlum superiori, quātumuis hoc celerius, illud tardius moueatur, minores aut tardiores transgressiones facit: neque, vt in summa dicam, corpus quodpiā altero, vtcūq; moueantur æquè, aut nō ęquè velociter: tota enim hæc differentia est in māsiunculis, non in trasgressionibus. Hæc est Galeni de motu secundum locum opinio. Que tam est probabilis, vt parum absit quin eam contraria atquè adeò communi ferè omnium sententia dicam multò probabiliorem. Nam primo, si omnis motus secundum locū continuus est, & nullis quietibus interceptus corpus quod mouetur in locis mediis nunq̄ est, sed semper mouetur, & quilibet punctus corporis quod mouetur in singula puncta spatii sine tempore delabitur. Quod si fit nullus motus potest esse altero velocior, aut tardior. Nam qua ratione velocius mouetur hoc corpus quàm illud? An non, quia minus temporis consumit in minori aut æquali spatio? aut æquale tempus in spatio maiori? An est aliud consumere minus temporis, quàm minus morari? Sed si neutrum aliquantisper moraretur nequè plus aut minus moraretur. Moratur igitur vtrūq;. Quod nihil aliud est, q̄ moras facere. Et vt maiores aut minores facit moras, ita plus aut minꝰ moratur, & velocius aut tardius mouetur. Quare morulæ, cū impetus est maior, minores fiunt. Cùm minor, maiores. Transgressiones enim, constat esse æquales. Et quadoquidem continuæ sunt: non possūt magis aut minus dici celeres. Sunt igitur trāsgressiones & magnitudine & celeritate pares. Quare superest in sola morularum breuitate,

Sententia de latione prædictis cōtenta verbis declaratur.

p̄dicta p̄batur sētentia.

tate, aut productione rationē velocitatis maioris aut minoris vnius motus qui ſentiatur ad aliū cōſiſtere. Prætereà, ſi motus eſſet accidens quod ſentiri poſſet, cur ſolis motū nō videremus? Nā quanquā diſtantia eſt maxima: tamē eſt accidēs intēſiſsimū. Velociſsimè enim mouetur. Vt ergo videtur cū luce, magnitudine, & reliquis accidentibus: poſſet videri cū motu. Atq; vt motus tardior appareret: forte hoc ratione faceret diſtātię: ſed, vt omninò ſubſtolleretur ſenſus, nō eſt ꝙ faceret. Cur etiā gnomonis motꝰ nō videretur? An qm̄ tardiſsimus? Sed vt tardiſsimus, ita diſtantia poteſt eſſe minima. Quod ſi motꝰ ſentiretur: cur nō perpetuò ſentiretur? Atq; ita in aſtris, & gnomone, quorum motus nos ratione cū ſenſu coniuncta cognoſcere, apertè fatemur? Sed rogent nos, qui cōtrariæ ſunt opinionis. Sira tione cognoſcitur motus, cur nō in omnibus id percipimus, vt in motu gnomonis & aſtrorū: quorū motus ratione cognoſci nō ignoramus? Si huius diſcriminis rationē reddiderimus, nihil videbitur deſiderari ad noſtræ opinis probabilitatē, quę lōgè diuerſa eſt in gnomone, & in aſtris. In gnomone enim tā eſt tardꝰ motꝰ, vt māſiūculæ ſentiri poſsint. Quare cū trāſgreſsiōes ſentiri nō poſsint: gnomō perpetuò videtur quieſcere. In aſtris, quietes aut māſiunculæ breuiſsimæ ſunt, nec ſenſu percipi poſſunt: ſed ſpatii interualla, quæ inter māſiūculas intercedunt, cū hæc in oī motu, ſiue veloci, ſiue tardo æqualia ſint, ex tāta diſtantia nō ſentiūtur. Vnde fit, vt neq; eſſe in alio loco, niſi per notatu digna interualla, ſentiamus. Quare hic rationis trāſcurſus, qui cū ſenſu cōiungitur, non eſt tā velox: & apertè cognoſcimus, intellectus eſſe opus motus cognitionem: vt vel ex his pateat faciliùs problematis omnibus reſpōderi ex hac ſententia, q̄ ex cōtraria. Neq; eſt ꝙ ſapientiū quenquā huius dogmatis raritas conturbet. Nā vulgariū hominum eſt non vulgares opiniones demirari, ſapiētiū paradoxa diſputare: etſi quid in ipſis probabile ſit, id quoq; recipere. Nā aliter quid interſit inter peritos & ignaros? inter ingenioſos & rudes homines? Illud enim arbitror, pleroſq; deterrebit, motū nō ſentiri, cū ſe ſentirè pleriq; hoīm iurarēt. Mihi verò nihil intellectu facilius: quā ſæpe nos ſenſibꝰ deceptū iri, niſi ratio cū illis cōiungeretur. Dū homo mouetur, ſenſus nihil oīnò iudicat eſſe quietū. Nā quę, dū mouemur, intuemur attentè, ſimilē noſtris oculis ingenerant viſionē, atq; ſi nobis quietis, illa mouerentur. Sępe ludētes pueri ardentes cādelas circūferūt, & flāmeos in aēre circulos, quātū capit ſēſus, ita faciunt. Illud vnum ſupereſt argumentū ſolutione egens. Dictū eſt in ſexta quæſtione accum demonſtratione prolatum, duos motus contrarios poſſe ſuccedere ſibi inuicē nulla quiete intercedente. Quod tamen huic opinioni non videtur cohærere: & vt legenti erit apertum, tota vis demōſtrationis corruit. Quia neceſſariò res ita mota faciet manſiunculam in puncto quo reflectitur. Reſpondetur, apud Ariſtotelem, qui lationem motum continuum ſtatuit, & qui ſenſu percipi poſſit, euidenter probari contrarios motus eſſe nō interpoſita quiete. Sed apud Galenū qui, vt diximus, nullum motum qui ſentiri poſsit, continuum eſſe opinatur, neq; duo motus, & illi contrarii, continui fuerint. Sed illud ſatis eſt ad demonſtrationem, rem eam quæ retorquetur, nullam longiorem moram tracturam eo quòd reflectatur, quàm ſi ſimplici moru ageretur: vndè conſtat eam quietē non ex contraria latione, ſed ex natura ipſa motus & magnitudine impetus fieri. Itaque reditus ad contrariam lationem non tollit eam quietem, quæ motui ipſius naturalis eſt, verum vltra illam nullam addit aliam. Atque ita patet, vt hæc ſibi conſtent placita. Nā manſiunculæ, de quibus diſſeruimus, neq; cauſa reſiſtentiæ, neq; recurſus, ſed motus ipſius naturā fiunt, cum quocunq; impetu in quocunq; ſpatio ſemper æqualis. Hæc opinio illud vnum habet præ cæteris, ꝙ tribuit apertam velocitatis & tarditatis motuum, qui percipiuntur, rationem. Nam contraria opinio, que motum continuum lationem ſtatuit, alióqui non improbabilis, hanc habet difficilem. Sed quidquid de motus natura ſit, locus Galeni ita eſt declarandus. Intelligentibus hæc ſufficiant. Impeperitis, & quibus à ſemel imbibitis opinionibꝰ recedere religio eſt: & aliis, qui, vt ſunt rudes probabile aliquid inueniri iam poſſe deſperarunt: neq; multò plura ſufficient. Quare ad aliam quæſtionem iam venio.

Obiectio diluitur.

multæ à ſenſu deceptiones niſi ratio adſit.

Coput nonum. An ſit differentia aliqua pulſus, quæ non pendeat ex permutatione cauſæ continentis.

REceptiſsimum eſt apud omnes medicos, cauſas antecedentes aut procatarcticas non poſſe pulſum ad aliquam differētiā permutare, quin cauſas continentes priùs attingat mutatio. Sunt enim, docēte Galeno

Pulſuū tres cauſæ continentes.

Pulsuum tres causæ continentes.

primo capite primi De causis pulsuũ tres causæ continentes pulsuum, virtus, scilicet, vitalis, cuius pulsus est operatio, instrumentũ, & vsus. Instrumẽta sunt arteriæ: vsus, attemperatio caloris vitalis, & regeneratio spiritus animalis. Appellantur hæ causæ Continẽtes: quoniã nulla illarũ mutari possit, vt cõstans maneat ipse pulsus: neque pulsus prius possunt immutari, quã continentes causas attingat alteratio. Itaque multitudo, lẽtor, & crassities humorũ quæ causæ antecedentes sunt: cibus & potus, somnus, & vigilia, &, vt semel dicã, res omnes nõ naturales, quę sunt, p catarcticæ causæ, nõ videtur qua ratione, possint pulsus pmutare, nisi per continentiũ alterationes. Nã, siue homo dormiat, siue vigilet: siue moueatur, siue quiescat: siue aliud quidquis agat, aut nõ agat: si vt⁹ vitalis manet nulla ex parte mutata: calor neq; crescit, neq; decrescit, neq; vsus spiritus regenerãdi mutatur, & arterię duritie, aut mollitie, cõpressiõe, aut tẽsione, aut aliquo alio affectu, qui ipsas agilioꝛes, aut difficiliores motu possit reddere, non afficiũtur: quomodò pulsus talis nõ sit, qualis à principio erat? si scilicet & efficiens, & instrumẽta, & finis sunt adhuc vt antea fuerãt? Est itaq; his rõnib⁹ confirmatũ, & receptissimũ hoc dogma. Sed in modo, quo animi affectus, aut perturbatiões, ira scilicet, timor, gaudiũ, & tristitia, & si q̃ sunt reliqui mot⁹, puls⁹ mutant, videtur hoc medicorũ placitũ defice re. Permutãt enim pulsus animi prurbatiões per se, non mutatione causarũ continentiũ.

Animi affectus videntur puls⁹ mutare p se.

Quod nõ videtur ratione carere. Nã, cum hi sint animi affectus magis, quã corporis: quid prohibet, ipsos p se animũ ad mouendũ excitare? De pulsu iræ dictum est, motum quẽdã esse vehementẽ: quoniã scilicet animus, mouetur amore vindictæ ad repellendã iniuriã, eoq; vehementer mouet, non aliter quã virt⁹ animalis, cùm motus necessitate vrgente apponit maiores conatus, & motum facit vehementiorẽ. Sed dices: Ira calfacit cor & proinde vsum permutat. Fateor. Verũ nõ propter solũ caloris incrementum pulsum talẽ facere intelliges, cõsiderans ardentiũ febriũ, in quibus nõ min⁹ quã in ira calet cor, puls⁹ magnos esse, sed nondũ altos vt in ira. Fiunt verò alti pulsus immodica distentione, quã non capit id spatium, in quo arteria pulsans continetur. Est ergo, vt diximus, ea mutatio, nõ ex caloris augmento, sed ex modo quo animus ipse perturbatur. Est hactenus constituta difficilis controuersia, de qua breui dicã q̃d sentio, & quod mihi videor euidenter confirmaturus. Nulla causa potest pulsum ad aliquam differentiam alterare, qnin illud ex permutatione, quã in aliqua, aut aliquibus continẽtiũ causarum facit, prouenìat, præter animi affectus: hi enim, cùm illius affectus sint, possunt per se animũ perturbare: atque ad hunc, aut illum motũ impellere, vt monstratũ est. Cæterũ, neq; animi affectus possunt, vt arbitror pulsus permutare, quin permutent causam aliquã continentẽ motis enim spiritib⁹ introrsum timore, aut mœstitia: vel extrorsum gaudio, aut efferuescentibus ira: non potest non augeri calor, aut suffocari: virtus augeri, aut debilitari, & conatus apponi, aut substrahi (docebimus autem nos, nomine virtutis, conatum quoquè debere intelligi) itaque alteratur necessariò, aliqua fortasse, causa continens, ita affecto animo, & causæ continentis alteratio necessariò pulsus alterat. Cæterum differentiæ pulsus, quæ per animi affectus fiunt, non ex sola causarum continentium mutatione sunt: neq; tam ex hac, quàm ex ipso animi motu per se. Nam præterquam quòd illud quod de ira paulò antè diximus, apertè hoc declarat: qua ratione in repentino timore fit vibratus pulsus? An nõ ex animi perturbatione? Non enim ex mutatione causæ continentis: nam dicente Galeno secundo De causis pulsuum vibratus pulsus constantevirtute, & aucto vsu, inobsequentibus instrumentis fit: timor verò vtrumque remittit, virturem, scilicet, & calorem: Ergo facit vibrationem pulsus ex animi conturbatione. Sed & rationi est per se admodum consentaneum, cùm pulsus sit vitalis potẽtię motus, quæ eadẽ est irascibilis vocata anima, vt in illius differentiis motus animorum repræsententur. Facit nempè ira, pulsum altum. Prodit enim animus, furens ad prosequutionem vindictæ, & talem in suis instrumentis motum facit, qualem solent ipsa animalia in hostes irruentia. Timor facit paruum fugiente ad intima cordis calore, more trepidantium animalium, & quęritantium latibula præ timore. Neque his repugnat quod Galenus dictas paulò antè tres causas continentes appellauerit. Sunt enim re vera continentes, etiam si hæc ita habeant, vt modo dicimus. Nam ad causæ continentis essentiam (vt in sequenti libro monstraturi sumus) illud vnum sufficit, non posse, causa omninò sublata, perseuerare effectum.

Contr. de ciditur.

Sed de his hactenus.

Caput

Caput decimum. De ordine quo comparantur & amittuntur magnitudo celeritas & crebritas pulsus.

Differentiæ pulsus causæ alicui propriæ dicuntur illæ, quę ab ea causa semper fiũt, & sine ea nũq̃: familiares, quæ ab ea causa fiunt nisi quæ alię causæ, phibeant, vt instrumento duro propria est pulsus durities, calori aucto familiares magnitudo celeritas & crebritas: imminuto exiguitas tarditas & raritas. Ergo calore crescente pulsus fit magnus celer & creber, decrescente fit paruus tardus & rarus. Sed de ordine quo comparantur hę differentiæ est controuersia. Gal. censet. 1. de præsagatione ex pulsibus capit. 2. cum calor crescit suprà mediocritatem si nulla alia causarum continẽtium mutationem accipiat, fieri pulsum primum magnum, deinde celerem vltimo crebrum. Quandoquidem vt qui bibunt si siti vrgentur plurimũ, bibunt primũ magno haustu, deinde celeriter quoq; hauriunt, vltimo faciunt id etiam crebrò: ita quibus corde & arteriis ardor crescit, aërem pulsu trahunt, multum primò, celeriter secũdò, tandem & crebrò. Confirmat itaq; magnitudinem magis familiarem esse naturæ celeritate, & celeritatem crebritate. Proindè naturã crescente vsu magnitudinem citiùs q̃ celeritatem, & celeritatem q̃ crebritatem compara re, & tardiùs amittere, vt pote quam magis amet, ergo crescente vsu magnitudinem primò comparari, crebritatem vltimò: decrescẽte, amitti crebritatem primò magnitudinem vltimò. Hãc Gal. sententiam multi barbarorum refutant. Quorum alii statuunt omninò contrarium, primum comparari crebritatem deindè celeritatem vltimò magnitudinem. Alii statuunt nullum esse perpetuum ordinẽ harum differentiarum, sed comparari, vt cuiusq̃ue natura fert, ita in hoc homine, in illo aliter. Sed priorum ratio videtur satis firma. Proponunt primo, naturam rerum semper exordiri à facilioribus, atque ab his ad difficiliora procedere. Quis enim tam inertem fingat naturam, vt aggrediatur difficillimum opus, pro quo facilius aliud posit esse satis? accipiunt deindè facilius esse pulsare crebrò q̃ celeriter aut multum. Nam crebritas familiaris est debili facultati, magnitudo & celeritas robustæ, ergo colligunt, natura priùs apponet crebritatem vt pote faciliorem, cum hæc nõ erit satis apponet etiam celeritatem & magnitudinem, & si sint dificiles. Aliii iactant suum experimentum (hæc erat sententia Leonis pceptoris mei) vtuntur q; motus vitalis & animalis comparatione. Vt, dicũt, homines quidam ægriùs ferunt longum iter agere & si lẽtè, q̃ breue & si celeriter: alii contra celerẽ motum ferre non possunt & si breuem, tardum verò ferunt etsi longum: atq; vt quidam magis patientes sunt breuium intermissionum, q̃ longi itineris alii contra: ita oportet circa vitalem motum alii sint, qui magnas motiones meli' ferant, q̃ celeres, alii contra: rursum alii qui crebras ferant ægriùs, q̃ magnas aut celeres, Quò fiet vt aliorum natura crescẽte vsu exordiatur ab augenda magnitudine, aliorum à celeritate, a crebritate aliorum. Itaque hi neq; magnitudinem vsui aucto, neq; crebritatem debili facultati semper esse familiarem concedunt, sed variè vt varia est hominũ natura. Præter dicta est aliud firmissimum argumentum quod Galeni sententiæ obiiciamus. Aut cum vsus supra mediocritatẽ crescere cœpit, arteria erat in motu aut in quiete vtrum vis dicas necesse est statim ac mutatur vsus mutationem aliquam pulsum accipere. Nam aliter dabis mutatam esse continentem causam pulsu nihil mutato. At verò dum arteria est inquietè solam crebritatem mutare potest, Nam celeritas & magnitudo insunt motui. Dum est in motu arteria necessariò apponet celeritatem ante magnitudinem. Nam cum calor cœpit crescere, non peruenerat ad iustum dilatationis finem, cũ moueretur adhuc, progredi vltra iustum dilationis terminum (nam hoc est magnum pulsum fieri) non potest, vsq; dum peruenerit, ergo interim dũ peruenit facier motum celerem. Nulla ergo ratio supereſt, qua posit hic ordo à magnitudine incipere. Quandoquidem si arteria est in motu incipiet à celeritate si inquietè à crebritate. Hæc est controuersia. Galeni sententia videtur mihi aliis omnibus hac in parte probabilior. Hanc ergo explicabo primum, ac fortasse confirmabo aliquanto plus. Vt sit deinde argumentorum dilutio facillima. Si pulsus mediocritatem retinet in omnibus & calor incipit crescere, si nulla alia causa mutationem accipit, pulsus comparat primum magnitudinem, si hęc non est satis, adhibet celeritatem, si neq; hæc crebritatem etiam. Nam magnitudo meliùs complet vsum q̃ celeritas, & celeritas q̃ crebritas. Siquidẽ magnitudo facit multum aërem trahi, celeritas, celeriter: crebritas crebrò, Constat verò vt calidę intẽperiei melius succurratur multa substantia quę refrigeret, siue ea sit spiritus siue succus siue cibus si

Gal sententia.

Cõtraria aliorum opinio.

Firmum præter dicta argumentum aduersus Gal.

Decidit contr. & probatur sententia Gal.

ue medicamen: quàm exigua ſed celeriter elabente, aut crebrò repetita, ſed exigua & elabente ſegniter, vt deponat vires incaleſcens. Itaque meliùs refrigeratur thorax & arteriæ omnes tracto multo aëre quàm alia quapiã ratione, deinde tracto celeriter ne incaleſcat plus ſatis in via, vltimò & repetito aëre crebrò. Neque verò (vt fortaſſe aliquis putet) adhibetur vltimò crebritas, qua ſi hæc potentiſſimum auxiliũ afferat ad refrigerãdum ſed quaſi prioribus ſuperueniens, aliquid etiam iuuaturum. Itaque colligimus ad attemperandum creſcentem calorem, meliorem eſſe magnitudinem celeritate, & celeritatem crebritate. Cum ergo natura omnis eorum quæ poteſt ſemper agat optimum, conſtat valentem naturam ſemper apponere magnitudinem ante celeritatem, & hanc ante crebritatem. Valentem verò eſſe ponimus dicentes pulſum eſſe mediocrem & vſũ augeri nulla alia cauſa mutationem accipiente. Nam ſi pulſus mediocris eſt facultas non eſt debilis, neque debiliatur ſi nulla alia cauſa mutationem accipit. Rectè ergo propoſitũ eſt, cum ſolus vſus creſcit fieri pulſum primũ magnum, deinde celerem, vltimò crebrum. Nam ſi fingas calore creſcente facultatem lãgueſcere & dureſcere arteriam, certè pulſus fiet primũ creber, deĩde celer, vltimò etiã magn⁹. Quia vnica cauſa accedit cui familiaris eſt magnus, putà calor, & tres quibus creber. Nam hic familiaris eſt vſui aucto facultati debili & arteriæ duræ. Hoc quoque redit ad eã cauſam quam dixi. Nimirum magnitudo eſt ad attemperãdum optima, crebritas facillima celeritas in vtroque mediocris, ergo cum eis eſt opus robuſta facultas facit optimum, debilis facillimũ. Nam natura ſi poteſt optimũ ſemper agit, ſi non poteſt quod vult, facit qd⁹ poteſt. Retorquebis fortaſſe argumentum dicens, ſi ad attemperandum optima eſt magnitudo, hac deterior crebritas: profectò plus attẽperabit magnitudo q̃ crebritas. Incipiet ergo attẽperatio à crebritate. Nam vt ardor maior ſemper incipit à minori, ita debet incipere attẽperatio. Quare videtur hac quoq; ratione fieri vt crebritas antecedat magnitudinẽ. Verùm aĩaduertendũ eſt, me nõ dixiſſe ſolũ magnitudinẽ attẽperare plus q̃ crebritatẽ (nam hac ratione rectè profectò colligebatur, crebritatẽ ante magnitudinẽ fieri) ſed etiã meli⁹. Conſiſtit verò ratio melioris attẽperatiõis nõ ſolũ in maiori refrigerati õe, ſed in meliori expurgatione. Magna ventilatio minus pmittit ſuliginẽ colligi, an flãmã ſuffocari, q̃ celeritas & crebritas. Quod ergo apponebatur à minori attẽperatione incipiẽdũ eſt, verũ eſt atq; ſit certè ita, non tamen incipiendũ eſt à deteriori. Proinde non incipitur à crebritate ſed à minori magnitudine ſit q; progreſſus ad maiorem. Si pulſui dictis differentiis infra mediocritatẽ conſtituto calor creſcit, eodem ordine cõparantur tres differentiæ vſque ad mediocritatem naturalẽ, magnitudo ſcilicet primũ creſcit vſque ad mediocritatẽ, deinde celeritas, vltimo crebritas. Contraria ratione amitti differentiæ, cũ minuuntur. Nimirum eadã rõne qua differẽtia aliqua citi⁹ alia cõparatur, diuti⁹ etiã retinetur, ergo pulſ⁹ ſi auctior naturali ad naturalẽ venit, ſiue nãlis minuitur vſu decreſcẽte, primũ deponit crebritatẽ deĩde celeritatem vltimo magnitudinẽ. Verũ neque creſcendo neque decreſcendo differentia aliqua excedit mediocritatẽ, anteq̃ reliquæ mediocritatem attigerint. Nimirũ natura amat q̃ maxime differẽtias naturales: nõ ergo cõmutabit differentiam aliquã naturalẽ vt alias retineat quę nõ ſint naturales. Hĩc fit vt quod dictũ eſt de ordine cõparãdi & amittendi dictas differentias tunc quidẽ verũ ſit, cũ omnes differentiæ ſunt naturales, aut omnes præter naturam. Nam ſi ſtatuatur pulſus magnitudine mediocris tardior & rarior mediocri, & tunc incipiat calor creſcere, mutatio pulſus incipiet à celeritate deinde à crebritate, vltimo à magnitudine. Nã fiet naturalis celeritatis & crebritatis anteq̃ cõmutetur magnitudo. Si pulſus ſtatuatur magnitudine & celeritate naturalis, rariortñ naturali: & calor incipiat creſcere, cõmutatio pulſus incipiet à crebritate. Ita contingit cũ amittuntur differẽtiæ. Vt ſi ſtatuatur pulſ⁹ mediocriter creber celeriortñ & maior mediocri, & vſus ĩcipiat ḋ creſcere, remiſſio pulſus incipiet à celeritate. Si ſtatuatur celeritate etiam mediocris, incipiet remiſſio à magnitudine. Hæ differentiæ non poſſunt ab vna pulſatione ad proximã cauſa vſus ita mutari, vt mutatio ſentiri poſſit. Nam calor non poteſt tam repente ingruere, aut extingui, vt inæqualitas multorũ ictuum in magnitudine celeritate aut crebritate cauſa vſus ſentiatur. Neque enim ſi medicus accedat ad ægrotum, ac febris ſit in incremento, poſſit ſtatim id ſentire, ſentiens ſequentis ictus & proximi differentiam niſi hora vnã, aut non multo minùs interponat temporis, & manum rurſum admoueat. Itaque neque magnitudo neq; celeritas neq; crebritas creſcere poteſt in vno aut duobus ictibus, vt ſentiri poſſit. Conſtat vero Galeno fuiſſe ſermonẽ

Soluitur argum.

Cõtrariã rõne amittũtur pulſuũ differẽtiæ cũ minuuntur, quæ cõparantur cũcreſcunt.

Quæ dicta ſunt quo modo intelligẽda.

monẽ atq; adeò nolis etiam esse modo de magnitudine celeritate & crebritate quæ sentiuntur, vt argumentum vltimum, quod videbatur neruosum hac ratione dilutum sit. Nã si arteria agente mediam dilatationẽ calor incipiat crescere, certè cũ calor sensim crescat, non acceder reliquæ dilatarioni celeritas quę sentiri potest. Nam si vsus non potest inter duos pulsus differentiam, quæ sentiri posit celeritatis facere, multò minus inter partes eiusdem dilatationis faciet. Quòd si quæ tamẽ celeritas ei parti accedet (accedet enim aliqua etsi non sentiatur) ea statim ac arteria iustum dilatationis terminum cõpleuerit, cõmutabitur cũ magnitudine, quæ sola supererit, dum sola sufficiet. Iam verò illud argumentum, quo præceptorem meum vti solitum dixi ab experimento, & motus animalis ac vitalis comparatione ductum, nostram sententiam non euertit. Nam interest q̃ maximè inter motum animalem & vitalem Vitalis scilicet naturalis est, animalis est volũtarius quarè fit vt motui animali possit quiuis assuescere vt volet, pulsandi verò non est consuetudo sed natura. Quare cum omnium natura vna sit, consuetudines etiam cõtrariæ, fit vt pulsandi sit omnibus idem modus & eadem ratio, mouendi secundum voluntatem multiplex. Quòd verò proprium experimentum quis iactet minùs moueor, scio enim concursum causarum facere solitum rationem captandi experimenti difficilem & fallacem. Sed de hac quæstione hactenus.

Argu. vltimũ obiectũ Gale. soluitur.

Leonis argu. soluitur.

Caput undecimnm. An aliqua pulsus vehementia sit nimia, & præter naturam.

QVandoquidem Galenus primo libro De causis pulsuum in dubium vertit, An, sicut in magnitudine & reliquis differentiis: ita in vehementia sit mediocritas aliqua secundum naturam, vltra quam qui pulsus constiterit, iam præter naturam sit: & tamen sententiam propriam vix declarauit: Nos qd in hac quæstione sentiendum est, modò dicemus. Fuere, qui nullum vehementiæ gradũ posse esse præter naturam dicerent, ducti his rationibus: Quod est secundum naturã, illud est melius, & qd magis expeti debet: sed quò vehementior est pulsus, eò est melior. Siquidem vehementia pulsus ex sola virtutis vehementia fit: quæ quò magis constiterit, eò est melior. Vocant Galenum testem, qui vehemẽtiam pulsus propriam differentiam esse vehementiæ facultatis dicit: vt & duritiẽ pulsus duritiei arteriæ, non solum familiarem. Est tamen propriæ differẽtiæ ratio (quòd paulò antè diximus) vt à causa, cui est propria, semper fiat, & à nulla alia posit. Alii contrà sentiunt aliquam pulsus vehementiam esse nimiam, illud hac ratione probantes: Pulsus naturalis requirendus est in homine optimæ constitutionis, in optima ætate, tempestate, regione, & reliquis, quæ solent alterare, constituto, ab omnibus animi affectibus immuni: sed si hic idem subitò iascatur, aut corripiatur diaria febre, aut vinum bibat, robustiorem pulsum habebit. Igitur qui gradus vehementiæ additus est, non est naturalis. Nam si esset, in homine habente secundum naturam inueniretur potiùs quàm in febricitante. Qui contrariæ opinionis sunt, his ita respondent. In irato, & qui vinum bibit, aut diaria laborat febre, pulsus vehementiores videri: non esse tamen, sed æquè vehementes, maiores, & celeriores: magnitudinem autem cũ celeritate, speciem exhibere maioris vehementiæ. Galen⁹ huic quæstioni respondet, nil aliud, quàm in potu vini re vera fieri pulsus vehementiores, ex refectione scilicet, sanguinis, & spirituum: sed in ira videri magis. Quæstioni respondet nihil. Nos verò ex aliis Galeni locis quicquid hic dicat, apertè intelligimus, & ratione inuenimus in ira non videri modò, sed fieri etiam posse re vera vehementiores: & in diaria etiam febre, & potu vini: sed in vini potu duplici ratione, vt iam dicam: in reliquis, simplici: ac continuò aliquem gradum vehemẽtiæ in pulsu fieri posse præter naturam. Quod euidẽter intelliget qui illud non ignorabit, aliud esse, robustam esse actionẽ, aliud robustam esse facultatem. Nam facultates, quæ non agunt semper pro viribus & quantum pòssunt, vt ignis, possunt etiam si robustæ sint, imbecillas actiones edere, aut non tam vehementes, quam possent cũ extremo conatu. Quid enim phibet, vehementiorem luctatorem subuerti à debiliori, si minores altero apponit conatus? Igitur quando pulsandi virtus mouet pro ratione vsus, nõ pro viribus: potest vehemẽtiorẽ edere actionem, non aucta re vera, sed apponens maiores conatus. Nam aliud est maiores habere vires, aliud maiores vires accõmodare actioni: sed pulsantem virtutem, etiam si libera non sit, non tamen agere vsque ad extremum porentiæ disces: quoniam neque variata virtute, neque mutato instrumento ex sola vsus mutatione, mutatur pulsus magni-

Aliorũ sententia.

Autoris sententia & contr. decisio.

quorũdã opinio.

tudo. Nimirum animalis virtus pro arbitrio mouet: naturalis, pro ratione patientis, ad id quod agit: vitalis medio modo, non pro arbitrio, ſed pro ratione vſus. At verò fortaſſe dices, vehementiam actionis, ſolùm ex virtutis vehementia proficiſci: conatum verò, magnitudinem, & celeritatem poſſe facere: quæ, vt illi dicebant, vehementiæ exhibent ſpeciem. Quando ita dicis, quæro. Quid eſt, aliquam motionem eſſe vehementem, aut debilem? Non enim ſatis eſt, ſi dicas, ex vehementi virtute, aut debili fieri. Nam præterquàm quòd in noſtra diſputatione principium videaris petere, per efficientem cauſam non debes effectus eſſentiam definire. Oportet, ergo aliquid ipſi motioni ineſſe, quo vehemens ſit. Illud autem, dicente Galeno, eſt nil aliud, q̃ facile ſubuertere, quę contingit, aut ſubuerti. Velociter moueri, non in facili, aut difficili ſubuerſione eſt, ſed in longitudine aut breuitate morularum, quas in locis ſpatii corpus facit (ſi quid eorum quæ de motu ſecundum locum diximus, non ſumus obliti) ſed conatus maior, nõ ſolum facit moras, in locis, breues, ſed & addit robur actioni, quo minus qđ moueatur ſubuerti poſsit: nam tremulus ſenex, cùm nulla re vrgente, liber ambulat, tardius & imbecillius mouetur: ſi vero hic idem, aut impetentem taurum, aut inuadentes latrones fugiat, non modò celerius, ſed & vehemẽtius mouebitur. Non enim ſolum, minus morabitur in locis, ſed ab iis quæ offẽdet, ſubuertetur minus. Igitur ſtat noſtra opinio, nõ omnem vehementiam motus ex vehementia virtutis fieri, ſed conatum efficere poſſe, vt vehementior aut minus vehemens actio ſit. Quod præterquam quòd a nobis modò monſtratũ eſt, à Galeno multò antè eſt dictũ. Is, ſcilicet quarto De cauſis pulſuũ capite primo ita ſcripſit: Videtur enim claré pulſus in his viciſsim fieri languidus, & vehemens: non quòd tam repentè facultas in imbecillitatem variet, & robur: ſed quòd cum cauſis quæ illam moleſtant decertet. Tertio de cauſis capite octauo dormientiũ pulſus conſtrictionem vehemẽtiorem eſſe dilatatione: quia natura fumidum excrementum, quod copioſum colligitur, expellere vehementius auet. Tamen conſtat virtutem in ſe, non poſſe eſſe vehementiorem contrahendo, quam diſtendendo, ſed vehementiùs conari. Si igitur mõſtrauimus modum vehementiæ pulſus, non ſemper ſequi modum vehementiæ virtutis: ſed vehementiæ & conatus: Vehementia autem, quò maior eſt, eò ſit melior: conatus autẽ à re præter naturam augente vſum poſsit excitari: cõſtat cùm, aut propter diariam febrem, aut irã aut aliam quamlibet occaſionem pulſus vehementior fit: illum gradum qui ex vehementia fit, naturalem eſſe: qui verò ex conatu, poſſe eſſe præter naturam. Quid ergo? Nunquid vehemẽs pulſus proprius eſt vehementiæ virtutis: aut accuſandus eſt Galen⁹ quiita cenſuit? Nam videtur cum inuenta ſit alia cauſa ex qua poteſt pficiſci, familiaris eſſe, non proprius. Mihi indifferens eſt, dixerit ne Galenus, necne, modò ratio conſter. Nulli enim mortalium addictus ſum, neque in cuiuſque verba iurauí ſed veritati ſtudeo. Verũ illud videtur dicendum pro Galeno, & ne noſtra opinio, quæ & Galeni etiam eſt, alia eiuſdem autoris placita ſubuertat, nomine virtutis intelligi debere & conatum: non enim rationabile eſt, motum gignere aut immutare vires eas, quæ in corde ſunt, ſed quæ accommodantur ad actionem. Cæterum hæc quæſtio iam videtur finem conſequuta.

Gal. verba declarantur.

Caput duodecimum. De cauſis inæqualitatis pulſus.

NIhil eſt expetendum magis, in tradendis diſciplinis, aut addiſcendis, compendiaria quadam & breui methodo. Proinde nos omnia quæ de cauſis inæqualitatũ in pulſibus ſcribuntur à Galeno, quę quam multæ ſunt, conſiderantes, cum aliis neotericis, qui non aliter ac nos intellexere, breuẽ hanc doctrinam collegimus, ac nobis habemus.

Omnem inæqualitatem naſci ex vitio inſtrumentorum. Id quod citra quæſtionem nõ poteſt tranſigi: eſt enim quod obiiciãt, qui calũniis magis ſtudent, quàm doctrinæ. Secundo de præſagatiõe ex pulſibus capite quarto, hęc ſcripſit Galenus. Igitur de inequalibus omnibus pulſibus, hoc vniuerſim ſciẽdum eſt, quod in ſecundo libro De cauſis pulſuum oſtendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compreſsionibus inſtrumentorum, aut humorũ multitudine, ad facultatem collata, aut ex cordis inæquali intemperie conſtare. Conſtat verò, hæc omnia, vitia eſſe inſtrumẽtorum: ſũt ſiquidem inſtrumenta pulſus, cor & arteriæ. Si igitur in his oppilario vel cõpreſsio eſt, vel inæqualis intemperies, vel humorum multitudo facultatem grauans, conſtat vt inſtrumenta male habeant: itaque ſunt quatuor inſtrumentorum vitia, à quibus inequalis pulſus fit: cæterum ſine vitio inſtrumẽtorum nũquam fit inæqualis. Sunt qui argumententur inæqualem intemperiem male referri ad inſtru-

Prædicta autoris ſententia Gal. opinio eſt.

Oĩs inæqualitas ex vitio inſtrumẽtorũ naſcitur.

Obiectio diluitur

Digitized by Google

Obiectio soluitur.

ſtrumentorum vitium: cũ potius in vſu vitiũ ſit: ſi enim, dicunt, pars alia arteriæ calida eſt alia frigida, in vſu eſt inæqualitas. Sed hi mihi videntur putare, nullam intemperiem inæqualem poſſe inęqualem pulſum facere, præter eam, quæ in calido & frigido eſt: cum tamẽ ſi pars alia arteriæ humida eſt, alia ſicca, inæqualis ſoleat fieri pulſus, quia quæ humidior eſt, eſt ſtatim mollior, & proinde facilior motu: quæ ſiccior, durior, ac propterea tardioris motus: quod vitium inæqualis intemperies eſt, & nihil habet cũ vſu commune, ſed inſtrumentorum eſtantum. Quare ſi hæc intemperies inæqualis, eſt inſtrumentorum vitium conſtat quamcunque aliam fore. Nam hoc vnum q̃ ſcilicet, inæqualiter temperata ſunt, facit, vt ſit inſtrumentorum vitium. Quòd ad calidum, aut frigidum, facit vt vitium ſit, non inſtrumentorum tantum, ſed commune cũ vſu, qui etiã inæqualis eſt ſecũdũ diuerſas partes iſtrumẽtorum. Nam cum incaluit, altera arteriæ pars, & altera perfrigerata eſt, duplici de cauſa eſt pulſus diuerſus: & quia vſus in alia parte eſt auctus, in alia imminutus, & quia calida pars arteriæ eſt agilior, non aliter ac quæ humida ponebatur, frigida verò eſt motu difficilis. Ex quibus nullus nõ (arbitror) intelliget, quantumuis rudis, & imperit⁹, nõ fieri hanc inęqualitatem pulſus ſine vitio qd̃ ad inſtrumenta referatur meritò. Sed dices. Ergo febris & quæcunquè intemperies fiens, eſt vitium inſtrumenti. Nego. Nam inæqualitas in quacunquè qualitate poteſt eſſe tanta vt ſentiri poſsit, vt cum pars alia, magnitudinis quę percipiatur ſenſu, calida eſt, alia frigida vel alia quidem valde calida, alia non ita neque iuxta proportionem: & hæc eſt, vt diximus, vitium commune vſui & inſtrumento. Alia eſt intemperies, cuius inæqualitas, nõ eſt ppartes ſenſui ſubiectas, qualis cõtingit in omni temperie non facta: at què hæc, vitium eſt vſus, quia eſt intenſionis quę ſentitur: non inſtrumenti: quia eſt inæqualitatis quę nõ ſentitur, &, quãtum ſenſus aſſequitur, inſtrumẽta habent eodem modo. Quod ad inęqualem intemperiem attinet, ita habet. Eſt verò etiã difficile, quod de multitudine humorum, ad virtutẽ collata, dicebatur: videtur enim hoc facultatis vitium non inſtrumenti: tum quia hæc ĩbecillitas facultatis grauatæ dicitur paſſim à Galeno: tum etiam, quia quãtumuis expedita vaſa ſint, ſi virtus imbecillior eſt q̃ pro modo humoris, fiet inæqualitas in pulſu. Sed ſi quis rectè conſideret, intelliget non eſſe hoc vitium facultatis, magis quã inſtrumentorũ: ſed quemadmodum intemperiem inęqualẽ diximus, commune vitium vſus, & inſtrumẽtorum: ita hoc dicimus commune inſtrumẽtorum & facultatis. Nam quantumcunque conſtet facultas, ſi vaſa pleniora ſint, q̃ pro facultate, aliôquin non imbecilli, fiet inęqualitas in pulſu. Quòd ſi, vt dicis, debilis facultas mouet inęqualiter inſtrumenta ſatis expedita: nõ id fit, quia debilis eſt virtus, ſed quia inſtrumenta non ſunt illi proportione reſpondentia, vt ſi paruulus puer enſem vibrat, aliôqui nimium, trepidanter vibrabit. Quòd ſi quis te interroget, quid hunc puerum faciat trepidare. Pondus enſis, arbitror, reſpondebis: qm̃ mouet rem grauem, illi ſcilicet. Vis intelligere, vitium hoc rectè tribui inſtrumento, attende. Sit virtus illa, quam tu fingis, imbecilla, & da mihi inſtrumenta, tam expedita eſſe & leuia, vt imbecillam etiam facultatem non grauent: mouebit, arbitror, hæc virtus arterias æqualiter. Tunc adde pluſculum humoris in arteria, incipiet mouere inæqualiter, & tamen in virtute nihil eſt immutatum, ſed in inſtrumento: quia cum inſtrumenta ſunt proportione reſpondentia virtuti, etiam ſi virtus debilis ſit, mouet æqualiter: cum verò ea carent proportione, inæqualiter, etiam ſi ſit fortiſsima. Igitur cauſa huius inæqualitatis, non in fortitudine, aut languore facultatis, ſed in commoditate inſtrumentorum, aut incommoditate, eſt. Ergo hæc inæqualitas (vt nequè aliqua alia) non fit citra vitium inſtrumentorum, abſolutum aut ad aliquid. Stat itaque hæc aſſertio quam propoſui, omnem inæqualitatem eſſe ex vitio inſtrumentorũ. Fit enim ex oppilationibus compreſsionib⁹ aut humorum abundantia ad facultatem, aut inæquali cordis arteriarũ ve, intemperie. Oppilatio & compreſsio ſunt inſtrumentorũ tm̃. Multitudo ad facultatem, eſt vitium id ſtrumentorum commune cum facultate. Inæqualis intemperies, eſt vitium inſtrumentorum (dixi quæ inæqualis intẽperies hæc ſit, non enim eſt omnis) commune cum vſu. Tamen hoc quod modo diximus intelligendum eſt de pulſus inæqualitatibus quæ ſequuntur mutationẽ cauſarum continentium. Nam monſtratum eſt in nono capite huius libri, multam ſpecierũ pulſuum differentiam fieri (inter quas dixim⁹ vibrationem & alias inæquales) non ex mutatione cauſæ alicuius earum, quæ continentes dicuntur: quare ille neque ex vitio inſtrumentorum fient. Sed de hac quæſtione hæc ſufficiunt.

Diluitur obiectio altera.

Caput

Caput decimumtertium. An inordinatus pulsus sit deterior ordinato.

agitatur contro.

ORdo pulsus(quemadmodum secũdo De causis pulsuum capite decimo quarto dicitur)causam inæqualitatis firmam,& fixam esse:ordinis perturbatio non fixam designat. Quare pulsus ordinatus, neque naturã morbo,neque morbum naturæ,ostendit,prę ualere:neque ex bona potius, quam ex mala causa fit:sed ex causæ facientis inæqualitatem (monstratum enim antea est ordinem & contrarium,in solis inæqualibus considerari) fixi one,aut contrario. Proinde, docente eodem Galeno secundo de præsagatione ex pulsibus capite vltimo,ordo neque bonum neque malum significat. Sed bonos pulsus,meliores facit:malos,deteriores. Quoniam scilicet, ex fixione causæ fit:& bonus pulsus ex bona, malus ex mala causa nascitur. Constat autem,vt bonam causam,fixam esse,sit melius,prauam verò,deteri⁹. Hæc videtur Galeni esse doctrina, Sed contrà est,quod in eisdem capitib⁹ docet:nempe ordinem naturæ esse familiarem, ordinis perturbationẽ aduersam:quare ordo melior videtur esse ordinis perturbatione.

Quæ pro parte cõtraria sunt.

Quod etiam docuit Galenus tertio De crisibus capite nono,dicens. Vehementior igitur fit semper pulsus,& æqualior, atque ordinatior in optimis inclinationibus: debilior autẽ atque ĩordinatior,& inæqualis in mortalibus inclinationibus. Igitur ordo expetitur vt bonum signum:quare nõ sola fixione causę fit. Libello de pulsibus ad tyrones inquit. Minores igitur læsiões,inæquales & ordinatos: maiores,inæquales pulsus atque inordinatos efficiunt. Consistit itaque hæc controuersia, in ipsius Galeni verbis; quam ita censeo dirimendam. Causa aliqua naturalis dicitur, aut quia humão corpori est naturalis,aut quia talis est absolutè. Sunt nobis naturales causę: vtutes ĩalis,&nãlis & vitalis,& singulæ suarũ operationum,& spiritus & calor,qui has conseruant,& causæ etiam quæ non naturales appellantur,fiunt quasi naturales,cum contingit ipsas vtiles esse. Præter naturam nos afficiunt,& propterea causæ præter naturam sunt mutationis pulsus humor putris, & morbus & alia sympromata. Tamen morbus & putris humor absolutè naturales causæ suorum effectuũ sunt. Vt ignis est naturalis causa vstionis. Non enim minùs secundum naturã humor putris calfacit,& trahit ad putredinem: quàm ignis vrit. Operari cum certo ordine, non tantùm naturæ nostræ: sed omni etiam naturali agenti est proprium. Omnes enim naturales operationes sunt ordinatæ. Quare non tantum boni pulsus,qui à naturali nobis causa sunt cum ordine fiunt:sed pessimi, qui à causa præter naturam superante, cùm iam hæc contrarias causas plurimum vicerit, & confirmata sit. Galenus loco citato capite,inquam,quatuordecimo secundi De causis pulsuum de causa naturali nobis loquebatur, vt docet ipsa verborum series. Cęterùm familiarem esse dixit naturæ ordinem: quod nos concedimus : non tamen propriũ: nam & praua causa, quando naturam plurimùm vicit,cum ordine permutat. Cur ergo in mortalibus inclinationibus non fit ordinatus, sed inordinatior, vt dicitur tertio de crisibus? Quoniam ordo potest permutari cum contrario facta mutatione in meli⁹, aut ĩ deterius .Gratia exempli. Pulsus, qui post quinque æquales ictus vno intermittitur , atque ita deinceps per senos motus facit circuitus, potest hunc ordinem permutare in secundo circuitu, vel paucioribus motibus interpositis,vel pluribus. Si primum, deterior fit: si secundum, melior. Tamen vtcunque fiat,permutat ordinem. Sed ex longioribus interuallis deficere, minùs malum est,quàm ex breuioribus . Ergo ordinatus lęthalis ex ratione fit,vt cum prope mortem est homo, inordinatior fiat, facta permutatione in deterius. Quocunque enim ordinato est alius inordinatus deterior, qui ex illo fit, facta in peius commutatione. Ad tyrones rudiori minerua consultò loquebatur Galenus. Sed ita possunt illius verba declarari:maiores noxæ faciunt inæquales inordinatos, quando inuertitur ordo facta in deterius mutatione.

Contro. ĕciditur

Caput decimumquartum. Vtrum sit aliquis pulsus amatorius.

OMnes animi affectus permutant modum pulsus: &, vt paulò antè diximus iuxta mentem Galeni, sunt singulis suę differentię quibus cognoscuntur : ira scilicet altum & vehementem facit : gaudium magnum & non væhementem:timor & mœstitia paruum, & debilem. Amor igitur , cùm sit animæ affectus , proprias quoque habebit pulsus differentias , quibus amatorius pulsus constituatur . Prætereà referente Galeno libello De prænotione capite sexto, Erasistratus deprehendit adolescẽtis cuiusdã amorẽ

Contra gitatur

Digitized by Google

amorem illius arterias attrectando. Quod, vt multi philosophi, quibus cum eo loci, disputatio erat Galeno, dicebant, non aliter fecit, quã animaduertens arterias amatorio modò pulsare. Galenus etiam ipse ex pulsus permutationibus cognouit cuiusdam Iusti nomine vxorem amare. Quod qua ratione fieri possit, nisi pulsus sit differentia aliqua amorem significans? Sed contrà est, quod nequè Galenus, nequè alius quisquam eorum, qui diffusè de pulsibus scripserunt, de tali pulsus specie est locutus, quam non prætermisisset, qui de alio rum affectuum non adeò insignium pulsibus disputauerat. Adde Galenũ ipsum caput sextum libri De prænotione his verbis concludere: Nugæ igitur magnæ sunt pulsus amatorio modo moueri, eorum qui nesciunt, nullũ pulsum amorem indicare. Controuersia igitur ita est constituta. Cuius decisio ex natura ipsius amoris pendet. Hæc enim per seipsa ostendit, qua ratione pulsus ab amore permutentur. Si omnia quæ de amore à Platone, & aliis probatissimis philosophis scripta sunt, forẽt modò recensenda, iustus liber in sola hac tractatione insumeretur. Sed, cùm modò non vnicam philosophiæ partem susceperimus pertractandam: sed in multiplicib⁹ & variis quæstionibus, stilum exerceamus: illud tantum d amore dicere erit tempestiuum, quod ad quæstionis modo propositæ dissolutionem videbitur esse omninò necessarium. Est verò necessarium, quantum intelligo, scire cuius potentiæ sit affectus, amor, & in quam rem feratur & qui per amorem conringat membrorũ principalium consensus. Methodum inuestigandi amoris substantiam præstat Galenus quarto de placitis Hippocratis & Platonis, ita dicens: Passio enim, qualis est amor, aut iudiciũ quoddam est, aut iudiciis succedens, aut motus quidam concupiscentis facultatis. Ita etiã ira, aut iudicium, aut quædam succedens irrationalis passio. Hæc Galenus. Ex quibus verbis constat, amorem esse, aut iudicium, quod fertur de re amata, aut appetitum, qui iudiciũ consequitur. Sed cuiuis constat, amorem ad appetitum magis referri, quàm ad iudicium. Esseque appetitum quendam rei quæ amatur. Est igitur amor potentiæ appetentis motus, aut affectus. Affectum enim aut motum nomines nihil refert. Cum verò duplex sit appetitus: alter rationalis, alter irrationalis: fiet hinc duplex amoris species. Vterq; verò amor à contemplatione incipit. Omnis enim appetentia ex cognitione rei, quæ expetitur sub ratione aliqua, quæ potentiam appetentem allicit, proficiscitur. Est verò ea species, sub qua anima amantis irretitur, species pulchri. Nã, vt permutata imaginatione ab specie contemptus immeritò accepti, excitatur cor irâ ad vindictæ prosequutionẽ, & apprehendente imaginatione aliquid sub ratione terribilis moueatur timore: ita apprehendente sub ratione pulchri, mouetur appetendi potentia ad fructum. Amor igitur generatur in appetitu nõ nunquam rationali, qui in cerebro residet, nõ nunquam irrationali, qui in hepate. Fertur in pulchrum, vt in rem soli ipsi obiectam. Species pulchri hauritur externo sensu, oculis videlicet, aut auribus: aut concipitur mente. De pulchro disputauit amplissimè Plato in eo dialogo, cui Hypias, aut De pulchro titulus est, & in Phædro. Vbi, postquam mille sophistarũ errores refutauit, quò veram rationem pulchritudinis inueniret, tandem ad finem capitis ex confutationibus colligit, esse gratiã quãdam, quæ rebus inest, visum, auditum, mentẽque delectans. Est igitur pulchritudo quod dam accidẽs, quod per purissimos sensus, mẽtem maximè delectat. Sunt verò visus & auditus perfectissimi sensus à materiæ conditionibus aliquantò remotiores, & minimè omnium terrei. Proinde, vt Galenus docet primo De causis symptomatum, minimè omnium voluptate, aut dolore afficiuntur. Itaque quod gustum, olfactum, tactúmue delectat, vt sapores, odores, & lasciuię voluptuosa quædam accidentia sunt: sed non pulchra. In picturis, aut veris formis aspectabilibus, & in musica, & in bonis quæ mente concipiuntur est pulchritudo. Est enim in his oĩbus concentus quidam, & proportio diuinam magis sapiens harmoniam. Cùm igitur hoc amori sit obiectum, contingunt duo: alterum, vt amor solum auribus, & oculis hauriatur, & vt præter formæ pulchritudinem, nihil magis quàm musica, animos conciliet. Hæc de re amori obiecta. Colligitigitur ea potentia', quam existimatiuam vocant, Latinis ratio dicta, aliquid pulchaum esse, vnde nascitur statim appetentia. Appetit verò is qui hac pulchri forma irretitus est amans, fieri totus, id quod amat, & quale est pulchrum, talis potentia ad amorem excitatur. Expetitur enim nunc animæ pulchrum: amatur scilicet homo propter sapientiam, virtutem, aut aliam mentis pulchritudinem: amatur ardentissimè: cæterum hic amor rationalis appetitus est motus. Expetitur corporis proceritas, aut faciei formosus aspectus, sensus statim excitatur appetitus, qui in hepate est, hic enim carneis his bonis frui

Quæ pro parte cõtraria sũt

De amore quod ad contr. decisionẽ attinet.

Quid pulchrũ ex Platone.

Ámãs in id quod amattũr formari appetit.

potest

potest. Sed quid expetit illud quod amori ꝓpriũ est, in rẽ quæ amatur trãsformari. Quod declarauit arthemisia Mausoli vxor, quæ mariti, quẽ depibat, demortui, corpus in cineres redegit, & cineres potu hausit. Hoc expetit omnis amans, fieri, scilicet, id quod amat.

Quod quia, vt vult, cõsequi non potest, appetit cõsequi, vt potest: cõsequuntur illud rationalis appetitus & irrationalis, non eodẽ modo. Rationalis scilicet, animam animę magis, irrationalis, corpus corpori idem fieri expetit. Quoniam verò neque anima in animã perfectè migrare potest: neque in corp⁹ aliud corpus: rationalis appetitus præcipuas animę potentias, inter quas voluntatem maximè amantis & amati componit: amans, scilicet, quoniam ipse ardet magis, se amari voluntati libentiùs subdit: vnde idem velle & idem nolle, de eisdem cogitare ipsorũ animas quodammodo vnicam esse facit. Irrationalis, cõmistis seminib⁹, corpora ambo seipsis mutuò facit commiscere, commiscentur nempè quodam modo, concursu seminum, ambo corpora, vel in ipsis seminibus: quoniam, vt non nulli dicunt, decisa sunt de toto corpore: vel in prole: quoniam ex his prodit filius, quẽ veluti commissis simul corporibus paterno & materno factum esse, similitudo quæ cũ vtroque est, apertè declarat. Ipsa ergo genitura est quæ per hunc sordidum amorem turget, quæ spumosa est, & alba substantia: vnde poëtæ, Venerem ex maris spuma procreatam esse cecinerunt: proinde cupidinem genuisse: quoniã, vt inquit Plato in Timæo, quibus redundans est per ossa medulla, his sunt maximè libidinosi, & vulgari hoc amore sæpius capiũtur. Mõstratum verò à nobis est in secundo huius operis libro, genituram esse substantiã omninò medullæ similem. Cum igitur iam furit ven⁹ veluti ab ipetu matori, trahitur obcæcata mẽs & quæ belluina potentia iubet, hæc cupit ipse intellectus. Sed cor interim quid patitur (nã huc hæc omnia tendebãt) cum obcæcata mẽs iam quę lascina sunt cupit, hæc cupido à vene reorta mille varios affectus ad cor eiaculatur quare illud miris modis facit perturbari. Necesse est, amantem nunc irasci: nunc contrà supplicem fieri: nunc gaudere: nunc mœrere: & eãdem non rarò, de causa: est perpetuò inter spem & timorem constitutus. Nam, vt reliqua omittam, statim ex amore nascitur zelotypia, atque cum ea, spes, desperatio, furor, timor: tam est instabilis eius mens. Ex his quæ retulimus, orta est fabula, quam Aristophanes in conuiuio Platonis narrat: homines, scilicet, à principio factos fuisse à diis ĩmortalib⁹ duplices: deinde, qm̃ quatuor brachiis & quatuor pedib⁹ innixi, velocissimi, & fortissimi deos irritauerant, ꝓpter superbiam scissi sũt, & ex vno, duo facti: qui verò scissi fuerant, amore deindè seipsos quæritabant, quò vniré-tur: vniunturque proindè, qm̃ cũ scissi sint, integrifieri expetunt: tamen non, vt antequã scinderentur, copulantur, sed contrario modo: quoniã capita ità illis cõtorta sunt, quo facies vulneratam partem spectaret: genitalia etiam ex natibus ad partem anteriorem transiata sunt. Qua fabula nihil aliud significari intelligo, quàm hominem à principio, ex intellectu & appetitu constare, & hæc sibi vnita esse & consona: deinde per superbiã, vt & per quoduis aliud peccatum, rationem ab appetitu, & appetitum à ratione separari: verùm amore coniungi iterum: sed contrario modo, ac primo fuerant: nam vnita erant primum: quoniam appetitus parebat rationi: in amore autem, quoniam appetitus rationi imperat, & obcæcata mens, potentiæ concupiscibili, quæ sibi à natura fuerat in seruitutem mancipata, obtemperat. Est igitur amor, appetentis potentiæ affectus, nunc rationalis, nunc irrationalis. Obiectũ amoris, est pulchrum. Perturbatur mille modis cor, ex compassione animalis potentiæ, quæ in vulgari amore, appetenti seruit. Hinc facilè est cuiuis intelligere, quod Galenus, primo Prognostici commentario quinto dicit, amãtes humanam pati, nõ diuinam, affectionem: nisi (inquit) quis credẽs iis, qui fabulantur, putet dæmonem quẽdam pusillum, recens natum, gerẽtem ardentes faces, homines quosdam in hanc agere affectionem. Cæterùm omnia quæ à poëtis dicuntur fabulosè, etiam nobis tacentibus, ex his, quæ hactenus physicè dicta sunt, quiuis intelliget. Sed ex his, quæ diximus duo fiunt. Primũ nõ sine ratione amorem à medicis, vt melancholiæ quãdam speciem curari. Maximum enim malum quod in hoc affectu contingit, & quo soluto statim noxi⁹ soluetur amor, est illa mẽtis obcæcatio, quam retulimus. Fit etiam iam manifestum, nullum esse pulsum amatorium (huc enim omnia tendebant, quanquam plurimum digtessi sumus: quoniam de amore, aut omninò est tacendum, aut dicenda multa) nam amor non est cordis affectus: sed cerebri, si rationalis est: iecoris, si turpis: cor tantũ patiens per consensum mille affectibus diuersè trahitur. Verùm propriam non habet differentiam. Qua ergo ratione cognouit Galen⁹, amare Iusti vxorem? Quoniam audito nomi-

Quid patiatur cor in hisqui amore ardent.

Amatorius pulsus nullus est.

ne

ne Pyladis ad omnem inæqualitatem pulſus trahebantur ex animi perturbatione: non aliter quàm in eodem libro De prænotione capite ſeptimo inquit, ſe expulſu vaticinatum fuiſſe Cyrillum puerum, cibum occultaſſe, quem digrediente matre ingereret, ſcilicet ex conturbatione pueri. Hac etiam ratione putã dũ eſt Eraſiſtratum adoleſcentem amare cõperiſſe. Vndè iam etiam luce clarius fit, quod nona quæſtione monſtrare nitebamur, animi affectus per ſe mutare pulſus, non ſolum per cauſas continentes: nam vxori Iuſti, audito nomine Pyladis, neque permutatus eſt vſus, neque inſtrumenta, neque virtus: ſed perturbata eſt anima, ac proinde pulſus diuerſe motus, vt anima ipſa amore Pyladis diuerſe trahebatur. Eſt igitur nullus pulſus amatorius, quanquàm amor ex pulſu deprehendatur.

Caput decimumquintum. De pulſu Autumni.

ANni tempus eſt in numero rerum nõ naturalium, quæ pulſus permutant. Galenus propterea libello Ad tyrones ſcripto capite decimo docet, quæ tempora quales pulſuum differentiæ conſequantur. Quod caput explicatur ab eodem autore, capite quinto tertii De cauſis pulſuum. Quæ loca in reliquis omnibus ſatis citra controuerſiam recipiuntur ab aliis autoribus. Cæterùm quod illic de pulſu autũni dicitur, non caret multa contradictione, inquit enim Galenus, in medio autumni tales eſſe pulſ⁹, quales in medio vere: vehemẽtiſſimos ſcilicet & maximos, vt in anni temporibus, in celeritate & crebritate moderatos. Cuius hæc eſt ratio. In media hyeme & media æſtate, extremæ ſunt ratiõe aëris ambientis intemperies: quare in vtroq; horum temporum extremè fit pulſus imbecillis: ab vno horũ temporum ad alterum, quæ maximè inuicem diſtant, inclinante altero ad frigus, altero ad calorem, per medias alterationes commutatio fit: ergo quæ ab vtriſq; horum æqualiter diſtant, ſimiles in pulſu faciũt mutationes. Quare pulſus autumni medii, ſimilis omninò ſit oportet pulſui medii veris. Fit. n. hyẽs ex æſtate p autũnũ: vt p ver hyẽs tranſit in æſtatem. Huic opinioni cõtrarii ſũt Auicenna, & Auerroës, qui pulſum autumni diuerſum eſſe, ad debilitatem inclinantem putant. Dicitur ab illis pulſus diuerſus (ne q̃s in nominibus hæreat) inæqualis in magnitudine, velocitate, & frequentia, ſecundum diuerſas partes temporis. Illorum ratio hæc eſt: Tempus hoc non eſt perpetuò ſui ſimile: ſed modò calidum modò frigidũ. Id quod ex eodem Galeno licet colligere primo libro De tẽperamentis, & ex Hippocrate tertia particula Aphoriſmorum aphoriſmo quarto: vbi inquit. Si eadem die modò calor, modò frigus fit. Prætereà, in hac tempeſtate virtutes omnes imbecillæ ſunt: cùm propter multiformẽ temperiem & inconſtantiam temporis: tum etiam quia tales ex præcedente æſtate relictæ ſunt: propterea periculoſi morbi fiunt, inconſtantes, difficilis iudicii, mali moris: ergo ſi virtus eſt imbecillis, & vſus qui in calido & frigido conſiſtit, diuerſus, quãrum in ipſo tempore agitur, debiles erunt pulſus: non ſemper e iiſdem magnitudinis, velocitatis, & frequentiæ: ſed in his diuerſi. Prætereà Hippocrates prima particula Aphoriſmorum, hyemẽ cõfert cum vere hac in re, quòd homines meliꝰ in his temporibus cibos ferunt: autumnum cum æſtate: quoniam in his deterius. Qua ergo ratione tempora, quæ extremè contrariis conferuntur, in permutandis pulſibus inueniuntur adeò ſimilia modò? Nonnulli argumentis his conuicti, contẽdunt locum illũ ad tyrones, ſuppoſititium eſſe, non Galeni. Ego verò non crediderim, ſententiam quæ adhibita ratione profertur & rurſus repetitur ab eodem autore tertio De cauſis cum longa commentatione, ſuppoſititiam eſſe: ſed Galenum lapſum fuiſſe, atquè Auicennam, & Auerroẽ hac in parte meliùs ſenſiſſe: eſt enim Galeni me nullus magis ſtudioſus: cæterum veritati neminem præfero: intelligens nulla de re maiori cum libertate agi debere, quàm de his controuerſiis, quæ in diſciplinis inueniuntur quod nos ita facimus, nihil credentes, niſi qd aut euidenti, aut probabili admodum ratione fuerit confirmatum. Dat nobis hanc facultatem philoſophia.

De pulſu autũni Gal. ſententia.

Auicẽ. et Auerroes gal. contrarii.

probatur Auicẽ. ſẽtentia.

Caput decimumſextum. De pulſu inflammationum.

DIctum eſt à Galeno libello ſcripto ad tyrones & rurſus quarto De cauſis pulſuum capite. 6. omnem inflammationem habere pulſum veluti ſerratum, & proinde durum, Tamen hic idem paulò infra. cap. De peripneumonia, quæ pulmonis eſt inflammatio. Peripneumonicorum, inquit, magn. eſt pulſus & fluctuoſũ quid habẽs, & languidus, molliſque. Lethargus, etiam cum eſt firmaꝰ

in

in cerebro, est tumor præter naturã, in quo vt in peripneumonia molles fiũt pulsus. Sũt qui nodum huncita soluunt habere inflammationem quãcunquè in quocunque membro sit, pulsum durum. Quandoquidem, vt Galenus inquit, necesse est, quancunquè inflãmationem comitari duo hæc, calorem & tensionem, quæ necessariò duritiem efficient, alterum desiccando, alterum tendendo: dictũ tamẽ esse pulsum peripneumonicorum & lethargicorum mollem, nò ꝙ mollis reuera sit, sed ꝙ minus durus pulsibus inflammationũ consistentium in aliis membris: nã, dicunt, ꝓpterea letharg⁹ & peripneumonia habẽt pulsus molles, quod laxa membra sunt, & mollia quæ proinde tensionem non possunt facere. Sed quanquam inflammatio in molli membro non adeo tendat arterias, quàm in duro, tamen quod emolliat non est. Non enim est dubium, quin ipsa pulmonis caro, cum inflãmatione laborat, minus laxa sit, quàm cũ nullo laborat malo. Igitur pulsus ab illius inflãmatione quanquàm nõ adeò induretur, quã ab inflammationibus aliis, tamen non emollietur. Addunt intelligi posse ex dictis eiusdẽ autoris, pulsus hos peripneumonicorum & lethargicorum nõ esse molles simpliciter. Quoniam addidit: Est cum hic pulsus dicrot⁹ fiat. Id quod dicunt, non contingere, si molles essent harum inflammationum pulsus cum dicrotum oporteat esse insigniter durum. Sed videntur mihi qui ita interpretantur iniurii in Galenum, diligentissimo enarratori imponẽtes comparationem abusiuam, quasi foret admodùm graue dictu, aut difficile, peripneumoniæ pulsus, vt lethargicorum non tã duri sunt, quàm inflammationum in aliis membris, ac non potiùs languidi & molles. Monuerat enim sæpe Galenus multò antè nomina hæc, cum ita dicerentur, referri ad mediocrẽ. A qua lege si semel tam apertè recessisset, totam artem quam de pulsibus scripserat, vna dictiuncula reddidisset obscuram, & ineptã. Quare egonõ ita interpretor, sed inflãmationibus omnibus communem esse pulsum durum ratione essentiæ inflammationis, caloris inquam & tensionis. Cæterùm non esse ꝓprium. Quin potiùs fieri posse, ex alia causa, quæ cum inflammatione coniũgatur, vt pulsus ad contrarium transferantur, & sint molles: quod vel ipsa litera declarat. Quominùs est in quo hereat quisquã. φλεγμονῆς σφυγμὸς ὁμενκοινὸς ἁπάσης οἷον ἐμπρίων ἐστί. id est flegmonis autem pulsus, qui omnis est communis, est vt serrat⁹. Dictum est, qui communis est omnis, inflammationis scilicet, quasi alius sit cuiusquè proprius. Est verò hic communis quia inflammationem quà est inflammatio consequitur, nisi maior aliqua vis sit, quæ ad contrarium transferat, vt in peripneumonia esset propter calorem & tensionem dur⁹ pulsus, sed quia hæc cum in laxum incidunt membrum paruam possunt in arteriis tensionem facere, & coniungitur ferè semper cum peripneumonia causa alia maior emolliendi, puta fluxio pituitosa, cui etiam fauet mẽbri natura: fit vt pulsus mollis simpliciter fiat, nõ solùm minùs durus. Quod apertissimè docuit ipsemet Galenus quinto De locis patientibus. cap. 2. tractans hunc eundem locum. Vbi ita scripsit. Pulsus autem tibi potissimum indicabit, nunquid cingens membrana, an cõtingentes ipsam musculi patiantur, nam musculi minus, cingẽs verò membrana magis, & tendit, & duram exhibet arteriam. Vt in peripneumonia nulla penitus apparet huiusmodi durities. Ecce vt simpliciter sit mollis, non durus simpliciter ad alios mollis, vt illi interp̃tantur. Diximus, itaque, causam quòd durus pulsus non fiat, in laxitate esse membri, sed quòd fiat mollis nõ in hac, sed influxione pituitosa. Sed quoniam hæc, quanquàm ferè sẽper sit in hoc affectu, fieri tamen potest vt aliquando non sit, sed biliosa, fit vt nonnunquã pulsus peripneumonicorum non sit mollis, sed aliquando dicrotus, non aliter ac lethargi pulsus aliquando dicrotus est, & pulsus pleuriticorum nõnunquàm fluctuosum quiddã habens & molle. Sed doctrina est de eis quæ ferè semper ex ratione apparent. Rara hęc nõ eam subuertunt. Sed quoniam plæraque alia deduxit Galenus ad summam perspicuitatẽ, & nos ea tantum quæ sunt in cõtrouersia cõstituta suscepimus pertractanda, de pulsibus non dicemus plura, sed de vrinis aliquot controuersias reliqua huius sermonis pars continebit: si tãtillum de febrium pulsibus addiderimus.

Quorundã opinio

Autoris sentẽtia.

Caput decimumseptimum. De febrium pulsibus.

Est sub Galeni nomine libell⁹ quidam qui De typis inscribitur, in quo ita scriptum est: Pulsus autem tertiana laborantibus exiguus & frequens superuenit. Atque hoc capite tertio. Rursus capite quinto. Pulsus autem tertiana laborantibus non adeò exiguus mag-

magnitudine ſuperuenit quantum quartana occupatis: neq; euſq; adeo ĩtumorem attollitur, quantum quotidianę febri accidit. Itaq; tertianę pulſum, minorem, pulſu quotidianæ, maiorem quartanæ pulſu affirmat. Tamen primo Ad Glauconem capite ſeptimo, maximum vt in putridis febribus, eſſe pulſum tertianæ, minimum, quotidianæ, mediocrem, quartanæ, his verbis dixit: Sed & his multò minores ſunt pulſus pulſibus quartanarum, quàm illi pulſibus tertianarum. Quidam hanc controuerſiam non dirimunt: ſed effugiunt, negantes Galeni eſſe libellum illũ. Ego verò, quandoquidem librum ſub Galeni nomine, negante adhuc nullo video deferri, & video Galenum libro de differentia febrium pluries aſſerentem ſcripſiſſe ſe de typis, aliter excogitaui: quod ipſa Galeni verba antecedentia & ſubſequentia, in vtriſque locis, & ratio vera videtur ſuggeſsiſſe. Illud quod in libello De typis à Galeno ſcriptum eſt, in acceſsionum principiis, rigore ſcilicet aut horrore, eſſe verũ: quod primo ad Glauconem, in ipſis febribus: nam grauiſsima inuaſio eſt tertianæ &, pinde maximè refugit vir ad profunda: minimè grauis, quotidianæ: media quartanæ. In febribus, qui maximè riguerunt, maximè ardent: minimè qui mĩnus: ac proinde, qui minimus pulſus fuit inuaſione, maximus eſſet in febre: minimus, q̃ maxim⁹. Itaque cum tertianæ inuadunt omnium minimus fierer pulſus, vt per febrem eſt maximus. Niſi durities arteriæ cum frigido affectu faceret vt minor eriam ſit in principio quartanæ. Eſt itaque in inuaſione tertianarum minor quàm in quotidianarum. Quanquàm in illis magnitudo citius recuperatur, quàm in aliis. Quod Gale. docuit ſecundo De differẽtia febrium. cap. quarto, ita ſcribens. Inæquales verò ac magis debiles (loquitur de quotidiana) paruosque efficit pulſus quum primum febres inuadunt & in primis incrementis. Fiunt vtique & in biliosa febre in acceſsionum principiis ſingula iam dicta circa pulſum ſymptomata, ſed in illa ſtatim ſedantur, tum alia, tum etiam inæquaelitas. Eſt etiam in febrium pulſibus illud valde difficile, quòd Galenus inæqualitatis cuiuſdam meminit, multis in locis, quàm febrium omnium dicit propriam. Primò De arte curandi Ad Glauconem capite De ſignis tertianæ ita inquit: Quòd ſi inter hæc à febre quieuerit homo, hac, inquàm, quæ in motu eſt, & omnibus nota: propria verò febrium inæqualitas in arteriarum motu relinquatur. Dicit itaque inæqualitatem quandam, febrium propriam. Tamen ſiqua eſſet propria febrium, neceſſe eſſet in omni febre eſſe inæqualitatem: nam quod proprium febrium eſt, neceſſariò febribus omnibus ineſt, cùm oẽs conueniant in febris ratione. Quod manifeſti⁹ intelliges ex his eiuſdẽ capitis verbis: Tertianis ſunt pulſus oĩs inæqualitatis pterquam febrilis expertes. Huic itaque etiam febri ineſſe dicit illam inęqualitatem, quàm dicit febrilem. Sed hac ratione diariis quoque febribus oporteret inæqualitatem pulſus adeſſe: febrilia enim accidentia omnibus febribus adſint neceſſe eſt: quas tamen conſtat, non alia ratione ſeparari à putridis, quã quòd nullum habeant putredinis ſignum, ſed ſolius accenſi caloris: quòd ad ſolum actum vſum pertinet: quem ſolum permutare pulſus ad maiores, velociores, ac frequentiores patet: non item ad inæquales: cum nullum vitium habeat vſus cum inſtrumentis commune. Hanc inæqualitatem febrilem dictam, multi ex ipſo Galeno interpretantur eſſe inæqualitatem in eodem ictu ſecundum eandem partem arteriæ: ſed ſecundum diuerſas partes eiuſdem dilatationis, moueri enim in febribus arteriam velociùs, quàm extra febres: atqui hoc non æqualiter: ſed dilatationis principium habere velociùs: in medio dilatationis velocitatem amittere ad finem rurſus illam recuperare. Atqui hoc dicunt ineſſe omni febrium generi. Quod innuit Galenus primo De arte curandi Ad Glauconem cap. 6. dicens. Et ipſius inæqualitas vnius motus in quartana febre, eius formam oſtendit: nam cõem oĩum febriũ in vno pulſu arterię inæqualitate, in hac manifeſtã admodũ inuenias: multò. n. velociùs principiũ finẽq; mot⁹ inuenies, quã mediũ. Quartò etiã De cauſis pulſnũ cap. 14. Etenim febriũ propriũ in celeritate ſymptoma hic obtinet admodũ manifeſtè in vtroq; termino diſtẽtionis, ſcipuè externo. Hanc igitur dicũt inæqualitatẽ oĩbus febribus communem. Quorum ſententiam ego probo: quòd ſcilicet hæc ſit, quàm Galenus dicit inæqualitatem febrilem. Tamen cùm Galenus hanc dicit inæqualitatem febribus omnibus communem, de febribus omnibus putridis dictum intelligo. Nam ephemerarum pulſus non neceſſe eſt habere hanc inæqualitatem. Quod Galenus apertè dixit capite ſecundo, primi ad Glauconem, diſſerens de dignoſcendis ephemeris febribus, his verbis: Cùm pulſus nullum inflãmationis ſignũ habuerit

Contr. de ciditur.

Quorum dã opinio

Auteris ſentẽtia.

Contr. altera de ꝓpria febriũ inæqualitate.

neque omninò inæqualitas in vna arteriæ cõ pulsione apparuerit: aut si hoc affuerit, omninò sit imbecille. Quod enim additum est, Si hoc affuerit omninò sit imbecille, propter nõ nullas diariarum dictum puto, in quibus ex causa fit, vt aliquo modo arterias permutent vt putridæ: quales sunt quæ ex bubonibus, & quæ ex nimia obstructiõe cutis. Nã quę ex ira aut exercitatiõe, aut cõsimilib⁹ causis ortũ habent, omninò habent nullam talem inæqualitatem. Nam vt videre licet apud Galenum secundo de causis pulsuum capite quinto -oriuntur perpetuò hi pulsus ex obstructionibus quibusdam, & constrictionibus.
Cùm igitur in talibus febribus, nulla compressionis neque obstructionis occasio sit: constat inæqualitatem illam, commune febrib⁹ oĩb⁹ putridis signum haberi debere. Cętera quę de febrium pulsibus dicuntur à Galeno, non sũt in controuersia constituta. Quare de vrinis iã dicemus: atque omnium primò, quid sit, & quo pacto subeat in vesicam.

Caput decimumoctauum. Quid sit vrina.

quorũdã opinio.

QVibusdam videtur ex solo potu cũ modica bilis permixtione lotium fieri, neque aliam habere substantiam, neque aliam generationem, suasis nonnullis Galeni locis, quæ id videntur apertè continere, Decimo De simplicium medicamentorum facultate capite. 13. inquit: Sudor, vnus hic etiam est humorum in animantis corpore prouenientium, eandem habens materiam, & eũdem generationis modum, quem vrinæ: siquidem vtrique ex bibito humore constat generatio, excalfacto simul in corpore, & biliosæ nonnihil substantiæ adepto. Libello De atra bile capit. secundo. Sanè enim rationi cõsentaneum est, vel ex potu fieri quicquam cũ sanguine in iecore genito: quod postea nõ per vrinas modò excernatur: verum per sudores quoque. Ecce vt in his duobus locis dicat Galenus, potum esse sudoris & vrinę materiam. Quarto De vsu partiũ capite quarto ita scripsit. Nequè enim ex ventriculo in venas commodè assumi poterat succus iam ex cibis factus nequè facilè transgredi venas, quæ sunt in hepate, & multę & angustæ: nisi tenuis quidam & aqueus humor, tanquàm vehiculum fuisset ei admistus. Huncitaquè vsum præstat animalibus aqua: siquidem ex ea nutriri nulla particula potest. Distribui verò ex ventre, quod nutriturum est, non poterat nisi deductum fuisset à quopiam ita liquido.
Hos igitur tenues humores, postquàm suum opus expleuere, non oportet amplius manere in corpore, onus alienum venis futuros: & huius vtilitatis gratià, renes facti sunt instrumenta caua, osculis aliis attrahentia aliis autem emittentia tenue hoc & aqueum excrementum. Adiacent autem vtrinque ipsi venę caue, parum sub hepate. Hæc illo in loco, quibus apertè docet, potus vsum esse traducere chylum per hepar: & renum trahere ad se potum, cum vltra hepar iam esset perfũctus suo munere, ne sanguis dilutus sit, & sero plen⁹. Primo etiam De facultatibus naturalibus capit. vltimo, adhibita ratione dicit Galenus ex potu fieri vrinam. Inquit enim: At, quod totum id, quod bibimus, vrina fiat: nisi quid cũ aluo exit, aut in sudorem, aut per occultam expirationem abiit, ostendit planè eius quod quotidie meiimus copia. Itaquè ex quantitate mictus, quæ respondet potus quantitati, colligit, ex epoto humore vrinam habere generationem: Vnde inferunt alii, vrinæ non esse generationem propriam, sed alterato potu fieri. Huius alterationis locum, alii hepar, alii renes, vesicam alii volunt. Sed aliis videri possit difficile, vrinam potus quotidiani alterationem fieri: & tempus morbi & ea quæ in venis agunturposse significare. Nam, si, quod hodie epotum est, mingitur, secretũ à renibus, post quam hepar perfecit concoctionem secundã, & sanguis incipit distribui: cur ipsa futura tenuior aut crassior sit, siue mingatur in principio, siue in statu? Si etiam ab ipsis venis non effluxit, qua ratiõe significet eã concoctionẽ, quæ ĩvenis agitur morbum faciẽtis humoris. Adde, non solum esse hos humores, qui ex potu fiunt, sero similes: sed præter hos naturale esse quoddam serum singulis humoribus non aliter: quàm lac habet in se aqueam quandam substantiam, quam serum dicimus etsi cum nulla aqua permisceatur. Talem etiam quandam partem in vino esse, docet Galenus. Horum liquorum similium sero meminit Galenus millies: ac mutò ante illum Plato in dialogo De natura: cuius verba retulit Galenus sexto Epidemiõn parte secunda, commentario trigesimo octauo, vbi latè disserit de his humoribus. Cùm igitur ii sint, ne cesse est ab his quoquè cùm redundãt, vtiles humores expurgari. Ergo non solùm euacuari probabile est aqueã substãtiã epotã, sed etiã

Quæ pro parte contraria sũt

quæ

quæ interiùs generatur, partem ſcilicet ipſorum humorum. Euacuatur ſanè: nam Galen⁹ ſecundo Prognoſtici vigeſimo ſeptimo, eò cē ſer fieri ſubrubram vrinam, quòd multum ſeri ſanguinis ſit. Quodque id, quod meiitur, non ſit quod epotum eſt: ſed excremẽti quod in venis arteriiſque generatur quoddam genus, videtur docere Galenus primo De ſanitate tuenda dicens: Venarum autem & arteriarum excrementum tale eſt, quale in lacte cõcreto ſerum: hoc renes à ſanguine ſecernẽtes ad veſicam tranſmittunt. Eſt igitur ita cõſtituta controuerſia, in qua conſtat, negari nõ poſſe, vrinam liquores aqueos eſſe, & ſero ſimiles à quibus oportuit expurgari ſanguinem ne in corpus permearet ſero plenus. Neque negari poteſt, maximam vrinæ partem ex potu fieri. Quoniam quantitas mictus, quæ potus quantitati reſpondet, id facit palàm. Præterea potus ipſius ſubſtantia magis ſubſtantiæ lotii ſimilis eſt, quàm eduliorum: ſed & venas deponere ſuum ſerum per vias vrinæ docet Galenus: & res ipſa declarat in multis morborum iudiciis, quæ contingunt per vrinas: in quibus conſtat, venas, & arterias compreſſione expellere ſerum ad illius receptaculum. Quod etiam intelliges ex eo, quod ineunte hyeme ſolet hominibus accidere: qui cum in æſtate potent largius: & venæ humorem auidiùs trahant, meiunt multò minus epoto. At verò ineunte hyeme excutientibus venis ſerum, quo iam nõ indigent, meiunt epoto pl⁹. Itaq; remeat, & ex venis & arteriis in renes ſerum: ſed id non opinor frequenter à longinquioribus venis fieri, ſed cùm, aut natura molitur criſim, aut aliquo humore, atq; adeò inſigniter ſero pleno redũdat: vt multis in morbis: aut cùm ſero ſunt plenæ, quales ex æſtate relictæ ſunt. Tamen cùm in hepate quatuor humores generentur, vt in primo huius operis libro diximus, & illorum cuique ſit ſuum ſerum, euidenter eſt verum, aliquam ſeri ſanguinis portionem elabi ad renes ſimul cũ potu, hancq; cùm aquea ſit, coire cum potu in vnam vrinæ ſubſtantiam: quæ quãquàm ex duplici ſit, ſenſu videtur ſubſtantia ſimplex. Nõ enim, arbitror, cùm permixta exeant hæc hepar in cauam venam, vnde viæ ad renes pendent, & aquea vtraque ſint, & excrementa, futurum, vt renes hoc dimittant, illud trahant. Habent enim vim excernendi ſerum à parte pingui, ſed non ſerum à ſerò. Sed ſimul hęc cùm exeant, vt portio aliqua porus tranſumitur ad venas propter diſtributionem, ita portio aliqua ſeri ſanguinis deſcendit ad renes propter expurgationem. Conſtat igitur vrina ex duplici materia. Hinc vt arbitror nullus non intelliget totã vrinam, formam cõparare in hepate (illinc enim trahitur ſerum, qđ vrina eſt) & potum qui nõ nutrit, qualis aqua eſt per alterationẽ ſolam fieri vrinæ partẽ (nõ enim perfectè coctilis eſt, ſed recipit cõcoctionem elixationi ſimilem, & permixtionem cũbili & reliquo ſero) tamen ſerum ſanguinis, quod propriè tale eſt, generari ſecundum formam & naturam eo loci quo & ipſe ſanguis. Talis itaque eſt ſubſtãtia vrinæ. Quæ quo pacto ſubeat veſicam, nõ adeò conſtitit inter antiquos, aliis dicentibus (cuius ſententiæ autor eſt Aſclepiades) aquam ſolutam inhalitus ſubire veſicam per tunicarum poros: ibiq; rurſũ concreſcentem vrinam fieri: argumento, qđ nullũ veſica præterquàm in ceruice videtur oſculum habere: & ſi flatu diſtendatur, nullũ tamen illi dat egreſſus locũ. Sed tamen hanc multis argumentis conuicit Galenus. Equibus nos illud vnum repetemus, quòd lapis q in renib⁹ gignitur, deſcendit ad veſicam, atq; illinc expellitur. Neq; min⁹ cõuicit mille alias mõſtroſas fętẽtias negãtiũ vrinæ ſecretionem & expulſionẽ à naturalibus facultatibus fieri qui ſcilicet omninò has facultates ſubſtollebant. Sed ſatis manifeſtè hæc ille conuicit. Nos modo rem, vt habet, enarremus. A caua vena ſtatim vt egreſſa eſt hepar, venit vrina in renes tracta ab illorum trahendi potentia, qui ipſam à ſanguine ſeparantes expellũt per vias vreteras Græcis dictas ad veſicã: quẽadmodum ventriculus mittit chylum & fæces ad inteſtina: quanquàm inteſtinis nullam tractionem concedit Galenus: ſed ſi quos habent oblongos villos (habent autem raros) hos vſum ligamentorum habere dicit, ad firmitudinem ſcilicet reliquorum: Sexto de anatomicis adminiſtrationibus, & quarto de vſu partium ad finem. Veſicę verò concedit quinto De vſu partium capite vndecimo tractionem per villos oblongos ita ſcribens: Inteſtinorum autẽ tunicæ, trãſuerſos vtroſq;, in circulũ planè circũactos. Sed veſicarũ tunicæ, ſectos, & rotundos, & obliquos habẽt villos. Vna enim vtriuſque veſicæ tunica cùm ſit, ad omnem motus ſpeciem accommodam adepta eſt conſtructionem: ſiquidem & eum motum quem attrahendi cauſa, villi recti, & eum quem excernendi, tranſuerſi, atque etiam eum, quem, vt retineant quę vndique conſtricta ſunt, obliqui conficiunt, ipſa habere æquum fuerat. Hæc Galen⁹. Igitur nõ eſt vſquequaq; ſimilis deductio chylii ĩteſtinæ

Decidi-tur contro.

Cõtr. altera de modo quo vrina veſicã ſubeat

Veritas explicat.

& vrinæ in veſicam: ſed parum omninò diſcrepant. Nam parum ad modùm puto cõferre huic congeſtioni vrinæ tractionem veſicę: ſed totã ferè fieri expulſione renum: datam tñ eſſe hanc facultatem veſicæ, veluti auctuarium: ne ſi quando ea eſſet opus ſibi ipſi veſica deeſſet. Nam millies cùm de hac ſeparatione loquatur Galenus, nunquam ferè alicuius tractionis meminit, ſed expulſionis ſolius. Primo De tuenda valetudine videtur hãc noſtram ſententiam inſinuare dicens: Hoc ſerum renes à ſanguine ſecernentes ad veſicã tranſmittunt: ea porrò id colligit, ſeruatque ad eundem ferè modum, quem de ſicco excremento ſuprà retulimus. Itaque veſica recipit ſerum à renibus non ad eundem omninò modum, ſed ad eundem ferè modum, quo inteſtina ſiccum excrementum à ventriculo. Adde vrinam, quo intret in veſicã indigere motu introrſum non extrorſum excitato. Nam quemadmodum Galenus docet diſtinctiſsimè quinto De vſu partium capite decimo tertio (id quod Aſclepiadis nodum ſoluit) viæ vreteres ſubeunt obliquè per ipſam veſicæ tunicam in amplam illius cauitatem: ad extremum autem à parte interiori eſt veluti ſuccisa particula membranæ, quæ operculum oſculi venæ vrinam deferentis eſt. Hoc operculum conſtat ſubuerſum iri ab humore impulſo à parte externa: tamen ab impetu interno compreſſum iri magis, obſtructurumque firmiùs: quo fit, vt ad ingreſſum, vel humori habeat peruia foramina: quæ tamen egreſſum neque flatui dent. Neque verò ſcio cur miremur adeò naturæ ſolertiam, quã humana ars eſt iam imitata. Nam non aliter pilæ luſoriæ inflantur per conſpicua foramina: per quæ tamen non, deinde dimiſſæ, detumeſcunt: neque ſi comprimantur, niſi dirumpantur compreſſe. Æquum ſanè eſt naturæ ſapientiam commendando demirari: at verò fidem ſubſtollere, eſt ſtultum. Hæc eſt itaque vrinæ ſubſtantia: & hic ſecretionis modus.

Caput decimum nonum. Vtrum comparetur prius in coquendis vrinis, ſubſtantia, an color.

DVo veniunt conſideranda in vrinis, ſubſtantia & color. Habet verò vrina partes duas, tenuem ſcilicet liquorem, & quod continetur. In harum vtraque conſideratur duo illa accidentia. Nam & in liquore poteſt apparere bonus color aut malus, & tenuitas, aut craſsities, aut mediocritas, quæ modi ſubſtantiæ ſunt ſpecies. In eo quod continetur tot colorum ſpecies fieri ſolent, quot in liquore: & ſimiles etiam ſubſtantiæ modi, craſsities inquam, tenuitas, aut mediocritas: & præter hos læuitas, aut aſperitas. Ergo vniuersè colligenti duobus ſignis videbuntur omnia, quę in vrinis ſunt conſideranda contineri, ſubſtantia & colore. De quibus Auicenna, qui omnium ferè cõtrouerſiarum eſt pars, ita ſcripſit Fen. 2. 1. doctrina tertia capit. tertio. Propria digeſtionis operatio (vel, vt alii legũt, prima) eſt ſubſtantiam efficere: deinde ipſam tingere, Quibus verbis in magnam controuerſiam coniecit ſuos interpretes diſputantes, An poſsit comparari in vrina color ante ſubſtantiam, aut ſecus. Nam eſt à parte eorum qui negant quod Ariſtoteles ſexto & ſeptimo Metaphyſicorum monſtrat, ſubſtãtiam antecedere neceſſariò omnia accidentia, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura. Nam, cum accidentia omnia ſubſtantiæ inſint, & illorum eſſe, ineſſe ſubſtantiis ſit: vt ex philoſophia habere euidentiã Auicẽnæ ſẽtentia: primam, ſcilicet, generationem ſubſtãtię eſſe: ſecundam accidentium. Præterea illud, quò præcipuè intendit natura, videtur conſequutura citiùs: intenditverò maximè in ſubſtantiã. Addunt, modum ſubſtantiæ comparari per qualitates patientes, potiùs quàm per agentes. Nam durities, mollities, craſsities, tenuitas, lentor aut friabilitas, ac reliqua accidentia quæ in modo ſubſtantiæ conſiſtunt, ex humore aut ſiccitate precipuè fiunt: color verò potiùs fit ex calore aut frigore. Sed qualitates patientes ad agentes habent rationem materiæ, & potentiæ. Omnia verò quæ generantur ſecũdum naturam, prius ſunt in potẽtia q̃ in actu. Non videtur itaq; quadrare cũ phyloſophica ratione, generari colorem ante ſubſtantiã: ſed aut generari perpetuò ſubſtantiã priùs, & tempore, & natura, vel ſaltẽ natura priùs, & ſimul tp̃e. Accidens enim cũ ſubſtantiã conſequatur, non videtur indigere propria gñratione, ſed cõſecutione quadã cũ ſubſtantia. Sed cõtrà eſt, q̃ põt vrinæ adhuc crudæ & ſubſtãtia & colore, vt verbi gr̃a, tenui & albę admiſceri flauę bilis portio, qua tingatur & nõ craſſeſcat: quo poſito, cõſtat futurũ, vt tenuis vrina fiat ſed boni coloris. Reſpondebũt arbitror, q̃ ex aduerſo ſunt, fieri poſſe per miſtione alterius ſubſtantiæ vt comparetur bonus color cum malo ſubſtãtiæ modo in vrina: cæterum illud non fieri per cõcoctionẽ de qua quæſtio propoſita eſt. Eſt itaq; poſitũ i cõtrouerſia, an cũ vrina cruda, quę ſimul eſt ma

Ex verbis Auicẽ. orta cõtro. agitatur.

Quæ pr parte con traria ſunt.

malæ ſubſtantiæ & praui coloris, ſuperante natura morbum, elaboratur, poſsit comparare bonum colorem ante bonam ſubſtantiam an ſecùs. Si quis hoc in loco amat de coloris natura aliquid audire, legat vigeſimum tertium caput ſecundi libri huius operis: ſi de ſpeciebus colorum, decimum ſeptimum primi. Nobis enim non eſt mos eadem ſæpius repetere: ſed quæ eò loci in hũc ſunt dimiſſa addẽtur modò. Apud Galenũ, & Aëtium, & Paulum & autorem libelli de vrinis & alios omnes Græcos autores, dempto Actuario, tantum inuenias ſex has colorum in vrinis ſpecies, album, pallidum, rubrum, viride, liuidum & nigrum. Dixi pallidum, vt nomen pro genere vſurpetur: quemadmodum ὠχρὸν vſurpari apud Galenum dicebamus. Album dicimus remiſſum colorem, & cruditatis indicium. prout aliquis mediocrium ab hoc recedit magis & verſus nigrum inclinat, dicitur intẽſior. Generantur verò, quemadmodum Plato docet in dialogo De natura, ex extremis his comiſtis in hac, aut illa proportione. Palli di tres ſunt ſpecies, pallidum ruffum, & flauum. Hos proximè conſequitur ruber, à quo ad nigrum eſt tranſitus per liuidum, aut per viride. Omnes colores, quorum ſub aliis nominibus meminere Auicenna & Auerroës, & Barbari omnes, ac inter Græcos ſolus Actuarius, facilè eſt ad has ſex ſpecies referri, quas ſolas ſcripſit Galenus. Color optimus, & maximè nãlis i vrinis eſt ſubruffus & ſufflau' 1. De criſib' cap. 12. Nomine horum medium etiam colorem intelligito. Nam Ariſt. 1. ſect. Problema. 53. Signum (inquit) concoctionis vrina exhibet ruffa. Galenus etiam μετρίως ὠχρὸν colorem naturalem: Quare ridendi ſunt quicunque à coloris naturalis ratione excludunt ruffũ. Qui his ſũt remiſsiores cruditatẽ ſignificant: qui intenſiores partim vſtionem, partim prauorum humorum permiſtionem, partim alias cauſas. Proponatur ergo nobis modò ad diſputatiõem vrina alba & tenuis. Vbi ſemel hæc mediocris in ſubſtantia facta fuerit, ſubruffa aut ſubflaua, continens albũ læue & æquale, perfectæ concoctionis erit ſignum. Sed nonne ante hanc perfectionẽ morbo in concoctionem tendente, his gradibus poteſt procedere: vt tenuis primo fiat, & boni coloris: deíde boni coloris & mediocris ſubſtantiæ tamen nihil continens: vltimò tandẽ hęc conſequantur omnia? Certè, dicunt quã plurimi. Nam, cùm tria hæc generanda ſint, color, ſubſtantia, & quod continetur: quod facilius eſt videtur, primò debere generari, deinde quod difficilius. Quarè, cùm facilius ſit colorem generare, quàm ſubſtantiam, & hãc quàm id quod continetur, vt ſubſtantia prius generatur, quàm quod continetur: ita videtur conſentaneum, colorem prius genitũ iri quàm ſubſtantiam. Vides ergo quàm multa vndique argumenta in hac quæſtione ſint: in qua ego ita ſẽtio: duplici via generari poſſe colorem in vrina, vel concoctione ipſius vrinę, vel alicuius humoris infuſione. Primo modo non poteſt color ante ſubſtantiam generari: ſed, vt recedit vrina ab albo, ita à tenui: cõcoctio enim perficit ſubſtãtiam perpetuò: color verò ſubſtantiæ conſequitur modum. Sed infuſiõe alterius humoris fieri poteſt ruffa vrina & tenuis: de qua in Prognoſt. 20. ſecundi ſcripſit Hippocrates. Habet verò generationem vt paulò ante diximus ex infuſione bilis valentis tingere, & non craſſam reddere. Hoc docet apertè Galenus primo De criſibus cap. 12. dicens. Si enim in aquam ieceris, vel fului coloris parum, vel pallidi multum, ſimile tibi videbitur. Hæc verò, quantũ ad colorem attinet, iam coquitur. Oportet autem tantum ipſam diſcedere ſua craſsitie ab aquoſa, quantum colore, ſiquidem benè concoqui debeat. Sed qua ratione dictũ eſt à Galeno. Hæc verò, quantum ad colorem attinet iam coquitur? Quoniam vrina ruffa & tenuis, etſi per concoctionem non intinguatur cum ſubſtantia non comparatur ad proportionem, tamen non eſt adeò extremæ cruditatis ſignum, quam alba tenuis: nam hæc ſignificat crudum extremè morbum, & inſuper tantam caloris nãlis extinctionẽ, vt neq; cõſuetam per valetudinẽ portionem bilis poſsit generare: ruffa tenuis crudã adhuc ægrotationẽ nã vſq; dũ craſsities incipit apparere, nõdũ cõſtat materiã morbi coqui, ſed robuſtiorẽ magis eſſe natiuum calorẽ, quàm cum alba erat & tenuis. Itaq; poteſt cõparari, vt dixi, color bonus ſine ſubſtãtia, & eſt bonæ mutationis indiciũ, concoctionis materiæ morbi nondũ. Talẽ vrinã habuit Abderæ, virgo, quæ in veſtibulo tẽpli ægrotabat tertio Epidemiorum parte tertia: de qua dixit Higpocrates δυσεκλεπτα μὲν, ὑγρὰ δὲ ὑχρὰ vrinæ tenues, ſed boni coloris, Vndè apertè colligitur, poſſe vrinã comparare bonum colorẽ, ſine bono modo ſubſtantię. Neq; eſt, q̃ quenquã perturbent argumẽta illa ex Metaphyſicis Ariſtotelis deſumpta. Nã ſubſtantia hæc vrinæ, de q̃ diſputam', (q̃ multò melio' eſt ſubſtãtiæ modũ, q̃ ſubſtãtiã appellare) accidens eſt nõ minus quã color, non enim hic noſce ſubſtãtiæ ipſam formã & naturã

Quæ hic de coloribus dicũtur.

Contr. de criſi.

Quis in vrinis optimus color.

Quorundã debac contr. opinio.

Quæ ex Ariſt. adducebantur ſoluũtur.

aut ex illa & prima materia constantem, substantiã dicimus, sed modum illũ circa substãtiã, qui in accidentibus circa modũ partiũ cõsistit. Sunt hæc, quæ paulò ante diximus, crassities aut tenuitas, lęuitas aut asperitas, lentor aut friabilitas & similia his. Hæc ergo comparantur per concoctionem, & accidentia sũt non minùs quam color. Videntur sanè hęc accidentia, ut argumentum aliud proponebat consequi magis materiam, color formam & agentes qualitates: tamen eiusdem substãtiæ sunt accidentia putà vrinæ. Quare non est quod modus substantiæ prius generetur, quã color: sed vt generetur color simul cum substantia, quando per concoctionem materię propriæ fit. Vnde, quanquam color potest generari sine substantia, tamen substantia nõ potest generari sine colore. Nam generandi boni coloris est duplex via, concoctio, & infusio bilis: generandæ bonæ substantiæ, vnica, putà concoctio: quæ vtrunq́ue facit necessariò. Fieri siquidem potest, vt iecur possit generare consuetam bilis portionem, & vt materiam morbi non possit ad concoctionem deducere: tamen non potest fieri, vt morbi materia coquatur: & consueta bilis portio ex cibis non possit generari, quæ vrinam tingat. Est enim hoc multò leuius. Quę igitur via superest generandę vrinæ mediocriter crassæ & decoloris? An vis, vt tenuem & boni coloris permistione humoris tenuis, sed flaui faciebamus: ita mediocriter crassam, sed decolorẽ permistione humoris crassi & albi cum tenui sero facere? At isthęc crassities per permistionem, perturbatio est. Erit igitur turbida vrina, non crassa vt oportet: hæc enim mistione perfecta constat, qualem concoctio facit. Itaq́ue aut vrina illa turbida mingetur, & manebit talis: aut residebit citò crassum aliquid quale in pituitosis morbis subsidere in principio obseruauit Galenus quarta Aphorismorum sexagesimo nono. Igitur generari potest color ante substantiam, qui morbum in meli⁹ proficere significat: tñ materiã propriã morbi coqui nondum. Substantia verò bona sine bono colore non potest consistere. Sed de hac quæstione satis multa diximus.

Bonus in vrina color potest generari sine bono substantiæ modo nõ contr.

Caput vigesimum. An color possit mutari in vrina sine nouæ substantię accessione, aut decessione.

Qui colores colori

VBi vbi Galen⁹, & alii autores de causis colorum disputant, hos dant causæ calidæ flauum, rubrum, viridem, & nigrum cum per viridem ad illum transitus fit: hos causæ frigidæ, album & liuidum, & nigrum cum fit ex liuore. Videntur ergo hi colores in vrina fieri alii ex aliis sola intensione frigoris aut caloris. Potissimum cum Galen. 12. cap. 1. De crisibus de liuido dicat: Liuidus autem color solius frigoris est soboles. Quarè videtur de sententia Galeni ex sola refrigeratione fieri sine noui alicuius humoris permixtione. Neq́ue quidquam videtur hoc habere philosophiæ aduersum. Cum secundæ qualitates ex primarum proportione fiant. Adde ex sola fame, aut exercitatione, aut quacunq́ue alia causa calorem augente, fieri vrinam è pallida ruffam, aut è ruffa flauam. Sed contra est quod medici ex colorum in vrinis diuersitate, non simplices dignoscunt qualitates, sed humores redundantes, & materiam morbi. Quomodo Hippocrat. 6. Epidemiωn commenta. 5. capit. 14. Lingua (inquit) lotium significat. Linguæ pallidæ (dicuntur enim eò loci, chlωræ, pallidæ, declarante Galeno in cõmentario, vtcunq́ue in aliis locis vertenda dictio sit) biliosæ. Biliosum verò à pingui: rubræ verò à sanguine: nigræ ab atra bile: albidæ verò à pituita. Ecce, vt vrinarum colores ex humorũ redundãtia fieri, non ex simplicibus alterationibus, doceat Hippocrates. Id quòd, quantum ego sentio, & res ipsa indicat: verũ est: vrinã, scilicet huius aut illius coloris fieri non per simplicem alterationem ad calidum aut frigidum: sed per permixtionem noui humoris: nam lotium est per se potus alteratus cum sero humorum: sera ipsa imitãtur qualitates humorum, quorum sunt. Nam ita notatum est à Galen. 6. Epidemiωn parte secunda. comment. 38. de sententia Platonis: quare & colore aliquatenus referre humores, à quibus sunt, probabile est. Sed quoniam sunt aquæa & sero similia, remissos omninò verissimile est habere colores. Igitur vrinæ color non potest fieri, nisi ex magna redundantia seri alicuius: vt si quis dicat, sanguinei, biliosi, aut melãcholici, vel ex infusione humoris. Neq́; potest mutari nisi aucta, aut imminuta quantitate humoris infusi, aut accedente æquali portione, sed magis vsta priori, aut crudiori. Nam primæ qualitates non in vrina tantum, sed in quacunq́ue alia substantia solas sibi similes qualitates possunt generare nõ permutata substantia: cùm verò secundas generant ex permutatione substantiæ ipsas faciunt effluere: vt si quis incalescit, aut refrigeratur citra

qui frigori tribuãtur.

Quæ ꝓ ꝑte contraria cõtr. sunt.

Contr. decisio.

Digitized by Google

tra ſubſtantiæ alicuius permutationem, neq; albidior fit, neque nigrior: ſed q̃ primum frigus fugat ſanguinem, dealbatur: quãprimũ color vrit cutim, & deſiccat, denigratur: tamen p ſe, & per alterationẽ ſimplicẽ, ſui ſimiles tã tũ poſſunt generare agẽtes qualitates. Quòd ſi Galenus liuidũ colorẽ, ſolius frigoris dixit eſſe ſobolẽ: et hos colores à calore, illos à frigore fieri medici dicunt, rectẽ quidem: quia calor igneus bilẽ generat flauã, quę tingat: & refrigeratio concretionẽ facit, & corruptionẽ liuorẽ inducentẽ in ſanguine: qui liuidus, vri nam conſimili afficit colore, liuido ſcilicet: in quã corruptionẽ calor non poteſt cõiicere ſanguinẽ, aut humores reliquos: neq; aliqua alia intẽperies præter frigus: calor enim viridẽ potius reddat & nigrũ humorẽ. Quòd ſi fames exercitatio, & ira vrinæ permutant colorem ad intenſius flauum, neq; id à ſolo caloris augmento fieri conuincit: ſunt enim hęc cauſę externæ, quæ calorẽ, augentes aut vrentes bilẽ cauſæ ſunt mutationis coloris in vrina. Hoc modo intelligendus eſt Actuarius, qui caput ſcripſit in ſecundo De cauſis vrinarũ: De cauſis vrinarum, quę à ſimplici intemperie profluunt. Pro leui quęſtione hæc ſunt ſatis. Inquirere ſolent nonnulli, cum in hunc locum incidẽrevter vrinæ color naſcatur ex cauſa calidiori, ruber an flauus. Sed nobis, qui monſtrauimus colores hos fieri ex infuſione humorum, aut ſui ſeri, eadem eſt hęc quęſtio cũ decima ſexta libri primi, qua diſputauimus, An ſanguis ſit calidior bile, aut minus. Quare ſi quid in hac parte habes ſcrupi, illam legito: ego ad aliã propero.

Soluũtur quæ pro parte cõtraria ad ducebantur.

Caput vigeſimumprimum. An color viridis ſit ſemper caloris ſoboles.

Quomodo intelligendus quæſtionis titulus.

MOnſtrante Galeno diffuſè libro ſecundo De ſimplicium medicamentorum facultate omninò ex nulla qualitate cõ iectare quiſquam poſsit, ſit ne res quę in examen venit, calida, aut frigida: ſed huius fides ſoli experimento ab operatione deſumpto tribui debet. Neque enim ex colore, neq; ex odore, aut ſapore, aut accidenti alio quopiam intelliges: cum nullus color ſit, nullus odor, aut ſapor: qui multis calidis, & frigidis medicamentis, communis non ſit. Quarè, ſi quis diſputet, ſint ne corpora, quæ natura ſua virida ſunt, calida, an frigida: ſtulta quæſtio ſit quãdoquidẽ, neque hoc, neque illud ſunt diffinitè. Sed in vtraque parte ſunt multa exempla. Cæterùm ad ſola excrementa humana, deiectionem inquam, ſpurum, & vrinam, & alia omnia exeuntia conuerſo ſermone, non immeritò vertitur in dubium, an ex magno incendio generentur perpetuò, an nonnunquam etiam ex perfrigeratione. Sed addendum eriam quæſtioni cẽnſeo, cùm tales colorum generationes non conſequuntur modum materiæ, ex qua factum eſt id excrementi. Eſt enim, cùm euomuntur viridia, aut deiiciuntur per ſedem: quoniam multa olerum viridium copia erat ingeſta: quod neque inſignis caloris, neque frigoris eſt argumentum, vtpote ex cauſa manifeſta procedens. Verùm cum extra hanc talis color in excrementis prouenit, internam habet cauſam in humano corpore, aut frigus corrumpens aut vrentem calorem. Auicenna, cuius opinioni adheſit Auerroës, cum quinquè recenſuiſſet viroris ſpecies, fiſticalẽ, colorem ireos, indicum, ærugineum, & porraceum: omnes præter ærugineum & porraceum, ex frigida cauſa naſci cenſuit. Ego verò, aut ſolum ærugineum, & porraceum virides eſſe: reliquos verò perperam in hanc colorum ſpeciẽ referri puto: cùm liuidi pòtius, aut quales Actuarius venetos vocat, ſint: aut quę de cauſa generationis dicunt falſa eſſe, & omninò aduerſa Galeni ſententię. Nullibi enim videas Galenum viridis coloris generationem frigidæ cauſæ tribuentem: ſed calidæ perpetuò. Verùm legamus caput duodecimum primi De criſibus, vbi ita ſcripſit. τὸ δ' ὠχρὸν χλωρὸν χρῶμα κατὰ τὴν νέωσιν· τὸ μέλαν δὲ ὀψὲ γίνεται, κἀπὶ ἐσχάτοις σημείοις πρόσιμεν· μέλανες. εἰ γὰρ κακοήθες εἴη τὸ νόσημα, καὶ τοῖς αἱμέτοις καὶ τοῖς ὠμοῖς καὶ τοῖς ὀξυρρόοις χλωροῖς, ἐφεξῆς ἐπιφαίνεται τὰ μέλανα. τελειοῦται δὲ χρῶμα, μιᾶς φύσεως ἔκγονον. Id eſt Color viridis in ipſa via ad nigrum fit: & eſt veluti principium quoddam nigri. Si enim malignus ſit morbus, & vomitib⁹, & deiectionib⁹, & vrinis viridibus: ſtatim ſuccedunt nigra. Liuidus verò color ſolius frigoris eſt ſoboles. Conſtat hac oratione, Galenum apertè omnem colorem viridem tribuere calori. Nam quod additũ eſt ad finẽ dictionis: Liuidus verò color ſẽper frigoris ẽ ſoboles, dictũ eſt ad differẽtiã cauſæ viridiũ, quos ex morbi malitia fieri dixerat. Cõſtat enim Galeno eſſe conſuetudinem hãc benè veterem, malignum morbum dicere vren-

Auicẽ. et Auerrois ſententia.

Gal. sẽtẽtia decau ſa viridis coloris.

tem, vt colliquantẽ, & eum qui vehementia interimit. Ita hic inquit, Viridis, cùm morbus est cacoëthes. Liuidus ex solo frigore prouenit. Hunc locũ hoc mõ intellexêre autor de vrinis & Aëtius docẽtes, nigrũ colorẽ ex calore fieri posse, aut frigore: verũ distĩgui ex antecedẽte colore. Si.n. chlωr' color antecessit, ex caloris vehementia fit: si liuidus, ex frigore. Hæc nullus non intelligit ex presenti Galeni loco esse desumpta, Sed hoc vnum inuenias discrimen: vbi nos vertimus, Viridis, interpres Aëtii & autoris libelli De vrinis vertunt Flauus, tamen apud ipsos Græcos autores nihil est diuersum. Nam eãdem dictionẽ vsurpauit Galenus, quam & alii duo, nempe χλωρόν. Videndum ergo modo est vtra harũ versionum videatur accedere propius ad Galeni mentem. Si enim nos melius transtulim' vertentes Virides: constat, virides colores de sententia Galeni citra dubium ex causa calida perpetuò generari. Considera dictionem hãc χλωρόν duo significare, pallidum & viride interprete eodẽ Galeno, qui in com. 47. 2. prognostici inquit: Sepenumero dictũ iam est, vt chlωron de pallido dicere solitum sit: & item de eo, quod à quodam vocatur æruginosum. Illud æruginosum dictum est, non q̃ chlωrõ solũ æruginosum significet, ac non etiam porraceum, & rutaceum, etsi quæ sunt aliæ viroris species: sed quò quasi per descriptionem, significaret colorem viridem. Est enim nullũ nomẽ Græcis vniuocum, quod dictioni huic viride respondeat. Proinde hos colores comparatione declarãt, & d̃ porraceo, aut æruginoso dicunt multa, quæ de viridi in genere dicerentur. Notauit hoc Galenus ipse com. 39. eiusdem libri dicens, Porracei verò nunc primum habuit mentionem, cum non habeat p̃prium nomen, sed vtatur porri appellatione. Pro viridi apertè vsurpatur. 10. De simpl. facul. cap. 5. cui titulus est πϱὸς χλωϱῶν βατϱάχων. i. de ranis viridibus. Nouimus enim tales esse ranas de quibus illic est sermo. Itaque significat dictio duo hæc, pallidum & viride. Tamen quæ in illa dictione à Galeno de chlωris dicebãtur, nullo modo possunt pallido colori quadrare. Ergo de viridi erat illic sermo. Quid. n. inquit: chlωrus color est, veluti principium nigri. Vide hoc quantũ conueniat cũ viridi, & quantum discrepet à pallido. Plato in dialogo De natura (ex quo loco Galenum desumpsisse video omnes colorum naturas, & appellationes) ita scripsit, splendidum rubro alboque permistum flauum procreat: ruffum flaui fusciq̃ attemperatione producitur, fuscum albi & nigri, pallidum albo flauo permixto. Ruffi nigriq̃ue temperie producitur color porraceus. Est verò hic porraceus dictus color viridis. De pallidi, ruffi & flaui generatione priùs fuerat loquutus constituẽs hos grad' citra rubeum. Tantum abest, vt nigri coloris sint principium. Viridis verò quẽ porraceum appellat Plato, vt sua ostendit generatio ex rufo & nigro, principium nigri est. Itaque rectè vertimus de sententia Galeni viridem colorem esse velut nigri principium, & fieri ex incendio semper: contra ac liuidus qui extinctione caloris fit. Decimo etiam De simplicium medicamentorum facultate cap. 12. apertè significat omnes species viridium colorum ex flauis fieri per vstionem in transitu ad nigrum, edisserens de bile: Quin & in animalibus (inquit) apparet, flaua quidem iis, quæ magis sunt calida: quæ verò minùs pallida, & vbi calida animalia fame aut siti torquẽtur, ad atrum colorẽ vergit: interim illũ habẽs eruginosũ, interi cæruleũ (cæruleũ nõ est viride colore, sed via etiã est à flauo ad nigrũ: nam, vt flauum fit ex albo & splendido cũ rubro, ita cæruleum ex albo & splendido cũ nigro) interim isatydis qui quidem magis est colore brassicæ fuscus. Harum tantũmodo speciẽrum viroris meminit libello De atra bile: neque, quod ego legerim, alicuius meminit alterius. Nam, si sextoEpidemiõ cõm. 3. c. 21. herbacei meminit: hoc significauit illa dictione speciem aliquam viridis: sed per descriptionem ipsum virorem: quod declarauit transferens etiam appellationem per metaphorã ad omne vigens & boni habitus. Constat verò p̃ hanc metaphoram dici solere, virentem iuuẽtutem, non herbaceam. Sunt ergo dictæ viroris species, quas semp dat Galenus calidę causæ. Secundo prognostici commẽtario. 39. ita scriptum reperias. At verò gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturã habentibus: ita porracea altera præter naturam constatque, vt hæc in ventriculo sæpenumero gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa & brassica sunt: atque vt etiam interdum talibus nequaquàm ingestis ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat, aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Hæc de porracea. Rursus capi. 47. inquit: Flauus, vbi serosus ipse humor assatur, quo permisto ruffus apparet: æruginosus vero, vbi is vehemen

viridis color vsti one semp liuid⁹ ex tinctione caloris fit

menter assatur. Cùm itaque adeò hæc sibi cõ sentiant: mihi psuadeo, reliquos colores, quos ex frigidis causis fieri obseruauerunt Auicenna & Auerroës malè referri ĩ virides. Sed hos omnes nasciex vstione. Neque verò si quis coloris ipsius naturam contempletur, aliter iudicet. Nam qui ex frigore fiũt, sunt intermortui quidam colores, vt albꝰ, & liuidus: qui verò participant igneo quodam splendore, cuiusmodi sunt ruffus & flauus, hos ex inflammante igne verisimilius est nasci: nam & ipse niger color non aliter cognoscas, fiat ne ex calore aut frigore, q̃ si intermortuꝰ est, aut splẽdore quodam ostendit ignis vestigium, tertio De causis sympromatum. Quòd verò omnis color viridis splẽdoris sit pticeps, ipse docet intuitus, & prætereà generatio: fit enim vt diximꝰ, immissiõe ruffi (qui qa igneas flãmas imitatur, appellatur Græcis πυῤῥός) in colorem nigrum. Atque ita natura ipsius coloris docet, vt ad nigrum splendidum via sit, cùm fiat nigritie & splendido colore confusis. Tamen contrarium videbitur fortasse alicui docere Galenus, qui. 1. Prognosti. comme. 7, ita scripsit: Interdum, vt plerique, brassicas, & lactucas chlωras nominant: qui quidẽ color nigrior est, q̃ ruber. Est enim tanquam initium quoddam nigri, liuidique quem frigus, perinde quasi nigrum, efficit. Possit respondere aliquis, vltimam dictionis partem liuidum referre, vt sensus sit. Quem liuidum, frigus fecit, perinde ac nigrum. Sed qua ratiõe viridis color, si modò semper ex calore fit, potest esse initium liuidi, qui semper est frigoris soboles? Prætereà Hippocrates illo in loco recẽsuit eos colores, qui in morbis acutis extinctione caloris natiui fiunt, atque inter eos viroris meminit: igitur color hic ex frigore fieri põt, nõ minus q̃ liuidus & niger. Sed pro huius intelligẽtia oportet meminisse, nos nõ ꝺ viridis coloris causa absolutè differere, sed de viridi excrementorum colore: Hippocratem verò illic de eo colore qui in facie ægrotantis apparet, quem contingit viridem apparere ex solo frigore sanguine scilicet nigriori reddito, atq; cum bile ruffa, qua ægrotantis facies tingebatur, permisto: itaque colorem viridẽ facie imitante. Non enim aliter pictores viridem generant quam nigro imisso in ruffũ. Tamen constat hac ratione humorem nullum refrigeratione virescere, sed cutim faciei: sanguinem verò denigrari. Sed hæc arbitror satis fuerint ne cui ampliùs, qui rationis sit particeps dubium videatur, viridem colorem in humanis excrementis caloris multi esse solobolem. Quarè res ipsa poscit, vt ad aliam quæstionem stilum conuertamus.

Gal. verba declarantur.

Caput vigesimumsecundum. Vter color vrinæ magis lethalis sit, liuidꝰ an niger.

VIderi alicui possit nõ immeritò niger color vrinæ magis lethalis esse liuido perpetuò: quandoquidem ex liuido, morbo properante ad perniciem, fit niger, quare vrinam extremè malam perpetuò indicet: vt & Galenus ipse visus est indicare duodecimo capite primi De crisibus ita scribens. Pessima igitur est omnis vrina nigra, adeò, vt neminẽ vnquam seruatum viderim ex iis, qui talẽ vrinam mixerunt. Cæterum alii aliter statuunt deteriorem inquam esse liuidam nigra. Quãdoquidem liuida frigoris (dicũt) est perpetuò soboles, dicente Galeno in prædicto nuper capite nigra verò nonnunquam huius, nonnũ quàm væhementiæ caloris, quod non putant adeò graue malum. Est prætereà, cùm possit nigra vrina mingi in morbi iudicio. Addunt communem esse rationem vrinæ & reliquorum signorum, quod ad colores attinet. Tamen de coloribus artuum ægrotantis, ita scripsit Hippocra. 2. Prognostici Apho. nono: Si digiti, ac pedes omninò nigrescunt, minùs pestiferi sunt, q̃ si liueant. Ita igitur statuit vtraque sententia. Galenus, quantum egoex lectione consequor, nullibi est aggressus hanc comparationem colorum in vrinis: sed consonum est illius sententiis, nigram vrinam, cum ipsam contigerit lethalem esse pernicioſiorẽ esse liuida, quoniam intensior est illi pernicioſus color, & ex intensione liuidi niger fit: cęterum rariùs contingere liuidã vrinam salubriter excerni, q̃ nigram. In quo sensu intelligendus est etiam Hippocrates loco illo. Si digiti ac pedes omninò nigrescunt, declarãt Galeno in commentario. Huius verò prompta est causa. Nam necesse est vrinam talem mingi redundante prauo succo, atqui eo p sympto-ma euacuato, aut per iudicium: cum per sympto-ma decidunt, vtraquè vrina lethalis est, atque adeò nigra est lethalior: vrinam nigrã ĩ morbi iudicio vacuari, facile est multò atro humore ad vrinæ vias deriuato: liuidã rarissimum, aut omnino de iis quę fieri nõ possũt. Fit siquidem niger color (dicente Galeno vigesimo secundo commentario secundi prognostici) ex atra bile syncera. Liuidus verò, cũ influit modica, & pmiscetur modicè. Sed cũ parum euacuatur suspecta euacuatio est, &

aꝺitatur contr.

aliorum sentẽtia ꝑ cõtraria parte

Contr. ꝺe ctione ex Gal.

debilitatem significat virtutis, de qua dictum est ab Hippocrate secundo Epidemiorum parte prima, Decretoria, quæ non decernunt, aut lethalia sunt, aut difficulter indicant. Et rursus primo Prædictionum, Stillæ in vndecimo die constitutis difficiles tum alias tum si instillauerint. Itaque rarissimum est, aut quod omninò nunquàm fieri potest, liuidam vrinam non excerni lethaliter. Quanquàm nigra exitiosior est, q̃ liuida, cùm vtraque sit exitiosa. Sed contra est qd̃ Hippocrat. 4. Aphorismorum aphorismo. 47. ita scripsit. Excreationes in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruente, fœtidæ, & bilioſæ, omnes malæ: at si benè exeunt, siue per alui excretionem, siue per vrinas bonę. Si verò non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum. Quasententia constat Hippocratem dixisse liuidas vrinas aliquando benè exire, aliquando malè contrà ac nos visi sumus probare. Sed nos vrinam liuidam meritò haberi magis suspectam nigra, & rarius bene exire, ac per iudicium diximus: nunquàm cõtrarium fieri posse, vt scilicet benè exeat non diximus. Quanquàm putauerim, si quis rectè consideret commentarium, Galenum habuisse suspecta exempla, sententiam aliõquin maximè probantem. Maluisset enim ita ab Hippocrate scriptum, Euacuationes omnes, si benè exeunt, bonæ: si malè, contrà: atque prætermissa fuisse hęc exempla. Sed etsi prætermissa non sint, quod loco exempli dicitur in vniuersali regula, non tanti faciendum est, quàm si per se diceretur. Ad de omninò nullum esse tam pernitiosum signum, qd̃ nõ aliquando præter expectationẽ benè cedat: quod pro Hippocrate est satis, et si vrina liuida suspecta meritò magis sit, quã nigra. Sed de hac quæstione hæc sufficiant.

Obiectio ex Hipp. diluitur.

Caput vigesimumtertium. De crassa ac perturbata.

QVandoquidem de coloribus aliquantisper disputauimus, non erit incommodum, vt, si quæ sunt de substantia controuersiæ, hæ quoque dirimantur. Auicenna genus substantiæ à genere claritatis & turbulentiæ diuersum facit. Quare substantiam diuidit in duo genera: genus scilicet tenuitatis, aut crassitiei, & genus aliud turbulentię & contrarii: ita vt possit esse vrina crassa non perturbata, & tenuis perturbata. Id quod probat exemplo aliarum rerũ, nam inquit: Plerunque est substantia grossa & clara, sicut albumen oui, & gluten piscium liquatum, & vitrum liquatum, & oleũ: & plerunque est res subtilis substantię turbida, sicut aqua turbida, quæ est magis tenuis quàm albumen oui. Neque verò inquit citra rationem fit, vt res tenuis substantiæ sit nonnunquam turbida: Sed turbulentiæ (addit) causa est permistio partium colores habentium extraneos fuscos, aut aliis coloribꝰ infectos, qui ab aspiciente sensu non sunt percepti, & prohibent peruietatem, & non per se percipiuntur. Hæc sunt interpretis eius verba. Quibus clarè significatur, crassitiem vrinæ differre à turbulentia: & tenuitatem à perspicuitate. Cuius contrarium intelligas ex Hippocrate & Galeno vbi vbi de hac differentia loquuntur. Primo De crisibus capit. duodecimo, vrinam crassam in tres secuit differentias, conturbatæ, quæ talis perseuerat, & perturbatæ quæ claresc̃it, & clarę quæ perturbatur. Vides vt hæ eædem sint turbidæ vrinæ species. Dices fortasse, sunt istę differentiæ vrinæ crassæ per conturbationem: sed nihil prohibet esse aliam sine perturbatiõe. Primò, Galenus nullibi istius crassitiæi meminit, quæ citra conturbationem sit: quin potius vbicunque Hippocrates vrinam crassam appellat nõ loquens de conturbata, Galenus dictionem de mediocriin substantia interpretatur: vt licet videre in commentario. 76. & .77. quartæ Aphorismorum vbi inquit: Cùm verò non tenuis extiterit, sed mediocris (in quo significato crassam intelligere oportet hoc loco. &c. Neque verò id gratis putes dictum à Galeno: nam in Epidemiis in enarrandis historiis, sæpius quã vt referri possit dicit, quo vrinam crudam significet, Erat vrina tenuis, aut Perturbata: quo significet coctam, Erat crassa. Ex qua phrasi nullus non intelligit crassam nimis, ac præter naturam, conturbatam esse, neque aliquam esse crassam à mediocritate naturæ recedentem, non eandem turbidam. Primo Epidemiorum parte tertia in historia Philini, Vrinæ (inquit) tenues, & decolores in principio. Deinde (paucis interpositis) describens vndecimum diem, Vrinã verò reddebat vnà cũ cõuulsionibꝰ affatim multã, rarò admonẽtibus, crassã albã, qualis est quæ in matellis diu stetit, cũ agitatur, nõ subsidebat, color & crassitudo similis iumẽtoꝝ vrinis Vides q̃ aptè dicat crassã, q̃ cruditatẽ significat, esse cõturbatã. In historia vxoris Epycratis, quę ægrotabat apd̃ Archigetẽ, describens vrinã diei quindecimi, quę cocta iã erat, inqt, Vrinæ crassæ cũ candido sedimẽto, Sũt innumera alia loca: sed nõ oportet referri plura. nã

Auicen. sententia.

Hippoc. & Galen. sẽtẽtia. Auicẽ. contraria.

cuiuis

Digitized by Google

cuiuis licet eas hiſtorias percurrere attentè in tendendo animum ſermonibus. Quarta particula Aphoriſmorum. 72. Quibus vrinæ albæ & perſpicuæ. Dictione hac albæ & tenues ſignificantur. Quia dictio hęc, Perſpicuum, cùm de extrema perſpicuitate dicitur, perinde ſignificat ac tenue: vt craſſum extremè eſt perturbatum. Quod nõ potuit ſignificari clarius, quã his verbis, quæ habentur duodecimo capite primi De criſibus deſcribente Galeno eò loci vrinam naturalem. ἐνίοτε δὲ τοῦτο καὶ πάχους ἔχει συμμέτρως, τὸ δὴ λεπτότερον, εἰ πάχυτερον αὐτοῦ, πέψιν ἐνδεᾶ σημαίνει. τὸ μέντοι παχὺ πῶν κεχύμωται, τὸ δ' ἱστίτερακται. Id eſt. Statim autem hæc eſt & mediocris craſsitiei: quæ autem tenuior eſt illa, aut craſſior concoctionem deficientem ſignificat. Illa enim nondum humorum habet fuſionẽ: hæc verò adhuc conturbatur. Hac dictione nulla poteſt clariùs neq; latiùs ſignificare omnem craſſam vrinam eſſe conturbatam, inquit enĩ. Quæ mediocri craſsior eſt cruditatem ſignificat: quia conturbatur. Igitur omnis craſsior mediocri, conturbatur. Nam aſſertiones, quibus rei redditur cauſa, vniuerſalium habent vim, niſi quid nos fallunt dialectica dogmata, & communis omnium mortalium ſermo.

Arg. Auicẽ. ſoluitur. Quid ergo reſpondebimus Auicennæ. Certè nihil aliud quàm deceptum fuiſſe illum, aliarum rerum differentias in ſubſtantia & percuitate ad differentias vrinarum transferentem. Nam eſt, fateor, cryſtallum magis pellucens commotis aquæ fluctibus, & ex perturbatione infectis arenæ colore, quib⁹ etiam eſt craſsius: tamen in vrinis non aliam inuenias generandæ extremæ craſsitiei viam, q̃ conturbationem. Itaquè ſi rerum naturas p ſe contemplare, differt q̃ plurimum craſſum quis dicat, aut conturbatum: perſpicuum aut tenue. Tamen ſi hæc in vrinis requiras eſſe vnicum accidens. Natura enim potuit à prima generatione effingere ſubſtantiam craſſam, ſed pellucentem, quale cryſtallum fecit & vitrum. Sed vrina quæ ſubſtantia ſua eſt tenuis aquea, ſero ſimilis, non aliter craſſeſcere poteſt quàm per craſſorum admiſsionem. Craſſa verò aut perfectè permiſcentur, aut cõfunduntur: ſi perfectè permiſcentur elaborantur concoctione: quod concoctione fit, eſt naturale & mediocre: ſi confunduntur vt craſſam

Obiectio ex Auic. diluitur. reddunt ita conturbant. Sed videtur Auicenna inueniſſe modũ generatiõis extremè craſſæ per concoctionem: quæ (ſi ita fit) conturbata non erit. Inquit ſiquidem: Vrina autẽ multùm ſpiſſa ſecundum plurimum ſignificat maturationis priuationem: & ſecundum minus humorum groſſæ ſubſtantię maturationem, erit ergo in ſtatu humoroſarum febrium. Ecce vt Auicẽna inuenerit valdè craſſam ex cõcoctiõe. Si quid Auicẽna nõ eſt hic lapſus vt alibi ſæpe, vrina illa craſſa non eſt ſine conturbatione, etſi ex cõcoctione ſit. Sed quò pacto conturbata eſt ex concoctione. Quia humor coctus expurgatur per vrinam. Atque ita videre eſt in ſtatus parte extrema aut inclinatione prodire craſſas & perturbatas vrinas non agitatione & cruditate, ſed excretiõe iudiciali craſsi humoris & cocti. Quod diſtingues per antecedentia, ſcilicet ſigna concoctiõis anteceſſere, aut ſecus. Nulla alia forma eſt generandi valdè craſſam vrinam ex cõcoctione craſſorum. Nam, niſi ipſius humoris portio cum vrina deſcendit, ſerum, etiam craſſorum humorum & coctorum, non tranſcendit mediocritatem craſsitiei. Si quid humoris deſcendit, ſed modicum, ſubſidet: atq; ita neque craſſam extremè facit vrinam neq; conturbat: ſi verò profusè humor funditur p vrinam, vt cum per hanc viam iudicatur morbus: copia humoris facit craſsam & cõturbat. Satis ergo oſtendimus, craſſam vrinam, cùm extremè eſt talis, eandem eſſe conturbatam: & perſpicuam etiam cũ extremé talis eſt, qualem quarto Aphoriſmorum Hippocrates deſcribebat, non eſſe diuerſam à tenui. De cuius cauſa, dimiſſa iam tãdem hac, occurrit hoc in ipſo contentio.

Caput vigeſimũquartum. Vtrum vrina tenuis fieri poſsit obſtructione an tantum cruditate.

Agitatur cõtra uer. VErtitur enim in dubium. An ex ſola humorum cruditate vrina tenuis fiat, an etiam aliquando ex viarum obſtructione Auicenna ſiquidem inquit. Valdè tenuis in omnibus diſpoſitionibus maturationis ſignificat priuationem, aut in venis oppilatiões. Actuarius, in obſtructionibus, inquit, apparere tenues in obſtructionum ſolutionib⁹ craſſas. In quam ſententiam Aëtius, Vrinæ circa obſtructionis principium, paucæ & æquoſæ mingunter. Quinetiam & ipſe Galen. lib. 1. De locis patentib⁹. capi. 1. repentinam ſuppreſsionem vrinæ cum aliis ſignis, & iis quæ anteceſſerunt lapidem in veſica ſignificare dicit. Et inter antecedentia, vtrinam aquæ ſimilẽ cõme-

memorat. Sic enim, arbitror, rectius dicetur, quàm vrinam aquæ similem, signum esse lapidis vesicæ, cùm non distinguat vesicæ lapidē ab eo, qui in renibus progignitur. Igitur hæc omnia autorum testimonia videntur confirmare, ex obstructione fieri tenuitatem. Præcipuè, q etsi nulli dicerent, nos tamen ipsi sæpe videmus, ex obstructionibus aqueam vrinam transfundi, quæ subitò referata via crassa profluit: cùm non possit subitò à cruditate vindicari. At verò contrà est Galenus, qui 4. *Quæ pro parte cõtraria sũt* De tuenda valetudine, crudis succis hanc vrinam dixit accidere, obstructionis nulla facta mentione. 1. De crisibus cap. 12. vrinam extremè tenuem, aqueam scilicet, ex cruditate dixit fieri. Dices. Non est proprium signum, sed cùm obstructio non adest, semper ex cruditate fit: itaque non dixit ex cruditate sola. Mihi videtur hac in parte, vt meminit debilitatis facultatis retinentis quæ in renibus est, ita quoque obstructionis mentionem facturus, si ab hac quoque eam vrinam fieri posse existimasset. 4. etiam Apho. com. 69. non absque ratione crassæ vrinæ sunt multitudine paucæ, vt quæ vix renes pertranseant. Ergo quæ eatenus crassæ sunt, vt vix renes pertranseant, paucæ fieri possunt, sed nondum tenues. Præterea, falsò dicas in quacunque substantia, quantũcũq; fortem habente permistionem, posse colaturæ crassum à tenui separari. An etiam in ea permixtione, quæ per concoctionem comparatur: In his quæ coquuntur, dicente Aristote. 4. Metco. cap. 2. crassa permiscentur cũ tenuibus, quæ ab imbecilli calore non continebantur, hæc contrà, putrefactio separat, cõ coctioni contraria. Sed, vt hęc generationi dicitur contraria ab Arist. quia naturalis rerũ interitus semper per putrefactionem fit, ita concoctio perfecta, generatio est: & quecunque concoctio, est propriæ substantiæ perfectio. Quarè, si philosophus es, iam intelligis, vnionem per veram mixtionem factam, non posse dissolui sine permutatione substantiæ: tantum abest, vt sola colatura. Vinum (dices) & aqua, & alii liquores, attenuantur percolati. Fateor: sed sunt his omnibus quædam extra proprias substantias, permixta. Eam verò *Contr. de ciditur.* crassitiem, quæ suæ naturę est propria, qua ratione amittent? Vis, vt exactè loquar, reddantur hæc puriora, nõ tenuiora. Itaq; vrina quę exactè tenuis est, duplici via potest fieri crassior, aut cocta, & propria substãtia coacta: aut permixtione alicuius crassi humoris conturbata. Prior illa crassities, vt quæ mixtione perfecta comparata est, non potest colatura amit-

ti: aliòqui, nihil prohibebit ex aqua aërem colatura facere. Neque minùs, hac sola ratione censebis, elementa, quæ proprias formas in mixtis retinere credis, posse inuicem separari, atque ita sola colatura, liquores oẽs posse corrumpi. An non quæ eãdem substantiam constituunt, ab eodem calore naturali ĩmixtione contenta, vnionem conantur tueri? Ego quidem arbitror. Nam dissoluta corrumpuntur & nulli rei est quidquam carius sua conseruatione. Quę percolantur, nonne magna ex parte suo pondere permeant meatus tenuiores? Quæ ergo tanta vis est, cùm præcipuè extrinseca accedat nulla, aut ea non adeò vehemẽs quæ substantię eiusdem partes concoctione vnitas, eodem naturali calore contentas, separari faciat? Sola supereſt vna illa tenuitas, quę etiam ab obstructione fieri potest, priuatio scilicet, eius crassitiei, quæ per conturbationem participabatur. Possunt siquidẽ humores crassi, qui hactenus referatis viis, cum liquore permeabant: nunc, obstructis, quanuis non adeò augustis viis, hærere, suo lentore. Atque ita reliquum permeabit, non sua substnatia tenuius (hoc enim naturæ rei repugnat cùm semel cocta nõ possint cruda reddi, vt alibi mõstrabimus) sed minùs perturbatũ, minùs crassis confusum. Quæ expurgatio sensui præstat speciem attenuationis. Quarè non parum acutè dictum est ab Auicẽna, claritatem & cõturbationem differre à tenuitate & crassitie. Quanquàm Gal. crassitiem & conturbationem eandem differentiam semper esse cẽsuit non qui, si rerum naturæ exactiùs spectentur tibus volebat tribui: & veram crassitiem, quę concoctione fit, nunquàm vltra mediocritatem consistere, intelligebat. Proinde crassitiẽ in extremo, & conturbationem, constat cãdẽ esse differentiam, quòd ad medicam considerationẽ spectat: etsi rerum naturas rectè nos docuerit Auicenna. Hinc quoque luce clariùs eũadit, vrinam extremè tenuem, in pueris propterea esse periculosiorem, quod natura sua habent fortissimam alterandi uim: sed non propterea, pueros solere mingere in extremo crassum sed propter voracitatem, & inordinatos motus. Sed quando hæc sufficient, & lectoribus in hac quæstione satisfecimus: opportunum fuerit ad aliam transire.

Cur Gal. crassitiẽ & cõturbationẽ rinarũ idẽ cẽsuerit.

Caput

Caput vigesimumquintum. Qui colores cum quibus substãtiæ modis coniungantur.

Opinio autoris libelli de vrinis.

AVtor ille libelli de vrinis, quicũque is sit, singulorum colorum enarratis naturis, & modi substantiæ speciebus, conferens substantiam cùm coloribus, tenuitati ruborẽ & nigredinem denegat, denegaturus etiam quantum intelligo liuorẽ, si de hoc colore nõ omninò tacuisset. Crassitiei denegauit pallidum ruffum & flauum: Atque denegasset (vt arbitror) viridem colorem, si illius meminisset. Verùm quæ ille tacuit, nos non inducem⁹ ad reprehendendum: sed quod dixit perpendemus, quàm verum sit. Itaque siqua vrina est pallida, ruffa, aut flaua, statim est tenuis: si nigra, aut rubra: statim crassa. Solum reliquit candorem cùm quo alteruter substantiæ modus copuletur. Est huius sententiæ vnica ratio quòd pallidus ruffus & flauus color influxu tenuis humoris fit, nempe bilis amaræ, ruber & niger influxu crassi, sanguinis inquam aut melancholiæ: albus, nunc influxu humoris crassi qualis pituita, nunc nullo humore p mixto, nunc verò defectu cõcoctionis. Huic sententiæ visus est attestari Aëti⁹ saltẽ in his quæ de vrina nigra Autor libelli De vrinis scripsit, nõ sine multis argumẽtationib⁹, quibus non hi autores modò, sed multi alii medici seducti sunt, in suis commẽtariis, aut lectionibus, aut disputationibus, censentes nullã tenuem vrinam posse esse nigram, qua in parte maxima agetur huius quæstionis cõtrouersia. Quanquàm non committemus, vt aliorũ colorum, quenquàm omittamus. Monstrabimus, non in hoc colore solũ, sed & in reliquis præ nimia diligentia autorem illum esse lapsum. Sed quoniam niger pendet, non ex crasso tantum humore, sed ex omnium maximè

an nigra vrina tenuis esse possit.

crasso: age, de hoc primo disputemus. Aut (dicunt) vrina nigra fit vstione, aut perfrigeratione, aut permixtione melancholici succi. Vstio resolutione tenuium partium facit crassescere, perfrigeratio cogit ac densat, humor melãcholicus, cùm sit substãtia crassus, necessariò faciet vrinam crassam: igitur nullatenus generari potest nigra vrina, & tenuis. Illi ita colligunt, tamen hac in parte laudanda magis est Auicẽnæ sentẽtia qui nõ semel sed sæpi⁹ Fen secunda. 4. meminit vrinæ tenuis & nigræ. Tales vrinas inuenit toties Hippocrates in egrotantibus, vt in historiis Epidemiõn licet videre: vt mirer cur illi autores tam multa Hippocratis loca dissimulanter præterierint, neque respondentes, neque negantes, neque declarantes, Nam Herophonti fuere οὖρα μὲλα τα, λεπτά. vrinæ nigræ tenues: Epicratis vxori οὖρα λεπτὰ ὑπωμέλαινα Heropyto Abderis. οὖρα λεπτὰ μέλαινα Appollonio abderæ, & aliis quinquaginta fuere tales vrinę. Igitur possunt fieri vrinæ tenues & nigræ haud dubiè, si modò fidelis est Hippocrates in narrandis historiis. Sed q̃ id ratione? An frigore denigrata est hęc vrina? aut vsta calore? Aut tincta arra bile? ita enim argumẽtabantur. Sed pro argumenti dilutione, & firmiori probatione nostræ sententiæ, hęc oportet intelligas, quæ ostendit quotidie in ipsa re experimẽtum, & probãt pictores: colorem quò magis accedit ad extremos, præcipuè verò ad nigrum, eo cũ æquali quantitate materiæ, vel nonnunquã etiam cùm minori plus tingere. Igitur qui niger est color, minima cùm quantitate tingit, vsque adeò, vt si in magnũ aliquod aquę vas, tantillum at ramẽti immittas, aut etiam atri vini, totam aquam atro colore videas infectã. Sufficit igitur ex ratiõe multò minor nigri humoris copia tingere quàm crassum reddere. Nam quę atra sunt, hac ratione qua atra, tingunt prius reliquis, sed crassitiem non faciũt pri⁹ reliquis, nisi ipsa simul cõtigerit esse crassiora reliquis. Fieri ergo poterit, vt portio atri humoris incidat in vrinæ liquorem quæ valeat illũ attingere, & quæ non valeat crassum facere. Quo posito cõstat futurũ, vt vrina nigra fiat & tenuis. Quod si nigram, quæ ex maximè crasso humore pendet, ostendimus posse esse tenuem: nulli iam videbitur difficile rubram etiam tenuem fieri posse, influente, scilicet, in eam sanguinis ea portione qua valeat tingi, & non fieri crassa. Quanquàm de rubra non dubito, quin si admodmù rubra est, sit etiam crassa. Quarè subrubram & tenuem fieri posse putò à sanguinis sero, aut à sanguinis modica portione: sed rubram, aut perrubram nequè à sanguinis tam parua portione, vt nõ etiam crassitiem inferat. Verum quæris iam, satiscertò scio, quid est in causa, quòd ater humor possit atrã vrinã facere nõ etiam crassam & ruber non faciat rubram quin faciat etiam crassam, cum sanguis non sit tam crassus quã melancholia? Dictum à nobis nuper est, colorem quò est intensior eò magis tingere, etiã cùm minori quantitate, atque hoc colorẽ nigrum facere omnium maximè. Id, quantum intelligo, fit, quia remissus color facilius diluitur permistione alterius: quàm qui est intensior. Igitur meritò fit, vt sanguis faciliùs diluatur infusus in serum, quàm melancholia. Igitur

Soluitur argum.

Vrina tenuis nigra esse põt et sub rubra.

tur portione multò maiori sanguinis opus est quo rubra fiat vrina: quàm atri humoris, vt nigra, nam minor vel etiam æqualis, diluitur à sero vsque adeò, vt subrubra illinc vrina prueniat, non rubra. Igitur fieri etiam potest rubra tenuis, sed parum rubra, quàm subrubrã dicimus: non rubra, aut impensè rubra quàm perrubram appellauimus. Verùm hæc de tenui vrina dicta sint, crassam quid impedit pallere? (nã & hoc negat autor de vrinis) si enim color pallidus remissior est ruffo & flauo, vt monstrauimus, & quemadmodum nos Plato docuit quem ex Timæo in quæstionem vigesimam primam induximus disputantem, ex albo & flauo permistis habet generationẽ, fac ĩ vrinam crassam & albam portionem flauæ bilis descendere, & ecce prodibit crassa, & pallida. Adde plus bilis, nihil detrahens de crasis succis, & ex pallida subruffa fiet. Quod fieri posse visus est Galen⁹ dicere. 30. com. 2. Prog nost. his verbis: Oportet enim vtĩ colore dixi mus modice ruffam esse debere naturalẽ vrinam, ita etiam modicè se habere in corporatura aut crasitudine, neque ita tenuem esse vt aquam, nec ita crassam vt assimileturvrinę iumentorum. Hæc dicit Galen⁹ describens naturalem vrinam, & vituperans eam quæ cùm illa conuenit colore, sed ab ea deficit in substãtia. Quod duplici via fieri posse significat, facta vrina tenui, aut crasiori qualis est iumentorum. Igitur insinuat subruffam aut subflauam vrinam crassã. Sed quid quæso rationis est, in aduersa opinione. Quoniam (dicunt) hi colores ex defectu materię fiunt. O falsam propositionem ex re quadam singulari regulam confingentium. Quoniam scilicet per famem aut sitim vident tales in vrina colores fieri, ex defectu solùm materiæ fieri colligunt: Cum tamen Galenus ex pallida ruffam, & ex hac flauam fieri dicat, loco nuperrimè citato, aut aucta bilis portione, aut ea quæ prę erat facta sy nceriori. Igitur fieri vrinã crassam & pallidam, ac ruffam, non admodum est difficile. Ruffam exquisitè aut flauam & eandẽ crassam rarissimum esse cẽseo: neque fieri aliquãdo posse, ausim affirmare. Nam crasitiem ea vrina necesse est aliunde cõparet quàm ex flauo succo: is enim tenuior est quàm vt tingat & faciat crasum. Igitur necesse est vrinam eam refertam esse crasis succis, in quos portio bilis infusa, necessariò diluitur, vt pauloante de sanguine dicebamus. Atque ita pallida fiet, aut subruffa vrina, intensior colore nõdũ. Quod si tantam bilem vis ad vrinæ vias derivari, vt intensè tingnat vrinam etiã refertam crasis succis: vix intelligo, qualis affectus futurus sit, qui tam multã bilis copiam generet, cũ tã multa crassorum humorum. Igitur, potest fieri vrina nigra ac subrubra tenuis, neq; minus crassã & pallida, aut etiam subruffa: rubra verò exquisitè non erit tenuis, neque ruffa exquisitè aut flaua crassa erit, quantum ego iudicio assequor, atque obseruatione in operibus non adeò longa, sed neque indiligenti vidi. Quarè de his hactenus.

Vrina crassa pallida & subruffa esse pot.

Caput vigesimumsextum. Ex qua substantia generetur vrinæ sedimẽtũ.

non oportet tenuem, &c. de flauo bene, misere quæ, misere posita.

NEque de substãtia eius quod in vrina cõtinetur omnibus est eadem opinio. Aliis enim ex eo quod in hepate effugit sanguinis formam, eò quòd nec in vẽtriculo fuerit commodè præparatum habere generationem sentiunt. Alii non ita, sed ex excrementis tertię concoctionis quæ peragitur in membris. Itaque priores dicunt, in alimentis omnibus esse partes alias aliis commodiores ad cõcoctionem, alias omninò incommodas: proinde fieri vt in ventriculo particulæ aliæ fiant crudioris [illegible], aliæ confecti. Cũque chylus eam rationẽ habeat in hepate, quam cibi in ventriculo, [illegible] chylo vtilem sanguinem [illegible] secto, crudum illud, quod in vrinis continetur, quod proindè contentũ [illegible]mus. Sed sunt, quæ his obiiciantur incommoda. Fieret enim si ex crudo contentũ generaretur tumvt in morborũ principio manifestior portio appareret, quàm per salutem eo tempore debilior facultas sit, & debilorem potentiam necesse sit plura alimenta effugere: tum etiam, vt cum nihil in vrina cõtineretur subesset maior concoctio. Si enim est, quod incoctum manet, qua ratiõe quo tẽpore maior concoctio fieret, non produceretur multo minus? Igitur, quia in morborum principiis omninò nihil in vrina continetur, & cùm primùm incipit contineri concoctionem vegetiorem fieri significat: alii aliter sentiunt fieri, scilicet ex sanguinis portione, quæ tertiam elaborationem refugit, quamque oportuisset in membrorum substantiam commutari, & aut propter deficientem præparationem in prioribus officinis, aut putredinẽ quam contraxit, aut prauam aliam quancunque qualitatem, omninò vt oportuit non potuit confici commutatum ad eam formam quam in eo quod continetur contemplamur protruditur ad vrinę vias. Sed contrà est, qđ ea, quæ tertia concoctione elaborantur, non ampliùs continentur in magnis venis, sed in

Quorundã opiniones.

Quæ obiiciũtur aduersus primam opinionẽ

alia sen

Quæ obiiciũtur aduersus secundã opinionẽ

an-

anguſtos poros impingunt, & per vaſa parua ad minimas quaſque partes deducuntur. Vnde non eſt veriſimile ad venas recurrere excrementum per vrinæ viam euacuandum. Nã quanquàm eſt vniuerſum corpus tranſpirabile, tamen nunquam ab his partibus verſus viſcera recurſus fit, niſi cum magna vrget neceſſitas, quemadmodùm per famem fieri docuit Galen. 2. De facultatibus naturalibus. At verò quod continetur in vrina, quotidianam oportet habere generationem. Præterea excrementa tertiæ concoctionis habent propriam euacuationẽ ab hac lõgè diuerſam, per ſudorem, inquam, aut perſordes, aut effumationẽ ſenſum fugientem, quæ per cutim fit. Voco effumationem, excrementorum euacuationẽ occultam, quoniam hoc nomine mihi videor poſſe eam ſeparare ab expiratione ea, quã primo De tuenda valetudine nutritioni dixit aduerſam, & effluxus eſt noſtræ ſubſtantiæ, quę inhalitus digeritur. In eodem libro apertè docuit Galenus huiuſmodi eſſe talis excrementi euacuationem his verbis: Reliquum autem excrementorum genus in ſingulis generatur animalis particulis, ex eo quod eſuntes ſucco, aliud quidem, ceu ſemicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ ad ſimilari nutriendæ parti nequiuerint (paucis interpoſitis:) Huic excremẽto nullus à natura deſtinatus meatus eſt: expelli tur autem & actum per mollia corpora, quæ eius violentiæ cedũt: potiſsimùm, cùm ab ſpiritu cùm maiori impetu irruente impellitur: & etiam per omnes exiguos poros. Quorum plenum eſt corpus vniuerſum, & etiam tota cutis. Ecce igitur qualem habent tertię concoctionis excrementa euacuationem, à mictu q̃ diuerſam, Adde id, quod vtrorumque ſententiam euertit, fieri non poſſe, vt per ea quæ in vrinis continentur, tempora morborũ diſtinguerẽtur ſecundum elaborationem materiæ morbi niſi ipſius humoris putris pars eſſent. Quid enim haberet commune, modicũ aut multum effugere concoctionem primam quæ in vẽtriculo, aut ſecundam quæ in hepate, & venis agitur, aut tertiam quę in mẽbris ipſis, cum morbi conſtitutione? Inuenit cuiuſdam monachi arguties nodi huius diſſolutionem: quod continetur in vrinis eſſe alimenti portionem, quę in ſanguinem non commutata manet: ſed non recta & vnico impetu à vẽtriculo ad veſicam deriuari, atque indè cũ lotio ad matulam, ſed volutari cum humoribus in hepate & venis, afficiquè interi neſcio qua qualitate referente modum, quem humores habent in venis. Hæc ille. Sed nequè ego intelligo, nequè vt puto quiſquam alius, qua ratione affici poſsit tanta ſimilitudine cum humore, vt cõſtitutione morbi conſpicuè declaret, quæ ex elaboratione materiæ pendet, niſi idipſum quod ille contentum vrinarum appellat, in venis alteratum trahitur ad humoris ſimilitudinem, aut humoris ipſius portionem inſignem ſecum deducit. Si illud fit non ſola fuga concoctionis fit, ſed concoctione.

Aduersꝰ vtrãq; sẽtẽtiã arg.

Solutio quædam.

Aliorũ ſentẽtia.

Si hoc, eſt pars humoris putris, aut ex duplici materia. Hoc multos traxit in aliam ſententiam ab vtrâquè diuerſam, quę ſtatuit, duplex eſſe quod in vrinis continetur, aliud in vrinis ſanorum, aliud in ęgrotantibus: quod per valetudinem apparet, eſſe illud quod refugit ſãguinis generationem: quod in ægritudine, partem ipſius humoris ex quo pendet morbus, nam & per valetudinem ex multitudine eius quod continetur perſentimus deuorata eſſe multa aut craſſa: cùm hæc in voracibus aut ebriis & pueris eadem ratione inueniantur maximè: & per morbos eo quod continetur cognoſcimus concoctionem materiæ ex qua pendent, & illius defectu, cruditatem. Priorum vtriquè cenſent ex eadem materia fieri ſiue in ſanorum, ſiue in ægrotantium vrinis proueniat, & eandem rem ſignificare. Nam eo meliorem iudicamus vrinam, & ſalubrioris affectionis ſignum, quo ſimilior eſt ſanorum vrinis. Præterea ſi febricitans multa ingerit, copioſius habet ſedimentum: ſin minus, exiguum. Quod euidenti argumento eſt, ex inconfecto cibo illud in morbo non minus, quã in bona valetudine prouenire. Tot itaquè ſunt in hac cõtrouerſia opiniones inter quas certum eſt noſtram ſententiam ſtatuere, & quod videtur probabiliſsimum, quoad fieri poterit firmiſsimis rationibus, & Galeni verbis confirmare. Id quod continetur, & quod morborum diſtinguit tempora proculdubiò de ſententia Galeni, ipſius materiæ morbum facientis pars eſt. Eſt enim celebratiſsimum à Galeno, naturam conari humores inutiles, nõ minus quã vtiles ad ſimilitudinem ſubſtãtiæ cum mẽbris mutare, & emendare integrè putredinem. Quod, cùm conſequi non poteſt, emendat, quatenus poteſt, mutans ad mediã quandam formam ſimilem formę puris: hanc cum conſequuta eſt natura, nequè poteſt vlteriùs humoris, vt potè puris, concoctio, promoueri, deſiſtit à concoctione, & conuertitur ad expulſionem. Hęc generatio eius quod cõtinetur, non aliter ac generatio puris, actio quædam eſt, quam haud ſcias concoctionem appelles, an putrefactionem. Eſt enim reve-

Contro. deciſio.

ra

ra motus medius, vtriuſque particeps. Sed de hac dãre Deo in quinto huius operis libro ſum⁹ diſputaturi. Docet hoc, quod de eo, quod continetur in ægrotantium vrinis modò dixi mus, Galenus primo De differentia febrium capite ſexto: vbi differens de concoctione & putredine, inquit: At duorum generum, alte terum quidem fit ſuperante natura, alterum ſuperata. Et ſuperante quidem (ſicut in in flammationibus & omnibus tuberculorum tumoribus) pus: in humoribus autem, qui in venis, atque arteriis continentur, quiddam quod puri proportione reſpondet, ſubſidens in vrinis. At talis quidem putredo non ſimpliciter putredo eſt, ſed aliquid etiam habet concoctionis. Hæc Galenus. In quam ſententiam tertio de præſagatione ex pulſibus capi. ſexto: Quod verò eſt veluti τροφῶδες. Quaſi nos diceremus cinereum, vel vt ſolent dicere cineritium, non perinde (quia craſſum eſt) poteſt excernere: ſed per inſignes quoſdã meatus educit: hoc in partibus inflãmatis eſt pus, in ipſis vaſis, quod in vrinis ſubſidet. Videsvt clariùs etiam, quàm nos ipſi docuerit Galen⁹ ſedimentum vrinæ ægrotantium eſſe humoris putris portionem. Sed rogent nos, qui contrariæ ſententiæ ſunt (ita enim rogant) Qua ratione in intermittentibus febribus, vt tertiana, aut quartana, fieri poteſt, vt quod continetur in vrina ex morbum faciente cauſa fiat non enim (dicunt) ex antecedente vocata cauſa, generabitur: eſt enim hæc, humor in venis, qui nondum putret, ſed paratus eſt putrere: ſed neque ex proxima cauſa, quàm multi dicunt continentem, nos proximam: hęc enim extra venas putreſcit. Huic quæſtioni vides vt reſponderit Galenus dicens, naturam cineritium (tale autem eſt de ſententia eiuſdem autoris quod in intermittentibus febribus ex vſtione putrium humorum relinquitur) expurgare per manifeſtos meatus, per venas inquã. Igitur quanquàm putreſcat humor extra vaſa, aut ĩ paruis vaſis, expellit cineritium natura per conſpicuos meatus, Quod cineritium quanquàm in principii paroxiſmis generetur: non ſubſidet autem eo tẽpore in vrinis, quia natura in principiis omnia retinet, vt mox audies. Mirum ſi adhuc quiſquã dubitet quod continetur in vrina in morbis eſſe humoris putreſcentis portionem: cùm nullus neſciat, communem omnium medicorum eſſe ſententiam, in morbis pituitoſis opus eſſe ad cõ coctionem perfectam ſedimento: in bilioſis verò appendiculo, & nonnunqam etiam ſolam nubeculam, atque etiam prætenuem ſufficere: huiusque cauſam eſſe tenuitatem bilioſi humoris, quià minori flatu in ſublimi ori regione continetur. Quæ dogmata vides quàm forent ridicula, ſi quod continetur in vrina, nulla humoris aut bilioſi, aut pituito ſi pars eſſet. Eſt itaque, quod per morbos in vrina ſubſidet, portio morbum facientis humoris actione caloris naturalis corrigentis, quoad poteſt, putredinem, talem formam recipientis. Illud quod per ſanitatem apparet proculdubio humor crudus eſt, & generatio nẽ habet ex eo quod ſanguinis refugit confectionem. Euidenti argumento eſt, quod & paulò antè tetigimus, plurimum contineri in vrinis voracium hominum, & ebriorum, & puerorum. Quoniam voraces cùm ſint inordinatè mouentur, vt nuper in vigeſima quarta quæſtione diximus: &, vt ſemel dicam, omnium qui multis veſcuntur aut craſsis. Adde monſtratum eſſe quod continetur in vrinis ægrotantium, eſſe ex morbi materie. Quare cùm nulla talis benè valentibus ſit, ſupereſt his ex alia occaſione fieri: ſed nullam inuenias probabiliorem hac. Iã verò vt de ſẽtentia Galeni loquamur, primo Prognoſtici commentario vltimo in vltimis verbis ita ſcripſit: Quidquid enim alimenti in ſanguinis generatione refugit naturæ confectionem ſubſidet in vrina: neque vt ſanguis ab ea commutatum, neque vt pus, cauſæ præter naturam in generatione particeps. Primo De criſibus capite duodecimo: Cum adhuc coquitur ſanguis quod mingitur læue, album, & æquale ſedimentum ac multum facit: perfecta iam concoctione color illi intenditur, minus autem ſubſidet. Primo De alimentorum facultatibus capite ſecundo: Crudus autem ſuccus propriè nuncupatus, eſt, qualeid apparet quod in vrinis ſubſidet. Libello de multitudine capite decimo ſeptimo, loquens de ſucco crudo inquit: Humor autem is, alia pituita craſsior eſt, ac minus flatulentus, qualis in vrinis ſubſidet, iis præcipuè qui ex cruditate ſedimentum multum ſimile fabaceæ farinæ obtinent. Igitur eſt de ſententia Galeni id quod continetur in vrinis benè valentium, ſuccus crudus: qui dum ſanguis generatur refugit hanc confectionem. Argumento eſt quod ipſe Galenus monuit, poſtquàm iam confectus eſt ſanguis minus eius quod continetur apparere. Sed tamen quanquàm hæc ita ſe habeant, quamprimùm homo in putridæ febris incidit principium ceſſat quod continetur apparere, etſi non ceſſet crudus ſuccus generari: vel etiam ſi generetur multò co-

Difficultas diſſoluitur.

Ex qua materia ſanis generetur ſedimẽtũ

Curĩ priũcipiis putridarũ febrium nõ appareat contentum.

copioſior: qui enim in putridæ febris principio conſtitutus eſt, etſi cenet lautiſsimè minget tenue lotium, in quo nihil ſeparetur. Sed vt paulò ante cœpimus dicere, natura in principiis ceſſat ab aliis naturalibus actionibus ad retinendum, coquendumque conuerſa, atq; cum cæca ſit non modò morbum facientem materiem, ſed & cum illa omnia excrementa retinet. Ita videas eo tempore plerunque aluum ſupprimi, vrinas retineri, neque ſudore effluere: ſed oſa interiùs manẽt, quod eadem de cauſa contingit ſucco illi crudo, qui in officina ſanguinis generatur, tamen non redditur cũ vrina, ſed tranſumitur in venas, ex quo illic atque ex humore morbum faciẽte actione membrorum, venarum inquam & partium adiacentium vna forma generatur eius quod continetur, quod deſcendere incipit tendẽte morbo ad concoctionem. Igitur quemadmodnm paulò ſuperiùs cenſuimus, liquorem vrinæ ex duplici ſubſtantia habere generationem ex potu & ſero ſanguinis, ita cenſemus modò quod continetur, quodque apparet per morbos eſſe conflatum ex ſucco crudo, qui principii tẽpore genitus eſt in hepate & venis, retentusque, & ex morbi materia. Neque aliter video, qua ratione poſsint hæc duo cohærere, vt quod cõtinetur ſit morbum facientis materiæ pars: & vt fiat ex eo quod refugit ſanguinis confectionem, quod que non ſit, vt primo Prognoſtici dicebatur confectus, vt ſanguis, neque vt pus cauſæ præter naturam particeps. Nam qua parte ex morbi materia fit, eſt putredinis particeps vt pus: atque hinc etiam conſtat vt idem ſit contentum in ægrotantibus, & ſanis, præter quàm quòd in illis recipit materiæ morbi acceſſum. Itaque eſt rationi admodùm conſonum, vt eò melius cenſeatur quod continetur in vrina ægrotantis, quò ſimili' fuerit ei, quod in ſano homine eſt. Neque video qua ratione, qui hæc ita fieri non intellexerit poſſit quàm multa incommoda in hac cõtrouerſia deuitare, vtcunque aliter ſenſerit. Sed ad intelligenda hæc non arbitror plura deſiderari. Quare de his hactenus.

Ex qua ſit materia qđ continetur in vrinis ægrotãtiũ.

Caput vigeſimum ſeptimum. De prauis vrinæ contentis.

PRæter id quod in vrinis contineri, & ex humore putri generari diximus, & bonę ac maturæ ſolutionis morbi ſignum eſſe, cum ſuis qualitatibus, concoctionem materiæ ex qua is pendet, repreſentat, vt cum album eſt, læue, & æquale: aut contrarii, cùm putredinem vincentem, vt cum nigrum eſt, aut viride aut fœtens valde: ſunt alia multa, quæ in vrinis ſolent ſubſidere. Huiuſmodi ſunt humor crudusque in pituitoſorũ morborum principiis apparere ſolitum eſſe nuper in quæſtione vigeſima quarta notauim': aut quidam veluti capilli ex ſuccis pituitoſis in renibus geniti, aut ſanguis, pũſue quæ ex renum aut veſicæ exulcerarione, illæ rupta venula, hoc ex rupto abſceſſu, ſolent deſcẽdere aut arenulæ quæ in calculoſa affectione ſolẽt in vrinis ſubſidere, aut pingue (Græce dicitur γρᾶυς.) quod ſoleat in renum calida affectione aut febre quę liquefacit innatare, aut caruncululis ſimilia quædam, aut laminis, furfuribus ue, & aliud quoddam genus, quod farinaceũ dicitur. Habent hæc omnia, propria diſtinctionis ſigna, cùm ex totius corporis affectu, aut inſtrumentorũ vrinæ proprio fiunt: quæ tamen ab iis, qui totam de vrinis doctrinam ſuſcepe pertractandam perenda ſunt. Nos enim ſolum controuerſias dirimimus, quales in pleriſque horum ſunt. Nam de pingui qđ liquefactæ ſubſtantiæ alicui' eſt ſignum, vbi dum conſtat innatet perpetuò in liquore ab eo diuerſum, aut poſsit cum vrina ita permiſceri, vt vrina aliqua tota pinguis ſit. Nam autor libro de vrinis pinguium triplex inuenit genus, pingues dicens nunc coloris olei, nunc oleo ſimiles, nunc oleaceas: Oleo ſimili inquit, perfectam olei cum vrina mixtionem habet: oleacea tota & colore, & ſubſtantia, vt oleum eſt. Aëtii hæc eadem eſt ſententia ſermone primo tetrabili ſecundæ, capite trigeſimo ſeptimo. In quo hæc habentur: In principio igitur colliquationis, ita oleoſi coloris facit vrinas: vt ambiguum ſit aquoſæ ne ſint, an oleoſæ in augmento verò oleoſæ fiũt, ita vt notabiliorem olei miſturam habeant. In vigore autem colliquationis totæ vrinæ partim, tum in colore tũ in ſubſtantiæ compage, velut oleum ſunt. Actuarius etiam harũ trium ſpecierum meminit. Auicenna videtur hanc ſententiam innuere, quanquàm non adeo explicat: Hypoſtaſis verò, inquit, adipina adipis pinguedinis, & etiã carnis ſignificat liquefactionẽ: & earũ prior eſt, quæ auri aquæ ſimilatur: duo autem ipſius principia. Cognoſcũtur ex paucitate & multitudine, & cõmixtione, & ſeparatione: quoniã cũ eſt multa & ſeparata, exiſtimatur, quòd ſit ex parte renis, propter liquæfactionẽ ſuæ adipis: & ſi eſt min', &

Varietas eorũ quæ in vrina continẽtur.

De pinguis in vrina cõtẽto cõtro.

maioris commixtionis, est ex loco magis remoto. Itaque innuit Auicenna posse adipem permisceri cum liquore: quod & reliqui omnes apertè dixerãt, Sed miror qua ratione potuerint in animum inducere tot viri preclari, neque philosophiæ ignari, neque in medicina indiligentes, pinguedinem, quam in modo substantiæ, oleo esse similem dicunt, posse permisceri cum vrina, quam serum esse, & alteratam aquam apertè profitentur. Quid interest, pinguedinem liquatã cum sero, aut oleum cũ aqua miscere? Certè nihil, aut si quid quam interest, est multò facilius, aquam permisceri oleo: nam pinguedo præterquam qđ in modo substãtiæ est oleo similis, liquata est: quò fiet, vt statim ac cum liquore prodierit, concrescat, & densior multò ipso sero superuehatur. Nunquàm putassem rem tam aduersam sensui cuiquam sano homini posse persuaderi: neque si Hippocrates & Galenus dixissent millies: potissimùm cùm millies negauerint. Vbi vbi de pingui vrina loquitur Hippocrates, pinguem partem vocat insidentem quasi pingue non possit permisceri, sed necessariò insideat. Secundo Prognostici, trigesimo quinto: Si pingue desuper natans araneorum speciem referat, damnandum est: indicat enim consumptionem. Septimo Aphorismorum trigesimo quinto: Quibus insidens pingue, ac aceruatum his renum vitium acutum significatur. Hippocrates igitur epithetum hoc insidens, pingui tribuens apertè innuit id, quod vel illo tacente res ipsa declarat pingue nunquã subsidere, nec pendere in medio, nec permisceri liquoribus, sed innatare. Quod clarius quam, vt indigeat interpretatione docuit Galenus tertio Epidemion parte tertia in historia Parii longa commentatione declarans hãc suã sententiã, pingue perpetuò innatare: sed oleaceam vrinam, cuius in ea historia autor meminerat, dici eam quę similis toto liquore sit oleo ĩ crassitudine & colore, nequaquam in pinguedine: fieriq́ue talem vrinam non ex colliquatione, sed ex vehementia febris: quare non adeò graue malum est, quin potiùs nihil mirifuit, Parium cum ea vrina vsquè ad centesimum vigesimum diẽ morbum protraxisse. Itaquè vrina oleosa coloris differentia est, & substantię, non eius qđ contineatur interius. Sed si quis dicat, vtrinã pinguẽ, & quæ ex colliquatione est, differentiã dicit ex eo quod cõtinetur, nõ ex substãtia: innatat enim necessariò pingue. Quod si interrogas, qualis est iste oleacearũ color, Galenus respondet eodem loco, non perpetuò eundẽ: nam neque oleum eiusdem coloris perpetuò est: sed quæcunque vrina crassiuscula cũ sit vt oleum, illud colore imitatur, oleacea statim est: imitatur autem nunc inter flauum & viridem cõstituta, nunc ad album inclinans paulò plus. Hæc est igitur de vrina pingui Galeni sententia. Quatuor alia genera eorum quæ continere solet vrina, hi iidem autores hoc locant ordine. Orobinum, furfuraceum, lamineum, & farinaceum. Auerroës qui farinacei huius non meminit, horum pessimum lamineum esse dixit: cum enim hæc quatuor consumptionem significent, maiorem etiam quàm pingue insidens, quippe quod solũ pinguedinis indicat consumptionem: orobinum dicunt, solius carnis consumptionem præ se fert: furfuraceum in frustula secari ipsa solida quæ tabes iam depascitur: lamineum in maiora frusta diuidi: farinaceum quod album est & farinæ crassiculæ simile ipsa solida veluti molita esse. Cæterum omnium horum sentẽtia multum discrepat ab Hippocrate & Galeno, qui nullius farinaceæ meminere, quæ significet consumptionem, & ab orobina diuersa sit. Nam quarto Aphorismorum commentario septuagesimo sexto differit de orobino, dicens habere illud generationem exustione sanguinis crassioris: nequaquam fieri posse cẽsens vt ipsa carnis renum frustula cum vrina descendant. Hanc eandem in commentario vigesimi octaui prognostici, farinaceã inquit ab Hippocrate appellatam, quòd verò de eadem sit sermo declarant ipsa Galeni verba. Quod enim, inquit, in polenta non effringitur in partes admodum tenues, species crassioris polentę redditur. In vrinis verò, non quidem ciborum pars simul diducta, adhuc dura permanet, sed assato sanguine crassiori, vel consumptis inæqualiter carnib⁹ hæc fiũt. Primo de crisibus capite duodecimo. Nam farinæ crassioris similes, duarum sunt affectionum indicia grandis scilicet consumptionis & caloris æstuosi, qui sanguinem vrit. Vides vt Galenus idem dicat orobinum & simile farinæ crassiori. Quod subolentes Aëti⁹ & Autor de vrinis, dicunt polentaceam esse duplicem, aliam rubram, quàm innuũt orobinam esse: aliam albam, quam dicunt ꝓpriè farinaceam appellari, & omniũ maximè significare consumptionẽ. Cæterũ Galenus nullibi meminit albi sedimenti referentis farinã crassiorẽ: nisi fortè illud est, quod tertio loco est dictum in prognostico: qđ ita habet. Sedimẽta in vrinis specie referẽtia polẽtę crassioris mala. His aũt sũt dteriora, quę sq̃mulas re-

Autoris sentẽtia ex Hippo. & Galle.

Quid oleacea vrina apud Gale.

Cõtro. de aliis vrinæ contẽtis.

Hippoc. & Galesẽtentia.

referunt. Tenuia autem & candida admodũ vitiosa sunt: furfuraceaverò deteriora his sũt. Hæc Hippocrates. Sed illud tenuia & candida, quod tertium dictionis locum habet, dicẽte Galeno, generationem habet ex spiritu flatuoso permisto tenacius, cum semicocto humorum excremento. Igitur tria tantummodò supersunt, quæ consumptionem significent: orobinum, aut polentaceum, vtcunq; lubet, & lamineum, & furfureum. Adde nõ esse verisimile humanum corpus manente vita pati posse tantam tabem, vt solida membraveluti in farinæ pollinem rediganturcum Galenus ipse decimo Methodi dixerit, Neq; contingit eiusmodi singularum partium fibras à malignis febribus liquari, sicut carnes, quando animal ipsum, prius quàm hæ prorsus sint siccatæ, interemerint. Sed hæc ita habeant, est illorum autorum polentaceum, figmentum. An reliqua benè collocant? minimam, dicunt, consumptionem significat orobinum. Hactenus benè deinde furfuraceum, omnium pessimum dicente Auerroë est lamineum. Quid ita? quia significat maiora frusta decidi de solidis. Præterea Galenus in enarratiõe particulæ illius prognostici præscripti. Furfureum verò deterius est (inquit) furfureum sedimentum, quod (inquam) deterius est quàm tertium. Cum igitur Galenus explicuerit illud deterius quàm tertium, constat non esse deterius lamineo: nam ita de terrimum omnium foret, & esset inanis interpretatio. Igitur colligunt, Est lamineum deterius furfuraceo. Et vt Galenus videatur insinuare illorum sententiam: & nonnihil ratio videatur adstipulari. Sed tamen res non ita habet: quin potiùs, quantum ego intelligo, eò caries maior est, quò in minora frustula deducit id quod depascitur. Non enim, vt arbitror, illi alia ratiõe, si modò tale aliquando aliquod contentum ex consumptione fieret, rectè intellexissent, suum polentaceum deterius esse lamineo, & furfureo. Cur ergo non stet pro nobis eadem ratio in conferendo furfureum cum lamineo? Adde ex eorundem autorum, qui Auerrois ordinẽ videntur insequuti, descriptione, furfurea angustiora esse foliaceis, verùm crassiora. At verò maior consumptio est, quæ penitiores partes exedit, quàm quæ extimas abradit. Igitur furfureum deterius est foliaceo. Quid ergo dicemus sibi voluisse Galeni illam interpretationem? non sanè furfureum non esse prioribus deterius, sed cum tertio contulit: quo quantum interesset inter tertium illud & reliqua, quod ad causas & significationem attinet, declararet. Voluisset enim vt arbitror, Galenus tertium illinc expunctum, & in alium commodiorem locum relatum. Quod palam faciunt eiusdem autoris verba. Inquit enim de furfuraceo: Quod quidem non quartum, sed tertium scriptum esse oportebat. Hoc non alia de causa Galenus dixit, quàm quòd Hippocrates, in recensendis his sedimentis, ordinem malitiæ signorum cœpisset sequi à leuioribus versus deteriora. Sed quæ circa hæc quæ in vrinis contineri solent in controuersia constituta sunt, iam explicuimus. Sunt quibus satis videtur in hac disputatione dicere, sedimentum furfureum idem ferè significare cum lamineo & eandem vtriusque efficientem causam esse: atque ita rem tractare non admodum distinctè, nosverò rem vt habet exquisite explicuimus, quarè de hac quæstione hęc sunt satis.

An lamineũ cõtẽtũ sit furfuraceo deterius an cõtrà.

Decidi- tur cõtr.

Caput vigesimum octauum. De vrina parturientium.

CVm medicorum aucupio non videretur ipsa ars Apollinea esse satis, cœpere desciscere ab Hippocratis præceptis & leuissimi vulgi deceptioni incumbere, quodque ad curationem attinet dum Hippocrates euacuationes vtiles ex certis interuallis facit, maturationi studet, præscribit victum, metitur constantiam facultatis, morbi violentiam, & constitutionem, auxiliorum præcipites occasiones attentè obseruat, conquiescens interim, Illi hac atque illac venas secant, dant catapotia, propinant serapia, purgatorias potiones: zulapia, liquores stillatitios, & decocta permiscent: toros ægrotantes inungunt, præscribunt quoridie nouum victum, nullum non mouent lapidem, nihil relinquunt intentatum, hac ratione seplasiariis vtiles, & vulgo admirandi. Iam verò quod ad præsagationem, leue his est Hippocratis signis animum intendere, ex illisque artificiosè coniectare: portenta quærunt, diuinatores fiunt. Cognouit quidã ex pulsu ægrotantẽ vuas passas nup ingessisse: alius ex colore, doluisse extremos dextri pedis digitos, ali' cõspecta vrina pgnationẽ diuinat' est. At sũt isthęc infrequẽtia. Imò verò est hoc de pgnatiõe dignoscenda tam vulgare, vt si ab eo, qui ad te domum fortè fortuna lotium deportauit, conspectavrina, neque tamen sexus ęgrotantis ad huc certior, nedum coloris, habitus corporis

appetitus, aut nauseæ, retentionis menstruorum, aut alicuius alterius signi, aliquid aliud fueris scisscitatus, ac non potiùs audacius, q̃ Tiresias edixeris, Gerit hæc vtero, illa secùs, ridendus mordendusque sis. Huius stupiditatis medicorum, qui si quid inueniantur ignorare, actum esse de sua artisque existimatione putant, primi autores fuere (quantum iudicio assequi possum) auaritia & ambitio: tertius ab his Auicenna. qui Fen. 2. 1. doct. 3. capit. 3. ita scripsit. Vrina turbulenta, quæ malo vino similatur, aut aquæ ciceris, est vrina pregnantium. Ego sanè nunquàm putauerim, si hunc affectum differetia aliqua vrinæ significaret, Hippocratem tantum signum, conspiciendumque oculis, prætermissurum: potissimum cum non in pulsu, aut aliquo alio signorum genere, quod ille despexerit: sed in vrina de qua omnium maximè pertractauit consistat, & ille dignoscendi huius affectus fuerit studiosissimus, vt videre licet legenti quintã particulam Aphorismorum. Quo loco diffusiùs, quàm pro suo more docet dignoscere, an mulier vtero gerat ex suppressione menstruorum, ex fastidio & nausea, præterea extorminibus, quæ epota mulsa cruda, cum statim dormitura est, mulier habet atque (cui omnium fidit Galenus maximè) ex compressione oris vteri. Comprimitur enim vsque adeò dicente Gale. 3, De facultatibus naturalibus, capit. 3. Vt neque specillum os admittat. Addit aliud firmissimum signum libello De genitura, si in concubitu nihil effluxit seminis. Tamen inter hæc omnia vrinæ nunquã meminit. Dices fortasse, Quid prohibet hæc Hippocratem ignorasse, & inuenisse Auicennã? Nihil. Sed vide, quàm inconstans sit noui autoris doctrina. Cum loco predicto pregnantium vrinam malo vino, albo (vt ego intelligo) & decocto cicerum contulisset, rursus Fen. 21. 3. libri, cap. vndecimo, ita scripsit. Et vrina quidem prægnantis in principio prægnationis est citrina, ad subalbedinem declinans, quasi sit cottum in eius medio sparsum, & significat prægnationem, vrina puræ substantiæ super quàm est, quod est simile nubibus, & propriè quando in ea sunt, sicut grana ascendentia, & descendentia. In fine autẽ imprægnationis quandoque apparet in vrinalibus earum rubedo in loco in quo apparuit in principio imprægnationis subalbedo. Hæc ille. Non video qua in re conueniat hæc descriptio cum priori. Nam neque hæc docet cõstanter: sed quandoque inquit apparet in vrinalibus rubedo: neque eorum quæ dixit, quã tumuis inconstanter, rationem reddit: neq; aliquam probabilem ego possum consequi. Nam, quemadmodum nos docuit Galenus primo De crisibus, & ipsa rei natura monstrat, vrina tantum est signum eorum quæ fiunt in hepate & venis & viis vrinæ. Quare affectiones vteri, potissimum quæ sine febre sunt, non est quod possit significare. Prætereà conceptus non ipsa conceptione per se permutabit vrinas, sed retentione menstruorũ. Igitur si cui ex alia occasione retenta fuerint mẽstrua, tales apparebunt quales in grauidis. Adde ipsi Auicennæ dictum esse, ex vteri inflammatione similes prodire, atquè ex conceptu. Quo iam fit manifestum, etsi concederetur illis, conceptui per se esse differentiam aliquam vrinæ familiarem: tamen illam non esse tam propriam vt accessu alterius affectus non possit commutari. Igitur quærenda mulier esset ad hanc exercitationem, quæ omninò extra alios omnes affectus vtero gereret: in aliis enim indicium erit infirmum. Possint siquidem alii affectus tales vrinas facere etiam in non grauidis, & alii possint permutare etiam in grauidis. Tamen constat rarissimè hac de re nos consuli nisi cum affectu alio mulier laborat: febricitat scilicet, aut dolore aliquo graui est affecta: quo tempore nullus ferè medicorum est, qui non præcipitanter aut gerere vtero, aut non gerere affirmet. Quo factum est, vt quàm multi non sine magno illorum & artis opprobrio per insidias scisscitantibus fuerint ridiculi. Faceſſat igitur iam tandem hæc stulta consuetudo, quæ si diutiùs duret, non potest non vel admiranda aliôqui præcepta suspecta facere. Qua consuetudine exclusa huic libro vltimam manũ imponimus. Nam, si quæ sunt aliæ de pulsu aut vrina controuersiæ, vel minùs difficiles sunt, vel minus vtiles. Nonnullæ etiam aliæ quæ partim ad hãc tractationẽ, partim ad crises referuntur, requirantur in decimo huius operis libro. Quales sunt illę, An in vrina sit signum aliquod inclinatiõis, An cocta vrina possit æger mori, An vrina in omnibus morbis considerãda sit. Huius itaque hic est finis.

Autoris sententia auicẽ. cõtraria.

FINIS.

CON

CONTROVERSIARVM MEDICARVM, AC PHILOSOPHICARVM LIBER QVARTVS.

PRÆFATIO.

Tractionē de rerū essentiis semper fugit Gale.

CVM OMNIVM FERè rerum, præcipuè earū quę ad medicum spectant proprietates, & accidentia, & omnium generum causas Galenus cum demonstratione docere fuerit conatus ac penè effecerit: tamen tractationem de rerū substantiis aut essentiis (has Græci dicunt οὐσείας) semper effugisse videtur, vt qui de illis substantiis nullam afferri posse demonstrationem intelligeret. Ita essentiam animæ se ignorare ingenuè professus est. De substantia facultatum docuit nihil: satis sibi videbatur facere, si facultates operationibus definiret. Atque quo tempore homo morbo teneretur ex symptomatis doceret. Quin de illius substantia disputaret curiosiùs. Sed nostri temporis quorundam hominum eatenus processit sapientia, vt de singulorum morborum naturis disputent, & de morbi ratione multa pronuntient: nimirum superiori illo Galeni sæculo vix ab homine veritatis amantissimo quatuor inuenti sunt, qui esse potiùs sapientes quàm videri mallent. Tunc enim homines ambitiosè gloriam quæritabant. Sed nostro hoc sæculo, eatenus gloriæ cupido processit à virtute seiuncta, vt non solum ambitiosè gloriam aucupemur, fucatis verbis tyronibus imponentes, sed & insolenter superbos & nouos titulos nobis vendicemus quotidie, & tandem (quod vix sine pudore refero) petulanter in nostras laudes prorumpamus: vsque adeò hominum arrogantia nullum iam reliquit modestiæ locum. Audias quotidie homines, qui vix dum vtile aliquid ex antiquis autoribus potuerint eruere, singulorum se prędicantes autores, & suæ singulari eruditioni deberi omnia abrasa fronte proclamantes. Cæterùm ita facientes nostræ ignorantiæ præstamus euidens argumentum: nam qui adeò eruditione sua gaudet, nescit quid ignoret. Intelligo futurum, vt dum multorum insolentiam reprehendo, aliquis respondeat, tam difficile ac longum opus in hac ætate, non sine superbia fuisse susceptum, atque in me carmen illud tam quadrare quàm in Phaetonem, Magna petis, & quæ non viribus istis, nec tam puerilibus annis munera conueniunt. Certè hic parum in me iustè inuehitur: non enim solum vt aliis prodessē scribere incepi, sed vt interim vtilitati meæ studerem: nam dum multis, vt spero, pro futuras quæstiones conscribo, nullā potui commodiorem studendi rationem mihi excogitare. Qui vero mediocri ingenio se esse non ignorat, non ille accusandus est, sed qui pro ingenio, quod à natura recepit, non tam rependit doctrinam, quā inanem iactationem. Continuerunt tres priores libri eas quæstiones, quæ ad res, quæ secundum naturam sunt, spectant, elementa scilicet, temperamenta, humores, spiritus, membra, virtutes, & operationes, duo primi: tertius quæstiones ad pulsum, & vrinam, omnium signorum precipua spectantes. Quartus & quintus, à principio dicati sunt rerum prærer naturam cognitioni: vt qui hos consequetur numero sextus, rerum quæ non naturales nuncupantur, quibus victus constat: septimus, octauus, & nonus, morborum sublationi: decimus, totius operis vltimus, prædictioni. Res quæ præter naturam sunt in tres species sunt distributæ; morbos, & quæ hos antecedunt causas, & quæ consequuntur symptomata. Cum vero causæ & symptomata non propter se considerentur, sed propter morbum, cuius sublatio sanatio est, causæ vt quæ morbum faciant, symptomata, vt quæ indicent: æquū fuerit ante omnia.

Tuetur se autor ab obiectione.

Quid tinu priori libri què c neat & q quu

Quando sophisticæ disputationes ad agendum de essentia nos compulerunt, inquirere, quid sit morbus, atque præmissa communi ratione morborum, symptomatū, & causarum in hoc quarto libro: in quīto ad singularia ꝓcedere. Hæc ergo sit nobis proposita primo loco quæstio.

Caput primum. Quid ſit morbus.

Inueſtigatur morbi eſſentia.

AD inueniendum rei cuiuſque eſſentiam non aliundè rectiùs incipitur, quàm ex axiomate aliquo aut ex omniũ ſenſu deprompta aſſertione: nam ex his accedit rebus quæ illinc vi conſequentię deducuntur, multa fides. Hoc idem nobis in præſentia faciendum eſt morbi naturam inueſtigãtibus: quod & ipſe Galenus fecit, vbi de hac re ex profeſſo diſputauit. Eſt verò omnibus hominibus non tum per ſe, eo tempore homines benè valere, quo omnes operationes rectè exercent, & citra noxam aliquam quæ ſentiri poſsit: cũ contrarium contingit, vt ſcilicet aliquam earum operationum, quas conſuetas habere ſolent, malè obeant, ab omnibus hominibus dicuntur ægrotare. Igitur cum ægrotare, ægrotans & ægritudo, ſecundum coniugationem dicãtur, conſtat, ægritudinem eſſe aliquid, quod ægrotanti ineſt. Ineſt verò ægrotanti, vt prauè exerceat operationes: cumque nihil citra cauſam fiat, inerit ei & huius læſionis cauſa. Ergo morb⁹, aut actio læſa eſt, aut læſionis illius cauſa. Quodcunq; horum ſit, in contrario oportet vt ſanitatis eſſentia, collocetur: aut in operationibus quę rectè fiunt, aut in diſpoſitione ea corporis à qua actiones incolumes procedunt. Nullus enim (inquit Galenus) tã ſtupidus fuit, vt morbum in vno genere, & ſanitatem in altero collocaret. Cæterùm eſſentiã morbi non conſiſtere in læſa operatione, hinc diſces: quòd dum aliquis laborat, etiam ſi ceſſet ab operando per ſomnum, quo tempore neque bene neque male operatur, tenetur tamen morbo. Non igitur morbus in læſa operatione eſt, ſed in ea diſpoſitione, perquam læditur. Læditur verò neceſſariò, per contrariã ei, à qua benè agitur. Cõſtat tamen peragi benè operationes omnes, cùm corpus habet maximè ſecundũ naturã. Habebit verò ſecũdũ naturã maxime, cùm ea, ex qbus corpus cõponitur, fuerint moderatiſsima. Igitur quidquid de corporis conſtitutione ſentiamus ſiuè ſentiamus cum philoſophorum optimis, cõſtare corpus noſtrum calido, frigido, humido, & ſicco, ex quibus temperamentum accidit, & ex membris, ex quorum concinnitate accidit ſtructura: ſiue cum Epicuro, & Aſclepiade, ex inſecabilibus corpuſculis & non patibilib⁹ per ſe tota: horũ ipſorum ex quib⁹ cõſtat, quæcũque ea ſint, ſymmetriam, aut moderationem, dicẽdum eſt eſſe ſanitatem: ametriam verò aut immoderationem morbum. Collegimus igitur morbum eſſe in immoderatione, ſanitatem verò in moderatione. Cæterùm, Galenus libro De differentia morborũ in principio, vbi hec ita collegerat, ſtatim ſubdit, Manifeſtum autem quôd ſi διάθεσιν, id eſt affectum, appelles, nomine eris vſus antiquo, & eandem rem manifeſtè dices. Quibus verbis videtur innuere, immoderationẽ illam, quam dixerat, idem eſſe cum affectu aliquo conſiſtente cum immoderatione. Ex quibus orta eſt controuerſia, medicis in hũc vſque diem de morbi eſſentia non conuenię tibus. Nam Galenus innumeris in locis mor bum ita finit. Eſt affectus præter naturam, à quo apertè læduntur operationes. Sed, ſi quis Ariſtotelem conſulat in Categoriis capite De qualitate, nomen affectus de ſola qualitate dicitur: eſt enim διάθεσις, diſpoſitio permanſionem aliquam habens in ipſo corpore. Tamen libro De differentia morborum, non omnes morbos tribuit qualitati: ſed alios dicit in qualitate conſiſtere, alios in quantitate, alios quoquè videtur in ſubſtantia collocare: nam & calculum in renib⁹, & pterygium ſpecies morborum appellat: quas tamẽ conſtat eſſe ſubſtantias. Hæc quæ difficilia quidem videntur cortice tenus conſiderantibus, atquè malè ſibi cohærentia, impulere Leonhartum Fuchſium virum diligẽtem magis in legendo quàm acutum in enarrando, in hanc ſententiam: morbum eſſe quicquid in corpore præter naturam conſiſtit: euertens temperiem, aut ſtructuram, atque ita lædens operationes, ſiue illud ſit qualitas, ſiue ſubſtantia, ſiue quidquam aliud. Atqui ad enarrationem Galeni inuenit diatheſin aliter vſurpari ab Ariſtotele atque à Galeno, Ariſtotelem enim diſpoſitionem ſolam, & qualitatem, qua corpus afficitur diatheſin dicere: Galenum verò non ita, ſed quicquid corpus noſtrum vtcunque afficit præter naturam, ſiue illud affici proprię dicatur, ſiue minus: atq; ita affectum appellari non morbum tantum, ſed & ſymptomata & cauſas morbi, quas tamen conſtat ſæpiſsimè eſſe ſubſtantias. Affert ad confirmationem locum ex ſecundo Methodi capite tertio, quo ita dicitur. Tres eſſe in corpore affectus præter naturam, oſtenſum iam eſt, cauſarum, morborum & ſymptomatũ. Hæc Fuchſius. Qui tamen mihi videtur non egere refutatione, tam eſt ipſa aſſertio ex ſe abſurda. Nam pluribus fortaſſe quàm oportuiſſet diſputauit Galenus primo & ſecundo libris Methodi, potiſsimùm verò ad finem ſecundi, participatione vni⁹ generis morbos omnes eſſe vnum, ut participatiõe ſpeciei plu

Contr. de morbi eſſentia.

Opinio Fuchſii.

Refutatur Fuchſius.

Digitized by Google

plures homines ſunt vnus homo. Itaque morbus vnum genus eſt. Non igitur habere poteſt ſpecies in diuerſis Categoriis: nam ita aut nomen ambiguum eſſet, non generis, aut illud eſſet primis generibus quę decem ſunt, ſuperius. Non igitur poſſunt non contineri omnes morbi in vnica Categoria quæcunque illa ſit. Nam genus quodcunque, quod in ſpecies diſtribuitur, neceſſe eſt ab omnibus illis ſpeciebus ſecundum eandem rationem ac formã participari: ſed ſecundũ eandem rationem in diuerſis Categoriis conſtitui, conſtat eſſe in his, quæ fieri non poſſunt: igitur ille inconſultè admodum dixit, morbum aliquem eſſe qualitatem, & aliquem ſubſtantiam. Adde ridiculum eſſe, quod de dictione diatheſis affert. Erat enim Galeno antiquiſſimus mos antiquis vti dictionibus: atqui vt illis fuerant maiores vſi ſignificatione nõ permutata: quod vt in aliis fecit ita in hac dictione ſe facere apertè profeſſus eſt dicẽs, Si quis diatheſin dicat, antiquo vtetur nomine. Vtebatur igitur illo, vt antiqui, Hippocrates ſcilicet Plato, & Ariſtoteles. Neque alicubi inuenias eum aliter nomen hoc vſurpaſſe. Cùm tamen vbiq; vſurpet propriè, in eo loco, quẽ Fuchſi⁹ ex ſecundo Methodi affert, mihi videtur ꝓpriiſsimè vſurpare. Inquit enim, tres eſſe in corpore affectus præter naturam oſtẽſum iam eſt, cauſarum, morborum, ſymptomatum: cauſarum, vt redundantiæ vel corruptelę: morborum, vt phlegmones, aut vlceris: ſymptomatum, vt coloris vitioſi & gracilitatis. Diuerſa ab his ſunt, quæ immodice à corpore excernuntur, atquæ præter naturam retinentur, & functionum vitia: omnia ſcilicet cõmuni nomine ſymptomata dicta, cæterum non vnum genus habentia: quippe affectus quidam corporis eſt vitioſus color: quod excernitur, aut retinetur, eſt quiddam quod conſequitur: affectus tamen non eſt, ſed affectum ſequitur: ſimiliter actio, vel læſa, vel integra affectus ſanè non eſt: particulæ autem affectum neceſſariò conſequitur. Hac dictione conſtat nihil aliud dici, quàm eſſe quaſdam morborum cauſas, quæ affectiones ſint, & quaſdam, quæ ſecùs: & quædã ſymptomata, quæ affectiones ſint, quædam quæ minùs: Quoniam ſcilicet nõ omnia ſymptomata ſunt diſpoſitiones corporis habentes in eo permanſionem aliquã. Sed ſunt nõnulla, cuiuſmodi inter cauſas redundantia, & cacochymia: & inter ſymptomata color & gracilitas. Sed ſunt hæc tam aperta, vt nulla indigeant interpretatiõe. Quarè mihi perſuadeo, Fuchſium locum hunc integrum legiſſe nunquàm, ſed in primis conſtitiſſe verbis. Protulit itaque falſam aſſertionem falsò innixus fũdamento. Argumentis quæ ex locis quibuſdam Galeni deſumebat, reſpondebimus, ſtatuentes veram opinionem, ſi priùs aliorum ſententiam recitauerimus. *Aliorũ ſẽtentia.* Quæ quanquàm abſurdior hac eſt multò, tñ non deſunt, quibus propter nouitatis gratiam videatur placere. Quãquàm eſt in ea inuentionis nihil: eſt enim à barbaris omnibus interpretibus inter diſputandum dicta ſepæ. Sed eſt noua temeritas in aſſertoribus. Sunt enim qui verba illa Galeni ex principio libri De morborum differentia. Sanitas ſymmetria quædam eſt, & morbus ametria, tam ſiniſtrè interpretantur vt morbi eſſentiam in nulla qualitate earum quæ à naturæ mediocritate recedunt conſtituendam eſſe cenſeãt: ſed in ametria ipſa aut immoderatione quæ ex illo exceſſu proficiſcitur, eamque nihil aliud eſſe quã, quod vulgo relationem realem dicunt (non enim poſſum qui cum illis paſsim ductu ſermonis cogar diſputare, à barbarorum vocabulis abſtinere. Neque ſi poſſem, omninò vellẽ doctrinæ claritatem cum ſermonis elegantia commutare) & ſecundum eſſe atque proinde in Categoria ad aliquid dicta collocandam. Itaque morbos omnes ad aliquid eſſe, & ipſam morbi rationem genus quoddam eſſe in ea Categoria, diuidiq; in multas alias ſpecies, quæ tamen omnes in genere earum rerum quas illi appellant relationes ſint. Atque his dictis morborum partitionem ita proſequuntur: Morbus eſt ametria eorum, ex quibus corp⁹ conſtat, hic eſt ametria in calido, frigido, humido, aut ſicco, aut in ſtructura: rurſus ametria intemperamento, aut eſt ametria quę fit ſuperante calore, aut quæ fit ſuperante frigore, aut ſuperante humore aut ſiccitate, aut harũ qualitatũ duabus. Atque eodem modo diſtinguunt morbos in cõpoſitione, per ſuas relationes ſemper diſtinguẽtes. Ametria cõpoſitionis, ſiue ſtructuræ, aut fit redundante aut deficiente re quapiã, itavt naturalẽ partiũ numerũ corrũpat: vel parte quapiã aucta aut imminuta, vel pmutata illius figura, poſituue. Hi (vt illis vr confirmãt sẽtẽtiã ſuã ex Galeno primũ, deinde & ex Ariſto. Nã Galen⁹, dicũt, quo loco morbi eſſentiam ex profeſſo inueſtigat in ametria illam collocat, non in calore, aut frigore, aut humore, aut ſiccitate: conſtat verò, dicũt, noĩa hæc Ametria & Symmetria reſpectuum eſſe, nõ qualitatum. Addũt, dictũ eſſe ab Ariſtote, ſeptimo De motu ca.ter

Cõfirmatur ex Galeno & Ariſto.

tio morbum & sanitatem ad aliquid esse. Igitur si Aristo. in Categoriis distinguendis dāda est fides, est morbus ad aliquid. Eodem loco & quinto etiam eiusdem operis capite secundo dicit Aristoteles, ad sanitatem & morbum nihil posse per se moueri. Tamē si febris gratia exempli, calor ipse esset maior naturali ac non potius relatio aliqua quæ huic inesset moueretur ad febrem corpus per se cùm incalesceret. Nam ad calorem mouetur per se, cū calor sit in genere qualitatum quę possunt cōparari per motū. Dictum etiam est ab eodem Aristotele capite De oppositis, inter sanum & ægrotum non esse medium, vt neque inter par & impar: si tamen calor febris esset, falsò hoc esset dictum, quandoquidem inter calorem & contrarium medium est, vt inter candorem & nigritiem. Videtur ergo Aristoteles eorum sententiam confirmare. Sed & rationibus ipsam confirmari dicunt. Nam sanitas contraria est morbo. Igitur in eodem genere oportet vt collocentur morbus & sanitas. Sed sanitas, nequè est calor nequè est frigus, nequè humor, nequè siccitas: sed moderatio, dicente etiam hoc Aristotele loco citato ex septimo De motu, his verbis: Quemadmodum sanitas temperatio quædam est calidorum ac humidorum, aut internorum, aut ad cōtinēs: Igitur morbus non est qualitas aliqua immoderata, sed ipsa harum qualitatum immoderatio, Nam aliter, si calor morbus est: aut frigus est sanitas, aut calor est duabus qualitatibus cōtrarius. Nam calor frigori contrarius est: si verò est morbus, & sanitati est cōtrari⁹. Sed sanitatem non esse frigus patet: nam cum omnes quatuor qualitates oporteat, quò corpus benè valeat, mediocritatem retinere: nō est, quôd in hac potius quàm in illa collocetur sanitas: quare in nulla illarum debet collocari sed in moderatiōe omnium: atquè eadem ratione morb⁹ in nulla illarum sed in immoderatione. Prætereà, Cùm febris dicatur esse calor excedens, quia, in eo qui febricitat calor maior est quàm pro natura, si fingam⁹ hoī alicui vsque adeò linguam intumescere, vt præ illius magnitudine vix possit loqui, linguam tumidam oportebit, ei esse morbum. Nā quē admodum ille ęgrotat, quia calor in eo est maior, quàm oportet: ita hic ægrotat, quia lingua est illi maior quàm pro natura. Quarè qua ratione illius ęgrotatio est calor, eadem ratione in hoc ægrotatio est membrum tumens. Ergo cùm lingua substantia sit, recidemus in opinionem Fuchsii, quā paulò ante dānauim⁹ si morbū esse reuera ad aliquid negauerim⁹. Hæ sunt rationes, quæ quoniam leuiter consideranti probabilitatem vidētur præ se ferre, non mirum si quempiam deceperint. Sed si quis consideret paulò diligentius, & in philosophia nonnihil calleat: inueniet huius placiti absurditatem. Quarè ego illum qui in hāc opinionem aliquando impegerit, non dāno: sed eum, qui posthac in ea vt in limo hæserit, atq;, quod alii inueniunt, cōsultò recipere recusauerit, hunc vel sapientium commercio indignum iudicabo. Est enim hæc sententia aduersa Aristoteli, platoni, & Galeno. Prætereà subuertit euidēter omnia medicinæ theoremata, & in philosophia ipsa mille continet absurda. Nam primo Aristo. in Categoriis capi. De quali & qualitate morbum & sanitatē in Categoria qualitatis apertè reponit, ita dicens. Nam his ipsis homo (loquebatur de dispositione & habitu) aliquo modo disponitur & facilè quoque mutatur ex calido frigidum subiēs, & ex sanitate morbū, & in cæteris, etiam simili modò. Nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturnitatem versa iam in naturam sit, dimoueriq́ue nequeat, aut summa cū difficultate dimoueri possit, quam quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupauerit. Constat igitur Aristotelem apertè morbū omnem aut habitum dicere, aut dispositionē. Id quod Galenus docet millies, dicens, morborum quosdā esse in habitu, cuiusmodi sunt hecticæ febres, quosdam vero in dispositione vt putridarum febrium totum genus. Respōdent (respondere enim iam tentarunt) Arist. illam ipsam relationem quæ est morbus voluisse habitum esse alia ratione. Sed profectò illa relatio quà corp⁹ illa malè disponitur, fuerit dispositio, sed malè disponitur quà ægrotat, ergo quà ęgrotatio est dispositio: & ex tua solutione redit mea assertiò. Addit aliam solutionē dicens, aut intelligit per calidos morbos calorem per frigidos frigus. Sed aut intelligit per calidos morbos calorē quà calor est, aut qua male disponens: non quà calor, quia ita paribilis qualitas est, non dispositio, si quà malè disponens, ergo morbus calidus est calor quà mala dispositio, ita autem & magnitudo aucta, est morbus, non quà magnitudo, sed quà malè afficiens. Atqui ita non ad categoriam quanti, sed qualis pertinet, quia ex forma capitur ratio categoriæ. Nequè video quid referat locum alium ad confirmationem quærere, cū Aristot. in ipso cap. quo qualitatis constituit categoriam, quo loco oportuit maximè de formalibus vocatis rationib⁹ disserere, pro exempliis Morbum & sanitatem constituat. Sed Gal. etiam lib. De morborum differen. cap. 4. ita scripsit: Age igitur sint

cōfirmat ratiōib⁹.

Reprobatur prædicta opinio.

Aristot. morbū et sanitatē in categoria qualitatis reponit.

Gal. hac in parte idē docet qđ Arist.

ſint prima elementa numero quatuor, calidũ frigidum, humidum, & ſiccum, quibus inuicem moderatè confuſis, ſanum ſit animal: im moderatè verò ægrotum: erunt continuò, & primæ ægritudines quatuor: prima, calor, qui naturalem exceſſerit modum: ſecunda frigꝰ: tertia humor, & quarta ſiccitas. Cõſtat igitur de ſententia Galeni. Qualitates has, cum excedunt, eſſe morbos. 2. etiam Metho. ca. vlt. ita finit febrem. Calor tantus, quantus iã poſſit lædere operationes. Audio huius ſententiæ aſſertores dicere, Galenum non per eſſentiam illis in locis, ſed per cauſas morbos diſtinxiſſe: eo ꝙ illud videretur facilius, & nimia curioſitas non ſemper eſt opportuna. Sed demõſtro Galenum non ſenſiſſe calorem immodicum eſſe cauſam febris, ſed febrẽ. primo Metho. cap. 8. dicit. Quàm enim rationem habet affectus ad actionem, hanc alterum quidpiã ad ipſum affectum omninò habeat oportet, illo dũtaxat euarians ꝙ affectus cũ actione vnà conſiſtit, neque poteſt vnquã aut proba actio eſſe ſine corporis naturali affectu, aut vitioſa, niſi cùm corpus ſit vitio affectum: eius autem affectꝰ, qui actionem impedit, cauſæ, poſſunt quidem non etiam eſſe, poſſunt autem & adhuc nunc manere. Ergo diuerſę ab affectibus cauſæ ſunt. Vides Galenũ his verbis ita argumẽtari: cauſæ morbi poſſunt manere cũ morbo, & nõ manere. Ergo cauſæ differunt à morbo. Ex qua argumentatione ego ita colligo: Qualitas excedens non eſt cauſa morbi qui ſit ametria: nam qualitas excedens nõ poteſt non manere cùm ametria. Igitur citatis in locis morbi eſſentiã Galenus requirens: illam in qualitatibus ipſis, cùm præter naturam fiunt collocauit. Prætereà nemo negat, morbum eſſe id quod lædit per ſe operationes. Nam operationes quidem læduntur, non tantũ à morbo, ſed à morbi cauſa, & à nonnullis etiã ſymptomatis. Cęterũ hoc intereſt inter morbum & cætera: ꝙ reliqua lædunt operationes per alia, aut per accidans: morbus ſolum lædit operationes per ſe. Hoc non poteſt aliquo modo relationi contingere: nam relatio nullius eſt actionis, non igitur poteſt per ſe lædere: nam nec quicquam poteſt per ſe operari. Eſt enim ridiculum planè, quod illos video dicere, lædere, ſcilicet, relationem operatiões, etiam ſi nullam agendi vim habeat. Nam neq; quantitas eſt efficiens aliquid, tamen multa aquæ quantitas melius ſuſtinet magnum lignum, q̃ pauca. Primò ſuſtinere trabem nihil eſt agere, ſed potius retinere continuitatem ſuarũ partium. Deinde neq; hoc ipſum ex quantitate procedit, ſed ex ſubſtantia. Fit autem, vt ſubſtantia, quæ ſub multa quantitate eſt, potentius agat, & plus reſiſtat, q̃ ſub pauca. Tamen actio & reſiſtentia ſubſtantiæ ſunt, aut agentium qualitatum. Quantitas dici poteſt ſolũ aut cauſa ex accidenti, aut cauſa ſine qua nõ. Quoniam ſi cũ commoda quantitate non eſſet ſubſtantia, non poſſet operari. Hoc idem contingit relationibus, quę fiunt nonnunquã cauſę ex accidenti: tñ per ſe neq; poſſunt agere neq; reſiſtere: vt dicimus medicamentum ſimile trahere ſimilem humorem: tamen conſtat actionem à ſubſtantia ſimili eſſe, aut à modo ſubſtantiæ ſimili, non ab ipſa ſimilitudine, quæ eſt relatio. Si quando verò ſimilitudinẽ dicimus eſſe trahendi cauſam, intelligi debet non efficiẽtem, ſed ex accidenti. Quoniam ſi ſimilitudo non adeſſet tractio non fieret. At proinde nemo dicit, ſimilitudinem trahere, ſed ſimile trahere: quoniam ſimilitudinẽ habet, quæ cauſa eſt vt diximus, ex accidenti. Ita habet in reliquis omnibus relationibus, ꝙ ſcilicet nunquã per ſe poſſunt quicquã operari. Igitur, quãquã dici poſſit, immoderationem ipſam operationes lædere, tamen per ſe lædere neq; aquaquàm dici poteſt. Quod tamen ſecũdum Galeni placita morbo ineſt. Verùm declaretur hoc exemplo huic doctrinę magis ac commodato. Proponatur ad diſputationem ventriculus præter naturam valde calidus. Conſtat hunc tenuia alimenta, quæ illi offerẽtur praue conficere: vſtioneque alimentorũ concoctionem deprauari. An vſtio ex relatione aliqua procedit? An ex calore? mihi ridiculum eſt, à relatione aliquid comburi, cùm præcipuè adſit calor, cuius hæc eſt ſecundum naturam actio propria. Igitur demõſtratum eſt, qualitatem ipſam actiones vitiare: atque proinde morbum eſſe, non immoderationem. Longè autem deterius eſt quod nuper reſpõderunt, arripientes placitum argenterii cùm antiquum iam eſt omnia Galeni dogmata interturbare, morbum nõ lædere actiones ſed eſſe cauſam vt lędantur. Non enim dicunt, morbus ipſe malè coquit, ſed facultas, quandoquidem ergo facultas eſt quæ actiones edit ſiue bonas ſiue malas, morbus tamen tantum eſt cauſa vt facultas malas edat, morbus non lædet per ſe. Quaſi verò idem ſit edere actiones læſas & lædere actiones, quod ſanè eſt lõgè diuerſum, ſi cui ſunt inſectæ in crura compedes deambulationem crura vitioſè ambulant, vitiant tamen cõpedes, ita facultas quidem malè operatur, vitiat tamen operationẽ perſe morbus, aut facultatem debilitans,

Ratio in dictæ opinionis refutationẽ

aut vitians instrumenta quorum nullum face re potest relatio. Sed iam negat per se morbũ lædere actiones propriè quod Gale. tantopere celebrat, iam etiam negat contractionẽ cõuulsi brachii esse actionem læsam. Neq; vero solum tenetur negare (vt ille fortasse putat) contractionem quæ iam facta est actionẽ læsam esse, sed ipsum etiam contrahi, nisi vult nobis concedere aliquas actiones læsas esse, quæ non agantur à facultate. Nam cum fides lyræ contrahitur ob humorem (cui motui cõuulsio simillima ẽ) ab ipso humore cietur motus, non à facultate aliquà fidis. Adde falsò etiam dictum esse à Galeno, celebratissimã illam febrium differentiam in putridam, hecticam, & diariam latam esse, per subiectas substantias: si calor febris non est. Nam membra humores, & spiritus, non sunt subiecta ametriæ, sed calori. Respondet materialiter accipi illic morbum, sed hoc ipsum est imponere Gale. multam sermonis improprietatem. Præterea neq; aliquo modo medicus posset vtivera curatione, sed vltima etiam in curationib⁹ operatio p̃cautio esset. Nam, curatio propria est, quæ fit, morbo ipsi obiectis contrariis, sed relationi nullum potest obiici contrariũ (nec enim habet) igitur & ipa oblatio frigidæ aquę in febribus, esset præcautio. Quoniam est oblatio contrarii causæ febris, scilicet calori. Nam omnis indicatio à causa dicẽte Gale. 4. Meth. cap. 3. ad prẽuidentiam pertinet quam προφυλακτικὴν Græci vocant, perinde ac si nos præcautoriam diceremus. Igitur & hoc quoq; cõcedi debet si exactè loquimur, &, vt semel dicam, nullũ medicinæ theorema acutissima hæc sententia non subuertit. Neque quidem hoc retorqueri in nos potest, vt ille putat. Nã calor præter naturam, & si quà dispositio est non habeat contrarium quo curari possit (nõ enim potest admoueri sanitas) tamen hic idẽ quà dispositio habet frigus quo curetur. Itaq; datur contrarium qualitati quà est morbus, etsi non habeat id contrarium quã morbus. Nam si contrarium morbi quà morbus curaret, sanatio esset motus per se, tamen vt curatio sit, & non præcautio, satis sit admoueri contrarium qualitati ipsi quæ est morb⁹ qd̃ tu perinde dicere non pores, quia relatio nulla ratione est patibilis qualitas, neq; res aliqua contrarium habens quod admoueri possit. Verum missa faciamus loca autorum, & iam tandem rationibus physicis certemus. Aut immoderatio illa, quam dicis esse diuersam à qualitate quæ redundat, est naturalis proportionis priuatio, aut propórtio aliqua præter naturam: ita vt qui febricitat, febricitet, quia proportionem aliquam habet quę præter naturam est, non quia non habet eam quę est secundum naturam. Si proportionis naturalis defectum esse dicas, statuis cõtinuò morbi essentiam in priuatione: quod si esset verũ, neq; morbus esset genus aliquod, neq; species eius distinguerentur, nisi per contrarios act⁹, vt reliquæ priuationes distinguuntur, nõ per se: atqui neq; relatio esse posset, nam priuatio non est relatio reuera, sed cogitatione. Si dixeris secundum, putà, morbum esse aliquã proportionem præter natnram, fit vt nullus possit laborare vno die vnico morbo secundum speciem: sed vt morbus permutet speciem p̃ singula momenta. Nam proportiones differunt specie per seſe, nõ per subiecta illis, aut per aliquid aliud, vt gratia exempli proportio sexquialtera ligni ad lignum eiusdem speciei est cum proportione sexquialtera lapidis ad lapidem, quanquam res quarum sunt species differunt: proportio sexquialtera ligni ad lignum differt specie, à proportiõe sexquitertia ligni ad lignum, quãquàm subiecta sunt eiusdem speciei. Igitur relationes ita differunt specie per suas proprias rationes, vt dupla à tripla, tripla à quadrupla, atq; ita aliæ omnes. Cũ ergo in febribus quę fiunt, calor quem tu dicis, p̃priè esse subiectũ relatiõi, p̃peruò sit in augmento, aut decremento, necesse est proportionem perpetuò mutare speciem, crescẽte aut decrescente subiecto calore: fiet enim de dupla tripla, de tripla quadrupla, aut aliarum aliqua. Tamen vnica & eadem nunquã manebit. Monstratum est euidẽtet sequi hoc tuam assertionem, quod tamen constat, quã sit falsum. Nam qui laborat febre tertiana, toto eo tempore laborat vnica morbi specie, & qui causone, & qui quotidiana, confirmante id omnium hominum consensu: præterquã q̃ Galenus apertè illud docet. 1. de locis patiẽtibus cap. 3. vbi inquit. Cũ quædam sint quæ multiformia sũt, aut ĩ figura aliqua habẽt suũ esse, cuiusmodi domus, quæ quidem nõ sunt interim dum fiunt, sed cum iam sunt nõ fiũt, fit enim primo constructio ex fundamentis & ex superioribus parietibus, & summo tecto quæ dum fiunt, non est domus, sed ex his plenè confectis domus forma resultat. Morbus tamen inquit, non ex hoc genere est, sed p̃ intensionem generatur. Atqui calor ipse statim vt naturalem mediocritatem excesit morb⁹ est ab eo qui cum iam est intensissimus nõ specie sed sola magnitudine diuersus. Vides, quã longè hæc absint à relationũ natura, quæ nec

secun

ſecundum magis & minus dici poſſunt, neq; differre magnitudine, quin differant ſpecie, nec generantur per ſe, ſed conſequuntur alio rum generationem, vt forma domus. Reſpõ det Ariſtote. affirmare in Categoriis dici ſecũ dum magis & minus ea quæ ad aliquid ſunt, vt ſimile & diſsimile, æquale & inæquale. Ita eſt, ſed nõ omnia, immo verò mox excipit re lationes quæ in proportione habent eſſentiã, cuiuſmodi hæc tua relatio eſt. Nam dicit. Nõ vniuerſa tamen hanc ſubeunt legem, duplũ enim non magis minùsve dicitur duplum, neq; quidquàm talium ullum. Reſpondet hanc relationem eſſe irrationalem, & ꝓinde poſſe fieri maiorem aut minorem, & eſſe eandem. Ego certè hac ipſa cauſa eam relationẽ ferre non poſſum, quia irrationalis eſt. Sed quid refert irrationalẽ eſſe vt poſsit fieri maior manens eadem. Certè diametri & coſtæ quadrati proportio irrationalis eſt, tamen nõ poteſt fieri, maior eadem manens, ſed aut diametro aut coſtæ addas intelligi non poteſt, quin alia proportio ſit, ſiue rationalis ſiue irrationalis. Contradictionem continet extrema mutationem ſubire, & proportionem manere eandem. Prętereà nulla immoderatio revera relatio eſt, ſed eſt praua quædã diſpoſitio, aut prauus habitus, quæ relationes includũt, non quę reuera ſint, ſed quæ ita dicuntur. Nã ſi immoderatio quæ eſt morbus eſt relatio, ne ceſſe eſt ipſam, vt alias omnes de re aliqua dici, & in aliam ferri (illa vocari ſolet fundamẽtum, hæc terminus) ſed morbi qui conſiſtit in defectu digiti, quod queſo eſt fundamentũ? Nunquid defectus? At defectus ipſe eſt ipſa immoderatio. Relatio quæ eſt febris ſi fundamentum habet in calore, dicito, ad quid refe ratur? Nam ego cùm millies penſitauerim nũ quã huius relationis potui terminum inueni re. Neq; enim terminari poteſt ad eundem calorem in quo habet fundamentum. Cum relationis quàm realem vocant neceſſe ſit differre fundamentum & terminum, neque ad aliquam quatuor qualitatum. Non enim video, cur ad frig⁹, aut ad ſiccitatem, aut ad humorem terminetur. Neque dicere potes, fundamentum eſſe in eo calore, qui modo eſt, & terminũ ĩ eo qui præfuit. Nõ. n. relatio realis poteſt conſiſtere quin adſint fundamentum & terminus, nulla igitur eſt ratio commoda intelligendi hanc ſententiam. Nam quæ nũc denuò reſpondet multò minùs intelligi poſſunt. Nam dicit morbi in calore fundamentum eſſe calorem, terminum frigus: morbi in manu aucta fundamentum manum terminũ brachium: linguæ auctæ fundamentum in lingua terminum in ore, & in facultate. Sed relatio non poteſt habere fundamentum vnicũ & terminos duos, niſi alius ſit in alio ſecundum rationem finiendi, non ergo poteſt morbus linguæ auctę finiri in facultatem & in os, ſed in alterum. Deinde eandem rationem relationis oportet eſſe in omnibus morbis, ſiquidem communicant eàdem ratione generis, quare in omnibus debet eſſe eadem ratio finiendi, ad facultatem aut ad alias corporis partes aut elementa, non in his hoc in illis illud, vt videantur omnia quæſita, vt dicantur ſolùm. Prętereà habuerit Petrus caloris & frigoris vtrius gradus duos, nunc incipiat febricitare, quod facti ſint caloris tres & frigoris vn⁹, ſi ꝓportio caloris ad frig⁹ eſt febris, non eſt proportio irrationalis, nã eſt tripla. Deinde omni relationi in fundamẽto reſpõdet alia in termino, ergo impróportioni in calore reſpondet alia in frigore, quæ eſt in calore eſt febris, ergo quę in frigore eſt ali⁹ morbus, quare nullus poterit laborare febre quin laboret alio aliquo morbo innominato. Prætereà fundamẽtum accipit appellationem relationis, velut calor ille in quo eſt ad frigus ꝓportio tripla, eſt tripl⁹ frigore, ſi ergo proportio illa tripla eſt formaliter ipſa relatio, vt eſt triplus frigore, ita eſt febricitans. Calor ergo eſt febricitans, Vſque adeò multa falſa ex vno naſci ſolent. Cæterum quandoquidem fateris hoc non eſſe ad curationes morborum neceſſarium: ſit tibi iſtud tuum verè placitum ſingulare, & mihi Ariſtotelis & Gale. ſententia, & ne amplius de re minimè neceſſaria certemus. Sed iam tandem arbitror à nobis exigũr ſtudioſi ac iure exigũt, vt quæ ſit eſſentia morbi declaremus. Ego quidem miſsis ſophiſticis & falſis aſſertionibus, morbum eſſe puto ex ſua diffinitione quærendum: atque ita reſponderim, morbum eſſe affectum præter naturam qui lædit operationes per ſe, & primo, ita vt noxa ſentiri poſsit. Qua in diffinitione conſtat, nomen affectus vicem generis habere, quod nomen ſatis per ſe declarat, ſi modo eorum, quæ paulò ſuperius diximus de huius nominis διάθεσις interpretatione non ſumus obliti, morbum oẽm qualitatem eſſe. Dicitur verò præter naturam. Nam tales oportet eſſe morbos. Additum eſt lædens actiones, ita vt noxa ſentiri poſsit, quoniam affectus præter naturam, qui noxam non infert, quæ ſentiatur, meritò morbus à philoſophis diceretur, à medicis tamen minimè: vt pote conſideran tibus tantum quæ ſenſu percipiuntur. Additum

Autoris ſententia qua decidit cõtro.

Digitized by Google

tũ verò eſt, Per ſe primo, ad ſecludendas cauſas morborum, quæ & ipſæ lædunt operationes ſed per morbum, non per ſe. Neq; enim excluſæ erant omnes nomine affectus, cùm dictum nobis paulò priùs ſit, multas cauſas eſſe etiam affectus. Eſt igitur morbus, habitus aut diſpoſitio præter naturam. Atqui omnes eius ſpecies qualitates ſunt, vt Ariſtoteles aſſerebat. Sed quid, ꝙ (nam ipſa argumentorũ, quæ in contrarium adducebatur ſolutio erit huius ſententiæ confirmatio) à Galeno morbus immoderatio dr: Fateor hoc ego quoq;. Atqui morbum immoderationem eſſe dico: ſed relationem eſſe nego. Nam, quemadmodum deformitas improportio quædã eſt partium, aut praua illarum ad ſeipſas coaptatio, tamen pulchritudo & deformitas qualitates ſunt, & pulchrum & deforme qualia: ita morbus improportio eſt calidorum, frigidorum, humidorum, aut ſiccorum, aut partium. Tamen hæc nulla relatio eſt, ſed diſpoſitio quædam, qua prauè diſponitur ipſum corpus.

Obiectorũ diſlutio.

Atqui hoc non ex meo ſenſu deprõptum eſt: ſed ipſemet Ariſto. eo loco ex quo à te huc allegabatur. 3. nempe cap. 7. De motu, ita ſcripſit: perfectiones enim habitus ſunt: quare nõ ſunt alterationes virtutes autem omnes quodammodo ad aliquid eſſe dicimus. Quemadmodum & eas quæ corporis ſunt, vt ſanitatẽ & bonam habitudinem in temperie & commoderatione calidorum ac frigidorum collocamus. Hæc ipſa verba apertè declarant duo hęc, morbum & ſanitatem ad aliquid eſſe vt virtutem & vitium. Quæ tamen conſtat eſſe de his quæ dicuntur eſſe ad aliquid non tamẽ ſunt. Qualitates enim ſunt reuera. Significãt etiam apertè morbum nõ comparari motu p ſe, quoniam habitus eſt, & in habitibus nõ eſt alteratio, non alia ex cauſa. Sed eſt argumentum, Qua ratione dictum eſt à Galeno primas ſpecies morborum eſſe caloré frigus humorem ſiccitatem. nam hæc non ſunt immoderationes, ſed quædam paſsiones, atque patibiles qualitates. Id tamen modò explicetur, dictum eſt veriſsimè. Nam calor, ſi per ſe conſideretur, tantũ vt calor, paſsio eſt ſeu patibilis qualitas: ſed cum huic accidit eſſe præter naturam, quia illo corpus præter naturam diſponitur, diſpoſitio præter naturam eſt, & morbus. Neque verò hoc mirum, eandem qualitatem ſub diuerſis rationibus ad diuerſas ſpecies referri. Nam hoc quoque dictum eſt ab Ariſtotele, calorem de diſpoſitione tranſire ad habitum, cum ægrè ſeparabilis ſit. Continetur id in verbis ſuperiùs citatis ex cap. De qualitate. Cùm igitur hoc ita ſit, meritò morbus, vt morbus eſt, non poteſt per ſe motu comparari, quanquàm calor, vt calor eſt motu cõparatur. Eſt enim calor morbus, non quia calor, ſed quia præter naturam: mouetur verò corpus ad calorem. Atqui cum ex motu contingit excedere mediocritatem naturę, ipſũ calorem conſequitur morbi ratio. Eadem ratione, quanq; iter calorem & frigus eſt mediũ vt putà, tepidum: tamen inter morbum & ſanitatem non eſt. Nihil enim medii eſt inter calorem eſſe ſecundum naturam, aut nõ eſſe ſecundum naturam magisq; inter par & impar: Sunt enim eorum diffinitiones contradicentes. Vides igitur, vt hæc cohæreant omnia cũ noſtra ſententia, quę morbos omnes qualitates dicit, & excedentem qualitatem dicit eſſe morbum. Sed ſuperſunt ſoluenda duo illa argumẽta fortiſsima. Morbus eſt ſanitati cõtrarius, tamen ſanitas nulla qualitas eſt, ſed proportio, ergo nec morbus. Concedendum, eſt morbum ſanitati eſſe contrarium. Verum diximus, ſanitatem ipſam qualitatem eſſe: nam quanquàm eſt commoderatio calidorũ & humidorum, tamen diximus, ſymmetriæ nomine diſpoſitionem quandam, qua corpus bene diſponitur, ſignificari. Vt pulchritudo commoderatio eſt: tamen eſt diſpoſitio. Verũ dices. Si calor morbus eſt, oportet ipſum ſanitatẽ eſſe contrarium: atqui cum frigori etiam cõtrarius ſit, videbitur duo habere contraria.

Atqui eadẽ ratiõe videtur poſſe ꝓbare, neq; ſecundum noſtram aſſertionem, aliquando adhiberi contraria morbis: nam morbo nihil videtur eſſe contrarium præter ſanitatem, ſed nunquam curamus apponentes ſanitatem, ſed calida, aut frigida, aut humida, aut ſicca, pro ratione morbi: igitur nunquã curam⁹ cõtrariis. Animaduertendum eſt, morbum conſiſtere in immoderatione ſanitatem in moderatione, quemadmodum, virtus & vitiũ, quę ſanitas & ęgritudo animę ſunt. Deinde, quẽadmodum virtus ſecundum genus contraria eſt vitio: tamen nulla virtutis ſpecies contraria eſt vitio alicui, ſed vitium vitio, quoniã vitia conſiſtunt in extremis (vt gratia exempli, liberalitas non eſt contraria prodigalitati, neque auaritię, ſed auaritia ꝓdigalitati) ita morbus ſanitati ſecundum genus contrarius eſt: tamen ſpecies quæcunque morbi non eſt mediocritati contraria, ſed contrario lapſui: atq; ita excedenti calori adhibemus excedens frigus, quod ſolum ſuum cõtrarium eſt: ſanitas enim non eſt huic morbo contraria, ſed morbo. Atque ita patet, qua ratione morbi curẽ-

tur

tur ſuis contrariis: & vt morbo non ſint contraria duo, ſed vnicum. Sed cur ſi cum exuperante calore morbus ſit, eundem calorem ſuperantem morbum eſſe dicimus, cum redundante digito non ipſum digitum, qui redundat morbum appellemus? Quoniam qualitati poteſt ſuperuenire qualitatis alterius ſpeciei ratio, vt paulò ſupra de ſententia Ariſto. monſtratum eſt: tamen ſubſtantię non poteſt ineſſe ratio diſpoſitionis, aut habitus: ſed ipſa omnia accidentia ſubſtantiæ inſunt. Illud ſupereſt diſſoluamus, quod Fuchſii ſententiam videtur adiuuare, Galenum nempe, lapidem renum morbum in compoſitione dicere. Dicit, Sed intellige, q̃ ex redundante lapide eſt vitium. Adde Galen. dicere capit. octauo libro de diffe. morborum: atqui ex ambobus generibus eo, inquã, quod in numero & eo quod in magnitudine conſiſtit poſſe conſtitui ſuperiorem aliã Categoriam quanti, omnib⁹ manifeſtum eſt. Vbi animaduertendum eſt, non eſſe dictum, morbum qui eſt in magnitudine eſſe quantitatem, ſed in quãtitate: quod perinde eſt (loquebatur etenim de Differentia morborum) ac ſi diceret: vt diximus alium morbum eſſe in magnitudine, alium innumero: ita poſſum⁹ dicere morbũ cõſiſtere in quãtitate: vt ita cõprehenderẽtur vtriquè ſuperiori quodam genere. Nã quãtitatis ſpecies ſunt, quãtitas continuata, & deiuncta. Atqui hæc arbitror, ſatis ſunt ad rem intelligendam. Quare hui⁹ controuerſiæ hic eſto finis.

Caput ſecundum. De differentia morborum.

GAl. lib. cui titulus eſt De differentia morborum volens omnia morborum genera vnica diuiſione comprehendere, ipſos diſtribuit primò in morbos partium ſimplicium, & morbos partium compoſitarum & communes. Simplicium partium morbi ex immoderatione temperamenti proueniunt. Quare, cùm corpus ex calido frigido humido & ſicco conſtet, quot erunt in his qualitatib⁹ exceſſuum modi, tot eſſe poterunt morborũ ſpecies. Sunt verò modi intemperationum ĩ quatuor qualitatib⁹ octo: ſimplices quatuor, & quatuor compoſiti. Nam, aut vna illarum redundat, aut illarum duę: nam tres non poſſunt redũdare, quin inter ipſas duæ ſint contrariæ, quæ ſimul non redundauerint. Cum ergo duo qualitatum cõtrarium coniugia ſint ſunt morbi omnes in temperamento, aut calor, aut frigus, aut humor, aut ſiccitas præter naturam, aut harum qualitatum duæ. Partiũ compoſitarũ tot ſunt morbi, quot modis cõtingit vitioſam fieri compoſitionem. Oportet verò rei compoſitæ adeſſe commodam magnitudinem, & figuram, & commodum partium numerum, & ſitum. Igitur omnes ſimplices morbi compoſitiõis, ſunt in numero, qui aut auctus eſt, aut diminutus: aut in quantitate, quę aut maior eſt, aut minor qnàm oportet: aut in figura vitiata: aut malo poſitu. Poſſunt etiam hi omnes cum morbis in temperamento copulari: vnde morbi fient compoſiti, partim in temperaméto, partim in compoſitione. Eſt morbus vtriſque partibus cõmunis, continuitatis ſolutio. Nam continuitas partium, ſecundum naturam eſt vtriſque.

Generalis diuiſio morborum.

Circa diuiſionẽ ſur gitcõtro.

Ecce igitur diuiſionem, qua Galenus profeſſus eſt ſe inueniſſe proprias omnes morborũ ſpecies loco huc allegato et primo Methodi. In qua dictione illud primo videtur eſſe ſuſpectum, quod morbus nullus videtur poſſe habere proprias ſpecies, ſi neque ſanitas illas haber. Nam ſi morbus & ſanitas cõtraria ſũt, vt paulò antè diximus, non videtur fieri poſſe, vt contrariorum alterum ſpecies infima ſit alterum genus. Videtur verò ſanitas nulla ratione poſſe differentias recipere: quandoquidem, aut ea ratione qua maius aut minus aliquid eſt, aut ſecundum ſubiecta corpora, aut ſecundum operationes, aut per propriam rationem & formam. Videtur verò nulla harũ rationum poſſe differentiam recipere. Nã magis, minùsue tale dici, non permutat ſpeciem: ſed quod ſecundum membra non poſſit diſtribui pater, quoniam quo ſanitas ſit, neceſſe eſt, membra omnia, tam ſimplicia, q̃ cõpoſita, ſecundum naturam habere. Nam quodcunque illorum patiatur vſque ad læſionem operationum quæ ſentiri poſſit, ægrotat homo: qui ægrotat nullam habet ſanitatem. Nã ſanitas, cùm bonum quoddam ſit, & perfectum, conſtat ex integra cauſa. Igitur quando ſanitas eſt, omnia membra ſunt citra inſignẽ noxam. Nulla itaque differentia ſanitatis eſt quæ ex membris corporis deſumatur. Eadem ratione conſtat, neque per operationes diuidi poſſe ſanitatem. Nam in bene valenti nulla actio eſt læſa inſigniter. Nam quæcunque actio ita ſit læſa, etiam ſi aliæ omnes rectè agantur, ſignificat corpori eſſe morbum, cum quo non poteſt ſanitas conſiſtere. Non igitur poteſt diuidi per operationes. Quòd verò neque per ſuam rationem & formam, oſtendit ipſa ſanitatis natura, quę commoderatio eſt.

Quòd

Quod verò est moderatũ, aut mediũ, aut mediocre, vnum est: immoderata plura. Igitur nulla ratione potest sanitas species recipere, sed est infima species. Plerique hanc controuersiam ita concludunt. Sanitatem reuera esse infimam speciem: neque verò inde fieri, vt morbus quoq; talis sit: quandoquidem cum duo ita se habent, vt proinde contraria sint, & alterum in extremo habeat essentiam, fit ex ratione, vt species quæ in mediocritate est, sit individua in alias inferiores, quanquam species contraria diuidi possit, quia vt paulò antè dicebamus, quòd medium est, est vnum. Sed quantum ego intelligo, si horum sententia vera foret, oporteret eadem ratione virtutem speciem esse infimam, quoniam eius essentia in mediocritate est & vitia consistunt in extremis. Tamen res non ita habet, sed habet virtus, non minus q̃ vitium, suas inferiores spẽs, prudẽtiã, iustitiã, fortitudinẽ, & tẽperãtiã. Aliter itaquè ego sentio. Diuidi scilicet posse sanitatem in species: atq; proinde non esse infimam. Nam quãquã per membra non diuidatur, vt ratio monstrabat euidenter, diuidi tamẽ potest per propriam rationem & formã: quam, cùm in inferiores species descendit, cõsequitur etiam diuersarum operationum varia perfectio. Nam sanitatis essentia consistit in commoderatione calidi, & frigidi, humidi & sicci. Constat verò non eandem commode rationem esse hominibus omnibus secundũ naturam: sed quod vni secundum naturã est, alteri est morbus. Igitur sanitas natura sua nõ est vnica: sed secundum temperamentorum diuersas species multiplex. Est scilicet bilioso homini sua moderatio naturalis: est pituitoso etiam sua: vsque adeo diuersa, vt si pituitosi temperies, quæ ex qualitatib⁹ spectatur: trãsferretur ad bilioſum, quæ in illo erat sanitas, in hoc sit futura morbus. Atq; alteri erit adoperandum commoda, alteri incommoda. Est igitur his in ratione proportionis diuersa moderatio. Quod Gale. innumeris in locis insinuat, potissimum in ipsa arte medicinali, vbi inquit, esse vnicuiq; homini sanitatem sibi propriam, significans scilicet esse bilioso homini sanitatem ita illi propriam, vt aliis naturis sit futura inutilis, vtpote ab illarum sanitate diuersa. Hanc etiam diuersitatem consequitur in operationibus diuersa perfectio. Nam hæc sanitas ad has operationes est commodior, ad illas incommodior: alia cõtrà: vt gratia exẽpli temperatus homo ad omnes operationes habet sanitatem omnium optimam, in singulis, dempta ea quę speciei est propria (quod in primo huius libri opere monstrauimus) est alia natura à qua superetur: calidior, scilicet, pl⁹ cibi cõficit, frigidior plus appetit, atque ita in aliis omnibus. Ecce igitur quibus rationibus recipere possit sanitas species. Verùm dicas. Si moderatio est, qua ratione non est mediũ? Si est medium, qua ratione non est vnum: Scire licet sanitatem quancunq; à nobis, nõ dici exquisitè medium vnum, sed cum latitudine. Quod docuit Galen⁹ disertissimè primò De sanitate tuenda. Est tamen omnis sanitas medium, sed est vnicuique naturæ suum medium ab alterius naturæ medio diuersũ: quẽ admodum virtus omnis medium est: cæterũ differt mediũ in actionibus fortitudinis ab eo medio quod est in actionibus liberalitatis. Igitur hæc similitudo, quæ intercedit inter animi & corporis morbos & sanitatem, rem totam declarat. Verùm est illius, quod paulò antè dictum est, reddenda ratio commoda: qua fieri potest, vt qui gradus caloris alteri est bonæ operationis causa, in altero actiões lędat. Nam, si tantus calor gratia exempli commodus est ad conficiendum cibos, vtriq; videtur fore commodus: si incommodus, vtriq; incommod⁹. Cæterùm res ita habet. Duplex in corporibus considerari potest temperies: altera quæ in proportione ipsorum elementorum est: quæ, quanquàm à nobis in primo huius operis libro monstratum est non retinere proprias formas in compositis: tamen generant in hac proportione hunc modum substãtiæ, in illa illum: alia est quæ in ipsis qualitatibus consistit quæ mutari potest priori nõ mutata. Non enim si temperatus aliquis incalescit ab optima temperie iam defecit, nisi secundum habitum calorem comparet. Illæ enim intemperies quæ secundum habitum sunt factæ, vtramquè temperiem peruertunt. (Peruerti enim potest prior, vel lõgo victu permutata natura, vel morbo secundum habitũ cõtracto) hic igitur spectatur natiua temperies, haudquaquàm leuis illa dispositio. Igitur cũ hæc ita habeant, meritò fit, vt illæ qualitates quæ proportione respondent naturali temperiei ad benè operandum sint accõmodæ: quæ illi non sunt proportione respondentes incõmodæ. Consistit enim facultatum omniũ natura in natiua temperie. Operatur verò vna quæque facultas tunc optimè, cùm proportione respondentia instrumenta habet. Nõ ergo ampliùs mirum est hunc gradum caloris huic homini esse ad operandum commodũ, alteri incommodũ. Nam potest esse huic naturæ proportione respondens, & naturæ illi non

Solutio quædam contro.

Diluitur obiectio.

Dubii in prius dictis ratio redditur

Autoris decisio.

Digitized by Google

non respondens. Sed cur, si sanitas ex sua natura potest tot recipere differentias, non sũt à Galeno lib. prędicto cum morborum differẽtiis enarratæ? An quoniam ille non erat sanitati dicatus liber, sed morbis? & sanitatis differentiæ sunt cum ipsis temperamentorum differentiis enarratæ? Hoc igitur ita dissoluim⁹. Verùm est in proposita diuisione alius scrupulus. Hic est exorsus Galenus eandem diuisionem quam primo libro Methodi, quo loco professus est rationalem se diuisionem aggredi morbi: in suas omnes species. At qui Thessalum tanquam logicæ rationis ignarum in diuidendo reprehendit. Est verò rationalis diuisionis ea lex, quam Porphyrius scripsit, cap. De specie non quiescere vsque ad infimas species. Cui legi ipse se adstringit Galenus capi. 3. primi Methodi his verbis, Itidẽ quicunque dicere de morborum numero instituit, quot omnes sint, non debet in prima differentia consistere: sed diuidendo ea procedere, donec ad aliquam infimarum specierũ, & quæ amplius in aliam diuidi non possit, pueniat. Constat verò hoc idem esse illi propositum in prædicto opere. Nam in ipsa libelli propositione inquit, Secundo loco dicã quot sint vniuersi primi & simplices morbi qui veluti quædam aliorum sunt elemẽta: deinceps verò tertio quot sint ii, qui ex ipsorum cõpositione proueniunt. Cùm ita proposuisset, tamen non videtur in processu vsque ad infima processisse: sed constitisse in primis differentiis. Nam in temperamento (inquit) sunt quatuor simplices, calor frigus humor & siccitas: tamen calor non videtur speciei infimæ differentia. Nam hæc potest esse, aut calor in toto corpore, vel præcipuis eius partibus (quæ febris est) aut in parte aliqua, quas constat esse species diuersas. Nam si laboret aliquis febre, alius intemperie iecoris sine febre, nemo hos dicet laborare eodem morbo. Nã febricitat alter, alter non febricitat. Præterea. Quicunque calor præter naturam potest fieri cum affluente humore aut sine affluente humore, quæ & ipsa differẽtia potest diuersos morbos parere, fiunt enim ex intemperię, affluentib⁹ humoribus omnes tumorum præter naturã species. Et febrem in hecticam putridã & diariam Galen. 1. de diffe. febrium diuisit. At qui hæ eædem differentiæ ab essentia sunt desumptæ. Reprehenduntur enim antiquiores medici loco illo à Galeno, qđ omissis essentię differentiis ab accidentibus desumptas dixerint. Commendatur Hippocrates solus tanquam qui ab essentia desumptas tantum dixerit, à quo inuentæ sunt hæ differentiæ, quæ declarãtur à Galeno. Adde habere etiam huiusmodi febrium differentias singulas propria sibi signa, quibus dignoscuntur, vt legenti librũ De febrium differentia, & primum ad Glauconem, & secundum De crisibus constabit facilè. Tamen dicente Galeno tertio De crisibus capite quarto species morbi dignoscũtur per propria symptomata. Igitur monstratum est, non esse illam partitionem, vsque ad species infimas deductam. Est tamen pro huius scrupuli dilutione animaduertendum: morborũ esse differentias duplices: atque vtrisque vti medicos: quasdam ex rei natura profectas: atquè proinde genera & species constituentes: quasdam verò non esse ex essentia, cæterùm esse species quas medici suis vsibus accommodant, quod euidentius euadet exemplis. Diuisionẽ morbi in morbum partium simpliciũ & compositarum & communem, ac rursus eius qui in temperie in calorem, frigus, & humorem, aut siccitatem redundantem, per differẽtias specierũ esse iudico, quia ꝓcedit hæc diuisio per ipsam morbi rationẽ. Nam ratio morbi est, affectus præter naturam: intemperies est quidam affectus præter naturam: excessus caloris, est quædam intẽperies: ita praua compositio est quidam affectus præter naturam: magnitudo insignis aut paruitas membri, est mala quædam compositio. Tamẽ quæ vlteriùs procedunt diuisiones, non ampli⁹ ab essentia, sed ab aliquo quod extra essentiã est desumũtur. Nam differentiæ omnes quas diximus caloris, aut ex subiecto corpore desumũtur: vt si quis dicat, calor in toto, aut in parte, vel calor in humore spiritu, aut cordis substantia (quanquàm reuera febris solus ille calor est, qui in cordis substantia recipitur. Quare illa diuisio, non est lata per subiecta corpora, sed partim per hęc, partim per causas internas. Cæterum hoc procedente sermone cum de febrium essentia dicemus, ampliùs declarabitur, quo loco explicabimus dictionẽ Galeni) aut desumuntur ex causis, vt cum diuiditur in calorem qui est solus, & eum qui est cũ affluente humore: & cũ febris putrida diuiditur in biliosam, pituitosam, aut melancholicã: quod si in continuam diuidas aut intermittẽtem, vel in tertianam, quotidianam, aut quartanam eandem diuisionem facias, nempe accidentium quæ consequuntur causam. Nam quòd continua sit, aut intermittens, locus in quo causa putrescit facit, quòd tertiana quotidiana aut quartana, facit causæ motus. Igitur nulla harum differẽtia est speciem constitu-

Cotro. altera excitatur circa dictã Gal. morborũ diuisionem.

Decidi-tur cõtr.

tuens. Nam causa aut subiectum corpus non permutant speciem, nisi mauis dicere, calorē ferri diuersum esse specie, à calore lapidis: & calorem à sole genitū, ab eo qui genit⁹ est ab igne. Sed multo etiam minùs specierum differentias enumeres, si calorum alium dicas intentum, alium remissum, cùm intensio & remissio nihil tollant eius quod est in essentia. In morbis aliis, eodemmodo fit. Diuisio nempe tumoris præter naturam, q̄ morbus compositus est, partim in temperamento partim in compositione consistens, in phlegmonem, œdéma, & schirrum, & erysipelas, secundum veras species est lata. Quandoquidem diuersis secundum speciem alterationibus afficiuntur partes in his tumoribus. Tamen diuisiones illæ quæ secundum partes affectas sunt, vt phlegmones, in phrenitidem, & pleuritidem & pulmoniam, constat esse tātum per medicas differentias. Vnde fit apertum, huiusmodi morbos secundum speciem esse eundem, putà, phlegmonem. Cæterùm sunt differentiæ medicæ illæ, quas in Constitutione artis inuenerunt medici curationi esse accommodatissimas: vt, gratia exēpli: quāquàm diaria febris & putrida sint eiusdē speciei: tamen interest multum ad curationem, secundum causas, illas separari. Quoniam cùm in curatione legitima, indicatio prima à causa sit: ipsa illa distinctio veluti manu ad curationem ducit. Idem in inflammationibus intelligendum est. Phrenitis enim, & pleuritis, & inflammatio ventriculi ratione illius indicationis, quæ desumitur àmorbo eandē exigunt curationem. Diuersa verò curatio fit, p̄ter indicationem, quæ desumitur à loco affecto morbo. Quod considerantes medici, ipsas species curationibus accommodantes, sermone in multas species distribuerunt. Tandē vt semel dicam, veras morborum differentias in solo illo opere, quod illis inueniendis dicatum est, prosequutus est Galenus in reliquis operibus, cuiusmodi sunt liber De differentia febrium, & De crisibus, & De locis patientibus & Aphorismis differentias medicas magis prosequutus ast, physicam argutiē nō adeò curans. Iuxta easdem medicas differentias secundo Methodi capite secundo distribuit morbos omnes per causarum nomēclaturas. Iraque constat, vt in libello De differentia morborum vsquè ad infimas, ipsas perduxerit. Sed quid, quòd differentias illas febris ī hecticam, putridam & diariam, ex essentia desumptas, vocauit Galenus? Animaduertendū est, posse esse differentias aliquas ex iis quæ essentiæ rei accidunt desumptas, quæ tamē ex essentia non sunt. Hoc contingit in diuisione febris per intensionem vel remissionem, aut per subiecta corpora. Nam calori, in quo febris est essentia, contingit esse intenso aut remisso per se: contingit etiam illi esse in subiecto. Tamen album aut nigrum non accidit calori, neque calido nisi ex accidenti nihilomin⁹ intēsū aut remissū esse in hoc aut illo corpore speciē nō pmutat. Igitur qui diuidit febrē p̄ subiecta corpora (quod se facere professus est Galenus eò loci) non diuidit per differentias ex essentia, tamen diuidit per ea quæ diuisæ rei essentiæ accidunt per se.

Obiectio diluitur.

Obiectio altera diluitur.

Atque hoc est qd̄ ille nomine differentiarum desumptarum ex essentia, intellexit. Cæterùm, quanquam hæc ita dicantur, videtur Galenus nondum in libello De differentia morborum exactam diuisionem instituisse. Nam quanquàm in reliquis habeat, vt diximus. Tamen hectica febris non potest non esse diuersa specie ab aliis in ratiōe morbi. Nam illa est habitus, hæ sunt dispositiones. Habitus & dispositio in Categoria qualitatis sūt diuersę species. Igitur in ratione qualitatis præter naturam differunt secundum speciem propositæ febres. Tamen, nisi quis oscitanter librum illum præterierit, nihil deficere inueniet in diuisione. Nam quod ad habitus & dispositiōis attinet differentiam philosophi ipsi in diuersas sententias distributi sunt, aliis dicentibus, non differre specie, sed secundum modū quē dam se habendi eiusdem qualitatis. Est enim (dicunt) eadem qualitas, cùm facilè separabilis est, dispositio: cum ęgre, habitus. Esse verò separabilem aut secùs, videtur esse qualitatis modus quidam existendi in re subiecta, non differentia. Si horum sententia vera est, constat, in diuisione esse omissum nihil: sed calorē, etiā si nihil addatur, esse speciem infimā. Si verò contraria sententia, quę affert habitū à dispositione specie differre, verior est: nec tūc quidem est à Galeno quidquam omissum. Cōsidera enim illum paulò antea, sanitatem distribuisse in optimam simpliciter & semper, & bonam plurimùm, & bonam nunc: & morbos in contrarios gradus. Qua in diuisione constat contineri eam, quæ est in habitum, & dispositionem. Nam sanus plurimùm, atque adeò magis qui semper est, habet sanitatem in habitu: qui nunc, in actu: morbum eodem modo. Habet verò sanitatem in habitu, qui illam habet coniūctam cum salubritate, quæ est naturalis potentia ad resistendum morborum causis. Morbum eadem ratione habet

in

in habitu q̃ habet illũ cõiũctũ, cũ ísalubritate quę est nãlis imporentia ad benè valendũ. Cõ ſtat igitur, cũ hæc paulò ante dixiſſet, illum in ter diuidẽdum omiſiſſe nihil: atq; oĩa, quę de differentiis morborũ propoſuimus habere re ctè. Quòd hæc ſit in oĩbus differentiis mens Galeni, intelliges ex eo, q̃ poſtquã differentias omnes in partibus ſimplicibus & compoſitis dixerat: eas, inquam, quas nos in principio huius capitis, popoſũimus, hæc addit. γένος δ' οὐδὲν δεῖσι σώματος, ὅυτε ἐν τοῖς ἁπλοῖς σώμασιν, ὅυτε ἐν τοῖς σύνθετοις ἴδιον ἑκατέρων ἢ παρὰ τὴς διαιρέσεως μέθοδος εὑρίσκεται τὸ ἀδύνατον. Qui locus emẽdatur à nõnullis, vt corruptus, dicẽtibus, nõ ἑκατέρων ſed pro illo ἑκατέρῳ legẽdũ eſſe. Significat enim ἑκατέρῳ lõgius, aut vltra. Atq; ita vertunt locũ. Nullũ aũt genus eſt morbi, neq; in ſimplicib⁹ corporibus neq; incõpoſitis præterea propriũ. Nam ipſa methodus diuiſionis oſtendit hoc eſſe impoſsibile. Hæc Galenus. Qua dictiõe cõſtat ſignificari ex ipſa forma diuidẽdi, qua fuerat vſus, patère, nõ poſſe aliud genus morbi inueniri, propriũ aut ſimplicib⁹ aut cõpoſitis, præter dicta: & ita apertè dici reliqua oĩa gẽra p̃ter illic cõprehenſa, eſſe impropria & non tã ex eſſentia deducta, q̃ ad vſum medicorũ inuenta. Cæterũ Leonhartus Fuchſius reprehendit hos intepretes, tanquã corrũpentes Græcam lectionẽ (nã reuera in omnibus codicib⁹ inuenitur ἑκατέρων) interpraturq; Galeni verba, vt alii oĩs, hoc modo: Genus aũt nullũ eſt morbi, neq; in ſimplicibus corporibus neq; in cõpoſitis vtriſq; propriũ. Nã ipſa diuidẽdi methodus oſtẽdit hoc eſſe impoſsibile. Atq; hæc verba longè in aliũ ſenſum transfert, dicens, legẽ diuiſionis eſſe, vt per contraria fiat, vt fit hæc, Morborum quidã ſunt partium ſimpliciũ: quidam multiforminm. Atq; proinde nihil poteſt (inquit) illorũ vtriſq; eſſe propriũ: quanquã poſsit eſſe cõe. Nã propriũ eſt, quod ſoli ineſt. Hæc ille. Sed, quantũ ego intelligo, lõgè à Galeni mẽte aberrat. Nã nõ eſt in ratione cõtrariorũ, vt nõ poſsit adeſſe pluribus, qđ vni eſt propriũ. Sed hoc idẽ fit in reb⁹ oĩbus diuerſis. Nũquid qđ propriũ eſt candoris põt eſſe propriũ palloris, magisquã nigredinis: nõ arbitror. Non igitur iſtud ex ratione cõtrariorum naſcitur, ſed ex rõne propriij: quod. ſ. ineſt ſoli. Inuoluit igitur hæc declaratio mulţa p̃ter rẽ. Præterea, ridiculũ, ſi Galenus moneat, nullũ morbũ, qui ſimplicibus ſolis ineſſe poſsit, aut ſoliscõpoſitis poſſe ineſſe vtriſq;. Eſt itaq; hæc interpratio ridicula. Sed aĩaduertẽdũ eſt dictiõe illa ἑκατέρων ſignificari poſſe vtraſq; partes, vel alterutras: atq; ita vertẽdũ eſſe locũ, Nullum gen⁹ eſt morbi (ĩtellige prę ter dicta) neque ĩ ſimplicib⁹ neq; in cõpoſitis partib⁹, alterutris propriũ. Nã ipſa ratio diuiſiõis oſtendit, hoc eſſe nõ poſſe, Quod perinde ſtat ac ſi diceret. Cõſtat ex ipſa ratiõe diuiſiõis fieri nõ poſſe, vt aliq̃ ſpecies morbi p̃ter miſſa ſit alterutris, ꝓpria: neq; ſimplicib⁹ neq; cõpoſitis. Qua verſiõe p̃terq̃ qđ nihil ex græca litera permutamus, ſenſũ reddimus facilẽ. Atq; ſignificatur his Galeni verbis apertè, enumeratas ſolũ differẽtias eſſe proprias (nam ſiue genera dicas ſiue ſpecies ſiue differentias nihil reſert) reliquas oẽs medicas, vt dixim⁹. Eſt aliud quod poſsit aliquẽ torquere. Videtur in cõpoſitione nullus morbus poſſe conſiſtere. Nã mõſtratum à nobis eſt in ſecũdo huius operis libro, actiones omnes eſſe in inſtrumentis ratiõe ſimpliciũ partiũ, Nã figura, quãtitas, aut poſitus, non ſunt in genere efficientiũ. Igitur qua ratione mõſtrauimus, relationem non poſſe eſſe morbum, quia, cum nihil poſsit agere per ſe, non videtur poſſe per ſe lædere operationes: eadem conuincemur cõcedere, nequè vitioſam figuram, neque magnitudinem, numerum ue maiorem, aut minorem quàm oportet, incommodumue poſitum morbos dici debere. Qui relationis autorẽ ſe facit, ita ſtatuit. Lædere actiões nõ eſſe agere quidquã. Nã nõ qđ edit vitioſam operationẽ illã lædit p ſe: actiões ſiq̃dẽ oẽs, tã quę benè, q̃ quæ malè fiũt, à facultate fiũt nõ à ſanitate aut morbo. Itaq;, cũ actionẽ leſã edat facultas, & morb⁹ actionẽ lædat, cõſtat (inquit) actiones lædere, non eſſe quidquã agere, quare illud relationi contingere, nihil mirum. Hoc idẽ nos poſſemus dicere de magnitudine figura, numero, & poſitu. Cæterum examinãdum amplius eſt, neque tam leuiter p̃tereundum. Nam quod dicunt, actiones omnes à facultate fieri, falſum eſſe monſtrat motus, qui per conuulſionem accidit, & qui per palpitationẽ. Nã quẽadmodum Gale. dicit. 2. De cauſis ſymptomatũ in ipſo principio, hoc intereſt inter conuulſionem & palpitationem, & inter tremorem rigorem & ſingultum, tuſſim ructum, & ſternutamentum: quòd duo illa ſolius cauſæ præter naturam ſunt opera, reliqua fiunt, vbi ad opus ſimul coëunt morbus & natura. Ex quo loco conſtat, nonnullas actiones fieri à ſolo morbo, nihil præſtante facultate. Præterea, falſo dicũt: ſiquidem vniuerſiũ ĩtelligũt, morbũ lædẽdo opatiões, nihil agere. Nã calor nimi⁹ vẽtriculi nõ aliter lædit cõcoctionẽ (quæ ĩ illo agit) q̃ vrẽdo. qđ agere

probatur quæ dicta sunt suis se ex mẽte Gal.

Fuchſius reprehẽdit Gal. locũ inuertentes.

Refutatur expoſitio Fuchſii.

explicat autor Galen. verba.

Contra. alia circa eandẽ ga le. morbo rũ diuiſionem.

Deciſio quædam.

Examinat autor priorẽ ſẽtẽtiã

est. Igitur nihil horum est perpetuũ. Nã neq; cõtrarium est perpetuum. ſ. qd̃ lędit operationes aliquid agere. Nã vnguis in oculo lædens visionẽ nihil agit, ſed ſupercreſcẽs pupillę, impedimẽto est ſubeũtibus ſpeciebus, & exeunti facultati. Quare ratio ipſa iã vr̃ inueniſſe poſſe vtrũq; horum cõtingere, & neutrũ illorũ eſſe perpetuum. Eſt p̃tereà aliud, actionẽ læſam edi, aut actionẽ lædi. Nam actio lædi potest, aut quia vitiatur, aut quia minuitur, aut quia tollitur. Minuta aut vitiata edi potest: ſed ſublata nõ editur. Quin potius hoc ipſum lædi, est nullã edi. Minutã edi, aut depraua tã forte est facultatis: tolli actionẽ, aut oĩnò corrumpi, cõſtat, morbi eſſe opus. Igitur non edi actiones morbus facit ſemper, nunq̃ facultas: atq; hoc facit morbus vel corrumpendo ipſã facultatem, agendoq́e, cùm in genere efficiẽtium est, vt frigus nimium ventris, refrigerãdo, facit cruditatem: vel facit impediendo, vt nimia moles fecit, quominus Nicomachus Smyrneus ſe poſſet mouere loco. Sed earũ actionum, quæ edũtur læſę, nonnullæ eduntur à morbo ſolo, vt motus palpitationis & conuulſionis: nonnullæ à facultate ſola vt depraua ta viſio in ſuffuſis: nam ad videndum nihil potest præter videndi facultatem concurrere nonnullę à facultate & morbo, vt confectio praua ciborum in calido ventre: nam chylus generatur ab hoc calore cum hac ſubſtantia, alterurra cauſarum lædatur, edit læſam actionem. Tamen etſi actio lęſa edi poſſit à facultate, quod actionem lædit morbus est perpetuò. Nam facultas edit actionem læſam, quã morb⁹ lædit, atq; ipſũ lædere est nõnũq̃ agere nõnunq̃ ſec⁹. Quare nihil est intellectu difficile poſſe vitioſam figuram, aut quantitatẽ, aut poſitum, actiones lædere, etſi in genere efficientium nonſint. Quanquàm neq́e hoc ipſum licet dicere aſſerentibus, morbum eſſe relationem realem vt loquuntur, nam relatio per ſe neq́e potest agere quidquam, neque impedimento eſſe. Sed hæc omnia contingunt earum fundamentis. Adhuc videtur reſtare alter ſcrupulus in diuiſione morborũ. Color quicũque p̃ter naturam fit in humore aqueo, qui replet locum inter humorẽ cryſtallinum & tunicam corneam, est morbus oculi: tamen in nullo genere trimembris diuiſionis est. Quod quidem morbus oculi ſit is color, licet apud Galenum legere, qui primo De cauſis ſymptomatum inter eos morbos talem colorem refert. Licet etiam tibi haud dubiè intelligere argumentãti ex diffinitiõe. Est enim affectus (est enim διάθεσις) præter naturam (loquor enim non de eo colore, qui ſit ex natura: ſed quem fecit error) & facit noxã quæ ſentiri poſsit in viſione (facit enim videri omnia eodem colore infecta) idquè per ſe. Neque enim quia in ea parte alius quiſpiam morbus est, quem ſequatur color, ſed quia talis est color læſio accidit. Itaque morbus eſt, & nullus prædictorum generum. Quare diuiſio videtur vitioſa. Sunt qui concedentes reliqua, quæ dicuntur in argumento, morbum eum dicunt, etſi nullius dictorum generum ſit, reduci tamen ad illorum aliquod: tunćque aut ad morbos temperiei reducunt, quia omnis color conſequitur temperiem, aut ad numerum, quia adeſt res, quam nõ oportebat adeſſe, puta ille color: aut ad figuram quia modum permutationis figuræ dicunt eſſe illam coloris mutationem. Tamen mihi hæc omnia diſplicẽt: neque video, cur ad aliquod tale genus reducatur. Nam in Categoriis ea tantùm collocantur, de quibus dicitur genus, vt homo & equus ſub animali: animal & corpus ſub ſubſtantia. Reductione quadã collocantur illorum differentiæ, quas vocant ſpecificas, vt rationale & mortale in ſubſtantia. Tamen color nihil tale habet cum temperie. Iam verò ſi cuiuſuis rei redundantia etiã accidentis morbum facit in numero, omnis morbus generat alium in numero: nam ſi nihil aliud, ſaltem redũdabit ea qualitas, quæ est morbus, Sed non omnis morbus est in numero: quia redundantia ſubſtantiæ est morbus in numero, non accidentis. A figura etiã longiſsimè abeſt color vitioſus. Nam neq́e est ſymptoma ventris neque viæ, neq́e ſupficiei. Nam neq́e obſtructio, neq́e laxitas, neque aſperitas, neque luitas neque præterea est, quod ſtrictè dicitur figura. Proinde ego verius cenſeo, illum nullo dictorum generum contineri, ſed dici debere per ſe extra diuiſionem. Idq́e ideo fieri, quod nõ est morbus, qui partibus omnibus poſsit accidere, vt alii, ſed ſoli oculo. Huic enim ſoli potest color eſſe morbus, quem ſolum opus est à coloribus alterari, vt operetur. Sed dices, eadem ratione ſapor potest eſſe morbus linguæ. Et ita non vnum, ſed duos morbos oportebit à diuiſiõe excipi. Nego. Nam ſapor linguæ nõ est læſiõis guſtus cauſa. Sed ſapor ſaliuæ qui non est affect⁹ p̃ter naturã partis, ſed est ſymptoma eius intẽperiei, à qua genit⁹ est ille humor præter naturam ſaporis. Quare de morborum differentia ſatis diximus.

Alia cõtro. circa eandẽ diuiſionem

quorũdã ſolutio.

Reφhen ditur.

Autoris ſentẽtia qua ſolui turdifficultas.

Caput tertiũ. De cauſis morborũ.

Ge-

Digitized by Google

Gen° cauſarũ qua druplex.

CEnus omne cauſæ non morborum modo, ſed etiam rerum aliarum, vt nos docet Ariſt. aut eſt in rei forma, aut in materia, aut in fine, aut eſt efficiens (cauſam formalem materialem finalem & effectiuam vulgo vocant) cauſa quæ in forma eſt, propria cuiuſuis rei eſt eſſentia. Cum igitur de ſingulorum morborum naturis, atque morbi ſecundum genus vſque ad nauſeam diſputauerimus, frustra hic de his morborum cauſis iterũ diſputaremus. In materia nulla cauſa morbi eſt.

Materialis cauſa morbi nulla.

Nam cũ morbus nihil ſit arte factum vt ſtatua, non eſt ex materia ſecunda, vt illa ex ære: cum etiam non ſit ſubſtãtia, ſed accidẽs quoddam, non eſt ex materia prima. Verum habẽt accidentia cum de re aliqua dicuntur vt albũ & nigrum dicuntur de corpore, ſubiectam rẽ pro materia & huius generis cauſa: hac ratione ægrotantis aut febricitantis, dictum à nobis antea eſt, materialem cauſam eſſe corpus viuens, atqui hoc aut ſecundum partes ſimplices, aut ſecundum multiformes. Cæterum hæc in differentiis enarrandis comprehenſa ſunt. Cauſa morbi nulla eſt in fine. Nam quæ habent eſſentiam ſuam in aliqua perfectione hæc fiunt propter finem, atque ſua perfectio eſt finis & cauſa, quæ in plærisque (vt dicit Ariſtoteles) eſt eadem cum forma: ſed quod habet eſſentiam in imperfectione, cuius modi morbus eſt, non fit propter finem, ſed ex defectu cõtrariæ perfectionis pullulat. Sanitatem certè facit natura, vt homo melius viuat, ſed morbi cauſa morbum facit, non vt homo deterius viuat, nihil enim gratia mali operatur, ſed contingit hic ex defectu ſanitatis. Neque profectò dixerim morbi cauſam operari, cũ morbum generat, ſine fine. Sed humor putris calfaciens cor generat calorẽ, aut propter generationem ſimilis, aut aliud aliquid, quod p mitto phyſicis dicere. ſtatim ac calor naturalẽ mediocritatem excedit, comparat rationem morbi, quæ conſequitur hanc generationem paſſionis, & congeneratur ex accidenti, non proprii finis gratia. Nam nõ alia ratione pri⁹ monſtrauimus ad morbum nihil moueri per ſe, vt neque ad aliquem alium habitum, aut diſpoſitionẽ. Igitur morbus nunq̃ videtur fieri cauſa finis. Sed contra eſt, quòd præcipiente Gale. 3. Metho. cum punctus neruus eſt, & conuulſio imminet, torũ p̃cidimus neruũ. Eodem modo facimus cum ex arteria ſanguis fluit, qui non aliter compeſcitur. Sæpe chyrurgi iſchiadis dolorem vſtione curant, probante id Galen. ſexto Epidemi. ſecunda parte. Conuulſionem ex repletione, eademque ratione, aut etiam maiori paralyſim, excitata febre audẽt multi curare, cũ alia videntur imporẽtia, deſumpta ratione ex Hippoc. qui ita ſcripſit, Melius eſt febrẽ conuulſioni ſupuenire, quã conuulſionem febri. Celſus circumſpecti medici dicit eſſe, lentam febrẽ excitata acuta curare. Multa ſunt talia, in quibus medici, data opera, propter conſequutionẽ alicuius finis, morbos ſtudent medicamẽtis generare. Quod, cũ fit, nõ dubiũ, quin ſit morborũ qui ad aliorum ſublationẽ generantur, finis & in eo cauſa, vt præciſionis nerui cauſa & finis eſt deuitatio conuulſionis, febris cõuulſionis curatio, excitationis febris acutæ ex lenta vt ſi id quod adeſt curationẽ non recipit, recipiat id, quod futurum eſt: tamẽ hic morbi auxilio. ũ habẽt rationẽ, non morborum. Nam vtitur medicus tunc temporis vno morbo ad demoliendũ alium. Hi igitur fines auxiliorũ ſunt, non morborum. Quando, verò morbi recipiant rationẽ auxiliorũ, aut quando ſecus docebit pars huius operis ad curationem ſpectans. Hæc igitur, quæ παραλογικὴ eſt, de efficientibus morborum cauſis diſputet. Efficientium cauſarum quædam eſt externa, quædã eſt interna. Vtuntur medici nominibus his Cauſa externa, aut cauſa ꝓcatarctica, aut cauſa prægreſſa vſurpantes hæc nomina pro eadem re: & nomine cauſæ antecedentis, aut internæ eandem rem ſignificant. Libro De cauſis morborum cap. ſecundo, cauſas externas ita finit Gale. quæ extrinſecus aduenium, & alterant corpus, atque tranſmutant naturam vehementer. Cæterum multis aliis in locis ſub nomine cauſarum pregreſſarum comprehendit nonnullas, quæ non extrinſecus accedunt, ſed intrinſecus in ipſo corpore generãtur: cuiuſmodi ſunt bubones, à quibus diariæ febres ſolent gigni, etiam ſi proprium harum eſt, vt à procatarcticis cauſis generentur.

Finalis cauſa morbi nulla.

Efficientiũ cauſarũ morbi diuiſio.

Obiectio diluitur.

Proinde Celſus, quò hanc ambiguitatem, ſi quæ ea eſt, in nominib⁹ deuitaret, cauſas procatarcticas omnes nomine cauſarum manifeſtarum comprehendit, antecedentes appellat abditas. Quæcunque igitur cauſæ, ſiue in corpore gignantur ſiue extrinſecus cõtingãt manifeſtæ ſũt, & ſẽſu cognoſcũtur, nõ cõiectura ꝓcatarcticę dicẽtur: vt quę interi⁹ latẽt, interiæ. Nã quę cauſę, etiã ſi ĩ corpore fiãt, tñ manifeſtæ ſunt meritò cũ externis cõnumerãtur: alterant. n, corpus, nõ aliter atq; illæ, continuarum partiũ alteratione. Licet igitur iterũ resumpto ſermone ita diuidere. Cauſarũ, quæ morbos faciũt, quædã ĩ corpore gignũtur quę dam extrinſecus accedunt, atqui earum, quæ

in corpore gignuntur, quædam abditæ ſunt & antecedentes appellãtur, aut internæ: quæ dam manifeſtæ ſunt, & hæ etiam ſunt procatarcticæ, vt genus earum, quæ extrinſecus occurſant. Animaduertendum hoc loco eſt, in cauſis externis nonnullas eſſe, quæ perſe ſunt cauſæ: vt potio calida: multa alimentorum ingeſtio, aut nimia exercitatio per ſe quidem fiunt febrium cauſæ. Sunt enim hæc omnia natura ſua calorem efficiẽtia, & calore inducũt febrem, tamen Ioãnes aut Petrus, gratia exẽpli, qui potionem vini huic propinauit externa febris cauſa eſt factus: verum id per accidens: non enim hic vt Petrus, neque vt propinator habet ex natura ſua promptitudinẽ ad febrem generandam: ſed ita contigit forte fortuna. Hatũ cauſarũ nulla conſideratio pertinet ad medicum: quandoquidem neque curationis prębent aliquam indicationem, neq; ad faciliorem febris dignotionem vtiles ſunt. Aliæ enim cauſæ, quæ extrinſecus occurſant quanquàm vbi ſemel præterierint nihil indicant in curatione, tamen conducunt ad cognitionem affectuũ. Quod docet Galenus. 4 Metho. cap. 3. & febres diariæ docent apertè, quarum notitia maxima, ex cauſa prægreſſa, p ficiſcitur. Hæ igitur ad medicam attinẽt conſiderationem propter dignotionem affectus: etiam ſi per ſe non exigunt aliquam curationem, quam tamen exigunt internæ, etiam ſi in genere manifeſtarum ſint. Cum igitur tres iam inuenerimus cauſarum manifeſtarum ſpecies, primam earum, quæ in corpore ſunt, cuiuſmodi ſunt bubones: aliam externarũ, quæ cauſæ ſunt per ſe: aliam cauſarum ex accidenti: primæ & ad cognitionem conferunt: & in curatione habent propriam indicationem: ſecundæ conferunt ad cognitionem ſolum, tertiæ ad neutrum: & proinde extra medicã conſiderationem conſtituẽdę ſunt. De cauſis externis, quę per ſe ſũt cauſæ, orta ſunt ante Galenum duo ſophiſmata: quæ ille libello, cui titulus eſt De cauſis procatarcticis, refutauit. Fuere qui contenderent, illas omnino non eſſe cauſas morborum, aut ſi quo modo cauſæ dicerẽtur, id eſſe ex accidenti, vt propinatorẽ vini dicebamus factum eſſe febris diarię cauſam. Nam ſi per ſe ſol, aut exercitatio, aut vinum, cauſę febrium forent: in quencunq; hominem inciderent febrẽ generarent. Non enim poteſt ſeparari à re, quod ineſt illi per ſe, ſed ſi bis mille homines ſint in theatro cõfertiſſimi, æſtiuo tempore, ſub meridie, (ſi ita fors ferat) vnum aut alterũ continget febricitare ex æſtu, manentibus aliis omnib⁹ à febre liberis. Atq; videtur horum ratio confirmari, interrogãdo, Cur vini propinatorẽ cauſã ex accidenti febris dicimus. An non quoniã febricitandi cauſa in ipſo non eſt, ſed in calore potus? An neq; in æſtu febricitandi cauſa, ſed in ipſo homine, qui febricitat: alioqui oẽs qui ęſtu laborauere, fuiſſent correpti febre: quod, cum factum non fuerit, cõſtat aliquid adfuiſſe huic homini, quod fuerit eius febris cauſa. Dirimit tamẽ ſophiſticã hanc rationẽ Primo De feb. differentia cap. 4. dicẽs: Oportet enĩ toto hoc ſermone memoria repetere, qd⁹ nulla cauſarum ſine patiẽtis aptitudine agere poteſt aliõquin omnes, qui ſub æſtiuo ſole commorarentur, febricitarent. Poſſunt itaq; hæc ex natura ſua febrem facere, modò adſit i his qui perpeſſuri ſunt præparatio. Atq; hoc ipm indicat, illas operari per ſe. Alii, quanquã hoc admitterent, tamen nullam harum cauſarũ dicebant febrẽ poſſe facere, quin permoueat internarum aliquam: ſed proprium eſſe exterarum cauſarum, per motione antecedentiũ morbos generare. Cęterũ conuincitur ſtulta hęc opinio mille euidentibus exẽplis. Nam ſi cubi pręciſus ex ictu digitus eſt, fact⁹ eſt morbus, in deficiente naturalium partium numero, oĩbus internis cauſis inalteratis: non enim video, quam aliã cauſam pręciſione enſis mouerit, aut quid aliud effecerit, prętercquã q̃ digitũ præcidit, qui eſt ipſe morbus. Qui exitiale ſemianimes prę frigore in hoſpitium deferuntur, refrigerationem patiuntur nudam atqui eam ex occurſu frigidioris ambientis. Multi repente ex ſola perfrigeratione occipitis occurſu frigidioris cuiuſdam auræ facta, priuantur memoria. At fortaſſe id volunt de febriũ generatione intelligi. Sed neque in his verum eſt, quod afferunt, niſi continuò velint defendere, nullam hecticam febrem poſſe fieri à principio, alio febris genere non prægreſſo. Sed huius ſententiæ abſurditatem ſumus in ſequenti libro detecturi. Interim illud dicimus cum Galeno primo De febri. differen. capit. 8. febres hecticas duplicem habere generationis modum: aut enim aliis febribus ſuccedũt, aut à cauſis procatarcticis, more diariarum ab initio nulla progreſſa generãtur. Quod, cùm fit, conſtat fieri febrem à cauſa externa citra alicuius internæ alterationẽ. Siquidẽ quò febris hectica fiat, neque humor, neq; ſpiritus, neq; quidquã aliud intra corp⁹ in cauſa eſt. Cæterũ de vltimo hoc exemplo dicturi paulò infrà diffuſiùs ſumus. Quod propoſitum aduerſus ſophiſtas eſt, mõſtrauimus euidẽter, eſſe ſcilicet cauſas externas

De cauſis externis animaduerſio.

De cauſis externis ꝙ ſe duo ſophiſmata quæ ga le. refutauit.

Rõnem ſophiſticam diremit Gal.

aliorum opinio cõuincitur

Digitized by Google

nas per ſe morborum cauſas, atq; illos citra alicuius ſternæ mutationẽ poſſe generare. Quare ad antecedẽtes opportunũ fuerit cõuertere ſermonem: quarum nõnullæ ſunt, quæ antecedẽtes tantũ dicuntur: nõnullę quæ continentes. Quanquàm de continenti eſt in controuerſia, an poſsit morbis contingere. Sed conſiderandum ante alia eſt, à medicis quam plurimis de eadem re dici nomen cauſæ continentis, & coniunctæ: at que proindè damnari Auicennam cum aſſeclis ſuis quòd febrib⁹ putridis dicant eſſe quaſdam cauſas antecedentes, & quaſdam coniunctas: atquè coniunctas eſſe, dicant, eas, inter quas & morbos nullæ aliæ cauſæ intercedunt. Sed ego nõ video, cur reprehendi debeant. Neceſſe enim eſt, cuiuſcunque rei eſſe proximam cauſam quandam, alioqui cauſarum ſit infinitus numerus: quam tamen cauſam, non arbitror poterant aptiori nomine, quàm coniunctæ, ſignificare: ſiue ea ſit continens, ſiue non. Hoc enim nomine cauſæ proximæ, aut coniunctæ (qđ idem eſt) vſus eſt Ariſtoteles octauo Meta. ἐγγύτατα αἰτία. Igitur coniuncta cauſa non eſt cur cum continenti confundatur. Nam coniunctam neceſſe eſt adeſſe cuiuis morbo pendenti ex cauſa, continentem non eſt neceſſe. Atque facta hac diſtinctione clarior euadet doctrina. Quoniam verò autor diffinitionum indiſtinctè vſurpat hæc nomina: non eſt ꝙ permoueamur. Negãt. n. oẽs vno conſenſu librum eſſe Galeni. Nos itaque coniunctæ & continentis diuerſas rationes eſſe dicimus coniunctam eſſe, inter quam & morbum nõ eſt cauſa media: continentem eam, quæ in generatione habet eſſentiam, quod mox ſum⁹ declaraturi. Scio Gale. primo De cauſis ſymptomatum capite quęrere, ita ſcribere. τὸ μέν συνεχὲς αἴτιον, ἢ συνεκτικὸν, ἢ προσεχὲς, ὡς ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ. quod plerique ita vertunt Cauſa igitur continua, ſiue coniuncta, ſiue cõtinens, ſiue vtcunque aliquis nominare velit. Quæ phraſis vt ſignificare, nihil ſtereſſe inter cõiunctã & continentem cauſam. Tamen cõſidera dictionem hanc συνεκτικόν, non tam ſignificare coniunctam quàm continentem, vt illa tria nomina συνεχὲς συνεκτικὸν & προσεχὲς eandem rem ſignificent. Sed quanquàm ita legeretur, vt legunt illi non poſſemus intelligere couiunctæ & continentis cauſæ eſſe eandem rationem. Nam Galenus illic loquitur de cauſa ſymptomatis cuiuſdã, puta torporis, qui procul dubio habet cauſam continẽtem. Cauſa verò, quæ eſt continens, eadem eſt & continua, & coniuncta: quanquàm nõ quæcunque coniuncta, eſt & continens. Ergo loco illo nihil intererat dicere cauſam coniunctam, continentem, aut continuam: cùm ſermo eſſet de paſsione habente cauſam continentem, cui proinde neceſſe erat adeſſe reliqua omnia. Tamen reuera horum nominũ. Continens, & Coniuncta, diuerſæ ſunt notiones. Præter hęc animaduertendum eſt, apud antiquos, quantum conſequi poſſum ex autorum lectione, nomen cauſæ continentis latius, quàm hodie apud neotericos, vſurpari eſſe ſolitum. Intelliges id ex Celſo, quem omnium maxime in Latinarum vocum vſurpatione, & reſponſu cum Græcis, oportet conſulere. Qui in proœmio primi libri cauſas abditas & continentes vocat, his vſus verbis, Igitur ii, qui rationalem medicinam profitentur, hęc neceſſaria eſſe proponunt, abditarum & morbos continentium cauſarum notitiam: deinde euidentium. Vides, vt Celſus morborum ſecundum antiquos Rationales interpretetur cauſam eſſe continentem: & nomen continentis nullo rigore de quacunque abdita dicat. Tamen neotericis placuit eo vti, vt rigidiſsimi vtebantur Stoici: quia vt Galenus refert libello aduerſus Iulianam ſcripto, ab Stoicis inuentum nomen hoc eſt, ſed neque in illa rigida ſignificatione mihi videntur medici omnes cauſam continentem rectè finire. Dicunt enim cum autore diffinitionum: Cauſa continens eſt qua poſita ponitur, & qua ablata aufertur effectus. Tamen ex ipſi⁹ Galeni verbis, & ex diffinitione, quam ille ab Stoicis accepit facile intelliges, non eſſe hæc duo in eſſentia cauſæ cõtinentis, vt poſita ponatur, & ablata aufertur effectus: ſed alterum tantummodò, vt ſcilicet ablata cauſa auferatur effectus: ita vt neque momento temporis poſsit cauſa ablata effect⁹ perſeuerare. Nam primo de cauſis pulſuum tres cauſas continentes eſſe dicit Gale. inſtrumenta, facultatem, & vſum: tamen nulla illarum hoc habet, vt ipſa poſita ponatur pulſus: habet enim emortuum corpus arterias: tamen non habet pulſum: quoniam, vt pulſus fiat neceſſe eſt tres illas cauſas conuenire: quò tollatur pulſus, ſatis eſt quamcunque illarum tolli: atque hocunum facit tres eſſe cauſas cõtinẽtes. Præterea Galenus, libro ad neſſus Iulianũ cap. 11, de ſentẽtia Stoicorũ ita diffinit. Cauſa cõtinẽs eſt, quæ in gñatiõe ipſa habet eſſentiam. Quod nihil aliud eſt, vt ego intelligo, quã quæ eſt, quò generetur, & ſit effect⁹, neceſſariò requiſita. Qua rõne cõ-

De antecedẽtib⁹ morborũ cauſis.

Coniũcta cauſa nõ debet cũ continenti cõfũdi.

Gal. loc⁹ declaratur.

Nomen cauſæ cõtinentis latius apud antiquos quã nunc.

Neoterici nõe cauſæ continẽtis quo modo ũtur.

effectus necessario requisita. Qua ratione cõ
stat, materiam & formam cuiuscunque com
positi physici, esse illius causas continentes:
quia sublatione cuiuscunque illarum tollitur
compositum, etiam si ad illius generationem
ambobus sit opus. Igitur causa continens, vt
ab Stoicis antiquitus, & à medicis hac ætate
accipitur, est, qua ablata perit statim effectus
vt nequè momento temporis sublata causa
duret. Est apud Gal. lib. Aduersus Iulianum
scripto, cap. vlt. diffinitio quædam continen-
tis causæ quam plærique medicorum siniſtrè
interpretantur. Est verò eo loco ita scriptũ:
Cum tamen nullam aliam continentis causę
referre rationem possit, quam quod ab ea ali
quid fiat, & cum ea pariter cesset. Illud enim
pariter de cessatione tantum dictum est: pri-
ma verò pars est finitio causæ in genere, nimi
rum, Causa est, à qua aliquid fit. Est ergo, ac
si dixisset, Causa continens est causa, cũ qua
pariter tollitur effectus. Vt pars prima posita
sit loco generis, secunda loco differentiæ. Vis
enim luce clarius intelligere diffinitionẽ hãc
longe differre à sua istorum: cõsidera de mul
tis verè hanc dici, de quibus sua dici non po-
test. De facultate vitali dixeris verè, illam fa-
cere pulsum, & cum ea simul pulsum tolli: ta
men falsum est, posita facultate poni necessa
rio pulsum. Nam si deest vsus, etsi reliqua ad
sint, nunquam ille fiet. Quod etiam à Galeno
dictum est. 1. De locis patientibus: Illud quo
nos tangẽte generatur passio, & quo decẽde
te quiescit, causam esse omnes homines cre-
dunt. Franciscus Valeriola intelligit de conti
nente causa dictum: tamen falsò. Non enim
notionem continentis causæ, sed causæ inap
pellatione communi voluit illic Galenus scri
bere, quod citra dubium mox scripta exem-
pla (quæ oportuit Valeriolam considerare) de
clarant. Sic igitur (inquit Galenus post prio-
ra verba) & ignem vstionis, & gladium secti
onis causam esse credimus. Nunquid ignis est
vstionis continens causa? aut gladius sectiõis?
aut si sunt, nunquid vt vstio fiat, satis est adesse
ignẽ: & vt scisio, gladiũ? Est ergo causa cõ
tinens causa, qua ablata aufertur statim effec-
tus. Quæ finitione prmissa ipsa occasio exigit
vt agitetur à nobis illa quæstio, nõ tã vtilis, q̃
celebrata, de causa cõtinenti, an in morbis sit.
Primo illud satis cõstat, oẽm causam q̃ forma
lem vocãte esse causã continentẽ rei, nã est pro
pria ipsius rei forma, cuius sublatione cõstat
tolli rem. Sed, vt diximus, modò de causis ef-
ficientibus disputamus, nam forma morbi est
ipsa illius ratio, magis quàm illius causa, àqua

Plerique medici malè declarant causæ continentis quãdã definitionẽ Gal.

Valeriola reprehenditur

agitatur contr. de causæ cõtinẽti an in morbis sit.

fiat. Leonhartus Fuchsius protérue contẽdit nullũ morbũ posse habere causam continentẽ: atque addit hãc rationem. Nihil, quod habet esse permanens, habere potest causã cõtinentẽ. Sed oĩs morbus est res permanẽs: nullus ergo habere potest causã cõtinẽtẽ. Librũ de Diffinitionib⁹, & Introductoriũ negat esse Galeni: quoniã manifestè in illis asseritur cõtinẽs morborũ causa. Sed & libello Aduersus Iulianũ ita est scriptũ: Ponatur tñ causam morborũ continentẽ interdũ esse plenitudinẽ: necesse statim est, vt eius sublatione tollatur morbus, Quanquã posit hic fortasse dicere ex suppositione meminisse Galenũ causę continentis. Sed Celsum saltem habet contra se loco citato. Nisi dicat aliter illic à Celso esse vsurpatum nomen, atq; ab illo vsurpatur. Calculum in renibus, & sextũ digitum morbos ipsos esse dicit, non morborum continentes causas. Habet hæc ille: tamen errat apertè multis modis. Nam calculus suppressionem vrinæ non facit per se, sed per obstructionẽ. Præterea, cogitur eodem modo concedere humorem, qui obstruit, esse morbum: quod libenter concedit, non considerans contradicere se apertè Galeno, qui capi. septimo libro De differen. morb. dixit: Ipsa siquidẽ obstructio est ægritudo: humores verò ægritudinis causa. Igitur Leonhartus dum Galeni dicit se sententiam interpretari, ab illo manifestè recedit. Præterea propositio argumentationis eius est apertè falsa. Dicit enim, nullam rem permanentem causam continentem habere posse. Tamen lumen procedit à luce, vt à continenti causa. Specierum suarum qualitates sunt causa continens. Atque vt semel dicam, nulla res est, quæ careat causa continenti. Nam partes suæ essentiæ, siue physicæ compositiõis, siue Metaphysicæ sunt cuiq; rei cõtinẽtes causæ. Malè igitur dicit, nullã rẽ pmanentem illam habere. Alii sunt, qui morbos omnes (vt superiùs diximus) appellant relationes. Atque de causa continente in morbis ita censent. Duplices esse morbos. quosdam additione factos, vt sextũ digitũ, aut calculũ: huius etiã generis dicũt esse febrẽ, quia ex incremento caloris fit: quosdam de tractione, vt detractionem digiti. Morbos igitur ex additione, dicunt causas continentes habere, illa scilicet quæ addita sint, sint siue accidens siue substantia: tamen morbos ex detractione non habere talem causam. Hi (salua pace dixerim) imperfectã cõstitutũt doctrinã, & ex falsa opinione pgressi min⁹ loquuntur cõsentanea. Nã respondent, Morbi ex additiõe ha-

Fuchsii opinio.

reprobatur Fuchsius.

Aliorũ opinio.

Digitized by Google

habent cauſam continentem: morbi ex dimi nutione non habent. Quid, de his, qui neque ex additione ſunt: neque ex detractione? An nullos tales eſſe putas? Subuerſio pupille eſt additio an detractio? Ego putauerim neutrũ: ſed partium, quæ præerant, prauum poſitũ. Luxatio oſsis eſt additio an detractio? Mihi nihil videtur additum, neque detractũ quidquam: ſed quæ prius erant, malè ſibi cohærẽtia. Hi igitur morbi habent cauſam continentem? an non? Oblitus eſt. Ferendum id eſt, ſi quæ dixit, dixit verè. At ego audiuerã, omnes relationes prouenire neceſſariò ex fundamẽto & termino, atque corruptione cuiuſcunque illorum corrumpi neceſſario. Habere etiam relationem quancunquè fundamẽtum & terminum propinquum & remotum.

Quare non video, qua ratione pugnet min' cum rei natura, relationem carere cauſa cõtinente: quam hominem eſſe irrationabilem: Igitur, ſi morbi omnes relationes ſunt, omnes habent illam, tam qui ex detractione, quã qui ex additione. Nam dicito mihi, quod eſt defectus digiti fundamẽtum, atquè illud mõſtrabo relationem continere. Eſt, dicit, fundamentum illius defectus, id quod de manu ſupereſt: quod tamen ſi auferatur non aufertur morbus, ſed creſcit. Si creſcit: ergo non eſt relatio. Aut deuora, relationem creſcere: vt deuoraſti illam non corrumpi corrupto fundamento. Prætereà, neceſſe eſt, cùm præciſa amplius manus eſt, relationem priorem periiſſe: alioquin eadem relatio habuit duo fundamẽta, id videlicet quod modò ſupereſt, & quod prius ſupererat, quod ſatis certo ſcio, non cõcedes. Igitur qui laboranti vnius digiti defectu manum præſcindit, curat morbum: nam tollit fundamentum: quare & relationem.

Sed relatio eſt morbus: ergo tollit morbum. Hęc continet tua aſſertio, ſed nollem mihi tales, contingere chirurgos, qui digiti vnius defectum alterius curarent præciſione. Non ergo loquuntur hi conſentanea. Sed, ſi ex tam abſurda opinione quidquam poteſt eſſe conſentaneũ, dicendũ foret, morbũ oẽm habere cauſam continentem: & cum defectus digiti vnius eſt, & quod ſupereſt manus præſcindi tur, tolli relationem, quæ erat morbus, ſublatione fundamenti, tamen ſubſtitui pro illa aliam deteriorem: proindeq; hominẽ non curari ſed permutari ad grauiorem morbum. Eſt enim curatio, non quæcunque morbi ſublatio, ſed morbi commutatio cum ſalute.

Qui ita diceret, obſeruaret ſermonis conſequentiam, procederet tamen ex abſurda opinione, quod paulò ſuperius mõſtratũ eſt, ſed ſatius fuerit hos iam miſſos facere, & tranſgredi ad aliorum aſſertiones. Eorum qui morbũ in qualitate ſtatuũt, quidã ſunt, dicẽtes, morborum quoſdam habere continentes cauſas: quoſdam minùs. Nõnulli rem ita diſtinguũt. Morborum quoſdam fieri, quoſdam factos eſſe, quoſdam partim fieri partim factos eſſe, atquè horum omnium, eos, qui adhuc fiunt, dicunt habere poſſe continentes cauſas. Vocant fientes eos, qui curari poſſunt ſola cauſę ſublatione citra temperationem arte factam: confirmant hanc ſententiam ex Galeno primo De locis patientibus cap. 2. vbi ita ſcripſit. Quippe nonnunquam à cauſa quapiam oritur paſsio, ſed ita vt ſeparata cauſa haud quaquam permanentem habeat affectionem: interdum autem, partim iam facta eſt, partim etiam dum fit: ſæpenumero quanquam fieri deſinit, ablata cauſa, perſeuerans tamen manet affectio. Hæc Gal. Hi, vt à principio diximus, vſurpãtes nomẽ vt ab antiquis medicis vſurpabatur, rem ipſam docent, vt habet: cæterum propoſitæ quæſtioni non reſpondent. Diximus enim in hac quæſtione magno rigore vſurpari nomen hoc, vſqueadeò vt ad naturã cauſæ cõtinentis neceſſe ſit ablata cauſa effectum auferri momento temporis, quod nullis febribus poteſt cõtingere, vt proponẽs veram ſententiã iam demõſtro. Nullus morbus temperiei habere poteſt cauſam continẽtem. Reliquorum, illi, qui additione rei aliçu ius conſiſtunt, cauſas continentes habent: reliqui non habent. Quod primò eſt propoſitũ hanc habet demõſtrationem. Nulla qualitas quæ per motum generatur ex remiſsione cõtrarii, & habet factum aliquid, poteſt ex cauſa continenti pẽdere. Sed omnis morbus tẽperiei eſt qualitas talis, & habet aliquid factum: igitur nullus talis morbus poteſt pendere ex cauſa continenti. Quod neceſſariò omnis alteratio quantũuis ad hucfiat habeat aliquid factum, hinc diſce: quòd ab Ariſtotele demonſtratum eſt. 3. de motu, omnem motum eſſe actũ rei quę mouetur. Vnde philoſophi colligunt, motum tribui poſteriori paſsioni. Eſt poſterior paſsio qualitas ea, quam, resquę alteratur, comparat alteratione. Tribuiturve rò illi motus, quoniam nunquam ille eſt vſque dum genita eſt poſterior paſsio in eo qđ alteratur. Nã res quæ nihil oinò accepit, non dũ alteratur: ſi nõ alteratur, quieſcit: qđ quieſcit non mouetur, Ergo qñ mot' alterandi eſt, neceſſe eſt aliquid eſſe ī re quę alteratur factũ. Nulla igitur febris põt ita fieri, vt nihil habeat

Opinio alia.

Autoris ſentẽtia qua dilucidat contr.

factum. Quod si quid habet factũ, illud, quantumuis sit minimum, non potest habere causam continentem, debet enim corrumpi motu. Atqui cum motus tempore fiat, non potest, quod per motum corrumpi debet, alteri' rei corruptionem repente, aut puncto temporis consequi. Finge enim febrem fieri. Tollat Deus puncto temporis causas omnes. Durabit nihilominus febris, quantum durabit corruptionis motus. Demonstratum igitur est, nullum morbum, qui sit intemperies, continentem causam habere posse. Quod reliquorum morborum, ii qui in additione consistũt habeant, satis liquet. Quandoquidem subtractio eius quod redundat, est ipsius morbi sublatio, sine alia morbi corruptione. Nã sicut sũt sex digiti, sola sexti digiti pcisione curatur nulla prætereà curatione indigens. Reliqui morbi nullam causam habent aqua ita pendeant. Diximus itaque modum quo causa se habet ad morbum, & quando continens sit, & quando secus. Iam de singulorum morborum causis dicere fuerit opportunum atque omnium primò caloris: quiomniũ morborum simplicium primus erat in diuisione. Caloris excitandi sunt quinque causæ: motus putredo, & vicinia rei calidæ, constrictio, & cibus potúsue calidior. Omnes causæ, si quæ præter has videntur alicubi ab autoribus dictæ, his quinque continentur. Nam qui febricitant ex exercitatione, aut ira, metu, mœrore, aut alio quopiam animi motu, ex motu incalescunt. Qui febribus putridis corripiũtur, ex putredine incalescunt: qui ex mora in balneo, aut ĩ sole, aut ex bubone, aut medicamine calido, ex vicinia rei calidæ: qui ex refrigeratione, aut balneo aluminato, aut medicamine astringente, ex astrictione febricitat: qui ex ebrietate, aut lætitia, aut esu acrium ciborũ cuiusmodi sunt cæpe, aut allia, aut porri, ex quinta causa. Qui ex fame febricitat, vt octauo Metho. cap. 2. à Galeno dicitur contingere calidis & siccis naturis, videri possit alicui nulla dictarum causarum febricitare. Sed animaduertendum est famem raro efficere febrẽ diariam, sed ex bile, Nam febricitant ex fame ii, quos Hippocra. picrocholos appellat, calore naturali, in defectu alimentorum, conuerso ad recrementa biliosa (illis enim ea natura abundat) quæ aut putrefacta, aut vsta, febrem faciunt pendentem ex putredine. Intelligo enim hic nomine putredinis putredinem & vstionem, quandoquidem monstrabimus statim, scribentes seorsum de modo quo humores & spiritus fiunt febrium causę, Galenum nomẽ putredinis ita accepisse, cum omnes febres ex bile, putridas appellat. Admitto fieri nonnunquam diariam ex fame in homine scilicet valde calido & sicco, tamen, modò non redundante recrementis, tunc calor ad spiritus se cõuerit, vt in alio dicebamus, ad recrementa. Atqui erit hæc generatio caloris ex vicinia rei calidæ. Vigilia quæ & ipsa febrem facit, nomine motus intelligi debet. Est enim labor animalis potentiæ: vt somnus, quies. Sed de causa, qua motus calorem facit, disputant philosophi omnes, & nonnulli etiam medici. Quod mot' causa caloris sit, dictum reperio ab Aristo. 1. Metheorum capite tertio & quinta sectione proble. quæstione decima tertia. Cuius rei causam nonnulli esse dicunt, quòd cum motus secundum locum sit omniũ primus, consentaneum est primã omnium qualitatum elementorum generare. Sed hi reuera non respondent quæstioni, sed confugiunt ad proprietatem, quod faciunt, qui causarum sunt ignari. Alii dicunt, mota re aliqua, motione extrahi versus extremitatem partes in ea re latitantis ignis, itaque elucere amplius calorem. Sed ego nõ intelligo tam leuem esse primorum elementorum permixtionem, vt sola secundum locum motione, hæc huc, illa illuc recedant. Nam cũ elementorum partes separantur, incipit mixtum resolui. Maximè cum mostratum à nobis in primo huius operis libro sit: elementorum nullas partes manere in mixto secundum formas proprias. Est qui dicat, cum confricantur duæ substantiæ duræ aërem vehementiùs impulsum confricatione, subire in res ipsas quę mouentur per poros, & ventilare igneas in illis partes. Sed hæc sententia mihi minus arridet. Nam cur per ferrũ densissimã substantiã, cogatur aër penetrare, cum liceat illi effugere p latera? Neque verò dico, vt ille tentans mihi vtcunque respondere, calũniatur, totum aërẽ effugere, ita vt nullus maneat qui inflammetur. Nam neque ille, arbitror, dicit totum penetrare in corpora dura ita vt nullus inter ipsas extremitates durorum corporum maneat: quem ergo ille dicit ĩtro in corpora trudi, hũc ego effugere per latera, inflammari verò eum qui superest. Nolui prætereà respõdere qui fiat vt tam facilè elementorum partes separẽtur, & vt sit tam leuis mistio. Sed non arbitror grauabitur concedere, qui de hac mistione disserẽs primo lib. de art. med. Dicit. prætereà quãuis elementorum minimæ partes verè mixtę non sunt, sed iuxta positę. Hæc qui concedit quiduis potest dicere de mistorum partibus,

de causis singulorũ morborũ ac primò caloris.

Obiectio diluitur.

De causa qua motus calorem facit contro.

sed

ſed & de re alia quacunq; Adde, ad ventila
tionem non ſatis eſſe, ſi intret aër, niſi facili
quodam motu intret, ad ventilandum moti-
tandumq; circumquaque. Quod, ni fallor,
ferri denſitas non fert. Præterea fieret, quod
libenter concedunt, vt res non incaleſceret
motu, niſi confricaretur vehementer, ſed ob
ſeruarum eſt ab Ariſto. miſſa in ſublime ſagit
ta vehementer, contingere plumbū in ea præ
calore liquari: quam tamen conſtat moueri
ſolum non cōfricatam cum re alia dura. Hoc
ille negat fieri. Ego vt verum fatear, nunquā
feci periculum, legi verò id apud Ariſtot. qui
id affirmat non ſemel. Adde motum nō ſem
per calfacere, quin potius refrigerare nonnū-
quam. Nam aquam calidam, quo refrigere-
mus citius, ſolemus transferre de vaſe in vas,
ſcilicet motione frigeſcit. Ita refrigeramus ca
lida iura, quorum tamen rationem nullā poſ
ſunt iuxta ſuum placitum reddere. Sed eſt ad
uerſum hanc doctrinam firmiſsimum argu-
mentum hoc. Quæ ventilatione inflamman
tur, inflammantur plus, minúsue pro ratione
ignis, quem in ſe habent: non pro ratione vē-
tilationis. Nam nunquam ſemiextinctam lu-
cernam ventilatione facias tātum ardere quā
tum magnum ignem. Quin potius ſi pari vē-
tilatione vtaris, maiorem auxeris, minorem
extinxeris. Quia ventilatio debet eſſe medio
cris ad conſeruandum ignem. Vtroque exceſ
ſu perit flamma, cuius cauſa dicta à nobis eſt
in 3. lib. vbi de vſu reſpirationis, & pulſus diſ
putauimus. Igitur ſi motus ventilatione au-
geret calorem, oporteret calorem, qui cōpara
tur, habere proportionem cum eo, qui præ-
rat: itavt ex confricatione plus ſcaleſceret, qđ
natura eſſet calidius: quod natura valde frigi
dum eſſet, nihil ferè. Tamen videmus in tere
belli ferro tantum calorem concipi, quantū
in re alia quacunq; calida: tamen ferrum cū
frigidum vſqueadeo ſit, parum poſſet ventila
tione iuuari. Hic ille reſpondet, quod taceret
honeſtius: Ferrum non parum ignis habere,
& lignum habere plurimum. Scimus tamen
ferrum pertinere ad terram & aquam, Ligna
ad aquam. Sed noluit perpendere ſatis argu-
mentum. Igitur miſsis tandem his aſſertioni-
bus, quæſtioni ex noſtra opinione reſponde
amus. Atque, vt dicam verius, ex Ariſtotelis
opinione. Nam ex illi⁹ verbis certum eſt reſ-
ponſum petere. Ille ita ſcripſit 1. Meteo. capi.
3. Calorem autem cum ipſo ſole maximè ge-
nerari, rationi eſt conſentaneum, cum ſimile
quiddam deprehendamus ex iis, quę apd nos
contingunt. Etenim in iis, & violentia eorum
quæ feruntur, propinquus aër præcipuè caleſ
cit. Idque optima ratione. Illum enim præci-
puè motus rei ſolidæ ſecernit. Ex quibus ver-
bis palam fit de ſententia Ariſt. cauſam gene
randi calorem, cùm res aliquę durę confrica
tur, eſſe intercepti aëris calefactionem: quo-
niam hic diſtractione rareſcit. Eſt itaque rei
ratio. Quòd, cùm aër compreſsione & diſtra
ctione rareſcat pluſquàm pro ſua natura, ad
ignis naturam diſponitur, eoque incaleſcit.
Obiicit Ariſtoteli hic meus cenſor, (niſi fortè
nondum intelligit Ariſtotelis eſſe ſententiā)
ignem potiùs extingui rarefactione quàm gi-
gni, ſiquidem flamma quæ eſt fumus ardēs diſ
ſipata extenuataque extinguitur. Hic ſciri o-
portet ignem ipſum haud dubiè eſſe tenuio-
rem aëre, ac proinde aërem cum ignis fit abi-
re in ſubſtantiam tenuiorem, tamen multas
res ignitas diſsipatione deponere ignitionem
quia ſcilicet ignis non ſunt, ſed continētes ig
nem, qui diſtracta materia euolat, & rebus a-
liis ſe immiſcet, aut à circumpoſitis corrumpi
tur. Ignis tamen ipſe tenuior haud dubie eſt.
Cęterùm de hac re ſcripta mihi iam ſunt mul
to plura, & magis elaborata in libris naturali
bus. Neque verò argumentum, quo nonnul-
li aduerſus aſſertionem hanc vtuntur, eſt qđ
nos debeat permouere, cum dicunt calorem
generare raritatem, cæterùm raritatem nō ge
nerare calorem: alioqui raritas ſit qualitas a-
gens. Nam ex qualitate, quę non eſt agens nō
poteſt per ſe quicquam generari, ſed ex accidē
ti poteſt. Sunt actiones ex accidenti quæ non
conſequuntur naturam cauſæ peculiariter ef
ficientis, ſed diſpoſitionem materiæ. In quib⁹
actionibus (vt à philoſophis accepimus) vniuer
ſalia agentia habent vicem agentis peculiaris.
Quod Ariſto. ait, ſagittam violentius ſurſum
iactam incaleſcere vſqueadeò, vt ſi quid in ea
plumbi eſt liquefiat, eodem modo contingit,
aëre ſcilicet, quem contingit, motu rariori fa
cto, permutatoq; ad ignis naturam: atquè ita
liquefaciente plumbum, quod contigit. Fieri
enim poteſt vt eadem aëris portiuncula, hæ-
rens à principio curſus ipſi plumbo, per totū
ſpatium plumbum contingens deferatur, ma
iori impetu ſagittę non permittente illi effluę
re. Id quod in rebus quàm plurimus ſolemus
experiri. Problemati quod de liquidis rebus
quas motione contingit refrigerari propoſitū
eſt, aliter cenſeo reſpondendum: res nempe
liquidas nō incaleſcere motiōe, eò qđ neq; tā
violenter feriant, vt ad tantam raritatem aē-
rem transferant, neque etſi ferirent, ille ad ig
neam naturam verteretur. Quoniam adeſt

Autoris ſententia quā dilu it contr.

Obiectio diſſoluit

Euentus in Ariſt. exiſtimen to cauſa.

Problema ti reſpon detur.

rerum ferientium humiditas. quæ corrigit. Quod verò refrigerentur citiùs, mota, quàm quieta, cauſa eſt, quòd citiùs exhalat in motis liquoribus empyreuma (quod, vt Ariſtot. inquit, in rebus omnib⁹ ab igne perpeſsis neceſſe eſt eſſe.) quàm in quietis. Diſputat Gale. de empyreumate in proœmio noni libri De ſimplicium med. facultate. ſignificat quod Latine ignitionem diceremus, vim inquam ignearum, quam in rebus omnibus vſtis experimur: quamquè probabile eſt ineſſe ex admixtione aliquarum exhalationum ignearum, quæ facilius diſsipantur in ambiens, exhalantque, humore motione diſtracto, quàm reſeruato toto ſimul & quieto. Accedit, humores calidiores in ambiente frigidiori facilius alterari ab ambiẽte, diſtractos, quàm vnitos: quia & pluribus partibus continguntur, & reſiſtunt minus. Quod igitur ad cauſam, qua motus calorem facit in quacũque materia, attinet, ita habet. Cur in humano corpore ex exercitatiõe calor generetur, multo minori negotio mihi videtur poſſe inueniri. Nam, cùm in humano corpore ſint & ſpiritus & humores intenſum habentes calorem, nulla alia ratio fuerit calfaciendi totum corpus, quàm horum ipſorum diſtributio. Atqui in flammandorum ſpirituum cauſa fuerit vẽtilatio ex motu. Quod in defeſsis ex vehementi exercitatione maior calor circa articulos multo tempore perſeueret, ipſa articulorum confricatio & maior tractio calidorum halituum, quæ ad vehementius mota pariter facta eſt, fuit in cauſa. Primam igitur excitandi caloris cauſam iam explicuimus. Hanc excipit putredo. Per quã conſtat perpetuo calorem præter naturam ĩ re quæ putreſcit generari. Quia, cùm per illã non extinguatur calor natiuus à frigore, ſed ab altero calore, abexterno ſcilicet, neceſſe eſt calorem præter naturam induci. Aliter enim non poſſet naturalis debilitari. Eadem ratione manifeſtum fit, calorem præter naturam, qui inducitur, proportionem habere cum naturali, qui extinguitur: ita vt, quò ſubſtantia calidior eſt, quæ putreſcit eò putris caloris pl⁹ concipiar. Nam quæ vehementiora ſunt calore naturali, plus reſiſtunt calori ambientis: qđ in vinis licet quotidie experiri. Quæ enim ſũt illorum generoſiſsima, etiam ſi ad ſolẽ exponantur, non aceſcunt: quæ verò debiliora ſũt aceſcunt ſtatim, niſi in frigidioribus locis recondantur. Igitur quo res caloris natura eſt potentioris, eò à maiori cauſa eſt putredinem perpeſſa. Quare eo præter naturã calore magis afficitur. Dictum hoc obiter à Gale. eſt ſi ne demonſtratione lib. De ſanguinis miſsiõe cap. 5. Hinc fit, quemadmodum lib. De cauſis morborum notatum eſt, vt ſtercora & ſemina, cum putreſcunt, præ aliis omnibus ſubſtãtiis intenſius incaleſcant. Humana corpora, quoties febribus putridis afficiuntur, ex ſecũda hac cauſa dicuntur à Gale. incaleſcere. Vn de manifeſtum fit lib. De morb. cauſ. putredinis nomen non de ſola putredine dici, ſed de putredine & vſtione, ſi modo (quod paulò infrà ſumus mõſtraturi) febris aliqua generis earum quæ communi appellatione putridæ dicuntur, poteſt ſine putredine aliqua ex bilisaſsatione generari. Verum hoc ex cap. 19. lib. 5. habebit fidem. Quare de cauſis caloris dicta ſufficiant. Frigus ab eiſdem cauſis inducitur, à quibus calor extinguitur. Eſt verò extinguẽdi caloris quadruplex genus cauſarum proximarum, ſuffocatio ſcilicet, diſsipatio, tabes, & alteratio. Nam non aliter flamma hæc vitalis, quæ in nobis eſt (vt neque alia quæquam) corrumpi poteſt: quàm aut ſuffocata: quomodo calorem extingunt multa ciborum copia, & obturatio nimia, & otium, & met⁹, & mœſtitia: aut diſsipata: quomodo exercitatio nimia, & nimia vigilia, & gaudium calorem extĩguũt: aut tabe quomõ ex ſubtractiõe alimẽti marceſcit: aut alteratiõe, vtcũ actiõe frigidorũ extĩguitur calor. Hìc palã fit omnes cauſas calorem generãtes nimio exceſſu fieri cauſas frigoris. Nam quinquè cauſarum, quas recenſuimus, duæ ſunt genere præter naturam, putã, putredo, & obſtructio: tres in cauſis nõ naturalib⁹, quæ perpetuò nos alterant, putà motus, cibus & potus, vicinia calidorum. Quarè tres illarũ poſſũt habere tres has differẽtias, vt mediocres ſint (& tunc nõ alterant, ſed cõſeruant, habentque hac ratione intenſionem aliam reſpectu temperati, alias reſpectu intemperatorum) aut modici exceſſus, & tunc calfaciunt (motus, qua ratione diximus: cib⁹ & potus calidior & vicinia calidorum alterãdo) aut immodici exceſſus: & tunc refrigerãt nimi⁹ motus & vicinia calidorum diſsipando multus cibus, aut potus, etſi calidus, ſuffocando. Reliqua duo, quia præter naturam ſunt genere, carent mediocritatis, ſed in moderato exceſſu, quæ putreſcunt calent, procedẽte verò multum putredine, recidunt ad frigiditatis: fiuntquè cineri ſimilia diſsipatione caloris. Obſtructio mediocris calfacit retentione calidi effluuii: immodica, refrigerat ſuffocati one. Igitur, omnes cauſæ calidę fiunt exceſſu frigidæ: tamen frigidæ non fiunt exceſſu caldæ, Nam cùm à Galeno libro De cauſ. morb.

Cur in humano corpore ex motu calor.

De putredine quo modo fit caloris cauſa.

De cauſis frigoris.

Oẽs cauſæ caloris nimio exceſſu fiũt cauſæ frigoris.

Frigidæ cauſæ nõ fiunt exceſſu caldæ.

ſex

ſex ſint relatæ, quæ oēs, & quæcunq; alię poſſunt inueniri, aliquo quatuor modorū, quos diximus, calorē extinguūt, frigidorum ꝓpinquitas, cibus, aut potus, in quibus conſiderari debet qualitas, aut quantitas, cui ſunt duo exceſſus, defect⁹, aut redundantia: tertia cauſa eſt adſtrictio nimia, alia raritas, alia otiū, alia motus nimius. Vicinia frigidorū & frigus alimentorū corrūpunt caloré alterationē: cibi aut potus multitudo, nimia adſtrictio, & otium ſuffocatione, defectus alimentorū rabe: raritas & nimius motus diſſipatione. Hæ, inquam, cauſæ frigidę nūquā per exceſſum poſſunt generare calorē. Illarum tres per ſe iam ſunt extremi exceſſus, putà, nimia quantitas alimentorū, & nimia adſtrictio, & motus nimius. Sed neque reliquæ aliquando ad calfacientes propter exceſsū cōmutantur, vbi ſemel ſunt refrigerantes. Nam, cū mors aduenīat animātibus per refrigerationē, & ex immodicis valdè exceſſibus mors fiat, neceſſe eſt crementū caloris, quò mortē inducat ad frigus recidere: frigus verò auctum, quo magis ī creuerit, & minus permutatū fuerit, eò citiùs mortē inducere. Nā, quāquā dictū ſit à Gale. 1. de tēper. aduerſus antiquiores philoſophos omnē intemperiē, cùm mediocriter increſcit eſſe morbum: cùm nimiū, mortē, etiam ſi naturalis mors refrigeratione & deſiccatione fiat: ex quo loco colligi videtur poſſe intemperiē quancunque, cùm plurimū increſcit, non permutatam, mortē prætер naturam inducere: ſolam verò frigidam & ſiccam intemperiē poſſe inducere naturalem: tamē res ita nō habet. Nā ſiue ex morbo, ſiue ex ſenio quis moriatur, neceſſario extinctione calor is moritur Sed cū moritur naturaliter aliquis, & terminus & motus eſt refrigeratio: cùm prætер naturam, poteſt moueri ad extinctionem per calefactionem: ſed refrigeratur ad extremum.

Cū eadē cauſa eſt frigoris et caloris alterūeſt ꝑ ſe alterū ex accidenti.

Hæc cum ita ſe habeant, facilè eſt intellectu eandem cauſam poſſe eſſe refrigerantē & calfacientē: ſed neceſſariò alterū conuenit perſe alterū ex accidenti: atquè quod ex accidenti fit, aut propter immodicū exceſſum, vt nimia exercitatio refrigerat, aut propter diſpoſitionē patientis, vt infuſio aquæ frigidæ in iuuene boni habit⁹ ſanat cōuulſionē. Quæ igitur ratio dignoſcēdi eſt, ſi oīa ferè quæ calfaciūt poſſunt refrigerare: & quæ refrigerare, calefacere quātitate certa, aut ꝙbuſdāoccaſionibus? dignoſcendi inq;, cauſas quæ calorē generantes abſolutè & perſe dici debēt, & eas quę refrigerāres? Cur, inquā exercitatio, balneū calidū, & medicamenta calida, & gaudiū calfaciētes cauſæ dicuntur, & infuſio frigidæ, & met⁹ & męſtitia refrigerantes, cū hęc frequēter calfaciant, & illa refrigerent? Hæc eſt dignotiōis ratio. Quæ cauſa per calefactionē refrigerat, eſt calida, quæ refrigeratione calfacit, eſt frigida. Nā quod eſt ex accidēti, fit aliqua re, quæ ex eo, quod p ſe, proficiſcitur, vt aqua frigida refrigeratione facit humores, & ſpiritus fugere ad interiora: arq; hæc fuga facit calorē exercitatio calefactiōe diſſipat hęc diſſipatio refrigerat. Ecce igī inuenim⁹ methodū cognoſcēdi, quæcunq; cauſa ex quo genere ſit calidarū ſcilicet an frigidarū, & ſi poſsit vtrunq; præſtare, quia denominari debet ab eo, quod per ſe eſt. Sed videtur nulla earū cauſarū, quę poteſt propter nimiū vſum refrigerare eſſe calfaciens p ſe. Nā Gal. 1. De ſimpl. medi. facul. c. 3. non aliter docet diſtinguere actionē per ſe ab ea, quæ ex accidenti, quā ꝙ quę ex accidēti eſt, citò deficit quæ perſe, durat ſemper. Vt medicamentū frigidum cùm actu calidū imponitur calfacit, ſed hæc actio, vt pote ex accidenti facta, ceſſat refrigeratio, quæ perſe eſt durat. Igitur actio, quæ eſt cauſæ perſe, nō poteſt cum cōtraria cōmutari. Tū animaduertē dum eſt Galenum illic loqui de exploratione medicamētorū, atquè verè dixiſſe, actionem ꝑſe nō perire. Tū hoc nō tollit, poſſe ex actione perſe contrariam fieri. Nam ſi aqua calida infunditur, modico tempore calfacit, deinde deſinit calfacere, ac refrigerat. Sed exercitatio calfacit, ac perſe perpetuo calfacit: ſed cùm nimium increuit, calfaciendo diſſipat: atquè ita ſuccedit ex accidenti frigus. Tamen cùm adhibetur, ſemper calfacit primo occurſu, qui, quod perſe fit, arguit. Nam aquæ frigidæ occurſus primus refrigerat. Hanc refrigerationem deinde conſequitur calefactio, quomodo diximus. Atqui hæc obſeruari oportet non in calidis tantum, frigidisque cauſis, ſed in humidis & ſiccis. Fitquòque hac ratione, vt earum cauſarum, quæ calorem, & frigus poſſunt generare aliquæ ſint calidę perſe, vt exercitatio, & ira, & vicinia calidorū: aliquæ frigidæ perſe: vt vicinia frigidorum: aliquæ, quæ neque calidæ ſunt, neque frigidę, ſed vtrunque ex accidēti, vt cōſtipatio. Hęc enim neutrū facit medio altero, ſed pro ratione diſpoſitionis corporis alterutrū. Nā aut is, q; cōſtipationē patitur bono ē ſanguine, aut vitioſo: qui bono ſanguine eſt, ſed multò, cū obſtructione, aut otioſè viuit, & ita fit plętho ricus, aut exercetur, & ita febricitat. Si vitioſis ſuccis abundat, aut cum abundantia non adeò magna habet conſtipationem mediocrē

Obiectio diluitur

&

&ita febricitat: aut cũ mediocri cõſtipatiõe habet maximam prauiſucci copiam, aut cũ mediocri abundantia maximam conſtipationem & vtraque ratiõe patitur refrigerationem ex ſuffocatione, atque multò magis, ſi maximæ redundantiæ accedat conſtipatio. Tales etiã ſũtaliæ oẽs cauſæ quæ ſuffocatione refrigerãt

De cauſis ſiccitatis & humoris.

Sed de cauſis caloris & frigoris ſatis multa diximꝰ. Siccitas & humor fiũt duplici rõne: ſicci tas alteratiõe aut reſolutiõe: humor alteratiõe aut retentione expirationis: alteratiõe alimẽta aut medicamenta, ſiue interiùs aſſumpta, ſiue exteriùs applicata, ſicca deſiccant, humida humectant. Reſolutione deſiccant quęcũque faciunt corpus plus reſolui, quàm nutriatur: quod nonnulla faciunt vehementer augentia reſolutionẽ, etiam ſi nutritionem nõ impediant, vt exercitatio, nimia mora in ſole, & longa vigilia, nonnulla impediendo nutritionem, & ſi vehementer non reſoluant, vt cura & mœſtitia, & media, & vſus alimentorum parum nutrientium, & vſus medicamentorum adſtringentium. Quæ proinde deuitari præcipit Galenus. 8. Meth. capit. 7. in curanda ſiccitate, quoniam conſtringẽtia mẽbra impediunt humoris in ipſa deductionẽ.

Contrà humectantur corpora alteratione ex vicinia humidorum, ab humidis affecta, vt ab humidioribus alimentis, largo potu, balneo aquæ dulcis & tepidæ, & ſtatu cœli humidiori. Nam Hippo. 3. Apho. his ſententiis explicuit diſertiſsimè ſiccos morbos ex ſiccis cõſtitutionibus, humidos ex humidis fieri. Auſtri auditum hebetantes, caliginoſi caput grauantes, pigri diſſoluentes: quando huiuſmodi tempeſtas præualuerit, talia in morbis patiũtur: at ſi Aquilonia fuerit, ruſſis, fauces, alui, duræ, difficultates vrinæ, horrores, coſtarũ dolores, pectoris: quando hæc tempeſtas præualuerit, talia in morbis expectare oportet. Hæc Hippocrat. nimirum vt (Galen. in com.) Auſter eſt calidus & humidus, Aquilo frigidus & ſiccus. Paulò infra Hippocr. Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte ſunt febres longę, alui profluuia, putredines, Morbi commitiales, apoplexiæ, anginæ, in ſiccitatibus autem tabes, lippitudines, articulorum dolores, ſtillicidia vrinæ, difficultates in teſtinorum. Conſtitutio etiam in Cranone, primo Epid. oſtendit, vt humectentur corpora humore ambientis. Sed humectant etiam etſi humida non ſint, quæcunque nutritionẽ eſſe maiorem reſolutione quauis ratione faciunt. Quod nonnulla faciunt nutritionem augentia, vt vſus alimentorum multum nutrientium: & mediocris exercitatio ſolet humectare eos, quos contraria ratione nimium otium exenuat quod detentis in carcere ſæpe contingit: & Balneum ſtatim à ſumpto cibo, quia facit multam diſtributionem: nam & hoc vtitur Gale. ad reficiendum extenuatos. 14. Meth. cap. 17. quod & lib. De marcore. cap. vlti. ad hanc rem conferre dixit, cum nullus ſubeſt timor obſtructiõis hepatis, aut calculi in renibus, aut morbi alicuius talis: nõ nulla hoc idem faciunt prohibentia diſſolutionem, etiamſi non nutriant: vt obſtructio pororũ ex medicamẽto obturante, quanquã hæc humectant ex accidenti, vel, vt dicam veriùs non humectant, ſed prohibent ſiccari.

De cauſis compoſitarũ intẽperierũ.

Simplicium intemperierum, tales ſunt cauſę compoſitæ compoſitis cauſis fiunt: quanquã eſt animaduertendum qualitates has quæ paſſiuæ dicuntur ſiccitatem inquam & humorẽ ab aliis duabus fieri, cum excedunt. Quo fit, vt plerunque ſimplex cauſa compoſitam faciat ægrotationem: nam calor excedens cum ſine humore eſt, ſemper facit ſiccitatem, quia reſoluit, frigus excedens cum eſt ſine ſiccitate humorem conſeruat prohibendo reſolutionem. Quarè omnis cauſa calida tantum, eſt calfaciens & deſiccans, & frigida tantum refrigerans & humectans, neque ſolum hoc ſed & cauſa calida & humida ſolet ex accidẽti deſiccare, vt vinum, quod vt Galen. com. 5. parte. 5. Apho. docet, calidum & humidũ eſt quod etiam nos ſumus procedente opere mõſtraturi, ſed facili reſolutione deſiccat. Habes cauſas omnium intemperierũ ſine materia.

De cauſis intẽperierũ cũ materia.

Intemperies cum materia fiunt ab ipſa materia, gratia exempli, ſanguine bile aut pituita alterante particulam, quam diluit. Quarè repetendũ in preſentia foret ex primo lib. quatuor eſſe omnes humores in corpore genitos hos que in ſua quemque ſpecie naturales eſſe aut præter naturam, & vt, etiamſi illi omnes ſucci ſint, ac proinde humidæ ſubſtantiæ, tamen illorum duo poteſtate ſicci ſunt, bilis flaua & atra (flaua cum calore, atra cum frigore) duo humidi, ſanguis cũ calore, pituita cum frigore. Verũ hęc honeſtiꝰ eſt lectorẽ ex pdicto loco accipere, atq; ſi quid illic deſideratur ex Galeno, & aliis autoribus, qui ſine cõtrouerſiis docent, quã nos hic repetere, ſed peritis, quæ illic dicuntur addendũ hic eſt, quod ipſa conſequentiæ vis addit. Redundantiam ſanguinis in toto corpore aut parte quapiam intemperiẽ facere calidã & humidã: pituitæ, frigidã & humidã, bilis flauę calidã & ſiccam: melãcholię, frigidã & ſiccã. Verum hæc fiunt cum

cum hi humores, nequè putreſcunt, neque v runtur. Nam hæ alterationes, iuxta ea quæ paulò antè diximus, calfaciũt primò ipſos humores, qui membra deinceps calfaciunt, ita ex putri pituita fit febris, & ex vſta melancholia cancer. Quòd humor aliquis in parte redundet, fit, vel quia in ipſa parte eſt genitus, vel quia aliundè tranſmiſſus. Gñatur in particula quapiam ex alimentis, quæ quotidie in illam mittuntur, vel ex debilitate facultatis alterandi, quæ corrumpit alimenta, vel ex debilitate expultricis retentis illic, quæ neceſſariò gendrantur ex quotidiana nutritione: Quæ aliundè veniunt, vel a parte àqua veniũt mittuntur, vel à parte inquã veniunt trahuntur, vel ſuccedunt ratione vacui. (Quãq; hac cauſa tertia nunq̃, aut raro putauerim tumores præter naturam fieri) gñatur fluxio primo modo ex robore partis mittentis & debilitate partis recipientis. Vt fit in inguinibus inflãmatio, aut in tota cute ſcabies, hepate mittẽte ſua excrementa ad inguina, aut cutem.

Vndè fiat q̃ humor aliquis ĩ parte redundet.

Nam ita natura comparatum eſt, vt fortiora membra mittant ad debiliora, & debiliora cogantur recipere: ſecundo modo fit, vt cum ex impoſitione medicamenti væhementer calefacientis, aut duriori frictione inflammatur particula. Qui de omni modo tractionis enucleatius aliquid cupit audire, legat capi. 3. li. 7. in quo diſputabim⁹ de modo quo fluit ſanguis in venę ſectione. Nam mihi certum eſt, hanc tractationem in illum locum reſeruare, & de nulla re pluries ſcribere. Non enim vt rudiores magnitudinem voluminis demirentur, cę pi ſcribere, ſed vt ingenioſiores varietate doctrinę fruantur. Foret enim mihi facile, decauſa qua mẽbra debilia recipiũt excremẽta potẽtiorũ, diffuſiùs dicere & in tractatione de facultatibus naturalibus & inter diſputandũ đ febriũ intermittentiũ periodis, & in preſenti loco, & millies alibi, atque adeò lõgiſsima gaieni loca græcè ſcribere, deindè hæc eadẽ latina reddere, vt res vnica, atq; adeò facillima ſatis eſſet multis chartis maculãdis: q̃nſa hac tẽpeſtate faciũt multi apud exteras natiões: ſed nos quib⁹ aliud inſtitutũ eſt, lectores ab aliis in alia loca remittẽtes, de magnitudine libri (nihil detrahẽtes perſpicuitati doctrinę) ſuffurabimur. Contra ac illi, qui vt librorũ addant inani moli ex Galeno & aliis autoribus, quin poti⁹, quod mihi mouit ſæpe riſum, & ex ſuis ipſorũ libris, neq; apicẽ pmutãtes, ſuffurãtur ſed ſcribãt illi multa, apud quos multa papir⁹ fit, & tã multi ſũt typographi. Nos nõ ad pẽſum reuertamur, Mouẽt hic quidã leuẽ quæſtionẽ, à qua tñ nõ ſe poſſunt explicare: an robur virtutis mẽbri poſsit eſſe illi, aut alii mẽbro morbi cauſa, fateri enim, videur durius: ſiquidẽ ſanitas conſiſtit in facultatũ robore & q̃ bonũ eſt & ſecundũ naturã, nõ videtur ꝓbabile morbos parere, tamen videtur exmodo dictis deduci. Nam robur membri mittentis eſt cauſa morbi in recipiẽte, neq; hoc ſolũ, ſed & ſibi ipſi videtur poſſe eſſe morbi cauſa. Nã vehementior tractio fit a vehementiori virtute, & ex vehemẽtiori tractione nihil mirũ phlegmonem excitari. Qui ſibi videtur priorum ſolutionibus penſitatis, acutius reſpondere, dicunt, poſſe eſſe robur vnius membri cauſã morbi alteri mẽbro (nunq̃ enim inguina bubone laboraſſent, niſi ſua excremẽta deponere poſſet hepar, neq; hoc eſſe mirandũ putãt, ſiquidẽ ſingula mẽbra ſibi ꝓſpiciunt) ſed robur facultatis mẽbri nõ poſſe eſſe morbi cauſam ſibi ipſi. Nę (dicunt) cũ vnicuiq; facultatũ naturaliũ dederit natura ſuũ inſtrumẽtum: trahẽti, caloré cũ modica ficcitate: alterãti, caloré cum humore: expultrici ſiccitatẽ mediocrẽ traſuerſorũ villorũ, & reliquorum humiditatẽ ad cedendũ, retinenti ſiccitatẽ obliquorũ (require hoc apud Gale. com. 20. ſecundę part. Aphoriſmo.) tunc robuſtiſsima eſt facultas, & optimè operatur, cum proprium inſtrumentum optimè eſt temperatum non cum intentiſsimum. Vt gratia exempli, alterandi facultas calore alterat non tamen intentiſsimo optimè, ſed moderato. Quæ igitur facultas robuſta eſt, & moderato inſtrumento vtitur, operatur, non nimium, quod q̃; poſsit obeſſe, ſed quãdo oportet, & vt oportet, ita pars quæ trahit moderato calore, non poteſt in ſeipſa morbum facere: quæ nimio calore, nõ eſt fortis, ſed debilis, quia intẽperata. Quòd ſi multum operatur, non operatur optimè, idq̃ facit adiuta à cauſa præter naturã puta à nimio calore. Sed eſt quòd illis obiicia mus hominem exinanitum venis ex copioſa euacuatione, quẽ prohibet Gale. 4. detuenda valetudine, ſtatim cibis refici, quia venæ ſentiẽtes inanitionẽ nimiã trahũt ſuccos crudos, nõ expectantes donec coquãtur. Quibus tractis, cõſtat genitũ iri in ipſis venis trahẽtibus, multas obſtructiones, & in toto habitu tuberculas cruda, in quo ęgroto manifeſtũ eſt tracti one facta à facultate robuſta, neque vrente inſtrumento immoderato, factum eſſe morbum in ipſa trahente parte. Prætereà falsò dicunt, facultatem operari moderatè cum robuſta eſt & vtitur moderato inſtrumento.

quorũdã opinio.

Obiectio aduerſus priorẽ ſolutionẽ.

Mouetur contro.

Nã ex debilitate facultatis retinẽdi mouetur ex-

expultrix immodicè, ipſa aliôqui, & in ſeipſa, & ſuo inſtrumẽto benè habens, quo caſu nõ dubium quin cum mẽbro debilis eſt retinẽdi facultas, quò fortior eſt expultrix, eò res agatur deterius, & eò maiorẽ patiatur ipſum mẽbrum inanitionem. Igitur nos qui res oculatiùs conſiderauimus, ita reſpondemus: ex actione robuſtæ facultatis operantis ordinatim & moderatè, non poſſe morbum fieri ipſi membro, cuius eſt, quanq̃ alii poſsit, vt illi conceſſerãt eruditè: tamẽ cum hæc eadẽ non ordinatim, aut moderatè mouetur, poteſt nõ aliis membris ſolum, ſed ſuo etiã mẽbro morbum parere. Fit vt facultas moueatur ſine ordine, vel præter exceſſum ſui inſtrumẽti, vt cũ pars aliqua nimium trahit, quia præter naturam eſt calida, vel quia nimiũ irritatur: quod facit expultrix in morbis, cum euacuationes fiunt per ſymptoma, & trahẽs facultas indicta hypotheſi, & per caninã famẽ: vel quia contraria facultas eſt debilis. Sunt cõtrariæ facultates, quarum actiones mutuò ſe impediunt vt retinendi expellendi. Quemadmodum igitur ſiccet enim animalibus motibus naturales conferre) contingit, muſculum aliquem habẽtem maximè ſecundum naturã, tamẽ contrahi plus ſatis, quia qui è regione eſt poſitus languet, id quod in paralyſi fit: ita retinens operatur nimium, quia languet expultrix, & hæc quia languet illa. Sed iam diximus, quantum pro parua hac cõtrouerſia, dici oportuit, neq; in cauſis morborũ temperiei quidquã prætermiſſum eſt. Morbi in cõpoſitione & communes præterq̃ quòd manifeſtas habẽt cauſas, & generationis modum, nullas habẽt cõtrouerſias, quas ſolum noſtri inſtituti eſt dirimere. Quare caput hoc iã eſt cõſequutũ finẽ.

Autoris ſentẽtia qua deciditur contro.

Caput quartum. De differẽtiis ſymptomatum.

Symptomatũ generalis diuiſio ex Gal.

SYmptoma, quod & ἐπιγέννημα Græci vocant, tres habet ſpecies: aut enim eſt actio læſa, aut mutata qualitas, aut eſt in hisquę expelluntur aut retinentur præter naturam. Actiones quæ lædi poſſunt, aut ſunt Animæ, aut naturę. Animæ ſunt, aut motiones aut aut ſenſus, hique potentiarum rectricum ſingulariũ. Motus caret ſpeciebus. Senſus ſingulares ſunt quinq; viſus, auditus, odorat⁹ guſtat⁹, & tact⁹. Rectrices tres, imaginatio ratio & memoria. Actiones naturæ, aut ſunt vitales, vt pulſus: aut naturales, quæ in ſingulis mẽbris ſunt quatuor, tractio, retentio altera tio, & expulſio. Singulæ actiones lædi poſſũt tripliciter: aut imminutæ, aut ablatæ, aut deprauatæ. Quò fit, vt quodcunq; naturale inſtrumẽtum, quatenus tale, pati poſsit. 12. ſymptomata. Nã, cùm quatuor actiões ſint, & ſingulis illarum ternæ leſiones, duodecim leſiones numero fient. Animale vero inſtrumentum, quodcunq; pati poterit, quindecim. Eſt enim quodcunq; animale etiam naturale. Nã natura priuatum eſt membrum nullum, habebit verò vt animale ſaltem tres læſiones ſenſus, quem habet, quare tribus additis duo decim fiunt. 15. Eodem modo ſi inſtrumẽtum illud duobus ſenſibus eſt præditum, vt oculꝰ viſu, & tactu, 18. ſymptomata pati poterit, nõ minùs, quam ſi idem ſit naturale, vitale, & animale inſtrumẽtum, vt arteria quæ nutritur & pulſat, & ſẽtit, ſenſu tactus, obſcuro illo quidem, cæterùm aliquo. Secundum ſymptomatum genus, quod in qualitate mutata eſt, quatuor habet ſpecies. Eſt enim quę viſu aut odoratu, aut guſtatu, aut tactu percipitur. Nam quæ auditu percipiuntur & in humano corpore contingunt, ad tertium genus referuntur quod eſt excrementorum. Sunt enim crepitus, qui neceſſariò à flatibus fiunt. Circa exeuntia conſiderari debet quantitas & occaſio, & modus exeũdi. Si, ſcilicet, cum crepitu, aut ſine illo emittuntur, & ſubſtantiæ modus, & color, & nonnunquam odor. His ſymptomatum ſpeciebus continẽtur omnia, quæ humano corpori poſſunt cõtingere. Vſus eſt Gale. hac diuiſione lib. de diffe. ſymp. qua non arbitror poſsis cõmodiorẽ aliam inuenire. Quã-q̃ inſtet aliquis argumentis dicens eundẽ Gale. 1. Metho. ca. 8. ſymptomata omnia ſub bimembri diuiſione cõprehendiſſe, dicentem, ea eſſe aut actiones læſas aut qualitates, quæ in humano corpore cõſiſtentes actioni neq̃ cõmodant, neq; incõmodant: ita vt ſub hoc ſecundo mẽbro ſecundum & tertium prioris diuiſionis cõtineãtur. Dicat igr̃ aliquis, cũhic bimembri, illic trimembri diuiſione vſus fuerit, neceſſe eſſe, aut hanc diuiſionem eſſe redũdãtem, aut illã mancã. Præterea, quorſum hic duplices tm̃ actiones eſſe dicit, & animæ, & naturæ cùm millies dixerit, triplices eas eſſe, naturales, vitales, & animales. Certè hic nihil eſt erratum: neq; quicq̃ eſt in Gal. doctrina in cõſtans. Nihil enim refert per hæc aut illa mẽbra diuidere, modò in rebus ipſis nihil ſit p̃termiſſum. Nã ſi bimẽbris diuiſionis alterum membrum duo cõtinet trimembris, vt priùs dictum eſt, & opationes naturæ continent vitales, & naturales: quid intereſt ſic, aut aliter di-

Obiectio aduerſus dictã diuiſionem

Solutio.

Digitized by Google

diuider e? sed hęc eo adduxi, quo intelligãt omnes nihil stulti⁹ esse, quã diuisionis modo p mutato noui aliquid se putasse adducere, qd̃ multi faciunt. Quis enim nõ possit symptomata mille modis diuidere? vt perpetuò eandem rem dicat? Certè licet tibi dicere symptomata omnia Aut habere essentiã permanentem, aut in motu: aut esse in priuatione aut in affectu aut vtcunq; aliter vt omnia symptomata præscriptis mẽbris cõprehẽdantur. Nihil prætereà ineptius est quàm à receptis autorum diuisionibus citra euidentem causam recedere. Nam etiam si in doctrina nihil permutaretur: teritur inutiliter tempus, idque lectioni autorum multum incõmodat. Loquuntur enim autores omnia, obseruantes sua principia. Quæ proindè obseruãda sunt, quoad fieri potest. Multò verò grauiùs peccant quidã qui præterquã quod nonnulla membra inutiliter addunt, nonnulla etiã falsò dicunt. In horum numero primus est argenterius quidam deindè nonnulli alii, qui hæc ab illo sũffurati sibi arrogant, ac suo etiam inuentori denegãt Nituntur hi ostendere minùs perfectã fuisse dictam Gale. diuisionem: quòd nonnulla sint quę nullo illius membro cõtineantur. Hęc dicunt esse soporẽ, & peruigilium, & dolorẽ, & morus omnes maiores quàm pro natura. Argumentatur Argenterius dolorem non esse læsam actionem, siquidem neq; actio omninò est, vt ille sentit. Non enim, inquit, tristis sens⁹ est dolor, sed tristitia, quę sensũ comitatur. Nam Galenus ipse millies id videtur asserere. Atq; lib. de diffe. sympt. voluptati illum dicit esse contrariũ: sed voluptati contraria est molestia, quę sensui aduenit, non ipse sensus. Peruigilium prætereà & sopor in quo genere (inquit) sint, nisi in tempore: quoniã scilicet primum sensus instrumentum plus temporis, q̃ oportet dormit, aut vigilat? Auctæ actiones hac ratione non sunt deprauatę, sed auctę, neq; diminutæ sunt, neq; ablatæ. Omissa igitur plura membra in diuisione Gal. sunt. Sed qua ratione ille diuidat operæpretium est audire. Symptomata (inquit) aut sunt actiones, aut opera. Sunt autẽ ablatę aut diminutæ, aut auctæ, aut deprauatæ, aut tristes actiones. Opera, aut sunt in qualitatibus secundis, aut humorib⁹, aut excrementis. Cõstat primò his tribus vltimis membris in qualitatibus nempe secundis, & humoribns, & excrementis nihil contineri, quod nõ cõtineatur ductus membris vltimis diuisionis Galeni, qualitate in q̃ mutata, aut exeuntibus. Frustra igitur pmutat Galeni verba, scilicet cui cõmodi⁹ est, vt discipulos assuescere, q̃ dissuescere faciamus. Iã verò actionẽ, inquit, lædi quia tollitur, aut minuitur, aut augetur, aut depraua tur, aut cõtristatur. Quid num hi omnes sunt depranationis modi? Non inquit nã perperã à Galeno dictum est, dolorem esse actionem depranatã, remereq; defenditur cùm redarguitur.

Quæobrem argẽterius et alii.

Diſſolutio obiectorum.

Qui tamen videtur mih ignorare, quid dolor sit: est enim sensus ipse tristis. Ipse in q̃ act⁹ sensus: qui quoniã à re obiecta corrumpitur natura cùm tristitia fit. Ipsa etiã voluptas sensus cum delectatione est: nõ aliquid à sensu diuersum. Quæ ambo clariùs q̃ vt alia declaratione op⁹ sit dicta sunt à Gale. 2. De locis patientibus. c. 2, his verbis. Quippe vt dolor sensus tristis est, ita voluptas est blandus. Quòd si cubi Gale. dolorem tristitiã sensus dicit, id factum est, q̃ cum semel intelligat Galenus, dolorem fieri cum sentitur aliquid affatim repenteq; corrumpens naturã, sensum ipsũ tristem dolorem dicens inutilem oĩnò pntat diligentiã, inuestigare, an tristitia sens⁹ differat ab ipso sensu tristi, & si differunt, in quo illorum doloris natura sit. Proinde tricas has p̃teriens dicit, ipsum sensum tristem esse dolorem, sensum blãdum voluptatem, eoq; dolorem esse depranatum motum, nã depranationis actiõis sunt multi modi. Nã depranata est actio, quæ fertur in res à se alienas: vt carbonum, aut talium rerum apperentia q̃ ἀλλοτρίωσις Græci vocant. Depraua⁹ etiã est sensus, quo sentiendi potentia cõtristatur, & immodicus oĩs facultatis motus, vt retentio: aut expulsio nimia depranata actio est. Sed dices, licuisset etiã ista ratiõe, qua auctã facultatem sub d̃pranata cõprehendis & diminutã cõprehendere forent q; ita læsæ actiõis duo membra, ablata & depranata, & depranationũ ali⁹ mod⁹ p̃ter dictos cũ diminutè actio fit. Minimè est ratio par. Nã hæc diuisio Galeni respicit ipsã facultatem: & actio, quæ fit à facultate oĩnò impotente sublata est: quę à debiliori, minuta: quæ à depranatiõe ipsius facultatis, vel cõtrarię, si cõtrariã habet, vel irritatiõe praua, depranata d̃. Ita oporteret auctã dicere eã, quę ab auctο robore facultatis fieret: sed, vt paulò superi⁹ diximus qd̃ à robore facultatis fit, nũq̃ est nimiũ. Sed qd̃ ex irritatiõe nimia, aut corruptiõe cõtrariæ virtutis fiat. Sed hoc declaratum est in proximo. c. Meritò ergo noĩe d̃pranatæ actiõis, intelliguntur tristis & depranata, quæ. s. fertur in res alienas à se, & auctа. Hæc oportuisset Argẽterium cogitasse apud se pri⁹, q̃ Gale. receptissimã diuisionẽ reprehenderet. Licuisset sanè illi, qd̃ nos facim⁹, retẽta

Dolor sẽsus ipse triſtis eſt

Obiectio diluitur.

Ga-

Galeni diuisione subdiuisionibus vti, & depra uationis modos explicare, referréq; ad ipsam facultatē. Cæterum hic peccauit & auctā actionē noluit in deprauata cōtineri: quodq; dolorē actionē læsam esse negauerit ridiculis quibusdā tricis inuolutus. Neq; minùs peccauit & soporē, & peruigiliū actiones læsas esse negauerit: & symptomata in tēpore esse dixerit quia plus tēporis, quā pro natura vigilant, aut dormiunt ægrotantes. Nā dicēte Gale. sopor, aut somnus præter naturam, nihil est aliud, quā communis totius corporis torpor. Vt ergo cùm torpet membrum aliquod debilem habet motū, & sensum: ita torpore cōmuni primum sensus instrumentum in toto corpore valdè diminutas habet actiones: per uigiliam plures, quā oportet. Ergo vigilia est deprauatus motus & somnus diminutus, in primo sē tiendi instrumento. Notandus ergo est Argēterius nimiæ diligentiæ: sed ridendi fures, qui pecuniam ab Argenterio suffurati aliòqui vilem, conantur celare, & contrectantes manibus, vertunt in carbones: dicuntquè dolorem non contineri in diuisiōe Galeni: sed esse symptoma in tempore. Quoniā dicunt, de sententia Platonis, est passio affarim, repenteq; facta: cùm tamen ille dixerit, τὸ μὲν παρὰ φύσιν καὶ βίαιον γιγνόμενον, ἀθρόον πᾶν ἡμῖν πάθος ἀλγεινόν. Id est. Passio quæ præter naturā violenter & affatim ac repente (hæc enim omnia significat, dictio, ἀθρόον) in nobis fit, dolorem facit. Vndè constat illud affatim ac repentè, de causa dictum esse, non de symptomate.

Quomodo circa soporē & peruigiliū peccauerit Argenterius.

Refutantur quæ tiendi instrumento. Notandus ergo est Argēterius nimiæ diligentiæ: sed ridendi fures, qui pecuniam ab Argenterio suffurati aliòqui vilem, conantur celare, & contrectantes manibus, vertunt in carbones: dicuntquè dolorem non contineri in diuisiōe Galeni: sed esse symptoma in tempore. Quoniā dicunt, de sententia Platonis, est passio affarim, repenteq; facta: cùm tamen ille dixerit, τὸ μὲν παρὰ φύσιν καὶ βίαιον γιγνόμενον, ἀθρόον πᾶν ἡμῖν πάθος ἀλγεινόν. Id est. Passio quæ præter naturā violenter & affatim ac repente (hæc enim omnia significat, dictio, ἀθρόον) in nobis fit, dolorem facit. Vndè constat illud affatim ac repentè, de causa dictum esse, non de symptomate.

Refutantur quæ lis de dolore dicunt.

Soluitur dubium.

Sed roger nos aliquis, cur, si sopor & peruigilium, & dolor continētur in Galeni diuisione, postquàm de reliquis iuxta propositam diuisionem differuerat de dolore in hunc modum dixit. Porro tactus actio egregium inter cæteros sensus symptoma posside dolorem? Et de aliis duobus & Adhuc etiam duo egregia, peruigilium, & sopor, circa primum sensum, qui & omnium sensuum est communis consistunt. Videtur enim Galenus subuoluisse hęc non contineri in diuisione: quandoquidem illa per se dixit. Tamen res non ita habet sed Galenus vt probati alii autores, solet cùm insigne aliquod diuisionis membrum est, propter claritatem doctrinæ per se illud dicere. Itaque dicuntur præter cætera ab illo hęc nō quod extra diuisionem sint, sed quòd ī signia, idquod & ipse Galenus monuit in eodē capite ita scribēs ἐνδέτις ἴδιον ἐξέφαινον τοῦνομα κεῖ ταῦτα id est. Si quod autem proprium & præcipuū habet nomē (Dixi hæc Græce, quia in codicibus nōnullis perperā legitur, non habet.) Non proindè oportet decipi, putantes a liquod symptoma à nobis esse prętermissum. Hæc Galenus. Vides vt ipse respōdet istis sophisticis cauillis, quod vnum, nisi puerso essent ingenio, & ex contradictione gloriam aucuparentur, neque autorum lectionē, neque ipsam per se veritatem quicquàm curantes, illis proculdubio sufficisset ad rem intelligendam. Sed agunt aliud, sed agant aliud, quid mea? celebre reddant illi suum nomen, quantum lubet iniecto in Dianæ templum igne aut verberata Homeri statua: nos interim nobis caueamus, ne suis argutiis irretiti in illorum trahamur ignorantiam. Recedant igitur iam hinc sophistæ, permittantque nobis Galeni diuisionem resumptam interpretari. Quinque sensibus exterioribus, & tribus interioribus, & quatuor facultatibus naturalibus, & mouenti secundum locum ex electione, accidere possunt ternæ læsiones, sublatio imminutio, aut deprauatio. Corpori possunt contingere prauæ qualitates quadruplices, & symptomata possunt excrementis in substantiæ modo, & colore, & reliquis, & exeūdi opportunitate fieri. Nam quāquàm monstratum à nobis sit in secūdo controuersiarū libro tactus esse plures reuera sensus eoque plures esse quàm quinque exteriores: cæterùm, vt ad nihil aliud, ita ad distinctionem symptomatū minimè refert plurium tactuum meminisse: nam multæ facultates in eadem corporis particula sitæ non alia ratione lædunturr singulæ pse illęsis aliis, quā etsi sint eiusdē partis nō sūt eiusdē tēperamēti. (Quod etiā libro, 2. dictum est, sed modo declarabitur, quia partis huius est proprium) vt trahendi facultas, & expultrix in eadem intestini fibra sunt, tñ si se aliquanto humidior fit fibra, tractio fit malè: quippe quæ à calore cum moderata sit citate fit, expulsio nihilo fit deteriùs: quippe quę humiditate indiget: sed tactꝰ oēs sunt aut eiusdem temperamenti aut vsque adeò simili, vt non possit vnus illorum symptomata pati illęsis aliis. Nam quēadmodum Aristot. inquit secundo De partibus animalium cap. 1 philosophi omnes singulos sensus singulis elementis tribuerunt, de quo disputatum à nobis satis diffusè est, cùm de numero, & temperamento sensuum exteriorum agitaremus quæstionem. Cumque de reliquorum sensuum temperamento diuersæ philosophorum sint sententiæ: Visum scilicet alii tribuunt aquæ, igni cælesti alii, odoratum alii aquæ, alii aēri, alii igni, alii vapori: tamen tactum omnes

Resumitur & interpretatur Gal. diuisio.

nes tribuunt terræ: nimirum oēs tactus sunt terrei: eo q; propter similitudinem tēperamē ti, cōia patiūtur semper symptomata: quique tactu caret in mēbro aliquo nequè calidum, aut frigidum, neque humidum, aut siccū, nequè durum aut molle sentit eo mēbro: quiq; debiliter sētit tactu, deprauatéue: hæc omnia debiliter, aut dꝑauate sētit. Sed dices, Si pars qua recipiuntur est eadē, & temperamentum cui tribuuntur vnicū, vnicus etiā fuerit tact⁹, non em̄ sit, quid q̄ quo differant: nā per actiōes & per res obiectas, distinguūtur vt à posterio ri: sed vt à priori o portet illis inesse aliq̄d quo differant. Animaduertendū est tact⁹ oēs esse eiusdē elemēti, puta terræ, tū non vnici tēperamēti exactè, sed per q̄ minime differētiū tē peramētorū. Sūt itaq; oēs tact⁹ terrei, & ideo tributi terræ, sed possunt huius plus minusue esse participes. Igitur quāq̄ plures sint tactus, sed quod ad symptomatū differētiā attiner, cēsendū perinde est ac si vnic⁹ sit, sintq; tantū quinq; sēsus externi. Internos sensus esse tres tātū, & triplices tātū noxas secūdū speciē pati posse vim ipsā cerebri q̄ φαντασιώδη graeci vocant, ægrotis. S. nihil, aut diminute, aut prauè, imaginātibus, ratiocinātib⁹, prēteritorū recordaris, mōstratū à nobis est. 2. li. Reperies multa horū symptomatū exempla apud Gale. li. De diffe. symp. c. 3. &. 3. de locis patiētibus⁹ c. 7. Motus secundum locum vnicum habet instrumentū, puta musculū, Est enim verè instrumentum motus musculus, quod dictum est à Gale. li. de diff. symp. & in pricipio primi de motu musculorū. Et. 1. de causis symp. c. 5. &. 1. de locis patientibus. c. 6. & multis aliis ī locis, quia nullus neru⁹ qui in musculū nō inseritur habet motū: nam neq; optici, neq; gustui seruiētes, neq; alii tales, neq; antequā in musculū subeant, illi ipsi qui sunt subituri, motū prestāt alicui particulæ. Itaq; nerui sunt sē suum instrumenta, ppria, hic enim à solis illis fit, motionis sunt instrumēta delationis facultatis tū non prosequutionis. Vt oculus est instrumentū quo videmus, tamē neruus est q̄ defert facultatem. Qui hęc oia exactè volet intelligere, legat quæ de facultatibus scripsim⁹ in. 2. li. Quāq̄ facultas sentiēdi & mouēdi eodē spiritu, aut illustratiōe, p eosdē neruos deducitur, vt mōstratū illic est, tū possunt symptomata accidere vni, quę alteri nō accidāt. Nimirū pōt brachiū fieri sine motu nō carēs sensu, quia maiori facultate op⁹ est ad mouendū q̄ ad sentiēdū, pōt igitur influere q̄tū sufficit ad sentiēdū, vt nō influat q̄tū satis est ad mouēdū, pōt etiā carere sensu nō carēs motu, id q; duplici via, vel obstructis neruis, qui veniunt ad texendā cutim, non obstructis iis qui peruadunt musculos aut stupefacta cute, ſtu poreque profundiores musculos non attingē te. Vndè manifestum fit, posse in membro aliquo vt brachio, aut crure lædi sēsum sine motu, & motum sine sensu, sed in eadem nerui particula posse tolli motū sine sēsu, cōtraverò minime. Nā quæ virt⁹ trāsferēdo corpori est satis, multò magis sēsui sufficiet. Sed hæc cm̄ in sequētili, propriā habebūt controuersiā, p tereo breuiter Proposita, explicitaq; symptomatū diuisione, qua oīa symptomata cōtinēt operæpretiū fuerit vt de insignib⁹ insigniter disputemus. Dicendum ergo omnium primò de dolore, quem diximus de sententia Galeni esse actionem lesam, itaque sensum tristē, vel vt argutulo Argenterio placet, tristitiam sensus. Quanquàm est vulgarium Aristotelicorum, & medicorum barbarorum opinio, dolorem rem esse subiectam sensui, non sensum. Itaque dolorem sentiri, vt sentitur candor. Vidētur pro his esse Hippocra. sententia 6. secundi Aphoris. Quicunque parte aliqua corporis dolentes magna ex parte dolorem non sentiunt, his mens ægrotat. Dicit ergo q̄bus mens ægrotat, dolorem non sentiunt. Igitur quibus mens non ægrotat dolorem sentiunt. Tamen Galenus ipse in commenta. dissoluit hunc nodū, dicēs: & nūc igitur eodē modo appellauit dolores, affectiones eas quę cunque cum dolore natura sua generantur. Itaque dolor sensus actus est cum tristitia, nō quod sentitur accidens. Quæcunque harum opinionum, tam quæ dicit dolorem sentiri, quàm dolorem esse sensum tristem, quàm esse tristitiam sensus, in duas opiniones distributa: est siquidem est oībus his communis cōtrouersia. An dolor contingat soli tactui, an sensibus omnib⁹: nōnullis dicētibus esse accidens tactui subiectū, aut tactionē tristē, aut tristitiā tactus: aliis dicētibus esse quod vocāt sensibile cōmune, aut tristē sensum, aut tristitiā sensus cuiuscūq;. Qui priorē sententiā tuētur dicunt, dolores grauissimos soli tactui accidere, tū dolores omnib⁹ sensib⁹ oēs enī corrūpi ab excellētib⁹ q̄litatibus: intereſſe etiā inter illos hoc nomine, q̄ tact⁹ dolore afficitur ab externis & internis causis, reliqui sensus ab externis tātū. qd vero à Gale. dictū est. Oculis etiā accidūt dolores vehemētes, tactu ī ipsis cōtristato: dicūt, ī istrumētis q̄tuor sēsuū putā vis⁹, audit⁹, odorat⁹, & gustat⁹, posse fieri duplices dolores, quosdā affecto ī illis, ꝓprio sensu, quosdam affecto tactu. Cū enim tact⁹ per

Obiectio diluitur.

Motus secūdū locū vnicū habet īstrumētum musculum.

Poteſt in eodē mēbro lædi sensus sine motu et cōtr.

De dolore.

Cōtro. an dolor cōtingat soli tactui an sensibus oībus.

oēs dispersus sit, necesse est, in illis esse duplices sēsus cōtristariq; nōnūq̄ hūc nōnūq̄ illū. Vt si quis ex acuta voce dolet, auditu dolet, vt auditus est: si verò auris inflāmatione molestatur, dolor fit in instrumēto auditus, affecto tū in illo tactu. Nō aliter ex fulgore dolet visus, sed ex ictu dolet tactus in oculo. Dolores reliquorū sensuū à tactu qui ratione tact⁹ fiunt, grauiores esse, dicūt iis, qui illos sua ipsorū ratione afficiūt: de hisq; interpretātur Galeni dictum. Præstat huic sentētiæ occasionē Gale. sermo, cuius ꝓptereà bonā partē lubet hic inserere. Is habet ī hūc modū propriū aūt & egregium præter cæteros sensus tact⁹ actio symptoma possidet, doloré, qui etiā ī reliquis sēsib⁹, gnatur, à familiarib⁹ sēsilibus, quæ extra occurrūt. Huic vero nō solū ab externis, sed etiā multo magis ab affectibus, qui intra corpus cōsistūt: isq; subindè tā vehemens, vt nōnulli cruciatu victi sibi ipsis mortē cōscisscant. Gignitur ergo & in oculis ex lucis splendore doloris quædam passio, & in auribus ex magno quopiā & aspero strepitu. Sic in gustatu quoq;, & odoratu aliæ tales incidūt passiones tristes, à proprio. ī. sensili vnoquoq; sensu dolore affecto. Maximi verò dolores tact⁹ sēsui contingunt quippe quę cūq; exaurium flegmone alioue in illis affectu, vehemēti nos dolore afficiunt: nō quidē auditus sed tactus sūt propria. Est enim is sensus omniū sentiendi instrumentorū cōmunis: reliqui quatuor sui quisque solius. Eodem modo dolores in oculis, vehementes sæpe generantur, tangēdi scilicet in illis sensu cōtristato. Hęc Galen⁹. Qua dictione illud videtur significare, quod anteà diximus: esse in instrumentis quatuor sensuū duplices dolores, quosdā propriii sensus, quosdam tactus. Sed aliorum sentētia mihi verior esse videtur: dolorem solius tactus esse symptoma, sed in reliquis sensibus fieri dolores duplices, quosdā ab obiectis tactui vt in auribus à phlegmone, in oculis ab ictu: alios ab obiectis propriis sensibus, sed ab iis ipsis, vt afficiūt coniunctum tactum. Atque ita verba Galeni interpretor. Nam Galenus ita proposuit: dolor est egregium tactus symptoma. Quod tñ alii interpretantur dictum non de quocunq; dolore, sed de vehementi. Proindè, quoniam vt diximus, Galeni verba vtriq; opinioni occasionē dant, rationibus nostra sententia confirmetur. Ea quę obiecta sunt reliquis sensib⁹ non aliter inferunt dolorem, quàm inferendo passiones quæ tactus sunt ꝓpriæ, pura diuisiones, aut constipationes, igitur dolores etiam illi sunt tactus proprii. Quod verò ita fiat, intelliget apertè is, qui singularum rerū naturas, causamque, qua molestæ fiunt consideraverit. Album sane, & splendidum, non aliter, quam dispergendo, atrum constipando acutus sonus incidendo, grauis contundendo molestiam inferunt. Iam verò de saporibus omnibus, quibus odores respondent proportiōe, diffusiùs, quam vt à nobis possint recenseri, loquutus est Gale. 4. de simpli. medi. facult. de sententia Platonis, quo in loco omnes saporū sensus, tactus alteratiōib⁹ tribuit. Acida nimirum incidunt, salsa abstergunt, amara corrodunt, acerba constringunt. Omnes itaque quæ sentiūtur qualitates, cum dolorem generant, propria aliqua tactus passione id faciunt, proindeque putauerim, necessarium fuisse tactus sensum per instrumenta reliquorum esse dispersum, quo in illis, ex violēter obiectis molestia preciperetur, quę aliòqui percipi posset nulla. Sed est aliud rei hui⁹ non minùs euidens argumentum. Si vnusquisque sensus suaratione, ac per se dolorē pati posset, quò perfectior esset sensus, eò grauiores dolores pateretur. Nam quò perfectior est sensus, eò perspicaciùs, acriùsque sentit: quòque acrius pars aliqua sentit eò dolet grauiùs. non enim alia ratione particulæ, quæ acri sensu præditæ sunt cuiusmodi os ventriculi, grauireos dolores patiūtur, reliquis partib⁹ itaq; patereturvisus acerrimos dolores, huic proximè auditus, deinde odoratus, minores gustus, tactus minimos. Tamen res contrà omninò fit. Tactus scilicet acerbissimos patitur dolores, reliquorum sensus vnus quisque tantò leuiores patitur, quantò plus à tactus natura recedit. Igitur dolores omnes tactus sunt proprii, & reliquis sensibus ex accidentia accidunt ratione tactus qui cum illis omnibus confusus est. Nam si dicas, in vīsu, eo es se leuiores dolores, quòd obiectæ res sint remuiores, eòque minus paratæ molestare: Saltem fieret, vt dolores equales essent in sensibus omnibus: quò enim obiectum sensui alicui, est minus terreum, eò etiā ipse sensus est perfectior: eòque acrius sentiens, quare pares saltem dolores relinquerētur: quod tamē nō fit. Ergo dolor solius est tact⁹. Nequè verò rei huius est inuentu difficilis causa, si modo verè antea dictum est, illud tantum dolorem facere, quod naturam corrumpit. Cum, n. nostri corporis, & singularum partium natura in temperiè & continuitate consistat, nulla qualitas corrumpet naturam per se, præter calorem, frigus humorem, & siccitatem, & cōtinui solutionem. Est itaque dolor egregium

Sentētia alia quæ vt verior abautore probatur

Causa ob quā dolor solita Eius contingat.

Digitized by Google

gium ſymptoma ſolius tactus. De ſomno & vigilia dicendum non nihil eſt. Sũt enim hęc alia duo egregia ſymptomata. Per ſomnũ fit motus caloris ſpirituſq; & humorum, ab externis ad interna, per vigiliam contrarius: ita per vigiliam operatur vis cerebri i toto corpore externas actiones potiſsimum: tamẽ facultates actionibus quibuſdam internis per ſomnum plus ſtudent. In cerebro fit magna ſpiritũ animaliũ generatio, pro his, qui vigilia exhauſti fuerant. Copioſiores etiã fiunt eo tempore cõcoctiones in viſceribus, eòque vitalis facultas plus laborat' expurgandis fuliginib⁹, & attemperando calori. Fit ſomnus requieſcente facultate animali propter defatigationem, obſtructoque leuiter cerebro vaporibus ſuauibus ex alimento. Hęc contingunt per ſomnũ, quæ vt dixerim, nihil curo, ſit ne ſomnus actio vis cerebri & hoc ipſum dormire agere ſit, vel priuatio actionum, vel motus ille ab externis ad interna, aut obſtructio illa cerebri. In quocũque horum lubet, ſomni eſſentiam collocato, modo non ignores, hęc omnia contingere dormiẽtibus. Ego enim hoc indignum puto longa controuerſia. Ariſtot. lib. de ſomno & vigilia, ſomnum vigiliæ priuationem eſſe dicit, atque hæc ſententia videtur valdè probabilis, quandoquidem non aliter ſolemus dormientem à vigilãte diſtinguere, quàm priuatione actionum, quòd ſcilicet non ſentit, neque mouetur. Verum hęc de ſõno naturali videntur dicta. Quod noſtri inſtituti eſt attingamus. Somnus præter naturam quem ſoporem licet appellare, procul dubiò eſt priuatio, non enim tam eſt ſomnus, q̃ vigilandi impotentia. Nam fit non vt naturalis, humectato mediocriter cerebro, leuiterque obſtructo à vaporibus ſuauibus, ſed aut nimium obſtructo cerebro à frigidis & craſsis ſuccis, eòque facultate non potente diffundi, vel cerebro vehementius refrigerato, ſtupefactoque non aliter quàm membrũ aliud quod cunque ſolet ex nimio frigore ſtupeſcere, redditque proinde immobile, & ſine ſenſu. Peruigilium fit laborante facultate propter impotentiam requieſcendi, ex ſiccitate cerebri, aut mordaci fuliginum qualitate. Ex his iam arbitror liquet, quod paulò ante tetigimus breuiꝰ peruigilium eſſe deprauatum mentis motũ, ſoporem actionis priuationem. Quanquam animaduertẽdum hoc loco eſt, id quod Gal. ſecundo de motu muſculorum dicit: per ſomnum corpora non omninò eſſe priuata motu & ſenſu, ſed recipere tunc quoq; influentem facultatẽ à cerebro, parciùs tamẽ multò quã per vigiliã, atq; adeò ſentire etiam dormientia membra, hebetiùs tamen q̃ vigilantia. Quod euidenter monſtrat excitatio. ſi enim ſomnus priuatio integra eſſet motus & ſenſus in ſopitis membris, non poſſet quiſquàm plagis excitari. Hę. n. nõ alr excitãtq̃ dolorẽ inferẽtes, ſed mẽbraq; ſine ſenſu eſſẽt, oĩnò nõ poſſẽt dolere, igitur neq; poſſẽt dolore excitari. Sed res aliter habet, dum dormimus non ſentimꝰ res leues, ſed aliquantò grauiores ſentimus: non aliter quàm qui non eſt omninò cæcus, ſed hebetioris viſus, minora non videt; maiora tamen, aut excellentia videt. Igitur eſt ſomnus ſymptoma in diminuto motu facultatis animalis. Quod etiam reſpiratio, quę ſemper fit, & alii motus voluntarii, qui nonnũquã inter dormiendũ fiunt, apertè declarant. Nõ enim fieri poſſent, ſi toto influxu à cerebro reliqua membra priuarentur. Quod verò horũ motuum etſi à facultate animali cum libertate fiant non recordamur experrecti, leuis imaginatio ipſarũ motionũ, eſt i cauſa. Quãquàm enim habent dormientes fortẽ imaginationẽ quæ mouet ad actiões, tamẽ ipſarũ actionum externarum, dum fiunt, aut nullam, aut leuiſsimam habent imaginationem, ſed præterĕunt, vt qui ſtudentes aut agentes aliud, manus mouent, aut crura. Sed hæc de ſymptomatis facultatis animalis ſunt ſatis, facultatibus contingunt, vt Gale. collegit ſymptomata, 12. nãlibus ſiquidem monſtratum à nobis eſt in. 2. huius operis libro, capite de numero facultatum naturalium quæ miniſtrant, illas eſſe tantũmodò quatuor. Siquidem diſtributio & ſecretio actionibus aliarũ fiunt. Quarè deficiens, aut deprauata diſtributio, aut ſecretio, aliarum facultatum ſunt ſymptomata, vt ſi membrorum fit atrophia, eſt concoctio deficiens: ſi verò hæc nõ deficiat, eſt defectus diſtributionis. At qui aut diſtributio non fit, qa membra non poſſunt trahere alimentũ, quo indigent, & eſt trahẽtis facultatis ſymptoma aut quia hepar nõ poteſt: edũdãtiam ſanguinis protrudere in venas, & eſt defectus expultricis hepatis, aut quia vẽter expellit, anteq̃ fieri poſſit diſtributio commoda, & eſt in ordinatus motus expultricis ventris ſecretiõis etiam vitium, alicuius aliarum eſt ſymptoma vt cùm morbus regius fit vitio ſecretionis, actio quæ eſt ſymptoma, eſt diminuta tractio veſicę fellis. Sed ſunt quędam alia præter hęc ſymptomata, quæ cùm actiones læſæ ſint, inſtrumentorum naturalium ſunt, ppria quorũ Gale. videtur oblitus, & nos addemus. Appetitui naturali, quẽ negauimꝰ citato capite eſſe

De ſõno et vigilia

Sõnũ vigiliæ priuatio nẽ dicit Ariſtot.

Soper q̃d ſit & vn de proue niat.

Peruigiliũ quid ſit et quo modo fiat

In ſomno nõ eſt omnino priuatio ſenſus et motus.

De ſymptomatis facultatũ naturalium.

in numero facultatum alétis animæ possunt contingere symptomata, de quibus eò loco diximus, & modo disputamus. Talis enim est appetitus humoris, qui est in renibus, per diabetem, vnde pernicium fit, posse esse actionem symptoma, quod nullius sit earum potétiarum, quæ animę sunt. Affixio etiam alimẽti actio est nullius potentiæ animantis ppria, vt citato loco exemplo cerę, & picis monstratum est, tamen contingit, vt Gale. docet, 1. de facultatib. natu. in hydrope ascite infœlix nutritio, deficiente affixione. Ergo deficiens affixio symptoma est, & actio læsa, tamẽ nullius facultatis enumerata rum à Galeno. Vnde euidenter verum est Galenum multa symptomata omisisse cùm symptomata omnia mẽbrorum naturalium in octo, aut duodecim redegit. Non enim appetitus immodicus renũ, qui fit in diabete, neque ablata affixio quæ fit in hydrope, illo numero continentur. Quare hic nihil mirum: si nos aliter enumeremus: vt nullum prætermittatur. Melius itaque fuerit per actiones quàm per facultates distingue re: dicentibus nobis hoc loco, non quidẽ quatuor esse facultates naturales: singulisque cõtingere terna symptomata, vt in principio huius capitis: sed nutritionem cõpleri his actionibus, appetentia naturali, tractione, retétione, affixione, commutatione, & expulsione, accretionem compleri his eisdem, & dilatatione, harum actionum singulis contingere posse ternas læsiones: esse itaque, 21. Exemplum læsi appetitus est in diabete, læsæ affixionis in atrophia ex hydrope ascite, læsæ dilatationis, cùm puer intempestiuè cessat ab incremento quia corpus ex morbo quopiam factum est pter naturam siccius, nihil refrigerarum. Constat siquidem illum nõ alia ratione cessare ab incremento quàm quòd membra præ comparata duritie, non possunt quantum oportet actione caloris dilatari. Cessat ergo incrementum imminuta dilatatione. Sed hæc nõ possunt plenè intelligi ab eò, qui non antea in lexerit, quę in. 2. lib. de naturalibus facultatibus scripsimus, nobis non sunt dicenda sæpius eadem. Neque verò est cur quisquã nos accuset: quòd cũ paulò antè eos vituperauerimus, qui in diuisione symptomatum à Gale. descisc̃ent, modò enumerationem, eorũ quæ in læsa actione quapiam mẽbri naturalis sunt qua ille est vsus, vt imperfectam deseramus, nobis enim nihil videtur ineptius, q̃ ab authorum diuisionibus temerè recedere, minimam enim gloriam in contradicendo suam esse putamus. Tamen neque in cuiusquam verba volumus iurare, sed veritatẽ in quauis re cuiusuis authoritati præferri. Præter hęc quę diximus, possis addere symptomata alia, ipsarũ nempe facultatum, quibus ministrãt illæ quatuor, vt deficientem imminutã aut vitiosam nutritionem, accretionem, aut generationẽ. Tamen hæc perpetuò pendent ex aliis læsionibus prioribus: proinde nihil refert illorum meminisse per se, sed satius est, de illis ita cogitare, acsi in dictis symptomatis contineantur. Nã si quod corpus infelicius nutritur augetur, aut gignitur, necesse est illud fieri, aut quia minus materiei vtilis trahitur, aut nõ satis retinetur, quò fit vt in tempestiuè expellatur, aut non satis alteratur, aut quia excremẽta, quæ non expelluntur impedimento sunt, vitiando concoctionem, aut impediendo affixionem, aut est difficilis partium dilatatio Ergo naturalium actionum, quæ propriè dicuntur tales, læsiones omnes diximus. Vitalis actionis (nam hanc quoq; sub naturali cõtineri fecimus) tot sunt læsionũ species, quot pulsuum præter naturam modos in tertio huius operis libro diximus. De tertio symptomatum genere, propriis capitibus dicemus in sequenti libro. Quarè longiusculum iam caput concludamus.

Symptomata instrumẽto rũ naturaliũ aliter enumerat auctor acta.

Præter dicta possũt addi alia symptomata.

Caput quintum. De causis symptomatum.

SYptomatum omnium communis quædã causa est morbus, & singulorum suacuiq; propria. Age igitur de communi disputemus primum, de pecularium nonnullis deinde, de iis inquam circa quas reperimus mediças controuersias. Libello de differentia symptomatum longo sermone nititur Gale. mõstrare symptomata omnia cuiusuis ea generis sint, ex morbis nasci: atque in huius assertionis confirmationem, vtitur inductiõe per singula membra. Actiones læsas (inquit) constat à morbis fieri: siquidem dictũ antea est, morbum esse affectum præter naturam lædẽtem operationes. Iá verò qualitates mutatas, quarum quatuor diximus esse species, quæ visu, odoratu: gustatu, aut tactu pcipiuntur, nemo dubitet ex morbis nasci, q̃ sciat, q̃litates primas quibus tẽperamentũ cõstat, cum pter naturã sunt, esse morbos. Nãcũ sint qualitates secundę, ex primis nascẽtur, pculdubio, hoc est ex temperamento, ex naturali quidem naturales, ex non naturali non naturales, quales sunt, quæ sunt symptomata. Quòd aliquid pręter naturam retineatur, aut excernatur

Symptomata oĩa à morbis nasci ait Ga.

natur,quod ad tertium ſymptomatũ genus refertur,neceſſe eſt ex vitio retinentis,aut expellentis,aut ambarum fieri:niſi ex qualitate eius,quod excernitur,fiat vt euacuatio ſymptoma ſit,vt cùm bile,aut ſero plena, vel alia mala qualitate affecta vacuantur:quæ tamen vt talia ſint alterantis facultatis aut excernẽtis vitio fit.Igitur vtcumque euacuatio ſit ſymptoma,non fit ſine facultatis cuiuſpiam læſione,ſed nulla facultas vitiatur illæſo temperamento:cùm illarum ſubſtantia in commodo tẽperamento conſiſtat: igitur eſt hoc quoq; ſymptomatum genus,morborum ſoboles, nõ minus,q̃ alia omnia.Hæc docet Ga. tamen non deſunt qui repugnent, dicentes multa ſymptomata eſſe,quæ ex nullo morbo proficiſcuntur,ſed fieri quędam à cauſa externa,quædam ab interna , quædam ab obiecta re,quædam ab aliis cauſis.Nam(vt primi generis primum meminerimus) ſi quis optimè adhuc valens carnes crudas ingerit in ventriculum,habebit cruditatem ſine quopiã morbo.Si hic idem,quem optimè valere poſui digitis immiſsis in os irritatus,aut immiſſa in ꝓfundum naſum re quapiam, vomit, id ſymptoma ex nullo morbo fit.Multi corripiũtur rigore,quem nulla conſequitur febris,atq; omninõ nullo alio morbo affecto homine,rigor verò ſymptoma eſt expultricis vis omniũ membrorum. Amantes homines patiuntur multa ſymptomata : perturbationes pulſuũ ſuſpiria crebra:inſomnia varia:& vigilias immodicas quantum vis quis amat omni morbo vacet.Sed de qualitatibus mutatis præter naturam in corpore videntur poſſe deſumere argumenta non imbecilliora.Laborantiſebre putrida profluat ſudor fœtidus : conſtat ſudorem partem eſſe putreſcentis in corpore materiæ:& fœtorem fieri exputredine, cũ ergo putreſcens materia non ſit morbus (hic enim febris eſt)ſed cauſa,haud dubiè videtur fœtor à cauſa morbi fieri,non à morbo.Colorem præterea pallidum in morbo regio bilis facit,quæ talis eſt colore.Hæc eſt morbi cauſa,Igitur qualitates mutatę à cauſa morbi plerunque fiunt:nam & ſaporem acidũ,aut falſum linguæ facit pituitæ non febris ſpecies. Hæc quidam aduerſus Gale,effutiunt : quorum ſapientiam non dubium eſt Galenũ ipſum aliõquin rudem prælliis ſuboluiſſe cùm libello De diffe.ſympt.ca.vlt,ita ſcripſerit.Verùm hic intendere exactè oportet mentem: & perfectè diſtinguere ab operibus animantis ipſa ſymptomata : ſæpe enim ita ſimilia inter ſe ſunt,vt & ſymptoma putetur opus : & opus ſymptoma ac niſi quis in hoc ſano ſit iudicio,ex iis in quibus ipſe fallitur diſputatione calumniabitur.Certè,quos diſſolutionis argumentorũ hæc verba non admonẽt,mihi videtur apertè dormitare. Nam vt ſolũ diſtinguantur opera à ſymptomatis argumenta omnia,quæ de læſis actionibus propoſuimus, & quæcuq; alia ſimilia his proponi poſsint, corruent ſtatim.Quod vt explicẽ, ſimulque iſtorũ oſtendam inſipientiã,illud vnum peto quod ipſi etiã aduerſarii vltrò dabunt, cauſas morborũ morbos,& ſymptomata eſſe res ꝓter naturam.Quo dato,conſtat non quẽcunque affectum lædentem operationes itavt ſentiri poſsit noxa eſſe morbũ:niſi id præter naturam fiat,nã neque temperamẽta,quæ à mediocritate recedunt manifeſtè morbi ſunt,neque ſenium eſt morbus,quanuis per hos affectus multæ actiones admodùm perſpicuè lædantur.Pituitoſa natura ſomnolẽtos reddit homines,& ad animales motiones pigros appetentes plura q̃ pro indigentia,& excremẽto plenos:bilioſa contrariomodo lædit,ſeniũ facit homines vigiles,tremulos, ad omnia vitæ munia imbecilles.Tamen has actiones,cũ lædãt hi affectus,morbi nõ ſunt quia nõ ſunt ꝓter naturã.Igitur ſi ita habet, neq; ſomnus ꝓfundior,neque pigrities admotũ,neq; appetẽtia immoderata in pituitoſo, neque vigilia aut faſtidiũ in bilioſo, neq; hęc eadẽ in ſene, neq; tremor mẽbrorũ ſymptomata ſunt, nõ niſi ꝓter naturã quãquã leſę actiones ſunt, ſed ſunt impotẽtiæ quædã,quæ hominibus ſecundũ naturã accidũt. Si q̃s cũ eſt Cõpluti, Madritũ nõ videt,patitur quodpiã viſus ſymptoma?Nullũ arbitror.Sed ſi hic idẽ,quæ per ſtadiũ diſtant,nõ videt ſymptoma patitur, ſi cõmodæ magnitudinis obiecta ſunt corpora Nã tam põt eſſe corpus exiguũ,vt etiã per trã ſuerſum digitum diſtans ab oculo eitra vllũ ſymptoma nõ videatur.Nimirũ differt multũ ſymptoma dicas,aut impotentiã naturalẽ: ſiquidem verũ eſt qd̃ petii,omne ſymptoma eſſe præter naturam.Mõſtratũ verò eſt multis exemplis, læſas nonnunquàm edi actiones ſecundum naturam : ſed patiuntur non minus reliquæ omnes potentię, quàm viſus modò ſymptomata, modò impotentias naturales . Sit exemplum virtus portandi. Nunquid , ſi quis ſuppoſitus oneri bis centum librarum mercatoriarũ tremit, tremor ſymptoma eſt?Ergo & ſi corpus lõginquiſsimũ obſcurè cernis,imbecilliterq;,viſus imbecillis eſt ſymptoma:Malè ergo negabam' Madritũ hinc nõ videri eſſe ſymptoma.Sed certè

Quæ aduerſus ga. dictã doctrinãqd obiiciãt

Ex Galc. verbis obiecta diſſoluũtur

Leſæ actiones ꝓter nãm ſymptomata non ſunt ſed impotẽtię

lum horum ſymptoma eſt, nam hæc omnia ſecundum naturam contingunt. Iam verò, ſi cui pondus quod apprehenſum brachiis portabat, præ magnitudine excidit, ſecundū naturam id fit, ſi verò quid quam excidit quod aliòqui non excideret quia præciſi digiti ſunt ſymptoma eſt quia præter naturam. Si quis manum concutit impoſita pruna, citra ſymptoma id facit, ſed ſi concutitur manus inſtigata à mordaci humore, quem præter naturā collegerat, concuſsio eſt præter naturam, & proinde ſymptoma. Nam irritationes, quæ fiunt à rebus præter naturam, ſunt præter naturam, quæ fiunt à cauſis, quæ non ſunt præter naturam, nòn ſunt præter naturam. Cauſæ externæ omnes ſunt in genere non naturalium, quæ neque ſecūdum naturam ſunt, neque præter naturam. Igitur quæcunque actiones fiunt irritante cauſa externa, ſi nondum interius morbum aliquem fecit, nō ſunt ſymptomata, ſed opera naturę, quodſi cum læſione quapiam fiunt, ſunt impotentiæ naturales Cum verò iam cauſa externa morbum fecit, non amplius actiones ſunt naturales, ſed præter naturam, fiunt ſiquidem iam irritante cauſa quapiam præter naturam. Conſtat etiam ex his, nullam actionem eſſe ſymptoma ratione rei obiectę aut eorum, quę ad eā ſpectāt ſed ratione facultatis, aut inſtrumenti aut eorū, quę ad hęc ſpectant. Ad res obiectas ſpectant ſpatium, propinquitas inquam & diſtātia, ad facultatem & inſtrumentum materia, & ſpiritus in his, quæ illis operantur. Eſt autem manifeſtum id quod dicimus. Nam aut res obiectas & quæ ad illam ſpectant proportione reſpondent facultati, aut non, ſi non reſpondent, & ſola hac cauſa actio fit incommodè, non eſt ſymptoma, ſed impotētia naturalis(. Nam ſecundum naturam fit, vt neque lapides conficiamus, neque turres humeris portemus) ſi proportione reſpondent conſtat actionem alia ratione vitiari, non cauſa rei obiectæ, eòque dictū eſt Galeno loco citato ex lib. de differ. ſympt. ſi quis ad diſtinguendas euacuatiōes quæ ſunt ſymptomata, ab his quę tales non ſunt, quantitatem tm̄cō ſideret, aut qualitatem, non ętiam intētus modo euacuationis, an ſcilicet ſymptoma ſit, aut opus ſubinde deceptum iri. Nam ſi tempore iudicii vacuatur congius materiei nigræ ſi ita lubet, modò poſt ſigna concoctionis euacuatio fiat, & reliqua habeant, vt oportet ad iudicium, non eſt hęc euacuatio ſymptoma, ſi verò ante id tempus multò minor copia benignioris ſucci vacuetur, poſsit eſſe ſymptoma. Quid ita? quia hęc euacuatio eſt p̄ter naturā, illa naturalis. Quid iſtud? quia quę ante iudiciū fit, fit ab irritatione præter naturam, quę in iudicio fit, non rā fit ab irritatione, q̄ ab ipſo ordine, quę in ſuis actionibus ſeruat natura. Nimirum vt recludens pylorum & comprimēs ventriculū deorſum expellit excremēta, poſt quàm confecit alimēta, ita poſtquàm retinuit & ad concoctionem deduxit, vt licuit per materię ipſius naturam, morbi materiem, expellit illam ordine conſueto ſibi, ac familiari. His intellectis haut multa opera opus eſt ad argumentorum dilutionem. Nam carnes crudas non ſatis coqui non eſt ſymptoma, ſed impotentia naturalis quia eſt in re obecta, ſed hęip *Argumē tadilnūē*
ſæ carnes prauè coctæ aut corruptę, fiunt in ventriculo cauſa morbi ſimilis ei, perquē corpus laborat cacochymia, à quo deinde naſcū tur alia ſymptomata, ructus ſcilicet praui, & aliorum ciborum, & ſuccorum infectio. Siqs vomit ſinè morbo imiſsis in os digitis, perinde facit ac ſi immiſſa per ſedē glāde exoneret aluum, quæ ſymptomata non ſunt, ſed opera quia fiunt ab irritatione externa, niſi ipſa irritatio fiat morbi cauſa, quod fit ſępe, & tunc quidem reliqua vacuatio ſymptoma iam eſt, vt ſi contingat à glande aut acriori clyſteri exulcerari inteſtina, aut væhementiori motu rumpi aliquid in ventriculo, aut conuelli. Rigor qui ſine febre fit, ex cacochymia ab humoribus crudis pendente naſcitur. Amor qui iā indiget curatione ſpecies eſt melācholię, ideoque talem illi curationem medici adhibent. Atque eſt re vera morbus animi magis, ſed cū corpore cōmunis. Quarè qui amat iam hinc ſciat ſe furere. Sed de amore multa diximus in tertio lib. huius operis, cum de pulſibus amatoriis diſputaremus. Ei argumento, quod de fœtore exputredine, propoſitū eſt, reſpondet Gale. 9. ca. lib. 11. metho. His verbis. Ab his enim obſtructio eſt orta, quę morbus cōpoſitionis eſt eorum, quę obſtructa ſunt corporum. Hanc ſymptoma ſecutum eſt ipſa trā ſpirationis retentio, hanc rurſus putredo humorum. Hæc ſunt Galeni verba. Itaque patet putredinem eſſe alterius morbi ſymptoma, puta obſtructionis, alterius cauſam, putà febris. Ex putredine naſcitur fœtor, accidens ortū ex obſtructiōe medio alio ſymptomate. Nā fieri hoc ſępiſsimè, vt mediis aliis ſymptomatis quędā ex morbo naſcantur ſerie quadā diximus in ſuperiori capite. Iam verò color pallidus cutis, nō poteſt morbū effugere. Nā aut fit ab obſtructiōe, quę morbus in cōpoſitione eſt, aut ab imbecillitate trahētis facultatis

Nulla actio eſt ſymptomatiōe rei obiectę aut eorū quę ad eā ſpectāt

tis vesicæ fellis, aut alterantis hepatis, vel membrorum, omnis verò talis imbecillitas fit ex intemperiè quæ est morbus. Quare nullum est symptoma, quod non sit morbi soboles. Illud vnum notandum est, antequàm caput concludatur, morbos ex sympathia qui nihil habent propriæ passionis factum, symptomata esse eorum, qui sunt proprij aliquarum particularum affectus. Quarè symptomata, quæ per consensum fiunt, illi morbo referenda sunt accepta, à quo morbus per sympathiã nascitur. Vt si dolor capitis sit per vêtris sympathiam, dicimus dolorem capitis à morbo ventris esse productum. Ita si propter sternutamentum, aut tussim, ventriculus nihil per se læsus, cogitur euomere, ex morbo capitis, aut thoracis vomitus ducit originem. Sed dicendi de his iam finem facio. Symptomata omnia ex morbis nascuntur, aut proximè, aut intercedentibus aliis. Quarè in quæstione de symptomatum causis, non amplius disputãdum est, sit ne symptoma, quod propositum in quæstione fuerit, ex morbo, an ex causa, an ex obiectare, an ex re alia quapiam, sed vbi se mel constiterit symptoma esse, ex quo morbo fiat quærendum est. Fit enim omnino ex aliquo. Siquidem symptoma primi generis est putà læsa actio, ipsum per se facile ducit in causæ cognitionem. Nam cum necesse sit, vt actio aliqua lædatur, proprium actionis instrumentum pati, quod nos paulò ante retigimus, & Gale. toto. 1. lib. de locis patientibus disputans contra Erasistratum docet, constat actiones læsas significare malè affectam partem, & speciem affectus, à modo læsionis debere peti, quod docet. 3. de locis patientibus, cap. 9. vt si chyli confectio vitiatur, ventriculus patitur, si verò iam non tantum cõstat vitiari, sed accescere, affectus frigidus ventriculi significatur. Sed obiiciet nobis quispiam gladiatorem in quo, vt refert Gale. 4. de vsu partium. cap. 9. malè cibi coquebantur, quia præcisa illi erat omenti bona pars, quem dicet vitiatam habuisse actionem vêtriculi, sine illius morbo. Hoc vnum illud monet argumentũ, vt proprias passiones à sympathiis distinguamus, patiebatur enim venter, non perse, sed per consensum. Sed idiopathiæ & sympathiæ certum est dare proprium caput. Interim illud vnum dico, non aliam esse inueniẽdæ huius rei commodiorem viam, quàm per cognitionem proprij cuiusque actionis instrumenti, & præterea partium illi ad actionem ministrantium, & quæ cuique sit ministerij ratio. Hoc verò non aliunde habeas, quàm ex tractatione de vsu partiũ. Quam scripsere Galenus & Aristoteles, ambo diligentissimè, sed Galenus clariùs. De proprio instrumento dictum à nobis nonnihil est in. 2. huius operis libr. vbi disputauimus procedant ne operationes à partibus simplicibus, an compositis. Cõstabit verò ex horum cognitione, quę affectio sit propria, & quæ per sympathiam, quia affectus, qui permanentiam quampiam habet in parte aliqua, propria illius affectio est, si verò nullum in se affectum habens vitio alicuius alterius, quæ scilicet illi ministrat aut in illam aliquid transmittit, patitur, sympathia est. Sed Galenus in omnibus symptomatis studiosos exercet, nos quæ sunt in controuersia declaramus.

Quę de morbis ex sympatia dicantur nota.

Actio læsa facile ducit in causæ cognitionẽ.

Obiectio dilaitur.

De sympathia, & idiopathia, protopathia, & antipathia & consensu.

CElebratissimæ sunt apud antiquos philosophos hæ passionum species, vt in rebº omnibus naturâ constantibus frequenter inueniuntur, apud medicos verò, vt humani corporis partes attingunt. Quanquàm illorum magis videtur interesse de sympathia & antipathia disputare, horum de sympathia & idiopathia. Scripsit etiam præter alios de his quidam neotericus fracastorius nomine, non parum erudite & acutè. Tamen quæ ab aliis demonstrata sunt recipiẽtes, reliqua nobis & amicis addere decreuimus hinc sumpto exordio. Non parum interest, vt videre est a pud Galenum libr. de differ. symptomatum affici dicas rem quampiam aut pati, (hoc quoniam paulò superius explicuimus, modò breui præteribimus) affectus enim (διάθεσις græcè) est qualitas permanentiam quampiam habens propriam in re quæ afficit (habet propriam permanentiam, cuius corruptio diuersa est à sublatiõe causæ) passio verò (græcè πάθος aut πάθημα) fit citra propriam permanentiam, tamen nihil prohibet, quæ afficiuntur pati simul, vt si simul affectum quidpiam est, & patitur, velut quod incalescit patitur, & necessariò etiam habet iam gradum aliquẽ caloris quo afficitur, hic est proprius horum nominum vsus quanquam alios quoque vsus esse Aristotel. docet. 4. metaphysico. Sed loci huius non est omnes passionis & affectus significationes percurrere, sed maximè proprias attingere, hæc itaq; cõstituta sint. Quæ patiuntur, aut ex seipsis patiuntur, a suaque

Affectus et passio differunt

Idiopatia

UNIVERSIDAD CENTRAL BIBLIOTECA DEPARTAMENTO MEDICINA
Digitized by Google

natura vt ignis ascendit, & terra descendit, suntquæ hæ propriè illorum passiones, (nam apud philosophos, tam quæ secundum naturam sunt, quàmquę præter naturam passiones dicuntur) quas proindè idiopathias possis propriè appellare, aut patiuntur ab aliis, idque vel ratione similitudinis, quæ cum aliis eis intercidit, vel quòd contraria sint, tamen contrarii ratio, quantò cum maiori similitudine coit tantò facit faciliorem passionem, nimirum quæ sunt omninò similia, nullatenus sese immutant, neque enim ferrum trahit ferrum, neque magnetem magnes. Quæ contraria admodum sunt ægrè cõgrediuntur, tamen cum semel sunt congressa plùs mouentur, quia longius distant. Ea verò quæ contraria sunt quantum ad agendum est latis & tamen sunt similia, facilius compatiuntur. Ignis citiùs mouet aërẽ, sed plus mouet aquam. Facilem commutationem, quæ fit gratia similitudinis, pores sympathiã, magnam verò, quæ fit gratia cõtrarii antipathiã appellare, quanquam est verior altera sympathię species, quam in membris humanisme dici considerant, cum scilicet aliquid patitur ab alio, quia simile illi est, & quia illud aquo patitur, patitur ab alia causa priùs. Nam naturà fit, vt cum res aliqua patitur, eas omnes, quæ illi sunt valde similes, & vicinæ satis, tra hat ad contagionem. Atque, hæc contagio verè est in rebus sympathia. Vt aqua calida citiùs calfacit aërem, quàm terram, citius vinũ quàm succum cicutæ, & ita inter alia omnia, quæcunque similiora sunt patienti, citiùs tanguntur illius passione. Quanquàm tota causa facilioris sympathiæ non est in sola similitudine, sed iuuat nonnunquam densitas, aut raritas, tenuitas aut crassitudo. Nam quæcunque accidentia res faciunt ad patiendum prõ priores coniuncta similitudini, addunt facilitatem sympathiæ, huiusmodi sunt raritas, tenuitas, vicinia, & quęcunque talia. Nimirum aër calfactus tenuiorem aquam faciliùs calfacit, quam crassiorem, & propinquiorem, quã remotiorem, etsi qualitatibus primis non discrepent. Non aliter in nostris etiam corporibus inuenimus sæpe has passiones non sine multa admiratione. Est inter membra nostra cum secundum naturam habent antipathia quædam, quam natura in bonum animãtis p curauit, calida nimirum demulcent frigida, frigida calidorum feruorem sedant, humida emolliunt sicciora, sicca confirmant humidiora. Ita à seipsis mutuò patientia, & sibi ipsis mutuò obsistentia, continent seipsa in medio critate, animalibus vtili. Sed hæc antipathia naturalis est, præter naturam ingruentes passiones modò requirimus. Membrum quodcunque aut patitur perse, aut alteri condolet vt alter dolet caput ex intemperiè cerebri, alter ex intemperiè ventriculi, sed animaduertendum sympathiam omnem dependere ex aliqua idiopathia, ita vt sublata idiopathia nullum amplius malum in sympathia laborãte parte perseueret, quare si passio, quæ in mẽbro quopiam ex alterius membri affectione incepit, diuturnitate est talis facta, vt etiam si prior tollatur passio tamen posterior duret, non amplius sympathia est, sed idiopathia, qa (ita vt fit frequenter) sympathia intentione, aut diuturnitate migrauit in idiopathiã, quare vera sympathia nihil habet factum, autqđ non dependeat, sed pathos tantum est, aut pathema. Quę aliquid habet quod non dependet, tantum quoque habet permixtum idiopathiæ, tantumque deficit à sympathia vera. Vt si quis ex obstructione nerui optici non videt, quod in humore crystallino est, verè est sympathia, nullum enim affectum habet, sed hoc pathema putà non videre, quod sublata obstructione momento temporis tollitur. Si cui verò calfactum caput est à fuliginibus ascendentibus ex ventriculo, eoq́ue doler interim dum tam paruus est capitis affectus, vt si semel curatus ventriculus sit, nulla prætereà indigeat curatione, sympathia patitur. Tamẽ necessariò esset aliquid idiopathiæ. Ille enim gradus caloris qui in capite est factus affectus est. Sympathia verò est, quod aliundè dependet. Ergo quod non dependet est idiopathia, quod intelligendum est (nam hoc etiam sit pulchrum diffiniri) ab alterius membri affectu, non vt quidam interpretantur etiã à causa, qui proindè in hanc sententiam incidunt, solas intemperies factas aut morbos alios factos esse idiopathias, quæ sentẽtia falsa est manifestè. Nam sympathia omnis ex idiopathia aliqua fit, tamen sunt multi morbi eorũ qui fientes à medicis appellari solent, quos nullus alius morbus antecedit, quin potius morbi omnes quicunque propriè morbi appellantur, sunt idiopathiæ, sympathiæ non dicuntur morbi simpliciter, sed morbi ex consensu. Nam omnis morbus est affectus, sympathia autem passio. Quanquàm, si placet, affectũ solum factum vocare idiopathiam, eum verò qui fit adhuc & non est sympathia, protopathiam, ita vt non omnis protopathia, sit idiopathia, nihil moror, sed fuerit controuersia denomine. Iis quæ diximus semel intellectis

Sympathia antipathia.

Sympathia quã in membris humanis medici cõsiderant.

Antipathia inter membrana strictũ secũdũ naturã habẽt.

Sympathia & idiopathia in humanũ corpe pter naturã ingruẽtes.

Idiopatia nõ dependet ab alterius mẽbrs affectu potta mẽ à causa pẽdere

ctis, non amplius videtur esse de re quapiam illa controuersia, quæ inter Galenum & Erasistratum intercedit, primo de locis patientibus, an possit lædi actio aliqua proprio illius instrumento nihil patiẽte. Nam Erasistratus verissimè dixit sympathiam, quam solam necesse est adesse proprio actionis, quæ læditur instrumento, non esse in illo affectum aliquẽ sed vmbram morbi. Nam sympathia vera symptoma est idiopathiæ, non morbus absolutè. Hæc Galenus quoque concedit, tamẽ loquutus est impropriè Erasistratus, qui negat pati partem in qua non est affectus, nam etsi ea pars non sit affecta, patitur, per sympathiam scilicet. Sed causas quibus aliquid laborat per sympathiam oportet vt explicem⁹ Gale. c. 3. tertii De locis patientibus inquit, membrum aliquod trahi in alterius sympathiam duobus modis, aut transmisso in illum quod non transmitti oportebat, aut impedito influxu quo indigebat, is est facultatis aut materiæ, vt oculi suffundũtur per sympathiã ventriculi ascendentibus in eos vaporib⁹ crassiusculis, & vox intercipi potest obstructo exortu neruorum vocalium, quæ obstructio priuat influente facultate, aut læsis musculis inter costas quæ lęsio priuat guttur summum vocis materia putà efflatione. Hæc docet Gale. Sed sunt multæ sympathiæ quæ non vidẽtur fieri transmissione rei alicuius, aut priuatione, sed potius occulta quapiam causa, aut proprietate, siue vtcunque aliter lubet appellare. Nam inflammato septo transuerso cerebrum statim delirat, laborante ore ventriculi deficit cor. Dices (scio) Ascendunt fuligines ab inflammatione septi transuersi ad cerebrũ quæ illud perturbant, & à ventriculo in cor, quæ illud angunt. Dicis rectè. Sed considera, quantò vicinius sit cerebro os ventris, quam diaphragma, quanto rectior & latior via sit ab illo ad cerebrum, quàm ab hoc, & quanto crassioribus neruis ab illo pendeat, & vt oris ventriculi nerui sint sextæ coniugationis eorum, qui ex cerebro ipso procedunt, nerui verò septi, prodeant ex collo inter tertiam, & quartam vertebram. Ergo, si rationem perpẽdas maior fuliginum copia ascendet ex oris ventriculi inflammatione, quàm ex septi trãsuersi, tamen illa non facit delirare, hæc facit. Quod si fortè dicis eleuari ex septo inflammato maiorem fuliginum copiam, quàm ex ventriculo, motu, & ventilatione assidua septi, vt ex moto sterquilinio maior fœtor consurgit, quàm ex quieto, fiet hac ratione vt ex inflãmato pulmone magis deliremus, quia habet reliqua omnia, viciniam, inquam, rectitudinẽ & amplitudinem viæ, & insuper mouetur semper, plus etiam quam diaphragma. Præterea hac ratione cor etiam citiùs afficeret septum transuersum, quam os ventris. Nam viciniam cum corde non habet minorem, & insuper habet motum, sed videmus ex affectionibus oris ventriculi prõptissimè fieri syncopas, ex affectione septi deliria, ergo non trahunt hæc membra alia in sympathiam his rationibus communibus, in quibus superantur ab aliis, quæ non faciunt perindè, sed intercedit propria aliqua natura qua hæc fiunt inter septum & cerebrum, os ventriculi & cor quã nos ignoramus. Ex his argumentis illa mihi est quantum arbitror certa opinio, quam etiã Galen. & alii omnes videntur asseruisse (ego enim enarro, nihil dico, modò saltem, noui) nullum membrum trahi posse in alterius sympathiam, nisi re aliqua priuetur, aut aliquid præter naturam adse venire patiatur. Nam quod non potest operari, vt anteà, aut re aliqua caret, qua prius abundabat, aut instrumẽto, aut materia, aut vi, aut via, aut deniq́ue re quapiam necessaria ad actionem, aut aliundè malè afficitur à membro laborãte idiopathia sed nulla re immissa non potest affici, cum ex Aristot. acceperimus verissimum illud axioma Omne agens agit quodã tactu. Ergo præter captum intellectus est aliter trahi mẽbrũ ad sympathiam. Sed id, quod influit sitne substantia quæpiam semper, an aliquando etiã sola qualitas Galenus dispurat. 3. De locis patientibus. ca. 7. cum suo præceptore Pelope censens, alterutrum probabile, fierique posse, vt nonnunquam immisso humore, aut vapore crasso, sympathia fiat, vt dolet caput ex ventriculo, nonnunquam immissa vel aura solum, vel per nudam alterationem sola vi, vt puer qui ex crure laborabat epilepsia, sentiebat haud obscurè auram quandam illinc exortam per femur, & lumbos repere ad cerebrum vsque. Iam verò ex ictu phalangii quis intelligat, deferatur ad cor substantia quæpiã venenata, an sola veneni vis? Cui non sit probabile ex pisciculo remora in totam nauim, quam tactu aut detinet, aut saltem tardat solam qualitatem quampiam incorporeã (hanc appellamus vim) transfundi? Nam omninò nulla re à pisce in nauim immissa non fiet, aliò qui aget pisciculus sine tactu. Transfundi substantiam non est probabile, etsi totus pisciculus in eam substanriam dissolueretur, calefactione, aut refrigeratione, aut alteratione aliqua simili non fit. Quoniam neq́ue tale

De causis quibus aliquid laborat per sympatiã

Quæ aduersus dictã gal. doctrinã obiiciũtur

Sẽtẽ. Ga. probatautor.

Qd' influit sympathiã faciẽs modo substãtia est modo qualitas.

quidquam sentitur, neque poterat harū qualitatum aliquà tam insigne opus fieri, sed vt cerebrum crus modò mouet, modò sistit, modò eleuat, modò deprimit, immissa vi sine substantia, sola alteratione incorporea. Ita censendum est, vires quasdam occultas rebus quibusdam inesse, & qualitates quasdam incorporeas per corpora permeare quas cum ignoremus indissoluendis problematis allucinamur, & quæ libet, vnusquisque delirat. Itaque immissione rei alicuius autpriuatione trahitur ad sympathiam membrum quodpiam. Priuatione lædi, nihil est intellectu difficile. Nā si semel intellexeris esse cuiusquis actionis instrumētum quoddam proprium eique multa membra subseruire: hæc præstantia vim: illa materiam: alia viam, aliud aliacertum est fore, vt quocunque horum sublato, proprium instrumentum actione careat, vt potè priuatum re quapiam ad actionē necessaria. Sed ad eam sympathiam, quæ immissione fit rursus reuertamur. Nam cur membrū aliquod affectum reliqua afficiat, videmur iā dixisse, prodeunte scilicet ab eo noxio quodā effluuio, quo alia tanguntur: sed cur potius hæc, quàm illa afficiat, nondum diximus: cū non possit illud effluuium quasi ex præcepto reliquis præteritis incertum quoddam membrum impingere. Tamen tanguntur sympathia, nonnunquàm quæ remotius sunt, illęsis quæ sunt propius vt paulò superius dictum est. Certè qualis est inter ipsos homines, cum morbis tenentur, contagio: talis est, & inter ipsa membra eiusdem corporis. Cæterum ex consuetudine cum ęgrotantibus hæc obseruamus fieri. Est cum decem, aut plures homines æqualem habent consuetudinem cū egrotante, & illorum vnus tangitur morbo, nouē aliis illæsis. Cuius euentus nihil solemus admirari: sed duorum alterum esse dicimus, aut illum plus aliis habuisse morbosum corp⁹ aut esse homini huic quandam cum ægrotante tē peramentorum similitudinem, aut secundū totum corpus, aut secundum ea mēbra, quæ insigniter affecta sunt, eoque prauos halitus hunc hominem læsisse, alios non potuisse lædere. Est aliud, quòd in contagionibus fieri obseruamus. Nonnunquàm aliquis, quoniā cum ægrotante homine versatur corripitur morbo, non tamen eodem, quo alter ægrotabat, sed alio. Quoniam scilicet ad alium morbum erat paratus, ad illum non erat, & halitus qui ab ægrotante exhalant, non possunt non esse noxii. Eodem pœnitus modo afficiūtur mutuò membra, & similibus ex causis: nō nunquàm membro consentiēte tracto ad eūdem morbum cum primò læso, vt lienis frigus refrigerat hepar, nonnunquam ad diuersum, vt cerebrum delirat sine inflammatione quia septum transuersum est inflammatum. Sympathia membri omninò sit immissa re quapiam (nam de sympathiis expriuatiōe, anteà diximus) causa verò qua illud effluuium, afficit potius hanc partem quàm illam, est in maiori præparatione eius membri, quod simul afficitur. Hæc verò præparatio est, aut modò facta, quia scilicet factum erat illudmē brum morbosum, aut est quædam similitudo naturalis, quæ inter membra intercedit, gratia cuius facilè sese trahunt ad sympathiam. Hæc aliquando est manifesta, cùm scilicet cō sistit in accidentibus manifestis, aliquando tā occulta, vt omninò nullam peculiarem possimus ostendere, tamē ex ratione intelligimus aliquam esse. Hanc vocant nonnulli analogiā non ineptè significantes occultam hanc similitudinem, quam solum experimentis sentimus. An verò sympathia facta sit præ dispositione, quam modo habet membrum, an præ analogia illa, ita cognosces, si membrum, modò quidem trahitur ad sympathiam, non tamen perpetuò solet, neque plurimum, neq; nisi post primi affectus diuturnitatem, dispositionem manifestam consequitur sympathia vt si ex frigore lienis refrigeratus est in pectro venter, non hepar, in paulo hepar non vē ter, constat id factum esse quia alter erat frigidiori ventre, alter hepate, hic non est opus occulta similitudine, aut analogia. Cum hac manifesta dispositione coniungantur propinquitas, via & rectitudo, & talia quęcunque faciunt ad faciliorem sympathiam vt in cerebro quod non eò afficitur affecto diaphragmate, quod modò magis procliue esset ad morbum, quàm pulmo & cor (semper enim hoc fit haudquaquam, raro, & post longam moram) sed quod analogiam illam habet cū diaphragmate, quam analogiam in similitudine quapiam naturali consistere probabile est, quæ similitudo ea sit, nescio, sed occultam dico. Talem etiam analogiam habet cor cum ore ventriculi. Tali quapiam causa fieri has sympathias, hinc rursus disces, vt anteà, dicere cępimus, quod non insequuntur modum distantiæ, neque rectitudinis, quæ omnia inse quuūtur quæcunque fiunt excausis manifestis, & communibus. Ergo omnis sympathiæ dicta est causa. Sed est quod dictis obiiciamus sympathiæ species nonnullas quæ nulla peni tus reimissa aut intercepta, videntur fieri.

Cur qdin fluit sympathia facies hæc potius afficiat quā illa.

Quomodo dignoscatur quæ ex causa contingat.

aduersus dicta obiectio.

Con-

Contingit nonnunquàm hominem conſiderato tantùm molarum dolore in alio homine molarum dolore corripi: & conſpecto alioqui acerba deguſtet, cum ſenſu quodam iocundo ſpuere: & oscitatione alterius ad oſcitandum excitari. Ergo vt inter diuerſos homines ſunt hæ ſympathiæ nulla re immiſſa, ita quòque & inter diuerſa corporis membra fieri veriſimile eſt, vt pars vna aliam moueat mota, aut dolens dolore faciat, nulla re in illã immiſſa, aut intercepta. Scire oportet hæc omnia non alia ratione fieri quàm imaginatione. Nam hic ipſe cui molæ cœperunt dolere conſiderato alterius dolore, aut qui cœpit ſpuere conſiderato acerbæ ſubſtantiæ commanducatu, aut oscitare ex oscitatione, nihil tale paſſus eſſet, ſi modò dolentem molis, aut deguſtatem acerba, aut oscitãtem à tergo habuiſſet, quantumuis propinquum, ac nihil tale præſenſiſſet. Atque huic ipſi cui molę dolent alium dolentem contemplato, ſola doloris recordatione doluiſſent. Vidi ego puerum qui quàm primum mictus recordabatur non ſe poterat continere quin mingeret. Quin nos ipſi ſentimus, cum antea ſine multa moleſtia vrinam feramus, quam primum meiere decreuimus, vrinam acriùs inſtare. Hæc omnia imaginatio facit, ſed qua ratione faciat videndum eſt: & an ſola imaginatio poſsit efficere quampiam ſympathiam. Auicenna in eã dicitur incidiſſe opinionem, vt imaginationẽ humanam non tantum humana corpora mouere putaret, vt beſtiarum corpora ducũtur ſua imaginatione, ſed etiam inſigne hoc habere, externam materiam mouere ſine actione quapiam per medium. & tota elementa alterare ſine inſtrumento corporeo, vſque adeò vt non dubitaret, poſſe hominis cuiuſpiã imaginationem fortem, pluuiam cõgelare. Hinc quoque neque difficile erat cauſam reddere faſcinationis vocatæ: per quam cenſet vulgus inſici quoſdam, ſolum alterius hominis maleuoli precipuè, aut inuidi intuitu & imaginatione. Itaque cenſuit hic autor, imaginationẽ eſſe admodum efficacem perſe. Neque verò ſiquis fidem diuinam à diſputatiõe excludat omninò videatur ſententia hęc improbabilis Influit enim (dicunt) nobis anima humana forinſecus, & eſt naturæ intelligentiarum cœleſtium, quare vt illæ intelligendo (non enim dicunt aliter) mouent orbes & multiplices vires infundunt in elementa: ita noſtram animam cum vehementius rapitur imaginatione quapiam forti extra materiã, nihil eſt improbabile vt illas operari in externam materiam: Hinc etiam dicunt fieri inſomnia, quæ appellantur diuina: anima ſcilicet ipſa interdormiendum depoſita rerum humanarũ cura operante, vt ſupernæ illæ intelligentię, intelligenteque, ac diuinante, quę ex ſenſibus non acceperat. Hæc omnia non omnibus hominibus dicunt contingere æqualiter, ſed inſignius quibuſdam, quibus contingit intelligentia hac vi præcipuè prædita: aut fortaſſe quæ minus materia eſt obruta, quare fortius imaginatur. Hinc nonnulli homines fiunt diuinatores, nonnulli ſalutiferi ſola tactione, & aliã que vulgo circunferũtur ignorata cauſa. Videntur hæc omnia eſſe conſentanea, tamen quantum iudicio aſſequor falſa ſunt.

Imaginatio quid faciat.

Aui. ſententia de humana imaginatione.

Reprobatur Aui. placitum

Nam nobis non ineſt noſtra anima, aliter, ac brutis ſua forma, quanquàm aliunde aduenit. Certè illorum forma ex materia eſt, & tãtumforma. Anima noſtra non eſt tantum forma, ſed habet prætereà propriam ſubſtantiã, quam ſpoliata à materia retinet, tamen interim dum viuimus ſola illa & materia conſtamus, illa eàdem nutrimur, participamus pulſu, ſentimus, & mouemur, illa inquàm eàdẽ vſa diuerſis facultatibus. Quare non arbitror aduenire forinſecus nobis mentem formatis forma quapiam priori, ſed omnia nos ex rationali anima habere, vt equi habent ex ſua anima, & ignis ex ſua forma, idque non exfide tantum dico, ſed phyſica ratione ſpero ſtatim me monſtraturum, vt alia appoſuero. Ergo ſi anima etſi aliunde nobis aduenit, ac ſuę beſtiis, tamen eodem modo nobis ineſt, ac ſuæ illis: nempe vt forma: veriſimile eſt eam, interim dum in materia eſt, vt in materia tantum operari: neque poſſe quidquam diuinare, qđ non ex ſenſibus acceperit, neque remotam materiem alterare non alterata media, neque quicquàm aliud facere extra proprium corpus, quod ſubſtantiis ex elementis concretis denegetur. Quare nonnulla eorum, quæ diximus pro contraria ſententia, Dei dono fiũt nonnulla dæmonis opera: nulla naturâ animæ. Atqui fortaſſe illorum pleraque non tã ſunt vera experimenta: quàm falſę vulgi imaginationes: ad quas ducuntur, res conſpectas ex ignorantia cauſarum & admiratione ſiniſtrè interpretantes. Vt conſiderantes hominem quempiam leſum eſſe recto, & inconniuente, & longo alterius intuitu, ignorantes que id fieri ex ſympathia vnius hominis cum alio, immiſsis vaporibus qui deferunt ſemina contagii: interpretanrur factum eſſe ex inuido intuitu, ac maleuolo. Intelligerent verò hanc ſympathiam non fieri ſine pimmiſsione ſub-

quomodo decipiatur vulgus in faſcinatione vocata.

ſubſtantiæ alicuius aut venenatæ qualitatis, ſi conſiderarent nunquàm hominem purum, ſanumque ita inficere, ſed aut cõtagioſo morbo infectum hominem, aut mẽſtrualem mulierem: nunquàm que faſcinatione infici robuſtum virum, ſed tenellum infantem. Quoniam verò ſemel in falſam illam cauſam faſcinationem coniecit vulgus: morbos omnes repentè increſcentes, qui non ſunt ex cauſa manifeſta, ad quos que nullam ſenſerat propenſionem, exfaſcinatione factos peierant, cùm tamen medici cauſam non ignorent qua qui pleniores ſunt, quàm ſolent & robuſtiores & nitidiores repente grauiſsimis malis corripiãtur. Nimirum vt Hippocrates ſcripſit in apho riſm. habitus ſummè boni athletarũ, ſi in extremo fuerint, periculoſi. Sed ſi hæc non poteſt, quid poſsit imaginatio videndum eſt.

Quid ſe facere poſſit imaginatio.

Monſtratum eſt à nobis in ſecundo huius operis lib. facultatem animalem eſſe influentem: neque tamen aliam eſſe in cerebro facultatẽ, quæ in oculos influat ad videndum, aliam ab hac diuerſam, quæ in linguam ad guſtandum ſed eandẽ facultatem, putà, ſentiẽtem, quam Græci dicunt ἡγεμονικὸν quæ eadem eſt imaginatio, ratio & memoria, eàdem illuſtratione delatam gratia diuerſitatis inſtrumentorum: in oculis videre, in auribus audire, in naſo odorari, guſtare in lingua, tangere in manibus. De quo diſputatum abundè eſt in quæſtione 26. ſecundi lib. quo loco aduerſus Manardũ monſtrauimus, quę modo ex loco illo aſſumimus, mentem ipſam quę in cerebro reſidet in ſingulis ſenſuum inſtrumentis operari. His itaque illinc in memoriam reuocatis, animaduertendum modò eſt, ipſum ἡγεμονικὸν, τὸ φανταστικὸν μέρος quod influens in ſingula inſtrumenta in ſingulis operatur, vt poteſt in cerebro operari cum animaduerſione aut ſine illa: ita & in ſingulis membris poſſe, cùmque aduertit animum minimas quaſque res ſentire, & ex quibuſuis cauſis, quæ præter naturã incidunt dolere, cùm verò non aduertit multas res illud latère, & quanquàm doloris efficientes ſint dolorem non facere. In quã ſententiam dictum eſt in apho. ab Hippoc. Qui parte quapiam corporis laborantes plurimũ doloris non ſentiunt, iis, mæns ægrotat. Hoc ergo ſolum eſt quod poteſt per ſe facere imaginatio, vt inconſiderantia facit ſæpe indolẽtiam, ita imaginatio facit dolorem, non quidem dolorem inducendo ſine alia quapiã cauſa, neque cauſam dolorem facientem generãdo, ſed reuocata anima ad cognitionem. Itaque cui molæ doluerunt conſpecto altero, doloris cauſam habebat anteà, ſed exiguam illam quidem, quæ ex inconſiderantia dolorẽ non faciebat. Itaque non ſine cauſa præcipiũt medici ægrotantibus, ne de ſuo malo cogitabundi ſint, ſed res alias agant, intelligentes nimirum ſe hac ratione ſymptomati aduerſari putà dolori, qui incipiẽs quidem ab imaginatione poteſt ſibiipſi eſſe incrementi cauſa cõuocata fluxione, quæ ipſum augeat, ita vt fluxio & dolor ſeſe mutuò augeant, cæterũ hęc ex accidenti ab imaginatione fiunt, qua ratione neque externam materiã ab imaginatione alterari eſt difficile. Ex his iam arbitror intelligis imaginationem nullam ſimpathiam facere ſine rei alicuius immiſsione. Nam imaginatio ſenſum paſsionis facit, paſsionem verò non facit. Quod de oſcitatione & mictu dixi mus alia ratione fit, non tam ſympathia, quã conſenſu partium, & conſpiratione ad actiones. Motus noſter voluntarius fit nonnunq; deliberatione, nonnunquam imaginatione. Imaginatio ſemper anteuertit deliberationẽ. Cùm ergo muſculi temporum, & buccarum flatum aliquem continent, imaginatione cũ alius oſcitat, mouentur illo motu, & flatum ipſum permouent. Mictio eàdem ratione fit, & euidentiori, cùm primum ſcilicet, imaginamur mictionem, aut multò magis ſi meiere deliberamus laxatur muſculus conſtringens veſicæ collum, potiſsimum ſi parum firmus ſit & inconſtans vt in pueris, & eo laxato vrina acrius inſtat. Tamen hæ non ſunt ſympathiæ, ſed conſenſus quidam admirandi, qui in humano corpore, non tantum inter diuerſa inſtrumenta eiuſdem facultatis, ſed inter diuerſas facultates inueniuntur. Nimirum tam citò extremi pedis muſculi mouentur, quàm facultas, quæ in cerebro reſidet, iuſſerit, facultas naturalis ventris expellit, quia facultas animalis ſentiens in eis irritatur, facultas vitalis cordis irafcitur, quia animalis vis cerebri imaginata eſt rationem contemptus. Iam verò cùm iudicium inſtat pulſus fit altus, vitali viinſurgente aduerſus morbum, quanq; altitudine pulſus nihil expellitur, & huic expulſioni naturalis facultas incumbit. Sed eſt hæc facultatum conſpiratio. Cùm primum illarũ vna vehementius mouetur, illius motum aliæ conſequuntur, nõ quidem tractæ ad ſympathiam immiſſa re quapiam aut intercepta, (neque enim ſympathiæ ſunt, nam neque paſſiones, ſed opera) verùm conſpirantes ad quãuis actionem paulò vehementiorem. In quẽ vſum inquit Galen. naturam alligaſſe venas, & arterias & neruos mutuò. Sed tamen mihi hæc

Qꝫ de oſcitatione & mictu obiicieba tur diſſoluitur.

Admirãdi cõſenſus inter diuerſas facultates & eiuſdẽ facultas inſtrumẽta

Ex dictis primũ ob iectũ diſſoluitur.

Digitized by Google

hęc alligatio ad tantam conſpirationem non videtur ſufficere, ſed maius aliquid conſpiratione hac ſignificari, quod paulò antè dicere diſtuli. Nam alligatio venarũ cum neruis, qua ratione facere poteſt vt irritatis neruis, in vena partes reliquæ incitentur ad motum. Iſt hæc alligatio facit vt vena ambabus facultatibus ſit prædicta, ſed ſecundum partes diuerſas, animales alias, alias naturales: quæ cùm omni ſenſu careant non video qua ratione ad eas ſenſus irritationis tranſmeet. Igitur hæc mihi ſignificant vnicam eſſe animam, qua hęc omnia fiunt, nutritio, pulſus, & ſenſus: eam verò vti diuerſis potentiis, vt ego ipſe meas manus moueo, & crura, atque ad alia manus moueo, ad alia crura. Vt ergo ego cum mediocri væhementia ſolas manus moueo, cùm verò maiori vehementia, iam non ſolas, ſed cũ eis crura quoque, & nonnunquàm membra omnia, quànquam res ſolis manibus agenda ſit: ita anima omnes potentias mouet, quaſi ad conatus apponendos, cùm illarum aliqua mouetur vehementiſsimè. Hæc, ſi diuerſę animæ forent, non tantum diuerſæ facultates non videntur poſſe fieri, vel ſaltem non tam concinnè. Nam cùm vnitas membri non ſufficiat ad illum conſenſum, maiori aliqua vnitate eſt opus: ea non videtur quæ alia ſit, quã animæ: nam facultatis non eſt. Diuerſarum enim actionum diuerſas oportet eſſe facultates. Ad ſympathias quaſdam, quæ ipſis inſtrumentis contingunt ratione alligationis, ſufficit alligatio, ſed ad dictos modo conſenſus non videtur ſufficere, ſi modò à diuerſis animis hæc agerentur. Sunt ſympathiæ illæ quædam vt ad alia non inutiles, ita ad ſignificationem affectuum corporis vtiles, vt arterię pulſum faciunt conuulſionis, conuulſione neruorum per continuitatem tranſmiſſa in ipſas arterias. Fit enim hęc quoque ſympathia cõuulſione neruorum per communia illa ligamenta communicata cùm arteriis. Sed de his omnibus ſatis diximus. Illud vnum modò velim exoratos detractores, vt niſi prius horum omnium, quorum nos cauſas diximus, commodiores alias inuenerint, has non contemnant, hac lege, vt cum primùm probabiliores dixerint, nos quoque eas noſtris deſtituris amplectamur. Date ergo detractores hoc, quando quod æquum eſt do, & nihil iniquum peto: aliòqui prę inuidia maledicere conuincemini. Sed liber hic quartus iuſtam eſt nactus magnitudinem, & de morbo, cauſis, & ſymptomatis, quantum exigebat vniuerſalis tractatio diſputauimus: age, quandoquidem ita fert occaſio, ad quintum tranſgrediamur.

Ex cõſpiratione facultatum vnitatẽ animæ colligit autor.

FINIS.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM, AC PHILOSOPHICARVM LIBER QVINTVS.

PRÆFATIO.

DVO ſunt, quæ noſter hic liber reformidat, ſi fortè de manibus caſurus eſt, & dãdus cõmuni vſui ſtudioſorum, inuidia & ruditas. Scio enim cũ ex iis, quę in aliorum laboribus experti ſum, tum vel maximè ex iis quę mihi ipſi frequenter accidêre, homines rudiores vituperare ſolere proteruè, quę deſperant ſe poſſe conſequi, ingenioſiores verò inuidia tentari, & proindè rudiorum opinioni maligùè fauere. Conſpirant itaque contra ſtudioſos conatus inuidia & ruditas, id quod expertus ego ſum multò antea non ſine magnis laboribus, abſtinuiſſemque proinde ab his inceptis niſi mihi ipſi ſentirem multã doctrinę acceſſionem ex hoc labore fieri: & iniquum putarem culpa inuidorum ac rudium ingenioſos ac candidos, ſi quid iuuare poſsũ deſtituere. Ingenioſis itaque ac candidis, quorum gratia laboro opus hoc commendo, vt rudiores homines, ſi quos in illud contumelioſè agere vi derint, ſuę ruditatis candidè admoneant, & a maledictis abſtinere ſuadeant, maletiolos verò, niſi omninò rudes ſint, ingeniosè reuinciant. Nunquàm verò hęc præſtare poſſint, ſatis certò ſcio, niſi ſtudio veritatis totis conatibus

Ingenioſis ac candidis ſuũ opuſculũ dat autor

tibus incumbant. Est enim perpetuò veritas vnaquaq; in re inuētu difficillima, & sub mille probabilibus mendaciis delitescens. Quod ipsa opinionum non absurdarum multitudo, quam in quauis controuersia etiam leuissima inuenire possis apertè declarat. Vt vel hinc intelligas, q̄ laboriosum opus ego modò scribēs subeam, qui in quauis disputatione veram opinionem inuenire & confirmare instituam, quantus què tibi labor supersit, quicunq́ue ingeniosus simul cum sis & cādidus nostras cōtrouersias intellecturus primum, deinde à rudium hominū ac maleuolorum iniuriis vindicaturus es. Neq́ue enim hæc apponet tibi ingenium solum sine multo labore (mihi crede) vt neq́ue aliud quidquàm pulchrū. Quò magis iam mihi videor pertimescere, ne eum, cui neq́ue ingenium dest, neq́ue candor animi, à nostris operibus labor arceat. Tamē cui veritas est cordi, nihil est ad ipsam comparandā graue: quanquàm aliòqui ea non sine multo labore inueniri possit: cui cordi ea non est, illū neq́ue hos libros habere velim. Nulla enim ratione verius labores nostros putauerim perisse, quàm si in bibliothecis ornatus gratia (vt flandriæ imagines solent) reponantur. Itaq́ue hoc à nobis intelligat velim, quicunq́ue est veritatis studios⁹ se sine multo labore quàm minimum posse proficere in hac doctrina: atq́ue vt melius dicam, & in alia quacunq́ue. Tamē cum nullius in hunc vsq́ue diem, aut tam distinctè quidquam, aut tam eruditè docuerit vt in carpendo ex libris fructu multus labor studiosos non maneat, noster hic liber fortasse non in postremis subleuabit studiosorum labores: eritq́ue ex eo labor (ni fallor ego) pro fructu samplitudine non improbus. Tantò enim lectoribus ad addiscendam in quauis cōtrouersia verissimam opinionē (hic enim nobis propositus finis in hoc opere est) minor labor restat, quantò nos exercemur modò maiori, laboramus enim non nobis solum, sed & illis, quibus licebit soli huic libro incumbere: cum nos ex aliis omnibus, saltem ex probatissimis quidquid ad veritatis inuentionem, aut confirmationem videtur conducere, colligamus. Controuersias vero tractamus (ne quidquàm desideretur) non vniuersales tantum, quibus tota veritas doctrinæ continetur: sed peculiares quoq́ue omnes, quas ad studiosorum exercitationem intelligo esse necessarias quod in aliis tractationibus ante feci, & in sequentibus facturus sum, atq́ue in pathologica, quam modo tracto facere incipio. Cum enim proximus liber qui toti⁹ operis fuit quartus sex capitibus essentiam, & differentias & causas morborum & symptomatum continuerit, in hoc de distinguendis quibusdam symptomatis, & causis & morbis agemus, nec tamen est ꝙ speres fore, vt singulis sympt. & morbis capita propria dem, neq; enim de omnibus sunt controuersiæ, & foret ita immēsū op⁹ & inutile. Habebūt tñ ꝓpria capita, quęcunq́ue in controuersia maximè sunt. De aliorum nonnullis quædam dicentur obiter, in his ipsis capitibus: ita vt nihil si fieri potest, quod vtile sit, & nostri instituti, prætermittatur. Quandoquidem verò duo sympt. genera actionem læsam, & qualitatem mutatam aliquantò magis distinximus & multò minus tertium genus, quod in euacuationibus continetur, declarauimus: consentaneum fuerit ab euacuationibus librum hunc exordiri, & ī illis, symptomaticas vocatas, à naturalib⁹ distīguere, deq; sudore, & vomitu oīum primò.

Continuat librū hunc cū sequenti quidq; cōtineat declarat.

Controuesia prima. De vomitu, an sit euacuatio naturalis.

Galenus lib. 5, Metho. cap. 11. docere videtur euacuationem esse præter naturam, quandoquidem ita scripsit. Hinc etiā fit ꝙ venter vtrinque expurgari possit, sursum ꝑ vomitum, deorsum secundum naturam. Quasi euacuatio, quæ per vomitum fit, non sit secundum naturam. Litera Græca habet ἄνωμὲν διὰ τῶν ἐμέτων, κάτω δ' ὡς ἡ φύσις. Rursus capite nono lib. 11. inquit. Quod si in ós ventriculi aliquando sua sponte impetum faciant etiam per vomitiones: aliter verò non expedit ea pręter naturam irritare. In his duobus locis Galenus apertè videtur dicere vomitum esse euacuationem præter naturam. Quibus multi hanc addunt rationem. Multi homines citra vomitum transigūt vitā: id quod neutiquam possent, saltem citra insignē noxā, si euacuatio naturalis esset: Igitur est præter naturam. Prætereà Galenus vlti. capi. libri de differentia sympto. ita inquit: aliqua enim quamuis toto genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares paofusio, vel vomit⁹, vel sanguīs deiectio (& paucis interpositis) sāguinis namquè profusiōes, & vomitiones toto genere pręter naturam esse dixerit quispiam. Hæc videntur hanc opinionem probare lib. 3. De causis sympt. cap. 4. ita scriptū est: Ac vēter quidem, cùm pro naturæ lege se habet, trahit quidem ad se supernè per stomachum: deorsum verò excernit. Ex quibus ver

agitatur contro. ꝓ parte altera.

bis

bis videtur confici vomitum esse euacuationem, praeter naturam. Nihilominùs contraria opinio est etiam valde probabilis: cui⁹ hęc sunt argumenta. Euacuatio naturalis est, quæ per conuenientem regionem fit: sed inter conuenientes regiones Gale. in com. 21. primæ sect. cõmemorat inteſtina, ventrem, & vesicã inteſtina scilicet ad deiectiones, ventrem ad vomitum. Prætereà dicente Galeno. 1. capi. 6. lib. De placitis. Ille motus secundum naturã est, qui quasi finis à natura est instituꝰ, & cui ab eadem instrumenta sunt præparata. Et. 4. De vsu part. ventriculo dedit natura duas tunicas, & duplices villos internam ex lõgis cõstantem ad trahendum, externã ad expellendum ex transuersis. Ergo expulsio, quæ ex vẽtriculo fit per œsophagum naturalis est, quip pe cui præparata sunt instrumenta à natura, scilicet villi illi transuersi. Duplicẽ enim hũc vsum esse œsophagi, vorare & vomere, docet Gale. clarius. 5. De locis patientibus. ca. 4. Argumentis contrariæ opinionis ita videtur respondendum Galen. 5. lib. &. 11. Meth. ita appellationibus esse vsum, vt quod cõsuetũ est, & semper ferè fit secundum naturam fieri diceret, non consuetum prꝛter naturam, quasi prꝛter naturalem consuetudinẽ diceret: neq; tamen concedendum est omnem naturalem euacuationem esse ad vitam necessariam. Nã & sine menstruis purgationibus multæ muli eres sanæ degunt: sed satis esse quo naturalis esse posit, vt plerisque sæpè cum multo cõmodo euenit. Loca vltimi cap. de differ. sympto. ita explico. Vomitum sanguinis esse toto genere prꝛter naturam, non vomitum absolutè. Id quod dictum est à Galeno. 5. De caus. sympto. his verbis: Alię sunt quæ ex corporis affectibus, oriuntur, cum scilicet alicui per nares sanguis sponte profluit, aut cum aliquis sãguinem, aut vomit, aut extusit, aut excreat, aut deorsum deiicit, aut mingit. Atque hæc quidem toto genere prꝛter naturam sunt. Hic locus priorem declarat. Quod adductũ est ex. 3. cap. 3. de caus. sympt. nihil probat. Nõ enim, si deiectio per inferiora est naturalis, statim quæ per superiora fit, est prꝛter naturam. Qui asserunt vomitum esse naturalem ita respondent argumentis. Habent etiam qui contrariæ opiniõis sunt, qđ respondeant iis, quæ pro hac sententia adducebantur. Nam negabunt omnem euacuationem, quæ per conuenientem regionem fit naturalem esse. Nam fluxus sanguinis narium ex eodem commẽ. 1. sect. apho. per conuenientem regionem fit tamen dicitur euacuatio prꝛter naturam. 3. De causis sympt. Villos transuersos œsophagi ad expellendum dicent præparatos, sed ad expellendum deorsum ventriculum uersus, si quid in ipsa gula hæret, non ad vomẽdum. Quarè neque qui dicunt naturalem esse euacuationem, neque qui negant mihi videntur euidẽti aliqua ratione posse conuinci. Tamen Galenum sensisse naturalem esse cõstat libello de vosectis ad eos qui introducuntur cap. 18. Sudoris autem vrinæ quidquid per aluum, aut per vomitum ruit, genus quidem, non prꝛter naturam est: multitudo tamen nonnunquàm.

Opinio cõtraria etiã probabilis.

Quid responderi posit alteriꝰ partis argumentis.

Dicentes vomitũ esse prꝛter naturã quid respõdeant obiectis argumentis.

Gal. vosectis mitũ euacuationẽ naturalẽ esse censet.

Caput secundum. De sudore An sit euacuatio naturalis.

REfert Gale. 1. Apho. com. 15. & lib. De differentia symptom. cap. vlti. Dioclem sensisse sudorem euacuationem esse toto genere prꝛter naturam, peruasum hac ratione. Sudor fit ex naturalis caloris debilitate: Siquidem cum calor fortis est per occultam expirationem erumpit sudoris materies: Ergo prꝛter naturam est toto genere. Adde tunc temporis minimè sudorem fieri, cùm naturales facultates optimè habent. Vt in hyeme: tunc fieri, cùm quod ad tempora attinet, calor est valdè languidus, putà in æstate. Quarè videtur ex malo fieri semper, esse què symptoma. De hac sententia ita censuit Gale. loco citato ex libro De sympt. differentia, Videtur dura esse opinio, & prꝛter rerum euidentiam: tametsi eam maximè probabiliter confirmet. Quam tamen etsi falsam censuit Gale. non refutauit argumentis: id quod nos traderetur interesse modò addere, quod iam facimus. Materia sudoris secundum naturam colligitur, nec non in animali, etiam quam maximè secũdum naturam constituto: & via, per quam sudor fit, à natura, quasi prævidente euacuationis indigentiam, est illi destinata. Igitur naturalis est hæc euacutio. Mõstratum à nobis est in. 3. huius operis libro sudoris, & vrinę eandem omninò esse materiam, hanc què esse serum & eporum humorem. Serũ verò ex primo de tuend. valet. in numero eorum excrementorum est, quæ secundum naturam colligiuntur, etiam in homine optimè sano. Iã verò quod quidem poros cutis ad expurgationem corporis natura cõformauerit, ambigit nullꝰ: quodquè id natura procurauerit, vt sudor per hos fieret, intelliges, nisi oscitanter pteras, quæ à Gale. scripta sunt. 2. de tempera. cap. 5. vbi docens causam generationis pororum

Dioclis opinio de sudore.

Refutatur Dioclis opinio.

Digitized by Google

ium obiter docet vsum, dicens. Quippe per omnem cutem diffletur semper aliquid à calido, quod secum etiã interim humoris nõ parum aufert. Igitur vt natura in duas partes distribuit potionẽ, maiorem copiã in renes, qua vsa est ad deductionẽ chyli in hepar: aliã ab hepate in reliquas venas ad deductionẽ in totũ corpus: ita duplicem expurgationis modũ sero preparauit, mictum, & sudorẽ. Sed accedit alia ratio non inferior: fieri posse sudorẽ omninò sine morbo aliquo totĩ corporis, aut partis cuiuspiã. Nã omninò sine corporis, aut ruptura, corrosione, aut anastomosi venarũ, ex mediocri exercitatione fit sudor: igitur nõ est symp. monstrauimus enim aduersus sophistas in superiori lib. symptomata ośa nasci ex morbis. Itaq; sudor est euacuatio naturalis gene-
Obiecta dissoluũtur. nere. Neq; enim si quando ex imbecillitate caloris fit, non potentis discutere per halitum qui non sentiatur, pręimbecillitate facultatis retinẽtis, corpore dissoluto: id efficit esse symptomaticam genere. Nã & fluxus ventris, & mictio, sunt nonnunq; symp. quæ tamen euacuationis secũdũ naturã sunt genere. Quòd si in hyeme minùs sudamus, nõ id fit ex caloris copia: sed ex ambientis frigore, quod effluxus, qui per cutẽ fiunt cohibet: eoq; augetur per hiemem vrinæ copia cessante euacuatione altera earũ, quæ sero euacuando destinatæ sunt. Quod si neq; perpetuò animalib⁹
Nõ oĩs euacuatio gñe secũ dũ naturãppetuo et ex certis interuallis animalibus accidit. accidit, neq; ex certis interuallis, ne id quidẽ necessarium est, vt euacuatio aliqua secundũ naturã sit genere nã neq; vomitus ita fit, quẽ proxima quæstione dixim⁹ naturalem esse. Nimirum sunt quędam euacuationes naturales, quæ non semper fiunt, sed tunc tandẽ ꝑcũ earum necessitas incidit, cuiusmodi sunt mucorũ euacuatio per nasum, & cerę p aures, & excreatio de pulmone, quæ euacuationes naturales sunt. Tñ cõtingit earum, aliquo tẽpore animanti nullũ esse vsum. Prouida sanè natura nõ ea tantũ animãtibus dedit, quibus nũ quã carere possent: sed ea etiã quorum aliquã do possent indigere, vt suę vires illis, & sua instrumẽta satis forẽt ad tuendã valetudinẽ. Est qui multo tẽpore nasum nõ emungat. Tñ vt Gale. libello De instrumẽto odorat⁹ inquit, ni si hoĩ essent nasi emũctoria apoplecticis morbis corripi sæpe periclitaretur. Ita est qui multo tẽpore nõ sudet, cui. s. mictus est satis vacuãdo sero. Sed nisi pcutis poros posset exu-
Gal. verba declarantur. dare ichor, fieret sæpe sanguis ichore abũdãs. Neq; n. totum serum quãtũuis caloré vigere fingas, cõmodũ est ad exhalãdum. Sunt apd Gale. li 1. De tuẽda valet, ca. 17. quædam ῾ba quæ significare vidẽtur, sudorẽ esse euacuationẽ non nãlẽ. Loquẽs, n. de euacuatione quę non sentitur, & sudore ita scripsit. Ergo tenuissimum hoc excremẽtum facilè sanè eiicitur, partim in specié halitus ab insito calore solutũ: partí violento motu cõfertim erũpẽs. Appellãt verò ꝙ ita excernitur sudorẽ: tñ nõ eò dictũ ĩtelligas, sudorẽ fieri motu violẽto, ꝙnõ fiat naturali: sed ꝙ à motu vehemẽtiori. Hoc enim significat τὸ βιαῖον qua dictione illic est vsus, nã quod præter naturã est, dicunt παρὰ φύσιν. Galenum sensisse hunc motum, putà sudorẽ naturalem esse, intelliges, cum ex loco citato, quo durã apellauit Dioclis sententiam tum etiã apertissimè ex loco, quo in proxima quæstione mõstrauimus, vomitum quoq; esse naturalẽ. Erat verò is ex. 18. ca. libelli De sectis ad eos, q ĩroducũtur: quo ita erat scriptũ ἰδρὼς τῶν δὲ, ἢ οὐρων, ἢ ὅσα κατὰ γαστέρα, ἢ διὰ μυ῀ῶν ῥεμάτων, τὸ μὲν γένος οὐ παρὰ φύσιν. quare de his hactenus.

Caput tertium. De euacuationibus symptomaticis appellatis An possint aliquando vtiles esse

QViã te nos medicas cõtrouersias aggressi sunt dirimere, in dubium vertunt, possintne euacuatiões quas symptomaticas dicũt, vtiles esse ægrotanti, an perpetuò noxię sint. Tamen neq; in hac quęstione, vt nequè in alia quapiã, quid quãdocẽt distinctè: finiunt enim symptomaticas euacuatiões solo tẽpore morbi, quo fiunt: per symptoma euacuari dicentes, quæ in principio morbi exeunt. Quæ videtur Gal. multis ĩ locis apertè vt noxia, vituperasse. Nam totius operis De crisib⁹ ars in cognocenda morbi constitutione est, & *agitatur contro.* ꝑnoscendo statu. Quoniã criticæ siue iudicia les euacuatiões ante statum nõ fiunt, sed symptomata sunt quæquè morbum nõ soluunt. De quibus ab Hippo. dictum est libello. 2. De morbis. pop. Decretoria, quæ põ decernunt: aut iudicãt lethaliter, aut difficiliasunt. 4. part. i. apho. cõ. 22. Ga. disserẽs de his, quę morbis scipiẽtibus euacuãtur inquit. Quo. n. in tpore à causis morbum faciẽtibus natura grauatur adest autẽ cruditas humorum: tunc aliquid benè euacuari non potest. Paulò infrà. Si verò aliter excernatur sine signis concoctionis exitiale est symptoma. Vides vt Gale. nulla ra-
Quæ pro parte contraria sunt. tione videatur sentire euacuationem talẽ vtilem esse posse. Tamen contra est: ꝙ nihil videtur prohibere, pituitã in principio pituitosi morbi, aut bilem in principio biliosi euomi,

aut

aut deiici per ſedem, vel aliter vtcunque euacuari, quo caſu conſtat futurũ vt ſubleuetur natura, ſiquidẽ propriæ cauſæ morbi euacuata portio eſt. Adde eſſe cũ autores præcipiãt, crudo adhuc morbo expurgationem aggredi Igitur, ſi quo tẽpore ex arte medicus aluum debet irritare, illa emittit ſpõte, neceſſariò ꝓderit euacuatio. Vt ſiquis fingat turgẽtẽ eſſe materiã in principio, atq; hanc cum medicus iãiã pararet potionẽ, ſubitò in inteſtina decubuiſſe: apertè eſt verũ, vtilẽ fore hãc euacuationẽ: ſin minus rem noxiã medicus molieba tur. hęc omnia prętereũt indiſtinctè atq; pro ſingulis argumẽtis addunt ſingulas particulas finitionibus, tam ſunt amer hodi, & in diffiniẽdo, & in diuiendo. Iſtę euacuationes, dicunt, etſi fierẽt in principio, fierẽt tamen per cõuenientes regiones, Quaſi verò nõ poſsit fieri euacuatio ſymptomatica ꝓ cõueniẽtem regionẽ: acquaſi nõ eſſent ipſi de ſymptomatica ratiõe ꝛemporis exorſi ſermonẽ. Sed his iuſsis faceſſere, ne nos ſecum cogãt delirare, rẽ diſtinguamus. Euacuationẽ ſymptomatiDecidi- tur cõtro. cã dicere poſsimus. vel vt contraria eſt naturali, vt ſi quis roget, ſit ne fluxus ſanguinis de naribus naturalis an ſymptomaticus: vel aliter vt cõtraria eſt criticę, vt Gal. eam quę concoctioni ſuccedit locis citatis criticã dicit, quę verò ante cõcoctionẽ fit ſymptomaticã. Verũ ſunt hi duo modi euacuationis nõ naturalis. Nõ. n, euacuatio ꝓter naturã eſt vnicomo do, ſed pluribus, quos iã diſtinguã. Libello de Quibus modis fit euacuatio prętermodi ſectis ad eos q introducũtur. c. 18. duorũ naturam. modorũ meminit euacuatiõis pręter naturã: aliã dicẽs eſſe toto gñe prãter naturã, vt fluxum ſanguinis de naribus: aliã nõ toto genere, ſed multitudine, vt ſiquis, aut per vomitum aut infra deiiciat immodicè. Sed Galenus quia ad loci illius inſtitutum parum pertinet omnes referre, alios modos euacuatiõis prãter naturam, omiſit: quos ego ex aliis locis addã. Sũt verò hi modi, in qualitate eorũ quę euacuantur, & in tempore euacuationis, de hoc ſecũdo iam ſumus loquuti. Priorem docuit hippoc. ſententia illa. 1. apho. Si qualia oporꝛet expurgari, expurgentur vtile eſt & leuiter ferunt: cõtraria verò difficulter. Ambo modos cõplexus eſt, eum inquam, qui in quantitate, & eum qui in qualitate eſt, ſententia. 23. quæ ita habet, deiectiones non multitudine ſunt æſtimandæ, ſed ſi talia deiiciãtur, qualia deiici debent. Vis rem apertè intelligere, finge quatuor ægrorãtes: ſint duo in bilioſi morbi inclinatione, deiiciat hic per ſedem bilem immodicè vſque ad immodicam inquam, virium exolutionem: alter deiiciat pituitam ſynceram, ſed non in maiori quantitate, quàm conſuetum hominibus quotidie eſt fæces reddere. Sit alius in melancholici morbi principio, hic reddat per aluum in quantitate hominibus conſueta ſynceram & atram bilem, alter in ſynochi inclinatione reiiciat ſanguinẽ per nares. hi omnes prãter naturã ſiue ſymptomaticè, vt aliiloquuntur, euacuantur, tamen diuerſa ratione, quantitate primus, qualitate ſecundus, tertius tempore, quartus regione, per quam euacuatio fit. nam vt vndequaquè naturalis euacuatio ſit, his omnibus eſt opus: vt talia deiiciãtur qualia debent, modicè, per prætuiſam naturæ regionem, & poſt concoctionis ſigna, quodcunque horum deſit, euariat aliquid euacuatio à naturali. ſed nequè naturalem quis dicat aut critĩcã, perinde eſt: nam criticam nihil prohibet, modo in cæteris naturalis ſit, eſſe genere prãter naturam: multos enim iudicat fluxus ſanguinis denaribus. Igitur omittamus modò euacuationẽ prãter naturam genere, quandoquidem critica poteſt eſſe, aut ſymptomatica & proindè prodeſſe aliquando, & aliquando obeſſe. De reliquis diſſeramus. Conſtat euacuationẽ ſymptomaticã qualitate, aut quãtitate perpetuò nocere: talem que euacuationem, debere cohiberi perpetuò. nam non euacuari talia qualia oporꝛet, ſed hęc interiùs relinqui, & quæ oporꝛet retineri euacuari: prætereà euacuari nimium (plus inquam quàm pro indigentia) conſtat, hæc, vel exipſis definitionibus, eſſe noxia. Sola ſupereſt euacuatio ſymptomatica ratione temporis, in qua ſcilicet: nihil prãter naturam eſt, prãter quã ꝙ ante concoctionis tempus fit: quæ non video, cur non poſsit eſſe vtilis. Nam per hanc euacuationẽ minuitur materiei morbi copia. At dicunt: quãquàm minuitur morbi cauſa, tamen nihil ꝓficit ægrotans: quia multò plus lãgueſcit facultas euacuatione, quę nõ ex vehemẽtia facultatis expellentis, ſed ex lãguore non potentis retinere fit. Videntur hi probabilia dicere, ſed non dum rem attingũt. Nam non nego fieri poſſe, vt maior virtutis exolutio fiat, quã pro modo euacuatiõnis. id quod cõtingit, quãdo prãter humoris copiã, eſt etiam facultas valdè lãguida: quo caſu conſtat euacuationẽ hãc nocere. atqui eos, qui in hac cõditiõe ſunt cõſtituti, nõ puto poſſe malũ effugere. Cęterũ quãquã hoc accidere poſsit: non tamẽ ꝓpterea perpetuũ eſt, ſed poteſt contrariũ accidere: quin potiùs magna ex parte contingit, vt ex talibus euacuationibus, cũ ipſas

Symptomatica euacuatio tantũ ratione tẽporis vtilis eſſe poteſt.

morbū faciētis humoris esse cōtigerit, ad reliquum detur nonnihil melioris spei. Quo tempore putauerim non tam ex debilitate virtutis, quàm humoris copia natas fuisse symptomaticas euacuationes. Est proprium distincti onis signum earum euacuationum, quæ prosunt, & earum quæ nocent, illarum patiētia, aut contrarium. Itaq; quæcunq; exire video sua qualitate attestantia naturę humoris ex quo malum est, cum bona tolerantia, quàm impulsu potissimum contemplor, hæc prodire patior: contraria cohibeo. Sed si ita habet, cur Hippo. & Gale. toties euacuationes ante concoctionem nulla exceptavituperauerunt? An quoniā etsi aliquę prosint: omnes tamē sunt prauæ affectionis signa, tantæ scilicet humoris copiæ, vt illam non possit natura ad iudicialem ex pulsionem referuare, sed à suo ordine interturbetur. Itaq; oēs aut vtroq; modo malæ sūt euacuatiōes, vt causę & vt signa, aut saltē vt signa. Nihil potest exactius dici, est. n. hęc diuisio boni aut mali i signa & causas vsurpatissima à Galeno, quam tamen nonnulli barbarorum non intelligentes conantur euertere: argumentanturque, fieri non posse, vt quę bona causa est, sit malum signum, quoniam dicunt. Omnia ita significant qualia sunt igitur bona benè mala male. Antiquo est mos antiquorum verba cortice tenus intelligentibus, ea vsurpare: & ad multa præter rem vti res intelligi vt sunt, dixit Philo. addunt illi, vt intelliguntur significant, vndè vt sunt significant. Sed concedamus hæc omnia, modò intelligant, rebus inesse perse intelligi quales sunt, & significare vt sunt, contrarium tamen ex accidenti accidere: nimirum, euacuatio, qua in morbi principio minuitur humor noxius citra insignem facultatis exolutionē, per se significat, iam hinc futurum, vt reliquū possit melio natura superare: tū ex accidēti significat, morbum soluendum non facilè, vt pote ex multa copia pendentē. Quia si non penderet ex multa, non attentasset natura intempestiuam euacuationem. Frustra profecto notaret Galen. in com. 46, 4. Aphoris. rigorē incidētē debili iā ęgro, & febre nō deficiente malū esse vtroq; modo, & vt causam, & vt signū: si nihil posset esse malū alterutromodo solùm. Sed Gale. 1. Apho. com. 22. dicit euacuationes omnes quæ ante concoctionem fiunt esse symptomata præter naturam, nō vi naturæ excerni: & libro De differ. sympt. cap. vlti. ita scripsit loquens de euacuationibus, nullū eorū quæ vtilitatis gratia fiunt huius generis symptomatū est. Ergo euacuatiōes symptomaticæ non fiunt ad cōmodū animalis. Tamen respondendum censeo, euacuationes eas non fieri ἐπ' ὠφελείᾳ. Id est causa vtilitatis. Nouenim natura expellit vt expellat noxium humorē, vt cum coctus iā est, sed quia non potest retinere, tamen recidere in animā tis commodum nōnunquàm, etsi non intendat in illud natura. Hac de causa non dicuntur tales euacuationes, factæ vtilitatis gratia, etsi aliquando vtiles sint. Sed argumentaberis fortasse rursus hac ratione. Euacuationes hæ sunt præter naturam: si quidem sunt symptomata: ergo indicant se debere remoueri de bentque proindè, quoad fieri potest: à medico cohiberi. Sunt ergo noxiæ: nam si prodessent, non cohiberi deberent. Quarè videtur fieri non posse, vt quidquā pręter naturam sit & vt prosit. Tamen hæc argumentatio nihil efficit. Non. n, si quid præter naturā est tollē dum est statim, Nam quanquam perse, vt pręter naturam, indicet remotionem, non tamē pro quacunquè indicatione quæ occurrit est operandum: nimirum potest esse alia præstātior, quę contrarium suadeat, sumpta ex commodo aliquo, qd' præstat res illa aliòqui pręternaturam. Sed fortasse res indiget exēplis. Si quis conuulsione, quæ ex repletione fit, laborans, aut paralysi, febre corriperetur: non dubiū, quin seruanda febris, fouendaque medico foret cū quā minimo fieri posset periculo ad humoris cōsumptionem. Sed quoniā satis iam videmur antiquorum mentem attigisse: de his hactenus.

cuiusvalle ij rratio ci abo ꝑ dmo mou

Respondetur ad eaquæ ex Hipp. & Gal. obiiciebātur

Obiectio dsluitur.

Caput quartum. Vtrū puris generatio sit putrefactio, an concoctio.

Occurrūt frequēter in humano corpore duæ hæ alterationes cōcoctio, & putrefactio. Quarum illa opus naturę propriè est: hæc symptoma potius aut obstructiōis, aut caloris præter naturā. Accidit illud alimentis hoc recrementis. Est verò actio quędā: quę nō satis cōstat, sitne cōcoctio, an putrefactio, an neutrū, quā nos cōsequētia ipsa sermonis cogit modo distinguere. Quādoquidē symptomata ab operibus cœpit hæc tractatio separare. Nā de gnratiōe puris qd fit in flāmatis particulis, & eius quod in vrina cōtinetur, quod in morbis ad distinctionem temporū à nobis spectatur, cuius generatio morbum faciens materiæ concoctio est, diuersæ inter medicinæ scriptores sententiæ obortæ sunt: aliis dicentibus actiones has putrefactiones esse, aliis concoctiones: & vtrisquè satis multa Galeni loca atque Hippocr. & argumenta probabilia

Verbalia Gale. obiiciūtur & declarātur.

Degenerationē puris & cōtinentia varię sētię.

babilia ad ſuæ opinionis confirmationē addu centibus: quæ vtraq; coniungentes alii inter barbaros autores nō contemnendi, ſanguinē cùm in pus tranſit & morbi materiā, cum ea actione elaboratur, qua morbus ad ſtatū pducitur, vtrunq; pati & cōcoctionē, ſ. & putrefactionē, dicūt: neq; quicq̄ eſſe incōmodi hos motus ſimul fieri, neq; enim eos cōtrarios verè eſſe, ſed quodāmodo oppoſitos. Itaq; nō negāt materiā morbi, etiam ſi magis cocta ſit in ſtatu, q̄ in principio, eſſe tñ ſimul magis putrē. Qui putrefactionē eſſe cōtēdunt, teſtē citant Gal. qui. 4. li. Meth. c. 5. refert hæc hippo. verba ex li. De vlcer. Sin caro aliqua telorum contuſa, tum cæſa ſit, huic ita medendū eſt, vt q̄ celerrimè ſuppuret: nā & minus phlegmone tērabitur, & neceſſe eſt carnes, quæ cōtuſæ, cæſęq; ſunt putrefactas & in pus verſas liquari: poſtea nouam carnē naſci. Gal. ita air. Indicat enim hoc ſermone (ſubaudi Hippo.) manifeſtè eos vlceratarum partiū affectū non eſſe ſiccandos, in quibus gigni q̄ celerrimè pū cupimus, vtiq; ꝙ cùm aliqua putredine pus fiat obiter docēs. Quibus verbis Gale, apponit hāc rationē. Oſa quæ putrefūt ex calido & humido ſic afficiūtur. Suppurātia, pinde talia ſūt, nēpe calida & humida. Exēplo eſt cataplaſma ex ordei farina. Eādē doctrinā ſcripſit li. 5. De ſim. cap. de pusmouētibꝰ. Ergo omnis ſuppuratio eſt putrefactio. Eadē ratio eſt de materiæ morbi cōcoctiōe. Nā Gal. 1. De diffeb. cap. 6. eādē vtriuſq; cenſens eſſe rationē inquit. Superante quidē (mitto priora) ſicut ī inflāmationibus & tuberculorum tumoribꝰ omnibus pus: in humoribus aūt, qui in venis & arteriis cōtinētur, quoddā quod puri, pportione reſpondet ſubſidens in vrinis. Prætereà & ab accidentibus, quæ pus conſequūtur cognoſcitur eius generationē putrefactionē eſſe. Nam dicente Hippo. Pus optimum eſt album, lęue, & æquale, & q̄ minimè fœtidū. 1. Prog. cap. vlti. fœtet tamen nihilominus aliquantulum, etiā optimum pus. Fœtor verò ꝓprium eſt putrefactiōis ſympтoma. Sed à cauſa efficienti illud videmur poſſe argumētari Nam ex Gale, in commen. eiuſdem ſententię calor naturalis eſt qui coquit: calor prēter naturam putrefacit. Sed non poteſt calor ſecūdum naturam eſſe in particula, vt ipſa inflammata ſit, & ad ſuppurationē pmutetur: neq; in febre cuius concoctionē expectamus ex eo qđ in vtina cōtinetur. Videtur ergo ex his omnibus huiuſmodi actiones putrefactiones quędā eſſe. Sed contra eſt, qđ Ca. 2. De ratiōe vict. in acut. cō. 44. bilioſorū inquit excremē torū hippo. cōcoctionem appellat, (paucis interpoſitis), Coquitur pus in phlegmone, etiā ſi nulla illius pars ꝓſtare poſſit alimentū. Prætereà vbiq; Gale. eandem eſſe putat rationem generationis puris & ſedimēti. Nam ita vlti. com. 1. Prognoſt. & 3. De præſaga. & pulſibꝰ cap. 6. Quod in partibus inflammatis pus eſt, in ipſis vaſis eſt ſedimentum vrinæ. Quod verò ſedimentum, concoctionem quæ agitur in venis referat, tam eſt apud omnes autores celebratum, vt non opus ſit loca notare. Quare videtur ſuppuratio concoctio eſſe. Prætereà com. 29. apho. ſecundæ ſect. dictum eſt: morbum in his qui ſeruari debent in prīcipio eſſe multò deteriorē. Id quod interpretātur omnes, ratione materię, humoris inquam exquo pēdet, quoniā ſcilicet hic malignior eſt in prīcipio, procedente tempore, ſi morbus eſt ſaluber corrigitur, vndè ſequitur, & coqui: Nā ſi putreſceret deterior fieret, tantum abeſt vt emēdaretur. His rationibus cōtrariæ opiniones cōſtitutæ ſunt. Qui cōcoctionē eāactionē eſſe dicunt, quò his quæ a cōtraria opinione adducuntur ſatis faciant, duplex eſſe dicunt concoctionis genus, perfectæ, & imperfectæ, & hanc concoctionem imperfectam eſſe ſecundo de ratione victus loco citato. Neq; verò hic Galeni locus quò puris generatio imperfectæ cōcoctionis generi annumeratur repugnat aliis innumeris quibus dicit ſedimentum album læue & æquale cōcoctionem perfectam ſignificare. Nam intelligi debet cōcoctionem perfectam morbi, id eſt optimā quā morbi putridi cauſa recipere poteſt, ea verò collata cum aliarum rerum concoctionibus non eſt perfecta, neq; pfecta ſimpliciter. Quare hāc ob cauſam non errat qui dicit taliū humorum concoctionem imperfectam eſſe, vt quidam decreuit. Nos verò ex his omnibꝰ verā & genuinā Gal. ſententiā colligentes, nō quidem eſſe duos motus cenſemus, neque alterius illorum ſynceram habere naturam, ſed medium quēdam eſſe motum vnicum quidē illum, ſed vtriuſquè extremorum participē. Hoc docet Gal. expreſſe in cōmentario illius prognoſt. iam ſæpe citati dicēs. Cum igitur natiuus calor propria temperie plurimum exceſſerit, vt in corpore inanimi, putreſcit ſanguis, ſi verò vim ſeruet quandam: permixta quædam commutatio ab ipſo ex cauſa per naturā & ea que eſt prater naturā efficitur. Eā dē ſentētiā ſcripſit ſecunda ſect. apho. 47. apponēs rationē ex accidentibꝰ dēſumptā, & ex cauſis ex quibꝰ fiūt, ſic dicēs. Pꝰ ex ſāguine ortum habet, qui ſemimalā, vt quiſpiam dixerit

Quæ putrefactionē eſſe ꝓbent.

Quæ pro contraria opinione ſunt.

Autoris ſententia.

accipit cõmutationẽ. Nã mala ſimpliciter cũ putrefactione fit olida, ſicuti ſimpliciter bona eſt ipſa nutritio particularum animalis: atque pus generat, mediũ inter has obtinet locum, neq; à ſolo calore extra naturam, neque à ſolo ſecundũ naturam facta: mixtus enim quodammodò eſt calor inflãmatiõis ex vtriſque. Quo loco apertè dicit motũ eſſe mediũ, argumento accidentium puris, quæ mediam naturã habẽt, nam neq; plurimũ fœtet vt putrida, nequè omninò benè olet, vt quæ cocta ſunt. Alterũ etiã argumẽtũ eſt ab efficiẽti cauſa, calore, ſcilicet inflãmationis: non enim qđ plæriq; barbarorum putarũt: in eadem particula duplex eſt calor, alter naturalis, alter p̃ter naturam, qui contrarii ſint, nam cum qualitates ſint eiuſdẽ denoĩatiis, neq; diuerſę ſpecie videntur eſſe poſſe, nedum contrarię, qua re neque in eadem ſubſtantia coire poſſunt, quin eandẽ conſtituãt qualitatẽ: ſed eſt calor mixtus ex vtroq;. Nã calor cũ mediocritatem ſeruat, naturalis eſt, cum à mediocritate recedit, ſi nondũ omninò temperamẽtum ſubuertitur, hic idẽ eſt & naturalis partim & præter naturam partim. Quarè non duas actiones facit, ſed vnã vtriuſq; participẽ. Nã præter hæc quis intelligat contrariis motibus ſimul eandem rem moueri: aut qua ratione concoctio putrefactionem cohibet, quod à Galeno dictũ eſt in Arte medicinali? Supereſt igitur ſola ea probabilis ratio & omnibus, Gale. Hippocratiſq; ſententiis de hac re conſona, quæ vnicũ motum eſſe eumquè medium aſſerit, quę proinde nunc concoctio, nunc putrefactio abautoribus appellatur. Quare ego quanq̃ cõceſſerim materiam morbi à principio vſque ad ſtatum coqui aliquo modo, atque etiam putreſcere, verum id non duobus motibus, ſed vnico medio. Sed eſt quòd aliquis argumentetur materiam morbi in fine maiorem cõcoctionem habere, quàm in principio & maiorem etiam putredinem: nam niſi interim putreſceret, dum coquitur, non poſſet calorem præter naturam excitare, quarè nequè febrẽ. Illud verò videtur nequaq̃ vnico motu fieri poſſe. Nã q̃ motu medio mouetur, non accedit ad vtrũq; extremorũ: ſed quãtũ ad alterũ accedit, tantum recedit ab altero. Aqua nimirum, quę tepida fit, à frigore, aut à calore: ſicut corpus, quod palleſcit, à nigritiæ, aut à cãdore recedit. Huic argumento ita videtur reſpondendũ. Verum eſſe quod in propoſitione accipiebatur de iis qualitatibus, quarum alterutra neceſſariò ineſt rei mobili, huiuſmodi ſunt calor, aut frigus, candor aut nigrities.

cõtrariis motibus ſimul cadẽ res moueri non poteſt.

Argum. ſoluitur.

Cæterum concoctio, & putredo non ita: ſed poteſt aliquid eſſe neque coctum neque putre, ſed crudũ. Cuiuſmodi eſt humor in morbi principio, à qua diſpoſitione, quæ priuatio eſt vtriuſque termini, nõ mirum ſi vnico motu vtrique contrariorum vicinior res fiat. Nam ſi aër, qui coloris eſt expers, denſatione pallidus fiat, in fine actionis propinquior eſt albo, & nigro quàm in principio. Nam diſpoſitio media à neutro extremorum abeſt tã longè quàm priuatio. Quare de hac quæſtione hèc ſufficiant.

Caput Quintũ. De cauſis doloris.

EX dictis nullus eſt arbitror quantumuis ſit ingenio hebes, qui non poſsit controuerſiam quancumque, quæ de diſtinguẽdis ſymptomatis ſit diluere. Quarè oportunè modò de nonnullorum cauſis dicimus. Iure verò ſibi vendicat in diſputatione primum locum, dolor, cũ quod egregium ſymptoma eſt, tum etiam quod de illius cauſis eſt controuerſia omnium maxima. Galenus ſiqdem aliquando de ſententia Hippocrat. videtur contendere dolorem ex ſola ſolutione cõtinui fieri, aliquando verò plurium cauſarũ mentionem facit, quæ res efficit, vt in diuerſas opiniones medici diſtributi ſint, aliis dicẽtibus ex ſola ſolutione fieri, aliis ex ſolutione, aut intemperiè, aliis tertium genus cauſæ addentibus, diſtenſionem. Omnes in ſuam opinionem Galenum, etiã inuitum trahunt, & multa hinc inde dicuntur obſcura, adeò, vt omninò inutilis diſputatio ſit, & tenebras offũ dentiũ potius q̃ docentiũ aliqua. Galen⁹ libello De inæquali intempe. poſt multa alia ita inquit, Ex his ergo fortaſſe neq; illud dici durius videatur quod Hippo. alicubi ait. Omnẽ morbũ vlcus eſſe: quippe vlcus vnitatis eſt diuiſio: immodic⁹ verò calor, ac frigus, pximè accedũt, vt vnitatẽ ſoluant: plurimus quidem calor cũ ſegregat, & diuidit ſubſtãtiæ cõtinuitatem: ſummũ verò frigus, tũ cõſtringẽdo tũ intorſus pariter trudendo, quædã exprimit, quædam quaſſat, atqui hũc quiſpiam immodici caloris, ac frigoris terminum ſtatuens: fortaſſe non incommodè ſentiat. Hactenus libello De inæquali intemp. vbi mõſtrat oẽm morbũ eſſe vlcus (eſt ſermo de morbis in tẽperamento, & morbo cõi) quia intẽperies nõ prius eſt morbus, q̃ poſsit diſſoluere cõtinuũ anteà. n. præ paruitate nõ põt facere dolorẽ, quare etiã ſi naturà ſit morbus, magnitudine

agitatur contr. de cauſis doloris.

non

non est. Medic⁹ verò morbum notatu dignę magnitudinis morbū dicit, aliter enim in dogma tempiternæ passionis euidenter incideremus, vt. 1. De tuenda valetudine mōstrat Gale. Quarè apertū est, de illius opinione nunq̄ fieri dolorem, quin fiat solutio cōtinui. Quarto etiam de simpli. medic. facult. cap. 2. fusius docet, calida & frigida tristem sensum efficere, frigida constringendo, calida dissoluendo. Quarè vtraq; continuum soluendo. Sed contra est, ꝙ Gale. libello De inæqua. intēp. dicit, quapropter mirus dixit hippoc. iis quibus alteratur, atq; corrumpitur natura doloris fiūt alteratur aūt atq; corrūpit' cui⁹ q̄ natura, cùm vel calefit, vel frigefit, vel siccescit, vel humescit, vel eius vnitas dissoluitur: inæqualib⁹ quidem intemperiebus calescēdo, vel refrigescēdo potissimum: efficacissimę enim qualitates hæ sunt. Iam verò & humescēdo & arescendo, esuriendo verò, vel sitiēdo deficiente hic humida, illic sicca substantia, vulnerando vero & erodendo, & tendendo, & premēdo, & conuellendo, vnitate ipsa soluenda. Tota hac dictione constat, Gale. non simplicis, sed multiplicis causæ meminisse. 12. etiam Meth. cap. 7. ita dixit. Porro naturalis notitia nos docet vitium id corporis exquo sit doliturum, aut cōtinuitatis solutionem oportere esse, aut alterationem aliquam. Ecce vt diuersas opiniones ipse Gale. videatur excitasse. Qui tamen Galeni sunt nimis studiosi ex sola solutiōe cōtinui fieri contendunt id enim constanter & cum demōnstratione multis in locis videtur dixisse, & alterantia dolorē facere: quoniam cōtinuum dissoluunt. Quarè ita hi censent, ꝓximam causam doloris esse solutionē cōtinui hanc verò aliquando per se aduenire, vt cum scissio fit: aliquando ex magna & violenta alteratione, quæ causa doloris est sed remota. Atque ita explicant Galeni verba sicubi inuenitur dicens: dolor aut ex solutione fit, aut ex alteratione. Quasi diceret, aut ex solutiōe sola, & per se facta: aut ex solutione facta alteratione. Hæc est receptissima opinio apud eos qui se Galeni hac tēpestate iactāt esse discipulos. Auerroes contrà oīnò censet: qui lib. 3, cap. 21. contendit dolorē in tactu ex intemperie fieri perpetuò: neq; enim solutionē continui, cum non sit tactus proprium sensibile (ita loquuntur) quodque per se sentiri possit, posse tactum contristare, sed accedere sensui cuique dolorē ex proprii sensibilis immoderatione, vt, dolent oculi aspectu magni splendoris, & aures acuto sonitu. Verùm ad hæc argumēta paulò infrà: vbi nostram sententiam aperuerimus respondebimus. Auicenna & eius asseclæ vtrāque causam censent posse esse proximam: & dolorem nonnunquā fieri à solutione, nonnunquàm ab intemperie, quæ non minus, quàm solutio potest esse doloris proxima causa. Qui probabilia videntur proferre. Nam in ratione doloris nihil aliud est, quàm vt sit sensus tristis (sensus, inquam, actus, non sensus potentia) cuius contrarium voluptas est, nempe sensus iocundus. Facit autem sensum tristem, quod subitò, & affatim incidit corrumpens naturam, vt contrà iocundum quod subitò & affatim incidit restituens sentientem partem suæ naturæ, & ut mirus dixit Hippocrates dum alterascit, atque corrumpitur natura dolores fiunt. Sed non minùs corrumpitur natura alteratione væhementi quàm solutione. Constat enim natura, non minus temperamento, quàm vnione, igitur si alteratio væhemens subito incidat, excitabit dolorem, etsi non soluat. Alii fieri non posse, vt ita incidat, & non resoluat contendunt, atque proindè dolorem facere. Alii nō has causas modò, sed & distensionem addunt non putantes necesse esse distensionem, quæ dolorem facit continuum dissoluere. Quoniā vt arbitror, sæpe dolorem ex distensione sentiunt, & solutionem non vident. Sed Galenus loco paulò antè citato, quæ tendendo erodendo, aut premendo, aut conuellendo dolorem excitant continuum soluendo, dixit facere. Neque intelligo quid ipsos ab hac sententia Galeni deuiare cogat. Nam cur sit intellectu difficile, atque propterea fide careat quæ distenduntur, solutionem continuitatis pati? Mihi tantum abest, vt sit difficile: vt videatur solutio necessariò consequens distentionem. Sed omnesqui quæstionē hanc disputāt, in eo versantur tantummodò, an fiat aliquando dolor sine solutione continui: an nō possit, nam si non possit sine solutione fieri, statim putant ex cōtinui solutione factum. Quanquàm mihi multū videtur interesse cū solutiōe semp fieri, aut ex solutione. Itaq; nū q̄ fieri dolorem sine solutione Gale. mōstrauit. Nam & quæ alterant subitò & væhementer, necessariò statim soluūt: atq; hunc censet prę enarrato loco de inęq̄li intēperie esse prīmū terminū morbi, & doloris excitādi. Non enim pri⁹ intēperies tāta est, vt dolorē inferat quàm tanta sit vt continuum soluat. Atque hac ratione veré ab Hippocrat. est dictum omnis morbus vlcus est, quia intemperies antequàm vlcus faciat neque morbus est. Iam verò intèperies æqualis, & quæ in habitu iā est

Que pro parte contraria sūt ex Gale.

Quorūdā Gale. studiosorum de doloris causis sententia.

Auerrois sententia

Aui. sen.

Distēsionē alii inter causas doloris addunt.

Decisio contro ex autoris mente.

& neque dolorem, neque vlcus facit, siquis exactè loquatur, neque morbus debet appellari, sed incómoda natura, nó enim est morbꝰ qui pugnet cũ natura, sed in eam dispositionẽ natura cũ morbo conspirauit. Itaq; nunq̃ dolorem fieri sine solutione cótinui dixit Gale. Sed nó semper fieri ex solutiõe cõtinui, vt efficienti causa, immo nunc ab illa, nũc ab intẽperie fieri cõuincit ratio, & illud argumentũ quod à tertia opinione est. Itaque nostra opinio est, quam etiam fuisse Galeni docebo statim, dolorem, vt ab efficienti causa aliquãdo fieri à solutione, aliquãdo ab intẽperie, cæterum semper solutionem esse cum dolore: quoniam intemperies omnis, quæ dolorem facit, continuum soluit necessariò, sed nó proinde solutio per se est doloris causa efficiens: sed ad hunc vsque terminum nullus eorum, qui scripsere medicas quæstiones hanc produxit. Quanquàm Galenus haud dubiè illum attigerat. Quarè tantum abest, vt hi scriptores, qui infiniti penè iam sunt, artem medicam, quam à Galeno acceperant vlteriꝰ produxerint, vtquæ ab illo dicta sunt non assequentes, illam retrocedere coëgerint. Duo decimo libro Meth. cap. 7. ita scriptum est.

Verbagale. autoris decisionis quadrant.

An verò & ipsum vehementer calfieri, aut refrigerari diuisionem aliquam continuitatis efficiat, longiori fortasse disputatione eget: & demonstratum hoc quidem à nobis est in cõmentariis. De simpl. medic. facu. Verùm quid agens quod vehementer calfacit, vel refrigerat vehementer, dolorem inferat, quærere, ad modò ꝓposita minime est necesse, siue enĩ vt substantiæ eorumque in sensum cadunt continuitatem diuidens, siue vt eam confertim alterans, id ad eorum inuentionẽ, quę dolorem leuabunt, indifferens est. Ex hac dictionetria hæc constant de sententia Galeni. Quæ dolorem faciunt calfaciendo aut refrigerandò, continuum soluere. Quippe quod dicit in com. de simpl. medica. facul. fuisse demonstratũ: sed an soluendo continuũ, an tẽperiẽ cõmutando faciant, illũ non definiuisse. Quarè constat tertiò, multũ interesse dolorẽ semper fieri cũ solutione, aut semper ex solutione, vt si quis dicat, tapsiam, si dolorem, facit, continuum soluere, aut solutione dolorem facere. Nos verò recipientes à Galeno, quæ docuit, & addentes quæ ille omisit, ratione ducti illud addimus, alterantia non facere doloré solutione, sed intẽperie. Primò Galenus, vt hic nihil definiuit, ita neq; alibi inuenitur cõtrariꝰ huic sentẽtiæ, quę ꝓbatur hac ratione. Si q̃ res refrigeraret multũ & subitò: tamen continuũ non solueret, dolorẽ faceret. Ergo cũ tefrigerat, & dissoluit, non facit dolorẽ solutione, vt causa efficiẽti: sed vt necessariò cõiuncta. Fieri posit, an nó quod proponim, nihil refert, modo illud non ignoretur, si fieret, futurum, vt & dolor esset. Quod iã demõstro. Subitò, & affatim corrũperet nãm ergo dolorẽ faceret. Aut dicito mihi, cur quæ corrũpũt nãm soluendo cõtinuũ, dolorẽ inferũt, & quæ corrũpũt temperiẽ mutãdo nó inferant: certè des rationẽ probabilem nullã. Prætereà dolor est sensus tristis: sensus efficiens causa est res illi obiecta: obiectũ est sensui quod sentimus ergo quod sentim' facit doloré, nó quod sentiri nó potest. Nã etiã si multa ỳbera homini apoplexia laborãti infligãtur doloré non faciẽt. Sed constat, dũ homo ex calore dolet, calorẽ sentiri: solutionẽ non sentiri: si enim sentiretur, non esset dubitatum à viris sapientibus, fieret necessariò solutio aliqua, an non. Sanè Auicenna & omnes eius assecłæ fieri posse dolorem intemperie, quin fiat solutio, profitẽtur: quod tamen non dicerent si solutio sentiri posset. Nam vt de illorũ doctrina dicã nihil, certè sensus non erant expertes: sed nequè nos ipsi, qui semper continui solutionem fieri dicimus in parte dolẽte, solutionem cognoscimus sensu, sed ratione. Igitur continui solutio non est semper efficiens causa doloris: tamẽ est semper necessariò cõiuncta cum dolore. Illud etiam nos admittimus, fieri posse nonnunquàm, vt alterantia tam vehementer incidant, vt solutionem cõtinui quæ sentiatur faciant, quæ tunc temporis perse dolorem excitabit: aut vt in tam tenellam, vel cute nudatam incidant particulã, vt dolorem diuidendo continuum faciãt, ita frigida vlceribus mordacia sunt: sed tunc nemo non habet, etiam si sit sensus hebetissimi, sensum constrictionis cuiusdam: & compressionis, ex quo sensu huic passioni mordicationis nomen homines dederunt. Veruntamen negamus perpetuò dolorem solutione fieri quoniam neque semper solutio sentitur, cùm dolor fit. Itaque hæc esto regula. Quãdo solutio sentitur, dolor fit à bsolutione: quando non sentitur fit ab intemperie, tamẽ cum solutione. Sed neque illud ex dictis carebit euidentia, cùm intemperies per se est satis magna & ingruẽs subito, & prætereà soluto etiam sentiri potest, duos in eadem particula dolores excitari: quia duo sensus tristes sint, cum sint duo quæ contristent. Si verò intemperies magna sit & subitò ingruẽs, & solutio nõ sẽtiatur, aut solutio sẽtiatur

Ratione probatur intemperiem per se facere dolorem.

Explicatur autoris sentẽtia.

tur ſed intemperies non magna ſit, vnum tantummodò: ſi hoc ſit, ex ſolutiõe: ſi illud, ex intemperie. Neq; quidquam prohibet alterationem non tam vehementem vt perſe notatu dignam inferret ſenſui triſtitiam ſolutionem quæ ſentiatur poſſe facere. Id enim ex patientis diſpotione nonnunquã faciunt medicamẽta in vlceribus mordendo, & ventus in oculis lachrymas exprimendo. Auerrois argumẽta (nondum enim illorum obliti ſumus) phyſicæ cuiuſdam controuerſiæ videntur exigere deciſionem: poſsitne quod ſenſibile communeà philoſophis appellatur ſẽtiri perſe, an nũ quam ſine proprio. Quam philoſophis modo permitto, nihil curans alterutrum dicatur. Nã ſi ſolum ſentitur nihil eſt difficile per ſe cõtriſtare ſenſum: ſed neque etiam ſi cum alio quo proprio, difficile eſt vtrumque accidens ſentiri, & alterum tantum contriſtare: ſi ſcilicet, illud ſolùm corrumpit naturam. Quarè ego non dixerim triſtem ſenſum fieri à proprio ſenſibili cum eſt excellens, ſed à ſenſibili quod corrumpit, ſiue proprium ſit, ſiue commune. Nam quã rationem reddit Auerroës doloris, qui reſoluente fit eſt ridicula. Fit, inquit: ſolutio cum motu: motũ neceſſariò conſequitur in temperies aliqua. Quaſi verò tantam oporteat lationem, quo ſolutio fiat intercedere, vt tantum calorem faciat. Sed illud quod de dolore aliorum ſenſuum à tactu adducebatur ab Auerroë ſolutione eget. Quã tamen Galenus ipſe ſcripſit primo De cauſis ſympt. ea à quibus ſinguli ſenſus immutãtur percurrens, ac dicens, quæ viſum & quæ odoratum immutant guſtatumue, aut auditum, cùm excellentia ſunt dolorem facere ſolutio ne continui: nam amara rodunt adſtringẽtia comptimunt, ſplendida & candida diſgregãt nigerrima congregant: ſonus etiam acur⁹ dirumpit auditus organum, odores ſaporibus ſimiliter ſoluunt. Sed requiret à nobis aliquis nũ hic ſolutio continui cauſa eſt doloris efficiens, non ſolum neceſſariò accedens, ac ſine qua non? Eſt ſane. Cur igitur non eſt talis & in his, quæ alterando dolorem faciunt. Quoniam colores, odores, ſoni, & ſapores non aliter, quãm ſoluendo corrumpũt naturam: ſed alteratio ipſa perſe eſt naturæ corruptio: non minus, quã ſolutio cõtinui. Propterea ipſa ſola perſe contriſtat ſenſum: illa verò non perſe ſed ſolutione. Verũ hæc ex iis quæ paulò ſuperiùs diximus fiunt manifeſta. Sed qm̃ de cauſis doloris tã multa diximus, operæpretiũ fuerit nõnihil etiã de voluptate dicere nequid in hac lucubratione deſideretur. Plato in dialogo De natura: de cauſis doloris & voluptatis ſic ſcripſit. Paſsio violenter, præterque naturam abundè ſimulque nobis illata moleſtia fit: rurſus quæ in naturã abundè ſimulque reuertitur, dulcis, quæ contra fit, contra. Vbi non minus requirit, vt mutatio fiat ſimul & affatim in voluptate, quàm in dolore. Quem Platonis locum tranſtulit Galenus cap. 5. primi lib. De cauſis ſympto. eadem Platonis verba repetens. Ex quib⁹ locis apertè colligitur: Quo celerior ac magis repentina cõmutatio fit, eò voluptatem eſſe maiorem, dummodò ad naturam mutatio fiat. Fiet autem hæc mutatio (ſi modo quæ de dolore diximus nõ exciderunt) aut recuperato temperaméto naturali, aut vnione partium. Sed huic ſentẽtiæ contrarium videtur quod. 12. Meth. capit. 6. ſcripſit Galenus ita dicens. Nunc autem principium hoc quod apud omnes eſt inconfeſſo accipientes neceſſariò affectum doloris eſſe, vel diuiſionem, vel alterationẽ, memoria repetamus ſtatim, ne alterationem quidem eã quæ ſenſim irrepit dolorem inferre animali poſſe: ſed eam mutationem quæ dolore animal ſit affectura, tum confertim factam, tum violentam eſſe neceſſariò. Videtur enim corpora non ſolum cum extra naturam confertim aguntur triſtem mutationem ſentire: ſed etiã in ipſo ad naturã reditu, niſi eum paulatim accipiant dolere. Valeriola ad conciliandum hac i parte Galenũ ſibi ipſi, ad anriperi ſtaſim confugit, eoq; multa non admodum ex reipſa refert, & reſponder obſcurè. Diximꝰ nos in primo huius operis libro. ca. 5. quã ſint abſurda, quæ de ãtiperiſtaſi à philoſophis dicũtur quibus eo loci ſubſcribit Valeriola. Sed propoſitæ modò cõtrouerſiæ facilior eſt & verior diſſolutio. Nã quamquam hic videtur Galenus cõtraria protuliſſe, non fecit: ſed ita eſt intelligendus, repentinam mutationẽ, quæ quia repentina eſt inæqualem conſpicuè facit intemperiem, dolorem facere, etiã ſi verſus naturalem habitum alteratio fiat, ſin minus quò velocior eſt, eò maiorem voluptatem conciliare. Quod verò hic ſit verborum Galeni ſenſus ex eo exemplo, quo vtitur intelliges. Vngues, inquit, perfrigerati ſi admouentur igni repentè, dolent: quãquã quod frigidum eſt verſus diſpoſitionem naturalem mouetur incalefcens, ſed vngues eo tempore propterea dolent, quòd inæqualiter admodum alterantur, & propterea quod fiatus, qui intra perfrigeratos vngues eſt, diſtenditur, & agitatur. Additũ vero eſt admodũ inæqualiter: quia oẽs intemperies, quæ nõ ſũt fac

Soluũtur quæ auerroes obiicebat.

Difficultas ex Galeno verbis

Quod ad Valeriola.

Decidit autor cõtro.

Dubitatio diluitur.

Deuoluptate.

tæ, sunt inæquales, inferentes verò dolorem, illæ tantum, quæ magnam habent inæqualitatem. Itaque colligimus ex contrariis omninò causis affatim ingruentibus dolorem & voluptatem fieri. De quorum vtriusque quantum nostrum institutum ferre potest diximus, nõ enim partes artis medicæ, vt alii scriptores susceepimus pertractandas: sed dirimendas quæstiones medicas.

Caput sextum. An omnis intemperies possit facere dolorem an tantum calida & frigida.

SEd quando monstratum est intemperiem posse per se facere dolorem, vt causam proximam: age deinceps, quæ intemperies sit ea, quæ potest, disputemus. An quatuor omnes primæ qualitates cum immodice fiunt, an nonnullæ illarum possint, nonnulle illarum minùs. Nam Gale. ipse huic controuersiæ antam præstat, qui videtur modò ita dicere, modò aliter. li. De inæqua. intempe. vt superiori cap. retulimus ita scripsit. Quapropter mirus dixit Hippo. iis quib' alteratur, corrumpitur què natura dolores fiunt. Alteratur autem & corrumpitur cuiusquè natura, cùm vel calefit vel frigefit, vel siccescit, vel humescit, vel eã vnitas soluitur. libello Artis medicin. cap. 80 inquit. Dolor autem, quemcunquè obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. Soluitur autẽ cõtinuitas incisione, exesione, fractione, tentione. Alteratur verò substantia à calore, frigore humore, & siccitate. Tamen libro. 1. De symp. caus. capi. 6. ita scripsit. Ab alterantib' inquit naturam, & corrumpentibus, dolores fiunt. Quippe illud Corrumpentibus, celeritatem simul, ac magnitudinem mutationis indicat. Sanè tactui accedunt magnæ mutationes naturæ à frigidi, calidiquè incursione. Preterea ab his, quæ quassandi, secandi, vel distẽdendi, vel exedendi vim habent: quippe humidum & siccum, sine calefactu vel refrigeratione, citra violentiam corpus contingunt. 12 Meth. cap. 7. cũ disputaret exprofesso de doloris causis inter alterationes meminit solum caloris & frigoris: humoris, & siccitatis nulla facta mentione. Videtur itaquè Galenus in duobus locis prioribus ex libro De inæquali intemp. & Arte medicinali asserere dolorem ab omni intemperie posse excitari. Et duobus his vltimis ex lib. De caus. symp. & 12. Meth. ex solis duabus posse fieri, putà calore, & frigore asserere. Sed &. 2. de compos. medicamẽtorum secundum locos. cap. 1. videtur diuersam ab his duabus inducere opinionem. Quo loco ita scripsit. Vehementissimi igitur capitis dolores (erat illic sermo de dolore capitis) fiũt iuxta calorem & frigus, maximè cum hæc inę qualia contingant: moderati verò iuxta siccitatem, humidas vero intemperies nullus consequitur dolor. Vides vt tres intẽperies dicat dolorem facere, putà, calorem frigus: & siccitatem: vnicam non posse, putà humorem. Paulus lib. 3. cap. 4. ita scripsit vehementissimi igitur capitis dolores à qualitatibus agenti qus fiunt, maximè vero calida, qui verò aridi tatem sequntur, non tantã habent vehemẽtiam. Humida verò qualitas omni, quantum in se est, dolore vacat, nisi cum calore aut frigore, aut humorum plenitudine cõiuncta sit. Quæ sententia, quantum ego intelligo, desũpta est ex duobus Galeni locis eorum, quæ adduximus, quasi in vnam sententiam copulatis. Ex primo de caus. symp. &. 2. de compos. pharmac. In hac controuersia distinguendũ ante omnia est quod proximo capite satis explicuimus, qualitatem aliquam posse dolorẽ generare per se quatenus temperiem mutantem: aut ex accidenti, quatenus distendentẽ, conuellentem, aut vtcunque aliter diuidentem. Prætereà animaduertendum intemperiem posse esse aut solam, aut cum succo aliquo Ita constituta controuersia & his notatis, scire licet, quosdam citra distinctiones has dicere omnes intemperies posse dolorem facere, idque apertè scriptum esse & in Art. medicinali. & lib. de inæqua. in tẽpe. tamen humorẽ aut siccitatem obscurè: atquè harum obscurissimè humorem: calorem tantum & frigus dolores posse facere manifestè. Huic sententiæ videtur astipulari hæc Gale. vba ex. 12. Meth. φαίνεται δὲ ἐναργῶς ταῦτα μόνα τῶν πλησιαζόντων ἡμῖν ὀδυνῶντα. Cõstat vero illud ἐναργῶς idem esse ac manifestè. Exqua dictione occasione sumpta dixerint, hæc dolorem facere manifestè, illa non manifestè. Sed tamen quanq; reliqua non adeò discrepent: tamen Gale. humorem dolorem aliquem excitare negauit: & negauit humorem, & siccitatem posse affatim ingruere: quo semel negato non amplius dubium est vacare dolore. Quarè mihi videtur in hac quæstione probabilissimè loqui Leonhartus Fuchsius in com. librorum de symp. to. caus. dicens calorem & frigus posse facere dolorem, etiam sine materia & per se quia sũt qualitates, quę per se possunt repentè corrũpere naturã: siccitatem posse facere dolorem, nu-

agitatur contr.

Quæ pro parte cõtraria sint.

Diuersã a dictis duabus videtur Gal. inducere opinionem.

In contr. hac quid distinguẽdum.

quorũdã sententia reprobatur.

Laudatur sñia Fuchsii.

Digitized by Google

nudam quidem illam (nuda vocatur intemperies quæ est sine quopiã succo) sed non per se, neque acerbum dolorem: vt siccitas cũ ad conuulsionem trahit partem, nuda quidẽ dolorem facit, id tamen non perse, sed per tensionem: humorem nudum neque perse, neque ex accidenti dolorem inferre: Sed vnicũ tantum modum dolorem generandi humori superesse, quo nulla qualitas carere potest, puta cùm coniungitur cum succo humido tãtùm, aut humido cũ calore, aut frigore. Quẽ modum constat omninò esse ex accidenti. Nulla enim actio ita attribuitur qualitati, sed humoris copiæ. In hanc sententiam videntur cõuenire, omnia autorum loca. Nam vbi Galenus dicit omnes has qualitates alterare, aut corrumpere: nihil huic sententiæ est aduersũ: alterant enim humidum, & siccum, corpus, sed quia paulatim id faciunt, dolores non inferunt perse, si cubi omnes has qualitates dolores facere dicit, de intemperie cum affluente succo interpretatur. Vbi tres qualitates dolorem facere asserit, de nudis dicit disputare, siue dolorem faciant perse siue ex accidenti. Vbi duas dolorẽ p se posse facere negat, nudas & perse intelligit. Illud enim quòd ad humidum & siccum alteratur, sola hac ratione nõ videtur dolere, nisi simul incalesc̃at aut refrigeretur. Nam si duas simul intemperies patitur corpus quodpiã dolere potest ratione scilicet qualitatis efficacis. Neque quidquam aliud significare dicet Galenum. 1. de causis symp to. cap. 6. dicentem. Quippe humidũ & siccum, si absint calefactio, & refrigeratio, citra violentiam corpus attingunt, acsi diceret causa humida & sicca non potest dolorem facere nisi eadem sit calorem, aut frigus inducens. Neque aliud quidquam significauerit Paul⁹ loco citato. Quanquàm verba illa Pauli magis exposita sunt calumniis, quia de qualitate loquutus est, quasi ipse humor societate caloris, generandi calorem vim cõparet. Sed quãquam dictio non sit valdè artificiosa, admitte reposest interpretationem quam diximus. Ac modò nihilominùs non grauabimur repetere. Humor nisi cum calore, aut frigore coniunctus sit, nullum dolorem facit, idest, membrum quod humescit, non dolet nisi idem incalesc̃at, aut refrigeretur. Sed quorsum Galenus monet humidum & siccum non repentè ingruere, nisi cũ calore, aut frigore, sit: & Paulus humorem nullum dolorem facere, nisi sit cum calore aut frigore: si nihilominùs, et si cũ calore, aut frigore talis qualitas sit perse neq; dolorẽ facit, neq; augeti saltem humor nõ auxerit dolorem ex calore prouenientem, sed potius illum demulcebit. An vt illum tantũ significarent: Etsi membrum ex humore, aut siccitate non doleat, posse tamen membrum humescens, aut arescens dolere. Videtur itaquè hæc enarratio Galeni & Pauli sermonibus valdè consentanea. Deest tamen adhuc, quanq̃ reliqua omnia dicũtur eruditè, aliquid quod fuchsius non videtur assequutus, quod cum dixerimus nihil hac in parte desiderabitur. Præter dicta habet siccitas aliud qddã, quo humor caret. q.s. est cũ siccitas nuda põt esse causa doloris perse, quia est cùm possit repentè ingruere, vt cum siccitas ab vrente calore generatur, fitque tunc sensus vstionis, quem tymproma compositum esse dico ex sensu caloris & siccitatis. Sed hoc accidere non potest siccitati, cum à siccitate generatur, Nam siccitas lentæ est actionis. Ex inustione vero dicto citius videmus membrum quodpiã arescere: non tamen perinde in humore fieri inuenias. Hic enim neque cum ab humore fit perse, neque cum à qualitate alia ex accidenti fieri potest repentè: non siquidem, vt calor vrens repẽtè deficcat, ita frigꝰ ingẽs repẽtè humectat. Collegimus ergo iam modum alium, quo siccitas nuda & perse dolorem facit. Constat tamen id non posse facere solam, sed cum calore vrente coniunctam, atque hoc rursus modo discrepat ab humore siccitas in generatiõe doloris. Neque verò est quod putes cum dolorem non fieri à siccitate perse, quanquàm ea à calore ex accidẽti fiat, nam innumeræ actiones per se prodeunt à rebus ex accidenti genitis. Immo verò indifferẽs est modus quo res quæpiam genita sit, vt suæ actiões sint per se, aut ex accidenti. Nam calor qui motũ genitus est ex accidenti, perse calfacit. Ita siccitas quæ ex accidẽti est facta à calore, perse est doloris causa. Ergo rursus hunc sermonem, resumentes, ita statuimus: calorem, & frigus posse doloris esse causas nudas & perse, & solas: siccitatem nudam & solam (sine alia in quam intemperie) sed non per se, id quod fit inconuulsione, est vero hic dolor moderatior: aut nudam & perse, sed non solam, vt fit in vstione: humorem nulla alia ratione facere, quàm cum influente succo. Sed de hac cõtrouersia hæc sũt satis. Nam si quisquam volet aliquid calumniari, hic satis certò scio nihil quidquã poterit accusare, præterquàm phrasis alicuius aut dictionis proprietatem: quam tamen nequè ipsam inueniet, si modò, quæ diximus assequitur, adeò duram, aut difficilem: quod si foret, tamen melius est antiquorũ sententias

addit autor quod deerat Fuchsii sententiæ.

In summã totus sermo colligitur.

Dubitatio dilui tur.

interpretari blandiùs, quam illos tractare acerbiùs, nisi tibi vis hac ratione cõparare gloriam, quod video hodie facere quosdam nebulones.

Caput septimum. De causis famis & sitis.

FAmes & sitis proprio indigent capite, etsi dolores quidam sint, sunt enim duo insignia symptomata. Videndum ergo primo est, nomen famis cui reddatur, video enim nomen hoc multipliciter vsurpari apud Hippoc. & Gale, nã vbi Hippoc. dixit, Vbi fames laborandum non est, Galenus nomen famis depenuria, aut defectu alimenti dici vult, nõ de ea, quam plerunquè famem appellamus. libello de inæquali intemperie famem & sitim inter dolorũ species refert libr. de vsu parti. cap. 8. in ore, inquit, ventris sensus est defectꝰ eorum quibus nutritur animal, quem appellant famen. Itaque in his duobus locis famẽ dicit esse sensum tristem defectus. Tamen libro. 1. de caus. symp. referens causas famis, inquit famẽ esse appetentiã, quæ sensũ illũ defectus consequitur. Quanquàm nequè hoc videtur docere Gale. eo libro admodùm constãter. Nam paulò superiùs dixerat. Ipse sensus fuctus est fames. Sed mea (ne inanem quæstionem vlteriùs promoueam) nihil refert modò res intelligatur, siue sensui defectus detur nomen famis: siue appetentiæ, quæ ex illo sensu fit. Sed certum est dicere famem cõsistere in ambobus putà in sensu fuctus, aut defectus, & appetentia repletionis, quæ necessariò sensui illi adiuncta est. Iam verò illud, quod quidam disputant. An appetentia, quę per famẽ fit, sit ad fugiendum dolorem an ad potiendũ alimento, superat omnem diligentiam. Nam perindè mihi videtur acsi quæras, appetat ne aqua quæ præter naturam caler reductionem vt sit frigida, an ne calida fit. Quam quæstionem illis do, quibus ea est digna, iis scilicet, q eam disputant, & nihil maioris momenti vnquàm docent. Nobis interim animaduertendum est, famem omnem, & sitim esse dolorẽ tamen non semper esse symptomata, sed cũ naturæ modum non excedunt, esse secundũ naturã. Fiunt enĩ hæc duo tũc maximè ex certis periodis, cum animal benè valet, & cedũt ambo in maximam vtilitatem animantis: & præterea fiunt ambo citra omnem morbum, quod symptomatis non posse cõtingere paulo superiùs aduersus sophistas demonstrauimus. Adde horum defectum esse symptoma in quo genere sunt duplicia. Integer defectꝰ famis & sitis, & diminutio alterutrius. Quo manifestius constat ipsa non esse symptomata, siquidem ipsorum defectus ex malo est. Itaque iam hinc colligimus, non omnem dolorẽ esse symptoma. Sed qm̃ notitia causarũ famis & sitis, quæ sunt symptomata ex naturalis causis pendet, age de his tantillum dicamus, ac primo loco de causis naturalis famis. Hanc dicit Galenus. 1. de caus. sympt. fieri inanitione venarum, quæ ex ea resolutione, quæ hominibus perpetuò accidit, fit, appetentiam naturalem faciente, qua venæ ex ventriculo fugunt, huncque fuctum sentiente ventriculo, & proindè apperente cibos. Itaquè quinq; hæc inquit symptomata ordine sese consequi defectum inuenis, appetentiam naturalem, fuctum, sensum fuctus, appetentiam animalem. Sed his videtur aduersum quod lib. 3. de facult. natural. cap. 13. docetur à Gal. Ventriculũ postquàm cõpleuit cõcoctionem primã conuerti ad appositionem: atque interim dũ hęc agitur, hepar sanguinem generare: completa appositione conuerti ad assimilationẽ quæ dum agitur in hepate, reliqua mẽbra apponere: cum vero membra iam nutriuntur, ventriculum omnia confeciſſe, atque hoc tẽpore nisi cibi assumantur resumere illum ex hepate & venis, aut si id denegetur, trahere aliorum membrorum recrementa. Hęc non videntur constare cum prioribus. Nam si ventriculus est, qui primò exinanitur, & membra externa omnium tardissimè: quomodo membra appetunt prius, quam venter esuriat, potissimum si secundum naturam habeat? Nam illud tempus est, quo esurimus naturaliter, quo primum venter vacuus est cibo, & perfecit refectionem priorem, sed id fit antequãvenæ exhauriantur, ergo ante illarum inanitionem fit fames. Sed ne hæc nos discrucient cõsiderandum est, ventriculum duas habere refectiones, aliam ex chylo, quem apponit suis tunicis, aliam ex sanguine, quem deportãt venæ, quæ per illius tunicas distributæ sunt. Prior illa refectio completur antequàm pri? pabulum in membris consumptum est, tamẽ hanc vt completa est excipit secunda alia, quę eodem tempore fit, quo reliqua membra nutriuntur sanguine, & eodem tempore perficitur, proindè venter non anteà esurit, quã mẽbra omnia nutrita sunt: non enim antea deficitur interno pabulo. Adde his, ventriculum non tam paruam chyli portionem sibi reseruare, vt statim ac nutritus est deficcetur, sed ma-

De causis naturalis famis.

Obiectio diluitur

In quo cõsistat fames.

Fames omnis & sitis dolores sunt nõ tamẽ semp symptomata.

madidus est satis multo succo, vsque dum suctu desiccatur, eòque ante tertiam concoctionem fames non venit. Vt vel hinc constet, falsò Leonhartum fuchsium dicere (quod tetigimꝰ in primo libro, & modo res ipsa fert vt declaremus) ventriculum priùs esurire naturaliter, quàm portio melancholiæ à liene in illũ reiiciatur, eòque illius vsum esse non posse excitationem famis naturalis. Quod in hoc loco disputandum foret, nisi in illo copiosiùs dixissemus, quàm vt modò repeti debeat à nobis precipuè, quibus institutũ est, de nulla re pluries dicere. Rediitaque rursus hinc, quicũque controuersias has legis, in quæstionem. 29. primi libri. Illo enim loco monstratum est quòd modò ad dicenda assumimus, non tantũ esse famis naturalis causam, quã modò diximus, sed præter eam aliam, influxionem. s. quotidianam melancholiæ. His itaque statutis causas præcipuas famis recensere, nihil est difficile. Nam symptomata in læsione huius appetentiæ, quæ sensui defectus cõiuncta est sunt, aut in defectu [illegible] in depravatione: ĩ defectu duo: quia aut integer defectꝰ est, aut nõ integer: in depravatiõe totidem, quia aut plꝰ satis appetimus, aut alienas qualitates. Illud appellatur canina fames: hoc pica. Ex canina fame, cum eatenus procedit, vt iam ex intemperie ventriculi sensus corrumpatur, & cum eo appetentia, aucta tamen indigentia vehemẽter: fit ille affectus, quem Galenꝰ appellat βουλιμίαν. habes diffinitionem huius morbi. 2. apho. com. 21. Ergo defectus aut diminutio huius appetentię fient ablatis, aut diminutis causis appetentiæ. Hæ sunt suctus & sensus oris ventriculi, & influxus ille melancholiæ. Tollitur, aut minuitur sensus in ore ventriculi, ex quauis intemperie, quæ plurimum crescit, quanquàm inter omnes intemperies, quæ omnium citissimè tollit famem est calida, qa hæc præterquam quòd, vt aliæ, obest sensui, laxat: omnium tardissimè frigida. Hæc enim interim dum sensum non tollit, famen auget. Cessat suctus cum aliqua de causa non fit corporis resolutio. Prohibetur influxus melancholiæ, cum obstruitur via quæ est à liene in ventriculum. Iam verò canina fames, cum sit fames supra naturalem mensuram aucta, fiet auctis causis famis nãlis, has diximꝰ esse duas, resolutionẽ, quę suctũ facit & succũ acidũ. Ergo habebit hæc fames causas duas, venarũ suctum nimium, & nimiam redundantiam acicidi succi, & frigidiin ore ventriculi. Per famẽ hanc, cum fit ex prima causa, venæ rapiunt alimentum è ventriculo antequam coquatur, & distrahunt importunè, nihil in ventriculo consistere permittentes, atque ita perpetuò esuriunt. Sed hic fortasse rursus, non oblitus eorũ, quæ paulò anteà diximꝰ, argumenteris hęc eadẽ euentura per famẽ nãlẽ, si ea fit quo tempore diximus, cum scilicet venæ iam refectæ sunt, & propter resolutionẽ sugunt: cõuersæ in ventriculum. Nam si antequàm cibꝰ assumptus est, venę sugunt, ergo & nuperrimè assumptum adse allicient. Nã aliter, quid facient interim dum coquitur in ventre cibꝰ: Nunquid expectabunt, cessantes interim? at id non licet membris naturalibus. Animaduertendum est, hoc differre eum suctum, qui famem naturalem facit ab eo, qui maiorem, quòd ille incipit fieri cum nõdũ est facta multa resolutio, sed cum adhuc supereſt alimenti aliquid, ad quod interim conuertantur: hic cum væhemens est circa omnes venas inanitio, & circa omnia membra resolutio. Nã mẽbra laxa nõ retinent, & à debilibus membris & non retinentibus, sed dimittentibus potiꝰ ea quę habẽ, reliqua membra rapiunt, etiam si nondum indigeant extremè. Ita dum concoctio in membris fit, cum nondum est integrè facta, neque ea resoluta sunt, incipiunt trahere ex ventriculo, quia ille laxus est, & dimittit tamen cum deinde per famem corrugatur, retinet, quin & reposcit à venis quod dimisserat ille vero tunc conuertuntur ad reliquum qđ habẽt alimenti, & eo fruuntur, vsque dũ accipiunt nouum. Adde conficere interim membra recrementa, sique habẽt coctilia, reliqua attenuare, & vacuare. Hoc enim commodiꝰ erat animanti, quàm vt perpetua repetitione continenter alimentũ ingereretur, ita multorũ morborũ occasio futurũ. Ex alia occasiõe cũ fit fames, fieri potest ex pituita acida, & ex melancholico succo redundante in ore ventriculi. Quin ex quocunque humore frigido, etsi acidus non sit, si facit diarrhœam (ita vocant eam affectionem perquam nihil retinetur in ventre, sed talia euacuantur, qualia ingesta sunt) tunc enim laborat ventriculus intemperie frigida & assiduo defectu. Symptoma aliud, quod vocant picam, fit ex redundã tia prauorum humorum, similia appetẽte vẽtriculo his, quæ interiùs habet. Sed argumentetur hoc loco aliquis non sine multa probabilitate fermonis, hac ipsa ratiõe oportere vẽtriculum illa ipsa auersari, quæ appetit, quod talia interiùs haberet. Nam dicente Gale. lib. art. medici. cap. 63. intemperies naturales vẽtriculi appetunt similia sibi. Quę verò sunt præter naturam appetunt contraria. Sũt hæc

illius

In fame quæ symptomata et quæ eo rũ causæ

Obiectio diluitur.

De causis caninæ famis.

De pica contro.

Digitized by Google

illius verba. Intemperies quidem ventriculi, quæ morbi ratione fiunt hoc differunt ab iis, quæ naturales existunt, quod contraria, non aut similia appetunt, quemadmodum naturales. Hæc Gale. Sed ipsa ratio missa illius autoritate videtur hanc sententiam confirmare. Nam si non sumus obliti eorum, que paulò ante diximus de causis doloris, & voluptatis illa appetet ventriculus, quibus delectabitur & illa auersabitur quibus dolebit: delectabitur his, quibus trahetur ad suam naturam, dolebit iis, quibus auertetur à sua natura: sed tẽperies naturalis contrariis trahetur extra suã naturam non naturalis cõtrariis trahetur ad naturam: ergo temperies naturalis contrariis dolebit, non naturalis contrariis delectabitur. Nimirum quod naturale est exposcit cõseruationem, quod præter naturam medelam. Si igitur hęc ita habent, cum humores praui in ventriculo præter naturam redũdẽt, ad contrariorum appetentiam prouocabunt non ad similium. Sunt qui respondeant, intẽperiem illam per quam alienæ qualitates appetuntur, factam iam esse, & propterea allicere vt naturalem in similium appetentiam. Itaque hic quod ad quæstionem, quam obiter modò disputamus, attinet, dicũt: naturalem intemperiem appetere similia, eã quæ est præter naturam, si facta est, appetere vt naturalẽ si verò fit adhuc appetere contraria. Quod verò attinet ad argumentum respondent vt diximus eam intemperiem quæ in picam deducit, esse iam factam. Cæterum solutio hæc mihi non placet quandoquidem assumit rem planè falsam. Appetunt enim magna ex parte grauidæ absurda edulia à prĩcipio conceptionis vsque ad tertium mensem, cætera transigunt sine corrupto appetitu, quorũ neutrum fieret: si modò factã esset ex intemperie, neque enim tam cito fieret post conceptum, neque tam cito tolleretur postquam esset facta. Ergo his missis videtur dicendum, dispositionem omnem naturalem corporis similia appetere, nam & conseruationem appetit: pręter naturam, dissimilia, quia hæc curationem indicat: cæterum hæc intelligi de intẽperiebus. quę sine succi redundantia sunt, nã quæ sunt cum succi rèdundantia, cum succi admodum imbibiti sunt in tunicas ventriculi, potiùs appetunt succis ipsis, quibus madent similia, etiam si illi præter naturam congesti sint. Huius rei hæc est causa. Humor qui totas tunicas iã penetrat, quantũuis noxi⁹ sit, molestiam nõ infert, non enim id, quod alterauit & quietũ est iã, ĩfert molestiã, sed id ꝙ alteratdenuo, succus ergo qui aduenit similis ei, qui totam antea tunicam imbuebat perindè afficit, ac si non aduenirет denuo, sed in ipsa tunica multò ante esset, eòque molestiam non infert. Qui vero illi dissimilis aduenit, mouet contrarii gratia linguam variè, agitatque, quietum prius succum, ac propterea dolorem facit, quem sua sponte refugit natura. Nam scire licet, cum eadem tunica sit linguæ & palati & omnium partium oris, quæ est & ventriculi interna tunica, eodem modo plerunque affectam esse linguam, quo & os ventriculi. Igitur hæc hac ratione contingunt. Neque verò cuiquam videri debet dubium (vt interim huic quoque argumento respondeamus) intemperies naturales ad similium appetentiam allicere, eò quòd biliosi magna ex parte videantur oleribus, & frigidis aliis eduliis delectari, quæ pituitosi frequẽter reformidant. Hæc, n. eò fiunt, q ꝺ vt Gale. dixit, ca. 63. artis medicinalis, calid⁹ calidorum longo vsu, & frigidus frigidorum magis offenditur quanquàm primum ocursum frigidorum frigidus, & calidorum calidus iocũdius excipit, eòque cum biliosi à calidorum longiori vsu sęlędi multò antè experti sint, contrariis eligũt vti, pituitosi eadem ratione. Adde his intemperies has extremi lapsus, potissimũ quæ qualitatum efficacium cuiusmodi calor & frigus sunt, raro intra gradum naturalem consistere, sed leuissimis ex causis calidos incalescere frigidos refrigerari præter naturam, cumque tale quidquam sunt perpessi, appetere eos medicamenta, & non alimenta. Verum de fame naturali, & præter naturam & eius causis hęc sint dicta. Quibus & quæ de siti dici possunt proportione respondent. Sitis est appetentia potus, vt fames est appetentia cibi. Sed de ei⁹ causis videtur esse cõtrouersia. Libello de inæquali intemperie differens de causis dolorum qui per famen & sitim contingunt inquit Galenus. Sitiendo vero, & esuriendo deficiente illic humida, hic sicca substantia. Quo loco reprehenditur à quodam neoterico Hieremia nomine qd⁹ sitim ex defectu humide substantiæ fieri dixerit, ac non potiùs ex intemperie calida, aut sicca, aut calida & sicca vt. 1. de caus. sympt. cap. 7. scripsit dicens. At salsa & biliosa cacochymia vẽtrem mordente potio magis, quàm cibus appetitur, preterquam enim quod calefiat, sicceturque ventriculus, quæ vtiq; sitis causa est. Primo etiam de simpli. medica. facultate, cap. 32. quippecum & sitis duplici ratione proueniat, partim humoris inopia, partim caloris copia. Censet itaq; Hie-

quorũdã decisio.

Autoris sẽtentia.

Dubium soluitur.

De sitis causis cõtro.

Hieremiæ sententia.

Hieremias Galenum loco citato ex lib. de inę qua. intemp. ſequutum eſſe opinionem antiquorum, in aliis vero locis propriam, argumẽtatur, quæ, ſi ſitis ex defectu ſubſtãtię humidæ fieret, & fames ex defectu ſiccę, neceſſe, eſſevt ſitis famem perpetuò antecederet, Siquidem ſubſtantia humida citius conſumitur, quã ſicca, contrarium verò fieri ſemper videmus in his, quorum corpora benè habent, fames ſcilicet ante ſitim, vrget. Hoc argumentum illũ vincit, quod tamen apponenſem non vicerat qui differe. 118. illud ſibi obiiciens reſponderat, facilius diſſolui humidam ſubſtãtiam quã ſiccam, tamen eſſe illius multò plus, vſque adeo vt poſsit prius deficere, quæ ſolutu difficilior eſt, tamen pauca, quam quæ facilior, ſed multa. Mihi neuter videtur mentem Galeni aſſequutus. Nam potus ad nullius ſubſtãtiæ corporeæ reparationem eſt, niſi id ex accidenti contingat, eò quod eadem ſubſtantia ſit cibus & potus, cuiuſmodi eſt vinum. Alimẽtum vt tale eſt nutrit, potus vt dictũ eſt à Galeno, 4. de vſu partium de ſententia Hippoc. libello de alimento, eſt vehiculum alimenti. Itaque, vt cibus eſt ad nutritionem neceſſarius, ita potus ad diſtributionem. Siquid eſt & cibus, & potus, vtrunque præſtat. Præter hęc præſtat vſum alium eximium potus ventriculo, bonam, & facilem concoctionem. Nam cũ multæ ſint cõcoctionum ſpecies, quæ alibi dicẽtur opportuniùs, quàm in hoc loco, ea quæ agitur in ventriculo eſt ſimilis elixationi, proinde non rectè, & vt oportet, fit, niſi in vẽtriculo ſit humor, neque is exiguus vt antur enĩ ſine hoc potiùs cibi, quàm vt coquantur. Hoc præſtat potus vẽtriculo. Ex his ergo haud eſt intellectu difficile, quando excitetur naturalis ſitis. Nam ſuccus hic, qui potu hauritur, it (qđ ex Gal. in. 3. huiꝰ opis libro mõſtrauimꝰ) partim in renes, partim in venas toriꝰ corporis. Illa pars mĩgitur, hæc exudatur. Venæ idigent ſucci ſero ſimilis illa portione quam habent, tum ad penetrationem ſanguinis è maioribꝰ ĩ minores venas, tum ad etiã earũdẽ venarum attemperationem. Afficiuntur enim intemperie væhementi cùm continẽt ſuccos ſynceriores. Dicti humoris đfectu fit ſitis, nõ reſolutione partium in corpore humidarum Nam omnis reſolutio partium corporis famẽ facit: omnis enim cibo reparatur, ergo cũ multus humor eſt exudatus, aut occulta expiratione reſolutus, venæ trahunt ex ventriculo ſero ſimilem humorem, ille aridior hac tractione factus & calidior, quia ab iis humectabatur, & attemperabatur in calore, appetit potum. Hanc tractionem væhementem potus ex ventriculo, licet tibi videre euidenter, conſideranti, quam celeriter aqua cum væhementi ſiti ab exercitato homine in æſtate potiſsimùm bibita, exudet. Fit ꝓtereà nõ ſine cauſa ſitis naturalis (quanuis anteà nulla eſſet) ex aſſumptione cibi, eius potiſsimum, qui ſolidior ſubſtantia ſit. Hic enim imbibit humorem & hac ratione deſiccat ventriculum, ac calfacit. Prætereà ventriculus incipiens agere in cibũ ſine humoris neceſſària copia, facit affectũ ſimilem vſtioni, qui ſitim vrgentem excitat. Experieris hęc manifeſtè ſi aliquanto tempore ingeſta cibi conſueta quantitate, à potu abſtinueris. Videsergo, vt deficiẽte humida ſubſtantia ſitis fiat, & ex calore ac ſiccitate, quæ defectus humidæ ſubſtantiæ facit. Eſtque hęc ſpecies ſitis naturalis, niſi quantitate fiat prę=ter naturam. Nam vt diximus defectum alimenti, & ſuctum ſiccioris ſubſtantiæ, cibi ſcilicet, famem naturalem facere: nimium tamẽ defectum famem eam quam caninam dicimꝰ Ita ſcire licet defectum ſubſtantiæ humidæ, puta potus, & illius ſuctum ſitim facere naturalem, nimium tamen facere ſitim aliam ꝓportione caninæ famiꝰ reſpondentem. Hanc licet videre in diabete. Sed vt fames nimia, ex cauſa frigida fit, aut ex redundantia humoris acidi, ita nimia ſitis ſit ex intemperie calida & ſicca, aut ex redundantia humoris ſalſi. Illud euenit per febres ardentes, hoc per hydropẽ aſcitem. Ex his manifeſtum fit, meritò homines eſurire priuſquàm ſitiant, fame ſcilicet & ſiti naturali. Prius enim fit indigentia cibi q̃ vehiculi. Tamen nonunquàm ſitiunt homines præter naturam, antequã eſuriant. Quod fit in iis hominibus, quibus os vẽtriculi nimis eſt calidum hi enim quanquàm indigeant cibo, prohibente id calore, non eſurjunt, & quã q̃ cibum non ingeſſerint, ex intemperie deſiccante ſitiunt: qui ſtatim vt biberunt, attemperato ore ventriculi, incipiunt eſurire. Sed de famis & ſitis cauſis ſatis fuerit hæc dixiſſe, ſi modò tantillum addiderimus, vt, conſequentiæ eorũque dicuntur, ſtudioſos ſemper admoneamus. Quandoquidem dictum paulò antè eſt famem & ſitim dolores quoſdam eſſe & paulò ſuperiùs monſtratum eſt, dolores omnes fieri ex ſolutione continui aut intemperie, & neque eos, qui ex intemperie fiunt, fieri poſſe ſine ſolutione. Oportet ergo & famẽ & ſitim fieri ex ſolutione, vel ſaltem cum ſolutione. Sed ex qua queſo ſolutione fiunt? ſũt enim ambæ paſsiones penuriæ ſenſus, altera cibi, altera potus: tamen penuria neque ſolutio

Autoris ſententia.

Quando excitetur naturalis ſitis

Indiabetę ſitis ꝑter naturam caninæ famiꝰ reſpõdẽs.

rio continui est, neque accidens quod tactu p cipiatur: respondendum, famem esse sensum suctus & cōpressionis, aut contractionis, aut vt cumque aliter lubet appellare, perse, defectus, per accidens. Nam cum defectus priuatio sit quædam, nō videtur posse perse instrumētum sensus alterare: Compressionem tamen aut contractionem diximus in iis esse, quæ soluendo inferunt dolorem. Iam verò calorem & siccitatem, ex quibus sitim oriri diximus, nihil est difficile dolorem perse facere (id enim etiam antea monstratum est) neque interim continuum in ventriculo soluere, qd' in aliis omnibus mēbris solent facere, miri qd quàm habet. Quare tempestiuum iam est capiti huic dare finem.

Caput octauum. De ira & an possit aliquem interimere.

Quid sit ira.

IRa est feruor sanguinis in corde, motus timori contrarius, dicentibus, Aristotele septima sectione proble. 17. & Gale. li. De causis morborum primo. Nam quanquàm ab Aristotele rhetoricorum secundo capi. secūdo dictū sit. Ira est appetentia vltionis cū dolore propter apparentem immeritò contemptum tamen declarante Galeno secundo de sanitate tuenda, accidens quoddam iræ est, non ei' essentia vltionis appetentia. Quod patet verum esse cum & in odio etiam hæc appetentia sit. alii omnes animi motus, quemadmodū cum væhementes sunt, corpus extra naturā alterant, ita cùm eorum vehementia plurimū crescit, possunt repētè hominem interimere. Sola ira videtur ab Hippocrate & Galeno excepta, vt ex qua homini non possit mors accidere. Quanquàm neque id est tam perspicuū vt citra controuersiam transigendum sit. Libro secundo de causis symptomatum ita scripsit Galenus, Ab ira nemo interiit: vt pote neque calore perfrigerato, neque robore soluto Si igitur ab ira roburvirtutis non soluitur, non potest quantumuis increscat, esse lethalis. Quarto de causis pulsuum capit. primo iræ pulsum væhementē esse dicit. Que pulsus differentia non potest comparari nisi robore aucto, aut aucta contentione, & robore non soluto. Prætereà ira contrahit viscera in seipsa, & in cor & caput trahit sanguinem & spiritum. Vt docet Hippoc. 6. epide. commen. quinto his verbis. Excandescentia attrahit & cor & pulmonem in seipsa, & in caput calidum & humidum. Galenus in comment. asserit caloris vitalis debilitati iram remedio esse. Hippoc. rursus. 2. epide. Danda (inquit) est opera, vt ira excitetur, & caloris & succi recuperandi gratia. Igitur potiùs auget robur, quàm debilitet. Sed ex natura rei est magnū argumentum. Nam ira neque est motus spirituum ad interna, neq; ad externa, sed feruor circa cor. Non est ergo ꝙ debilitet. Sed contrà videtur esse quòd Galenus. 12. methodi capi. 5. ita habet. Tristitiæ verò & anxietates & iræ eo modo lædunt quo multæ vigiliæ, qd' vires resoluūt. Et rursus paucis interpositis inquit. In omnibus eiusmodi symptomatis manifestè videntur ęgrotantes tum animo linquitū viribus resolutis esse. Ergo hoc in loco iram, non minùs quàm tristitiam & vigilias fortes, vires resoluere dicit. Quare non minus quā illa, videtur posse īterimere. Nā si natura sua uires soluit, quò maior erit, eò soluet pl', quare aliquando poterit vsque adeò increscere, vt mortem afferat repentinam. Nōnulli huic Galeni loco, qui nuper citatis apertè contrarius esse videtur, ita respondent: iram cui' hic fit mentio, non esse eam, quæ propriè ira nūcupatur, sed tædiū, aut affectum aliquem iræ similem. Cæterum hi videntur respōdere nulla probabili ratiōe permoti. Nam eodē noīe vsus est. 12. meth. & 2. de causis sympto. illic enim est ὀνθυμοὶ δ' οὗτις. hic. εὐμόθεις. Quare aliter ego responderim: irā quidē, si sola consisteret, suo motu potiùs virtutem excitaturā, quam extincturam: calore tamen posse nocere, etiam si sola consisteret, siccando vigiliarum more. Calfacit enim væhementer. ac ꝓinde. 6. epid. citato loco, in calidis naturis & affectibus, præcipit iram deuitare. Quoniam verò rarissimè aut nunquàm sola consistit ira, sed cum aliquo metu ꝑmiscetur, cōtrariis motibus calore & spiritu agitatis lædere potest, & animi deliquiū facere quēadmodū dicebatur. 11. methodi: veruntamen qm̄ contrarii motus sibi quodammodò resistunt, fit vt lęsio non eatenus procedat, vt mortem faciat vt gaudium & timor quemadmodum dicebatur. 2. de causis sympto. quo loco nō est vertendum, vt vertit linacer, neque robore soluto, sed neque tono soluto. Habetur enim grece μήτε τοῦ τόνου λυομένου. Nam ira neque impetus ad interna, neque ad externa est, sed veluti tonus. Quare iram interficere posse repētè ac perse, nullo alio prius affectu præter naturam genito, nō putauerim: cæterum robur posse soluere & syncopem facere, quanquàm neque hoc per se, sed ratione aliorum, quę cū ipsa coniungūtur, aut ipsam consequuntur.

De ira cōtro. agitatur.

Quæ pro parte contraria sūt

Quæ non nulli respondeāt.

Vera decisio.

Atqui

Atqui vtrumque horum videtur à Galeno dictum citatis locis. Sed nitetur aliquis fortaſſis oſtendere, de ſententia Galeni iram non augere calorem: quandoquidem ſecũdo libro de ſanitate tuenda ante verba paulò antè citata, ita ſcripſit. Quanquàm ira haud quaquã accretio, ſed veluti feruor eſt caloris in corde (paucis interpoſitis) Verecundantibus autem augetur inſitus calor. His Galeni verbis apertè videtur ſignificari: iratis non augeri inſitum calorem, augeri tamen ſuffuſis pudore. Tamen intelligendum eſt Galenum loco illo non negare, iram augere innatum calorẽ, nõ minùs quàm pudorem: ſed declarare modum quo ĩ vtroque illorum motuum augetur. Nimirum iratis augetur calor feruore, verecundãtibus augetur motu ſanguinis & ſpirituũ. Eſt verò hic ſenſus multò clarior in dictione græca, quam in vulgari hac tranſlatione. Illa enim ita habent ἀυξάνεται δὲ καὶ τοῖς διὰ ἐσπυρεμφυτος θερμότης. Ideſt, augetur autẽ & verecundantibus calor naturalis. Quæ verba apertè innuunt calorem iratis etiam augeri, tamen ſi excluſa particula copulandi ſola particula aduerſitatis relinquatur: ſignificabunt iratis non augeri naturalem calorem: & fiet nobis occaſio controuerſiæ, quæ in autoris verbis eſt nulla. Sed hanc controuerſiam iam diremimus.

Obiectio diluitur.

Caput nonum. De riſu et fletu.

RIſus tam eſt hominibus naturalis, vt proprii exemplum porphirio fuerit, quaſi nihil inuenerit hominibus proprius, exceptis iis quæ ipſius eſſentiæ partes ſunt: tamẽ ſit aliquando præter naturam vſque adeò, vt nõ nullos conſtet riſu ſardonico (quod eſt ĩ prouerbio) interire. Quãquàm de hoc ſymptomate videas à Gale. aliõqui diligẽtiſſimo, & ab aliis qui illũ ætate cõſequùti ſũt, ſcriptũeſſe nihil: neq; de ipſi⁹ riſ⁹ cauſis aut ſubſtantia quicquàm eſſe apud illos. Inter eos qui noſtro hoc ſæculo habentur ſapientiſſimi, Hieronymus fracaſtoreus & Franciſcus Valetiola viri, ambo ingenioſiſſimi, non parum emunctæ ꝓdidêre ſententias. Tamen in re adeò difficili, quæquè apud alios ſcripta non ſit, nihil mirũ primos ſcriptores ſententiis diſſidere. Quare non fuerit inutile neque à noſtro inſtituto alienum: quod inter illos controuerſum eſt diſputare, & interim quod de hoc ſymptomate ab aliis omiſſum eſt, proſequi. Non dubium eſt riſum eſſe vibrationem quãdam ſepti trãſuerſi, & muſculorum thoracis & oris: atque hanc vibrationem ſignificare aliquem animi motum: ſed quem animi motum ſignificet, & qua ratione motus cordis moueat muſculos, eſt controuerſum. Fracaſtoreus lib. de ſympathia cap. 20. cenſet riſum duarum paſſionum eſſe ſignum, gaudii & admirationis. Valerio. la ſubſtulit admirationem, & ſoliùs gaudii qđ profuſum eſt, dicit riſum eſſe ſobolem. Tamẽ interim non reſponder, quantum iudicio conſequor, omnibus iis quæ à fracaſtoreo in ſuæ ſententiæ confirmationem, dicuntur. Argumentatur hic ex duabus paſſionibus hominesridere, ex difficultate riſus. Nam hac ratione riſus nimius grauis eſt. Quãquàm hoc alia ratione poſſe prouenire docet ipſemet dicens ideo accidere, quòd cor in perpetua illa expãſione (vt ita dicam) non difflatur. Tamen videtur firmioribus rationibus illius ſententia poſſe confirmari. Experimento ſentimus homines ridere, quum occurrit res iocunda & noua, atque quamprimùm ceſſat aut iocunditas aut nouitas, ceſſare riſum. Sed noua faciũt admirationem, iocunda gaudium. Igitur riſus ambas has paſſiones ſequitur, gaudium & admirationem, fortaſſe reſpondeat Vale. res iucundas propterea riſum non facere, niſi nouę ſint, quod quæ conſueta ſunt paſſionem non faciunt. Sed falsò hæc reſpondebit. Nam ris⁹ ceſſat multò antequã gaudium, quãdo ſcilicet admiratio ceſſat antequàm gaudium: atque cum duo hæc riſum faciant, cum illorum alterum ceſſat, riſus extinguitur vt pote ambo rum proles. Sed rogem rurſus, ſi poteſt à riſu abeſſe omnis admiratio, cur ſol⁹ homo ridet, non enim ſolus gaudet. An non quia ſol⁹ admiratur? nam obiectu rerum nouarum alia animantia terrentur, homo vt pote rationabilis admiratur. Terror vero tam longè abeſt vt moueat vt etiã cohibeat riſũ. Cur fatui rident pl⁹, hoĩbus intelligentia præditis, & pueri pl⁹ viris? an non quia hi leuioribus de cauſis plus mirantur? nam quod ſanguinei plus aliis rideant, cauſa eſt, quod ſunt hilariores. His contrà obiicit Valeriola, omnem admirationem efficere quaſi ſuſpenſionem quandam animi, ob rei nouitatem & ignorantiam, quare riſum potiùs prohibere quã prouocare. Addit præterea admirationem eſſe rerum nouarum & mirabilium, riſum ludicrarum. Profert inſuper multa exempla rerum ridiculariũ quibus nihil ſubeſſe putat admirationis. Sed vt verũ fatear liberè, magis mihi placet ſentẽtia fracaſtorei hac in parte, quippe quæ omnibus problematis reſponder probabiliùs. Nã

Fracaſtorei ſentẽtia, riſũ ex gaudio et admiratiõe prouenire Valeriolæ ex ſolo profuſo gaudio.

Fracaſtorei ſentẽtiam confirmatur.

Quæ obiicit Valeriola.

quan

Quo modo admirõ risus sit causa.

quãquàm admirationem cum gaudio risum facere dicimus, tamen non proindè quo maior admiratio est, eo maiorem risum facere, nisi simul gaudiũ crescat ad portionem. cum que admiratio valdè magna est, & rei difficilis, non permittit profuso gaudio moueri, sine quo risus non consistat. tamen admiratio facilis, gratę rei, ea facit risum. itaque magna admiratio facit ecstasim facilis facit risum. Rogat Valer. quis rideat vbi serenitate summa magnos decidere imbres, aut æstate media ingentia oriri frigora viderit? immò verò quis vnquam tam tetricus fuit mi Valeriola, qui hæc conspicere (nisi timorẽ incutiebat nouitas) citra risum sustineret? Quę, n. quęso admiratio, rursus inquis, cadit, cum scitos & paruulos nostros liberos complectentes, ob ipsorum gesticulationes, ob inarticulatũ sed lepidũ sermonẽ, ob varios insultãdi modos, ob ridicula & puerilia facta, in risum effundimur? sapientissimus es Valer. qui primas voces, lepidum sermonem, varios insultandi modos in infantulis ne leuiter quidem miraris. Sed miror (quanquàm nõ rideo) seuerum hominem etiã illa cuius nulla admiratio est ridere. habentur. n. leuis mentis, qui ea quorum minima admiratio est rident, nedũ quorum nulla. dicis optimè risus est rerum ludicrarum, sed quæ res ridiculę sint id demũ est in controuersia. Ridemus arbitror cõspecta re quapiam deformi admodùm, & monstrosa vel magnitudine vel figura. Solent, n. talia in aulis magnatũ risus causa vesari. tamẽ illa, si risus solius gaudii esset, nequaquã essent ridicula. nam gaudium est rei iocundæ: admiratio mirabilis, ratio iocũditatis est in bono, admirationis in nouo. tamẽ in re monstrosa nulla boni ratio cõspicitur, magisquã in re vt oportet comparata, sed nouitas. igitur gratia admirationis fiunt res ridiculæ. nam quæ citra admirationẽ vęhemẽtem, quæ stupor sit, aut citra terrorem, admirationem aliquã, aut insolentiã continẽt, ridicula sunt, itaque quãquam sæpe ridemus, admirationẽ, quę subest non persentientes, aut propter facilitatem illius, aut propter cõsortium cũ alio affectu, tamen subest tunc quoque admiratio quæpiam, aut in cospecta re, aut in eo quod interim nobis in mẽtem latẽter subit. Est cũ excitatur in nobis risus, citra alias causas ex titillatu, quem nõ tã esse risum q̃ risui similẽ motum docet fracast. cum Nicolo florentino. quos hac in parte meritò damnat Valeriola dicẽs, verum risum esse. Sed huius decisio ex causa qua hic risus fit pẽdet. nam si eiusdem

De risu ex titillatu.

prorsus causæ est cuius alter risus, cæteris etiã illi similis non video cur non sit risus verus. Arist. 3. de par. Anim. cap. 10. calfactu septi transuersi dicit fieri, calore motu titillatus excitato & in septũ transfuso. hęc Arist. quanq̃ ego nõ video qui tãtus calor possit attrectatis plãtis pedũ in pręcordiis excitari. nã si vt ipsemet Arist. inquit sect. 35. probl. 7. vicinia sentientis partis facit vt labra titillẽtur, faceret profectò lõginquitas vt plantę pedum nõ titillarẽtur. non itaque est, quantũ intelligo, hæc causa. sed partes quędã a cerrimi sensus, ad quas musculorũ sunt capita, ex tactu sentiunt voluptatẽ, veluti delinitis carneis partibus: hęc voluptas, cum repentè & latenter accedit, transfundit ad cor gaudiũ cum quadam specie nouitatis: atquè ita non aliter ac ex aliis causis risus fit. hac causa contingit vt nullus se ipsum possit titillare, quia nullius tact⁹ potest sibi ipsi occultè occurrere. vt vel hinc rursus sumpto argumento, cõstare possit, risum non sine admiratione fieri. nã si solo gaudio, aut si solo calore fieret (si placet ita dicere cum Arist.) hic qui fit titillatis, nihil faceret ad risum fraudulentus & cladestinus tactus. tamẽ scriptum ab Arist. ipso est quodam probl. dictę sect. risus alienatio quędam & fraus est, qua qui in sede præcordiorũ verberantur rident. sed illud superest vt contẽplemur, qua ratione per gaudium mouentur septum trãsuersum & musculi ex cordis passione, cum sint instrumenta facultatis animalis. Primum omniũ satis constat cor non posse mouere musculos pse. illud n. arterias solum mouet. gaudium passio cordis est. sed risum non diximus solo gaudio fieri, sed illo & admiratione, quæ passio rationabilis partis est. itaque hac ratione nihil mirum, instrumẽta facultatis animalis moueri ad prodendam admirationem gaudio cõiunctam. neque verò mirum, gaudium quoq; motu aliquo animali prodi, non quidem corde mouente musculos, sed animali facultate vitali consentiente. fit hinc rursus manifestum risum naturalẽ liberum motum esse quia mot⁹ animalis est: tñ difficile cohiberi aliquãdo, quia etsi est animalis, est in numero eorum qui subseruiunt naturalibus, quod de respiratiõe dixit. ga. 2. de motu musculorum. hæc itaq; est essentia, & hæ causę risus naturalis, modò si de fletu naturali tantillum addidero, de eisdem cum præter naturam sunt dicam, quod præsens exigit disputatio. fletus est motus risui cõtrarius, animi etiam motum aliquem representans. vt per illum dilatatur cor & cum eo thorax

Aristot. sentẽtia.

Autoris sentẽtia.

Qua rõne ex cordis passione in risu moueãtur septũ & musculi.

De fletu naturali.

rax & faciei muſculi, ita hũc cõſtringuntur. Sed in facie riſum quæ ad os attinent magis, p fletũ maximèq; ad oculos. Hæc cõpreſſio lachrymã exprimit, quæ ex eadẽ materia eſt ex qua vrina & ſudor, puta ex ſanguinis ſero: ſed vt vrina ex hepate, & ſudor ex venis, ita lachryma ex humidis oculi partibus. Docet hoc ſine contro. Ari. 5. ſect. prob. 35. vbi ita ſcripſit. Lachryma ſudor quidam eſt. Monſtrat illud Ari. quibuſdã argumẽtis. pri. ex modo ſubſtãtiæ: eſt ſiquidẽ nõ aliter q̃ vrina & ſudor tenuis & aquea ſubſtãtia, & ſalſa ſapore. Ex modo etiã gñratiõis, nimirũ generãtur ex eiſdem cauſis. Ambo exprimi ſentimus calfactu & motu vehemẽtiori. Iinimirũ qui rem quãpiã vehementius calfacientẽ faciei admouẽt illachrimãt, & qui vehemẽtius mouẽtur, aut equis inſidẽt currẽtib⁹ vehemẽter, maximè ſi humidioribus oculis ſunt & cerebro. Hinc etiã fit vt cũ vehemẽtius ridẽt homines effundãt lachrymas, vt ſudant. ſ. moru & calore humore effuſo. Sed cũ cauſa quapiã tali lachrymę non fiũt, animi motũ declarãt, vt riſus gaudiũ cũ admiratione, ita flet⁹ triſtitiam, aut timorẽ. Sunt. n. duo hi motus animi admodũ ſimiles, p quos cor cõſtringitur, atq; in eo calidũ innatũ. Hinc hinc fit vt riſu & fletu homines vtãtur, illo ad gratulãdũ & ſalutandum, letũ animũ ita volẽtes oſtẽtare hoc ad cõmiſeratiõnẽ. Fit ex dictis vt pueri & mulierculæ facile illacrhimẽt, qa affectib⁹ animi facilius tãguntur, & humidiores ſũt tẽperamẽtis. Cæterũ de cauſis quibus hi duo motus ſymptomata fiunt res exigit vt diſputem⁹. Riſus & flet⁹ præter naturã fiunt, ex morbo animi, aut inſtrumẽtorum. Morbi animi, ex quibus hæc fiunt. ſunt deſipientię. Videtur nõnulli melãcholici perpetuò lugere, nõnulli eriã ridere, ẽ qua deſipiẽtia locutus eſt hip. 6. aph. 53. dicens deſipiẽtię quæ cũ riſu fiũt ſecuriores. Hac me lancholiæ ſpecie ſuſpicati ſunt abderitæ laborare ſuũ democritum, quẽ tñ nõ cẽſuit hipp. helleboro expurgãdũ: vt porè ſapiẽtiſſimum & minimè diſipiẽtẽ. Quãq; ego nõ putauerim fieri poſſe vt tã pfunda mẽtis cogitatio nullã melãcholiæ ſpeciem peperiſſet. Ea eñ eſt humanæ mẽtis imbecillitas, vt ſapiẽtiſſimi quiq; in deſipiẽtiã relabãtur. Quare riſum democriti & fletũ heracliti quãq; ex ſapiẽti contemplatione, pceſſerint, tandẽ nõ affuiſſe à ſymptomatis melãcholiæ, ſoleo ſuſpicari. Ex vitiis etiã ad corp⁹ relatis, fiũt hæc duo ſymptomata: riſus ex percuſsiõe ſepti tranſuerſi agitato ſimul interi⁹ calido innato, vt nõ poſsit facultas ſeptũ cõtinere. Eſt eñ quaſi motus quidã cõuulſionis. Qualẽ riſum cuidã accidiſſe lancea cõfoſſo latere refert Ari. 3. de partib⁹ aſali um: atq; ex vehemẽti ictu ſcio ego cuidã ſuperioribus annis accidiſſe. Nõnunq̃ ex calfactu quodã earum partium, quomodo crocũ potu riſum pręter naturã facere, ſuſpicãdum eſt. Eſt cũ ex conuulſione fit in partibus faciei riſus ſpecies, quæ tñ nihil minus q̃ riſus eſt. Fletus ſymptoma ex nimia ſero ſimilis humoris redũdãtia fit. Quæ aut in ipſis oculorũ partibus generatur, vt in iis qui intẽperie humida cũ ſubſtãtia, laborãt: aut ab aliis partib⁹ influit, vt quorũ oculi fluxione laborãt. Horum. n. vtriq; ſolẽt illachrymari. Simili quadã ex cauſa effundũt lachrymas quib⁹ inſtat iudiciũ præfluxum ſanguinis de naribus vt ab hipp. dictũ eſt. 1. de morb. popul. parte. 2. Fit etiã nonnunq̃ fletu inuoluntarius ob debilitatem facultatis contentricis in partibus oculorum, vt docet Gale. in com. prognoſtic. 10. Sed de duobus his ſymptomatis quãtum res exigebat dictum eſt. Quod ſi nonnihil vltra controuerſias proceſsimus, factum eſt, quia quæ nos diximus apud alios autores deſiderantur.

Quibus ex cauſis riſus & fletus fiãt ſymptomata.

Caput decimum. An poſsit perire in particula quapiam ſenſus ſeruato motu.

MOnſtratũ eſt in ſecũdo hui⁹ operis lib. membra recipere ſenſum & motũ, ab ea facultate, quæ in cerebro reſidet, vnica influxione, quã illuſtratione quadã fieri diximus. Addidim⁹ in eo libro propterea actiones has poſſe amitti citra proprium aliquod partis malum, affecta origine, aut intercluſa via, contra ac naturalem facultatẽ, quæ quia inſita eſt membris, nulla exparte influens, nõ habet ſymptomata ex ſola ſympathia. An verò vt duæ hæ actiones, putà ſenſus & motus, ſimul recipiuntur in membris ſimul quoq; que amittantur, an poſsit illarum quælibet, ſine alia amitti, an non quælibet, ſed altera, diſputat Galenus primo de locis patientibus capit. ſexto, vbi docet membrũ aliquod vt manum crus aut etiam digitum poſſe amittere ſenſum ſeruato motu, & motum ſeruato ſenſu, redituq; vtriuſq; euentus cauſam diſtinctius tamen libro primo de cauſis ſymptomatum capi. 5. vbi addit, q̃q̃ hæc in eodẽ membro contingere poſsint ambo, tamen in eodem neruo, non ambo: ſed ſenſum ſeruari poſſe ſine motu, motum vero ſine ſenſu minimè. Nimirum fit, vt idem

Gale. ſententia.

neruus, non solum idem membrum, amittat motum seruato sensu, quia cum sentiendi & mouendi vis sit eadem, maiori tamẽ opus est admouendum, quàm ad sentiendum. Quandoquidem motus consistit magis in agendo sensus quodammodò in patiendo, vt in secũdo libro nos explicuimus. Vis igitur quæ valet mouere, multò magis valebit sentire: non tamen quæ ad sentiendum est satis, statim ad mouendum erit. Cæterum in eodem membro nihil est intellectu difficile, neruos quib⁹ texitur cutis, obstructos esse, iis qui in musculos ingrediuntur expeditis. Cum hęc sit Galeopinio, ab aliis etiam autoribus receptissima & tam euidentibus rationibus cõfirmata, nõ desunt qui contendãt, posse in eodem etiam neruo perire sensum seruato motu, ii. s. quibus antiquos refellere leue est: neque solum leue, sed & glorioſum. Videndum tamen est qua ratione victi ita sentiant. Cõsistit (dicũt) omnis facultas in temperamẽto partis & quã q̃ hæc facultas non est insita membris sed influens participat tñ illam ratione tẽperamenti pars quæ recipit influxionem, & quanquã animalis facultas vnica sit, non tamen vnico vtitur instrumenti temperamento sed diuersis ad mouendum & ad sentiẽdum. Vt enim lingua gustamus & attingimus & diuerso tẽperamento verisimile est in ea hæc agi: vt etiã idem ventriculus trahit retinet, commutat & expellit, tamen ex diuersis temperaméti qualitatibus hæc proficiscuntur: ita neruus idem mouet & sentit tamen diuersis temperamentis hæc eum facere est verisimile. Nam ad sẽsus acrimoniam facit humor, ad motus firmitudinem, siccitas, ergo acrescente neruo prius peribit sensus quam motus, quia prius peribit humoris mediocritas quã siccitatis (hoc enim etsi non dicatur, intelligi modò deber, conuenire hæc temperamenta his actionibus cum quadam mediocritate. Nam constat omnem immodicam intemperiem deiicere actũ cuiusque virtutis) igitur (colligunt) potest alterutrum contingere. Aduersum Galen. sanè est hoc dogma haud obscurè. Nam. 1. de causis symptomatũ, ita scripsit. Contra vero haud quaquam inuenias factum, moueri quidẽ, sine sensu tamẽ esse nudũ musculũ. Orẽ miserandã quãtò foret satius, argumentorũ si quę occurrerẽt (occurrunt enim nõ rarò, etiã aduersus euidẽtes assertiones) diligẽter solutiones quærere, & inuẽtas docere nostros discipulos, quã statim vt ex nostra ignorantia hęremus, miseros transferre in falsas sententias abutimur autoritate, mihi crede, dum ita fa-

Quorundã opinio Gal. contraria.

cimus. Foret multo vtilius. vt discipuli intelligerent, quãtò minus habent isti antigaleni ĩ secessu, q̃ in fronte, vt omnes (quod egofacio) resipiscẽres, irriderẽt hominũ insolẽtiã. Quid ergo respondendum argumento est? Quid aliud, quã sensum fieri meli⁹ cũ quodã humore, & motum cum quadã siccitate, tamẽ sensum, quia minimæ est actionis. non adeò exactam exigere dispositionem in instrumento, aut temperiẽ: sed cũ quacunque fieri posse, quæ non sit ineptissima (id intelliges, considerãs nullum corporis neruum carere tactu, & si illorum nonnulli sunt satis sicci) tamen motum, vt pote qui in actione magis consistit, nisi satis commodum nactus sit instrumenti temperamentum, non fieri. His receptis, quę Galenus ipse innuerat, constat, vtcunque actio animalis ex neruo quopiam tollatur, tolli motum ante sensum. Nam si interceptione facultatis tollitur, prius deest facultas valens mouere, quam sentire: si intemperie nerui, sit hæc ariditas (nam hæc illorũ argumento maximè quadrat) tuncque intellige, quanquam cum siccitate deterius fiet sensus, non tamen prius fieri cessare, quàm & admouendum ineptus sit neruus. Quare ego non dubito, posse, nẽruo durescente, minui sensum, antequã minuatur motus, neque solum hoc, sed minui sensum, crescente motu. Vt si cui homini qui sit acriori sensu & debiliori motu eo q̃ sit mollioribus neruis, incipiant illi durari: interim dum durities non est admouendum nimia, decrescer sensus, crescente motu. Hoc contingit pueris omnibus, tendentibus ad firmiores ætates. Tamen quãq̃ incipere possit minui sensus, ante q̃ motus, non potest prius deficere, quàm ille. Quia cum minori instrumenti aptitudine, potest cõseruari. His quæ dicuntur admodum, probabiliter, attestatur experimentum quotidianum. Cui non possis contrarium obiicere, satis certò scio, quare ego in Galeni sententia maneo.

Arg. p̃ dictæ sentẽtiæ dissoluitur.

Caput vndecimum. An frigus sit perse causa alicuius actionis.

AQua intemperie minuatur, tollatur, aut vitietur actio quæpiam perse, & à qua ex accidenti, non possis destinguere, nisi prius inueneris, à quibus qualitatibus pse ea agatur, & à quibus non pse. Est verò in hac disputatiõe cõtrouersia nõ leuis, de modo quo frigus est in aĩantibus actionũ causa. Quidã dicũt, frig⁹ nulli facultati subseruire p se: sed oib⁹ facultatib⁹ esse aduersũ: alii cõtrariũ asserũt. Qui priorẽ tuẽtur sentẽtiã, vocãt testes Galenũ & Auicennã, & insup addũt ar-

opinio asserẽtium frig⁹ nulli facultati pse subseruire.

gu-

gumenta. Galenus. 3. de cauſis ſympto. cap. 3. quo verò (inquit) ad paucos reſpiciat quis ſcopos, in ſummis rem totam diſtinguam. Caloris incremenra potentiùs commutant interim tamen dum ad tãtũ venerint væhementiæ, vt nõdum colliquent: tunc nãque primũ omninò ſunt inutilia. Frigus verò nulli functioni eſt ex vſu. Auicenna ſen prima primi doct. 6. cap. 3 multis rationibus concludit frigus in actionibus virtutum non ingredi eſſentialiter (vt or illius verbis) id eſt non perſe, ſed ex accidenti. Sunt Auicennæ hæc argumenta Frigus omnibus facultatibus eſt perſe aduerſum: quãdoquidem nullam operationem nõ impedit, cũ creſcit, ergo nulli eſt ex vſu perſe. Quod verò omnes operationes lædat perſe, monſtrat quandoquidem (inquit) frigus eſt ſtupefactiuum & paralyticum faciens, id eſt, tollit ſenſum & motum. De naturalibus verò facultatibus quod hæ quoquæ impediãtur à frigore, conſtat haud dubiè. Nam cum facultates illæ ſint quatuor, ciborum confectio quæ vnius illarum actio eſt, citra controuerſiam fit à calore. Aliæ tres aguntur per motum. Quare cum motus omnes lædat frigus, lædet quoq; p ſe illarũ actiones. Nulla igitur actio videtur ſupereſſe, quam iuuet frigus. Nihilominus Aponenſis, qui ante nos medicas controuerſias dirimere agreſſus eſt, contrarium cenſuit: nempe eſſe actiones aliquot, quæ per ſe iuuentur à frigore, & perſe læduntur à calore. Qui primum omnium damnat Auicennam & Galenum. Neque enim videtur poſſe, quantumuis conatur, aliòqui conciliator, cõciliare verba illa Galeni. cap. 3. de cauſis ſympto. cum aliis eiuſdem Galeni locis; quæ pro ſe affert, & aliis Ariſtotelis. Galenus (inquit) facultates omnes in temperamento collocat. Temperamentum vero eſt in calido frigido humido & ſicco: non ergo ſolus calor, ſed hæ omnes qualitates ad animantiũ actiones vim habent. Ariſto, ſecundo de generatione animalium capite quarto ita inquit: ortus partium ſimplicium a frigore aut calore eſt, cõformantur enim & coagmentãtur alia à frigido, alia à calido. Addit Ariſto. Carnis generationem docẽs, eam ex ſanguine quem venæ exudant & frigore conſiſtere. Hæc eadem eſt doctrina Galeni ſecundo de temperamentis, vbi inquit, partium quarumdam generationẽ eſſe per frigus & eas calore ſolui: aliarum generationem eſſe per calorem, & eas ſolui frigore. Sed omnes partes generantur & augẽtur concoctione, ergo concoctio non ſolũ calore agitur, ſed etiam frigore. Addit, appetentiam iuuari perſe à frigore: hincque frigidos ventriculis plus appetere: quare cum appetentia actio quædam animantis ſit: non omnes fieri perſe à calore. Prætereà addit animalia quędam eſſe natura ſua frigidiſſima, quæ tamen nutriuntur, & reliqua omnia agunt, vt cætera aſſantia. Quare cũ in illis frigoris ſit multò plus quã caloris, non videntur actiones illæ perſe à calore agi. His omnibus addit, Auicennę argumentum eſſe debiliſſimum: nequè enim minùs actiões omnes corrũpi à calore immodico quàm à frigore, quare iſta ratione non minùs calorem eſſe aduerſum facultatibus, quàm frigus. Nam ſi calore moderato opus eſt ad conſeruationem facultatũ: opus etiam eſt frigore moderato. Vnde rurſus deſumit anſam argumentandi. Si (inquit) ad facultatum conſeruationem concurrit frigus per ſe, concurret quoquè perſe ad illarum actiones. Hæc ſunt illius argumenta. Tamen mihi contraria ſententia videtur eſſe Galeni & Auicennæ & Ariſtotelis, & inſuper veriſſima. Frigus nempe ad actiones omnes viuentium corporum ex accidenti concurrere, non inquàm quod tantum frigus ſit, ſed quod calorem oporteat eſſe ita temperatum: quod citra tantum frigus fieri non poteſt. Atqui eodem modo concurrit frigus ad animalium generationem, & ad facultatum conſeruationem; & ad actiones, ad omnia nẽpe ex accidenti. Nam ad hæc omnia neceſſarium eſt frigus propter caloris temperationẽ ita vt ſi citra frigꝰ omne poſſet calor eſſe, hoc aut illo gradu remiſſus, nullum frigus eſſet futurum vtile. Nequè verò eſt quod nos conturbent naturales actiones quorundam animalium, quæ frigidiſſima ſunt. Nequè enim eſt philoſophiæ aduerſum, corporis frigidi eſſe actionem quandam, quæ à calore perſe fiat. Nam aqua frigida vno gradu, infuſa in aquã tertio gradu frigidam, frãgit illius frigus. Cõſtat verò, frigidam illam aquam calore id facere: neque enim arbitror frigore frigus corrumpat. Quarè minùs debuit, illorum animalium exemplo (vt hoc quoque obiter dicam) vincifernelius, vt calorem quendam cæleſtẽ, haud quaquàm ſimilem calori elementorũ, ĩ viuentibus eſſe cõtenderet. Verum ille diuinꝰ eſt totus, non philoſophus. Sed reuertor ad inſtitutum. Si dictum ab Ariſtotele eſt loco citato, quædam coqui à frigore, intelligendum eſt, id agi à modico calore. Quod enim id velit Ariſtoteles ipſe, intelliget quicunque non oſcitanter prætierierit id caput, aut conſtiterit in primis verbis. Nã in eodem

Aponenſis opinio priori cõtraria.

Decidi tur cõtro.

capite paulò infrà, ita scripsit, differens de omnium membrorum generatione. Ineſt hic calor in excremento ſeminali tantus talemque habens motum & actionem, quantus modicus ſit ad quamuis corporis partem: quantũ autem deficiat vel redundet deterius efficit, aut mancum, id quod gignitur. Similiter vt in iis quæ foris elixatione comparantur ad veſcendum aut ad alium vſum. Sed in his mediocritatem caloris admotum præparauim⁹ nos illic natura gignentis accomodat. In iis autem quæ ſponte oriuntur cauſæ ſunt motus temporis & calor. Frigus priuatio caloris eſt. His verbis Ariſtotelis apertè ſignificatur, actiones omnium membrorum agi calore, frigus eſſe ad caloris temperationem & remiſſionem. Non enim aliud ſignificans dixerit Ariſtoteles, frigus priuatio caloris eſt: cum conſtet illud eſſe qualitatem, & in numero agentium. Dicendum etiam eſt, frigidã cauſam non iuuare appetentiam perſe, refrigeratione inquàm ſola: nam hac ratione cum ſtupefaciat & tollat ſenſum, potius extinguet famem: ſed corrugatione & adſtrictione: qua ratione ſentimus acerba omnia famem inferre.

Ratio quæ monſtratur a frigus eſſe perſe cauſam actionũ vi uentis.

Verum rogabis, cum non minus neceſſarium ſit quoddam frigus ad actiones, quam quidã calor, & auctus calor non minus corrumpat actiones, quàm auctum frigus, quæ eſt ratio, quæ monſtret, calorem hæc agere perſe & frigus ex accidenti? hæc quæ (quantum intelligo) monſtratio eſt: frigus perſe lædit omnes operationes, & calor lædit ex accidenti: ergo calor iuuat illas perſe, & frigus ex accidenti. Quod verò frigus perſe lædat, intelliges conſiderans, quam primum in parte quapiam incipit creſcere frigus, incipere minui actiones: & creſcente frigore, ad portionẽ, actiones minui, vſque dum integre corrumpuntur: ex calore, non ita: immo vero nulla actio ſtatim ex quocunque caloris cremento minuitur (quamquàm incipiat deteriùs fieri) vſque dum procedente calore in magnũ incrementum, corruptione facultaris actio minuitur. Ventriculus quantò frigidior fit, tãto minùs commutat cibos ſed non perinde quantò calidior. Crura quantò frigidiora fiũt tantò pigriùs ingrediũtur, tamen ventriculus ſatis magnam ſuſtinet caloris acceſſionem, & crura quoque, antequam ille minus commutet, aut hæc lentiùs ingrediantur. Hæc itaque eſt ratio explorandi, quæ perſe cõcurrunt ad actiones, & quæ ex accidẽti. Illa qualitas quę ſtatim ac incipit excedere mediocritatem, incipit remittere actiones, perſe eſt actionibus aduerſa & ex accidenti cõcurret ad actiones, eoque à Galeno dictum eſt, frigus nulli facultati, eſſe ex vſu, quia nulli ſubſeruit perſe. Nã omnes actiones, ſtatim ac incipit frigus creſcere ſupra mediocritatem, incipiunt langueſcere: tam quæ animales ſunt, quàm quæ vitales & naturales. Senſus omnes frigore torpent. Motus quoque omnes, ſiue animales ſint, ſiue naturales, ſiue vitales, compeſcuntur frigore. Concoctio quoque omnis frigore agitur tardiùs, & imperfectiùs. Quare ad nullam actionem frigus eſt vtile perſe. Sed de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

Caput duodecimum. De lethargo & phrenitide, an ſint inflammationes.

TEmpeſtiuum iam eſt vt morborum quorundam eſſentias attingat noſtra diſputatio: primoque lethargi & phrenetidis, quandoquidem hi morbi plures homines tollunt. Reffert ergo illorum eſſentias non ignorari. Lethargus, dicente Galeno decimo tertio methodi capite vigeſimo, eſt paſſio phrenitidi ſecundum ſpeciem contraria. Locus malè affectus in vtroque morbo eſt idem, nẽpe cerebrum, tertio de locis patientibus capite quinto, ſed cauſa eſt contraria, vt habetur locis citatis, & ſecundo de cauſis ſympto. cap. vltimo, & quarto de cauſis pulſuum capit. decimo quarto, & primo porrhetici, comment. ſecundo, & ſæpe alibi. Lethargi nempe pituita phrenitidis bilis: ſymptomata etiam contraria ſunt (ex eiſdem locis) lethargi ſegnities in motu, torpor inſenſu phrenitidis mobilitas & delirium: Quod motus eſt vitiatus internorum ſenſuum. Hoc vno conueniũt, quòd cum vtroque coniungitur continua febris. 3. de locis patientibus & ſecundo de cauſis ſympto. capitibus citatis. Et hoc modo diſtinguũtur ab aliis quibus cum conueniunt in cauſis & ſymptomatis: phrenitis à mania & lethargus à caro & apoplexia. Ita ergo differunt phrenitis & lethargus. Quanquam. 3 epidemiõn ab Hippo. omnes delirantes, vtcumque delirent, dicuntur phrenitici. Et nonnunquam à Galeno phrenitici dicuntur, qui ex inflammatione ſepti tranſuerſi delirant. Sed hæc ſpecies paraphrenitidis eſt, vt & delirium ex ardore ingenti febris. Dictarum paraphrenitidis ſpecierum, hæc quæ ex febris ardore fit, non eſt cũ perpetuo delirio, ſed interciſo, illa quæ ex ſepro

eſt

est, differt à propria phrenitide dyspnœæ specie. Phrenitici habent magnam & raram respirationem: paraphrenitici nunc hanc, nunc paruam & crebram, nunc inæqualem omni inæqualitate. Talis est in his morbis affecta sedes, & hęc ratio causarum & symptomatũ.

agitatur cõtro. an lethargꝰ & phrenitis sint inflãmationes.

In distinguẽda horum affectuum essentia est dubium, an possint phrenitis & lethargus fieri sine inflammatione cerebri, ex sola intemperie cum putri succo: atqui si inflãmatio sit, an in cerebri medulla an in inuolucris. Galenus secundo de causis simp. ita scripsit. Quippe phrenitis non tantum à calidis ortum habet succis, sed supra id etiam phlegmonem in cerebro & eius inuolucris excitat. Est igitur phrenitis inflammatio. Quod verò & lethargus inflammatio sit, ostendo. Decimotertio meth. cap. citato lethargus cõtrarius phrenitidi secundum speciẽ est. Si igitur sunt morbi contrarii secundum speciem, conueniunt genere, sed inflammatio ab intemperie sine tumore differt genere: cum œdemate conuenit genere tumoris præter naturam, & specie est illi contraria ratione contrariarum causarum excitantium fluxiones: igitur est lethargꝰ tumor præter naturã in cerebro, vt & phrenitis. Prætereà si solum essent fluxiões, ac nõ potius inflammationes non haberent lethargus & phrenitis adiũctam perpetuam febrẽ. Nam neque grauedo, neque fluxiones aliæ, quibus cerebrum laborat, illam habent. Sed contrà est quòd Gale. primo porrhetici com. 1. ad essentiam horum affectuum non requirit inflãmatiões, sed ita dicit: Phrenitis exquisita & nulli alteri morbo permixta est, cũ flaua bilis locum in quo residet animæ princeps pars prehenderit: lethargus vero cum locum eundem diluerit humectaueritque pituita.

Quæ pro parte cõtraria sũt

Nam quæ partibꝰ in aliis ex bile & pituita noxæ, cerebrum ipsum ad consensum trahere possunt, continuæ hæ non sunt. Itaque Gale. videtur innuere, satis esse ad horum generationem, dilui cerebrum pituita aut bile, sed quo diluatur, nõ necesse est vt inflammetur. Prætereà solo loco distinguit phrenitidem à paraphrenitide. Quòd scilicet bilis in cerebro sit, aut in aliis locis. Cęterum ratione argumẽtor, posse esse phrenitidem vt inflãmatio non sit. Quò sit phrenitis satis est esse perpetuũ delirium cum febre perpetua (addimus respirationem magnam & raram, quo illam ab inflãmatione septi transuersi separemus) & quo lethargꝰ sit, esse somnũ profundũ cũ ꝑpetua febre (sunt enim horũ morborum hæc signa propria) tamen possunt hæc adesse sine inflãmatione. Nã finge imbutũ esse cerebrũ pituita, atquè illam putrescere. Quid. n. prohibet hæc ita fieri? an nõ potest putrescere nisi in inflammatione? qua ergo ratione putrescit in vasis per febrem? potest itaq; putrescere: quod tamen non fiet in tam præcipuo mẽbro, quin febris excitetur. Ex ea ergo putredine phrenitis continget, aut lethargus, atque adeò sine inflammatione. Mihi tam videtur hæc ratio vrgere, vt opiner in morbis his non semper à primo die esse inflãmationes, sed sæpe solam humorũ redundantiã, putrescentium in cerebro: atque ita sæpe cohiberi posse phrenitidẽ & lethargum, antequã in tumores euadant, auxiliis medicis: cum scilicet incipiũt adhuc. Quod tamẽ nisi fiat, procedente fluxione putauerim excitari inflãmationẽ necessariò. Atque his addiderim propter nominum vsurpationẽ, nunquã esse, aut dici debere phrenitidem firmatã (intellige perinde dictum de lethargo) vsque dum inflammatio est cæterum priùs posse incipere deliriũ perpetuum & febrem, quæ phrenitidis essentiã finiunt. Quòd si quando videatur Gale. hos affectus intẽperies cerebri dicere nihil repugnat. Est. n. cũ inflãmatione quacũque intemperies cum redundante succo. Potest igitur, qui hanc sentẽtiam semel intellexerit, quã fortia argumenta confirmant, dicere, essentiam phrenitidis nõ cõsistere in inflãmatione, sed in calida ĩ tẽperie cerebri. Hęc enim semper adest phrenitidi, inflãmatio nõ semper, sed cum talis fuerit, qualem firmatam appellauimus. Potest itaq; aut inflãmatio incipere anet febrem, aut febris ante inflãmationẽ. Et ego qnidem hoc fieri frequentius arbitror. Nã rarò admodum incipiet cerebrum inflãmari, quin in illo sit ingens calor excitans fluxionem, & tantus calor raro erit sine succo, aut calefacto aut putri, quo affectu consistente in cerebro membro adeò principe, verisimile est, febrem generari. Verũtñ siue id sit frequẽs, siue infrequẽs fieri posse aliqñ, satis sit nobis, demõstrasse. Sed licet adhuc cuiuis dicere inflãmationẽ eam, quæ per phrenitidẽ aut lethargũ oritur, fieri ĩ inuolucris, aut in sola substantia cerebri. Qua in questione dicendum non minus est quid Galenus sentiat. Sunt qui contendant substantiam cerebri non posse contrahere inflammationem. Quod argumentãtur ex modo substantiæ quem habet, videtur enim nullis venis aut arteriis esse prædita, est enim membrum quoddam album & ex angue. Quare si nullum sanguinem habet, non videtur posse à sanguine inflammari.

Contro. ꝓcidiũtur

Contro. altera an sint inflãmationes in cerebri substãtia an ĩ inuolucris.

Inflammatio siquidem fit sanguine influente in venas & arterias: magnas primũ, ab illis in paruas: ab iis rursus in poros & exigua caua. Vbi igitur venæ & arterię desunt, nulla potest inflammatio generari. Verum quanquàm hæc ratio probabilia affert, longè mihi videtur aberrare à sententia Galeni: iuxta cuius opinionem putauerim posse cerebrum pati omne genus tumoris præter naturam dempto scirrho, membranas verò hunc quoque posse pati. Itaque & œdema potest esse in cerebro & in membranis, atque ita lethargus. Inflammatio quoque in membranis & in ipso cerebro. Quod apertè declarauit Galenus 2. de causis symp. dicēs, phrenitis phlegmonē in cerebro & eius inuolucris excitat. Quod si non possent & phrenitis & lethargus in vtrâque parte consistere, ineptè Galenus dixisset quarto de causis pulsuum capite decimo quarto lethargum ex ipso potius cerebro phrenitim præcipue ex renui membrana, & sepro transuerso. Sed tam est verum, Galenum ita sentire, vt quarto de pręsagatione expulsibus capite octauo nullum talem affectum pati posse aut cerebrum sine membrana, aut membranam sine cerebro, dicat. Verum siue intemperies sine fluxione, siue etiam fluxio ingruat in alterutrum ipsorum, statim necessarium esse arbitror, communicare passionem reliquo. Atque toto illo capite tumores in membranis à tumoribus in medulla distinguit, & paulò infrà addit, cerebrum & pulmo fortassis ne admittunt qui dem scirrhum. Qui ergo solum scirrhum de negat cerebro, haud dubié reliquos tumores illi concedit. Neque quidquàm repugnat, quod ex aduerso adducebatur. Nam quanquàm venas magnas & arterias cerebri substantia non habet, est tamen laxa & rara, atque proindè fluxionem facilè potest recipere. Adde, quòd quibus viis nutrimentum recipit, iisdem potest recipere excrementum, quo generetur tumor præter naturam. Sed satis hactenus videmur mentem Galeni aperuisse.

Autoris sentētia quæ decidit contro.

Obiectũ arg. dissoluitur.

Caput decimum tertium. An necesse sit læsa imaginandi vi alicuius singularis sensus istrumentum pati.

SVnt qui disputent, non aliter posse imaginandi vim lædi, quàm cum aliquo sensuum externorum comunicato malo quorũ sententiæ videtur fauere Galenus, qui quarto libro de locis patientibus ita scripsit. At similia suffusorum accidentib⁹ affecto cerebro sæpe generantur in quibusdam phrenitidis siue differentiis siue speciebus velis dicere: nã simplices quidem sunt illius duæ ex quibus tertia est composita. Nam phrenitici quidam nullatenus in notitiis sensuum, circa ea quæ videntur, errantes, non habent secundum naturam in iudiciis mentis. Rursus quidam mente falluntur minimè, sensibus tamen delirè mouentur. Hæc sunt Galeni verba quæ aperte videntur significare, cum quispiam delirat circa res quæ sensu percipiuntur, malum suffusioni simile eum pati: ideſt videri sibi videre quæ non videt, obuersantibus intra oculum ante humorem crystallinum fumo aut vaporibus, non aliter ac solet accidere suffusionem patientibus, vitio ventriculi. Atquè reuera institutum Galeni eo loco est docere suffusionem contingere per consensum oculorum cum capite, & eius passionis exemplum fecit phrenitidem, per quam lædi tur imaginandi vis, quanquàm de morbis oculorum erat ille locus, ergo manifestè docet pati oculos simul cum imaginandi vi, cũ ea circa rem vi superceptam errat. Verũ hoc paulo inferi⁹ in eodẽ capite scripta ẏba vidẽ tur clariùs adhuc indicare. Cum enim (inquit) in cerebro quispiam bilioſus succus abũ dat, simul cum febre ardenti, simile quiddam patitur iis, quæ assantur ab igne. Qua de causa fuliginem quandam oriri contingit, ve luti in lucernis, ab oleo, quæ fuligo simul per vasa quæ ad oculum tendunt, delapsa, visorum in ipsis causa fit. His Galeni verbis suasi (quantum intelligo) censent cum imaginandi vis errat in aspectabilibus, oculos: cum in in sonis, aures: cum in saporibus odoribus ve aut qualitatibus quæ tactu percipiuntur, aliquem aliorum sensuum pati. Verùm hæc assertio prorsus est falsa, & ipsi rei euidentię aduersa, vsque adeò vt fieri non possit, vt qui pauca respicientes, illam protulere, à nobis admoniti non recantent palinodiam. Non. n. erit tã turpis recãtata opinio, quã pro teruia. Nã inter dormiendũ, quo tẽpore cernendi vis omninò feriatur, contingunt quam plurimis delira insomnia, obuersãtib⁹ p phãtasiã mille rerũ aspectabilium imaginibus. Vt si fingas, gra exẽpli, theophilũ medicũ nulla phrenitide laborãtẽ, sõniasse videre se ĩ ãgulo

quorũdã sententia

Autoris sentētia quæ pcedens opinio refutatur.

Digitized by Google

domus tibicines, an non erraſſet imaginandi vis? arbitror, nam nullos videbat. Tamen nulli vapores venientes in oculos erant in cauſa illius erroris, habebat enim oculos cõcluſos, & nihil omninò poterat cernere, neq; intrinſecùs nequè extrinſecùs. Indignum verò eſt viris doctis autorum verba citare & in alienos ſenſus tranſferre. Hoc dico propter eum qui à parte contraria reſpondet, qui vt indicet inter dormiendum etiã affici ſenſus exteriores citat Ariſto. qui lib. de inſõniis dicit, phãtaſia eſt motus factus à ſenſu actu. Hinc colligit, ſenſus igitur exteriores conſentire in ſomno actu neceſſe eſt. Quod me momum appellat æquo animo fero, ſed quod mihi imponi poſſe in re tam facili ſperat, ſi fortè intelligit ſe falsò & præter rem Ariſto. citare non poſſum non ægerrimè ferre. Fortaſſe non mihi ſed rudibus tyronibus imponi vult. At ego horum gratia reſpondebo. Quod Ariſtot. dicit nihil aliud eſt q̃ quod. 2. de anima dixerat, & ego. 2. huius operis lib. capi. 20. explicui. Imaginationẽ eſſe motũ vt erioreſ ſenſus actu ſenſus. ſ. interni non externorum. Nam totus erat Ariſt. in eo lib. in hac quæſtione, an in ſomnia pertineant ad rationalem partem, an ad ſenſitiuam. Hanc vt decidat, dicit phantaſiam, quæ in ſomnium eſt, eſſe motum ſenſus actu, interni ſcilicet. Sed obiicit ſibi ipſi Ariſto. eodem libello dixiſſe: Conſtitutum eſt in ſõno neq; videri quidq̃ neq; audiri, neq; oſnò ſentiri. Rñdet, licet non videant, aut audiant vt in vigilia, non nihil tamen perpetiũtur. Sed ſi non vident quo pacto poteſt viſus laborare? ſi enim non vident, non vident malè, neq; ob vitiatam viſionem phantaſia errat. An ſommat modo quodam videre oculis eos qui concluſis oculis dormiunt? at Ariſto. eodem libro dicit, neq; fieri poteſt, vt genº aliquod animalium conniuendo & dormiendo aſpiciat, quod idem in reliquis etiam ſenſibus probatur: idcircò perſpicuum eſt, neq; in ſomnis ſenſu nos affici poſſe. Hæc Ariſto. qui hic intelligit ſenſus externi affectione nõ fieri inſõnia. Ergo neq; in delirantibus, ſenſus qui feriatur, præſtat errãdi cauſam phãtaſiæ, ac multò minus ſenſui quo quis orbatº ſit. Multos tamen videmus quotidie phrenitide laborantes, qui concluſis oculis deliré loquũtur de viſionibus qui ſi errandi cauſa ſemper præſtaretur à fuliginibus, nullatenus tunc tẽporis id paterentur. Nam qui per ſuffuſionẽ muſcas vident ante oculos obuerſantes, concluſis oculis liberantur ab accidente. Sed præter hæc, multos vidimus eorum quos ſuſtulit phrenitis, conturbatis iam oculis, cernendiq; potentia omninò iam orbatis, videre ſe quã plurima affirmantes, quod nulla ratione poſſet accidere, niſi vis imaginandi poſſet perſe ipſam errare circa aſpectabilia, nullum errãdi principium ab oculis accipiens, non enim arbitror viſus in cæco iã homine poſsit rerũ formas interno ſenſui præſẽtare. Nam quod finguat, inter dormiendum atque adeò in delirantibus ſpecies quæ reconditæ iam erant, aut remitti, aut ſimul cũ vaporibus recurrere ad inſtrumenta ſenſuum externorum, & ibi denuò ſenſationes facere, & deindè rurſum in phantaſiam recipi, vt in aliis omnibus eſt falſum, ita in eo cui eruti oculi ſint, aut ſit omninò ſurdus impoſsibile. Nã ſi ſpecies quæ reconditæ in memoria ſunt redeuntes ad externa organa poſſent ſenſus ciere, poſſet profectò & ſpecies frigoris quod ſuperiori anno perpeſſus ſum ſomnianti mihi manus & crura refrigerare (non enim poteſt cieri ſenſus frigoris ſine refrigeratione) ſed ſi refrigerare poſſet, & ipſum cerebrum refrigeraretur frigoris & niuis ſpecieb°. Sed & ad viſũ venire ſpecies viſorias concluſis oculis & in obſcuriſsimo loco conſtituto homine, vt viſiones fiant rerum multarum & conſpicuarum, quales per in ſomnia apparent, nihil refert. Nam niſi externus fulgor cum interno coëat viſionẽ nõ fieri Gal. eſt autor. Quod pueros concluſis oculis videre dicis, nihil aliud eſt quàm fulgor obuerſantium ſpirituum, tamen viſiones claræ conſpicuæ montium fluminum metallorum, ſolis ac lunæ, & rerum cum pulcherrimarum, tum nitidiſsimarum quales p ſomnia apparent, quo pacto fient ſine externo lumine? non ergo fiunt illæ viſiones in externo ſenſu. Quod ſi non fiunt ibi, fieri in humore cryſtallino imagines quæ oculo non ſentiantur, ad imaginationem nihil facit. Nam ipſæ paſsiones organorum externorum non ſunt obiecta proxima, & (vt dicũt) immediata, imaginatiuæ vis, ſed per medios ſenſus externos. Sed vt hæc oĩa in quibuſdã fieri & ſoleant, & poſsint tñ ſi cui toti oculi eruti ſint, in quos oculos remittẽtur huic ſpecies viſionum, vt ſomniet aut deliret circa aſpectabilia? poſſe autem id accidere manifeſtum eſt. Vides ergo arbitror, poſſe imaginandi vim p ſeſe errare, etiam ſi ſenſus ſingularis, non trahatur ad cõſenſum. Nam ſi omninò feriante, aut ſublato viſu, poteſt id pati circa colores, poterit profectò viſu optimè habente, & humore cryſtallino à rebus viſui ſubiectis non affecto, vt poteconcluſis oculis: aut eo quidem affecto, ſed

affectionem non sentire anima, propter alienationem. Cum enim soleant in mentis auersione graues etiam dolores illam latere: affectionē eā instrumēti quæ sine violentia fit latēre, nō est mirū. Quod si intelligas: intelliges statim, eū hominē, cui oculi purissimi etiam sint, & in humore crystallino tales reddantur rerum imagines, quales res ipsę sunt, affectionem tamen non sentiente anima, perinde habere ac si esset eo tempore cæcus. Poterit ergo mens ab iis quæ oculum hominis ingrediūtur omninò aliena res alias fingere, vt faciunt dormientes, & cæci qui delirant. Potest ergo errare imaginandi vis circa aspectabilia, etiam si proprium cernendi instrumentum non patiatur. Nam libenter & falsò dicunt, vt huic argumento respondeant imaginationem non distrahi, dū homo delirat, sed ad sensus externos & eorum immutationes se conuertere. Nam si ita est, cur nō sentit dolorem? aut si potest distrahi à tactu, cur non etiam à visu? aut si potest, dolorem dorsi qui adest non sentire, imaginari autem alium ex verberibus, cur non possit, & passionem quę est in oculo non sentire, imaginari autem aliam quæ nō est? Verum roges, quo pacto hoc dicis? an non si quis putat cernere se quæ non cernit, vitium est in cernēdi actione? ergo cernendi instrumentum aliquo modo laborat. Nam celebratissimum est illud apud Galenū non posse actionem aliquam vitiari illæsō, prio illius instrumento. Rectè hæc dicis. Verùm illic non est vitiatus intuitus, sed imaginatio vitiata, non enim vitiosè videt, sed imaginatur se videre quæ non videt. Nā cū imaginatio sit intern⁹ sēsus, quiq; circa res aliorū sensuum, & circa illorum actiones versatur, potest aliis sensibus circa res suas non peccantibus, ipsa circa illorum actiones, quæ subiectæ illi sunt peccare. Quod si verò dicas in excæcato iam homine pari cernendi vim propria passione, in illo quē ī hypothesi ponebamus nihil cernere propter alienationem mētis, pati cōsensu quodam per subtractionem facultatis. Intellige illas oculorū læsiones nō esse causas vitiatæ imaginationis. Non enim quia cæcus est aut quia nō cernit quæ adsunt, videt tibicines qui non adsunt, quare illa læsio singularis sensus indifferens est. Nam etsi, ea non adesset imaginandi vis erraret, quarè potest homo aliquis quæ adsunt omnia cernere, ac præterea vitio solius phantasiæ aliquid quod non adest putare se cernere. Quid ergo est, quod quarto de locis patientibus Gale. dixit? certe dixit nonnullas suffusiones oculorū fieri consensu oculorum cum cerebro, vt solēt cum vētriculo, idque præstare solere principium errandi phantasię. Quod quidem ego concedo. Plærique enim cum iam instat phrenitis videntur sibi videre muscas ac festucas atquè quam multis talia ob oculos obuersantia, principia delitamentorum sunt, non tamen negauit Galenus posse aliquando citra hæc instrumenti singularis vitia errorem imaginationis fieri. Itaquè sæpe principium deliranditio vitio instrumenti visus esse, concedo. Necessarium id esse nego. Rogabis iterum, quid interest inter suffusos à ventriculo & à cerebro? aut cur illi non sunt delirantes, cum sæpe etiam videantur sibi videre muscas volitantes, & alia quædam non minus q̄ hi? certe non alia de causa, q̄ ꝙ in illis quia cerebrū bene valet, ratio corrigit sensum, referuntq; nō quidem se videre muscas, sed videri sibi se eas videre. Itaque præsentiūt vitium. Hi vero putant se reuera videre: atque ita affirmant. Nimirum læsa mens non potest sensum errantē corrigere. Sed de hac quæstione satis est hæc dixisse.

Obiectiō ex Gale. dissoluitur.

Caput quatuor decimum. De causa qua metus & mœstitia à melancholia fiunt.

DIcente Hippocrate. 6. apho 23. metus & mœstitia longo tempore perseuerantes significant melancholiam. Hæc duo dicuntur eius affectionis, quæ melancholia vocatur, signa propria passim à Galeno. Tamen de modo quo succus melancholicus hæc duo facit, non adeò conuenit inter omnes. Galenus libro. 3. de locis patientibus cap. 8. ita scripsit, reddens huius rei causam. Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducunt, nisi audaces admodùm vel docti sint, sic atræ bilis color mētis sedem tenebræ more obumbrans, timorem efficit. Libro secundo de causis symptō. capit. vltimo in eandem sententiam hæc scripsit. Cæterum quòd ex atra bile cum principiū rationalis animæ occupauit, timor mærorque ac mortis expectatio accidāt, nihil mirum. Siquidem etiam eorum quæ extra corpus sunt, nihil videm⁹, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo cum velut tenebræ rationali animæ parti sunt circumfusæ necesse est, hominem semper timere: vt qui semper vna cum corpore suo timoris causam circumferat. Quod enim nobis extrinsecus fit quo tempore altissimæ tenebre circundatum nobis aërem, occupant, id melancholicis ab interno,

Sententia Gale. de causaqua metus et mœstitia à melancholia fiunt.

terno, & ipso corpore contingit. Itaque generationem metus & mæstitiæ, non tam tribuit Galenus alterantibus qualitatibus, quàm colori. Hanc sententiam irridet Auerroës libro 3. collectaneorum cap. quadragesimo dicens. Et qui dicunt, quòd anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, sicut terretur homo in obscuro, dicunt verba cantionum. Addit argumenta, quorum hoc est firmissimum, quodque plærosque solet ab hac opiniõe deturbare. Color nihil potest facere nisi sentiatur. Nam nequè est efficiens qualitas, nequè rem quampiam generans sed solũ potest instrumentum sui sensus alterare, alterandoque, dolorem aut voluptatem ? inferre. Ergo nulla ratione potest nigrities humoris timorem incutere, aut mœstitiam, nisi sentiatur. Nam præter dicta, neque lumẽ externum exhilarat (quo exemplo Galenus vtebatur) neque tenebra cõtristat, nisi videatur. Cæcus sanè non magis gaudet lumine, quàm tenebris. Itaque nigrities humoris melancholici, nõ facit illa symptomata, si non sentitur: quod tamen illi non videtur posse contingere. Nã si aut sentiretur à visu, aut ab ipsa mente, quam ἡγεμονικὸν dicimus, perse. Neutrum fert ratio. Nam quod interiùs latitat irrigãs cerebrum, videretur, non intelligo cur nõ & ipsum cerebrum & totam capitis structuram à parte interna videremus. Sed non videmus quidquàm eorum, quæ interius sunt. Immò quæcũq; videntur stant ante humorem crystallinum. Nam vel i ipsis suffusis est humor, qui videtur, inter tunicam corneam & humorem crystalliuum. Iam verò aliquid sentiri ab aliquo sensuum internorum, sine opera sensuum externorum minùs fert ratio philosophica. Igitur non fiunt illa symptomata (inquit) à colore, sed ab intẽperie cerebri. Adde melancholiam esse morbum temperamenti in cerebro (nam ita interpretatur Galenus capite octauo. 3. de locis patientibus verba illa Hippocratis. Humor in melancholia vertitur ad animam. Idest ad temperamentum) sed omnia symptomata nascuntur à morbo. Ergo hæc quoquè symptomata ab intemperie procedunt. His argumentis victi multi, adhærẽt Auerrois opinioni, dicuntquè intemperiem cerebri mala illa facere, non colorem humoris. Tamen hæc me nunquãm cogent recedere ab opinione Galeni: quin potiùs apertè mihi videor intelligere, melancholiæ accidentia non fieri per intemperiem, sed per aliam quãpiam humoris qualitatem. Nam aliter fierẽt senes omnes sine morbo quopiam melancholici. Tamen est plerumque senex sanus, quiq; ab illis accidentibus est liber, cerebro frigidior & siccior iuuene melancholico. Aliqua igitur alia qualitas, que in humore est, illa mala facit, quæ nõ alia esse potest, quàm color. Sed qua ratione color hæc possit facere, audi. Nõ quidem facit per sensum: non enim videtur. Sed dictum à nobis in secundo libro est (cuius modò oportet meminisse) spiritus animales esse instrumentum proprium, quo anima opatur, eosque egere lumine, qđ habẽt naturale. Humoris ergo nigrities obscurat spirituũ splẽdorẽ, quo facto, mouetur mẽs deprauatè vitiato sibi proprio instrumento. Ad hanc generationem symptomatum nullo opus est sẽsu. Hoc verò ita agi, Galenus ipse videtur innuere, si quis paulò attentiùs legat. Non enĩ inquit, humor suo colore terret, sed, atrę bilis color mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Auicenna etiam hoc, videtur mihi, docere, qui fen prima tertii cap. d melancholia inquit, & melancholię quidẽ causa est in ipso cerebro, aut extra cerebrum. Et illa qnæ est in ipso cerebro, aut ex malitia complexionis frigidæ & siccæ, sine materia ꝑmutante substantiam cerebri & complexionem spiritus luminosi ad tenebras fit, aut cũ materia. Vides Auicennam dicere, fieri melãcholiam permutato spiritu splendido ad tenebras. Qui tamen obiter damnandus est, quod dicat fieri melancholiam ex pura intemperie. Nam melancholia morbus non fit sine melãcholia succo, genito aut in ipso cerebro, si est affectus proprius, aut alibi si est per consensum. Iam verò quod vltimo argumẽtabamur ab opinione Auerrois minùs valet. Nam fit omne symptoma à morbo perse aut ꝑ aliud. Ita intemperies, facit succum nigrum, nigrities obscurat spiritum, obscuratio spiritus facit metum & mœstitiam. Sed de hac quæstione hæc sunt satis.

Sentẽtiã Gal. irridet auerroes.

Defendit ab autore gal. et cõtro. deciditur.

Auicen. Ga. sententiã videtur cõfirmare.

Caput quindecimum. De caro an fiat cum febre & an lædat respirationẽ.

SVnt quibus videtur caros cum febre consistere semper, non minùs quàm lethargꝰ, suasis verbis Aetii & Pauli. Aetius enim secundo sermone secũdi quaternionis capi. 5 ita scripsit. Cum frigidi & humidi succi cerebrũ occupant, caros appellata græcis affectio succedit, hoc est capitis perculsio cum debili febre. Paulus libro. 3. cap. 9. ita habet, Cæterũ caros ex eadem lethargi materia proueniens,

Contro. agitatur an caros fiat cũ febre.

ab eo differt, quòd carum præcedit febris & ea quidem vehementior, lethargum verò sequitur. Ex his intelligunt nonnulli, carum sẽ per esse cum febre. Nam si illum febris vehemens præcedit, non videtur esse sine ea. Hippocrates quoque. 3. epide. parte. 3. febribus ardentibus dicit solitos aduenire sopores in ea tempestate: quam describit. Vbi, animaduertendum est coma, seu soporem, idẽ esse quod cataphoram, declarante Galeno. 1. prorrhetico. 1. essequè magnam in somnum delationem in quocunque morbo & vtcũque ea fiat. Itaque coma nullum morbum significat sed idem symptoma, quod cataphora. Tamẽ in illo Hippocratis loco de caro dicitur, enarrante Galen. 4. de locis patientibus capi. 2. Tamen quanquàm hæc omnia ita habeant, caros non perpetuò adiũgitur febri, sed potest sine ea contingere. Fit enim nonnunquàm ex compressione anteriorum ventriculorũ cerebri, nonnunquàm ex sola intemperie frigida eorundem ventriculorum: aliquando etiam ex vehementia doloris exoluente animalem facultatem (licet causas has legere & multa alia ad distinctionem huius affectus, & aliorũ quibus est similis, puta lethargi & apoplexię. cap. 2. libri. 4. de locis patientibus, in quem lò cum malo lectorem remittere, quàm omnia, quæ illic distinctè dicuntur, huc transferre) itaque fit caros ex multis occasionibus sine febre. Quod ab Aetio dicitur non ex mẽte propria sed Posidonii dictum est. Paulus nõ eò scripsit quæ adduximus, quòd semper febris antecedat carum, sed quod aliquando carus superueniat febrium vigoribus illarũque vehementium. Itaque carus quando est cum febre est illi accidens superueniens. Lethargus vero non ita, quin potiùs febris est lethargi accidens. Proindequè febrem fieri post lethargum dixit quòd lethargus causa febris est, nõ quòd aliquo tempore lethargꝰ sit sine febre. Hæc ergo ita habent. Sed est etiam controuersum in hoc morbo, An lædat respirationem. Videtur enim quamplurimis fieri non posse, vt caro corripiatur aliquis salua respiratione. Nam si nihil aliud certè est profundus somnus, quem respirationem læsam facere cõstat cum ex lethargo, si profundus admodum sit stertant ægrotantes. Neque solum hoc sed etiam ex naturali somno multi stertunt. Addehunc morbum generationem habere apoplexiæ similem, ex obstructione nempe cerebri à crassis humoribus, quò minus videtur probabile respirationem saluam posse manere. Paulus. cap. 10. tertii libri, catochon (est verò catochos idem quod catoche & catalepsis græcis & comprehensio aut congelatio latinis) duplicem esse dicit. Primꝰ apud illum (vt videntur accidẽtia significare) idem est quod caros, in quo (inquit) non videntur respirare. Secundum dicit quod apud Galenum est catalepsis. Tamen quidquid alii dicant, Galenꝰ certè loco citato ex. 4. de locis patientibus ita scripsit. Cum autem esse quopiam terebra perforato, medius ventriculus fuerit attritus, caros hominem occupat. Sed neque conuulsione neque difficili facta spiratione: quarũ hæc apoplexiæ illa morbo comitiali propria est: haud secus quàm catalepsi & caro seruata secundum naturam respiratio. Itaque haud dubiè sententia est Galeni in caro & catalepsi non rolli respirationem, neque permutari vehementer. Cuius rei causam esse putauerim, quòd Galen. docuit, quòd scilicet hæ affectiones non ram sunt obstructiones substantię cerebri, quàm caui, neque eius quidem secundũ totum cerebrum, sed catalepsis secundum posteriora, caros secundum anteriora. Adde his ad nullum motum animalem obeundum, apponere animam tantum conatum, quantum ad respirationem, quia nullo vsque adeò indiget animal. Quò fit vt cum per somnum, reliqui omnes motus cessent, solus hic seruetur, quantum somnus impedit, tantum supplente conatu, vsque dum ingrauescit vsque adeò somnus: vt conatus non sufficiat. Qua ratione etiam carus diu durãs, debilitatione facultatis & intemperiè firmata respirationem facier difficilem, aut etiam tollet. Nam & mortẽ etiã inducit diu durans, nedũ dispnœam. Tamen hoc vitium respirationis non est signum, quod comitetur malũ, sed quod superuenit, apoplexiæ verò à principio assidet, ingrauescente morbo crescit. Itaque hæc est ratio qua neque carus, neque catalepsis coniunctam habent dispnœam, vt signum inquam, prium, & quod adsit semper aut perse. Nam causa alterius morbi coniuncti, nihil obstat, dispnœæ speciem aliquam cum caro esse à primo insultu vt cum carus sit in rigoribus, aut in vigoribus febrium, constat respirationem non posse esse secundum naturam. Nam ratione febris aut rigoris permutabitur. Tamen hęc non tollunt veritatem Galeneę assertionis: carum, inquam, & catalepsim non esse cũ vitio respirationis. Catalepsim dicit Aetius affectionem esse mediam inter phrenitidem & lethargum. Tamen constat hanc aliam esse affectionem ab ea, quam. 4. de causis pulsuum nomine carere dixit Galenus: & loco citato su-

Decidi-tur contro.

Ad obiecta respõdetur.

Cõtro. altera, an caros lædat respirationẽ.

Decidi-tur contro. exmẽte Gal.

Quæ dicat Aetius de catalepsi.

ſuperi⁹ ex.1.prorrhetici tiphomaniam appellat. Dixerit tamen fortaſſe Aetius hæc ex quadam ſimilitudine. Quia cataleptici immobilitate ſimiles ſunt dormientibus, oculorum aptione vigilantibus. Sed de his affectionibus hæc ſolū video eſſe in controuerſia, quæ nos iam explicuimus: reliqua ab aliis, præcipuè ab ipſo Galeno petantur.

Caput decimumſextum, an omnis conuulſio fiat ex repletione aut inanitione.

HIppocrates ſexta particula apho. 39. ita ſcripſit: Conuulſio ex inanitione aut ex repletione fit. Ita & ſingultus. Galenus in com. hoc quidem confirmat exemplo fidiū quæ non aliter quàm humectatæ aut deſiccatæ conuelluntur. Eandem ſententiam ſcribit in com. primi apho. ſectione. 5. ſub eiſdem ferè verbis, & libro de tremore rigore cap. vltimo & .2. de cauſis ſymptomatum. capit. 2. & octauo de comp. pharm. ſecundum loc. cap. 5. ita ſcripſit, Ego verò in conuulſione tertiam aliquam cauſam ſupra euacuationē & repletionem nondum reperi. Nihilominus, contrariam ſententiam inuexit Auicenna qui libro. 3. fen. 2. cap. 5. meminit ſpaſmi non proportionati ad materiam, quod perinde eſt ac ſi diceret, conuulſionem aliquam eſſe nec ex materię defectu, nec redūdantia fiat. Quam ſententiam multi medicorum ſunt inſequuti, ducti his rationibus. Singultus, vt innuit hippo. citato loco eſt conuulſio, ſaltem fit eiſdem cauſis quibus conuulſio, ſed fit ſine inanitione aut repletione, ex ſenſu enim ſolo rei acris, vt grani piperis. gratia exempli fit ſingultus, & quacūq; qualitate ori ventriculi moleſtiam inferente. Præterea epilepſia eſt vniuerſalis conuulſio, & fit dicente Galeno. 3. de locis patientibus cap. 7. & ſecundo de cauſis ſymptomatum, cerebro concutiente ſe ad expellendū humorē illi moleſtiā inferētē nō aliter q̄ ſingult⁹ fit cōcutiente ſe vētriculo ad expellendum quod illum lædit, ergo non fit epilepſia materia diſtendente nec materiæ defectu, ſed à materia irritāte, qđ nec repletio eſt nec inanitio. Tertio, ſola neruorum refrigeratione poteſt fieri conuulſio, ita enim caloris extinctione aut refrigeratione inſtrumentorū accidit ſpiritus offendens, qui ex conuulſione fit, dicente Hippo. 4. apho. 68. Spiritus offendens malum conuulſionem enim ſignificat. His itaque rationibus perſuaſi quam multi contendunt, conuulſionem aliquādo ſine repletione aut inanitione fieri: & Hippo. ſentētiam de his conuulſionibus tātummodò quæ per propriam paſsionem fiunt intelligi: ſecùs eſſe de his quę per conſenſum. Id quod animaduertiſſe videtur Galenus in comē. primi aphoriſmi ſectionis. 5. Verūtamē nos nō ita ſentimus, ſed omnem motum qui conuulſio verè ſit, repletione aut inanitione fieri: motus verò alia occaſione factos, conuulſionibus poſſe eſſe ſimiles, ſed conuulſiones nondum eſſe. Nam dicente Galeno capite primo libro 2. de cauſis ſympt. inter conuulſionem, palpitationem, tremorem & rigorem ſingultum & tuſsim & ructus, ſternutamentūque hoc intereſt, quòd nonnulla illorum à virtute fiunt ſola, irritata tamen a cauſa præter naturam: huiuſmodi ſunt ſternutamentum tuſsis & oſcitatio: nōnulla partim à cauſa præter naturam (naturæ nomē hac in parte de omni facultate quæ animal ſiue voluntatis nutu, ſiue citra hunc regit intelligitur) vt torpentiū motus & cæteri quos edunt ii quorum nerui ad huc reſoluuntur. Sed palpitatio & conuulſio ſolius morbi opera ſunt. Quare docente Galeno motus qui eſt à virtute irritata & conāte expellere illud aquo grauatur aut pūngitur, conuulſio non eſt, ſed conuulſiuus motus id eſt conuulſioni ſimilis. Quod de ſingultū dicit Gale. 6. aphariſmorum. 39. in com. etiam. 54. aphōriſmi. 6. part. docet luctuoſa ſuſpiria cum ex refrigeratione fiunt eſſe motum conuulſioni ſimilem qui tamen conuulſio nōeſt. Idem de conuulſione epilepticorum dici poteſt. Eſt enim epilepſia cerebri motus ſimilis motui ventriculi in ſingultu. Sed obiiciet no bis aliquis galenū, qui vt dictum eſt. 2. de cauſis ſympt. epilepſia, inquit, totius corporis eſt conuulſio: quo loco non motum ſimilem cōuulſioni, ſed conuulſionem eſſe dicit. Ego ſanè in omni epilepſia quantumcunque leui, duo hęc eſſe dixerim, conuulſionem (quāquā hanc non adeò magnam) quę contractione neruorum cognoſcitur, & motum conuulſiuum, qui concuſsio eſt. Videntur enim apertè membra eo tempore & contrahi verſus radicem, & concuti: illud ergo veriſimile eſt naſci ex humoris aliqua portione, neruorum radicem conuellente, & veram conuulſionem eſſe, hoc autem virtute concutiente cerebrū ad expellendum, quæ concuſsio motus conuulſiuus eſt. Nam etſi celſus lib. 3. cap. vigeſimo tertio de comitialibus ita ſcripſit: modò cum diſtentione membrorum aut neruorum prolabitur aliquis modò ſine illa. Tamen intelligendum puto, aliquando eos labi ſine inſigni conuulſione: ſed omninò ſine cōuulſione:

agitatur contro.

Sententia Auicen. cōtraria & quæp eo ſunt.

Decidi tur cōtro.

Obiectio diluitur.

ne nunquàm. Verum interim animaduerre, celſum concuſsionem non appellare conuulſionem. Nam concuſsio ſemper comitatur cõmitiales quos dicit aliquando ſine conuulſione cadere. Accidunt ergo duo epilepſiæ quorum alterum Galenus explicauit, alterũ liceat nobis addere præcipuè eiuſdem autoris principiis vrentibus. Sed ſunt inter aduerſarios ingenioſiores quidam qui ex conuulſionis diffinitione moſtrare conãtur, concuſsionem in epilepſia veram conuulſionem eſſe, non motum conuulſiuum. Conuulſio enim inquit Galenus paſsio eſt non voluntaria, ad ſimilem venientibus neruoſis partibus affectionem, ei quam etiam in motibus factis ſecundum appetitum aſſumebant. Talẽ dicũt eſſe eam concuſsionem. Nam qui epilepſiave xantur, mouent quidem neruos, cæterũ non liberè. Non enim videtur mouere quoniã volunt, ſed velint nolint, quarè ex diffinitione conuulſionis videtur eſſe is motus. His ita reſpondemus, à ratione conuulſionis vere non modo excludi motus ex voluntate profectos ſed eos etiam qui à potentia ſiunt libera natura ſua. Omnis enim ea actio natura ſua voluntaria eſt, etiam ſi modo contingat ex virtutis impedimento ſine libertate fieri. Ea igitur cõcuſsio, quanquàm non fiat, rãta cum libertate, vt in eo ſemper, ab ipſo qui mouet, poſsit impediri, tamen liberæ potentiæ opus eſt, & virtutis animalis actio. Quare conuulſio non eſt. Intelligũtur enim in diffinitione ea (ſi modo ea diffinitio eſt) nomine actionum quæ ex voluntate fiunt, omnes quæ ex libera potentia proficiſcuntur. Quòd ſi quis minùs propriè à Galeno hoc eſſe dictum contendat, iam ad quæſtionem de nomine toram controuerſiam deuoluer, quare illum minus curamus. Sed quod Galenus. 12. metho. fere in vltimis verbis quatuor cauſas conuulſionis eſſe dicit inanitionem replecionem & humorem mordentem & frigus, de conuulſione latiùs dicta vt inquam ſignificat etiam motum conuulſioni ſimilem dictum intelligo. Verũ huius quæſtionis hunc finem facimus.

Obiectio alia diſſoluitur.

Gal. verba declarantur.

Caput decimum ſeptimum. De rigore tremore & palpitatione.

DE genere deprauatorum motuum diſputauit diffuſè admodum Gale. 2. li. de ſymptomatum cauſis: & illorum præcipuis lib[…] proprium ſeorſum dedit, de tremore rigore & palpitatione. Nos vnicum caput his dabimus, vt quæ illis in locis dicta ſunt diffuſius, colligamus, quæ obſcurius declaremus, & ſi quid controuerſum eſt, diſputemus. In hoc genere, hæc ſunt ſymp. conuulſio & paralyſis, tremor, palpitatio, horror, rigor, ſingultus, tuſsis, ructus, ſternutamentum, pandiculatio, & oſcitatio. Horum motuum quidam fiunt à cauſa morbi ſolùm, ſine concurſu facultatis cuiuſpiam: quidam etſi ſunt ſymptomata, à facultate aliqua earum quibus corpus gubernatur proficiſcuntur. A morbi ſolùm cauſa fiunt conuulſio & paralyſis & palpitatio (de conuulſionis cauſis proprio capite diximus) reliqui omnes motus, quos retulimus facultatis alicuius ſunt conantis expellere, & animanti eſt noxium, præter tremorem, qui cum animalis motus ſit, non eſt ad expellendum. Expulſiones non ſemper fiunt à facultate naturali: ſed nonnunquàm à vitali. Naturalis facultas membrorum compreſsione partium expellit inutilia: animalis vis voluntario motu expellit: quam videmus tribus modis id ſolere facere, nonnunquàm concuſsis membris vt excutiat noxiũ, & videmus fieri in epilepſia, ille. n. motus natura ſua liber eſt, ſed aligata eſt deliberandi facultas, non videtur ſecundũ voluntatem poſſe cohiberi. Et nos ipſi ſi quid vrens aut refrigerans, aut vtcunq; aliter mordens manu comprehendimus, ſolemus brachium volentes concutere, ad expellendum. Vt autẽ nos cum rem aliquam moleſtam manu accepimus, nunc excutimus: nunc laxamus tantum digitos, vt excidat, quod non tam eſt expellere, quàm permittere vt effluat: ita noſtri muſculi faciunt nonnunquàm atque hic eſt ſecundus modus voluntariæ expulſionis. Tertium præter hoc genus expulſionis videmus in thorace fieri, compreſsionis ſcilicet, ad expulſionem fuliginum & calfacti aeris. Nimirum muſculi thoracis, vt hunc expellant, neque concutiuntur, neque dilatãtur, ſed cõpriműtur. Vitalis facultas vnicum habet motum expulſionis maximè proprium, compreſsionis cordis & arteriarum ad expellendas fuligines, & duos alios imitatur arteriis, vtpote iã facit pulſum altum dilatans arterias, quaſi in ſurgat aduerſus cauſam noxiam, & cum grauantur arteriæ cum robuſta facultate pulſũ vibratum, excutiente arteria grauantem humorem. Tamen calido etiam innato ſpiritũ inquã & ſanguine hos motus imitatur, nunc colligens ſuas vires in corde, nunc erumpens ad externa mbra. Quibus motibus manifeſti fiunt propriianimi affectus. Ergo dictorum ſymptomatum tria, ſunt morbi ſolius, conuulſio

de deprauatis motib⁹ multa.

Aialis vis trib⁹ modis expellit.

Vitalis facultas quo modo expellat.

uulsio & paralysis & palpitatio. Aliorum vnicum est à facultate tentante voluntarios motus, puta tremor: reliqui omnes motus facultatis alicuius sunt ad expellendum. Conuulsionem & paralysim, quidam dicunt esse eiusdem generis, putà obstructionis. Atque in de colligunt, apoplexiam & epilepsiam sola differre ratione maioris & minoris, quam certum est speciem non permutare. Id videtur colligi ex Galeno, qui cum in principio secundi de causis symptomatum omnes depravatos motus proponeret, paralysim præteriit, de qua disputauit paulò infrà, conuulsionis & resolutionis simul mentione facta. Quarto de locis patientibus cap. 2. ita scriptum est. In medio quidē amborum, & soporis & apoplexię, epilepsia conuulsiones afferens vniuerso corpori, sed quæ in paralysim non finitur.

Quorūdā opinio de cōuulsione & paralysi.

Horum trium morborum frigidus & crassus aut omninò viscidus humor causa est. Verum & in sopore & morbo cōmitiali ventres magis cerebri corpus minus, in apoplexia verò corp⁹ magis affici solet, atq; i sopore anterior pars magis in apoplexia & morbo cōmitiali v traq;. Ex his verbis colligunt, tres morbos dictos, putà soporem, epilepsiam, & apoplexiā, differre solum intētione. Nam differentia earum quas Galenus inter eos statuit, nulla videtur speciem permutare. Siquidem sunt omnes hi morbi obstructiones: causa morbi eadem, puta humor frigidus & crassus, aut omninò viscidus: locus male affectus idem, putà cerebrum. Quod si hic aliquod est discrimen est (dicūr) inter soporem & duo alios morbos. Sopor enim est magis in parte anteriori cerebri, epilepsia & apoplexia in vtrâque. Nam & epilepsia obstruit ventriculos magis, apoplexia substantiam etiam cerebri, id (dicunt) morbi intentio facit. Quia enim epilepsia minor obstructio est, & ex minori humoris copia pendet, tantum apprehendit ventriculos, apoplexia ex contrariis causis etiam substantiam cerebri. His itaque argumentis persuasi nonnulli, nihil putant quod ad essentiā affectionis attinet, inter paralysim & conuulsionem, & ita neque inter epilepsiam & apoplexiam, interesse. Tamē, quantum ego intelligo, fallūtur hi, neque Galenus tale quidquā significauit. Primo, quia morborum species distinguuntur per symptomata propria. Ergo morbi quorum symptomata differun ge nere, diuersi sunt, quorum verò symptomata ratione maioris & minoris differunt, morbi quoque perinde different. Sed symptoma proprium conuulsionis (perinde sit siue conuulsionem & paralysim nominem, siue apoplexiam & epilepsiam) differt genere à symptomate resolutionis. Nam actio diminuta ab actione ablata differt ratione maioris & minoris, tamen deprauata non ita, sed genere. Est vero symptoma apoplexiæ priuatio, epilepsiæ deprauatio motus. Non ergo est ratio maioris & minoris. Nam motus epilepticorum non est remissus, quin potius tam vehementer concutiūtur plerunque, vt à multis etiam hominibus non possint apprehensi cō tineri. Ostendimus ergo per symptomata differre hos affectus specie. Sed in ipsa morborum substantia, siquid possumus oportet vt discrimen constituamus. Conuulsio nunc fit repletione nunc ariditate: paralysis aliquando fit ab humore irrigante, aliquando à frigore solo per intentionem stuporis. Quantū interest inter paralysim quamcunque & conuulsionem ex siccitate, in affectuum essentia, nulli obscurum. Nam conuulsio est intemperies arida, paralysis est intēperies frigida, aut obstructio neruorum. Neque dubiū est, quātum differat inter paralysim quæ est intemperies frigida, & aliam paralysim & omnes species conuulsionis. Tamen inter conuulsionē ex repletione & paralysim ex humore, videtur ea solum ratione differre, quod in conuulsione non est ea obstructio quæ omninò impediat motum, vt in paralysi sed quę sufficiat deprauare. Tamen alia ratione differt. Cogita primum, humorem influentem in partē quāpiam posse facere morbum temperamēti aut morbum compositiōis, aut ambo, sed magis hunc quam illum, aut illum quàm hunc. Humor calfaciens refrigerans humectans aut desiccans partem, morbum facit temperamenti obstruens verò aut comprimens exasperans, aut leniens, aut tale aliud faciens, morbi compositionis est causa. Cogita deinde, qua ratione fieri possit vt humor incidens in duo neruos, alium contrahat, alium laxet. Dices fortasse laxatur qui obstruitur integrè, quia priuatur omni vi: qui non priuatur omni, nō laxatur. Hæc ratio duplici de causa est deficiens cum quia vbi non est priuatio integra vis, modò nihil aliud contingat, non fit contractio nerui, sed diminutio sensus & motus, quod ostendit stupor: tum etiam quia in obstructione non contrahitur neruus à facultate quę superest, sed solum à causa morbi, vt paulò antè diximus. Non ergo ista causa fit quod proposui: nequeverò ego possum rationem aliam propositi problematis excogitare quàm modum quo humor neruum afficit. Si scilicet ca

Quo differant cō uulsio ex repletione & paralysi ex humore.

Refutatur prædicta opinio.

ua

ua inter fibras replet facit ampliorem neruũ, & ita contrahit: ſi verò non tam diſtendit caua quã emollit, ipſas fibras laxat. Ergo ex his apertum eſt, quò fiat conuulſio, non tam eſſe opus vt humectentur nerui, quàm vt diſtendantur: ad paralyſim verò magis eſſe opus emollitione neruorũ. Propterea Galenus. 1. de cauſis ſymptomatum capit, 2. loquens de tentione tunicæ ragoydes, quam proprie tunicæ conuulſionem appelles: Patitur autem id tunica vel ſiccata, inquit, vt corp⁹ ſimplex, Vel humectata vt inſtrumentum. Quibus verbis aperte docet, conuulſionem ex repletione, fieri humore generãte morbum compoſitionis magis quam temperamẽti. Humor verò quæ eſt paralyſis cauſa, maiorem vt ita dicam, humectationem facit partium ſimplicium, quas emollit. Itaque conuulſio & paralyſis differũt & ſymptomatis & eſſentiis. Conſtat etiam ex dictis, ipſas cõuulſiones interſe, eam nempe quæ fit ab humore, ab ea quæ à ſiccitate, quan quam propter ſimilitudinem ſymptomatis puta cõtractionis, à medicis ſub vno nomine dicantur, differre genere, eſſeque cõuulſionẽ ex inanitione mõrbum in temperamẽto (cõſidero eſſentiam quæ in deſiccatiõe eſt, omitto contractionem quæ eſt ſymptoma) cõuulſionem verò ex repletione morbum in compoſitione. Nam huic, quod eſt in temperamẽto læſum non eſt in eſſentia, ſed accedens: illi, quod eſt in compoſitione, eſt accedens, intemperies eſt eſſentiæ pars. Eſt nimirum morbi eſſentia illud ex quo fit proprium ſymptoma. Sed ſi fingas humorem diſtendere neruum, minime corrumpentem temperiem, conſtat illum contracturum membrum nihilominus ſique neruus deſiccatus fuerit, ſubſequuturã contractionem, etſi deſiccationi nihil accederet. Itaque conuulſiones ipſæ ita differunt.

Conuulſio ex humore genere differt ab ea quæ fit à ſiccitate.

Conuulſio quoque ex repletiõe à paralyſi humida ſpecie differt. Quare & apoplexia ab epilepſia. Quod ſi Galenus epilepſiam inter ſoporem & apoplexiam eſſe dixit, non contulit in eadem ſpecie diuerſas intentiones, ſed in grauitate morborum, & difficultate reſpirationis quam faciunt, ea, ita habere dixit. Nimirum apoplexia tollit ferè reſpirationẽ: carus non vitiat, epilepſia vitiat ſed non admodum grauiter. Hæc de conuulſione & paralyſi. Palpitatio à flatu craſſiori, quærẽte exitũ fit: quę non tam tranſfert membrum, quàm in ipſo mẽbro facit ſequaces partes quibus caua ſũt dilatari & ſubſidere alternatè. Quanquã fit vt aliquando tanta flatus copia interius ſit cohibita, vt facto maiori impetu totum membrum ſecum eleuet palpitans particula. Sed tunc quoquè ſunt in palpitatione quædam, quibus ab aliis motibus diſcrepat. Nimirum à conuulſione differt, quia eſt ſine contractione, à tremore quia per maiora ſpatia fiunt eleuatio & depreſsio, atque vt Galenus dicit. 4. cap. libelli de tremore rigore & pal. palpitationis motus certis terminis finiuntur, motus tremoris non ita, ſed compreſsio eleuationẽ & eleuatio compreſsionem excipit infectam. Sed interroges, qua ratione cognoſcam, perfectum fuiſſe motum, aut imperfectum: ex impetu. Si ſcilicet, maiorem motum viſa fuerit particula aggredi, quam cõpleuerit, haud dubia erit coniectura, intertreptum eſſe in media via. His ego addo indicium quo ab aliis omnibus ſeparatur palpitatio, puta motum proprium cutis, præter totius membri tranſlationem. A pulſu differt palpitatio rhythmo.

Palpitatio.

Tremor voluntarius eſt motus ſine irritatione à cauſa quapiam morbi, ſed facultate præ debilitate mouẽte membra cum tremore. Quòd ide cognoſces, quòd qui repoſito corpore in quiete, eſt laxatis membris, nõ tremit. Intellige nomine quietis otium neruorum. Non enim omnis quies otium eſt: ſed multæ quietes ſunt duplices motus, id eſt, dupliciũ muſculorum labor. Quod Galenus diffuſè admodũ docuit in tractatione de motu muſculorum & .3. capi. de tremore rigo. & pal. & cap. 2. li. 2. de cauſis ſymptoma. Quare min⁹ mirari debuit Valeriola in ſuis enarrationib⁹ Galenũ dixiſſe, corpora noſtra moueri aliquã do non mutato loco: ideſt mouendi ſecundũ voluntatem vim, aliquando laborare in retinendis corporibus, plus etiam quam in mouẽdis. Tremor itaque à voluntate fit, reliqui omnes deprauati motus, ſunt à facultate irrita ta ad expellendum. Ructus & ſingultus ſunt expulſiones à naturali facultate: tuſsis ſternutamentum oſcitatio & pandiculo ab animali: rigor partim à naturali partim à vitali. Siquis animalis motus coniunctus cum rigore eſt, non eſt illi in eſſentia, ſed accedens. Eorum qui à facultate animali ſunt, tuſsis & ſternutamentum fiunt à facultate expellente: oſcitatio & pandiculatio non tam à facultate expellente quam deponẽte onus. Nimirum tuſsis fit muſculis thoracis vehementius conſtrictis aduerſum id quod impedit viam ſpiritus, aut in ea irritat, ſternutamentum fit cerebro concutiente ſe ipſum, ſimulque conſtringente thoracis muſculos. Pandiculatio fit muſculis quaſi ex deliberatione dilatatis, vt flat⁹ crudus prodeat: oſcitatio hoc idem facientibus

Tremor.

Qui deprauati mot⁹ à facultate irritata ad expellendum.

muſ-

musculis faciei. Neque est quòd perturbêre, videns rem quæ ex deliberatione & prudentia videtur proficisci, in fantibus etiam fieri, & in nobis non considerantibus: natura nãque vt inquit Hipp. est docta sine doctore. Fiunt hæc instinctu quodam intelligimus tamẽ voluntate fieri, quòd si libet cohiberi possunt. Ructus & singultus fiunt naturali vi ventriculi insurgente aduersus rem noxiam: quanquam ructus iuuatur motu musculorũ thoracis: non aliter quàm stridor ventris inferioris, musculis ventris. Tamen expulsio a ventriculo aut intestinis naturalis est. Rigor est passio calidi innati. Quod à Galeno dicitur locis citatis, tamen à plerisque ignoratur. Putant plerique rigorem non alia de causa dictũ esse passionem calidi innati, quàm q̃ membra externa per illum refrigerentur. Sed hac ratione non differret ab eo affectu quem frigus tantùm appellamus, perquem illud vnũ fit quòd membra externa refrigerantur. Tamen hoc maius aliquid significat, quod iam declaro. Calidi innati nomine hoc loco intellige substantiam illam semper mobilem, quã vides imitari omnes motus animi eam inquã quæ per metum & mestitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per iram feruet & prodit seruato tono, per pudorem partim refugit partim erumpit. Hãc substantiam cõstat esse spiritus & sanguinem, quam stoici his moribus quos experimur persuasi, animę ipsius substantiam esse dicebant, cõstare què ex igne & aëre: exigne vt esset semper mobilis, ex aëre vt à frigore (censebãt enim aërem esse frigidum vt in primo libro diximus) coerceretur ne euanesceret dissipata. Horum opinioni haud dubiè adhæsit Galenus libro de tremore rigore & palpitatione quanquam aliàs vbique de animi substantia dubitauerit. Nobis certum est substantiam hanc non esse ipsam animam, quippe quam scimus non esse naturæ (& alibi mostrauimus) elemẽtorum: tamen constat hoc innatum calidum proprium esse animi instrumentum. Experimur etiam illud ex imaginatione rei noxiæ, aut contristantis refugere, rursus dictante anima prodire. Nam per verecundiam cõscientia turpidinis aut aspectus hominis præstantioris, refugit, dictante vero deinde anima nihil illic esse pertimescendum, redit profusè.

Rigor.

Quomodo fiat rigor.

Rigor eodem modo fit. Cùm ex mordicatione sentientium partium fit dolor, refugit ad viscera calidum innatum, destituuntur què externa membra à calore. Rursum cùm interiùs coercitum calidum suffocari incipit, prodit vehementer, quo prodeunte: membra veluti refectis viribus mouent rursus humorẽ mordacem, conantia expellere: & rursus dolor facit calidum refugere, atque hæc alternatè fiunt, donec vincente calore incalescunt membra externa, & vincitur intemperies illa frigida & inæqualis, succedítque plerunque febris: aut vincente humore suffocatur calor peritque homo. Ergo per rigorem duo hęc cõtingunt, motus facultatis expultricis quæ est in omnibus membris, & motus ille reciprocus calidi innati, gratiã cuius dicitur passio calidi innati. His plærunque accedit concussio aliqua voluntaria musculorum. Nam rarò tã vehemens est rigor, vt ægrotans, volens, non possit concussionem aliquantulum cohibere. Potest nempe demere, quod accedit volũtarii, hoc tamen non est in essentia rigoris, sed accedens. Quod per rigorem ipsum mouetur, omninò mouetur præter volũtatem. Ex dictis non dubium est, quò humor celeriùs mouebitur, per membra sentientia delatus, eò fore motum concussionis vehementiorẽ. Constat quoque vehemẽtiam motus, ex duabus causis augeri, ex mobilitate humoris (pendet mobilitas ex tenuitate & calore) & vehementia facultatis expultricis in membris. Nã constat quò virtus est vehementior, eò maiori cum impetu expellere. Impetus verò facit celeritatem. Vnde Auicenna fen prima quarti (atque cum eo plærique medicorum) colligit, non minimam causarum augentium rigorem esse robur facultatis. Itaque fieri potest, (dicunt) vt cum æquali humoris copia, & eadem qualitate, & equali sensus acrimonia, hic rigeat vehementiùs quàm ille, nõ alia de causa, quàm quòd maiorem habeat facultatem. Quod tamen quibusdam difficile visum est qui contra docent, cæteris paribus ex vehementia virtutis non augeri rigorem, sed minui. Videtur hæc illorum sententia colligi ex Galeno secundo de causis symptomatum ca. quinto, vbi differens de rigoris intẽtione, ita scripsit. Differunt verò interse se & excremẽtorum multitudine, & motu, & quòd excrementorum alia magis sint mordentia, alia minus, & quòd corpus laborantis vel difficile vel facile affectu, aut debile, vel acuti, hebetis ve sensus, naturà sit. Nã q̃d acuti sensus est & imbecillũ, etiã ex leuissima causa dolet: cõtrà, q̃d firmũ, neque facilis sensus est, magnã causam ad talis symptomatis generationem requirit. His verbis apertè videtur Galenus docere robur esse causam cohibentem rigorem. Sed etsi Galenus nullus dicat, non videtur

Quid ex dictis colligatur.

Quorundam opinio Aui. cõtraria.

tur affectus præter naturam causa solius virtutis, reliquis eodem modo habentibus augeri posse. Nã virtus pugnat aduersus omnia, quæ corpori præter naturam incidunt. Celebratissimum etiam est illud Galeni dictum, vires fortes omnia contemnunt. ergo virtus fortis non adeò irritabitur ab æquali humoris portione, quam imbecilla. His rationibus conantur euertere, quod plærique medicorũ asserũt. Qui tamen interim non videntur mihi posse respondere proposito à contraria opinione argumento. Nam conueniat primùm nobis cum illis, facultates non operari pro arbitrio, sed pro magnitudine virium. Ex his euidenter colligitur, quãtum intelligo, maiores vires cum irritatione æquali vehemẽtius expellere. iam verò vehementiorem expulsionem à singulis membris, celeriorem delationem sequi, non negabunt. Quod tantò maior rigor fiat, quãtò humor celeriùs decurrit, nihil habet ambiguũ. Est igitur proposita assertio vera: rigorem eò maiorẽ fieri, quò rigẽtis robur maius est, cęteris paribus. Neque verò quidquàm habet absurdũ, augeri symptoma quodpiam aucto robore. Nã cũ symptoma ex facultatis actione proficiscitur meritò crescit symptoma actione aucta. illud itaque symptoma, quod ex solo morbo fit, facultate nihil præstante (eiusmodi diximus esse paralisim, conuulsionem, & palpitationem) dissonum est rationi, posse crescere ex incremento virtutis. illud verò quod agente facultate excitatur, ita augeri, quid nõ habet consonũ? sed pro intelligendis Galeni verbis, & diluendis aliis argumentis cosidera fieri posse, vt aliquis cum æquali humoris quantitate, & eadẽ acrimonia, cum qua imbecillior homo riget ipse propter virtutis robur non rigeat. quia tam fortis esse potest in omnibus mẽbris expultrix, vt non deferat humorem per mẽbra sentientia, sed vno impetu expellat, aut vomitu, aut deiectione aut vtcunq; aliter. tam forte etiam potest esse calidum innatum, vt dolorem illum mordicationis non fugiat, quinpotius humorem sudore digerat, interimq; lassitudinem vlcerosam patiatur, pro rigore. vsque adeo virtus fortis omnia contẽnit. Tamen quanquã hæc ita habent, si quis semel riget, quo fortioris vis est saltẽ naturalis eò fortiùs riget, quia si membra non vno impetu expellũt, sed deferunt, quò robustiora sunt, eò celerius deferent. si calidum innatum semel refugit, quò væhementius est, eò vehemẽtius redit aduersus humorem mordentem. quanquam non statim hinc possum colligere quò robustius est innatum calidum, eò plus rigere. nam quod robustius est, vt væhementius redit aduersus humorem mordentem, ita ab æquali causa minùs refugit, etiam si aliquantulum cœperit refugere. itaque duplex hic robur expectari potest, calidi innati, & facultatis expultricis, illud non facit ad magnitudinem rigoris sed potius ad paruitatem, hoc verò facit manifestè, quia & ad celeriorem excrementorum delationem. verum hoc intellige, si semel rigor fit. nam ostensum est, posse illum causa roboris naturalis omnino nõ fieri. Quodsi ii, qui prope mortem sunt, quos verisimile est habere debilitatem, solẽt magnis rigoribus capi, nihil est nostræ sententiæ aduersum. non enim tam moriũtur illi propter facultatis debilitatem quàm vi morbi. itaque non habent facultatem debilem in essentia, & insuper apponũt extremos conatus: vt verò a nobis alias etiam dictũ est, quod ad actiones attinet conatus pro robore facultatis est. Neque verò propter hæc possis dicere, robustum non robusto esse deterioris conditionis nam quod magnitudinis symptomatis habet plus, breuitate compensatur. Dices, quò robur est maius, eò ab æquali causa irritabitur minus. Intellige, plùs aut minùs irritari, non fieri ex robore maiori, aut minori, sed ex acrimonia sensus, maiori aut minori. Quæ Galenus, loco huc allegato, ex. 2. de causis symptomatum dixit, non quidem de causis maioris aut minoris rigoris dictum est, sed de causis, quibus, aut lassitudo vlcerosa, aut pandiculatio, aut horror, aut rigor fit. itaque ex fortitudine, dicit fieri, vt ex humore eodẽ non fiat rigor, sed alius affectus. quod nos quoque diximus: igitur in hac cõtrouersia hæc dicta sint. De his rigorib⁹ videtur ab antiquioribus Galeno, dubitatum, possint ne fieri sine febris superuentu. Hippo. libello primo de morbis, ita scripsit. Mala porrò supra mala fieri necesse est, si rigor corripuerit, ardor igneus superuenit. Ex hoc loco colligit Galenus, libello de inæquali intẽperie &. 2. de differen. febri. & 2. de causis symptomatũ, & multis aliis in locis, Hippocratem ignorasse, rigorem fieri aliquando sine febre. fit tamẽ, vt Galenus dictis in locis docet, rigor sine febre sępe, fit què ille ex cruditatibus, & ex vitrea pituita, cum mouetur, quo fit, vt sola quiete hic rigor sedetur, & exacerbetur motu, Tamẽ dicat aliquis aduersus Galenum, Hipocratem nõ ignorasse rigorem sine febre, quando quidem rigorũ non recalescentium meminit. 2. prorrhetici textu, 31. sed recalescentes, declarãte Galeno in

Refutatur.

Obiectio diluitur.

Soluũtur obiecta.

Contr. altera de rigore an possit fieri non superueniẽte febre.

in com. 32. eiusdē libri, sunt quibus febris superuenit, quare non recalescentes, quibus febris non superuenit sint. Hic possis dicere, eos rigores, qui per debilitatem virtutis non recalescunt, quales per extremos languores incidunt, non ignorasse Hippocratem: tamē ignorasse eos qui etiam sine extremis langoribus, ex crudi succi motu facti, nō recalescūt. Quid quòd 1. epidemiōn parte tertia, in historia vxoris epicratis refert, illam rigore correptam esse & nō incaluisse? Quod ex crudis succis dixit Galenus in com. accidisse? Ita refert. Sed neque illud vidit Hippocrates, sed audiuit factum, & habuit suspectum. Quod sua verba apertè declarant. Epicratis vxorem inquit quæ decumbebat apud Archegetem prope partum iam existentem rigor vehemēs corripuit, non incaluit, vt ferebant. Ego non dubito, posse morbum aliquem, denuò fieri, nunquàm anteà conspectū, vt de morbo gallico, qui nostro hoc tempore, primum è tartaro prodiit, plærique medicorum dicunt. Quanquàm repugnent alii quidam, mirè se exercentes, vt morbum hunc ab antiquis conspectum esse ostendant, ei què ex cōsuetis antiquis medicis, nomenclaturam inueniāt. Quasi verò aut nulli medicorum ita fieri posse fuerint multò antè suspicati, aut quidquā habeat philosophiæ aduersum, morbum nouum generari. Celsus libro primo in ipso, præmio, nulla causa magis, dicit rationales medicos empiricis præstare, quàm quòd nouis morborum generibus possunt etiam opē ferre. Ita enim inquit, sæpe etiam nouā incidere morborum genera, inquibus nil adhuc vsus ostenderit: hæc Celsus. Quòd tamen non sit philosophiæ aduersum quinis intelliget, qui philosophiæ aliquid degustauerit. Nam etsi species quæ perfectionem quampiam continent, perpetuæ sint secundum speciem, carētes principio & fine, tamen quę in sola imperfectione sunt, nihil mirum denuò fieri. Vt nō est mirum patrari nouum facinus, nunquàm patratum anteà, neque monstrum generari, cuius forma prius conspecta non sit: ita neq; nouam salutis corruptionem. Nimirum hæc fiunt ex erroribus, non ex perfectione. Ergo nouo modo deprauato victu, nouos morbos fieri ratio fert. Non enim arbitror, ratio quæpiam coegerit maiores homines prauo vti victu, quo hodierni volentes vtuntur. Proinde Galenus suspicatus est, rigorem sine febre nō accidisse Hippocratis tempore, quòd homines essent frugaliores. Ego sanè non cēseo impossibile, morbum aliquem nouū fieri tamen rigorem sine febre, ex crudo succo abfuisse à tempore Hippocratis non suspicor, cum propter loca citata, & historiam vxoris epicratis: tum etiam, quia accidebant eo tempore morbi alii, ex simillimis causis, aut etiam ex maiori cruditate. Accidebat enim epiala febris, quæ ex vitreo humore fit. Finge igitur hominem paratum ad hanc febrem: (quales eo tempore fuere quam plurimi) balneum intrasse. Non video cur non horruisset, neque cur si se citò collegisset quiescens, non potuisset sine febre manere. Quod tamen ab Hippocrate libro primo de morbis dictum est de exquisito rigore & vehementi interpretor qualis nunquàm nisi ex humoribus biliosis fit. Et miror sanè Galenum, aliōquiantiquorū blandum interpretem, & Hippocratis amantissimum, hanc interpretationem non inuenisse. Sed pro præsenti capite satis multa diximus.

Auctoris sententia denuòposse fieri morbū aliquē nō anteà visum.

Rigorem sine febre excrudo succo non defuisse tempore hipp. cen set autor.

Caput decimum octauum, De febris essentia.

QVod quidem homines febricitent, cum secundum vniuersum corpus habēt calorem maiorem quàm oportet, communis omnium consensus est. Cæterum tria potissimùm in dubium vertuntur in inuestiganda febris essentia: primum an in calore solo consistat an cum siccitate coniuncto: deinde an totum corpus necessariò teneat, vel possit solum cor obsidere: atqui an ipsa cordis substantia necessariò sit an calor in humoribus spiritibus, ve cordis febris dici debeat. Nam in prima controuersia videtur ab vtraq; parte esse Galenus: & Hippocrates videtur sentire prima aphorism. 16. febris essentiam in calore cum siccitate consistere, atque in siccitate magis, cùm iniūgens febricitatibus cōmodū victum, humidū dicat, calidi nulla facta mentione. Atqui Gal. in cōmentario addidit: febri enim quoniā calida & sicca passio est, est. n. cōuersio caloris natiui in ignē, victū humidū consolit. Et paulò infra obiiciens sibi hominē hydrope simul & febre laborantē, in quo ſi ab humidis cauendū quā maximè est, & iniūgenda sitis, respondit Hippocratē illic nō meminisse febrium cum aliis affectionibus cōiūctarum, sed solam eam indicationem quæ desumitur ab ipsa febre fuisse prosequutum. Vnde, cum indicatio quæ morbi est, ppria, diuersa ab ea quę est causæ, aut symptomatis aut affectus alterius, ab ipsa morbi essen-

Agitat contr. an febris essentia in sole calore cōsistat an cū siccitate coniuncto.

tia procedat, videtur apertè febrem in siccita te collocare. Cæterum contrarium planè do cet libro de differentia morborum in simpli- ci intemperie quæ vniuersum corpus obsidet febris essentiam collocans. Secundo etiã methodi cap. vltimo inquit homines inuenisse nomen febris, quoniam non erat illis semper facile dicere, calor tantus quantus iam valet officere operationib⁹. Itaq; dicit hęcduo idẽ significare, febris, & calor tantus quãtus iã valet officere operationibus. Est igitur in ratiõe febris solus calor: siccitas est essentiam consequens, quanquàm neque hoc necessariò. Nã subiiciatur homo aliquis, laborans solo calore per corpus vniuersum. Hunc constat ab omnibus hominibus febricitãtem appellari. Habebit enim talem pulsum qualis febricitãtem solet consequi: talem etiam præstabit tactui sensum: & reliqua eodem modo. Febricitabit igitur hic citra siccitatem. Verùm hoc, vt arbitror, nõ admittes: sed negabis fieri posse: vt totum corpus calorem præter naturam habeat, quin sit siccum, itaquè in hoc agetur tota controuersia: An possit calor preter naturam consistere in corpore nullatenus sicco Ego sanè vidi sæpe Galenum disputãtem de intemperie calida & humida, quæ si nequaq̃ in membro aliquo potest consistere, vana ille loquitur. Sed intellige hominem aliquem laborare in toto corpore vel in corde solo, intẽperie humida solùm. Si hoc quoq; negas, finge vsum fuisse illum multò ante, cibis & potionibus, & reliquis ad victum spectantibus humidis, in altera oppositione temperatis, atquè ita inuenies hunc factum humidiorẽ quã pro natura, quem, obiectione causæ calfaciẽtis, facito febricitare: constat calorem hunc febris consistere cum humiditate præter naturam: tantum abest vt sit cum siccitate. Dices fortasse calorem illum desiccaturũ hominẽ. Sit vt dicis, sed interim dum humor præter naturam corrumpitur, homo febricitabit & erit nullatenus siccus. Igitur siccitas non est essentiæ febris pars. Nam quòd tale est, nec momento temporis potest a re separari. Qua ergo ratione dixerit Galenus indicationem desumptam a febre suadere exhibitionẽ humidorum, ac rursus febrem quà febris est exposcere frigida & humida? Atque adeò febrẽ calidam & siccam esse passionem? An quoniã calor præter naturam, quãtum in ipso agitur, desiccat perpetuò substantiam atque ea indicatio est ab effectu quæ aut ab essentia affectus est aut ab aliquo quod eius naturam cõsequitur? Quoniam igitur calor desiccans est, calida & sicca affectio dicitur, & eàdem ratione, quoniam qua febris est, est calor desiccans, quà febris est exposcit frigida & humida, cum sola consistit: frigida, quò extinguãt calorem: humida, quò cohibeant desiccationem, quæ à causa præter naturam in corpore fit. Igitur quod ad primam attinet contro uersiam ita habet. Quod ad secundã attinet. Gal. libr. de differentia morborum in toto corpore videtur febrem requirere, dicens: tunc enim facilè iam ab omnibus deprehendi tur, quæ in toto animalis corpore febris nuncupatur. In principio etiam tractationis de febrium differentia, & libro de inæquali intemperie, docens febris generationem, hoc idem videtur accipere: negat enim esse febrem, in quocunque membro calor sit: nisi illinc transmisserit in cor. Quoniam scilicet ante quàm cor calescit, non potest calor in vniuersum corpus diffundi: statim verò ac caluit, in totũ corpus distribuitur. Quoniam scilicet cor est totius caloris in nostro corpore fons. Tamen contra est quod in lipyria vocata febre. 2. de differentia febrium & secundo prognostici cõment. 4. extrema (quo nomine caput manus ac pedes intelliguntur) tam longè abest vt calorem præter naturam habeant, vt etiam perfrigerata sint. Et tamẽ hanc esse febris speciem citatis locis restatur Galenus, & multò etiam clariùs septimo aphorismorum commentario quadragesimo secundo, quo loco illam à febre accidente separat. 7. etiam methodi cap. 8. ita scripsit post alia. Cognoscentes huiusmodi affectum ad portionem esse febrem, quippe quod illa in toto animali vel in corde est, id propositus nũc affectus est in vẽtriculo, hæc ille. Loquebatur vero de intemperie calida ventriculi. 6. epidim. parte prima com. 29. inquit, Essentia verò earum est non secundum Hippocratem modò atquè optimos medicos sed etiam secundum omniũ hominum consensum, præter naturam calor maximè quidem in totum animal effusus sin minùs, at in plurimis partibus, vel in nobilissimis consistens. Constat igitur ex his verbis luce clariùs iuxta mentem Galeni non esse in essentia febris, vt calor in corpus vniuersum distributus sit, sed si sit in corde, hunc statim esse febrem, dum modo habeat perseuerantiam (hac dictione excludo à ratione febris illa caloris incrementa, quæ aut ab exercitatione corporis, aut animi affectibus orta, statim cum ipsis affectibus conquiescunt) quod etiam vel ipse sensus quotidie docet in plẽtisq; febrib⁹, quę cũ rigore inuadũt: nam

capt. 5. Quæ pro parte contraria sũt

Cõtro. de cisio.

agitatur cõtr. alte. ra an febris calor in toto corpore sit.

Quæ pro parte contraria sũt

ex verbis Ga. cõtr. deciditur

Obiecta diluũtur

Nam per incrementi illarum bonam partem frigus pedum perſeuerat. Igitur quantum ego intelligo febris caloris non eſt, vt totũ corpus afficiat neceſſariò, ſed vt in eo membro receptus ſit, ex quo niſi quid ſit quod impediat (huiuſmodi eſt inlipiria febre interna inflammatio trahens more cucurbitulæ vndique, & calidos humores, & ſpirituum copiã, & in principio incrementi febrium cum rigore inuadentium, humor inæqualiter incipiẽs putreſcere) in vniuerſum corpus diffundatur. Quo modo dictum intelligo, vbi Galenus dixerit, febrem eſſe totius corporis præter naturam calorem, Eſt verò membrum illud, quod naturà ſua trãsfundit in corpus vniuerſum quàm citiſsimè, cor, propter calidorum ſpirituum fluxionem per arterias. Eſt tamen febris, non quicunque calor intra cor conſiſtit (ſi modò febris morbus eſt) ſed calor tantum qui in illius eſt propria ſubſtãtia. Sũt enim ſanitas & morbus eiuſdem. Vtraque autem harum affectionum eſt in viuente. Nam quod vita caret, vt ſpiritus & ſucci, neque ſanum eſt neque ægrũ) ſpiritus vita carere mõſtratum eſt in ſecundo huius operis libro: nã nec operationes habẽt vitales, quarum perfectione ſanitas, & læſione morbus dignoſcitur. Igitur febris quæcunque recipitur in ſubſtantia cordis, nec aliqua ſpecies eſt, quæ præter hãc, in aliqua alia materia recipiatur. Sed qua ratione, ſi res ita habet vt diximus, verè dictum fuerit à Galeno, primo de febrium differentia celebratiſsimam illam febrium diuiſionem, in ethicam putridam & diariam, latam eſſe per ſubiectam materiam? namſi ſuccus nullius febris materia eſt, ſed caloré qui eſt in cordis ſubſtantia, quicq; verè eſt febris, facit, & ſpiritus in ſe febrem non continent, vt pote non viuentes, ſed faciunt, perinde vt humores, diuiſio illa non eſt per ſubiecta corpora lata: nam humor & ſpiritus febri ſubiecta non ſunt: ſed per cauſas internas potius, atque, vt exactius loquar, partim per cauſas internas, partim per materiam. Nam ſpiritus & ſuccus ſunt internæ cauſæ febrium quas ſuccẽdunt: cordis ſubſtantia eſt corpus ſubiectum ethicæ quæ in illa eſt facta. Certè, ſi res ad exactam ducatur conſiderationem, eſt vt propoſuimus, tamen putauerim, Galenũ loco illo febris nomen, omiſſa tam exacta conſideratione, de toto eo calore dixiſſe, qui in ægrotante ſentitur tangentis ſenſui occurrẽs. Atqui hunc conſtat per ethicas febres in ipſa ſubſtantia ſolidorũ recipi, atq; propterea ſalſuginoſum quid & aridum ſenſui reperſenta re, in putrida verò in ſuccis, & propterea modum quẽdam ipſius humoris tactu ſentiri: nã ſentitur humidius quiddã, & ſuauius tactui in redundantia ſanguinis: acrius quiddam & mordacius in bile, & veluti per cribrũ, pdiens calor, in pituita, quoniã ſcilicet hic ſuccus nũquàm tam æqualiter recipit calorem. Ex quibus ſignis (quę ipſa cum multis aliis ſimilibus referuntur à Galeno nuper citato loco, & primo ad glauconem, & 2. de criſibus, & 6. de morbis popularibus parte 1. text u 29. ab hippocrate, & Galeno in commentario) conſtat, in illa diuiſione, calorem occurrentem tactui in quacunque recipiatur materia, febrem eſſe dictum: etiam ſi cõſideratione deducta ad exactius, febris ſit calor, vel in ſola ſubſtantia cordis factus, vel qui fit, qui quantum in ipſo agitur, ſubiectum corpus deſiccat, quãquàm non perpetuo cum ſiccitate eſt. Sed de febris eſſentia hæc ſint ſatis.

Febris nõ eſt quicũq; calor intra cor ſed qui in illius eſt propria ſubſtantia.

Obiiciũtur verba Gale.

Declarãtur.

Eſſentia febris ex diuiſione bi colligitur.

Caput decimũnonũ. De modo quo ſucci & ſpiritus fiunt febrium cauſæ.

SVcci & ſpiritus, cum ſecundum naturam habent, multitudine & qualitate, & facultati corporis proportione reſpondent, nulla ratione ſunt inutiles, atque ita neq; febriũ cauſæ fieri poſſunt: ſed cum febrium cauſæ fiunt, quia cor calfaciunt, aut vniuerſum corpus, tales fiunt. Calfacere verò non poſſunt, niſi ipſi fiant calidiores, poſſunt fieri calidiores aut ſimplicem alterationem perpeſſi, aut ſecundum totam ſubſtantiam alterati. Eſt alterationis ſecundum totam ſubſtantiam duplex modus, vſtio, & putrefactio. Igitur neceſſe eſt, ſuccos & ſpiritus, cum febrium cauſæ fiunt, incaleſcere multũ, aut putreſcere, aut vri. Cùm verò ſucci quatuor ſint, ſolus ſanguis, concedentibus id medicis omnibus citra controuerſiam, poteſt incaleſcere alteratione ſimplici vſque ad febris generationem: idque habet, cùm copia redundat. Nam alii, ſi tantum incaleſcant, anticipant vſtionem aut putredinem. Cuius rei cauſam, quidam naturæ curam circa conſeruationem ſanguinis eſſe putant. Ego verò cenſeo, ſanguinem omnium ſuccorum eſſe naturali calore calidiſsimum, proindeque ab externo tardius putreſcere. Nam commune eſt hoc non ſuccis ſolum ſed omnibus rebus, vt quò perſe fuerint calore ſecũdum naturã fortiori, eò à calore prenaturã tardius corrũpãtur: exẽ

plo sunt generosa vina. Reliquos omnes a sanguine non aliter ac putres excitare posse febres, videtur Galenus docere millies, & alii medici ita intelligunt: & per putredinem posse omnes, febrium fieri causas. Nonnulli sanguinem excipiunt: atque suam sententiã tribuunt Galeno autori. Spiritus nonnulli sola inflammatione dicunt fieri morborum causas, alii etiam addunt putredinem. Has vt cõtrouersias deciderimus nihil erit in proposita disputatione difficile. Sed hæc indigent diligẽti discussione. Nam quod primo propositum est, tam omnium consensu comprobatum, vt in hunc vsque diem à nullo in controuersiã vocatum sit, nempe alios humores à sanguine non nisi putrescentes posse fieri febrium causas, veritati censeo esse aduersum. Bilis enim syncera, pculdubiò potest generare tertianam exquisitam, vsta, citra putredinem. Nam cùm hi sint duo motus, aut duo corruptionum modi, a calore externo, tamen quædam ad hanc, quædam ad illam corruptionẽ sunt paratiora. Nempe ex. 3. de temp. & primo de medic. simp. facultate, quæ calidissima sunt naturâ, adiuncta potiss imum siccitate, & partium tenuitate, sunt ad vstionem paratissima: quæ verò humore abundant, aut nõ sunt multo calore, hæc putrescunt citius. Igitur constat bilem esse natura sua paratam vri. At vero cõstat, facturã febrẽ si semel fuerit vsta, etiam si citra putredinẽ, id fuerit perpessa (hæc autem de flaua bile dicta intellige. Nam atra, quanquàm vri potest, non putrefacta, vt per ferinam vocatam atram bilẽ contingit, tamen vt hæc eadem affectio monstrat non facit vstione febrem, quia cum terrea aliò qui sit, citò euadit per vstionem, frigida, & terræ omninò similis) tali febre apertè febricitabat iuuenis ille quem. 10. metho. depingit Gale. vigesimum quintum ætatis suæ annum natum, calidum & siccum temperamẽto musculosum vt canem, longo itinere defatigatũ, cogitabundum aliòqui, cura ac solicito mærore confectum, qui in tertianam febrem inciderat, in quo primum ægrotante propter calorem ac ariditatem, ausum inquit se esse, mirificam diatriton contemnere. De quo ita inquit. Quippe ægeris, quem ante descripsim⁹, exemplo omnibus est, qui propter siccitatem à principio cibo indigent etiam si febritare iã incipiant. Nam cum accenditur in his febris, propter mordentem acrimoniam excalfacti attenuati que ex sole & inedia & laboribus succi, maximum eius remedium est humidũ nutrimentum. Sicut ediuerso vbi ob copiam vel obstructionem, vel phlegmonem, vel, vt semel dicam, humoris alicuius putredinem, febris est orta, maximo malo est cibus. Hæc ille. Ex quibus constat, febrem illam ortam fuisse ex calfacto attenuato què succo, atque omninò citra putredinem, aliòqui maximo malo foret cibus. In his qui talibus febribus laborant, accedit maxima coniectura, ad intelligendum, eos sine putredine febricitare, ex bile, & aliis exeuntibus, accidunt enim crebrò his vomitus tenues, fluidi, minimè fœtentes. Tamen vt millies dicit Galenus, fœtor est proprium putredinis indicium. Sed quid quod Galenus omnem a succo febrem, dempto sinocho sine putredine, putridam appellat? Quod non videtur aliud significare, quàm ex putredine ortam. Prætereà non semel aut bis, sed centies dicit, tertianam nasci ex putri bile, atque illam posse esse, aut exquisitam, aut minus. Animaduertendum quanquàm habeat vt diximus, tamen rarò synceram redundare bilem vt sine putredine febrem faciat. Proinde omnes febres ex succorum putredine, aut vstione, sub putridarũ nomine Galenus præteriit, & quoniam quæ putrescunt, & quæ vruntur, quodammodo in symptomatis patiuntur similes affectiones Ah noua est ista hæc phrasis. Immo verò ab ipso Galeno attentè notata. Nam quinto de simplicium medicam. facultati. capit. 15. differens de ventribus inquit: & vocantur putrefacientia, non quidem propria nominis appellatione: nam quæ sunt putrefacientia humectantia cum calfactione sunt, tamen eadem modo vocamus proprer symptomatis similitudinem. Eodemmodo loquendi vsus est in febrium a succo reddenda causa. Quoniam nihil refferebat, hæc tam exactè distinguere, nam neque ad artem excolendam, neque ad curationem, noua febrium differentia erat opus, sed ad hæc omnia, melius febris ex bile vsta, sub putridarum genere comprehendebatur. Putridæ verò à Galeno, & ab aliis omnibus autoribus, ab hecticis & ephemeris separantur quasi solum illæ quæ sunt à succis, possint fieri cum putredine. Quo factum est, vt opinentur, multi spiritus non posse putrescere. Nam aliter, dicunt, foret ephemerarum non simplex genus, sed dùplex, aliis ex spiritibus inflammatis, aliis ex putridis, ortum habentibus. Atqui quòd putrescere non possint spiritus illorum naturam in causa esse dicunt, quoniam, scilicet, sunt tenuissimi partibus, & igneinaturâ. Ceterũ hi leui de causa mihi videtur negare, qd contrarium meæ præceptor asseuerauit firmissimè Galeni sententiã amplexus. 1575

Explicatur Galeni verba.

Contra alios.

Carpitur dicentes spūs non posse putrescere.

firmissimis rationibus confirmari potest. Nā ab Aristotele dictum est. 4. meteorō cap. 1. omnia quæ non interimuntur viper putredinem venire ad interitum: atque in eodem capite paulò infra, omnia inquit, possunt putrere præter ignem. Spiritus non arbitror dices ignem. Sed dices fortasse esse naturæ igneę, atque propterea illud sibi inesse quod igni. Sed animum aduerte iis quæ subdit, terram aquā aërem posse putrere, quoniam substrata sunt vt materia igni. Igitur in iis quæ ex illis generantur, & substrata sunt igni potest putredo fieri. Adde spiritum ex inspirato aëre fieri, libellis de vtilitate respirationis, & de vsu pulsus: atque esse aëre etiam crassiorem, vt monstrat Ga. libello quod sanguis in arteriis secūdum naturam contineatur, quia ex aëre generatur per concoctionem, igitur cùm putrem aërem sæpiùs inspiremus, non mirum si spiritus incordis cauernulis cum putribus humoribus volutati putrescant. quod intelligentes nonnulli duplicem dicunt esse modum putredinis, alium quo humor proprius rei extrahitur ab externo calore & fluidus fit: hoc dicūt posse putrere solùm succum: alium, quo calor proprius extinguitur à calore alieno, & hunc dicūt posse accipere etiam spiritus. Nobis procedens hic idem sermo dabit occasionem declarandi naturam putredinis, quam Aristoteles prædicto in loco tradidit disertè. Diuisionem qua hi vtuntur nō intelligo. Nā in rebus quæ putrescunt, idem externus calor extinguit naturalem, & extrahit partes humidas, facitque vt minus à naturali rei calore contineantur. Vt humor extractus fluidus fiat, non est in putredinis essentia. Valeat ergo hæc diuisio. Illud vnum constanter affirmo, posse spiritus putrescere, atque febrē diariam facere, vel putrescentes vel sine putredine: sed quoniam spiritus qui putrescunt aut citò effluūt, aut putredinem in humores trāsfundunt, aut emendantur facilè, fit vt diariæ putridæ, intra aliarum diariarum terminum concludantur, & vt curationem maiorem aliis non exigant, nisi in aliud genus permutētur. Proinde què medicorum nihil intererat plures diariarum species facere ex alterationibus causæ, sunt enim omnes hæ febrium differentiæ, vt à principio statim libri quarti diximus, non ex rerum natura profectæ, sed medicis vsibus accomodatæ. Has igitur meliō fuit diarias dicere, & putridas omnes à succis esse. De quarum numero secundum species ex materia desumptas, certant omnes medici. Quandoquidem Galenus secundo de crisibus capite duodecimo triplex tantum esse dicit simplicium genus: aut enim biliosas esse, aut pituitosas, aut melancholicas: atque harum quaslibet, aut intermittentes, aut continuas: sanguineas enim esse quodammodo biliosas. Qua in re illum mordet Auicenna, quòd febrem aliquam ex putrescente sanguine fieri posse negauerit, instatque argumentis. Eorum, qui post hos autores commentaria scripsere, quidam Galenum reuera negasse hanc speciem febris, dicunt, atque adeò Auicennam assecutum fuisse Galeni mentem, sed stetisse à contraria opinione, atquè deinceps controuersiam agitant: alii huic, alii illi fauentes: Alii eādem fuisse Galen. & Auicennæ mentem putant, sed Auicennam aut Galeni verba minus assecutum, aut amore proterue contentionis finxisse sibi hostem quem feriret: quodque triplex tantum febrium genus esse, Galen. dixerit, cum febrem ex putri sanguine non negauerit, dicunt plerique factum, quoniam sanguineam ad biliosam reduci insinuauerit, dicens: Nam quæ ex sanguine fit, quodammodo biliosa est. Alii propterea censent dictum, quòd sanguinea necessariò composita sit ex sanguinea & biliosa. Sed cum quæstionem hanc nullus non disputauerit, nullus mihi videtur rem ex ratione feciſſe palam. Nam Auicennæ assecłæ videntur rem ipsam inuestigasse, sed nondum inuenisse. Qui se sub galenistarum nomine, sidiis placet, hodie venditant tantò sunt elegantiores, vt in singulis controuersiis more grammaticorum articulis aut dictiunculis contendant, vel more iuris peritorum ex scripto argumententur. Galenus secundo de differentia febrium capite duodecimo quæstionem hanc disputat, neque breuiter neque obscurè. Quare non erit difficile, dante deo, autoris mentem ex illius sermonibus eruere si priùs quod in reliquis fecimus ipsam per se rem, philosophica ratione deduxerimus.

Quidam duplicē putredinis modū dicūt, alteroq; spiritus putrescere.

Autoris sententia qua dcidi tur cōtro.

Cōtr. alia de nume ro febriū que expu tredine humorū riuntur.

Primò illud negari nulla ratione potest, sanguinem posse putrescere. Est enim, vt paulò ante dictum est, communis rerum omniū interitus, putredo, omnium inquam quæ ex elementis mixta sunt. Monstrant id bubones, ac reliquæ inflammationes: in quibus sanguis nisi anticipet digestionem putrescit omninò, atque ita generantur ex inflāmationibus carbunculi, & alii similes tumores: aut in pus vertitur quod putredinis non adeò pernicioſæ est species, vt procedente sermone monstrabimus. Illud quoque arbitror satis constat: si sanguis qui sinochum

Explicatur veritas & sentētia Ga. de febre ex sanguinis putredine.

sine putredine facit putrescere inceperit, nulla alia in corpore facta mutatione, febrem proindè non cessaturam, ridiculum enim si quis dicat, cessasse febrem citra corporis attẽperationem, aut humoris euacuationem hac vna de causa, q̃ putrescere sanguis cœperit. Igitur si sanguis potest febrẽ facere sola multitudine, quod ex cõmuni medicorum consensu accepimus, constat posse putrescentem sanguinem febrem generare. Quid igitur est, quod in re ipsa posuit in dubium verti, vt disputatio non sit de nomine? Nunquid re vera habet sanguis generando febrem aliquid proprium, quod aliorum succorum habeat nullus? Habet, dices, febrem generare sola copia, vel alteratione simplici, sine vstione aut putredine. At hoc dictum iam anteà est. Sed nũ quid generando febrem cum putrescit, habet aliquid proprium? Habet, dicunt, vt cum necessariò portio illius tenuis & pinguis, per putredinem in bilem mutetur, & crassa in melãcholiam, perpetuò ex putrescente sanguine composita febris fiat, non simplex. Sit ita, sed nunquid aliud habet sanguis proprium? Non explicant. Sed nos iam explicamus hinc sumpto initio. Longe aliud est, rem aliquam putrescere, aut putrem esse. Nam quod per putredinem corruptum est, putre est, quod ad corruptionem hoc modo disponitur, dicitur putrescens. Putredo & vstio, & similes motus, sunt alterationes secundum totam substantiam, non enim quod ita afficitur, incalescit, aut refrigeratur, aut tale aliquid patitur solum, quod secundum quali ates est alterari, sed tota substantia permouetur. Nam in vstis & in iis scilicet quæ vruntur, & iis quæ putrescunt, extinguitur calor natiuus ab externo, in illis, consumptis humidis partibus: in his extractis. Sed quod putrescit, antequã tota substantia iam permoueatur, qualitatibus ad putredinem concipiendam disponitur prauè, vt calfactum aut humectatum, terminus huius dispositionis est cum iam incipiunt humidæ partes substantiæ à siccis separari, propter debilitatem caloris natiui, ab externo factam. Vtraque communi appellatione dicuntur putrescere, & quæ ad concipiendam putredinem prauè disponuntur, & quæ iam permouentur tota substantia. Ita enim vina solemus dicere incipere putrescere, quoniam incalescunt & apparẽt facta debiliora, etiam si nondum sint insigniter acida, quæ tamen deindè si in locum alium transportantur, motu & ventilatione, & mutatione vasis & soli, manent incorrupta quod non fieret, si secundum substantiam forent permutata. Nam tales mutationes quæ secundum substantiam sunt, vt vstio putredo aut concoctio vbi semel sunt factæ, infectæ, esse nõ possunt. Nõ enim, vt quod calfactum est, potest refrigerari, ita quod coctum reddi crudum, aut quod putre emendari. Si enim vina, quæ apertè acida fuerant facta, emendata sunt nõ nunquàm, id vt Galenus docet, 2 aph, com. 17. resectione partium quæ putruerunt fit, nõ alteratione contraria. Hæc omnia sanguini possunt accidere, vt putrescat, scilicet, dũ praue disponitur calfactus aut humidior redditus, vel vt putrescat alteratus tota substantiã. Sed nunquid vt ex bile naturali cum putrescit, generatur alia bilis præter naturam species, quæ diuersa quidem est ratione à priori, tamen in ratione bilis flauæ conuenit: ita sanguis putrescens in alterius speciei sanguinem transit, qui sanguis præter naturam sit? An in alterius generis succum degenerat, vt vinum in acetum? Ego quidem puto in genus diuersum degenerare, nequè posse sanguinem putrescere non permutata sanguinis natura. Nam Galenus, 2. de elementis & libello de atra bile & de natura humana, & vbi vbi de succorum speciebus differit sanguinem præter naturam fieri duplici tantum ratione dicit aut alteratione simplici aut permistione alterius succi: itaque fieri posse deficientem à naturali, factum aut calidiorem aut frigidiorem aut humidiorem aut sicciorem, vel pituitosiorem (vt ita dicam) vel bilioſiorem. Tamẽ reliquos succos dicit fieri præter naturam his duobus modis, & præterea putredine, qui modus non est in sanguine, quippe qui cũ putruit alterius generis succus statim est, aut bilis flaua aut melancholia, aut pus. Inuenimus igitur iam aliud, quo sanguis differt ab aliis succis: vndè manifestum fit, sanguinem prima ratione tantum posse putrescere, vt sanguis adhuc sit, dum disponitur scilicet prauis qualitatibus ad concipiendam putredinem, vt dum incalescit, quod si quis exactè loquatur, nondum est propriè putrescere. Quod tota substantia iam permouetur, species præter naturam est bilis, aut melancholiæ, aut est pus. Non igitur fieri potest febris à sanguine putrescente propriè. Nam quod ita putrescit tota substantia iam permouetur, quare alterius generis succus iam est. Cum igitur hęc ita se habeant, qua alia ratione putãdum est, Galenum dixisse, triplex esse tantum putridarũ febrium genus, quàm quòd sanguinis pars, quæ febrem facit, nondum putret, quæ iam putret

Cũ res secundũ substãtiam mutata est ad priorem statũ redigi non põt

Sanguis putrescẽs in alteri⁹ generis succũ degenerat

Explicãtur verba Gale.

Quo differat vstio à putredine

putret, sanguis non est, sed bilis? Quòd verò hæc sit Galeni mèns intelliges, cò quod febrẽ hanc ex sanguine à bilioſa non alia ratione dicit differre loco predicto, quàm ſola lenitate aut mitritia. Quoniã, ſcilicet, bilis quæ ex putredine ſanguinis generatur, mitior eſt bile putri ex alia bile genita, quanto ſanguis naturalis naturali bile mitior eſt, vt dictum à Galeno eſt libello de atrabile & à nobis iuxta illius mentem in primo huius operis libro, atram bilem ex bilis flauæ vſtione moleſtiorem multò eſſe eò, quæ exſiccato ſanguine cõſiſtit. Nam omnia ſequũtur quodammodo naturam eorum ex quibus ſunt genita. Itaque febris putrida ex ſanguine bilioſa eſt, mitior tamẽ eà, quæ eſt exquiſita? Quod ſumus paulò poſt aduerſum Valeriolã rurſum monſtraturi. Non eo inficias febrem hanc compoſitam eſſe, non tamen ex duabus putridis, ſed ex febre quæ fit à ſanguine non putri, ſed quia prauè diſponitur, & ex altera à bilioſo humore, quæ febris minus ſolet exacerbari quàm bilioſæ aliæ, quia bilis ipſa, dicta ratione, eſt mitior, & contingit ſanguinis eſſe tantò plus quàm bilis, vt incremẽta quæ per tertios dies contingunt, ſenſum latentia præterearitur.

Quomodo febris ex ſanguinis putredine fit cõpoſita

Sanguis cur putredinem in alium ſuccũ trãſeat qui ſanguis non ſit.

Sed cur ſanguini non ſint tot modi conuerſionis ad diſpoſitionem præter naturam quot aliis ſuccis? Sua natura facit, quæ cum in aliorum ſuccorum mediocritate conſtituta ſit, nõ poteſt eſſe multiplex, vt quæ conſiſtunt in extremis. Eſt enim ſanguis, 2. de facultatibus naturalibus ſuccus moderato calore genitus, reliqui ab immoderato. Moderatum in rebus omnibus eſt vnũ, immoderata plura. Atqui ſuccus, qui putredine progignitur, non fit à moderato calore, quare ſanguis non eſt. Quã rationem ſimul cum aſſertione ſcripſit Gale. ſecundo de criſibus cap. 12. Quid enim aliud continent hæc verba? Liquet tamen, ꝙ cum hic putreſcere cœperit, non amplius bonus remanet, ſed iam ad amaræ bilis naturã tranſit, atque in hoc illud ſeruatur, triplex eſſe genus vniuerſum ſimplicium febrium. Quæ enim ex ſanguine putri fit iam quodam modo bilioſa eſt: ſiquidem in naturalibus ſermonibus rectè oſtenſum eſt, ſanguinem ex moderato calore generari, flauam autem bilem ex maiori, atra verò ex ſatis immodico. Hęc Ga. quibus apertè innuit, quia ſanguinis natura in ſuccorum mediocritate eſt, nõ poſſe permutare naturam per putredinem. Sed horum exacta notitia ex iis quæ de ſanguinis natura in primo huius operis libro ſcripſimus pendet. Modo de propoſita quæſtione ſatis diximus.

Caput. 20. De modo quo febres inuadunt humana corpora.

INuadunt febres humana corpora, vel ſana adhuc, vel confiſtata aliis morbis, vt febris febri ſuperuenit. Atquè febris quæ ſuperuenit: aut delet priorem, aut cum ipſa vnà manet, idque aut copulatis duabus, aut pluribus fit. Vt contingit hominem adhuc benevalentem, diaria febre aut putrida corripi, & febres aliorum generum ſolent ſæpe in febres hecticas terminari, atque is qui febre laborabat hactenus diaria aut putrida, iam non ea ſolum ſed hectica etiam teneri, & tertiana febris ſolet ſimul cum quotidiana commorari, quod in hemitritio perpetuò fit. Ecce igitur vt hæc omnia contingant in febrium inuaſionibus, tamen in modo quo febrium quædã ſpecies nos inuadunt, controuerſias medici agitant, quas propoſitum eſt modò dirimere.

Cõtr. agitatur an hecticain uadere poſſit à principio

Negant enim plerique, poſſe febrem hecticã à principio hominem inuadere, nulla alia præ greſſa, idque hac ratione. Dictum eſt libello de inæquali intemperie cap. 5. reque ipſa conſtat, etiam dicente nullo, quæ tenuia ſunt facilius alterari quàm quæ craſſa, quæq; natura tenuia, & calida faciliùs concipere calorem contrariis. Atque ad confirmandum hanc rẽ additum eſt exemplum appoſitiſſimum. Maximè quidem promptus ad alterandum ſpiritus eſt, vtpote tenuiſſimis conſtans partibus, adque id non aliorſum dicit Galenus. Quàm vt mõſtret, cum inflammatur membrum aliquod, neceſſariò ſpiritum inflãmari ante ſuccos & ſolidam ſubſtantiam. Igitur, dicunt, hæc ipſa ratio monſtrat, nõ poſſe membra ſolida accipere factum calorem, quin ſpiritus illum multò ante acceperint, aut humores. Quare colligunt, febrem hecticam neceſſariò alias febres ſubſequi: quod q; Galen. primo de differentia febrium cap. 8. & 3. de præſagatione ex pulſibus capit. 3. hecticas febres à principio inuadere dixerit, ita interpretãtur: à principio ideſt primis ſtatim diebus vt tertio aut quarto. conantur eruere hunc ſenſum ex ipſo Galeno: qui. 10. meth. ca. 5. ita ſcripſit. Quippe vel in febres ardentes ex ea incidũt, à quibus niſi prius mors occupet in hecticas recidũt, atq; ſtatim ab iis in maraſmũ, vel protinus ab initio ipſa hectica febris ſimul incidit præteriẽs ardẽtẽ: maximè tñ, vt dictũ ſepe, ſiccos calido ſq; affectꝰ ſtatim à principio hectica corri-

corripit. Sicuti mulieri accidit quæ autumno ex tristia & vigiliis febricitare cœpit, perseuerauit autem ad plurimum hyemis, hanc quarto die vt scis vidimus, deprehẽdimusq; statim hecticam esse febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur coniunctam. Hæc Galenus. Ex quo loco conantur colligere, verba illa, statim à principio, idem significare quod in primis diebus. Nã mulierem illã proinde dixit à principio correptam hectica febre, quoniam quarto die illam hectica laborare deprehẽdit. Qui tamẽ decipiuntur multis modis. Nam primò tenentur concedere, aut suam rationem esse inefficacem, aut necessariò putridam febrem fieri post aliquam diariam, atque adeò, hunc perpetuò ordinẽ seruari, ut diaria ante putridam & putrida ante hecticam fiat. Quantò enim spiritus sunt humoribus tenuiores, tantò humores membris. Atqui Galenus, libro de inæquali intemperie loco ex aduersa parte adducto, spiritus cũ humoribus confert, atqui eos dicit promptius inflammari. Tamẽ neque ipsi, neq; alius quisquam aliquando negauit, fieri posse febrem putridam à principio, ideſt à primo momento ægrotationis. Ipsa igitur ratio quã vtuntur se ipsam reuincit. Prætereà quod ex Gale. interpretantur ipsa autoris verba non permittunt. Nam si incipere à principio, est incipere primis diebus, qua ratione dictum verè sit à Galeno loco citato ex primo de diffe. feb. & tertio de præsag. ex puls. febres hecticas nunquam fieri à principio, nisi cum fiunt ex causis procatarcticis? Nam in primis diebus, ideſt tertio aut quarto, facile est febrem hecticam ex ardente fieri sine causa procatarctica. Quod enim diaria febris potest facere, aut vna aliqua causarum procatarcticarum, non est, quòd ab vrente febre non possit fieri multò promptiùs. Igitur si à principio nunquàm fieri possunt, nisi ex causa protarctica, illud à principio, principium totius ægrotationis significat, non primos dies. Nam quod ex Galeno adducebatur, declarat nihil. Vnde enim colligis, quoniam ille quarto die vidit febricitare mulierem febre hectica, illam non febricitasse tali febre à principio? Maximè cum de re longe diuersa differat illic, atque in de dif. feb. illic enim de permutatione ardentium in hecticas, hic de modo quo inuadunt singulæ ex professo disputat. Valeat itaque hæc interpretatio atque nos veriorem Galeni sensum enarremus. Febris non ideò diaria dicitur, aut putrida, quòd in spiritu aut humore magnus calor sit, sed quòd quantuscunque is est, esse habet factum, ideſt, secundum habitum. Interest verò tam multum, calorem esse magnum aut esse factum, vt ferè semper sit, is qui fit eo qui est factus intensior multò. Quòd calor intensus sit ex proprio ipsius qualitatis incremento nascitur, sed quòd sit in habitu, ipsius substantiæ in qua recipitur facit dispositio. Tenuitas igitur spiritus, qua humoribus præstat & membris, illud vnum facit, vt spiritus incalescant citiùs, & intentius non tamen vt citius calorem in habitu concipiant. Facilè ergo est intelligere, calorem, etiam si tres substantias simul affecerit, tamen citiùs cõtraxisse factum esse in membris, propter maiorem dispositionem quàm in ipsis reperit. Quòd si rationem non assequeris, euidenti experimento re deducam. Finge hominem hectica febre laborare. Vides huic adesse secundum totum corpus remissum calorem. Prouocetur vehementer ad iram, increuit huic homini calor manifestè, qui tamen feruor non toto ægrotationis tempore perdurat, sed intra terminum diariarum febrium ad priorem gradum rursus calor redit, quia superuenit febri hecticæ manifestè diaria. Igitur inflammati sunt spiritus, vnde constat ipsos inflammatos anteà non esse, sed quod cordis calor non fecerat, iram fecisse modò, erat ergo prius quam iraſceretur calor factus in solidis membris, non tamen in spiritibus, aut si forte gradus aliquis caloris præter naturam erat in spiritibus hectica febre laborantis, is non erat tantus, vt posset calori facto in corde, nouum gradum caloris fientis addere quod ad febris diariæ naturam erat necessarium. Igitur fieri potest vt febris hectica inuadat hominem nulla diaria prægressa, calore in membris facto, & nullo facto in spiritibus aut non tanto, vt possit cordis substantiam recalfacere. Secundo libr. de crisib. capit. vltimo ita scriptum est à Galen. De hecticis autem non est præsentis temporis sermo, nulla enim earum in primis diebus sed in progressu temporis talis efficietur. Quæ verba apertè videntur confirmare sententiam quã refutamus. Tamen hæc ita interpretor, febres hecticas nunquam fieri à principio, nisi cum ex causis procatarcticis fiunt. Hæ ipsæ rationes euidenter monstrant, posse febrem hecticam consistere cum diaria, neque accessione hecticæ febris diariam, si quæ prærat, statim extingui: quod nonnulli negant, & omnes in controuersiam vocant. Nã si febri hecticę accesu causę procatarcticę põt diaria superuenire, quod paulò ante exẽplo monstra-

Reprehẽdit autor priorẽ sẽtentiam.

Decidi-tur cõtro.

Explicantur verba Gale.

Hectica cũ diaria consistere potest.

Digitized by Google

monſtrabamus, eadem ratione & diaria cum antecedit, poterit cum ſuperueniente hectica conſiſtere. Quæ enim obſecro cauſa eſt cõ uincens, cum diaria febris in hecticam tranſit diariam repentè extingui, manente ea ſolum quæ ſuperuenit? quod (dicunt) ſpiritus cum inflammati iam ſunt humores, aut multò etiã magis cum membra, tenuantur vſque adeò, diſſipanturquè, vt non amplius poſsint cordis ſubſtantiam calfacere. Vocant reſtẽ ſuæ ſententiæ Gale. qui primo de diffe. feb. c. 7. febrem ephemerã ceſſare ſtatim ac putrida eſt, his verbis dixit: calfacta enim plurimum in ephemeris febribus excrementa & principiũ putredinis indè accipientia alterum genꝰ ſuccendunt febrium poſt priorem ſedatam. Cæterum vt ratio ipſa perſe primum perpendatur, ea nihil monſtrat. Quandoquidem aſſumit ſpiritus per attenuationem minus calfacere. Cum tamen quæ inflammantur, quo tenuantur magis, eò fiant ardentiora, & magis penetrent proindeque penitius vrant. Adde, oportere hac ipſa ratione, neque febrem diariam poſſe hecticæ ſuperuenire: itaque neque hac neque illa ratione, poſſe hoc duplex febrium genus copulari, quod tamẽ monſtratum experimento eſt. Intelligendum igitur ex Galeno puto, genus quodcunque febrium, poſſe perſe prima aggreſsione inuadere, & cũ quocunque alio copulari. Nam aliter qua ratiõe putas, ſuperueniente febre putrida ceſſare diariam, teneris dicere, & ſuperueniente hectica ceſſare putridam, cuius contrarium à Gale. paulò antè audiuiſti, cũ de muliere illa diſſereret, dicẽte: hãc quarto die vidimus, deprehendimusque ſtatim hecticam eſſe febrem, cũ alia earum quæ ex humoribus excitantur cõiunctam. Quod ex Galeno afferebatur ita interpretor, alterã ſpeciem febris ſuccẽdit priore deſinente, intra terminum diariarum: qđ nihil aliud eſt dictu, quam perſeuerare ſecundam finita priori. Atqui de hac quæſtione hęc ſunt ſatis.

cõtrariæ ſententiæ ratio expenditur

Gal. verba declarantur.

Caput vigeſimum primum. An febris peſtilens ſit in genere putridarum.

quorũdã ſententia.

PEſtilens febris, vt docet Gale. 1. de differẽtia feb. ex aere putri qui inſpiratur fit, Hęc vt nonnulli barbarorum cẽſent, poteſt eſſe non tantum febris putrida, ſed etiam generis diariarum, quandoquidem dicunt, ſi inſpiratur aër putris, ſpiritum ante humorem infectum iri (huic opiniõi videbimur fortaſſe nos quoque adſtricti, qui paulò ſuperius, fieri poſſe febres ſpiritibus putreſcentibus, cenſuimꝰ) aliiillorum opinantur omnes peſtilentes eſſe putridas: quandoquidem à Gale. libro primo de diffe. feb. ita eſt ſcriptum ἐπεὶ δὲ τῶν λοιμωδῶν ἐμνημόνευσα πυρετῶν ὑπὸ σηπεδόνος ἁπάντων γινομένων. 1. poſtq̃ autem mentionẽ fecimus febrium peſtilentium, quæ omnes ex putredine fiunt. Cæterum non dubiũ eſt ambas has opiniones aberrare & ab opiniõe Ga. & ab eo quod res habet. Nam Gale. 3. de prænotione ex pulſibus capi. 3. longo ſermone docet multas peſtilentium febrium eſſe hecticas, ſtatim à principio. Diaria verò non poſſit eſſe peſtilens. Nam vt accepimus à Galen. in principio primi de morbis popularibus, ratio morbi peſtilentis non eſt alia (neque enim peſtilens, eſt ſpecies quæpiam morbi) q̃ quòd perniciоſus ſit & multos eorum quos affligit, tollat. Tamen ſi putredo aëris qui inſpiratur in ſolis ſpiritibus concepta ſit, alteri ſubſtantiæ non communicata, neque perniciоſa ſit febris neq; multos tollet, ſed. 24. horis ſalubriter terminabitur. Itaque veriſsima ſententia eſt, febres peſtilentes poſſe eſſe tantum hecticas aut putridas. Sed rogas, ſi hecticæ etiam eſſe poſſunt, nõ tantũ putridę, quorſum dictũ eſt à Gale. omnes peſtilentes ex putredine fiunt? reſpondent quidam qui huius ſententiæ ſunt, omnes fieri ex putredine aëris, quanq̃ quæ hæcticę ſint non ex re aliqua interius putreſcente, ſed corde calorem habẽte factum. Tamen hoc reſponſum, quanquã alicui poſsit arridere prima fronte, non eſt ex autoris mente. Nam illic Galenus volebat diſputare, an vera eſſet ſententia athenei, dicentis febres omnes fieri ex putredine, capitęque hoc principium: ſed quando de peſtilentibus dicere cœpimus, quæ omnes ex putredine fiunt, conſentaneum eſt, ad ſequentia hic quidem diſputare de antiquo dogmate, omnem febrem ex humorum putredine dicente oriri fieri ferè enim ita docet tota ab atheneo ſchola. Ergo eodem modo intelligendum eſt Galenum dicere febres omnes ex putredine fieri, quo atheneus dicebat illas ex putredine fieri aliter loqueretur περιεργως. tamen atheneus de cauſa interna loquebatur, ergo haud obſcurè ſignificat Galenus, omnes peſtilentes febres pendere ab interna putredine. Sed qua ratione id verum ſit, iam dico. Vt per febres peſtilentes & vocatas humorales, putreſcũt ſucci, ita per hecticas peſtilentes putreſcit ipſa ſubſtantia cordis, vel ſaltem ſucci illi, qui prium eius alimentum ſunt, qui more roris p illud

Reprobãtur & deciditur contro.

Quæ ad verbaga. quidã dicant.

Autoris ſententia.

illud sunt sparsi. Nam vt per alias hecticas hi consumuntur, ita per has corrumpuntur putredine mala. Nam aliter, qua ratione intelligis differre hecticam pestilentem ab aliis hecticis? num quia hæc ab aëre putri fit? at aër putris est causa externa: hæc non permutat speciẽ morbi. Si in ipsa affectione, aut iis quæ interius in ipso corpore contingunt discrimen non est, externa causa neque faciet morbũ pestilentem, neque periculosum esse. Si igitur oportet pestilentem hecticam ab aliis hecticis differre, necesse est cordis substantiam passionẽ aliam à calfactione facta subire (quã doquidem aliæ etiam hecticæ fiunt corde habente calorem factum) quæ non videtur alia esse quã putredo. Adde symptomata quæ febrem hanc sequuntur apertè prodere, rem ita habere vt diximus. Nam docente Galeno cap. nuper citato ex. 3. de præsagatione expulsibus adsunt necessariò huic febri fœtor anhelitus, & calor in thorace, & calor erisypelatis in partibus oris. Sed fœtor est symptoma proprium putredinis, ergo non est per hãc febrẽ solum calor factus in substãtia cordis, sed putredo aliqua. Hanc non necesse est esse in humoribus aut spiritibus. Nam Gale. loco dicto docet, pestilentem febrem fieri à principio hecticam, cum humores ĩ eo sunt inepti ad patiendum propter frigus, & ideo ab aëre putrimanent inalterati, cordis verò substantia paratior est, & ab illo paritur. Paritur ergo substantia cordis, aut internus ille cordis humor, qui à quatuor succis est diuersus, putredinem. Itaque constat vt Gale, verè dixerit omnes febres pestilentes fieri à putredine etiã si hecticæ sint. Verum dices, non ergo omnis febris quæ fit à putredine, est putrida. Inualuit vsus vt quæ pendent ex humorum putredine, solum putridæ appellentur, quæ verò aut ab spiritũ putredine, aut interni humoris membrorum, non ita, sed illæ diariæ hę hecticæ. Nihil moror. Intellige rem vt habet, & si lubet voca blitiri.

Obiectio soluitur.

Ca. 22. de synocho & d' ardẽte febre.

Continuarũ febrium diuisio.

FEbrium continuarũ & quæ ad ĩ febricitati onẽ (vt ita dixerim) non perueniunt, quædam ne remissiones quidem habent, sed aut à principio ad finem vno perpetuo incremento vires assumunt, aut ab ipso statim principio quàm minimo tẽpore roram nactæ magnitudinem vnica remissione conquiescunt, aut eundem caloris modum toto morbi tempore retinent: quædam intensiones habẽt alternatè ac remissiones, aut singulis diebus, aut tertio quoq;, q'rto ve die. Fiũt verò febres hac aut illa figura, ppter gen° causæ à qua pẽdent. Nimirum quæ continentes sunt, quarũ est triplex illud genus, increscentium decrescentium & æqualium, à sanguine fiunt aut putrescente aut feruẽte ac supra naturalem mẽsuram aucto vt. 19. huius libri capit. dictum est. Quæ etsi continuę sint per vices incremẽta habent, ab eisdem prorsum humoribus fiunt, à quibus intermittentes, quæ eisdem. diebus repetunt quibus illæ ingraue scunt: quæ singulis diebus, à pituita, quæ quartis à melancholia, quæ tertiis diebus, à flaua bile. De qua febre agitabũtur modo cõtrouersiæ duę prima, an hęc sit nomine causi perpetuò intelligenda, an aliquid aliud causus sit, quàm tertiana cõtinua: secũda, an hæc sit mitior, an acerbior, febris sanguinis putrescentis. Videas Auicennam, nec non reliquos omnes autores arabes, caput proprium causo dare, diuersum a capite tertianæ continuæ, quanquàm illum in ter biliosas febres collocant (eum inquam qui est exquisitus, alium enim ex salsa pituita esse concedunt) itaque dicunt tertianam febrem esse nunquam intermittentem sed remittentem ingraue scentemque alternis diebus, causum exquisitum esse biliosam febrẽ ardentem, & quæ neque accretiones habeat neque remissiones sed grauiter affligat perpetuo. Tamen apud Galenum neque in opere quod ex professo febrium differentiis destinatum est, neque in opere de crisibus quod ad febres attinentia multa continet neque alicubi alibi, talem febris differentiam inuenias. Nanque inter putridas nulla est febris', quæ repetitionibus aut accretionibus careat, præter febrem sanguinis. Proinde alii febrem tertianam continuam dicunt esse causum, iuxta Galen. doctrinam, qui secundo de crisibus capite sexto ita inquit. Nam quæ ex sola flaua bile febris accenditur sine aliquo visceris malo, si quidem manente adhuc intra vasa bile accenditur, causus exquisit° est. quarto etiã de ratione victus in morbis acutis Hippocrameminit duplicis causi, quorum alterum cõmentatur Galen. esse exquisitum & ex bile, alterum nothum ex salsa pituita. Aliis videtur sub causi nomine etiam febris ex sanguine contineri. Nam illud genus febrium videtur dictum à Galeno ardentissimum: & prima parte aphorismorum cõmentario vigesimo tertio, in ardentissimis febribus nullum (inquit) maius inuenisse se remedium quàm sanguinem mittere vsque ad animi deliquiũ: cũ tñ eo gñe euacuatiõis ĩ synochis ex sãguine vi-

Quid Auicen. de causo.

Quid Gale.

Autoris sentẽtia de cauſo. videatur vtendum eſſe maximè. In eodem etiam cap. ſecundi de criſibus, quod paulo ante citauimus, inquit eas febres eſſe in genere deurentium. Ego quidem nomen cauſi non putauerim ſimplex eſſe, ſed de multis variiſque ſpeciebus dicii idque non pari ratione de omnibus, ſed ſecundum analogiam, vt Gale. docet diffuſe com. 13. 4. de ratione victus in acutis: ſignificareque non tam morbi ſpeciem quàm grauitatem. Nimirum febris quam vrens calor, ſitis ingens, ariditas & nigrities linguæ comitantur cauſus eſt: quam non hęc omnia, ſed horum plurima, cauſus etiam dicitur per analogiam: eſt tamen exquiſitus cauſus, cui adſunt omnia: quem ex bile eſſe rectè coniectat Gale, fuerunt tamen etiam aliæ febres cauſi, vtque ex pituita ſalſa eſt, aut quę eſt ſynochus. Has enim febres quanquàm nõ omnia accidentia, plæraque comitantur.

Acutior & acerbior febris eſt continua bilioſa ſynocho cũ putredine. Sed roges, cur ergo duplicis cauſi meminit Gale. in dictis commentariis, ac non potiꝰ triplicis: bilioſi ſcilicet ſanguinei, & ſalſi? an quoniam ſanguinea febris quodãmodo bilioſa eſt, vt paulo ante confirmauimus? ex dictis haud dubium eſt, acutiorem & acerbiorem eſſe febrem continuam & bilioſam ſynocho cum putredine. Nam febrem ex bile intra vaſa putreſcente dixit Gale. cauſum eſſe exquiſitum, febrem ex putreſcente ſanguine in genere eſſe deurentium haud dubiè ſignificans eſſe febrem vrentem, ſed non exquiſitã. Quãquam video Franciſcum Valeriolam in confirmanda contraria aſſertione longiſſimam narrationem ſcripſiſſe, dicentem ex opinio. Galeni febrem ex ſanguine acerbiorẽ eſſe tertiana continua, & acutiorem, atque hac ĩ parte ſcriptores Arabes à Græcis diſſidere. Ego vero putauerim ipſum Valeriolam diſſidere ab vtriſque illos enim video in eadem ſententia conuenire: nimirum febrem ex ſanguine mitiorem eſſe, & magis ſalubrem, quod ille etiam negat. Sed certum eſt illum, iiſdem prorſum argumẽtis, quæ ille ſibi obiicit reuincire. ne amplius hac in parte in componendis Arabibus cum Græcis laboret. Gale. ſecundo libro de criſibus capite ſexto ita ſcripſit. Cum verò neque declinatio aliqua quæ ſentiri poſſit fiat, ſęper vero à primo prĩcipio ad criſim ſimilis perſeueret, generis quidẽ eſt & hæc febrium deurentium, ab iiſdem vero acutie differt. Hęc ipſa verba vſurpat Paulꝰ li. ſecundo capite decimo ſeptimo, quibus verbis apertè ſignificatur, ſynochum eſſe in genere deurentium, ſed illis minus acutum. Immo verò (reſpondet Valeriola) hæc ipſa verba docent ſynochum eſſe acutiorem ardente febre. Nam cum aliquid dicitur ab alio re quapiam differre, ratio differendi dicitur eſſe in ea re quæ cũ alia confertur non in ea cum qua collatio fit. Ego quidem vellem Valeriolam cum hæc dixit produxiſſe præceptum aliquod grammaticum, quo confirmaret. Ego enim ſi dixero, differt Valeriola doctrina à Galeno, nunquã me putabo dixiſſe Valeriolam eſſe Galeno doctiorem, neque qui audiet, tale quidquam intelliget, ſed (niſi illi communis & conſtans aliõqui de vtroque opinio amphybologicam aſſertionem diſtinctam fecerit) reſpondebit, quid ita? cui ego dixerim, aut quia Valeriola doctior eſt Galeno, aut quia Galenus doctior eſt Valeriola. Itaque eſt illa Galeni aſſertio amphybologica, ex qua proinde neutrum poſſis colligere, ſed requirendus ſenſus verborũ eſt ex aliis eiuſdem autoris locis. Nunquàm enim mihi crede tã breui hæc præteriiſſet Galenus aut reliquiſſet ſub dubio, niſi alibi explicuiſſet ſatis. Quanquàm neque in illo ipſo capite, mihi videtur obſcurè dixiſſe ſynochũ eſſe febrem minus acutam bilioſa, niſi hæc duo aut tria verbula ab aliis omnibus præſcindas, nihil cõſiderans antecedentia. Dixerat enim (quod paulo ante retuli) bilioſam eſſe exquiſitum cauſum, mox ſubdit, ſanguinea eſt in genere vrentium. Si ſanguinea hęc eſſet acutior ac magis periculoſa ardente diceretur profectò non generis deurentium, ſed cauſus exquiſitior. Verum explicat nobis locum hunc euidentiſsimè alius ex ſecundo de diffe. febrium capite nono, quo ita eſt ſcriptum. Conſẽtaneum ergo eſt, ſanguinem ipſum nonnunquàm in iis quæ inflammationem patiuntur particulis, ſubire putredinem, & ex ipſo ſimpliciores quidem quàm ex aliis humoribꝰ febres fieri, ſimilitudinem autem paroxiſmorum tertiani circuitus maximè accipere. Dicis, Galenus illic non differit de febribus quæ fiunt ex ſanguine putreſcente in venis, ſed in particula inflammata, à quo mitiores febres excitantur mitioribus vaporibus euntibus in cor. Primò intellige Galenum ſtatim tranſtuliſſe ſermonem ad febres omnes ex putredine, vbi vbi putredo ſit, addidit enim paucis ĩterpoſitis. Et ſanè febres ſecundum ſpecies ſuccorum, in quos ſanguis mutatur, cõſiſtũt ſola malignitate aut contrario differentes. Si quidem quę ſanguinis commutationẽ conſequuntur ſimpliciores ſunt, & in aliis, & in lenitate caloris. Sed etſi Gal. non diceret, an nõ eadem ratio eſt, ſiue putredo in parte inflamata, ſiue in venis fiat? Si vapores mitiores in

Refutatur Valeriola.

cor

cor tendunt ex putri sanguine, quàm ex putri bile, putris sanguis benignior succus est putri bile. Nam vapor refert naturam succi ex quo eleuatur, eamque quam habet, cum vapor eleuatur, non quam habuit prius. Itaque nõ eleuabitur vapor mitior quod sanguis mitior esset antequàm putreret, sed quod mitior est etiam modò cum putret. Certè dictum est à Galeno non semel sed millies humorem ex alio factum eò mitiorẽ esse, quò is ex quo est factus natura est mitior, & eo deteriorem, quo ex deteriore. Nõ alia ratione probat (vt nos in primo huius operis libro diximus) atrã bilem vstione flauæ deteriorem esse ea quæ ex naturali melancholia fit. Sunt verba Gale. hęc quę in capite. 21. illius libri retuli & modo distinctioris doctrinę gratia repetam.

Atque adeo exitialis generatio eius esse videtur, vt quę atro humore superassato (liceat ita interpretari) contingat, multo verò hac profectò magis exitialem censendum est, eam bilem atram, quæ à flaua bile superassata gignitur: quato nimirũ humor humore efficacior est, flaua inquàm bilis, eà quę est velut sedimentum sanguinis. Vides Galenum censere, vt proposuimus, genita sequi naturam eorũ ex quibus generantur, & ex mitioribus mitiora, ex malignioribus maligniora fieri. Quanquàm tu contra censes, quò benignior est humor, eò maius malũ esse, ipsum esse putrem. Profectò ista ratione nunquàm sedimentum subrubrum significaret securitatem cũ morbi longitudine quod dictum est ab Hippocra. secundo prognost. Gale. in com. inquit, id genus sedimenti significare longitudinem, quia crudum sanguinem significat, securitatẽ quia mitissimum humorem. Tu vero contra colligeres, quia mitissimum humorem significat factum esse causam morbi, maius & citius periculum significare. Nam quod dicis per eam febrem putrere omnes humores, quo te putas rationem diluisse, reuera non est ad rem. Nam Hippocrates non dixit, si solus sanguis simplex què redundat, morbus est longus & securus, sed sedimentum subrubrum securitatem significat, constat verò subrubrum sedimentum apparere per has febres plærunque.

Ex mitioribus mitiora ex malignioribus maligniora fiunt ex Gal.

Quare quidquid contingat circa humores fatendum tibi est, hanc febrem esse securam & longiusculam. aut hippocratem malè censuisse. Quanquam qd' dicis de putredine omnium humorum in hac febre nollem te ita intelligere, vt neges putredine illa sanguinem præcipue corripi. Quod si concedis, concedes arbitror hoc quoque aliis omnibus febrib⁹ quæ cõtinuæ sũt cõtingere, vt scilicet putredo ĩ humore proprio præcipue consistat in aliis omnibus etiam aliquatenus. Non enim consentaneum est, posse humorem aliquem intravenas cum aliis omnibus permistum tanta corripi putredine, quin alios aliquatenus contagio afficiat. Itaque hoc contingit ĩ omnib⁹, tamen periculum & acuties consequuntur præcipuè affectum. Tibi sanè Francisce Valeriola quem perspicaci esse ingenio ex tuis scripris intelligo, hæc sunc satis. Quę verò ad te reuinciendum sufficiunt argumenta, non arbitror alius quisquam dissoluet. Quare satis iam puto me monstrasse febrem continentẽ tertiana continua mitiorem esse.

In omnibus febribus continuis cum ꝓprio humore pręcipuè putrescente alii aliquaten⁹ putredine afficiuntur.

Caput. 23. De febribus accidẽtibus.

ANtiquiores medici, vt Galenus refert, 7. apho. com. 42. febres eas quę per se sunt febres simpliciter appellabant, & febres morbos, eas verò quæ ex aliqua inflãmatiõe pendẽt, cuiusmodi sunt pleureticorũ & phreniticorum, febres accidentia vocabant. Non quod tales febres reuera morbi non sint (omnes enim febres sunt affectiones præter naturam lædentes operatiões perse, & ad sensum) sed quod alios morbos consequantur, vt accidentia morbum, dictum enim ab ipso Galeno est libro de differentia morborum fieri sæpe, vt morbus morbum consequatur, & morbus vnus ad alium rationem accidentis habeat. Cæterũ videtur ĩ definienda febre accidenti, oriri ex Galeni verbis non parua controuersia. Nã in huc allegato com. ex. 7. aphoris. ita scripsit, in quibus sine partis inflammatione putrescentes in venis humores febrem accendunt, in illis solis dicebant hominem à febre vexari, & ipsum à febre teneri. Tamen paulò infra in exemplis earum febrium, quæ febres morbi sunt, lipyriam nominauit quam tamen. 4. apho, 48. ex inflammatione in parte corporis profundiori ortum habere dixit. Hæc igitur sunt quæ minus videntur consentientia. Quæ tamen nonnulli ita interpretantur, Galenum vbi febrem lipyriam ex inflammatione interna ortum habere dixit, loquutum esse ex propria sententia, vbi illam dixit esse febrem morbum retulisse sententiam antiquorum. Quod sane antiquorum sententiã referat, ipse verborum contextus declarat. Cæterùm interrogãdum hos est, quorum ex antiquioribus sententiam interpretetur: nunquid Asclepiadis aut Erasistrati aut alicuius aliorum quos solet parui pendere, an Hippo.

Contro. d̃ lipyria febre.

Quorundã interpretatio.

à quo

à quo nunquam videtur ausus latum vngué recedere? nunquid non Hippocratis? refert igitur antiquiorum sententiam, quam probat tamẽ. Igitur nihil interest ex se loquatur, aut ex aliorum mẽte: si modo comprobat sermonẽ. Dicunt hoc vno differre, inter modũ quo Hippocra. loquebatur, & quo vsus est Gale. quòd Hippocrates & antiquiores omnes febrem quãcunque, cui cum frigore extremorum adesset interius vstio, febrem lipyriam appellabant, Galenus vero nõ quancunque talem. sed eam solummodo, quæ propter internam inflammationem hoc habet. Sed nõ video quid referat cõtrouersiam hanc de nomine inter Hippocra. & Galenũ constituere Galeno præcipuè nullibi id dicente, maximè cum ne si id intelligas, ab antiquioribus dictũ esse, possis ipsos à contradictione vindicare, si indistinctè (vt illo capite habetur) febrem lipyriam, dicant esse febrem morbum, tamen omnes febres consistentes cum partis alicuius inflammatione, esse febres accidentes. Dicerent enim ipsi ista ratione, posse lipyriam febrem esse sine inflammatiõe interna, etsi magna ex parte (etiam iuxta illorum interpretationem) cum illa consisteret. Indigent, igitur hæc loca altiori interpretatione, quãiam proferre aggredior, ex ipsis autoris verbis & rerũ de quibus disputamus naturis eductam. Animaduertendum primum est, non omnem febrem consistentem cum inflammatione esse febrem accidens, sed eam tantummodo quæ ex inflammatione est. Nam finge hominem aliquem laborare tertiana, aut quartana, atq; huic dum febre laborat ex alia occasione subortam inflammationem esse. An dices illũ febre accidente laborare? non arbitror. Nam febris illa non pendet ex inflammatione, etiam si casu quodam factum est, vt cum inflammatione consistat. Finge iterum cœpisse aliquem ex pleuritide febricitare, tamẽ huic tam morbosum in corpore affuisse apparatum, vt in venis pituita aut bilis cœperit putrescere, quarum putredine febris iam foueatur. Constat febrem illã nõ ampliùs esse accidẽs, sed ex febre accidẽte factã esse febrẽ morbum. Nam etiamsi huic homini inflammatio resoluatur, non soluetur febris vsq; dum putris materia vacuetur. Non igitur illa erat febris pendens ex inflammatione, quandoquidem resoluta inflammatione perseuerat.

Autoris sententia.

Monstrarum ergo est non omnem febrẽ quæ est cum inflammatione, esse accidens, sed illam tantummodò quæ ex inflammatione pẽdet, & cum inflammatione tollitur: quam cõstat rursus, non posse habere calorem factum in humoribus aut membris. Nam quæ hunc habent, necessariò indigent curatione propria præter inflammationis sublationem. Si igitur vt dictum à Gale. est, 1. de febri. diff. nunquam potest homo laborare febre, quin calor sit factus in spiritibus, humoribus, aut membris, atqui omnes febres necesse est aut diarias, aut putridas, aut hecticas esse constat, febres omnes quæ sunt accidentia, esse in genere febrium diariarum: siquidem neque putridæ sunt, neque hecticę. Quanquam video Auicennam effugisse hanc difficultatem dicentem, diuisionem illam in hecticas diarias & putridas tantummodo esse earum febrium, quæ febres morbi sunt. Quasi velit reliquas nullius esse generis. Cæterum non video cur bubo & inflammatio externa, cum succendit febrem, caloris facti in spiritibus causa sit non tamen ea quæ est interna, cũ & potentior & vicinior causa sit. Neque præterea putauerim fieri posse, vt calor cordis in totum corpus distribuatur nulla trium substantiarũ calfacta vehementer, maximam enim vim in deducendo calorem in corp⁹ vniuersum habet spirituum per arteries ductus. Videmur igitur iam monstrasse, febres quæ verè accidentia sunt, in genere diariarum esse. Nam quanquam febris etiam diaria habeat perse propriam permansionem, tamen præ breuitate tẽ citò tollitur sublata inflammatione, vt quod ad medici sensum attinet, simul cum inflammatione tollatur. Quod si Gale. febres has quæ internas inflammationes consequuntur acutas vocat, propter acutiem morborũ quos consequuntur, intelligendum est, ipsas esse acutas, nõ propter propriam. Quandoquidem vt commendans archigenem. 1. de diebus decretoriis dixit, diaria febris non est acuta. Videtur etiam repugnare quod secundo de crisi. cap. 13. dixit, ex inflammationibus internis nõ posse nasci febres diarias. Sed animaduertendum est, Galenum in tractatione de crisibus de morborum constitutionibus differere: Iuxta quod institutum negauit, ex inflammationibus internis oriri posse febres diarias. 1. diariarum habentes constitutionem. Quod perinde est ac si dicamus, febres illas esse naturà diarias, sed non esse diarias constitutione. Eodemmodo intelligendum est. 12. capit. eiusdẽ secundi de crisibus febrem ex inflãmata particula vnam earum esse quæ ex putredine fiunt, constitutione scilicet, non natura. Constitutionem verò facit talem esse ipsa inflammatio: ea autem febris non habet propriam con-

Febres accidentia in genere diariarum.

Solutio eorũ quæ contra ea se videntur.

constitutionem, quoniam censetur esse accidens. His igitur ita monstratis, redeundū ad illud est quod in principio capitis de lipyria proposuimus: atqui dicēdum lipyriam febrē esse necessariò cum inflammatione interna, sed habere eam quæ exactè lipyria est multā atque adeò prauam humorum putredinē cū inflammatione cōiunctam, proindè què nō esse febrem accidens. Non enim est ex sola inflammatione: sed fouetur humorum putredine. Quare non amplius est intellectu difficile febrem lipyriam esse cum interna inflammatione, & esse nihilominus febrem morbū. Sed est aliud inquo opus est vt autorem à contradictione vindicemus. Nam cum dixisset lipyriam esse necessariò cum inflammatione, tamen septimo aphorismorum ita dixit. In quibus sine partis inflāmatione putrescētes in venis humores, febres accendunt. Et statim in exemplis nominauit epialon, lipyriam eiusdem & tiphodem. Dixit ergo apertè lipyriam esse sine partis inflammatione. Quod ego ita interpretor. Quosdam morborum esse qui necessariò consistunt cum inflāmatione cæterum non necessariò cum inflāmatione huius aut illius membri, huiusmodi esse lipyriam, quosdā verò necessariò esse cum quorundam membrorum inflammationib⁹ vt pleuritidem cum inflammatione pleuræ, phrenitidem cum inflammatiōe cerebri aut membranarum. Has igitur febres, quæ quorūdam membrorum inflammationem consequuntur, cum partis inflammatione esse dicit, tamen lipyriā, quoniam nullius partis inflammationem necessariò consequitur, sine partis inflammatione esse dicit. Hoc itaque est quod in hac quæstione censeo esse probabile.

Lipyria febris morbus.

Gal à cō tradictio ne vindicatur.

Caput vigesimum quartum. De febre epiala & inæquali intemperie.

INtemperies potest esse inæqualis, vel secūdum partes subiecti corporis, vel varietate commutationum, vel vtroque modo. Nā inæqualiter tēperat⁹ est, q̄ inæqualiter calet præter naturā, ita .s. vt altera parte pl⁹, altera parte minus: vt qui ex igne calet: nō enim possunt omnes illius pertes æqualiter ab igne afficī, cum perpetuum in omnibus affectionib⁹ sit, vicina plus affici remotis tenuia citiùs crassis, melius dispositа plùs citiùs què deterius dispositis. Inæqualiter etiam afficitur qui aliis partibus incalescit aliis frigescit. Quod in lipyria fit. Afficitur vtroque modo inæqualiter corpus, quod & secundum partes inæqualiter afficitur, & totis, eisdemque partibus, si mul incalescit & refrigeratur, quod in epiala febre sentitur. Atque hanc intemperiem inæqualem, quæ non consideratur secūdum partes diuersas, pores inæqualem appellare inæqualitate ipsius intemperiei. Quo modo multi interpretantur fientes febres esse inæquales quia calor ipse in singulis partibus inæqualis est, agente calore præter naturam in naturalem: contra æquales esse hecticas febres, non secundum subiectum corpus, sed quia ipse calor in se ipso totus exæquatus est, quia est factus præter naturam. Cæterum neutrum horum potest transigi citra controuersiam. Nā quanquam a Gale. videtur dictum libello de inæquali intemperie & secundo de feb. diff. &. 5. de simplic. medic. facul. corpus idem in calescere simul & refrigerari non esse præter rationem, tamen si quis exactè perpendat inueniet esse philosophiæ principiis aduersum, & præter hominum captum, corpus aliquod simul contrarias qualitates comparare. Cui argumento nonnulli neotericorum (in quibus Leonhartus fuchsius est) ita respondent, comparari frigus & calorem simul eadem in parte, cęterum non secundum gradus excedentes ambo: sed gradibus mediocritatē non excedentibus facillimum esse contrarias qualitates in eodem corpore copulari. Qui tamen quod in argumento est difficile non effugiunt. Nam non tam est impossibile, qualitates contrarias simul esse, quàm simul generari. Quod tamen Leonhartus, vt sua argumenta declarant, non est assecutus. Nā quem admodum in primo libro diximus, sunt qui opinentur qualitates contrarias esse simul in eadem substantia, atque hanc sententiam diximus esse valdè probabilem, & ex qua theoremata medica optime deducuntur: si illud vnum addas, cōpleri simul ex alterutra aut amborum qualitatibus summum gradum. Quanquam opinati etiam sunt alii (etsi minus probabiliter) infra summam latitudinem (ita vocant gradus omnes, quos potest qualitas comparare) posse simul esse qualitates contrarias ita vt si summa latitudo octo graduum est, nihil repugnet tres esse caloris & totidem frigoris, vt ex vtrisque fiant sex, & de summa latitudine desint duo. Tamen simul qualitates has contrarias induci nullus hucusque est opinatus. Siquidem est philosophiæ principiū nihil posse moueri motibus contrariis: quod vel ipsi sensui perse est notum: cum contrarij motus obsistat motui contrario. Quo fiet vt si

agitatur contr. de febre epi ala.

Quæ nō nulli refpondeāt.

Digitized by Google

si impet⁹ differentes ad contraria æquales fuerint, mobile quiescat in medio, sin inæquales, vehementior rapiat debiliorem. Non igitur potest simul eadem pars incalescere & refrigerari. Quod intelligentes alii in eam sentẽtiam quam loco citato ex primo libro retigimus ducti sunt: produci scilicet à calore & à frigore species vsque ad ipsum tangendi facultatis instrumentum, fierique simul sensũ vtriusque, etiam si verus calor cum vero frigore non recipiatur. Quemadmodum videmus & nigritiem & candorem ambarum qualitatum speciebus in humorem crystallinum simul admissis, nullo candore aut nigredine ĩ oculo genitis. Qui sanè in cæteris probabiliter procederẽt, nisi falsũ illud assumerent, quod quæ à nobis in. 2. lib. capi. 22. conuictum est, fieri scilicet tactionem per species, id quod vel experimento ipso falsum esse deprehendim⁹. Possemus enim si id verum esset, sentire calorem manibus quin incalescceremus, quemadmodùm intuemur candorem attentè, nullo in oculis colore permutato. Cæterum quoniã principium hoc, ex quo solutionis huius deducitur improbabilitas, loco prædicto monstratum est, melius fuerit lectorem illo remittere quam quę semel sunt satis explicita, huc transferre. Nobis ergo petẽdũ modò est, quidquid caloré sentit incalescere, & qdquid fẽtit frig⁹ refrigerari. Quare si eadẽ particula caloré fẽriret & frigus, moueretur motibus cõtrariis. Ergo negamus eandem omninò particulam calorem sentire & frigus. Sed quoniam in febre epiala secũdum tam paruas particulas incalescit & refrigeratur corpus, nulla quæ sentiri possit pars est, quæ non secundum se totã videatur incalescere & refrigerari. Nam cum quæcunque particula earum quæ incalescũt, & earum quæ refrigerãtur, præ paruitate nõ sentiatur, sensus non potest eas quæ calfiunt ab iis quæ refrigerantur distinguere: atque ꝓ pterea totum iudicat refrigerari & totum incalescere. Quod tam disertè dixit ipse Galeñ. lib. de inæquali intempe. cap. 11. vt mirer quæ causa hos viros in hanc ignorantiam adegerit. Ita enim scripsit. In febribus verò epialis, tum ab internis tum exiguis portionibus (ita enim verto κατὰ τὰ μικρόν) eo quæ vniuersum corpus ambo sentire videtur. Cum enim ὁλοσχερῶς ideest per minima aspersum per corpus tum calidum sit tùm frigidum nullã quæ sentiri possit particulam possis accipere in q̃ alterum non sit. Ecce generatio febris epialæ. Deæ qualitate hecticarũ instat dicẽdi opportunitas. Quidam dicunt, quorum ego sentẽtiam probo, hecticum calorem maiori æquæbilitate esse in subiecto corpore, quàm eum qui adhuc sit. Alii verò hoc fieri non posse cẽsent, quia constat febre hectica laborantes nõ esse secũdum partes æquè calidos. Sunt enim illis necessariò partes aliæ aliis calidiores: nõ minus quàm laborantibus febre putrida, vel etiam ipsis benè valentibus. Nam & his ipsis est cor calidius hepate & heparcute. Quin potius si velis totum corpus æqualiter afficere, prius hominem interfeceris, quam cutem ad cordis calorem traxeris. Qua ergo ratione potest esse hecticus calor æqualis: aut quam inæqualitatem insignẽ habet febris putrida, qua hectica careat: certè dicunt nullam aliam, quã eam, quæ in toto corpore est, & ĩ singulis partibus, caloris secundum naturam cum febrili. Nam plærique barbarorum imaginantur in febricitante esse duplicem calorem, alium naturalem alium præter naturam. Disputãr quę deinde: num sint qualitates contrarię: plęrisque illorũ concedẽtibus, quia dicunt: ea quorum operationes contrariæ sunt, sunt contraria: sed calor naturalis ad concoctionem deducit, calor præter naturam putrefacit: igitur duo hi calores sunt qualitates contrariæ. Argumentantur etiam ex diffinitione. Sunt subeodem genere in sunt eidem subiecto vicissim & mutuò se expellunt. Nam putredo fit calore præter naturam expellente calorem naturalem, & loco illius succedente. Quibus ita constitutis, dicunt, in febribus quæ fiunt, esse mutuam actionem caloris naturalis & alteri⁹ qui est præter naturã, & hanc dicunt inæqualitatem, similem illi, quam alii dicebãt in epiala fieri calore & frigore inductis simul. Cætera hi quantum ego intelligo de calore pessimè philosophantur. Nam non possunt duæ qualitates eiusdem speciei esse in eadem substantia quin vnicam conflent. Iam verò calor calori non potest non esse similis specie. Nam calor est species infima. Et qui probabiliter loquũtur inter philosophos, omnes qualitatẽs eiusdem appellationis vltimæ, dicunt esse eiusdem speciei infimæ, vt omnes calores omnia frigora & similes alias. Igitur res aliqua potest calere secundum naturam aut præter naturam: ceterũ duobus caloribus calere nõ potest. Sed si quid partim secundum naturã, partim præter naturam calet, idem calor est partim secũdum naturam partim præter naturam. Nam hoc ipsum esse secundum naturam aut præter naturam, est ratio accidens calori, non quidem permutans illius speciem, sed modum. Calor scilicet cum intra mediocri-

Aliorũ sentẽtia.

Autoris sentẽtia qua deciditur cõtro.

De æquabilitate hecticæ cõt.

Multorũ opinio est duplicẽ esse in febricẽte calorem.

Reprobatur prædicta assertio.

eritatem est, est naturalis, & ad concoctionē deducit, hic idem cum intēsione fit supra mediocritatem nature, est & præter naturā, & hac ratiōe putrefacit. At hoc ipsum esse supra mediocritatem, potest magis & minùs fieri. Ita que calor vt plus mediocritate excedit, ita est magis præter naturam, & minùs secundū naturam. Hoc docet Gale, primo progno. capi. vltimo his verbis: si igitur natiuus calor propria excedit temperie, vt in corpore inanimi putrescit sanguis. Si verò vim seruet quandā permista quædā cōmutatio illius ex causa p naturam & præter naturam perficitur. Quibus verbis constat calorem præter naturam ita diffiniri. Est calor propria excedens moderatione. Itaque in re calore præter naturam affecta, idem calor præter naturam, est illius vsus & naturalis. Qui cum fit, & est indispositione, est facile separabilis. Quia vt diximus paulò ante, disputantes de morborum differentiis, temperies ingenita rei, nondum est euersa, euertitur interim paulatim. Non quòd calor vnus cum alio atque adeò diuerso pugner, sed quòd substantia paulatim disponitur, ad recipiendum calorem. Qua igitur ratione calor fiens appellatus qui per diarias & putridas febres fit, inæqualior est hectico? certè nulla alia superest, quā quia inæqualiter afficit partes corporis. Nam etsi calor hectic⁹ non sit re vera secundum omnes partes totius corporis æqualis, vt argumentum à contraria opinione probat, tamen habet æqualitatem illam, quam calor habebat per salutem. Diffunditur silicet inæquabiliter, tamen secundum proportionem quam membra retinent in bene valentibus. Cæterum in laborante febre putrida, permutatur illa proportio. Non enim pro vt natura est calidius membrum aliquod, aut membri particula, ita modo habet plus caloris, & prout frigidius ita minus: sed prout maiorem putrescentis humoris copiam imbibit: vel prout deterior in ipso manētis humoris putredo fit, vel prout vicinior est membro in quo morbi est radix. In hectica verò quia calor ex nulla iam tali causa pendet, sed factus est, & in naturam corporis abiit, ipsius nature seruat proportionem, & est sine dolore. Vique adeò vt possit, cui libet, dicere hecticam consummatam nō esse morbum, quoniam facta est corpori secundum naturam. Sed de æqualitate febriū & inæqualitate hæc sufficiant.

Decisitur cōtr.

Caput vigesimum quintū. De causis reditus febrium per circuitus.

DE causis reditus febrium per circuitus, disputant omnes, qui de febribus hactenus scripsēre. In qua quæstione nihil habemus noui, quodque ab aliis multò ante nō sit scriptum. Abstinuissemusque proinde libenter à controuersia. Sed ne quid quam desit huic operi, quod possint studiosi requirere, referemus aliorum sententias, & interim fortasse addemus nonnihil lucis. Argumenta tisunt medici omnes de classe barbarorum, sui Auicēnæ sentētiā insecuti, causā tā ordinati reditus q̄ in febribus inuenitur, in singulorū humorū ꝓprietate cōsistere) illa dār ꝓprietate fieri, quæcunque rei ipsius naturā citra manifestam aliquam causam fiunt) nam dicūt aut reditus ille tam ordinatus, quantitati, aut qualitati alicui ipsius humoris, tribuendus est aut præter hæc, occultæ ꝓprietati. Sed quod quantitate fieret, aut manifesta quapiam qualitate, non posset esse perpetuum. Neque enim perpetuò pituita est hac quantitate, & illa bilis, sed p vicissitudines. Hæc etiā ex leui quocunque errore interturbarentur. Igitur ipse ordo qui perpetuus est, pituitæ singulis diebus, bili flauæ tertio quoque die, atrę quarto aperte significat natura ipsa aut occulta proprietate, quæ essentiæ inest ipsi⁹ humoris fieri. Nam qui contrarium opinantur ita censent, fieri quantitate ipsius humoris, & qualitate quæ faciunt vt citius aut tardius membra in quibus humores congeruntur immittant ad membra recipientia. Quod vt euadat clarius notandum, febres nonnunquam fieri, in mēbro aliquo insigni causa intemperiei congesto humore, illincque ex certis periodis effuso per corpus vniuersum, vt febres pituitosæ solent in ventriculo habere sedem aut radicē bilosæ in hepate, melancholicæ in liene, primo de ratione curandi ad Glau. capite quinto nonnunquam verò fiunt nullo membro prę cipuo insigniter læso sed totis venis intemperatis colligentibusque multam excremento rum copiam, in quibus motus fit, humorib⁹ ab ipsis venis emissis delatisque per partes sē tientes. Hanc motionem ex hoc aut illo interuallo, qui proprietatem negant, dicunt fieri quantitate & qualitate humoris. Pituita scilicet quoniam reliquos humores copia superat multum, ex breuissimis interuallis mouetur: melancholia quoniā quantitate minima est, & tardissima ad motum, longissimis: bilis quia quantitate tenet medium, & multo plùs superatur à pituita quātitate, quā tenuitate & mobilitate illam superat, mediocri interuallo mouetur. Atqui cum hæc sit

Quædā opinio.

Aliorū sententia.

ratio

ratio, inuentum experimento esse dicunt, pituitæ quantitatem, quæ sufficit ad motum vno die congeri, bilis duobus, & melancholiæ tribus: quãquam contingãt ex certis interuallis ordinati reditus. Cæterum requirendum ab his est (hæc enim mihi videtur pro barbarorum sententia firmissima ratio) nunquid fieri potest vt duo homines laborent tertiana simul, atque alteri sit accessio duplo longior, & interim dum durat acerbior? non arbitror negabunt. Igitur illorum alter duplo pluscolligit bilis duobus diebus quam alter. Ergo si vtuntur simili victu, atque illum non permutant, tantum bilis colligit alter vno die quantum alter toto biduo. Si igitur hic tertio die accessionem habet, quia satis multa quantitas congesta est, cur non alter secundo die habuit? his rationibus inducti ad effugiendum hæc incõmoda vt in plærisque aliis, ad occultam proprietatem confugiunt. Tamen vt à principio huius operis diximus deuitanda in omnibus nobis est quoad fieri poterit hæc fuga. Nam causam proprietati tribuere perinde est, atq; ignotãtiã cõfiteri. Proíde Gal. cõtraria sententia magis placet, quę causã hui⁹ redit⁹ ex quãtitate & qualitate humoris deducit: q. 2. de diff. feb. c. vlti. multis exẽplis nititur suadere. Fiũt inquit mẽstruæ purgatiões ordinatim mulieribus singulis mensibus. Tamen id non accidit eorum quæ vacuantur proprietate, ea enim nonnũquam sunt sanguinea nõ nunquam biliosa, nonnunquam sanios a, sed tunc temporis effunduntur, cum corpus incipit multitudine grauari. Neq; solum hoc sed & aluum expurgare multi homines solent ordinatim, singulis diebus semel aut bis, statis horis. Quod non arbitror dices esse ex fæcũ proprietate, sed ex onere quod horis illis incipiunt expellentia membra grauius sentire. Quod tanto tempore tantum congeratur q̃tum iam valeat grauare, ex proportione facultatis membrorum ad ipsa excrementa fit, vt quæcunque alia physica actio ex proportione agentis ad id quod accipit. Quod verò hoc tempus in hoc humore congerendo, illud in illo, insumitur, obseruatum est experimento. Neque verò est quòd illi adeò demirentur ordinis constantiam & perpetuitatem, cum leui quocunque errore etiam duodecim horis, nonnunquam pluribus interturbetur: quod, si in humoribus talis esset proprietas, fieri non posset. Nam quod ægrotans plus consueto alimenti sumat aut minus, quãtitati humoris qui congeritur potest quicquam addi, aut detrahi, proprietati non potest: sed prandio vnico immoderatiori, fit quotidie, vt ægrotans multis horis anticipet accessionem: ergo quantitas & qualitas facit motũ ex his aut illis interuallis, non proprietas. Adde necesse esse, vt numerus circuituum febrium numero humorum responderet, si proprietate contingerent: sed non respondent. Sunt enim tres tantum humores, qui per circuitus moueantur: circuitus autem multò plures. Non enim tantum quotidianus & tertianus & quartanus, sed & quintanus & septimanus & nonanus, vt ab Hippocrat. dictum est, primo epidemi. parte tertia, text. secundo, & septimo, & nono. Quanquam hoc etiam est in contentione apud medicos, quandoquidem videntur à Galeno negari hi circuitus in commentatione loci predicti: quo loco negat se aliquam talem febrem vidisse distincte, & videtur rationes Dioclis aduersus Hippocratem commendare. Tamen reuera Galenus subdubio rem reliquit, & libello de typis talium circuituum mentionem fecit. Quanquàm video in eo loco Galenum non loqui de illis ex propria sententia, sed differere de typis aut formis (nihil enim interest) recepta de hac re aliorum opinione, quia ad eam tractationẽ admitti poterant aliorum placita, doctrina nihil læsa. Sed Auicenna fen prima quarti trac. secundo capit. 71. proprio experimento confirmat, tales circuitus solere esse febribus. Cuius sententiæ ego hac in parte assentior firmiter. Quippequi multo ante quàm medicinæ studere cæpi, febrem octomanam in quodam sene, quæ multis annis durauit, sum conspicatus, præterquam quod est hæc sententia Hippocrat. qui nihil scripto mãdauit temerè. Itaq; febriũ circuitus non respondent humorum numero: sed fieri potest, vt humor aliquis propter multitudinẽ aut paucitatẽ aberret à propria periodo. Nã Auicẽ. causam quintanæ & septimanæ febris eandẽ esse dicit cum causa quartanæ: cæterũ propter humoris paucitatẽ fieri vt febris quinto & septimo die repetat. Igitur period⁹ febriũ etiã dicente Auicenna ex quantitate & qualitate humoris sit. Neq; solũ hoc humori melãcholico accidere loco citato dicit sed bili & pituitæ contingere posse, vt propter paucitatem materię vltra cõsuetos terminos protrahãtur, quod non minus censeo esse verum. Cæterũ hoc non tollit quod de quotidianis tertianis & quartanis cõsensu omniũ autorum docetur: fieri. f. quotidianam ex pituita, tertianam ex bile & quartanam ex melancholia. Non enim vt ex melancholia cum

Firmatio cõtra secundã sentẽtiã propriori

Quæ sit gal. sentẽtia.

Octemanã febrẽ insene multisan nis durã tẽ vidit autor.

quantitas tanta colligitur, fit quartana, cum minor quintana, ita ex pituita cum quantitas consueta minor colligitur, fit pro quotidiana tertiana, & ex bile, pro tertiana quartana, salem perseuerârer, & cum ordine. Sed duo hi humores variata quãtitate aut qualitate, possunt efficere febres intra vnum diem anticipãtes aut cunctantes, tamen diem suę periodi làtis multo ad constitutionem morbi tempore non possunt ordinatim transgredi. Melãcholii verò potest per longissima interualla retardare. Causa est, quod hic humor cũ sit tereus, omnium difficillime discutitur: & præterea, quòd neque putredine, neque vstione potest in aliud humoris genus permutari, vt alii. Pituita enim putredine potest in flauæ bilis speciem aliquam migrare, flaua bilis in atram, atra verò nunquam extra suum genus agitur, sed deterioris qualitatis, atra tamen bilis fit, Itaque cum tam parua copia pituitæ cõgeritur in patiente membro, vt non valeat singulis diebus, aut bilis, vt nõ valeat tertio quoque die irritare, humor discutitur, aut tot⁹ vacuatur per iudicium, ita vt nulla febris repetat, aut calore membrorum in aliam speciẽ humoris mutatur (minor enim copia ab igneo calore plus alteratur quàm magna) itaq; aut fit morbi permutatio aut febris quæ erratica vocatur. Melancholiæ verò non accidũt hæc, quia neque tam apta est ad discussionẽ, neque ad euacuationes iudiciales, neque ad permutationem in aliud genus. Proindeque potest alterius periodi longioris, quàm consueuit, febrem facere perseuerantes, ac satis multo tempore quintanas efficere septimanasaut nonanas. Sed videndum est (hoc enim diluet firmissimam illam rationem à contraria sententia) nunquid vt potest febris vltra consuetum terminum propter humoris paucitatem prorogari, ita propter redundantiam potest antecedere? minimè. Non enim solum euacuatur humor cum quãtitate iam grauat, sed cum qualitate mordet. Mordacitatem verò comparat humor per moram in membro aliquo, in quo sine facili ventilatione detinetur congestus. Quanquàm igitur tam multus humor collectus iam sit, quantus iam potest grauare, nisi ex tanta mora tam mordax reddit⁹ sit vt vehementer iam instimulet, non mouebitur immissus ad membra sententia. Quod si instes dicens humores non omnes contrahere qualitatem illam mordacem æquali tẽpore, sed prout natura sunt acriores aut miniores, posueris què illum hominem qui vno die tantum bilis colligebat, quãtum alter duobus, iam non modo tam multum, sed duplò plus quodque in dimidio tempore æqualẽ cõtrahat acrimoniam colligere. Respondeo, eũ qui duplum bilis colligit duplo deterioris, tã intemperatum iam esse totis venis, tam què cacochymum, vt necessario habeat febrẽ biliosam & continuam. His itaque semel intellectis citra occultã proprietatem potest probabilis reddi ratio omnium eorũ, quę ab autoribus sunt scripta, & experimento inuenta. Quare accedentes in posita controuersia Galeno, ab istorum proprietate recedimus.

Cur melãcholia sola tãtã habere possit circuitum varietatẽ quartanas quintanas septimanas & nonas faciat.

Diluitur cõtrariæ sententiæ firma illa ratio.

Caput vigesimum sextum. De obstructione & putredine.

GAlenus vndecimo methodi cap. 4. dissiens de causa putredinis qua febris fit, lõgo sermone nititur monstrare, illam esse prohibitam ventilationem, & eius causam obstructionem, & colligit: Itaq; siquid in eo putredinem manifestè contracturum est, dictos perspiratus impeditos esse oportet. eandem hanc sententiam vsurpat, primo de diff. feb. c. 3. significat igitur Galenus febres putridas nunquam citra obstructionem generari, idquè confirmat exemplo aliarum rerum. Omnes enim tunc temporis videntur putrescere cum prohibita illis ventilatio est. Cæterũ non potest hoc transigi citra controuersiam: quandoquidem etsi multis exemplis apertum sit, obstructionem esse prõpriissimam causam putredinis, & facilem ventilationem omnium maximè à putredine liberare: tamen videntur alii modi esse putredinis generandæ. Nam contactu rei putridæ potest res aliqua putrescere etiam si obstructa non sit. Præterea ex ea multitudine quæ ad vires dicitur, nascuntur facillimè febres putridę, vt docet Gale. cap. 3. primi de diff. febrium. Non quidem gratia obstructionis (nam vt talis multitudo fiat, non opus est obstructionem adesse, sed maiorem esse humorum copiam quam pro magnitudine virtutis) sed quia humores non bene continentur, neque conficiũtur cum ea à qua conficiuntur vis inualida existat. Præterea si homo spiret facillime corpus què habeat minime excrementosum, tamen medicamentum aliquod ingesserit, eorum quę putrefacẽtia dicuntur, atq; illud quidẽ hauserit malignũ natura sua, qualia sunt venena calida, sed in parua quantitate, quò multitudine non obstruat, cõtrahet (arbitror) prauã in humoribus putredinẽ, atq; id sine obstructione.

agitatur contr. an putredo semp ex obstructione nascatur.

Finge præterea hominem rarissimi habitus,

Digitized by Google

neque redundantem excrementis, & optimo vtentem victu, præterquàm quòd multo tẽpore non mutato ſolo aërem ſpiret putrẽ, cõſtat futurum, vt hic homo putredinem cõtrahat peſtilentẽ, quẽ tamen finxi habentẽ facillimam ventilationẽ. quòd verò illius hominis humores putreſcant (hoc enim fortaſſe negabis) ita monſtro. Ventilatio non alia ratione præſeruat à putredine, quàm quòd cõſeruat naturalem calorẽ ventilatione, facit què quò minus ab extraneo corrumpatur. Sed occurſus aëris putridi quantũuis ſit facillima ventilatio & maxima, non poteſt calorẽ conſeruare naturalem, quin potius ipſemet occurſus aër naturalem caloré corrumpit igitur non dubium quin illius hominis humores ſint putredinem contracturi: nam putris aër eſt calidus & humidus, calor verò non conſeruatur quocunque aëre ſed modice frigido, quẽ admodũ libello de vſu reſpirationis Galeno monſtratũ eſt exemplo hominis qui multo tempore in aëre balnei detinetur, quẽ conſtat ſolo aëris calore ſuffocari. Atque hoc etiam aliarũ rerũ exemplo confirmari poteſt, nõ enim ſolum vina & res aliæ cõſimiles putreſcunt, cũ nõ perflantur ſed & cũ perflantur ab auſtro: quoniã ventus hic calidus & humidus natura eſt. Nõ igitur res præſeruatur à putredine copioſo pflatu tantũ, ſed copioſo & commodi aëris. Quo fit vt deficienti aëris cõmoda qualitate, etiam cum copioſa ventilatione poſſit res putreſcere. Alices fortaſsès ra nõ putreſcere ſolũ prohibita vẽtilatione, neq; id dictũ eſſe à Galeno, ſed prohibita commoda vẽtilatione atq; nomine commodæ ventilationis intelligi, nõ tantũ quantitate ſed aëris qualitate cõmodam, eumq; qui rariſſimis poris ſiue meatib⁹ cũ ſit & ab obſtructionibus liber, in aëre tamẽ balnei detentus, aut aërem peſtilẽtem ſpirans priuari non quidem reſpiratione, ſed cõmoda reſpiratione. Viſus es reſpondere probabiliter, atque, quãtũ ego intelligo, res ita habet. Tamẽ Gale. dictis in locis diſputat de reſpiratione libera. Et nomine liberæ reſpirationis conſtat nihil aliud intelligi, quàm facilẽ, quæ fit, cũ per patulas vias, minimèq; obſtructas aëri eſt liber ingreſſus. Quod conſtat minimè referri ad qualitatem: nam ſi cui in animum ſubit dicere, cùm ſpiratur aër calidus & putris non ingredi tam facilè penitiſsimas partes, quippequi non tam auide trahatur ab inflammato corde, conſideret æſtuantem ventriculum in defectu frigidæ aquæ & dulcis calidã & ſalſam putrem ve ſolere haurire multo auidus, quàm cum mediocritatem naturæ habet ſolet haurire aquam frigidam. Vnde palam fit æſtuans cor auidius tracturum aërem impurum, quàm cùm habet ſecundum naturam mediocriter frigidum. Tamen cum corpus ſto tum & cor ſecundum naturam habent, fit pſpirat⁹ naturalis, cũ quo conferri debet, q copioſus eſt aut a mediocri deficiens. Neq; verò poſsis reſpõdere, eũ qui ſpirat aërẽ putrẽ ſed libere, non inficiq; aer nõ cõſiſtit interi⁹ ſed p terfluit. Quæ verò mouẽtur, min⁹ inficiunt res quas cõtingunt. Ná quanq; huic reſpõſioni videtur ipſe Ariſtote. 4. met. capite primo. anſam præſtitiſſe: tamen ille non negat rem motam ab aëre affici poſſe, aut aërem motum poſſe rem quietam inficere, ſed res motas minus affici quieris. Adde vt ſanguis interius putreſcat, non opus eſſe vt aër illum putrefaciat: ſatis enim eſt, ſi non conſeruet, cum ſint interius excrementa neceſſario, à quibus corrumparur. Ergo ſine obſtructione poteſt multis aliis modis fieri putredo. Prætereà, etſi res vtantur perpetuò perſpiratu libero, & aëris qualitate commoda: ſunt nihilominus interituræ quia habent interitus interna principia, ſed omnia quę naturaliter intereunt putreſcunt, cùm ſit putredo quarto Meteorũ, capite primo, communis rerum omnium interitus. Igitur etſi res aliqua perpetuò conſeruaretur libera ab obſtructionibus & in aëre mediocriter frigido: tamen putreſceret tandem calore naturali ab internis principiis vſque adeò debilitato, vt ab hoc ipſo ambiente à quo res quæ mediocri calore ſunt, conſeruarentur, ipſa trahatur ad putredinem. Videtur ergo adhuc Galeni aſſertio falſa. Quem vt tueantur nonnulli, dicunt, neceſſe eſſe vt, cùm res aliqua putreſcit obſtructio ſit, aut in reipſa quæ putreſcit, aut in vaſe, quo continetur: atque hanc eſſe Galeni ſententiam: Iraq; fieri poſſe, vt homo corripiatur putrida febre quin laboret obſtructione aliqua toto corpore: pari tamen tunc temporis humorem in ſeipſo obſtructionem. Placuit nobis aliquando hæc ſolutio. Tamen non amplius placet, monſtratum enim iam eſt rem quãcunque ex cauſis internis ſeipſam deducere ad eum ſtatum, quo externis omnibus ita habẽtibus, vt requiritur ad conſeruationẽ tẽperati (hãc. n. puto eſſe mediocritatis regulã medicis) putreſcet, actione ſcilicet illius aëris qui tẽperatum cõſeruaret. Quare iam tã imbecillũ calorem nulla poterit vẽtilatio cõſeruare. Prętereà ne ſcio vnde intelligat quisq; humorẽ putreſcẽtẽ habere ſuis poris obſtructionẽ, cũ multos humores putreſcentes videre liceat rariores & flu-

Quod nõ nulli dicunt vt ga leo tueatur.

Aliorũ sentẽtia.

fluxiores integris. Alii aliter dicunt posse rẽ putrescere, cum libero perspiratu: tamen non tanto quanto res indiget, itaque perspiratũ illũ esse rei putrescẽtii impeditũ, etsi rebus aliis liber foret. Sed hi multo minus intelligũt argumẽta. Nam cùm quis, qualis in superiorib⁹ descriptus est, incipit febricitare, ex lõga mora in aëre putrescẽte, non patitur putredinẽ, quia paruũ habet perspiratum (finge enim habere maximũ, & considera, vt argumentũ cõfirmabat, illum quoq; putredinẽ cõtracturũ) sed quia prauum. Nam aliquãtus perspiratus boni aëris, potuisset opitulari ne corriperetur peste: finge tantũ habuisse praui aëris, & videbis apertè non desiderari copiã, sed qualitatẽ. Qui itaq; hoc modo de perflatu, aut obstructione loquuntur, nihil dicũt: maxime cũ Galeni verba illum vnum contineant respectum, qui ad mediocrẽ perspiratũ est non ad rem putrescentem. His tandem omnibus perpensis, vera sententia aperiẽda est, Prohibitus perspiratus resomnes trahit ad putredinem: tamen nõ omnia ex prohibito perspiratu putrescũt: sed sunt aliæ causæ putrefactionis. Vinũ sanè putrescit detentũ in loco nõ perflabili: tamen si in vinum, quod ventilatione mediocri fruatur, emortuum canem fœtentem iniicias, putrescet nulla ventilatione priuatũ: nimirum vt vẽtilatio calorem cõseruat, ita obstructio putrefacit. Sed plures modi sunt conseruandi calorem, quam perspirat⁹, nam medicamentum mediocriter calidum, aut regumentum impositum ventri concoctionem iuuat. Igitur & putrefaciendi erunt alii modi à prohibito perspiratu. Sed Galenus locis citatis & quàm multis aliis, quibus de eadem re differit, iuxta institutum de putredine humorum in humano corpore disputat, neque verò de quacunque, sed ea tantum, quæ sine externa causa fit. Nam externas, vt perse conspicuas, curabat minus. Itaque fieri non potest vt sine externa causa humores putrescant: quin prohibitus perspiratus in toto corpore aut in parte sit. Sunt in causa facultates quib⁹ gubernatur corpus, & viæ quas natura illi gubernardo præparauit, quæ cùm bene habent conseruando animali in sanitate sufficiunt, libello de causis morborum & primo De tuenda valetudine. Tamen ex manifesta causa cuiusmodi sunt aër putris, & putrefacentia medicamenta, etiam si viæ sint amplissimæ, possunt contagio humores affici. Afficiuntur multo min⁹ (fateor) hoc cõtagio qui sine excrementis sunt, & sine obstructionibus, & tardius afficiuntur, & restituuntur faciliùs sanitati, afficiuntur tamen. Quod luce clarius dixit Gale. (vt intelligas hanc esse illius sententiã) primo de diff. feb. cap. quarto his verbis. Et ponatur in priorib⁹ quidem in multis corporis partibus obstructio foraminum & vocata plethora & vita otiosa in multis comessationibus & ebrietatibus ac rei venereæ vsu immodico, atque his qui necessariò omnia quæ diximus consequuntur cruditatibus: reliquis vero totis corporibus puris, excrementis omnino carẽtib⁹, adsint pter hæc bona, libera inspiratio omnibus meatibus obstructionib⁹ atque adstrictionibus carentibus: exercitia autem moderata victus temperatus. Ac deinceps his positis cogita, quomodo vtraque corpora affici sit consentaneum ab eo quem inspirant aëre pestilentiali non verisimile est, illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere, ac plurimum in malo procedere? quæcunque autem munda sunt, ac excrementis carẽtia, nonnulla quidem nihil, nonnulla verò minimum mali subire, vt facilem ad naturalem statum habeãt regressum. Hæc Galenus, quibus innuit sine obstructionibus infici posse hominem sed minus inficiquàm q̃ obstructiones patiuntur.

Decidi tur cõtr.

Intelliges etiam hanc esse sententiam Galeni eò quòd libello de causis morborum, causas caloris esse dixit quinque, motũm putredinẽ viciniam calidorum constrictionem & alimẽrum ad calfaciendum accomodatum, tamen si omnis putredo ex obstructione fieret, frustrà meminisset seorsum obstructionis & seorsum putredinis, sed quatuor iam tantum causæ forent. Procedente etiam sermone capi. 8. inquit: Putrescunt autem nonnulla à medicamentis quæ vim habent putrefaciendi, aut ab iis quæ in ipsis animalibus oriuntur excremẽtis. Nonnulla verò ob id q̃ minime perflãtur. Vides vt non omnia ob id quod minime perflantur, lib. de inæquali intem. capi. 7. Neque enim ea solum quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt verum ea celerrime maximeque, putrescunt autem & alia multa, quę ad putredinem sunt idonea. Itaque interpretamur humores sine externa causa nunquam putrescere quin sit in corpore affecto ventilatio difficilis, atque huic interpretationi occasionem præbet Galeni ipsius doctrina, qui primo de tuenda valetudine & libello de optima nostri corporis constitutione inquit, densiora corpora à causis internis pati promptè, rariora vero facilius à causis externis. Igitur cum putredo ab internis est, afficit patiẽtes obstructiones, sed

cum

cũ ab externis causis etiam eos qui obstructione nulla sunt. At dices ista ratione qui raris poris sunt, nõ solum affici possent ab aëre putri sed facilius etiam afficerentur, quã qui non essent obstructi. Nego, nam quãquã putrem aërem facilius imbibant, tñ constrictione porentius expurgantur. Cæterũ non vt prohibitus perspiratus necessarius est ad putredinẽ, cum abest causa manifesta, ita obstructio. Nam vt diximus sine prohibita vẽtilatione posse fieri putredinem, ita modo dicimus, sine obstructione posse fieri prohibitam ventilationẽ. Nã quæ non libere fit, est prohibita ventilatio.

Sine causa manifesta põt aliquid etiã sine obstructione putrere licet nõ sine p hibita vẽtilatiõe.

Potest verò nõ libere perspirari nostrum corpus non eò tantum quod obstructæ sint viæ sed etiã quod grauata sit facultas, aut etiam quod arteriæ per quas corpus vẽtilatur, sint ineptæ ad dilatandum, & duræ. In multitudine ergo ad vires putredo fit, non nũquã certe sine obstructione, at non sine prohibita ventilatione. Quare malè plærique putant, perinde esse quærere, an sine prohibita vẽtilatione fieri possit putredo, atque, an sine obstructione. Putant, s. ventilationem non posse sine obstructione esse prohibitã: sed vt monstrauimus fallũtur. Potest enim ventilatio esse prohibita sine obstructione & putredo fieri sine prohibita ventilatione. Quanquã hoc sine manifesta aut procatarctica causa non possit contingere. Sed quando diffinitum est ex sententia Galeni non omnes febres putridas ex prohibito perspiratu generari, neque omnes perspiratus prohibitos ex obstructione: quorsum Gal. in curãdi methodo q̃ si p necessarias causas resoluit febrẽ putridã in putredinẽ & putredinẽ i ipeditã ventilationẽ, hãc in obstructionem: obstructionem in multitudinẽ crassitudinem & lentorem humorum: non certe (quãtum ego intelligo) quòd Galenus putauerit nõ posse fieri putredinem sine prohibita ventilatione) nam hoc illum sciuisse alia loca testantur) sed quia quod ad curationem attinet, perinde censendum est ac si fieri non posset. Nã cum laborat homo febre putrida, studendum est semper aperire, etiam si ventilatio maior sit quàm in homine temperato. Nam quò maior ea est, eo plus confert, & nunquam obest magnitudine. Sed hæc quæstio & quintus liber hunc habebit finem. De aliis affectionibus quæ præter naturam reuera sunt, tamen quia nondum laborantium vires deficiunt vehementer, neutræ vocantur, dicemus in sexto libro.

Gal. verba declarantur.

FINIS.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM. LIBE SEXTVS.

PRAEFATIO.

AMMVLTA SVNT quæ Gal. ab optimo medico & vero Hippocratis imitatore requirit, vt quãtũuis spretis diuitiis (quas spernunt perpauci) atque contempta inani gloria (quam tamen video hodie contemnere nullum) soli studio veritatis vacemus, desperandum videatur, posse nos aliquando tales euadere. Exigit enim Cosmographiam & Astronomiam, vt doceant ex locis & temporibus indicationes ad omnia medica operà valde necessaria. Exigit philosophiæ illius quam naturalem dicunt, peritiam. Hæc enim docet corporis naturam & morborum differentias, & generationem. Exigit præterea anatomes scientiam, vtpote solam loca malè affecta valentem indicare. Exigit etiam alteram philosophiam quam ethicam vocant, hæc enim animi perturbationes sedat, quas scimus corrumpendæ valetudinis solere esse causas infestissimas. Neque hæc solum sed & rethoricam exigit, quæ mæstos ægrotantes solari, timentes animare, iratos placare, furentes coercere possit. Sapientiam insuper exigit & bonos mores. His accedit, quod nostra hac ætate desideratur maximè, linguarum notitia. Non enim habemus materna lingua scripta insignium medicorum monumenta, sed græcè pleraque arabice alia, latinè etiam nonnulla, Hispaniè adhuc nulla. Accedit his oĩb⁹ simpliciũ medicamentorũ cognitio, hęc, n. materiã artific suggerit ad operãdũ. Et præterea his omnibus præcisis, reliqua medicina est p se longissima & difficillima. Sed mirũ est quo

Quæ requirat gale. ab optimo medico.

Que pacto hodie medici præstent.

pacto hæc omnia hodie medici præstent. Cosmographiam & astronomiam derident, ut ad medicinam nihil vtiles, non aliorsum, quam vt hac ratione propriæ ignorantiæ pudorem effugiant. Philosophiam naturalem ignorãt, non minus quam astronomiam. Sed quoniã intelligunt, non posse derideri vt illam iactãt suam philosophiam gloriosissimè, fidentes ruditati eorum quibus cum versantur, & intelligentes, tanti quẽque fieri, quanti fieri vult. Anatomem & herbarũ notitiam iniqua partitione à medicina separant, illam solis chirurgis, hanc solis seplasiariis dicentes esse necessariã, Linguarũ peritiã simulãt, verborũ quędi dicere memoriter, aut ex latino aut ex græco autore rapida prolatione. Pro rhetorica repẽdunt mordacitatem impudentem magis quã elegantem. Iam vero ethicam philosophiam si non præceptis, saltem operibus retinent, vt si quo pacto componendus est animus sermone nõ dixerint, saltem morum exemplo commostrẽt. Dispeream si quisquam est qui audito medici nomine inuidentissimi & gloriabũdi hominis nomen nõ iuret se audire, vsque adeo nonnullorum culpa ad omnes medicos in omnium opinione traslata est: vt probum quemque virum & peritum medicum, videã expetere, aut vnumquẽque ex seipso iudicari, aut sese ex medicorum numero deleri. Pręcor illis, qui hanc infamiam in artem transfũdunt, bonam mentem, & probos mores, vt deposito odio & sublata inuidia, & contempta innani gloria, mittant aliis maledicere, & veritati soli auide incumbant vt nihil dissimulant quod sciant, ita nihil simulantes neque vituperantes quod ignorent. Non dubium est artes omnes, vt Cicero etiam dixit, habere quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam interse contineri. Quare dicendum non est artem quampiam ad aliam aliquam omnino esse inutilem: tamen neque negandum quasdam quibusdam subseruire insigniter præceteris. Nam vt omnibus cognatis (ne discedamus ab exemplo Ciceronis) idem cognationis vinculum non est, sed quibusdam arctius, aliis minus arctum: ita neque omnibus artibus cum aliis quibusuis par societas, sed hæ huic, illi aliæ hærent magis. Describit Galenus medicum optimum, virũ bonum, & qui omnium artium absoluerit ἐγκυκλοπαίδειαν. talem etiam fingit Cicero suuũ oratorem. Sunt verò hæc proposita exẽpla ad imitandum. Consequi enim non speres, arbitror, quæ neque in oratoria arte cõsecutus est Demosthenes, neq; in medica hippocrates. Sed cum ostenderimus ad medicinam non omnes alias artes æqualiter desiderari, tãtum ex vna quaque desumi debere cẽseo, quantum videbitur esse necessarium, reliquum non despici: quin potius, qui in illis artibus sint peritiores ingenuè commendari, & ad medicinam etiã probari magis. Geometria & astronomia vtiles sunt ad quam multa tamen summã illarum artium peritiam & exercitationem non censeo esse vsque adeò necessariam, sed quatenus ea, quæ in eis artibus sunt facilia non ignorentur. Cętera non damno. Arithmetica quoque est aliquando vtilis. Vtitur enim sæpe medicus proportionibus, quod ipsa dicendorum occasio declarabit. Sermone latino non possis carere sine magna turpitudine, græco, non sine turpitudine solum, sed neque sine magno artis dispẽdio. Nam huius sermonis ignorantiam videas peperisse omnia barbarorum sophismata. In logica & philosophia quam naturalem dicim⁹, vellem medicum multum ꝓfecisse, aut si cui id non contigit solis artis operibus contentũ esse, à docendo abstinere. Prodet enim dante deo nostrum hoc opus in quam graues errores multi eorum qui medicinam profitentur ex harum artium simulata peritia, quæ aperta ignorantia est, multo deterior, delapsi sint. Iam vero anatomen oculis conspicari simplicium medicaminum nomina & notas tenere & in illarum cognitione exerceri, digna Apollinea arte diligentia est. Sunt vero non in postremis vtiles altera philosophia (hanc dicunt ethicam) & rethorica, ad sedandas animi perturbationes, quas constat humores & spirit⁹ couturbare, corpus alterare, & vires deiicere. Sunt siquidem hæ perturbationes morborũ animi propria symptomata, & hæc ipsa symptomata suos morbos augent. Anima & corpus suos morbos in se mutuo, facillimè transfundunt. Itaque sunt hac ratione dictæ artes vtilissimæ, sed quoniam non omnibus his ad discendis sufficimus, & pleraque ignoramus, exoptandum est, quoad fieri potest vt hæc ipsa aliter præstemus. Pręstat sanè in multis nõ sine magna laude quod in philosophis sua philosophia, in illis morum probitas, quod cum philosophia rethorica in oratorib⁹, in illis cũ probitate coniuncta naturalis prudentia, qua medico nihil est magis expetendum. Videndur etiam quæ dicta sunt non omnia ad oẽs medicinæ partes pari necessitate desiderari, sed ad alias alia: philosophia naturalis & logica ad ea quæ quinque superiores libri continuerunt, prudentia magis ad curandi methodos,

Artes oẽs cõe vinculũ habent interse.

Quãtum ex aliis artibus debeat ad medicinam desumi.

perturbationes animi quid faciant.

Naturalis prudẽtia medico maximè necessaria.

dos, quas continebunt tres alii, qui hunc consequentur, & ad salubria præcepta, quæ habebit hic sextus liber. Cuius artis primum præceptum esse arbitror, vt qui corporis salubritate frui volet, animum primum componat, deinde corpus animãque, vt Plato consulit, moueat simul. Quod præceptũ, vt aliis omnibus non est parum vtile, ita iis qui studio literarũ incumbunt, & perfectis religionis Christianæ cultoribus, qui profundis contẽplationibus sæpe tota mente detinentur, est scitu valde necessarium. Hi enim nulla alia ratione in perpetuas & graues incidunt ægritudines, quã qđ aut studiis aut contemplationibus inambulationes cursus luctam, si ita res exigat, aut denique alium corporeę exercitationis modum non interponunt, verum nos non suscepim' tractanda præcepta, sed dirimendas controuersias: quas iam aggredimur. Atquè omniũ primo dicemus quantum posit hæc ars tuendæ valetudinis humanis corporib' prestare.

De arte tuẽdæ valetudinis est hic. 6. li.

Caput primũ. An per tuendæ valetudinis artẽ possit mors deuitari in ęternũ.

ægitatur contro.

VIderi possit alicui artem tuendę valetudinis nõ modò salubritatem corporis & vitæ longitudinem præstare posse, sed & æternitatem quoque, si quis illa omninò vteretur sine errore. Nam Galenus libello de marasmo capite secundo scribens sententiam cuiusdam ægiptii philosophi, qui asserebat homines bonæ temperiei semper perire ex ignorantia faciendorum, inquit. Neque igitur hoc admirandum quantum ad rationem attinet, nam hoc dictum, quidquid genitum est omninò corrumpetur, neque ἐπιστημονικὴν (quasi nos scientificam diceremus) nequeneceſſariam habet conſequentiam, ſed vſque ad veriſimilitudinem progredientem, velut in opere de demonſtratione demonſtratum eſt. Et paucis interpoſitis. Sola igitur (inquit) experientia ſenectus neceſſaria eſt, & ſecundum naturam, quemadmodũ etiã mors. Itaque dicente Galeno nulla eſt euidens ratio demonſtrans mortem euenturam: Sed experimentum. Adde, monſtratum à nobis eſſe de ſententia Galeni in primo huius operis libro, temperamenta innata poſſe commutari, & poſſe hominem, qui à prima generatione factus ſit humidus temperamento, longo victu & cæli mutatione & ſimilibus cauſis ſiccum euadere, & contrà ſiccũ humidũ. Quod ſi verè dictum eſt, videtur euidens poſſe mortem inæternum deuitari, nam ſi qua ratione mors fieret neceſſariò & ſecundum naturam maximè deſiccatione membrorum ſolidorũ, ſed deſiccatio poteſt deuitari: ergo & mors naturalis. quod verò poſsit ita fieri, patet. Nam ſi quæ ſicca ſunt membra poſſunt tranſferri ad humidius temperamentum, multò facilius poſsint in humore conſeruari, victu prohibente ſiccitatem. Multo enim facilius eſt, corpus à deſiccatione præſeruari, quàm cum deſiccatum iam eſt rurſus humectari. Contrà eſt quòd Ariſtoteles contendit, omne quod habet interitum aliquando interiturũ neceſſariò, & omnia habentia ortum habere interitum. His addit, nullam potentiam finitã, poſſe infinito tempore operari, quare cum omnis humana vis ſit potentia finita, peribit aliquando. His addit Auicenna ſen prima primi capite de temperamẽtis, externa, & materiam, & diſſolutionem materiæ. In hac cõtrouerſia illud ſatis conſtat, homines nõ poſſe mortem effugere. Nam quod perpetuò fit, & ſtato quodam tempore, ordinatim, per certas quaſdam ætatum mutationes, ſecundum naturam, fit & neceſſariò. Sed hæc mors quã dicimus tam aduenit ex naturæ lege, non ex errato, vt dubitatum de ea à medicis ſit, an fiat omnino citra morbum aliquem, aſſerentibus aliis (cum quibus Plato eſt, qui in timæo mortẽ hanc cum voluptate fieri dicit) aliis negantibus fieri poſſe, vt ante integram extinctionem, ex debilitate caloris naturalis non incipiat fieri putredo quandoquidẽ putredo eſt cõmunis omnium rerum interitus: de ſententia Ariſtotelis quarto meteorũ. In qua quæſtione videtur ſatis ꝓbabiliter cõiectare mortem aliquem neceſſario extinctionem integram anteceſſurum, tamen eum fieri in ſignis magnitudinis nunquã monſtrabũt. Sed quidquid de hac controuerſia ſit, illud ſatis cõſtat, mortẽ neceſſariò aduenire hominibus, quare conſtat ſi huius aſſertionis vt Gale. dixit nullã habemus rationẽ euidẽtẽ, ſed per experimentũ notitiã, id ex noſtri intellectus defectu eſſe nõ ex rei cõtingẽtia. Nam quod perpetuò fit, & ex naturæ lege, neceſſariò fit. Eius quod neceſſarò ſit neceſſaria eſt cauſa, & perpetua. Quare hæc aſſertio præter experimentum rationem habet, quam modo rimabimur. Si tamen non inuenerimus, noſtræ ruditati imputandum eſt non rei naturæ. Auicẽna conatur reddere huius aſſertionis cauſam, idque facit his verbis. Prætereà ſciendum eſt, quod caliditas poſt tempus conſiſtendi

Quæ pro parte contraria ſunt.

Cõtro. de ciſio, homines nõ poſſe mortẽ effugere.

Cauſa neceſſitatis mortis q̃ reddit Auicenna.

minui incipit, propterea quod aër circundãs materiam eius, quæ eſt humiditas, exiccat, calor quoque innatus, qui eſt intus, ad hoc adiuuat, & labor prouenies ex motionibus corporeis, & animalibus quæ neceſſariæ ſunt in vita, & defectus naturę ad reſiſtendum illi toti ſemp, omnes enim virtutes corporeæ ſunt finitæ, hoc autem iam ratiocinatũ eſt in ſcientia naturali, eius ergo operatio non ſemper exiſtit in materiis. Amplius ſi hæc virtus infinita foret & ſemper in corpore permutationem faceret, eius quod diſſoluitur æqualiter & vno modo, diſſolutio tñ vno modo nõ eſſet, immo ſemper quotidie augeretur, & corpus diſſolutionem tolerare non poſſet, & diſſolutio humiditatẽ finiret, quanto magis dueres ſe iuuẽt ad minorationẽ faciẽdũ & retro cedẽdũ. Et poſtq̃ ſic eſt, oportet neceſſario vt materia deſtruatur, & calor extinguat, & ꝑcipue cũ ad eius extinctionẽ adiuuet præter naturę defectum alia cauſa. Et illud eſt humor extraneus, qui accidit aſsidue propterea qd cibus priuatur digeſtione & adiuuat ad extinguendum ipſum duobus modis, vno ſuffocãdo & tegendo, alio qualitati obuiando, hic enim humor eſt phlegmaticus frigidus. Et hęc eſt mors naturalis. Auicenna obſcura hac dictione omnes cauſas mihi videtur collegiſſe, quas philoſophi omnes & medici poſsint excogitare. Fortaſſe quia nullam ſenſit eſſe mõſtrationem, collegit multitudinem. Nam ea quæ ex ambiente accidunt, & ex victu, & vt ſe mel dicam, ex rebus omnibus non naturalib' videntur poſſe deuitari, & nulla neceſsitate contingere. Res enim non naturales non magis ſunt corrumpentes quàm conſeruantes, ſed modò conſeruant, modò corrumpunt, ꝑ ratione occaſionis. Poteſt enim (nam non videtur hoc cum realiqua neceſſaria pugnare) conſtitui victus conſeruans, & poſſunt ex hypotheſi præſcindi omnes fortuitę occaſiones illius permutandi. Quod de excrementis dicit quæ congeruntur neceſſario, non magis videtur demonſtrare, quàm alia. Nam noxa ex recrementis, non permutat neceſſario quid quam innati temperamenti, ſed diſpoſitiones quaſdam inducit, & facilè reparabiles iacturas. Poſsit itaque læſio ab excremento mutuis viciſsitudinibus, modò fieri modò tolli, quare neque ipſa futurum interitum euidenter indicat. Iam verò quod de noſtro calore & conſumptione humidi Auicenna affert, id habet Galenus loco citato ex libro de marco & Hippocratem puto ſenſiſſe, & Ariſtorelem & Platonem, & alios omnes præter vnũ Galenum) calorem noſtrum conſumentem humorem proprium, principium eſſe efficiens naturalis interitus animantis: non aliter quàm quicunque ignis propriam materiem depopulatur, atque ita ſeipſum conficit. Quam mortis cauſam Galen, cum dixiſſet capite tertio dicti libelli hæc addidit. Hic ſermo apud omnes ferme recentiores tũ medicos tum philoſophos in pretio habetur, quanquam verus non ſit me ſane iudice vt qui ignis flammam animalis calori comparet, & neque hoc intelligat quod flammis quidem generatio ex materiæ corruptione eſt, vnde accẽduntur. Animalia vero non ſic à ſuo opifice naturalem calorem acceperunt ſed veluti ab ipſo augenda ac gubernanda, neque eſt tẽpus aliquod in quo nõ per totã eam extentus ſit innatus nobis calor, facultates habens nõ ſolum eas quibus format, ſed multas alias. Nã & alimentum trahit ad ſeſe & materiam diſpenſat & apponit & affigit, & aſsimilat, & in ſumma omnia contraria flammis efficit circa materiã ſibi ipſi natura alligatã. Ecce Galeni verba, quibus video contineri hoc argumentum: calor naturalis eſt principium conſeruans & augens ſibi ſubiectum corpus, ergo non eſt vt ignis principium corruptionis.

Quæ dixit auicẽ. examinantur.

Quod dicitur de Galeno.

noſtro calore conſumente humidũ ſuſpectũ Gale.

Hoc argumento victus Galenus ſententiam hanc Hippocratis: Calor nos occidit, qui corpora produxit, partim uituperat, negans Hippocratis eſſe, partim explicat, dicens, calorem non eſſe cauſam corrumpentem nos perſe, ſed ex accidenti quodammodo eſſe. Quanquam lib. 1. de tuenda valetudine non longe ab initio reddens mortis cauſam aliorum placito vſus eſt, libellũ de marcore affirmat Ludouicus collad' me legiſſe ſubſulrim, neſcio tamen vnde coniectet, cum me videat magnã partẽ illius huic capiti inſeruiſſe & enarraſſe. Calorem noſtrum non omnino eſſe ſimilem igni, eſt veriſsimum. Quandoquidem eſt noſter calor inſtrumentum proprium facultatum naturalium, ignis vero nullas rales habet facultates. Tamen calorem ipſum naturalem qui nos generat, nutrit, & auget, ex accidenti fieri interitus naturalis cauſam, nihil eſt intellectu difficile. Nam neceſſe eſt conſumi perpetuò ſubſtantiæ noſtræ humidum. Id contingere actione noſtri naturalis caloris abſumentis & ſoluẽtis in vapores propriam materiam, dicunt fere omnes, vtentes exemplo ignis. Hoc tamen Galenus meritò cenſet eſſe omninò falſum. Non. n. calor noſter poſſet eſſe cõſeruãs & augens

Calorem natiuum ex accidẽ tinos cor rũperedi cit gal.

Quomodo cõtet calorẽ na tiuum ex accidẽ tinos co rũpere.

Digitized by Google

gens proprium corpus, simulque corrumpés & absumens. Sunt enim hęc sibi valde pugnātia, & calori naturali, qui omnia contraria facit igni. Nam si dicas: calor noster cum habet alimenta quæ conficiat, auget nostram substātiam, cum verò ea desunt, conuertitur in materiam propriam (nam ita audio plærosque dicere) omnino loqueris improbabilia. Quia naturalis viuentium calor non vrit, neque absumit, sed deducit ad coctionem, & auget, quare si ex inedia, ratione alia quapiā igneus non fit, non consumet membra, sed cum consumit mutatus est iam ad igneam naturam, vt cum fit febris. Idq; quod illi, calori nostro imputant, caloris febrilis proprium est. Desiccare scilicet sibi subiectum corpus. Naturalis enim non desiccat. Hæc est Galeni ratio, quæ mihi videtur continere hoc verissimum: calorem naturalem nisi in non naturalem migret, non consumere subiectum corpus, quare si quis rigidè intelligat, falsa est aperte ea sententia. Calor nos occidit qui corpora produxit. Falsa etiam est hac in parte communis physicorum & medicorum opinio, calorem naturalem esse principium corruptionis viuēti corpori. Tamen ex accidenti quoddammodo est causa mortis naturalis in calore naturali. Non quòd hic corpus absumat, sed qđ substantiam restituat semper minus humidā loco dissoluræ, atque ita illud vnum mihi videtur dicto in loco Galenus minus bene collegisse, calor naturalis non est corrumpens sibi subiectum corpus, ergo mortis naturalis nulla est ratio euidens, præter solum experimētum. Est enim etsi naturalis calor, non consumat ratio monstrans futurum interitū. Nam consumitur perpetuo nostra substantia à calore præter naturam, qui sæpe fit ex cibo aut potu, aut medicamento, aut exercitatione, & ex rebus omnibus quæ perpetuò nos alterant vel quia vt dicit Plato in dialogo de natura: Quæ nobis extrinsecus circunfusa sunt, resoluunt nos assiduè, & singulas nostri portiones ad species suas foras emittūt. Si ergo perpetuò quod reparatur pro deperdita substantia est minus, aut deterius, necesse sit tandem mori animal, aut defectu materiæ, aut intemperie. Minus non necessariò reparatur semper (augentur enim corpora nonnunquàm quod fieri non possit, nisi dilatata priori, & accedente nouæ materię maiori copia) sed minus humida substantia perpetuò fit in membris solidis, saltem commodo & vtili humore (si enim inutilis accedat & morbum faciés vt per leucophlegmatiam, hæc ipsa ducit ad interitum) nam nostra corpora ab ipso principio generationis facta sunt copiosissimo calore & humido abundantia. Ab eo tempore membra suis facultatibus naturalibus & suo vitali calore pugnant in alimenta, vt ipsa cōmutent ad similitudinem sui, immittentia in illa hunc substantiæ modum, & hunc humoris natiui & caloris naturalis gradum, nullius alimenti humor potest esse tam accomodat⁹ animantis membris quàm suus ipsorum. Et in ipsa actione necessario aliquid ipsa membra à cibis patiuntur (monstratum hoc est in primo huius operis lib. cap. 5.) seruaturq; hoc perpetuum vsque dum sensim desiccata tandem ad interitum membra relabuntur. Hinc fit vt cum in alimentis consuetis possint esse alia magis, alia minus familiaria nostræ naturę & proinde à quibusdam plus à quibusdam minus nostra membra patiantur: et præterea quidam victus (quod ad alias res non naturales attinet) magis, quidam minus consumat, vt possit senectus retardari per meliorem victus institutionem, tamen vt non possit in ęternum deuitari, aut qui semel consenuerit repuerascere. Itaque potest calor noster reparare plus deperdito: quod facit toto tempore incrementi: tamen humore naturali humidius non potest, quin potius necessariò nostra corpora desiccantur perpetuò, vsque dū per extremam siccitatem morimur. Qua ergo ratione (quod, argumentum paulò antè ꝓpositum, requirebat) possunt temperamenta innata commutari? Nam (vt alia omittam) quomodo corpus siccum natura sua, potest humidius fieri, si semper desiccatur? Animad uertendum nullum temperamentum posse durare tota vita exactè tale. Nam neque calidum, neque frigidum, neque humidum, neque siccum, neque duo horum simul habens corpus, potest esse tota vitæ periodo: sed ætatum mutationes accipit. In pueritia nēpe est calidum & humidum, in adolescentia medio cre, in iuuentute calidum & siccum, deinde siccum & frigidum. Tamen seruatur tota vitæ periodo temperamentum idem in quadā proportione earum conuersionum, quæ per ætates fiunt. gratia exempli, factum est à principio corpus quoddam calidum. Temperatum est hoc quodammodo in adolescentia, tamen non adeò atque quod à principio factū est temperatum. Est & in senectute frigidum sed non vt quod frigidum etiam est naturā: in infantia & iuuentute est calidum, & calidius etiam quàm reliqua quæ talia naturā sua non sunt. Cum igitur temperamenta conser-

Explicatur quo mō ex accidētio quodāmodo natiuus calor mortis sit causa.

Mortis euidēs est ratio ex quo arg. I soluitur.

Diluitur arg. alterum.

uentur in hac proportione, quiin conuersionibus ætatum corruperit proportionem, mutauerit temperamẽtũ. Finge igitur duos pueros, alium natura humidum, alium natura siccum, constat ambo hos futuros in iuuẽtute ficciores quàm modo; atque adeò puerũ humidum futurum in iuuentute ficciorem mẽbris quàm alter est modo in pueritia. Tamen non vsque adeò quàm puer ille siccus, erit in iuuentute, si obseruata proportione decurrit per ætates, sed si aliter decurrit, gratia victus, qui humidior fit, fieri potsit, vt puer siccus in iuuentute, non fit ficcior altero, & si fit ficcior quàm modo. Atque ita dicemus ambos factos eiusdem temperamenti humidi scilicet, quanquàm semper sunt exiccati. Ex dictis satis patet quantum possit præstare homi nibus ratio tuendæ valetudinis. Quæ retarda re potest mortem, tamen in perpetuum deuitare minime potest. Sed quando demõstratum est, Homines necessariò mori, tamẽ, posse vitam produci, cum seruato temperamento, si illud à principio bonum est, tum etiam commutato cum meliori, si illud non est tale videbitur alicui fortasse omnes homines æqualem vitam agere posse per artem tuendæ valetudinis (quòd tamen est satis aduersum experimẽto) nam omnes aut temperati sunt optimè & ita maximè longæui, aut temperati possunt fieri, & ita viuent non minùs prioribus. Tamen qui ea quæ de proportione ætatum & commutatione temperamentorum diximus, intellexit, intelliget, necessariò ex re ducẽdis intẽperatis diuersas ętatũ periodos, peruenire. Nam qui conseruantur toto tempore decurrunt per ætates æquabiliter, qui reduntur, multiformiter, vsque dum sunt intergre reducti, cætera transigunt, vt aliibenè & obseruata proportione. Hæc dissimilitudo ætatum non potest non esse diuersa ex diuersis temperamẽtis. Eoque neque numerus annorum potest nõ esse diuersus. Sed quid possit præstare conseruatio diximus. De modo quo fit iam dicamus.

Ars tuendæ valetudinis retardare põt mortẽ nõ tñ in ęternũ vitare.

Obiectio dissoluitur.

Caput secundum. An conseruentur corpora vsu similium rerum qualitate & gradu.

CORpora quæ temperata sunt, temperato victu, dum sanitate fruuntur, vti debere, atq; ita similibus specie & gradu debere cõseruari medici oẽs vno ore concedunt. Sed de cõseruatione intẽperatorũ corporũ, tantũ abest vt vnica omniũ sentẽtia sit, vt sint potiùs quot capita tot sententiæ. Galenus libello de inæquali intẽperie ita inquit. Itaque sanitatis tutela per similia perficitur. Libello artis medicinalis, c. 86, eandem sententiã scripsit dicens conseruationẽ per similia fieri reductionem per cõtraria. 8. meth. ca. 9, eodem modo scripsit &. 5, &. 6. de tuẽda valetudine & innumeris aliis in locis. 3. meth. sicciora siciorib⁹ & humidiora humidioribus indigẽt auxiliis. Neque verò hoc solum apud Galenũ videtur inueniri, sed ea similia quibus corpus lapsum cõseruatur æqualia illi debere esse in gradu, ita vt tam longe absint à mediocritate quàm longe abest ipsum corpus nam libello artis medicinalis capite huc allegato ita scripsit. Quod igitur temperie differt, partiũ autem quæ instrumenta sunt moderatione nõ differt, duplicem habet salubrium causarum formam, alteram quidem earum quæ ipsius conseruant temperiem, alteram verò earum quæ ad optimam transferunt. Quæ quidem ipsius temperiem conseruant, tantum à causis temperatissimę naturæ differunt quantũ & totius corporis tẽperies ab illa differt. Sed tamen quòd Galenus his locis docet rationi videtur aduersum. Nã qua ratione si homo biliosus est, & multo vtatur melle & exercitatione non mediocri & multum vigilet (hæc enim omnia oportet ponere, quo similibus vtur, cũ victus sex rebus non naturalibus constet) talis cõseruabitur qualis à principio fuit? Conspiciuntur enim quotidie biliosi homines quacunque harum causa in febres labi, & pituitosi si frigidis vruntur, frigidis quoque laborare morbis. Non ergo similibus conseruantur qui intemperati sunt, sed lædunturr. Cum enim homines (ex Hippo. parte secũda aphoris. trigesimo quarto & ex Gal. in cõm.) facillime incidant in morbos similes suę temperiei vt calidus in calidos, frigidus in frigidos, si similibus vterentur, facilè adducerentur ad similes morbos. Nam dicente eodem Galeno, Libro de optima corporis constitutione, calidi facilius patiuntur à calidis, & frigidi à frigidis, quarè calidi facilius patiuntur à calidis quàm à frigidis: sed à quibus facilĩ⁹ patiuntur, faciliùs læduntur, ergo faciliùs lædũtur similibus quàm contrariis. Contrariis. n. qui intemperati sunt melius habent Galeno tertio aphorismo comm. 3. vbi ita scripsit: Et vt simpliciter dixerim, contrariæ quidem ad contrarias bene, similes autem ad similes male. Præterquàm si ætas temperata & victui & regioni & tẽpori temperato cõferatur hoc

De intẽperatis corporib⁹ quemodo cõseruentur agitatur cõr.

Quæ pro parte contraria sue

hoc enim modo solum similes à similibus benè afficiuntur. Sunt igitur hæc Galeni loca, quantum prima facie licet iudicare, sibi ipsis valde contraria, & ratio quæ ab experimento desumitur plurimũ dissidere videtur ab his, qui similibus volunt intemperata cõseruari. Quibus adducti nonnulli barbarorum ita excogitauerunt, conseruari corpora intemperata contrariis reuera: Cæterum illa contraria, ratione quadam esse similia. Dicunt enim similia quædam esse formaliter talia (ita loquũtur) & hæc quidem esse appellatione similia, vt calidum calido, frigidum frigido, humidũ humido simile est: quædam verò etiam si appellatione contraria sint corpori, tamen virtualiter esse similia quia assumpta interiùs illud nõ alterant à propria temperie. Vt si quis intelligat dari calido homini frigidum alimentum, sed tam modice frigidum, vt illius calorem non frangat, contrarium erit illud formaliter & denominatione, cæterum simile virtualiter & potentia. Hæc cum ita distinguant, admittunt, conseruari corpora intemperata similibus virtualiter & formaliter cõtrariis, atque ita respondent iis argumentis quæ obiiciebantur, quibus omnibus de similibus specie rebus disserebatur. Cæterum hi præterquam quod falsò dicunt, aliqua cõtraria esse quæ sua contraria aliquantisper nõ remittunt, cum remissum semper remittat intẽsum mutua actione, perperam & iniquè volunt Galenum cogere, vt calida frigida, & frigida calida apellet. Nam si nihil aliud dixisset præterquàm similia similibus conseruari, fortasse non essent excludendi isti enarratores, sed cum non hoc solum, sed calidiora calidioris, frigidiora frigidioris indigere victus ratione dicat, qua ratione non sunt illi irridendi, qui ita interpretantur? Sed sit ita dicatur calidiora virtute. Qua ratione verum sit tantũ à causis optimè temperatæ naturæ distare, quantum & ipsa corporis temperies? Nam versus idem genus oportet vt inclinatio sit, & corporis & victus: sed causæ optimè temperatæ naturæ sunt formaliter temperatæ. Ergo tantum oportet causas intẽperatas versus calidum formaliter inclinare. Sed iam hos missos faciamus, qui barbarè interpretantur. Alii aliter respondent. Dicunt nonnulli, lapsus vehementes, vt cum aliquis ad calidum vehementer est lapsus, aut ad frigidum, contrariis conseruari, aut saltem si non contrariis, similibus remissioribus gradu vt si tertio gradu calidi sint, victu moderato, aut calido primo gradu: sed lapsus non vehementes conseruari similibus forma & gradu. Hanc sententiam videtur Galenus innuere, qui libello artis medicinalis ante ea verba quæ paulò ante retulimus, ita dixit. Atqui si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autẽ quàm multum, & quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, ad proportionem mutabuntur. Itaque illud videtur sentire tãtum de his quę nõ vehemẽter lapsa sunt corpora. Cęterũ neque horum sententiam ego probo. Quoniam in omnibus locis quæ in principio huius capitis retulimus, vniuersè Galenus protulisse uidetur illud: similia similibus conseruantur, & conseruatiõ similibus perficitur. Prætereà, neque ita respondent argumentis. Nam paulò infra dictum est in eodem capit. corpora intemperata aut reduci posse aut cõseruari, & hæc cum conseruantur similibus ęqualibus conseruari. Corpora igitur quæ indigent reductione, hæc eadem conseruantur similibus gradu & forma. Sed quæ tam lapsa sunt, vt reductione indigeãt, non possunt nõ melius habere contrariis, & vsu similum periclitari. Ergo illud quod de maiori aut minori lapsu dicebatur, speciem conseruationis non permutat. Est & alius modus interpretationis. Dicunt nonnulli conseruationem temperamentorum, quæ in lapsu qualitatum quę vulgo dicuntur passiuæ consistunt, humidi, scilicet, aut sicci, similibus conseruari, lapsus vero qualitatum efficientium cõtrariis. Hoc videtur docere Galenus. sexto detuenda valetudine capite tertio ita dicens: fiunt autem & qualitate conuenientiæ si seruare temperamenta velis humidis naturis humectãtibus cibis quadrantibus, siccis verò sicantibus: sin autem commutare, contrariis. In ea autem quæ est in calido frigidoue ad intemperiem, conuersione, contrariorum exhibitio congruit. Efficacissimæ enim sunt hæ, & vt quispiam dixerit potentiores, iis quæ in siccitate & humore sunt, intemperiebus. Facilè ergo similibus nutrimentis in morbidam intemperiem veniunt. Ecce igitur vt apposita ratione Galenus videatur horum sententiam confirmare. Sed neque hi videntur satis idoneè ad argumenta respondere: cum Galenus tertio aphorismorum non tantum calida calidis, & frigida frigidis, sed & sicca siccis, & humida humidis, deterius habere dicat. Quare omnium videtur esse vnica ratio. Verum neque illud quod docent verum est. Nam oporteret senes calidis & siccis alimentis vti, frigori vt pote efficaci qualitati dato contrario, siccitati contraria ratione dato simili. Sed res nõ ita

Quorũdã opinio cõtro. decidentium.

reprobatio

Alia decisio.

reprobatio

Aliorũ opinio.

reprobatur

ita habet. Nam Galenus in eodem sexto de tuenda valetudine, calidis & humidis præcipit senes cibari, quominus viderur neque efficientibus neque patientibus similia dari oportere, sed perpetuò, interim dum sanitatte fruitur animal contraria. Ita enim docet Galenus 8. meth. cap. 9. dicens: Ergo similibus indiget tum in aliis de quibus mox dicetur, tum verò in vlceribus omnibus (monstratum enim id sæpe iam in superioribus est) contrariis verò in eo victu qui per sanitatem adhiberur, veluti in opere de sanitate tuēda docuimus. Quā do igitur tam dubia hæc quæstio est, & ab aliorum omnium interpretationibus recessimus alia nobis comodior, si fieri potest, interpretatio quærenda est. Nos hæc omnia ita interpretamur, Conseruationem siue efficacium siue inefficacium qualitatum, siue eæ intensæ siue remissæ sint, fieri similibus specie & gradu: cæterum rarò licere conseruatione vti, imo verò in intemperatis naturis nunquàm, nisi cum per negotia illis non vacat studere sanitati, aut interim dum morbo tenentur, quod si tamen quis aliter velit hominem intēperatum conseruare, si intēperies sit in inefficacibus qualitatibus multo minùs nocebit, si in efficacibus multo plùs. Quòd verò ita sentiat Galenus, intelliges ex iis, quæ mox subdit, dicens: nam ficca corpora etsi aliquantū deficces minus nocebis. Nō igitur eodem autore & interprete, præcipitur ficca & humida conseruari dum vacat reducere, sed docetur minus, si quis similia det, lædi hos, quàm calidos & frigidos. Quare pro argumentis, ego concesserim, hominem intemperatum quantumcunque calidus sit aut frigidus, similibus conseruari, dum conseruatur: cæterum per sanitatem contraria debere adhibere, vt Galenus dicebat, nam præter artem est, & proindè inutilè, & noxium intemperatum hominem conseruare, cum licet reducere. Nam veluti eum qui ægrotat curari expedit & qui perfecta sanitate fruitur cōseruari: ita eū qui insaluber est & intemperatus, reduci, nisi id impediant aut negotia, aut morbi. Sed dicet aliquis qua ratione qui intemperatus est, & negotiis implicitus debet conseruari? An homo bilioſus iter agens, aut aliòqui magna cū solicitudine negotia tractans ciuilia, debet interim calido & sicco vti alimento? Non sanè. Sed hactenus verum est in negotiis tractandis similibus vtendum esse, si similia multò tempore ante negotia consueta sint. Nam per id tempus, etiam si aliòqui similia essent nociua, non licet recedere à consuetudine.

Autoris sententia.

Dubitatio dilui-tur.

Hanc esse sentētiam Galeni apertè intelliges ex his quæ quinto de tuenda valetudine scripsit dicens. Ergo nec assuetudines ipsæ tamen si prauæ sint displicentibus adhuc sibi corporibus mutandæ sunt, quin neque per summā sanitatem semper tentandum, sed tunc cum is cui immutandæ sunt, à ciuilibus negotiis maximè uacat. Paulo superius in eodem, ſ. de san. tuen. nam si in negotiis sint similibus veteris potissimum cum ita fuerint corpora assueta. Quare qui negotiis est implicitus talibus vti debet, qualibus assueuerat, quæ si similia erant, non sunt eo tempore permutanda, sed conseruandum corpus est illis, aliòqui similibus gradu & forma. Hæc de assuetudinibus. Tamen quatenus sit seruanda consuetudo, dicemus latissimè in octauo huius operis libro. Sed quæret aliquis, qua ratione in morbis debeat temperamentum conseruari? Nunquid si homo calidus & siccus incidit in febrē ardentem, vrendum est calidis? Minimè: sed tanto minus frigidis, quātò ipse naturà est calidior. Atque ita vnica medicamentorum mē sura fit curatio & conseruatio. Si scilicet tantum euarient medicamenta à temperamento proprio hominis laborantis, quātum ipse morbus facit illum ad contrarium inclinare. Vt si gratia exempli, homo calidus primo gradu, duos comparauerit gradus caloris præter naturam, ita vt tertio gradu iā calidus sit, frigidis primo gradu vti debet. Nam frigidum vno gradu duobus distat à calido in primo, & totidem distat calidum in tertio versus alterum genus. Atque ita vnica hac mensura fit curatio contrariis, & conseruatio similibus, vtraque gradu paribus. Sed hæc dante deo, cum loquemur de curandi ratione magis explicabimus. Illud oportet modò dicere: qua ratione Galenus in libello artis medicinalis dixerit, lapsus non vehementes similibus debere conseruari, si & vehementes etiam eodē modo conseruari debent? Non sanè, quòd aliter hi atque illi conseruentur sed quòd, quò vehementior est lapsus, eò rariùs licet ipsum conseruare. Si tamen semel conseruandus est similibus conseruari debet. Propterea infantibus humidum destinatum est à natura alimētum, quoniam expedit id temperamentum, quod ab ætate habent conseruari: senibus tamen contraria dantur per sanitatem, quoniā melius est in vltima ætate, quæ adeò morti proxima est, præcautione vti, quàm lapsum fouere. Hæc de modo conseruationis intemperatorum dixisse est satis. De modo conseruationis temperatorum si nonnihil addiderimus

Dubitatio altera dissoluitur.

Explicantur Galen. quædam verba.

Digitized by Google

De modo cõseruationis tẽperatorũ

mus, opportunè iam longum hoc caput concludemus. Hominem temperatum in ætate temperata qualem esse adolescentium in primo huius operis libro capite octauo docuimus, nulli est dubium simili victu, & omninò temperato conseruari debere, cæterum cũ hic est in intemperatis ætatibus, qua ratione? non enim amplius æqualis est temperamento, sed in infantia calidus & humidus, in iuuẽtute calidus & siccus, frigidus & siccus in senectute. Si eorum quæ diximus non sumus obliti, facile est, ex dictis methodum conseruandi temperamentum æquale per omnes ętates elicere, hanc scilicet. Duo hic occurrunt consideranda, temperamentũ innatũ illi corpori, & aduentitiũ ex ętate. Cum dico tẽperamentum ex ætate esse aduentitium, non intelligo esse præter naturam, vt Ludouicus Colladus intellexit, sed naturale, non tamen nobiscum natum, sed superueniens quanquam enim quis sit naturà sua atque à primo ortu calidus & humidus, cum iam senuit frigidus est et siccus, frigore quidem & siccitate naturali, sed quæ cum ætate superuenerunt primo temperamento contraria. Si dubitas qui fieri possit, vt cum varia temperamẽta, variis ætatibus superueniãt, vnum temperamentum à primo ortu per totam vitam perseueret, explicatum id mihi iam satis est lib. 1. indicatũque id fieri iis temperamentis quæ ætatibus sunt propria succedentibus, eo verò quod in natum est modum quendam ponente singulis ætatum temperamentis & proportionem omnibus: itaque duo sunt temperamẽta, ambo naturalia, alterum quod à primo ortu est quoniam est optimum, semper conseruationem exposcit, alterum quod ab ætatę, nõ semper, sed cum ipsum oportet tale perdurare. Infantile temperamentum conseruari conuenit, dicta nuper ratione, tale enim est accommodatissimum ad mutationem, & corporis incrementum, adolescentiæ etiam temperamentum quoniam ratione etiam ætatis optimum est, seruari debet. Iuuenile & senile debet corrigi, vt lapsum & inutile. Igitur infantes vti debent humido alimẽto, & quo infans innata temperie humidior est, eò interim dũ bene valet, minus humido, quoniam tunc quod ex ætate est debet conseruari humido: quod ex proprio temperamẽto reduci, quod fit, non dato alimento sicco, sed detracto de gradu humidi: quantũ ipse est natura lapsus. Quò infans est siccior propria temperie, eo humidiori seruatur victu, dum valet, quo hac ratione & temperamentum ætatis conseruetur & natiuum reducatur: temperatus temperate humidis: quoniam vtriusque temperamenti eget conseruatione. In adolescentia tẽperatus omninò similibus, frigidus calidis, nõ adeò quàm in senectute, & calidioribus quã in iuuentute. Quia illic vnum est quod reduci, & alterum quod conseruari, in his ætatibus vtrumque reduci debet. In ætate iuuenili temperatus vtatur frigidis & humidis, sed remissioribus quàm biliosus, & intensioribus quàm pituitosus quia ille alterum habet mediocre, ambo immoderata hi, atq; ita in senectute. Hæc est conseruandi temperamenti innati cum commutationibus ætatum methodus: si vtrunque conseruandum est, & ex poscunt similia, vires illorum intendere: si cõtraria, de præcipuo tantum detrahere, quantum alterum superat. Eodem modo faciẽdum est, si vtrunque reducendum est, quæ eadem aut contraria poscunt. Vbi alterum conseruari, alterum reduci debet, alteri contraria dare expedit alteri similia. Quæ si eadem esse contigerit, vt humida infantis biliosi ætati similia sunt & contraria temperamento, vires oportet intendere: si non eadem fuerint sed contraria, de indicatione maiori minorem detrahendo, medium victum oportet instituere. Tale cum nihil doceant, qui ante nos medicas quæstiones scripserunt neque quidquàm eorum quæ ad tuendam valetudinem sunt vtilia: tamen de conseruatione non cessant multa blaterare, & longissimas quæstiones nihil frugis continentes scribere. Et quod magis dolendum est, si quis distinctius aliquid et enucleatius ex antiquis autoribus suo labore eruit, quod artem possit vlterius promouere, inuidia studiosorũ animos auertit, suasu quorundam qui suæ opinioni timentes, si alius in docendo inueniatur ingeniosior, illorum profectui insidiantur, & alieno malo suam tyrannidem tueri non desistunt. Sed qui sapit sibi caueat, nequè curet alienam insolẽtiam. Mea nihil reffert. Mihi studeo, mihi hanc quæstionem: vt alias etiam ante hanc scripsi: quas aliis etiam spero profuturas, si fortè de manibus exciderint, nam nondum certum est illas typo dare.

Conseruãdi tẽperamẽti innati cum commutationibus ætatũ methodus.

Caput tertium. An defectus prioris concoctionis sequenti possit emendari.

SVperuacaneum hic fuerit concoctionum species, & numerum, & ordinem referre. Hæc

hæc enim ex primo & ſecundo harum controuerſiarum libris petenda ſunt, iiſque petitis differendum modò, num ſi quid minus bene in ventriculo coctum defertur in hepar poſsit eatenus concoctione hac ſecunda emendari, vt nihilo deterius ſanguinis generatio procedat, quàm ſi in ventriculi actione nullum vitium præceſſiſſet. Gal. li. 4. de tuenda valetudine, c. vltimo nititur demonſtrare quæ in ventre malè ſunt confecta, non poſſe ea concoctione quæ peragitur in venis, rectè coqui, vt neque quæ ſecunda ſunt cõfecta malè, poſſe in tertia quæ agitur, in carne & membris perfectè coqui. Quod confirmat hoc argumento. Vt habet ea præparatio quæ extra agitur, elixatio ſcilicet, aut aſſatio ad concoctionem ventriculi, ita hæc ad concoctionem hepatis: ſed experimur ventriculum non rectè poſſe commutare eaquæ cruda ingeruntur, aut minus elixa, aſſa ve quàm oportet: ergo neque hepar poſsit benè conficere, quæ minus bene præparata ſunt in ventriculo. Hæc multis docet Ga. prædicto loco. Cæterum non poteſt ſine controuerſia præteriri, ſunt enim multa argumenta quibus videtur contrarium cõcludi. Primo Ga. docet. 6. de placitis, licet ventriculus cibos conterere non valeat, modò ſuccos aliquos aſſumamus, vt in multis nationibus lac ſolet, viuere nos poſſe: ſed ſi ſanguinis generatio tollatur, vitam quoque tolli neceſſariò. Ex quo loco patet actionem ventriculi non eſſe omnino neceſſariam propter concoctionem, nulla enim tali concoctione præcedente fieri poteſt ſanguinis munus, ſed tum tantummodo eſſe neceſſariam ad eliquandũ cùm alimenta aſſumuntur ſolidiora. Vnde argumentum hoc accipi poteſt: ſi tota prima cõcoctio poteſt ſecunda ſuppleri, multò magis poterit, cum eſt debilis à ſecunda emendari: fieri præterea poteſt, vt ſit homo tãto fortior facultate hepatis, quanto facultate ventriculi impotentior, quo caſu conſtat tantum poſſe perfectionis addi alimento in ſecunda concoctione, quantum deficiat in prima. Reſpondent plærique (nam ipſa ſolutio dabit occaſionem, vltrà argumentandi) quantunuis robuſta ſit hepatis facultas, non tamen poſſe minùs benè commutatum in ventriculo alimentum rectè elaborare, quia non eſt bene præparatũ. Præparationem in eo quod accipit, etiam efficaciſsimæ facultates requirunt. Nullus. n. ventriculus quantunuis calidus & fortis, aut crudas omnino carnes: aut incoctum panem benè commutabit, multo minùs ligna, lapides aut ſimilia. Quoniam ſcilicet hæc nõ ſunt idonea ad patiendum à ventriculo. Sed eſt quod vltra argumentemur. Alimentum non propterea meliùs conficitur, quòd melius ſit, aut tenuius, faciliusque coctu, ſed quod proportione reſpondet virtuti commutantis: nã nonnulli ex carne bubula meliorem generãt chylum quã ex melle. Quibus ſcilicet tenuia alimenta corrumpuntur, craſsiora ſunt ad cõcoctionem magis accommodata. Ergo eodẽ modo in hepate poteſt contingere, vt ſcilicet ille, qui præ calore ex bene confecto chylo, bilioſum ſanginem generat, ex chylo ſemicocto, vt ex alimẽto coctu difficiliori, atque magis reſiſtente, non eatenus procedat, ſed ſanguinem generet mediocrẽ. Quo caſu fiet, vt non tantum emendetur defectus prioris concoctionis, ſed vt etiam perfectior proueniat ſecunda ex imperfecta prima, quàm ex perfecta. Videtur reſpondendum, ſi modò priori ſolutioni inſiſtendum eſt, aliud eſſe alimentum proportione reſpondens aut non reſpõdens, aliud præparatum aut non præparatum vt vẽtriculo frigido proportione reſpondẽs alimentum eſt mel, non reſpondens bubula, aut ſuilla. Ventriculo temperato reſpondens alimẽtũ eſt caro arietina, nõ reſpõdẽs mel & bubula: vẽtriculo calido reſpõdẽs eſt bubula nõ reſpõdẽs mel. Sed carnes crudæ, incoctæ, maſſa oĩbus vẽtriculis malè ꝓparatæ ſunt, vt panis probè coctus & fermentatus, carnes ꝓbè elixæ, aſſæ ve, omnibus ſunt benè præparata alimenta, quanquàm & in ipſis præparationibus, aliæ aliis ſunt conuenientiores, non omnibus naturis eædem, vt in humidiorem vẽtriculum, melius eſt aſſa ingeri, inſicciorem elixa. Sed ex dictis facile eſt intellectu, quantum interſit dicere alimentum idoneum (quod proportione reſpondens appellamus) aut alimentum præparatum. Itaque dicendum eſt, maius robur in membro commutante, aut maiorem calorem, poſſe commutare craſsius alimentum meliùs tenuiori: non tamen præparatione carens meliùs præparato: præparationem enim omnia æqualiter requirere in alimentis, tenuitatem non omnia, ſed quæ debiliora ſunt, aut frigidiora. Videntur hæc probabiliter dici, ſed ſiquis attentiùs ea quæ in operibus contingũt conſideret intelliget, dictum eſſe hoc vltimum minùs verè. Nam ſi in ventriculo aliquo alimentum minus benè coquitur, aut minus bene illum implet, ſatiatque, propter defectum craſsitiei, poteſt illud quod de craſsitie deeſt imperfecta præparatiõe ſupleri ita, vt quod minùs idoneùm illi ventriculo

Quę p alterã partẽ cõtr. dicat Ga.

Que pro parte contraria ſũt

Quæ pleriq; reſpondẽt.

Aduerſus dicta argu.

Quid pro opinione prioris reſpõdendũ videatur

Reproba tur prędicta reſpõ.

culo erat, deficiente præparatione idoneum fiat. Multos profectò vidimus tam robuſto ventriculo, & tam multo calore, vt illis arietinæ carnes præ tenuitate nõ eſſent ſatis, qui vtẽres eis non ſatis aſsis melius habebant. Mille talia occurrunt quotidie exempla. Igitur poteſt imperfecta præparatio efficere alimentũ idoneum. Cum quæ dicente eodem Gale. eãdem habeat rationem hepar ad ventriculum quam ventriculus ad externam præparationem, fiet hoc idem in hepate, frueturquè nõ nunquam infecto chylo meliùs quàm integre confecto. Quare ego nolo (quod plerique faciunt) in hac controuerſia proterue defendere, non poſſe priorem concoctionem à ſequẽti emẽdari, ſed rem ita diſtinguo. Incõcoctione ſecunda duplex noxa poteſt accidere, altera vt non fiat bonum alimentum, quod in ea generatur, altera vt colligatur plus excremẽti, quàm ſoleat. In priori concoctione poſſunt accidere tres noxæ vt concoctio fuerit ablata diminuta, aut deprauata. Priori concoctione ablata, neceſſariò ſequẽs habet ambas noxas, vt & deterius alimentum fiat & plus colligatur excrementi. Nullum enim hepar poteſt ex cibo nullatenus in chylum mutato bonum ſanguinem efficere aut parum excremento plenum, vt neque aliquis ventriculus ex omnino crudis carnibus bonum chylum. Nam membra omnia quò ſuum munus rectè peragant, præparatione aliqua indigent. Quod enim à Galen. dictum eſt. 6. de placitis illud vnum eſt, poſſe nos etiam ventriculo non commutante, ſi ſuccis vtimur, viuere: tamen non rectè viuere, & bono frui ſanguine. Si concoctio præceſsit diminuta, ſequens neceſſario habet vnam noxam, vt colligat, ſcilicet plus excrementi, quòd in priori cõcoctione minus ſecretum eſt: tamen quod ad qualitatem alimenti, quod generatur, attinet, poteſt defectus prioris omnino emẽdari: ſi prior concoctio deprauata ſit, ſecunda poteſt non nihil emendari, ſed neceſſario patitur vtranque noxam, fit ſcilicet deterius alimentum, & excrementi plus, quàm ſi prior concoctio alimenta non corrupiſſet. Sed quoniam rem totam diximus diſtinctè; hæc ſufficiant.

Autoris ſententia

Explicatur dictũ Ga. 6. de placitis.

Caput quartum. De ordine aſſumẽdi alimenta.

IN propoſita quæſtione, prima illa occurrit controuerſia, à medicis ſatis diſputata, debeant ne craſſa alimẽta ingeri ante tenuia an contrà. In qua ſunt duæ contrariæ ſententiæ. Dicunt quidam craſſa oportere præire, his rationibus perſuaſi. Si quid tenue primo loco aſſumeretur, ingeſtis deinde craſsioribꝰ accideret vt cum cibus primo loco aſſumptus antequàm reliqua eſſent concocta, ad exitum properaret, illa ſecum traheret, ac faceret deſcendere in confecta. Adde, quod primo loco ingeritur, in ima ventriculi parte collocari, quod ſecundo in ipſo ore, aut prope os hærere. Sed ventriculi pars profunda eſt carnoſior ac perinde calidior, ſublimis verò eſt neruoſior frigidiorque. Igitur conueniens eſt calidiori parti craſsius alimentum, tenuius minus calidæ, quòd quanto pars profunda ſupremam ſuperat calore, tantò alimentum primo loco ingeſtum facilitate ad concoctionem à ſecundo ſuperetur, atque ita eodem tempore concoctio totius chyli compleatur trudãturque in inteſtina ſimul omnia. Nam aliter tenuiora incalidiori parte ſita multo citius cõ coquerentur quã craſsiora in parte frigidiori, cumque cocta forent, aut retenta illic & plus ſatis alterata corrumperentur, aut laxato ventriculo quò deſcenderent reliquorum concoctionem in media actione interpellarent, cogerentque nihilominus deſcendere. Nam ventriculus non quidem hanc partem ciborum expellit modò retentis aliis, deinde aliam: cum dicat Gal. 3. de facult. naturali. capi. 4. tunc ventriculus aperit inferius os cum cibos ad perfectionem concoxit. Itaque retinet omnia vſque dum omnia cõcocta ſunt, vbi ſemel incipit expellere, omnia expellit. Hæc ſunt firmiſsima ſententię huius argumẽta. Quidam addunt inſulſa, alia quod ſcilicet vt recte ſtructa ædificia ſubter in ima ſede habent craſsiſsimam materiam deſuper extenuiſsima habentia conſtructionem, & vt in orbis compoſitione, elementum, quò eſt craſſius, eò eſt humilius, ita in ventriculo ſubtenuioribus alimentis craſsiora eſſe oportet. Cæterum hæc omitto vt ridicula. Alii contrariam opinionem tuentur, oportere quòd tenuius eſt alimentum, eò citius ingeri, quo vt citius coquitur, ita citius deſcendat, reliquorumque deſcenſui ſternat viam: hoc enim eſſe vtiliſsimum. Nam ſi contrarium fieret, tenue quod vltimo loco aſſumeretur, vbi ſemel eſſet perfectè concoctum, intercluſa viâ deſcenſus à craſsiori, per nimiam moram corrumperetur, corruptumquè reliquũ corrumperet, & totam vitiaret concoctionem. Animaduertendum in hac controuerſia eſt, alimenta aliqua facilius eſſe deſcenſus perſe, & quo

Quorũdã opinio craſſa oportere tenuia præcedere.

Aliorũ o pinio contraria.

Digitized by Google

& quoniam medicamenti aliquam habẽt qualitatem, qua lubricas vias reddunt, vel pungẽdo irritant ad expulsionem: nonnulla per accidens, quia sunt facilioris concoctionis sunt etiam descensus facilioris. Vtraque horum si ingerenda sunt, ante crassa & tardè descendentia ingeri debere Hipp. docet. 3. de ratione victus acutorum, vigesimo secundo, exemplo mulsæ & ptisanę, ita dicens: mulsa tamẽ post ptisanæ sorbitionem epota valde replẽs inflans, & hypochondriorum visceribus inutilis. Galenus in comm. semper enim oportet priùs ingerere quæ & facilius corrumpuntur & quæ subducuntur magis, secundo loco cõtraria. Ptisana autem quam mulsa difficilior est corruptu & descendit tardius. Si ergo mulsa primo sumpta fuerit, ex ea quædam ad ptisanæ deiectionem fit prouocatio. Verum si ptisana primum sumpta fuerit, subduci mulsa prohibetur. Vides itaque vt Galenus sententiam hanc vltimam tueatur: & confirmet prædictis argumentis. Eandem sententiã scripsit secundo de alimentorum facultate capi. 11. ita dicens inter multa alia quibus hanc sententiam confirmat: satius enim fuerit scire ex cibis qui parantur ad deiectionem, posteriores quidem sumendos, eos qui tarde permeant, omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen si in ventre morentur diutiùs. Cuius sententiæ fuerit Auicenna vix possis intelligere, quandoquidem sen secunda primi doctrina. 2. ca. 7. ita scripsit: nutrientia præterea ordinem in sui receptione habent in quo sanitatis cõseruator solicitus esse debet, ne illud quod subtile est, & cito digeritur, post forte nutriens quod sit eo durius, in cibo sumat, quia prius digeritur quàm ipsum, & super illud natabit non habens viam qua penetret, putrefiet ergo, & corrumpetur & corrumpet illud quod ei admiscetur. Cum hæc dixisset, quibus Galeni sententiam uidebatur confirmare, addit iste etiam non primo comedere debet cibum labilem, ita vt post ipsum cibum fortem & durum in cibo sumat, quoniam cum ipso labetur cum ad intestina penetrabit, eo non tã integrè digesto, quantum debebat. Fortasse Auicenna vtriusque ordinis incommoda recitauit, quò nos doceret vtrumque excessum quoad fieri posset esse deuitandum, cauendũque, ne aut valde tenuia primum, & valde crassa deinde, aut contra, sed valde diuersa, assumerentur, sed vt omnia aut similia essent, aut saltẽ nõ valde diuersa. Forasse nomine labilium alimentorum, ea intellexit, quæ medicamentorum habent qualitatem, non quę tenuia sunt tantum. Sed sentiat ille vt volet. Illud certum est Hippocratem & Galenum cẽ fuisse, si diuersa alimẽta assumenda sunt (hoc enim neque Galenus neque quisquam alius probat) primo loco assumenda esse, quæ facilioris sunt descensus, siue id habeant ex medicamentosa qualitate siue ex substantiæ modo. Nam in ingestione crassorum ante tenuia, est apertum incommodum. Nam quanquam ventriculi inferior pars calidior sit superiori, rarò autẽ, aut forasse nunquã fiet vt alimentum crassius sit tenuiori, iuxta proportionem, quà ventriculi pars parte calidior est. Neque tam erunt locis distincta, quanquã isto ordine assumantur, vt hæc pars in hoc loco, illa in illo sita sit, vt reliqua succedant, vt in argumento dicebatur. Quocunque verò immutato promptum est periculum corruptionis. Ex cõtrario ordine omnino nullum potest fieri incommodum, vel saltem haud quaquam quod non facilè emendetur. Nam si crassius alimentum in frigidiori parte est, fiet paulò longior concoctio sed non corrupta, si tenuia coquuntur priùs, licebit illis prius descendere, reliquis manentibus in ventriculo, cum propè pylorum ipsa sint. Nam quod à Galeno in opere de facultatibus naturalib⁹ dictum est, tunc tantummodò debet intelligi, cum ventriculus aut vnico alimento, aut pluribus, sed perquam similibus plenus est, neque a dissimilibus alimenti partibus dissimiliter irritatur. Instituto enim illius operis hoc vnum sufficit, commutare ventriculum alimenta, atque deinde hæc eadem, vbi plenè concocta fuerint, expellere. Quare manifestũ est, posse quod coctum est labi reliquo manẽte in ipso ventriculo. Neque si quando propter vehementem irritationem, a qualitate quapiam medicamẽtosa factam, contingeret descensu tenuiorum crassiora quoque ad intestina deiici importunè, tam graue aliquod malum fieret, quàm si propter contrarium ordinem ingestionis tenuiora fuissent in ventriculo corrupta. Nam cum monstratum à Galeno sit vt multis aliis in locis ita, 4. de vsu partium, intestina esse instrumenta non deiectionis solum, sed & concoctionis, vt non aliter quàm uentriculus, chylum possint elaborare, fiet vtid quod semicoctum importunè descendit, in ipsis intestinis concoctionis recipiat complementum, aut vt anticipet deiectionem citra maiorem noxam. Igitur non dubium, quin rectè omnibus vtrinque pensitatis, commodius sit tenuia ingeri ante crassa

Hippo. et Gal. sẽtiẽ.

Obiecta soluntur.

Auicẽ sẽten. de eis dẽ re obscurior.

Declaratur.

sa, & cum vtrumque noceat, minus emenda ri posse noxas ex contrario ordine, quàm ex eo quem modo præcipimus.

Caput quintum. De cibo & potu,

QVoniam, vt in decisione proximæ controuersiæ mõstratum est, in assumptione alimentorum tenuia debent præmitti, sunt qui argumententur, potum etiam debere ante cibum ire. Sunt enim quæ potantur solidis escis tenuiora. Nam si nihil aliud interfit, quàm quòd potui sit aut esui aptum quod ingeritur, est illud coctu faciliùs eoque ad Hipp. dictum est in aphorismo facilius est impleri potu quam cibis, & in hãc ipsam sententiam libello de alimento. Quicunque cibi appositione indigent: humidum medicamen ad rescindendas vires optimum est. Possis his addere, cum corpus resoluitur alimenti defectu, prius dissipari substantiam humidam, deinde siccam: reparari verò siccam esu, humidam potu: itaque prius potandũ esse quoniam prius sit potus indigentia. Nam his de causis esum & potum fieri dixit Gallenus libello de inæquali intemperie, ita scribens: Ex esuriendo verò ac sitiendo, deficiente hic humidida, illic sicca substantia. Quibus verbis manifestè innuit fieri sitim defectu substãtiæ humidæ, & famem defectu siccæ. Constat tamen, potu extingui sitim, cibis famem. Addere rursus, potum necessarium esse ad concoctionem cibi, eò quòd concoctio quæ peragitur in ventriculo, dicente Aristote. 4. meteor. capite. 3. est elixationi similis, ideòque in humore debet fieri. Vt igitur in ollam prius infunditur humor, deinde carnes ita in ventriculum debere ingeri est consentaneum. Sũt alii qui omninò diuersam ab hac habẽtes sententiam, tam multò aliter faciendum sentiãt vt toto cibo ingesto, semel potare præcipiant dicentes cum Galeno. 4. de vsu partium capite. 5. & Hippocrate libello de alimento, potum esse alimenti vehiculum. Cum igitur vsus potionis sit cibi distributio, commodius dicunt esse post cibum potare, quo assumpti cibi potu descendant ad fundum ventriculi, factaque illic concoctione diducantur per Angustiores vias, quàm vt potus assumptus ante cibum, illum faciat in ventriculi ore fluitare, aut descendens importunè in intestina alimentum deducat incoctum, faciatque intempestiuam deiectionem. Vocant testem Galenum qui septimo methodi: capite sexto ita scripsit, Sed enim & quod illi faciunt nihil mali sit, si qui conualescentium vi ctu vtuntur etiam faciant, & statim à cœna non bibant, videlicet antè quàm cibus fuerit concoctus, siquidem innatant cibi bibentibus, vt eos ventriculi corpus interposito humore non contingat, verum si sitibundi fuerint, arcere eos omninò, graue est simul & inutile sed dandum modicum, quod & tristitiã soletur & sitim leuet, posteà verò quàm nutrimentum concoxerint abundè bibere. Quippe celerimè, si ita faciant, distributio fit. Hęc Galenus. quibus verbis non tantum videtur prohibere potum ante cibum, sed præcipere à potu abstinere vsque ad tempus distributionis, quo peracta iam prima concoctio est. Potest etiam his addi ratio hæc: Illud videtur secundum artem debere anteire, cuius secundum naturam habentibus prius contingit necessitas: Sed homines bene valentes priùs solent esurire quàm sitire, ergo comedendũ primò est, bibendum deinde. Sunt alii, qui non ita censent, sed, vt à plærisque fit, alternatim comedendo ac bibendo, ita potum cum escis permiscere. Atque possunt hi aut a cibo aut potu exordiri, & cibo aut potu finire refectionem. Est horum opinio, non aliter melius effici omnia quæ à potu expectamus, quàm eo, paruis portionibus cum cibis permixto: esse siquidem potum propter duo necessarium, propter elixationem scilicet cibi. & distributionem, hæcque duo hac vnica forma rectè peragi: quandoquidem neque potus impelleret cibum intempestiue, neque cibus potui innatabit. Vides quo modo constituta sit controuersia & quæ sint probabiles rationes à quacunque sententia, cum sint multæ atque admodùm diuersæ. Quæ omnes quantum iudicio assequor indistinctè admodum propositam quæstionem dirimunt. Nam siue comedendum prius esse siue potandum omnibus dixeris, siue semel alterutrum esse faciendum, siue partitè, falso pronunciabis: si verò quibusdam sic, aliis aliter faciendum dixeris, distinxerisque hos ab illis, ita tãdem rem ipsam attigeris. Idquod ego in præsentia faciã, hinc sumpto exordio. Toto hoc processu inuenimus, si quis rectè consideret, sex refectionis modos. Nam aut totus cibus potusque ingeri debet, tuncque duo fiũt modi, aut præcedente potu cibum, aut cibo potum: aut paruis portionibus alternè permiscẽtur, fiuntque ita quatuor modi, incipiente refectione à cibo, eodemque finita, aut finita potu, vel incipiente à potu & potu finita,

Quorũdã opinio asserentiũ potum ante cibũ ingeri debere.

Aliorum sententia priori omnino contraria.

Alia opinio.

autor suã sententiã explicat.

aut finita cibo quæ inceperat à potu. Præter hos sex refectionis modos quibus est comedendum & bibendum, est quidem alter modus, quo edendum quidem est tantum, abstinendumque omnino à potu vsque dum peracta ingesti cibi concoctio sit. Solius potus non oportet meminisse. Quoniam solus potus non est refectio, cuius hic modos septem esse ostendimus. Modum refectionis huc aut illum à duabus præcipuè rebus oportet indicari, à natura ventriculi, & cibi. Estque in alterutro horum humor aut siccitas quod indicet, atque perinde indicabunt siue natiua in ventriculo sint siue aduentitia, siue ex morbo. Cansiderandum enim est sit ne modò vẽtriculus humidus an siccus an mediocris: cibus quoque non aliter indicet siue ex sua natura humidus sit siue ex præparatione, vt quę cum aliòqui sicca essent, in humorem aliqué infusa, potui idonea fiunt, quæ contingit potestate sicca esse. Tamen curandũ hic magis est de humore, qui est actu: nunquid cibus humidus sit an siccus an mediocris. Constat verò ex tribus his qualitatibus cibi cum trib⁹ ventriculi, nouem cõiugationes fieri, vt sunt in hac tabella.

Refectionis mod⁹ à natura ventriculi & cibi præcipuè indicatur

cibus humidus	1 in	ventriculum humidum
cibus humidus	2 in	ventriculum mediocrem
cibus humidus	3 in	ventriculum siccum
cibus temperatus	4 in	ventriculum humidum
cibus temperatus	5 in	ventriculum mediocrem
cibus temperatus	6 in	ventriculum siccum
cibus siccus	7 in	ventriculum humidum
cibus siccus	8 in	ventriculum temperatum
cibus siccus	9 in	ventriculum siccum

In singulis coniugationibus sunt multi gradus. Nam nominibus excessuũ potest fu besse plus aut minus, & hoc aut alterutro, aut ambobus. Nihil enim prohibet plus humoris esse in cibo humido & ventriculo mediocri, quam in cibo humido & ventriculo humido. Si scilicet excessus cibi illic, maior sit ambobus aliis. Quarè non solum oportet te considerare, an siccus cibus in humidum ventrem ingeratur, sed quanto excessu vtrunque fiat. Nam & in duabus coniugationibus, in quibus opposita sunt contraria contrariis, vt humidus in siccum, aut siccus in humidum, possunt esse excessus contrarii pares aut impares. Cum pares sunt, eodem modo faciendum est, acsi ventriculus esset mediocris & cibus mediocris: quas tres coniugationes oportet tanquam vnicam regulam esse, vtpote consistentes in mediocritate: deinde reliquas ab his, consideratis excessibus, extimare. Quæ regula non tantum in instituendo sanis victum, sed & ægrotantibus erit necessaria, cum monitum paulò antè sit, nihil interesse siue ex natura, siue ex morbo, sit humor ventriculi. In primis illud monuerim, habendam esse hac in re maximam consuetudinis rationem, seruandamque perpetuò eam esse, si sit vtilis, si inutilis, paulatim permutandam, transferendumquè hominem esse, citra repentè factam mutationem, ad id quod exigit natura. Tamen nihil indicante consuetudine, de qua scriptum à nobis alibi diffusè satis est, in tribus illis coniugationibus moderatis, censeo reficiendum esse hominem alternatim cibo & potu, quo illis ita permixtis, elixatio fiat melius, ac distributio, & neutrum alteri innatet, incipiendam vero refectionem à cibo (ita enim fert natura, vt fames sitim antecedat in moderatis naturis, cuius causa pendet ex iis quæ de causis sitis naturalis & præter naturam superiori libro scripsimus, capite septimo) finiendam verò potione, quò nulla cibi pars in ore ventriculi hæreat. Atqui hæc potio, qua refectio concluditur copiosior esse debet, si homini, aut ex structura oris ventriculi, aut alia quapiam causa, tarde cibus descendit. Quanquam melius est (si fieri potest) vt hic defectus inambulatione suppleatur, & reliqua quæ diximus pro quantitate potus considerentur. Reliquarum coniugationum tres sunt in excessu humoris, prima & secunda & quarta: tres in excessu siccitatis, sexta, & octaua & nona, cum ergo ex vnico aut duobus

Magna habenda est cõsuetudinis ratio.

bus excessus fiet maximus humoris, comedendum censeo, & abstinendum à potu, vsque dum peracta sit ventriculi concoctio: cum excessus humoris est sed non adeò magnus, comedendum copiose prius, deinde bibendum semel, nisi hic quoque melius videatur, paruulam portionem cibi, qua concludatur refectio reseruare. Cum excessus in siccitate est immodicus, incipiendum à potu est, & deinde cibo alternatim potuque ingesto, rursus refectionem potu concludendum (nã toto potu prius, deinde toto cibo, vtendum nulli censeo. Est que iam ex sex illis modis refectionis hic inutilis) si verò excessus in siccitate mediocris est, satis fuerit refectionẽ potu concludere, etiam si incipiatur à cibo, modò largiusculo potu vtatur. Hæc itaque est forma vtendi cibo & potu, quam ipsa ratio videtur inuenisse. Quod à Galeno dictum est septimo methodi, fortasse non prohibet inter cœnandum potare, sed à cœna, vsque ad completam concoctionem. Quòd si totum potum interdicit, tunc temporis intelligendum est, illum denegare, cum egrotãs vtitur potui idoneis cibis aut nimis humidis. Nam aliter non intelligo, qua ratione non sit inutile, in refectione extenuati hominis (de hac enim in illo loco disputat) cœnam totam omninò sine potu transigere: aut qua ratione non fiet concoctio praua, similis cocturæ carniũ, quæ defectu interflui humoris, testæ ipsi adhærescunt, & vruntur. Pro reliquis argumẽtis satis est, in ventriculo & cibo temperatis à cibo incipere, & potiõe finire, etsi alternatim fiant. Quare hæc cõtrouersia satis perspicuã est consecuta decisionem.

Explicantur verba Gale. 7. metho.

Caput sextum. De aqua an sit cibus, an tantum potus.

agitatur contro.

DE aquæ potẽtia & an ex ea bibita aliquod alimentum accedat corpori, videtur esse non leuis controuer. quandoquidẽ Hippocrates. 3. de ratione victus in morbis acutis 19. inquit: sed mulsa quam aqua multò potẽtior est, sola epota. Galenus in com. indicare (inquit) videtur hac voce, potentior, aquam quoque aliquam nutriendi vim habere. Aristot. 1. sect. problematum. 13. cur (inquit) mutationem aquarum grauem, aëris verò non grauem esse affirment? An quòd aqua corporibus alimentum est, aër autem nullum exhibet alimentum? Galenus. capit. 24. de pulsibus ad tyrones. Aqua omnium quæ offeruntur minimum alimentum præbet. Est igitur de sententia horum aqua tenuissimi, sed tamen alicuius alimenti. Sed contra est communis omnium medicorum opinio, atque adeò vera. Nam Galen. 4. de vsu particularum capit. 5. de aqua ita scripsit. Et enim in hac ad huc vena multo humore tenui & aqueo plenus est sanguis. Vocat autem ipsum ὄχημα τροφῆς hoc est vehiculum nutrimenti, simul cum appellatione vsum quoque eius ostendens. Neque enim ex ventriculo in venas commode transsumi poterat chymus, iã ex cibis factus, neque facilè transire venas, quæ sunt in hepate & multæ & angustæ, nisi tenuis quidam & aqueus humor fuisset ei admistus vt vehiculum. In hunc itaque vsum subseruit animalibus aqua. Siquidem ex ea nutriri nulla pericula potest. 3. etiam de ratione victus acutorum com. 17. Galenus inquit at quæ nullo modo nutriunt sicuti aqua, neque virtutem imbecillitare, neque roborare verè possis dicere. Monstratum etiam à nobis est in primo harum controuersiarum libro capit. 2. hoc significasse Galenum. 4. parti. aphoris. 13. cum dixit. Aqua verò neque epota, neque extrinsecus occurrens, apta est solidas animalis partes humectare. Aristote. libr. de sensu & iis quæ sentiuntur, monstrat aduersus pythagoreos, aquam non nutrire, quia neque simplex aliquod elementum potest corpus mixtum nutrire. Sed præter hæc omnia, & modus ipse substantiæ, qui in aqua conspicitur, id indicat. Est. n. tota sero similis fluxa nullius particeps pinguitudinis, quæ affigi possit, & affixa nutrire. Neq; quidquã aduersum monstret, si quis nobis obiiciat iuxta Galeni sententiam, aërem & halitus odoros nutrire, quæ tamen tenuioris sunt substãtiæ, quam aqua. Nam ex illis nullum firmum membrum nutritur, sed spiritus animalis generatur, qui parum abest ab ipso aëre, & si q̃d aliud in humano corpore est aëreũ, & ab ipso aëre q̃ minimum differẽs. Aqua aũt crassior est, quam vt spiritus per se augeat, & fluxior, quã vt membra nutriat. Quare proculdubio fert vera sententia, aquã nullum præstare alimentũ. Pro Hipp. respondemus, illũ in sinuasse, aquam esse potentiæ alicuius, non q̃d nutriat: sed quòd tardius exoluantur homines vtentes sola aqua, quam hac etiam priuati, quia aqua humectans ventriculos, prohibet resolutionem. Galenus ad tyrones non dixit, minimũ alimentum præbet, sed minimam

Decisio cõtro. aq̃ non nutrire.

Dissoluitur obie.

Quæ pro parte contraria erant soluuntur.

nimam permutationem. Nam in nostro codice basilicæ est: βραχυτάτην τρυπὴν in aliis forte τροτὴν. Arist. in problematis, loquebatur de aquis medicatis, quales sunt aqua mellis, fœniculi, & anisi. Nam ipse addit aquarum esse multas species simplicis vero aquæ vnica est species, quare de illis loquebatur, quæ ratione permistionis possunt nutrire. Sed de re facillima hæc satis, superque sunt.

Caput septimum. De cœna & prandio.

Agitatur contro.

VErus controuersia est, nõdum satis perspicuè decisa, an expediat plus cibi in prãdio assumere quam in cœna, quod in vulgari praxi iam est, an contra in cœna plus, argumentantibus medicis vtrinque. Ex magis copiosa cœna fieri dicunt fluxiones, & morbos capitis, si qui sunt, augeri, neque minùs hypochõdria intumescere. Si quidem somnꝰ qui cœnam sequi solet, vt motus prandiũ, caput replet, & gratia adiunctæ quietis facit retentionem excrementorum, & minus fœlicẽ alimentorum distributionem. Quare si multum cibi in cœna assumptum esset, confectæ concoctioni non succederet distributio, cumplerunque plus temporis duret somnus, quã insumitur in prima concoctione ventriculi, à quo non deductis cibis in hepar & venas, vt oportet, necesse est etiam secundam & tertiã concoctiones deterius agi. Contra est, quòd vt motus distributionem iuuat plusquã somnus, ita somnus iuuat concoctionem plusquã motus, & vt motus nimiꝰ concoctionem prohibet, anticipans distributionem, ita somnus quiete distributionem impedit: Sed in assumẽda maiori ciborum copia, maximè spectandũ est, vt coqui possint, eo igitur tempore cõueniens est assumi plus, quo ex consuetudine & natura somnus succedit, quã quo motus. Neque verò post prandium solus motus est, qui iuuat distributionem plus & minus cõcoctionem (posset enim homo etiam interdiu quiescere) sed ipsa vigilia calorem & spiritus ad externa vocat. Neque si quis interdiu dormiat, (est enim etiam hoc quàm multis in consuetudine) tantùm confert concoctioni diurnus somnus, quem calor ipse aëris ambientis, & solis splendor, contrario motu agentes spiritus & humores, grauem faciunt, quàm nocturnus; quem temporis opportunitas, tenebra, & communis quies iuuat. Hæc videntur docere Hippoc. & Galen. ille primo de ratio. vict. acut. 25. dicens, mane potione vtendum vesperi ad cibos confugere: hic. 7. Meth. cap. 6. vbi docens extenuatis esse cœnandum lautius, quàm prandendùm, communem videtur protulisse sententiam, his verbis, studendum enim semper obseruare, quod in superioribus suasimus, cum vesperi censuimus valentius alimentum tribuendum, non modica commoda percepturis, qui ita cibabuntur atqui addit has rationes quæ, quamuis loco illo refectioni extenuatorum accommodãtur, tamen communes omnibus sunt, qui iuxta communem hominum consuetudinem victitant. Tantum enim inquit esse debere primum cibum, quantus integrè coctus esse possit, antequam secundus assumatur. Ergo tãto maiorem esse oportet vespertinum cibũ meridiano, quantò opportunius ad cõcoctionẽ tempus illum excipit, & quanto plus temporis est à cœna ad prandium, quã à prandio ad cœnam. Constat has rationes non esse proprias ægrotantium, sed communes illis cum benè valentibus. Quarè apertè redarguũtur, qui in hac controuersia censent, ægrotantibꝰ esse cœnandum plus, & benè valentibus prãdendum. Dicunt enim ægrotantes non tã esse reficiendos, quam conseruandos, idque debilitatos mediocriter, esseque illis facultatem debilem, proindè consulendum maximè esse concoctioni, dandũque illis crassiorem cibũ ante somnum, quã ante motum, tamẽ sanos homines roborari debere, & quia firma facultate sunt, licere illis etiam non expectato somni tempore, crassius assumere, plus, cũ plus resoluuntur, interdiu scilicet, quam cum coquerent plus, sed resoluerentur minus. Verũ sententiam hanc ipsa Galeni verba redarguunt, qui nuper citato loco post verba quæ adduximus, addidit confirmationem nouam exemplo athletarum, dicens, itaque & athletę omnes sic faciunt, ea re non ratione tãtum inuenta, sed etiam multi temporis experimento attestante. Hæc Galenus. Itaque nõ ægrotantibus solùm censet expedire, plus cibi assumere in cœna quàm in prandio, sed & athletis, quos Hipp. dixerat in aphorismo summum bonitatis attigisse. Sed neque illorum ratio, quanquam hæc aduersus illos non inuenirentur, quidquam suadet. Nam esui commodius tempus est, cum resolutio præcessit, quàm cum fit, nisi interim dum fit in præceps periculum hominem deducat. Nam dissolutio quæ fit, facit celerem crudorum distributionem, prohibetque concoctionem duobus modis, primo euocando calorem ad externa

Quæ pro parte contraria sũt

Quę hip. & Ga. docere videãtur.

Quorũdã opinio refellitur.

terna à viſceribus, ſecundo illa ipſa, quam diximus, crudorum diſtributione. Igitur commodius eſt reſolutionis ipſius finem expectare, reuocationēque caloris ad viſcera, & tūc tandem nutrire. Nihilominus ſi reſolutio vehemens ſit, & non dat tam conſpicua indicia expectandi, rapitur inſtituentis victum mens ab eo quod magis vrget, cibatque & præpropere & multum. Tamen quando mediocris reſolutio ſit meliùs eſt interim dum motus, aut altera cauſa reſolutionis præterit, tantum dare quod ſufficiat, nimiam reſolutionem cohibere, integram verò refectionem in tēpus quietis reſeruare. Ergo opportuniùs datur bene valentibus & tractantibus negotia ciuilia, exercentibuſque vehementiores motus, cibus multus & craſſus in cœna, quam antecedit multa reſolutio, quā in prandio, quod ſuccedit nocturnæ refectioni. Alii ſunt qui controuerſiam hanc dirimunt per eorum, qui cibantur temperamenta, dicentes, pituitoſos in digere ampliori prandio, ne multitudine cœnæ & pituitæ ſuffocetur calor per ſomnum, bilioſos contra, tamen hi falluntur. Nam in inſtituenda ratione victus conſiderari debet facultas, & ſi quis eſt affectus in corpore ſiue naturalis ſiuæ præter naturam qui expoſcat, aut prohibeat perſe, aut ſaltem, ſi non per ſe, perpetuò. Præter hæc non oportet quicq̄ conſiderari. Tamen temperamenta neque per ſe neque perpetuò poſſunt indicare hoc in parte non enim ſi frigidus & humidus natura homo eſt, proinde pituita redundet modò. Alii confugiunt ad conſuetudinem dicentes, faciē dum cuique eſſe, prout conſueuit. Qui omnium minimè falluntur. Nam quemadmodū Galenus inquit, quinto de tuenda valetudine magna ex parte homines aſſueſcunt iis, quæ ſibi conueniunt ex natura, recedunt enim à contrariis frequenter læſi. Falluntur tñ nihilominus & hi. Nam quanquàm conſuetudo ne noxia quidem, permutanda repentè nō ſit quod diffuſius quàm pro ſua conſuetudine docet Hipp. 2. de rat. vict. acut. tamen permutanda ſenſim eſt, ſi aliòqui non eſt expediens. Alii dicunt cœnandum eſſe plus, quàm prandendum omnibus, demptis iis qui ægritudinibus quibuſdā affecti ſunt, vt qui catarrho grauedine aut deſtillatione laborant. Tamen ne hi quidem verè reſpondent. Non enim omnibus benè valentibus ita cœnandum eſt, ſed ſunt quibus propter naturalia vitia contrarium expedit. Quid itaque iam tandem reſpondendum ſit, audi. Inter cœnam & prandium ſola diei hora intereſt, quòd ſiliicet prandium propè meridiem, cœna circa vltimam diei horam ſit. Ex qua differentia, cum hominum conſuetudine, quam opportunitas ipſa temporis effecit, natū eſt, vt melius coquantur quæ in cœna aſſumūtur, quā quæ in prandio, quoniam ſcilicet illam excipit ſomnus, hoc motus. Cum igitur in aſſumenda maiori aut minori ciborum copia, illud in primis ſpectandum ſit, vt non plus aſſumatur quàm coqui poſſit, conſtat indicatione ab hora cœnæ & prandii, præciſis reliquis omnibus, plus aſſumi debere perpetuò in cœna. Sunt tamen aliæ indicationes aut ex morbis, aut ex iis quę conſiderantur circa peculiares naturas, quæ contrarium fieri ſuadent. vt in morbis omnibus nuper dictis abſtinendū à copioſa cœna eſt, atque, vt ſemel dicam, in omnibus morbis capitis, niſi ſit ficca intemperies ſine ſucco: quoniam ſomnus caput replet potiſsimum ſi magna copia crudi ſucci in vētriculo eſt. Hac ratione de refectione epileptici ita ſcripſit Auicenna, Et ille cuius conſuetudo non tolerat, vt ſemel reficiatur, diuidat cibum ſuū, qui eſt minor refectione ſua intres partes, & ſumat duas tertias in prādio & tertiam in cœna, poſt exercitium ſubtile. Hæc Auicen. contrarium ſcribit. ga. lib. de puero epileptico, tamen aut locus eſt corruptus aut deceptus Gal. niſi mauis dicere Galenū eo loco attentum cōcoctioni, indicationē à morbo de quo diſputabat, incaute prēteriiſſe. intelligendum tamen eſt, illud præceptum ſumpta indicatione a conſuetudine, & morbo, de quo diſputabat. Nam ex indicatione cœnæ & prandii contrarium fieret. Conſiderari etiam debet circa naturas eorum quibus victus inſtituitur, qui ſint ad concoctionem meliùs comparati, quàm ad diſtributionem, & qui contra. Fit verò vt aliquis facilè multumque commutet, propter naturalis caloris vehementiam cum bono temperamento, vt difficilè aut parùm, propter contrarium. Diſtributio facilis fit propter amplitudinem viarum, difficilis propter anguſtiam. Ergo perpendendum eſt quanta ſit amplitudo viarum cum quanta commutandi facultatis fortitudine: quibuſque fortior erit concoctio, quàm diſtributio facilis, plus prandendum eſt, quàm cœnandum. Hi enim magis debent ſtudere diſtributioni, quippequa indigent magis, quàm concoctioni. Quibus verò facilior eſt diſtributio quàm concoctio facilis, cœnandum plus eſt, quia debent ſtudere, magis concoctioni. Quibus ambo ſunt,

Alii reclamant.

Aliorum quoq; opinio reprehēditur.

Aliquātā opinio reprobatur

Decidituꝝ Cotro. ex auto ſētē.

quid morbi capitis indicent.

Quid indicēteorū naturę quibus victꝰ inſtituitur.

æqualiter facilia, cœnandum etiã lautiùs est, quia cum reliqua sint æqualia, sola relinquitur horæ indicatio. Quod vt apertius fiat, cõsidera ex virtute commutante & viarum amplitudine nonnem tantum fieri posse coniugationes, eo ordine, quo in hac tabella continentur.

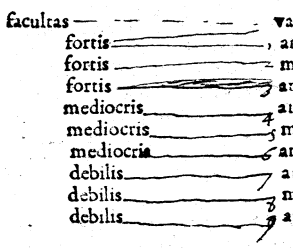

¶Tres horum debent plus prandere, quã cœnare, quibus scilicet sunt cum facultate forti vasa mediocria, aut angusta: aut cum facultate mediocri vasa angusta. Reliqui omnes debent cœnare plus quam prãdere: tres, quia propter æqualitatem inequuntur indicationẽ horæ, quibus scilicet est facultas fortis & vasa ampla, aut illa debilis & hæc stricta, aut hæc mediocria illa mediocris. Reliqui tresnõ propter hoc solum, sed etiam quia debent sludere concoctioni plus quã distributioni, causa tuæ peculiaris naturæ. Sed de hac quæstione satis diximus.

Caput octauum. De cruditatum speciebus & causis

QVod in ciborum vsu maximè expeti debet est concoctio perfecta, quàm, vt aliã quancunq; actionem (dictum hoc est in quarto libro diffusè) cõtingit tripliciter vitiari, vel imminutam, vel sublatam, vel in malã quampiam qualitatem conuersa. cibo. Vocãtur communi quodam nomine hæc vitia cruditates: nomine peculiari duo illa priora cruditates, tertium corruptela. Fiunt hęc cum in officina concoctionis morbus est aliquis aut tẽperamenti aut compositionis: vel cum citra morbũ partis alimentum ipsum non est commodum: potest esse incõmodum quantitate, aut qualitate, aut ordine assumptionis. nomine qualitatis intellige quod qualitate aliqua malũ est, aut incõsuetum, alioqui non malũ (dicem⁹ paulo infra in hoc ipso libro causam qua quod in consuetũ est, nõ recipitur amicè etiam si malũ nõ sit) adde ordini assumptionis modum etiam, si scilicet semel aut bis: aut pluries assumitur. Est. n. peccatũ in modo assumptionis, si quis quod oportuit semel ingeri, in plures refectiones partitus est, aut contrà, quod debuit diuidi, semel ingessit; potest etiam ad hæc fieri, vt in alimenti quantitate aut qualitate, aut ordine, aut modo assũptionis nihil peccatũ sit, & interim nullus in corpore subsit morbus, tñ vt nõ rectè coquatur cibus, culpa aliarum rerũ non naturaliũ. Nimirum res nõ naturales, quibus victus cõstat (has in sex capita digessit Gale. in arte medicinali, in ambiens, motũ & quietem, somnũ & vigiliam, quæ retinentur aut excernũtur, quę ingeruntur, & in animi motus seu perturbationes) quandã proportionẽ necesse est, vt inuicem retineãt: scilicet somnus debet esse longior, aut breuior, pro quantitate & qualitate cibi, & cibi quantitas pro modo exercitationis, quæ antecessit, & exercitationis modus prout maiores aut minores euacuationes antea sunt factę. Quodcũq; illorum ab hac proportione defici, nõ modo lædit per se, sed etiã aliorum vsum in deterius permutat. Vt si quis cõmodè cœnauerat & ex occasione fortuita, posteà minus dormit, nõ tm̃ non quiescit vis animalis, quantũ expedit (qui vsus somni est perse) sed & alimento accident cruditates aut corruptiones. De quarũ speciebus & causis agitãda modo cõtrouersia est. Duplicé nanque esse corruptelæ quæ cibis accidit speciem, aliã quæ in acidam vertit, aliam quæ in nidori simile qualitatem, celebratissimũ est apud Galenum. Neq; minus celebratũ est aciditatem illorum qualitatem ex frigore fieri, aliã ex calore. Docemur hæc à Ga. 3. de causis sym. ex professo præter multa alia loca. Cõtrariũ tñ censet trallianus li. 7. ca. 14. vbi de ructu acido hæc scripsit. Nouimus aũt plærosque medicos putare omnẽ acorẽ à solo frigore prouenire, qua de causa semper his calefacientia adhibent. Video rursus multos etiam à refrigerantibus cibis adiutos esse, qui anteà à calefacientibus plurimum offendebantur. Hæc trallianus cui sententiæ fortasse videbitur alicui fauere Auicenna qui sen. 13. libri. 3. trac. 1. ca. 17. ita inquit, acetosus sapor significat frigiditatem stomachi, sed minus frigorẽ cũ quo non digeritur cibus omnino, & quandoq; significat calorẽ debilem cũ humiditate facientẽ ebullire. Atripies etiam ansam argumentandi pro tralliani opinione ex Hipp. 6. part. aph. 1. vbi ita scripsit. Ructus acidus, qui non anteà apparebat in longis lęuitatibus intestinorum

Quib⁹ ex causis concocto vitiatur.

Duplex est ciborũ in ventriculo corruptela.

Trallianus sentẽ. Gal contraria.

Digitized by Google

norum bonũ. Quia scilicet, interprete Gale. significat calorem iam aggredi concoctionẽ. Igitur actione caloris videtur hic acor consistere. Addit trallianus argumentum à iuuantibus & nocentibus. Nam cum dixerat multi à calefacientibus lædebantur & refrigerantibus iuuabantur: nam vinũ magis ipsis acescebat, quam calidiores potiones factitiæ, quæ expipere, aut aniso, aut alio quopiã huiusmodi parantur medicamento. Vt hæc controuersiola decidatur, animaduertendũ est, acidam cruditatẽ frigidæ causæ esse semper, nõ tñ frigidum ventriculum semper indicare, sed nõ tam calidum quã pro commutatione alimenti esset opus. Itaque est id frigidũ, quod indicat cruditas acida, ad aliquid. Quare potest esse acoris causa in intẽperie ventriculi, aut in resistentia alimenti. Nam alimẽta quæ coctu difficilia sunt, & corruptu facilia, nisi ventriculus valde calidus sit, etiam si nõ sit frigidus acescunt. Constat tñ, vt tunc quoque acoris causa non sit calor, sed caloris defectus. Eodẽ modo si ciborũ corruptio à prauis humoribꝰ in ventriculo fit, à calidis quidem nidori similis, à frigidis fit acida qualitas. Ex his causis fit acor, qui tamen ab extremo frigore nũquam fit. Nam hoc integram apepsiam facit. Ex dictis non dubiũ est, quanq̃ acida cruditas semper fiat, quia calor naturalis vẽtriculi minor est, q̃ pro alimento perfectè cõmutando, aut quia succi frigidi redundant in ventriculo, tñ fieri posse vt res valde calida in vẽtriculo nõ frigido acescat, si scilicet eadẽ vt est valde calida, ita sit coctu difficilis quem acorem cõstat vsu similium rerum, aut etiam calidiorũ, modò sint etiam coctu difficiliores, actum iri, tñ vsu frigidiorum, & perinde faciliorum curatum iri. Exemplo est vinum, quod in non satis calidis ventriculis, non coquitur, sed acescit. Quem acorem si quis velit curare generoso alio vino, augebit, si verò vinum cum decocto cinnamomi cõmutet, sanabit. Hoc trallianum decepit, coegitq; à Galeno recedere. Cõstat non minus ex dictis fieri posse vt in ventriculo aliquo dum habet vehemens frigus, cibus non acescat, sed procedente tempore aucto non nihil calore, acescat, si scilicet, cũ frigidior erat ventriculus, omnino cibum non alterabat. Hoc. n. est maximum frigus, cũ calor, non tantum non commutat, sed neque commutationem aggreditur, vt docet Gale. nuper citato loco ex. 3. de causis sympt. nihilominus tũc quoque cum propter calefactionem ventriculi incipiunt cibi acescere, fit ex frigore acor. Non enim fit, quia est tantus calor vt ad acorem conuertat, sed quia non est tantus vt possit commutare perfectè. Hæc dixit optimè Auicẽna, appositissimo vsus exemplo, loco quem paulo ante diximus. Et aliquando quidem (inquit) significat calorem debilem cum humiditate, facientem ebullire humiditatem parum, qui posteà separatur ab ea deficiens indigerendo, quare accidit acetositas, sicut fit in musto. Acescit enim quando infrigidatur, & acescit quando feruet à caliditate debili. Sed de leui hac controuersia hæc sufficiunt.

Cõtro. deciditur

Dissoluitur trallianí error

Quod obiciebatur ex hippoc. & Aui. declaratur.

Caput nonum. De hora veneri idonea.

INter antiquos controuersia agitata est de venereorum vsu, epicureis negantibus eũ vsum conferre aliquando posse ad valetudinem, & Hippocrate asserente: Tamen conuenerunt iam medici omnes in eam sententiam quæ venerem causam salubrem esse affirmat, cum opportunè occurrit corporibus. Sed quæ hora sit illi opportuna, nõ adeò est communis consensus. Galenus siquidem lib. 2. de tuenda valetudine enarrans sententiam Hippocratis, referẽsque ex illo hæc verba. Labor cibus somnus venus omnia mediocria. Ipsorum verborum ordine, ordinem rerum dicit contineri. Itaque somnum à cibo, & venerem à somno, & ante laborem agi debere. Nimirum eo tempore est corpus maximè in omnium rerum medicitate constitutum, non enim eo tempore à cibis grauatur, quia hos confecit iam somnus, neque corpus quidquam est exolutum, nondum enim post refectionem laborauit. Eo tempore minimè incurret corpus eas noxas, quas venus solet parere. Sunt hæ quas Aetius vno capite tertii libri collegit, virium exolutio, cruditates, sensuum hebetudo, obliuio, tremor, articulorum dolor, renum & vesicæ morbi, oris graueolentia, dentium dolor, gurgulionis inflammatio, sanguinis sputum. Præter hæc solent in pudendis fieri exulcerationes. Quanquàm neque hæc solum sed febres etiam, &, vt semel dicam, omne mali genus, ad quod, aliòqui paratus homo est, potest ex coitu incipere. Nimirum ex virium exolutione aut ex eneruatione, aut ex labore aut desiccatione aut fluxione, aut partis cuiuspiam ruptione, aut refrigeratione. Ad hæc omnia videtur dicto in tempore corpus minimè paratum quoniam

Gale. & Hip. sentẽ. cõcubitus horã esse à somno ante laborem.

Veneris noxę

niam eo tempore virtutes omnes tam naturales quam vitales & animales ex cibo & somno refectæ sunt, naturalis alimento, animalis somno, vitalis vtrisque, & reuocatione caloris ad interna, quæ per somnum fit. Neruire cens refecti minimè laxantur, quæ recens humecta sunt membra minime rumpũtur, quæ nondum laborauere minime fluxiones patiũtur, peractis concoctionibus minus periculi est à cruditatibus. Igitur hora concubitus haud dubiè est quam Hippocra. & Gal. diffiniuere à somno ante laborem. Quanquam aliter videntur sentire multi probati autores. *Pauli & aetii sẽtẽ.* Paulus lib. 1. cap. 33. ita scripsit: veneris itaque opportunior occasio à cibo (ceu mox mihi dictum est) & ante somnum. Ætius li. 3. tetrab. 1. capi. 8. ita inquit: commodissimum coeundi tempus est à cibo non nimium ingesto. Videsitaque vt hi autores videantur commendare coitum ab assumpto cibo. Neque verò horum opinio videtur rationibus destituta. Nam id tempus videtur commodissimum ad venerem, quod statim consequuturus somnus est, incommodissimum, quod labor. Nã cum venus omnis aliquatenus exoluat vires, etiam quæ est moderatissima, constat, qua ratione per famem à labore abstinemus, eàdem aut prorsus maiori post venerem esse abstinẽdum, indulgendum verò somno, qui veneri omnia facit aduersa: humectat nempe & reficit. Igitur aut ante somnum vtendum venere est, aut abstinendum omnino ab exercitatione, quo tamen nihil est valetudini aduersum magis. Addunt cibum ante venerem præseruare à noxis. Nam minimè refrigerabitur tũc temporis corpus. Cum enim cibus omnis, vt cibus est, sit calidus, docente Gal. 3. de temperamentis, videtur tunc esse corpus calidissimum cum mediocri cibo est refectum (copiosissimus enim etiam refrigerat) & tunc refrigeratum iri minime, cum est calidissimum. Addunt etiam bonum aliud prolis (quod etiã medicos considerare, par est, cum is sit naturæ finis) quòd scilicet id tempus ad liberos procreandum, est accomodatissimum, cum aliis nominibus, tum etiam, quod mulier somnũ capiens, semen genitium melius continet: contra si statim à concubitu mulier vigilat & laborat: excidet semen. Huic secundæ opinioni videtur etiam adhæsisse celsus qui libro. 1. capit. 1. ita inquit, concubitus interdiu peior est, noctu tutior, ita tamen si neque illum cibus neque hunc cum vigilia labor sequitur. *Celsus asserere, vt paulus et aetius videtur.* Vides vt celsus à concubitu interdicat cibum & morum, quare somnum videtur concedere: vt sequatur cibum & antecedat somnum. Franciscus Valeriola in quadam enarratione ita statuit, de re agi debere, vt prima fert opinio, tamen autores ita componit. Hippocr. & Galenũ rectũ concũbendi ordinem tradidisse, alios autores contulisse inuicem errores, quasi dicerent haud quaquam optimum esse concũbere pleno ventre sed minus malum, quàm vacuo. Ego quidem hac in parte quanquam quod ad rem attinet verè & doctè eũ statuere arbitror, & acutè autorum sententias interpretari, tamen frustrà illum in hac conciliatione laborasse, quandoquidem ipsa autorũ verba videntur hãc interpretationem redarguere. Nam cum Ætius dicat, commodissimum coeundi tempus est, nullum putat esse commodius. Paulus quoque, nulla errorum intempore facta mentione ita scripsit: καιρὸς δ' ἐπιτηδειος μίξεως μετὰ τροφὴν, ὡσ' ἐφ' ὑπνον τρεπο τὸν ὑπνον ἄγον id est, expediens aut vtilis aut conueniens (hæc enim significat dictio ἐπιτηδειος) occasio coitus est vt dixi post cibũ & ante somnum. Quare alius fortasse aliter dixerit, coitu posse homines vti aut ad tuendam valetudinem, aut ad liberos procreãdos (duo enim hæc præstare potest) atq; ita posse dici commodissimam coitus horam, in qua ille maxime conferat valetudini, aut in qua liberi maximè procreentur. Galenus loco dicto seruãdæ valetudinis præcepta docebat, Ætius & Paulus necnon celsus ambo videntur respexisse, eòque iniunxisse post concubitũ somnum haud quaquam morum. Cæterum horũ oportet vt rationem perpendamus. Ad tuendam valetudinem non dubium est commodius esse primùm toto somno vti deinde venere, quã aut statim à cibo vti venere, dein somno, aut somnum interrũpere interiecta venere. Nam ea quæ ex aduersa assertione adducebamus, forent quidem formidãda post coitum nimium, sed post moderatum non sunt. Nam finiente celso, moderatus cõcubitus est quem neque langor corporis neque dolor sequitur. Hic corpus excitat. Igitur si talis est, nihil habet formidinis, statim à moderato concubitu moderatè etiam exerceri. Siquidem immoderatiùs esset indulgendum veneri, aut post venerem ad immoderatos motus cogeremur, satius esset, somni bonam partem ad reficiẽdas vires in coitu collapsas reseruare, modo verò artẽ optimam tuẽdæ valetudinis requirimus, per quam omnia agantur moderatiùs. Multò minus habet probabiliratis, quæ de præcauẽda refrigeratiõe dicebatur. Nã magis

Quid de hac cõtr. valeriola

Quid aliud dici possit.

Auto. seu tẽ. qua de cidit cõt.

gis copiosum calorem contraxère mẽbra post somnum, quàm statim ab assumpto cibo. Sunt enim eo tempore melius refecta, cibi vero non aliter calidi sunt, quam reficiendo, primo enim occursu potius refrigerant. Quare quantum ego intelligo, cibus non ingestus ad satietatem multò minus impedit fururam venerem quàm satieras, tamen tam vtilis nõ est quàm completa cibi concoctione, saltẽ secunda, nullo denuo sumpto cibo. Quare qđ ad hanc partem attinet (ad tuendam dico valetudinem) decepti proculdubio sunt illi autores. At fortasse conceptui rectè prospexerunt. Sed neque hoc mihi videntur exactè fecisse. Nam peractis illis concoctionibus non dubium quin plus concoctiusque semen sit effluxurũ, quod verò de quiete ad retinendũ dicunt, nihil moror. Id enim mulierem solũ expedit facere. Nisi mauis virum in lecto continere, vt concipiat mulier. Iam verò mulierem ipsam vt concipiat, & coctum beneque elaboratum semen præster, melius est quiescendi ad conceptionem tempus tempori exercitationis detrahere, quàm concoctionis.

Iube igitur, si omnia meli⁹ agi vis, & circa parentum valetudinem, & liberorum procreationem, dormire ambo parentes ab assumpto cibo quantum satis est, indulgere deinde venerimoderatè, postmodumque virum ad consuetos labores remitte, fœminam in lecto aliquanto plus iacere fac. Nulla iraque ratione mihi uidentur illi autores posse ab errore vindicari. Nisi forte dicas, illos non consuluisse, quæ optima esse præsentissent, sed quę hominum intemperantiam ferre posse non desperabãt. Cum enim à cibo & potu recens ingestis adeò homines instigentur ad venerem ad quam suaspõte sunt procliues, forrasse nõ sperabant fore, vt aut completum somnum spectarent, aut saltem completæ concoctionis tempus, eoque consulere, quod minus erat factu graue, à prandio deambulare, & acenã tantillum dormire. Sed quidquid illi dixerint, si quis sibi benevult, iterdiu abstineat. Facit enim venus eo tempore lassitudines, noctu tantum somni spectet, quantum ad ciborum cõfectionẽ sentiat sufficisse, postmodũ verò si tantillum somni veluti auctuarium, recreandarum virium gratia, velit addere, id etiam probo, modò prolixus hic somnus non sit, neque commodæ exercitationis obliuionem faciat.

Caput decimum. De loco generationis excrementorum.

NEcesse est ex quãcunque concoctione, p uenire excrementum aliquod, vt Galenus docet libro primo operis de tuenda valetudine. Nimirum calor coquens separat id quod est ineptum ad concoctionem, à parte vtili. Hac ratione tot sunt excrementorum, quot concoctionum differentiæ. Est scilicet excrementum ventriculi, quod egeritur per intestina, excrementum hepatis, aliud bilios um, quod trahitur à vesica fellis, & egeritur ad intestina, aliud crassum, quod trahitur aliene, & regeritur in ventriculum, aliud sero simile, quod trahitur à renibus, & reiicitur in vesicam. In venis & singulis membris fiunt etiã sua excremẽta, tenuiora alia, quæ enacuãtur per sudorẽ, aut expirationẽ occultam alia crassiora, quæ sunt cutis sordes. Hac ipsa ratione videtur fieri, vt excrementa in eisdem omninò locis generentur, in quibus alimenta, & vt eadem actione caloris generentur alimenta, & secernantur ab eis recrementa. Nam cũ alimenta fiant (voco hac in parte alimentum in vnaque concoctione partem vtilem, quæ concoctione separatur ab excremento) natura appetente illorum generationem per se, & propter bonum, ad nutritionem scilicet, excrementa verò non ita (neque enim natura appetit excrementorum generationem) sed propter ineptitudinem materiæ, quæ non est apta coqui, in talem formam recidant: constat non posse habere excrementa loca diuersa generationis, à locis, in quibus alimenta fiunt, sed in eisdem prorsus locis, interim dum hæc generantur per se à facultate, illa fieri ex accidenti vitio materiæ. Hinc colligunt plærique fæces eas, quæ per aluum emittuntur, in ventriculo generari, quandoquidem concoctiõis quæ agitur in ventriculo excrementa sunt. Hanc sententiam videtur sequutus Auicenna fen. 16. lib. 3. tracta. 1. cap. 1. vbi inquit, eorum quæ sunt in ventriculo fieri facilem descensum in intestinum primum ab ipsis facibidque his verbis, Penetrans autem in intestino primo patitur à duabus virtutibus, quarũ vna est expulsiua, quæ est in stomacho, & altera attractiua, quæ est intestino, & adiuuat eã fæx quæ prouenit propter summam cibi, & fit facilis propter illud expulsio eius per viam tẽperatæ amplitudinis. Hæc sunt Auicennæ verba quibus aperte videtur innuere dictam sententiam de fæcum generatione. Nisi fortè nomine fęcis intelligit illic Auicenna crassam cibi partem in vẽtriculo separatam, ex qua fũt in tenui intestino fæces generandæ. Sed contra dictam sententiam videtur esse, quòd fe-

Ex quãcũq; concoctione p uenit aliq̃d excremẽtũ.

Excremẽta in eisdẽ locis generantur ĩ quibus alimenta et eadẽ actione.

Cõmunis opinio de loco generationis fęcũ quã videtur secutus Auicen.

Obiectio

ces in ventriculo nunquam continentur, & quoties vomitu reiiciuntur (id verò fit, per eam intestinorum affectionem, quã voluulũ appellant) fieri illis ascendentibus per magnã vim ex intestinis coniectat Galen. 3. de causis symptomatum, & 3. epid. parte. 2. com. 6. atquè cũ illo medici omnes nemine adhuc dẽpto. Quãquàm qui primam sententiam sequũtur, vt his respondeant, ita statuunt. Fæces induere formam & naturam in ventriculo, hãcquè habere per generationem: in intestinis vero formam quæ est in accidentibus comparare, eamque per secretionem à chylo, eò que in intestinis esse fæces, quæ tales conspiciantur, quia à chylo sunt excretæ, in ventriculo tamẽ nullas esse (& si re vera sint) quę sub chyli forma non delitescant. Hæc assertio plerisquę arridet, & mihi non videtur adeò improbabilis vt possit argumentis conuinci. Tamen satis certo scio: Galenum non ita opinari, sed fæces induere formam & naturam in intestinis gracilibus, non accidentium modo sed etiam substantiæ, nam. 3. libro de fac. natu. cap. 7. Disputans de concoctionum ordine, & quo pacto priores alterationes ad sequentes sint necessariæ, inquit: iam quomodo statim in tenuibus intestinis cõfertim creabitur stercus? quid enim in his efficacius est ad alterationem, iis quæ sunt circa ventrem? vides vt in hoc argumento Galenus assumat stercus fieri in tenuibus intestinis. Tuam interpretationem (fieri ĩ quam qd ad accidentia attinet per separationem) non ferunt sequẽtia verba: inquit enim: quid enim in his efficaci⁹ ad alterationem dicas? ergo generãtur per alterationem, alioqui assumet Galenus falsa in argumento. Iam verò satis constat nomen alterationis non accipi apud Galenum, vt apud Aristote. pro cõmutatione qualitatis, sed etiam pro commutatione formæ per concoctionem, id constat, præter multa alia loca, ex toto illo cap. appellat enim concoctiones omnes alterationum species. Neque illic solum, sed toto illo opere & in tractatione de causis symptomatum, & vbi vbi obiter naturalium facultatum meminit, facultatem commutantem appellat ἀλλοιωτικὴν & ipsam cõmutationẽ τὴν ἀλλοίωσιν. 3. de causis sympt. ita scripsit. ἡμεῖν γὰρ πέψις τεκαίθρεψις ἀλλοιώσεις εἰσίν. Id est concoctio enim & nutritio alterationes sunt. Iam verò preter hæc institutum Galeni loco illo satis declarat, censere illum fæces generari in intestinis per commutationem, non per solã separationem. Nititur enim monstrare alterationes extremas per medias alias fieri, atq; inquit, quomodo statim ex pane fiat sanguis? quomodo ex beta aut faba, aut re alia quapiã, nisi aliam mutationem prius sint adepta? & quo pacto statim ac repente fiat stercus in intestinis tenuibus? igitur apertũ est Galeni verba significare, generationem fæcum quæ agitur in intestinis, non esse solam separationem sed alterationem aliquam succedentem illi alterationi, quę in ventriculo agitur. Itaquè non est mihi dubium, Galenum sentire, generationem stercoris non esse in ventriculo, sed in intestinis, vtrum sit verius non tam constãter affirmo. Ab hac opinione secunda, quam Galeni esse dixi, respondendum est, generari in ventriculo ex inutili parte excrementum, interim dum ex vtili fit chylus, atque id esse primæ concoctionis recrementum (hoc enim non potest negari) tamen stercus nondum esse vsque dum descendens ad tenuia intestina patitur alterationem aliam, per quam nõ accidens modò, sed naturam etiam & formam recipit. Alteratio illa est quædam concoctio imperfecta, cui permixtum est aliquid putredinis, qualem superiori libro esse ostendimus suppurationem, & generationem eius, quod continetur in vrinis. Nam fæces, quantũuis fiant in intestinis optimè sani hoĩs, sũt nõ nihil fætẽtes. Fiũt tñ pro ratione alterantis facultatis, quę in hoĩe est, modò putidiores modò minus putidæ. Sed semiputidæ etiam in homine optimè sano fiunt in tenuibus intestinis, quãdoquidem illa neque tantum habẽt innati calidi, quantum ventriculus, neque tam sunt illius expertia, quam crassa intestina. Itaq; habent calorem (vt ita dixerim) qui semicoquat ac semiputrefaciat. Ad perfectam concoctionem non deducũt nisi forte exiguum aliquid aptissimæ materię (monstratum enim est antea generari etiam in intestinis chylum, sed non quantum in ventriculo, vt & sanguinem generari in venis, sed non quantum in hepate) constat verò ex dictis alibi concoctionem imperfectam partim esse concoctionem partim putredinem, & proĩde modò hoc, modò illud appellari. Huius sententiæ fuit proculdubio Aristot. qui. 4. meteo. cap. 3. ita scripsit concoctio in ventriculo nauatur, in aluo putrescit quod excernitur. Itaq; cõcoctio nauatur in ventriculo, & concoctionis illius excrementa per putredinem in aluo fiunt fæces. Sed rogabis sint ne fæces excrementa ventriculi, an alterius concoctionis. Nam si sunt illius, in eodem loco oportet ipsas generari, in quo agitur concoctio: sin alterius, habebunt intestina propriam aliquam concoctionem, di-

Dilutio.

Gal. sentẽtia prædictæ opinioni cõtraria.

Soluitur quod videbatur impugnare Gal. sẽtentiã.

Sentẽtia Gale. eadẽ fuit etiam Aristo.

Obiectio

diuerſam à concoctione ventriculi, eamque vt inſtrumẽtum commune (ridiculum enim ſi dicas fæces eſſe excrementa nutritionis intestinorum) quod contra Galeni ſententiam eſt qui inteſtina inſtrumenta delationis excremẽtorum appellat, concoctionis verò communia ſolum ventriculum & hepar, ac ſingula membra ſibi ſolis. Sed neque hoc euertit ſententiam Galeni & Ariſtotelis, Poſsis enim dicere fæces ipſas quodammodo eſſe excremẽmenta concoctionis ventriculi, quodammodo nullius concoctionis eſſe excrementa. *Solutio.*

Nam ſi exactè loquaris, excremẽta primæ cõcoctionis ſunt quædam quæ in ventriculo generantur, quæ interim dum in vẽtriculo ſũt, non ſunt fæces, ſed delapſa poſteà ad inteſtina gracilia fęces fiunt, illic quidem non vt excrementa concoctionis alicuius (neque enim oportet) ſed cõparantia concoctionem quandam imperfectam, vt pus, quod nequè ipſũ (quanquã eſt ſubſtantia quædam ſemiputris) alicuius concoctionis eſt excrementum. Sed de hac quæſtione hęc ſunt ſatis.

Caput vndecimum. De laſsitudinibus.

MOdo de quibuſdam affectionibus neutris (has. n. ad partẽ ſalubrẽ referri antea monuim⁹) diſſerentes, ſextũ hunc librum concludemus. diximus paulo ante de cruditatibus, nunc de laſsitudinibus dicem⁹, & iis cacochymiis, quę cũ ſanitate nõdum integrè corrupta poſſunt conſiſtere. Igitur primo controuerſiam circa laſsitudinum ſpecies declarabim⁹, deinde reliqua proſequemur. Laſsitudinum, quædam manifeſta cauſa fiũt, quas, tertio de tuenda valetudine curat Galenus: quædam ſpontè fiunt quas curat quarto. De his vltimis dictum eſt ab Hippocrate, apho. 5. laſsitudines ſpontè factæ morbos prænuntiant. Vtrarunque eſt triplex ſpecies: vlceroſa, in qua fit p totũ corpus ſenſus morda citatis, ſimilis ei, qui in vlceribus: laſsitudo cũ tentione, in qua tentionis quidam ſenſus fit, quaſi intẽtæ ſint fibręphlegmonodes, in qua perinde habet totum corpus, ac ſi inflammati eſſent omnes muſculi. Cum ex manifeſta cauſa fiunt, vlceroſa fit calfacto ſanguine bilioſoque reddito: laſsitudo cũ tentione fit, neruis retinentibus eam tenſionem, quam p violentam motionem patiebantur: cum ſponte fiunt. Vlceroſa fit ex crudis aut bilioſis excrementis. Secunda ex multitudine ad vaſa. Phlegmonodem Galen. in com. citati aphoriſmi ex duabus prioribus dicit eſſe miſtam. 4. etiam de tuenda valetudine propè principiũ ĩ eandem ſententiam, cum dixiſſet tentionis ſẽſum fieri ex plethora, vlceris ex cacochymia, de phlemonode ita inquit: tertium laſsitudinis genus, q^d eſt phlegmonodes ex plethora ſimul & dicta cacochymia fit. Tamen tertio de tuenda valetudine cap. 6. mõſtrat differre hanc tertiam ab ambabus aliis, & eſſe ſimplicem, quoniam proprium ei quiddã adeſt, qđ nulli aliarum, puta tumor muſculorum. Hæc phlegmonodes ex exercitatione fit, nõ aliter quam cum ſponte, exudantibus excrementis à venis ad muſculos. Quare quæ ſponte fit ſignificat duplicem affectionem, plenitudinem in vaſis, & recrementa in ſanguine. Quò fit vt cacochymiæ quædam ſpecies (has declarabimus ſtatim) ſignificetur laſsitudine vlceroſa, laſsitudine cum tentione multitudo ad vaſa: phlegmonode, plethora coniuncta cũ corruptela. Sed qua ratione Galenus dixerit, modò eſſe tres ſimplices laſsitudines, modò tertiam nihil aliud eſſe, quam priores duas coctas? In deciſione huius controuerſiæ conſidera, nomina laſsitudinũ dici poſſe, de ipſis corporis affectionibus, quæ ſunt neutrę, aut de doloribus, qui has conſequuntur. Si laſsitudines, ſenſus ipſos triſtes appellas, vides phlegmonis ſenſum compoſitum eſſe ex ſenſu tenſionis & morſus. Nam ipſe tumor perſe nullum ab his diuerſum ſenſum facit. Conuenit igitur hac in re laſsitudo phlegmonodes cum reliquis duabus, ſola compoſitione diuerſa. Sed neque in ſolis doloribus, ſed & in cauſa ac materia ex qua laſsitudines ſpontè fiunt, ita ſe habẽt. Nimirũ cum tentione fit ex multo ſucco, vlceroſa ex prauo phlegmonodes ex multo & prauo. Vnde fit vt Galen. docet quarto de tuenda valetudine, & libro de ſang. miſ. capite. 6. vt multo maius periculum ſit, in hac ſanguinem non mittere, quã in aliarum aliqua. In cauſis itaque & doloris b⁹ ſola cõpoſitiõe differt phlegmonodes à duab⁹ prioribus. Sed ſi ipſos affectus conſideres quibus deſeſſum corpus afficitur, diuerſus ab illis, ac tertius affectus eſt. Eſt enim in illius eſſentia tumor muſculorum. Vt ergo phlegmonea a multitudine ſanguinea differt, & phlegmone eriſipelatodes à multitudine, & à cacochymia, ita phlegmonodes laſsitudo, ſi affectum ipſum ita appellas, differt ab aliis laſsitudinibus ſpecie, eſtq; laſsitudinis ſimplicis ſpecies. Id quod inter cætera facit manifeſtum

Cõtra ea quæ dicit Gal. cõtra Leon. Leg. laſsitudine.

Contro. dicitur

Species laſsitudinũ diſtinguuntur earũque cauſæ.

in

in primis trium lasitudinum simplicium cõpositio. Fiunt enim ex tribus simplicibus quatuor compositæ, quæ omnes facile ꝓprijs notis distinguũtur. Fiũrque ita septem lasitudinum species, tres simplices, quatuor compositæ, vt continentur hoc schemate.

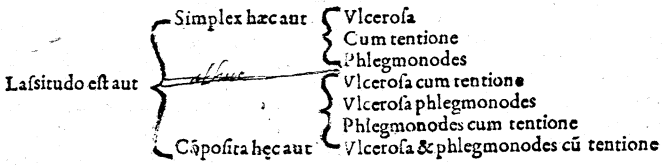

Contr. 4. lib. Sed oritur hic denuò alia cõtrouersia de hoc lasitudinum numero. Nõ enim videtur posse tot affectus signis distingui, quot diuidendo diximus. Nam etsi trium simplicium sint propriæ notę dictæ, & compositorum affectuum signa soleat esse facile colligere ex simplicibus: tamen in his non est adeo facile, causa compositionis illius, quam phlegmonodem diximus habere. Quare phlegmonodem oportet, vt prius cognoscamus exactè, ne reliquas ignoremus: illius signa sunt sensus tensionis & vlceris, & tumor musculorũ. Aliud quoddam symptoma tribuitur huic lasitudini secundo de cau. symp. cap. 5. quod dicitur, ὀδυνώδης, id est ossium dolor, aut lasitudo. Est hoc symptoma quod appellat Auicenna fractionem. Nos ab ipsis laborantibus solemus audire, sentire se perinde ac si doleant ossa vniuersa. Cæterum, hoc symptoma quanquã coniungatur magna ex parte cũ dicto affectu nõ tã necessario & ꝓpterò. Nã neq; ꝓpterò lasitudo talis sensus causa fit. Gal. 5 de tuẽda valetudine cap. 4. inquit. Tertia vero lasitudinis differentia, qua nimirum ceu contusas, aut phlegmone affectas partes sentimus, tũc maxime solet incidere, cum musculi nimium calefacti attraxerunt aliquid excrementorũ, quibus sunt circumfusi. Si autem & in tendonibus & neruis eandem affectionem fieri cõtingit. ἰσχιάπον appellant hanc passionem, ex profundo sensu in partibus in alto loco sitis appellationem ferentes. His Galeni verbis haud obscurè significatur ostocopum tunc accidere phlegmonodi lasitudini, cum humor occupat & tendones & neruos, non etiam cũ tantum tenet partes carnosas musculorum, sensus tamen tensionis, & caloris mordentis inseparabilia sunt ab hoc affectu. Quæ ambo constat inueniri etiam simul, quando lassitudo cum tentione & vlcerosa coeunt, sed differũt à phlegmonode, quod illa nullũ habẽt musculorũ tumorẽ hęc habet. Hęc ita distinguntur. Tamen phlegmonodem solam ab eadem cum aliarum aliqua coniuncta distinguere videtur difficile. Nam nullum symptoma videtur posse accedere phlegmonodi, ex coniugio alicuius aliarum. Sed & hoc potest distingui, si attentiùs contemplere, quanquàm hęc compositarum signa, non est Galenus prosequutus. Animaduerte phlegmonodem habere vtrunque sensum, tentionis inquam & vlceris, sed ambo cum quadam mediocritate, & quadam proportione. Itaque accessu alicuius aliarum non fieri nouum symptoma, sed augeri illud, quod proprium accidentis est. Vt si fit vlcerosa cum plegmonode sensus vlceris eminet sensui tensionis, si altera, sensus tentionis. Verum dices in triplici lasitudine, cum scilicet duæ aliæ coniunguntur cũm phlegmonode qua ratione dignoscetur ille affectus? crescent enim tunc temporis ambo symptomata ad portionem. Crescent tunc quidem ambo dolores, ambo multò plus, quam pro mole musculorum, itaque quando ambo sensus tensionis dico & vlceris, maiores sunt, quàm solent per lasitudinem phlegmonodem solam, considerandum est, num tumor quoquè musculorum maior sit quam solet, aut alia duo maiora sint, tumor vero non maior. Nam tria symptomata vehementer aucta, ac iuxta proportionem, significant phlegmonodem lasitudinem vehementer esse auctam, sed duo alia symptomata maiorà cum tumore non maiori, significant phlegmonodem cum aliis duabus lassitudinibus coniunctam. Sed de lasitudinibus hæc,

Phlegmonodis lassitudinis signa.

Quemodo coeunt tes lassitudines dignoscũtur.

Caput duodecimum. De cacochymiæ speciebus & causis.

Sed

SEd quando de iis dispositionibus, quas in hominibus, qui cum bene valentibus versantur, etsi ipsi non valeant, solemus inuenire, dicere cœpimus: age de causis, quibus sanguis impurus toto corpore redundat, disputemus. Est hic affectus cacochymia, qui cũ morbum aliquem prauum facit, accipit illius appellationem, dicitur que febris, aut elephas, aut leucophlegmatia, aut vitiligo, aut morbus regius, aut gallicus: vbi verò nullum talem fecit, cacochymia dicitur, estque dispositio neutra, & morbosus apparatus, magis quã morbus. De cuius causis instituitur à nobis modò sermo. Erit disputatio admodum coniuncta cum tractatione de humoribus. Proinde qui volet, hæc cum primo libro coniungat. Nobis certum est singula suis locis: & nulla bis dicere. Causas redundantiæ impuri sanguinis docuit Hal. 3. de causis sympto. cap. 2. dicens, sanguinem impurum in totum corpus distribui, vel quia multum illius excrementi, quo inquinatur, gignitur, vel quia minimum euacuatur. Euacuatur minimum vitio membri, qd illius expurgatiõi est à natura destinatũ, vt gratia exempli melancholicus manebit sanguis vitio lienis, biliosus vitio vesicæ fellis, sero plenus vitio renum: aut hæc ipsa fient vitio viarum quæ ad hæc membra sunt. Gignitur multum ex praua qualitate alimentorũ, vel intemperie iecoris aut venarum. Quæ intemperies bilem flauam, & quę pituitam & serum faciat citra controuersiam scitur: calida nempe facit multam bilem, frigida pituitã & serum. Tamen ex qua intemperiè melancholia supra mediocritatem proueniat. Est in controuersia. Nam Galenus loco citato ex. 3. de causis sympto. inquit, melancholiæ redundantiam ex calore esse, idque dicit his verbis. Et sanè alterãtis facultatis intemperies, ad calidius quidem versa, aliquando biliosum, est rum & melancholicum efficit excrementũ. Auicenna tamen videtur esse huic assertioni vide aduersus, fen prima primi cap. de qualitate generationis humorum ita dicens, Melãcholia quidem hypostasiæ causa efficiens est calor temperatus. Itaque Auicenna docet melancholiam naturalem non aliter ac sanguinem à calore moderato generari. Quod rursus uidetur contrarium alteri loco ex secundo de facultatibus naturalibus, vbi Gale. nullum humorem præter sanguinem, generationem habere ex calore moderato, docet his verbis. Monstratum enim est, humorum omniũ solum sanguinem, generationem habere ex calore moderato, reliquos ab immoderato.

Impuri sanguinis causæ.

Cont. de intemperie vide melancholiæ redũdantiæ prouenit

Auicen. gal. videtur cõtrarius.

Videtur tamẽ ratio his omnibus aduersa, debereq; fieri melancholiã ex frigore potius, cũ frigidus succus natura sua sit, quã ex calore excedente, aut moderato. In huius controuersiæ decisione animaduertendum est, quãquã dictum est in primo huius operis libro, omnes humores simul, in eodem loco, & ab eõdem calore generari: tamẽ quosdam illorum dici caloris sobolem, quosdam frigoris, biliosi scilicet caloris, pituitosi frigoris; quia quando hi humores incipiunt redundare non tam propter dispositionem materiæ, quam propter agentis vim, hi fiunt à frigore, illi à calore. Itaq; sunt pituitosi & sero similes soboles frigoris, quia fiũt à calore minori moderato (nullam enim concoctionẽ agi à frigore perse mõstratum est libro quinto) biliosi caloris, quia crescente calore augetur bilis. Ita melancholiam oportet ei causæ tribui, à qua corpus melancholicum fit, etiam sine vsu ciborum melancholicorum. Quidam conciliator dictus, qui ante nos controuersias medicas scripsit, ita inquit, melancholiam fieri, à calore aliquãto maiori eo, à quo sanguis fit, tamen quia nõ est tam intensus, quam calor bilis, neque tam remissus, quam calor pituitæ, dici moderatũ, esseque duos hos calores, eum nempe à quo sanguis, & eum à quo melancholia fit, moderatos, quia sunt inter extremè immoderatos. Sed hæc controuersiæ decisio minus mihi arridet, cum quia vsurpat appellationem moderati caloris impropriè: tum etiam, quia nõ reddit rationem, qua humor melancholicus à calore fiat, cum sit frigidus. Quare fortasse videbitur alicui dicendum, melancholiam à calore non fieri, sed atram bilem. Verum Galenus succũ melancholicũ à calore fieri dixit, & hoc noĩe ille distiguere solet naturalẽ melãcholiã ab atra bile. Ergo nos aliter statuimus, reuocantes in memoriam (dictum hoc est in primo libro capi. 21.) quandam esse melancholiã omnino naturalem, eamque esse sanguinis fęcem, & acoris minimum habere: aliã esse præter naturam, atram bilem appellatam, acidissimam prorsus, & abigentem muscas, & fermentantem terram, hancque fieri ex ustione melancholiæ naturalis, aut flauæ bilis: esse insuper aliam, quæ mediam naturam tenet, neque tam mitem quam naturalem melancholiam, neque tam acrem, quam atram bilem, hãcque proinde neque atram bilem propriè à Galeno dici, sed in confinio positam atrę bilis. Hanc diximus vstione sanguinis generari. His ex illo loco petitis, dicendum censeo, melancholiam omnino naturalem neque fieri

Ratio et gal. et Auicẽ. videtur aduersari.

Conciliatoris opinio.

Refutatio.

Contr. vera decisio

ti frigore neque calore excedere, sed eodem prorsus calore quo fit sanguis, fieri tamen ex dispositione materiæ: itaque non tam genera ri propter intemperiem hepatis & venarum quam congenerari cum ipso sanguine, propter dispositionem partium, ex quibus fit. Quare hoc verè dixit Auicenna citra impropriam nominis vsurpationem. Atram bilem cõstat fieri calore, atque hoc citra controuersiam. Melancholia etiam illa quæ est posita in confinio atræ bilis, fit calore, sed non tam immoderato, quam atra bilis. Atque cum hanc Galenus modò atram bilem, modò melancholiam nominet, dixit loco citato ex opere de causis symptomatum, calorem excedentem, melancholicum excrementum generare. Ex dictis fit manifestum redundantiam melancholiæ naturalis nunquam fieri intemperie quapiam, sed aut ex prauo victu, aut vitioso ieiunio, aut obstructione viarum atque etiam si quis ab ortu melancholicus est, aut processu temporis citra prauum victum aut obstructionẽ talis est factus, constat, & melancholiam nõ esse exactè naturalem, & eum esse temperamento calidum. Nam frigida intemperies facit sero pleni sanguinis aut pituitosi redundãtiam: etiam si cum siccitate coniuncta sit quæ calida est vt in sanguine, atque ita facit melancholiam, non exquisitam, sed eam, quæ est in confinio atræ bilis. Quod Gal. lib. artis medicap. 59. ita dixit, si vero frigidum vna cum sicco æqualiter creuerint, natura durum ac tenue habent corpus, & depile, tãgentibus autem frigidum vetùm pinguedo etiam illis, super carnem est etsi sint graciles. Capilli autem & color modo frigoris proportione respõdẽt. Mutata autem temperiè calida & sicca, inclinante iam ætatem siccam & frigidam habitu talium gracilis & durus, & melancholicus, ac proinde niger & hirsutus. His verbis apertè significat Galenus quo modò diximus frigidã intemperiem etsi sicca sit, pituitosum facere hominem, nisi cum à calida intemperiè incipit. Tunc enim melancholicum facere. Nam glabrities candor et pinguedo corporis pituitosi signa sunt, nigrities & hirsuties melancholici. Sed de hac cõtrouersia satis diximus. Et de sexto hoc libro, qui omniũ minime habet difficiles controuersias.

FINIS.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM.

LIBER SEPTIMVS.

PRAEFATIO.

ORVM QVI aut publicè profitentur, aut scribunt, aut vtcunque aliter docent, omnes ferè student tuæ gloriæ, perpauci admodum veritati. Tamen eorum nonnulli minus vituperandi sunt, qui quanquam gloriam aucupãtur (quod doctos viros satis dedecet) tamen illam ex multarum rerum notitia ex antiquorum lectione, & eruendis de monumentis autorum præceptis, & in vnaquaque disputatione sententia quam verissima procurant, atque ita cum faciant, reposcunt gloriam pro p̃mio, vili illo quidem, cum ipsa per se veritas multò præstantius præmium sit. Cæterum illi ferendi non sunt qui ad inuestigãdã gloriã omnino recedunt à tramite veritatis, huicnouitatem in vnaquaque re vltrò præferentes. Nam hi, quo nouitate dogmatis stultorũ animos in admirationem rapiant, malunt perse in singulis placitis nugari, quam cum antiquis vera dicere. Quos tamen inuentores in nulla revideas, sed assertores, eorum, quorum cũ omnes hucusque præiuerint, ipsi soli absurditatem non consequuntur. Tam longè ma abest, ab horũ opinione, vt nihil habeam otius, quam veram sententiam in singuli disputationibus confirmando, ab antiquorũ inuentis non recedere, obseruando etiam (si id quoque veritas fert) communes opiniones. Quod in superioribus libris non atis scio, an fuerim assequutus, saltem curaui quam maximè. Nam si quid dixi quod in scholis non soleat circunferri, id quo ad mea fieri potuit ex Galeni primùm, deinde & aliorum, autorum quicunque in præsentiarum habentur verbis deduxi neque permutando neque contorquendo, sed il-

Scientiæ dignũ p̃miũ veritas.

lud

lud palam conatus facere, eſſe illa omnia ab antiquis dicta priùs, & interpretũ incuria cõcidiſſe. Tam longè abeſt, vt autor videri velim multorum quorum fortaſſe ſum, contra ac alii qui, quorum apertè non ſunt, impudẽ ter ſe iactant eſſe autores. Sed quod eſt ridiculum, ſunt qui malint noua dicere quam vera.

Sãguinis miſſioni & expurgationi datur. 7. hic liber

Pereat tã horũ ꝓcax ſtudiũ, nullivtile, rudi orib⁹ q̃ ſtultis ſermonib⁹ irretiũtur pnicioſũ. Nam horum gloria cum loquacitate caſura eſt. Nos quoniam phyſiologicam & ſalubrẽ, & pathologicam partem abſoluimus, age curatiuam aggrediamur. Sed quia, quemadmodum ſignorum duo ſunt præſtantiſſima pulſus & vrina, ita auxiliorum duo efficaciſſima ac maxima, quæque magnis morbis vel ſola ſolent mederi, ſanguinis miſsio & expurgatio vt illis ſolis librum dedimus totius operis tertium, ita his demus hunc ſeptimum. In quib⁹ cum controuerſias deciderimus, haud magno cum labore, reliqua, partis quæ curationẽ continet, membra proſequamur. Siquidem

Beſtiæ etiã ſibi ſãguinis miſsionẽ et purgationẽ moliuntur.

ſunt hæc verè maxima. Quæ quam ſint mortalibus neceſſaria vel hinc cognoſces, quòd neq; beſtias illis carere natura tulerit. Hippopotamus certè, vt Plinius refert, à fluminibus quotannis primo verè emergens, venam ſibi crure acutarum arundinum ictu ſecat, atque cũ ſatis ſanguis effluxit, vlcus obturat luto. Iam verò expurgationem mille modis ſibi molitur beſtiæ. Cornix roſtro ſibi infundit clyſterem ex aqua marina. Canes etiam parant ſibi vomitum. Cum enim morborũ plerique ex ſucci aut multi aut praui redundantia fiant, meritò iis quæ euacuant auxiliis tribuendæ ſunt primæ. At vero ad ea quæ euacuant redundantiæ notitia, videtur eſſe neceſſaria, cui proinde primũ huiꝰ libri caput certũ eſt dare.

Caput primum. De multitudine.

QVod multis ante ſeculis Galenus dixit, hoc idem licet nobis dicere de multitudine, nempe eius nomine nihil eſſe me dicis tam vſitatum, neque tam ignotum. Nã duplicem eſſe plenitudinem, alterã ad facultatem alteram ad vaſa, omnes dicunt, horum quoque ſymptomata eſſe laſſitudines. Nam cum triplex laſſitudo ſit, vt mox explicuim⁹, alia vlceroſa alia phlegmonodes, alia cum tẽtione. Vlceroſa uullius plenitudinis, aut multitudinis (nihil enim intereſt) eſt ſymptoma. Sed corruptelæ, ea vero quæ eſt cum tentione eſt ſignum proprium multitudinis ad vaſa, ſi addas modo non fiat tenſio ex exercitatione. Multitudo ad vires ſignificatur ſenſu incumbentis oneris. Hæc itaque omnes dicũt ſed neque hæc ipſa explicant, ac multò min⁹ multitudinem ad vires. Nos igitur quandoquidem in ſuperiori libro laſſitudinum ſpecies & cauſas diffusè diximus, age, quam multitudinem ad vires dicamus, interpretemur.

Plenitudo duplex ad vires & vaſa.

Nam aut tantam molem ſubeſſe dicimus, vt eã non poſsit facultas retinere, aut vt non poſſit illa frui, apponendo & cõmutando. Rurſum illud continere, quod dicimus, aut eſt facultatis retinẽtis naturalis, aut alterius continentis, ſiue cõtentricis (ita vocãt) qualẽ ſtoici inducebant. Sed hanc ſtoicorum vim Gal. multis argumentis conuicit libello de multitudine, & à nobis ipſis multo ante monſtratum eſt, corpus humanũ triplici facultate gubernari, aſſali vitali & naturali, tñ contentrix illa nulla harum foret. Si ad retinentẽ aut aliquam aliam facultatum naturalium referri multitudinem dicis: vide ad hanc multitudinem non eſſe opus ſenſu grauitatis, nã ſenſus ille deprauata æctio eſt facultatis animalis.

Multitudo ad vires quid ſit dubiũ

Quod ſi verò ad facultatem animalem dixeris multitudinem, quippe cui multi ſucci onerisunt, videtur fieri non poſſe, vt inæqualitate pulſus multitudo hæc cognoſceretur, eſt enim pulſus actio vitalis, haud quaquam animalis. Præterea videtur ad ſingulas facultates poſſe eſſe propriam multitudinem. Nam cum poſsit facultas animalis conſtare naturali facta debiliori, videtur poſſe eſſe tanta humoris copia, vt naturalis vis ea nõ fruatur, quin vis animalis patiatur ſeſum grauitatis, atque facultatem animalem grauari ſuccorum, naturalibus potentiis moderatiſſima, copia. Tot igitur ſunt in hanc contemplatione ſcrupuli quorum diſſolutio pendet ex ea doctrina, quam Galenus docuit, vt multis aliis in locis, ita vel apertiſsimè. 16. libr. de vſu partiũ cap. 12. cõmittiſcilicet arterias venis & venas arteriis, & vtriſque neruos. Itaq; in venam inſeruntur fibræ quædam arteriarum & neruorum. Vſus huius alligaturę eſt illa conſpiratio omnium vſque adeò ab Hippocrate & Galeno celebrata, de qua nos diffusè ſatis diximus in quarto huius operis libro, cap. vltimo, huic membrorũ alligaturę noua etiam rationem addentes ex animæ ſubſtantia. Oportuit vt illic etiam diximus, oẽs facultates ſibi cõſentire & ſcõmunẽ paſsionẽ trahi ne noſtrũ vnuſquiſque duo aut plura animalia foret, vt dicitur. 2. de cauſis pulſuũ cap. 12. Ergo cũ hæc ita ſe habeant, & ſingulis noſtri corporis membris facultates naturales quatuor

Explicatur quid ſit multitudo ad vires.

UNIVERSIDAD CENTRAL

Digitized by Google

tuor insitę sint, sitvt quēadmodū ventriculus satietatem sæpe habet, ex ciborum redundantia, cū scilicet, non indiget tantis, ita membrorum nutritionis vnumquodq; , cum plura habet, quam potest cōficere, satietatem patitur. Cōstat verò fieri hāc ex redundātia humorū ad facultates naturales. Nam ita significatum est à Galeno vt multis aliis in locis, ita primo de differen. feb. capite tertio his verbis, quem admodum ergo per alteram multitudinem, quæ est ad facultatem citò ad corruptionem veniunt succi, quia neque vincuntur neque coquuntur benè, vt potè facultate quæ ipsos elaborat debiliori. Hæc Galeni verba haud obscurè significant multitudinem illam dici ad vim quæ cōmutat. Sed quod plus est quā pro potentia nutriendi, statim fit alienum pōdus. Trahunturque aliæ duæ potentiæ ad cō sensum. Animalis sentit pondus cum tristitia quod in ventriculo apertè sentimus, cū paulo plus est ingestum, & in venis perinde fieri intelligimus. Facultas etiam vitalis, quæ est in arteriis, veluti consprians cum naturali, motus quosdam edit vehementiores, alios debiliores, veluti pondus quoddam alienū contendens excutere. Hinc fit, vt quāquam incipere possit ea multitudo, quę ad vires refertur citra corruptelam aliquam, tamen vt non possit sine ea perseuerare, quod dicit Galenus secundo aphoris. 17. quoniam scilicet, cum iam partes sentientes incipiunt grauari, naturalis ipsa facultas, non potest tantam humorum copiam incorruptè dispensare. Diximus itaque ad quam facultatem dicatur multitudo. Modo de materia ex qua multitudo fit, oportet disputemus. Multitudo grauans facultatem non solū ex humorib⁹ fit, sed est etiam quædam multitudo carnis & pinguedinis proportione illi respondens. Multi enim tam sunt obesi, vt partibus sentientibus partes carneæ & pingues oneri sint. Verum modò de humorum multitudine disputamus.

Fuchsii de plenitudine sententia reprobatur.

Leonhartus Fuchsius vir in Galeno multum versatus censet nullam plenitudinem, quæ proprie plenitudo vocanda sit, fieri nisi ex oībus humoribus æquè redundantibus, aut iuxta proportionem: quotiescunque autē vnus redundet cacochymiā esse in corpore. Verūtamen deceptus est apertè, siue velis, Galeni verba ppendere, siue ratione agere. Nam secūdo de compositione pharmacorū secundum locos cap. tertio, ita scripsit, differēs de plenitudine.

γίνεται δὲ αὕτη τῶν τεττάρων χυμῶν ἀναλογον ἀξυσάντων, ἢ τοῦ αἵματος μόνου, ὡσὁπανγέτις τῶν ἄλλων ἀυξηθέν χύμων, οἷον περ ἐσιφλέγμα καὶ ξανθὴ χολὴ καὶ μέλαινα, τὴν τοιαύτην αὔξησιν οὔτε πλήθος, οὔτε πλησώραν, οὔτε ἁπλῶς πλήθος ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ὀνομαζουσι πλήθος φλέγματος, ἢ χολῆς ξανθῆς ἢ μελαίνης ὕσπερ χειν ἐν τῷ σώματι φάσκοντες. Id est, fit aūt plethora, quatuor humorib⁹ iuxta ꝓportionem redundantibus, vel solo sanguine, vt quando aliquis aliorum humorum (sunt vero ii, pituita, flaua bilis, aut atra) redundat. Hanc redundantiam, neque multitudinem, neque plethoram simpliciter nominat, sed cum addito multitudinem pituitę aut bilis flauæ, aut atræ, in corpore esse dicēres. Præterea 13. Metho. capite quarto. Ita inuenies scriptum. Deinde considerandum, num corpus totum aut sanguine, aut humoribus omnibus æqualiter abunder πλησώραν vocant. Secundum hunc locum adduxi, ne quemquam deciperet eorum, qui Græcum codicem non cōsulunt. Est enim non ex Galeno, sed ex nimia linacri diligentia, qui sentit, vt nos, & suam sententiam inseruit versioni. Est enim scriptum Græcè pro tota illa dictione συμπᾶντο σῶμα πλησωρικῶς διακεῖται. Cęterum prior locus continet Galeni mentem apertissimè. Ridiculum enim quod Leonhartus respondet, dictum esse illic vel solius sanguinis, nomine sanguinis pro omnibus humoribus vsurpato. Monuit. n. (inquit) nos Gale. hui⁹ acceptionis, libello de multitudine capi. 14. his verbis. His prędefiniris poterit tandem tumor venarum signum esse sanguineæ multitudinis nunc appellatæ propter eminentiam non enim potest tam exquisitus aliquando sanguis, in venis contineri vt nihil in eo neque bilis neque pituitæ, neque sero similis feratur ichoris. Proinde ego supra, siue humores dixissem, siue sanguinem redundare, censebam perinde audiendum. Ex hoc loco dicit Leonhartus suam sententiam, & responsum subtile. Addit insuper alium locum ex. 13. Methodi capite sexto. Vbi ita scriptū est. Vbi enim æquabiliter interse succi sūt aucti, id & πλῆθος & πλησώραν vocāt, vbi vero vel flaua bili, vel nigra, vel pituita vel sero sis humoribus refertum corpus iam fuerit, eam affectionem cacochymiam nō plethorā nominant. Hæc Galeni verba apprehendens ita partitur redundantiam humorum distribuit. Aut redūdāt (inquit) humores oēs simul, aut illorum aliquis, si primum multitudo est, atque hæc aut ad vires aut ad uasa, si secūdū, est cacochymia, non multitudo. Primo audiat ex nobis quam inepte Galeni verba fuerit interpretatus deinde nos iisquæ ille obiicit respōdeo.

Quæ pro se adducat Fuchsius.

Inepte verba Gale. Fuchsius interpretatur.

Digitized by Google

Ineptè verba ga le. fuchſ. interpr. tur.

debimus. Si in illo loco ſecundi de compoſiti. pharmac. Secundum loca, ſanguis de omnibus humoribus diceretur, an non in nugatione deprehenderetur Galenus? eſſet ſane perinde ac ſi dicerer. Fit plethora in redundantia quatuor humorum, aut in redundantia quatuor humorum. Quod ſi ex vbertate orationis vſus fuiſſet repetitione, quorſum addidiſſet, ſolius? nam illa dictio, vel ſanguinis ſolius, aperte indicat dici ſanguinem non de omnibus, ſed de vnico humore. Prætereà ex verbis quæ prioribus his verbis ex aduerſo reſpondent, citra dubium colligitur, ſanguinis ſolius redundantiam in multitudine contineri. Inquit, enim Galen. vt quando aliquis aliorum humorum redundat, ſunt autem ii pituita, flaua bilis, aut atra, non redundantiam ſimpliciter, ſed cum addito nominant. Igitur redundantiam ſanguinis ſolius ſub nomine multitudinis intelligit. Quare & tua diuidendi ratio eſt imperfecta ac manca. Rogo enim quando humorum proportio variatur redundante ſolo ſanguine, quis hic ſit affectus? Nam teneris dicere eſſe cacochymiam, aut nequaquam fieri poſſe, vt ſolus ſanguis redundet. Dicis hoc ſecundum, ſed nullam rationem profers. Tenebaris dicere, cur ſolus ſanguis nõ poſsit redundare, cum poſsit pituita ſola & bilis flaua, & atra. Nam ego tam longe abeſſe hoc a Galeni mente video, vt dicat ille. 17. ca. li. de plenitudine, ſolum ſanguinem recipere poſſe maximam eminentiam in plethoricis affectionibus, nullum aliorum humorum poſſe. At inquis, prius dixerat ipſemet Galen. nullum in venis ſanguinem poſſe eſſe ſolum, & impermixtum. Concedo, ità dixerat. Sed vt hæc minus te conturbent, cõſidera, quantum interſit, ſanguinem eſſe ſolum in venis, aut ſanguinem redundare ſolum. Quod ſi non intelligis, finge eſſe in vaſe quopiam, ſi lubet libram aquæ, atque huic libram aliam vini immixtam. Non poteſt fieri, quantum intelligo, vt in dicto vaſe vinum ſit ſolum, erit enim, quãtumuis addas ſupra priorem menſuram, plus minusve, dilutum. Tamen fieri poteſt vt ſolum redunder, ſi vini menſuræ addas multo plus & aquæ nihil. Igitur neque in venis opus eſt ſolum eſſe ſanguinem, vt ſolus redunder, nã neque aliorũ humorum quiſquam ſolus eſſe poteſt, in venis, quos tamen ſolos redundare tu ipſe concedis, vocasque redundantiam, cacochymiam. Quomodo ergo Galenus decimo tertio Metho. (nondum enim ſatis reſpondimus) finiens plethoram & cacochymiam, dixit, redundantiam æqualem omnium humorum, redundantiæ ſolius ſanguinis non facta mentione? an quoniam hãc plethoram eſſe, etſi non diceretur, ex additis intelligebatur manifeſtè? addit enim vbi vero vel pituita, vel bili flaua, vel atra, vel ſeroſis humoribus refertum corpus iam fuerit, cacochymiam eum habitum non plethoram vocant. Cum enim cacochymia trium humorum redundantia cõſtaret, quarti redundantiam apertum erat plenitudine cõtineri. Sed quid ego tam multa refero, cum Galenus ipſe libello de plenitudine ruborem, non plenitudinis ſimpliciter ſignum eſſe dicat, ſed ſanguineæ plenitudinis? quæ queſo eſt hæc ſanguinea plenitudo, à plenitudine ſimpliciter diuerſa? niſi ex redundantia ſanguinis ſolius. Sed videtur difficile, quòd Galenus illo in loco non ſolum ſanguineæ multitudinis meminit, ſed & pituitoſæ & bilioſæ & Melancholicæ. Quare neque redundantia ſolius pituitæ aut bilis flauæ aut melancholiæ cacochymia videtur eſſe ſed multitudo nedum ſanguinis. Sed hæc ipſa argumentatio à nobis integram harum affectionum interpretationem requirit ex Galeni ſententia Leonharto iam tandem iuſſo faceſſere, quoniam in ea diuiſione, qua diſpoſitiones plethoricas aggreſſus eſt diſtinguere, omiſit, plura quam dixit. Aut enim inquit redundant omnes humores iuxta proportionem, qui affectus plethora eſt, aut illorum aliquis, qui affectus eſt cacochymia. Quaſi vero non ſint multæ plethoræ in quibus periit hæc humorum æquabilitas. Quoti eſcunque eſt ſenſus grauitatis aut tenſionis eſt multitudo, nam hæc ſigna diximus eſſe propria. Poteſt verò fieri hic ſenſus auctis omnibus humoribus ſimul, atque hęc eſt plethora abſolute ac citra additum; aut redundante ſolo ſanguine, quæ & ipſa ſyncera plethora eſt, & dicitur plethora ſanguinea tamẽ eſt ſyncera quia nihil habet vitii, ſed ſanguinis ſolam multitudinem. Nullus aliorũ humorum redundare poteſt in venis ſolus vſque ad ſenſum grauitatis aut diſtentionis. Affectus enim in quibus ſoli redundant cacochymiæ ſunt, vt morbus regius, leucophlegmatia & ſimiles in quibus nullus grauitatis ſenſus eſt, neque tentionis. Tamen poteſt redundare quicunque illorum plus aliis ſupra proportionem vſque ad grauitatem, aut tentionem. Atq; ita fiunt multitudines, quæ nõ ſunt exquiſitæ, ſed dicũtur cũ addito

Ratio diuidendi fuchſii ſpecta.

quæ fuchſius adducit ſoluũtur.

Oritur ex Galeni difficultas.

Reddũtur veri tas plenè enarratur.

addito, plethora pituitosa, biliosa aut melancholica, suntque affectus compositi, quia habent permistum non nihil cacochymiæ.

Vt si quis intelligat redundare omnes humores in venis vsque ad grauitatem aut tentionem, tamen pituitam plus cæteris, ita vt ipsa sola corrumpat proportionem. Plenitudo hæc est, adsunt enim grauitas & tensio, sed pituitosa quia pituitosus redundat sanguis. Sed quoniam multitudinis species nũquam erunt conspicuæ, nisi species cacochymiæ intelligantur, rursus hinc exordiamur diuisionem. Sanguini, vt nomen hoc de humoribus dicitur, potest accidere multitudo, aut vitium, quod alii dicunt, potest redundare quantitate aut qualitate. Multitudinem hic dicimus, non quantulumcunquè incrementum, sed quod grauitatem facit, aut tensionem, ad quos vsque terminos potest sanguis crescere, aut omnibus humoribus crescentibus aut vno. Atquè rursus omnibus crescentibus, aut iuxta proportionem, aut aliquo illorum plus reliquis crescente, ac supra proportionem. Prima est plethora, secunda est plethora sanguinea aut pituitosa aut biliosa aut melancholica, ꝑ vt hic aut ille humor superat proportionem. Intellige (neque enim hoc quidquam impedit fieri) si duo humores proportione excesserint, ab ambobus recipere appellationem, vt si dicas plethoram biliosam & pituitosam. Solus nullus humor potest redundare vsque ad grauitatem, præter sanguinem, qui cum redundat, est multitudo sanguinea. Vnde iam collegimus, sanguineæ multitudinis duo modos, cum solus sanguis redundat, vel solus superat proportionem. His igitur modis accidit humoribus multitudo. Vitiari etiam potest multis modis sanguis, aut comparata aliqua mala qualitate, aut intemperatus aut putris. Atqui intemperie affici potest tot modis quot intemperierum sunt species. Fieri enim potest calidior, frigidior, humidior aut siccior, vel horum duo simul accipiens. Permistionum etiam tot erunt modi, quot humores quorum permistione vitiari potest. Potest enim fieri pituitosus, biliosus, melancholicus aut sero plenus. Hæ sunt species cacochymiæ que tunc temporis exquisitæ sunt, cum aliquis vitiosorum humorum redundat solus, quo tempore nullus grauitatis aut tentionis est sensus vt in ictero, elephante leucophlegmatia. Nihil tamen prohibet cacochymias cum plethoricis dispositionibus copulari. Vt si quis ictero laboret simulque per corpus vniuersum sensum patiatur grauitatis. Singuli etiam horum affectuum siue multitudines sunt siue vitia, quod perinde est ac si dicas, siue multitudines sunt siue cacochymiæ, possunt esse aut in toto aut in parte, Plenitudinum ac cacochymiarum totius corporis exempla iam diximus, sed earum quæ in parte sunt, exempla sunt tumores præter naturam, & intemperies particulares, quibꝰ fieri solet vt in vno aliquo mẽbro multum alicuius excrementi colligatur. Tot sunt redundantiæ species, quas vt facilius intelligantur & retineantur memoria, hoc schema continebit.

Quibus modis cõtingat multitudo.

cacochymia quibus modis fiat.

Multitudo & cacochymia aut in toto sunt aut ī parte.

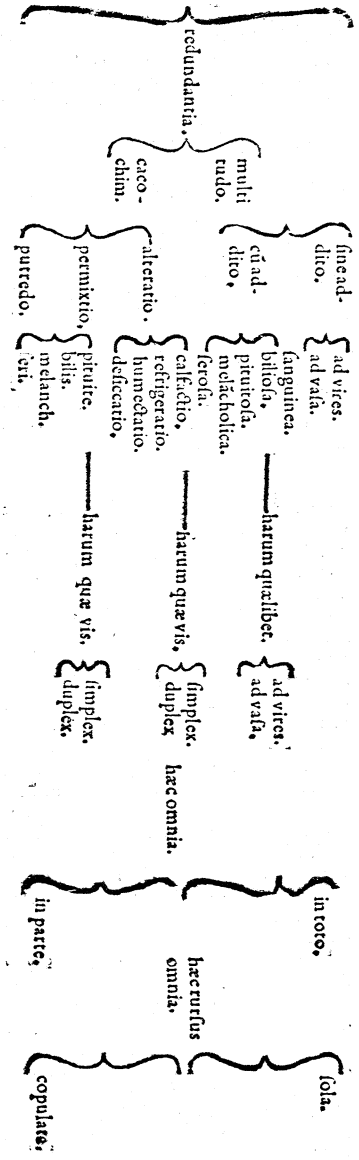

Quibus diffinitis non fuerit inutile, antequã hoc caput concludamus, illud etiam diffinire sint ne hæ redundantiæ species morbi, an affectiones secundum naturam. Nam morbos esse, videtur Galenus significare haud obscurè. 4. de tuenda valetudine, ita scribens in ipso libri principio. Quæ igitur ex immodica exercitatione, lassitudo fit, salubre est symptoma, quæ vero sine hac morbosum. Igitur si lassitudines spõte factæ symptomata sũt morbosa, sunt verò symptomata multitudinum multitudines ipsæ proculdubio morbi sint. Nõ enim aliud eo loco significat salubre symptoma, quàm quod cum sanitate consistit, & morbosum, quod est ex morbo. Adde curari ab eodem Galeno vt paulo ante tetigimus, lassitudinem phlegmonodem maioribus auxiliis, sanguinis, inquàm, missione vsque ad deliquium animi & pluries reperita: nec solum hanc, sed omnes etiam lassitudinum species sanguinis missione curari, dempta vlcerosa: quod tamen non fierer, si possent per sanitatem consistere. Sed contrà est, quod si ita esset, nequaquàm Hippocrates in Aphorismis dixisset: Lassitudines sponte factæ morbos præ ũtiant, sed morborũ symptomata sunt. Neque Galenus earum curationem in libris de tuenda valetudine scripsisset, spectaret enim profectò ad curandi methodum. Tamen res quantum ex autore licet colligere, & euidentia ipsa declarat habet in hunc modum. Redundantiæ perse dispositiones neutræ sũt neque enim omnino sunt dispositiones secundum naturam, neque morbi, lædunt enim operationes aliquatenus, aut pungentes aut grauantes aut tendentes, tamen non vsque adeo vt auocent à rebus agendis & consueta impediant munia. Sunt verò causæ promptissimę morbum generantes, nisi præscindãtur, manentque cum ipso morbo, atque ita patiuntur lassitudines ægrotantes multi, tamen lassitudines ipse, symptomata sunt dispositionum neutrarum, quæ nonnunquam morbi fiunt. Id quod intelliges ex Galen. qui capite quarto de sanguinis missione de vtraque plenitudine, ea, inquàm, quæ est ad vires & ea quæ ad vasa differens inquit, siue in ægrotante hoïe siue in bene valente sit, nã vt (inquit) qui onus gestat graue, non statim concidit vt grauatur & defatigatur, ita q̃ multitudine laborat, hac ratione solam grauitatem aut tensionem patitur, deinde durans multitudo maioris mali fit causa. Iam verò vlcerosam lassitudinem,

Cõtr alia agitatur.

Cõtr. decisio.

quarto de tuenda valetudine monstratur posse accidere homini vel optimè sano ex leui errore, antequàm omnino consueta munia impediatur. Quòd si à Gale. morbosa symptomata, dictæ sunt lassitudines, ꝓinde puto dictum, quòd sint morborum nuntię, nõ quod ipsæ ex morbo fiant, ac non potius ex neutris dispositionibus. Explicui quãtum potui exactè, quæ de multitudine ac lassitudinib⁹, à medicis, non satis explicita circumferũtur. Quare de his hactenus.

Caput secundum. De scopis mittẽdi sanginem.

Quando mittẽdus sanguis.

Missis his quæ de sanguinis missionis, auxilii, eorum quibus medici vtuntur, verè maximi, specie quærenda forent, illud vnũ in hac quæstione proponendũ duxi quando mittendus sit sanguis & quando secus, hæc enim fuerit vtilissima quæstio. Quoniam auxiliorum vis vtendi occasioni præcipue inest. Plærisque viderur responsum facile. Quando adest aut aderit magnus morbus ætas florens & constans virtus, vtendum est sanguinis missione. Nam Hippocrates quarto, de ratione victus in morbis acutis, decimo nono in acutis passionibus, inquit, sanguinẽ mittes, si vehemens videatur morbus, floreritque ægrotantibus ætas, & illis adfuerit robur. Quæ sententia vt habet Galen. in commentario verè digna est Hippocrate autore, quippe quæ omnes mittendi sanguinis scopos breuissima dictione comprehendat. Alii respondent cũ Gale. libello de sanguinis missione: mittendum esse sanguinem cum vitium adest robur & morbus magnus præter puerituam. Quoniam pueri ex sese habẽt vnde euacuentur, & eorum substantia, quippe quæ humida est & calida citissimè exoluitur. Itaque hac dictione duo tantum iam superfunt scopi mittendi sanguinem, Robur virtutis & magnus morbus. Hactenus respondent omnes. Meminisse hoc in loco oportet eorum, quę primo huius operis libro monstrata sunt de ætatibus, eas scilicet non debere à medicis annorum numero diffiniri, sed temperamentis & naturis. Vnde fit conspicuum non illum arcendum esse ab hoc auxilio, qui quatuordecimum annum nondũ attigit, sed eum qui ex sese, tantã habet expirationem, vt missione sanguinis nõ indigeat: neque illum qui sexagesimo anno iam sit, sed eum qui tanta iam sit imbecillitate vt sanguinis missionem, citra periculum non sustineat, quocunque ætatis anno alterutrum fiat.

Qualis d beat esse medicis ętatũ consideratio

Nam quemadmodum monstrauimus, non possunt ætates certis annorum numeris finiri. Sed etsi perpetuò continerentur eisdem annis ætates (quod tamen periodorum varietas non fert) erraret tamen, qui aut quatuor decimum annum perpetuò expectaret aut ad quadragesimum quintum quinquagesimumve semper desisteret à mittendo sanguinem. Nam qui ita docet, pueritia, quæ quatuordecimo anno finitur, prohibet mitti sanguinem, haudquaquam perpetuum & in vio labile effert præceptum, sed vnicam indicationem declarat, non leuem illam quidem, sed tamen cui possis contrarias obiicere potenti ores. Dicimus enim non minus, expectandũ esse mediocrem aëris temperiem, tamen non proinde in æstate perpetuò abstinemus. Est sanè maximum illud præceptum in curandi ratione, cum contrariæ concurrunt indicationes, operari pro ratione potentioris, imporentiori etiam aliquid tribuendo. Interest inter virtutis robur, & magnitudinem morbi, & ætatem florentem, quod virtutis robur & morbus, sunt scopi necessarii (nam nisi sit morbus qui exposcat, stultum fuerit mittere sanguinem, nisi sit virtus quæ ferat, fuerit pernicio sum & stultum) tamen ætas florens est indicatio omnium earum, quę perpetuę non sunt, (ita appello eas quibus possis obiicere contrarias) potentissima, nondũ tamen perpetua ac necessaria. Quod ad ætatem pertinet ita habet. Robur virtutis in tribus facultatibus quibus corpus gubernatur, animali scilicet, vitali, ac naturali consistit. Harum constantiam ex firmitudine suarum actionum cognoscimus. Merito tamen robur vitalis, quod pulsus indicat, maioris facimus. Cæterum animaduertendum est non posse ad missionem sanguinis, certum quoddam robur præfiniri. Sed experimento & prudentia debere medicum illud cognoscere. Experimẽtom tyrõ, dues suorũ præceptorũ praxim obseruant, multorũ arterias attrectando, & euacuationũ quantitatẽ in memoria reponẽdo. Nã propriũ experimentum expectare citra præceptores non vacat periculo, maximè nisi medic⁹ valde prudẽs naturã sit, ac doct⁹: prudẽtia cõferẽdo euacuationẽ cũ virtute, ac ꝓterea ꝓuidẽdo q̃ ab euacuatiõe cõrigẽt ęgrotãti. Oportet, n. adesse robur, nõ ꝙ euacuationẽ hanc solum quã paramus modo possit sustinere, sed ꝙ, quę postea ꝓbabile est ęgrotãti su-

Ætas florẽs in missione sanguinis nõ est scopus simpliciter necessarius.

Robur virtutis et morbi magnitudo necessarii scopi.

Robur virtutis quomodo debeatcõsiderari.

Digitized by Google

ſuperuẽtura. Nã fieri poteſt vt adſint duo ægrotantes, cum virtutis æquali robore, & ambo, morbis, miſſionem ſanguinis ex poſcentibus, affecti: tamen vt alteri meritò mittatur & alterius robur non ſuſtineat, æquale tamẽ, ſi, ſcilicet ſperas, illũ ſtatim ac miſſus ſanguis fuerit, reficiendum, hũc verò longo deinde laboraturum morbo, aut vigilia etiam aut dolore: aut forevt non poſsit expurgationem deuitare, cui tamen ſuſtinendæ ſi miſſus modo ſanguis ſit, non ſufficiet. hæc niſi medicus acutè præuiderit & diligenter conſideraverit, nõ mirum ſi ægrotantium propoſitorũ in hypotheſi, alterum ſciſſione venę ſanet, alterum in mortem præcipitem det. Igitur adeſſe oportet robur, quod ferat, non ſanguinis miſsionẽ modò, ſed quę poſtea videntur conſequuturа. Nam ſi in inſtitutione victus hæc confiderantur omnia, cur negligantur in vſu auxiliorum? morbum magnum non oportet adeſſe, ſed & qui timetur, poteſt permouere medicum ad mittendum ſanguinem, quandoquidem eſt auxilium, non curationis tantum, ſed & præcautionis. Magnus verò morbꝰ eſt, aut qui propria eſſentia eſt magnꝰ, aut cacoethia, ſiue malignitate, aut partis principatu.

Quomodo conſideraride beat morbus magnus.

Non enim curo quorundam de nominibus perpetuò contendentium ineptas argutias, qui malè Galenum dixiſſe aſſerunt, triplici ratione morbum fieri magnum, nam neque morem neque partis principatum rationes eſſe magnitudinis, cum mos à magnitudine differat, & poſsit princeps pars laborare morbo aut magno aut paruo. Sed hi garriunt minus intelligentes autoris mentem, qui morbum eſſe magnum dicit, primo modo in eſſentia propria, quaſi alii duo modi non ſunt magnitudinis in eſſentia, ſed ex loco & more, quæ tamen proinde magnitudinis ſpecies dicuntur, quod par morbus & in præſtantiori parte, aut deterioris morismaiorem exigit medẽ tiscuram, quod in preſenti diſputatione fit luce clarius. Nam conſtat duci medicum ſæpe ad mittendum ſanguinem aut expurgandum prauo morbi more, quod, ſi bonũ morẽ cõſpiceret nec cogitaret quidẽ. Conſiſtente inflãmatione in principe parte ſanguinẽ ſtatim mittimus. Tũ in aliarũ partiũ inflãmationibꝰ, niſi perſe ſint magnę, aut totum corpus ſit plenũ ſine miſsione ſanguinis tranſigimus. Præcipit Hipocrates vlcerato capite expurgare ſtatim ſed tamen non id ſtatim aliis partibus vlceratis, Merito ergo tres hos modos magnitudinis Ga. dicit, Si magnꝰ morbꝰ mittendi ſanguinis ſcopus eſt, alioquin non ignarus magnitudinem & morem differre. Qui. 3. de criſibus. ca. 4. dixerat eſſe hæc quatuor inuicem diſtincta, magnitudinem morem & motum & ſpeciem. Eſt ſcilicet ea magnitudo quam. 3. de criſibus ſeparat à more quam. 3. methodi dicit in propria ſubſtantia. Sed nihil mirum ſi quæ non intelligunt damnent, atque hęc ipſa alios putantes ignorare, ſuas ſententias veluti noua dogmata celebrent. Sed quoniam monſtratum eſt duos eſſe neceſſarios ſcopos, morbi magnitudinem & robur virtutis, lubet mihi in præſentia interrogare, nunquid eodem modo ſunt ſcopi magnus morbus & robur virtutis? nam ſcopus quantum intelligo illud eſt, à quo ſumitur curationis indicatio. Indicatio verò. 2. lib. meth. c. 7. eſt ipſa ſequentis ſeu eorum quæ agenda ſunt inſinuatio. At illud quod eſt ſecundum naturam, cuiuſmodi maximè eſt robur virtutis, ſeruari poſtulat, ergo robur virtutis non expoſcit ſanguinis miſsionem, quæ ſi quod aliud auxiliũ virtutem ſubuertit. Dices robur virtutis non expoſcere ſed permittere. Ergo magnitudo morbi eſt expoſcens ſcopus, & hac ratiõe differunt duo hi, quod robur tantum permittit magnitudo morbi, non hoc ſolum, ſed expoſcit etiam. Sed contra eſt quod dicente Gale. 9. meth. cap. 14. & 15. omnis indicatio curatiõis ſumitur, aut à morbo autà virtute aut à rebus non naturalibus. Hæ tres indicatiões, Primum ad duas tantum rediguntur, morbi ſcilicet & virtutis. Quia res non naturales nũc ſe habent ex parte morbi, nunc ex parte virtutis: hæ duæ rurſus ad vnicam nempe, contrarii rationẽ. Quoniã curatio, perficitur ex morbo qui eſt ad ſanitatem quæ fuit. Medicꝰ enim curat ægrotantẽ de morbo præſenti ad ſanitatem priſtinam transferre: id quod per contraria morbo fit. Omnes itaque indicationes vno capite colligũtur contrarii, & robur tantum præſinit, cõtrarii quod adhiberur magnitudinẽ. Sũma itaq; in curatione indicatio eſt cõtrarii. Et ſcopo expoſcẽti cũ auxilio qđ experitur, đbet eſſe ratio cõtrarii. Sed magno morbo nõ eſt cõtraria ſanguinis miſsio, magis quam expurgatio, nam ſanguinis miſsio eſt auxilii ſpecies, magnitudo morbi eſt quantitas, aut intenſio. Quantitati aut intenſioni, quantitas opponitur aut remiſsio, nõ ſpecies. Ergo magnus morbus perſe non expoſcit ſanguinis miſsionem, ſed tãtum magnum auxilium, non hoc aut illud. Dices fortaſſe, Sanguinis miſsio eſt magnum auxilium. Fateor, & expurgatio eſt magnum auxilium. Ergo hac ratione non eſt quod ex

Virtus robur & morbi magnitudo nõ eodem modo ſũt ſcopi mittendi ſanguis.

Obiectio

purgatio indicetur ab affectu aut affectib⁹ corporis(id quod inter omnes medicos conuenit & docet Cale.ad id parato libello,cui titulus est quos & quando & quibus medicamentis purgare oportet,affect⁹ distinguens non cõtentus magnitudine)& sanguinis missio à magnitudine.Ex magnitudine enim sola illa capitur indicatio, quam Hippocrates iis verbis docuit,extremis morbis extrema remedia, ita magnis magna,ergo sanguinis missio perse indicatur à qualitate aut ab specie affectus ex accidenti à magnitudine,quia magnũ auxilium est.Hoc etiam licet colligere ex Galen. libro de sang.miss.cap.6.vbi ita habet. De secanda vena consilium inito,præ oculis habẽs primos hosce scopos,nempe plenitudinis tũ quantitatem,tum qualitatem,& virium robur.Itaque scopus perse, & qui per se indicat affectus est,nempe plenitudo aut plenitudinis qualitas,non magnitudo. Rursus.9. lib. meth.capit.5.ita inquit,hi quidem sunt scopi prohibentes sanguinis missionem exposcentes simul cum affectu, qui ea primum indiget, habitus durus & densus. Ex his verbis facilè intelligat quiuis, si affectus gratia, primum sanguinis missio requirebatur, affectum esse scopum, non magnitudinem. Igitur est nostra sententia, non proinde sanguinis missionem necessariam esse,quod magnitudo morbi cum virtutis robore iuncta sit sed quod corpus laborat aliquo eorum affectuum,qui per se indicant sanguinis missionem: quales autem affectus hi sint,procedẽs sermo declarabit. Sed roget interim nos aliquis:quid ergo? nunquid damnandus est Gale.qui citatis locis magnitudinem morbi & roburvirtutis scopos esse dicit, Minime quin potius ex eodem autore est interpretandum, non indicari sanguinis missionem à magnitudine morbi perse,sed ex accidẽti,quia nunquã cum robore virtutis magnitudo morbi coniungitur, quin adsit affectus aliquis perse exposcens sanguinis missionem. Nam idem Gale.libello de sanguinis missione.cap.8.neque enim,inquit,vbi multitudo succorum crudorum congesta est tanta vt mitti sanguinem, iuberet,ratio redarguitur. Nam istis virium robur non adest.His verbis constat hoc argumentum contineri(Respõdit enim tacitę objectioni)vbi adest magnus morbus cum multa succorum crudorum copia,nõ est sanguis mittend⁹,etiã si multitudo satis magna sit ad euacuationem,& robur virtutis adsit & ætas florens,ergo non sunt hi scopi.Respondet,ratio non redarguitur quia nõ potest cũ crudi succi copia adesse robur viriũ. Tunc ergo producens ego vlterius argumẽtum, ex impossibili Hypothesi argumẽtor.Nũ si adesset morbus magnus ex cruditatibus cũ virtutis robore sanguis mitteretur?constat qdnequaquam Ergo ex accidenti fit,vt cũ magnitudine morbi & robore virium semper mittatur, nam id quod est per se non perit,propter rei alterius consortionem.Igitur ex verbis ipsius Gale, magnitudo ex accidenti indicat missionẽ sanguinis. Quæres quid ergo est à quo perse indicatur affectus is cui missio sanguinis contraria est?vt cum propter plenitudinem mittitur,ipsa plenitudo dices. Cur ergo missis indicationibus perse, Hippocrates & Galen.ad indicationes ex accidenti confugerunt? quia quanquàm magnitudo morbi cũ robore virtutis,ex accidenti indicat,tamen indicat perpetuò. Nunquàm enim mittimus sanguinem quin hæc adsint,nec aliquando adsunt quin debeat mitti. Et quod ad artem medicam attinet,quod perpetuò indicat, perinde est ac si pse indicaret. Quid.n.aliud exoptet medic⁹, quàm scire breuicula methodo,quando mittendus sit sanguis & quando secus? hos quidem propriùs dixeris scopos,quàm indicationes. Est enim scopus,quò debent oculi intendi, ne quid peccetur, qui tamen potest ex accidenti indicare. Ipsos vero affectus, qui per se hoc auxilium exposcunt, non erat tam facile comprehendere, quia simplex affectus non est,sed à multis specie diuersis expetitur sanguinis missio, nam & qui pleni sunt euacuantur hoc auxilio,& qui icti, & qui vulnerati,& qui inflammatione laborant, aut fluxione alia,&(vt multi probati medici opinantur,à quorum opinione ego non recedo) qui ardentissimis febribus etiam biliosis sunt affecti. Sed argumentetur aliquis contra nos. Tu differis de indicationibus perse, indicat pse quod est contrarium,sanguinis missio vni cum est & simplex auxilium & specie vnum, & vni vnum est contrarium non plura, ergo nõ potest sanguinis missio à multis specie diuersis affectibus indicari. Respondeo sanguinis missionem,non expeti vt vnum auxilium sed vt plura,nunc enim expetitur vt euacuãs & tunc semper ea vtimur propter plenitudinem, quæ aut adest aut timetur: nunc expetitur vt quod reuellat vt in ictibus,vulneri b⁹, & inflammationibus,quæ sunt citra omnem corporis plenitudinẽ. Neque solũ in his, sed in illis qbus multus sanguis de naribus fluit,sanguis mittitur è brachio,quod auxilium cõstat non expeti,vt euacuans aliôqui malè euacuatio-

Species affectus p se indicat sanguinis missionẽ magnitudo morbi magnũ auxiliũ.

Sanguinis missio à magnitudine morbi nõ indicatur per se sed ex accidẽti.

Magnitudo morbi cũ robore virtutis perpetuo indicant sanguinis missionẽ

Sanguinis missio multiplex auxilium.

Digitized by Google

tionem euacuatione curemus, contraquè ac Hipp. qui ſic ſcriptum reliquit. Morbos omnes qui ex repletione fiunt curat euacuatio, & euacuatione repletio. Gale. 9. meth. cap. 11 ita habet, fit autē ſanguis naturæ inutilis, biſariam, vel cum propriam qualitatem ad vnguem non ſeruat, neque amplius nutrire, ceu prius cum vtilis eſſet, poteſt, vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tumvenas tum arterias, vel diſtendat vel findat vel obſtruat, in his quidem miſsio ſanguinis vtilis eſt ceu euacuantium auxiliorum vnū, in aliis, ceu quod humorum vehementiorē impetum ad contrariam partem retrahat, vel ad latera deriuet. Hoc ergo in loco Galen. in omni redundantia, quæ eſt in quantitate, ad vaſa vel ad vires, vacuans auxilium eſſe dixit, in reliquis affectibus reuellens. Quid de biliosa febre & ardentiſsima? ſi in illa mittendus eſt ſanguis, a quo affectu indicatur ſanguis miſſio? certe à febre ipſa, quia prodeſt non vt vacuans neque vt reuellens, ſed vt refrigerans auxilium, non enim aliud maius commodū ex ea euacuatione expectatur, quàm quòd refrigeratur habitus corporis. Ita enim inquit Galen. in commentario. 23. apho. 1. ſect. nam in ardentiſsimis febribus, ſi vſque ad animi deliquium ſanguis mittatur ſtatim totus habitus refrigeratur, & febris extinguitur.

In eandem ſententiam libello de ſanguinis miſſ. cap. 11. ſic itaque affectos ægrotos expedit vſque ad animi deliquium agere, noui enim quoſdam ipſorum ex animi deliquio neceſſario perfrigeratos. Monſtraui igitur ſanguinis miſsionem, vt & ſpecies alias auxiliorū ab affectus qui in corpore eſt ſpecie indicari ipſe ex accidenti tamē à magnitudine, fieri quæ citra ſāguinis redundātiā, ob alios affect⁹ quos omnes antiqui, vt breuiter artis traderent præcepta, nomine magni morbi præſentis & futuri cōprehenderunt. Hæc docet Gale. lib. de ſanguinis miſsione ex profeſſo, aliis in locis non tam attentè, ſed veluti qui aliud ageret. Quod proinde libuit monere, quòd Gale. 13. meth. cap. 20. diſſerens de miſsione ſanguinis in lethargo ita ſcripſit: itaq; incidenda in talibus affectib⁹ vena eſt ſtatim ab initio, ſi modo tam valens virtus ſit, vt ſine noxa miſsionem ſanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum quæ in opere de ſecanda vena retulimus, ſicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas. Hæc Gale, quem conſtat inutiliter adieciſſe ſi cuti vel crudi humoris copia. Quādoquidem lib. de ſang. miſſ. ſcripſerat, Vbi tanta crudorū ſuccorū copia colligitur, vt mitti ſanguinē ſaberet, virium robur non adeſt. Sed ſepe monuimus autoris cuiuſque mentem accipi debere ex eo loco, quo de ꝓpoſita re agit exinſtituto. Nam in aliis nihil mirum ſi quædam addantur minus attentè. Proinde nos ex lib. de ſang. miſſ. accepim⁹ quæ modo diximus. Que omnia videtur habere ſanguinis miſsio communia cum expurgatione. Nam vt illa citra plenitudinem vtimur, ita hac citra cacochymiam: vt illā propter ictum, lapſum aut inflāmationem, ita hac propter vlc⁹ magnum aut in præſtanti parte acceptū. Docet hæc Gal. 4. meth. cap. 6. his verbis, miſsio verò ſanguinis ne ab ipſis quidē empiricis, his qui ita ſe habēt neceſſario adhibetur. Ad eundem modū neque expurgatio in ſola multitudine praauorū ſuccorum conuenienter ſuſcipitur, ſed ſicut miſsio ſanguinis & propter multitudinem ſāguinis & propter morbum vehemētē ita purgatio & propter multitudinem alterius cuiuſpiam ſucci & propter vim morbi (paucis interpoſitis) indiget enim ægroti hac non modò vt quod moleſtiā infert excremētū expurget ſed eriā vt in diuerſum trahat, & euacuet. Atque ob eam rem Hippocra. tum in reliquis omnibus operibus tum in eo quod eſt de vlceribus, & morbi vehementiam ad purgationis indicationem conſiderat. His verbis ſatis patet, vt cum ſanguinis miſsione expurgationē conferat, quod tam ad illam, quam ad hanc expectetur morbi magnitudo. Robur virtutis nemo neget ad expurgationem etiam eſſe neceſſarium: quippe quod omnium auxiliorum magnitudinem præfinit. Videretur ergo eſſe iidem omnino ſcopi expurgationis & mittendi ſanguinis, ſi non affectus, qui hanc aut illam expoſcunt, ſpectarentur, ſed ſola magnitudo. Neque tamen etiam ſi perpetuò indicare ſcopos hos diximus, quoties eſt expurgā dū mittendus ſanguis eſt. Nam ad expurgationem oſtendemus paulo infra non opus eſſe tanta vi, quanta ad mittendum ſanguinem. Et eſt etiam, cum alia ratione, poſsit expurgationis occurrere neceſsitas, vt ſanguinem mittere non liceat. Vt ſi fingas, eſſe homini magnum morbum, & robur, quod modo ſanguinis miſsionem ferre poſſet, cęterū nō quod poſtea poſsit ad ſequētes alias euacuatiōes quas ꝓuidet medic⁹ ſuppeſſe. Oportet. n. robur hoc ita metiri, qē ī ꝓſens & in poſterū poſsit eſſe ſatis. Nam nō alia cauſa in vtero gērētib⁹, ceſſat miſsio ſanguinis, quā quā ad ꝓſentia robur eis ſit, q̄ ꝓtimem⁹ ne ſuꝓſit min⁹, q̄ ꝓ ſuſtinēda mſe cū fœtu. Neque quoties mittitur ſāguis eſt expurgādū. Cū ſci

ſCęterum ſanguinis miſſio cū expurgatione.

licet missione sanguinis fieri potest satis. Nã in necessitate æquali anteferri debet missio sãguinis quare tantũ robur vt missionẽ sanguinis sustinere possit cum morbi magnitudine missionem sanguinis perpetuo indicant.

Caput tertium. De modo quo fluit sanguis in venæ scissione.

Opinio dicentiũ fusionem sãguinis in venæ sectione tractione fieri.

QVod ex illato venæ vlcere tam multa sãguinis copia fluat, aut tractio, aut expulsio, aut successio eius quod vacuatur facit. Sunt quam multi qui tractione fieri his argumentis contendunt. Nisi (dicũt) sanguis traheretur versus scissuræ locũ, nihil interesset hanc aut illam venã secare, in hoc aut illo affectu, neque quidquam præter propinquitatem respiciendum. Si enim successione eius quod vacuatur exiret, cum ex propinquis vasis propinqua succedant citius, propinquitas sola considerandaforet, quare cum vena interna cubiti, sinistri lateris & dextri, in cõmunem truncum terminentur, antequàm ex caua vena ramuli mittantur, alii ad dextras alii ad sinistras costas deportantes alimentum: Quid interesset in pleuritide, quodcunque latus vexaret, secare hanc aut illã nisi aliquas haberent cõmunes fibras, dextera cũ dextris, & sinistra cum sinistris. Hæ verò fibræ non aliter possunt prodesse, quàm trahendo, nã ad hoc villi oblongi à natura comparati sunt. Igitur aut nihil interest secundum rectitudinem vacuare, aut sanguinis missio tractione fit. Adde nisi aliqua tractio esset in pte secta nõ posse ex tam longinquis partibus sanguinis motum excitari. Nam si venæ forent ferreæ aut lapideę vt cõcidere, nõ posset earũ tunicę peculdubio si tãtillũ sanguinis effũderetur ne cesse esset reliquũ succedere ad seruandũ cõtinuitatem, aut deuitandum vacuum. Ita enim fistulis æneis quotidie solemus perpetuos fontes imitari. Sed cum molles sint venæ, promptius illis est effuso sanguine, qui prope vlcusculum erat, subsidere. Hoc visus est docere celsus, qui, 2. lib. capi. 10. ita scripsit. Proximum locum primò exhaurit, ex vlterioribus autem eatenus sanguis sequitur quatenus emittitur, vbi his suppressus est, quia non trahitur ne venit quidem: itaque videtur celsus tractioni dare missionem sanguinis, cum dicat, quia non trahitur ne venit quidem. Præterea neque admittendum sanguinem veremur frictione particulæ neque ligaminibus fortioribus: neque aqua calida, nisi histractionem moliremur. Igitur vel ipsa mitten-

di sanguinis forma, qua vtimur, tractione sanguinem fundi declarat. His argumentis multi persuasi, ita cẽsent. Cærerum vt quod res habet, nos possimus monstrare, occasio ipsa poscit vt de modis quibus succus, aut excrementum aut res alia quæuis, potest in partem aliquam succedere disseramus. Id quod vt veniamus ad rem, perstringemus breuibus. Potest succus aliquis incumbere in partem quampiam, aut ab aliis in eam compulsus aut ab ea tractus. Porrò vt aliæ particulæ expellant, facit aut succi redundantia, aut malitia, aut dolor partis ad quam transmissio fit, excitans aliarum vim expellendi. Vt hæc recipiat, facit propria illius imbecillitas. Tractio fit calore, aut proprietate, aut substãtia aut substantiæ similitudine, vel successione eius quod euacuatur. Docet hæc Galenus cum demonstrationibus in opere de facultatibus naturalibus, secundo etiam de differen. feb. capite vltimo & aliis innumeris in locis repetitum est, fortiora membra, immittere ad debiliora, debiliora vero cogi admittere excrementa aliorũ. Ita fiunt febriũ accessiones, ita fiunt fluxiones, ita omne genus eorum qui decubitus & qui abscessus à medicis appellantur. Dolor quoque quanquam trahere à Galen. sæpe dicitur, vt libello de sanguinis missione cap. 7. vbi ita dicit, quippe cum dolor sanguinem ad se trahat, tamen quemadmodũ ipsemet declarat decimotertio metho. cap. 3. vbi rem attigit exactiꝰ, instigat mẽbra quę circuniacent ad immittendum, ipse nequaquàm trahens. Non enim arbitror in dolore, qui, vt supra à nobis quoque dictũ est, nihil est præter quẽdam sensum, tristem scilicet, proprietatem aliquam aut similitudinem constitues. Sed cum membrorum omnium vis suapte natura ad expellẽdum id quod ea irritat, insurgat, fit vt particulæ proximæ versus dolentem sese comprimant, succumque in illam ita emittant. Notanda hic est illorum ruditas, qui cum prædictum Gale. locũ legerint malè intelligentes, ita scribunt. Non trahere dolorem ad partem dolentem, sed animalem facultatem commouere, quę suis instrumentis vsa, ea ad dolentem partem, vt ei auxilietur mittit. Nam ad mittendum non irritatur facultas animalis, sed naturalis. Nam vt illius est sentire & mouere, ita huius trahere & expellere, illa igitur facultas irritabitur ad expellendum, quæ est expulsura. Nam ridiculum fuerit irritare Ioannem quo moueatur Petrus. Addunt enim facultatem animalẽ vsam suis instrumentis, mittere ad dolentẽ par-

Quibus modis res in locum alius possit succedere.

Dolor nõ trahit sed instigat circũstantia mẽbra ad expellendum.

Digitized by Google

partem. Instrumenta expulsionis, facultatis naturalis sunt, non animalis. Nam non arbitror dices ex punctione digiti fieri inflammationem in axillis, actione musculorum, liberè atque ex arbitrio ipsius ægrotantis. Fortasse dices dolore non posse irritari facultatem naturalem, cum ipse dolor sensus sit, & actio depravata facultatis animalis. An ignoras posse facultatem vnam per alteram irritari? Disce igitur, tantam esse trium facultatum corpus nostrum gubernantium conspirationem, vt illarum animali facultati molestia, irritetur naturalis ad expellendum. Nam aliter non possent mordentia & pungentia irritare vim expultricē excrementorum. Nam illa animali tantum vi sunt molesta. Sed quanquàm sensus tristis qui per famen fit, animalis est potē tiæ symptoma, tractio verò ad quam ventriculus eo sensu irritabatur, naturalis vis est actio. Nimirum idem membrum, vt ventriculus, intestina & brachium, animali facultate sentit irritationem, & naturali expellit. Vtitur vero instrumentis expulsionis facultas naturalis, non animalis. Quanquàm hæc illi subseruit ad sentiendum noxia. Ita partes quæ circa dolentem sunt, cęco impetu aduersus dolorem insurgunt, comprimunturque versus illum, & compressione spiritus & sanguinem mittunt, ad expellendum dolorem, non ad ferendum suppetias. Quanquàm videri hoc fortasse alicui possit durius. Videntur enim hac ratione illæ solummodo partes immissuræ ad dolentem, quas dolor tangit. Nulla siquidem naturalis vis expellit non irritata. At verò dolor, puncto acu digito, non videtur posse ipsum digitum excedere, nedum manum, aut brachium totum. Tamen fluxio fit puncto digito, vel à thoracis partibus, cum in axillis glandularum tumores fiant, humoribus qui mittebantur velut media via interceptis. Oportet eum qui hæc sit assequuturus perlegere prius ea, quæ de facultatibus secundo huius operis libro scripsimus: atque tunc tandem considerare fieri posse, vt in membro aliquo expultrix vis torpeat perse, tamē à tractione quæ aliūde fit excitetur, & vt per mota alicunde, vtcunque id fiat, parua succi portione, reliqui succi vel à longinquissimis partibus moueantur, successione eius quod euacuatur, vt si quis intelligat in venis esse copiam maiorem sanguinis quā pro virture, tamen venas illum non posse expellere neque adeò sese comprimere, non mirum si incepta alicunde euacuatione aut data via exitus, reliqua simul peragat expultrix facultas.

Obiectio soluitur.

Obiectio alia.

Dilutio.

Illud quoque multò est curandum minus, si compressis proximis dolori partibus & inanitis, reliqua vacuentur successione, atque ita vel à longinquissimis partibus versus dolentem conciteturſanguinis impetus vt in hortis per multos aquæductus humore distributo, ab extremo quodam riuulo, cui constipato luto fuerat meatus intercluſus, aquam fundentes, fluxum à totis riuis permouemus. Hæc igitur ita contingunt. Sed illud quoque oportet iam hinc meminisse: facultatem siue perse sola operatur, siue conspirat cum trahē tibus, siue iuuat successionem, eius quod euacuatur, semper contendere quoad potest noxiū expellere. Itaque immissio hoc modo fit. tractionis modus prior, siue fiat à calore, siue à proprietate siue similitudine modo nihil curo, vt pote quod ad modo dicenda confert nihil. Illud vnum certum est, errare toto cœlo eos qui tractionem à calido ad eam quæ à vacuo fit redigunt. Nam Gale. 5. de simplic. med. facultate cap. 16. inquit, quædam calore trahere, vt stercora putrida, & alia quæcunque pollent calore vehementi, quædam similitudine substantiæ, huiusmodi esse expurgātia medicamenta, & nonnulla alexiteriorum atque addit, calida autem esse oportet talia omnia. Nam inter ea quæ substantiis similia sunt, quod calidius est, id potentius est ad trahendum, vt pote quod similitudini auxiliariū acceperit calorem. Itaque docet Gale. proinde medicamento humorem trahi non tamē ab humore medicamentum, quod medicamentum calidius sit, & tractio à calore iuuet eam, quæ a substantiæ similitudine fit. Quod contrò omnino contingeret, si calor traheret ratione vacui, fieret enim, vt arbitror, resoluto à calore vicino succo, atque in illius locum succedente reliquo, sed ea lex est successionis loco eius quod euacuatur, vt propinqui⁹ succedat longinquo prius, & fluxum prius solido & tenue crasso. Speciei aut formę nullum est discrimen. Tamen in tractione à similitudine illud quod simile est solum trahitur itaque cum tam sit agaricus pituitæ similis quā illi hæc, et caloris actio acutior sit, tractio à vacuo anteuerteret tractionem à similitudine, atque ita necesse esset, euacuari prius magis propinqua & fluxiora & tenuiora deinde proprium humorem: ut gratia exēpli dato pharmaco extractorio pituitæ, serum prius, bilem deinde, tertio pituitam. Quod contra fit omninò, prius enim extrahitur proprius humor. Deinde si superpurgatio vocata fit, reliqua succedunt dicto ordine. Quoniam scili-

Reprehēdunturqui tractionē à calido, ad eāque fit à vacuo redigunt.

cet calor & similitudo conspirant in vnicam tractionẽ. Præterea, qua ratione calor in phlegmone traheret versus inflammatam particulam ratione vacui cum quæ inflámata est, necessario patiatur multitudinem ad vasorũ capacitatem? & vsque dũ phlegmone incipit resolui, nihil remittat tensionis, etiam si aliũ de nihil fluat? Quin potius calor attenuãs cõclusum humorem, distendat amplius? Tamẽ tũc temporis solet maximè trahere, quo nihil resoluitur, in principio scilicet, cum iam pars vacuatur à calore per resolutionem, tunc tẽporis solet fluxio cessare. Igitur caloris est proprium trahere perse, non ex accidenti, aut vacui ratione. Tamen Gal. 3. de facultatibus naturalibus duarum tantum tractionum meminit, nulla caloris mentione facta, quia ad trahendum solet cum substantia conspirare atque ad ea quæ eo loci dicebantur nihil interrat, illa distinguere. Argumento etiam est frigus, quod repercussum facit materiæ, nõ qđ impleat locum, ex quo repellitur materia illa sed quòd natura sua frigori hoc insit. Quare eius contrario calori contraria vis inerit trahendi, atqui hæc perse, non vacui ratione. Ad de medicamentum calidum impositum cuti non esse quod ratione euacuationis trahat.

Calor ꝑse trahit vt frigus per se repellit

Nam vt dissipat tenuem substantiam ita succos dissoluit in halitus, quare vicinas venas potius distendet, præ plenitudine, quàm euacuet. Quòd si quid euacuaret, eam id sensum fugiat, non affatim & repente, potius concideret venæ quàm successione replerentur: sed sumus de his dicturi procedente sermone, vbi de expurgantium medicamentorum facultate dicemus. De causa qua non solum succi sed & omnia natura constantia prosequuntur proximæ rei euacuationem, cœpimus dicere primo huius operis libro quæstione 22. in dignabandi præ cuiusdam nostri arrogantia, qui philosophos omnes medicosque simul dãnat, quòd ad deuitandum vacuum moueri hæc dicunt, seque omnibus dicit sapientiorẽ, qui inuenerit, non succedere aquam, gratia exempli, cum sursum suctu trahitur, ne vacuũ detur, neque enim (inquit) id curat aqua, neque id intelligit, sed qui fugit facultatem quã dam immittit aut impulsionẽ, denique horũ modorum aliquo illi violentiam infert. Sed intelligat hic, quod prædicto loco monuim⁹, facultates omnes quantumuis naturales, ac sine sensu sint, operari propter finem, atque has ipsas multo minus à suo fine ab errare q̃ intelligentes. Præterea ea quæ omnibus reb⁹ prosunt, singulas procurare, quoniam natura communis per omnia dispersa est. Ita non est præter rationem, aquam ascendere, ne abaliarum rerum commercio diuellatur. Quod siue dicatur ita, consequitur ne amittat rerũ continuitatem, siue ne detur vacuũ, siue ad replendum vacuum perinde sit. Nã si de his rursus institueretur quæstio de nomine esser: illud tamen tentandum est monstrare, illum qui euacuat nullam vim inferre succedentibus corporibus, atque ita neque violentum esse hunc motum, etiam si aqua vt erat in exẽplo ascendat. Considerandum est id quod galen. obseruauit ac docuit. 3. de facultatibus naturalibus capi, vltimo, successione ad vacuũ etiam longinqua trahi posse, sed similitudine non nisi propinqua: magnes enim si longè à ferro situs sit, illud non traher, sed per oblongam fistulam aëre aut aqua plenam, priorem substantiam hauriens, vel longinquissimam posis permouere. Quod euidentissimo argumento est, eum qui euacuat non operari quid quam, in id quod succedit, cum instat periculum vacui, sed ex accidẽti hæc succedere, quoniam proximus locus euacuabatur. Nam si operaretur, facultate aliqua operarerur facultatẽ verò, vt dicitur libello de multitudine, oportet esse δραστικὴν vel πάντικὴν videst, efficacẽ aut effectricem. Atqui si vis aliqua esset effectrix, neq; ex quacunque distantia, neque ex admodũ magna posset operari, sed ex certa quadã, eaque mediocri vt alię facultates. Sed si intelligas fistulam aliquam æneam, à pueri li bucca producivelvsque ad cælũ ipsum, pueriq; inspirãdo haurire, necesse sit aut aërẽ rarescere, aut fistulã æneã frangi, aut materiam vel ab ipso cœlo permoueri. Hæc verò facultate aliqua pueri efficaci fieri, non est probabile, neque omnino fieri, nisi per accidens succederent. Quanq̃ est ab opinione contraria hoc argumentum non contemnendũ. Experimento conspicimus, quo substãtia ea quę in locum qui vacuatur successura est, est densior, eo factũ debere fieri à maiori vi. Nã si in aërevelis folles aliquos dilatare id facillime efficies. Cæterum si in densiorem aliquã materiam facias foramen follium impingere, nõ amplius posis ipsos dilatare. Etiam si apponas conatus extremos. Igitur resistit res, quæ ratione vacui trahitur, tractioni: quod si fit, constat esse violentum motum, nam qui naturalis est, sine interna resistentia fit, reipsa quæ patitur conferente vim. Pro huius argumenti dilutione, recipiendum primò est, id quod negabit nullus. Cùm locus aliquis distenditur ad replendũ vacuũ, citius succedere

Cuiusdã opinio dicentis res nõ mouere propter vacuum.

refutatur

Contrari, e opinionis argu.

Dilutio arg.

Digitized by Google

dere propinqua quàm diſtãtia, rara quàm dẽ ſa, mollia quàm dura. Prætereà animaduertẽ dum eſt, res eàdem natura quieſcere ne vacuum fiat, qua mouentur ad replendum. Nam ſi ex motione inſtat periculum vacui, eodem appetitu nitentur quieſcere, quo contendũt moueri ad replendum vacuum. Cum igitur aliquis nititur tendere thoracem, ſi nulla ſubſtantia adeſt quæ poſsit ſuccedere, difficilis dilatatio fit, non reſiſtente re quam conamur trahere, ſed vaſe ipſo, quod dilatamus, conãte quieſcere, ne detur vacuum quod proinde obſiſtit facultati dilatanti. Vides igitur qua ratione fieri poſsit, vt res duriores difficilius trahantur, quàm molliores, ipſis tamen nequaquam reſiſtentibus. Sed cum quod debet ſuccedere mollius eſt, ſuccedit facile, cum verò durius ineptiuſque ad motum, ipſæ partes vaſis quæ ſunt ſequaces ſubueniunt vacuo, quieſcendo renitendoque dilatationi. Nam eodem impetu, quo ſi ſemel forent dilatatæ ſubſiderent, ne fieret vacuum, eodem, inquã, reſiſtunt ne dilatentur. Igitur quæ mouẽtur ſucceſsione eius quod euacuatur, ſuccedunt ne vacuum fiat. vis effectrix huius motus (diximus enim hactenus finem) propria cuiusq; rei eſt forma: hæc etſi non ſemel ſed bis iã hoc ipſo opere ſcripſimus, & euidentibus argumentis confirmauimus, non tamen potuimꝰ illum à ſuo errore reuocare: quin potius nũc denuò edito libro ſuam aſſertionem contentioſe tuetur non quidem nouis argumentis ſed noua maiorique proteruia: quandoquidẽ diluta iam à me argumenta repetit dilutionibus nõ refutatis efficaciſsimas meas obiectiones præterit. Sed ſunt qui putent ſatis eſſe ſi proteruiant, inuicti vt ſint, ego verò tunc eos magis puto cauſa cecidiſſe, atque inuitos proteruire. verum de tractionibus ſatis multa diximus. Perpendendum modò eſt, qua ratione ſciſsione venæ ſanguis effundatur. Tractionem aliquam eſſe à parte vulnerata conſtat quandoquidem frictio, ligamen, aut calida, quibus vtimur, neceſſariò tractionem faciunt. Sed conſtat hanc inefficacem eſſe, ad tantum ſanguinem extrahendum, quantus vna venæ ſciſsione mitti ſoler. Videtur itaq; effundi (atque hæc noſtra ſententia eſt) à propinquis partibus extractus, à longinquis ſuccedens, loco eius quod euacuatur, atque cum venæ adeò plenæ ſunt, vt corpus aut pars aliqua grauet, expultrice vi, quę eſt in ipſis vaſis fluxui ſanguinis adminiculante. Quod impetus qui magnus ſolet eſſe in fluente ſanguine diuque durans declarat. Non enim loco eius quod euacuatur, in vaſis porẽtibus concidere, cum tanto inpetu flueret. Neque verò propterea quòd poſsint venæ concidere, tollitur omninò ſucceſsio, pro eo quod euacuatur. ſuccedunt enim ſucci, vt dixi, & ad deuitandum vacuum, & ad ſeruandam continuitatẽ propriam, vt aqua in plano ab vna parte effuſa, vbi nullum vacui periculum eſt, fluit tamẽ gratia ſeruandæ ſuæ continuitatis. Caſus tunicarum tollit periculum vacui, ſed non diſcontinuationis. Si eriam venæ grauante plenitudine laborantes ſint, non dubium quin fuſionem iuuent: vt natura expurgationi, quæ à pharmaco fit, cum fit opportune, adminiculatur. Vt igitur expurgatio illa fit, hinc trahente pharmaco, illinc expellentibus vaſis ita illa miſsio ſanguinis fit, hinc trahentibus frictione, ligamine & calida: illinc concitato motu ſucceſsionis, illumq; iuuante facultate expultrice. Sed vt cum ante concoctionẽ citra magnam indigentiam expurgatio fit, trahente fit Pharmaco, & nequaquam adminiculante natura, ita cum ſangus mittitur citra redundantiam, aut acrem ſanguinis qualitatẽ (nam hæc quoque poteſt inſtigare expultricem, quod in fluxibus ſpontancis, qualis eſſe ſolet fluxus ſanguinis de naribus, ſæpe fit) nulla expulſione fit ſanguinis miſsio, ſed ſucceſsione eius quod euacuatur & tractione, q̃arte facimus. Atque tales ſunt miſsiones, ſanguinis quæ ſua ſponte ſæpe cohibentur. In quibus ſanguis non venit ex admodum longinquis partibus. In miſsionibus ſanguinis quæ citra multitudinem fiunt aliquam, tamẽ ſunt nonnunquã neceſſariæ, accubatio ægro tantis decliuis, verſus ipſam ſciſſuram procurari debet, vt grauitas quoque ſanguinis fluxum iuuet. Ex eo verò quòd diximus, tractionem artis fieri, naturæ nullam, conſtat rectitudinem fibrarum, quam nonnulli vanè induxere, nihil conferre. Nam hę ſunt facultatis trahentis inſtrumenta, quæ nunquàm trahit, niſi cum ſentitur inanitio. Interim verò dum miſsio ſanguinis fit, nihil minus poteſt ſciſſa pars ſentire quàm exinanitionem, quia cũ verſus illam humores cõfluant, alię inaniũtur, ipſa ſola diſtẽditur repletione. Quoniam verò dictũ eſt facultatẽ expultricẽ ſimul operari, cõſtat, intereſſe multũ, eã rectitudinẽ in vacuãdo ſeruare, quam ſeruat natura cũ ſua ſpõte vacuat: quoniã ei quæ in rectũ fit euacuationi facilius natura adminiculatur, vt per ſciſſuram in recto factam deponit noxia, quibus lædit: ſed de his ſumus iterũ dicturi ſuo tim, modo conſequentia ſermonis diximus.

Præcipuę cõtr. decu ſſio.

Colligitur primę opinionis reprobatio.

Caput

Caput quartum. De rectitudine quam seruari oportet in venæ scisione.

QVandoquidem vno hoc capite rectitudinis multæ controuersiæ continentur & multæ opiniones, necesse est imprimis dicere ea, quæ dogmatis omnibus communia sunt, quò deinde quæ sunt constituta in controuersia distinguantur. Quæ ad venarum anatomem spectant, non debent argumentis disputari, sed aut oculis conspici, aut si cui hoc non contigit, interim ex probatissimis autoribus, iisque qui dissectorum diligentissimi fuerint, recipere, & quæ inter omnes maximè conueniunt ea probare. Interim ego modò tibi, quominus labores, quæ ad ea quæ dicenda sunt necessaria videbuntur de venarum dissectione, aperte ac fideliter enarrabo. Monstratum est in primo huius operis libro, venas ex hepate oriri, à quo pronæ sermo exordiendus est. Ab hepate nascuntur duæ venæ. Prima est à parte caua, hæc dicitur portæ, quia per ipsam subit in hepar alimentum: atque eadem ratione eæ quæ à portis, proficiscuntur venæ, radicibus conferuntur, reliquæ ramis. Quanquàm nonnullæ partes (quæ scilicet neque admodum tenuis, neq; admodum confecti sanguinis habent opus) per venas, quæ ex portis oriuntur, nutrimentum accipiant. Hæ sunt ventriculi fundus, & lien, à quo rursus vena redit in ventriculi magnam partem & omentum, peritonæum, & pancreum. Reliquæ venæ quæ hinc prodeunt, aliæ mesenterium recti intestini generant, vsque ad podicem productum, aliæ mesenterium coli, aliæ hæc ambo colligant, aliæ inseruntur in pilorum, aliæ in dodecadactilum siue ecphysim, per quas vt radices, humorem trahit hepar ex ventriculo & intestinis, quæ illi idem præstant, quod terra plantis. Altera vena quæ ex gibba deducitur, caua appellatur, quæ in ipso exortu dissecatur in duas, quarum altera ascendit ad nutriendum superiora, altera ad inferiora repit per spinam. Quæ superiora nutrit, ascendit per septum transuersum, inseritque se in cordis dexterum sinum. Antequam hæc penetret cor, sunt ex ea venæ prærenues, quæ nutriunt septum transuersum, & pericardion, & cum iam cor transcendit, altera vena ex ea fit quæ dicitur & est sine cõiuge (quanquam hanc quoque citra cor produci putauit Galen.) abitque vsque ad quartam thoracis vertebram, quam vbi attigit deflectitur deorsum, inclinans ad partem dextram (nam illic gula incipit inclinare ad sinistram) & ad singulas octo costarum inferiorum binas remittit venas, vtrinque vnam, ad nutritionem. Sed ex corde exit ad pulmonem vena, quæ arterialis dicitur, quia duplici tunica est constans, vt arteriæ. Et caua cor iam præter gressa rendit recta versus iugulum, remittens in quatuor costas superiores venas quibus eæ nutriuntur. Deinde ab illa prodeunt primum duæ magnæ venæ, ab vtroque latere vna, quæ per axillas in brachium tendunt, sunt hæ internæ dictæ: tamen quæ recta ascendit, non insumitur in has, sed procedit tantillum, dissecaturque deinde in vocatas iugulares, quæ per iugulum, à quo nomen illis tributum est, in caput ascendunt, diuisæque multifariam in totum illud dispergũtur. Postquam iugulares separatæ sunt, abillarũ quæque vna altera prodit, quæ tendit in brachium, est hæc dicta humeraria, quia antequã brachium subit, mittit nutrimẽtum colli partibus internis, clauiculis, dorso. Ab interna & hac quam dicimus appellari humerariam, quamque alii externam appellant, iuxta cubitum proficiscuntur ramuli, qui coeuntes paulo post, venam constituunt, quæ communis dicitur. Hincque tres insignis magnitudinis ad manum tendunt, vbi mille modis coeunt, & distribuuntur. Ita se habent venæ superiores. A ramo cauæ qui deorsum repit, prodeũt primo duæ venæ emulgentes vocatæ in duo renes, à sinistra illarum tendit alia in sinistrũ testem, cui altera respondet tendens in dextrum, non quidem ab emulgente ipsa sed infra illam ex caua orta. Deinde mittuntur etiã ex magno illo ramo venæ ad lumbos & ad vterum, aliæ ad fundum, aliæ prope illius os, quæ etiam ad fundum vsque pertingunt, productis quibusdam ramulis. Ex lumborum vteriq; venis, quædam ascendũt rursus per rectos ventris musculos, & coeunt cum aliis quæ ex mammis descendunt. Tandem illa quæ in hæc omnia distribuenda descendebat in duas tendentes in inguina distribuitur, quę descendentes illinc per femora, prope genu in ramos tres diuiduntur. Abit alter per interiorem partem ad poplitem, alter per externam tibiæ ad pedem, alter per medium ad malleolum. Hæ tres venæ dispensantur in pedes vt tres alias in manus diximus. Est quòd omnes medicorum sectæ recipiant rudem hanc anatomen. Illud quoque cum omnibus conuenit nobis, euacuationis esse tres modos, revulsionem, euacuationem & deriuationem: re-

Enarratur venarum dissectio. quæ ad institutũ attinet.

Processus venæ cauæ describitur.

Venæ sine coniuge

Vena arterialis.

Internæ venæ

Iugulares venæ

Venæ humerariæ, seu externæ dictæ.

Venæ cõmunes.

Venæ emulgentes

Processus venarum quæ pertinent ad pedes tẽdũt

Euacuationis tres modi revulsio,

euacuatio,deriuatio.

reuulſionem fieri ex contraria, euacuationē ex laborante particula: deriuationem neq; ex contraria neque ex eàdem parte, ſed veluti à lateribus. Hippo. libello de humoribus differuit de reuulſione & deriuatione, ita ſcribens: medella euocatio, deriuatio, in caput, in latera, quà maximè repit, aut reuulſio in ſupernis deorſum, & infernis ſurſum. Sexto etiam epidemiōn parte ſecunda contextu vigeſimo nono, reuellere, inquit, ſi quò non oportet repit, ſin autem quò oportet his aperire vt repūt vnaquæque. Itaq; harum euacuationis ſpecierum fuit vt omnium etiam bonorum nobis autor Hippo. quas omnes ab ipſo recipiunt. Neque minus illud recipiunt omnes ex Hipporate, euacuationes has omnes, fieri debere per communes venas, & ſecundum rectitudinem malè affectæ partis. Nam & euacuationes quæ ſponte naturæ fiunt, ſi ſecundum rectum fiunt ſubleuant periculum, ſin minus non ſubleuant. Nimirum eſt familiariſſima naturæ hæc rectitudinis obſeruatio in euacuationibus, quæ & in abſceſſibus etiam conſpicitur. Deponit enim membrum quod cunque ſua excrementa in partes, quæ ſibi alteris conſortes ſunt, potiuſquam in aduerſas. Ex hepatis plenitudine in dextro inguine fiēt bubones magis, ex linein ſiniſtro. Hæc omnia innuit breui Hippocrates ſexto epidemi. ſecunda parte contextu duodecimo dicens ſecundum rectum & coſtarum dolor, & hypochondriorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus fluxiones & aures ſecūdum rectum. Atque in eandem ſententiam paulo poſt. Conſideranda hæc, quo, & vnde. Galenus toto opere de criſibus eas expetit euacuationes, quæ ſecundum rectum fiunt, ad boni iudicii fidem tertio de criſibus capite tertio ita ſcripſit: oportet autem ſanguinem recto curſu fluere, ex dextra quidē nare propter hepar, & ea quæ ſub dextro Hypochondrio ſunt, ex ſiniſtra autem propter lienem & vicinas partes. Si igitur natura ſecundum rectitudinem euacuat, conſtat medicum nō debere euacuare, ſine rectitudine. Hæc ſunt, quæ recipiunt omnes. Quanquam de modo quo obſeruari debet rectitudo non omnes eodem modo ſentiunt. Sed Auicenna & eius aſſeclæ dicunt, in humano corpore, vt & in quocunque alio, eſſe tres diametros, longitudinis ſcilicet latitudinis & altitudinis iuxta quos conſtat tria eſſe contraria, ſurſum & deorſum in longitudine, dextrum & ſiniſtrum in latitudine, ante & retro in altitudine. His fundamentis iactis, dicunt, reuulſionē ex maximè contrariis debere fieri, atque hanc perpetuò fieri debere ante deriuationem & euacuationem, interim dum fluxio fit. Hæc cum præcipiant hanc vnam obſeruant rectitudinis legem, non tranſgredi duos diametros. Verum ſecundum vnicum, quo ex remotioriā malè affecta parte loco, fiat ſanguinis miſſio, eò potentius eam dicunt reuellere. Hinc fit, vt ad dolorem capitis venas in malleolis primo ſecent, quia ſecundum vnicum diametrū, longitudinis ſcilicet, ſunt remotiſsimæ, deinde paulatim accedant propius, ſecundū diametrum eundem. Secant ſcilicet ſecundo communem in brachio venam, vltimo externam: atqui hanc non ſine timore, vt qui ad malè affectam partem vereantur trahere. Qui illorum maximè audaces ſunt, dimittūt malleolos, tamen ſciſſionem venæ communis ante externam, nulli illorum negligunt. In bubonibus inguinum venam ſecant in brachio, ita & in renum affectionibus, vteri & teſticulorum. Auicenna libro tertio ſen. decima tractatu quinto capite primo, in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primo iubet ſecare venam in malleolo eiuſdem lateris, ſecundo communem in brachio contrarii lateris, vltimo internam eiuſdem lateris. Qui duas tātum omiſit, quibus ſciſſis, poſſet amplius ab affecta parte recedere, venam in malleolo cōtrarii lateris, quia hæc diſtat per duos diametros, & externam in brachio contrario quia hæc diſtat quamplurimū. Sed alii quia ab ægrotantis bono non eatenus cauent, in his affectionibus à contrarii lateris vena interna miſsionem ſanguinis auſpicantur. Hæc eſt itaque barbarorum praxis in mittēdo ſanguinem. Qui tamen verbis Hippocratis & Galeni atque adhibitis rationibus ita conātur ſuā ſententiam confirmare. Hippocrates libello de natura humana commentario ſecundo cō textu nono, ita ſcripſit. Curare oportet, in ſectionibus longiſsime ſecare à locis in quibus dolores fieri conſueuere, & ſanguis colligi. Ita enim minime magna mutatio inopinatò fier, & conſuetudinem præcideris ne amplius eodem loco colligatur. Quibus verbis cōſtat contineri Hippocratis ſententiam, à quam lōgiſsimis ſcilicet vacuandum eſſe, neque ſine argumentatione. Quo enim inquit, fluentē humorem retraxeris, ad remotam magis partem, eò citius facies deſueſcere, quo ſolebat ire. Igitur ex remotiſsimis ſemper vacuandū eſt. Hoc idem docet Galenus millies dicens, ex contrariis fieri debere reuulſionē. Quod verò reuulſio ex tam contrariis locis fieri debeat

Oēs euacuationes ſecūdū rectitudinē debēt fieri.

De modo quo debet ſeruare rectitudo cont.

Aui. ſentē. & aſſeclæ.

Que ſentē. Auic cōfirmēt

Digitized by Google

beat, vt etiam latus tranſeundum ſit, & ex ſuperioribus veniendum ad inferiora, de ſententia etiam Galeni, cōſtat, ex decimo tertio Methodi capite tertio. Vbi ita habet: altero crurū male habente, ſcarificabis reliquū, altero brachiorum, crura. It itaque à brachio ad crura, & à dextro ad ſiniſtrum. Celſus quoque decimo capite ſecundi libri humero affecto, ſecare iubet venam in brachio contrarii lateris. Paulus capite quadrageſimo libri ſexti ita ſcripſit, igitur in recens inflammatis particulis ex contrapoſitis oportet efficere euacuationem, in diuturnis verò inflammationibus ex vicinis. Aetius ſermone quarto retractibli ſecundæ capite ſexageſimo octauo, in his verò qui acuto morbo vt diximus infeſtantur, ſi quidem circa mammas ac clauiculam hæreat dolor, venam incidere oportet, vt dictū eſt in brachio, non eo quod recta ab inflammato latere procedit, ſed oppoſito. Ecce igitur vt plerique Græcorum (dicunt) quin & Gale. ipſe videtur eodem modo mittere ſanguinem, quo arabes. Quod enim reuulſio ad maxime contraria fieri debeat, videtur hactenus probaſſe. quod verò incipiente inflammatione vtendum reuulſione ſit perpetuò ante euacuationes alias, colligunt ex eodem Galeno qui ſecundo de ratione curandi ad glauconem capite ſecundo ita ſcripſit, influentium igitur ad huc humorum retractio, eorum qui iam partem obſedere deriuatio medella eſt. Hinc factum eſt, vt cum hæc de ſententia Galeni ſibi videantur barbari dicere, Auerroes libro ſeptimo capite vigeſimo nono irrideat Galenum, quod aliud docuerit in ſermonib⁹ vniuerſalibus, (ita loquitur) aliud opere exſequatur. Huius ſententiæ ratio in ipſis autorū ſermonibus continetur, quòd ſcilicet ex proxima parte vacuare pleno corpore, aut impetu fluxionis nondum ſedato, non videtur poſſe periculo carere, quoniam humorum impetus excitatur verſus partem, qua emittuntur. Igitur ab affecta fluxione parte euacuare, nihil aliud eſt quàm iuuare impetum verſus partem, in quam ſponte ſucci fluebant: potiſſimum ſi redundantes humoribus ſint partes quæ immittunt. Videtur itaque conſultius à cōtrariis maximè partibus euacuare, quò impetus in contraria trahatur, & partes immittentes per præcautionem inaniantur. Hæc eſt opinio barbarorum, qui, iactis ſuis fundamentis, videntur conſentanea collegiſſe. Sed quoniam Galeni opinio omniumque, qui Hippocratis artem multum promouere, longe diſtat ab horum ſententia, tentandum eſt videre quid in conſtitutione huius dogmatis deliquerint. Errant enim quam maximè in primis fundamentis, quo factum eſt, vt in ipſam praxim, multi errores proceſſerint. Nam quod primo accipiunt, triplicia eſſe ſecūdum locum contraria, quoniam tres diametri ſunt male colligunt. Nam aliam quandam reliquere contrarii rationem, quam partes quæ in imo ſunt, habent cum omnibus partibus extremitatis. Hęc eſt intrò & extra. Quare multo melius Galenus dixit libello de reuulſione quatuor eſſe contraria, à ſuperioribus ad inferiora, à poſterioribus ad anteriora, à dextris ad ſiniſtra, ab internis ad externa. Quod enim hanc contrarii rationem omiſerint, ſatis conſtat. Nam aliter ſi fingas partem quæ in medio corporis eſt, male affici, nulla ex parte reuulſio poſſet fieri, quoniam nulli parti eſſet loco contraria. Eſt enim hæc pars, quæ ſuperiora ab inferioribus, anteriora à poſterioribus, & dextra à ſiniſtris ſeparat. Habet igitur aliam contrarii rationem quam illi omiſerint. Nam ſi dixeris (quod ſolum dici poſſe videtur) partem illam mediam toti extremitati, & omnibus in ea partibus eſſe contrariam, ſecundum rectitudinem alicuius diametri: quoniam ſuperioribus eſt inferior, & inferiorib⁹ ſuperior, ad dextras partes eſt ſiniſtra, ad ſiniſtras dextra. Tunc quoque malè illi cenſeant venæ internæ cubiti dextri lateris, cum inflāmatione dextræ partis pleuræ, nullam contrarii rationem intercedere, quando ſi conferas cum brachio, ſiniſtra ſit ea pars: nō igitur ita dicit debet, dextrum ad ſiniſtrum, aut ſuperius ad inferius. Sed corpus vniuerſum in partes ſuperiores & inferiores cogitatione ſecandum eſt. Atque harum quælibet rurſus ſecari debet in dextras & ſiniſtras, rurſumque ſingulę in anteriores & poſteriores. Superiores partes ſunt, hepar, lien, & quæcunque ſupra hæc membra ſunt conſtituta, quæ verò infra ſunt, inferiora. Eſt verò terminus partitionis hic, quandoquidem vt paulò ſuperius dictum eſt, diuerſo cauæ venæ ramo, cum vena cana ſtatim ac ex hępate prodit, biſida ſit, nutriuntur omnia hepate inferiora, atque ea quæ ſupra conſtituta ſunt. His fundamentis ita iactis, ſcire licet, apud Galenum hanc eſſe rectitudinis legem, vt ſocietas membrorum ſeruetur, dextrorum ſcilicet cum dextris & ſiniſtrorum cum ſiniſtris, ſuperiorū cum ſuperioribus, inferiorum cum inferioribus, nō vt illi opinabantur, diametrorum aliquam rectitudinem. Igitur cum ſuperior pars laborat, quæcunque ea ſit, in brachiis ſecāda vena eſt, cum

Conſtituitur Ga. opinio vnde error prodiit ſententię prioris.

Ga. cōtrarietates, quatuor ſtatuit.

Quomodo cōtrarietates partiū in corpore debeāt diſcerni.

Lex rectitudinis apud Gal.

Digitized by Google

cum inferior in cruribus: cum dextra, in brachio aut crure dextro, cum ſiniſtra in ſiniſtro. Quod vt exemplis declaretur, propter inflãmationẽ hepatis, ex dextro cubito, propter inflammationem ſiniſtri renis, ex ſiniſtro crure ſecari debet vena. Cæterum non hæc modo conſideranda ſunt. Nam & ipſarum, quæ ſuperiores ſunt, partium, aliæ hanc, aliæ illam venam ſecari iubent, nimirum hypochõdria & thoracis tota regio, internam: partes circa collum & caput externam, quam humeralẽ dicunt, cum vtreque laborant, aut nulla, ſed citra indicationem partis ſanguis mittitur, communis ſecanda eſt. Eſt huius nulla alia ratio quam quod in anatome comperimus ꝙ ſcilicet externa vena collum & caput nutrit, thoracem & hypochondria interna. Non quidem cum iam ſciſſa eſt, ſed ductu quodã non adeò longo. Hæc itaque eſt mittendi ſanguinis Galeno metho. quę quanto ſit rationi magis conſona, eà qua barbari medici vtebãtur, hinc diſces, quòd cum hac via videamur propiùs ad ipſam partem laborantem accedere, tamen recedimus etiam ab ipſa quam longiſſime. Nam aut Hippo. & Galenus cum ex maximè contraria parte reuellere præcipiũt (præcipiunt enim perſæpe) omni modo contrariam partem intelligunt, aut certo quodã: primum neque ipſi intelligunt, non enim verentur tranſire duos diametros ſi ſecundũ conſtat internam venam cubiti dextrià thoracis dextra parte diſtare admodum longè, ea contrarii ratione quæ internorum cum externis eſt. Præterea, conſtat: vbi duplex indicatio curationis eſt ab affectu, amerhodum eſſe operari pro ratione vnius neglecta altera, ſed eligendum tunc temporis auxilium eſſe, quo vtrique indicationi aliquid præſtetur. Sed neceſſe eſt cum propter fluxionem aliquam ſanguis mittitur, aliquid fluere, ſi modo fluxionis principium eſt, & aliquid fluxiſſe. Neque enim fluxionem antea ſentimus q̃ id quod fluxit dolorem excitet. Quod fluit reuulſionem exigit, quod fluxit partim euacuationem partim deriuationem. Quod in anguſtos impigit meatus euacuationem quod circa partem ipſam eſt, deriuationem. Igitur in omni tali affectione ea miſſione ſanguinis vtendum eſt, qua ſimul & reuulſio & deriuatio & euacuatio fiant. Hæc fiunt miſſo ſanguine eo modo quo diximus. Nam quoniam contraria loco eſt vena quæ ſecatur reuellit, quoniam lateris habet ſocietatem, deriuat & euacuat. Si verò admittendum ſanguinem latus excederemus, aut de ſuperioribus deſcenderemus ad inferiora aut aſcenderemus contra, ſolum reuelleremus, perinde acſi in partem laborantem incidiſſet nihil. Neque verò interna vena cubiti dextri vicinior eſt dextro lateri quàm contraria, niſi obliti ſimus, internas venas in vnum quendam communem ſtipitem coire in thorace, antequàm vena occurrat, quæ defert alimẽtum quatuor coſtis primis. Quanquam hoc quoque nonnunquàm aliter habere conſpeximus, vt ſcilicet ex ipſa interna vena alimentum capiant illæ coſtæ. Tanta eſt ſtructuræ varietas. Verum vtcunque fiat, ſiue alantur ex caua nondum diuiſa, (quod eſt frequentiſsimum) ſiue ex ipſa interna, ſiue partim ex hac partim ex illa, non eſt inter cubitum & latus tãta vicinia, vt debeat eſſe ſuſpecta, ne in ipſo mali principio. His ipſis rationibus, quibus hanc ſententiam confirmauimus, apertum fit, propterea ſecandã eſſe venam lateris eiuſdem, etiam ſi primo inflammationis die accerſamur, quod etiã primo die inflammationis, neceſſe eſt aliquid fluxiſſe. Si verò citra malum aliquod vel ſaltem citra tumorem præter naturam qui perſe curationem poſtularet ſola præcautione ſanguis mitteretur, nihil prohiberet & latera excedere. Et quãcunque aliam membrorum ſocietatem negligere. Quoniam ſcilicet, eo tempore nulla indicatio eſt eius quod fluxit, neque eius quod fluit, fluit enim adhuc nihil, ſed ei⁹ tantum quod timetur, ne fluat, debetur verò vt humori qui iam in parte eſt euacuatio, & fluenti, partim reuulſio partim deriuatio, ita ei qui fluxurus eſt reuulſio ſola. Ita interpretatur Gal. ſententiam illam Hippo. quam ex libello de natura humana commen. 2. cõtextu. 9. pro contraria ſententia adducebamus hoc etiam licet facere in iis qui ob vulnus aut ictum ex caſu euacuantur cum nondum in ſignis inflammatio excitata eſt. Nam tunc nullum latus plenum inſigniter eſſe ſentitur & fortaſſe non ſit inutilius contrario è latere ſanguinem mittere, cum Hippocra. in vulneribus capitis contrarii lateris conuulſionem reformidet. Poteſt verò non tantum in his qui morbo laborant, ſed & in benè valentib⁹ eſſe partis indicatio, non eius quæ morbo affecta eſt, cum ſit nulla, ſed eius quæ affici ſoleat, in quibus licet vti reuulſione ſola, nihil habẽte euacuationis aut deriuationis. In his verò qui iam ægrotant non licet, niſi forte cũ maximæ plenitudinis ſubeſſent in initio fluxionis notæ, atque ea pars quę laborat eſſet ignobilis. Vt ſi forte cum magna totius corporis plenitudine inciperet fluxio ingenu incumbe re;

Rationibus cõfirmatur ſẽten. Gal.

Quo ſola præcautione ſanguis mittatur.

Interpretatur Gal. verba hi. pro cõtraria ſentẽtia addũcta.

re, liceret auspicari missionem sanguinis à cubito eiusdem lateris, destituta quadamtenus rectitudine laborantis particulæ, tamẽ in pleuritide aut in morbo aliquo tali nunquàm nõ est operandum, vt diximus: quia quod factũ est morbi, ratione partis vrget. Habetur hoc. 2 ad glauconem capi. 2. Licet etiam à patiente parte recedere, cum pars quæ in illam mittit perspecta est, aut suppræsio alicuius naturalis vel consuetæ euacuationis præsentis mali occasio est. Tunc enim cum membro mittente potiùs quàm cum recipiente rectitudo esse debet, aut est illa euacuatio procuranda velut mulieri pleuritide laboranti cui suppressæ sint menstruæ euacuationes, aut homini cui sint cæcatæ hæmorrhoides, nonnunquã de talo sanguis mittitur. His enim mera reuulsio fit vt & iis quibus sanguinem mittimus ad sistendam aliam fluxionem. Igitur vt iterũ sermonem resumentes dicamus, si propter præsentem aliquem morbum sanguis mittitur, seruanda partis affectæ rectitudo est, si citra morbum, non est hæc rectitudo necessaria.

Sed neque adhuc hoc præceptum videtur esse perpetuum, est enim ad eam euacuationẽ, quæ in morbi principio fit, necessaria aliqua loci oppositio. Igitur vbi deest ea, quam nos addidimus externorum, inquam, & internorum, necessum est aliam requirere, quò fit vt cũ in inflammationibus externis hæc non adsit, cum sanguis mittatur: erit enim ab externis ad externa: aut transgrediendum ad aliud latus sit, aut ascendendum descẽdendum ve. Sunt externæ inflammationes in membris illis, quæ extrema dicũtur, brachiis scilicet & cruribus consistentes. Nam quæ in vẽtre aut superiore aut inferiore consistunt, quantumuis attingant superficiem, habẽtur pro internis. Proinde Gale. 13. metho. vt paulo antea dicebatur, laborante crure, reliquum, laborante manu crura scarificare iussit. Quanquàm videri posset alicui hic quoque difficile, cur si laborante altero crurum secatur vena in reliquo, laborante manu non alterius venam secamus, sed descendimus ad crura? Huius rei (quantum ego iudicio assequor) hæc est causa cum laborante manu dextra, gratia exempli, vnius tm̃ oppositionis transgressio esset, siue ex opposito brachio siue ex crure eiusdem lateris mitteretur sanguis: Accedit, quæ missionem sanguinis ex crure suadeat indicatio situs, quæ quanquàm perse videri posset fortasse non adeò magni momenti, tamen cum reliquorum est ratio par, quæuis indicatio facit consilium in hanc aut illam partem inclinare præcipue cum neque hæc indicatio perse sit adeò contemnenda, ducuntur enim proculdubio deorsum multò facilius succi, vt potè grauitatis alicuius participes, q̃ ad superiora retrahantur. Eàdem hac ratione, quà externa mala à præscripta lege excipiuntur, Censuit Celsus laborante humero, venam secare in brachio, non eo quod è regione est humeri affecti, sed contrario, nimirum vena humeraria subit in brachium per humerum ipsum. Quod ex Aetio adductum est, aduersus hãc sententiam, aut intelligo dictum de sentẽtia archigenis, aut contemno. Quod ex Paulo adducebamus recipio. Nam ita fieri posse secũdum hanc sententiam, vt in principio inflammationum ex remotissima parte sanguis mittatur, inueterata inflãmatione ex proxima, intelliget facile, qui attentè vt multa alia Galeloca, ita vel imprimis decimum cap. 13. meth. legerit, quo loco docet, non ei missioni, quã in principio fecerimus insistere, sed procedẽte malo ad affectam partem propius accedere. In anginã, inquit, primùm eas quæ in manibus, secũdo eas quę sub lingua sunt. At his qui in occipite laborant primum eã quę in cubito deinde eã quæ in fronte. Quæ & ipsa sectio reuulsio est, à posterioribus scilicet ad anteriora, aut contra, quam docuit Hipp. 5. aph. 68. dicens. Cui dolent partes capitis posteriores, in fronte recta vena incisa prodest. Vides igitur vt sententia Pauli nostræ consonet. Restat aliud quod interpretatione indiget. Dictum à nobis est, in membrorum partitione paulo ante, superiores partes ab inferioribus in regione hepatis separari, ita vt cum membra, infra iecur male affecta sunt, scissione venæ in cruribus opus sit. Id quod ratione ex anatome desumpta monstrauimus, & à Gale. dictum est apertè. 6. epid. parte prima com. 6 his verbis. Didicisti autem membra supra iecur, venæ cubiti scissione indigere, infra verò crurum: In poplitibus nobis venam cædentibus, aut omninò saltem iuxta malleolos. Tũ libello de sangui. missi. videtur contra hanc sententiam, protulisse, renes vtriusque generis esse, quasi nihil interfit, illos aut superioribus aut inferioribus mẽbris annumerare, sed euacuationi superiori & inferiori obediant.

Verũ iam dicam quod res habet. Mẽbra superiora ab inferioribꝰ distinguũtur quo loco diximus, ita vt hepar superioribus annumeretur. Quare quæ prima occurrũt mẽbra in inferioribus, renes sunt. proinde fit vt cũ hepar sit membrum vltimum superiorũ, renes primũ inferiorũ, nunc hepar nũc renes, terminũ huius

Difficultas inuer bis Ga. p contraria sententia adductis explicat.

Verborũ celsi eadẽ est ratio quæ Ga.

Quid Aetio dicadum sit & Paulo

Difficultas exorsa tur.

Dissoluitur.

huius diuiſionis Galenus dicat. Fit etiam, cũ renes, etſi ad inferiora inclinant, à ſuperioribus tamen non longe abſint, quanquam vtilius vacuantur per inferiora, vt non tamen omnino inutiliter aliquando per ſuperiora vacuentur, potiſsimum ſi magna in corpore redundantia ſit, quo tẽpore licet aliquando magis ab affecta parte recedere. Hanc eſſe ſentẽtiam Hipp. & Gale. intelliges ex loco citato. 6. epid, vbi curans Hipp. renum dolorem grauem, inquit, & helleboro vti & poplitem ſecare. Gal. quoque. 13. Meth. capit. 10. inquit, propter renes verò & veſicam & pudendum & vterum quæ in cruribus ſunt. Quin & in ipſo libello de ſanguinis miſsione, ſatis apertè hæc docuit dicens. At renes ancipites ſunt ſiquidem ſunt infra ea quæ primo diximus, & ſupra ea quæ ſecundo. Vnde ita colligit, qua de cauſa venæ ſectionibus in cubito interdum obediũt, vbi videlicet recẽs fuerit phlegmone, cum ſanguinis multitudine, quibus verò affectio ineſt, quam proprie nephritim nominant, eam quæ in poplite eſt ſecare expedit, aut certe eas quæ in malleolis ſunt. Senſit igitur Galen⁹, hac in parte haud dubiè vt nos ſumus interpretari. Inuoluit verò prædictis locis, aliam, ad venarum differentiam ſpectã tem, controuerſiam. Cõmendat omnibus his locis, venæ ſciſsionem in poplite, pluſquã in malleolis. Nam hanc requirit, vbi illa deeſt. Nihil enim aliud ſignificant illa verba. Eam quæ in poplite eſt ſecare expedit, aut certè eã quæ in malleolis. Quod dixit clarius prædicto capite. 13. Meth. eas quæ in cruribus ſunt, ac potiſsimum quæ circa poplitem. Libello de ſanguinis miſsione cap. 18. loquens de iſchyadicis, inquit: quare ſecta in poplite vena commodior ita affectis eſt, quam ad talos. In commentario etiam. 6. epi. hoc idem dixit his verbis, in poplitibus venas nobis cædentibus, aut omnino ſaltem iuxta malleolos. Itaque his omnibus locis aperte dicit, meliorem eſſe miſsionem ſanguinis ex poplite ea quæ ex malleolo. Tamen libello de venarum diſſectione ita ſcripſit, deſcribens has venas crurum. Tertia verò quæ eſt interior ad anteriorem tibię partem procedit ac inde ad malleolos, peruenit ad ipſum tibiæ extremum, hæc eſt ad ſanguinem mittendum commodiſsima. Hoc falſo videtur tribuiſſe Galen. venæ malleoli, ſi vena poplitis illa eſt commodior. Neque verò recipiendus eſt, qui dixerit, eſſe illam venã ad ſanguinem mittendum commodiſsimam cæterum non omnium commodiſsimam. Nam cum paulo antè de vena poplitis fuiſſet loquutus, tamen illam admittendum ſanguinem non commendauit. Igitur quantum ego intelligo, hæc ita componenda ſunt. Vtilius ſecari venam in poplite, quoniam cum propinquior ſit euacuat citius, niſi forte cum reuulſionis eſſet neceſsitas multo maior, tũc enim vtiliùs etiam ſecaretur in malleolo. Quæ vena, ſi facilitatem conſideres, commodior eſt ad ſectionem, quam quæ in poplite, quoniam minus eſt in carne ſubmerſa. Atq; hinc factum eſt, vt hodie in poplite nunquam ſecetur vena, præ inſipientia aut incuria chyrurgorum, qui quæ difficiliora ſunt fugiunt perpetuò. Facilitatem igitur reſpexit Gale. libello de venarum diſſectione, vtilitatẽ in reliquis. Sed his ita explicatis ad penſum reuertamur. Illud vnum ſupereſt, quod eſt omnium difficillimum, quodque plerosq; neoticorum in errorem grauem cõiecit, quem ſtatim vt hæc dixerimus cõuincem⁹, cur ſcilicet (eũ à nobis ipſis paulò ante dictum ſit, à latere dextro grã exempli ad venam internã cubiti ſiniſtri nõ eſſe diſtantiã maiorem, neque minorem venarum amplitudinem, q̃ ad eã quæ in dextro eſt) potius iuuat ſectio dextræ quam ſiniſtræ: Cui quæſtioni videmur nos in ſuperiori ſatis reſpõdiſſe. Si modo nõ ſumus obliti, nõ alia ex cauſa dixiſſe nos, ſeruari debere dictam mẽbrorum ſocietatem, quã q̃eam ſeruare naturam perpetuò in bonis criſibus animaduerterim⁹. Quod vt mea fert opinio, naſcitur ab æqualitate illa membrorũ, quã, quæ nos formauit natura, in lateribus procurauit numeri & magnitudinis, non inſtrumentorũ modò, ſed & membrorum principum. Namvenas, arterias & neruos ex ſuis principiis deducit, ſecundum coniugationem ramum alterum in dextram partem mittens, obiicienſq; illi alterum ex ſiniſtra. Mẽbris omnibus, quæ nõ in medio ſita ſũt, vt cor et pulmo, ex aduerſis lateribus alia velut ad ponderis æqualitatẽ oppoſuit, vt hepati lienẽ, dextro reni & teſticulo ſiniſtrum: atq; in aliis eodẽ modo. Tãta fuit naturæ cura in hac laterum equalitate. Vnde factũ eſt, vt larus quodq; perſe, propriã quoddammodo videatur habere diſpenſationem, atque ita remittat facilius ſi quid redundans habet, aut prauum pars quæcunque in aliam eiuſdem lateris. Videmur igitur inueniſſe propoſiti problematis probabilem rationem. Quod tamen neotericorum quàm plurimi aliter ſoluunt, nouum quoddam inducentes dogma. à quo quantum ego opinor Galen. ſententia multum abhorret. Dicunt enim ſeruari debere, nõ eam rectitudinẽ quã

Difficultas alia.

Dilatatur

Cauſa explicatur, obquã prædictã regulã Eſtudinis lex debeat obſeruari.

Alia obiectio rectitudinem in fibris collocans

in membrorum societate collocauimus, sed villorum eo quòd cum venæ ex villis oblongis & transuersis constitutæ sint, constat ramum aliquem fibrarum oblongarum perpetuitate posse habere cum altero rectitudinẽ. Quæ igitur vena, cum illis quibus pars affecta nutritur hanc habet fibrarum rectitudinem, secunda est de illorum sententia. Atque hinc, dicunt, factum est vt Gale. aliique probati autores ad mittẽdum sanguinem, neque latus excedere, neque è superioribus ad inferiora aut contrà tendere vereantur: vt ex. 13. metho. monstratum est, & ex Celsi doctrina qui in affectione humeri, contrarii cubiti venam secat, quoniam scilicet dicunt in his omnibus obseruatur rectitudo fibrarum, quæ sola requirenda est. Hinc colligunt pleuritide affligente costas inferiores, mitti debere sanguinem perpetuò ex dextro in quocũque laterum inflammatio consistat. Quoniam nutriuntur omnes costæ inferiores, tam sinistræ quàm dextræ à vena sine coniuge, quam ex dextra parte cõstat trahere ortum, atq; cum venis dextræ partis habere rectitudinem. Cæterum horum placitum pugnat, cum medicis rationibus & rei euidentia. Nam cum mõstratum à nobis paulò superius sit, in sanguinis missione nullam tractionem fieri à natura, docuerit autem Gal. villorum oblongorũ nullum alium vsum esse quàm tractionem, instrumentaquè esse hæc facultatis trahendi, constat ad missionẽ sanguinis nihil posse conferre fibrarum rectitudinem. Præterea si qd de mittendo sanguinem in pleuritide inferiori afferunt, verum esset, eàdem ratione in affectionibus omnium earum partiũ, ad quas ex portis hepatis materia nutritionis mittitur, (est eius modi lien & membra alia circa ipsum consistentia) mitti deberet sanguis ex dextra parte, mittitur enim illis alimentũ ex dextra parte. Sed quod omnium apertissimè illorum sententiam conuincit ipsa anatome est, cui illi videtur maximè fidere, falso enim dicunt, rectitudinem fibrarum obseruari in mittendo sanguinem ab autoribus. Nam vt vena dextri cubiti cum dextris & sinistris venis inferiorum costarum habeat rectitudinẽ, tamen humeraria dextri lateris cum humeraria sinistri aperte habet nullã fibrarum rectitudinem. Nam cum non decidantur ex radice vna, sed ex iugularium ramis, constat illarum villos ad inferiora respicientes descendere, per venę rectitudinem ad cauã, respicientes autem superiora, reflecti versus caput per iugularem. Atqui si quis cõsideret oculati⁹, intelligat in affectionibus hepatis nullam seruari posse fibrarũ rectitudinem, maiorem hoc, q̃ illo latere. Nam cum ipsa venarum radix sit, cum vtroque latere habebit parem rectitudinem. Amatus quidam lusitanus, qui nouissimé post alios omnes scripsit inuexit nouum quoddam figmentum, volens nobis imponere in re euidenti. Dicit siquidem esse venæ sine coniuge à radice, qua parte oritur à vena caua, ostiola quædã, quæ vt ille inquit, ad hiãdum sanguinem aperiuntur, postea verò ita claudũtur, vt sanguinem illum receptũ, non amplius remittere sinant, & ita, inquit, huic venæ sine pari euenit quemadmodum vesicę vrinariæ, aut cordis vasorum orificiis. Iurat hæc se vidisse ferrariæ in duodecim corporibus hominum, & brutorum. Primò ille debuisset, quandoquidem admirandi cuiusdam naturæ artificii, nos admonet, dicere, qualia sint illa ostiola, an qualia in orificiis cordis, an qualia inuesica. Nõ enim eadem omninò forma sunt in duob⁹ his locis. Qualia sint in cordis orificiis diximus nos tertii libri capite tertio. Qualis sit vrinæ ingressus in vesicam, capi. 17. eiusdem libri. Nullum tale esse naturę opus in vena sine coniuge, modò dicimus, q̃d quid Amatus dicat. Adfuimus nos quoque dissectionibus, & hac in re illius testimonium nobis diligentiam peperit. Tamen est tam expeditus sanguini egressus ab hac vena, quàm in illam ingressus. Satius multo fuisset Amatũ & reliquos omnes qui in hac parte sunt hallucinati, quoddã aliud quod in dissectione apparet cõsiderare, & quod nusquã apparet omittere. Cum vena caua cor elapsa ad iugulum tendit, duo ramos non ineuidentes deorsum mittit per internã thoracis partem descendentes, alium dextrum, alium sinistrum, prope os pectoris. Dexter mittit ramulos prope costas dextras, sinister prope sinistras, per singulas singulos, qui coeunt cũ aliis qui è vena sine coniuge producti, veniunt: dicti duo rami nonnunquàm vnicam radicẽ habent in vena caua, nonnunq̃ duas, nonnũquam prodeunt antequàm caua in ramos venientes ad manus scissa est, nõnunquam, ex ipsis ramis ad manus venientibus. Hi rami cũ ex venis tendentibus iam in manus descendunt, apertissime indicãt societatem dextrorũ cum dextris & sinistrorũ cũ sinistris in partibus iis quas vena sine coniuge nutrit: cũ ex caua, illud saltem indicãt, nõ opus esse vt sanguis è vena sine cõiuge prodeat, eadẽ via qua in illam ingressus est, cum perdictos modò ramos educi possit. Res ergo ita habet, estq; Amati

Reproba-tur.

Amatilusitani figmentum.

refutatur

Speculatio anatomica vnde Amati placitum vanũ deprehẽditur, vera q̃ ratione illi studinis cõfirmatur

mati placitũ falſum: neque alia queq; eſt recti tudinis ratio, quæ non ſit abſurda, præter mo do dictã membrorũ ſocietatem, in dextra & ſiniſtra, ſuperiori & inferiori regione. Peragẽ da itaque ſunt reliqua, vt diximus, & in omni pleuritide, ſiue ad clauiculã ſpectet, ſiue ad in feriora, mittendus ſanguis eſt ab affecto late re. Mittẽdus, inq;, profectò ſanguis perpetuò eſt, quod ad ipſam attinet affectionem, nõ (vt Hippocrates viſus eſt ſentire, 2. de ratione victus in acutis contextu vndecimo) ſi dolor in feriores coſtas tenet, eſt expurgandũ. Quod etiam viſus eſt recipere paulus lib. 3. ca. 33, dicens: ſi igitur ad iugulum vſq; dolor pertingit vena incidẽda iis eſt, ſi verò ad hypochõdriũ, purgandum eſt per inferna. Hæc paulũs qui tñ Gal. ſententiã non reticuit, ſed addidit. Recentiores autem omnibus venam ſecant timentes, arbitror, expurgatione turbationem Itaque Galenus in com. loci prædicti, ſecũdi de ratione victus, multo tutius eſſe cenſet, in quacunq; pleuritide ſanguinem mittere, propter graues noxas, quæ expurgationem prõptiſsime conſequuntur, potiſsimum in acutis morbis. Quæ ſententia procul dubio eſt multò tutior, atque ex eſſentia morbi ipſius, quæ inflammatio eſt educta. Quod tñ nõ putauerim, antiquum medicinæ doctorẽ ignoraſſe, ſed tunc temporis ſolum expurgationẽ præcepiſſe, cùm hypochondria affligit dolor, & illa ſubmurmurant, quod euidẽtiſsimum ſignũ eſt vergentis ſua ſponte ad inteſtina humoris. Atque hoc cùm nullus aut minimus pleuritidis ſenſus eſt. Sunt enim hæc Hippocratis verba: ſi verò ſub ſepto tranſuerſo fuerit dolor, nullumque ad clauiculam ſignum fecerit ventrem vel nigro veratro vel peplio mollire oportet. Hæc Hippocrates conſtat verò, vt neque coſtæ inferiores, ſub ſepto tranſuerſo contineantur. Hanc ſententiam manifeſtè continent verba illa contextus, 64. quarto de ratione victus acut. hos ſi ab initio purgare volueris id ante diem quintum facito, ſi venter murmuraverit: ſi non à medicamentis abſtineto. Quare fortaſſe & ipſe Hippocrates, non aliter ac Galenus, in omni pleuritide, quæ verè pleuritis eſſet à ſanguinis miſſione auſpicabatur, quanquam aliter eſt illius verba interpretatus Galenus. Diximus tandem quæ in pleuritide & in quacunque alia affectione rectitudo ſeruanda ſit. Quare in hac quæſtione nihil iam videtur deſiderari.

In omni pleuritide mittẽdus ſãguis eſt ab affecto latere

Verba hippo. explicantur.

Caput quintum. An vtilius ſit in morbis hepatis & lienis ſecare venã inter minimum digitum & annullarem, quam internã in cubito.

MOs eſt medicis ferè omnibus, in affectionibus hepatis & lienis, cum euacuationes alias tentauerint, ad ſectionem venæ illius quæ in extrema manu eſt, inter digitum auricularem & annularem tãquàm adſcram anchoram confugere, quæ tñ euacuatio multis in locis videtur à Gal. nunc in alios autores relata, nunc damnata. Libello de ſanguinis miſſione cap. 13. in calce capitis ita ſcripſit vt ex iis quæ ad magnos oculorum angulos aut ſub lingua ſunt, nihil ſolet effluere mentione dignũ: Vt neque ſi quis in pedibus aut ſummis manibus venam ſecet, quemadmodum qui lienem curari putant, ad ſecundum minorem digitorum ſecta vena. 3. de anatomicis adminiſtrationibus prope medium libri, ita ſcripſit. Altera parte mediam digiti medii & annullaris regionem ingreditur, quã venam nonnulli in ſiniſtra manu ſecantes ſinẽteſque ſanguinem ex ea fluere, quouſque vltrò ſiſtatur, lienem ex tali euacuatione iuuari aſſerunt. Ex quibus locis illud primò animaduertendum eſt, antiquiores medicos non eſſe ſolitos ſecare in his affectionibus eam, quã hodie medici inter minimum & annularẽ ſecant, ſed eam quæ eſt ad regionem mediã inter annularem & medium, quæ vt licet cuilibet oculis conſpicere, aliquanto amplior eſt, ab eadem radice profecta. Perpẽdendum præterea. Gale. ſectionem hanc damnantem præterire, probareque in his affectionibus multò magis internam venam in cubito ſecari, neque hoc ſine ratione, ſed quoniam inquit, ex hac vena vt porè parua & in extremitate conſiſtenti nihil notatu dignum poteſt effluere. Tamen videtur huic ſententiæ cõtrarius locus alter ex. 14. ca. libri de ſanguinis miſſione quo ita ſcriptum eſt: ſic affecto liene æque ad iuuerit circa proximum medio digitũ ſiniſtræ manꝰ inciſa vena, atq; ſi internã cubiti ſecueris, multum. n. iuuat afflictum lienẽ ſanguinis ex ſiniſtra manu detractio. Paulus etiã. 40. c. 6. lib. ita reliquit ſcriptũ in lienoſis eam præcipue quæ inter minimũ digitum & proximũ medio ſita eſt, in iecinorariis in dextra. Quo loco cõſtat, euacuationẽ in extrema manu probari, atque adeò eius venæ quæ hodie ſecatur nõ eius quã de ſententia antiquorũ apud Gal.

Agitatur contro.

Quæ ex verbis Gale. colligãtur.

Verba alia p contrariapar te.

secari debere inuenimus. Idem Palus ca. 49. lib. 3. ita dicit: phlegmone verò infestãte (erat sermo de phlegmone lienis) è vena sinistra cubiti sanguinem detrahe, siue in extrema manu. Hæc Paulus, quasi potior sit missio sanguinis ex extrema manu quàm ex cubito: id enim continent verba quæ mox addidit & à me nunc enarrabuntur. Est igitur ita constituta controuersia, quãtum ego arbitror, propter eam repugnantiam quæ in verbis Galeni videtur esse. Vbi neotericiomnes legunt. 14. cap. de sanguinis missione, sic affecto liene, æque iuuerit circa proximum medio digitũ in sinistra manu scissa vena: antiqua versione legebatur, non æquè adiuuerit, dictione illa negationis malè interposita. Melius itaque legunt iuniores, quanquàm neque illud, æque, habetur in plærisque codicibus: sed, sic malè affecto liene iuuerit circa proximum medio digitum sinistræ manꝰ incisa vena, vt si in cubito secueris internam. Itaque constat ex locis quæ producta sunt, videri Galenum, etsi id non aperte, inclinare in sectionẽ venæ cubiti, quasi ea potior sit, quàm eius quæ in extrema manu: atqui profecto merito videtur ita sentire. Nam vena interna cubiti ad effundẽdum sanguinem commodior est, quoniã est amplior, paratior etiam est ad vacuandum, quoniam est affectæ parti vicinior. In rectitudine videntur plerisque nihil differre, sed omnino esse secundum eandem diametrum, & secundum idem latus. Veruntamen reuera vena hæc extremæ manus accepit iam aliquid communis & externæ, quare videtur ad eximnaniendum hypochondria incommodior facta. Nulla ergo re vena hæc extremæ manus venæ internæ cubiti præstare videtur. Atqui ego olim ita cẽsui his argumentis adductus, & quia nulla causa succurrebatqua ea euacuatio posset esse accommodatior, quàm quæ ex cubito: video nihilominus omnes qui medicinam factitant hac missione sanguinis vti vt experimẽto comprobatissima, & ego ipse eam familiarem mihi ad hypochondriorum affectus, longo vsu iam feci, neque possum negare videri eam sæpe etiam vtiliorem ea quæ ex cubito proinde causam longa meditatione inuestigaui, atque merito fuit inuentu difficilis, vtpote quam nullus explicuerat, etsi quidam antiquorum & neotericorum etiam tentauerant. Paulus ob maiorem distantiam dicit vtroque loco eorum quos citauimus, esse ad reuellendum potiorem. Sed si distantia in causa est, nunquàm esset vtilius hanc venã secare quàm internam cubiti, nisi cum maior reuulsionis necessitas occurrit in principio .s. & ante alias euacuationes: tamen non est hoc quod vsu probatur: sed factis aliis scissionibus, ad hanc veniri, vt ad magis familiarem: neque quidẽ esse potest quod hãc sectionem cõmendat, quod multi illorum qui hanc venam secant dicunt, aut necessitas extrahẽdi tenuẽ sanguinẽ, aut metus effundẽdi multos spiritus. Quoniam, scilicet per latioris venæ scissionẽ plus exhaurietur spiritus, & per sectionem tenuioris, melius percolabitur tenuis sanguis. Nam hæc ratio facilè redarguitur. Nam ad extrahendum tenuem aut crassum sanguinem, ad eductionẽ multorũ paucorumue spirituũ, amplitudo aut tenuitas venæ non tantum confert, quãtum scissuræ ipsius tenuitas, aut amplitudo. Igitur faciliusest ex vena interna cubiti educere tenuẽ sanguinem, & spiritus interius cõtinere facta scissione breui, q̃ venarũ istam permutationem facere. Sed quę causa rei huius idonea sit superest dicamus: certe extremæ partes internarũ sunt emunctoria naturalia, nõ tñ quæcũque quarũcũq; sed earum cũ quibus habent rectitudinẽ: velut extremæ manus hypochõdriorũ, dextra hepatis sinistra lienis: atqui mẽbri cuiuscq; excremẽta naturaliter vergũt in illius emũctorium, & quò naturà vergũt per loca cõferentia, eò oportet duci. Ergo maximè expedit laborãte hepate venam secare in manu dextra, quia facilè trahetur quò secũdũ naturam cõsueuit pelli, idque nõ in principio cum copia est maxima, sed post alias euacuationes quia tũc melius poterit mẽbri facultas excrementa sua pellere, cum deposita erit multitudo, & ex toto corpore confluere cessauerit. Quod Gal. dicit videri vt propter stricturam venæ non possit notatu dignum effundi, ita esset profectò nisi maiori artificio ad huius sectionem vteremur, quàm aliarum, tamẽ proinde vtimur ad hanc balneo, & maiori tum frictione tũ ligatura. Quòd multi bonorum auctorum in curatione inflammationis hepatis facta mentione sectionis venæ cubiti, venæ manus extremæ sectionem prætereunt, non miror. Nam solui etiam sine hac potest, etsi hæc sit vtilissima. Galenus vtilem esse nullibi negasse videtur fuisse non nihil dubius. Sed neque hoc mirum, semper oportet addi aliquid rectè inuentis. Ego veritatem semper suspicio vbi cumque occurrere contingit.

cũ decisio

Caput

Caput sextum. An liceat refrigeratis secare venam.

PRohibet Galen. in refrigerationem patiẽtibus mittere sanguinem multis in locis. Libello de sanguinis missi, cap. 6. ita scripsit. Si verò horum nihil sit, cæterum hyems regio ve sit natura frigida, vel natura quoq; hominis frigidior, refrigerantur grauiter toto corpore quibus sanguis mittitur & accidunt nonnulla, quæ fortem sequuntur refrigerationem symptomata. Prætereà regionis frigus aut temporis, prohibent missionẽ sanguinis, ergo multo magis intemperies frigida laborantis, cum enim sanguis non modo nutrimentum præstet corporis partibus, sed calor quoque naturalis perseuerantiam ex eo obtineat, dicente Galeno eodem libello: constat missionem sanguinis esse auxilium refrigerans. Quare refrigerationem potius augebit, quam vt sanet. Tamen contrà videtur esse, quod Gale. 8. metho. capi. 4. sanguinẽ mittere festinanter præcepit in laborantibus diaria febre excutis obstructione: at verò promptissima obstructionis in cute causa est occurrens frigus. Sed & ipsa ratio conuincit, non modo mitti debere sanguinem, vbi adest refrigeratio, sed & præpropere faciendũ. Quia obstructio prohibet occultum humorum effluuium. Hoc cohibito necesse est corpus redundare succorum multitudine, quæ vt in omnibus dispositionibus est periculosa, ita vel maximè in obstructione, quippe quæ omniũ maximè, prohibens ventilationem, facit putredinem. Itaque vbi obstructa ex frigore cutis est, oportet sanguinem mittere, & quòd in ea dispositione statim redundant humores & quòd redundantes facillimè putrescunt. Quare perperam imperiti medici vulgo persuasere, cum aliquis frigus tota cute sensit, ac deinde ex obstructione in febrem lapsus est, à missione sanguinis esse cauendum: non distinguentes, sit ne affectio qua laborat, calida an frigida, sed solam febricitandi occasionem respicientes. Sed rem ita oportet distinguere. Si affectio quam curamus frigida est, vt si quis gratia exempli intemperie frigida laborat, solum calidis est agendum, & cauendum à missione sanguinis, quippe quę refrigerans est auxilium. Cæterum si affectio calida est, & refrigeratio causæ antecedentis tantum habet vicem, nihil nocebimus, missione sanguinis extinguentes febrem, & præcauentes redundantiam, & permutationem ad putridam febrem, si modo adhuc diaria est. Nã procatarcticæ causæ, vt dicitur. 4. Method. capit. tertio curationis indicatio nulla est: sed omnis, eius indicatio ipsius affectus est. Igitur cum refrigeratio solam attingit cutim, mittendus sanguis est. Sentitur eo tempore statim febris, aut saltem mordax per totum corpus sensus, propter retentionem excrementorum fumidorum, quæ per cutim expirabant. Tamen cum refrigeratio lędit etiam viscera, ac penitiores partes, omnium maximè fugienda est missio sanguinis. Consequitur hos ægrotantes, tum per totum corpus sensus frigoris, tum etiam respiratio frigida, rara & parua: Pulsus quoque imminuti vsus.

Cõtr. agitatur.

quę ꝑ parte contraria sunt.

Cõt. deci.

Caput septimum. Vtrum sit magis periculosum in grauidis sanguinem mittere an expurgare.

MVltis videtur, maiori cum periculo mitti sanguis in vtero gerentibus, quã expurgetur de sententia Hippo, quando quidem ille permittit expurgari in mediis prę gnationis mensibus, Primo aphorismo, quartæ sectionis: tamen sanguinis missionem toto tempore prohibet. Nullo enim tempore excepto, inquit, mulier vtero gerens sanguine misso ex vena abortit, & magis si fœtus sit maior. 32. aphoris. quintæ. Tamẽ opinio hæc longè abest à sententia Auerrois, qui, 7. collectaneorum capit. 4. ita scripsit. Dicit Hippocra. vtero gerens non debet vacuari nisi quãdo embrionis virtus fuerit fortis (ita enim lego quanquam aliter inuenio scriptum, sed apertus est in codicibus error) hoc est à quarto mense vsque ad septimum, nisi humores fuerint furiosi, & pharmaciam concedit tunc. Ego autem dico, quòd phlebothomia quando adest repletio, qua embrio non indiget, non est mala, sed pharmaciam non credo ad bonũ peruenire finẽ. Immò necessariò lędit embrionẽ, eò ꝙ in se substãtiã habet venenosam & fortasse faciet, malos humores fluere ad embrionem vt ipsum lædãt. Prætereà medicinę purgantes, sunt medicinæ prouocãtes vrinã. Et quod vrinã prouocat est de genere prouocantiũ menstrua, & qd menstrua prouocat abortũ facit. Hæc Auerroes: quibus apertè declarat suam sentẽtiam, neque sine argumẽtis esse nempe semper missionem sanguinis minus periculosam expurgatione, in grauidis. Quam sententiam ego probo. Verũ lubet rẽ magis distinguere. Cõstat ex his locis quę ex hip-

Opinio quædam.

Aue. sentẽtia priori cõtrar

Cõt. de

hippoc. attulimus expurgationis tutissimum vsum esse in mediis mensibus, magis periculosum in primis vltimisque: sanguinis missio nis tutissimum in primis, magis periculosum in vltimis, in mediis medio modo. Itaq; quo maior est fœtus, eo habere periculi plus. Quã doquidẽ sanguinis missio nocet subtractione alimenti: expurgatio agitatiõe, quo fœtus est maior, eò pluri eget alimento, ac proinde eò magis læditur illius subtractione, conturbatio facit abortum, diruptis acetabulis, quibus pendet ex vtero fœtus, dirumpũtur autem hæc facillimè & primis & vltimis mensibus, in his præ siccitate, in illis præ humore et mollitie. Igitur differẽtia temporum talis est. Ex qua sunt qui colligant, vt expurgatio periculi plus habet primis mensibus quam sanguinis missio, ita sanguinis missio mediis & vltimis. Quia in mediis expurgatio est tutissima, in vltimis sanguinis missio valde periculosa. Atque inde rursus colligunt, plus periculi esse in sanguinis missione, quã in expurgatione. Quia paucioribus mẽsibus commodè suscipitur quam expurgatio. Sed si quis recte perpendat, hi falluntur in iptã consequentia. Nam cur si sanguinis missio in vltimis mẽsibus fit maximo cum periculo, proinde & cũ maiori quam expurgatio? Multum enim interest missionem sanguinis, quæ fit mensibus vltimis conferre cum ea quæ aliis, aut cũ expurgatione. Igitur nobis aliter dicendum est. Quocunque tempore vtraque euacuatio fiat aut vtriusque par est necessitas, quod ad affectum attinet, aut impar, si hoc: cuius minor est necessitas: ea euacuatio maiori cum periculo suscipitur: si par est necessitas vtriusque ego potius consulerem, sanguinem mittere, quoniam vt Ga. inquit, 11. com. 2. de ratione victus acutorum, sanguinis missio, vel cum minus auxilium est, probari debet, quia est multo tutius, nedum cũ par est vtriusque necessitas. Atqui quoniam horum fides, ex his quæ de vtriusque auxilii natura dicta sunt, pẽdet, cursim prætereo.

Ex dict is quid nõ nulli colligant.

refutãtur

Vera rei cõclusio

Caput octauum. De sanguinis missione vsque ad animi deliquium.

GAlenus multis in locis suadet, sanguinẽ mittere vsque ad animi deliquium. Libello de sanguinis missione capit. vndecimo. Primo aphorism. com. 23. 9. Metho. capit. 4. & aliàs sæpe. Quod tamen auxilium, multis aliis autoribus videtur suspectum, propter periculum. Celsus libr. 2. capi. 10. differens de missione sanguinis, inquit, semper finis faciendus est ante quam anima deficiat. Atqui paulò ante in eodem capit. dixerat satis est enim primũ leuare ægrotantẽ, deinde per purgare, q̃ simul omni vi effusa, fortasse precipitare. Hoc quoque videtur Auicenna formidare, qui magis amat multiplicationem numeri quam quantitatis, vt cum illo loquar. Atque proinde hoc aliquis prudenter putet dictum: partitam missionem sanguinis, quam quam sit aliquanto impotentius auxilium, quam copiosa ad vacuandum (nam ad reuellendum efficacior etiam est) tamen esse tutius. Sed addit celsus argumentum aliud, dicens. Quod si in cura quoque aquæ quæ inter curem est, ita respondet, quanto magis necesse est in sanguine respondeat? 6. aphor. 27. quicunque suppurati aut hydropici vrũtur, pure aut aqua vniuersim fluente omnino intereunt. Quanto igitur, inquit celsus, verisimilius est posse hoc contingere effuso aceruatim humoren aturæ familiarissimo. Præterea dicere quisquam possit, in nulla affectione habere locum hanc tam profusam euacuationem: nam neque in ardentissimis febribus, neque in vehementissimis doloribus, in quibus tamen fieri deberet, si modo dixisset Galen. vera, qui in commentario primæ sectionis aphoris. 23. in ardentissimis febribus, & vehementissimis doloribus nihil adeò cõmendauit quàm sanguinem mittere vsque ad animi deliquium. Sed ardentissimæ febres illæ videntur dici, quibus nullæ ardentiores, continuæ scilicet bilioſæ. In his verò constat vt plerique dehortentur mittere sanguinem, vt quod conferat nihil, quin potius effrenatam reddat bilem. Licet hoc legere in curatione huius febris apud Auicennam cuius opinionem insequuti sunt plerique, ducti hac eadem ratione. Alii etiam quod à Galen. dictum sit quarto de tuenda valetudine, recedentibus humoribus plurimum à natura sanguinis, cauẽdum à venæ scisione esse, quòd que libro decimo Method. eos qui valde calidi & sicci sunt, atque ita affecti, non posse habere robur virtutis dixit. Quare in illo febrium genere nunquam constare vires contendunt, atque ita exclusas videri ardentissimas febres, non solum à sanguinis missione vsque ad animi deliquium, sed omninò à sanguinis missione. Iam verò de doloribus primo de curandi ratione ad glauconem capit. 13. ita scriptum est, ita etiam si vehementissimæ vigiliæ aut dolor intensus ægrotũ infes-

Suspecta videtur sãguinis missio vsq; ad animi deliquiũ quã suadet Gal.

Videtur nulla affectione habere locũ tã profusa euacuatio.

tant

tant, cauendæ sunt copiosæ ac multæ euacuationes. Igitur in vehementissimis doloribus non habet locum euacuatio vsque ad animi deliquium. Hæc præcipuè visa sunt difficilia in hac sententia. Quæ tamen non subuertũt Gale. sententiam. Nam vt ipsemet distinguit 12. Meth. cap. 5. duplex est deliquium animi. Quoddam quod græcis λειποψυχία dicitur quoddam quod syncope, hoc est præceps virium lapsus magnusque: illud est deliquium quo qui correpti sunt facilè recuperant vires, quodque proprie animi deliquium appellatur, leuiusque multò est syncope. Sunt qui ita distinguant hæc deliquia, vt lipothymia aut lipopsychia sit casus animalis virtutis, & syncope vitalis. Quorũ sententia mihi placet. Quã doquidem vitalis facultas animali fortior est obsistitque iniuriis plus: proinde antequam vitalis insigne aliquid perpetiatur, incipit animalis deficere, patiente nihilominus vitali, sed leue deliquium, ad quod vsque censeo ægrotantes deducendos: non enim ad syncopẽ Quãquam vt mox dicemus, expetitur in hoc auxilio refrigeratio totius corporis habitus. Quam refrigerationem constat esse passionẽ facultatis vitalis, est enim calidi innati. Quare videri possit alicui, hic passionem facultatis vitalis expeti, haud quaquam animalis. Tamen hic nihil est scrupuli. Non enim nego expeti perse passionẽ facultatis vitalis, puta refrigerationem, sed deliquium. Nimirum sanguinis missio perse lædit facultatem vitalẽ ita enim par est, cum euacuet sanguinem & vitalium spirituum copiam. Tamen hæc læsio antequam deliquium vitalis faciat, refugere facit calorem ad cor. cerebri verò facultas, statim ac destituitur à calido innato, deficere incipit, cum quoniam cerebrum perse est frigidum & exangue, atque ideo summoperè indiget cordis suppetiis, tum propter sensus acrimoniam. Itaque passio incipit à facultate vitali, tamen deliquium facultatis animalis an teuertit defectionem vitalis. In quo affectu haud dubie intelliges, consensum esse grauiorem propria passione. Nam propria facultatis vitalis passio est refrigeratio, animalis consensus est defectus. Itaque quod ad modum, quo hæc fiunt attinet, ita habet. Quoniam verò fieri potest vt in aliquo tam sit insigniter fortis animalis potentia, vt antequam ipsa deficiat, vitalis insignem noxam perpetiatur, non est expectanda in cauté sensus conturbatio sed attrectandæ arteriæ sunt, aduertendusque animus est pulsuum mutationibus. Cæterum neque quodcunque deliquium animi terminus euacuationis sit. Nam si ex metu aut conturbatione ventriculi statim ęgrotans animo linquitur, iacens in lecto continendus ægrotans est, & mittendus sanguis. Igitur euacuationis, de qua loquimur, terminus est deliquium animi leue, cæterum ex euacuatione factum. Quod quoniam leue est, tollit periculum, quod celsus pertimescit. Quod si tamen cui videtur consultius, etiam si id deliquium non sit graue tamen consistere infra, rursusque euacuationis necessitatem repetitione complere, insequuto illud præceptum, Melius est infra consistere quàm exquisitissime euacuare. Intelligat hic Galenũ non vti hac missione sanguinis propter sanguinis effusionem solum, sed ipsum perse deliquiũ procurare, quo frigore recreet facultatem in temperie calida pene confectam, atq; ita deinde aut aluum fluere faciat, aut vomitum sudorem ve exciter copiosum, quo febris extinguatur, quæ omnia deessent quantumuis euacuaretur multum ac cito, nisi ęgrotans animi deliquium incurrerit. Neque verò mirũ est hydrope laborantem, vtpote cui facultas, cũ in eum statum venit, est debilissima, ex cõfertim facta aquæ, quæ totam ventris regionem obsidet, profusione mori, febricitantem verò cum robore magno (nam talem expetim⁹ ad hoc auxilium) ex sanguinis missione semel facta animo linqui, non etiam perire. Quod verò à Gal. hoc auxilium in ardentissimis febribus præ omnibus est cõmendatum, interpretantur plerique de synochis febribus, quæ continentes appellantur. Accipiũtque ansam interpretationis ex. 9. Meth. vbi ita scripsit, maximum hoc, vbi valentes vires sunt continentium febrium, remedium, quo loco in solis continentibus, quales biliosæ nunquam sunt, videtur hanc euacuationem probare. Has itaque dicunt ardentissimas. Est enim aliarum nullis quam his copiosior calor, etiam si mordacitate à biliosis superentur. Adducũtur etiam in hanc sententiam, argumentis quæ paulò superius proposuimus. Verum ego aliter interpretor, opus esse scilicet sanguinis missione vsque ad animi deliquium in ardẽtissimis febribus, atqui quo ardentiores sunt, eo magis, modò adsit facultas quæ ferat, sit quantumuis febris biliosa. Quid enim aliud nomine ardentissimarum febrium intelligam? Præterea si rationes perpendis, tunc quoque quæ dico clarius intelliges. Noui enim (inquit) eorum quosdam necessario perfrigeratos ex lypothimia ac toto corpore exudantibus liquoribus, al-

Explicatur, & defenditur Ga. sentẽ.

Obiecta diluũtur

Qđ de hydropicis obiiciebatur soluitur.

Dictũ Ga. de ardentissimis febrib⁹ quomodo an plerisq; interpretetur

Autoris, interpretatio.

uo rupta celerrimè morbo liberatos. Vsurpatur ergo vt refrigerans auxilium, quod superius monstrauimus. At vero refrigeratione non dubium est, quin magis opus sit in causo bilioso, quam continente febre. Sed dicit iterum, in quibus tibi sanguinis feruescentis copia apparet, quam ocissime eos vacuare conator, priusquam in principem aliquam partem ingruat. Cum ergo humor propter feruorem paratus est ingruere in partem, vacuandum est adlipothymiam vsque. Sed constat quanto maius periculum talis impetus impendeat ex bile, quam ex sanguine, cum mobilior tenuiorque succus sit. neque verò pertimescendum est, ne bilis effrenis fiat educto sanguine, non enim per deum immortalem in continuis febribus, quæ putrescentem in vasis bilem habent, sanguis sine bile prodit, neque syncerior post euacuationem bilis est. Nã neque si ex congio diluto vino pleno, dimidiam liquoris partem subtrahas, meracius vinum fit aut dilutius. Quare agitandæ bilis propter missionem sanguinis nulla ratio est. Est tamẽ cum possit natura mouere, ita vt fit, quia euacatione reddita est potẽtior supra residuum. Atque ita si fortuna tulerit, vt aliquod princeps membrum insigniter debile sit, ex accidenti fiet vt impetum bilis excipiat. Quare talibus neque in ardente febre neque aliàs aliquando tam copiosam consulo euacuationẽ: sed iis quibus nulla debilitas in principibus membris est, in his enim mouetur bilis aut ad intestina aut ad ventriculum aut ad cutem. Deiiciturque aut euomitur aut exudatur: sed dices quid quod febricitãtibus ex bile nõ potest constare facultas? Non video cur non: siquidem homo cui in solidorum temperie cõstet facultas, potest ex erratis circa victum, ex multo esu, gratia exempli, biliosorum, magnam bilis copiam congerere. In exquisita sane febre ex bile & continua, rarò aut nunquã putauerim fieri posse vt tantum faculras constet. Siquidem cum plurimũ recedit humor à natura sanguinis, missionem sanguinis denegat. Sed febres continuas ex bile, non exquisitas illas quidem, cæterum quæ biliosæ sint, sæpe putauerim cum robore coniungi. Negauit Galen. robur inesse iis qui valde calidi siccique sunt, & ita affecti. Ego de illis tantum loquor, qui ita affecti sunt, etsi tales non sint natura. Vnde patet mitti posse sanguinem vsque ad deliquium animi in ardentissimis febribus, siue ex sanguine siue ex bile consistant, modo constet robur. Tales quoque febres sunt & quæ cum carbunculis consistunt quare illis etiam hoc auxilium confert. 14. Meth. capit. 11. dolentibus quoque parte aliqua vehementer, mittendus tam copiosè sanguis est, sed non omnibus. Fieri enim potest vt mittatur sanguis propter dolorẽ, aut propter affectionem aliam, quam dolor comitatur. Vt cum febricitat aliquis, habetque vt superueniens symptoma intensum dolorem, sanguis quidem propter febrem mittitur, nõ propter dolorem. Qui eo casu potius subtrahit de quantitate euacuationis quàm vt tantam copiam exposcat, quia scilicet dolor per se est in valde prosternentibus vires. Atqui hoc præcipitur primo ad glau. est tamen cum mittitur sanguis propter dolorem, atqui tũc quoque causa doloris consideranda est. Si enim ex fluxu fit iam concitato, constantibus viribus, mittendus sanguis est vsque ad animi deliquium, Speramus enim fore vt ita dolor substollatur. Si verò ex pura intemperie, frigida præcipue, nihil minus amat quam missionem sanguinis vsque ad hanc metam. Nam curationis gratia nihil alienius est his doloribus sanguinis effusione, quæ tamen confert etsi ex nudo frigore dolor fiat præcautionis gratia. Tamen euacuatio quæ ita fit, non debet vsque ad animi deliquium deduci. Reuulsio enim est sola, reuulsionem verò partita euacuatio potentius operatur. Sed de sanguinis missione vsque ad deliquium animi satis multa diximus.

Qđ de bilis effrenatiõe obiiciebatur soluitur.

Qđ de viriũ debilitate obiiciebatur, soluitur.

Quo modo dictũ gal. de vehementissimis doloribus intelligatur vñ obiectio soluitur.

Caput nonum. Quando vtendũ est vtraque euacuatione vtram sit conuenientius antecedere.

VIderi possit alicui Hippocratem Galenumque, cum sanguinis missionis & expurgationis occurrit necessitas par, nũc à missione sanguinis auspicari, nũc ab expurgatione. Quandoquidem sexto de morbis popularibus com. 1. apho. 6. iuuenes (inquit) veratro vti, & poplitem incidere. Quarto etiã de ratione victus in acutis apho. 21. cũ de ęgritudinibus, quæ vtroque auxilio egent, disserat Hipp. Gal. primis commentarii verbis ita inquit, catalogus est morborum qui primum sanguinis egent missione deinde ab ea purgari. Vnde aliquis colligat, si morborum in quibus præmitti debet sanguinis missio catalogum facit, non in omnibus præmitti debet. Cæterum hæc leuia sunt quæque nullam habent euidentiam. Multo clarius illud in contrariam sententiam dictum est ab Hippocrate

Contr. agitatur

Decidi- te eodem loco. Sed venæ ſectio in his preferenda eſt. Quod dictum vt neque illud Galeni, non ita intelligo, quod in his præferri debeat, in aliis ſec⁹: ſed quod illi fere morbi ſint in quibus vtriuſque euacuationis occurrit ſimul neceſsitas. Atque perinde dictum eſt, ac ſi diceret, catalogum facit eorum morborum in quibus non ſolum expurgandum eſt, ſed mittendus etiam ſanguis. Quod vt diceret, in qb⁹, inquit, ſanguinis miſsio antecedere debet expurgationem. Quaſi notiſsimum perſe ſit, ſi vtroque auxilio eſt vtendum, miſsione ſanguinis conuenientius præire, quam ſubſequi. Tale enim eſſe putabat Galenus hoc, quá notiſsimum inquam, nam in com. prædicti loci, ſexti epid. ita inquit. Quod ſi vtroque auxilio ipſe homo indigeat, à venæ ſectione inciendum eſſe manifeſtum eſt. Quare ſi quid quod contrarium videatur ſignificare, autoris verba continent, vides vt ſapiẽtiſsimus cõmentator fuerit interpretatus. Verum quando res tam eſt nota, vt de illa Galenus, ne diſputauerit quidem, ſatis nobis pro leui hac queſtione ſit, rationem vnicam illius dictis addere. Expurgatio vtili⁹ ſuſcipitur poſt ſanguinis miſsionem, quam antea, ſed ſanguinis miſsio poſt expurgationem minus neceſſaria eſt, quã antequam ſit expurgatum, igitur multo commodi⁹ ſuſcipitur ſanguinis miſsio ante expurgationem, quam expurgatio ante miſsionem ſanguinis. Poſtquàm enim ſanguis miſſus eſt, euacuata copia, ac deonerata natura, viis redditis laxioribus, non dubium, quin melius expurgatio fiat, vtpote quæ & ipſa per ſe citra, pharmacum, ſolet miſsionem ſanguinis conſequi. Multis n. alu⁹ humectatur, aut paucatur vomitus, aut ſudores fluũt. Igitur expurgatio melius fit miſso ſanguine, quam eo nõ miſso. Sanguis verò tanto incommodius euacuatur, cũ expurgatum eſt, quam anteà, quãtò minus commodum eſt, purum ſanguinem euacuari, quam impurum. Itaque quando vtriuſque euacuationis ſimul occurrit par neceſsitas, non parum peccauerit, qui miſsionẽ ſanguinis vſque ad factam expurgationem differrit. Nam præter cætera, ſanguinis miſsio fit citius, tutius, & cũ minori apparatu quam expurgatio. Sed de tam leui controuerſia, nõ dicam plus.

Ratio ob q̃ præcedere debeat ſanguinis miſsio ex purgationẽ vbi vtraq; eſt opus.

Caput decimum. An ad expurgandum opus ſit tanta facultate, quanta admittendum ſanguinem.

CElebratiſsimum eſt apud Gal. & à nobis antea dictum: affectus præter naturã expoſcere auxilia medicinalia, virtutem non expoſcere ſed permittere, itaque expoſcit morbus ſpeciem auxilii, ſanguinis, inquã, miſsionem aut expurgationem, aut aliquod aliud. Virtus diffinit quantitatem. Quoniam pro modo virtutis, plus aut minus vtendum eſt his remediis. Itaque requirere pharmaci expurgantis exhibitionem virtutis robur & illud non exiguum, conſtat, cũ ĩ magnis auxiliis ſit. An verò tm̃ requirat quantum ſanguinis miſsio, eſt in controuerſia. Nam ab altera parte eſt quòd Ga. vt ſuperius à nobis dictum eſt, ſcopum mittendi ſanguinis robur virtutis dicit: atque vbicunque de mittendo ſanguine loquitur, nihil præter virtutis defectum pertimeſcit. Præterea ſanguinis miſsio eſt ſãguinis euacuatio: humoris naturę familiariſsimi atque admodũ neceſſarii, expurgatio eſt extractio noxii humoris. Conſtat vero vt pl⁹ oporteat debilitari facultatẽ, effuſo humore tam neceſſario & bono, quam humore neque naturæ tam familiari, neque adhuc integro: ſed putri. Sanè ſanguis cum tanto virtutis periculo funditur, vt ſi quod pharmacum extractorium ſanguinis eſt, idem ſtatim ſit venenum, libello de expurgãtiũ medicamentorum facultate. Et in mittendo ſanguine præceptum eſt à Gale. ægrotantis pulſum manu tenere, & in illius mutationes animum intendere. Quoniam ſcilicet facillimè per incuriã fieri poteſt præceps virium lapſus, immodica ſanguinis quantitate effuſa. Ergo maiori virture eſt opus ad ferendum miſsionem ſanguinis, quam expurgationem. Contra videtur aliis, opus eſſe maiori vi ad expurgandum. Quia quanquam per ſanguinis miſsionem ſãguis euacuetur, non euacuatur ſyncerus, ſed permixtus etiam cum noxii humoris nõ parua portione. Et quãquam natura humoris, q̃ effunditur, non nihil faciat ad virtutis exolutionem, multo plus putãt facere moleſtiam & grauitatem ſymptomatum, quæ ex medicamentorum vſu ſemper fiunt. Addunt ſanguinis miſsionem vnico modo nocere nempe vacuando, expurgationem duobus, vacuãdo & alterando. Sunt enim medicamenta omnia expurgantia calidæ & ſiccæ naturæ, quę perſe vt Gale. inquit, libello quos & quando ſemper nocent ægrotantibus. Quæ etiam vt dicitur. 6. epid. cõmenta. 5. eo tantummodo non dicuntur venena, quòd temporibus quibuſdam proficua fiant. Eſt ergò hic vſus maximè pertimeſcendus. De quo à Cornelio ita

agitatu controu.

Quæ pro cõtraria parte ſũt

scriptum est: omne eiusmodi medicamentū quod potui datur, non semper ægris prodest, sanis semper nocet. 2. lib. cap. 13. Plato ad finē dialogi de natura inquit, Tertia motionis species aliquando iis, quos væhemens, cogit necessitas, vtilis, aliter vero nullo modo ei qui mentem habeat suscipienda, medicorum illa purgatio est. Quæ pharmacis fit. Morbi enim nisi qui magna habent pericula pharmacis irritandi nō sunt. Hippo. libello de medicamētis expurgantibus, vsque adeo illorum vsum reformidat, vt in acutis febribus, illis nunquā vtendum esse, vsquedum febres remiserint, decernat. Cum ergo ex assumptione pharmaci magis videatur corpus permutari & perturbari, videtur etiam necesse esse maiori virtute ad illius vsum, quam ad missionem sanguinis. Adde ex errore qui contigerit in expurgatione minus emendari posse noxas, quam ex errore in sanguinis missione. Nam etiam si sanguis mitti incipiat, vel citra virtutem, non admodum graue periculum est. Potest enim fisti cum videbitur aut virtus labascere, aut permutari color. At vero quod semel deuoratum est pharmacum, non possumus rursus educere. Quod si ad vomitum cogimus, neque id sine periculo fit: quin nimia humorum copia vomitum medicamenti consequatur. Ergo his omnibus rationibus videtur effici, maiori virtute opus esse ad expurgandum.

Cōtr. decisio. Sed controuersia ita constituta est. Quid alii dicant de hac qnæstione non curo. Quid ego sentiam breui dicam. Priora argumenta mihi videbantur probare, ad mittendum sanguinem opus esse maiori virtute. Nam quāquam medicamenta perse deiicerent virtutē alterando, tamen ex accidenti iuuāt magis euacuando noxios humores. Reliqua omnia argumenta illud monstrant, debere nobis cū expurgationem aggredimur, constare magis esse virtutem necessariam ad sustinendum, quam in missione sanguinis. Quia si semel ertum sit, non est tam promptum emendare. Sed multum interest ita dicere, aut maiori virtute esse opus. Itaque virtus debet magis constare ad mittendū sanguinē: sed debet magis constare, esse vim quę toleret, cum accingimur ad expurgandum. Neque verò admodū est intellectu difficile, si quis animum iis quæ modo diximus aduertat. Nam cum ad vnum quodque auxilium certus quidā virtutis gradus necessarius sit, atqui is ipse qui à medico requiritur, coniectura quadam inuestigetur, fieri potest, vt ad expurgādum minori facultatis gradu contentissimus, tamen vt in hoc ipso cognoscendo maiorem coniecturæ euidētiam desideremus, quoniam scilicet, si coniectura nos fallit, minus emendari potest malū quam si ea virtus quam ad mittēdā sanguinē necessariam esse censemus, tam integra nō adsit, quam adesse putamus, quum primum sāguinis missionem iniungimus. Itaque ad expurgationem non adeò magnum virtutis robur requirimus, tamen coniecturam necessariæ virtutis eò clariorem esse optamus, quò difficilius est, vbi voratum est pharmacum, factum infectum reddere. Hic meus censor nō tantum repugnat, sed stomachatur etiam nō potens iam ferre meas nugas, quia scilicet di co certiorem coniecturam procurandam esse ad expurgationem, vt potequæ minùs fisti possit, si audacius sit tentata, q̄ ad missionem sāguinis, quæ fisti potest. Quasi) inquit) nō sē per oporteat summam diligentiam adhiberi, vt constet quantum virium in ęgroto sit. Ego verò non ita dico, sed quasi non semper nobis possint, etiam adhibita summa diligentia omnia euidenter constare, ac proinde non omnia agantur sūma cum certitudine, sed quædam cum quadam cautione, quædam etiam tentandi gratia, quædam etiam cum periculo quædam etiam in re desperata cum quadam temeritate, in quibus ratio non iuuat. Nimirum est hæc ars coniecturalis. Proinde dico in re ob virium infirmitudinem dubia posse te magis audere secare venam, q̄ pharmacum tribuere. Tu nō aliter potes repugnare q̄ dicēs tibi nullam vnquam rē esse dubiam. Sed si tu te nunq̄ hæsitare an satis sit viriū, & nihil vnquā tentare antequam quantum exquisitè virium sit euidenter agnoueris, & nihil vnquā de futura tolerantia timere, denique nihil in iis quorū curationem persequeris habere dubium affirmas, ego verò me sæpe his solicitari timoribus dico, vter magis nugabitur? ego certe non nugabor, quia conscius mihi sum me multa dubitare: sed neque tu quia nihil non scis certissimè. credo equidem. Sed neque proinde debes stomachari mihi, qui iuxta meam infirmitatem quin etiam aliorum omnium mortalium, te vno excepto, disputo. Ante te nondum venerant secula ad istam ir refragabilem sapientiam. Audieram ego Galenum fatentem hanc nostram artem esse cōiecturalem, maximè cum praxi se accommodat (quia scilicet singularium non est scientia) atque omnium maximè coniecturalem eam facere quantitatem auxiliorum, quia scilicet non potest euidenter constare quantum exquisite sit, neque quod morbus petat, neq; qđ vir-

Obiectio dissolui.

virtus ferre poſsit. Docuerat me Gal. etſi cui videtur non poſſe ferri auxilium aliquod, tamen aliquid cum periculo facere. Celſus etiã dixerat vt præfato periculo etſi vis non ſatis videatur conſtare aliquid cum periculo tentemus. Hippoc. etiam mihi perſuaſerat millies tẽtari multa cum quadam incertitudine. Proinde ego dixi, ſi audendum aliquid ſine magna conſtantiæ virium certitudine, tentari tutius miſsionem ſanguinis q̃ expurgationem. Tibi qui es omniſcius, nõ opus erit hac mea monitione, tamen permitte rudioribus ea vti, & ne puta nugas. Sed ſi Socrates quia nihil ſe putabat ſcire omniũ mortalium meritò ſapientiſsimus fuit iudicatus, qui nihil ſe ignorare putat, merito iudicetur omniũ mortaliũ qualis? ſed redeo ad rem. Eiſdẽ de cauſis incõſultum eſſe puto expurgationem vſque ad animi deliquium aliquando tentare, ducere.

Expurgatione vſq; ad deliquiũ animi tentare ducere, incõſultum.

Nam quanquam dictum eſt ab Hippo. 25, primæ apho. deiectiones non multitudine ſunt eximandæ, ſed ſi talia deficiantur qualia expedit, & facilè tolerant: atque vbi vſque ad animi defectionem expedit ducere, faciendũ etiam hoc, ſi æger poſsit tolerare: Gale. etiam in commẽ. in maximis doloribus nullum maius noui remedium, quam vſque ad animi defectionem euacuare, adhibita diſtinctione, an mittere ſãguinẽ, an expurgare oporteat vſq; ad animi defectionẽ: Sed nõ video qua ratiõe poſsit nõ eſſe temerarium, aggredi expurgare vſque ad animi defectum, cum non poſsit cohiberi cum res expoſcit. Prætereà non putauerim poſſe quenquam exquiſitè metiri quantitatem pharmaci, quæ poſsit perducere vſque ad deliquium animi, & non vltra euacuare. Prætereà de quãtitate hac oportet aliquid detrahere, propter ſymptomata, alioqui æger à quantitate euacuationis coniectus in deliquium animi, grauitare ſymptomatum confect⁹ periret. Id quod docet Galen. libello de venæ ſectiõe aduerſus Eraſiſtratum cap. 10. his verbis, ingens prætereà in propinationibus pharmacorum expurgãtium periculum eſt, quòd vel non commouetur purgatio, vel quod in aluum attractum eſt, non facile excernitur, vel cum dolore, morſibus, torminibus, perfrigeratione, pulſuum interceptionibus ac animi defectionibus excernitur. Itaque de ſentẽtia Galen. ingens periculum eſt cum animi defectu expurgari.

Caput vndecimum. De præparatione humorum arte facta ad expurgandum, & an ſit ſemper attenuatio.

SI morem eorum qui ſuperiori ſeculo quæſtiones medicas ſcripſere eſſemus inſequuturi, & omnia quæ ab illis dicta ſunt, repetituri: longum ſermonem, ſatis certo ſcio, eſſemus modo exorſi. Sed faciemus vt quã breuiſsime dicantur ea tãtũmodo, quæ ad rei huius plenam intelligentiam videbuntur neceſſaria. Galenus vbi vbi de expurgatione loquitur, docet expurgationes non illoris (qđ aiũt) manibus aggredi: ſed humores ad expulſionam præparare. Eſt hoc receptiſsimum ab omnibus autoribus citra controuerſiam.

Sed qua ratione præparari debeant, non adeo conuenit. Sed alii extenuatis perpetuò humoribus, alii nunc extenuatis nunc redditis craſsioribus, fieri commodam præparationem profitentur. Gale. libello quos & quando de hac preparatione ita loquitur. Oportet autem prius craſsos humores attenuare & ſecare, atque etiam lentos & meatus per quos illi tranſlũmuntur & trahuntur aperire. Talẽ itaque docet præparationem facere, qui neq; hic neq; alibi generandæ craſsitudinis ad hãc rem meminit. 2. Apho. cõmẽ. 9. quo dicitur corpora quæcunque quis purgare voluerit oportet fluxa facere. Si quis enim (inquit) extenuet incidatque craſsos atque lentos humores, qui in corpore ſunt, & meatus aperiat, rectè in omnibus purgatio procedit. Sed meli⁹ fortaſſe fuerit vt cõfirmetur hæc ſentẽtia, ratiõe ex ipſa rei natura petita. Expurgatio fit tractis ſuccis vi medicamentorũ: ſed reliquis partib⁹, eò facilius extrahuntur, quo ſunt tenuiores, nam eò etiam ſunt fluxiores, vt monſtrabimus paulo poſt, loquentes de vocata ſuperpurgatiõe. Huc enim referetur tota cauſa: quò bilis prodeat ante pituitam, & hæc ante atram bilem, ergo extenuatione deber medicus vti ſemper, in præparandis humoribus ſiue illi craſsi natura ſint ſiue tenues. Craſsitudo enim perpetuò officiet, tenuitas nunquã poteſt nocere, etſi ſit ſuccus euacuandus tenuiſsimus. Proculdubio ita ſenſit, qui in acutis morbis nonnũquam in ipſo principio, turgente, ſcilicet, materia, etiam ſine præparatione expurgandum ſuaſit, ac multo magis Gal. qui niſi quis, inquit, nactus fuerit occaſionem aquam mulſam exhibendi, in qua hyſopum, origanum ve, aut tragoriganum incoctũ fuerit, vel pulegiũ. Conſtat bos morbos extenuibus ſuccis pendere: in quibus tamen attenuãtia dari iubet, quoniam ſcilicet vt Gale. inquit eodem com. 24, primæ apho. hæc igitur abeſſe oportet, humores autem quam maxime fieri poteſt, eſſe fluxui paratos, hoc eſt tenues

Gal. opinio ne p̃paratiõe humorũ ad expurgationẽ.

Ratione cõfirmatur.

&

Auicēna opinio alia.

& nullum lentorem participantes. Aliter sēsit Auicenna, qui fen. prima quarti cap. de curatione vniuersali febrium putridarum, ita scripsit. Et digestio quidem in grossa, est ęquatio eius cum subtiliatione, in subtili est æquatio eius cum ingrossatione. Itaque huius autoris sententia est: humores tunc optime ad expulsionem præparari, cum reducuntur ad mediocritatem substantiæ, ad quam reductionē constat crassa attenuari, & tenuia crassescere. Hanc sententiam insequentes, qui in schola barbarorum nutriti sunt, vtuntur hodie serapiis nunc tenuantibus, nunc crassitudinem inducentibus, illis in morbis pituitosis & melancholicis, his in biliosis. Vtuntur exempli gratia in illis oximelite, in his serapio acido simplici, putantes quidem illorum multi hoc crassitudinem inducere. Sed falluntur, nam acidum simplex refrigerat sine crassitudine, cum aceto sit incidendi vis. Quare non sunt audiendi qui, quò Gal. nimis videantur studiosi, acidum omnino secludi volunt, oximeli illi perpetuò præferentes. Cum tamen nō dubium sit, quin in ardentissimis febribus maior illius vsus sit, quam huius. Sed modo non loquimur de materia medicinali, sed illorum sententiam enarramus, qui ad mediocritatē substantiæ reduci debere putāt succos expurgandos: Cuius sententiæ hęc sunt, vt vulgatissima ita firmissima argumenta. Faciliùs expelluntur quæ mediocris substantiæ sūt q̄ quæ tenuia, ergo melius est succos mediocres fieri quam tenues. Quòd verò melius expellantur mediocria, probant exemplo illorum.

Argumēta quib⁹ opinio Auicē. confirmatur

Quę proiiciuntur, quæ contingit difficile ꝓiici, vel quia grauia admodum sunt, vel quia nimis leuia, vsque adeo vt impetum non recipiant. Prætereà argumentantur, minime attenuandum esse, quoniam oportet nos perpetuò naturam imitari, illa verò quæ coquūtur perpetuò facit crassescere. Addunt, tam tenues esse posse succos, vt imbibātur in poros tunicarum, & propterea minus commode expellantur. Argumenta hęc quanquam firmissima sunt eorum: quę illi proponunt: tamē nequaquam sunt solutu difficilia, si semel opinio intelligatur. Quò ergo intelligamus prossit ne tenuitas semper ad expulsionem facilē, an nonnunquam obsit, considerandum est, quadrifariam rem aliquam expelli alicunde posse. Vel enim impulsu proiicitur, vel est succus qui fluit, aut suo pondere, aut successiōe eius quod euacuatur, aut vtcunque aliter, vel exprimitur de vase aliquo cōpressiōe ipsi⁹ vasis, aut à re aliqua virtute trahēdi prædita

Contr. decisio vnde solutio argu. constat.

extrahitur. Quod impulsu ꝓiicitur cōstat duplici de causa posse malè proiici, aut quia nimis renititur, vt lignum graue, & crassissimus succus, aut quia facillimè cedit, vt leuis festuca, quæ quia non resistit, impetum non concipit, & tenuissimus succus, qui diruptus facile non truditur vi impellentis. Succis qui fluūt his quoq; aut crassitudo obstat, aut tenuitas. Nam crassi succi hærentes non fluunt, tenuium, quoniam in arctos poros imbibūtur, bona pars manet. Propterea vtrem, plenum pice aut oleo, nunquam possis integrè purgare. Quę vero compressione expellūtur: hęc, quominus resistunt, eò exprimuntur facilius vt & illa quæ extrahuntur virtute aliqua extractoria. Igitur succi qui euacuantur, aut venarum compressionibus aut virtute, trahēte: tenuitate egent: quæ impulsu, mediocritate substātiæ. Propterea quæ de venis expellūtur, attenuari perpetuò à medicis debent, quippe quæ expelluntur, partim à virtute naturali expultrice cuius motus compressio est, partim extrahuntur medicamenti trahentis vi, vt nono lib. monstraturi sumus: quæ vero de thorace excreando reiiciuntur, tunc expelluntur commodissimè, cum mediocris sunt consistētię, proinde fit, vt cum inter præparandū humores ad expulsionem, attenuātibus vtamur semper, tamen eligmata sputum promouentia nunc sint attenuantia, nūc crassitudinē inducētia pro modo materiæ morbi. Sed roget nos aliquis, nunquid potionum quæ crassitudinem inducunt nullus vsus est, pręterquam in thoracem? Est sane aliquis. Cogimur enim sæpe succos venarum crassos reddere: vt ī his qui propter nimiam illorū tenuitatem exoluuntur facile, & cum cohibemus immodicas euacuationes aut fluxiones. Sed modò hoc vnum diximus, ad præparandum succos, quò recte cedat euacuatio, nunquā crassitudinē inducentibus vtendum esse: præterquam in thoracis affectionibus. Illud quod de concoctione dictum est, propria indiget disputatione, propterea seorsum hoc docebitur sequēti capite. Interim citra demonstrationem dicimus, omnia quæ coquuntur ex tenuiorib⁹ reddi crassiora, atque ita naturam crassitudinem efficere cum coquit, tamen medicum nō debere perinde facere. Non enim medicus & natura operātur propter eosdem fines sed lōgè diuersos. Præparat enim medicus quo euacuet, natura, quo retineat, & sibi commodum nutrimentum faciat. Natura siquidem, quidquid coquitur, curat sibi simile reddere, quod cum non potest propter ineptitudinem materiæ,

Quis vs⁹ potionū crassitudinē inducentiū

Quod de concoctione obiici ebatur soluitur.

Digitized by Google

teriæ, quam commutat, conſequi, & humor ipſe conſequutus eſt optimam concoctionẽ, quam potuit, tunc demum ipſa natura veluti deſiſtens à commutatiõe ad expulſionem cõuertitur. Proinde ante humoris concoctionẽ nunquam natura adminiculatur euacuantibus. Quoniam ſcilicet eo tempore aliò intendit. Explicat Gale. commen. 22. ſectione prima apho. conſtat ergo, cum medicus & natura propter contrarios vſus operentur, nõ mirum eſſe, ſi procedant contrario modo. Natura ſcilicet craſsitudinem inducẽte, medico attenuante. Sed hæc quæſtio quò clarior euadat proximà eget, ad quã proinde iã venio.

Caput duodecimum. An concoctio ſemper craſsitudinem pariat.

VT autor eſt Ariſto. 4. lib. meteorõn cap. 2. in vniuerſum omnia quæ coquuntur ex tenuioribus craſsiora redduntur. Itaque concoctio, quemadmodum Gale. etiam docet, omnia cogit ac craſſeſcere facit. Neque hæc ſententia euidentia carer, ſi quis naturam concoctionis & modum quo fit conſideret. Dicente Ariſtot. (à nullo enim commodius, quę ad philoſophiam ſpectat, peti poſſe puto) concoctio eſt perfectio à calido innato ex oppoſitis patibilibus. Fit autem concoctio hoc modo. Cum omnia quæ coqui poſſunt, conſtent calido, frigido, humido & ſicco: calor cuiuſcunque rei eſt, qui continet humida & ſicca in perfecta miſtione, cum ergo contingit natiuum calorem imbecillum eſſe, cõtingit ſtatim malè ſiccas & humidas partes in miſtione contineri, non enim continentur rectè ab imbecillo calore, & propterea humor redundat in contentus in rebus crudis & putribus, in vtriſque enim debilis eſt naturalis calor, & ideò vtraque harum corruptionum emendatur concoctione, cruditas, (inquam) & putredo. Quoniam per concoctionem perficitur augeturque calor, & humidum ad perfectam mixtionem cum ſicco reducitur: Conſtat perfectionem, quam comparat res quę coquitur eſſe in incremento caloris naturalis & ex oppoſitis patibilibus, & toto tempore quo res coquitur, calorem in oppoſita patibilia operari. Interim abſumitur totus humor inutilis & malè contentus, reliquum humoris miſcetur cum terreis partibus, ſigitur reſolutis tenuiſsimis partibus & reliquis permiſtis cum partibus terreis, Conſtat rei, quę coquitur, ſicci craſsitudinem. Sed neque in hac ſententia Ariſt. & Gale. voluit Auicenna acquieſcere, quin pori' ſen. prima. 4. c. de curatiõe vniuerſali febrium putridarum, aliter commentus eſt, fieri nempe concoctionem nunc craſsitudine nunc tenuitate aucta, pro vt res quæ coquitur craſſa eſt aut tenuis, vt capi. proximo de illius opinione diximus, referentes illius verba. Putant enim omnes illius aſſeclæ in concoctionibus naturam modò craſsitudiné modò tenuitatem augere, atque ita medicũ nũc debere hoc nunc illud facere, parum intelligẽtes non oportere, vt natura & ars in hac parte eodem modo procedant, quin potius rationi magis eſſe conſentaneum vt contrario modo, cum propter contrarios fines operentur, vt vltimis verbis proximæ quæſtionis diximus. Sed melius fuerit autoris verbis omiſsis contrariæ ſententiæ argumenta proponere, ſi quæ ſunt non contemnenda. Multa, dicũt per concoctionem genita, tenuiora ſunt illis ex quibus generantur. Nam chylus ex pane fit, & ſanguis ex chylo & ex ſanguine ſpiritꝰ. Tamen ſpiritus ſanguine, & hic chylo, & chylus pane tenuior eſt ſubſtantia. Igitur nõ perpetuò concoctio craſsitudinem auget. Præterea vrina cruda eſt cũ aut nimis eſt craſſa aut nimis tenuis, cocta cum ſubſtantia mediocris & vt vrina nimis tenuis, dum coquitur, craſſa fit, ita nimis craſſa dum coquitur, attenuatur. Adde videri alicui poſſe, ea quæ coquuntur neque craſſa neque tenuia fieri, ſed talia perſeuerare qualia à principio fuerint. Nam neque ratione eorum, quę ſeparantur de re quæ coquitur, neque ratione eorum quæ retinentur videtur in craſsitudine pmutari. Vtraq; n. videtur æqualiter craſsitudiné ab altera parte aq; ab altera tenuitatẽ facere. Videt res cocta qa reſoluitur humor malè cõtẽtus, craſſeſcere, ſed tenuari, quia ſecernuntur fæces craſſę. Non aliter propter ea quæ retinentur, vt craſſeſcent tenuia cum craſsis, ita attenuabũtur craſſa cum tenuibus permiſta. Videntur ergo quę coquuntur hac ratione, aut omnino non permutari, aut mediocritatem conſequi. Hęc argumenta & illius verba interpretes Auicennæ in mille barbaras commentationes conieciſſe cerunt. Eſt qui dicat, alimentorum, quæ ĩ humano corpore coquuntur, quædam conuerti in mẽbra dura aut partes craſſas, cuiuſmodi ſunt oſſa; quædam in ſubſtantias tenues, cuiuſmodi ſunt ſpiritus: alia in mediocres, cuiuſmodi ſunt caro & pinguedo. Quæ ergo ĩ craſſa cõuertuntur omnia concoctione craſſeſcere, atque de his loquutos fuiſſe Ariſtote. & Gale, reliqua attenuari, atque ita, cõcoctione nõ craſ-

Quid cõcoctio ex Ariſt. et quo modo omnia craſſet.

Sẽtentia Auicen. Gale. & Ariſt. cõtraria.

Quibus arg. ſentẽtia aui cẽ. robore tur.

Deciſio quædam contr.

Refutat

crasſescere, verè dictũ esse. Opulchrũ cocilia rorẽ. Profectò est hæc interpretatio ineptisi ma. Nam quæ vniuersiæ, prulere autores, qua ratione cogantur de his aut illis tantum intel lexisse? an dici potuit clariùs quàm necesse est cocta crasiora & calidiora esse? Adde Arist. demonstrasse quæ coquuntur crasſescere, ab efficiente concoctionis causa sumpto argumento, quoniam, inquit, calor res omnes red dit calidiores & sicciores & magis crassas: nõ ex his quę per concoctionem generantur.

Decisio altera. Est alter qui acrius videtur commẽtatus, sed falsò nihilominus, dicens: rem propriè subiectam concoctioni non esse eam, quam communi sermone coctam dicim⁹, vt panem, carnes, aut pomum, aut quodcũque tale, sed partes illius humidas. Quare cum humidæ partes perpetuò permisceãtur cum crasis, fit (inquit) vt quod propriè concoctionem accipit perpetuò crasſescat: tamen res quæ coquuntur modò crasſescant, vt cum ex medulla os fit, modo attenuentur, vt cum ex sanguine spiritus, Sed hic non videtur legisse Aristote. citato nuper loco quo ita scripsit: concoctio est perfectio à naturali, & proprio calore ex oppositis patibilib⁹, hæc autem sunt, propria vnicuiq; materia. Hactenus Arist. quibus verbis aperè docet, propriã materiã esse oppositis patibilia, hoc est, humidum & siccum, no humidum tantum. Quod intelligentes alii dicunt, subiecta coctioni esse humidum & siccum, & alterum illorum semper attenuari, atque de eo sententiam Aristot. & Gale. verã esse, alterum crasſescere, & rem ipsam totam quæ coquitur, modò crasſescere modò attenuari. Sed hi (vt neque priores) non loquuntur ad mentem autorum. Apertè enim Aristoteli & Galeno, cum dicunt res per concoctionem crasſescere, sermo est de rebus ipsis quæ coquuntur, non humidis aut siccis, in illis partibus. Illud enim dicitur actione aliqua crasſescere quod post eam actionem crassum dicitur. Sed à Gal. ita dicitur, 2. prog. 33. concoctiones autem crassas reddunt non vrinas solũ sed & deiectiones iis q bene coquũt ivẽtre, & sputa pipneumonicis & pleuriticis pituitã in catarrhis & grauedinib⁹, & lippitudinẽ in oculis, & pus in vlceribus. Itaque ipsum sputum, non humida in illo pars crasſescit, siquidem quod coquitur, illud idem crasſescit. Nos ergo nullam harum commentationum insequimur, sed ipsam perse autorũ sentẽtiã amplectimur, dicentes, res omnes concoctione crasſescere. Nam quãquã ex pane fiat chylus qui pane est tenuior, tamen nostra sententia non redarguitur, excernuntur enim ex pane multæ fæces, quod supererat secretis fecibus concoctione crasitudinem comparauit. Atque illud tantum est coctum reliquum secretum, vt inutile. Eodẽ modo de vrinis crasis, quæ dum coquuntur tenuiores videntur fieri, sentiendum est. Crasſescit enim reuera propria liquoris substantia, sed tota vrina tenuior fit secretione crassorum humorum, qui cum liquore erant confusi. Hæc verò quæ secernuntur non sunt rei propriè subiectę concoctioni pars, sed propriè illi passioni subiectum dici debet, reliquum, quod secretis excrementis idoneum est ad concoctionem.

A quo, facta etiam omni excrementorum secretione, constat, aliquid, necessario toto tempore concoctionis vi caloris actum effluere: atque ita rem ipsam quæ coquitur crasſescere, non causa eorum quę excernuntur vt recrementa (nam hæc nihil detrahunt propriæ substantiæ, crasitiei aut tenuitati) neque ratione eorum quę manent permista, sed ratione earum partium, quæ quãquam vtiles sint & cõcoctioni idoneæ, actione caloris absumũtur. Hic oportet meminisse, illius quod in tertio huius operis libro diximus, disputantes de crasis vrinis: posse succum aliquem habere crasitudinem propriam substantiæ, quod est esse crassarum partium, aut permistione rei alterius crassæ, quæ non est propriæ substantiæ crasitudo. Cuius distinctionis si non fuimus obliti: nihil amplius desiderat præsens disputatio, amittit enim vrina (vt res alia quæcunque potest) concoctione crasitiem quam habet ex permistione substantiæ alterius, sed ꝑpriam non potest, quin potius rei, quę coquitur substantia semper redditur crassa.

Reprobatur.

Aliorũ sententia.

Refellitur.

Autoris sententia quæ dicitur contr.

Caput decimum tertium. Sit ne cõcoctio ad expurgationem necessaria, si succus non turget.

Coctam medicari decet Hip.

SCriptum est ab Hippoc. 1. Apho. 22. cocta medicari & mouere non cruda neque in principiis nisi turgeant. Plurima verò non turgent. Qua sententia apertè vt in aliis innumeris locis Hippocra. docet non esse vtendum expurganti medicamẽto ante concoctionem succorũ. Sed quater⁹ sit necessaria cõcoctio ad expurgationẽ, vocatur in dubium. An eatenus vt nunquã sit aggrediendũ expurgare ante cõcoctionẽ, nisi succi turgẽtes sint, an aliquãdo liceat, sed rarò. An aliquo modo liceat, aliquo modo sec⁹. Nonulli sũt q̃ contendant omninò nũquã licere expurgãs medi-

Quorundã opinio nunq̃ licere purgare ante coctionẽ extra turgẽtiam.

dicamentũ propinare, ante cõcoctionem, extra turgentiam. Quoniam, dicunt, vniuerſalis aſſertionis vim habere, ſententiam Hipp. qua edixit, non mouendum cruda. Etſi quæ alia foret expurgandi occaſio, vt turgentiam excipit, illam videtur excepturus. Prætereà tam multis in locis, tam diuerſis, tam conſtanter, hoc idem ab Hippo. & Gale. ſcriptum eſt, nullius alterius expurgandi temporis facta mentione, vt hinc haud dubiè videatur conſtare, hãc fuiſſe illorum ſententiam vigeſimo quarto Apho. primæ particulæ ĩ acutis paſsionibus raro, & in principiis pharmacis vti. Galen. in commen. In lõgis morbis ſemper oportet cõcoctionem expectare, in acutis verò cũ turgent, & in ipſo principio poſſumus medicamentis purgantibus vti. Quarto apho. decimo medicari in valde acutis ſi materia turget eadem die, cunctari enim in talibus malũ eſt. Quarto de ratione victꝰ com. quadrageſimo tertio Gale. ita ſcripſit, quod corpora expurgare cauendum eſt omnino apparente cruditate in ſuccis docet. Libello etiam quos & quãdo hoc idem docet. Sunt prætereà innumera alia loca, in quibus partim licere purgare cũ adeſt turgentia, partem non licere niſi adſit, dicunt grauiſsimi autores. Tamen qui purgationem ſine concoctione aut turgẽtia permittat, eſt nullus locus. Addunt his rationes ab eiſdem autoribus petitas. Renitente natura euacuationi, non poteſt ea bene ſuccedere, ſed cum humores non ſunt cocti, retinentur à natura ergo natura vſq; dũ cõcoctio eſt facta, retinẽs renititur trahẽtibꝰ medicamẽtis. Quare neceſſe eſt (dicunt) vt ſimilia cõſequanturſympromata illis, quæ fiunt dato pharmaco ſano homini, vt ſcilicet pharmaco non valente extrahere proprium humorem, illic quia non eſt, hic quia retinetur à natura, carnes ſanæ colliquẽtur, vnde tormina, mordicationes, vertigines, & quod eſt multo deterius, conuulſiones. Aut ergo hæc accidẽt, aut ſaltem extrahetur plus boni ſucci, quoniam hic coctus eſt, quam mali qui crudus eſt, & non cedit. Cum verò ſuccus eſt coctus, aut ſi incoctꝰ ſit, non retinetur, quod ex vrgentia cognoſcimus (fit enim turgentia membris hinc inde expellentibus quo à ſe excutiant) natura adminiculatur expulſioni, cum ſuccus morbi coctus eſt, quia non poteſt amplius emendari, deſiſtens à concoctione natura conuertitur ad expulſionem. Turgentem materiam, quia non poteſt ferre illius acrimoniam aut multitudinem, expellit. Quare in his rectè cedit expurgatio, aliòqui nullatenus. Prætera humorum concoctio in venis ſimilis eſt concoctioni inflammationis, conferente Gale. tertio de præſagatione expulſibus capite. 6 & primo de differentia febrium. Sed ea quæ inflammata ſunt, ante concoctionem nec medicamento nec aliter ſoluuntur, nec ſi feces per medium inflammatam particulam, quid quam materiæ fluxionis poſsis detrahere. Ergò ſimile quiddam contingit in morborũ initiis. De inflammationibus quidem dictum eſt hoc ab Hippocrat. 4. de ratione victus in acutis contextu. 22. his verbis, quicunque ea quæ inflãmãtur, morborũ inter initia parãt medicamento ſoluere, eius quod intentum inflammatumque eſt, nihil auferunt. Galen. in com. ſententiam transfert ad omnes morbos, pendentes ex materia, quę debeat coqui. Prætereà ſi quis medicamento vtitur materia cruda in morbo ſoluendo per concoctionem, non poteſt non prorogari morbus. Nãquẽ admodum dicitur contextu. 44. quarti de ratione victus acutorum, ſi quid moueris circa vẽtrem vrina nõ coquetur, ſed febris citra tũ ſudorem tum iudicationem, in longum protraheretur tempus. Gal. in com. monſtrat, purgationes concoctionibus aduerſari, quia concoctioni confert quies, & modicus calor, purgantia ſunt immodicè calida, & vehementer mouent. Ergò rectè hi videntur colligere ſi morbus coquendus eſt nunquam aggrediendum eſſe expurgare: Sed coquendus eſt quicũque eſt crudus, & non turget: Ergo nullꝰ admittit expurgationem præterquam qui coctꝰ eſt aut turgens. Aliter interpretatur Auicenna ſententiam hanc fen. 4. primi capit. 3. dicens Galen. ſenſiſſe in morbis lõgis perpetuò expectari debere concoctionem, in acutis nõ perpetuò, ſed nonnunquam licere vacuare in ter initia, præcipuè verò cum turget materia. Permotus eſt ad hanc interpretationem, quãtum ego intelligo, illis verbis, quæ retulimus ex. 24. primæ ſectionis. Quæ eadem dicit libello quos & quando capit. 5. ita ſcribens, in his autem qui iam ægrotant, in longis ſemper oportet concoctionem expectare, in acutis autem cum turgent inter initia poteſt fieri purgatio. Tamen Auicennæ ſententia eſt, citato loco in quocunq; morbo non turgente meliꝰ eſſe concoctionem expectare, ſi modo liceat pfacultatem & morbi magnitudinem. Sed ſi, (inquit.) Nõ fuerimus ſecuri, quod virtus vſque ad maturitatis horam perduret, euacuabimus eam. Hanc expurgationem, que ante concoctionem fit vocant auicẽniſtæ cum ſuo autore minoratiuam, alteram eradicatiuam.

Auicen. ſententia priori cõtraria.

De

Ex hac dicunt sententiam illam, cocta medicari, esse vniuersalem, non de minoratiua. Vocant in suam sententiam Galen. commenta. 29. secundi apho. vbi inquit, melio est in principio vacuare, quo minorem iam factam materiam, facilius possit natura coquere. Constat enim ex his verbis, vt nonnunquam expurgauerit Galenus non solum ad extirpandum morbum, sed etiam ad detrahendum aliquid quātitati materiæ. Neque verò hic videtur locum habere solutio ea quà passim vtuntur contrariæ sententiæ assertores, dictū scilicet id esse, cum materia turget. Nam cum turget materia, non est spectanda illius concoctio. Quod verò hic loquatur de morbo in quo expectari oportet concoctionem materiæ, palam faciunt sequentia verba: quò minorem iam factam materiam facilius possit natura coquere, & ipsius Galeni enarratio. Habet enim sententia, cum inchoant morbi, si quid videtur mouendū moue, illud, si quid videtur mouendum, ita enarrauit Galenus, non, si materia turget moue, sed si qua est salutis spes, moue. Sed confirmant hi suam sententiam his argumentis. Si quis laboret febre & crudus adhuc succus sit, sed sit illio tāta copia vt non sit spes, fore, vt natura possit illam vincere, nisi aliquantum deoneretur, neque alia quæquam se exhibeat deonerādæ naturæ via, præter expurgationem, quid faciendum? an non expurgandum est vt dicebat Galenus quò reliquum possit natura coquere? non dicunt, sed qui in hoc malo constitutus est, vt insanabilis est prognosticis relinquendus, scientibus nobis vt habet Gale. comme. 29. 2. Apho. morituris non esse adhibendas manus, ne, vt dicitur nono capite vndecimi Metho. remedia quæ multis fuere auxilio, apud vulgus infamemus. Sed alii quanquàm difficilem putent hanc constitutionem, non tamen adeò grauem, vt destitui oporteat ægrotantem, quin potius & prudens & pium putant consilium thucididis, quod Galenus ipse commendat decimo Metho. capite decimo. Agentes aliquid vel periclitari. Quibus enim (inquit) alia non est, salutis via, & ea quæ est vnica, dubia est, necessum arbitror, his est aduersos periculis ire. Et paulò infra, quanto itaque satius est aliquid bona cum spe facientes, vel periclitari q̄ sine spe certò perire, tanto satius est, potentibus præsidiis pugnare, quam nihil agere. Idem est cōsilium cel si quod & thucididis, decimo capite secundi, vbi scripsit, de simili quodam agens discrimine, satius est anceps auxilium experiri quàm nullum. Quid quod ab Hipp. vniuersè dictū est, πρὸς τὰ φαρμακεύειν, καὶ κινεῖν μὴ ὠμά. Id est, cocta medicari, & mouere non cruda. Est qui respondet artificiosè, non, vt illi, distinguens minoratiuam ab eradicatiua (hoc enim plurimum sapit barbariem) dictum esse ab ipso Galen. in innumeris commentariis nullam sententiam Hippocratis quamuis vniuersè plana sit, vim habere vniuersalis, sed doctrinalis vocatæ, atque omnia curationis præcepta cedere præcepto subueniendi ei q̄ magis vrget. Hoc enim est præceptum summum tertio Methodi: potissimum cum virtus labascit. Cum decimo tertio Method. capite nono prima omnium indicatio sit à virte. Quid, nonne illa sententia vniuersalis est, ὑγρὰ πᾶσαι δίαιται τῶν πυρετῶν νούσοις συμφέρουσιν? Quam ita transferunt (& translatio consonat magis cum enarratione Galen. quam cum autoris verbis) victus humidus febricitantibus omnib⁹ confert, tamen Galenus statim excipit propter contrarias indicationes hydropicos qui febricitāt. Itaque nullum tale præceptum inuiolatum est. Hæc omnia tam sunt Galen. doctrinæ & rationi medicæ consona, vt nullus contrariæ sententiæ assertoribus supersit proteruiendi locus, nisi dixerint, rectè quidem hęc dici, si in homine illo quem descripsimus, aliqua esset dubitandi occasio, sed nullam esse talem, quin potius euidenter intelligi, nihil euacuari posse, quin homo iuguletur. Hic ergo constituta tota controuersia est, an intelligi possit ex ratione, aliquando: cum neque concoctio sit neque turgentia, tamen posse expurgationem aliquo pacto hominem iuuare. Quod si semel monstratum fuerit, erit mihi hęc sententia probabilior. Primum omnium illud satis constat licere vti in morborū principiis antequè quam materia coquatur, expurgatione cum ea vt reuellens auxilium suscipitur præcautionis gratia. Nam ab Hippocrat. quarto de ratione vict. acut. sexagesimo quarto ita scriptum est: Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, vbi venter murmurauerit: si non à medicamentis abstineto. Verùm si murmurauerint, fuerintque excrementa biliosa, scāmonia mediocriter purgato. Quantum verò ad aliam pertinet curationem, quam maxime exhibere tū potus, tum sorbitiones; vt melius æger habeat nisi remissione facta decimam quartam fuerit egressus. Galenus in comment. inquit, oratione morbum ante decimum quartum diem coqui non posse significat. Purgat igitur

Quid ad hipp. respōdeatur

alio rum opinio.

Autoris sententia qua decidit̄ cōtro.

Hip

Hippocr. in morbo coquendo nõ ante decimum quartum diem, ante quintum, quin etiam paulò infra Galenus commentario ſeptuageſimo ſexto inquit, prima interdum die, & ſecunda, & quarta, & interdum quinta medicamenta dedimus, & non in quarta ſolum quomodo is dixit. Tamen in his locis fit expurgatio vt diximus reuellens, quam proinde expedit in principio fieri. Sed & cum euacuationis gratia expurgamus, ego non video cur tam ſit inopinabile hominem illum quem ante concoctionem metu multitudinis expurgari dicebamus pharmaco iuuari. An quoniam, vt illi dicebant, plus extrahitur boni ſucci, quam inutilis? dubium id quoque, ſed vt ita fiat, cum conſtat virtus in eſſentia, tamen periculum ſubit quia aggrauatur, iuuant tales euacuationes quam maxime. Sepe hoc accidit phlebotomiis admodum proficuis, vt plus boni extrahant quam mali. An quia dictum eſt ab Hippocrate non cedit cruda paſſio? ſcis, illud de inflammationibus dictum eſſe. Tranſlata eſt ſententia ad febres, fateor: ſed quanquam ratio eſt ſimilis, non eſt par. Nam vides quantum interſit ad facilem eductionem, ſuccos eſſe in paruis venis, aut in magnis. At, dicis, euacuationes ſpediunt concoctiones, concedo. ergo non eſt vtendum ea, ante concoctionem, nego. Nam iſtud eſt legitimè curare, ſed quod magis vrget ſubuerit nonnunquam legitimam curationem. Impedit potus frigidæ concoctionem, tamen tam ardens poteſt eſſe febris, vt ad illam propinandam cogamur. Sane iſtatione omnem etiam alimentorum exhibitionem ſubſtuleris. Omnia enim impediũt concoctionem. Conſtat arbitror iam nõ tam eſſe euidens hominem illũ moriturum, quin potius dubium, ſed aliquam tamen eſſe ſaluris illiuſ ſpem, Sed ne omnia reſpondendo peragantur, de monſtro ſuccedere nonnunquam poſſe expurgationem citra concoctionem aut turgentiam. Eſt cum natura admineuacuationibus humorum, neque coctorum neque turgentium, igitur aſſertio eſt vera. Propoſitio monſtratur, nam fieri poteſt vt natura humorem incoctum propter malitiam velit expellere, & tamen propter multitudinem mouere non poſſit. Quo tempore conſtat futurum, vt non turgeat ſuccus, cum is non poſſit à natura moueri, & vt natura ad miniculetur euacuationi, cum illa nõ retineat quia vult retinere, ſed quia non poteſt expellere. Quod ſi non admittis hypotheſim, conſidera ſepe fieri euacuationes ſymptomaticas vocatas, in quibus natura expellit quę propter malitiam aut multitudinem non poteſt retinere, tamen quæ ita expelluntur non ſemper turgent, cum imminent illæ excretiones. Conſtat igitur nonnunquam naturam velle expellere ante concoctionem & tamen ſuccum non turgere: quo tempore adminiculabitur natura euacuationi, & ita rectè poterit ſuccedere expurgatio, & fortaſſe minimum euacuabitur vtilis ſucci & noxii plurimum. Quidam, nimius concoctionis aſſertor huic argumento tacitè reſpondens dicit, cum autem ſæpe videam ægros per malas criſes mortuos, per eas ſanè quæ crudis morbis fiũt, quã uis aliquando iuuerint, non expedit medicũ eaſdem imitari, niſi omnimodo naturam imitaretur cum prodeſt, non cum nocet, prodeſſe autem videmus, cum euacuat humores coctos. Hæc ille. Non video quid poſſint hæc verba ſignificare, ſiquis ſingula conſideret, videat ſignificare nihil. Sed ille dicere voluit quantum ſuſpicor, non oportere imitari naturam in iis quæ plærunque nocent, etſi aliquando iuuent, ſed ſolum in iis quæ prodeſſe ſolent. Tamen intelligat in legitima curatione ſolum & cũ dantur induciæ verum eſſe illud, non tamen ita in vrgenti. Nimirum cum legitima ratio curationis ſe exhibet, nõ debemus imitari quæ tantum poſſunt, niſi etiã ſoleant prodeſſe. Tamen in manifeſto periculo quis ægrotantium non velit fieri ſibi quid quam quod prodeſſe poteſt, & ſi non admodum ſoleat aliôqui quid eſt illud cum periculo aliquid tẽtare? Ergo conſtat non eſſe tã euidens periculũ expurgare ante concoctionem vt ſi illam nullo modo datur expectare (nam ſi expectare licet, hoc perpetuò conſulerẽ facere) non liceat expurgatiõe vti. Sed hęc quæſtio nacta iam eſt iuſtum finem.

Purgatio euellẽs in principio debet fieri.

Vtilis eſſe poteſt nõnũquã euacuatoria purgatio citra cõcoctionẽ & turgẽtiã

Caput decimumquartum. An expectanda ſit ad expurgationem perfecta concoctio, an ſufficiat manifeſta.

QVod quidem expectanda concoctio eſt ad expurgationẽ eliciunt ex Hipp. & Gale. omnes. Quanta verò concoctio expectanda ſit, dicit nullus, eſtq; ꝙ nos addamus. Poſſit videri alicui, ſatis eſſe ad expurgandũ, ſi ſemel apparuerit concoctionis ſigna, neq; ꝙ eſſe vt perfectæ cõcoctiõis ſigna ſe exhibeãt eò ꝙ hip. 4. d rõne vict. in morbis acutis cõtex. 43. ita ſcripſit. εἰ σπάνιον ἐν ἐρχῇ ταῦτα γενέσθαι ἀλλ' ἢ καὶ παχέα τοῦτο τοιοῦτον δὲ, ὑπακούειν ἀνάγκη τὰ ἄλλα συμφέρειν. i. qb' i principio vrinæ nebulosę & craſſę ſũt, hos ſi reliq; ãnuãt purga

agitatur contro.

oportet. Iubet itaque purgare cum apparet in vrina crassities aut nebula. Sed vt videre licet primo de crisibus capite decimoseptimo, vbi distinguit Gal. signa concoctionis manifestæ & obscurę & perfectæ, crassa vrina obscuræ cōcoctionis est signum, nebula manifestę, sed nondum perfectæ. Igitur cum signis cōcoctionis imperfectæ præcepit Hippocrates purgare. Hoc idem videntur significare Galeni verba quædam, in cōmenta. quadragesimo quarto eiusdem libri, vbi ita scripsit: quòd vero iubet non purgare eos quibus adest cruditas omnimoda (aut vt alii transferunt) extrema, ipse reddidit causam epilogisticam magis quam analogisticam. Hæc sunt Galen. verba: quibus constat ex sensu Galen. Hippocratem non præcepisse expurgare cum perfecta concoctione tantum, sed interdixisse expurgationem dum omnimoda cruditas adest, non aliòqui. Quare manifesta concoctio satis erit ad expurgādum. Neque vero quidquam aut additum est, aut non fideliter scriptū in translatione, nam & Græca litera habet κελεύει μὴ φαρμακεύειν, ὅταν ἐστι ἀπεψία παντελλής, sed & rationibus est quod certemus. Materia tota non coquitur secundum omnes partes simul, sed propter inæqualitatem quæ in ipsius partibus necessario est, alia coquitur ante aliam, vsque adeo vt dicente Galeno, libello de temporibus morborum, vel ad ipsam inclinationem relinquatur aliquid coquendū. Ergo fieri potest vt dū maxima humoris pars coquitur, aliqua portio cocta sit. Quare cum quod coctum est non amplius expediat detinere, vtilius videtur in ipso incremento partitè, siue minoratiuè (vt illi dicebant) expurgare. Adde, quod si in incremento non licet, quia non adest perfecta concoctio, vti expurgatione nullo tempore morbi videtur expediens futura aut omnino habitura locum: non enim in principio, quia eo tempore extrema cruditas est, non in incremento, quia nondum est integra concoctio, neque in statu, quia est tempus iudicii, & quæ iudicantur mouere non licet, neque in inclinatione qa neq; quę iudicata sunt, & propterea vbi semel morbus in inclinatione est, non amplius expurgatione indiget, non enim potest æger mori, tertio de crisibus. Ergo nullo tempore videtur expurgatio locum habitura, si ab incrementi tempore secludatur. Hæ itaque rationes videntur probare, sufficere concoctionem manifestam ad expurgandum.

Quæ pro parte cōtraria sunt.

Sed contra est, quod Hippocrates cocta medicari iubet, cocta verò sunt, non quæ coquuntur, sed quæ iam sunt consequuta concoctionem. Galenus apertius libello quos & quando: ii vero qui aliqua in parte corporis hęserunt, neque vllo alio auxilio, neque medicamento mouendi sunt priusquam concocti fuerint, hęc Gal. Sed qui coquuntur nōdum sunt concocti. Sed & eædem rationes, quę docuere expectandam esse concoctionem, videntur docere expectandam esse perfectam. Nam vt natura non adminiculatur in principio quia non coxit, ita neque in incremento quia adhuc coquit, & dum coquit retinet. Vsquequo enim conuertitur ad expulsionem, non desistit à retentione. Sed vsque dum desistit à concoctione non conuertitur ad expulsionem ergo vsque dum perfecta est concoctio non adminiculatur natura expulsioni. Quod verò secundo argumētabamur, expurgationes contrarias esse concoctioni, & propterea in morbo cuius cōcoctionē exspectamus expurgandum non esse, non vr̄ min⁹ incōmodū concoctionē expurgatione interturbare, cum fit, quam antequam inceperit, immò verò si quis consideret exactè, multo graui⁹. Potest enim natura dato pharmaco in principio, materiæ quam præ multitudine nō fuerat aggressa, minoris iā factę reliquias deducere ad cōcoctionem. Sed cum iā aggressa est, nihil iuuata à pharmaco deturbetur à cōcoctione. Prętereà expurgare oportet medicum vt videt naturam ipsam expurgare, propterea enim diximus medicum expectare debere concoctionem cum legitimè operatur, quoniam natura expectat, cum non cogitur aut multitudine aut vitio humoris ante tempus commodum euacuationes symptomata facere. Sed natura non expectat solum concoctionem sed & perfectam concoctionem, cum non prouocatur prius ad expellendum. Itaque cum ante perfectam concoctionem expellit, non seruat familiarem sibi ordinem, sed propter irritamentum operatur. Ita scriptum est à Galeno. 3. de crisibus cap. 6. Et hæc quidem optima crisis est, fit enim morbo iā cocto, si vero vel propter magnitudinem vel motus celeritatem, vel ꝓpter aliquod aliud irritamentum, ante statū iudicari morbus cogatur, tanto hæc optima crisi deterior erit, quantum vigorem anticipauerit. Ergo medicus quoque cum licet ei legitimè operari, debet expectare perfectam concoctionem. Est igitur ita constituta cōtrouersia. In qua ita censeo. In morbis acutis nisi turgeāt aut vrgeāt succi, vt ꝓxima quęstione exposuimus, oportet expectari ꝑfectā concoctio-

Contr. deciditur.

etionē quæ & ipſa natura his morbis poſt perfectas concoctiones ſolet criſes perfectas facere, quę præcedentibus expurgationibus impediretur. In longis verò morbis, etiam legitimè operanti licet expurgare cum concoctione manifeſta. Quoniam in hoc morbo neque ipſa natura reſeruat ad vnicam iudicialē euacuationem ſuccos, & his morbis rarò vna expurgatio eſt ſatis, ſed commodum eſt paulatim expurgari vt coquitur. Nihilominꝰ & ipſi acuti morbi cum vrgent poſſunt nos ad expurgationem cogere in incremento. Si enim & omninò ſine concoctione cogit & cum mediocri coget. Quare cum aliquibus difficile videatur dicere, quo morbi tempore expurgatio fieri poſsit, nobis inuentę iā ſunt occaſiones, quibus in omnibus temporibus ea vti licet. Nam in principio & incremento, ſi turget aut vrget, in fine ſtatus, ſi natura ſegnius mouet, aut omninò non mouet, & inclinatione, eodem modo. Nam quandō nō poſsit æger mori vi morbi inclinātis, tamen poteſt mori permutatione morbi facta ex prioris reliquiis. Nec ſolum hoc ſed & ſoluta iam febre expurgandum eſt, ſi quid intus manet cauſę, quod docet cognoſcere Hippocra. 6. epid. parte. 2. his verbis: at ſi quid eorum quæ fluunt intus relinquitur, promptū: Sitis intus relicta & oris exiccatio & inſuauitas & inappetentia eodem modo. Quia ſcilicet (vt alibi dicitur) quę relinquuntur in morbis recidiuas faciunt. Sed videtur eſſe contra noſtram ſententiam, illud quod adduximus ex Hippoc. 4. de ratione victus, nam illic Hippocra. apertè loquebatur de morbis acutis. Nam in longis non appareat vrina nebuloſa in principiis. Sed ego ſententiā illam ita interpretor: cum trifariam dicatur principium primo de criſ. cap. 19. ita illic intellige in principio, 1. paucis quibuſdam diebus. Nā in prima aggreſsione febris putridæ, aut in principio totius morbi, non poteſt apparere nubecula. Craſſam vrinam intellige illic dici mediocrem, vt à Galen. 4. apho. 77. nebulam generatim, vt ſignificat etiam id quod pendet, vt. 2. prog. 29. Itaque craſſam & nebuloſam habere ſigna perfectæ concoctionis, dici verò in principio quia quanquam ſtatus iam ſit in paucis admodum diebus apparet, cū morbus ſit acutiſsimus. Non itaque docet illic autor ille quiſquis eſt; nam & hoc eſt dubium, purgare ante concoctionē pfectā. Quod à Gale. com. 44. dictum eſt, docet nō expurgare, cum omnimoda adeſt cruditas, propterea ita dictum puto, quod hoc vnum perpetuū eſt & inuiolatum, cum qui legitimè operatur, nō expurgare quādo omnimoda adeſt cruditas. Quòd verò niſi cum perfecta concoctione expurgandum non ſit, etam in curatione legitima non eſt perpetuum: Sed diſtinctionem habet vt explicuimus. Quam Galen. non diſtinguens vniuerſum explicuit dicens: conſulit non expurgare quando ſumma adeſt cruditas. De concoctione ad expurgandum neceſſaria, ſatis dictum eſt.

Hipp. et Gal. verba declarantur.

Caput decimum quintum. An omnes ſucci ſint concoctioni apti.

Sunt quibus videtur non omnes humores ad coqui poſſe, ſed illos tātūmodo qui crudi proprie dicuntur, eos ſcilicet qui ſunt infra ſanguinem, quales ſunt tantum pituitoſi, Ducuntur in hanc ſententiam, quoniam crudis videtur ſolum deberi concoctio, ſunt enim cruditas & concoctio contrariæ diſpoſitiones. Sed Hippocrat. & Galen. ſuccos hos crudos tantū appellant. Nā quarto de tuenda valetudine ita ſcripſit, generatim igitur eiuſmodi ſucci omnes albi crudique ſunt, nomenclaturam verò alius aliam ſortitur neque attinet ad præſentem diſputationem ea omnia diſtinguere, quippe ad quam illud tātum commune omnium accidens pertinet, quòd hi ſucci à natura non ſunt, ſed crudi ad huc manent, ſiquidem ſanguis in medio eſt bilioſorum atque horum quorum vtique genus, vno vocabulo appellare licet, vel crudum ſuccum vel pituitam. Hæc Galenus. Quibus conſtat ſuccos infra ſanguinem ſolùm coqui poſſe. Reliqui enim excrementa appellantur à Galen. innumeris in locis, quinto lib. de vſu particularum. Vtranque veſicam inſtrumenta recrementorum dicit, eam ſcilicet quæ trahit ſerum, & eam quæ bilem liené dicit etiam factum ad expurgandū melancholicū excrementum. Itaq; quæ ſunt citra ſanguinē, dicit, cruda, quæ vltrà, dicit excrementa. Sed quæ ſunt excrementa vni cōcoctionis non videntur poſſe alia concoctione coqui. Excrementa enim expelluntur, quia inutilia ad recipiendam concoctionem. Ergo quę expulſa ſunt, vt excrementa inutilia ſunt ad recipiendam concoctionem. Argumentātur etiam exemplo morborum ex talibus humoribus pendentium. In morbo regio (dicunt) aut elephanthiaſi qualis expectanda concoctio eſt? itaque nihil, dicunt, coquitur, q nō poſsit nutrire. Quod

quorūdā opinio pituitoſos humores tantū coqui poſſe

enim nihil habet vtile ad nutriendum, hoc purum excrementitium est, & neque ad coquẽdum quidquam habet vtile. Sed quorsum expectatur in tertianis exquisitis, & talibus aliis morbis, maturitas ad expurgandum? respondent, aut expectari preparationem solã, aut expectari concoctionem, non propriæ morbi materiæ, sed aliarum, quæ ex debilitatione naturalis caloris, crudæ manẽt: quæ sunt materiæ communes appellatæ. Sed qua ratione dicit Hipp. 2. de ratione victus ī acutis. 44. interdũ autem & cruda tum à capite tum a thoracis loco attrahuntur biliosa? Gale (respõdẽt) in com. declarat dicens, duplicem esse concoctionem propriam & impropriam: biliosa verò coqui non propriè, sed impropriè, non quia coquuntur, sed quia à natura superantur. Hæc est quorundam neotericorum sententia, quam si quis oscitanter prætereat, vt illi bonorum autorum scripta legum, putet non nihil habere ꝓbabilitatis: sed si paulò attentius spectet, omnino nihil. Nam dictum est à Galen. comen. illo. 44. secundi de ratione victus, quare & excrementorum concoctionem appellat, etiam si mutata nutrire non possint hac etiã ꝺ causa (inquit) pus in inflammationibus quæ coquuntur fieri dicit, nulla parte ex illo capiente nutritionem.

præcedẽs sententia refutatur ab autore et cõtro. decidit.

Coquuntur ergo excrementa biliosa, non aliter quam pus, constat autem puris generationem concoctionem quandam esse, & commutationem secundum substantiam. Præterea, scimus ex aliis quamplurimis Galen. locis (nam tertio huius voluminis libro, satis de hoc disputatum est) in morbis pituitosis opus esse, quo perfectæ concoctionis signa sint, sedimento albo lęui & æquali, in biliosis verò solum nubecula. capit. vigesimo sexto libri tertii huius quoq; rei reddita est hęc ratio, quia cum multò tenuior succus bilis sit, à pauciori flatu eleuatur plus. Ergo flatus qui valet materiam pituitosam leuare, ad regionem hypostasis, valde biliosam, eleuat ad regionem sublimem. Igitur ex his colliget quisque contenta in vrinis, etiam in biliosis morbis, ex ipsa morbi materia generari. Sed contenta per concoctionem generantur similem suppurationi, primo de differentia febrium, & tertio de presagatione ex pulsibus. Adde falso illos accipere, bilem synceram & melancholiam esse excrementa mera. Nam si excrementa essent propriè, neq; sola neque aliis permixta nutrire possent, & ita recideremus in sententiam Arist. quã conuicimus primo libro capite decimotertio.

Dicuntur verò à Gale. locis citatis excrementa non quod re vera talia sint, sed quod, nisi modica admodum quantitate cum sanguine permisceantur, illum reddunt impurum. Præterea concoctio contraria est putrefactioni, atque propterea, vt Galen. dicit. 89. artis medicinalis, putredinem cohibet. Ratione etiam apertè colligitur, contrarias alterationes esse. Putredo enim est corruptio naturalis caloris ab extraneo, quę fit, separatis partibus humidis à siccis: vsque adeò, vt sint qui rationem & formam putrefactionis, in separatione humidi à sicco collocent. Concoctio contra est perfectio calidi innati in oppositis patibilibus, permistione inquam humidi cũ sicco, vt paulò ante in hoc sermone diximus. Sunt itaque putredo & concoctio contrariæ passiones. Tamen hæc est contrariorum lex, vt quod potest vnum possit alterũ accipere. Sed excrementa biliosa possunt putrescere, ergo & coqui. Quòd possint putrescere ostẽdunt putridę febres & biliosę & exquisitæ. Quid quòd hæc non possunt syncera nutrire? sit ita. Ac proinde non coquuntur perfectè, sed imperfectè. Duplex enim concoctio est, vt dicebat Galen. altera perfecta altera imperfecta, non vt illi intelligebant, altera propria altera impropria. Est enim improprie cõcoctionem appellare, quasi quis dicat abusiuè quasi concoctio non sit verè, sed concoctio appelletur victoria quædam naturę. Tamen res non ita habet, tam est proprie concoctio quæ puri & sedimento vrinę accidit, quã quę sanguini cum nutrit. Tam enim fit à calore innato, & est perfectio in oppositis patibilib⁹ & commutatio secundum substantiam. Verum quanquam tam proprie concoctio est, sed non tam perfectè. Omnis itaque concoctio propria est & physica, non tamen omnis perfecta, sed perfecta est altera, altera imperfecta, Hoc accipit ex forma ad quã venit per concoctionem. Alia enim coquuntur vsque ad perfectionem, quia vsque ad commutationẽ in substantiã nutriti, alia nõ vsque ad perfectionem propter ineptitudinem substantiæ sed vsque ad mediocrem quendam modum substantiæ, similem puri. Quid quòd succi citra sanguinem dicuntur à Galeno crudi? est ita à Galeno dictum, atque meritò, quia hi succi, quoniam ex deficienti confectione cõstãt, coqui possunt perfectè, reliqui cũ syncerisunt, non nisi imperfectè. Illi etiam coquuntur quia sunt crudi, reliqui non nisi putruerint. Sed putres coqui possunt, quia concoctio putredinem cohibet. Possunt ita-

Cocctio duplex perfecta & imperfecta.

Cur succi citra sanguinẽ crudi à Gal. appellentur.

que

que omnes succi coqui, ac propterea in quocunque morbo pendenti ex succo putri, quicunque is sit, expectanda est concoctio. In regio etiam morbo si cum febre est: sin minus, secus. Quia succus hic cum non putrescit, non coquitur. Verum est contra nostram sententiam difficilis locus libelli, cui titul' est quos & quando, cap. 5. vbi ita scripsit Galen. succos tenues & aqueos in principio euacuabis, crassos verò, quales sunt pituita & nigra bilis, non antequã sint cõcocti. Qui locus cõtra nos videtur esse, quia tenues iubet ĩ principio euacuare, & contra illos etiam, quibus cõtraria sentẽtia placet, quia iubet expectare cõcoctionem atræ bilis, succi vltra sanguinem constituti. Illi haud scio quid possint respondere, cum sua sententia tam sit innumeris aliis medicę artis theorematis aduersa. Pro nobis respondent quidam, dictum illud intelligi, cum turgent tenues succi, & ita dictum esse, quia tales sæpe turgent. Sed solutio hęc mihi videtur triuialis & sine causa inuenta, cum illic autor nullius rei minus meminerit, quam turgentis succi. Sed ego ita locum illum lego. In principio euacuabis humores tenues & aqueos, quales sunt, materia hydropis ascytis, & alia quæcunque aquea materia. Hæc enim coqui non possunt magis quam aqua. De his ergo dictum itelligo. Tenues & aqueos euacuabis, non de tenuibus, etsi aquei non sint. Verum de hac quæstione sufficiunt dicta.

Obiiciũtur verba Gal.

Quid nõ nulli dicant.

Declaratur ab autore Gal. locus.

Caput decimumsextum. An expediat ab assumpto pharmaco dormire.

VVlgatissima iam praxis est vsque adeo vt & lippis & tonsoribus sit nota, ab assumptis catapotiis (vocant pilulas vulgari nomine) dormiendum esse, vsque dum vi catapotiorum ægrotans excitetur, deinde vigilandum, vsque dum corpus sit integrè purgatum: sed ab assumptis potionibus, omnino vigilandum esse. Ortam puto hanc cõsuetudinem ex sententia Auicennæ fen quarta primi capite quinto, vbi ita scripsit. Cumque aliquis medicinam ventris solutiuam biberit, melius erit ei si medicina fuerit fortis, vt super eam dormiat, antequam operetur, quoniam operabitur melius, & si debilis fuerit, melius erit ei, ne super eam dormiat, quoniam natura digeret medicinam, cum autem medicina operari cœperit, melius erit ei, ne super eam dormiat quocunque modo fuerit. Sed Auicenna multo cautius consulit, quàm medici hodie factitant. Non enim, si medicamentum in forma catapotiorum detur, dormiendũ, si potionis, vigilandũ dicit: sed si forte sit pharmacũ, aut debile cõsistit siquidem huius rei ratio in eo agendi principio, ꝙ medicamenta à nr̃o calore accipiũt, (actuationẽ vulgo vocant) quoq; succis sunt potentia simili actu similia fiũt, vt docuit Gal. 3. de simplicium medicamentorum facultate cap. 25. Fit enim hæc medicamento à calore comminuto, sed non integrè commutato. Somnus iuuat confectiones eorum quæ in visceribus coquuntur, sed impedimento est euacuationibus, illis potissimum, quæ fiunt animali virtute subseruiente naturali, cuiusmodi sunt deiectio & vomitus & excreatio: cũ quoniam tollit actiones animales, motum in quam & sensum, tum etiam quia sublato sensu tollit irritationem instrumentorum naturalium. Proinde Hippocra. cum sistere vult somnum iubet facere. 15. apho. quartæ. Ergo cum medicamenta fortia sunt, id est, alteratu difficilia, opus est somno, qui confectionem adiuuet. Iuuabit autem confectionem quin impediat expurgationem, si tantum producatur vsque dum euacuatio ipsa incipiat, incipiente verò euacuatioue, cum vigilia commutetur. Si verò debile est pharmacum, id est, alteratu facile. nullo somno ad vocatam actuationem est opus, & posset somnus pharmacum non alterare modo, sed & commutare & ad concoctionem deducere, atque ita expurgationem impedire. Cum itaque rationi sit consonum, medicamenta solida, qualia sunt catapotia, magis reniti quam liquida, recte omnes videntur colligere, ab assumptis catapotiis dormiendum esse, ab assumpta potione vigilandum. Sed tamen ego non ita puto dici oportere, cum neque hoc neque aliud quodpiam præceptum practicum perpetuum esse videatur. Sed perpensa ratione, faciendum, cum res ipsa compulerit. Incaute enim illi dicunt, cum catapotia ęgrotans sumpserit, dormiat: sunt enim alteratu difficilia. Nam quanquam idem pharmacum datum in forma solida, fortius sit se ipso in forma liquida, tamen nihil prohibet, medicamentum valde forte potu dari, & aliud valde debile distributum in catapotia. Quare cautius visus est dicere Auicenna, si forte est, dormire, si debile, secus, nulla

Vulgaris praxis.

auicẽ. cõsiliũ cautius vulgari praxi.

Deciditur cõtr.

la formæ exhibitionis mentione facta: sed ne que hic satis cautè, qui solius fortitudinis medicamenti meminit, nequaquam vehementis caloris. Nam fieri possit, vt ab vno homine, vtpotè iuuene & forti, melius conficiantur fortia medicamenta in forma etiam catapotiorũ, quam, ab alio, vtpotè sene & imbecilli, debilia medicamenta potu dàta. Quo casu indigebat alter somno à debili potione, alter vigilia à fortibus catapotiis. Ergo propterea dicendum puto, cum medicus considerata natura medicamenti & calore ægrotantis, coniectabit facilè posse medicamentum ad actũ commutari, omnem somnum interdicat, sive rò difficilè, modicum concedat, qualecũque pharmacum sit, & qualicũque forma, atque hæc sententia confirmata iam est, & nullam quantum ego intelligo, subit calumniã. Neq; enim probo eorum opinionem, qui ægrotantes à somno in totum arcẽt, quodcũque pharmacum deuoratum est. Nam si Hipp. dato elleboro mouere corpus iubet & vigilare, rẽpore expurgationis intelligit, cum peracta iam actuatio est, non quo tempore fit. Neque prę tereà video cur idem sit, pharmacũ aliquod esse vehementis actionis, & esse difficilis deductionis ad actum, quãquam magna ex parte coniuncta hæc sint. Sed de his hactenus.

Non probatur eorũ opinio qui eos q purgantẽ omnino a somno arcent.

Caput decimumseptimum. An ab assumpto pharmaco potandum sit.

cõsuetudo exhibendi insulsumi proceden te expurgatione.

IRrepsit in praxim medicam, superioribus annis consuetudo quædam, dandi his qui expurgantur, procedente iam expurgatione, ius gallinę insulsum, quod non aliorsum fit, vt audire possis quotidie ad his, quib⁹ hac consuetudine est antiquius nihil, quam vt ius deducat ad exitum reliquias medicamenti & quod succi restat expurgandum. Profecta fortasse est hęc consuetudo ex illo Hippocra. præcepto secundo de ratione victus in morbis acutis contextu, 12. vbi autem quis medimentum ebiberit ptissanam protinus sorbendam expedit dare, neque insigniter minore quam consuetum est quantitate. Hoc idem præcepit Galen. quos & quando. Sed si quis legat q̃ subdit, ītelliget nihil magis abhorrere ab Hippocrat. præceptis ista vulgari praxi.

Aliena ab Hippocratis præscita consuetudo.

Inquit enim contex. 13. Et quoniam abstinere non est, purgatione in media potionem haud quaquam dare. Præcepit hæc Hippocrat. dicente Galen. in commentario & sexto capit. libelli quos & quando timens ne purgationis op⁹ dissoluatur. Soluetur ꝥo necessariò expurgatio, quacunque potione in media euacuatione data, quia natura conuertitur ad concoctionem dimissa expurgatione. Qua igitur ratione in iudiciis abstinere oportet, eadem & in expurgatiõib⁹, ne scilicet interrumpatur euacuatio. At dicunt, proinde nos ius salis expers damus, ne à ventriculo apprehendatur. Ego sanè ius sine sale non tam comprehendi, quam quod salem acceperit puto, sed tam abhorrere ab illo naturam, vt omninò non comprehendat, non puto: quippe contingit quotidie videre homines, ex incuria aut peccato coquorum, alimentis, quę male salem acceperunt, vesci: quibus tamẽ aluus non perturbatur, & si cibi sint insipidiores. Adde quod si ius illud statim expulsum verreret deorsum reliquias medicamenti, nihilominus expurgationem hac quo que ratione impediret, nimirum, eductis tantummodo humoribus, qui in viis ductuum essent, sed impedita tractione. Cum igitur mens esset sistere expurgationem, fortasse non esset incommodum ius illud dare, sed cum mens est, illam vltra producere, non video, cur non sit inutile. Quid ergo est quod Hippocrat. præcepit statim ptissanam sorbendam dare, statim, inquam, à dato pharmaco, atque id non insigniter minori, quam consuetum est, quantitate, quia tunc potio, si quid medicamenti hæsit gulæ aut ori ventriculi: quod à qualitate pharmaci maxime omnium lædi tur, vt pote omnium acutissime sentiens, optime abluit, & nihil interturbat expurgationem, quæ nondum inchoauit, si vero aliquanto post datur potio: nihil prodest abluendo, quoniam tunicæ qualitatem medicamenti imbiberunt, & auertit naturam ab expurgatione, quomodo diximus. Cum verò statim à dato pharmaco danda potio sit, ea ius gallinæ non esto, sed ptissana integra (hęc enim est omnium optima) sin minus ptissanæ cremor. Nam ptissana, vt docet Hippocrates primo de ratione victus decimo octauo cap. vt ipse met præcepit, & vt oportet præparata, quę scilicet inter coquendum intumuit quantum potuit insumescere, est lubrica & abstergens, qua ratione commodissima est ad illud ad quod paratur, scilicet ad deducendum abstergendo pharmacum ad fundum ventriculi, non oblinit poros neque hæret, quare expurgationem nihil impedit, nihil habet flatus, quare neque inflationes, neque tormina auget. Ius contra nihil abster-

Declaratur Hipp. mens.

stergit, præcipuè sine sale datum, aliquid etiam habet pinguitudinis, quę emplastica est & obturans poros. Cōmendat his nominib' ptisanam Hippoc. prædicto in loco, & Galen. in com. &. 18. Meth. cap. 21. Potiones hæ omnes & ipsæ potiones expurgantes, frigidę aut calidæ sumendæ sunt pro ratione temporis, tepidæ nunquam, quia omnia tepida subuertunt ventriculum. Quare demiror ego Auicennam qui fen. 4. primi cap. 5. apozima tepidum & catapotia cum aqua tepida dari iubet cum tamen eodem loco non sine magna solicitudine inuestiget auxilia quibus ii qui expurgātur, à vomitu liberētur. Sed de his satis dictum est enim, vt intelligenda sit sententia 12. secundi de ratione victus in morbis acutis qua scripsit, vbi purgatio incepit nihil esse sorbendum. Est cum postquam inceperat expurgatio, cum nauseabundus esset ægrotans, vomitu ipsum pharmacum ad os vsque reiectum est, & illo rursus intinctum ventriculi os, & gula, quo casu ducti ratione, etiam Hippocrat. aut Galen. non dicentibus, nos quoque potione vtimur, ad abluendum gulam ptisanæ, aut cremoris, etsi nulla alia adest, etiam iuris gallinacei, verum non alias. Sed quod Hippocra. addidit perpendendum est. Non enim minus est contra hodiernam praxim, quam priora. Quin potius non contra hodiernam modo, sed & contra illam, quæ Galeni vigebat ætate, vt ipse in commen. eiusdem cap. conqueritur. Quid illud est? perfecta purgatione sorbendum (inquit) est. Sed in minori quam consuetum est quantitate.

Potiones purgātes frigidæ aut calidæ sumēdæ sunt, tepidæ nūquā.

De cibo hoc vltimum dictum est, & dat Hippocrat. in die expurgationis minus cibi quam in reliquis, contra ac hodie medici faciunt, qui augent cibum statim ac peracta est purgatio, & vinum concedunt, etsi nunquam antea per totum morbi tempus concesserint vtroque modo peccantes. Nam debilior facta virtus non potest sustinere tam multum alimenti. Et præterea si aut crassum aut multum eo tempore datur, incoctum distribuet. Nimirū exinanitæ venæ rapiunt ad se cibū semicoctū & crudū. Primo de alimen. facul. capi. 11. quare nunquam statim post insignem euacuationem aliquam cibandum est. 4. de tuenda valetudine cap. vltimo. Vinum etiam non video, cur dari debeat corpore calfacto & desicato à pharmaco. Est ridiculum quod plærique medicorum hodie, postridie ab assumpto pharmaco dant potionē aliquā frigidiorem, endiuiæ, buglosi aut borraginis aut etiā frigidæ ad extinguendum calorem, vt illi dicunt, quod pharmacum in membris ingenerauit, & tñ in eadem purgationis die, vinū potu dant. Ego ita nō facio, sed si ægrotans sūmo mane, ita vt fit, expurgari incipit, & æger bis quotidie cibum capit, prandere illum iubeo & tenuius & minus, quo tale à debili etiam virtute conficiatur, ad vesperam, cum virtus aliquantum refecta est cibo, & otio conquieuit, lautiorem concedo cœnam, quippe quam somnus etiam est consequuturus. Vinum tantum abest vt dem, vt extinguendo calori tunc primum incipiam studere, ablata scilicet causa, conuertor ad intemperiem, quod 89. capit. artis medicinalis Gale, præcepit, sed de hac quæstione hæc sunt satis.

Perfecta purgatione minus cibi exhibendum.

Vinū nō exhiberi debet purgationis die.

Autorismos in purgatis reficiēdis

Caput decimumoctauum. An admittendum sanguinem & expurgandū cauere oporteat concursus & oppositiones astrorum.

SEd antequam huic libro finem imponam' operę pretium fuerit, disputare de quadā indicatione, quę ex his quę nos alterant solet obseruari. Nam medicorum nonnulli cauent religiosissime, in die coniunctionis solis cum luna sanguinem mittere, aut expurgare, alii, medicos qui hęc obseruant, derident. proinde examinanda nobis hęc res est, ne inutilem indicationem obseruantes commodam occasionem auxilii prætereamus, aut prætermittentes indicationem vtilem quidquā peccemus. Primo videtur improbabile, indicationē quāpiam talē esse, cū illius neq; Hippo. neq; Gale. nec aliquis ali' eorū, qui in pretio sūt, meminerit. Præterea, astra nō alia ratione indicant ad curationes quā ꝓpter alterationes eas, quæ ab illis in aëre fiunt, vt si Hipp. sub cane & ante canē deuitat purgationes, non alia ratione facit, quàm quod canicula calfacit & desiccat aërem vehementer, & intercedente aëre nostra quoque corpora. Ergo si coitio astrorum quidquam commodi aut incommodi affert ad curatiōes, fiet id, quoniam nostra corpora ab illis ita cocuntibus alterabuntur, media aëris alteratione. Sed quęcunq; alteratio aëris fiat ex hoc concursu, non potest oībus ad euacuationē esse noxia, neq; omnibus vtilis, sed aliis erit hoc, aliis illud. Nam neque calfactus omnes iuuat, aut nocet omnib', neque refrigeratio, nec siccitas, nec alteratio quępiam sed omnia hęc atque eorū quodlibet, iuxa ægrtotantis naturam regionem, ætatem, anni tempus, & affectum, & ęgrotan-

Que probent assertionē reiiciētē indicationē ab astris.

di causam, aut iuuāt aut nocēt. Præterea si cō cursus omnes, quos astronomi obseruant, caueremus, nullum relinqueretur auxiliis medicis vtendi tempus. Nullus enim, aut nullus fere dies, concursu aliquo tali caret. Adde eā ipsam permutationem, Quam astra possunt, efficere, citra istam concursuum obseruationem, posse cognosci perse, ne hęreamus in re dubia. Vt dubium est, an hæc astrorum coitio mali quidquid afferat ad expurgandū aut mittendum sanguinem, sed illud est certum, siq̄c quam mali facit, non aliter facere quam debilitata virtute, aut genito ī corpore affectu quopiam, auctoue, eo qui præerat, aut mota interna causa aliquo modo. Est enim astrorum cō cursus causa procatarctica: & quæ talis est, his modis operatur. Sed motus materiæ, & affectus nouus, & incrementum prioris, & debilitas virtutis, proprias habent notas. Nam motum materiæ significant dolores multi, & inquietudo, qd' in turgenti videmus: affectū sua propria signa: incrementum, propriorum signorum accessio. Debilitatem virtutis, langor actionis, vt languidior factus pulsus, & actiones aliæ difficiles. Ergo magis artificiosum est & tutum, ea, quæ contingunt in corpore, ex se ipsis cognoscere, ab eisque eorum, quę agēda sunt indicationem sumere, quàm eam quę circa astra contingunt curare. His rationibus suasi derident hodierni medici obseruationē hanc. Sed est quod videamus, quæ alii contra obiiciunt his. Quod neque Hippocra. neque Gal. hæc præceperint obseruare, non est proinde desperandum vera esse. Neque enim Gale. quanquam Hippocratem supra reliquos mortales coluit, diffidit, posse se nouum aliquid inuenire quod illum latuerit. Nimirum producuntur quotidie ingenia noua, quæ aliorum inuenta magis excolere, & noua etiam illis possunt addere. Experimentorum saltem obseruatio crescit indies. Neque tamen hæc obseruatio caret bono autore. Auicenna fen. 4. primi cap. de ventosis, inquit. Quidam autem præcipiunt, vt ventosę in principio mensis non apponantur, quoniam humores nondum amoti fuerunt, neque ebullierunt, neque in fine mensis quoniam humores tunc sunt minuti, sed in medio mensis cum humores sunt ebulliētes, & in sui luminis augmento in corpore lunæ augmentum sequentes, & augmentatur cerebrum in craneis, & aqua in fluminibus accessionem & recessionē habentibus. De cucurbitarum vsu hæc protulit Auicenna, quæ sui commentatores transferunt ad euacuationes maiores, neque hoc sine ratione, cum causa communis sit, & ad potētiora auxilia plures indicationes obseruari debeant quam ad debiliora. Neque sententia Hippo. & Gale. videtur ab hac diuersa. Nam ille, libello de aëre locis & aquis, ita reliquit scriptum, Maxime autem obseruari oportet magnas temporum mutationes, vt neque pharmacum quisquam vollens det. Hæc Hippo. Constat verò, dicente Gale. lib. de diebus decretoriis. 3. lunę motum magnas in humoribus omnibus mutationes facere. Quod & experimentis his, quæ Auicenna notauit constat. Crescunt scilicet medullę intra ossa crescente lunæ lumine, decrescente decrescūt. Flumina quoque ac maria quæ alternè fluunt & refluunt, crescente luna intumescunt, detumescunt decrescente. Hęc tamen, argumenta sunt magnarum in humorib' mutationum. Iam verò, nisi nugacia sunt quæcūque de dierum decretoriorū vidicta sunt à Gale. 3. de diebus decretoriis, constat, vim illorū nulla ex re magis pendere, quam ex lunæ motu, Ergo certum est, mutationes, quę circa illuminationem lunæ contingunt, magnas in nostris corporibus efficere mutationes. Sed videndum est quod Hippocra. libello prædicto addidit. Oportet autem & astrorum ortus obseruari præcipuè canis, deinde arcturi, & pleiadum occasum. Morbi enim his maxime diebus iudicantur aliique perimuunt, alii verò desinūt, & alii multi in aliam speciem aliamque constitutionem commutantur. Igitur, cum mutationes morborum ex mutationibus astrorum expectandæ sint, præcipue vero ex mutationibus lunæ, & quo die est suspitio iudicii abstinēdum sit ab auxiliis, præcepto Hippocra. constat, mutationes insignes lunæ caueri oportere. Quę ratio non tantum iam videtur demonstrasse, caueri debere diem cōiunctionis, sed & oppositionis, ac fortasse reliquas quartas. Gale. libello cui titulus est, si quis sit medicus eundem esse philosophum, deridet eos medicos, qui negabant medicis necessariam esse astronomiam. Sed si minus satis tibi est audire, mutationes lunæ mutatationem efficere circa succos corporis, sed quam mutationem faciunt, interrogas: Audi Auicennam de coniunctione dicentem. Quoniam humores tunc sunt minuti neque ebullierunt. Interpretes ita dicunt: à principio mensis illuminationis vsque ad mediū (est vero id tempus oppositionis) vim ægrotantis crescere & humores augeri, à medio vsq; ad finem (quod est tempus coniunctionis) vim minui & humores. Quāq̄ mihi viden-

Quæ aliorū afferat opinio.

Hipp. et Gal. hāc secūdam sententiā probare vidētur.

Quā mutationem circa succos faciat luna.

dentur probabilius dicturi, vim decreſcere, & humores ſedari & contrahi, ne dicamus (vt inquit ille) lunam abſorbere nobis medullas. Cùm ergo humores cum contractiores ſunt & quietiores, ineptiores ſint ad euacuationē, quam cum ſunt fluxiores: & vis debilior maiori cum periculo ferat auxilium quodcunq; quam fortior, merito videntur conicere, euacuationem, coniunctionis tempore, deterius ſucceſſuram, quòd ſi tamen eos accuſas q̄ externas cauſas conſiderent, ac non potius ea quæ in corpore ipſo fiunt, circa affectus, aut facultatem perſe: neque id quidem iuxta Galeni doctrinam dicis. Nam quanquam. 4. lib. Meth. capit. 3. dixit nullam externarum cauſarum curationem indicare, tamen de ea cauſa intelligit, quæ iam abceſſit, & adhuc non manet. Nam quæ adhuc efficiat, erſi externa ſit, indicat ſe debere remoueri. Sed & ipſamet cauſa, quæ externa eſt, & iam abſceſſit, etſi nihil indicet ad curationem, iuuat multū ad cognitionem. Nimirum aliquando ipſi affectus perſe noſtram notitiam effugerent, quorum cognitionem præſtant externæ cauſæ. Non enim vſque adeò fidendum eſt indiciis, quibus ducuntur medici, vt proinde deponenda cura ſit cauſarum externarum. Itaque nihil p̄hibet affectionem quampiam, aut denuò genitam aut auctam eſſe in hominis corpore, quam factam eſſe ex coniunctione lunæ coniectemus, quandoquidem ex ſuis ſignis nō ſe exhibeat conſpicuam. Harum rationum nulla eſt monſtratio, ſed illud vnum ſuadent, nō eſſe præter rationem omnino quod afferunt, neque ratione aliqua euidenti poſſe refutari. His tamen addunt medici, qui hæc obſeruāt. propria experimenta, quibus dum ambiguæ ſunt rationes, videtur fidendum eſſe tantum modo. Quid ergo? Nunquid in ſingulis ſolſtitiis & æquinoctiis quieſcendum per decē dies eſt? Et per exortum canis, & arcturi, & pleiadum occaſum, & per omnes lunæ cum ſole coniunctiones, & oppoſitiones? (Nā hæ quoque deuirandæ videntur quanquam alia ratione, quoniam ſcilicet plenilunium facit humores turgere & redundare, atque fortaſſe hac ratione affert criſim) quid etiam nunquid & ſolis decurſus per ſigna zodiaci notādi ſunt? Et cum ſol eſt in ariete abſtinendum ab auxiliis capitis, cum in tauro ab auxiliis colli, dum eſt in gemini, abſtinendum ab humeris & brachiis, cum in cancro ab ſpatulis, in leone à corde & ventriculo, in virgine à ventre, in libra à partibus circa pudenda, in ſcorpio à pudendis veſica & podice, in capricornio à genubus, in aquario à cruribus, in piſcibus à pedibus? Nam hæc quoque dicunt aſtronomi obſeruari. Neque verò hæc ſolum ſed & innumera alia, quibus illorum libri ſcatent. Quis ergo locus ſupereſt auxiliis medicis? Quod ego, re hinc inde rationibus agitata ſentio breui dicam. Præfatus primo, in quacunque quæſtione, quæ de indicatione quapiam curationis eſt, primo illud debere inueſtigari, an indicatio quæpiam, rei illius de qua inita quæſtio eſt, ſit. Deinde, quanti momēti illa indicatio ſit. Non enim profecto, ſi ſemel monſtratum eſt coniunctionem lunæ indicare, abſtinendum eſſe à miſſione ſanguinis, ſtatim confeceris in coniunctione non eſſe mittendum ſanguinem, ſed addendum eſt niſi indicatio aliqua maior occurrat, quæ miſſionem exigat, extimandumque deinde ratione & experimento, aut proprio, aut quod a maioribus acceperis, quanti facienda ſit hæc indicatio, de qua diſputamus. Nos igitur ita controuerſiam decidimus: non dubium eſt indicationem aliquam deſumi debere ex coniunctione lunæ. Nam monſtratum eſt argumentis dogma hoc non omnino carere probabilitate. Acceſſit multorum autoritas, qui propria experimenta hac in re iactant. Non eſt ergo quod contemnantur omnino. Nam ſenioribus producentibus ſuam obſeruationem reſiſtere, ſi eos non poteſt demōſtratione conuincere, eſt & impudens & temerariū tamen non omnia quæ protulimus de aſtrorum exortu & occurſu, coniunctionibus & oppoſitionibus, & ſolis decurſibus, eadē cura notanda ſunt. Video enim illorum pleriſque ab hominibus haberi leuiſſimam fidē, quandoquidem neque ab autore quopiā grauī ſcripta ſunt, neque cuiuſpiam medici experimentis confirmata, ſed relata ad alios, ſine autorum nominibus. Quæ crediderim à garrulis hominibus & impoſtoribus orta, ad nos propter leuiſſimorum hominum credulitatem eſſe deriuata. Tamen illorum nonnullis non eſt tam leuis fides. Sunt enim à bonis autoribus ſcripta, & ab his qui experimenta iactant aſſerta, huiuſmodi ſunt, quæ de coniunctione lunæ ſcripſit Auicēna, de canicula arcturo & pleiadis, & de æquinoctiis & ſolſtitiis ſcripſit Hippocra. ſed & horum ipſorum indicationē, etſi eſt aliqua, cenſeo eſſe minimā. Nam ipſi etiam Auicēnæ interpretes, quorū experimentis credimus, ita dicunt debere obſeruari, cum nihil aliud inſtat. Atque vt illorum verbis vtar, eſt hæc indicatio horæ electę haud quaquam neceſſariæ, id eſt cum per reli

Externæ cauſæ adhuc manentes indicāt curationē quæ abſceſſerūt ad cognitionē iuuāt.

Autoris ſententia qua deciditur cōt.

qua omnia, licet citra periculum quodpiam transigere diem coniunctionis, sine euacuatione, transigendus est, sed si quid aliud instat nihil oportet coniunctionem curare. Hoc idem innuit Hippocrates libello citato dicens, de mutationibus temporum, καὶ μητε φάρμακον διδόναι ἐκλύοντα ideſt neque vt pharmacum quisquam det volens. Nã dare pharmacum volentes, nihil aliud est, quam dare pharmacum eo die, quo nulla ad id necessitate impellimur. Quod fieri prohibet Hippocrates quasi concedens dare, etiam cum mutatio talis temporis, aut astrorum fit, si quæ alia necessitas impellit. Constat ergo dicentibus etiam ipsis autoribus, qui eam inducũt, minimam esse hanc indicationem. Nam quæ aliis omnibus cedit omnium est minima. Indicet ergo vt indicatio quæpiam, sed minima atque, cum, quod ad reliqua attinet, nihil intersit aut hodie aut cras vacuare, attende tantisper, quatenus luna excesserit coniunctionem si quid aliud vrget, euacua. Qui præcautionem magis petunt quàm curationem, ac perinde nulla re instante medicum adeunt, quando illis licet commoditatem temporis præstolari, deuitent in singulis equinoctiis & solstitiis denos dies, & reliqua omnia, sed qui decumbunt, rarò possunt minimæ huic indicationi tam multum tempus tribuere intermissionis auxiliorum. Qui aliter facit, non caret vt ostendimus temeritate, qui verò ita facit, neque si hæ obseruationes merę nugę sint quidquam deerrat. Quare æquum est tẽpus auxilii, quod aliòqui est indifferens, aliquorũ autoritati tribuere. De expurgantium medicamentorum facultate & permixtione dicemus nono libro. Ille enim tractioni de medicamentis à principio dicatus est. Hic illa tantum tractanda suscepimus, quæ ad sanguinis missionem & expurgationem spectant, quæ cum absoluerimus, iam videmur commodè ad sequentia transgressuri. Proinde libri huius hic est finis.

Indicatio ab astris minima seruanda tũ cũ aliũ de non vrgemur.

FINIS.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM.

LIBER OCTAVVS.

PRAEFATIO.

Duo quæ si cura medicinæ experientia & ratio.

ARS medendi duobus quasi cruribus incedit, experientia & ratione: quę cum altero crurum deficitur, nõ potest per media opera decurrere, sed multa omittens necessaria, transilit, vt quæ vno cruri innituntur animalia. Cùm verò alterum habet minus insigniter, claudicat, & quod lõgius est raptatur, qđ curtum totam artem deprimit. Quare exoptatur merito is medicus maximè, qui cum rationalis artis peritia, exercitationem in operibus coniũxit: vt neque solius disputationis peritus ἰατρολογος sit, neque citra ratiocinandi artem, ἄλογος hac de causa plerique putant, iuuentutem ad res medicas omnino esse inutilem. Quoniam, scilicet, optimum medicum citra exercitationem non posse esse, recte proponunt, exercitationem ante canos non venire sumunt, & nullum iniuuentute optimum medicum fieri posse colligunt. Quibus ego libenter concesserim, senes iuuenib⁹ præstare (non quidem mea ætate persuasus, sed natura ipsa, quæ docet, animum bene formatum debere esse maiorum obseruantissimum) vt ad res alias omnes, quæ in prudentia & industria sitæ sunt, ita vel maximè ad artis medicæ opera. Sed duo illa nollem mihi denegari: Fieri posse iuuenem in medicis præceptis mente exercitatissimum, & operibus exercitatum mediocriter, atque hac ratione reipublicæ & docendo & medendo non inutilem: esse etiam eam senectutem, quæ ad medicinam expetitur, non in annorum numero quem, inuitis plærunque solet offerre ætas ipsa sed in medicorum operum longo, & multo vsu. Nam si quis in excogitandis sophismatis morborum deposita cura consenuit, omnium mortalium est ad hanc artem inutilissi-

Qualis senectus quæ ad medicinã expetitur.

tiliſsimus. Eſt ſiquidem ille iuuenis, quem non poſsis ſperare fore aliquando ſeniorem, quippe quem in ſenecture iuuenem eſſe vides. Neque verò ſenes quoſcunque, etiã exercitatos, putauerim in exercitiis præferri debere, niſi tales ſint, vt exercitationem nõ tam terendo calceos, quam mentem exercendò comparauerint, quique per lõgam vitam, ne tantillum quidem fecerint, cuius rationem, non fuerit promptum in ſpectatiſsimis medicorum concurſibus reddere. Nam qui aliter rem medicam geſſerunt, tãrò inutiliores ſunt iis, qui manus nullis ægrotantibus admouerunt, quantò deterius eſt erroribus aſſueuiſſe quam ab operibus abſtinuiſſe prorſum. Sunt verò errandi peritiſsimi duplices ſenes, cum ii qui aut præ ingenii ruditate aut præ deſidia cum iuuenes adhuc nihil in ſtudiis literarum profeciſſent, repentè ad ipſa opera ſeſe transtulerunt, quod ad conſciam mentem attinet vorantes, cætera fidẽtes artis medicæ conditioni, qua nihil, quod circa ægrotantes erratum eſt, à medicis exigit ius ciuile: tum illi, qui, quanquam diſputando videntur aliquid profeciſſe, carent tamen, neſcio qua naturali prudentia, medicis coniecturis accommodata, qua oportet medicum præditum eſſe, niſi omnino ſit euaſurus inutilis, quantumuis laboret. Hanc vulgus fortunam appellat, & imprudentes plerunque ſolet infortunatos dicere. Quanquam ego, quod ad ægrotantis ipſius ſalutem faciat, nihil puto ſitũ eſſe in medici fortuna, quod ad ipſius medici famam, & extimationem, quam multum. Accerſiri enim illum ad laborantes mali moris morbis, aut ad illis morbis affectos, qui cum maximorum ſpeciem exhibeant, & omnes familiares ſua magnitudine deterreant, tamen benigni ſint: atque horum alterutrum magnatibus accidere: aut plebeiis, in caſu eſt aut fortuna. Tamen hæc aut illa remedia, hoc aut illo tempore circa ægrotantis corpus agi, in medici conſilio, qui nihilominus cum peccat, infortunatus dici ſolet à pleriſque. Ego vero infortunatiorem dixerim ipſum ægrotantem, cui cõtigit imperitus medicus. Itaque non ſunt in canis hæc omnia, contingunt nonnullis ante canos, nonnullis ne poſt canos quidem. Etſi hunc ipſum, cui ante canos contingunt, merito ſperes (modo non intermittatur exercitatio) tractandis rebus medicis euaſurum multo commodiorem, iis potiſsimum quæ ad curandi partem referuntur. Proindeque ego, quanquam reliquas medicinæ partes latiùs tractaui, totam hanc in declinantem ætatem diſtuliſſem, niſi ipſum inceptum opus, ſuo iure à nobis integritatem & perfectionem exigeret, & eſſent nonnullæ circa medendi partem controuerſiæ, quæ contemplationi videntur admodum coniunctæ. Tamen quando totam hanc partem præterire ipſe operis ordo non fert, dimittam pleraque, ſi deus cõceſſerit, albicãtibus capillis ſcripturus, atque interim hæc ipſa quæ ſcribam ſub correctione ſeniorum ſcripta volo. Modo ad hanc cenſuram annoſi iuuenes non vocentur. Quoniam vero inter medẽdum duo facimus, præſcribimus ægrotantibus victum, & paramus auxilia: cõtrouerſias, quæ in inſtituẽdo victu ſunt, ſcribemus primum, deinde eas, quæ reſpiciunt medica auxilia.

qui ſenes erroribus expoſiti.

expurgat ſe autor ꝓ iuuenis curatiuã artis parte ſcribẽdo aggrediatur.

Caput primum. Vtrum habeat plus periculi in ægrotantium victu declinare ad craſſum an ad tenue.

QVandoquidem rerum quibus vtitur medicus quantitas non poteſt exactè inueniri, ſed artificioſa eget coniectura, artificioſè autem conicere, viri eſt qui omniũ quæ in arte ſunt vires cognouerit adamuſſim & diligenter ſeſe in artis operibus exercuerit quales perpauci admodum ſunt, etſi eſſent tamen quod coniecturale eſt, non eſt exactũ: non parum ad rectè inſtituendam rationem victus ægrotantium, videtur intereſſe ſcire, a quo peccato cauendum magis ſit, ab eo quod ducit ad craſſum, an ab eo quod ad tenue. Quam quæſtionem decidit Galenus ſecundo de ratione victus acutorum commentario illius trigeſimæ ſeptimæ ſentẽtiæ qua Hippocra. inquit, ciborum adiectioni intendendum multo minus. quam ita interpretatur Gale, in quantitate ipſa ad id quod minus ſit procedendum eſſe magis, quam ad id quod exuperat, quia noxas quæ minus emendari poſsint facit verum quod minus eſt, facile emendatur, nempè ſi virtus labaſcere videatur cibi exiguum inſuper miniſtrare poſſumus: verum ſi in ventrem abſorptus fuerit cibus, quod redundat ſuperfluitque, ſi alias multò magis, in morbis acutis tollere eſt difficile, docet itaque Galenus loco hoc, grauius peccatũ eſſe dare pluſquam oportet, quàm infra mediocritatem conſiſtere. Contrarium viſus eſt Hippocra. docere prima particula aphoriſm. 5. dicens, in tenui victu ægri deliquunt cuius cauſa magis læduntur. Quicũque enim error com-

agit. cõ.

Quę ꝓ parte contraria ſũt

committitur, maior est in hoc quàm in paulo pleniori victu. Paucis ĩterpositis, ob id igitur tenuis victus atque admodum exquisitus, eo qui fit paulò plenior ad plurima magis periculosus. Vide quam sint hæ sententiæ contrariæ. Sed & ratio videtur monstrare deterius esse inclinare ad tenuius. Nam illud est deterius exquo pender grauius malum, sed ex victu plus satis tenui impender virtutis exolutio, ex crasso tantùm morbi prorogatio. Et quanquam vtraque ratione imbecillis fiat virtus, tamen ab inedia fit imbecillis in essentia, à cibo quia aggrauatur, quod non est tam irremediabile. Nam nimis crassus aut tenuis victus debet appellari ad mediocrem, est verò mediocris, quem definit Hippo. aphorism. 9 dicens coniectari oportet an ægrotans cũ victu possit perdurare, vsque ad morbi vigorẽ. Est itaque ea exquisita ciborum quantitas, cũ qua ægrotans durare possit vsque ad morbi concoctionem. Nam si fieri posset, ratione saltem ipsius morbi, contineremus ægros omnes vsque ad sanitatem in integra inedia, sed quoniam virtus conficeretur, damus victum cumquo minime morbus augeatur, & vt eger durare possit. Igitur victus, qui est crassior illo, non minime auget morbum, sed cũ tenuiori non potest virtus durare, quod est extremum malum. Qua ergo ratione hæc sibi consonant, quæ ambo ab Hippocrate dicta sunt, & à Galeno confirmata? Ioãnes Manardus libro quarto epistola secunda contro uersiam hanc fugit magis quàm dirimit, sensum aphorismi aliorsum transferens. Concedit siquidem, quod à Galeno dictum est secũdo de ratione victus, nempe grauius peccare eum, qui in institutione victus ad crassum inclinat, quam qui ad tenue. Tamen negat Hippocratem in aphorismo de hac re loqui: sed affirmare, ægrotantem, qui tenui victu alitur magis lædi a quocunque errore, quã qui paulo pleniori, non quidem facta hic mentione erroris contingentis circa cibum, sed aliorũ. Quasi velit monere eum, quem intenui victu contineri oportet, vt religiosius caueat ab erroribus, quam quibus licet per morbum aliquantò pleniori vti. Est sane hæc Manardi sententia verissima, & alteri ex secũdo de ratione victus minime contraria. Quare nõ parum acute videtur excogitasse. sed reuera hippocra. est illic totus ĩ instituẽdo victu, & nullius errati meminit præterquam in illo. Præterea, sequẽtia hæc verba. Propter hoc igitur tenues & exactæ victus rationes periculosiores sunt aut fallaces magis. (Nam nihil interest) paulo plenioribus, videntur hortari, potius fugere tenues & exactas victus rationes, quam alia errata. Quare melius fuerit verum verborum sensum eruere, non contorquentes, quod faciemus statim ac aliorum enarrationes attigerimus. Sunt qui dicant in principio & incremento deterius esse inclinare ad tenue, in statu deterius esse ad crassum. Nam septimo & octauo & nono Aphorismis docet. Hippocrates in morbi vigore tenuissimo victu esse vrendum, prius verò vberius esse agendum. Sed quantum ego intelligo aliud est tempus cum tempore conferre, quam victũ crassum cum tenui. Est enim, vt referunt, vtendum in statu tenuissimo victu: in principio maximè crasso, vt in temporibus. Sed in illorum quolibet est mediocritas propria victus, & duplex peccatum. Quorum quodque cum altero potest conferri & leuius haberi, aut grauius. Non ergo rectè hi interpretãtur: cum Hippoc. aut Gale. neque secundo de ratione victus, neque in apho. meminerint temporum, sed excessus à mediocritate inuicem contulerint. Interim neque temporum neq; naturæ morbi, neque temporum anni, neque naturæ ægrotantis, aut consuetudinis, aut alicuius rei alterius, cuius iudicatio aliqua sit facta mentione. Est igitur, omissis aliis omnib⁹ indicationibus, ipsa peccata conferendum. Quod qua ratione faciendum sit missis quæ ab aliis dicuntur, qui rem minus acute rimantur, breui dicam. Excessus ad mediocritatem dici debent, non minus hic quam in aliis quibusuis rebus conferendis. Est verò mediocris (vt modo loquimur) victus ægrotantibus, qui vtilissimus & tutissimus, in quo nihil est peccatum, sed maximè secundum artem institutus est. Hic si virtus permitteret omninò esset inedia, morbus enim per se nullum exposcit cibum, sed quoniam virtus non fert, est vtrique, morbo inquam & virtuti aliquid dandum. Daretur ergo vtriusque gratia minima quantitas cũ qua ægrotus durare posset: Sed quoniam cum hac quantitate solum morbũ posset sustinere virtus vsque ad statum, errores autem ne minimos quidem posset sustinere, omnes verò errores præcauere non potest medicus, quoniam multi inopinato & fortuito casu contingunt: tenetur præcauere virtutis ex erroribus lapsum, aliquanto plus cibi exhibens exquisitissimo. Nam quẽadmodum dicebatur, quinto aphorismor. primæ sectionis nimis tenuis & exquisitus victus est periculosus. Igitur mediocris victus quitribus indicationibus finitur virtute mor-

Manardi sententia

Aliorum opinio

Autoris sentẽ qua decidit contr.

morbo, & erroribus, non est minimus cum quo ægrotans durare potest, sed aliquanto plus dari debet erroribus. A quo sæpe poterit medicus deuiare ad tenuius etiam citra noxam. Detracto scilicet eo quod pro erroribus dabatur, sed ad crassius non poterit citra malum, quod haud facilè emendari possit. Nã subtractioni medetur additio. Sed additioni quid medetur? Num subtractio? at subtractio non potest facere, quominus multa excremẽta ex multo cibo fuerint congesta, quæ tamẽ omnia non possunt inedia consumi. Constat ergo si peccatum cum peccato conferre vis, grauius multò esse ad crassius inclinare. His semel intellectis, possunt seorsum interse temporum indicationes cõferri. Ex quibus illud vnum inuenietur, declinare ad tenue grauius peccatum esse in principio & incremento quam in statu, contra declinare ad crassum, grauius in statu quam in principio & incremento. Status nẽpe exposcit subtractionem, reliqua tempora non adeò. Sed satis arbitror iam constat, quantum intersit ita dicere, aut in principio & incremento deterius esse inclinare ad tenue quam ad crassum, in statu deterius ad crassum quam ad tenue. Nam hac dictione conferuntur indicationes excessuum: illa temporum. Licet verò indicatione sola excessuum dicere (quod verissimum est) perpetuò esse grauius peccatum inclinare ad crassum quam ad tenue. Sed contrà hanc interpretationem, est quoddam non leue argumentum. Hippocr. continet ægrotãtes in inedia integra, quando coniectat, virtutem durare posse donec morbus cõcoquatur. Nã. 37. primi acutorũ ita dixit, subtrahere verò omninò sæpe expedit, cũ ægrotans sufficere possit donec morbi vigor maturescat. Ergo nihil dat erroribus. Nã qui omnino nihil dat, neq; erroribus dat quidquam. Duo videntur respondenda. Primò Hippocratem nullos continere sine cibo, præter eos, quorum virtutẽ coniectat sufficere, non solum sustinendis malis, sed etiam ferendis aliquibus erroribus, si inopinatò acciderint. Nam alioqui ingenti periculo atque adeò nonnũquam ineuitabili exponeret ægrotantes. Deinde, Hippocratem non omnino nihil dare, sed moderari inediam potu. Potus verò etiam si sit frigida aqua, quanquam non nutrit, est pro nutrimento, quia facilem exolutionem remoratur, quemadmodum dicit Galenus tertio acutorum com. decimo nono, & nos alibi explicuimus, dum disputaremus de aqua an posset nutrire, libro. 6. quæstio sexta. sed disputatio præsens non indiget pluribus.

Obiectio soluitur.

Caput secundum. An victu magis crasso sit vtendum perpetuò in morborum principiis quam cum iam vigent.

Hippocrates quò loco sumpta indicatiõe à morbi temporibus instituit rationem victus, docet haud dubiè in principio esse vtendum maximè crasso & in summo vigore maxime tenui, in mediis temporibus mediocri, prout magis ad vigoris tẽpus aut principium inclinauerit morbus attenuãtibus nobis perpetuò versus vigorem summum. Nã 20. aphorism. primæ part. ita habet, quibus igitur statim morbus consistit (explicitum à nobis est in primo huius operis libro quæstione octaua, vt in morbis idem sit consistere & vigere) iis statim tenuis victus exhibendus est: quibus verò posterius est futurus vigor iis & in ipso & ante illud parum subtrahendum, priùs verò vberius agendum, vt ægrotans sufficiat. Sed ratio, etiam tacente Hippocrate, illud monstraret euidenter. Nã victus, aut alimẽtorum exhibitio, facit vt virtus duret: alimentorum sublatio facit vt cito deficiat. Sed durationem virtutis costat eo tẽpore esse procurandam, quo plus temporis restat transigendum, citã autem exolutionem tunc esse timendam minus, cum prope est aut salus aut morbi inclinatio. Contrà cibus virtutem aggrauat, impedit, & morbum auget. Quod constat in vigore ferendum esse min⁹ cum virtus sit eo tempore etiam citra cibum impeditissima, atque cum morbo extremo cõgrediatur certamine. Est itaque hæc temporum morbi indicatio. Sed contrà videtur esse quòd Hippo. de ratione victus in acutis ptisanam offerens pleuriticis cum vigesimo primo contextu dixisset, verum inter initia neque multam neque crassam admodum dare oportet, vigesimo tertio inquit, atsi os madescat & ea quæ apulmone, talia sint qualia esse oportet, sorbitionis multitudinem, vt sũmatim dicam, augere conuenit. Hæc Hippo. cõstat verò vt os madescere pleuritidis ad incrementum tendentis sit signum, quo tempore sorbitionis quantitatem præcepit augere. Sunt quibus videatur respondendum, augeri sorbitionem, non quia alimentum est, sed quia medicamentum. Sed hi non videntur legisse commentarium Galeni, quo ita inquit ergo qui probè expurgantur his ptisanam dare.

agitatur contro.

quæ pparte contraria sunt.

Quid nõ nulli dicant.

re conuenit, virium roborandarum gratia, & quo expuitionibus humorum quæ ex pulmone per tussim fiunt sufficiant. Quæ verba satis declarant alimenti gratia augeri sorbitionem. Nam alimenta dantur seruandi roboris causa, medicamenta alterandi corporis Mihi ergo aliter videtur dicendum, indicatione temporis fieri oportere vt dicebatur, verũ tamen ratione alterius alicuius, quod cum morbo coniungatur, contra fieri nonnunquã posse. In inflammationibus contra procedit cibi exhibitio atque in febribus. Nam in illis minus dari debet in principio, atque deinde sensim augeri docet Galenus. 6. Method. capite quinto ita dicens: reliquum fuerit de vniuersa victus ratione præcipere. Quod in principio quidem sit tenuissimè cibandum in curatione propria phlegmonarum dicitur. Hęc in illo loco: quæ diffusius deinde docuit. 13. Metho. Est itaque haud dubiè cibandum tenuissimè in principio phlegmonarum, nõ quidem gratia morbi, sed causa fluxionis, quæ coniungitur necessariò cum phlegmone, & in principio nondum cessauit, in quo propterea est agendum tenuissimè. Eadem ratione in vlceribus agi debet, maximè recentibus, quod Hippocrates libro de vlceribus his verbis docuit, vti modico cibo, & aquã confert ad omnia vlcera magis verò ad recentia, quã ad antiqua. Hæc eadem ratio est in pleuritide quippe quæ est inflammatio. Cui etiam accedit ratio alia peculiaris, quæ sumitur à malè affecti loci indicatione. Hæc est quam Galenus docet. 11. Methodi capite decimo septimo, dicens in morbis thoracis cibis potius q̃ medicamentis esse firmitudini consulendum Quare in iis morbis minus noxia est additio, ratione malè affecti loci. Quia quanquã multum cibi assumatur non adeò multum venit ad thoracem, ad quem à vẽtriculo multi sunt anfractus. Et est plerunque additio necessaria. Quia alia est virtus quæ pugnat contra morbum alterando materiam, alia quæ expellendo. Cum expulsio animalis virtutis actione fiat, quæ tunc incipit magis laborare, quando ægrotans incipit excreare. Concedimus ergò in inflammationibus omnibus debere tenuissimum victum iniungi in principio, verũ illud non gratia morbi, sed fluxionis: in morbis thoracis maiori ratione augeri posse ciborum quantitatem, quia indicationi ex fluxione, accedit indicatio ex affecto loco. Sed perpetua hæc est doctrina (quæ tamen perspicaci indiget medico & qui hæc quæ diximus possit assequi) indicatione sumpta à temporibus morbi, & quantum in ipsis temporibus agitur, tenuissimè cibandum esse in summo vigore maximè crasse in principio. Quare non adeò cautè videtur Auicenna prospexisse ægrotantibus dicẽs, fen. prima quarti. Et scias quod non est tibi possibile curare febrem nisi cognoueris eam. Quòd si ignoraueris subtilia regimen. Nam non omnes morbi ferunt multam attenuatiotionem in principio, sed id ex constitutione pendet, quæ non possit esse perspecta ei, qui morbi naturam ignorauerit. Prætereà in cuiusuis morbi principio diximus vtendum esse magis crasso, demptis qui cum fluxione consistunt, quam in aliis temporibus. Sed fortasse melius fuerit Auicennę sententiam commendare, atque ita intelligere. Si contigerit vno die aut etiam duobus modo ægrotans sit fortis viribus, febris naturam ignorari, curationem quidem non oportet aggredi, sed materierum communium, interim dum morbus se insinuat, cura est habẽda. Sunt hæ quæ in ventriculo intestinis & primis venis continentur, quæ vt expurgentur, licebit vno aut duobus diebus, ægrotantem in inedia contineri. Sed neque hæc indicatio sumitur à morbo aut morbi propria causa, sed communibus materiebus, vt dixi. De ratione instituendi victus quam indicant totius morbi tempora hæc sufficiunt.

Deciditur ab autore contra.

Quædam Aui. verba quæ p̃dictis nõ videntur cõsentire

Declarantur.

Caput tertium. An possint ægrotantes reficialia via quàm per os.

VVlgatissima praxis est in mulieribus prę focatione vteri laborantibus, atque inviris in eo statu constitutis, vt casus exigat cibum, & ipsi non possint accipere, vti clysmatis ex re aliqua nutriente paratis, vt ex lacte, ptisana, vino, melle, ouis nonnunquam, aut etiam iure gallinæ, aut expresso ex ipsa gallina succo. Nõnulla etiam occurrunt quę cogunt medicos vti emplastris nutrientibus: nimirum, cum periculum abortus videtur instare ex debilitate, imponunt vmbilico carnes arietinas, aut oua: aut panis micam imbutam vino, aut lacte, aut tale quippiam aliud. Quã consuetudinem nonnulli hodie damnant, contendentes nihil posse corpora nostra nutrire, quod per os non ingeratur. Proferunt primo illa Galeni verba ex quarto de vsu partium capite primo quandoquidem nutriri necesse est animalis particulas, ingressus verò cibariis in corpus vnus est per os. Primo etiã de facultatibus naturalibus cap. 10. vnus nan-

Vulgata praxis, clysmatis & emplastris nutriẽtibus vti.

Quidã p̃dictã consuetudinẽ dãnãt.

que omnibus cibis introitus per os est. Argumentatur deinde ratione hac, nihil potest nutrire, quod non sit perpessum antea concoctiones priores, primam nempe & secundã: sed quod per anum immittitur, non potest in ventriculum venire, in quo prima concoctio fit (multo minus, quod cuti imponitur, aut per viam aliam subit) ergo nihil tale nutrire potest. Quod vero quæ per ventrem infunduntur, non possint ventriculum attingere, confirmant ex Galeno. 13. Methodi capit. 16. vbi inquit, quæ infusa sunt, primum ea neque ad ieiunum ascendere possunt. Immo etiam si admodum nitaris, fortasse tenuia tantum intestina attingant. Quò etiam videtur respexisse. 4. particula aphorismorum commen. 12. dicens, Eorum verò quæ continentur in intestinis, nihil potest per vomitus vacuari. Alii his respondent, posse ea quæ infunduntur per anum nutrire, negãtque contenta in intestinis non posse ascendere in ventriculũ, quinportius ascendere nonnunquam, dicunt, docuisse Galenum tertio de sympto. caus. ca. 2. vbi post alia multa eiusdem sententiæ hæc addidit. Ergo mirum non est si clysmatis quoque aliquid & stercoris ex tam violenta intestinorum constrictione ad ventriculũ aliquã do præter naturã reuocatur, deinde sic ad exitum properet. Iam verò euomi posse ea, quæ continentur in intestinis, indicat affectio voluulus vocata perquam vt Galenus prædicto loco docet & tertio epid. parte secunda com. 6. euomitur stercus. Quod tamen dicẽte eodem Galeno tertio de facultatibus naturalibus capit. 6. generatur in tenuibus intestinis. Itaque dicunt hi, cum possint quæ per intestina infunduntur in ventriculum ascendere, nihil mirum si possint nutrire. In hac controuersiola primùm componenda nobis sunt hæc, quæ in Galeni verbis videntur esse contraria, deinde de proposita quæstione dicendum quod res habet. Galenus videtur dubitasse de ascensu eorum quæ infunduntur per anum in ventriculum. Nam libro septimo de compositione pharmacorum secundum locos capite quarto ita inquit, si possibile est ex tenui intestino aliquid per nauseam efferri, ad hoc etiam vtile fiet. Itaque videtur hæc verba dubitantis, tamẽ aperte est verum per voluulum euomi quæ continebãtur in intestinis. Quòd si Galen. 4. aphoris. commentario, 12. negauit quidquam eorum quæ continentur in intestinis posse vomitu reiici, intellige vomitu naturali. Nimirum naturalis vomitus est ad euacuationem eorum quæ cõtinentur in cauo ventriculi, dicente Galeno eodem capite tertio de causis symptomatum quod nuper citauimus, & in commenta. 39. sextę particulæ aphorismorum, & millies alibi. Verum etiam est, posse partem aliquã clysteris in ventriculum rapi, tamen Galenus. 13 Methodi negauit, nostro conatu, etsi quam maximè conemur, posse ascendere vltra gracile, sed accedenti tali quapiam causa præter naturam, qualis per voluulum, non negauit. Adinstitutum illius loci satis est, quanquam fieri possit vt clysteris portio in ventrem ascẽdat, tamen rarò id fieri, & ex causa præter naturam. Nam declarabat illic Galenus indicationem curationis quæ sumitur ab affecta parte, docens, ad abluendum crassa intestina vtendum esse clysteribus, ad tenuia potionibus. Constat verò ad huius præcepti confirmationem satis esse monstrare clysteres non posse ascendere vltra intestina crassa, nisi rarò, & casu præter naturam, haudquaquam nostro conatu. Medendum enim est, nõ pro his quæ rarò & præter naturam possunt contingere, sed pro his quæ coniectamus euentura. Eodem modo intelligendus est Galenus quinto Methodi capite vndecimo vbi ita scripsit. Quæ vicino ventriculo sunt, iis per comesta & bibita, quæ verò inferius sunt sita per ea quæ iniiciuntur. Quando neque ad ea quæ vicina ventriculo sunt, subire potest quod per sedem infunditur, neque integris viribus ad inferiora pertingere, quod per os sit ingestum. Itaque loca Galeni ita componuntur, constatque iuxta illius opinionem posse aliquid ex intestinis ascendere ad ventriculum. Sed quoniam per voluulum non tam ventriculus trahit ab intestinis, quam in testina reiiciunt in ventriculum, & ille cogitur recipere, censeo addendum dictis, ventriculum posse non tantum recipere ab intestinis, sed trahere etiam ab illis, cum vrgetur fame. Nam si vt celebratissimum est à Galeno de sententia Hippocratis, omnia habent perspiratum & confluxum communem, si omnia omnibus alligauit natura per communes venas & arterias & neruos si quemadmodum docetur tertio de facultatibus naturalibus, per magnam famem vel ex ipsis aut proximis partibus reuocat ventriculus succos, non dubium est, & ex vicinis, quales sunt gracilia intestina multo ante tracturum Itaque est duplex iam modus, quo ea quę per anum infunduntur possint in ventriculum venire, vel tracta a ventriculo vel expulsa ab intestinis. Quare nihil est iam intellectu difficile,

quid alii respõdẽt

Cõponit autor ga. verba de ascẽsu eorũ quæ in intestinis cõtinẽtur ad vẽtriculum.

Ventriculus põt nõ solũ ab intestinis recipere, sed & ab illis trahere.

cile, poſſe quæ per inteſtina infunduntur, ire ſurſum in ventriculum, ibique chylum fieri illincque in hepar, vnde & in membra. Nihilominus errant barbari medici, qui propoſitam quæſtionem de nutrimento, quod poteſt accedere ex clyſtere putant pendere ex alia de aſcenſu clyſteris in ventriculum. Nam etſi nihil clyſteris in ventriculum aſcendat, poteſt ex illo nutrimentum aliquod in corpus transferri nam eadem concoctio quæ agitur in ventriculo agi poteſt in inteſtinis, & quæ agitur in hepate etiam in venis. Quanq̃ maior vis ad chyli in ventriculo, & ad ſanguinis generationem in hepate ſit. Docetur hoc luce clarius. 4. de vſu partium cap. 17. vbi ita ſcriptum eſt: quemadmodum igitur venis cũ eas diſtributionis inſtrumenta feciſſet, facultatẽ ſanguinis effectricem, indidit, ne dũ per eas fertur, tempus ipſi alimento fruſtra periret: Ad eundem modum & inteſtinis diſtributionis in venis gratia factis facultas quædam coquendi cibos ineſt. Si igitur hæc ita habẽt vt Galenus dicit, conſtat poſſe infundi per anum ſuccum aliquem tenuiſsimum, coctu facillimum, cui commutando ſatis ſint alterationes, quas præſtare poſſunt inteſtina & venæ, ſine ventriculo & hepate, qui nutriet, omnino ventriculum non aſcendens. Adde (quod in primo huius operis libro diximus) dicente Gal. 6. de placitis concoctionem ventriculi non eſſe neceſſariam ſimpliciter, ſed cũ ſolida aſſumuntur alimenta, in reliquis propter perfectionem. Itaque multis modis põt quod per clyſterem infunditur nutrire. Quare vſum horum clyſterium dictis in affectionibus non improbo. Quanquam conandum cenſeo, quoad fieri poterit, vt quæquæ arte per os aliquid in ventriculum immittamus, ex hoc enim certum eſt copioſè & celeriter nutrimentum membris acceſſurum. Tamen cũ hoc non poſſumus, ad nutrientes clyſteres confugere non ſit omnino inutile. Hos verò vellem parari ex vino albo & tenui & aqueo. Quia eſt facilis concoctionis & diſtributionis ex eo ſcilicet ſolo aut aliis permixto, nihil tñ permitti debet, quod ſit frigidius aut difficilis coctu. Hoc enim in membra, in quibus langueat facultas, fruſtra infundetur. Aliud quod de emplaſtris nutrientibus dicebatur videtur multo debilius auxilium. Quandoquidẽ per paucam admodũ ſubſtantiã nutritioni aptã, aſſumi poſſe per cutis poros puto, tñ aliquid etiã ita aſſumi, quanq̃ exiguũ ſit, impoſsibile nõ arbitror. Nimirũ monſtratũ eſt, poſſe fucum aliquem tã tenuem & multi halitus inve nas incidere, vt concoctione vẽtriculi nõ prę greſſa, illic conficiatur. Iam verò ex ſuccis quibus irrigetur cutis aliquid intrò penetrare videmus, & ipſa pororum multitudo, & pulſus arteriarum, qui ad cutem ſit, & vis trahendi membrorum, ita fieri poſſe ſuadent. Hip. etiã lib. de alimento ita ſcripſit, forinſecus alimẽtum ab extima ſuperficie ad intima peruenit. Solis quidem illis emplaſtris vti, ridiculũ fuerit. Tamen interim dum aliis viis nutrientia immittuntur, ſi multum videtur inſtare periculũ abortus, loquor enim de propoſito paulò ante affectu, talia etiam vmbilico propter vicinam vteri fortè non imponentur omnino incaſſum. Admiſcẽda tamẽ ſunt ſi quando illis vtemur, ſemper penetrantia, qualia ſunt mel & aromata in puluerẽ redacta. Sed qua ratione ſi hæc vera ſunt, dixerit Ga. locis citatis ex quarto de vſu partium & primo de naturalibus faculta. vnicam eſſe viam alimenti ingerendi, os? An quia illis in locis non omnes quæ natura aut arte fieri poſſunt, alimenti vias recenſebat, ſed naturalem ſolum viã, qualis ſolum os eſt? Sed de hac quæſtione hęc ſunt ſatis.

Etſi nihil clyſteris in ventriculũ aſcẽderet poſſet nutrire.

Autoris ſentẽ. de ẽplaſtris nutrientibus.

Gale. verba declarantur.

Caput quartum. An curatio fiat per contraria æqualia.

PRincipia in vnaquaque arte concedi debent, etiam ſine argumentis, alioqui infinita fieret ars & nullibi cõſiſtens. Eſt vero in arte medica celebratiſsimum axioma contrariis contraria curantur à Gale. & Hippocrate totiens vſurpatum, vt ridiculum non immeritò videretur ad huius ſententiæ probationem loca notare. Neque enim monſtratione indiget, ſed ſola interpretatione, cum morbi curatio eiuſdem ſit corruptio, & corruptiones à contrariis fiant. At, nulli videri poſsit dubium curationem per contraria morbo fieri. Cæterum hæc contraria operatione oportet talia ſint, magis etiam quam denominatione. Nihil enim prohibet conuulſionem, quæ affectus frigidus eſt, infuſione aquæ frigidæ curari. Nam quanquã aqua illa qualitate quę eſt actu ſimilis ſit, cæterum eſt tunc temporis operatione quam ex accidenti habet & virtute contraria. Neque quidquam refert ad morbi ſublationem ex accidenti aut per ſe medicamentum operari. Quare omnia quæ ex accidenti morbum corrumpunt, per alia operantur, quæ ſunt morbo contraria perſe, vt gratia exempli, aqua non perſe curat.

Cõtraria cõtrariis curari principiũ in arte medica.

rat conuulsionem sed per calorem, quem facit retroducere. Vomitus etiam curat vomitum non perse sed euacuatione humoris facientis noxã. Vt dolor nõ potest curare dolorem, sed medicamentum, quod cum dolore operatur potest causæ prioris doloris sublationem facere, vt dicitur sexto epid. parte secunda cõmentar. octauo potest etiam dolor vnius partis vehementior alterius debiliorẽ abscurare, distracta vi sentiẽte, aut curare, distracta materia vt à cucurbitula. Cum certũ sit succos ad dolentem particulam confluere. Tamen constat in his quoque, quod perse curat, contrarii ratione operari. Atque ita perpetuò est vera ea sententia, quam omnes citra controuersiam concedunt, contraria contrariis curantur. Cæterum an illa contraria, vt specie sunt contraria, ita æqualia gradu esse debeant, an aliquando minora, aliquando maiora, non adeò est citra controuersiam.

Agitatur contro.

Galen. libr. artis medicinalis. capit. 89. expressè docet contraria paribus numeris distare debere à mediocritate, quantum ipsum corpus versus alterum extremum præter naturam abest. Vbi ita dicit, Veluti, si ita contigerit, vt in decem quidem numeris ad calorem maiorem eo qui est secundum naturam decidat, corpus, septem verò ad siccitatem maiorem, tunc salubrem causam in huius modi affectionibus esse oportebit decem numeris quidem frigidiorem septem verò humidiorem. Itaque de sententia Galeni hoc in loco indicatio, quæ ab affectu sumitur, est exhibitio cõtrariorum æqualium morbo. Tertio de simplicium medicamentorum facultate capite vndecimo ita inquit, atque vno verbo tantum abesse à medio quod medebitur, quantum ipsum cui medella adhibetur, oportet. Nimirum in contraria vtriusque vergente excessu. Nam quod ad eadem similiter inclinat, perinde ac corpus quod curandum est intemperie constitutum, nullam alterationem afferre consentaneum est. Quare neque lædet id quod malè affectum est, neque iuuabit. At quod minus est, iuuabit quidem, non tamen persanabit. Cæterum in hac sententia videntur esse multa difficilia. Nam primùm quid prohibet morbum curari posse contrariis minoribus? Nam hæc quanquàm non possunt integrè corrumpere, possunt tamen cum primò apponuntur aliquid iuuare, remittendo scilicet morbum, non persanando. Atque ita cum secundò apponuntur plus, cum tertio plus adhuc, vsque dum paulatim corpus persanetur. Potest igitur contrariis minoribus curari corpus. Nam quod contraria minora aliquid remittant, non negabis, cum contraria quantumcunque intenta aliquid à remissioribus patiantur. Neque verò negari potest, posse corpus à contrariis intensioribus sanari cum transferatur ad contrarium affectum. Nam medicamenta contraria & intensiora, necessariò ab ipso morbo patiuntur. Sint igitur tantò intensiora, quantum reciproca actio potest detrahere, atque ita, etiam si corpus persanent, non tamen ad contrarium morbum possint trãsferre. Quare videtur morbus curari posse contrariis intensioribus & remissioribus, atque proinde non perpetuò æqualibus indigere. mihi sanè hæc ratio mõstrare videtur, nihil repugnare philosophicæ rationi, morbum contrariis maioribus aut minoribus curari. Quare non putauerim proinde morbum exhibitionem contrariorum æqualium indicare, quod ab inæqualibus curari non possit, sed quod ab æqualibus commodius curatur, & magis citra periculum. cuius summa ratio hæc est. Quod medicus in curationibus maximè debet curare, est, vt & tutò curet & citò. Tutò quidem curat, cum citra periculum. Impendet verò periculum maximum, si qua alia ex re, ex repentinis mutationibus. Vsque adeò vt dicente Galeno duodecimo Method. capi. septimo: corpora, non solum cum in non naturalem statum confertim aguntur, tristem mutationẽ sentiunt, sed etiam in ipsoad naturalem statum suum reditu, nisi eum paulatim accipiant, crucientur. Debet igitur medicus maximè inter curandum repentinas curationes deuitare, quæ eò fiunt maiores, quò medicamenta intensiora adhibentur. Mora etiam in curando est periculosa. Quandoquidem interim labefactatur virtus & solet ægrotans recidere in deterius. Curatur autem morbus eò tardius quò remissiorum medicamentorum est vsus. Ne igitur in curatione moraremur, intensissimis deberemus vti, sed ne quicquam repentè moueremus. & corpus alteraretur paulatim, remisissimis. Verũ quoniã vterque excessus est periculosus, relicto vtroque medium medicaars complecti iubet, atque ita cõtrariis æqualibus vti. Hoc inquam, sumpta indicatione ab affectu. Nã aliis indicationibus, vt indicatione à cõsuetudine, & ex induciis quas facultas, aut etiã apparatus hominis vt grauior alius ex hoc morbo fiat expectãdi dat, aut negat, nõdu-

Decidi-tur cõtr.

Sũpta indicatione ab affectu cõtraria æqualia sunt adhibẽda etsi ex aliis indicationib⁹ aliter fieri possit.

quæ ꝑ parte contraria sunt.

bitauerim aliquando cõtrariis minoribus aliquando maioribus licere vti: atque adeò qd ego dico, ob inducias quas facultas aut morbus dat aut non dat, licere aliquando vti maioribus aut minoribus idem est quod qui putat se huic dogmati Galeni contradicere, dicit. Cum ex mora periculum imminet maioris numeri remedia competent. Nam verè hæc dicit, sed semper periculum illud imminebit, ob facultatem aut membri alicuius apparatum, aut malignam putrescentiam, aut aliquid aliud præter ipsam morbi magnitudinem, à quo exhibendi maiora indicatio capietur. Vsque adeò non opus est repugnare Galeno, sed concedere morbum semper petere æqualia, ob alias verò res debere sæpe maiora aut minora tribui. Est nihilominus vera regula, quæ de his, quæ magna ex parte, & à solo affectu sumpta indicatione, fieri debẽt præcipit. Sed contra videtur esse quod Hippocrates sexto epidem. parte secunda com. vigesimo sexto inquit, ex adhibitione contraria adhibere & quiescere. Qua sententia Galen. interprete, illud significauit Hippoc. contraria non esse affatim, sed sensim inducẽda. Atque inter exhibitionem contrariorũ, permittendum esse corpori quiescere. Sii igitur vel a principio contraria æqualia morbo adhiberemus, non paulatim vt Hippocrat. præcipit, sed repente adhiberentur secundo de compositione pharmacorum secundum loc. capit. decimo quarto, non statim à principio efficacissima adhiberi conuenit, sed a debilioribus auspicari. Sed tamen neque hæc sententia aduersa est opinioni nostræ. Illic enim propter irritationem, quam sua acrimonia fortia medicamenta facerent, si repente intentissima admouerentur, iubet leuioribus tentare prius. Hæc vero leuium admotio, præcautio est. Addenon statim morbos esse intentissimos, sed cum consistunt, quare vt crescit morbus, ita medicamentorum vires intendere, æqualibus contrariis pugnare est. Vt cũ procedente tempore remitit affectus, medicamentorum vires iubet Galenus remittere. Nam quò vlcerata pars siccior fit, eò minus siccis vtendum, quia scilicet naturalis siccitas permanet in parte, & humor præter naturam fit minor. Sed siquis rectè consideret omnia quæ à Galeno in commentariis illius sententiæ sexti Epidem. dicuntur, non propterea est incipiendum à leuioribus medicamentis, & æqualia sensim adhibenda sunt, quoniam contraria, sed quoniam maxima ex parte, ea quibus morbus curatur sunt inconsuetã, consuetudo autem perpetuò est conseruanda, maximè in morbis, quemadmodum Galenus (inquit) octauo Method. capite nono, aut sensim est permutanda, vt longissima oratione præcipit Hippocrates secundo de ratione victus in morbis acutis.

Obiectio ex Hipp. dissuitur.

Igitur indicatione sumpta à morbo, contraria æqualia à primo die darentur, sed indicatione à consuetudine cum indicatione à morbo coniuncta, in principio remittuntur, aliquantulum, procedente tempore adhibentur intensiora. Atque hoc quidem, cum his quæ quotidie fiunt, ab his qui medicinam factitant, maximè quadrat, si enim in eum hominem inciderint, qui sanguinis missioni multo antè tempore assueuerit, aut fortium medicamentorum vsum non reformidet, vel primo ingressu his vti solent, si verò insuetus ægrotans sit, ab aliis leuioribus auxiliis exorsi, ad fortiora medicamenta procedunt. Sed dicet aliquis, esto quantumlibet ægrotans assuetus & incidat in putridam febrem: Non sunt à principio danda contraria æqualia morbo, est enim morbus, quo laborat febris: Sed nullus sanæ mentis medicus in principio putridæ febris frigidis vtetur, ergo neque contrariis ex eo tempore curatio fit, quo minus contrariis æqualibus. Prætereà si à principio darentur æqualia, à principio inciperet morbus remitti, atque ita multò maior esset, in principio, quam in statu, quod communis opinio omnium medicorum negat. His argumentis ita respondendum censeo: danda esse contraria ei, cuius molimur sublationem, vt cũ morbum perse curamus, morbo, (hæc enim indicatio est à morbo sumpta) cum per causam causæ. Oportet autem putridam febrem non perse curari, sed per causæ præcisionem & proinde non est inter curandum frigidorum vsus, sed vacuantium. Quæcunque verò indicatione morbi adhibentur, illa contraria sunt morbo & specie & gradu. Huiusmodi curatione vtimur in meris intemperiebus, quæ ex nullo alio affectu fiunt. hoc dixerim propter diarias febres, quas nobis etiam posset quisquam obiicere. Est enim præceptum Galeni octauo Method. capite tertio in febricitantibus ex vstione, vti refrigerantibus, sed remissioribus in principio, ac deinde febre ad solutionis tempus properante, refrigerantium vires intendere: in febricitantibus ex refrigeratione, cõtrà iubet facere, vti scilicet calorẽ generãtibus & intẽsissimis in principio, & illorũ vires ver

Obiectio altera.

Dilutio

sus

sus inclinationē remittere. Sed neq; hęc sententia quidq̄ habet, illi quam confirmamus aduersum. Est enim etiam in iis indicatio causæ. Nam vstio & refrigeratio affectiones corporis sunt, quæ non omninò præterierunt. Quæstio etiam quæ inter medicos agitatur, an morbus maior sit in principio quam in statu de morbis à materia pendentibus, quorū tempora concoctione (vt superius dicere cœpimus, & vltimo libro sumus monstraturi) distinguntur. In illis autem, cum causæ maturitati studeamus, permittimus intemperiei crescere vsque ad status tempus. Non enim in principiis, contrariis rescinditur. Aliud superest in hac quæstione argumentum non contemnendum. Nam non videtur debere esse eadem forma curationis quæ & reductionis præcipuè in intensione contrariorū, quibus fiunt. Nam reductio est corruptio temperamenti naturalis, quò in aliud commodius permutetur. Curatio verò est corruptio affectionis præter naturam. Sed præter rationem videtur tam contraria exhiberi rei secundū naturam, quam ei quæ est præter naturam. Nā, vt alia omittam, citiùs oportet morbum tolli quàm temperamentum naturale, quantumcunque lapsum sit, commutari. Cùm igitur motus sit velocior, mouentia etiam deberēt esse intensiora. Aut igitur curatio fit contrariis maioribus, aut reductio remissioribus. Est sanè hoc argumentum difficile, cui tamē ita respōsum volo, esse reductionem rei secūdum naturam, & curationem rei præter naturam, & hanc debere esse velociorem motū non tamen proinde contraria, quæ mouent, debere esse intensiora. Sed quoniam temperamentum naturale in habitu est, morbus autem in dispositione, ab æqualibus contrariis, illud difficilius, & hoc facilius corrumpitur. Cumque morbus in habitu est, tam difficile curatur, quàm mutatur præter naturale temperamentum. Tamen vtrunque contrariis æqualibus fit. Ita & inter ipsos morbos qui fiūt, quanquàm omnes ab æqualibus contrariis curentur, tamen non omnes curantur æquali celeritate. Nam qui plus habet facti, plus resistit contrario æquali in gradus intensione. Neque est, quod te conturbet argumētum, quo victi quidam contrariam opinionē asserunt admodum proteruè. Scilicet, si omnes morbi curantur æqualibus, in omnibus curationibus est par proportio agētis ad id quod patitur, quare & eadem erit velocitas. Ne inquam hoc te conturbet, neque despera posse solutionem consequi, aut si nō cōsequeris, ne tamen autorum placita leuiret damna, vt illi faciunt, qui cum argumentis leuissimis frequenter vincantur: recedunt ab autorum opinionibus, & profitentur se esse conditores nouorum dogmatum. Sed qui omninò nō est hebes, non ignorat, eum qui destituta veritate, confugit ad noua dogmata non sapere plus aliis, sed ignorare plus omnibus. Nam vt alia omittam, vide quàm sit firmissimi sui argumenti facilis dilutio. Quanquàm caloris idem gradus potest esse fiens ad huc, & factus, constat factum plus resistere corruptioni: Ergo cum æquali gradu habet resistentiam maiorem, si verò resistentiæ sunt illis gradibus inæquales, constat cum contrariis æqualibus non habere proportiones æquales. Respondeo ergo illud vnum, proportiones, ex quibus celeritas maior aut minor nascitur, non esse gradus cum gradu, sed actiones ad resistendi vim, & quo constitutione morbus longior est, eo plus illum resistere, cum æquali gradu. Accedit etiam magna celeritatis differentia ex aliis rebus nimirum quædam qualitates per se sunt minus cōmutabiles vt humor & siccitas quædā magis vt calor & frigus partes etiam quædam aut corpora ob raritatem aut tenuitatem passioni magis apta, quædam ob contraria minus, vsque adeò multa sunt quæ præter medicamentorum inæqualitatem possunt facere inęquale tempus curationum. Sed rogabis rursus, cur ergo morbo futuro longo, non adhibentur à principio contraria tantò maiora, iuxta proportionem, quam breuiori, quanto ipse est resistens plus, vt hac ratione qui erat futurus longior, citius soluatur? Seruaretur enim ita in omnibus eadem proportio actionis medicamenti ad resistentiam morbi, atque ita non impenderet periculum translationis ad contrarium lapsum, magis in hoc quàm in illo? Videtur hæc ratio vrgere aliquatenus. Sed scire licet ita debere morbos curari, vt ante fatalem sibi terminum non præscindantur, quin potius obseruentur maximè illorum constitutiones. Nam aliter, vt inquit Plato, si quis morbos ante fatalem temporis cursum pharmacis amputare contenderit, ex paruis magni, & ex paucis multi fieri consueuerunt. Iam verò quod Hippocrates inquit extremis morbis extrema remedia (quam sententiam audio illos sinistrè interpertari) hoc ipsum mihi significat, curationem debere fieri per æqualia. Nam extremis extrema, vt magnis magna, & paruis parua debentur.

Argumētū aliud.

dissoluit

Aliud argumentū

Solutio

Obiectio alia.

Diluitur

obiiciunt rursum oportere singulis horis cõmutari medicamenta cum remissioribus, atque id perpetuo & sine mora. Nam cum medicamentum primò admotum aliquam efficiat morbi diminutionem, cum secundò admouebitur iam erit maius morbo. Cæterum non necesse est medicamentum quodcũque æquale quod admouetur efficere intemperiem minorem. Nam morbo eunte in incrementum admouentur multa, quæ non minuunt, faciunt fortasse vt minus tardiusque crescat. Porrò medicus non potest nisi sensibiles morbi minutiones aut incrementa notare: vtcunque autem sentiat intemperiem factã minorem debet medicamentorum vires minuere, aliòquiincidet in ignorantiam eorum qui medicamenta refrigerantia quæ ardenti aut erysipelate tentatæ parti admouerunt, non tempestiuè detrahentes, aut minuentes gãgrænas partibus attulerunt. Tamen est ad huc Areteus capadox, antiquissimus quidam medicus, qui cap. de elephãtiasi (quod etiam refert Paulus in primis quarti libri verbis) ita scripsit. Necesse est omnia auxilia valentiora esse morbis. Nam alioqui ipsos non subtollent. Proindeque (inquit) fit vt elephanthiasis curari non possit. quippe qua nullum auxilium inuenire possit maius. Hi igitur autores apertè videntur asserere, æqualia remedia nõ sufficere, sed maioribus esse opus, tamen putauerim horum verba ita intelligi debere auxilia, quanquam alioqui æqualia sint morbis in tensione, esse tamen illis valentiora, adiuta naturæ suppetiis, quæ semper pro auxiliis cõtra morbos sunt. Sed multò clarius dixit Celsus, qui caput vndecimũ libri secundi his verbis concludit. Non potest vehemẽti malo nisi æquè vehemens auxilium sucurrere.

Areteiet Pauliverba declarantur.

Caput quintum. De consuetudine & natura.

COnsuetudine nihil videtur plærisque hominibus notius, sed nihil mihi videtur difficilius, quàm potentiam illius & indicationem curationis quam præstat, explicare exactè, apertèque, vt in reliquis feci, & causas quibus singula fiunt, quæ per consuetudinẽ contingunt, inuenire. Nam antiquorum sententia est, commẽdatissima à Galeno, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè, secundo de motu musculorum, consuetudinem esse naturam aduentitiam. Aristo. septimo ethicorũ capite decimo consuetudinem similẽ dicit esse naturæ. Vocatque in testem Euenum poëtam, qui ita scripsit.

Consuetudo aduentitianatura.

Vsus longus mos est, ac meditatio crebra.
Hunc tandẽ affero naturam mortalibus esse.

Comparant consuetudinem non modo animales corporis facultates, sed & vitales, & naturales, vt libello de assuetudinibus longa oratione Galenus monstrat. Neque solùm anima ipsa per se, sed cum corpore. Animæ ingenerantur habitus intelligendi, & morales, ex consuetudine intelligendi, aut operandi. In sensibus etiam, quos cum corpore habet anima communes, operatur aliquid consuetudo. Nimirum vt Aristoteles inquit sectione vigesima prima problemate decimoquarto consuetudine fiunt alimenta gustui suauia. Motus quoque musculorum consuetudinẽ comparant. Nam vt notat Galenus loco citato ex secundo de motu musculorum, figura illa cui ex multo tempore assueuimus, fit indolens, placidiorque. Siquis enim ex multo tempore inflexis cruribus dormire assueuit, hac figura maximè gaudet, si porrectis cruribus, hac etiam. Iam verò de laboribus & motionibus dictum ab Hippocrate est secunda parte Aphorismor. quadragesimo nono qui cõsueti sunt solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles etiam & senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus, facilius ferunt. De naturalibus quoque facultatibus, quæ circa alimenta versantur, multa sunt aperta testimonia. Hippocrat. secundo de rat. vict. Acutorũ contextu trigesimo tertio, multa etiam (inquit) his germana eorum quæ ventri contingunt, atque alia quispiam dixerit, vt cibos quibus vti consueuerunt, facilè ferunt, tametsi haudquaquam boni fuerint natura, similiter & potus: cibos verò quibus vti non consueuerunt: etiamsi mali non fuerint, molestè ferunt: consimili modo & potus. Medicamenta etiam magis lædunt insuetos, quàm consuetos eis vti, & consuetos etiam minus alterant. Qua de causa Aristotel. problemate quadragesimo sexto primæ sectionis. Censet cataplasmata debere permutari ex certis interuallis, vt sentiantur. Communis etiam est medicorum omnium consensus, melius esse in longis valetudinibus, medicamenta permutare (quanquam eisdem prorsus viribus sint) quàm vnico vti. Quoniã scilicet, consueti pharmaci contemnit natura vires. Hoc docet Galenus quinto de tuenda valetudine, & Aui. fen. quarta primi capit. primo.

Comparatur cõsuetudo secũdũ oẽs animæ facultates.

Neq;

Digitized by Google

Neque ſolum alimentis & medicamentis aſſueſcit natura vſque adeò, vt ab illis minus alteretur, ſed etiã venenis, quod apertè oſtẽdit vetula athenienſis, quæ frequenter veſcebatur napelo tertio de ſimplici. medic. faculta. capi. 11. Mithridates quoque vſu frequenti venenorum, à venenis ſeſe reddidit immunem Vitalis etiam facultas aſſueſcit ſuis motibus manifeſtè, ſit enim aliquis iracundus aut timidus, iraſcendi aut timendi conſuetudine. Minus etiam ſubit alterationis ex tali quopiam motu, qui ei aſſueuit, quã illius inſuetus: & vt ſemel dicam, vniuerſeque cum Hippocrate aphoriſm. 50. ſecundæ ſection. quæ ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſint, in ſuetis minus moleſta eſſe ſolent. Hac in parte ſunt duæ falſæ opiniones, quas ambas dãnat Galen. lib. quem de aſſuetudinibus ſcripſit.

Duæ falſæ opiniones à Gal. dãnatæ.

Alia eſt eorum, qui negant, in inſtituendo victu aut curandis morbis indicationem aliquã ſumi debere à conſuetudine, quoniam cauſam, qua naturalia inſtrumenta, ab alimentis aut medicamentis conſuetis leduntur minus ignorant. Alia eſt vulgaris opinio, quam hac tempeſtate video maximè vigere, eſſe ſcilicet conſuetudinem, non in iis quæ diximus ſolum, ſed & in euacuationibus, vſque adeò vt ſi ſemel bis ve, ac multò magis ſiter, aut pluries, aut expurgatio facta ſit, aut miſsio ſanguinis ex certo quodam tempore, aut ex certis interuallis, pertimeſcant fore, vt eiſdem interuallis, eandem euacuationem, gratia cõſuetudinis exigat corporis diſpoſitio. Cæterum hæc opinio vulgaris eſt, vt dixi, & indigna medicis. Nam conſtat euacuationem, vt auxilium aliud quodcunque expoſci à diſpoſitione præter naturam, quæ in corpore eſt, aut timetur, vt à redundantia, naturã verò nõn expetere ſed permittere. Sed conſuetudo indicat ſimiliter ac natura, ergo permittit, non expoſcit. Si ergo iterum mittendus ſanguis eſt, id fiet propter multitudinem, non propter conſuetudinem. Conſuetudo permittit quoniam, vt alia omnia, ita euacuationes conſuetæ minus moleſtæ ſunt inſuetis. Igitur cõſuetudo mittendi ſanguinis, quæ antecesſit, potuit euacuationis illius tolerantiam facere non indigentiam. Hæc enim ex affectu præter naturam fit. neque enim eò quòd hoc vere, gratia exempli, ſupra naturæ modum in hoc homine redundauerit, eodem modo ſequenti vere eſt redundaturus. Poſſunt ſiquidem anni tempora aliter procedere, aut poteſt antecedere alius victus, aut hominis temperies aliter alterari interim. Quodſi tamen nihil horum permutatum fuerit, veriſimile eſt, eodem modo ſanguinem redundaturum hoc tempore. Non quòd proximo anno fuit eodem tempore effuſus (perinde enim fieret ſi euacuatus non foret) ſed quia cauſæ eodem modo habent, ac prius. Quod non intelligentes vulgares, putant, ſe ſuam ſententiam experimento confirmare. Tamẽ qui redundantem ſanguinem effundit, atque ſequentibus annis ante id tempus, aut attenuato victu, aut exercitatione maiori redundantiam antreuertit, hic melius habet. Qui enim præſentem redundantiam citra euacuationem tranſigit, aut multa repletur ſcabie, variaque: aut in grauiora mala incidit, ac nihilominus ſequenti anno euacuationis inſtat neceſsitas, niſi interim per morbos corrupta, temperies minus generet: Aut occaſiõ alia generandi ſanguinis ſublata ſit, quam fuiſſet conſultius ſubſtollere ſine tot malis miſso ſanguine: itaque vt Galenus docet, & mihi videor euidenter intelligere, per conſuetudinem euacuationum comparatur in nobis tolerantia, ſed non indigentia. Proinde ad vſum harum euacuationum conſideranda eſt conſuetudo: Confidentius enim vacuari debent conſueti inconſuetis: tamẽ ad futuras euacuationes non eſt pertimeſcẽda. Quod ergo ad primam opinionem attinet, ita habet. Alii, vt Galenus ipſe dicit, perinde faciunt, ac ſi quis omnes de viſione opiniones, eam inquam, quæ emiſsione, & eam quæ admiſsione fieri affirmat, argumentis conuincens, omninò nos non videre affirmaret, quia neque hac neque illa ratione fieri poſſe intelligeret. Nam ridiculum ſit, id quod experimento cõſtat negare, eò quod euentus cauſa ignoretur. Quaſi fieri non poſſit, vt rei alicuius ſecundum naturam contingentis cauſa nos lateat. Latent ſane plærãque. proinde qui ex philoſophia in ipſam veritatem vult incidere, non in extraneas & ſophiſticas opiniones, ab iis quæ ſenſibus nota ſunt exorſus, ad illorum cauſas debet procedere, iiſque inuentis, gaudere in operibus naturæ, non inuentis, propriam ignorantiam confiteri, haudquaquam negare quæ ſunt perſe euidentia. Minus enim turpè eſt, explorato effectu cauſam ignorare, quæ peritiſsimos etiam philoſophos ſoler latere, quam ſimul cum cauſa neſcire ipſum effectum, quod imperitum vulgus non ſine riſu, neganti tibi, experimento monſtraturum ſit. Tam conſtat ventriculum reliquaque viſcera ab inſuetis lædi, con-

Cõſuetudo euacuationũ tolerãtiã facit non indigentiã.

Manifeſtũ effectum negare ob cauſa ignorãtiã ridiculũ.

sueta vero amice recipere, quam nos videre. Hæc itaque recipientes, causam conabimur inuenire (quandoquidem nullus hactenus mihi videtur de consuetudine exacte disputasse ne nunc quidem cum meus censor voluit hanc meam disputationem quam in priori editione legitimi tari) qua (si modo inuenta fuerit) propositionem confirmantes, sin minus in experimento acquiescentes, quantum habeat in instituendo victu, tam bene valentiũ quam ægrotantium, & curandis morbis, momentum consuetudo, ipsam cum natura conferentes, contemplabimur. Neque enim in philosophiæ contemplationibus consistere certum est, sed illas nostro vsui accommodare. Videtur ratio inuenire, ea quæ operantur naturà (sunt verò hæc quę citra sensũ) nõ posse comparare consuetudinem, vt neque habitum ad operandum. Nam quæ natura ferunt operantur vsque ad extremum potentiæ pro ratione proportionis virtutis agentis ad eam quæ resistit. Ergo non possunt aut citius aut facilius operari, aut ab eo in quod agunt patiminus, nisi permutata proportio aliquatenus sit. Quare consuetudo nihil præstat. Non enim arbitror lapis reliquis circa mediũ densitatem & altitudinem paribus, citius aut vehementius descendet per id spatium, per quod sæpe proiectus est, quam per quod alias nunquam, vel per idem spatium segnius descendet cum proiicitur primo, quàm cùm iactu millesimo. Neque ignis quercum solitus vrere, facilius vrit quàm prunum. Cùm ergo ventriculi actiones circa alimenta & medicamenta naturales sint, non videtur fieri posse, vt propter consuetudinẽ aut plus aut melius commutet cum operetur semper, tam cùm ex consuetudine, quam cùm insolens vsque ad extremum suæ potentiæ. Respondet huic argumento Galenus non tantum ventriculum conficere alimenta, sed ipsum ab eis aliquatenus affici. Conuertuntur enim hæc in illius substantiam, seruãt verò humores, qui generantur cum cibis ex quibus sunt geniti, similitudinem. Similitudo est causa minoris alterationis, & facilioris amplexus, & indolentię. Nihil igitur mirũ si quæ in consueta molesta erant, per consuetudinem modo similia facta, molesta minus sint. Medicamenta quoque quæ prima appositione molestiam ingerebant, postquam mutua alteratione membro similia facta sunt, alterant minus quinetiam fieri põt vt medicamenta quę prius expurgauerint aliquoties, obmultum iã vsum expurgare desinant. Quid verò de quantitate dicetur? Non enim solum qualitatem cibi, quã prius auersabatur ventriculus modo amicè recipit, sed & quantitatem. Ventriculus nẽpe, qui vna libra grauatur, consuetudine iam duas sine molestia fert, auget (inquit) exercitatio omnis propriam virtutem. Quare cursu fiũt homines veloces, lucta robusti, esu ad coquẽdum habiles. Itaque facultas omnis otio langueſcit, exercitatione redditur vegetior, ni si nimiam contingat fieri exercitationẽ, quã tunc laborem melius appellaueris. Reddita itaque causa est, non tm̃ proponi problematis, sed cur in vniuersum labores soliti insolitis leuiores sint. Sed dum has causas reddimus, videmur occultè indicationem consuetudinis omnino tollere, eãque transferre ad naturam. Nam si ventriculus eò recepit amicè alimẽtũ, quod illud cõmutauit in ipsam vẽtriculi naturam, sibique ipsi similem effecit, natura q̃ in ventriculum induxit est in causa, non consuetudo. Quare rectè dicebant medici (quos tm̃ deridet Gal.) considerari debere naturam ventris & alimentorum, & in his an sint similes an contra, de consuetudine nihil esse curandum. Nam finge alimentũ illud quod consuetum est, assumi modò primum, & esse inconsuetum, sed similitudinem q̃ cõsuetudo fecisset, esse ex natura, an non eodẽ modo acciperetur in consuetum? Tota igitur hæc indicatio naturæ est, non consuetudinis. Eodem modo de comparato robore maiori cibi copia licet dicere. Nam constat cõcoctionem meliorẽ fieri, nõ propter consuetudinẽ, sed propter maius robur, præterq̃ q falsò dicunt, maiorem promptitudinẽ ad omnes motus, quam consueti habent ex comparato robore fieri. Nam multi debiliores quidẽ fortioribus mouentur melius ex consuetudine. Itaque videtur præter auctum robur esse aliquid aliud consuetudo. Quare fortasse & ipse vẽter solitus & debilior plus sustinebit citra noxam insolito & fortiori, eadẽ ratione qua debiles & senes solitos labores melius ferunt iuuenibus robustis sed insolitis. Quod primò occurrit est, consuetudinem reuera nihil facere perse, neque eam perse esse quidquam, sed consuetudinẽ habere ambulandi, esse sepius ambulasse; facere tm̃ vt labores leuius tolleretur, alimenta medicamentaque minus nocẽt & vt actiones omnes obeantur facilius, mutatione aliqua, quæ aut in ipsa facultate aut in instrumentis ipsis fiat: cæterum hoc perse tribui posse naturæ, ex accidenti consuetudini, tamen eò differre solùm quòd à medicis natura dicitur, ab eo quod consuetum, quod

Cõsuetudinis causa inuestigatur.

Exercitatio oĩs priam virtutẽ auget.

Obiectio aduersus dicta.

Facultatũ naturaliũ cõsuetudinis causa.

dissoluit

quod innatum temperamentum natura dicatur, aduentitium verò illud, quod vsu comparatum est, dicatur consuetudo. Videtur hoc consonum esse Galeni verbis, qui prædicto loco, pulchre, inquit, dictum consuetudinem esse factitiam naturam, quasi hoc vno differat, id quod consuetudinem medici appellãt, ab eo quod naturam, q̃ natura sit natiua, consuetudo facta & aduentitia, cum tamen etiã natura sit. Itaque iuxta hunc modum, dicendum est, si consuetudinis nomine intelligamus ipsum rerum vsum, nihil per se indicare, si verò aduentitiam naturam vsu comparatã indicare suam conseruationem. Itaque ventriculum debiliorem natura posse plus cibi ferre robustiori natura, quia ille consuetudine factus robustior est aduentitia scilicet natura. Ita dices musculos quibus cõsueti motus fiunt consuetudine firmiores haberi. Hãc rationem seruandæ consuetudinis reddit Galen. 11. Method. capit. 3. ita scribens: cum verò quæcunque temperies vel optima sit, vel aliquatenus vitiosa: eam quæ optima est semper seruare oportet, eam verò quæ vitio non caret, in sanis quidem vel seruare vel alterare, in ægrotis verò seruare, ea ipsa ratione, qua prius ostendimus, maximam esse à cõsuetudine indicationem, quippe vel temperamentum innatum ipsam seruare, vel factitiũ inducere. Fieri verò, vt dictum est, mensuræ auxiliorum indicationem ex eo temperamento, quod præsens sit, sicut ex ætate non quam æger prius habuerit, sed quam nunc habeat. Hæc Galen. tamen ei qui altius consideret, videbitur consuetudo diuersa esse ab eo temperamento, quod consuetudine comparatur aut ab ea natura. Nam finge duo homines, alterum natura calidum vno gradu, alterum calidum tertio. Calidus vno gradu assuescat esui calidorum, calidus tertio frigidorum, ita vt alterius calor intensior fiat, alterius remissior, veniantque simul ad secundum caloris gradum. Quo casu constat hos homines ex contrariis assuetudinibus idem temperamentum aduentitium cõparare. Incidant simul in frigidum morbum, vtendum vtriq; est auxiliis calidis, sed obsecro nũquid tam calidis tamque repentè vtendũ est ei qui assueuit hactenus ex multo tempore frigidis quam ei qui assueuit calidis? Non arbitror, sed alter repentè vti debet calidis vtpotè sibi naturalibus, & consuetis, & morbo contrariis, alter sensim est ad calidiorum vsum trãsferendus, aliòqui repente ad in consuetatranſibit, quo nihil magis vetitum est ab Hippocrate secundo de ratione victus acutorum, potissimum in morbis, in quibus repentinæ mutationes maxime debent deuitari. Si ergo diuersa iniungi debet illis ratio victus propter contrarias consuetudines, & aduentitia natura eadem est, constat consuetudinem diuersum aliquid esse ab aduentitio temperamento, & propriam indicationem habere, ac perse, quæ que non referatur in naturam. Quid igitur ex tam multis hinc & illinc emergentibus argumentis licet colligere? Certè vt paulo ante monstratum est in meris facultatibus naturalibus, neque potest fieri habitus operandi, neque consuetudo quidquam præstat ad facilè operandum, vt exemplo descendẽtis lapidis & vrentis ignis, confirmauimus. Igitur naturalia in nobis instrumenta non possunt assuescere actioni, nisi vsus aliquã in ipsis actionis facilioris, aut minoris alterationis, causam generet. Sed illud non est aduẽtitia natura seu aduentitium temperamentum. Nam aduentitium temperamentum fit in corpore, permutata natura innata in aduentitiam. (Nam vt primo huius operis libro diximus potest tẽperies innata permutari) itaque cum temperies natiua est mutata omnino, mutata etiam est natura. Sed consuetudo est aliquid quod citius generatur in nobis quam noua natura: Ergo cum similitudo aliqua quę comparatur inter naturalia membra & alimenta quibus vtimur. Quæ tamen similitudo non est tam fixa, quam ipsa natura, sed veluti ad illam dispositio. Quod licet ex Ari. verbis intelligere, quæ scripsit. 7. Ethic. ad nicomachum, ca. 10. facilius curari possunt qui per assuetudinem, quam qui natura incontinentes sunt. Est. n. facilius consuetudinem quã naturam mutare. Ideo enim & consuetudinem mutare difficile est, q̃ similis est naturæ. Hæc Aristot. ex quibus verbis apertè deducitur quod nitebamur indicare. Nam si consuetudo prius mutatur quam natura, diuersa est ab aduentitio tẽperamento. Nam aduentitium temperamentum non prius mutatur quam natura, sed illud mutari, est mutari naturam. Præterea necesse est, similitudinem esse aliquid in nostris membris, quod si cum natura conferatur habet rationem dispositionis & natura habitus. Nam facilius corrumpi est ratio dispositionis, & difficilius corrumpi, ratio habitus estque consuetudo non ipsa natura omnino. Sed similis naturæ: quia non aliter ac natura ad actiones inclinat, & consuetudo toleratu reddit faciliora. Est dispositio ad naturam, quia consuetudo, cũ admodũ lõga

Cõsuetudo diuersa est ab aduentitia natura.

Consuetudo ad naturam habet ratio nẽ dispositionis ad habitum

est, in naturam migrat, vt dispositio in habitum. Sed cum iam est habitus, non amplius consuetudo est, sed natura, quia, non est iam separatu facilior natura, cum ipsa natura sit. Sed vt res euadat clarior, animaduerte duplex esse temperamentum, alterum, siue adventitium siue natiuum sit, quod in ipsa substantiarum elementorum proportione consistit, quod cum mutatur tota alteratur corporis natura (ita eius frigidorum longus corporis temperiem natiuam ad frigidiorẽ permutat, quæ mutatio naturę est) alterum quod est veluti dispositio quædam ad primum, quod necesse est ante illud fieri. Constat enim necessario (cum mutationes omnes extremæ per medias fiant) anteequã corpus radicitus frigidũ fiat, fierifrigidis simile, similitudine quadã in dispositione ad naturam. Et est quidẽ hoc aduentitium temperamentum qualitatum. Vt cum res calidior fit, frigidior, humidior, aut siccior, qualitatibus. Quod temperamentũ, cum omnino nullam iã habet perseueran tiam, vt quod ex vna appositione medicamẽti, aut in gestione alimenti, aut vnica admotione manus ad ignem fit, neque natura est, neque consuetudo, sed tantum leuis alteratio: cum verò hæc similitudo est, etsi nõ tam intensa, sed cum aliqua permansione, qualis ex vsu talium rerum fit, consuetudo dicitur, & parum abest quin migret in naturam. Itaque differunt consuetudo & natura vt habitus & dispositio, & ideo verè etiam dicitur a Gale. aduentitia natura, quia est aduentitium temperamentum, & dispositio naturalis: quã quã ab ea quę propriè dicitur natura differt qua ratione diximus. Quod qui semel intellexerit, nihil habebit scrupuli in propositis hypothesibus. Nam illi homines, quorum alter à calido gradu tertio, alter à calido primo, per contrarias consuetudines in temperamẽtum calidum secundo delapsi sunt, habent idem temperamentum in habitu, sed alter habet dispositionem quandam, ad occurrendum calidis incommodam, alter commodam. Sunt verò hæ dispositiones in numero rerum naturalium, & indicant suam conseruationem. Proinde non eodem omnino modo cibari, neque curari medicamentis debent. Habet enim alter tres indicationes exposcentes calida, morbi, naturæ, & dispositionis illius quã fecit vsus, quam modò consuetudinem diximus, alter duas tantum, naturæ & morbi, cõtrariam vnam consuetudinis. Neque verò mirum videri tibi debet, hominem secundũ habitum calidum, esse, dispositione illa frigidis similem. Nimirum corrumpuntur & generantur leuius qualitates quam prima temperamenta, & friget sæpè biliosus, caletq; pituitosus. Atque hæc erat satis dixisse ne Ludouicus Colladus putaret meum hoc placitum incertum esse, quia affirmo consuetudinem cum migrat iam in naturale tẽperamentũ naturam fieri, & rursum dico duos illos homines habere idem temperamentum naturale, & contrarias dispositiones. Si enim (inquit) in habitu idem temperamentum habent, profectò non habebunt dispositiones quæ consuetudines dicuntur. Quandoquidẽ consuetudo cum in naturam migrat, iam cõsuetudo non est, sed natura. Hæc obiicit, sed non recte colligit. Non enim ego dico consuetudines esse factas in illis idem temperamentum naturale. Sed factum esse idem temperamentum naturale cum contrariis consuetudinibus. vnde fit vt illæ consuetudines non sint illud temperamentum, quia iam non essent consuetudines, sed non fit, vt omnino non sint. Nam nihil prohibet esse in hominibus eundem habitum, sed propẽsiones in cõtraria. Velut si sint duo æque iusti, alius autẽ propensus ad amittendam, alius ad augendã iustitiam. Sed quo pacto duo illi cum in eandem naturam inciderint, contrarias consuetudines compararint, rursum dico. Cum nõ moueatur tantum æqueque corpus qđ naturam mutat, secundum temperamentũ substantiarum, atque secundum qualitates, sed meritò secundum has celerius, necesse est fieri vt corpora quæ per contrarias alterationes in eundem temperamenti radicalis gradum inciderunt, secundum qualitates, in contraria temperamenta ambo progressa sint. Ergo illud naturale in quod ambo inciderunt, fuerit in ambobus natura, illud autem ad quod vtrumque progressum est, fuerit consuetudo similitudo scilicet quædam cum rebus cõsuetis. Hæc similitudo facit in membris consuetis indolentiam, aut minorem passionẽ. Hic rogat ille qui possit, contrariis simul homo assuescere, calidis inquam & frigidis, vt vsu factum sit vt lædatur minus ab vtrisque non enim videtur posse similitudinem cum vtrisque comparasse. hoc gloriatur dixisse se vnum sed quam causam reddit? Quia dicit qui calidis & frigidis assuescit, cõtrariis pariter vtrinque trahentibus in medio constituitur, quo fit vt corpus ab vtrisque minùs patiatur. Sed si hæc esset causa, perinde esset vti semper mediocribus neque calidis neq; frigidis, aut vti nunc calidis, nunc frigidis, immo etiam esset

melius

tẽperamẽtũ duplex

Ex dictis soluitur q̃ anteà obiiciebatur.

melius, ita enim magis in medio constitueretur corpus. Sed non ita est. Qui enim vtitur semp victu mediocri nũquã ab eo deflectẽs, ab vtrisque contrariis læditur facilè, qui assuescit vtrisque, à neutris. Non est ergo hæc causa haud dubie. Neque adhuc est hoc satis explicatum. Sed vsus contrariorum duo potest facere, dispathiam, & cõremptum. Dispathiã, cum pars ab vtrisque contrariis patiens firmi tudinem comparat, velut cutis nuda quę nũc frigore nunc calore duratur, fit callosa & difficile patiens ab vtroque. Velut Aristot. dicit fictile esse indissolubile ab vtroque quia à calore & à frigore duratum est, contẽptum, velut ventriculus qui frigida accipere non consueuit, illorum occursum perhorrescit, neque amplexatur, ac proinde plurimum ab eis lædi tur, quia quæ minꝰ amplexatur minus potest vincere, quare plus ab eis vincitur. verum quæ consueuit accipere minus perhorrescit & contemnit iam vt consueta, quare amplexatur, & vincit. Qui ergo vtrisque vti consueuit vtraque contraria cõtẽnit, vt posit autẽ in mẽbro naturali nouitas facere horrorem & contrarium cõtẽptum mox explicabo.

Explicatur curcõ sueta quãtitas melius ferratur.

Sed de qualitate alimentorum, quæ consuetudo facit de insuauibus suauia, aut de molestis grata, aut de inutilibꝰ vtilia, satis videmur respondisse. Tamen est q̃ consideremus qđ paulo ante diximus, quantitatem etiam consuetam melius ferri, quod non videtur ex cõparata similitudine fieri. Quæ enim similitudo sit cum maiori aut minori quantitate? neque vero si propter robur auctũ fit, id est tribuendum consuetudini sed naturæ membri, qua perfectionis plus consequuta, facultates sunt redditæ fortiores. Scire licet robur addi instrumentis nutritionis vt Galenus dixit, vsu pluris cibi, hocq; naturæ est proculdubio. Tamen est hic quoque aliud aliquid, quod consuetudini soli debet tribui, q̃ scilicet assuetus ventriculus tantæ quãtitati minus illam auersatur insueto, & ideo melius amplectitur, eòque melius commutat cum æquali virtute, aut etiam cum minori. Quare ego non negarem fieri posse vt ventriculus imbecillior, sed consuetus melius alteraret fortiori sed insueto, quo casu constat totã causã esse cõsuetudine, nullam in natura aut naturę robore. Tamen supereſt dicendum qua de causa fiat vt ventriculus auersetur minus cõsuetam copiam ciborum. Sumendum hic est cõcessum ab omnibus principium, facultates omnes, quibus corpus gubernatur, sibi mutuã operam in plerisque actionibus præstare, sibique subseruire mutuò eòque facilè sese mutuò trahere ad sympathiam. Itaque naturalibus membris tributus est quidam sensus quo & molesta & grauia possint sentire, sensuque excitetur expultrix, aut contra suauia & leuia exciteturque retinendi facultas. Id cum in aliis instrumentis omnibus fiat, tamen in ventriculo apertissime conspicitur, hunc enim ꝓpter communem vtilitatem & propriã acerrimo sensu natura esse fecit. Ita ventriculus quę suo sẽsui grata sunt amplectitur, quę molesta auersatur, & quò molestiora sunt eò plꝰ auersatur, quò minus molesta, eò minꝰ auersatur, & melius amplectitur. Sunt verò magis molesta, quæ maiorem tristitiam efficiunt in sensu & maiorem dolorem. Sed obiecta sensui consueta, cæteris omnibus æqualibus, neque mutatione aliqua facta in ipsa sentiendi potentia, neque in instrumento, aut tẽperie partis, aut re alia quapiã, cũ æquali etiã alteratione instrumenti, minorem doloré faciunt inconsuetis, eò quòd cùm occurrũt cõsueta, mens aut primus sensus distrahitur aliquatenus minus attentè animaduertens. Quemadmodum ergo in his quibus mens ægrotat, quę doloris alioqui causæ sunt, sensũ non faciunt, vt dictum est ab Hippocrate ꝓpter mentis distractiones & auertẽtibꝰ nobis animum aut aliud attentè cogitantibus, sæpe alterationes fiunt non omnino paruæ, quæ tamen sensum latentes, sine dolore præteruntur: ita consueta minus mouent phantasiam etsi singularis sensus instrumentum moueant æqualiter, faciuntq; ꝓinde minores dolores, & ideo ventriculus minus refugit. Quod euidenti est argumento ὑγεμονικὸν (ita vocant græci primum sensum, aut mentem) operari in omnibus nostri corporis membris non (vt nonnulli philosophorum censebant hoc argumento persuasi) sensus omnes agi in cerebro, & in singulis membris fieri alterationes à propriis rebus, harumque referri species ad cerebrum, agique illic sensum. Nam res non ita habet. Quin potius primus sensus in oculis videt, in auribus audit, in membris omnibus tangit, & ita in reliquis. Tamen de locis sensuum abundè disputatum est in secũdo huius operis libro modo de phantasię in membris omnibus irritatione agimꝰ, sine qua multa experimur, quæ haudquaquam videntur posse contingere. Nam cur titillatus qui à nostris ipsorum manibus fit, non prouocat risum, is verò qui fit aliorum manibus prouocat? an nõ quia quæ risũ sũt excitatura, oportet occurrere, vt noua & inopinata? titillatus

verò, qui nostris manibus fit, non potest habere quidquam inopinatum, cum phantasia comitetur ipsum titillatus motum antequam fiat, & cum iam fit. Quòd certè hoc tali quadam causa contingat, argumento est ipsemet titillatus, quo ab aliis tangimur. Hic enim, cũ ii qui titillant incautos nos aggrediũtur, multò profusiorem risum facit, cum verò præsentimus, tanto plus irritamur quanto plus animaduertimus. Non aliter videas si quis alteri repente, incauto pilum euellat, horrescere illum & dolere vehementer, tamen si aduertat animum, eundem hominem sibi multos pilos vellere sine molestia. Verbera item & plagæ quęcunque ab alio ĩfliguntur acerbiorem sensum præstant, quã si tu eipsum pulses, etiam si aliquando væhemẽtius id facias. Tamen constat sensus instrumentum non aliter affici à te, quam ab alio quopiam, modò nulla alia in re discrimen sit, quam quod à te hoc, aut ab alio fiat. Igitur hæc fiunt ex diuersa irritatione phãtasię, quæ oẽs sens⁹ semper comitatur, quam consentaneum est, ad alterationes consuetas quam inconsuetas magis animum aduertere, vtporè quę inopinata mala magis pertimescit. Hac ipsa ratione fit vtvẽ triculus pharmacum consuetum minus auersetur, sed amplectatur & cõmutet nonnunquam, vt solet alimenta, adeò vt nulla purgatio succedat. Hæc meus censor non probat. *Obiectio diluitur.* sed mirum est vt refutet. Primum (inquit) falsum est, ea ratione consueta min⁹ sentiri, quia non aduertit sensus. Nam q assueuit aëri frigido, ei occurrens, quamuis attendat, minus ab ipso patietur quam incõsuetus. Sed si ego dixeram consueta minus sentiri ob inaduertentiam, cur ille argumentatur, & aduertat animum minus lædi an idem est minus sentiri & minus ledere? oportuit sane illum dicere qui assueuit, & si aduertat animum, minus sentiet aërem frigidum q̃ insuetus. Atq; ita erit falsum. Præterea, ego non dixeram hanc esse causam qua omnia insuera minorem molestiam inferant, neque hanc solam, sed hanc inter alias esse causam qua quantitas maior cibi melius fertur à consueto multa ingerere, q̃ à consueto paucis. Addit secundum quoque falsum est, nam vbi duo inuicem titillationẽ inferre, sibi ipsis colludentes conentur, quamuis sũmè attẽdant titillatione commota ridebunt. Non intelligit quam animaduersionẽ ego dicam. Ego enim intelligo eam intentionem phantasię quæ nostrum tactum comitatur, ille intelligit eam quę agitur cogitatione. Nam illa animaduersio non potest adesse titillationi factę ab alio, vt factæ à me ipso. Cum ergo alius me titillat rideo ob nouitatem quæ occurrit ei imaginationi quæ comitatur sensum in parte titillata. Cum alius ostentat tantum digitos titillantes rideo recordatione & imaginatione illius insolentiæ & blandi sensus. Sed hęc illi displicent, quid respondet q assueuit multis cur multos cibos meli⁹ fert? quia inquit, consuetudo fecit similes, similes autẽ facti facilius commutantur. Non intelligit quid ego interrogem. Non enim interrogo cur qui assueuit lactucis, multas lactucas melius fert, sed qui assueuit multis, multa nõ solum consueta sed qualiacũque melius fert. Nunquid comparata est ventri similitudo cũ multitudine? Hæc de laboribus consuetis facultati naturali diximus. Quid iam de motionibus secundum locum? cur labores musculorum consueti feruntur facilius incõsuetis? cũ loan quia nerui sunt hac ratione redditi fortiores? fit frequenter hac ratione, sed nunquid hac sola? hic igitur rursum nihil fit consuetudine, sed robore facultatis, quod naturę est, fieretque vt si duobus hominibus essent nerui oẽs equè robusti modò, alteritñ ex innata natura, alteri ex consuetudine, neuter esset laboris tolerantior altero. Qua ratione cõsuetudo nihil in his motionibus posset. Nam haberent duo illi omnia, quæ naturæ sunt æqualia, & alter insuper haberet consuetudinem, tamen mouetur altero nihilo melius. Quare perperam omnino dixisset Hippocrates, qui consueti sunt solitos labores ferre, et si sint imbecilles aut senes non consuetis fortibus et iuuenibus facilius ferunt. Fingit enim Hippoc. inconsuetis adesse robur, cõsuetis debilitatẽ ramẽ plus posse dicit consuetudinem firmitudine. Quod non de quocunque gradu debilitatis in homine consueto, aut roboris in non consueto, aut de quacunque consuetudine intelligi velim. Non enim quęcunque consuetudo quocunq; robore plus valet, sed certa quędam consuetudo certo quodam robore. Tamen illud apertè verum est (nisi Hippocratis sententia est falsa) ab homine consueto meli⁹ labores ferri, quàm ab inconsueto, et si cõsueto nullum sit mai⁹ robur neruorũ. Quare inuestiganda ratio est, qua nerui à minori facultate facilius trahuntur ad motum, quem exercuerunt sæpe, quam ad inconsuetum. Cuius causa necessario est in re quapiam, quæ in neruis ipsis vsu comparetur: quæ non video quę alia esse possit, quam figura quædam in ipsis fibris facta, dum eodem modo sæpe contrahũtur, aut distenduntur, quam dimissæ à facultate

De motionibus secundũ loca, cur cõsueta facilius ferantur?

te ſua ſpõte retinebãt, ad q̃q; vel minimũ opã te facultate ſua ſpõte veniẽt. Ita.n. fieri vide mꝰ ĩ externis fibris, aut corrigiis. Has ſiquidẽ ſi ſæpe complicueris certo quodammodo, di miſſæ deinde, etiam ſi extentæ prius fuerint, perſe eodem modo complicãtur. Conſtat tamen id ſine facultate quapiam fieri. Talis quẽ dam promptitudo in noſtris fibris ſit, crebri tate alicuius motus, aut aſſiduitate alicuius figuræ. Quare à minori facultate trahũtur ad conſuetos motus, & figura quæcunque conſuetæ ex multo tempore, ſua ſpõte à fibris ſuſcipitur & ſine dolore. Sed neque hoc probat moroſus cenſor, quia (inquit) quẽadmodum fibrę flectentes crura inclinant ad flexionem, ita contrarię ad diſtentionem ex frequenti diſtentione contracta in eis diſpoſitione, atque proinde nihilo facilius q̃ ante motiões faciẽt. Recte colligeret, ſi nulla facultas eis vſura eſſet, ſed ille perſeſe in hanc aut illam parté caſuræ tamen cum motus animalis facultate agatur bene diſpoſito inſtrumento facile prõpteque vtitur. Quare ſi vtræque fibræ in ſuum quẽque motum bene diſpoſitę ſunt facile vtrũque obibit, atque ita facile gradietur, nũc facile contrahens, nunc facile extendens cr⁹. Non impediẽt autem ſeſe illi motus, quia nõ ſimul vteturvtriſq; fibris facultas, ſed alternatè. Plus poteſt autem facere ad facilem motũ promptitudo inſtrumẽti quo facultas vtetur, q̃ impedire inclinatio cõtraria inſtrumenti quo non vtetur. Sed quam ille cauſam reddat operæpretium ſit audire. Muſculi (inquit) durantur, pulchrum vero muſculos durari ad motum, qui niſi flectantur facile, & in ſeſe ſubſidant fieri motus haudquaquam poteſt. Scirrhoſi muſculi & ſeniles ſint omnium agilimi. Sed quod de Hippo. aphoriſmo dicit, non poſſum tacere. Non dicit ſignificare Hippo. ſenes & debiles conſueros labores melius ferre quam iuuenes robuſtos, quia etſi debiliores ſint conſuetudo facit maiorem tolerantiam. Sed quia ſenes & natura debiles, ob conſuetudinem habent maius robur q̃ iuuenes & natura fortes. Quoniam (inquit) ſenes & imbecilles eſſe, ad iuuenes & fortes collatione facta eſt intelligendum in omnibus præterquam in ea re de qua agim⁹, nempe in muſculorum robore, quod ſenibus & alias languidis exercitatis tamen, ineſſe putandum eſt. Hæc illę. Sed ego ita ſtatuo nullũ non conſequuturum huius dictionis abſurditatem, niſi q incautè legerit. Attende enim & videbis πάρεργον. Ille fortaſſe audierat cũ aliqua conferuntur alia omnia debere eſſe paria præter illud vnum in quo fit comparatio, & dicit collationem debere fieri in omnibus præterquã in illo de quo agitur, quaſi diceret omnia animalia ſunt rationalia præter hominem. Sed hoc ille viderit, vt dixerit. Cur dicit id de quo hic agitur, eſſe muſculorum robur? nũquid idem eſt aſſueviſſe labori, & habere plus roboris? nõ certe, etſi conſuetudo robur faciat. Nã aliter, quanto quis erit alio exercitatior tanto erit robuſtior, quod falſum eſt. Non enim poteſt quæcunque exercitatio vincere quodcunque naturale robur. Etſi ergo exercitatio robur augeat, non tamen idem eſt conſuetudo & robur. Quare non qui exercitatus eſt, etſi ſenex & debilis natura continuò robuſtior eſt inexercitato etſi ſit iuuenis & natura fortis. Sed probo ego Hipp. intelligere conſuetudinem poſſe plus robore nonnunquam, atque non ſemper ob robur facere patientiam laborum. Idque lubet probare ex eodem principio quod ille olfecit, vt conſtet ex iis quæ accipit contrarium fieri iis quæ colligit. In omni collãtione debẽt eſſe æqualia omnia prętet illa in quibus collatio fit, hic conferuntur iuuenes fortes inexercitati cum ſenibus debilibus exercitatis, ergo oĩa alia debent eſſe æqualia, præter ætatem robur & exercitationem. Hæc vero debent eſſe diuerſa, & qui iuniores & inexercitatiores debent eſſe fortiores. Sed quæ ſint reliqua quę debeant eſſe æqualia? certe debet poni alius iunior, fortior, & minus exercitatus, alius ſenior debilior, & exercitatior, Neuter tamen debet poni alia occaſione aptior aut ineptior ad labores. Velut ſiquis obiiciens dixerit, ſi exercitatus non dormierit aut cibum coperit, minꝰ poterit ferre labores q̃ inexercitatus bene refectus cibo & ſomno. At debent eſſe hæc & alia omnia huiuſmodi æqualia. Robore autem præſtare debet qui robuſtus ponitur. Sed miſſa hæc facio. De facultatum naturalium & animalium aſſuetudinibus diximus. De moribus vitalis virtutis illud ſit ſatis dicere, ſolitum iraſci, ex leuiori cauſa iraſci, æqualiter, eòque minus lædi. Quod ſi ab æquali cauſa mouetur, grauius iraſcitur, atque ita nihil mirum ſi tantum aut plus lędatur quam conſuetus, cum non ſint pares motus. Hęc non ſine magno labore de conſuetudinis naturæque actione inuenim⁹, ſi quis habet aliquid vltra, addat his candide. Nobis ſatis ſit, rẽ multũ vltra ea quæ à Gal. cũ de aſſuetudinibus ex profeſſo ſcriberet dicta ſunt, promouiſſe, potiſſimum ad tam multa alia, quam in hoc opere continebuntur, properantibus. Modò ad indicationem quę ex cõ

fue

uetudine & natura sumitur, in instituendo victum & curationem stilum conuertamus. Recipiēdū ante omnia alia illud est, quod & antea diximus, res naturales debere cōseruari perpetuò in morbis, in sanitate non perpetuò, sed cum simul naturales sunt & perfectæ & omni vitio carētes. Illud etiā à Gale. ac cipiendū est, 11. meth. cap. 3. in morbis nō debere seruari natiuū temperamentum, sed aduentitium. Quod apertè est verum, si nomine aduentitij temperamenti nō solum intelligimus, quod alteratis qualitatibus, sed qđ permutata prima tēperie fit. Nā cū illud mutata corporis natura fiat, constat eam corporis naturam seruari debere, qua corpus erat cum in morbum incidit, non qua fuerat quōdam. Neq; est q̄ quisquā obiiciat natiuum tēperamentū esse naturalius aduentitio, eoq; magis debere conseruari. Nā tam longè hoc abest à veritate, vt cū natiuū temperamentū cū aduentitio cōmutatū est, non amplius natiuum sit naturale, sed eo quod præter naturam erat, facto naturali, & quod erat præter naturam fit aduentitiū. His admissis constat non minus consuetudinem in numero esse rerum naturalium, est enim dispositio quædam naturę similis, quæ non aliter ac natura ad actiōes inclinat. Igī debet vtilis cōsuetudo seruari per valetudiné & morbos p morbos etiā inutilis. Nā eodem modo fit de reliquis omnibus rebus naturalibus, quin & de ipsa natura. Hæc scilicet cū est optima & sine vitio seruatur, cū vitiosa in bene valētibus mutatur, in ægrotantibus seruatur. Atq; vt naturā vitiosā cum reducimus, nō nitimur corrumpere repēte, sed paulatim, ita p salutē, noxiā cōsuetudinem sensim permuramus. Sed cū hæ indicationes similes sint, consuetudinis, in q̄, & naturæ, illud est in controuersia constitutum meritò: vtra harum indicationū sit altera præstantior, quę à cōsuetudine est, an quæ à natura. Ná Hipp. & Gal. videtur præferre indicationē à consuetudine alteri. Dāda. n. sunt ęgro tantib⁹, quæ facultati minimū negotiū facessant, hæc sunt, quæ minorē molestiā inferūt, scriptū verò ab Hipp. est. 2. aph. 50. quę ex lōgo tpore cōsueta sūt, etsi deteriora sūt ĩsuetis min⁹ fatigare solēt. Cōstat deteriora esse quę respuit natura, tū hic conferūtur assueta, quę cōsuetudo poscit, cū melioribus, quę poscit natura. Tū iudice Hipp. vincit indicatio consuetudinis, Gal. 8. meth. cap. 9. ita scripsit. Atqui si ex ipsa consuetudine indicationē aliquā sumi conueniet, siquidē multo iā tempore intēperatas naturas cōtrario victu ei quivicit intē

agitatur cotr. vtra sit præstā tior indicatio quę à consuetudine, an quæ à natura.

periei cibauimus, ita etiā & cū parū ex sentētia se habēt faciemus, sin minus, similiū tēperamētorū indicationē habebim⁹. Vides vt Gal. conferat has duas indicatiōes, & eā quæ ex lōga cōsuetudine est, indicatiōi tēperamēti præferat. Quāquā argumētari possis à contraria sententia: vt aliquid naturalius est homini, ita magis accuratè debere seruari, sed tēperamento (quod & ipsam naturam hic dicimus) nihil esse naturale magis, quare neq; cōsuetudinē tam seruari debere quā ipsam naturā, itaq; indicationem à natura esse perpetuo pferendā. Hipp. quoq; apho. nuperrime citato censet oportere ad insueta transire. 2. etiam de ratione victus acutorū docet, in morbis mutandā esse paulatim consuetudinem, cauendasque tepentinas ad insueta permutationes. Constat igitur de sententia illius, si quis inutilem habens consuetudinem in morbum incidit, non debere illā per morbū seruari, sed permutari paulatim cauendo tantūmodo mutationes repētinas. Sed indicatio quę sumitur à natura, toto morbi tempore debet seruari integra. Videtur ergo hæc illa esse præstantior.

Quę pro parte contraria sunt.

Adde fierivt si quis assuetus calidis morbū calidum incurreret, nulla ratione curari posset. Nā quo curetur eget frigidis, quę nō fert cōsuetudo. In breui hac quæstione paucis dicā quod mihi videntur sentire autores. Indicatio à consuetudine seruanda est per morbos inuiolata, etiā si cōsuetudo inutilis sit, quæq; per valetudinē mutanda foret. Seruatur verò in morbis, gratia seruandæ facultatis, nam quæ molesta sunt naturæ, deuitanda in morbis sunt, offerendaque ei potiꝰ grata, talia sūt primo occursu consueta omnia, etiā si sint aduersa tēperamento. Atque tam est seruanda consuetudo, vt indicatione ab ipso temperamento potior sit, quod Hipp. & Gale. loca apte testabantur. Sed nunquid proindè fit vt q. calidis insueuit non possit vti frigidis cibis & medicamētis? (respondēdū enim primo est, ei argumēto qđ vltimo loco est ppositū) minime, non enim quod potior vna aliqua indicatio sit, reliquas omnes subtollit, poteſt siquidem operari medicus, pro ratione potioris, aliarum cuique tribuens aliquid pro cuius que dignitate. Ita si quis natura frigidus, calidis assuetus, in morbum frigidum incidit, vnam habet indicationem exposcentem frigida, putà naturæ, duas exposcentes calida, morbi & consuetudinis, vtriquidem debet calidis, sed neq; illis tā intensis, quā si natura quoq; calidus esset. Detrahit. n. his aliquid cōtraria indicatio naturę. Ergo ita cēsendum est,

Contr. ds ciditur.

est, quam longe absit morbus versus frigidū à mediocritate, sumendaque alimenta & medicamenta tanto calidiora mediocritate: dein de detrahendum his tantum caloris quantò homo frigidior est temperato. His ita factis censenda est consuetudo, addendumque rursus horum calori, pro ratione consuetudinis plus aut minus, prout, scilicet, antiquior aut recentior videbitur consuetudo. Atque hoc omnium minime est prætereūdum, quoniam insuetorum occursus primus magnum facessit negotium naturæ, vsque adeò vt principio morbi non sit adeò curandum de aliis duabus indicationibus, morbi inquam & tēperamenti, sed totum ferè tribuendum consuetudini, paulatimque deinde eundū ad victum illum, quem omnes indicationes simul diximus præfinire. Quod apertè intelliges ex Hipp. 6. epid. parte. 2. cōtex. 26. vbi Hippoc. scripsit, ex adhibitione contraria adhibere & quiescere. Quam sententiam Galenus ita enarrat, cum morbus exigat contraria paria, si tamen similia sint in consuetudine, non esse illis æqualibus contrariis statim occurrendū, sed paulatim. Hinc etiam apertè intelliges, cōsuetudinis indicationem esse præstantiorem aliis, quandoquidem est cum ipsas cohibeat, & ab aliis nunquam cohibeatur. Nam quod Hipp. docebat. 2. de ratione victus in acutis, non est indicationem consuetudinis dimitti, sed aliis indicationibus paulatim locum dare. Nam cum (vt dixim⁹) à principio omnia ferè debeant fieri, pro ratione cōsuetudinis, deinde paulatim cōmutatur victus, ad id quod exigunt natura & morbus, non dimissa consuetudinis indicatione, etsi consuetudo ipsa tantum dimittatur paulatim, quantum reliquæ indicationes sibi vendicant. Neque verò hoc, quod plus cęteris cōsuetudini tribuitur, quidquam tollit de naturæ dignitate, vt aliud argumentum proponebat. Seruatur enim cōsuetudo, non propter se ipsam vt natura, sed quia hac ratione ipsa natura optimè seruatur in morbis, nimirum plus molestiæ patitur primo occursu insuetorum quam contrariorum temperamento. Quo fit, vt indulgentes plus indicationi consuetudinis, ipsi naturæ melius prospiciamus. Sed satis iam controuersiam hanc produximus.

Obiecta soluūtur.

Caput sextū. De curatione hæmorrhoidarum.

PEr hæmorrhoidas expurgatur corpus vniuersum: effundunt enim non bonum purumque sanguinem, sed crassum & fæculentum. Proinde cum fluunt (sunt enim non nunquam non fluentes, quas quidam cecas vocant) non sunt temerè occludendæ, potissimum nisi recentes sint (nam recentes licet obstruere, tunc quoque vniuerso corpore evacuato & expurgato, & in reliquū tēpus pscripto ęgrotanti victu, quo impuri sanguinis & crassi min⁹ gñetur: sed ꝓ eo purus & mediocris.) Deinuetteratis enim præceptum ab Hippoc. est. 6. particula Aphoris. duodecimo non omnes obstrui, sed vnā seruari, quæ expurgando corpori sufficiat. Habet apho. I hūc modum. Αἱμοῤῥοΐδιας ἰωθέντι χρονίας, ἢν μὲν μία διαφυλάχθῃ καὶ νδυνος ὕδρωπα ἐπιγενέσθαι, ἢ φθίσιν. In hac oratione particulam illam ἰωθέντι non nulli vertunt, sanato, alii, sananti, potes etiā vertere, ei qui sanatur. Vt sensus verborum sit, ei qui sanatur ab hęmorrhoidibus antiquis, nisi seruetur vna, periculum est hydropem fieri aut phthisin. Galenus in commentatione causas apponit, dicens, hepar solere in habentibus inueteratas hæmorrhoidas euomore sanguinem per illas, quo, obstructione consuetę vię, interius detento, fiet vt vel multitudine suffocetur calor hepatis, & illius refrigerationem hydrops consequatur, aut vt regurgitans sanguis in pulmonem rapiatur & sputo reiiciatur, paulatimq; excedēs phthisim faciat hanc sententiam recipit Paulus qui libro sexto cap. septuagesimo nono. Inquit. Siqua deligatione vti volum⁹, lino quinquies torto ferramento, quo vel hæmorrhoidas vel vuas vrere consueuimus venarum capitibus circuniecto, singulas hęmorrhoidas astrīgimus, vna tantummodo relicta, qua fieri redundātis sanguinis deriuatio possit. Ita enim præcipit Hippo. Celsus etiam lib. tertio capi. septimo inquit, si oram venarum sanguinem solita fundere, subitò suppressa sint, aut aqua intercus aut tabes sequitur. Atque, vt semel dicam omnes sententiam hanc Hippoc. probant, dempto vno Aētio, qui libro decimo quarto cap. 5. ita inquit. Conuenit igitur recta dieta ac venę sectione præmissa, hæmorrhoidum extirpationem moliri, & nullam penitus relinquere, quemadmodum quibusdam visum fuit. Hæc Aētius, qui Galeno contradicit, & Hippocratis sententiam aliter interpretatur. Non enim inquit illum scripsisse, si non vna seruetur, sed, si non adseruetur, vt sensus sit, nisi ægrotans in optimo victu cōseruetur, & omnes hęmorrhoides occludantur, fore

De inueteratis hæmorrhoidib⁹ Hipp. & Gal. sententia.

Aetii sētia Gale. cōtradi.

vt

vt in hydropem aut in tabem incidant, id qđ nititur monstrare ex eisdem autoris verbis. Inquit enim, hęmorrhoidas sananti antiquas vel cui hęmorrhoides antiquę sanătur. Sanari verò est in sanitatem integram restitui. Tamen si vna seruaretur, nequaquam sanus euaderet ægrotans. Sed & ratione addit, potest (inquit) quiinueteratis laborat hæmorrhoidibus, obcæcatis omnibus seruari in sanitate integra, misso sanguine ex quibusdam temporum interuallis, interim bono victu adhibito. Igitur non necesse est vnam seruare, neq; putandum est Hipp. ita præcepisse. Hęc est Aëtii sententia, quæ mihi minus placet q̃ sententia Galeni & aliorum autorum, cum quoniam in omnibus exemplaribꝰ, inuenitur lectio, vt explicatur à Galeno, & Aëtius libenter substollit vocula illam μιᾶ id est vna: tum etiam quia si rationem perpendas, intelliges multò magis ex arte esse inueteratas hæmorrhoidas vna seruata curare, quam omnes repentè obstruere. Nam quod inueteratę sunt, docet factam esse iam in hepate intemperiem, qua sanguinis nigri multã copiam generat, quæ si facta est, non potest repentè curari, sed longa indiget victus permutatione, quę victus permutatio si suppressæ omnes hæmorrhoides essẽt non efficeret tantum iuuando, quantum ipse sanguis, qui interim detineretur præter consuetudinem, lædendo. Itaque fieret, vt suffocaretur calor quantũuis victu repugnares, ni si interim dum victu intemperiẽ corrigeres, viam relinqueres, quà quotidianum excrementum deriuetur. Vides igitur vt multò consultius fuerit, vnam relinquere, si modò plures sunt. Nam si est vnica, licet eam obstruere. Argumento enim est minorem esse cacochymiam ex qua vna prouenit, quam ex qua multæ. Quare illi corrigendæ licet spectare victũ suffecturum, cum euacuatiõibus opportunè adhibitis. Neque verò impossibile est (vt quidam putant ex Hippocratis opinione fieri) ex multis hæmorrhoidibus illisque inueteratis hominem sanum integrè aliquando euadere. Non enim præcipit Hippo. illam vnam, quæ seruarur, perpetuò seruare, sed hic quoque, vt in aliis omnibus, sensim consuetudinem permutare. Quoniam igitur ex multo tempore consuetæ erat illa euacuatio, supprimẽdæ fũt (hic quoque præmissa totius corporis cura) vna seruata. Continendusque deinde homo ĩ bono victu, vt intemperies corrigatur. Quod cum factum fuerit, licebit etiam reliquã obstruere, eritque vltima hæc curatio, sanatio vlcus hæmorrhoidis, vt Hippocratis sententiæ nihil sit aduersum: & homo integrę sanitati restituatur. Intelligat itaque Aëtiꝰ Hippocratem ægrotantes sanare integrè, non tamen repentè, sed paulatim, vt oportet. Neque verò eò quod Hipp. dixerit, si vna non seruetur periculũ est hydropis aut tabis: fit, vt si vna seruetur, nunquam sit periculum. Nam fieri potest, vt tam multę & tam inueteratæ sint hæmorrhoides, vt res exigat (quid enim prohibet?) in curatione prima, seruari duas, in secũda occludi illarum alteram, ad extremum tandem omnes extirpari, obstructa vnica quæ superarat. Dixit tamen Hippocrates, ni vna seruetur, quoniam nulla seruata nunquam non est periculum, si plures sunt & inueteratæ. Quanquam non omnibus fortasse sufficit vnicam seruari. Putauerim ego quidem rarò non sufficere vnicam seruatã ad reliquã curationem, verum id quanquam rarò potest casus ferre. Sed de hęmorrhoidum curatione hæc sunt controuersa.

Decidi-tur cõtr.

Quidam malè hippo. intelligentes carpũtur

Caput septimum. An liceat fricare laborantes crudi succi redundantia

VIderi alicui posit, in iis qui multam crudorum succorum copiam collegere, frictio incommoda. Scriptum siquidem à Galeno est quarto de tuenda valetudine. At si in eodem homine reliqua eadem sint, cæterum in ipso lasso corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi autem succi plurimi: neque sanguinem mittẽdum, neque expurgandum neque exercitatione vtendũ neque omnino motu, neq; balneo. Hęc sunt Gal, ῥba, q̃bꝰ, cũ oẽm morũ interdicat, putet aliquis ĩterdici etiã frictionem, vt quæ & ipsa succos moueat. Prætereà, quia interdicit balneum, quod eadem vires videtur habere quas frictio. Nam non aliter frictio, ac balneum trahit versus cutem. Quare si hoc nomine nocent, ita affectis balneum & exercitatio, & frictio videbitur incommoda. Præcipuè cum Galenus octauo methodi cap. quarto, curans febres ex obstructione ortas, prohibeat, abstergere cutem antetorius corporis euacuationem, ne absterso cruda trahat ad cutem, quę impingentia in angustos poros, maiorem inde faciant obstructionem. Quod idem videtur in hoc affectu, de quo disserimus ex frictione euenturum. Cæterum contrarium est in Galeni sententia siquidem libello de sanguinis missione capit. 6. disserens de hoc affectu ita scripsit, eos, qui sic affecti sunt, sanguinis missiõe euacuare nõ cõuenit, sed frictionibus, mediocriterque excal-

agitatur contr.

Quæ pro parte cõtraria sũt in gal. sẽtẽtia, vnde & cõtro. decidi-tur.

Digitized by Google

calfacientibus vnctionibus,tum potionibus ſuccorum craſsitudinem incidentibus,ac modicè calfacientibus. Duodecimo etiam methodi cap.3.eos,qui propter ſuccorum crudorũ multam redundantiam in ſyncopem incidũt multa fortique totius corporis frictione curat;tamen ibidem eiſdem hominibus balneũ denegat. Balneum nempe,quanquam in reliquis frictioni ſimilem habeat vim, hoc ab ea diſcrepat,q̃ liquat plus ſuccos quàm incidat, attenuetque:frictio cõtra. Hinc fit,vt balneũ fluxiones faciat,fluentibus ſcilicet iis, qui liquati ſunt humoribus, & vt crudorum faciat diſtributionem,quod frictio non facit,vtpotè attenuans magis,quàm liquans. Quare cũ humectatione eſt opus,balneo vtitur Galen⁹ magis,cum apertione obſtructionum, magis frictione. Quod videbis factum. 8. methodi cap.tertio inter curandum diarias febres ex ſiccitate,& ex conſtipatione. Quid q̃ trahit etiam frictio verſus cutem?quare obſtructiones etiam augebit? Dixim⁹ frictionem,vt trahit,ita attenuare: cumque trahat minus quã balneum, & extenuet magis,eſt illo in hoc affectu multo vtilior. Atque præter dicta,ſi qd fortaſſe extractis crudis ſuccis obſtructionis faceret,emendaretur inunctione olei mediocriter calfacientis,coquentiſque,vt camæmelini,quæ illam debet conſequi. Itaque frictio & inunctio alternatim debent fieri, nequaq̃ balneum:ſed neque exercitatio,quippeque à penitiſsimis partibus facit crudorũ diſtributionem. Neque potionibus calidiſsimis vtendũ eſt,quia cum non poſsint tam cito coquere, anticipant crudorum diſtributionem. Hæc igitur deuitanda ſunt, & affectio curanda vt diximus. Neque quod de curatione febrium ex obſtructione attulimus,iis, quæ modo dicuntur,eſt contrarium. Nam in illis febribus vitamus abſtergentia cutem ante totius euacuationẽ,q̃ in eo affectu magna mali pars,& q̃ ante ipſam febrẽ præſcindi oportet eſt, cutis obſtructio, & interim licet vti magnis euacuationibus. Tamẽ in hoc affectu de quo modo loquimur minimum malum eſt ad cutem & comitatur ſemper maximam crudorum ſuccorum redundantiam,quæ eſt in viſceribꝰ ſyncope,quę prohibet fieri magnas euacuationes,miſsiões,inquam,ſanguinis & expurgationes,quare ad frictiones cogimur confugere,interpoſitis inunctionibus.

Soluitur qd de curatione febriũ ex obſtructione obiiciebatur

Caput octauum: De epilepſia an debeat curari.

DE huius affectionis eſſentia in quarto libro ſatis diximus. Sed de curatione videtur ſuperfluum quidquam dicere, nam ſi ante vigeſimum quintum annum accidit, ſola mutatione ætatis curatur,ſi poſtea,inſanabilis euadit,vt ſcriptum eſt ab Hippoc. 7. apho.quinte particulę. Ergo epilepſia quæ nõ ſua ſponte curatur,inſanabilis eſt. Sed neque morbos qui perſe curantur,neque eos qui curationem non admittunt,oportet pharmacis irritare,ergo nunquam oportet epilepſiæ curationem aggredi. Tamen contra eſt Gale. apud quem multa inuenias auxilia aduerſus epilepſiam. 6. de ſimplicium medicamentorũ facul. cap. nonageſimo nono præcipit pæonię radicem collo ſuſpendere epilepticis, vtpotè ſine multo calore deſiccantem, & cum ſubtilium ſit partium, euaporatione per inſpirationem attracta curantem. Libello de ſanguinis miſsione cap. decimo nono præcipit epilepticis ſanguinem de cruribus mittere. Hos quoque iubet libello cui titulus eſt quos & quando, ineũte vere expurgari. Apud omnes qui praxim medicam ſcripſere, extat propriũ caput de curatiõe epilepſiæ, ſiue illi ẽ claſſe arabum ſiue græcorum ſint. Proinde deciſione viſa eſt in digere hæc controuerſia. De curatione puerulorum, qui hoc malo frequẽter corripiuntur, videtur eſſe minor autorum conſenſus. Siquidem Paulus lib.3.cap.13. apertè infantibus epilepticis interdicit totam curationem ſed victum cõuenientem tantùm præſcribit. In cæteris ſpectat ætatis mutationem. Ita enĩ ſcripſit. Quod ſi labor ans fuerit etiamdum infans,nihil oportet circa illum facere & enĩ ætate mutata ad biliosi⁹ & aridi⁹, & victu ad temperatius,ſua ſponte plerunque paſsio ceſſat. Tamen Aëtius ſermone.2.tetrab.2.capit. 19.indiſtinctè pueros omnes præcipit curare & ſenes eodem modo,vitatis euacuationibus per purgantia medicamenta, ſed ſu elyſterũ gargariſmatum,ecrrhynorum,frictionum & ſynapiſmorum,præterquam quòd ſimplicioribus vti debent pueri,ſenes medicamentoſioribus. Celſus quoque concedit in his curationem,ſed cum eum(inquit)remedia non ſubſtulerunt,in pueris venerisin puellis menſtruorum initium tollit. Tamen hanc controuerſiam Gal. dirimit. 6. epid. parte prima cõmẽ. 5.ita ſcribens,fit autem & ob errata hæc eadẽ paſsio pueris,medicorum curatione indigens cum vero ob humorem fit,infantes ſtatim inuadit,definitque ætatis conuerſione cũ nihil nos fecerimus. Qua propter quibuſcunque pueris non à prima ſtatim ætate, cum adhuc ſint

agitatur contro.

Quæ pro parte cõtraria ſunt.

De curatione inſatiũ epileptico - rũ minor cõſenſus autorum

Dirimit cõtr. gal.

sint infantuli, sed in progressu incepit, procul dubio ob peccata in victus ratione commissa aut ob aliam quãpiam externam causam exortus est, In quibus ætatis conuersionẽ præstolari nõ conuenit: sed factũ morbosum affectum in ipsis curare. Hæc Gal. quibus apertè declarauit suam sententiã, quã vt latius explicemus, notãdũ est, epilepticũ à medicis dici solere, nõ eũ solum, qui cõuulsionis motũ tòto corpore patitur, sed eũ etiã qui cadere parat est. Tamẽ cõstat, si epilepsia est totius corporis cõuulsio, id solũ quod à nobis paroxismus appellatur esse epilepsiã morbũ, intẽperiẽ verò quæ reliquo tẽpore perseuerat, si præter naturam est, & lædit operationes esse morbũ cærebri in tẽperamento, sed epilepsiã nõdũ esse, Si verò illorũ alterũ deest, q̃ scilicet ex natura est, aut nõ lædit operationes pse, ne morbꝰ q̃dẽ est, sed morbosa natura. Est tñ morbosa natura potiꝰ quũ cerebri intẽperies est ex natura: cũ verò nõ est ex natura, est epilepsiæ causa. Medicꝰ præterea nõ semper curat, sed modo vtitur curatione, modò præcautione, modò reductione. Adhęc opera vtitur tripliciter, q̃rũ primã dieteticẽ, secũdã pharmaceuticẽ, tertiã chirurgicẽ appellãt. Duæ hę vltimæ ad duo priora tantũ sunt vtiles. Nã qui reducit, neque pharmacis instat, neq; manũ operã apponit, sed victũ solũ pmutat. Ex his colligẽ, eã operã tantũmodo, quæ suscitãdis epilepticis, cũ concidere, accõmodatur, esse curationẽ, reliqua habere vt iã dicã. Si quis paratꝰ est cõcidere, quia ab ipso ortu talis est, humidus nẽpe cerebro, & in vtero matris talẽ intẽperiem induit, constat illũ cùm nõdum cõcidit, nullo morbo laborare, sed esse naturã quadam vitiosã, qua sæpe in epilepsiã incidit. Vt qui biliosus est, paratꝰ est ad febrẽ, tñ nihil habet præter naturã. Vnde manifestũ est, nullã aliã operam adhiberi huic posse quam reductionẽ, quę non instat pharmacis neq; chirurgia. Atq; in ipsa reductione constat nõ admodum intentis contrariis licere vti, quandoquidem lapsus temperamẽti & infãtiæ sunt similes, puta humidi, & quod est ex infantia, debet seruari, proinde neque valdè exsiccantibus alimentis licet vti, nedum medicamentis. Vnde colligimus, ex arte expectandam esse ætatis mutationem, & abstinendam à curatione. Si verò puer non contraxit morbum in generatione, constat illum ex errore esse, & humorem cerebri esse præter naturã; iis quæ talia sunt, non amplius debetur reductio sola sed curatio, aut præcautio, quæ pharmacis fiunt, & chirurgia, cum res ita fert. Itaque si-

Explicatur Gal. sententia.

ue epilepticus sit infans siue adultus, siue ex generatione malum habeat, siue ex errore, cum paroxismo premitur, curari debet, danda enim sedulò opera est, vt quam citissimè ægrotus ab obstructione liberetur, & vt ea soluta vires reficiantur. Sed extra paroxismũ qui infans à generatione est ad epilepsiam, pnus, solo victu emendato mutationem ætatis expectet. Quanquam suspensionem pœnię de collo ne huic quidem interdico, vt potè quæ nullum virtuti negotium facessens auxilietur, & talibus remediis etiã in aliis reductionibus vti solemus. Nam qualitate etiam inspirationis vtimur ad reducendum, à pharmacis verò & oĩbus copiosis euacuationibus abstinentes, vt in hi infantibus fieri suademus, de quibus loquutum fuisse Paulum interpretamur. Qui ex errore epileptici sunt facti, curari debent omni auxiliorum genere, detracto tamen de auxiliorum magnitudine, eo q̃ infantilis ætas non potest sustinere. Atque hos intelligo Aëtium curare. Nam quanquã Hippocrat. 2. aphoris. 45. ita scripsit. Quicũque iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & locorum & victuum liberantur. Tamen hoc non prohibet aggredi epilepsiæ eiusq; quę ante hanc ætatem fit curationem. Nam quanquam magna ex parte curantur ætate, tamen nonnullæ poterũt neglectæ tãtas vires sumpsisse, vt deinde mutationem ætatis spernant, aut non expectẽr. Præterea multò satius est, prius curari, quam expectare mutationem ætatis, si fieri potest, potest verò quando non ex natura, sed ex dispositione non naturali fit, quia hac sublata ante mutationem ætatis, epilepsiam quoque cessare nihil habet miri. Ergo que ante pubertatem fiunt epilepsiæ, ita habent. Quæ procedente ætate fiunt curari debent, nisi ea occasione dimittantur, qua reliqui quoq; morbi dimitti solent, putà quod insanabiles sint. Quod tamen non omnibus accidit, quę illa ętate, fiunt sed magnis, & his quę inueteratæ iam sunt. Nam qd in Aphorismo dicitur, nõ omnes prorsus epilepsias significat insanabiles esse, quæ aut post vigesimum quintum annum fiunt, aut ante incipientes vigesimum quintum transgrediuntur, sed has difficilius recipere curationem, quam quæ minores affligunt, cum quòd has consequitur ætas iuuans, illas lædens: tum etiam, quòd epilepsia est infantiæ conformis, maiori ætati contraria qualitate, Tamen ex his nullus intelligat, nullam prorsus epilepsiam post. 25. curationem admittere, sed eam tãtum quę his

Hip. verba explicantur.

Quæ post puertatem fiũt epilepsia curari debent.

quę

quę modo dixi vehementiam quoque addit. Animaduertendum tamen quam maxime cenſeo, ſit ne epilepſia earum quę curari poſſunt ſunt enim in grandiori ætate ex dictis cauſis non nullæ quæ non poſſunt, & quas curare non poſsis ſine multo laborantis malo. Sed nos controuerſiam iam diremimus cætera addant interim dum conſeneſcimus in operibus, qui ſunt exercitatiores, nos enim qui iuuentutem modo agimus partem practicam ſcripto mandare prohibet modeſtia, quanquam exercitationem etiam videmur a liis, habere multo maiorem quàm pro hac ætate. Sed de his hactenus.

Caput nonum. Quæ euacuationes in quibus morbis.

COnſultatio hęc de euacuatione, qua in quouis morbo vti debemus, admodum vtilis eſt, atque adeo neceſſaria in morborum curationibus. Non enim ſit tibi ſatis ſcire euacuatione eſſe opus, niſi qua euacuatione opus ſit, etiam ſcias. Dicta à nobis multa ſunt in eo libro, qui proximè hunc antecesſit, de ſanguinis miſsione & expurgatione (illis ſiquidem ſua præſtantia permoti proprium librum dedimus) cæterum dicetur modò quoque de illis nonnihil. In hac conſultatione (quantum iudicio conſequi poſſum) duplex eſt indicatio: alia q ſumitur à natura morbi: alia, quæ ſumitur à ſitu partis malè affectæ. Sunt enim morbi quidam communes, qui cũ nulli⁹ partis læſione inſigni fiunt. Huiuſmodi ſunt febres quæ febres morbi dicũtur: alii ſunt morbi in parte quapiã cõſiſtentes, vt phrenitis pleuritis, & inflammatio quæcunque. In prioribus illis nulla indicatio eſt patientis loci, ſed naturę morbi, quæ ex natura ſucci redundantis pendet. Quandoquidem ſunt ſucci quidam ad has, quidam ad illas euacuationes parationes. Vt tenues melius euomuntur, aut exudantur, aut mingũtur, craſſos melius eſt per ventrẽ euacuari. Sanguinem etiam commodius eſt mitti ſciſſa vena, bilem & pituitam medicamento trahi. Ex hac indicatione proficiſcũtur, quæcunque propter regionem, anni tẽpus, aut victum antecedentem aut temperiem ęgrotantis fiunt. Nam ſi albidæ mulieres ſcarificari debent, nigræ vacuari ſciſſa vena (lib. de ſanguinis miſsione cap. decimo) eo eſt, quod illę colligunt tenuem & ſeroſum ſanguinem: hæ, craſſum & melancholicum. Sibilioſi per ſuperiora, Et qui iuuenili ætate ſunt, & qui in æſtate media, & regione calida: contra pituitoſi ac melancholici, in hyẽme potiſsimum & in regione frigida, & ſenili ętate, per inferiora, melius vacuãtur, idfit, quia illa natura & ille victus colligendi tenues humores, hæc natura & hic victus colligendi craſſos cauſa eſt. Rectè igitur totam hanc indicationem, vnicam fecimus. Quan quam poſsis (ſi placet) diuerſam ab hac facere indicationem conſuetudinis & naturæ, eius, ſcilicet, naturæ, quæ in compoſitione eſt, nam hęc non tam facit ad horum aut illorum humorum generationem, quam ad facilem eductionem, aut contrarium. Qua ex indicatione, facile vomentes & qui amplo ſunt thorace, merito per vomitum vacuabuntur, inſoliti & anguſto thorace homines minimè. Lædentur enim à tali euacuatione. Sed de indicatione conſuetudinis & naturæ ſeorſum diximus, toto cap. lib. huius octaui monſtrantes eſſe ex illis ad omnia indicationem, & ad cibationem, & ad totum victum & ad omne genus auxiliorum. Nimirum nulla in re non debet conſiderari indicatio conſuetudinis & naturæ. Quare ſi qua in conſultatione hęc fuerit omiſſa, dicta putetur: Ne quid quam hac ratione doctrinæ deeſſe videatur. Indicatio alia, quàm à loco patiente diximus non nunquam eſt prohibens, nonnunquam expoſcens, prohibet ſcilicet membrum læſum verſus ſe trahi humorem, & vlceratum prohibet ſeſe agitari, aut diuelli, & vtcunque aliter affectum, quoquam modo lędi iccirco exulceratis inteſtinis, temerarium fuerit per hęc ipſa vacuare, aut exulcerata veſica dare diuretica, aut dolentes capite aut tabidos ad vomitum cogere. Hæc prohibent mẽbra. Expoſcit verò membrum quoduis ea via à medico vacuari, qua expurgari ſolet à natura. Solet verò à natura ea via maximè expurgari, cum qua habet rectitudinem. Proinde inteſtina patientia, & caua iecoris pars, & lien deiectione: ventricul⁹ vomitu: gibba pars iecoris, renes, & vreteres, & veſica mictu: caput per naſum, & palatum: thorax & pulmo excreatione debent expurgari.

Sed eſt cum etſi aliqua dictarũ partiũ laboret quecunque ea ſit, tñ expurgatiõe p ventrẽ vtendum eſt ante alteram euacuationẽ, cũ, ſcilicet, aut totum corpus ſimul laborat, aut ea redũdantia, quę in parte illa eſt, eſt lõge magna. Nam cũ harum euacuationũ queda ſint

In eligenda euacuatione indicatio duplex à morbo et ſitu partis affectæ.

indicatio à loco affecto quãdoq; eſt prohibẽs, quãdoq; expoſcens.

Sæpe oportet vti euacuatione per vẽtrem ante particulare aliã euacuationẽ.

vniuerſales, quibus totum corpus expurgatur, vt deiectio per aluũ, mictio, & ſudor: quę dam particulares vt deſtillatio per naſum & excreatio: quæ particulares ſunt habent ad vniuerſales, rationem eorum auxiliorum quæ localia à medicis vocantur. Eoque, vt hęc nõ debent apponi antequam toti corpori proſpectum ſit, ita neque euacuationibus particularibus eſt vrendum, antequam vniuerſalium quapiam ſit vſum, ſi corpus ſimul indiget curatione. Tamen omnium euacuationum maxime vniuerſalis eſt, quæ per ventrẽ fit: vtpote quæ per vias ampliſſimas, ad quas ex toto corpore viæ ſunt quamplurimæ. Proinde ſiue laborat hepatis gibba, ſiue laborant renes, ſiue veſica, ſiue caput, ſiue vterus, ſiue pars alia quęcunque, ſi in toto etiam corpore nonnihil redundat, expurgatione per ventrem inferiorem vtendum tibi primo eſt, deinde ea, quam indicat affecta pars. Vnica pars eſt, quę cum afficitur prohibet expurgationem per ventrem, etiam ſi cum ea totum corpus afficiatur, atque eadem ipſa pars, cum ſola laborat illam euacuationem ſola expoſcit: puta venter, aut ſuperior, aut inferior, ſi per os ingerendum eſt medicamentum: Si per ſedem, ſolus inferior. Huius cauſa eſt, quòd ea euacuatio, quę primo fit, cum totum corpus eſt redundans ſucco, eſt reuulſio, hãc vero conſtat debere fieri longiſsimè ab affecta parte. Hæc ergo, cum corpus totum cum parte vna laborat, hac ratione fiunt. Cum totum corpus non laborat, tamen eſt in parte redundantia maxima, incipiendum nõ minus eſt ab expurgatione per ventrem, etſi in viis alterius euacuationis redundantia ſit.

Quando vẽter ex purgatio nẽ p ven trẽ phibe at et quẽ expoſcat

Quia viæ aliarum euacuationum ſunt anguſtiores, eoque ſi magnas redundantias per illas agas, obſtruentur facilè. Prętereà minus valent exhaurire tantam multitudinem. Proinde trahendum etiam illinc eſt aliquid, primò ad latiſsimas vias inteſtinorum, reliquũ propriis viis vacuandum. In hanc ſententiam ſcripſit Galenus ſeptimo Metho. capit. vltimo. Ventriculus vomitu deiectioneque inanitur, inteſtina autem iis tantum quæ infra deiiciuntur, ſicut etiam iecinoris caua: renes vero & veſica & iecinoris gibba, ſi multo & vitioſo ſucco ſunt referta, per deiectiones & pharmaca ſubducentia vocata, expurgantur: ſi mediocri, per vrinæ meatus: cerebrum vero per palatum & nares, & aures: pectus & pulmo per aſperam arteriam, & laryngem. Quo loco reprehenditur à nõ nullis, quod dixerit veſicam quoque expurgari per inteſtina, ſi multo humore referta ſit. Nã à veſica (dicunt ad inteſtina, quę alia via eſt, quam per vreteras rurſus ad renes, à ſicã p renibus ad cauam venam & hepar? ab hepate per portas & venas meſeraicas ad inteſtina? ſed ridiculum ſit tam longam viam, & difficilẽ aſcenſum, & tot laberinthos ad ex purgationem quærere, relicta potiſsimum via breuiſsima, & decliui & recta, quæ à veſica ad ſuum ipſius collum eſt, quo micta poterat materia vacuari. Prætерquam quòd etſi hæc non graueris concedere, experimento cognoſcimus, quod ſemel in veſicæ cauum decidit, non poſſe amplius in vreteras vias remeare, ne ſi flatus ſit, & veſica valenter comprimatur, cuius rei cauſa eſt inanatome, vt docet Galenus quarto de vſu partium capit. decimo tertio, & nos in tertio huius operis libro declarauimus. Ergo expurgari veſicam ab humore, quo eſt referta in iis eſt, quæ fieri non poſſunt. Hæc ſunt quæ aduerſus Galenum quidam effutiunt, qui non alia de cauſa mihi videntur toties in illum agere inique & parum modeſte, quam quòd ſunt hebetes ſimul & inſolentes, alterum enim facit, vt quocunque argumento quantumuis leui vincantur facilè, alterum, vt quoties illi vincuntur, Galenum quoque velint reuincire. Sed vincantur illi, vt ſolent, qui nõ intelligunt, poſſe ſucci aliquid à veſica ad inteſtina trãsfundi, niſi per vreteras reducatur. Galenus tamen ne accuſetur, qui trãsfuſionis huius toties aperuit cauſam, cõmendans diam Hippocratis ſententiam ex libello de alimento, omnia habent communem confluxum & tranſpirationem. Qua vnica ſentẽtiola cõtinetur diſtributionis & fluxionum omnium cauſa. An putas alimenti diſtributionem per conſpicuas tantum vias fieri? at ſunt multæ partes, ad quas nullæ conſpicuæ viæ veniunt. An neſcis, cum membrum aliquod vrgetur fame, vndecunque rapere? nonne rapiunt venæ ex arteriis & arteriæ ex venis facta transfuſione, aut exudatione per tunicarum poros? cur ergo & inteſtina non rapient ex veſica? & hæc ex illis? cum pars quæpiam præ dolore & imbecillitate fluxione vexatur, an non recipit excrementa vndecunque commeantia? eſt ne in inteſtinorũ fluxione tutum, veſicam eſſe redundantem excrementis, quæ per propriam viam non expurgẽtur cõmodè? nõ arbitror. Nã ſuppoſſa hac via impetũ in inteſtina poſſint facere, q̃ ſi his occaſionibus aliquid à veſica in inteſtina poteſt

Reprehẽ diturnõ

Defenditur galen. & explicatur.

tranſ-

transfundi,cur non & ui medicamenti facilius trahetur per angustas ipsarum tunicarum vias?Galenus libro primo de naturalibus facultatibus inquit. Si fictile vas in aceruo tritici conditum sit,vas exhauriri, & tritico addi molem & pondus,idque fieri tritico trahente humorem per testam densissimam. Quanto ergo potentiorem trahendi vim pharmaco inesse est verisimile, quam tritico?& quanto commodior est ad transfusionem,quam testa,membrana vesicæ?quæ(si nihil aliud)certe habet vias trahendi alimenti, quæ eædem viæ medicamento subseruiunt ad tractionẽ, dicente Galeno tertio de facultatibus naturalibus capit. 13. qui,quasi tibi respondeat, ita scripsit, Quippe iis contradicere simile profecto est, ac si quis non credat purgantia medicamenta, per quę ora facta prius est distributio,per eadem ex toto corpore in ventrem proprios succos trahere: sed alia distributionis alia purgationis requirat ora. Hęc Galenus, quare per quas vias suscepit vesica alimentum, potest remittere excrementa, quibus abundat. At non suscepit nutrimẽtum vesica per vreteras(hæ enim solum serum trahunt, nulli parti nutriendę accommodum, vtà nobis primo libro monstratum est)sed per tunicam aliis viis, quas recipit experitonęo, quod vesicam vterum ventriculum & intestina & vt,semel dicam, omnia quę infra septum transuersum sunt,vestit,& copulat, non sine venis & arteriis satis manifestis. Quod si illud etiam est tibi difficile, succum, qui in cauo quopiam, extra vasa iam sit in vasa resumi, non arbitror tibi contigit,quod Gal. sæpe, vnica exhibitione pharmaci pallidũ colorẽ morbi regii omnino, delere: atque multominus, dato pharmaco aquã quę est inter intestina & peritonæum per vẽtrem euacuare. Neque vidisti contentum in vomica pulmonis pus, mingi, neque profecto, arbitror, putabis posse venas & arterias, ex ipso ventriculo & intestinis cibum assumere per exigua oscula(vt nos tertio capit. huius libri ostendimus)antequam ad hepar per vias conspicuas deferatur.Nam si hæc intelligis neque quod negas tibi videatur difficile. Sed sunt quam multi(nullus se læsum putet, qui talis non est) argumentãdo debiles,respondendo rudes, tamen dicendo superbi,quos. neque illud quandoque piget ab auditoribus publicè petere, vt etsi dicta rationibus non confirment, neque aduersariorum argumentis videantur posse respondere,tamen dictis fides nõ subtrahatur,illud enim unum esse satis,si ipsi dixerint. Sed ita dicere diuinatorum censet esse Plato,non sapientium.Dispeream si hæc vnquam sibi arrogauit prior thessalus. Sed vt huic capiti iam finem demus.Debet pars affecta ea via potissimum expurgari,cum qua habet rectitudinem,nisi corpus laboret simul,aut redundãtia maxima in parte sit.Tunc enim omnibus cacochymis expurgatio per intestina cõmunis est in principio,nisi intestina ipsa sint malè affecta.Sed de his hactenus.

Summa capi. colligitur.

Caput decimum. An liceat morbũ morbo curare.

DIctum est obiter quarto huius operis libro,fieri nonnunquàm morbum tollendi alterius morbi causam, disputationẽ verò d hac re ampliorẽ in hũc locũ distulimꝰ. Non dubiũ est multos morbos aliis superuenientes fieri causas salubres.Nam rigor continuam febrem cui superuenit aliquando soluit(Hipp.58.apho,sectionis.4.)& conuulsionem tollit febris(59.apho.)& morbus regius septimo aut nono aut vndecimo factus tollit febrem(Apho.sexagesimo quarto)& conuulsio vniuersalis nonnunquam salubriter fit,redundante per corpus sanguine crasso frigidoque(quarto de ratione victus acutorum contextu vigesimo septimo) hi enim morbi aliis superuenientes illorũ solutionis autores sũt, & causæ,non tantũ boni exitus signa,vt paralysis,quę succedit apoplexię,& abscessus post diuturnas febres.Itaque nõ est dubium morbos quosdam aliis salubriter superuenire,cũ sponte superueniunt. An verò eadem ratione debeant à medico ipso excitari medicamẽtis dubium est.Quanquam neque hoc de omnibus morbis,sed de quibusdam. Nam satis conuenit,cõpunctũ neruum debere prescindi per transuersum,neque minus constat licere chyrurgis mille aliis modis secare,vrere & putrefacere, quę omnia nihil sunt aliud q̃ noui morbi ad antiquioris sublationem excitatio.De febribus verò contentio est an commode excitẽtur aliqñ.Nã dixerit aliquis nihil cõsultius esse in curatione conuulsionis & paralysis,quã febrem excitare,cum ab Hippocrate scriptum sit,4. Aphorismorum .57. ei qui conuulsione aut teranto tenetur superueniens febris soluit morbũ.Galen.in commentario ostẽdit omnes indicationes curatiõis solo febris exortu compleri, calfacere.n. illam frigida,& dẽsiccare humida,vltraque nihil pos-

Multi morbi aliis superuenientes causæ salubres fiunt.

An morbi debeant à medico excitari ad aliorũ sublationẽ.

ſis amplius optare in curatiõe intẽperierũ calidarum & humidarũ, quales ſunt dicti morbi. (Loquimur enim de cõuulſiõe ex repletione) igitur conſultè faciet medicus, eam diſpoſitionẽ in egrotantem inducendo, qua continentur omnes indicationes curationis illius morbi. Adde celſum libro. 3. capit. nono in curatione febrium lentarum conſulere infuſione frigidæ aquæ & olei rigorem procurare, & affrictu ſalis & olei augere febres, hac ratione putantem fore, vt pro morbo, minori illo quidẽ ſed minus tractabili excitetur maior alius, qui tamen pharmacis facilius obediat.

Morbꝰ leuior grauiori difficiliorcurate eſſe poteſt.

Neque enim hæc ſunt impoſsibilia, eſſe morbum leuiorem, grauiori difficiliorem curatu ſed multis exemplis confirmari poteſt. Sane de hydropum generibus dictum eſt à Galeno quarto Aphoriſ. commen. vndecimo hydropem aqueum eſſe ex maiori frigore, quam Aëreum, vnde omnes intelligunt eſſe difficiliorem grauioremque. Tamen Aëtius ſermone ſecũdo tetrabibli ſecundæ ita inquit, eſt autem tympanites omnino periculoſus, minus eo aſcites, adhibetur enim in eo pertuſio, ſiue punctio, & reliquis quoque remediis prõptius quam ille obedit. Neque verò hic eſt inter hos autores contradictio, vt quam multi contradictionum amantiſsimi ſuſpicantur. Sed verè Galenus dixit aſcitem ex maiori hepatis refrigeratione fieri. Siquidem aqua ex frigidiſsima omnino cauſa fit, flatus cauſa nõ nihil habet adiunctum caloris. Neque verò improbabiliter videatur coniicere hinc aliquis, tympanitẽ hydropem eſſe minus periculoſum, quandoquidem quo morbus ex leuiori cauſa eſt, eo leuius curatur. Præterea videtur tympanites ex aſcite cũre ad curationem fieri. Siquidẽ hydropis curatio eſt acceſsio caloris: ſed ex aqua fieri flatum eſt gradus ad calorem, ergo vt ructus, etſi acidus, tamen longis leuiratibus inteſtinorum ſuperueniẽs eſt ſalutis principium, primo Aphoriſmo. ſextæ particulę, ita tympanites ſuperueniens aſciti.

Tympanites etſi aſcite natura leuior ſit, minꝰ tñ euacuationibus et chyrurgiæ ſeſe accommodat.

Tamen quanquam hęc argumenta monſtrẽt tympanitem natura eſſe leuiorem morbum & curatu faciliorem, nihilominus vere dictũ eſt ab Aëtio ex tympanite plures mori, quandoquidem euacuationibus & chyrurgiæ minus ſeſe accommodat. Nimirum ſunt medicamenta, quæ aquam educunt, multa: quę flatum, nulla. Punctione euacuatur humor, Aër non ita. Sed qua ratione, ſi natura eſt leuior morbꝰ, necat plures? qa minꝰ admittit curationem. Si hydropum hæc genera diſcuſſione tantum & calfactu curarentur, curaretur facilius, vt par erat, hydrops tympanites, facilius enim diſcutitur flatꝰ quam aqua, & hepar minus refrigeratum facilius recaleſcit. Tamen rariſsimè cum in hunc ſtatum vẽtum eſt, ſufficiunt reſolutio occulta, & alteratio. Sed chyrurgia & euacuatione eſt opus quibus tympanites minus paret. Proinde nõ ſine ratione fit vt morbus natura leuior, plures tollat, & grauiſsimus, fiat curationi idoneus. ¶Vt vel hinc homines intelligant, quanta bona à medicis accipiant, qui acerbiſsima per ſe mala, quibus natura iam ſuccumbit, ſæpiſsimè in bonum finem vertunt. Quod nihil eſt aliud, quam illos ab imminente iam morte vindicare. Sed eſt etiam huius rei aliud appoſitiſsimum exemplum priori non abſimile, in oculorum eo morbo, quem ſuffuſionem dicimus: denſitudo enim eius humoris, qui locum pupillæ inter cryſtallinum & corneam tunicam replet, viſionem interturbat: ſed nondum omninò impedit, vſquedum in eam, quam vulgari nomine dicunt catharactam, concreuit, ſed neque antea quam in hanc concreuit, cedit punctioni, quæ, vbi alia non ſufficiunt, omnium eſt potentiſsimum auxilium. Itaque quanquam concretio illius humoris grauius malum eſt, quam denſitas ſola (fit enim concretio denſitate creſcente) tamen potentiſsimis auxiliis promptius obedit. Si ergo mõ ſtratum eſt nonnunquam grauiora mala leuioribus facilius curari, id quod Celſus ſignificauit his verbis, fortaſſe verò vbi id quod eſt, curationem nõ recipit, recipiet id quod futurum eſt. Conſtat hanc eſſe admodum induſtrii medici curationem, vbi res exigit, malum malo addere, aut leuius perſe cum grauiori ſed magis tractabili commutare.

Perfecta ſuffuſio chyrurgi amad-mittit, cui ante concretio nẽ obedit

Conſtat verò hoc plærunque fieri in chyrurgicis operibus, ſed neque ĩ illis ſolis, ſed febres etiam hac ratione induſtria medici debere generari. Nam auxiliorum medicinalium plurimus vſus, non aliunde profectus eſt, quam ex obſeruatione eorum quæ cum ſponte fiunt, aut caſu aliquo occurrunt, prodeſſe ſolent. Cur enim obſecro, tu laborante gibba parte hepatis vrinam cies, & laborãte caua aluũ ſubducis? an nõ quoniam cum his morbis hæ euacuationes ſuperueniunt ſponte prodeſſe ſolent? cur ergo ſi febrem ſponte factam conuulſiones tollere ex Hippocrate accepiſti, hanc obſeruationem in tuos vſus non transferas: & febrem conſultò obiicias conuulſioni? at, eſt febris noxium auxilium: demolitur enim tem-

pe-

periem cordis, & ita non minimum virtuti incommodat. Est, vt dicis. Sed ex Galeno accepimus, vndecimo Method. capit. vndecimo: difficile esse aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam multum prosit.

Cæterum quanquàm hæc probabiliter dicta videantur, tamen dicat alius ex aduerso, multa esse proposita, quæ apertè videntur falsa, & omnia videri plena suspitione.

Quæ pro parte contraria esse videantur.

Nam primò, nullus, arbitror, vnquam curando hydropem tympanitem, apposuerit frigida hepati, vt plus perfrigeratū pro aëre aquam generet. Neque quisquam curando densitatem humoris oculi densantia apponet, sed viribus omnino contraria. Febris quoque non videtur sine temeritate posse excitari. Nam cum mala illa, quæ ex febre videntur curationem posse recipere, non nisi in cacochymū corpus incidāt, periculosū est febrē succendere, quæ etsi à causa, peatar ctica incipiat, ex corporis morboso apparatu putrida statim fiet, & fortasse non tāfacilè extinguetur quam succensa est, & in grauius periculum hominem adducet. Prætereà aut conuulsio illa vel paralysis vel quæcunque alia sit frigidi & humidi succi redundantia, ex tam pauco succo pendet, vt illi coquēdo sola febris sit suffectura: aut ex tanto, vt excitata etiam febre futura sit necessitas euacuationis. Si sola febris sufficit, melius arbitror sufficiet sola euacuatio. Nam euacuationem appellamus, euacuationem manifestam. Febris curat euacuatione occulta. Manifesta euacuatio potentius auxilium est occulta. Ergo morbum quem, sola febris potest demoliri, potentius demolietur sola euacuatio. Quod si ita est, præstat consueto auxilio vti, quàm inconsuetum cum periculo tentare. si verò euacuatio non potest deuitari, etiam si febris excitetur, videtur multò in consultius illam excitare. Nam multò inutilius fit omnis euacuatio, cum adest febris, quā sine ea. Quandoquidem ipsa febris perse subuertit facultatem. lib. de sanguinis missione, ca. 9. in hunc modum scripsit Gale. at vbi crudi succi exuperāt anteq̄ morb⁹ fiat cautè euacuabis, sed vbi iam febricitāt, vti ante monui, nequaquā. Ergo omnis euacuatio est vitanda in crudi succi redundantia, cum febris iā corripuerit. Iam verò expurgatio multò magis q̄ missio sanguinis. Nam pluribus modis virtutem debilitat, inanitione inquam & alteratione. Ergo in his ægroris nunquam febris commodè excitatur. Hæc considerās fortasse Celsus, qui contrariæ sententię videtur autorita tem tribuisse, post q̄ de tali curatione fuerat locutus, inquit. Neque ideo tamen ista medicina non est temeraria, plures enim homines substollit. Hæc Celsus. Ego verò artifici nihil censeo vitandum magis temeritate. Nam temeritas inertium est, artificum ars. Adde me dicum nihil debere aggredi, quod natura nō soleat efficere (est enim medicus imitator naturæ) tñ natura tam longè abest, vt febrē procuret, vt etiam pugnet perpetuò aduersus calorem ī naturalem; ergo medico nunquam licet excitare affectum, contra quem statim de certatura natura est. Alioqui medicus ipse ad uersus naturam videatur agere. Sed quid ego ex tota hac disputatione possim colligere, iā dico. Verè dictum est morbum morbo sæpe curari. Alioqui maximā chyrurgicæ artis partem tollerem⁹, hęc enim secat, vrit, vlcera amplificat. Tamen in curatione hydropis tympanitis, nūq̄ tātādū est hepar refrigerare, ut pro tympanite ascites fiat. Nō nego meli⁹ tractabilē medicamentis esse ascitem, sed anteq̄ ex tympanite ascites fieret, vi prioris morbi & medicamentorum, intemperato corde periret ęgrotans. Indicio est, quod multi ex tympanite moriūtur, quin ex ea fiat ascites. Consi derandum prætereà est) id quod docet Cels⁹ lib. 3. c. 21. hydropē tympanitē nō esse ex solo flatu, sine aqua, sed cōmune esse omnibus hydropis speciebus humoris nimiam abūdātia. Tamē in ascite aqua replet distenditque totā peritonæi regionem, in tympanite multa etiam aqua redundat in illa regione, verum non tanta. Nam repletio & intentio à flatu fit.

Cōtro. decisio.

Cum ergo hæc ita habeant, si quis timpanite laborantem ad ascitem curet transferre, auxerit aquę copiam & flatum non minuerit. Nō enim arbitror, frigida flatum disiparent. Itaque ab hoc morbo absit dicta curationis ratio sed contrariis pugnandum perpetuò est, obstendumque quam maximè refrigerationi.

Nedum tu ascitē expectas, vt chyrurgia vtaris; mors ex cordis intemperie orta chyrurgiam anteuertat. Concretio humoris oculi, cùm colliria ad attenuationem nihil videntur conferre, ferenda est (quantum ego sentio) si sponte fit, sed neque ipsa est medicamentis procuranda. Ferenda quidē quandoquidem eo loci malo ingraueſcente nullum grauius malum impendet, quàm cæcitas, quam integram fere ex densitate humoris ægrotans patitur: & quod modo non 'cedit pharmacis, fortasse cedet postmodùm chyrurgiæ. Dēsantibus tamē vtēdū non censeo neque alimentis, neque medicamentis, quandoquidem nō

omnis suffusio cum concreuit acu potest curari, sed ea tantum quę est sine neruouorum opticorum obstructiõe, vsus verò eorum, quæ crassitudinem inducunt, timendũ est, ne dum humorẽ facit crassescere, viasquoque faciat obturari. Febris excitata temeraria medendi ratio est, quæ proinde vitanda est, cum alia se exhibet curationis via. Tamen si aliunde est desperata salus, tentãda est hęc curatio. Neque verò tunc dico esse desperatam aliunde salutem cum peractis reliquis omnibus, virtus est ad extremum lãguida, tũc enim excitata febre citius interiret ægrotus, sed cum virtus aliqua est cum ea morbi vi, vt medicus coniectet fore, vt quantumuis euacuet & reliqua ex arte peragat, moriatur. Nã tũc cum ars nõ sufficiat, temeritas nõ est aliena. Fortasse facultas excitata etiam febre feret auxilia, quæ sine febre tantum morbũ non suffecissent demoliri. Neque quod addimus de naturæ imitatione estq; videatur difficile. Cum enim medicum imitatorem naturæ appellamus, non ita intelligimus, vt nihil medico liceat tentare, quod natura non faciat; natura enim cum non ratiocinetur, nihil tentat nisi quod per se fertur in bonum finem, tamen medicus rationalis multa facit per se mala, quæ coniectat ex accidenti futura bona. Intelligimus tamen medicum esse naturæ imitatorem, quia debet facere, quæ videt facere naturam. Quanquam neque illa quidem semper, sed cum natura commodè operabitur. Cum enim sit aloga, vt nihil facit per accidens bonum, sed per se, ita facit multa per accidens mala, & vt medicus tenetur facere quæ videt profutura, etsi prosint per accidens, ita tenetur deuitare quę per accidens nocent, etsi per se ferantur in bonũ. Malè enim faceret medicus, si cum pars aliqua dolet, comprimeret sanas partes versus dolentem, quãquam illud facit natura vt proximo libro indicatum est. Possent in hac disputatione adduci exempla multò plura morborum, qui ab aliis morbis videntur posse recipere curationem, sed qui dicta diligentius legerit, non admodum difficilè in reliquis quoque coniectabit. Quare de his satis. De controuersiis, quæ de medicamentorum viribus & compositione sunt, sequenti libro dicturi sumus.

Quomodo medicus naturæ imitator.

FINIS.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM. LIBER NONVS.

PRAEFATIO.

NIHIL REfert controuersias, medicinales dirimere, vt in tota arte nihil restet scrupuli, si quę ad medicamentorum facultates spectant ignorentur. Quid enim præstat ars, vbi instrumenta desunt, aut ignorantur, quare nisi has controuersias modo addidero, satis certo scio in therapeutica parte parum me fecisse operępretium: atque eò minus: quò in hac disputatione sunt controuersiæ difficiliores, & quo ea pars, à medicis, qui in operibus versantur, tractatur deterius. Nam cum nihil sit in arte quapiam absolutum, atque in arte medica multò min⁹, tñ in hac medicinę parte, q eã docẽt, obscurè agũt, q faciũt grauissimè peccãt. Illi vires oẽs medicamentorũ occultis ꝓprietatib⁹ adscribunt

Taxãtur & docentes & factitantes therapeuticam medicinæ partem.

bunt, hi medicamenta ex aliorum chartis indiſtinctè tranſcribunt, ſeruantque ſibi ſyngraphas ſerapiorũ, & cataportorum, & potionũ, decoctorum, infuſionum, inſeſoriorum, euaporatoriorum clyſterium peſſulorum, & ſi q̃ ſint alia, quibus alii fuerint vſi, à quib⁹ ad eos per multorum manus ſyngraphæ deriuatæ ſint. Qui plurimas congeſſit, is habetur peritiſsimus, & qui, ſi exigantur, poteſt plura medicamenta, & (vt ita dicam) pluriformia tribuere, quique citius, & minus cautè plura nominat, neque ſpeciei morbi, neque temperamenti corporis curam habens, neque artis componendi medicamenta, prima rudimenta doctus. Itaque nõ tã tribuunt egrotãtibus, quæ ipſi debent, quam quæ alii ſolẽt: atque ea ipſa non vt alii ſolent (id enim ferendum eſſet, modo à peritis ſyngraphę peterentur) ſed quod ille bilioſo homini tertiana febre affecto tribuiſſet, hic fortaſſe pituitoſo in alba vitiligine. Vſque adeò neque ſimplicium vires perpendunt, neque medicamentorum doſes conſiderant, neque vtendi opportunitatem, neque aliud quidquam. Sed tranſcribunt medicamentorum purgantium varias miſturas, & hac in hoc, illa in illo vtuntur, non vt varia medicamenta variis vſibus accommodent, ſed ne ſi vtantur vnico, à ſeplaſiarijs deprehendantur in ignorantia. Quare quibus vnicum ſuppetit, ij nũ quam loquuntur ex ſyngrapha, ſed medicamentum ſecum deportant, & innominatum tribuunt, admirandæ cuiuſdam rei inſtar.

Rationali doctrina magnopere indiget therapeutices medicinæ pars

Ita circa medicamenta res agitur. Cum tamen nulla pars vſque adeò rationali doctrina indigeat. Non quidem vt ſingulorum medicamentorum vires doceat (nam hæc doctrina tota eſt empirica) ſed vtendi artem, & occaſionem, & componendi, cum ſimplicia non ſunt ſatis. Hęc ſi ignorantur, vſque adeò non eſt vtilis multorum medicamẽtorum memoria, vt etiamſit pernicioſior, quã notitia vnici. Qui enim vnico medicamine in omnibus ægrotantium naturis, & omnibus ægritudinum generibus vtitur, aliquos neceſſario iuuabit, tamen qui multis inerte vtitur, poteſt omnes lędere. Quandoquidem igitur nonnulla in octauo libro therapeuticę artis attigimus, quę cum diſputatione de medicamentis valde coniuncta ſunt, age hæc contineat liber hic nonus. Atque ante alia contro

Liber hic medicamẽtis tribuitur.

uerſias, quæ de expurgantibus ſunt, quandoquidem harum deciſionem, exquo ſeptimũ librum egreſſus es, deſideras.

Caput primum. De expurgantium medicamentorum facultatibus.

DE alterantium medicamentorum facultatibus, eorũ, in q̃, quæ poteſtate calida, frigida, humida aut ſicca ſunt, ſcriptum à nobis eſt primo huius operis libro, inter diſſerendum de temperamentis. Dictum non minus ſecundo libro, de facultatibus naturalibus, quarum prima ordine operationum eſt vis trahendi, cui ſimilis quędam facultas ineſt ex purgantibus medicamentis, de quibus modo ſermonem inſtituimus. Trahunt enim hæc in corpus deuorata ſuccum non quemcunque, ſed certum quendam & proprium. Ita vt nonnulla ſint ea purgantia pituitã, alia flauam bilem, alia atram. Quod cum fiat, ad modum eſt rationi cõſentaneum, propter ſimilitudinem aliquam in ſubſtantia, quę huic medicamento cum hoc ſucco intercedit, magis quam cum illo, contingere. Pelluntur enim omnia à contrariis, trahuntur à ſimilibus. Hoc etiam intelligimus, ex rebus aliis euidentibus tranſferentes rationem. Videmus ſiquidem membra ſingula, propria ſibi commoda alimenta trahere, reliqua reſpuere, & magnetem lapidem ſcimus generari ſolitum vbi ferrum. Quod haud dubie ſignificat. (Præterquam quod neque ex illius ſubſtãtia, & colore eſt obſcurum) illius naturam à ferro non longe abeſſe. Itaque medicamenta, quæ proprie expurgantia dicuntur, ſimilitudine ſubſtantię proprios ſuccos trahunt. Sunt quędam medicamenta, in quorum numero caſſia hęc fiſtularis qua hodie vtimur, mana, & pruna, & milleaſia, quæ noxios ſuccos enacuari faciunt, & expurgari corpus, nec tamen eos non trahunt (neque enim tanta potentia ſunt) ſed emolliunt laxantque vias, & quę in ventriculo & inteſtinis hęrent melliter deducunt, quæ proinde laxantia potius quam medicis appellare. Nos in hac quęſtione de expurgantium facultate diſputam⁹, quę ſimilitudine q̃ dã trahere indicantur. Verum habet hęc opinio, aliõqui (vt ego arbitror) veriſsima, multa difficilia. Nam primo cur agaricus, gratia exẽpli, trahat pituitam, aut rhabarbarum bilem, potius quã pituita agaricum aut bilis rhabarbarum, nõ videmur poſſe dicere: neque qua ratione horũ vtrũq;

Trahunt medicamẽta purgãtia proprium ſuccũ propter ſimilitudinem ſubſtantiæ.

Obiectio aduerſus dictã veritatẽ de trahẽte propter ſimilitudinem.

expurget bilem & pituitam. Neque enim agaricus fuerit ſimilior pituitæ, quam pituita agarico, neque fieri poſsit, vt ſucci qui ſimiles ſint in ſubſtãtiæ modo cuidam tertio, tam ſint inuicem contrarii, quam bilis & pituita. Adde q̃ ſcãmonium traheret rhabarbarum, quia cũ alicui ſint ſimilia, puta bili, erunt ſimilia inuicem. Prætereà experimentum docet, quodcunque medicamentum propinatũ ſit, ſi paulò pluſquam expedit producatur expurgatio, euacuari ſuccos omnes, vel vſque ad effuſionem ſanguinis, quod tamẽ non oporteret fieri: ſed quàprimum ſimilis ſuccus extractus foret, medicamentum à tractione ceſſare. Talia quamplurima obiiciunt, quibus Galeni ſententia minus arridet. Atque præter hæc curioſe q̃rit an̄ q̃ ſit hæc ſimilitudo. Quæ.n. (dicũt) ſimilitudo agarico calido & ſicco, ſubſtantia duro, poſsit intercedere cum pituita frigida & humida & fluxa? his argumentis victi, dicunt nonnulli, medicamenta trahere proprios ſuccos, ſed id tribui debere occultæ, q̃ proprietati, non ſimilitudini. Alii proprios ſuccos trahere, omnino negant, ſed quoduis medicamẽtum quẽuis ſuccum indiſtinctè euacuare, & ratione redundantiæ fieri vt ſuccus hic modo alias alter euacuetur. Alii admittunt, medicamentum hoc vacuare hunc ſuccum, aliud alium, ſed fieri id propter ſimilitudinem aut occultã aliã̄ proprietatẽ trahendi hunc aut illum negant, & rem ita ſtatuũt: ſuccorũ quoſdam eſſe eductu faciliores quoſdã difficiliores medicamentorum quoque quædam eſſe fortiora, quædam imbecilliora. Trahi ergo faciliores ab imbecillioribus medicamentis, difficiliores à valentioribus. Itaque hunc aut illum extrahi, ex fortitudine fieri, non ex diuerſitate modi ſubſtantiæ. Neque defuere alii, qui dicerent, medicamentum non trahere ſuccum ſibi familiarem, ſed in illũ conuerti, atque proinde ab aſſumenti expelli bilem aut pituitam, vt contingit ab aſſumptis bilioſis cibis bilioſa vomi, aut per aluum egeri.

Variæ aliorum opiniones.

Diuerſam ab his opinionem neque excogitare videtur mihi quiſquam poſſe, nedum opinari. Vſque adeo nulla eſt tam abſurda ſentẽtia, cui defuerit autor. Cæterum illarum confutatio maximè omnium ſententiam Galeni confirmabit, ſi prius iis, quæ ex aduerſo adducebantur reſponderimus, nequid videatur in hac lucubratione eſſe prætermiſſum.

Soluũtur obiecta aduerſus Gal. ſentẽtiam.

Cur medicamenta trahant ſuccos potiùs quã ab ipſis trahantur, docet Galenus tertio de ſimplicium medicamentorum facultate cap. 24. ex quo loco & capi. 36. quinti libri eiuſdẽ operis, quod detrahentium medicamentorum natura eſt, colligi debet hæc ratio. Tractio, quæ ꝓprie tractio eſt (nã neq; à vacuo neque dolore tractio propria fit, vt alibi diximus) à calore fit. Attrahit enim perpetuò calidum. Ergo vt tractio fiat, cauſa eſt calor, ſed vt huius ſucci aut illius, facit ſimilitudo ſubſtantiæ, cum vehementiori calore coniuncta, illum ad huius humoris tractionem adducens. Cum igitur duæ ſubſtantiæ ſimiles ſunt, quæ cum ſimilitudine habet vehementiorem calorem, hæc alteram trahit. Proinde cnicus pituitã trahit, non ab ea trahitur. Neque mirum eſt, agaricum bilem & pituitã trahere gratia ſimilitudinis, cum alterum prę cipuè trahat, alterũ veluti ſecũdaria tractione. Sunt enim in calore & ſiccitate contrarii ſucci, ſed in modo ſubſtantiæ nihil prohibet vni illorum maximè eſſe ſimilem, & alteri nõ diſsimilem omnino. Neque ſi aliquod medicamentum vtrunque ſuccum æqualiter euacuaret, ratio noſtra conuinceretur, cum tam celebratum ſit à Galeno in opere de medicamentorum facultate, nullum medicamentũ tam ſimplex eſſe, vt non ſit naturã ex diuerſis ſubſtantiis compoſitum. Exemplo ſunt lac vinum oleũ & acetum. Neque opus eſt, vt quæ rei alicui ſunt tam ſimilia, vt ipſam trahant, (vt rhabarbarum & ſcãmonium bili) ſint tã ſimilia inuicem vt ſeſe trahant. Adde medicamenta indigere ad tractionem deductione quadam ad actum, de qua ſtatim dicturi ſumus. Si igitur medicamenta illa duo forent interius liquata, & redacta ad ſimilitudinẽ in actu, non dubito fore vt potentius illorum debilius traheret. Hæc ſimilitudo medicamẽtorum (nam hoc etiam à nobis aduerſarii requirebant) non eſt in primis qualitatibus, calore, inquam frigore, humore & ſiccitate, ſed in illis accidentibus, quæ conſequuntur ipſum ſubſtantiæ modum, qui naſcitur ex modo mixtionis. Hæ qualitates ſunt, color, craſsities aut tenuitas, friabilitas aut contrarium, & tales aliæ, quæ videntur eſſe magis ex parte materiæ. Talis itaque ſimilitudo cum ineſt medicamento, trahitur familiaris ſucc⁹, itaque ita contingunt purgationes. Quod ſi aut plus medicamenti, aut valentioris quam oportet, deuoratum ſit, ſuperpurgationes cõtingunt, in quibus non trahuntur ſucci vi extractoria medicamentorum, ſed ex venarum apertione, & expultricis virtutis irritatione, ab hærente medicamento facta: id quod apertè docet ordo vocatæ ſuperpurgatiõis, in qua familiaris ſuccus primo loco trahitur, deinde alii,

Cur medicamẽta trahant ſuccos potius quã ab ipſis trahãtur

Cur idem medicamẽtũ diuerſos ſuccos trahat.

qualis ſit ſimilitudo medicamẽticũ ſucco quẽ trahit.

Suppurgationis ratio & ordo.

alii, prout sunt fluxiores, aut minus fluxi, vel plus min⁹ve retinētur à natura. vt dato medicamēto euacuāte pituitā, extrahtur primò pituita quia familiaris medicamēto, deinde succedit bilis, fluxior succus, deinde melancholia, post eam sanguis, quia familiarissimus est naturę, & maximè retinetur, quippe cū quo vita funditur. Ita si datum est medicamentū bilem trahens, hæc primo loco euacuatur, secundo pituita, quippe quę multa est, tertio melancholia. Si melancholiam extrahit medicamentum, bilis flaua euacuatur secundo loco, & ante pituitam, quia calidior tenuior fluxiorque est & mordacior. Si medicamentum traheret familiaritate substantiæ sanguinem (nam neque hoc est impossibile, vt manifestauit ille, qui supplicio affectus est in thracia, referente Galeno libello cui titulus est, de expurgantium medicamentorum facultate, quā quam nulli mortalium, arbitror, hodie cognitum esse tale aliquod) non fieret superpurgatio, quoniam in ipsa purgatione homo moreretur, vita cum sanguine fusa. Si medicamentum duorum succorum extractorium sit duo illi primo trahentur in purgatione, deinde reliqui in super purgatione, dicto ordine. Qui idem ordo nostram sentētiam maximè confirmat. Sed age, ex aliarum confutatione, iam confirmetur. Qui ab occulta proprietate fieri dicunt, non est quod refutētur. Nam quantum intelligo, hi nō negant suam ignorantiam. Confugere enim ad occultam proprietatem, quid aliud est, quam dicere, euentum sanè se experimento cognoscere, sed causam ex qua fiat ignorare? Ego sane non aliter dicerem, si quando rei obscuritas in occultam proprietatem me adigeret. Sed modo saltem non adigit. Nam quanquam ex similitudine fieri tractionem succi, nulla euidentia monstret, docet tamen ratio probabilissima, quæ non longe abest ab euidentia, quam in principio huius capitis proposuimus. Qui medicamēta omnia indistinctè succum quēcunque trahere, contendunt, hi in re aperta mentiuntur, sicut & qui medicamenta in familiares succos conuerti dicunt. Vtrique enim similiter refutantur iis quæ circa ægrotantes quotidie contingunt. Nam qui morbo regio laborant, dato medicamēto, quod expurget bilem, & qui hydrope ascite, dato, quod educat aquam, vnica exhibitione curantur sæpe tamen medicamento. quod atram bilem expurget, tantum abest, vt curentur, vt etiam agantur in malum extremum. Sed si à quibusuis medicamentis, indistinctè traherētur qui

Opiniōes alię cōfutātur, vnde & confirmatur gal. sētē.

Refutāt qui asserūt medicamēta indistinctè succos trahere, & qui in familiares conuerti.

cunque succi, nihil tale contingeret, atq; multo minus, si medicamentum, cui familiaris bilis est, in bilem transiret. Tunc enim biliosus morbus genita maiori bilis copia exacerbaretur. Quod si tamen citra peculiares medicamentorum naturas, fluxior succus ante lentiorem effunderetur, necesse esset ante euacuationem crassorum euacuari tenues, atque ita in purgationibus perpetuò fieret, quod in super purgationibus fieri obseruatum est. Quod si fieret, medicamenta educentia flauam bilem, minimam humoris copiam educerent, & educentia melancholiam, maximā, quoniam scilicet ante bilem flauam, nullum alium succum euacuari esset opus, ante melācholiam, opus esset euacuari bilem & pituitā. Sed res tam aliter fit in ipsis operibus, vt melancholiam euacuantia, modicum & crassum, bilem educentia multum expurgent, idque tenue. Eadem ratione confutabuntur, si qui dixerint, propter potentias medicamentorum ab hoc extrahi solum flauam bilem, ab illo etiam melancholiam. Oporteret enim (vt arbitror) imbecillissimum esse medicamētum, quod flauam bilem educeret: fortissimum, quod atram. Nā vt hic est crassissimus ita ille est tenuissimus succus. Oporteret non minus medicamenta melancholiam educentia, educere ante illam flauam bilem. Nam si propter vehementiam extrahit melancholiā lōge prius extrahet flauam bilem. Nā quod potest crassum extrahere, poterit quod tenue est. Adde potentias medicamentorum augeri addita quantitate, vt gratia exempli, drachmæ duæ agarici valentius extrahūt, quā drachma vna quare idem medicamentum cum hac quantitate extraheret bilem, cum illa pituitā cum alia melancholiam. Quæ omnia absurda esse intelliget facilè, quicunque aut in operibus fuerit aliquantulum exercitus, aut omnibus antiquis medicis fidem non abrogauerit. Non enim diuersa morbi natura diuersam medicamenti quantitatem, sed diuersam naturā præstari poscit. Ergo cum omnes hæ sententiæ tam absurdæ sint, Sola Galeni sententia restat probabilissima. Proindeque nos ita sentimus, trahere medicamenta expurgantia similes sibi succos, idque fieri propter similitudinem substantiæ, quæ cum præstāti calore coniuncta est. Neque video intellectis semel quæ diximus, esse aduersus hoc placitū argumentum quodpiam difficile. Nam si fortè dixeris bilem esse calidiorem rhabarbaro, saltem nonnullas bilis species, vt potè exedentes, easque omnes bilis species trahi à rhabar

Similiter cōfutātur q faciliores eductu succos à dbiliori medicamēto difficiliores à fortiori vacuari contēdūt

Obiectio aduersus gal. placitū diluitur.

baro, quas tamen dicta ratione oporteret nõ ab illo trahi, sed illad trahere medicamentũ, cum sint illo calidiores, respondetur, esse in rhabarbaro particulas quasdam tota bile calidiores, in commutatione, quam medicamẽtum subit in ventriculo emergentes. Quod si quando tam vrentem generari bilem putas vt omnibus rhabarbari partibus etiam deductis adactum calidior sit, superest vt mõstres illam bilem tractum iri à rhabarbaro. Nam quod proponis, medicamenta nunquam trahi à succis, dubium mihi satis est. Propinam enim sæpe pharmaca, quæ videmus post modum nihil educere, neque ipsa prodire, quæ intelligimus distributa esse, an vero distributa sint, distracta à succis, vtpotè calidioribus & similibus, an non ita, sed vt alimenta solẽt non perinde intelligimus. Neque verò etiam si ingesto rhabarbaro bilis illa, quam calidiorem pharmaco fingimus, expulsa conspiciatur, ratio redarguitur. Nam ne tunc quidem constat, an bilis ea tracta sit à medicamento, an expulsa à membris: facta à pharmaco noua irritatione. Nam quanquam dico medicamenta habere vim tractoriam succorum similium, & minus calidorum: Tamen non nego irritatione euacuare etiam eos, quos non valent trahere, aut quia similes non sunt, aut quia sunt potentiores. Itaque medicamenta expurgantia similitudinis gratia trahunt succos. Ex his constat eam controuersiam, inter eos qui quæstiones medicas ante me scripserunt, non omnino spretam, an medicamẽta peruadãt venas ad deportandũ in vẽtriculum & intestina succos, nõ indigere proprio capite. Nam post comminutionem, quam medicamenta patiuntur in deductione ad actum quæ (vt inquit Galen. tertio de simpli. med. facul. capi. 25.) comparant actu similitudinem illam, quam potentia habent, necessario (vt arbitror,) arteriarum motu, & alimentorum delatione, aliquid etiam pharmaci in venas transumitur: quod expulsum deinde succi non exiguam portionem extrahit. Sed tamen hoc non esse ad purgationem necessarium ex his quæ diximus constat. Si enim est pharmacis extractoria vis, ipsi ventriculo hærentia familiares humores attrahẽt. Magnes enim ad se trahit ferrum, non tendit ad ferrũ illud deportaturus. Sed hæc quæstio non indiget pluribus.

Medicamẽta nũq̃ trahi à succis nõ est cõpertum

Ex dictis alia cõtr. decidunt

Caput secundum. De vi deleteria expurgantium.

QVandoquidem omnia medicamenta ex purgantia nocent ventriculo, præcipuè quæ eius ori, vt docet Galenus & recipiunt medici omnes, præceptum est expurgãtibus suauia permiscere, quæ illorum malitiã corrigant. An verò eorum malitia tanta sit, vt deleteriis medicamentis sint annumeranda, est in controuersia. Nam Galenus libello, cui titulus est, quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, capit. penultimo, aliquando, inquit, alimentum corpori fit aliquando in pernitiosum mutatur & deleterium. Quod tamen non videtur fieri posse ab expurgantibus, nisi ipsa in genere venenorum sint. Adde libello de expurgantium medicamentorum facultate, dictum esse medicamẽta sanguinem purgantia esse venena: non alia ratione quam quod euacuatione necant. sed hoc idem omnia expurgantia facere possunt, nisi quantitate admodum modica assumpta sint, qua neque deleteria interimerent. Ergo omni expurgantia medicamẽta venena sunt Nam venena sunt, quæ parua quãtitate sumpta necant, quod expurgantibus etiam contingit. In quam sententiam secundo de rati. vict. Acutorum videtur Galenus hæc scripsisse. Purgantium enim omnium medicamentorum natura, corporum quæ expurgantur naturis contraria est, atque vt quispiam dixerit lethalis & deleteria. Sed contra est, quod vt inquit Galenus sexto epid. parte sexta cap. quinto venena nulli vnquam vsui sunt, neq; sanis hominibus, neque ægrotantibus. Sed expurgantia, constat, quanto vsui sint. Prẽte reà venena duplicia sunt (tertio de tempera.) frigore necantia, aut calore, sed expurgantia si quando necant, neque frigore neque calore id faciunt, sed euacuatione, ergo non sunt in genere venenorum. Adde quod qua ratione dices expurgantia medicamenta venena esse, cogeris alexipharmaca dicere deleteria, quippe quæ & ipsa, nisi parua quadam quantitate assumpta sint, necare possint. Sed mirum si theriacam, quæ venenis medetur venenum dicas. Quæstionem hanc ita dirimit Galenus loco citato ex sexto epide. (referam quæ illic docet, quia nihil habeo hic noui quod præterea addam) quedam dicuntur θανάσιμα, ideſt mortifera pharmaca, quædã ὀλέθρια ideſt venena. Mortifera dicuntur quæcũque interimunt, vtcunque id faciant, Atque ita non mirum, si contingat medicamẽtum, aut etiam alimentum fieri θανάσιμον, aliqua quãtitate, aut aliqua occasione, venena verò ea, quæ

Contr. agitatur.

Quę pro parte contraria sũt

Deci. cõt. à Gal.

Digitized by Google

quæ cum parua quantitate interimant, nullũ vsum præstant commodum neque bene valẽtibus neque ægrotantibus cuiusmodi sunt aconitum & marinus lepus. Expurgantia medicamenta deleteria propriè non sunt, sed sicubi talia dicuntur, in ampliori significatione intelligi debet, vt omnia, quæ quantitate non adeò magna interimunt, mortifera dicunt. Sed pro breui hac quæstione hactenus.

Caput tertium. De aloe.

agita. cõ. De aloe videntur esse nonnullæ controuersiæ in autorum scriptis. Nam Ioannes Mesue capite primo de simplici. Ita scripsit, Neque ad aliud nisi ad vnum videtur nociuum, aperit enim orificia venarum, apertione sanguinem manare faciente. Auicenna etiam libro secundo tractatu primo capite quinto eandem hanc noxam aloe imputat, quantumuis illum conetur Manardus trahere in contrariam sententiam. Dioscorides contra libro tertio capite vigesimo secundo de aloe ita scripsit. Inter alia sanguinis reiectiones sistit. Dioscoridi videtur subscribere Galenus qui tertio de simpli. facul. capite decimo quarto docet aloem esse adstringẽtem, etsi soluat. Quod non videtur posse præstare si sanguinem faceret fundi. Quinto libro Method. capite quarto vtitur Galenus vt sanguinem sistente, & emplastico ad æmorrhagias, medicamento ex thure & aloe, quo nullum esset aduersum magis, si sanguinem fundi faceret. Sexto etiam de simpli. med. faculta. capite vigesimo secundo, etenim medicamen ventriculo gratum est, si quid aliud, & sinus glutinans, sanat autem hulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt, & maximè quæ in ano sunt & pudendo. In hac controuersia omnes ferè dicunt, aloem talem esse facultate, qualem à Galen. dictum est, & Dioscoride, & lapsum esse hac in parte Ioannem Mesuem. Iacobus Siluius & alii quidam neoterici magnopere contendunt illum ab errore vindicare, sed non video qua ratione id possint facere quantumuis conentur. Dicunt enim aloem exterius impositam, atque cum oui albumine admistam siccare, constringere & sistere ęmorrhagias, tamen potam fluxus sanguinis mouere. Videntur occasionem sumpsisse ex illis Galeni verbis libri de theriaca ad pisonẽ capite sexto: Aloe squãmaque æris supercrescentes vlcerum carnes adstringunt, & fluxiones quæ sub ipsis nascuntur subinde exsiccant, assumpta vero per os vniuersum corpus purgant. Tamen qua ratione aloe pota fluxum sanguinis faciat non possunt dicere, nam siue dicatur fieri anastomoticon, quia est calidum & crassum, medicamentum siue quidquam aliud, nihil est probabile, cũ non sit Aloe tam parua vis adstringendi admista, vt non fiat medicamẽtum adstringẽs. Nam cum tam leuicula adstrictione non posset fieri agglutinans. Verissimum ergo censeo quod confirmauere multo ante Leonhartus Fuchsius & Manardus, & alii viri doctissimi, aloem non aperire, nisi forte ex accidẽti, mordacitate humorum quos educit. Ea ratione qua Galenus notat sexta particula Aphorismo, commen, quadragesimo septimo educentia atram bilem hæmorrhoidas prouocare, acrimonia scilicet eorum quæ educũtur. Quãquam neque hac ratione videtur Aloe posse venas aperire, nisi forte minimum, & post multum & longum vsum. Nam quanquam est bilis extractorium medicamentum, non tamen atræ, neque flauæ adeò multæ, sed ex primis venis solum, nam Gal. docet. 8. de cõpo. phar. secundum locos cap. 2. aloes purgationem nunquam transcendere vltra hepar, idque his verbis. Euacuatio igitur ipsa affligẽtis succi per solam aloem fit, quæ purgandi vim non fortem habet, sed vt ea quæ circa aluum contingit purgare possit. Etsi aliquando ampliori pondere exhibeatur vsque ad locos circa hepar conscendit, non tamen totũ corpus purgans Aloe existit. Quare non videtur posse mesue carere reprehensione. Nã aloe per se non est medicamentum anastomoticon, ex accidenti aliquatenus fortasse, & post longum tempus. Sed nullum medicamẽtorum bilem educentium minus aperit quã aloe. Quare falso imputat hoc nocumentum illi mesue. Quod omniũ apertissimè refutat Plinius lib. 27. capit. 4. ita dicens: aloe sanguinis excreationes si modicæ sint drachmæ pondere exaqua, sin minus ex aceto pota sedat. Vulnerum quoque sanguinem & vndecunque fluẽtem sistit, per se vel exaceto. Hæmorrhoidum quoque abundantiam leniter sistit. Sed est quod interim notemus controuersiolam aliam, quæ est in verbis ipsius Galen. quæ enarrauimus, loco nempe citato ex li. de theriaca. Assumpta per os vniuersum corp⁹ purgantia fiunt. Loco alio ex octauo de compositione pharmacorum secundũ locos, Non tñ totũ corpus purgans aloe existit. Gale. sententiæ videtur contradicere etiam Dioscorides, qui prædicto capit. inquit: aloem icteri-

quęp parte contraria sunt.

Cõmunis opinio.

Siluii & aliorum quorũdã mesuæ ab errore vindicatio.

Auto. sentẽ. qua cõtrou. deciditur.

Cõtr. alia

cos

cos purgare. Constat verò ictericorum purgationem non fieri, nisi humoribus etiam ab ipsa cute tractis. Hic videri possit Ga. suipsius oblitus, & nulla ratione à contradictione esse liber. Quanquam possimus dicere aloem solam sine administratione aliorum, potētius expurgantium, perse nihil expurgare vltra hepar, sed commodè venire in mistionem medicamentorum expurgantium totum corpus, & icterum soluentium, atque adeò solam posse hæc præstare, sed ex accidenti: expurgato nempe sanguine, qui est ab hepate, in vniuersum corpus diducendus. Qua ratione vesica fellis purgat totum corpus ex accidenti, perse solum hepar. Neque quidquam est repugnās, hac ratione solui icterum, aloe prohibente distributionem bilis, & natura interim discutiente quod cutem maculat. Sed de his dicta sufficiunt. Nam erratū aliud mesues de aloe sequenti capite detecturi sumus.

Decisio

Caput quartum. De compositione medicamentorum expurgantium.

PLæraque eorum medicamentorum, quæ per artem incomposita sunt, & proinde à nobis simplicia dicuntur, diuersarum facultatum particulis constant, naturà, composita quæ ipsa compositio naturalis ad tentandam compositionem maiorem medicamentorum artifices impulit. Nam cum actione aliqua est opus, in medicamento aūt cuius copia datur, commoda ad illam actionem est facultas, cæterum cum alia facultate, qua non est opus coniuncta, solemus medicamentum aliud permiscere, quod facultatem qua est opus augeat, vel saltem non contundat, eam qua non est opus cohibeat. Hæc solet esse occasio componendi diuersa medicamenta. Est alia, cum tam compositæ proueniunt ex morbo indicationes, vt illis nullum simplicium, quæ ad manus sunt, videatur posse satisfacere. Duæ hæ occasiones fecere, non tantum alterantia medicamenta permisceri, sed & expurgantia. De alterantibus procedente opere dicturi sumus: de expurgātibus nunc sermo instituitur. Ex duabus illis occasionibus nascitur duplex mistionis modus. Aut enim permiscentur expurgantia cum iis quæ corrigūt, aut expurgantia cum expurgantibus. Nam cum (quod paulo supra monstratū est) expurgantibus medicamentis omnibus vis quædā insit mortifera, & aduersa ventriculo, non oportet illam solam ventriculo occurrere, sed talibus medicamentis permisceri, quæ vim expurgandi acuant, & qualitatem molestam emendent. Acuitur purgandi vis permistione calidorum: emendatur aduersa facultas à medicamentis natura sua ventriculo gratis, qualia sunt odora, quæ quanquam adstrictionem nonnullam habeant qua ventriculo addunt robur, nihil tamen prohibet expurgantibus permisceri. Non enim habent eam adstrictionem, quæ, ventriculum aut roborando aut constringendo, purgationem impediat, sed quæ ventriculum nimis debilitari aut lædi non permittat. Hæc dixerim ad deuitandam quorundam importunam prolixitatem longissimè disputantium, an liceat adstringentia relaxantibus permisceri, cùm eā admistionem mire commendauerit Galenus. 3. de simplic. faculta. capit. 14. proferens multa exempla. Cùm, eorum quæ natura cōposita sunt ex vi adstringente & purgante, cuiusmodi aloe: tum, eorum quæ arte componuntur, vt si rhusuccum scāmoneæ admisceas. Verum de his breui nos diximus, & qd res habet, & ab Hippoc. desumptum est. 2. de ratione vict. in morbis acutis capi. 11. vbi ita inquit. Veratro quidem nigro vel daucū vel seseli vel ciminum, vel anisum vel aliud quid piam boni odoris miscens hæc Hippocrat. Mos est aliis medicis non accusandus, salem gemmam aut spicam nardi permiscere medicamentis expurgantibus, cum in trochiscos rediguntur. Altera compositio est, expurgantium cum expurgantibus, quam ex secunda occasione ortum habere patet. Nam non alia de causa medicamenta expurgantia alia aliis permiscentur, quam vt multi succi euacuentur simul, aut æque, aut non æque. In qua permistione duo sunt potissimū obseruāda, quod apud Ga. videre licet li. cui titulus est quos & quando cap. vltimo, & in commentario loci citati lib. 2. de ratione victus in morbis acutis: alterum vt medicamenta quæ permiscentur ὁμοιότροπα sint, idest eiusdē modi, qualia esse dicit veratrum & peplium. Dicuntur verò talia, non quæ consimiles euacuant succos (diuersos enim possunt euacuare, vt cōmodè veniant in mistionem) sed quę eodē tēpore cōplēt expurgationem. Est. n. duplex in medicamentorū potentiis differentia, quædam quæ in vehemētia expurgationis cōsistit, quædam quę in motionis celeritate. Sūt itaque nonnulla citò purgantia, nōnulla purgātia serius. Cauendum itaque est, ne aliquid eorum quæ serius purgant, cum citò expurgātibus permisceamus. Fieret enim ita diuersa pur-

pmiscendi medicamenta occasiones.

Duplex mistionis modus expurgātiū

Astringētia cōmodè pmiscētur expurgātibus.

In pmistione expurgātiū cū expurgātibus duo obseruanda.

purgatio, hoc est, secundum tempus inæqualis, & ita vt cum alterius cessaret motio, & virtutem oporteret conquiescere, altera denuo purgatio inciperet: aut (quod felicius fieret etsi non innoxie) quod tardius purgat erũ pet cum citius purgante, purgationem ipsam nihil iuuans, & molestiã purgationis, ac in tẽ periem ventriculi vehementer augens. Vnde nonnulli sibi videntur merito consuetudinẽ quandam medicis omnibus valde familiarem vituperare, admiscendi lenientia cum expurgantibus, vt cassiam fistularem, gratia exempli, cum agarico, aut rhabarbaro, quoniam dicunt impotentiora esse toto genere lenientia expurgantibus, & tardioris actionis: proinde que lenientia nonnulli offerunt sola deinde expurgantia seorsum, interposito, scilicet, eo interuallo, quo sibi videntur posse lenientiũ & expurgantium actionem in idem tempus deducere. Tamen horum sententiam ego minus probo. Nam quæ lenientia tantum sunt, cum non expurgent, sed lubrico, & lenitate succos deducant, non habent proprium operationis tempus. Sed si quid aliud est, quod ventrem cito ad excretionẽ excitet, cito præterеunt emollientia, sin minus tardius. Proinde cum medicamentis expurgantibus permista, pro virtute ipsorum expurgantium citius aut tardius deiicientur, præbuntque emollitia vias, atque suo lubrico leniter deducentia, quę expurgantia, traxerint, quod vnum bonum ex horum permistione expectabatur.

Quorundã error.

refellitur

Aliud est in expurgantium medicamentorũ mistione cauendum, ne ex omnium simplicium quantitatibus maior aliqua dosis resultet dosi propria alicuius illorum. Sunt enim medicamentis singulis propriæ doses, quæ quantitates sunt quibus medicamenta illa commodè exhibeantur, per experimentũ inuentæ. Vt gratia exempli, rhabarbari dosis est à drachma vna vsq; ad drachmas. 4. quas doses constat vel ad temperatũ corpus dici quẽ admodum in medica arte alia omnia, ita vt nulla omnibus naturis conueniens dosis sit, sed pro deuitanda multitudine præceptorũ, vt aliæ regulæ, de medio semper intelligãtur. Quemadmodum omnium medicamentorũ virtutes in media natura examinauit Galen. ita vt in hac conuenientes quantitates examinentur, atque mediis naturis offerantur: hæc medicamenta his quantitatibus, liceat tamen aut maioribus aut minoribus nonnunquam exhibere, peculiaribus eorum, quibus exhibẽtur, consideratis naturis: aut naturis indistinctis, præscribuntur quantitates medicamentorum, ita vt nunquam aut infra quantitatẽ pharmaci, expediat, aut supra liceat tentare.

Alterũp summopere oportet obseruari

Verum ego ad temperatam naturam dici nõ intelligo. Non enim de mediocri natura præscribetur regula, & reliqua coniecturæ medici permittentur, quando cum tam multa latitudine præscribuntur doses. Neque profectò cùm dicitur scammonii dosim esse à granis quinque vsque ad duodecim, & agarici in decoctione à drachmis duabus vsque ad quinque. Sunt enim hę tam amplæ latitudines, vt nequaquam verisimile sit, vni naturæ totas eas quadrare. Sed neque cum vnica dicitur, vt cum dicitur dosis electuarii indi maioris est aurei tres. Nam ad permutandas medicamentorum doses quanquam conferat nonnihil natura ægrotantis, tamen sunt alia multa quæ maiorem videntur diuersitatem efficere modus scilicet morbi, & magnitudo, & mos. Præterea & anni tempus & reliqua omnia, quæ ad victum spectant, & præparatio quæ antecesit, & concoctio quæ aut adest aut nõ adest, & humor qui aut turget, aut non turget. Horum enim ratione, magis quam naturæ ipsius qui ægrotat, plus minus ve offertur medicamenti. Igitur hæ doses non solum tẽperatis naturis præscriptæ sunt. Nam calidũ medicamentum perpetuò afficit, vno modo temperatos, & alio intemperatos: tamen expurgans medicamentum, non perpetuò cũ reliqua omnia consideranda sint, quæ diximꝰ siue temperatum hoc in loco intelligas, quod optima temperie est, siue quod mediocriter cedit pharmacis. Nam & id idem corpus, qđ mediocriter pharmacis cedit natura sua, potest nunc ex modo morbi aut ex occasione alia difficulter solui, & quod natura facilè soluitur, potest modo ex occasione pharmacis reniti. Non itaque res ita habet. sed cùm medicamenta expurgantia (vtneq; alia aliqua medicamenta) operari non possint nisi certa quadam quantitate adhibita: cũque propter mortiferam qualitatem, quam permistam habẽt nisi parua satis quantitate sumantur, noxia sint, aut etiam perniciosa, inuentum experimento est, ex multa medicorum diligẽtique obseruatione, nunquam medicamenta infra minimam dosim exhibita insigne aliquid operari, nec supra summam dosim dari posse citra ægrotantis magnam noxam, aut etiam vitæ discrimen. Quare danda quidem medicamenta sunt his, qui difficillimè expurgantur, cum reliqua omnia indicant augendam esse medicamentorum dosim in dosi maxima: his qui expurgantur facillimè, attestantibus

Doses medicamẽtorũ non dicũtur ad tẽperatã naturam

Ad permutãdas medicamẽtorũ doses quæ animaduerti debeãt.

Qua ratione doses medicamentis assignatæ intelligi debeant.

bus reliquis omnibus, in doſi minima, medio cribus in mediocri, tamen infra minimam, aut ſupra ſummam, nunquam exhibendum eſt, quoniam hoc facit noxas non ferendas, illud nihil confert. Cùm verò ab autore quopiam ſine diſtinctione dicitur doſis, intelligẽdum eſt, id quod dicitur, eſſe doſim ſummam Hanc enim oportebat magis diffinire quam minimam, quantò ſcilicet aucta quantitate medicamenti, quam imminuta peccatũ poteſt fieri grauius. Igitur cum medicamenta aliqua ſimplicia in mixtum aliquod coniicim⁹ conſiderare oportet ſingulorum doſes, & tantum ab vniuſcuiuſque doſi detrahere, quantum reliquorum quantitatibus ſuppletur, ita vt quod ex illis omnibus reſultat, nullius illorum ſummã doſim ſuperet. eſſet enim illud perinde ac ſi medicamẽtum illud in doſi maiori maxima daretur. Tamen intelligẽ eſſe abſolutas quantitates eorum, quæ permiſcentur, conſiderandas ad reddendam alicuius ſimplicium ſummam doſim, niſi contigerit medicamentorum quæ peſmiſcentur doſes eſſe æquales, Nam ſi inæquales ſunt, conſtat drachmam exempli gratia, cius cuius doſis eſt maior non ſufficere pro drachma eius cuius doſis eſt minor. Nam ſi quis det agarici 3. ſſ. & medullæ caſiæ, 3. ſſ. pro reliquo rependat vſque ad doſim minimam agarici, quanquam. 3. 1. dat medicamenti compoſiti, ex agarico, tamen infra minimam doſim conſiſtit. Contra ſi offerẽs. 3. ſſ. agarici pro reliquo rependat. 3. ſſ. ſcammoniæ, offerens vnicam drachmam, tranſcendit ſummam doſim. Igitur non ſunt quantitates abſolutæ conſiderãdæ, ſed proportiones, vt ſi ex agarico menſeſt medicamentum componere in minima doſi & de minima doſi agarici dimidium ſubtrahitur, dimidium etiam ſubtrahi debet de minima doſi medicamenti alterius, quod cũ illo coit. Si verò mens eſt medicamentum componere in maxima doſi perinde eſt faciẽdum, ſi ſcilicet dimidium ex maxima ſubtrahitur, dimidium quoque ex alterius maxima debet ſubtrahi, quanquam portiones illæ inæquales ſint. Nã conſtat ex inæqualibus doſibus æquales partes ſecundum proportionem fore inæquales quantitate abſoluta. Corrigentia etiam, quæ cum his medicamentis admiſcentur, non debent haberi pro expurgantibus, nec reliquorum doſibus debent detrahere aliquid, ſed permiſceri debent, ita vt ſit ab ipſis pharmacopolis ex arte, nobis ſeorſum præſcientibus in ſyngraphis expurgantium doſes. Ex dictis intelliges duo grauiſſimos errores gentilis ſalginatis in libro de proportionib⁹ medicinarũ. Dicit enim primò, cum coeunt multæ medicinæ ſoluentes, debere aliquam illarum habere doſim propriam in doſi compoſiti, quandoquidem reliquas inquit nõ ſoluere, quod non habent conuenientem quantitatem. Tamen fallitur apertè. Nam poteſt, ex multis minoribus doſi conuenienti, doſis compoſiti conueniens reſultare, immò verò ſi vna illarum habet conuenientem, neceſſe eſt ratione aliarum compoſitum habere niamiam. Dicit deinde, licere medicamenti fortioris admixti cum debilioribus præſtareplus quam illius medicamenti fortioris, ſit ſumma doſis, Ita vt ſcammonii ſummam doſim dicat. 12. grana, tamen cõcedat electuarii ex ſtechade, epythimo & hiera partem in qua ſcammonii ſolius ſint. 30. grana, quoniam, in quit, datur ſcãmonia cum declinantibus illã ad inferiorem gradum. Tamen hic error nõ eſt ferendus vtpotè pernicioſus. Non enim ſolùm gratia admiſtionis aliorum niſi corrigentia ſint, addendum non eſt vnius doſi, ſed tantum ſubtrahendum, quantum aliorũ portionibus ſuppletur. Nam ſi intẽſum remittitur à remiſſo, remiſſum intenditur ab intenſo, atque ita ſeruata proportione ſimplicium, quam diximus, fit miſtum remiſſius intentiſsimis ſimplicibus, & intenſius remiſsiſſimis, & quantitas doſis prouenit tanto maior doſi intenſiorum, quanto compoſitum illis eſt remiſsius, & tanto minor doſi remiſsiorum, quanto illis eſt compoſitum intenſius, fitque hac ratione conueniens doſis. Ex quibus ſatis elucet error Ioannis Meſues, quia loem melli ad miſtam minus expurgare quã ſi ne melle, ſcripſit. Nam mel ipſum perſe ſubducit aluum, non ergo aloes vim ſoluendi cohibebit. Dicta ſi obſeruentur in compoſitis medicamentis, fiet vt quoniam cum corrigẽtibus permiſcentur, ſine grauibus ſymptomatis expurgatio fiat, quoniam ὁμοιότροπα ſunt, non diuerſa, atqui quoniam præſcriptã ſeruant doſium regulam nec nimia ſit nec deficiens. Quare omnia circa expurgationem rectè cedent. Sed de expurgantibus medicamentis ſatis diximus, de alterantibus nunc dicendum eſt. De modo quo operantur eſt caput. 12. primi huius operis libri, de ſecundis qualitatibus quæ in cognitionem primarum nos ducunt dicemus in primis in hoc nono.

miſtũ medicamẽtũ nulli⁹ ſimpliciũ doſim ſummã ſuperet

Quo mõ. quantitates ſimpliciũ cõſideradæ cõpoſitis pharmacis.

Taxãtur duo gẽtilis errores.

Error alter.

refellitur

Error Ioãnis meſuæ refellitur

Caput

Caput quintum. Quæ qualitates secundæ quas primas indicent.

multi ex secundis qualitatibus tẽperies rerũ ẽuestigãt

PHiloſophi ferè omnes, & medicorum nõ pauci, ex ſecundis qualitatibus rimantur temperies rerum, non diffidentes ſe hac ratione poſſe qualecunque ſit temperamentũ ratione ſyllogiſtica inuenire. Cum enim ſecundas faculrates ex primis naſci ſibi perſuaſerint, qualitates ſecundas ex modo quo ſunt primæ (eſt verò id temperamentum) naſci certum eſſe putant. Cum verò hæc ita habere phyſici omnes dicant, deinde in ſecundarum qualitatum ſignificatione variè opinãtur. Nimirum dant alii candorem calori, alii frigori, viriditatem perinde, nigredinem eodem modo. Denſitatem alii frigoris alii caloris ſobolem dicunt. Hinc fit vt oleum alii calidum, alii frigidum ſtatuant, & acetum alii vrens, alii perfrigerans vehementer eſſe cõtendant, neque ſolum de his ſed vel de venenis ipſis, quibus certum eſt alterum ſumme ineſſe, hæreant, vt non deſint qui cicutam venenum calidum eſſe contendant. Peperit verò in re hac omnium minime ignoranda medicis, tantam opinionum varietatem ipſa plaeiti exquo procedunt falſitas: quam primus omnium ſapientiſsime prodidit Gal. ſtatuunt ſcilicet, ex coloribus & accidentibus quæ inſequuntur modum ſubſtantiæ, & ſaporibus, ſentiri poſſe rei cuiuſpiam temperamentum. Quod tamen de nonnullis qualitatibus omnino eſt falſum, de aliis quodammodo verum eſt, tamen non omnino, vt ſermo hic mõſtrabit. Qua ratione alba calida eſſe dicas aut frigida, & nigra contraria albis vt colore ita temperamento, cum nix & calx ſint maximè candida, & lac tithimalli vero lacti ſit concolor? Iam vero de craſsitie aut tenuitate quid dicas cum tam frigida quam calida medicamenta poſsint eſſe vel tenuium partium vel craſſarum? Et videas plæraque denſati à frigore, & alia multa craſſeſcere à calore. Iam odores & ſapores quo pacto indicent cum cicutam experiamur graui odore & ſapore amaro? Nimirum omnia hæc argumenta quæ ad cognoſcẽda temperamenta rerum ducuntur à ſecũdis qualitatibus, ab extraneis quibuſdam dicit eſſe Gal. ei vni fidit, quod ab operatione ductũ eſt. Nimirum quod calfacit calidũ eſt, quod refrigerat frigidum, dummodo in temperato corpore periculum fiat, aut etiam in corpore ægrotante, argumento ducto à iuuantibus & nocẽtibus. Id. n. à quo calidũ corpus lædi-

Tẽperies rerũ ab operationi bꝰ dignoſcũtur certò, nõ à ſecũdis qualitatibus.

tur eſt calidũ, & à quo frigidũ lęditur eſt frigidũ, ſi, ſcilicet, ea læſio alterãdo fiat, nã ratione cauſæ morbi, nihil mirum calidum præter naturam corpus lædi à frigidis, vt febricitantes ſæpe læduntur ab aqua frigida. Animaduerte tamen, quanquam quod calidũ præter naturam corpus lędit alterando, calidum eſt, nõ tamen perinde quod iuuat, frigidum eſſe, niſi id vehemẽter faciat. Nam & quæ remiſsius calida ſunt poſſunt iuuare. Sed hæc curationis methodum attingunt. Modo illud vnum ſtatuimus, nullum eſſe certum argumenti locum ad inueniendum rei cuiuſpiam temperamentum ex ſecundis qualitatibus, ſed ex modo quo nos afficiunt ſolum, ita vt in hac doctrina nullum ratio locum habeat, ſed tota ſit empirica. Sed (dices) ſi hæc ita habẽt, quorſum Galen. de ſaporibus & temperamentis ſingulorum tam multa diſceptat quarto de ſimp. med. fac. dicens hos ſapores caloris eſſe, illos frigoris? Præterea, qua ratione poſſumus effugere illud argumentum quod in principio propoſitũ eſt, ſecũdas qualitates ex primis fieri, & proinde ſequi illarum modũ? Animaduertendum hic primo eſt, non idem eſſe qualitatem aliquam ex calore fieri, aut in calido corpore eſſe, vt gratia exempli amaritudinẽ ex calore vincente naſci, aut calida eſſe amara. Nam fieri poteſt vt res aliqua amara ſit participatione partium calidarum, tamen vt tota calida non ſit. Sunt enim omnia medicamenta, quantumuis ſimplicia videantur, compoſita tamen naturà, ac plerunque ex contrariarum facultatum partibus. Eodem modo intellige de aliis qualitatibus. Animaduerte præterea qualitatum ſecundarum quaſdam neque caloris neque frigoris eſſe ſoboles: Huiuſmodi ſunt colores, quaſdam quidem eſſe, tamen neque eas ſignificare exacte temperamenta medicamentorum, tales ſunt modi ſubſtantiæ, odores & ſapores. Singulorum verò rationes iam dico colores vt dictum eſt. 3. lib. ex ſententia Platonis, quæ hac in parte ſaltem eſt probabilior ſunt flammulæ quædam & ſplendores in extremitatibus corporum, participantur à corporibus admiſtione ſplendidi, quod eſt naturæ ignis cæleſtis. cum elementis, quæ perſe ſine colore ſunt. Dictum quoque eſt ignem illum neque calidum eſſe neque frigidũ ſed ſplendidum. Ex quibus cõſtat proportionem & admiſtionem huius ignis cũ elemẽtis, non permutaturã rei tẽperamentum, eòq; colores nulla ratione poſſe tẽperies ſignificare, ſed colorẽ quẽcunq; poſſe cum calore & cum

Aduerſus dicta arg.

Diſſoluũtur & veritas explicatur.

decoloribus.

frigo

frigore cõsistere, Sed si hęc vera foret (addes) non fieret res eadem, quod vreretur aut perfrigeraretur, alterius coloris. Sed neque hęc conuincũt. Nã fit alter aut alter color, quia variat proportio ignis cęlestis ad elementa. Hęc variare potest bifariã aucta aut imminuta quãtitate ignis ipsius, aut eo non variãte sed permutatis ipsis elementis, Augeri aut minui igné cæleste simpliciter, neq; calorẽ auget neq; frigus. Cum ille neq; calidus sit neq; frigidus. Sed alteratio secundũ ipsa elementa potest caloré aut frigus augere. Elementorum enim sunt primo calor & frigus. Quod à prima generatione res hæc viridis sit, illa nigra, potest facere maior aut minor ignis cælestis participatio, elementis aut eodem modo aut diuerso, vt tu velis fingere, habentibus. Sed quando res quæ modo alba est aut pallida. Cratia exempli colorem commutat, passione accepta secundum elemẽtorum substantiam id patitur. Quo fit vt de rerum diuersarum temperamentis natiuis, ex diuersis coloribus nullum ferre iudicium possis, tamen de rei eiũsdem quę colorem ex colore comparauit temperamento aduentitio possis iudicare, adhibitis quibusdam coniecturis. Nam lapides vstione denigrantur primò, deinde dealbantur: & excrementa humana nigra, fiunt, nũc calore, nunc frigore. Sed de his aliis locis docuimus ratiocinari. Itaque colores hoc modo se habent. Crasitiem & tenuitatem & reliqua accidentia modi substantiæ, non dubium est ex mistione elemenrorum prouenire, sed cum elementa non duo sint, in quibus secundum solam rationem maiorisaut minoris vnius ad alterum possit proportio variare, sed quatuor quorum quodlibet, vtcũque immutatum totam proportionem immutat, fiunt complures mistionum modi, & illorum varietas mira facit, vt euadere res possit calida & tenuis, & frigida & crassa, aut frigida & tenuis. Nam finge magnas portiones terrę & ignis, mediocrem aëris, minimam aquæ. Fit res calida & crassa. Si vis frigidã & tenuem, finge aquæ & aëris maximas portiones minimas terræ & ignis. Rem frigidam & crassam, aut calidam & tenuem non est difficile intelligere. Quod si nos potuimus ex quatuor elementis modos mistionum excogitare quibus hæc fient quantò verisimilius est ipsas rerum naturas mille talia machinaturas. Quare neque accidentia cum ex prima generatione res comitãtur, quidquam possunt indicare saltem de temperie calidi & frigidi. Sed neq; de sicci & humidi temperie videntur posse significare. Nam cũ ex quatuor elemẽtis aliud sit crassum & siccum, aliud tenue & siccum, aliud crassum & humidum, aliud tenue aut humidum cõstat quodcunque temperamentũ, posse cum quocũq; modo substãtiæ consistere. Mollities & durities longè differunt à crasitie & tenuitate, sunt enim medicamenta dura sed friabilia tenuiorum partium, quam mollia sed glutinosa, potest vero esse quod durum est friabile, aut non friabile, & quod molle glutinosum aut non glutinosum. Itaq; potest esse medicamentum durum & tenuium partium, molle & crassurũ. Igitur longè diuersa accidentia sunt crasities & tenuitas partiũ, à mollitie & duritie. Cum itaque ex crasitie aut tenuitate nõ possit rei temperamentum coniectari, ex mollitie aut duritie videtur posse. Non enim alia ratione distinguit Galenus membra mollia à siccis, in in tractatione de temperamentis. Tũ hasquoque qualitates scire licet significare humorẽ & siccitatẽ quæ actu sunt, & has ipsas cũ quibusdam limitationib⁹, exclusis nępe vehemẽte frigore & ardente calore, quę duo possent iudiciũ perturbare. Sed neq; cũ his limitationibus neq; cum quibusuis aliis possis ex mollitie aut duritie humorẽ aut siccitatem quæ sunt potentia intelligere. Nã muria & bilis & lotium & mille talia, mollia sunt admodũ & sicca, rursus cucurbita & persica res his multo duriores, humectant. Requirimus verò in medicamentis potentia non actu qualitates. Quare neque mollities aut durities ad hãc doctrinam quidquam conferunt. Sapores ali quantò p.⁹ significãt. Quin potius quantũ in ipsis agitur, euidenter indicant temperamenta substantiarum quibus insunt. Sunt enim illorum quidam, qui nunquã non fiunt ex frigore, hi sunt acerb⁹ austerus & acidus: quidam qui semper ex calore. Hi sunt salsus, nitrosus amarus & acer. Quanquam neque hoc pass⁹ est Auerroës sine controuersia transigi, lib. 5. collectaneorũ. 27. cætera ex Gal. recipiens, negat saporem amarum ex calore fieri semper, sed ex calore aut frigore fieri posse, modo calor aut frigus cum deficcatione coniungantur. Nititur hæc monstrare exemplo multarum rerum quæ cum amaræ sint calidæ non sunt. Cineres sane constat esse vstione genitos, sed frigidos & siccos & amaros. Cicuta omnium maximè videtur illi fauere, est enim frigidissima vsque adeo vt necet, & amara. His addit hanc rationem. Fructus omnes cũ maturantur, calidiores fiunt. Est enim maturitas concoctio quædam, & omnis concoctio

Obiectio diluitur.

De mollitie et duritie.

De accidentibus ad modũ substantiæ pertinentibus

Sapores multũ cõferũt ad temperamenti cognitionẽ.

Auerrois sententia saporẽ amarũ nõ semper ex calore nasci.

cõcoctio fit aucto naturali calore. Sed sunt, fructꝰ qui cũ immaturi adhuc, amari sint, maturati dulcescunt. Si ergo cum incalescunt, dulcescunt ex amaris, est nonnunquam amarus sapor ex frigidiori causa, quã dulcis. His rationibꝰ ductus ita statuit, amarũ saporẽ seq siccitatẽ, siue ea cũ calore, siue cũ frigore cõiũcta sit. Est verò vltima hæc argumentatio aduersus Galen. fortior eo quod Gal. ipse inuestigat ex modis maturationis saporum causas fructus enim omnes ostendit ex saporibus frigidioribus (vt ita eos appellem) ad calidiores procedere. Fiunt enim (vt inquit) ex acerbis quædam acida, quædam dulcia, quædam pinguia. Ea nempe quorum acerbitas resoluitur solo calfactu, dulcescunt manentia dura, & seruantia quodam modo acerbitatem, vt castaneę, quorum verò acerbitas resoluitur sola humectatione, aut humor est aqueꝰ & crassus, fiuntque ita austera, aut aëreus & tenuis, fiuntque acida: quorum acerbitas resoluitur calfactu & humectatione, aut humor est aqueus, & fiunt dulcia & mollia, aut aëreus & fiunt pinguia. His addit Auerroes fieri quædam ex amaris dulcia, quod ex ipsis Gal. principiis videtur firmissimum argumentum tẽperamenti frigidioris, quod nonnunquam amaritudinem creat. Quod si mel vstione amarescit, neque id indicat, ex maiori calore amaritudinem fieri semper quam dulcedinem sed aliquando. Quod neque Auerroes neget. Cæterum vt paulò ante dixi, Gal. contra centet, neque ille solus, sed cum illo omnes medici, demptis, vno Auerroe inter superiores seculi autores, & inter hodiernos, Francisco Valeriola, in enarratione quarta lib. primi, quire liquos omnes proeocant in hac controuersia. Tamen non omnes vincuntur illorum argumentis quantum ego intelligo, quin potius illi vincuntur, quos argumenta, non leuia illa quidem, sed quæ non carent suis dilutionibꝰ ab opinione receptissima reuocarunt. Nam ea omnia argumenta, quæ ab exemplis rerum frigidarum & amararũ desumpta sunt, vnica illa distinctione diluuntur, quam paulò ante scripsimus: non idem esse, dicere, omnis amaritudo nascitur ex calore, & omnia amara sunt calida, cum res aliqua possit esse excellenter frigida, quæ tamen participet calidas partes, quarũ causa amara fiat. Sed addes his, si calidæ partes plures sunt, aut maiores frigidis, rẽ quoque calidã fieri. Nimirum cũ duæ substãtiæ contrariarum qualitatũ veniunt in vnã mixtionẽ, vincentis aut magnitudine aut intensione denominatio tribuitur toti. Si verò pauciores aut minores sunt partes calidæ frigidis, non possint toti medicamẽto imperiri suos sapores, quin potius sapor frigidarũ partium elucebit. Non igitur videntur duo hæc simul posse vere dici, amarum saporẽ esse in calido & medicamentum aliquod frigidũ, amarum se gustui exhibere. Est sanè hæc argumentatio secunda, subtilis. Sed audi dilutionẽ, qua percepta rẽ ipsam intelliges distincte. Qualitates secundæ attemperantur mutua admistione, vt & primæ, tñ sunt illorũ ali quæ, quæ cæteris paribus (qd attinet ad magnitudinem & intensionem) natæ magis sunt alias in suas formas transmutare, q̃ in aliarũ formas abire. Sunt verò tales, extremæ qualitates, atque inter ipsas extremas qualitates, est semper aliqua cui hoc præcipuè inest. Vt inter colores, niger hoc habet insigniter. Nigræ enim substantiæ etiam minima portio aliam quancunque inficit. Nigra verò ægerrimè colorem amittunt. Hoc etiam principiũ accepimus in tertio libro, ad mõstrãdum posse fieri vrinam nigram & tenuem, quãdoquidem ostendimus hac ratione multò minorẽ portionem sufficere ad denigrandum quàm ad crassitudinem inducendum. Quod inter colores habet nigrities, hoc habet inter sapores amaritudo. Quod non minus licet experimento explorare. In vas aliquod aqua aut posca plenum, immitte tantillum bilis, aut dissolue tantillum aloes, & videas totum liquorũ continuò amarescere. Contra vas plenũ bile, tãta immissa aqua aut posca dilue vt amaritudinem deponat, & videas grandes congios liquoris insumi, vt vix tandem amaritudo euanescat. Nimirum amaritudo vbicunq; est elucet, quantumuis exiguis insit partibus, & multo pluribus contrariæ qualitatis admista sit. Quare nego, si quæ res amaram se gustui præbet, calidarum partium habere pluresquã frigidarum, non enim arbitror tu neges liquorem conflatum ex aquæ lib. vna & bilis octaua vnciæ parte frigidum esse. Quem tamẽ expetiere amarum. Quod fructus aliquis ex amaro maturitate fiat dulcis, non recipio. Nõ enim putauerim, eum qui vehementer amarus sit, satis dulcem aliquãdo euasurũ. Quòd verò ex vehementer amaro minus amarus fiat, & dulcedinis magis particeps, aut ex parua aliqua amaritudine dulcis, non nego tñ video esse duplicem modum huius maturitatis sine sententiæ contrariæ assertione: aut excretis amaris partibus pro excrementis inter coquendum, aut permistione humidarum partium deponẽtibus ariditatem, atq; ita dimittẽ

ga. sentẽ. & ferè omniũ, amaritudinẽ à calore fieri.

aduersus dicta ar.

Quæ desunt cuiuis amarorũ maturitate obiicieba tur ab Auic. soluitur.

tibus amaritudinem. Fit enim amarus sapor non ex calore solum, sed ex calore & siccitate vtraliber qualitate deposita remitti potest. Et sane ambabus rationibus hoc fieri mihi persuadeo, bona parte abeunte cum incontento humore, qui resoluitur, reliqua permixta cũ humore vtili. Sed de speciebus maturitatis dicemus multo plura in commentariis quę deo dante citò sumus edituri in quartum librum Meteor. Arist. Sapores itaque ex quibusdam temperamentis fiunt non ambiguis, sed gratia permixtionis diuersarum partium, nihil indicant certum. Notatum verò hic velim, antequam hoc caput concludatur nihil esse impossibile saporem aliquem frigidum (ita voco distinctionis doctrinæ gratia eum, qui frigus propriæ substantiæ significat) fieri à causa calida, hoc est, rem aliquam acescere actione causæ calidæ. Nam neque rem aliquam re frigerari à calore ex accidenti est impossibile. Quare nihil perturbèt, videns vina acescere ad solem posita, neque si quando Alexandrũ Trallianum aut Auicennam aut alium quẽpiam autorem, audis dicentem, cibum ex calore vent iculi acescere. Nam præterquam quod doctrina ipsa per se est suspecta, quod alio loco explicuimus, aduersus ea quæ modo diximus de saporibus nihil affert. Nam multo aliud est saporem nasci ex temperamento calido aut frigido quam fieri causa calida aut frigida imperante extrinsecus. Sapores ita habent vt dixi. Odores eiusdem naturæ sunt cũ saporibus, vt secundo libro ostendimus, minima quadam differentia dissidentes crassitiei aut tenuitatis. Sapores scilicet sunt aquæ, odores vaporum. Quare odorum differentiæ si sentiri à nobis possent, perinde indicarent, quantum suspicor, ac sapores, tamen quia differentiæ nos latent, præ nostri odoratus imperfectione, multò minus ex odoribus persentimus quàm ex saporibus. Nam eorum quæ ad odoratum pertinent nullas species sentimus, sed hæc duo solum, sit ne res odora an inodora, & sit ne odor gratus an ingratus. Hæc verò nihil possunt significare. Nam quod res aliqua sit inodora, fieri potest ex partium crasitie: quæ vt antea diximus, potest cum calore & cum frigore consistere, iam verò vt odora res quæpiam sit, calorem quendam exigit, tamen obest partium diuersitas, quam in singulis rebus esse diximus, multo magis iudicio, quod ex odoribus fertur, quam ei quod ex saporibus. Nam omnes partes, ex quibus res ea, cuius temperamentum exploratur, constat, occurrunt linguæ, quamquam sint multiformes, odoratui tamen illæ solum quæ in vapores soluuntur, quanquam ex multis aliis res sit conflata. Collegimus itaque ex nullis qualitatibus earum quæ secundæ appellantur, firmum satis indicium sumi temperamenti. Superest igitur sola experientia, cui vnicæ fidendum est, etsi à saporibus nonnihil ruuemur in hac dignotione. Notandum obiter hic est falso dixisse Valeriolam Galen. opinari, nihil amarum posse esse *Vale. reprehenditur* boni odoris. Nam quanquam capit. 21. quarto de simpli. medicam. facultate scripsit καίτοι γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες tamen eodem loco statim ante hęc verba, ita dixerat in omnibus ferè consentiunt gustus & olfactus, tamen in suauissimis velut rosæ differũt quidem & plurimum dissident. Non enim solum gustantibus suauia non sunt, sed amaritudinem etiam non p[illegible]ræse ferunt. Hæc cum dixerit, q[illegible] aperte concedit amaram rosam suauissimam esse odore, imò verò misso exemplo, hoc plærunque ita contingere, vt quod suauissimum est odore, non solum non sit gratum gustui, sed amaritudinem etiam præse ferat, atque eam non paucam, quomodo statim diceret, nullum amarum esse odorum, si sanus modo erat? Multo igitur probabilius sit, aliq[illegible]d aliud in Galen. verbis contineri, quam illum insanire. Quid illud sit, quid aliud, quam quod mox addita verba declarant, quæ Valeri. in enarratione omisit? Est enim hæc tota dictio. καίτοι τὸ γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες, οὔθ' ὡς φάρμακον, οὔθ' ὡς τροφὴ κεχυμένον ideſt atqui quod amarum est, nunquàm est bene olens, neque vt pharmacum, neque vt alimentum, nobis gratum. Hæc Galen. quæ non aliorsum dixit, quam quòd amara etsi habent plerunque gratos odores, quod mox dixerat, tamen quales pharmaca, aut alimenta gustui, grata, nunquam habent. Nimirum sunt alii quidã odores, qui delectant nasum, alii qui prouocãt gustum, illos plerunque adesse rebus amaris dixerat, multum hac in parte consentiens theophrasto, hos negat, experimento ipso ductus. Nullus sanè quantumuis moschi odore delecterur, ad illius esum prouocatur. Nihil itaque hac in parte est erratum à Gale. neque est quod Valeriola fingat hostem, quem feriat. Sed de proposita disputatione hæc scire expedit.

Animaduersio, vt dicta eluceant magis

De odori.

Caput

Caput sextum. De vino sit ne humidum an siccum.

Agitatur contr.

DE vini temperie parum videtur inter prę cipuos artis medicæ autores conuenire. Nam Galenus secunda particula. apho. com, vndecimo, vinum calidum & humidũ esse dicit. Eandem sententiam scripsit in commentario decimo octauo eiusdem particulæ, & capite decimo sexto libri tertii de causis pulsuum, vbi docet vinum nutrire celeriter, quia in eo est vigens calor, dux humoris. Paulus etiam & Aëtius vinum calidum & humidum secundo gradu dicunt esse. Sed contra est, quod idem Gale. quinta particula [illegible]horis. com. quinto, vino calfaciendi & desiccandi potentiam videtur tribuere, his verbis rursus autem qualitate sanat, eam quam fecit affectionem, neruos calefaciendo atque exiccãdo. Est igitur constituta magna controuersia inter grauissimos autores, & i[illegible]ius Galeni verbis. Quam manardus volens dirimere libro quatuordecimo epist. tertia vinum humidum alimentum esse dixit, & siccum medicamentum. Veruntamen, quantum ego intelligo, maius aliquid significant Galeni loca, quę vinum humidum esse dicunt, quam calidum & humidum alimentum esse. Nam ex doctrina Galeni tertio de temperamentis, omne alimentum, vt alimentum, calidum est & humidum, quoniam scilicet, auget sanguinem, & substantiam calidam & humidam reparare omnibus alimentis est commune, quare quod omnibus est commune nulli tribuetur veluti peculiare. Sed cum alimentum aliquod calidum aut humidum, frigidum ve, aut siccũ dicitur, non eò quòd nutriens est, sed quod aliquam harum qualitatum habet excellentem, tale appellatur. quare vinum & vt alimentum & vt medicamentum, calidum & humidum esse censeo, calfacit enim & humectat manifestè sua propria substantia. neque enim si siccum esset, posset esse valde nutriens. Neque profectò habet substantiam vnã qua operetur, vt alimentum & aliam, qua vt medicamentum. Quod si quam tamen siccitatem inducit, illud facit ex accidenti, aut aucto calore, quemadmodum obmutescentiam eius qui ebrius est, ab ipso vino sanari calfactis neruis perse, & ex nimio calfactu ex accidenti desiccatis docebat Galen. 5. Aphorism. quinto aut facta per occultam expirationem multa humidæ substantiæ euacuatione. Constat uerò omnes has operationes ex accidenti fieri, non perse. Operationes autem quæ ex accidenti fiunt, non tribuũt medicamentis denominationem, sed illæ quæ perse alioqui balneum aquæ calidæ cogeris siccum medicamentum appellare. Nam nimia calidæ aquæ infusio extenuat corpora, humoribus exolutis per halitum. Et aquam frigidam calidum medicamentum appellabis, quippe quæ solet conuulsiones ex repletione sanare, vt Hippocra. docet quinto Aphoris. vigesimo primo, neque solum hoc, sed & medicamenta omnia expurgantia cum primo ingressu & perse corpus calfaciant, deinde refrigerant & extinguunt febres, euacuatis scilicet vitiosis excrementis. Igitur si operationes, quæ ex accidenti fiunt, denominationes medicamentis non dant, non est quod vinum siccum dicatur, neque vt medicamentum. Sed humidum apertè est, quod moderatus eius vsus ostendit, in quo id quod perse fit, oportet explorare, & ab eo quod ex accidenti distinguere. Affectiones etiam quibus hi, qui multo tempore largis vini potionibus assueuere, solent laborare, illud apertè declarant. Sunt enim illæ omnes humidæ. laborant, n. multis fluxionibus, podagra & paralysi, & (vt semel dicã) eneruati & molles redduntur sed obiiciat nobis aliquis, has affectiones, vt sunt humidæ ita esse & frigidas, atqui hæc ratione neque calidum esse vinum oportere. Tamen hæc ratio nihil indicat. Nam vinum cum immodica quantitate assumitur, vsque adeò vt coqui non possit, frigidum fit ex cruditate, ab humore tamen non potest expoliari, ut neque aqua, cum tamen à suo frigore expolietur facillimè. Nam patientes qualitates, etiam si agentes sint maximè propriæ, sunt illis difficilius separabiles. Est igitur vinum & medicamentum & alimẽtum calidum & humidum, tamen meritò fit vt ex immodico eius vsu morbi fiant frigidi & humidi. Quod verò de vini calore dictum est, intelligi debet de vino confecto, coctoque vt oportet, nam quod tam recens extractum de vuis est, vt nõdum sit coctum, apertè est aliquando frigidũ Sed illud nec vinum quidem dicendum est, sed mustum. De quo intelligendum est qd Gale. dixit libello de cibis boni & mali succiat in vinis quod vetustissimum est & cecubũ vt diximus à Romanis appellatur adeò ab albo, & austero necnon recente crassoque differt vt illud efficacissimè calfaciat, hoc manifestam refrigerandi vim habeat. Itaque interpretor, id, quod quia recens est refrigerat, nondum propriè esse

quæ pparte contraria sunt.

Manardi sententia

aut. sẽtẽ. qua cõtr. deciditur

Obiectio aduersus dicta dissoluitur.

quõ intelligi debeat vinum esse calidum.

vinum, quod quia austerum, iam esse acetum quod verò de albo à Gale. dictum est duodecimo Method. capite quarto, neque enim inuenias ex albo vinorum genere calidum vllũ non simpliciter sed ad ruffa dictum intelligo & ad flaua.

Caput septimum. Fiãt ne medicamenta vstione mitiora an mordentiora.

PLærisque medicamentis vtuntur medici, modo vstis modo non vstis, quare multũ reffert diffinire, an per vstionem fiãt calidiora & mordaciora, an contra frigidiora & mitiora, vt qua ratione differat medicamentum vstũ à seipso non vsto non ignoremus. Constat æruginem mysi & chalcytim à Galeno vri tertio Metho. capite sexto vt fiant mitiora medicamenta. Est enim illic scriptum in hunc modum, post alia multa: Sanè æruginem magis etiam quàm hæc minuere carnem poterit, ita vt genus eorum, quæ cicatricem inducunt omninò sit egressa at si illa etiam aduras vt minus acria, sic ad cicatricem inducendam reddes magis apta, si verò etiam laues, adhuc mitiora. Hæc Galen. quibus non obscurè videtur innuere, vstione fieri mitiora medicamenta. Tamen contra est, quod de sale ita scripsit vndecimo de simpl. capit. quinquagesimo primo. Sales vsti digerunt quidẽ magis quam non vsti quanto scilicet subtilius ipsum corpus accepta ab igne facultate reddi tur, velut & in aliis quæ combusta sunt, euenire diximus. Verum non perinde ac ii qui non sunt vsti solidam ipsam substantiam cõtrahere constringereque possunt. Itaque Galenus docet, vsta amittere vim adstringendi, tamen comparare vim discutiendi, quam cõstat in calore contineri. Adde omnes cineres ex quacunque re fiant, esse digerentis & detergentis facultatis. Hanc controuersiolam dicit Galenus inter antiquiores medicos fuisse agitatam, quam ipse decidit breui in prooemio libri noni de simplic. ita docens: plerique existimant combusta omnia seipsis effici frigidiora: Alii contra augeri calorem existimãt, omnium quæ vruntur, vtrique sanè errantes conspiciuntur enim liquidò quædam calidiora reddita, & ad gustatum & ad tactum, & eam quæ in vsu cernitur facultatem, velut supra dicebam, de acribus & adstringentibus quædam contra adustione minus apparent calida (paucis interpositis) igitur acria multum caloris amittunt vsta, quæ verò eiusmodi non sunt assumunt. Hæc est Galeni decisio, causa est in promptu. rem quæ per se iam est acris, constat per vstionem euasuram siccam nimis & terream, quandoquidem ignea perse prius erat, & absumptis tenuibus partibus euadet terrea, vt ex prunis fiunt cineres. Si verò antea talis non erat, fiet ignea per vstionem. Ex his satis arbitror constat, etsi Galen. non moneat, eam vstionem, quæ rem calidiorem se est effectura, mediocritatem quandam debere retinere. Nam per nimiam vstionem, nulla res est, quæ tandem non euadat in cineres, & terream substantiam. Quod hæc ita fiant, intelliges apertè exemplo atræ bilis quæ generari solet per vstionem, modo ex melancholia naturali modo ex flaua bile, tamen est substantia frigidior flaua bile & calidior melancholia. Id fit quia flaua bilis est acris, & ideo per vstionem refrigeratur: melancholia frigida & acerba, & ideo incalescit. Tamen intelligendum etiã est, quod idem Galen. monet, vsta non posse esse prorsus frigida, sed quanquam terrea sint habere tamen permistionem quarundam partium ignearum. Quod cinerum exemplo monstrat. Cõstat siquidem eos habere terream naturam, tamen quam vim ignis continent, intelliges considerans acrimoniam, quã deponunt in lixiuium. Hoc appellat Aristo. ἐμπυρευμα, latini ignitionem. Est ea ignis vis, quæ in rebus omnibus vstis relinquitur, quà atra bilis fit magis erodens flaua, etsi illa est frigidior. Hoc ἐμπυρευμα non potest cõsumi per vstionem, sed perpetuò augetur. Cineres enim per vstionem nunquam deponunt vim quandam detergentem, quam habent: sed deponitur ablutione, vt cineres immissi in lixiuium fiunt prorsus frigidi. Itaque si medicamentum quod ad manus est, est acre, vstione fiet mitius, si expers acrimoniæ, fiet calidius, ita non sine ratione sal, & nitrum & talia omnia calidiora fient vstione, mysi, sori, & calcithis, & æruginis, mitiora & minus calida. Tamen si hæc ipsa prorsus desiccãtia sine calfactu facere studes, vstione nunquam perficies, lauatione post vstionem perficies. sed de his hæc sufficiunt.

Agitatur contr.

quæ ppar te contra ria sunt.

decidit. Ga. cõtr.

vstio, quæ res calidior euasura est, mediocris esse debet

Vsta semper habẽt ignitionẽ quandam quæ ablutione deponitur.

Caput octauum. An possint medicamenta respicere propria membra.

Propo

PRoponunt nobis antidotaria, non ea solum quæ vilia sunt, sed etiam quæ in pretio habentur multa medicamẽta, quæ nõ tantum admirandas facultates habent, sed etiam, quæ ipsis facultatibus in quædam membra insigniter vti dicuntur. Vt amygdalæ adiantum thoracem roborant, rosa & viola caput. Catapotia arthritica articulos purgãt, cochia & aurea caput. Quanquam hoc non videtur sine controuersia transigendum, sed examinandum, num hæc ita se habeãt, an figmenta sint. Nam quid possit esse in medicamento, quo membrum hoc purget, aut vtcũque aliter iuuet, & alia quæ vicina magis sunt non perinde afficiat? Certè videtur esse nihil. Nam aut medicamentum illud iuuat membrum quod respicit, aliquid in illud agendo, aut agendo nihil. Si quidquam agit, (Nam nihil agere, & tamen iuuare aut lædere, præter opinionem est) aut primam aliquã alterationem facit (sunt primæ alterationes, calefactio refrigeratio humectatio & desiccatio) aut secundam (sunt secundæ quæ has consequuntur, vt adstrictio, laxatio emollitio, aut indurario aut apertio aut incisio aut expurgatio, aut alia quæpiam actio similis) sed vtcunque alteret, videtur ea membra, quæ in via sunt locata, prius alteraturum, si modo illius alterationis capacia sunt. Nam cur scolopendriũ gratia exempli lienẽ absumit, aperiendo aut resoluendo aut alterando, & ea quæ in via à ventriculo ad lienem posita sunt, non aperit resoluit aut alterat? quæ facultas est interius tam prudens, quæ medicamentum ex stœcha demittit in caput, ex splenio in lienem, ex betonica in renes? Aut quod est initium fœdus stœchadi cum capite splenio cum liene, betonicæ cum renibus? Iam vero medicamenta expurgantia, si similitudine substantiæ trahunt vt primo capite huius libri monstranimus, quam similitudinem habere possunt cũ partis cuiuspiam succo, qua cum aliorum membrorum succiscareant? nam si catapotia aurea gratia exempli cum bile capitis similitudinẽ habent, qua ratione bili hepatis non sint similia? An non bilis capitis bili hepatis est congeneris naturę? Non enim arbitror, quo medicamentum trahat ex capite, oportet, vt similitudinem habeat cum capite, sed cum capitis succo, siquidem non trahit caput, sed illius succum. Hæc argumenta nonnullos has medicamentorum naturas membra propria respicientes negare, alios qui nolent iis suppetiis, quas ad particularum morbos ex medicamentis spectant, carere, ad ocultam proprietatem, sacram illam barbarorum anchoram cõfugere cogunt. Quod à propietate fieri illi dicunt, ego non aliter soleo interpretari, quã quòd exignorata causa fiat. Quare illud imprimis dicendum nobis est, medicamenta his facultatibus, quæ membra respiciunt prædita esse, iuxta Galen. sententiam: deinde de causa (si fieri potest) aliquid addendum. Inter medicamenta lædentia nostrum corpus, experimento cognoscimus nõnulla esse, quæ lædendi hoc membrum vires habent, alia quæ illud, vt lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharides solos renes, & membra quæ in via sunt non sentiuntur vlcerare, cum tamen multa sint. Est enim à ventriculo in quem primum hæc ingeruntur ad pulmonẽ & ad renes longa via. Si igitur noxiis medicamentis vires insunt ad lædendum membra peculiaria, nihil habet admirationis natura prouidam proprias & peculiaria membra respicientes vires in medicamentis vtilibus, noxiis illis oppositisse. Scripsit Gal. hanc sententiam cum hac ipsa ratione libr. de theriaca ad pisonem cap. sexto his verbis. nonnulla vero inuenimus quæ partes etiam quasdam corporis priuatim vitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, & cantharis vesicam peculiariter vitiat. Contrà plæraque medicamenta quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patientiigitur iecinori sæpe eupatoria herba strenuè auxiliata est. Mirobalanus lienem adiuuit. Saxifraga & betonica, renes pulchrè afficiunt, & similiter alia aliarum, vt experientia obseruauimus, propria sunt medicamina. Hæc Gale. qui controuersiolam hãc decidit eodem vsus argumento & eisdem exemplis primo de phar. comp. secundum gen. disputans aduersus quosdam sophistas, qui has facultates medicamentorum respicientes peculiaria membra deridebant. multis etiam aliis in locis propria quædam medicamina in iuuandis propriis mẽbriis cõmẽdauit. 13. Met, ita scripsit: quale medicamentum hepati est absinthium, tale lieni capparis cortex, quale rursus hepati est eupatoriũ, tale lieni est scolopendriũ. Itaque iuxta Ga. opinionẽ, non dubium est, medicamenta quædam respicere membra propria. Causam verò huius esse putauerim in analogia quadam, quæ inter medicamenta & mẽbra est, similis ei, quam hominibus quibusdam cum quibusdam aliis esse diximus vltimo capite quarti libr. de qua diffusè illic disputauimus in hac analogia causam cõtagionum & consensuum collocantes. Ana-

egita. cõ.

Quorũdã opiniones

cõtr. deci.

Causa explicatur quà medicamẽta peculiaris mẽbra respiciunt.

logiam hanc constat esse similitudinem, quã quam quæ similitudo sit, non possimus dicere distincte, vtpotè quam sensus non assequitur, sed omnino esse similitudinem quãpiam intelligimus ex quodã physico principio. videmus causam actionis & passionis esse in cõtrarii ratione (nam sine hac nulla actio fit) tamen causam facilioris aut difficilioris actionis esse similitudinem cum contrarietate. nã quæ cum contrarietate sufficienti videmus esse similiora, ea sentimus à seipsis faciliuspati, Ita elementa symbola facilius afficiuntur mutuò quam dissymbola, vtpotè non omni ex parte diuersa sed aliquatenus similia. Ergo consentaneum est rationi similitudinem aliquam facere (quantumuis ea sensum nostrum fugiat) vt hoc medicamentum vi sua facilius hoc membrum quam alia afficiat, de medicamentis expurgantibus est multo minus inopinabile posse membra propria respicere. Nam si medicamento alicui potest esse in modo substantiæ maior similitudo cum biliosis excremẽtis, quam cum pituitosis, certe & inter excrementa eiusdem speciei posit his quam illis esse similius. Siquidem nihil est dissonum excrementa esse eiusdẽ speciei & his accidentibus quæ sunt in modo substãtiæ aliquantulum diuersa. Cum ergo celebratissimum sit à Galen, cuicunque membro esse suum substantiæ modum cum nullo alio communem, & singulas partes trahere similes limas succorum partes ad suam nutritionem excrementa generabuntur pro ratione alimẽtorum. Ergo nihil mirum sui modi generari excrementa in singulis membris, atque ita medicamentum aliquod cum excrementis membri alicuius similitudinem habere. Habẽt itaque medicamenta vires respiciẽtes mẽbra peculiaria, re ipsa confirmante & ratione non renuente. Quare de his hactenus.

Caput nonum. De mixtione alterantium medicamentorum.

Quib⁹ de causis medicamẽtis cõpositis vtimur ex Gal.

QVemadmodum Gale. inquit primo de compositione pharmacorum secundũ Gen. cap. quinto, medicamentis vtimur compositis multis de causis. Vel enim componimus, quia nullum simplicium sufficere potest tam multis intentionibus, quod perinde est ac si dicas, propter virtutum varietatem, aut quò medicamentum in aliquo gradu per permixtionem constituamus, cum illius gradus medicamentum simplex nõ est: vel ad corrigendam qualitatem aliquam, quã medicamento nolumus inesse. Vt si calidũ medicamentum, temperatum tamen in altera oppositione qualitatum volumus conficere, permixtis medicamentis calidis & humidis, cum aliis calidis & siccis, quale optamus medicamentum conficiemus. Alii etiam accedunt vsus ex permistione medicamentorum, qualis est ille, si medicamento indigemus calido & emplastrico tamen illud simplex non adest, cum medicamento calido & fluxo, emplastricæ aliquid substantiæ permiscemus. Verum venio ad priores vsus, quoniã illi sunt potiores. Cum propter varietatem virtutum permixtio fit, rarò medicamenta permiscentur quantitatibus equalibus, quod in confectione theriacæ licet videre, & cuiuscunque alterius nobilis medicamenti. Sed ad augendam aut imminuendam quantitatem simplicis alicuius, duo hæc spectantur, necessitas illius & potentia. Nam prout medicamenti facultas est maximè necessaria, ita plus eius additur, & quò eius potentia est maior, eò minus. Cæterum cum gradum aliquem ex aliis volumus generare, aut qualitatem aliquam oblatione contrariæ corrumpere, itaque volumus medicamentum ad gradum alium diuersum ab eo quem habet, reducere, quantitatibus æqualibus permiscemus, si medicamenta commodi gradus ad illam reductionem sunt, sin minus, quod redundat aut quod deest gradus compensamus addita aut detracta quãtitate. Verũ id paulo inferius explicabimus amplius, si alia prius dixerimus. Illud vnum in præsentia monemus, quantitatem medicamenti, vt & cuiuscunque alterius rei, considerari posse aut pondere aut magnitudine. Consideratur verò ad permixtionem medicamentorum solidorum quantitas ponderis. Neque id citra rationem. Nam sem per quod grauius est cum æqualitate magnitudinis densius est, & habet plus formæ, qd ad actionem habet maximum momentum. Gradus caloris aut frigoris, atque ita aliarum qualitatum, diuidi possunt secundum rationem maioris, aut minoris in quotcunque liberit differentias, si quis rei naturam consideret. Tamẽ quia infinita sub nulla arte sunt mos est philosophis & medicis, in numerum quendam certum ex pacto redigere, atque deinde ea quæ ex mistionis modo contingunt, ex rei natura inuestigare. Philosophi omnes ad suas disputationes, octo gradus es-

Medicamẽti quæ titas quo modo cõsideretur.

Degradum caloris aut frigoris atq; aliarum qualitatũ distinctione.

se

se ponunt caloris vel frigoris, vel alterius qualitatis, vt primo huius operis libro diffusè diximus. Galenus quinto de simpli. medicam. facult. capi. vltimo & capite quarto primi de compo. med. secundum genera, quatuor gradus esse statuit, calidorum, frigidorum, humidorum, & siccorum. Primo gradu tale esse dicens, quod alterat quidem corpus temperatum (nam in temperato corpore debent medicamentorum vires explorari) non tamen euidẽter: sed vt opus sit ratiocinatione aliqua ad percipiendam alterationem. Ita nos calfaciunt amygdala dulcia, & recentes nuces. Secundo ordine talia sunt, quæ manifestè alterant, vt non amplius ad alterationis cognitionem opus cõiectura sit. Huiusmodi sunt mel & vinum. Tertii ordinis sunt, quæ vehementer alterant, vt ruta, & vinum admodum vetus. Quarti ordinis sunt, quæ summè alterãt, qualia sunt calfaciendo vrentia, refrigerãdo stupefacientia. In singulis horum graduum statuit Galenus ternas stationes. Neque enim tota alterantium latitudo, in quatuor tantum latitudines diuidi possit, quin illarum vnaquæque habeat perse amplam differentiam. Itaque eorum quæ sunt in primo gradu, quędam in principio illius gradus sunt quædam in fine, quædam in medio. Quod ad operationis intensionem in ipsis medicamentis attinet, ita distributum est. Cæterum qd̃ ad mensuram naturalem portionum caloris & frigoris in illis existentium (quod in physiologia consideratur) non ab omnibus eodem modo dicitur. Sed fuit alchyndus, qui rem ita imaginabatur, esse medicamento temperato portionem quandam caloris æqualem frigori, calidum in primo gradu habere duplum caloris ad temperatum: calidum in secundo habere duplum primi, & quadruplum temperati: calidum in tertio, habere duplum secundi, quadruplum primi octuplum temperati: calidum in quarto habere duplum tertii, quadruplum secundi, octuplum primi, sexdecuplum temperati, frigidum eodem modo. Verum hæc opinio, vtporè quæ musicis potius ꝓportionibus, quam rationibus physicis agebat, ab omnibus exclusa est vno consensu. Alii aliter imaginabantur, esse ꝓportiones quasdã caloris æquales, eam quæ est in temperato, & primum gradum illi additum, & secundum primo, & tertium secũdo & quartum tertio: ita vt calidum in quarto, quincuplum calorẽ habeat tẽperati, & calidum in tertio quadruplũ & calidum in secundo triplũ, & calidũ in primo duplũ. Cæterum si nõ sumus obliti eorũ quæ primo libro demonstrauimus, & in præsentia tanq̃ principia petenda sunt, vtraq; harum sententiarum cõuincitur eodẽ argumento. Nam si tantum perpetuò corrũpitur vni⁹ cõtrarii, quantum alterius generatur, vt caloris intẽsio æquali frigoris remissione fit, & in corporibus capientibus qualitates contrarias necesse est ex vtrisq; vel ex alterutris summũ gradum compleri, quod illic vel ipso experimento monstrauimus, & ab omnibus phylosophis receptissimũ est, non potest calidũ in primo fieri ex tẽperato, vt vtraque opinio dicebat duplicata portione caloris. Nã aut totũ frigus in calido in primo extinctũ est (quod omnino est falsum. nam ita aqua calida vno gradu immissa in aquam feruentissimam, nõ sedaret illius feruorẽ, quod tñ fieri iudicat ipse sensus) vel non tantum esset corruptum contrarii, quantum caloris est genitum in gradus illius productione, atque multo minus in generatione calidi quarto gradu, potissimũ ex opinione alchyndi. nam decem & sex portiones caloris generari dicit, æquales illi, quæ vnica frigoris in corpore tẽperato cõsistebat. Missas ergo faciamus opiniones has, & quæ alias sunt demonstrata, rursus resumam⁹. In corpore tẽperato tot sunt gradus caloris & frigoris, quot in maxime intemperato, hoc tñ vnũ interest, quod in temperato propter æqualitatem contrariorum, à nullo desumi põt denominatio. Vt si octo gradus summæ intentionis esse ponamus, quod. 4. habet caloris. &. 4 frigoris, neque calidum neque frigidũ est, qm̃ neque calidum neque frigidum excedit, mediocritate. Ergo illud vnum quod excellit appellationẽ tribuit, nõ quod inest. vnde euidẽter demonstratur, tãto gradu corpus aliquod esse calidum, quanto calor supra contrarium excellit. Igitur in quo corpore calor vno gradu superat frigus, vno gradu est calidum: qd̃ duobus superat, duobus. Vnde manifestum fit, malè omnes ferè interpretari calidũ vno gradu habere quinque gradus caloris, quoniã (dicunt) necesse esse calidum vno gradu habere gradũ vnum caloris supra temperatũ quare cum temperatum habeat. 4. habebit calidum primi gradus quinque. Sed falluntur aperte. Nam si habet quinque caloris, habebit frigoris tres tantum. Sed quinarius vincit ternariũ duobus numeris, quare calidum erit in secundo quod tu calidum in primo esse dicis. Sed non est dicendum quod est vno gradu tale superare vno gradu temperatum, sed in calido in primo, habere calorem, gradum vnum supra frigus. Non enim

ga. 4. gradꝰ statuit calidorũ frigidorũ humidorũ & siccorum.

In singulis. 4. graduũ statuit Gal. ternas stationes

alchyndi imaginatio.

Aliorum opinio.

refutãtur prædictæ sententię

aut. sẽtẽ.

colligitur ex dictis vulgaris error.

ab iis gradibus dico medicamentum denominationem accipere quibus superat temperatum, sed quibus in eodem medicamento qualitas denominationem tribuens vincit cōtrariam. Quod verò Gal. vt medicamentum dicat .4. gradus, dicit, medicamentum quatuor numeris vincens symmetrū, ita intelligi volo, esse calidum .4. gradu quod quatuor numeris vincit, non quidem numerum graduū, qui est in temperato, sed proportionem quæ est in temperato, quæ proportio est æqualitas. Ergo corpus quod quatuor numeris vincit æqualitatem, est cal. in .4. quod tribus in .3. quod duobus in .2. quod vnico, in primo. Atque ita si gradus sunt .8. calidum in primo habet caloris .4. & ° & frigoris .3. & ° & reliqua eodem modo, si .4. sunt gradus, temperatum habet caloris duos & frigoris totidem calidum in primo caloris .2. & ° frigoris vnum & ° atqui hæc regula est secundū vtrāque hypothesim, inueniendi in vnoquoque gradu quot sint partes caloris & quot frigoris, de tota graduum latitudine numerum appellationis illius seorsum demere, & qualitati denominanti dare, reliquum æqualiter ambabus qualitatibus contrariis distribuere. Vt gratia exempli mens est scire, calidum in secundo quot habeat caloris, & quot frigoris. De tota latitudine, quā pono esse quatuor gradus, duo tribuendi sunt calori, reliqui duo æqualibus partibus dandi & calori, & frigori. Vnde colligitur calidum in secundo habere caloris .3. gradus & frigoris vnum. Cæterum hæc omnia luce clarius apparebūt in tabella hac.

Explicant verba Gal.

Regula inueniēdi in vnoquoq; medicamēti gradu quot sint partes caloris & frigoris.

Positis in summe calido quatuor gradibus sunt hæ proportiones. Corpus calidum.

Caloris	ll	2	ll	2°	ll	3	ll	3°	ll	.4	ll
Frigoris	ll	2	ll	1°	ll	1	ll	°	ll		ll
		temp.		.1.		.2.		.3.		.4.	

Eâdem ratione inuenire potes partes caloris & frigoris, non in singulis gradibus modò, sed etiam in singulorum graduum singulis stationibus, diuisis quatuor gradibus in duodecim stationes, atque ita commistis calidis cum frigidis secundum eandem proportionem, quam in gradibus seruabamus, ita vt temperatum sit, quod habet .6. frig. deinde excessus intra .3. sit primi gradus, intra .6. secundi, intra duodecim quarti. Vel aliter, computatis nempe gradibus cū tertiis partibus, euadet enim idem. Nam perinde est dicere calidū in prima statione .2. habet caloris duo gradus & duas tertias, frigoris gradum vnum & tertiam, ac si diceremus: habet caloris octo stationes & .4. frigoris sed vtramque rationem claritatis gratia persquuti sumus his tabellis.

Tabula ternarum ſtationum quatuor graduum.

Corpus calidum.

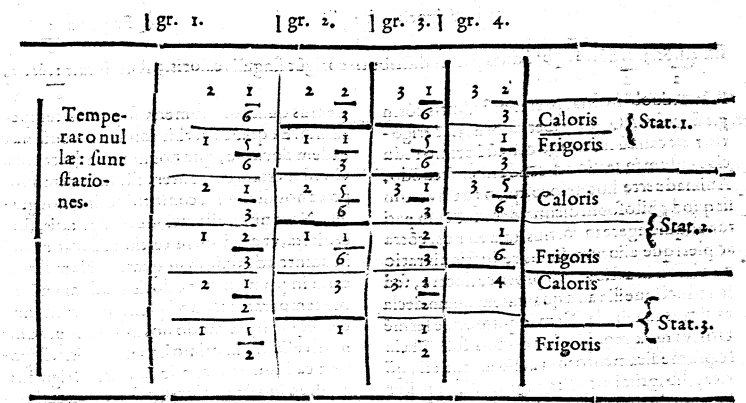

Tabella ſolarum ſtationum.

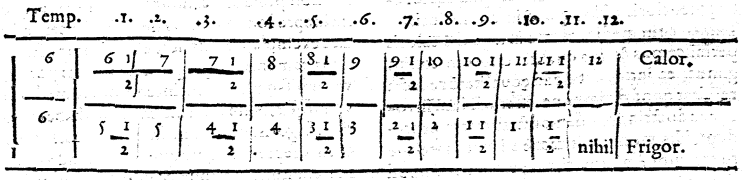

In cõpoſitis medicamentis gradusve ſultat pro ratiõe ſimplicium.

In ſimplicibus hanc inueniens neceſſario proportionem, ſed in compoſitis, gradus reſultat pro ratione ſimpliciũ neque aliquo modo poteſt in mixto eſſe alius gradus, præter illum quem exigit proportio, niſi fortè ex diuturnitate, aut fermentatione, maior aut minor calor fiat: ſed modo non loquimur de his ſed de attemperatione, quæ ex proportione ſimplicium prouenit. Hæc permiſtio fieri põt aut duorũ medicamẽtorũ aut pluriũ atq; horũ quãtitatibus aut equalib⁹ aut inæqualibus permiſtis. Si duo quantitatibus equalibus (nã de aliis ſtatim dicemus) miſcẽtur, aut illa ſunt ſimilia formis & gradibus vt cal. in primo cũ cal. in primo: aut ſimilia formis diuerſa gradibus, vt cal. in primo cũ cal. in. 3. aut diſſimilia qualitatibus & ſimilia gradu, vt cal. in ſecundo cum frigido in ſecundo aut diſſimilia qualitatibus & gradibus, vt frig. in primo cum cal. intertio. Similia gradibus & formis permiſcẽtur nonnunquam, vel propter formam aliq̃ quæ accidit & ex amborum commixtione reſultat, vt quo emplaſtricum medicamentum fiat, aut vt ſit fluxum, vel etiam propter cõſortionem alicuius virtutis, quæ illorũ alteri ineſt. Tamen propter gradum medicamenti nõ eſt quod admiſceantur. Nam idem omnino gradus ſit qui illorum vtrique inerat. Cũ permiſcentur ſimilia formis & diſſimilia gradib⁹ remiſſum remittit intenſum vſque ad mediũ vtriuſque. Nam quantum remiſſum intenditur ab intenſo, tantum exactè intenſum remittitur à remiſſo. Quare calidũ primo gradu permiſtum cum calido in. 3, facit calidum in ſecundo. cuius moſtratio eſt, computatis gradibus caloris perſe, & in ambobus medicamentis reductis ad æqualitatem & gradibus frigoris perſe reductis etiam ad æqualitatẽ, & deinde exceſſu qualitatis æqualis, quæ vincit cõſiderato. Qd inuenies aperte in hac tabella.

Similia gradibus & formis ꝓpter qd permiſcentur.

Ex permixtione ſimiliũformis & diſſimiliũ gradib⁹ quis gradusve ſultet

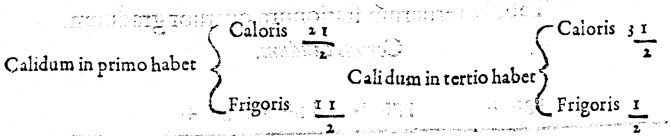

Calidum in primo habet { Caloris $\frac{21}{2}$ / Frigoris $\frac{11}{2}$ }

Calidum in tertio habet { Caloris $\frac{31}{2}$ / Frigoris $\frac{1}{2}$ }

Ex. 2. $\frac{1}{2}$. & 3. $\frac{1}{2}$. fiũt. 6. q̃b⁹ ĩ duas partes distributis cõtĩgũt singulis caloris. 3. Rursũ ex. 1 $\frac{1}{2}$. & $\frac{1}{2}$.

Fiũt. 2. duob⁹ in duas partes distributis cõtingit singulis. 1. Quod habet caloris. 3. & frigoris. 1. est calidũ in. 2. ergo calidũ ĩ primo reducit calidum in tertio ad calidum in secundo.

Quid animaduertẽdũ hoc loco.

Animaduerte hoc in loco, quanquam verum sit quod philosophi dicunt, debilius cum patitur aliquid agere in fortius, tamen nos, cõtra ac pleri que aliorum, huius reductionis rationem, non in actione reciproca collocare, sed in reductione illa ad æqualitatem quam declarauimus in tabella. Nam loquimur de fermẽtatis, vt mox monuim⁹, in quibus solis ista in seipsa medicamentorum actio mutua est, qđ 5. cap, lib, primi monstrauimus. Nam in illis non mirum si hæc non respondeant, cũ quia multa suapte natura diuturnitate intenduntur, multa remittuntur, tum quia maior erit potentioris actio, quam impotentioris. Tamen cum medicamenta in æqualis caloris permiscemus & inæqualiter calidum confingimus, ea inæqualitate ad ęqualitatẽ redacta resultat quod diximus necessario. Nam in tota hac doctrina per demonstrationem procedim⁹. His monstratis, facilè est cuiq; intelligere erratum Andernaci, qui primo de compositione pharmacorum secundum genera capi.

Andernaci versio notatur.

5, ita vertit, fortasse propria ductus imaginatione, si has proportiones minus intelligebat: Porro cum interim tale simplex nullum adsit si duo habeamus, quorum hoc numeris duobus, illud tribus calidius sit, ea si miscuerim⁹ medium efficiem⁹, quatuor numeris symmetrum exuperans. Constat hoc esse apertè falsum. Nam calidũ in secũdo qua rõne possit augere calidũ in tertio, vsq; ad quartũ gradũ? est tñ ex dictis facilè cuiq; locũ restituere, etiã non cõsulenti græcũ codicẽ, qui tñ ita habet. μὴ παρόντος δ' ἔνιοτε μηδενὸς τοιούτου τῶν ἁπλῶν, ἂν ἐυπορώμεν δυοῖν, ὧν, τὸ μὲν ἀριθμοῖς πέντε, τὸ δὲ τρισὶ θερμότερον, μίξαντες αὐτὰ, τὸ μέσον ἐργασόμεθα, τέτρασιν ἀριθμοῖς ὑπερέχον τοῦ συμμέτρου. id est. suppetente autem nullo tali simplicium, habemus autem duo, quorum hoc quidem numeris quinque, illud tribus calidius est, miscẽtes ipsa medium efficiemus quatuor numeris superans temperatum. Ex quibus verbis constat Galenũ hæc eadem docuisse, quę nos modo enarramus. Constat etiam euidenter, illum eodem mopo ac nos diximus, constituisse singulos gradus. Nam nulla alia ratione computatis, succedit ita, vt calidum in tertio reducat calidũ in quinto ad calidum in quarto. Nam si calidum in primo habet caloris gradum vnũ supra temperatum (quod plerique dicunt, non consequuti quæ modo nos in lucem producimus) calidum in primo habet caloris. 5. frigoris. 3. calidum in secundo caloris. 6. frigoris. 2. calidum in tertio caloris. 7. frigoris. 1. calidũ ĩ quarto caloris. 8. frigoris nihil. Quare cõstat etiam si summa latitudo ponatur octo gradum non posse esse calidum in quinto, atque ita ineptè loquebatur Galen⁹. Sed dices, erãt hæc exempla, quibus licet esse vel impossibilibus, tamen ratio proportiõis seruari potest, vt remissum remittat intensum ad medium vtriusque. Nam calidum in primo habet caloris. 5. frigoris. 3. calidum In tertio caloris. 7. frigoris. 1. septem & quinque reductis ad æqualitatem fiunt. 6. tribus, & vno frigoris reductis ad æqualitatem fiunt. 2, corpus quod habet caloris. 6. & frigoris. 2. est calidum in secũdo, quod est medium inter calidum in primo & calidum in tertio. Bene habet, Hucusq; eodem modo procedunt ac nos. Sed primo coguntur concedere, Galenum impossibilia sũpsisse in exemplis, minimè monentem, qđ quantum ego intelligo philosophum non decet, sed sophistam. Deinde tenentur dicere cur in habente sex gradus caloris, cum quatuor sint vincentes & expediti à cõtrario, nõ omnes operantur in externam materiam? ꝙ si operãtur cur non denominant? quod non possunt dicere probabiliter, ac citra proterui am. Igitur (vt iterum dicam) cum talia permiscentur, remissum remittit intensum ad medium vtriusque. Quod in gradibus integris monstratum est, & eâdem ratione in diuersis stationibus eueniet: quarum diuersitatem cõtingit permutare gradum medicamẽti, quod componitur. Vt calidũ in statiõe vltima primi

Gal. verba prędicta autoris sentẽtiã confirmant.

mi reducit calidum in ſtatione prima quarti ad primam ſtationem tertii. Et calidũ in prima ſtatione primi reducit calidum in prima ſtatione quarti ad vltimam ſtationem ſecundi. Quorum vtrunque demonſtrabimus his tabellis.

Calidum in ſtatione vltima primi gradus habet. { Caloris 2. $\frac{1}{2}$ / Frigoris. 1. $\frac{1}{2}$ }

Calidum in ſtatione prima quarti habet. { Caloris 3. $\frac{2}{3}$ / Frigotis. $\frac{1}{3}$ }

Ex. 2. $\frac{1}{2}$. & 3. $\frac{2}{3}$. fiũt. 6. $\frac{1}{6}$. qb⁹ in duas partes ſectis cõtingũt ſingulis. 3. $\frac{1}{12}$. caloris. Rurſũ ex. 1. $\frac{1}{2}$. & $\frac{1}{3}$. fiũt. 1. $\frac{5}{6}$. quib⁹ in duas partes ſectis cõtingunt ſingulis. $\frac{5}{6}$. $\frac{1}{12}$. frigoris. Corpus qđ habet caloris. 3. $\frac{1}{12}$ & frigoris. $\frac{5}{6}$. $\frac{1}{12}$. eſt in medio primæ ſtationis tertii ordinis calidorum. Ergo calidũ in vltima ſtatione primi reducit calidum in ſtatione prima quarti ad ſtationem primã tertii.

Calidum in prima ſtatione primi habet. { Caloris. 2. $\frac{1}{6}$ / Frigoris. 1. $\frac{5}{6}$ }

Calidum in prima ſtatione quarti habet. { Caloris. 3 $\frac{2}{3}$ / Frigoris $\frac{1}{3}$ }

Ex. 2. $\frac{1}{6}$ &. 3. $\frac{2}{3}$. fiũt. 5. $\frac{5}{6}$. qb⁹ ĩ duas partes ſectis contingunt ſingulis. 2. $\frac{11}{12}$. caloris. Rurſũ ex. 1. $\frac{5}{6}$ &. $\frac{1}{3}$. fiũt. 2. $\frac{1}{6}$. quib⁹ in duas partes ſectis cõtingũt ſingulis. 1. $\frac{1}{12}$. Corp⁹ quod habet caloris. 2. $\frac{11}{12}$ & frigoris. 1. $\frac{1}{12}$. eſt in medio tertiæ ſtationis ſecundi gradus calidorum. Ergo calidum in prima ſtatione primi reducit calidum in prima ſtatione quarti ad calidũ in vltima ſtatione ſecũdi.

Ex pmixtione contrariorũ formis qs gradus reſultet.

Sed hęc de ſimilibus formis, & diuerſis gradibus. Si contraria formis eiuſdem gradus miſcẽtur, perpetuò reductio fit ad temperatum, vt frigido in ſecundo cum cal. in ſecundo miſtis. Quod perſe eſt euidens neque monſtratione indigens. Si contraria formis diuerſa etiam gradibus miſcentur, reducunt ſeſe mutuò ad medium vtriuſque, vt frigidum in primo trahit calidum in tertio ad calidum in primo. Nam frigidum in primo duobus gradibus diſtat à calido in primo, vno frigoris vſq; ad temperatum, alio caloris vſque ad gradũ vnum. Calidum in tertio duobus etiam gradibus diſtat à calido in primo. Igitur hæc reductio contrariorum, eſt etiam ad medium amborum. quod vero ita eueniat monſtratum eſt etiam in tabellis, cõputatis ſeorſum numeris caloris, & ſeorſum frigoris, & vtriſque reductis ad æqualitatem & deducto minori numero de maiori.

Frigidum in primo habet. { Caloris. 1. $\frac{1}{2}$ / Frigoris. 2 $\frac{1}{2}$ }

Calidum in tertio haher. { Caloris. 3. $\frac{1}{2}$ / Frigoris. $\frac{1}{2}$ }

Ex. 1. $\frac{1}{2}$. &. 3. $\frac{1}{2}$. fiũt. 5. quib⁹ ĩ duas partes ſectis cõtingunt ſingulis. $\frac{2}{2}$. 1. caloris Rurſum, ex. 2. $\frac{1}{2}$ & . $\frac{1}{2}$. fiũt. 3. quib⁹ in duas partes ſectis cõtĩgũt ſingulis. 1. $\frac{1}{2}$. frigoris. Corp⁹ quod habet caloris. 2 $\frac{1}{2}$. & frigoris. 1. $\frac{1}{2}$. eſt calidum in primo. Ergo frigidum in primo reducit calidum in tertio ad calidum in primo.

Auerroes reprehenditur

Vnde euidens fit erraſſe Auerroẽ in fine quinti coll. dicentem frigidum in primo reducere calidum in tertio ad cal. in ſecundo, quia putat gradum vnum frigoris vnum caloris poſſe tantum detrahere. Sed ille non eſt aſſecut⁹ hanc monſtrationem. Hinc etiam fit, vt hæreat

reat in re facili, concedens se ignorare, calidũ in primo ad quem gradum trahat calidum in tertio. Atq; ignorato principio merito hęrebat, non enim ad eundem gradum transferetur calidum in tertio à cal. in primo & à frigido in primo. Sed vtrunque iam nos cũ demonstratione docuimus. Potest etiam in his contrariarũ qualitatum, gradibus diuersis, reductionis gradum alterare differentia stationum, quod eadem omnino regula computatur, vt frigidum in prima statione primi grad. reducit calidum in 3. statione tertii gradus ad calidum in prima statione secundi. Quanq; si frigidum in primo & calidum in 3. completis essent gradibus, & in eadem statione, reducẽtur vt paulò ante diximus ad cal. in primo. Sed modus cõputatiõis est idẽ, quẽ in hac tabella claritatis grã lubet iterum exprimere.

Frigidum in prima statione primi habet. { Caloris. 1 5/6 ; Frigoris 2 1/6 }

Calidum in tertia statione tertii habet. { Caloris, 3 1/2 ; Frigoris. 1/2 }

Ex. 1. 5/6 & 3. 1/2 fiũt. 5. 2. 6 qb⁹ ĩ duas partes sectis cõtingũt singulis. 2. 2/3 . caloris. Rursũ ex. 2. 1/6 . & . 1/2 fiũt. 2. 4/6 . quibus in duas partes sectis cõtingũt singulis. 1. 1/3 Frigoris. Corpus qđ habet caloris. 2. 2/3 . & frigoris. 1. 1/3 est calidũ in prima statione secũdi gradus. Ergo frigidũ in prima statione primi reducit calidum in tertia statione tertii ad calidum in prima statione secundi.

Possunt non minus stationes reductionem illam quam euidentem esse diximus contrariarum qualitatum & similium graduum à mediocritate temperati alterare. Nam frigidum secundi in prima statione reducit calidum secundi in tertia statione ad calidum primi in statione prima, quod eadem regula monstratur in hac tabella.

Frigidum in prima statione secundi habet. { Caloris. 1. 1/3 ; Frigoris. 2 2/3 }

Calidũ in tertia statione secundi habet. { Caloris. 5 ; Frigoris. 1 }

Ex. 1. 1/3 . & . 3. fiũt. 4. 1/3 . quib⁹ in duas partes sectis cõtingũt singulis. 2. 1/6 . Rursũ ex. 2. 2/3 . & . 1. fiũt. 3. 2/3 . qb⁹ ĩ duas ptes sectis cõtingũt singulis frigoris. 1. 5/6 . Corpus qđ habet caloris. 2. 1/6 . & frigoris. 1. 5/6 est calidum in prima statione primi. Ergo frigidum in prima statione secundi reducit calidum in tertia statione secundi ad calidum in prima statione primi.

De pmixtione medicamẽtorũ multorũ, et quãtitate inęqualiũ.

Sed hactenus loquuti sumus de mistiõe duorum medicamentorum quantitate æqualiũ. Cum plura miscentur aut quantitatibus inæqualibus, ac multo magis cum vtrũque fit, scilicet, miscẽtur multa & magnitudine inęqualia, alia ratione est opus, vtpotè multis iã proportionibus coeuntibus. Velit medicus cõfingere medicamentum calidum in primo, non adsint temperatum & calidum in secundo, (Nam ex his componebatur) sed pro illis, temperatum & calidum in tertio constat calidum in tertio habere redundantem gradum caloris ad eam reductionem: fiet tamen detrahẽdo de quantitate calidi in tertio, secundũ quãtitatem qua admiscetur temperatum, quãtũ habet redundans q̃litatis. Nã ita quotidie nos solemus facere studentes reducere vinum ad eam temperiem, cui assuemus. Si oligophoron est minus aquæ, si meracius plus infundimus. Vnica regula est explorandi ad quẽ gradum reductio fiat, siue miscẽantur duo quantitatibus inæqualibus, siue plura, siue similia, siue contraria. Scilicet diuidere medicamenta illa in ptes aliquot earũ quas vocãt aliquotas, æquales, siue in libras siue in vncias, siue in drachmas, siue scrupulos, & collecto partium numero, in singulis recensere gradus caloris & oẽs colligere perse, & æqualiter partibus illis omnibus distribuere, & gradus frigoris eodem modo. Deinde consideratis numeris qui contigere particulæ cuique, minorem educere de maiori, & gradus qui restat, est ad quem reductio fit. Vt multis exemplis docebo p tabellas. Ex sex vnciis tẽperati & q̃tuor vnciis calidi in tertio fit calidũ ĩ principio primæ stationis secũdi gradus. monstratio.

Tem-

Temperati vnciæ.6.habent.

Cal.	2	2	2	2	2	2
Frig.	2	2	2	2	2	2

Calidi in tertio vnciæ.4.habent.

Cal.	3 1 / 2	3 1 / 2	3 1 / 2	2 1 / 2
Frig.	1 / 2	1 / 2	1 / 2	1 / 2

Ex his decẽ vnciis colligũtur caloris gradꝰ.16.his ĩ decẽ ptes ſectis cõtĩgũt ſingulis.2.6.rurſũ ex
10
his decẽ vnciis colligũtur frigoris gradꝰ.14.his ĩ decẽ ptes ſectis cõtĩgũt ſingulis.1.4.corpꝰ qđ
10
habet caloris.2.6.& frigoris.1.4.eſt calidũ in quinta pte ſecũdi gradꝰ.Ergo ſex vnciæ corporis
10 10
temperati reducunt quatuor vncias calidi in tertio ad principum primæ ſtationis ſecundi gradus calidorum. Reductio in tribus medicamentis,æqualibus quantitatibus, qualitatibus ſimilibus,diuerſis gradibus. Ex calidi in primo & calidi in tertio & calidi in quarto binis vnciis fit medicamentum calidum in ſecunda ſtatione tertii.monſtratio.

Calidi in primo vnciæ duæ habent.

Cal.	2 0	2 0
Frigo.	1 0	1 0

Calidi in tertio vnciæ duæ habent.

Cal.	3 0	3 0
Frig.	0	0

Calidi in quarto vnciæ duæ habent.

Cal.	4	4

Ex his ſex vnciis colligũtur vna ſũma gradꝰ coloris.20.his in ſex partes ſectis cõtingũt ſingulis.
3.1.Rurſũ,ex his ſex vnciis colligũtur frigoris gradꝰ.4.his in ſex partes ſectis cõtingũt ſingulis
3
2.Corpus qđ habet caloris.3.1.& frigoris.2.eſt calidũ in ſecunda ſtatione tertii gradus.Ergo
3 3
ex calidi in primo vnciis duabus & totidẽ calidi in tertio aliisque duabus calidi in quarto fit calidum in ſecunda ſtatione tertii gradus.
Reductio in tribus quantitatibus inæqualibus & diuerſis gradibꝰ, & diuerſis qualitatibus.
Ex frigidi in primo vncia vna & calidi in ſecundo vnciis tribus,& calidi in tertio vnciis duabus fit medicamentum calidum in medio vltimæ ſtationis ſecundi gradus.monſtratio.

Frigidi in primo vncia vna habet.

Cal.	1 1 / 2	
Frig.	2 1 / 2	

Calidi in ſecundo vnciæ tres habent

Cal.	3	3	3
Frig.	1	1	1

Calidi in tertio vnciæ duę habent.

Cal.	3 1 / 2	3 1 / 2
Frig.	1 / 2	1 / 2

Ex his ſex vnciis colligũtur vna ſũma gradꝰ caloris.17.1.his in ſex partes ſectis fiũt in ſingulis.2
2
11.Rurſũ ex his ſex vnciis colligũtur frigoris.6.1.his in ſex ptes ſectis fiũt in ſingulis.11.Cor-
12 2 12
pus,qđ habet caloris.2.11.& frigoris.1.1.eſt in medio vltimæ ſtationis ſecundi gradus calidorũ.
12 12
ergo ex vncia vna frigidi in primo,& vnciis tribus calidi in ſecundo,& vnciis duabus calidi in tertio fit medicamentum calidum in medio vltimæ ſtationis ſecundi calidorum.

Digitized by Google

Eadē methodo reducuntur quatuor & .5. & plura, atq; illa aut similia qualitatibus aut cōtraria, aut æqualibus quantitatibus aut inæqualibus, aut eisdem gradibus aut diuersis. Denique vtcunque aliter fingas, eadem methodo reduces facilè. Sed quanquam hæc per longiores demonstrationes ita oculis voluimus exponere: tamen potes tu inter computandum, vbi hæc semel intellexeris, compendio vti, computando non omnes gradus caloris seorsum, & omnes frigoris, qui in simplicibus sunt, vt hucusque fecimus, sed eos tantū qui denominationem tribuunt. Nam cum reliqui gradus bene attemperati sint, numeratis illis solum qui denominant perinde cedet computatio, acsi omnes connumerentur. Ita igitur se habent reductiones, & hæc est methodus generandi gradum quemcunque ex simplicium permistione. Quare cauendū est, ne ea quę à pharmacopolis medicinales materię appellantur (cuiusmodi sunt in liquidoribus oleum, in solidioribus cera) incautè permisceam⁹ medicamētis alterantibus, sed pro illis aut detrahentes gradui aut aliorum vires intēdētes. Sūt. n. huiusmōi medicamēta natura sua temperata, sed quę temperata sūt contundunt vtrorumque cōtrariorum vires & omnia quibus cum permiscentur remittūt eadem ratione qua monstratum est remissū remittere intensum. Verum fit sæpe vt medicus indigeat medicamento aliquo certi grad⁹ quod ad manus non sit, & velit illud ex compositione sibi comparare, tamen non adsint æqualiter distantia ab illo gradu, quæ illū possint reddere in portiōibus æqualibus. Fit quoque vt etiam si duo illa medicamenta adsint, velit medicus tertium aliud, duo ve alia aut etiam plura permiscere, quæ ad reddendum illum gradum sint aut remissiora quàm oportet aut intensiora, aut partim intensiora, partim remissiora, tamen videantur medico necessaria, ad medicamentum, quod parat, propter secundas aliquas virtutes, aut tertias (nō enim solum gratia attemperandi qualitates primas miscemus medicamenta, sed plerunque etiam ad componendum primas cum secundis) vt si fors ferat, vt velim ego componere medicamentum calidum tertii grad⁹ & adstringens mediocriter, & adsint tria medicamenta, alterum calidum in secundo, alterum in quarto, sed nullum horum adstrīgat adsit tertium, quod adstringat, calidum in primo. Necesse est tertiū hoc admiscere, quod tamen perturbat ꝓportionem primarū qualitatum. Opus ergo est scitu quot portionib⁹ singulorum opus sit. Fuerit ergo magnum operępretium regulam inuenire, qua possim⁹ dicere ex quibus portionibus quorum medicamentorum qui gradus producatur. Docuimus enim hactenus inuenire cum tot portiones talium medicamentorum miscentur, qui gradus fiat, tamen modo videndum est, vt ex talibus totque medicamentis talis grad⁹ fiat, quot singulorum portiones accipiendę sunt. Quod est apprimè ad dictos vsus necessariū. Hæc docet breuissimè & aptissimè regula alligādi (ita vocāt) qua vtūtur & qui cōfūdūt metalla, & q. merces miscēt. Fit alligādo nūeros medicamentorum simplicium numero medicamenti, quod paramus. Sed quoniam alligare plures numeros fuerit difficilè, promptissimum erit alligare per binarios. Sed vt alligentur duo numeri vni alteri oportet alterum esse maiorem alterum minorem eo cui alligatur. Atque non aliter alligantur, quam medicamento minoris gradus toties sumpto quoties numerus cui fit alligatio superatur à medicamento maioris gradus, & medicamento maioris gradus sumpto toties quoties medicamentum minoris gradus vincitur ab eo cui alligatio fit, vt patet in hac figura.

Cautio p miscendi oleū et cerā medicamētis alterantibus.

Qua ratione cōpositū medicamentū certi cuiusdā gradus fiat.

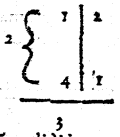

Ex vna portiōe calidi in quarto & duabus calidi in primo fiunt tres portiones calidi in secundo. Medicamentum, scilicet primi sumitur bis, quia medicamentum secundi bis superatur à medicamento quarti, & medicamentum quarti sumitur semel, quia medicamentū secundi semel superat medicamētū primi. Si miscem⁹ medicamēta quatuor aut sex aut plura, numero pari, alligētur per binarios. Vt si ex medicamentis quatuor, quorum vnum sit secundi, aliud quinti, aliud tertii, aliud septimi gradus, paramus medicamentum mistū quarti, sumimus medicaméti secundi portionem. 1. medicaméti quinti portiones. 2. medicamenti tertii portiōes. 3, medicamenti septimi, portionē vnam, & fiūt portiones septē medicamenti quarti vt in hac figura.

Su-

Sumitur medicamenti ſecundi portio vna, quia medicamẽtum quinti ſemel ſuperat medicamentum quarti. Et medicamenti quinti, ſumuntur portiones. 2. quia medicamentum ſecundi bis ſuperatur à medicamento quarti. Hic binarius ligatur perſe: ſecundus perſe. Sumuntur medicamenti tertii portiones. 3. quia medicamentum ſeptimi ter ſuperat medicamentum quarti, & medicamenti ſeptimi ſumitur portio. 2. quia medicamentum tertii ſemel vincitur à medicamento quarti. Quod ſi in ſecundo binario non ſunt duo numeri quorum alius ſit maior, alius minor gradu, quẽ paramus, aut medicamẽta ſunt in numero impari, fiet facillimè tunc quoq; gradus quem paramus. Ex medicamentis maioribus aut minoribus miſtis fiat medicamentũ vnũ, & illud alligetur gradui quẽ paramus. Si impar numerus medicamentorum eſt, id qđ excedit mediocritate, admiſceatur cum vno aliorum vt par numerus fiat, & deinde quę ſuperint alligentur per binarios. Quanquàm ſcio poſſe hæc breuius efficere, eos qui ſint arythmeticæ artis peritiores, ſed ego præterquàm quod in ea arte parum ſum verſatus, malo rudiuſcule hęc docere, quàm obſcurior euadere.

Notatur Auerroïs error. Ex dictis facile eſt intellectu, falsò diziſſe Auerroem huiuſmodi graduum qui in medicamentis ſunt, inuentionem, & permixtionem vt ex ea hic aut ille gradus fiat, non poſſe confirmari experimento, ſed ſolius ratiocinationis eſſe opus. Nam quòd medicamẽtum hoc ſimplex calidum eſt in primo, illud in ſecundo à ſolo experimento deſumptum eſt. Igitur quòd ex hoc medicamento & illo, reſultat aliud tali gradu calidum, idem experimentum poteſt confirmare, Si ſcilicet calfaciat manifeſte, ita vt ratiocinatione non ſit opus; neque tamen lædit, inſigniter. Iam verò quòd in vnoquoque gradu dictæ portiones caloris & frigoris ſint ſecundum eas quas diximus portiones, confirmat experimentum coniunctum cum ratione. Senſus, ſcilicet, docet id quod ex hoc medicamento, quod calidum in primo eſt & illo quod eſt calidum in tertio, reſultat, eſſe calidum in ſecundo. Ratio tamẽ per eas omnes demonſtrationes quas diximus docet niſi talis eſſet in vnoquoque gradu caloris ad frigus proportio, non poſſe ita cõtingere, vt factum ſenſus docet. Sunt igitur hæc omnia, præterquam quòd firmis monſtrationibus confirmata, vel ſenſui euidentia, ſed de his ſatis.

Caput decimum. De venenis.

Gal. verba ſignificãtia frigida venena nõ genere ſed quantitate eſſe talia.

GAlen⁹ libro tertio de ſimpl. medi. facult. capite decimo octauo ita ſcripſit: eorũ ergo medicaminum, quę frigore interimũt nullum genere lethale eſt, ſed ſola quantitate. At in erodentibus putrefacientibus atque excalfacientibus haud ita ſe res habet. Quibus verbis apertè ſignificauit, quod in illo & tribus proximis capitibus diffusè ſatis docet, venena eſſe duplicia, quædã calida, quædã frigida: calida eſſe lethalia toto genere, frigida quantitate tantum, nulla tamen frigidorum pharmacorum eſſe genere deleteria. Dicũtur verò illorum nonnulla genere, nonnulla quantitate venena: non quod aliqua illorum ſint, quæ in quauis quantitate etiam minima necent, nulla enim talia ſunt, ſed ipſa etiã genere deleteria niſi quantitate quadam certa ſumantur, poſſunt citra noxam bibi, nullum ſiquidem eſt naturale agens, quod ad agendũ commodam quantitatem non exigat, alioqui eſſet actionis infinitæ. Nõ itaque proinde genere hæc, quantitate illa deteriora dicuntur, ſed quòd quæ quantitate talia ſunt, niſi quantitate commoda bibãtur, poſſunt vſque adeò vinci vt pro veneno alimentum fiat. Quod verò genere eſt tale nulla quãtitate poteſt nutrire, quanquam in aliqua non interimat. Hæc itaque docet Galen. loco citato ex. 3. de ſimpli. med. quę eadem docet. 3. de temp. cap. 4. Tamen libro quinto de ſimplicium medicamentorum facultate capite decimo octauo contrarium prorſus videtur docere, dicens, multa venena frigida eſſe genere deleteria. Sunt illius verba hæc: quædam autem totis ſubſtantiis nobis contraria ſunt, proindeque ſi vel minimum eorum aſſumptum fuerit omnino lædent qualia ſunt dryopteris & pityocampe & tapſia & ſolanum manicum & hydrargiros & fungorum nonnulli. Prętereà ſaliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere ſunt deleteria non quantitate. Hæc ille quo loco conſtat nonnulla calida & plæraque frigida medicamenta recenſeri, cum tamen omnia genere deleteria non quãtitate dicantur. Controuerſiam hanc non aliter ratione ſpero decidi poſſe, quãmodo quo calida & frigida in corpus noſtrum agũt planè intellecto. Diximus verò hunc nos in primo huius operis libro capite vndecimo quod vellem perlegere eum qui in hunc locum inciderit, quo hæc radicitus intelligat. Illic monſtrauimus calida recalfacere noſtrum corp⁹, quod

verba quę aliaquę libus cõtraria videtur docere.

Cõtrouerſia decidi poſſe.

qđ nobis priùs incaluerit, frigida refrigerare, non q̃ refrigerenur (neque enim esse in nostro corpore refrigerandi causam) sed quod propter substantiam impatibilem non calfacta, perseuerent. Hoc ipsum habent venena, sunt enim & ipsa alterantia medicamenta, habent verò plus aliis, frigida, quòd comminuũ tur, comminutaque deferuntur ad cor, calida quòd ex modo suę substantiæ cum primum à nostro calore incipiunt alterari putrescunt, putrefaciuntque viscera ipsa. Atque hac ratione, vtraque sunt mortifera. In quam sententiam dictum est. 3. de temperamentis cap. citato, frigida venena omnino non vinci neq; alterari, sed ipsa corpus nostrum vincere: calida partim quidem ipsa vinci, partim verò vincere nostrũ corpus. Ex quo loco non est itelligẽdum, frigida non posse à nobis vinci, & calida posse, vt videntur verba sonare. Contrarium enim plenè paulò ante dixim⁹ ex. 3. de simpli. posse scilicet frigida superari integrè & nutrire, calida non posse. Sed intellige frigida eò interimere qđ non vincantur, posse tñ vinci non interimentia, calida verò nõ eò quòd nõ vincantur, sed quòd putrescant. Itaque frigida cum interimunt, manent omnino inuicta, cum non interimunt, omnino vincuntur: calida neque omnino inuicta manent aliquando, neque omnino vinci possunt. Habent enĩ frigida bonum exitum vt vincantur, calida vt expellantur. His ita statutis, scire licet, nullũ medicamentum posse esse genere deleterium nisi sit putrefaciens, aut putrefacientium particeps, posseque medicamenta excellenter frigida, habere admixtas partes putrefacientes ratione quarum tota euadant genere deleteria. Talia sunt omnia medicamenta, quæ frigida quamuis sint, deleteria genere dicuntur. Præstat huic dilutioni viam Galenus qui cum loco citato ex. 5. de simpli. fungos inter deleteria recensuisset lib. septimo cap. 117 de illis ita scripsit, fungus frigida humidaque planta est admodum, vnde & proximè ad deleteriam facultatem accedit. Et sanè inter eos sunt, qui etiam interficiunt, potissimùm qui natura mistam habent qualitatem (liceat ita dicere) putredinosam. Hæc Gale. quib⁹ haud obscurè dixit, fũgos etsi frigidi & humidi sint, deleterios esse, quòd habent admistam qualitatem putrefacientem quod apertè diluit p positum enigma.

nullũ medicamentũ posse esse genere deleterium nisi sit putrefaciens

Caput vndecimũ. De soporiferis.

DE soporiferis medicamentis est non minus difficilis controuersia ex Galen. verbis. Nam primo lib de causis symptomatum cap. vltimo docet verè soporifera esse medicamenta tantum humida, nam quæ simul refrigerant non tam somnum quã soporẽ faciunt, ex humectatione enim cerebri fit somnus, ex refrigeratione stupor. Sunt vero illi⁹ verba hæc: talia igitur sunt cum medicamenta omnia, quæ verè somnifera sunt, tum quæ sic quidem vocantur, inferunt autem nõ somnum modò, sed etiam comã & carum, & totius corporis torpotem. Quæcunque autem duntaxat humectant, meritò somnifera vocantur. Quę verò perfrigerant, neque somnũ neque indolentiam afferre rectè dicũtur, sed pro somno comã & caron: pro indolentia ob perfrigerationis excellentiam vel prorsus sensus priuationem, vel certe sensum minutum. Hęc habet prædicto in loco. In quinto libro de simplicium medicam. faculta. cap. decimo octauo ita scripsit, at ea quæ καταφορὰν (ideſt soporem) epota faciunt, ac proinde dolorem lenientia & ὑπνωτικὰ hoc est somnifera, à plærisque dicũtur, temperiei sunt maximè cõtrariæ iis quæ re vera sunt anodyna, refrigerãt siquidem omnia corpus, & sensum eò vsque stupefaciunt, vt si paulo liberalius ebibãtur, mortem afferant. Cæterum ad vsum propositum optima sunt, quæcunque deficcant. Hæc sententia omnino videtur priori cõtraria. Nam illic dixit somnifera refrigerare tantum humectare, hic somnifera refrigerare, neque solum hoc, sed & commodiora esse ad hunc vsum, quæ deficcant, quãquæ humectant. Sigs tamen cõsideret attentius, inueniet nihil hic dictum esse repugnans, sed omnia consona. Nam cum somnus duplex sit, quidam naturalis, quidam symptomaticus vt. 4. huius operis libro explicuimus, quæ somnum naturalem faciunt, hæc sola in primo de causis symptomatũ verè sõnifera appellauit, q̃ symptomaticũ, nõ sõnifera sed soporifera poti⁹ aut stupefaciẽtia, Hæc tñ ipsa, quæ ab illo non verè somnifera dicũtur, dicit in. 5. de simplicibus à plærisque somnifera appellari, atque d⁹ illis eo loco disputauit. Hæc vero sunt nõ humectantia tantum vt illa, sed refrigerantiaue hementer. Quin potius inter ea quæ refrigerando cataphoram inducunt, minus noxia sunt, quæ deficcant vt opium, quã quæ humectant vt cicuta, quandoquidem supra stupefaciens frigus, obruens humor auget malum. Horum sanè medicamentorum vsus perse sẽ per nocet, vitandusque proinde quoad fieri

Gal. verba ostendentia sõniferã tũ esse humida.

Gal. verba aliã q̃ videtur prędicti is cõtraria.

Contr. do ciditur.

poteſt

poteſt eſt, vt docet Gal. 12. meth. cap. 1, tñ per mittitur nonnunquã gratia alicuius ſympto matis grauius vrgẽtis vt doloris, aut puigilii. Inter hæc verò minus periculoſa ſunt dicta cauſa, quæ cum refrigeratione deſiccãt, quàm quæ humectant. Quid ergo? nunquid ea tantum ſunt verè ſomnifera, quæ tantum humectant? lactuca ergo non eſt ſomnifera, neq; vinum eſt ſomniferum, neq; lac. Duo enim horum refrigerant, alterum calfacit. Tamen experimento inuenim⁹, hæc, & præterea omnia replẽtia caput, ſiue calida ſint, ſiue frigida, ſõnum cõciliare. Forraſſe dices, hęc ſomnum p̃ter naturam facere, eoq́ue de illis non diſputaſſe Gal. loco cito. Addes que in horum confirmationem, ſomnum naturalem fieri ex habitibus alimentorum, hæc verò habere vires medicamentoſas, quibus ſomnum conciliant non naturalem. Sane hæc valde dura ſunt. Nam hac ratiõe nulla poſsint eſſe medicamẽta ſomnifera, quin potius contradictionẽ inuoluet dicere, medicamenta verè ὑπνωτικά. Nam quæ talia fuerint, erunt tantum alimenta. Non ergo ita res ſe habet: ſed ſunt aliqua verè ſomnifera medicamẽta, queq; naturalẽ ſomnum inducunt. Huiuſmodi ſunt, quæ alterant quidẽ, ſed nõ eatenus, vt morbum aliquem inducant. Hæc enim cum morbum nõ faciant, neque ſomnus, quem faciũt, erit ſymptoma. Monſtratum ſiquidem eſt in quarto huius operis libro, ſymptoma omne naſci ex morbo. Lactuca igitur refrigerat, ſed non facit ſomnum primario refrigerando, ſed humectando modice, ſecundario refrigeratio etiam iuuat, vt lactuca ſomnum faciat. Quanquam ea refrigeratio ſola nõ faceret ſomnũ. Nam qui à ſola refrigeratione fit eſt ſtupor, eum non faceret lactuca. Non eſt ſiquidem illi tanta refrigeratio verum ea quantulacunque eſt admota humori, potius cõfert ad ſomnum, quàm vt impediat, contra ac calor qui potius impedit, quam iuuet. Quare vinum humectando fit ſomniferum, quippe quod eſt calidum. Ergo verborum Galeni is eſt ſenſus. Sunt verè ſomnifeta, non quæ tãtum humectãt, ſed quę tm̃ humectãdo ſomnũ conciliãt, idque primario, ac præcipuè. Vnde fit, vt ſomnus ex lactucis, vino, lacte, & ſimilibus, naturalis ſit, niſi intentione fiat præter naturam. Scimus ſiquidẽ ex tractatione de cauſis ſymptomatum, omne accidens naturale intẽtione fieri poſſe ſymptoma: & omnem cauſã accidentis naturalis efficientem multitudine fiere poſſe ſymptomatis. Sed de medicamẽtis ſomniferis hæc ſit ſatis dixiſſe.

Obiectio

Diluitur

Caput duodecimum. De medicamentis pus mouentibus.

PVs mouentia docet Gale. eo differre ab emollientibus, libro quinto de ſimplicium medicamentorum facultate capite ſecundo quòd emollientia calida ſunt, & nonnihil ſicca, tamen ſuppurantia ſimillimum corpori calorem producentia, humorem, qui in eo eſt neque conſumunt, neque augẽt. Quibus verbis apertè ſignificat, ſuppurãtia collata corpori inflammato temperata eſſe, quanquam dixerat paulò ante, & poſtmodum repetit nõ ſemel, illa eſſe calida & humida, quæ tamen ipſemet ita interpretatur capit. octauo eiuſdem libri. Eſt autem (inquit) propoſitum diffinire, qualis ſit vniuersè pus mouentium natura. Dictum autem eſt, quòd modicè eam humectantem, & calfacientem eſſe oporteat: quod aliis verbis eſt, vt neque excellat, temperiem corporis ipſum immutantis, neque ab ea deficiat, ſed quoad fieri poſsit ſimile ſit. Hæc Galenus. Sed ſi non ſumus obliti eorum quę de gradibus alterantium medicamentorum diximus conſtat ea, quæ corpori à quo alterantur euadunt ſimilia, temperata eſſe, neque calida neque humida, itaq; videntur hęc Galeni loca ſignificare, medicamenta ſuppurantia eſſe temperata exquiſitè. Tamen hæc doctrina non ſatis videtur conſtare cum aliis eiuſdem autoris verbis. Nam quorſum naturam hanc medicamentorum finiens, toties dixit calidam & humidam eſſe, ſi temperata eſt exquiſitè? ſed quod quarto libro Methodi capite quinto ſcripſit, videtur eſſe aduerſiſsimũ. Nititur. n. illic mõſtrare, ſuppurationẽ eſſe putrefactionem quandam, eòque (inquit) fit, vt à calidis & humidis plurimum adiuuetur, quoniam, ſcilicet, calida & humida ſunt putrefacientia. Docuit præterea idem Galenus in tractatione de ſimplicium facult. ſuppurationem non eſſe opus ſolius naturæ, vt carnis generationẽ: neque ſolius medicamenti, vt exeſionem carnis, aut corroſionem, ſed partim eſſe naturæ, partim medicamenti: ergo ſi medicamentum aliquid præſtat perſe in ipſa ſuppuratione, non tantum debet ſeruare temperiem partis, & prohibere, quod impedit, vt faciunt carnem generantia, ſed alterare etiam aliquid. Quæ alteratio nulla eſſe poteſt, præter calfactionẽ & humectationẽ. Adde materiã eorũ, quæ inter ſuppurãtia recenſentur à Gal. calidã eſſe & humidã, aquã calidam, & calidũ oleum,

Medicamẽta ſuppurantia tẽperata eſſe docet Gal.

Quæ pro parte contraria ſunt.

& cataplasma ex farina ordeacea, & talia oĩa. Dicunt quidã, sũpra occasione ex cap. 5. lib. 3. de simplicibus, suppuratoria medicaměta alterare calfaciendo & humectãdo succũ contẽtũ in inflãmata particula, tñ partis ipsius temperiẽ exactè cõseruare inalteratã; itaq; esse ad mẽbra medicaměta tẽperata, tñ gratia alterationis succi, quẽ purrefaciunt mediocri illa putredine, dici calida & humida. In hac responsione sunt duo difficilia. Primũ, qđ vsus olei, & aliorũ suppurantiũ nõ esset aduersus calidis vlceribus, neq; enim ipsas carnes putrefaceret, quas nõ alterare respõdes, sed, q̃q̃ carne non impleret, quia nõ detergeret, quantũ in vlcere cõuenit, cũ tẽperiei partis esset exactè simile, non corrũperet. Quã verò noxius illis vlceribꝰ hic vsus sit, vide apd Gal. 3. libro Metho. cap. 3. Prætereà nõ video, qua ratione succi, qui perse humidiores substãtiæ sunt humectentur à talibꝰ medicamentis, mẽbris siccioribus inalteratis. Quare ego controuersiã hanc, si possũ, distinctius vellẽ dirimere, hinc sũpto principio. In suppuratione duo debent expeti à medico: primũ, vt pus optimũ sit, secundũ, vt fiat quã celerrimè; ita enim optimè ægrotanti prospicitur. Possunt verò duo hæc æqualiter contingere, aut non æqualiter sed alterum plus altero. Illud pus est optimũ, quod minimè putredinis est particeps, cum tñ nullũ sit oĩno expers putredinis, illud est deterrimũ, quòd maximè illã participat, vsque adeo vt si multã admodũ subeat putredinẽ non amplius pus dicatur, sed succꝰ putris. Putrefaciũt verò calida & humida, nõ tñ quęcunq; quouis gradu sunt calida & humida, sed tantùm sunt putrefactiua, sed ea tm̃ quę valde talia sunt, quæ verò his sunt minꝰ multo calida & humida, putrefacere etiã illa possũt (calor enim cũ humore semp est putrefactiẽs) sed nõ tã mala putredine, quã quę septica sunt: sed mitiori quadã, quę suppuratio dicitur (est. n. nihil aliud suppuratio, quã putrefactio quædã mediocris, quæ quantò à magna putrefactione recedit magis, tãtò accedit ad cõcoctionem) igitur non dubiũ est, calida & humida moderatè, posse pus gignere, putrefactiua, s. quia calida & humida, sed non integrè, quia moderate sunt talia, ea etiã quæ naturali partis inflãmatæ tẽperaměto sunt exactè similia possunt pus gignere. Nã cõseruãt tẽperiẽ calidã & humidã, quę pter naturã est eo tẽpore in particula inflammata, permittens putrescere succũ, & obsistẽs partis putredini. Nã medicamentũ, qđ imponitur parti pręter naturã affectæ, exactè simile naturali partis tẽperiei, habet vim conseruãdi partẽ, & nullã habet affectus præter naturã curandi. Ergo nõ est dubiũ, posse etiã medicaměta exactè similia parti suppurare, non quidẽ alterando succũ ad humorẽ (est enim ipsum medicamẽtũ illo sicius) sed conseruando calorẽ & humorẽ, & insuper, sua substãtia, quæ est emplastrica, coercendo interius effluuiũ, vt contentũ illic cõputrescat. Si igitur & quod certo gradu est calidũ & humidũ, & qđ exactè æquale est partisuppurat, suppurrbunt profectò & quę ĩ medio horũ sunt calida & humida. Constatque hæc quò plus participãt caloris & humoris, eò citiꝰ putrefacere, sed vt citius, ita deteriori putredine, quia accedunt ad septica magis. Quò verò minus earũ qualitatũ habent eò lẽtius putrefacere, quia eo plus accedũt ad partis naturã, sed vt lentiùs faciunt, ita melius pꝰ conficere. Itaq; vtraq; suppurãt, tñ æqualia optimũ pus faciunt. Neq; tã innoxiè id faciunt calida & humida, q̃q̃ citius etiã quã illa suppurare, nihil prohibet. Proinde ergo Gale. genꝰ suppurantiũ calidũ & humidũ esse dicit, quia nõnulla suppurãt humectãdo perse, & quæ illorũ minimè sunt humida, humectant etiam quodãmodo humorẽ qui illic est præter naturã, fouendo. Dicit rursus horũ genus exactè simillimũ, quia quæ exactè talia sunt, optimũ pus faciunt quã tutissimè. Quare hęc illis meritò præferuntur. Iã verò neq; illud difficile est scitu, cur suppurantia obsint cauis vlceribus. Nã quæ calida & humida sunt, colliquãt putrefaciendo, quę verò parti sunt simillima in calore & humore faciunt vlcus sordidum, cũ sua substãtia, qũ liquida infundũtur, tum etiã quia in illis vlceribus opꝰ est siccãtibus & detergentibus, atque ita sordidũ fit vlcus nõ solũ ab iis quæ humectãdo moderata sũt, sed etiã ab iis quæ minus desiccãt, q̃ oportet. Neque rursus illud quod obiiciebatur, nõ posse medicamẽtũ, qđ carnẽ nõ alterat, succos humectare, est difficile. Carnẽ. n. nõ alterãt medicaměta illa, quia similia ei sunt, succũ verò putrefaciunt, nõ quia humectãt perse, sed vt explicuimus, quia obstruẽtia cohibẽt effluuiũ & cõseruãt calorẽ & humorẽ pręter naturã. Illud quoq; qđ ex. 4. Metho. additũ est, dictis cõsonat, Argumẽtatur, s. suppurationẽ putrescẽtiã quãdã esse, qa à calidis & humidis iuuatur, id q̃ nos quoq; mõstrauimꝰ. quin etiã mõstratũ est, si quæ suppurãt quę ad carnẽ neq; calida neq; humida sint, hæc etiã calfaciẽdo & humectando quodãmodo facere. quare pro suppurãtibꝰ quoq;, atq; pro nono hoc libro iã satis diximus. FINIS.

quid qui dã dicãt.

Autoris sentẽtia qua diri mitur cõtro.

Obiecta soluũtur

CON-

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM. LIBER DECIMVS.

PRAEFATIO.

Prognostica pars admirandū aliis hoīb⁹ red dit medicum.

NIHIL est quod tam reddat medicū aliis hominibus admirandum, quā pars prognostica, quippe quæ sola videtur esse supra humanam conditionem. Proinde diuinus hippocrates cùm reliquarum medicinæ partium laudes operibus ostendat, potiusquam verbis celebret, tamen prognosticam multis nominibus cōmendauit, & quòd maior fides habeatur medico, qui, quæ ægro euenere, aut eueniunt modo, aut euentura sunt prædicit, eoque plures se illi audeant cōcredere, & quòd etiam cum ægrotantes intereunt, credatur culpa vacare, si prædixit, quodque prænoscendo futuras affectiones meliùs multò curationem moliatur. Meritò igitur magnę habentur gratiæ, Hippocrati primum, qui partis huius, & bonorum omnium, nobis autor extitit, deinde & aliis omnibus, qui in hac parte laborauerunt, de arte medica optimè meriti. Est enim hęc pars difficillima, quòd factum est, vt pauci scripta Hippocratis & Galeni de prædictione commentariis prosequuti sint. Tamen cum tam honorificum esse medicis prædicere apud ęgrotantes, omnes intelligant, omnes tentant prædicere, quanquam non omnes eodem modo: sed alii temeritate quadam fortunam experiuntur, alii astu circunstantibus imponunt: perpauci arte & prudentia præsagiunt. Sunt qui nihil est tam alienum ab humano sensu, quod negent scire se, nihil tam abditum, qđ non vaticinentur, tam constanter proferentes, quam si naturis rerum imperare possent qui tū statim ac incautè protulerūt, fortunā deprecantur, atque quod in mendacio deprehensi causari possint excogitant. Alii proferunt ambigua quædam, vt Apollo ex tripode, aut si minus hęc possunt, aiunt modò, negant statim, nequis sit rei euentus, quem nō prædixerint. Quibus artibus apud imperitum vulgus admirationem consequuntur, tamen apud sapientes sunt ridiculi, & tam habentur mendaces cum vera dicunt, quam cum mentiuntur: vt contra, qui loquuntur prudenter, laudantur meritò, etiam cum deerrant. Scilicet nunquam errare nulli mortalium cōtigit, rarissimè errare, contigit peritis & prudentibus. Quos primum omnium decet nihil polliceri, quod præstare nō possit ars: deinde, quę dicent, proferre non vt diuinatores, sed vt artifices. Nihil tū est, qā adeo referat medicum præsentire, quā morborū insignes mutationes, inquib⁹ dierum natura, maximā putatur vim habere. Proinde operęprerium fuerit ante alia disputare, vnde his ipsis diebus accedat iudicandi vis, & reliquas de criticis diebus cōtrouersias dirimere, deinde ad ipsas morborum iudicationes properare.

Prædicere oēs ten tāt tamē pauci arte et prudētia præsagiunt.

Quo modo periti et prudētes præsagire debeant.

Caput primum. An sit diebus criticis vis à radice superna.

DIes decretorii illi dicūtur in quib⁹ frequētissimè & tutissimè solent morbi iudicari. Gal. 3. lib. de diebus decretoriis huius rei causam in supernorū corporū motum reiicit. Sunt qui gale. hac in parte contradicant, cum Auerroë censentes morbos ī hoc aut illo die potiusq̄ in aliis iudicari, nō ex cælestib⁹ corporib⁹, sed ex ꝓportione agētis ad id qđ patitur, cōtingere. Quorū ratio hęc est præcipua toto morbi tpore est inter naturā & morbi causā pugna quędā, qualis inter naturales causas contingit, similis. ſ. ei quæ inter ignē & lignū vsq; ad cōbustionē fit. Nō. n. min⁹ nālia agētia fūt virt⁹ nra naturalis, q̄ in tēperamēto cōsistit, et morb⁹ q corporis hūani est ꝓter nām affect⁹ q̄ ignis & aq̄. crisis tps est termin⁹ actiōis et victoria, si bona est crisis, naturę, si mala, morbi. Sed ī aliis actib⁹ naturalib⁹, vt gra exēpli ligni cōbustiōe, finis actiōis aduenit ex ꝓportiōe potētiæ agētis ad resistentē patiēris corporis. ꝓinde. n. à philosophis oībus dictum est, ꝑcipuè ab Arist. velocitatē mot⁹ fieri ex ꝓportione potētiarū agētium ad patiētes, qm. ſ. exmodo huius ꝓportiōis, finis actiōis aut citi⁹ aut seri⁹ aduenit. Igitur eadē ratione in morbis crisis ex radice inferiori (ita vocant potentias agentes & patiētes) nō ex motu corporum cælestium contingit. Adde multas actiones esse quę certis diebus & statis periodis cōtingunt quas tamē ne ipse Gale. motibus cæli tribuit, sed modo motus causarū infernarum. Exemplo sunt periodi in febribus intermittētibus.

Auerroes et eum sequētes Gale. contradicūt.

probatur Gal sententia.

Cęterum quanquam hi probabilia loquãtur, multo veriorem esse censeo Gal. opinionem. Quam his rationibus ex eodem desumptis confirmo. Quæ elementorum virtutibus fiunt, non tantum ordinem tuentur, quantumque à corporibus cælestibus aguntur. Illa enim mutabilia sunt & incerta, hęc stabilia & firma, ab aliis corporib⁹ ĩ alterata, agitata certo quodã & æterno ordine. Igr ordinatum motum & perpetuum, & qui veluti ex naturæ lege, septimo grã exẽpli aut. 14. terminatur non est probabile casu aliquo fieri, sed ex motu astrorũ, qui est impmutabilis, pẽdere. Nã quæ casu aliquo fiũt, stabilia nõ sunt, neq; ex his quæ plærunq; contingũt. Sed vis criticorũ dierũ, bis mille ab hinc annis à probatissimis antiquorũ obseruata est, & memorię posteritatis tradita. Adde qđ si ꝓportio potentiæ agentis ad resistẽtẽ faceret, morbos his aut illis diebus terminari, cũ hæc variare possit, aut mutata succi quãtitate, aut imminuta aucta ve virtute, singuli dies possent esse decretorii. Nã si in morbo qui septimo die erat iudicãdus, tantillũ succi detrahas addasve, faciés vt sexto aut octauo iudicetur. Quare cũ ꝓportio in singulis naturis & in singulis morbis permutetur nõ possent morbis oĩbus & naturis & regionibus & ætatib⁹ & tẽporibus esse iidẽ decretorii dies. Prętereà q̃q̃ ex ratione ꝓportionis fieri posset, vt in his aut illis diebus frequenter morbi iudicẽtur, tñ vt in his tutius in illis minus tuto, quod ad fidẽ pertinet criticorum dierũ, ratione nõ fieret. Nã cũ morb⁹ hic propter hanc proportionẽ in. 7. die iudicetur, ille propter proportionẽ aliã, in. 14. vnde nascatur vt. 7. die crisis tutior fit & pfectior prętereà nisi hoc ab aliqua causa supna pẽderet, nõ esset quod hoĩes eisdẽ diebus morerẽtur, ex quibus supsunt, vt Hipp. 3. prog. docet nõ enim necesse est ignẽ eodẽ tempore à lignorũ congerie suffocari, quò ligna ab igne cõburerẽtur. Est ergo ꝓbabilissimũ vim criticorũ dierũ alicui cælesti motui adscribi debere, sed inter astra quod magis humorib⁹ præsidet, est, vicina nobis, luna. Meritò ergo mot⁹ humoris morbi tribuetur motui lunæ. Maximè cũ ea quæ experimẽto cõperta sunt magnopere cũ illius motu quadrẽt: id qđ hac ratione inuenit Gal. Mensis peragrationis lunę constat. 27. dieb⁹ & 8. horis, mensis illuminationis, 26. diebus & 12. horis, additis. 3. dieb⁹, quibus delitescit, fit mẽsis ex. 29, dieb⁹ cũ dimidio, & hic dicitur mẽsis cõsequutionis. Cõputationẽ dierũ decretoriorũ, quorũ vis longo experimẽto cõstat, nõ quadrare cũ mense peragrationis, neq; cũ mẽse illuminationis dicit Gal. Cæterũ ex his duob⁹ cõfusis alterũ mensem fieri qui medicinalis appellatur, cũ quo ossa, quæ de dierũ decretoriorum numero ab Hipp. scripta sũt, mirificè cõueniãt. Nã ex. 27. diebus (inquit) &. 8. horis ab altera parte: ab altera. 26. dieb⁹ &. 12. horis, cõstituũtur. 53. dies &. 20. horę, quorũ dimidia pars est. 26. dies &. 22. horæ. His igitur cõstat mẽsis medicinalis, qui in hebdomadas distributus, cõtinet dierũ decretoriorum terminos. Hæc est Gal. de hac re sentẽtia. Ego hũc mensẽ medicinalẽ legitimã causam esse virtutis dierũ decretoriorũ non affirmo, sed Gal. sentẽtiã enarro in rerum illud, quod in hac cõtrouersia versabatur, colligés probabiliter, dierũ decretoriorũ vim ex lunæ erroribus pendere. Neq; sane tam est similis ratio circuituũ febriũ, criticis dieb⁹ vt si illorũ causa nõ reiicitur ĩ astra, statim oporteat, neq; criticorũ causã supernis causis adscribi: nã multa sunt quæ dierũ criticorum vim ex causis peculiaribus nõ pendere indicant, vt ordo perpetuus, & fides, securitasq;, & alia quæ in argumẽtis tetigimus. Nam si in circuitibus est ordo, alia certè nõ sunt, & ille ipse non tãppetuus. Mõstrauimus siquidẽ in quinto hui⁹ operis libro, ex paucitate materiæ (eadẽ est ratio multitudinis) aliũ ex alio circuitũ fieri, vt quintanã & sextanã ex quartana, & ex quibusuis succis erraticã. Certè cui proratione vis eius quę est in criticis diebus, dicta non sufficient, multòminus faciet satis causa quam Amatus lusitanus commentus est, qui dies morbi cõfert numeris cantus, quia vt inter numeros quidam sunt dissoni primo, quidam assoni, ita (inquit) inter dies. Eò que dies numerorum dissonantium primo, causa dissidii, dicit, ad pugnam agere morbum & naturam, quæ in consonis diebus, causa similitudinis cum primo, quietem agunt. Ratio hæc nulli (arbitror) satisfecerit q̃tumuis beneuolo. Nam prætereà quòd ridiculum est consonantiis vocum articulos morbi, res adeo diuersas conferre, & hinc putare rationem quãpiam redditam esse, ramẽ neque illi imaginationi effecta respondent. Nam vt ipsemet præscriptis numerorum rabellis dicit, vigesimus est consonus primo, &. 18. &. 16., sunt dissoni. Tamen constat ~~vigesimum~~ esse primi ordinis decretoriorum, tertium à septimo, &. 12 &. 18. minime iudicantes. Non ergo numer⁹ punctorum dissonantium primo, respondet diebus decretoriis, & consonantium non iudicantibus. Sed nugari sæpe volumus, vt nouarum rerum inuentores simus.

Cõtrariæ sententiæ quædãratio diluitur.

Amati lusitani opinio reprobatur

in lunam reiicitur causa criticorũ dierum.

Ca.

Ca. 2. An dies decretorii integri debeant assumi ad computationem.

Quorundã opinio nõ debere integros cõputari dies.

SVnt qui putent in computatione dierum decretoriorũ ꝺ singulis dieb⁹ naturalib⁹ q 24. horis constãt, præscindi debere singulas horas quatuordecima pte minus. Quorũ rõnes sunt hæ. medicinalis mẽsis cõstat. 26. diebus &. 22. horis, & hunc oportet in. 4. septimanas diuidi, igitur prima septimana constat 6. diebus &. 17. horis cum dimidia, atque ita aliæ omnes sed ex. 6. diebus &. 17. horis cũ dimidia, vt licet suppuranti clarè conspicere, nõ possunt septem dies constitui, nisi de singulis diebus detrahatur horaꝝ, minus parte. 14. Hoc contendũt Hippocratẽ docuisse. 3. prog. context. 5. ita dicentem, fieri verò non potest vt horum vllum totis diebus eximie numerentur. Nõ enim annus aut menses totis numerari dieb⁹ natura apti sunt. Videtur ergo Hippo. sentire decretorios dies, non posse integros numerari. Sed quantum ego opinor hęc sententia præter Gale. mentem est. Nam vt alia multa loca omittam, primo de crisibus. c. 17. ita inquit. In primo quidem die, sic verò ex me omninò intelligas, totũ ex nocte & die tempus in. 24. horas partitum. Igitur non est dubium iam, quæ sit Gale. sententia, cum ipse tam distinctè fuerit locutus, Sed monstratur hoc idem ratione. Si à diebus præscinderentur singulæ horæ, constat mensem medicinalem. 28. dieb⁹ medicinalibus cõcludi qua ratione & quatuor integris septimanis. Nullæ igitur septimanæ computarentur coniunctæ, quomodo secundo de diebus decretoriis secundam & tertiam computari dixit, neque tres septimanæ viginti cõcluderentur dieb⁹. Quemadmodum docet. 3. prog. com. 5. Præterea fieret vigesimus primus decretori⁹, quã quam nihil magis proclamatum est apud Gale. quam. 20. diem decretorium esse, & finem tertiæ hebdomadæ, quoniam tertia & secunda cõmunem habet quatuordecimũ diẽ, qui vltimus est secundæ & primus tertiæ septimanę, vt expresse docuit. 2. Apho. com. 24. quæ tamen omnia corruerẽt. Nã. 14. decretorius terminaretur. 13. & vndecim horis, & ab hoc tẽpore inciperet tertia septimana quare nullum tẽpus esset cõmune illis, magisquã primę & secundæ septimanæ. Sed dicent fortasse vigesimum diem naturalem, esse vigesimum primum medicinalem, atque proinde à Galen. vigesimum decretorium appellari. Sed nec hoc verè dicent, quandoquidem ex vigesimo primo naturali desumit vigesimus primus medicinalis, 4. horas cum dimidia. Quare neutro modo, neque loquendo de diebus medicinalibus, neque de naturalibus, verè dictum esset à Galeno tertiam septimanam. 20. die terminari. Est igitur merũ figmẽtum, dies decretorios non ex die ac nocte integris constare. Sed qua ratione respondendum est ad argumenta contrariæ sententiæ? non aliter quàm paulò ante dictum est mẽsem ex quatuor septimanis constare, sed secũdam cum tertia communicare vna die, atque proinde. 27. diebus contineri quatuor hebdomadas. In eandem sententiam est dictum ab Hippocrat. illud quod ex aduerso adducebatur, dies non posse integros numerari, non quòd singuli integri non sint, sed qđ oẽs nõ habeant hebdomadarum integritatem. Nam defectu vnius diei, fit illa computatio per diem communem. Sed de hac quæstione satis est hæc dixisse.

Obiecta soluũtur

Caput tertium. Vtrum dies impares sint in iudicãdo fortiores quam pares.

Prædicta sententia reprobatur et cõtro. decidit.

VIs decretoriorũ dierum tãta est, vt cum morbus est solutus in illorum aliquo, non sit quod timeamus recidiuam, cum verò in aliquo aliorum dierum, quirarò, aut malè iudicant, tam prompta sit recidiua, vt in historia virginis Lariſſæ tertio Epide. contextu. 85. quasi portentum aliquod Hippocrates retulerit, cum febris esset soluta sexto die non repertisse. Sed quarto libro Aphorismo. 61. ita inquit, febricitantem nisi die impari febris reliquerit, solet recidere. Quarto de ratione victus acutorum. context. 73. signorum autem multa fiunt in die impari magis quam pari. Quare videtur Hippocrat. docere solos dies impares potentes esse ad iudicandum. 4 etiam de ratione victus in morb. acutis. contex. 56. ita scripsit, maximè verò numerus impar est obseruandus, nẽpe hi dies in hanc vel illam inclinantes partem, reddunt ęgrotos, in cuius capitis commentario Galen. subscribit Hippoc. sententiæ dicens impares multa polsere virtute nõ simpliciter, sed in acutis morbis est intelligendũ, vt insignes in vtrãq; partem, tum salutẽ tum mortem mutationes efficientes. Hæc igitur est Hippõ. & Galen. sententia. Sed contra videtur esse quod ab eisdẽ autoribus dictum est, & experimento inuentum, quartum, quatuordecimum & vigesimum apprimè esse decretorios qui tamen omnes pares sunt. Cum ergo vtrũq; ab eisdem autoribus dictum sit, videtur cõmoda aliqua ratio excogitãda, quo min⁹ hęc sibi repugnan

agitatur contro.

Quæ pro parte cõtraria sunt.

Contro. decisio.

tia deprehendantur. Quartus dies etiam si sit decretorius, tamē rarissimè iudicat. Quoniam in morbis acutis qui per impares dies ferè semper mouentur, 3. aut quintus subripiunt crisim, vsqueadeò vt Archigenes toto suę vitæ tempore bis, & Galen. semel, in quarto die crisim factam viderint. Vt ipsemet testatur, 3. de crisib⁹ capit. 4. Dies, 14. & 20. impares sunt. Nam quanquam à primo die sunt pares, tamen facta computatiõe à primo die suæ hebdomadæ, illorum vnusquisque est impar 14. 7. ab octauo, &. 20. a. 14. Neque possum excogitare aliam rationem, cum Galenus loco prædicto. 4. de ratiõe victus in acut. com. 56, illos impares esse apertè dicat, nam paulò ante recitata verba, loquens de imparib⁹, hæc addit: In acutis quidem hi sunt, tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, decimus quartus, & decimus septimus. Quare nõ possum non mirari Galenum qui in hac parte cõcessit impares multa pollere virtute, &. 14. imparib⁹ annumerauerit, & tñ. 4. lib. aphoris. 61. sententiam illam aphoristicam Hippocr. esse negauit, hoc ductus argumento, quod in Epid. Hippocrates multos. 14. die viderat iudicatos. Fortè non succurrerat modus ille cõputationis, quo. 14. dies inuenitur impar, nobis verò ex. 4. lib. de ratiõe victus, ita videtur dicendum, quemadmodum explicuimus, aut est apertè Galenus mendacii damnandus. Sed de his hęc satis sunto.

Caput quartum. Vtrum computatio dierum criticorum in muliere quę post partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris.

agitatur contro.

CErte vt in nullo affectu est, inuentu facile à quo die computatio quo crisis tempus inueniatur, incipere debeat, in muliere quæ peperit, & postmodum febre corripitur, omnium est difficillimum. Nam præterquam quod Hippoc. ipse hac in parte parum videtur suis præceptis constare, ratio etiam videtur opinioni omnibus ferè medicis communi esse aduersissima, nisi alia probabilior enarratio excogitetur. Hippo. 3. prog. Aph. 12. pari modo (inquit) in mulierib⁹ iudicationes

Quæ pro parte contraria sunt.

fiunt à partu. Gal. in com. principium enumerationis tibi fiat, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. Sed contra est, qđ primo de morbis popularibus commen. in historia vxoris Philini, quæ filiam pepererat, & 14. die febre correpta est, &. 20. animam egit apertè terminũ morbi à die, quo febre est correpta numerat Hippocrates. Nam postq̃ primum diem dixerat febris, dixit sextum, septimum, octauum, nonum, decimum, vndecimum, decimum quartum, & vigesimum. Tamen si vigesimo à partu esset mortua, inter primum diem febris & mortem, non tot interceſsissent dies, sed sex tantum. Sunt qui respondeant, illud ita intelligi, non quocunque die post partum febris accidat, computationem à partu fieri debere, sed si secũdo aut tertio die accidat, atque ita in vxore Philini re ctè computationem à principio febris incepisse, vt quę quatuordecimo die post partũ cœperit febricitare. Quorum ratio est hęc, non alia de causa computatio videtur debere incipere à partu, quàm ex vehementi succi agitatione, quæ in illo contingit. Si igitur partus cum febre proportionem aliquam seruet eorum motuum, quos solent morborum materiæ obseruare, vt scilicet respondeat aut secundo aut tertio aut quarto die, quod contingit intra tres dies post partum, verisimile est morbi materiam in die partus agitatam esse primùm, atque proinde computationem, illinc fieri, non verò si longiùs absit febris à partu. Hanc sententiam videtur innuere Gale. 3. prognosti. commenta. citato, ita dicens: In quibusdam igitur incipiunt circa secundũ aut tertium diem à partu, ex quo multi numerare incipiunt futuram iudicationem. Sed res non ita habet, sed ex quo pepererint numerationem fieri oportet dierum. Hanc etiam sententiam significauit Auicen. fen. 2. quarti dicens. De hoc dixerũt quidam, quòd plurimũ accidit post secundum & tertium. Sed cõtra

Quid nõ nulli dicant.

Quæ sint cõtra præ dictã sententiam.

hos est, qđ & febrem vxoris Dromædæ quæ postridie à partu acuta febre est correpta computauit Hippocra. à die febris, primo Epide. par. 3. com. 27. primo, inquit, die quo rigore & febre correpta est, ex precordiis laborare cœpisse, postridie eius diei quo riguerat, aluũ cõmodè reddidisse, tertio riguisse, quarto dolorem præcordiorum: quinto sitibundam & fastidiosam, sexto obijsse. Itaque neque hic meminit Hipp. dici part⁹, etiam si postridie post partum febris & rigor aduenit. Quare hęc Hippocrat. sententia, nec à suo autore videtur obseruata. Pro qua nec ratio ipsa videtur stare. Nam si qua ratione computatio deberet fieri à die partus, maxime propter motionem materiæ, quæ in partu fit, sed hæc motio non videtur satis esse efficax causa. Nam quantuncunque materia morbi ante febrem ex occasione aliqua motu secundum lo-

cum

cum agitetur, computatio nihilominus incipit ab ipsa febre. Nam alioqui, in quacunq; alia febre deberet computatio fieri à tempore neutrę dispositiõis, i quo vt indicãt dolor capitis, & lassitudo, & fastidium, materia incipit agitari. Quod tamen non ita fit, sed à primo die incipit computatio febris, quod & in ipsa febre post partum videtur fieri oportere. Nam constitutio morborum, & distinctio temporum quæ vniuersalia vocantur fit per insignes mutationes, quæ in materia contingunt, non latione, sed concoctione: aut putrefactione. Cum igitur materia in die partus, neque putrescere neque coqui incipiat (aliter enim & febris statim fieret) sed tantũ agitetur motu secundum locum, vt & in neutra dispositione fieri monstrabamus, non videtur esse quòd computatio dierum criticorum à die partus incipiat à quo non incipit ipsius materiæ elaboratio. Quæ ratio non minus procedit siue 3. aut 4. die febris fiat, siue alio quocunque. Hac fortasse ratione ductus Auicenna loco citato visus est Hippocrat. & Galen. contradicere, ita scribens, Etsi pepererit mulier deinde accidat ei febris, tunc si nõ computetur ex febre, & non nisi ex partu, est illud error. Quanquam hunc tui interpretes ita declarant, non quò antiquis autoribus cõtradicat, sed quò illorum sententiam reddat distinctiorem. Non enim (dicunt) negauit cõputationem à partu fieri aliquando, sed perpetuò fieri ex partu, & nunquam ex febre, illud, damnauit. Quoniam, dicunt, partui succedente febre, non nunquam ex partu, non nunquam ex febre fieri debere. Quam rem ita distingunt. Si partus naturalis est, atque febris illi succedat, ex febre debet fieri computatio, si non naturalis, ex partu, quocunque die febris fiat, ante expurgationem. Sed partum naturalem esse dicunt, in quo nec grauia symptomata, neque excrementorum accidit retentio, sed symptomata leuia fiunt, & rectè succedit expurgatio. Contra quos tamẽ esse videtur quod & Hippocrat. tertio Epide. par. 3. in historia mulieris, quæ apud frigidam aquam in thaso habitabat, postquam filiam peperisset, neque esset purgata, tertio à partu die, febre correpta est, acuta, cum horrore veniente. Tamen vt licet ex historiæ contextu videre, Hippocrat. à die febris computationem est exorsus, quanquam partus fuerat non naturalis. neque enim (inquit) erat purgata. Igitur neque hic neque ille modus videtur constare, neque propositis argumentis facilè respondendi viam aperire. Excogitandus igitur alius est commodior, non enim ab antiquorum sententia est recedendũ. Partus vt hi vltimi proponebant, naturalis esse potest, aut non naturalis, differunt hi symptomatum grauitate, aut leuitate, & expurgatione, non quæ repente fiat, sed tamẽ in præscripto naturæ termino, ritè, & citra retentionem procedat, si igitur naturalis fuerit partus, non potest intra terminum expurgationis mulier, nisi fortè ex aliqua procatarctica causa, febre corripi, vt quæ ab omnibus excrementis facilè expurgatur, si verò partus non naturalis est, constat ipsum esse præter naturam affectum, qui cum satis multas operationes lædat, non est quod non dicatur morbus, partim in temperamento ex affluenti succo, partim in praua compositione consistens. Quæ igitur febris in talibus affectibus intra expurgationis rẽpus quæ non ritè succedit, fit, ex ipso partu censenda est pẽdere, atque ita rationem habere febris accidentis. Vt igitur in febre quæ pendet ex inflammatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, à morbi ipsius primo die computatio debet fieri, non à febre, ita de partu non naturali & febre rem habere censeo.

Itaque si partus fuit non naturalis computatio debet fieri à partu, si naturalis ab ipsa febre. Cæterum etsi post partum non naturalem febris succedat, quam ex causa aliqua procatarctica constet esse factam, cum hæc non ex partu causam duxerit, non est quod ab illo recipiat principium computationis.

Sed illud quoque animaduertendum est, quanquam à Galen. sit dictum principium enumerationis fiat, quo die pepererit, cautius tamen dici posse, quo die incœperit parere, incipit enim moueri materia, non quo die infans in lucem editur, sed quo graues dolores mulierem præhendunt: quibus multæ tres, quatuorve aut quinque diebus tenentur. Ab horum igitur primo computatio debet incipere, non à quinto. In vxore philini meritò computatio incepit à primo die febris, fuerat enim partus naturalis, si quis ali⁹, quippe de q̃ hipp. inquit, purgatam ex præscripto naturæ, & cætera rectè habentem. Cætera de muliere quæ apud frigidam in thaso habitabat, & Dromæadæ vxore etsi quæ sunt aliæ, scripsit Hipp. nõ vt præceptor sed vt obseruator. Enarrabat enim in Epide. tantum historias, & captabat experimenta, quo sententias post modũ in Aphoris, & prognost. reponerer. Igitur quæ de hac quæstione videntur dicenda hæc sunt.

Auicen. videtur Gale. & Hipp. cõtradicere.

Quæ sint cõtra Auicẽ. sententiã interpretãtes.

Autoris sẽtẽtia q̃ contr. de uidetur.

Quæ ex hipp. obiiciebãtur, soluuntur.

Caput quintum. An in morborum recidiuis fiat dierum computatio ab ipsis recidiuis, an à primo morbo.

CVm postea quàm morbus intermisit, fit recidiua, priorem morbi partem multi medici appeliant radicem, & longam deinde ingrediuntur quæstionem, an recidiua sit idem morbus cum radice, multaque hinc inde dicunt. Alii negant eundem esse morbũ quoniam prior morbus omninò videtur extinctus, alii concedunt, quia tertianę febris septem circuitus, idem est morbus, etiam si inclinatione peculiari illorum quilibet, vsque ad integritatem finiatur. Eorum qui asserũt, vnicum morbum esse, nonnulli negant solui integrè morbum, quem vera recidiua consequitur, sed sensui occultam quandam morbi partem manere, dicunt, atque eodemmodo in febribus intermittentibus accidere, quod si tamen aliquando morbus integrè extinctus est, non amplius fieri posse recidiuam sed alterius morbi nouum ortum, & sicubi Galenus tertianam febrem dixit exquisitè sinciri in integritatem, in febrem latentem sensum intellexisse. Alii non ita dicunt, sed paroximos intermittentiũ febrium simul, & recidiuas cum radicibus esse morbum, non quidem vnicum in essentia propria (nam hæc intermittit) sed in causæ morbi vnitate, quoniã recidiua non ex alio succo fit, sed ex reliquiis eius succi qui priorem morbum peperit: causam vero hanc (si quis vltra interroget) qua paroximus cum paroxismo, & recidiua cum radice idẽ morbus est, nõ esse coniunctã (hęc. nĩ singulis paroxismis cõsumitur) sed ãtecedẽtem, in qua adhuc reliquiæ relinquãtur, quas aut putrescere, aut coqui opus sit. Videtur horum opinioni fauere Hippocrates qui epictratis vxorem cum die vigesimo septimo fuisset à febre libera, iterum trigesimo quarto correptam esse sine igne scribit. Quare videtur solutæ omnino febri superuenire recidiua, atque ita nõ esse eundẽ morbum ppetuitate affectus. Addunt quò vnica computatio sit vocatæ radici & recidiuæ non opus esse vnicũ ppetuitate affectus esse morbũ, sed materiã esse eandẽ. Nã insignes mutationes quæ obseruãtur p dies decretorios, fũt in materiæ alteratione, haud quaquã in ipsa essẽtia febris Itaq; quãuis aliquando fieri possit vt recidiua cum radice vnicus sit morb⁹, & secundus paroxismus cũ priore ppetuitate affect⁹, cò qd remissio sola sit, ea quæ dicitur ĩtermissio, ve runtamen id non perpetuò ita fieri in morbis quos recidiuæ sunt cõsecuturæ opinãtur, sed posse interim eã temperiem, in qua morbi essentia consistit, extingui, & rursus putrescentibus prioris morbi reliquiis recidiuam fieri: quoniam verò non alia morbi materia denuò genita omninò est, sed copię prioris reliquiæ, prioris morbi partem debere haberi, saltem quod ad computationem dierum criticorum attinet. Atqui est (dicunt) verè vnicus motus quoniam est vnius mobilis ad vnicam formã, continuus tamen non est, sed interciſus. Si interroges, quid interest inter morbum denuò factum & recidiuã? Cum recidiua fit (respondent) non est integrè solutus morbus, & perfectè. Nam quanquam affectus possit esse extinctus, corpus verò non est à materia priori expurgatum, quin potius, quæ relinquuntur in morbis recidiuam faciunt. Cum verò non solum extincta intemperies, sed euacuata copia est, integrè & perfectè solutus est. Atque si quis postea generetur alius, propriam habebit dierum computationem. Videntur itaque hi loqui non omninò improbabilia. Quãquã ego sententiam contrariam magis probo, vt potè sine figmentis & inutilibus distinctionibus asserentem, primum morbum & recidiuam vnicum esse reuera affectum, idque in essentia propria. Quod igitur hi aliquando fieri posse admittebant, vt scilicet inter primum morbum & recidiuam remissio fiat, nõ intermissio, ego semper fieri putauerim, cum reuera recidiua est quæ secundo accidit, ac non potius alter morbus. Nam cum alter morbus est in essentia alteram quoque esse computationem oportet. Nam quanquam recte asserebant mutationes materiæ efficere, insignes illas mutationes, quæ per decretorios dies in excrementis considerantur, tamen dum ea materiæ alteratio quam in morbis expectamus, quãque putrefactionem quandam concoctionis participem esse libro quinto ostendimus, non cessat, non potest membrorum intemperies, in qua morbi est essentia, omnino extingui, quòd si vt affectus ita & materiæ alteratio cesset, nullo modo idem morb⁹ sit, is qui cessauit, & qui superuenit. Neq; verò hęc ratione tantum intelligi volumus, sed sensu etiam constare indicauit Hippo. dicẽs, At si qd eius quod effunditur intus relinquitur, promptum: sitis intus relicta, oris exiccatio, & insuauitas, eadem ratione. Itaque qui recidiuas sunt perpessuri hæc habent sympto mata,, quæ tamen constat morbi non integrè

Variæ sẽtentię.

Digitized by Google

grè ſoluti eſſe indicia. Ergo cum is cui ſuperuenit recidiua nondum erat liberatus ab illis accidentibus, computatio debet eſſe vnica, quia neque affectus prior erat verè ſolutus, neque corpus expurgatum integrè. Sed intus aliquid manebat (vt inquit Hippocra.) quare pars quæ ſubcreſcit eundem terminũ habet cum priori, neque tunc perpetuò, ſed cum poſterior morbi pars eiuſdem naturę cũ priori ſit, vt ſi tertianæ tertiana ſuccedat. Nã ſi diuerſa ſit, vt ſi quartana excipit tertianam duo morbi ſunt apertè, & permutatio morbi eſt hæc, non recidiua, atque proinde diuerſas habent conſtituriones, quare & computationes. Vnde apertum etiam fit, abſceſſum qui morbo alicui ſuccedit, à proprio principio habere propriam conſtitutionem, & proprium terminum, non communem cum morbo antecedẽte. Nam ſolutio per abſceſſum per mutatio morbi eſt, non ſolutio perfecta. Verum quando ſingulorum reddidimus rationes, operæpretium fuerit oſtendere, ita Hippo. & Gale. morborum tempora obſeruare. Primo epid. part. 3. contex. 20. in hiſtoria herophontis ita ſcripſit. Nono ſudauit, iudicatus eſt, intermiſit. quinto rediit, ſtatim autẽ ſplen intumuit, febris acuta, ſurditas iterum. Poſt reditum tertio reſidebat lien, ſurditas minor eru radolebant, nocte ſudauit, iudicatuseſt ad decimum ſeptimum. Conſtat hunc liberatum fuiſſe tertio die à recidiua, tamen Hippocra. inquit, iudicatus eſt. 17. quia tertius à recidiua erat. 17. à radice. In hiſtoria vxoris epicratis inquit, ad diem. 27. à febre libera, vrina ſedimentum habuit, latus nonnihil dolebat, ad diem. 34. igni eſt correpta, venter fluxione bilioſa turbatus eſt. 49. paucà vomuit bilioſa. Iudicata eſt perfectè, ab igni liberata. 80 ſed conſtat ex verbis autoris hunc, 80. fuiſſe. 45. à recidiuæ principio. Cleanactes. 80. etiã iudicatus eſt, quanquam à ſeptuageſimo vſque ad eundem. 80. fuerit ſine febre, vltimo die repetiit. Sed de recidiuarum computatione ſatis hactenus, non enim ſunt huc omnia transferenda. De abſceſſibus ita ſcripſit. 2. prognoſti. aliæ ſuppurationes (ſunt enim ſuppurationes abſceſſus) rumpuntur, plurimæ. 20. die, aliæ. 30. aliæ. 40. aliæ ad. 60. producũtur Conſiderari oportet ſuppurationis initium fore, colligentes à die quo primum homo febricitauerit, aut quo primùm rigor eum prehendit, etſi dixerit pro dolore ſibi factum eſſe pondus, in eo loco quo dolore afficiebatur: hæc enim fiunt inter initia ſuppurationum. Ex hoc igitur tempore expectare oportet ruptionem ſuppurationum fore ad prædicta tẽpora. hæc Hippocrat. quibus tam apertè docet, à principio abſceſſus debere expectari ruptionem, quæ abſceſſus finis eſt, non à principio inflammationis, quæ in abſceſſum eſt permutata, vt nullam conſueta Hippo. breuitas hoc in loco pepererit obſcuritatẽ, quæ lõgiori indigeat expoſitione.

Hip. teſtimoniis ſuã ſententiã cõfirmat autor

Caput ſextum. De tẽporibus morborum, & an omnia diſtinguantur concoctione an aliis ſignis.

DE temporibus morborum ſcripſit Galenus libellum, veruntamen quia nonnulla, quæ illic ab eo ſubobſcuriùs dicta ſunt & nonnulla quæ non ſunt ſatis explicata: & alia etiam ſoca, quæ cum iis quæ in eo libello dicuntur, videntur pugnare, poſteros medicos in diuerſas opiniones coniecerunt cogimur nos hoc in loco aliquot controuerſias, quæ de his temporibus ſunt, dirimere, vt in plæriſque hactenus fecimus & in iis quæ ſuperſunt facturi ſumus. Plato in vltimis pene verbis dialogi de natura, morbis ſingulis, vt & ſingulis animantibus ſuas eſſe ætates cenſet, & fatales temporum curſus. Ergo vt inter ætates quatuor eſſe præcipuas, primo huius operis libro diximus, pueritiam, adoleſcentiam, conſiſtendi tempus, & ſenectutem. Ita morbi quatuor tempora ſunt, principium quod pueritiæ: incrementum, quod creſcendi tempori, ſtatus, quem conſiſtentiæ, inclinatio, quam ſenectuti conferre licet. Cæterum, quoniam morbi, quos medicus curat, ætatib⁹ variant multum, ſunt enim quidam cronici, quorum ætates menſibus & annis finiuntur, alii acuti, quorum nonnulli acutiſſimi, quibus ſeptimus dies fatalis eſt terminus: alii, qui acutiſſimi exactè dicuntur, quibus quartus: alii acuti ſimpliciter, qui quatuordecim diebus terminantur: atque hi exactè tales ſunt, nam qui minus exactè ſunt acuti, prorogantur etiam ad vigeſimum. Alii ſunt, qui nondũ ſunt cronici, ſed neque acuti, niſi ex decidentia, qui vel quadrageſimum diem poſſunt attingere. Ætates verò quas medicus conſiderat (conſiderat autem ſolum humanas) æquales ſunt. Quanquam ne hæ quidem omnino, vt in primo libro docuimus, ſed non vſque adeò diſſidentes. Proinde pueritia ab adoleſcẽtia, & hæc ab aliis temporibus, annorũ numero ferè diſtinguitur, principium verò mor

Morborũ 4. numer. Alia tempora.

bi ab incremento, nullus mensuris temporum distinguat. Nam diuersæ morborum ætates sunt, & vt hæ sunt inæquales, ita inæqualia sunt tempora. Est enim horum quædam ad se inuicem proportio, quæ constitutio morborum appellatur. Igitur oportet rationem aliam inuenire distinguendi hæc. Nam vt inquit Galenus primo de crisibus capite octauo loquens de principio, totius morbi tempus aliquo dierum numero diffinire omni caret artificio. Dicitur sane ab Hippocrate (vt notat Galenus com. 9. primi prognostici) principium trifariam, aut enim prima aggressio, aut spatium trium dierum, aut id tempus quo crudus adhuc est morbus. Verum principii in prima significatione, consideratio est inutilis, in secunda, non artificiosa. Sola superest tertia principii ratio, quæ concoctione aut cruditate finitur, & vtilis, vt Galenus censet, & artificiosa, & quæ mutationes morbi ipsius melius attingit. Itaque tempora quæ vocantur vniuersalia, mutationes affectus illius, qui est ipse morbus, sunt, nã ex his constat morbi ætas, sed concoctione euidentius, quam alio quopiam signo cognoscuntur, cum sub sensum cadunt. Nonnunquam enim sentiri non possunt præ breuitate, illorum aliqua, vt monstrabit procedens hic sermo. Sed ea quæ sentiri non possunt distinguit ratio: de iis quæ sentiuntur, libello de temporibus morborum capite tertio ita scriptum est. Quapropter nullus morborum qui soluuntur est, qui non hæc tempora percurrat: non tamen ex quodam alio, quam cruditatis & concoctionis signis, quæ sunt in excrementis cognoscuntur. Toto primo libro de crisibus, nõ aliter tempora morbi docet distinguere, quam concoctione, principium dicens esse illud, in quo aut nullum aut obscurum est concoctionis signum: incrementum, in quo manifestum: statum, in quo perfectæ concoctionis signa conspiciuntur. Declarat illud quam maximè Galen. capit. 17 ex mutationibus quæ in vrina videntur. Neque verò, quam hoc, est quidquã rationi magis consonum. Nam si morbus est pendens à materia, qualem oportet illum esse in quo concoctio expectatur, probabile est ex illius mutationibus illum mutari, ex cuius alteratione eius pendet generatio. Fit autem talis affectus præternaturam, ex putrefactione, aut vstione, aut simili quapiam passione eius succi, cuius concoctionem consideramus. Nihil itaque est hac sententia probabilius. Quod tamen ne concederent barbari medici, varia morbi ex materia pendentis tempora commenti sunt, alia vocantes tempora essentiæ morbi, alia symptomatum alia concoctionis ac cruditatis. Horum sententia est, nonnũquam morbum in vno esse tempore, principio gratia exempli incremento statu, aut inclinatione, symptomata verò in altero, diuerso ab illo in quo morbus est: nonnunquam etiam symptomata augeri, & morbum sedari, aut contra, & morbum etiam sedari & concoctiones crescere. Quin potiùs dicunt, morbi salubris in sua essentia acerbissimam partem esse principium concoctionis: hominem præterea semper mori in acerbissima parte morbi & symptomatum, tamen nonnunquam in principio aut incremento, cõcoctionis scilicet aut contrarii: quæ enim dicunt, acerbior morbi pars quam quæ vita priuat? quod verò in principio & incremento mors contingat, Galen. 3. de crisibus, & innumeris aliis in locis docet. Hæc igitur omnia ita interpretantur, præter hæc vocant etiam in suã sententiam Galen, non enim qui ab illo intelligant se recedere ita docent, sed qui acutissimè se putent interpretari, libro. 2, aphorism. commen. 29. vbi ita dicit. Vt affectiones ipsę ex quibus hæc fiunt in vigoribus necesse est meliores esse in iis qui seruandi sunt. Hactenus in aphorismo tertio de ratione victus in morbis acutis com. vltimo: nã sępius (inquit) affectio ipsa, qua laborant, mitior quidem existit, sed symptomata augẽtur, vt in plegmone obsessis particulis, quo ipse inquit modo: cum pus conficitur, tunc dolores ac febres accidere magis, quam eo iam confecto. Sæpius autem mutuis exultant incrementis diminutionibusque symptomatum magnitudines, & ea, quæ affectionis est. His rationibus & Galeni. autoritate, vt illis videtur, permoti, dicunt, symptoma non crescere crescẽte morbo, neque cõcoctionũ incremẽta. Verũ ipsius affectionis incrementum indicare: sed triplicia esse tempora morborum. quasi verò eiusdẽ morbi tres possint esse ętates, ac nõ potius vnica sit, aut quasi ipsa symptomata non insequantur morbũ vt in vmbra corpus. Quare non solũ oportet à morbo symptomata fieri, sed & cum morbo crescere, & minui. Ergo tempora morbi ipsius sunt mutationes vt diximus, nam & illius ætas, tamen nulla re melius quam concoctione distinguũtur. Nam vt concoctio materiæ procedit, ita morbus augetur. Est verò idem si ex symptomatũ mutatione indices (quanquam hæc est difficilior dignotio) nam circa initia & fines, in principio

Morborũ tẽpora dierũ numero distingui nõ possunt.

Tempora morborũ cõcoctiõe sunt dignoscenda.

Quorũdã sententia varia tẽpora statuentium

reꝓbatur prædicta opinio ab autore.

inquam

inquam & declinatione morbi omnia ſymptomata ſunt imbecilliora, cum vigent morbi, ſymptomata ſunt fortiora, vt dicitur in Aphoriſm. igitur morbus materiæ à qua genitus eſt inſequitur mutationes, & ſymptomata cum morbo cuius ſunt mutantur, ad crementum aut decrementum inclinátia. Quare ſimul oportet hæc omnia præcedere, & tempora vnica eſſe, morbi. Neque ſymptomatũ neque concoctionum ſunt tempora propria ſed vtraque indicant morborum tempora. Hac temporum multitudine nullum eſt magis barbarum inuentum In quod prauus intellectus verborum Galeni illos coniecit. fuiſſent multò ingenioſiores, difficilium ſententiarum (ſi quæ tamen earum quæ ab illis proponuntur eſt difficilis) ſenſum inueſtigando, quam monſtroſis diuiſionibus artis nitorẽ fœdando. Nam quod primo loco propoſitũ eſt, ex ſecundo Aphoriſmo, non eſt difficile, ſi ſemel intellexerint, aliud ſignificare, morbum eſſe meliorem, aliud remiſſiorem, vt & aliud, eſſe deteriorem, aut intenſiorem. Intẽſiorem enim aut remiſſiorem dixerit aliquis rectè, ex graduum multitudine, aut modo quo eſt in ſubſtantia (aut vtcunque aliter placet, modo id quod dico non refugiat, non enim phyſicam quæſtionem tractamus modo ſed aliò properat ſermo) meliorem aut deteriorem non ex intenſione morbum dicimus, ſed ex periculo, quod infert. Morbus ergo, vt ad rem veniamus, in principio morbi ſalubris minor eſt, & vſque ad vigoris tempus perpetuò creſcit, tamen periculi tunc habet nonnihil, quoniam nondum conſtat, quò ſit morbus euaſurus: deinde haber periculi nihil, ſi vt oportet, omnia circa ægrotantem fiant. Galen. in commenta, ita dixit. ἀλλ' ἔστιγε τῶν σωθήσεσθαι μελλόντων πωλῶ βελτίωσ, ἢ ἐν ἀρχῇ τ ὀξυτ ήματος dictioni huic ἰσχυρότερα non reddit vt contrarium ἀδυνατώτερα hoc eſt mitior vt Hippocrates in ſequenti Aphoriſmo, ſed βελτίων hoc eſt melior. Non ergo contradicit ſuæ ſententiæ (ſua enim eſt plenè) nam tempora non ex bonitate aut malitia, ſed magnitudine aut paruitate proficiſcũtur. Quid ad illud, quod ex tertio de ratione victus in morbis acutis adducebatur? An eodem modo dicendum eſt? Partim eodẽ modo, partim aliter dicendum eſt. Proinde ex illo commentario, omnia quæ difficilia videntur huc transferam. ὅταν ἐλάττω τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐξαρκέσαι εἰς τὴν τοῦ νοσήματος ἀκμήν, ἔστιν ἐνίοτε ἅμα τῇ πέψει γίνεται, καὶ περὶ τῶν κατὰ διάρροιαν καὶ πτύελα. περὶ φθινόντων γὰρ τῶν ἐργαζομένων τὰ σώματα χυμῶν, εὐθέως ἀκαθαίρτως σώζουσιν· ἂν δ' ἀφεστᾶσι μᾶλλον τοιοῦτον οἷα δεῖ, κατ' ἄλλο δ' ἕτερόν τι τῶν τρόπων ἡ νόσος αὐξήσεται, ὅτε κατὰ τὴν διάθεσιν, ὅτε κατὰ τὰ συμπτώματα· πολλάκις γὰρ ἡ μὲν διάθεσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν νοσοῦσιν, ἐπιεικὲς ἔχει γίνεται. τὰ δὲ συμπτώματα αὐξάνεται καθάπερ ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων μορίων. id eſt ſi perauerit (pendet ſermo ex prioribus) vires ſuffecturas vſque ad morbi vigorem, qui aliquando ſimul cum cõcoctione fit, vt in morbis thoracis & ſpiritus. Cum enim cocti ſunt ſucci qui paſsionem fecerunt, ſtatim ſpuunt ſi autem incipiunt ſolum ſpuere qualia oportet, nullo adhuc modorum ægritudo augebitur, neque ſecundum diſpoſitionem neque ſecundum ſymptomata. Sæpe enim ipſa diſpoſitio qua ægrorant benignior fit ſymptomata autem creſcunt, quemadmodum in inflãmatis particulis. Hæc eſt tota dictio Galeni. Quod primo loco dictum eſt, vigor qui aliquando concoctione conſiſtit, ita interpretamur. Non quod in omnibus morbis in quibus concoctio ſpectatur non ita contingat dictum eſſe, ſed quod non in omnibus ſpectetur, non enim in lapide renum, colico aut aliquo tali affectu ſtatus concoctione cognoſcitur, ſed ſymptomatum grauitate, in morbis autem thoracis vt ille ſubdit, (quod exemplũ docet noſtram interpretationem eſſe ad mentem autoris) ſemper vigor cum concoctione conſiſtit. Iam verò illud quod de exacerbatione accidentium & ſymptomatum dictum eſt eodem modo intelligitur, vt quod in Aphoriſm. dicebatur: non enim exarcerbari ſymptomata, & affectum eſſe minorem dixit ἔστι ἔκκεσέραν manſuetiorem benigniorẽ aut meliorem. Nam hæc omnia dictio deſignat. Eſt ergo ac ſi dicat, creſcentibus ſymptomatis aliquando morbum fieri benigniorem, cæterum non minorem. Sunt quidam verbotenus Galeni diſcipuli: qui tempora morborũ non concoctione potiſsimum diſtingui contẽdunt: aut concoctionem quæ apparet in excrementis non ſufficere, hac præcipue ratione, quod nullum in concoctione ſignum inclinationis videant. Negant enim iſdem ex vrina ſpectari poſſe ſignum aliquod inclinationis. Verum lubet hos interrogare, ſi vrina apparet flaua, & multo contento albo læui & æquali plena, quod tempus morbi ſignificet: an non ſtatum? Ego quidẽ arbitror. Num in ſani

Obiecta ſoluũtur.

Quorũdã opi. concoctionẽ nõ ſufficere ad omniũ tẽporũ diſtinctionẽ

sanitate integra talis erit? minimè. Nam alia est optima vt in ægrotante, alia vt in sano homine. Qua ratione differt ab illa quæ in sano est optima? Quantum ego intelligo, contenti copia minor erit, & color nõ tam igneus, sed subruffus aut subflauus. ita ne? ergo necessario ab ea dispositione, quam in statu esse diximus versus salutem, toto tempore inclinationi copia contentorum minuetur, & color ad mediocrem accedet, si intensior est mediocri remissionem, si remissior intensionem recipiens. Nam quanquam optimæ concoctionis signa in statu sint, tamen dum appareat albũ læue & æquale sedimentum, etiam si color, naturalis non sit, est status. Imò verò rarissimè aut nunquam fieri posse, arbitror, naturalem colorem in febris summo vigore. Inuenimus ergo iam in vrina signum concoctionis, quod inclinationem significat. Quod scilicet color tendit versus mediocrem, & quantitas contentorum minuitur. Nam quanquam hoc vltimum ad quantitatem eorũ, quæ cocta sunt pertinere, potius quam ad cõcoctionem possis dicere, sed illud de colore, quod necessario accidere monstrauimus, ad concoctioné spectat. Quod si illud nobis vitio das, quòd rem à Galen. nullibi scriptam enarremus: dabis perinde vitio ipsi Galeno, quòd inuentis Hippocra. multa addiderit. Argumentantur etiã qui illius sunt sententiæ, quę temporum multitudinem inuehit, in multis febribus nullũ esse principium concoctionis aut cruditatis, proponuntque eas febres, quas Galenus dicit statim ac incipiunt vigere, & eas febres putridas, quæ prægressis diariis fiunt. Et has omnes dicunt incipere à materia cocta. Admittunt enim fieri posse vt morbi materia cocta à principio sit. Et locum illum Galeni ex capite decimo primi de differentia febrium, quo ita scriptum est, magnum verò atque mentione dignum indicium concoctionis in primis vrinis, nunquam apparet per huiusmodi febres (est sermo de putridis) excepta commutatione ex dictis, supple ephemeris febribus, ita interpretantur, in febribus illis, quæ putridæ cum sint ex diariis fiunt, primas vrinas coctas apparere. Neque id, dicunt, sine ratione. Nam quod sit putrida ex diaria, argumento est succos non esse adeo prauos, coctuque difficiles. Nam si tales forent, ipsi cœpissent putrescere ex causa procatarctica, spirituum inflammationem non expectantes. Ex his itaque colligunt, principium etiam aliquãdo de esse concoctionis aut cruditatis, tamen essentiæ morbi principium, vt neque incrementũ, non putant deesse, sed præ breuitate non sentiri. Tamen tota hac disputatione videntur mihi hi homines ignorare naturam illius concoctionis, quam in morbi materia expectam⁹ fortasse enim putant concoctionem solam esse. Monstratum tamen à nobis est in superioribus, esse concoctionem quandam suppurationi similem, quæ partim est concoctio, partim putrefactio, aut, vt clarius dicam, motus quidam vtriusque particeps. Igitur quòd aliquis antequam in morbum incidat, bonos succos habuerit, nihil refert, vt in principio non habeat obscuram concoctionem. Nam hoc ipsum coqui putrescere est. Igitur si putrescit, habet incipientem putrefactionem. Alioqui quia optimus succus est, prolabatur statim ad vltimam putrefactionem. Quod quidem citius aut tardius in pus vertatur, facere potest sanguinis modus, sed vt perfectũ pus fiat sine prioribus alterationibus non potest. Igitur siue febres sint in iis, quæ statim vigentes appellãtur, siue ex diariis febribus fiãt si pendent ex succo, quem coqui oportet, necesse est, vt ab obscura concoctione ad manifestam, & à manifesta ad perfectam progrediatur. Nam omnis alterationis motus per intensionem fit à remissioribus gradibus ad intensiores, fieri verò potest vt tam velox motus fiat, vt priores alterationes breuissimo tẽpore prætereantur, ac proinde medici dicant à materia cocta morbum incepisse, non qui ignorent, fieri non posse, quin concoctio illa per medias alterationes decurrat, sed qui videant in principio coctas vrinas apparere, vt principium dicitur de primo & secundo & tertio diebus. Ita igitur fiunt ακμάζοντες siue statim vigentes. In putridis quæ diarias cõsequũtur, proinde dictum est, coctas vrinas apparere in principio, quod solet medicus vocari primo die febris, quæ si à diaria inceperit videbit primo die vrinam coctam, tamen secundo die rursus redditam crudiorem, cum, scilicet, iam putrida est. Nam cum cocta apparuit, erat diaria, sed erat quodã modo principium putridæ, quia ex illa, putrida citra intermissionem generatur. Nulla enim ratio est qua possis persuadere in vero principio ipsarum putridarum, fieri posse coctam vrinam. Nam, etsi reliqua dicantur benè, Sed nũquid putas febri diariæ non posse succedere putridam ex pessima putredine pendentem? At ego vidi sæpius leuissimas febres putridas, quæ sua sponte generantur, & alias, quæ non sine causa procatarctica, grauissimæ tamen producuntur. Est igitur illa tua argumentatio ad modum

reprobatur

In multis febribus non esse principiũ coctionis aut cruditatis dicũt, q̃ variatẽpora statuunt.

refutãtur

modum leuis, quæque nihil habet quod ipsis operibus verè respondeat. Sed hæc quæstio nihil iam desiderat, quod in aliis quæ cum ea sunt valde coniunctæ partim explicitum non sit partim explicãdum. Quare huius hic esto finis.

Caput septimum. De temporibus quibus finiuntur morbi.

QVi à morbo liberantur necessario percurrunt quatuor tempora, quemadmodum à Galen. scriptum est, & ab Aëtio libro quarto, capit. vigesimo. Cum enim morbus, vt paulò supra monstratum est, suã habeat periodum & suas ætates, & cum salus accidit, necessum sit finitum esse morbum, cõstat illum omnes suas ætates compleuisse. Quanquam & hoc ipsum videtur nonnullis falsum, dicentibus, posse febrem aliquam ope medica in incremento, aut etiam ipso principio intercipi, vt homo superstes maneat, tamen ipsa febris statum non attigerit. Siquidẽ Galen. nono Method. gloriatur se missione sanguinis iugulasse febres, quod proinde ita dicitur, quod febris citra remissionem repentè cessauerit. Proponunt etiam ægrotantem in principio ægritudinis, cuius materia tota turgens sit, hac educta, constat fore vt febris cesset, tamẽ in principio erat adhuc, ita enim in hypothesi proponebatur. His adducti argumentis sententiam Galen. interpretantur de morbis, qui suapte natura soluuntur, non de his, qui intercipiuntur medicis instrumentis. Cæterũ ego, qui in intensione qualitatis, quæ morbus est, quatuor temporum essentias cõstitui, nõ dubito quin morbus omnis, siue suapte natura soluatur, siue operãte medico, quatuor tempora percurrat. Nam qualitates, quæ intensionem accipiunt cum semel cœpere intendi, per remissionem corrũpuntur. Atqui eadem ratione monstratur, inclinationem esse necessario, etiam post crises optimas, etiam si possint præ breuitate non sentiri. Medica remedia non possunt morbum in medio cursu reprimere, possunt tamẽ sequentia tempora breuiora facere, atque tãto breuiora vt omnino sine remissione videatur sublatus morbus. Itaque hæc non possunt morbos constitutione omni priuare, sed possunt ipsos illegitimæ constitutionis facere, atque id faciunt quotidie. Neque aliã causam esse putauerim, quòd tam raro in morbis crises conspiciantur, quàm ipsa medicorum remedia, quæ morborum cursus interturbant. Atque ita (vt à Galen. dictum est libr. de optima secta ad Trasibulum capi. 48.) præscindi possunt morborum tempora auxiliis medicis, id est tãtum contrahi vt sine sensu effluant. Quod si à Galen. libr. de totius morbi temp. ca. 6. dictum est, inclinationem necessariò sentiri, verum est, de inclinatione quæ accipit vltimam crisis partem puta euacuationem, sed non aliter. Nam post crisim optimã semper inclinatio latet sensum. Hinc igitur manifestum iam fit, si morbus saluber percurrit. 4. tempora necessario, salutem inclinationi superuenire. Cæterum mors põt aut in principio aut in incremento, aut in statu fieri, in sola inclinatione non potest, vt nomine horum temporum vniuersalia intelligantur. Nam in peculiaribus omnibus moriũtur ægrotantes. Cum enim triplex causa mortis sit, aut suffocatio caloris, aut vehementia morbi, violenter subuertentis virtutem, aut facultatis imbellis resolutio, qui ex suffocatione moriuntur, in principio, qui morbi violentia in incremento & statu, qui facultatis resolutione in inclinatione moriuntur. Quò fit vt non tantum dies mortis ex arte dierũ criticorum inueniri possit, sed & hora, quemadmodum nos docet acutissimè Aëtius prædicto lib. cap. 56. ex consideratione scilicet horæ illius, qua ægrotans solet in paroxismis fieri se ipso grauior. Quod perinde est ac si dicas, moriturum ægrotantem in ea hora, quã in præcedentibus accessionibus molestissimè tulit. Accedit altera coniectura non leuis ex morbi natura & facultate. Nam iis qui internis inflammationibus ægrotant, aut morbis pendentibus ex multis succis crassis, & tenacibus, timendum maximè est à principio: iis verò qui febribus vehementissimis, timendũ est à vigore: iis qui per totum morbum virtutis exolutiones, & syncopas perpessi sunt, timendum ab inclinatione. Cæterum hæc videmur præter institutum dixisse, qui controuersias medicas dirimẽdas suscepimus. Quare ad totius morbi, inclinationem reuertamur, in qua constitutum in controuersia est, an possit aliquis mori, negante Gale. loco prædicto, atque sententiam suam confirmante argumentis, aliis verò fieri posse, vt ægrotantes in inclinatione moriantur, conantibus suadere his argumentis. Fieri potest, vt facultas vna naturalium constans sit, aliis imbecilliori b⁹ redditis. Nã & in ventriculo id apertè conspicitur, & instrumentis aliis nutritionis. In illis scilicet sæpe alterans facultas fortis est, & ex-

Quorũdã opinio

aut. sẽtẽ.

In declinatione vniuersali mors euenire nõ põt exga.

Quorũdã sententia mortẽ in declinatione posse cõtingere.

expultrix debilis. Constitue igitur in venis ita fieri, atque sic intelliges ratione, aliquem in inclinatione totius morbi posse mori. Nam quò aliquis morbum euadat, non satis est, materiam coctam esse, sed oportet coctam expelli. Quod si fieri non potest, peribit ex retentione materiæ morbi alioqui coctæ. Quòd si in venis id fieri posse negas, vt scilicet tam fortis alterans sit, vt perfecte commutauerit, tam debilis verò expultrix, vt neque paulatim possit expellere, quatenus expurgãdo corpori sufficiat, præter rationem negas, quod vt dixi in ventriculo & intestinis solemus experiri. Sed finge morbũ esse thoracis, in quo concoctio est naturalis, & expulsio animalis facultatis, quæ cùm tam diuersæ potẽtiæ sint nil mirum, si vna sit firma, & altera imbecillis prætereà si facultate admodum debili aliquis attigit inclinationem, quid prohibet à sola dissolutione facultatis, etiam morbo victo, ęgrotantẽ dissolui, vt in inclinatione peculiari fit, cum feruor iam est remissior? His argumentis nonnulli ita respondent, sententiam Galeni interpretantes, fieri non posse, vt ægrotãs moriatur, qui in inclinatione iã sit, si omnia à medico vt oportet peragantur, cæterum si quidquam omittatur, fieri posse vt intereat, itaque in hypothesi prioris argumenti debere medicum vti expurganti medicamento, vt quod natura non mouet ipse moueat, quod si non fiat, moriturum ægrotantem, neque quidquam aduersus Galen. inde haberi, qui medico omnia agente vt oportet, ægrum mori posse negauit. Sed vt verum fatear, hæc interpretatio mihi non placet, neque responsum. Nam quanquam Galen. dictum sit: nullum mortis genus tunc accidentis excogitari posse, præterquam ex errore, nomine erroris non intellexit defectum medicorum auxiliorum, sed peccatum aliquod in victu. Nam aliter non video, quod discrimen sit inter declinationem & reliqua tempora. In nullo enim tempore morbi salubris potest æger mori, ipso nil delinquente in victu, neque assidentibus, & medico operante vt oportet. Si igitur hæc eadem ad securitatem in inclinatione requiruntur, quid interest inter illam & alia tẽpora? Nos proinde aliter intelligimus, nempe fieri non posse, vt ægrotans moriatur in inclinatione, si medicus victus rationem vt oportet præscripsit, etiam si ab auxiliorum vsu desistat. Sed si aliquod in victu peccatum cõmitattur nil difficile est ægrotantem mori, id tamen non fit vi morbi, sed ex errore. Igitur interprteamur, cum ipso Galen. nullum posse mori vi illius morbi, in cuius inclinatione est constitutus, fieri tamen posse (vt in hypothesi argumenti demonstrabatur) vt cocta integrè materia sit, homo tamen morbum nunquam effugiat, neque sanitati restituatur. Nã etiam si materia cocta perfectè sit (vt perfectè coquitur in morbis) tamen morbus non inclinat vsquedum materia incipit euacuari. Constat enim in statu esse materiam summe coctam. Ergo euacuatio est, quæ detrahit morbi vigori, non concoctio. Qui itaque moreretur materia perfectè cocta, sed tota retenta, ex debilitate expultricis, in summo vigore moreretur, non in inclinatione. Nam nulla materia euacuata non potuisset morbus inclinare. Sed quanquam hæc ita dicantur, nondum difficultatem absoluimus. Galen. enim non tantum negat in inclinatione posse mori ægrotantem, sed & cocta materia. Hoc nonnulli de quacunque concoctione manifesta intelligunt dictum, ego verò non ita, sed de perfecta, quod docet Galen. secundo Aphorismo. commenta. secundo dicens: rarò quidem sed nonnunquam mori laborantes morbis acutis, quos medici meritò prædixerant conualituros. Quos constat habuisse concoctionis signa, siquidem medici meritò futurã salutem prædixerant. Tamen concedendum est, cocta materia saltem perfectè mori non posse ægrotantem, violentia illius morbi, siue in inclinatione sit siue secus. Quare censeo dicendum, cum cocta iam integrè materia est, nullam esse rationem inducendæ mortis, nisi morbus ex retentione materiæ in deteriorẽ alium morbum permutetur. Quod si fit, ægrotans non iam in inclinatione prioris, sed in principio incremento ve morietur sequentis morbi. Vt si fingas pleuriticum materiam ad concoctionem deduxisse, cæterum ex debilitate facultatis animalis non posse ipsam expellere, fiet, vt nouam, retenta materia, patiatur putredinem, & impetum faciat, aut in pulmonem, aut in cor, aut in membrum aliquod aliud præcipuum. Quo facto constat ægrotãtem mori in principio pulmoniæ, si in pulmonem irruit, nõ in inclinatione pleuritidis. Atque, quantum intelligo, hac ratione facillimè quod in hac quæstione erat diluitur.

Quidquidã pdictis respõdeãt

Quid autor dicat

Ga. mens plenè enarratur.

Caput octauum. De constitutione legitima morborum.

Frustra

FRustra nos Hippocra. docuerit, ex constitutione posse tempus status prænosci in morbis, nisi quæ sit temporum totius morbi proportio, deciderimus. Atqui, solet esse tã multiplex. vt videre licet apud Galen. tertio de crisibus, vt nonnullis morbis multò maius sit principium reliquis omnibus temporibus, in aliis, incrementum plurimum producatur. Sed animaduertendum est, non posse nos inuenire vnam quandam proportionem, quæ morbis omnibus conueniat. Siquidem mouentur multi illegitimè. Tamen motis legitimè omnibus est quædam proportio legitima quã in præsentia requirimus. Illegitimę enim vtpotè infinitæ, non possunt arte comprehẽdi. Mouentur verò legitimè illi morbi, qui citra irritamẽtum aliquod, aut causam quę remoretur, suum peragunt fatalem cursum. Atque hi omnes proportionem hanc seruant, vt principium totius morbi æquale sit, duobus sequentibus temporibus, & tempus ipsum principii duas partes habeat æquales, quas separat dies, in quo primum apparent signa cõcoctionis obscuræ. Id, quod apertissimè dixit Galen. primo de crisibus capite vltimo, his verbis. Nam si ad hoc respexeris, nihil amplius difficile inuenire, si tot primi dies iam absceſſerint, quo die primum talia apparent, quot supersunt vsque ad manifestam concoctionẽ, inde autem ascensus incipit. Hæc Galen. ex quibus patet, à prima aggressione morbi tantum esse temporis vsque ad diem, quo primum apparent signa concoctionis obscuræ, quantum superest, vsque ad finem principii totius, quo apparent signa concoctionis manifestæ. Quod verò à primo die incrementi usque ad iudicium, tantum exactè superfit, quantum à prima aggressione vsque ad eum diem anteceſit, docuit Hippocra. quarto Aphorism. septuagesimo primo dicens, quibus septima iudicatur iis nubecula rubra quarto die in vrina apparet. Nam quartus dies est medius, & communis primo & septimo, talis autem nubecula est in fine principii & in principio incrementi. Quod magis explicuit Galen. in commenta. dicens, nam si quarto die fiat æquale tempus priori, id quod sequitur assumens, non est impossibile vt iudicationem ostendat, in vndecimo autem apparens, non mihi admodum videtur tribus solis egere diebus, sed etiam pluribus (paucis interpositis) cui igitur in septimo apparuit, hic quatuordecimo fuit iudicatus. His verbis declarauit constitutionem legitimam. Quoniã verò illegitimæ fiunt plæræque cõstitutiones addidit, qui autem in decimo quarto hic vigesimo, apparuit etiam cuidam alteri in vndecimo, qui vigesimo fuit iudicatus. Dignoscendi igitur constitutionem morborum, qui mouentur legitimè facilima ratio est, ex cõputatione. Si verò motus fiat illegitimus, perpendendæ reliquæ omnes causæ sunt, videndum que, num ex occasione aliqua à die quo signa occultæ concoctionis apparuerũt, aut etiam à die quo apparuerunt signa concoctionis manifestæ, motus cœperit aut velocior, aut tardior fieri. Nam si tardior fit, prorogatur tẽpus, plus quam in legitima cõstitutione, si verò fit velocior, anticipat pluſquam in illa. Factum verò esse velociorem aut tardiorẽ motum, ostendunt accessiones & anni tempora & quæ succedunt circuituum incrementa & reliqua omnia, quæ ab Hippocra. in Aphorismo comprehensa sunt. Nam finge ægrotãtem aliquem septimo die habuisse nubeculã rubeam, si neque ipse permutet quidquam in victu, neque ea quæ perpetuò nos alterant permutẽtur, neque interius noua aliqua potiuncula succi aut acrior, aut lentior, moueri incipiat, iudicabitur ille homo decimo quarto, & interim accesſiones, aut succedẽtia circuituum incrementa eandem seruabunt proportionem, cum principio. Non quidem q̃ accesſiones non anticipabunt morbo tendẽte ad vigorem, & cũctabuntur in inclinatione (est enim illud crescentis, hoc decrescentis morbi signum) sed quòd hæc omnia eam proportionem seruabunt, quæ cœptam à principio morbi velocitatem aut tarditatem, non videatur corrupisse. Si verò cœpit hic calidioribus diebus febricitare, atque (ita vt fit) septimo die, permutata sit Aëris temperies repente aut ipse (si ita mauis) ægrotans sit in domũ aliam deportatus, si aër ambiẽs cum frigidiori permutatur, timebimus meritò, ne morbus vsque ad vigesimum prorogetur: si cum calidiore, sperabimus soluendum esse in vndecimo. Eodem modo, si quidquam aliud in victu permutetur, aut medicus euacuationibus, aut cessatione ab euacuatione cõstituerat aliquid alteret. Diximus itaque quæ sit constitutio legitima, & quæ sit ratio dignoscendi, & legitimam & illegitimam constitutionem. Cæterũ posſit aliquis argumentari aduersus ea quæ modo diximus hac ratione. Dies indicantes non aliter indicant criticos, quam per signa concoctionis, vt, gratia exempli, quartus est index septimi, quia cum crisis est in septimo euentura, concoctio manifesta incipit apparere in quarto. Sed intra vigesimum diẽ, omnes qua

Proportio tẽporum morbis, q legitimè mouẽtur.

Cũ motus morbi illegitimus est qui aduertendus.

Quæ aduersus dicta obiiciantur.

quaternarii sunt proximè sequentium quaternariorum indices, vt licet colligere ex Hippocrate & Galeno. Atqui hoc, in motu morbi legitimo (præcepta enim non sunt de illegitimis) igitur vt cum apparet concoctio in quarto, iudicium fit in septimo, ita cum in septimo apparet, fiet in vndecimo, & cũ in vndecimo fiet in quatuordecimo, & cũ in quatuordecimo in decimo septimo, & cũ in decimo septimo, fiet in vigesimo. Ita enim sese indicant. Quod ex Hippocrate colligitur apertè, qui secunda particula Aphorism. vigesimo quarto hæc scripsit, septenorum quartus est index. Est autem & vndecimus contẽplatione dignus, ipse enim quartus est secundæ septimanæ. Rursus verò contemplatione dignus, etiam decimus septimus, ipse siquidem quartus est à decimo quarto, septimus verò ab vndecimo. Galenus in comment. indices inquit & θεωρητὰς (vertunt plærique contemplabiles) solet Hippocrates nominare dies in quibus aliquod signum apparet futuræ iudicationis. Primum itaque quaternariũ septimi diei, si quis ab initio numeret, indicem esse ait, vndecimum autẽ decimi quarti. Eadem ratione & decimus septimus vigesimi est index. Ex his ita duco argumẽtum, decimus septimus est index vigesimi, ergo decimi septimi index est decimus quartus. Nam aliter fuerit vndecimus, sed vndecimus est quatuordecimi, igitur decimus quartus decimi septimi. Rursus vndecimus est quatuor decimi, ergo septimus vndecimi. Nam quartus, qui solus supererat, est septimi. Ergo est quartus septimi, septimus vndecimi, vndecimus quatuor decimi, quatuor decimus decimi septimi, hic vigesimi. Monstratum igitur est, intra vigesimum omnes quaternarios esse proximè sequentium indices. Quare si cũ iudicium futurum est in decretorio, incipit in indice concoctio apparere, non potest esse legitima & perpetua ea proportio, quam paulo ante diximus. Sed pro solutione notãdum est, dies indices concoctione indicare iudicia futura in criticis, magis quam re alia quapiã, sed non proinde necesse esse, vt in indicante primum appareat concoctio manifesta, sed satis esse vt fiat insignis aliqua mutatio. Vt gratia exempli, si principium incrementi septimus dies est, & nubeculam habet rubram morbusque est soluendus in decimo quarto, vndecimus omnino habebit insignem aliquã mutationem in concoctione, vt pro nubecula rubea albam, aut pro hac appendiculum. Quod enim hæc sit Galeni mens, inde intelliges, quòd tertio de crisibus capite quarto animum præcipit intendere in insignes mutationes, quæ circa cõcoctionem per singulos quaternarios contingũt. Quasi non illud vnum oporteat considerare, an concoctio appareat sed & insignes in ipsa mutationes.

Soluũtur

Caput nonum. De morbo regio ante septimum febris diem facto.

Hippocrat. quarta particula aphorismor. sexagesimo secundo de significatione quæ ex morbo regio in febribus accipitur, ita scripsit, quibuscunque in febribus morbi regii ante diem septimum accidunt, malum. Cui sententiæ multi autores non contemnendi tentauere contradicere. Inter quos Plinius libro decimo sexto capite duodecimo ita inquit, morbum regium in oculis præcipuè mirari est tenuitatem illam densitatemque tunicarum felle subeunte, Hippocrates à septimo die in febre mortiferum signum esse docuit, nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Hęc Plinius in qua dictione illud primo considerandum est, quanquam in omnibus ferè codicibus ita scriptum reperiatur, tamen proculdubio vitiatum esse locum, legendumque non à septimo die, sed ante septimum diem. Auerroes libro quarto capite quadragesimo tertio ita scripsit: quia dicit Hippocrat. Ictericia veniẽs ante semptimum diem in acutis febribus malum est, reprobatum est experientia in omnibus nostris terris, etsi veniat in quintam diẽ laudabile multum est, viua ratione & maximè in temporibus calidis, & hæc est, sententia collegiorum medicorum omnium persarum, & indiæ maioris, & pro maiori parte illorum de vandalisi, & possibile est quod illud quod dixit, in Græcia locum habet. Auicenna etiam fen. secunda quarti insinuat ex celerius facta concoctione posse ante septimum diem regium morbum fieri sine malo. quoniã igitur tot autoribus visa est hæc sententia displicere, omnes qui in loci illius enarrationem incidunt, illic consistentes, multos eosque varios interpretationum modos excogitauerunt. Qui tamen nondum mihi videntur (fortasse ex ingenii mei tenuitate) rem ipsam attigisse. Quare tentandum est illam si fieri potest distinctius explicare: notandumque ante omnia, quod alii etiam rectè notãt, Hippocrat. non dixisse regium morbum ante septimum diem esse signũ mortale, sed malum

de morbo regio Hi. sententia.

Plinii sẽtentia.

Aue. sẽt.

Aui. sẽt.

Auto. sententia ad mẽtẽ Hi. explicandam.

lum. Interest verò multum cum ab Hippoc. dicitur κακὸν aut ἐχθρόμορον. Quare non est qđ quẽquã perturbet, quod Plinius dixit vere, & est experimento confirmatum, multos præcedente etiam hoc signo supereſſe, cum maxime neque si mortale foret hoc signum, neceſſe eſſet omnes ex illo interire, ſed plærosque. Accuſandus tantum Plinius est quod parum perpendens vim & energiam verborum Hippocrat. quod ille dixit malum, ipſe deſperationem appellauit. Non igitur mirum si multi malum hoc euadunt. Sed illud vnum in controuerſia relictum eſt, nunquid cum ante ſeptimum diem fit, perpetuò ſit malum an poſsit nonnunquam ex bono fieri. Nam & hoc etiam aſſerit Auerroës, fieri nonnunquam vtiliter in quinto, confirmat que illud ratione hac, qua nulla est in tota hac tractatione fortior: ſi qua ratione morbꝰ regius ante ſeptimum diem eſſet malus, qui verò .7. aut poſt illum, non ita id eſſet, quoniam in ſeptimo fieret per criſim & ante illum per ſymptoma. Sed ſi morbus peracutus exactè ſit, in quinto die, & nonnunquam ante illum facit iudiciales euacuatiões, ergo poteſt in quinto morbus regius vtiliter accidere. Aut dicito, cur ſeptimus dies ſit breuiſsimus terminus morborum, qui poſſunt morbo regio terminari. Reſpondent nonnulli quandoquidem materiam morbi regii neceſſe eſt eſſe craſsiuſculam. Nam ſi tenuiſsima eſſet, latenter expiraret. Prętereà, neceſſe eſt, facultatem quæ permutatione curat, non adeò multum eſſe morbo potentiorem. Nam ſi eſſet, egereret morbi cauſam extra corpus. Cum verò materia eſt craſsiuſcula & facultas non eſt multò potentior, rationi eſt conſonum non poſſe morbum ante terminum acutiſsimorum iudicari. Eſt verò ſeptimus terminus acutiſsimorum. Cæterum hi falsò aſſumunt *icteri* materiam eſſe craſſam, cum ipſam conſtet eſſe bilẽ, quæq; ſi craſſa foret, non poſſet (qđ plini demirabatur) in dẽſiſsimas & tenuiſsimas tunicas ſubire. Adde fieri poſſe vt tenuiſsima ſit materia tamen vt propter cutis denſitatẽ non expiret. Quod de robore uirtutis ſupra materiam dicebatur eſt multò improbabilius. Nam robur quod illi perpendunt, eſt in expultrice, quod verò nos requirimus in commutante facultate. Ridiculum enim, ſi quoniam natura non poteſt materiam extra corpus egerere in hoc tempore, argumenteris non potuiſſe ipſam alterare ante hoc tempus. Igitur hæc ratio nihil attulit probabile. Sunt qui dicant, Hippocrat. loco illo tantum locutum fuiſſe de morbo regio, qui inflammationem hepatis conſequitur. Quod argumentantur ex Galen. interpretatione, qui tres tm̃ dixit poſſe eſſe morbi regii eueni entis non ex iudicio, cauſas, ſcyrrhum hepatis, aut obſtructionem, aut phlegmonem. Scyrrhus quia morbus longus eſt, non facit (dicunt) ante ſeptimum diem icterum: Obſtructio, quemadmodum dictum ab eodem eſt, quinto de locis patientibus, facit illum ſine febre. Hippocrat. verò loquebatur illic de morbo regio in febribus. Igitur ſupereſt vnicam eſſe cauſam illi puta phlegmonem, hãc verò conſtat perpetuò eſſe malam. Igitur ante ſeptimum perpetuò eſt malus. Hi tam multis modis peccant, vt neque ſua ipſorum verba mihi videantur intelligere. Non enim intelligunt, ſe dum ita colligunt, petere id ipſum quod eſt in controuerſia conſtitutum. Nam Hippocrates apertè damnauit morbũ regium ante ſeptimum diem indiſtincta cauſa. Quare illud eis, qui ita ſentiunt monſtrandum eſſet (ſi quid poſſunt) morbum regium nunquam fieri ante ſeptimum diem in febribus niſi ex inflammatione: non, Hippocratẽ loquutum tantũ fuiſſe de morbo regio ex inflammatione. Nam aliter tenentur continuo dicere morbum regium ex inflammatione hepatis ante diem ſeptimum eſſe malum, poſt illum, non ita. Tamen conſtat inflammationem hepatis nullo die eſſe vtilem. Iam verò quod conantur monſtrare, puta cũ fit ante ſeptimum diem fieri ex inflammatione ſemper, argumentãtur ſumpto hoc principio, morbum regium per criſim nũquam fieri ante ſeptimum, tamen hoc ipſum eſt quod in diſputationem veniebat. Igitur dum putant ſe nouum aliquid inueniſſe conuincuntur, ne ſeipſos intelligere, nedum alios. Quid igitur ſuper eſt dicendum. Certè nihil aliud, quam quod Auicenna prędicto in loco dixit, morbum regium cum ante ſigna concoctionis fit, eſſe malum, cũ poſt illa, bonũ. Quod quidẽ nõ eſt regio morbo proprium, ſed cõmune omnibus euacuationibus & decubitibus. Quid igitur ad Hippocra.? nunquid accuſandus eſt? Quidam reſpondent Hippocratem loquutum eſſe de iis, quæ magna ex parte contingunt, fieri verò ferè ſemper vt febres, quibus ante ſeptimum morbus hic ſuperuenit, ad malum terminentur, idque experimentis eſſe confirmatum. Cæterum hæc ſolutio mihi minꝰ placet. Quãdoquidẽ vulgaris eſt, quęque difficultatẽ effugit potius quam diſſoluit: nihil ſiquidẽ docet dignũ

An cum morbꝰ regius fit ante ſeptimũ, perpetuò ſit malum.

quid qui dãt reſpõdeant.

Reſutantur.

Reſellũtur.

Quid alii dicãt.

Quid reſpondeat autor.

Quid de Hippoc. quidam.

arte rationali. Auerroës aliter interpretatus
Quid. p Hippocr. auerroes est, ne aperte carperet Hippocratem, scilicet, vera illū dixisse de iis que contingunt in Græcia, cæterum in patria sua aliter contingere, propter calorem climatis. Sed quantum ego opinor, Hippocrates non scribebat solis Græcis, & hæc si vera forēt, oporteret à Gale. fuisse notata. Falsò etiā dicit Græciā esse frigidiorem betica regione. Adde his, non esse perpetuū in frigida regiõe morbū regiū ante septimum esse symptoma, vt neque in calidiori ꝑpetuò est criticus, sed addēdum hic etiam foret magna ex parte, quod doctrinæ totum nitorem detrahit. Nam fieri possunt in frigidissimis regionibus acutissimi morbi, & in calidissimis longissimi. Vt & in media hyeme cõtingunt febres ardentes, in æstate quartanæ.
Quid autor pro Hippo. Quid igitur nos tādem dicem⁹? quod audies. Perindè est, quod Hippocrates dixit his verbis, quibuscunque in febribus morbi regii ante diem septimum, malum, ac si dixisset, in febribus ante diem iudicantem febrem morb⁹ regius, malum. Dies septimus, quia iudicantium est potentissimus, meritò pro exemplo posit⁹ est. Intellexere sanè Hippocrates & Galenus morbum regium post septimum diem, posse esse prauum, & ante septimum, bonū. Illud quidem dictum est à Galeno in commẽtatione sententiæ citatæ, hoc verò ab Hippocrate, quarto de ratione victus in morbis acutis contex. 18. his verbis. Nam in bilisosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem accidens morbum soluit. Gale. in commẽtario neutrum dicit esse perpetuum, vt scilicet, bonus sit aut malus, ante septimum aut post septimum, sed quodcunque eorum posse contingere. Igitur cum hæc ab Hippocrate & Galeno ita dicantur, intelligẽdum est, Hippocratem in aphorismo sub exemplo singulari instituisse vniuersalem doctrinam. Quare cum morbus regius superuenit febrib⁹, nõ censeo intendendum esse in numerum dierum, sed concoctionem aut contrarium. Est Hippocrati antiquus hic mos, sub exemplo singulari, vniuersalem aliquam doctrinam innuere, vsque adeò vt nihil de euacuatione aliqua, aut regione per quam aut re alia quapiam singulari dictum ab illo viro sit, exquo non eliciat Galenus vniuersalem doctrinā. Nam si dixit, in febribus non intermittentibus, si rigor incidat febre non deficiente, malum: si damnauit sudorem, qui non soluit morbum, scire licet, neque de solo rigore, neque de solo sudore illum loqui, sed horū exemplo docere, morū naturę aduersus coctos, qui morbum non soluit, malum esse. Ita hic quod de morbo regio dicitur, & de septimo, neq; de solo morbo neq; de solo. 7. dictum intelligo, sed de euacuatione quacunque quæ ante diem criticum morbi fit. Nam quanquam quintus, quartus, septimus, decimusquartus, & vigesimus omnes sunt critici, tamen non omnes omnibus morbis, sed vnicuique sunt sui dies indicantes & vnicui que est suus iudicialis, Iuxta propriam constitutionem. Nam stultum fuerit in quartana, considerare quintos septimos aut nonos, & in causone centesimos. Igitur colligendum hinc est, quemadmodum morbus regius ante septimum, in morbo cui septimus est iudicialis malum, ita ante quintum, in morbo cui quintus, & ante quatuordecimum in morbo cui quatuordecimus. Sed hæc quæstio non exigit maiorem interpretationem.

Caput decimum In quibus morbis magis vtantur medici prædictione, in acutis, an in longis.

agitatur contra. VIdetur Hippocrat. in solis acutis morbis vel saltem in solis iis qui acuti sunt, aut ex illis contingunt, id est, ex decidentia longi fiunt, prædictione vti. Siquidem cum opus prognosticum iam iam cõcluderet, ita scripsit. Hęc intelligo de morbis acutis, & aliis quicunque ex his consistunt. Tamen ars de crisibus, quæ etiam exitum morbi docet, non tantū de his disputat sed de quocunque morbo quantumuis longo, est enim illi etiam sua constitutio, non minus quam breuissimo. Quare hic locus animaduersione indiget. Nam scriptum est ab Hippocrat. Aphorism. 19. 2. Acutorum morborum nõ omnino sũt tutæ prænuntiationes salutis aut mortis. Quo loco videtur docere, certiora præsagia posse medicum ferre ī chronicis morbis, quã in acutis. Tamen contrarium videtur proferre tertio progn. contextu. 10. dicens, quæ autem minimo tempore iudicanda sunt faciliora sunt ad præsensionem. Videtur primū ex his sententiis illud colligi, facilius esse prędictiõe vti in morbis acutis quam in cronicis, illud enim significat dictio illa τῷ τετάρτῳ qua in prognostico est Hippo. vsus, declarante Gale. ξαίνω. quod nos dicimus faciliora. Itaque ea quæ sunt citò ad iudiciū peruentura, faciliora sũt ad prædictionē. Cæterū videtur præ-

Quid ex prędictii sententiis colligatur.

præſagia quæ feruntur in acutis, quanquam faciliora, tamẽ incertiora eſſe præſagiis chronicorum, aliôqui difficiliorib⁹. Nã in apho. cõmendauit certitudinem præſagiorum in longis: in prog. facilitatem in acutis. Quãquã ne hoc quidem ſimpliciter, ſed inter initia, dixit, longorum, difficilius eſſe preſentire, q̃ inter initia acutorũ. Quæ ſententia, etſi multi ſunt illam commentariis proſecuti poſt Gal. tamẽ nihilominus eget enarratione. Nam cum de certitudine & incertitudine præſagiorũ multa non admodum ex re diſputent, & de modis quibus contingit medicum in prædicẽdo errare, ipſam ſententiam incautè prætereunt non intelligentes quod nos paulò ante diximus, multò aliud eſſe certitudinem præſagii à facilitate præſagiendi. Quare cum oportuiſſet illos de facilitate diſputare, diſputant de certitudine. Nos verò perſpicuitatis gratia ſententiam argumentis agitemus.

Argu. ad hipp. mẽte eruendam.

Aut illud, *inter initia*, ſignificat tempus principii vniuerſalis, quo nondum apparuit cõcoctio, aut ſpatium trium dierum, aut primam aggreſsionẽ. Triplicis enim huius principii rationis tãtum meminit Gale. ſed primæ aggreſsionis hic non oportet meminiſſe. In illa enim neque quidquam prædicere potes neque ſigna animaduertere. Sed ſi vniuerſalia principia intelliguntur, in neutris quidquam prædici poteſt, cum nondum appareãt concoctionis ſigna, ex quibus pendet conſtitutionis morbi cognitio & prædictio tota, & principium eſt tempus anceps, neſcimus quò vertetur præſagiũ. Si verò tres dies intelligis principii nomine, perinde dicam multos morbos acutos non habere concoctionem, neque contrariũ ante. 7. in quorum tribus quatuor ve primis diebus, nihil oĩno poſſumus prædicere, magis quã ſi morb⁹ eſſet futurus chronic⁹. Intelligunt plerique, in primis quaternariis morborum longorum, difficilius eſſe prædicere, q̃ in primis q̃ternariis acutorũ, qm̃ ſcilicet in primo aut ſecũdo aut ſaltem tertio quaternario acutorum, nunquam ferè non apparent concoctionis ſigna, tamen in chronicis, aiunt ſæpe quadraginta quaternarii ſine concoctione, aut contrario. O artificioſam doctrinam. Primò hi intelligunt, cùm non adſunt concoctionis ſigna, in neutris eſſe facilius prædicere, ſed illud vnum Hippocratem docere, citius hæc apparere in acutis. Itaque tota ſententia eò verteretur, longioris morbi eſſe longius tempus eruditatis. At ego putauerim Hippocra. illic de præſagiis agere, nõ de conſtitutionibus morborum. Igitur cenſeo aliquid continere maioris artificii ſententiam illam, eoq̃ ſermonẽ illic eſſe de principiis morbi. Atque ita in principiis morborum acutorum eſſe facilius prædicere quam in principiis chronicorũ. Nã poſtquam iã apparent ſigna concoctionis manifeſtæ aut contraria, in vtriſque eſt facilè prædicere, conſideratis illis. Sed antequam hæc appareant, eſt quædam alia coniectura ex ſignis occultę cõcoctionis, & ſalutis aut mortis, quæ minus habet certitudinis, quam quæ ex ſignis concoctionis manifeſtæ aut contrariis ſumitur, ſed quæ omninò non eſt contemnenda. Hæc in principiis acutorum, non difficilem præſagiendi exitum morbi, præſtat rationem. Diſsident enim multum à principio, id eſt ab ipſo primo die, morbi breues ſalubres à lethalibus. Tamen in longis nihil ex illis intelliges. Nam cùm longa futura ſit inter facultatem & morbum pugna, diu æquo marte certatur, ſiue lethalis, ſit morbus, ſiue ſaluber, eoq̃ue á principio nihil ferè diſsident. Hanc eſſe Hippocratis ſententiam intelliges, ex iis quæ addidit. Nam inquit, maximè enim à principio diſsidet: qui enim conualiturus eſt, facilius ſpirat, ſine dolore agit, noctu dormit, & alia ſigna maximè tuta habet: qui verò moriturus eſt, ſpirat difficulter, conflictatur, vigilat, & alia ſigna deterrima habet. Vides vt inter initia acutorum per ſigna ſalutis aut mortis præſagire, dicat eſſe facile, nulla concoctionis facta mentione. Quid quod contextu ſeptimo dixit (eſt verò ſeptimi & decimi eadem ſententia) conſiderandum eſt ſingulis additis quaternariis: tamẽ ex quaternariis non poſſumus ſpectare ſignorum mutationes ſalutis aut mortis, ſed concoctionis aut contrarii: certè hæc ipſa verba noſtræ interpretationi maximè atteſtantur. Inquit enim, inter initia (id eſt ante ſigna concoctionis) horum, difficilius eſt præſentire ea, quæ parte maxima temporis iudicanda ſunt: ſimilia enim illorum initia ſunt (quod attinet ad reliqua ſigna) ſed à primo die animad uertendum eſt, conſiderandumque ſingulis additis quaternariis (ne ſcilicet nos prætereat quaternarius quo primum apparent ſigna cõcoctionis, quia in his morbis ante illud nihil licet prædicere) neq; latebit, quo nã vertetur morbus. Scilicet, tunc tandem non nos latebit moriturus ſit ægrotans an victurus, cùm præſagia multo certiora ſint in longis quam in breuibus, ex apho. propoſitæ ergo queſtioni ita reſpõdemus: poſt ſigna cõcoctionis æq; facile eſſe pdicere in lõgis & acutis mor-

quid plerig dicãt

Autoris ſententia.

Quid q̃ ſtioni reſpõdẽdũ.

morbis, sed prædictiones in acutis esse multò incertiores. Nam potest in acuto morbo materia quæ calida est impetu ferri, etiam cũ incepit coqui, in partem quampiam principem, atque ita ægrum interimere, quod in longis minus pertimescendum est. Quia illorum materia minus est mobilis. Eoque constantioris significationis sint signa concoctionis in illis, cum semel apparuerunt. Ex quibus facile colligitur quod à Galeno dictum est tertio de crisibus, cum signis concoctionis fieri non posse, vt æger intereat, recte à nobis explicatum esse paulò superius de signis perfectæ concoctionis. Quandoquidem quæ manifestè solum coctam esse materiam significant, non præbent tantam securitatem potissimum in acutis morbis. Ergo cum iam apparent signa concoctionis in vtrisque est par facilitas prædicendi, sed in longis maior firmitudo præsagii, ante quàm appareant hæc, in acutis licet nonnihil præuidere ex signis salutis aut mortis, in lõgis minimè. Quia principia salubriũ & lethaliũ quam minimũ dissident. Tamen ars præsagiendi circa vtrosque versatur, & vtrorum considerat constitutiões, ad præsagiendã lõgitudinẽ morbi, & fœlicitatem aut infœlicitatem exitus. Quanquàm crisium prænotio acutorum tantum est, aut longorum ex decidentia, quia his solis contingunt. Quod si Galen. in tractatione de crisibus, de longis etiam disputat, id fit, quia nomẽ crisis etiã ad paulatim factas mutationes transfert, quò latius pateat doctrina, neque quidquam in arte prędicendi desideretur.

Caput vndecimum. De crisi nocturna & diurna.

SVNT qui disputent de nomine crisis, cui parti potissimum tribui debeat, perturbationi quæ antecedit, an euacuationi, quæ hanc consequitur. Ego verò nollem de nomine cum aliquo certare. Sed mihi in hac controuersia crisis nomen euacuationem significare volo, si tantum tẽpus hæc duo occupent, vt non vno die aut vna nocte simul fiant. Si enim intra diem aut noctem fiunt, amborunico crisis nomine significabuntur. Nam hanc etiam vsurpationem inueni apud Hippocratem qui in Aphoris. ita scripsit, quibus crisis futura est, nox ante acumen difficilis. Quibus verbis aperte anxietatem dicit crisim antecedere, haud quaquàm esse crisim. Qui disputant de præstantia crisis ratione tẽporis, nocturnam cum diurna conferentes, in tres sententias distributi sunt, aliis præferentibus diurnam, aliis quasdã melius diu, quasdam noctu melius, fieri dicentibus, distinguentibusque euacuationum species.

Quorundã opinio diurnam crisim pferendã.

Quidam ergo dicunt, diurnam meritò pferri, quandoquidem labores omnes multò cum minori facultatis noxa tolerantur diu, quàm noctu, reddente Gale. causam in commen. prædictæ sententiæ, tertio inquam, secundi aphorismo. vbi dicit, grauitas semper noctu maior fit, quia eo tempore dormire cõsueuimus. Docet itaque Galen. eo tempore esse periculosius laborare, quo ex natura & consuetudine deberemus quiescere. Igitur periculosius est iudicari per noctem, quàm per diem. Adde solis aspectum, quo per noctem priuamur, multum vis addere ægrotantib⁹, vitãq; q̃ plurimũ fouere. Argumẽto est qd' quotidie conspicimus, multò plures noctu vita priuari, quàm diu.

Cõtraria aliorũ sẽtentia.

Alii contra noctem commendant ad crises, quandoquidem noctu melius fiunt actiones naturales quàm diu, vt aſales cõtra diu, meli⁹ q̃ noctu, recurrẽte per noctẽ calore ad viscera propter ambientis aëris frigus, & recurrentibus spiritibus fuga tenebræ, atque adeò propter consuetam quietem, nocturnum silentium: quę omnia minus distrahunt animam, quæ tota eo tempore interni vacat, missis externis rebus. Per diem contraria fiunt, recurruntque spiritus & sanguis ad externa destitutis viscеribus. Addunt, crises non tam sequi solis aspectum quàm lunæ, qui noctu viget.

Alia opinio.

Alii ita distinguunt, dictis de causis crises eas, quę fiunt motione succorum ab externis ad interna, cuiusmodi sunt fluxus ventris, vomitiones, & profluuia vrinæ, fieri melius noctu, eas verò quæ contrario motu fiunt, quales sunt sudores, occulta expiratio & fluxus sanguinis de naribus, melius fieri diu. Sed contrarium omnino videri posse alicui, ex ratione fieri, eas nempe euacuationes quę operante simul facultate animali fiunt, melius diu peragi, siquidem animalis facultas diu melius operatur, & labore minus lęditur (sunt verò hæ quæ motu succorum ad interna fiunt, Nam & ad deiectionem & mictum & ad vomitum operantur musculi) contra vero fieri quæ versus externa motis succis fiunt, cuiusmodi sunt sudor, occulta expiratio,

Cõtrarũ videtur posse dici.

tio & fluxus ſanguinis de naribus, quia opera ſunt naturæ ſolius, quæ ſtrenuè operatur noctu. Ergo neque qui ita proferret, euacuationes quę fiunt motu ad interna meliꝰ fieri diu quæ motu contrario melius noctu, ratione omnino videretur deſtitutus, quànquàm diſtinctius ita diceret, euacuationes quę opera ſolius naturæ ſunt, melius noctu, quæ opera etiam facultaris animalis diu, tutiusque.

Quid aliud poſsit dici.

Quare ex tanta opinionum non improbabilium multitudine, probabiliter etiam poſsit aliùs colligere, cæteris æqualibus nihil intereſſe diu fiat criſis aut noctu. Nam quæ ratione motus conſueti per diem pura ab internis ad externa meliùs fieret, cuiuſmodi ſũt ſudor & expiratio occulta, & fluxus ſanguinis, ratione facultatis à qua fiunt, quæ eo tempore languet, lædunturꝰ. Contra quæ ratione huius motus lædunturꝰ, quia contrario mota fiunt, puta fluxus ventris vomitus & mictus, per commoditatem temporis, actionibus animalibus iuuantur. Quare putauerit quiſpiam, ex hac temporis diuerſitate, nullum melioris aut deterioris criſis indicium ſumi. Tamen ego non ita ſtatuo, ſed euacuationes omnes magis copioſè fieri cum criticæ fiunt, noctu quam diu. Quoniam verò nõ tm̃ cõſiderari debet facilitas euacuationis & copia, ſed etiam quam tuto fiat, Non indiſtinctè proferendum quid quàm eſt, ſed vt dicam, ſtatim ac monſtrauero, quod propoſitum primo eſt, euacuationes omnes facilius copioſiuſq; fieri noctu quam diu, id quod, cæteris æqualibus, intelligi debet, nequiſquam perturbetur iis quæ in aliquibus egritudinibus contrario modo fiunt, quę ex aliis cauſis, haud quaquam temporis natura veriſimile eſt fieri. Quod ſi intelligatur, liquet id quod eſt propoſitum. Nam eas euacuationes quæ fiunt ſuccis motis ad interna, iuuat conſuetus per noctem motus, & præterea maior facultatis naturalis vis, & nihil eſt quod eo tempore prohibeat euacuationem fieri. Nam quòd facultate animali egeant, ad laborem facit nõ nihil, tamen ad difficultatem nihil. Læditur enim facultas animalis plus, laborans noctu, quàm diu. Tamen ſi æqualiter laborat, perinde operabitur noctu ac diu. Non enim tenebra impedit perſe euacuationem, niſi ſomnum conciliet, modo verò noctem ponimus, non ſomnum. Itaque facilius copioſiuſque fiunt hæ euacuationes noctu.

Autoris ſententia qua decidetur cont.

Reliquæ quæ contrario motu fiunt, etiam copioſius noctu, plus enim iuuat vehemens facultatis naturalis actio, quę illo eſt tempore, quàm impediat contrarius motus ſuccorum & ſpirituum. Poſſunt enim, quæ retineri oportet inclinare ad viſcera, quę expelli extra, ad cutem emergere. Quod verò ita fiat, liquido oſtendunt ſudor & occulta expiratio. Sudor enim copioſior multo fit per ſomnum, quàm per vigiliam, quanquam in ſomno fit motus ad interna in vigilia ad externa. Tamen ſomnus ſudore arguit repletionem, quod dictum eſt ab Hippocrate, ſudor multus ex ſomno factus, multo cibo vti ſignificat, quod ſi non aſſumenti hoc accidat, ſcire oportet quòd corpus indiget euacuatione. Nimirum cum multitudo quæpiam in corpore eſt, facilius exudat dormientibus, quàm vigilantibus. Iam verò occulta euacuatio tanta per ſomnum fit, cum facultas naturalis aliòqui eſt fortis, vt (quod dictum à Galeno eſt tertio prognoſti. commẽta. primo) pueri nonnunquàm ſolo ſomno, profundo & longo, ſine manifeſta aliqua euacuatione celeriter in melius permutẽtur. Igitur euacuatiões omnes, cum criſis, fit quę naturæ potentis eſt opus (hanc enim criſim voco) copioſius fiunt, faciliuſque noctu quã diu. Cæterum multo aliud eſt ita fieri, aut tutius. Labores enim maiori cum periculo feruntur noctu quàm diu. Tamen coguntur qui iudicantur laborare. Niſi forte aliqua fiat euacuatio, earum quæ per ſomnum fieri poſſunt vtiliter. Quare ego vtriquæ rei conſulens (vt opinor) ita diſtinguo. Cum criſis duas habeat partes, anxietatem & euacuationem. Vel tam breuis ſit, vt ambo vna die fiant, aut vna nocte, vel naturalem totũ diẽ occupat, vt anxietas nocte fiat, & euacuatio die, aut anxietas die & euacuatio ſequẽti nocte. Si hoc ſecundum faciendum eſt, melius eſt, anxietatem fieri diu, & euacuationem noctu, quia perturbatio laborioſior eſt euacuatione, & labores melius feruntur diu, quare anxietas minus nocebit diu, & euacuatio copioſius & facilius fiet noctu. Si verò primũ fit, videndum eſt, an æger plus periclitetur ex virtutis debilitate, quàm ex morbi magnitudine & multitudine materiæ. Qui enim ex debilitate periclitantur melius iudicãtur diu, quia eo tempore minus debilitant labores: qui ex copia ſucci mali melius noctu, quia eo tempore vt monſtratum eſt copioſius expurgantur. Qui controuerſiam hanc ante me ſuſcepere tractandam, monent, non eſſe cõferendas ſibi mutuo duas criſiũ ſpecies, Quarũ altera diu, altera noctu facta ſit, ſed eãdẽ

Variæ ſententiæ quæ nã criſin ſpecies a liis præſtent.

ſibi, neque enim omnes eſſe æqualis vis, ſed alias aliis præſtantiores. Diſputantq; deinde de illarum præſtantia. Præferunt aliis, quidã fluxum ventris, quidam ſudorem. Plerique tamen fluxum ſanguinis de naribus aliis omnibus euacuationibus anteponunt, ſudorem omnium maxime vituperant, fluxum ventris ſecundo loco poſt fluxum ſanguinis collocant, poſt illum mictum, ante ſudorem, rationeſque multas hinc inde producunt, nihil monſtrantes: reſponſa excogitant non valde probabilia. Ego ſanè dũ præceptorum experimenta & propria obſeruaui, non rarius neque infœlicius vidi ægrotantes iudicatos ſudore, quàm fluxu ventris, imo verò fœlicius citiuſque, neque ſi frequentius quàm fluxu ſanguinis. Vrina non infœliciter iudicantur quàm multi, ſed aliquanto lentius. Hæc obſeruaui, quid alii viderint, haud ſcio. Sed illud vnum apertè intelligo, non licere euacuationum quampiam alteri cuiquã anteferri indiſtinctis morbis. Nõ enim ad quãcunque euacuationem morbi omnes eodem modo ſe habent, ſed ad hanc melius hic, ad illam ille, vt materia ad hanc viam aut illam maximè inclinat, & ſuccus ad deiectionem, mictum, aut ſudorem eſt accommodatiſſimus. Non ergo recte quiſquam propoſitæ paulò ante queſtioni reſponderit, dicens, ſudorem nocturnum præferri debere fluxui ventris diurno, ſed fluxum fluxui, & ſudorem ſudori conferre oportet, atque in eodem penitus morbo. Nam ſi vnius morbi materia inclinat in vias vrinæ, alterius in ſudoris vias melius eſt in hoc ſudare diu, quàm in illo noctu. Quoniam ſcilicet hic gaudet ſudore, ille minus. Docet hæc Galen. diffuſè ſatis tertio de criſibus capite tertio præcipiens, ad videndum ſit ne criſis optima an non, conſiderare inter alia, formam morbo. Nam (inquit) optima criſis cum concoctione fit, in die iudiciali, indicata, & conuenientem ſpeciei morbi, euacuationem facit.

Autoris ſententiã.

Cõfirmat autor ſuã ſententiã ex gal. ex quo etiã docet quę criſes quibus morbis competant.

Quę verò euacuatio cui morbo conueniat, docet diffusè per ſingulos morbos. Si enim ſit febris ardens, vel ſanguis è naribus profluet, vel poſt vehementem rigorem ſudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum aut aluum aliquid biliſum excernetur. Iraque his euacuatiõibus ſolet ſoluifebris ardens. In eius iudiciis primas habet fluxus ſanguinis de naribus, ſecundas ſudor, tertias vomitus, quartas fluxus ventris. Nimirum hæc pendet ex tenui ſanguine & magis paret ſupernis euacuationibus. Quare quę corpus penitꝰ expurgat, eſt fluxio de naribus, quippe quæ proximè ex venis nõ id tàtũ quod putruit ſed & quod paratũ eſt putrere, & plus ſatis caluit euacuat. Finit autem & phrenitidem ſudor multus, præcipuè ſi ex capite multus & calidus fluxerit ſudante ſimul reliquo corpore. Cõtingit autem aliquãdo etiam per ſanguinem è naribus fluentem, phrenitidem finiri. Non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum ſanguinis amant. Inter hæc autem pleuritis mediũ obtinet locũ, minus enim quàm febris ardens & phrenitis, magis autem quàm peripneumonia atque lethargus profluuio ſanguinis ſoluitur. Nimirũ peripneumonia & lethargꝰ ex pituita fieri maximè conſueuerunt, pleuritis & phrenitis inflammationes ſunt calidiores. Sed phrenitis viciniam maiorem habet & rectitudinem cum venis naſi. Hepatis verò conuexę quidẽ partes affectæ tribus præcipuè modis criſis obediunt, fluxibus ſanguinis è nare dextra, & ſudoribꝰ bonis, & vrinis abundantibus. Caũ autem partes excrementis biliоſis atque ſudoribus, nonnunquàm verò & vomitibꝰ, Multa etiam talia Hipp. obſeruauit & docuit cum in ſentẽtiis tũ alibi quale eſt illud. A leucophlegmatia diarrhæa ſoluit morbum. Et illud à ſurditate in febribus ſanguis è naribus aut aluꝰ turbata morbũ ſoluit. Pertractatꝰ à nobis antea eſt hic locus. 8. lib. cap. nono cum docuimus, ſeruare naturam, quoad poteſt in ſuis euacuationibus rectitudinem. Magis autem expetunt per vrinam expurgari, quàm conuexæ hepatis partes, oĩa ea quæ vel in partibus renum vel veſicæ laborant, ſicuti loca quæ ad thoracem pertinent ſputis ex pulmone. Hęc quoque rectitudo facit. Sudores verò omnibus febribus proprii ſunt, & præcipuè ardentibus, iuuant autem non parum & efferuentes inflammationes. Nimirum ſudor totum corporis habitũ æqualiter quodammodo expurgat. Hęc omnia Galenus docet prædicto loco in quibus illud conſideres hortor, quanto pluribus morbis ſudor inueniatur conueniens, quàm alia quæpiam euacuatio, quem tamen barbari medici maximo habent in contemptu. Sed quoniam ſemel in hunc locum incidimus, quę Galenus hic omiſit ex locis aliis apponamꝰ, ne quid deſit præſenti tractationi. De acuta lienis inflammatione dictum eodem eſt loco, parè fluxui ſanguinis de ſiniſtra nare, & ſudori. Tamen aliæ lienis ægritudines, quæ ex craſſo ſucco ſunt alia euacuatione egent, cuius meminit. 2. de arte curandi ad Glauconem.

Ex galeno ſalis ſuis quæ præ dictis de erant ad dunt.

Digitized by Google

nem capite ſecundo ita dicens: & quidem ea quæ ſunt in gibbis, hepatis partibus, per vrinã trahere quæ autem in cauis per excretionem infernam, ſitus ipſe viſceris indicat, atque etiam thoracem & pulmonẽ per tuſses expurgare: ventriculum autem & ſtomachum per vomitum, inteſtina autem per infernas excretiones, quemadmodum & ſplenem. Vbi illa verba quemadmodum & ſplenem, antecedentia reſpiciant potiuſquàm conſequentia. Nam decimo tertio Metho. capite decimo ſexto ita ſcriptum eſt, à ſocietate verò cũ addicẽtibus partibus, quod idem eſt cum ſitu, gibba lecoris per renes purgari, caua per infernum ventrem, in liene verò alteram dũtaxat eſſe excrementorum euacuationem, ea enim que per renes agitur non eſt huic viſceri. Itaque lien gaudet fluxu ventris, vrinis minime. Nihil verò refert de euacuationibus quas medicus debet facere, aut iis quas facit natura loqui, cum quod hæc facit, ille teneatur imitari, vt antea etiam diximus. Ergo monſtratum iam tandem eſt non debere criſim aliquam plus altera commendari, niſi quatenus morbo qui iudicatur magis aut minus conuenit. Monſtratum eſt non minus cum nocturna criſis cum diurna conferatur ratione temporis, eandem ſibi ipſi in eodẽ morbo debere conferri. Nam quãquàm diximus paulò ſuperius, meliorem eſſe criſim nocturnam diurna, quando non incidunt ſimul in eundem diem aut eandem noctem perturbatio & euacuatio, niſi etiam plus periclitetur ægrotans ex debilitate virtutis quàm ex multitudine materiæ (duo enĩ hæc accepimꝰ) tamen conſtat ſatius eſſe phreniticum ſudare diu, quàm lethargicum noctu ſanguinem denaribus fundere, & vtilius eſſe liene obſtructione affecto, diu deiicere per aluum, quàm noctu copioſe mingere. Nimirum non ſunt hic cætera paria, quæ vt ſint eadem criſis ſibi ipſi, in eodem morbo conferatur. Sed de his ſatis multa diximus.

Caput duodecimum. Vtri morbi inferant plus periculi ſimiles an diſſimiles.

MORBORVM nonnulli ſimiles quo dámodo ſunt naturæ ægrotantis, quidã ab illa abſũt lõgiſsime. Vt tertiana exquiſita vitium eſt quodammodo ſimile biliosæ naturę, à pituitoſa verò valde diuerſum. Vt verò naturæ, cuiꝰ nomine temperiem volumus intelligi, diximus, ita, ætati, habitui, & regioni, & tempori, quo ægrotans eſt poſſumus dicere, morbos fieri ſimiles aut diſſimiles. Tertiana enim cuius modo memini, vt ſimilis eſt biliosæ naturæ pituitoſę diſsimilis, ita iuuentuti, gracili habitui meridionali regioni, & æſtati ſimilis, ſenecturi, obeſo habitui ſeptentrionali plagæ, & hyemi diſsimilis. Horum morborum, ſimiles, ſiue proportionatos (vt loquuntur alii) docet Hippocrates eſſe minus periculoſos ſecunda part. aphoriſmo. aphoriſ. 34. ita ſcribens, in morbis minꝰ periclitantur, quorum naturæ, ætati, & habitui, & tempori magis congruit morbus, quàm quibus ſecundum nihil horum congruit. Id quod intelligendum eſt, cæteris paribusque ad magnitudinem morbi ſpectant. Nam aliter non dubium, quin poſsit biliosus in tertiana graui periclitari pituitoſo. Si ſ. ille laborat graui, hic leui, remiſſaue tertiana. Quòd verò vbi magnitudo par eſt, plus ſit periculi in diſsimili, cauſa eſt, hunc cum magnitudine eſt æqualis, ex leuiori cauſa excitari, vt verò ex leuiori cauſa effectum pendet, ita facilius ſoluitur. Tamen ſunt multa quę huic ſententiæ, alioqui veriſsimæ, obiici poſſunt, Quorum nonnulla à Galen. in cõmenta. ſcripta ſunt, alia nos addemus. Videri poſsit alicui, contra omnino fieri oportere, atque eſt propoſitũ. Atque nõ quòaliquis in morbum incidit facilius, eo etiã facilius curari, ſed contra, quò facilius incidit eo difficilius reſtitui ſanitati. Nam ideò frigidus in frigidum morbum facilius incidit, quòd ad ratem alterationem eſt procliuior. Sed quò aliquis ad alterationem quampiam eſt aptior, eò ad contrariam eſt ineptior, & qui refrigeratione ægrotat, calfactione ſanatur, ergo qui facile in morbum cadit, difficile ad ſanitatem reducitur. Perpetuum enim id eſt in motibus omnibus non in alterationibus ſolum. Nam res quæ facile mouentur deorſum, difficile trahuntur ſurſum. Igitur hac ratione quanto homines in morbos ſimiles, facilius incidunt, tanto morbi erunt ſoluto difficiliores, ac proinde periculi afferent tanto plus, quanto ſimiliores ſunt. Hoc argumento ſeducti fortè quidam, vt Galenus refert, ſententiam illam aphoriſticam aliter interpretati ſunt, dicentes, illum morbum, congruere ægrotantis naturæ, habitui, aut ætati, & reliquis, qui contrarius ſit, non qui ſimilis. Itaque calidum in frigidis morbis & frigidũ in calidis, minus periclitari, atq; cauſũ in

Similes morbi minus periculoſi ex hippo.

Quidpręditæ obiiciatur ſententiæ.

Quomodo nõnulli hippo. interpretentur.

media hyeme minus periculi inferre, quàm æstate media. Quoniam illius sublationi præstat multum auxilii aër, hunc auget quàm maximè. Sed ii ex ignorantia causæ, falsa docent. Nam cùm laborat aliquis causo, aëris frigus causam esse salubrem nemo neget, tamen est malum signum. Nam argumento est, causam fuisse vehementem, quæ resistente aëre tantam intemperiem in corpore procreauit. Quare exoptet meritò medicus, vt aër ad frigidiorem statum permutetur, cum excitata iam est febris, tamen vt talis à principio fuerit, non est quòd exoptet. Quod in argumento de ægrotantis natura dicebatur, quo facilius alteratione aliqua afficitur corpus, eo difficilius afficitur cõtraria, verum plane est, de alterationibus illis, quæ collatæ cum proprio temperamento sunt contrariæ. Itaque frigidus natura quo facilius à causis frigidis fit suo temperamento frigidior, eò difficilius à causis calidis fit calidior: tamen ad suum proprium temperamentum, tam facile trahitur calfactione, cum præter naturam frixerat, quàm refrigeratione cùm incaluerat. Quoniam ambo motus sunt illi naturales, quoúsque sua illius natura iuuat. Sed quoniam ad lationes argumentum transferebas: vt fert probabilissima philosophorũ opinio, tam facile & tam naturaliter descendit aër in regione ignis, quàm ascendit in regione aquæ, quia vtraque via quærit propriũ locum. Igitur cum non minus humani corporis natura suam amet temperiem quàm elementa suas regiones. constat iam facilem esse recursum calido super naturam corpori ad suam naturam, quàm frigido, etsi natura calidum sit. Si quid est discriminis, id totum est in morbi causis cum quibus certat, quæ cum minores sint in lapsu simili, erit quoque lapsus facilius recuperabilis. Atque hinc ex ratione fit, vt qui leuibus de causis ægrotant, facilius curentur, qui verò saluberrimi sunt rarissimeque ægrotantes, cum ægrotãt, in maximum periculum adigantur. Nam fieri nõ potest, vt qui saluberrimi sunt, leuiter ægrotent. Quid quod ab Hippocrat. dictum est in eadem part. aphorism. 40. raucedines & grauedines in valde senibus non coquuntur? tamen constat raucedines & grauedines senectutis temperamento esse conuenientes morbos. Galen. hanc sententiam ita interpretatur, vt priori consonet, non idem esse non coqui & periculosum esse. Præterea non de senibus tantum, sed de valde senibus loquutum Hippo. hanc verò ætatem in quibusuis morbis siue similes sint, siue dissimiles, periculi plus subire, propter naturalem imbecillitatẽ. Itaque significat Galen, raucedinem & grauedinem in senibus, qui admodũ tales sint, tardius coqui quã in iuuenibus, tamen non esse magis periculosas, sed extremam senectutem dicta de causa cum nulla alia ætate esse conferendam. Galen. rursum obiiciens citat Hippocrat. quem .1. epidemiων dicit scripsisse κομμάλιστα ἔθνησκον οἷς ἐπέφερεν ἡ φύσις ἐπὶ τὸ φθινῶδες. Ideſt & maximè moriebantur quibus vergebat natura in tabem. fieri ergo dicit si quorum naturæ tabes congruebat, maxime moriebantur, vt periculosior esset quibus cõgruentior. Respõdet ipsemet similitudinem eius naturæ quę est intemperamento subleuare periculum, tamen compositionis similitudinem non ita. Causam Gal. non dixit sed fortasse huc respexit. Temperies similis causa est facilioris lapsus, tamen non est causa conseruationis morbi, cùm quia temperies non manet semper talis, sed permutatur in ęgrotatione & rursus in reditu ad salutem, tum etiã quia ipsa natura quę intemperie consistit vim habet morbum corrũpendi: compositio q̃ aliquis insaluber fit aut ad morbum aliquẽ paratus, non modo facit lapsum faciliorem sed etiam morbi retentionem contrariis de causis. Compositio scilicet mala talis semper perseuerat, & nullam vim habet qua cõtra morbum pugnet. Huic inquam respicere potuit Galen. quanquam ego si Hippocrat. ita diceret non eo confugerem, sed dicerem maximè mori solitos ex tabe quibus natura ad tabem vergit, quia ab æqualibus causis in graviores tabes aguntur. Verum hic neque illa neque hac responsione est opus. Nam re vera Hippocrat. nihil tale dicit in epidemiis, sed citatur falso à Galeno ille enim ita scripsit, ἐσὶ δ' ἐσὶν ἤρξατο πρῶτον, τοῦ τε ἐσὶν ἐφέπεν ἡ φύσις ἐπὶ τὸ φθινῶδες ideſt quibusdã incepit primum, hi sunt quibus natura vergit ad tabem. Quod est iis quibus natura vergebat ad tabem primum hoc est ante alia mala euenisse tabem quod constat cum sententia aphoristica maximè congruere, sed Galen. in comment. aphorism. oblitus est verborum Hippocrat. quæ citauit negligentiùs, nõ enim habuisse aliam lectionem in suo codice facile deprehenditur ex com. ipsiusmet in primum epi. sequitur enim hanc ipsam lectionem. Sed nemo hominum fuit semper diligẽtissimus. Est aliud quod Gal. ipsi obiiciam* ex suo, 8. metho. ca. 5. quo differens de temperamento

Obiectio contra Hip. arg. soluitur.

Obiectio ex Hipp. soluitur.

mento calido & ſicco, & ſpeciebus cruditatis ita ſcripſit, ea quidem, (Cruditas intellige) quæ in acidiſsimum vertit, & rarò talibus naturis contingit, & minus nocet. Quod non videtur cum dictis modò quadrare, quin potiùs quod rarius accideret, deberet fieri magis noxia. Hunc locum ego ita interpretor, non idē eſſe ἧττον βλάπτειν, id eſt minus nocet, & periculoſior eſt. Nam illud ſignificat malitiā cauſæ, hoc ſigni, hic verò de malo ſigno diſputamus. Quoniam verò acidam cruditatem nō ſolum minus nocere, ſed minus periculoſam eſſe iſthis naturis, intelliges apertè ex illo Galeni capite, addendum eſt, acidam cruditatem, nonnunquam fieri ex intemperie ventriculi nonnunquam ex malitia ipſius cibi, qui facilè in acidum conuertitur. Cum itaque ex ciborum malitia aut etiam quantitate immodica, aut ambobus fit cruditas, non eſt cauſa in alteratione naturæ ventris, eò quòd ex ſimilitudine aut diſſimilitudine morbi, nullū prouenit indicium, ſupereſtque ſola conſideratio noxiæ cauſæ. Qua ratione conſtat minus nocere ſuccum acidum calidis quam ſuccū amarum, cum perpetuò lapſa corpora à ſimilibus cauſis lædantur plus. Sed habent rectè hæc, nunquid non bilioſo iuueni plus imminet periculi ex cauſo quā ex grauedine pituitoſa? arbitror, tamen eſt illi cauſos ſimilis morbus, grauedo pituitoſa diſſimilis. Eſt qui ex huius argumenti dilutione, maiorem ſibi gloriam acceſsiſſe putet, quam cæſari ex triūphis. Quoniam, inquit, inuenimus, non debere conferri eandem naturam cum diuerſis morbis, ſed eundem morbum cum diuerſis naturis. Itaque non neceſſe eſt bilioſum iuuenem maiori cum periculo ægrotare coryza quam cauſo, ſed coryzam magis periculoſam eſſe, cæteris paribus, bilioſo, quam pituitoſo. Non improbo reſponſum, ſed inſolentiam. Quaſi verò non hoc idem citra ambiguitatem quampiam, ita doceat Hippocrat. dicit ſiquidem, in morbis minus periclitantur quorum naturæ conuenit morbus quam quorum naturæ non conuenit. Redde ſingulis verbis ſua ſignificata, inueniesque illic dictū ambiguè eſſe nihil, quod iſta tua indigeat diſtinctione. Non enim dixit, morborum magis periculoſi ſunt, qui ſunt conuenientes naturæ, quam qui ſecus: ſed hominum, illi periclitantur plus, quibus morbus eſt diſsimilis, quam quibus ſecus. Impulere igitur eum in ſuum inuentum, non Hippocrat. aut Galenus ſed barbari autores, qui ita interrogant, ſint ne morbi improportionati periculoſiores proportionatis, quæſtione amphibologica omnino. Quare ne adeo exulta. Gaudere enim inſolenter eorum eſt quibus rarò contingit autorum ſententias intelligere. Pro enarrandis Hippocrat. verbis ſunt iſta ſatis. non nego. Tamen licet nobis ſententiam vlteriùs producere, dicentibus verè, ſine eadem natura cum diuerſis morbis, ſiue idem morbus cum diuerſis naturis conferatur, diſſimiles perpetuò eſſe ſimilibus magis periculos, ſi reliqua omnia paria ſint. Sed quæ ſunt iſta quæ oportet ſtatui paria? Quandoquidem de morbi periculo diſputamus, illa arbitror, ex quibus morbi periculum ſoler prouenire. Hæc ſunt, morbi magnitudo, & natura & facultatis inconſtantia. Magnitudo morbi, pendet ex tribus, propria magnitudine, malo more, & præſtantia locimale affecti: quacunque harum rationum maior morbus cæteris paribus, eſt minori magis periculoſus quidam etiam habent natura ſua plus periculi, erſi intenſiores non ſint: vt carbo non adeò magnus, maiori inflammatione. Debilitas etiam virtutis omnium maximè periculum auget. Si ergo duo morbi ſint, natura æque periculoſi, magnitudine æquales, tutius eſt, cū eadem virtute, conſtitutum eſſe hominem in ſimili quam in diſsimili morbo. Vides vt nulla tali indigeamus diſtinctione, ſed indiſtinctè vtcunque conferas, diſsimilem morbum magis periculoſum eſſe ſimili. Nam cō tulſio ſicca non eò eſt magis periculoſa humida, quòd neruus etiam ſiccus eſt, (nam hac ratione tutior foret) ſed quòd natura ſua intemperies ſicca eſt omnium peſsima ſeptimo Method. capite quinto & ſecundo de cauſis ſymptoma. capite ſecundo docet Galenus difficilius eſſe ſimplicium corporis particularum cuiuis, cum ſicca eſt humorem reſtituere, quam eam cum humecta eſt, ſiccare. Vides vt in quacunq; particula ſiccitas ſit difficilior. Quare perſe illud habet, & ex ſua natura, non ex partis temperamento. Eſt etiam hæc Hippocrat. ſententia veriſsima non de morbis conuenientibus temperiei ſolum vt dixit Galen. in comment. Sed de conuenientibus compoſitioni etiam. Ex quibus perſpicuum iam fit, ſententiam illam non tam indigere limitationibus, quam expoſitione. Vnica ſupereſt limitatio, quæ eſt etiam, antequam caput concludatur, examinanda. Excipiunt ab hac doctrina medici omnes morbos factos. Quandoquidem cauſa, qua diſsimiles morbi magis periculoſi ſunt aliis, tota in cauſę morbi magnitudine referebatur

Obiectio alia ex Gal.

Diluitur

Arg. ſolui tur.

Diſsimiles morbi perpetuo ſimilibus magis periculoſi ſi cætera paria ſint

De factis morbis in prædicta doctrina animaduerſo.

De illis ergo morbis ſolum vera fuerit ſentẽtia, qui curantur cauſæ ſublatione, in factis verò nil refert cauſam conſiderare, ſed illud ſolum quod factum habent in eſſentia propria. Animaduertendum tamen hic eſt, non eſſe idem in duobus morbis contrariis, intemperies eſſe æquales, & lapſus in diſpoſitione præter naturam eſſe æquales. Nam ſi homo calidus vno gradu naturâ ſua, fiat modo præter naturam calidus in tertio, & deinde frigidus in tertio, conſtat intemperies eſſe æquales, tamen receſſus à natura non ſunt æquales. Nã frigidus in tertio diſtat à calido in primo quatuor gradibus, à quo tamen calidus in tertio, diſtat ſolis duobus. Si igitur ita interpreteris ſententiam Hippocra. veram eſſe, cùm morborum intemperies ſunt æquales, verum etiam fuerit, morbos diſſimiles grauiores eſſe ſimilibus, etiam ſi facti morbi ſint. Nam ſi morbi intemperies eſt æqualis, neceſſario eſt lapſus à natura maior. Quare etiã ſi ratione maioris cauſæ, morbus grauior non ſit, erit tamen ratione maioris lapſus à natura. Ergo iam nullos morbos oportebit ab Hippocrat. ſententia excipere, ſed vniuersè proferre, ſimiles diſſimilibus minus eſſe periculoſos, periclitarique proinde plus homines in diſſimilibus. Sed hæc controuerſia non exigit plura & totum hoc opus videtur nactum iuſtum complementum. Neque enim controuerſias omnes ſuſcepimus diriméndas (nam foret id immenſum opus) ſed eas tantum, quæ difficiliores ſunt, & frequenter agitari ſolitæ, quarum perpaucas videmur omiſiſſe. Sed ſi quis eorum, quos tulit hæc ætas eruditiſsimos, cũ apud exteros homines, tum apud noſtros hiſpanos opus aliquod controuerſiarum habet locupletius, proferat fœliciter, recipiemus enim amice, & habebimus gratiam. Interim omnes exoratos velim, vt noſtrũ hoc, quodcunque eſt, candide excipiant.

FINIS.

DE LOCIS MANIFESTE PVGNANTIBVS APVD GALENVM,

Libellus Franciſci Valleſii Cobarruuiani.

PVTET fortaſſe aliquis me dum loca quæ apud Galenũ manifeſtè pugnãt in caput hoc colligo, propriæ gloriæ cauſa illius honori velle detrahere. Ego vero nihil minus facio, ſtudeo enim hic, vt ſemper ſoleo, nõ meo honori ſed profectui ſtudioſorũ: & quã minimũ mihi gloriæ poſſe accedere ex lectione ſola illorum locorum intelligo. Hoc enim caput neque ingenii continebit quam multum neque doctrinæ, ſed lectionis tantillum. Et præterea Galeni nomini nulla ratione putauerim poſſe me modo proſpicere melius, quã omnibus quæ ab illo ſcripta extant perluſtratis, quæ manifeſtè pugnant eximẽdo: vt poſſint ſtudioſi his notatis reliqua inceſpitanter perlegere, & noſtri libelli tam parua moles prodat, quam rarò in tam multis tamque lõgis operibus (res prorſus mirabilis) Galenus lapſus ſit. Quanquam non eſt in præſentia inſtitutum dicere de iis in quibus illius errata ſunt, quæ alii refutent, (quæ ſunt per pauca) neque quæ experimentum conuincat (ſi quidpiam tale eſt) ſed de iis ſolum in quibus ipſe ſeipſum refutat, idque apertè, & citra dubium, citraque cuiuſpiam conciliationis locũ nam aliorum quam plurima in decem libris controuerſiarum medicarũ diſputata ſunt, inquibus etiam loca omnia quæ apud Galenum videbantur pugnare interpretationem tamen recipientia, non omnino improbabilẽ interpretati ſumus. Hic libellus ea continebit tantum, quæ nullam admittunt talem, in quibus omnia Galeni verba ſcribentur non latinè modo ſed etiam græce, quominus quiſpiam putet interpretum vitio natam eſſe cõtradictionem quando inſtitutum eſt repugnantiam palam facere.

Rarò Gal. lapſus.

Opuſculi inſtitutũ.

Libello

Locus. 1. pugnãs.

Libello 3. de facultatibus naturalibus c. 11. ita ſcriptũ eſt. Τὰ μὲν ἀρὰ καὶ ὅτης φλεβὸς χιτὼν εἷς ὢν ἐκ πολλῶν δ' ὧν ἴνων ἐγένετο, καὶ τῶν τῆς ἀρτηρίας ὁ μὲν ἐξωθεν ἐκ τῶν ἔξω γύλων, οὐδ' ἔσω θεν ἐκ μέντοι τῶν εὐθέων πλαγίων, ὀλίγων δέ τινων συναυτῶν, καὶ τῶν λοξῶν, id eſt & tũ venæ tunica vnica ex multifariis etiam fibris eſt condita, & tunicarũ arteriæ quæ extrinſecus eſt, ex circularibus, quę verò intrinſecus ex rectis plurimis, paucis autem cum his obliquis eſt conflata. libro ſexto de vſu partium capit. 11. ita ſcriptum eſt, ὅσις μὲν γὰρ χιτὼν, καὶ λεπτὸς ὅτης φλεβός, ὅσις, οὔτε δ' ὅσις, οὔτε λεπτὸς οὕτως ὁ τῆς ἀρτηρίας· ἀλλ' ἔξω γὰρ αὐτῆς δύο χιτῶνες παχὺς μὲν ἱκανὸς καὶ πυκνὸς καὶ σκληρὸς, ὁ ἐσωθεν εἰς ἴνας ἐγκαρσίας διαρούμενος, ἀπαλὸς δὲ καὶ λεπτὸς, καὶ μανὸς ὁ ἐξωθεν ὁμοίως ὥσπερ καὶ ὁ τῆς φλεβός. vnica. n. tunica & ea quidem tenuis eſt venæ, arteriæ autem neque vnica, neque tenuis, ſed ſunt duæ illius tunicæ. Craſſa quidem manifeſtè & denſa, & dura, quæ interius eſt atque in fibras tranſuerſas diuidua. Tenuis verò rara ac mollis quæ exterius eſt ſimilis venę tunicę. Septimo etiam de anatomicis adminiſtrationibus non longe à principio ita ſcriptũ eſt. δύο δ' ὅσις ἐν ὅτης ἀρτηρίας ἐστὶν χιτὼν ὁ μὲν ἐξωθεν, ὁμοίως τῷ περὶ ὅτης φλεβὸς, οὐδ' ἔνδον ὥσπερ τὰ πολλὰ τοῦ τῷ παχεῖ τοιοῦτος. καὶ μὲν τοι καὶ σκληρότερος, ἢ ἐγκαρσίας ἴνας ἔχων διαλυόμενος· ὁ γε μὴν ἐξωθεν, οὐκ ἄν εἰς φλεβίνην, ὑπαρχων, εὐθέας τε καὶ ἐνίας μέτριος λοξὰς, ἔχει τῶν ἴνῶν ἐγκαρσίας ὀλίγας δ' ἐμοὶ δοκεῖν. id eſt arteriæ verò duæ peculiares tunicæ exiſtũt, exterior ſanè qualis venę eſt: interior autem craſsitie huius fere quintupla inſuperdurior, in trãſuerſas fibras diuiſa exterior autem quam etiam venę obtinent rectis fibris & quibuſdam mediocriter obliquis tranſuerſis nullis contexta eſt. Hæc Galenus.

Ex pugnãtibus Gal. verbis quæ ſint vera

Docet itaque in opere de vſu partium & de anatomicis adminiſtrationibus tunicarũ arteriæ externam conſtare ex longis fibris internam ex tranſuerſis, & certe res ipſa ita habet, exploraui mus nos ipſi & licet cuiuis experimento explorare. lapſus itaque eſt Galenus in opere de facultatibus naturalibus. Id quod illi euenit (quantum ſuſpicor) quia illic oblitus ſui ipſius, vſus fibrarum quæ facultatum naturalium inſtrumenta ſunt reſpexit, ad quos videntur melius eſſe comparatæ arteriæ ſi interna tunica conſtet oblongis & externa tranſuerſis fibris. Nam fibræ lõgæ ſunt ad trahendum, tranſuerſæ ad expellendum. Trahũt verò arteriæ ſanguinẽ & ſpũs pinnarum cauitates quare internæ tunicæ fibris videtur tractio actum iri, expulſionem contrarium, ꝙ externa tunica conſtet conſtringentibus fibris. Fortaſsis etiam occaſionem decep tionis accepit Galenus cum ſcripſit libellum de facult. nat. reſpiciens tunicas ventriculi & quæ illic vidit transferens inique ad arterias, nam reuera tunicæ ventriculi habent fibras contrà ac tunicæ arteriarum interna lõgas & externa tranſuerſas, verum oportuit non decipi, ſed differentiæ cauſam inueſtigare, vt ſcilicet tota arteria compreſſa ex ſe tota expellat. Nam aliter ſi interna ſola comprimitur externa videtur excrementa cõgeſtura. Itaque quantum iudicio aſſequi poſſum hæc ratio hominem fefellit. Quæ tamen non erat adeò euidens quãquã nonnihil præſeferat probabile. Sed ſi quis artẽtius conſideret videat naturam nihil ignauiter aut inerrẽ hic magis quã alicubi alibi effeciſſe. Nam quia tunicę opus erat magna tractione & magna expulſione cõtraria vero hæc non poterant commodè vnica tunica agi, duas effinxit, quia verò duę illæ non erant futura diuiſę ſeparatæque, ſed tam alligatæ vt vnica videatur & vix per vim ſeparari poſſint, vt nullum motum illarum vnã faciat, quẽ non alia faciat ſtatim, hæc autẽ illa hos aut illos villos haberet nihil interfuit ſolum illud intererat, vt duæ eſſent, quia vas oportuit vtraque vi pollere tractoria inquam & expulſoria, contra vaſa quę non oportuit habere ambas vel ſaltem põ ambas fortes cuiuſmodi ſunt veſica & inteſtina quæ nullam ferè tractionem habent, vnica tunica per naturam conſtitere. Itaque ex ratione hoc vnicũ curauit natura, duæ vt eſſent, quæ tunica quos villos contineret non curauit.

Vnde occaſionem acceperit Galenus ſumere potuerit.

Locus pugnans. 2.

Nono libro de ſimplicium medicamentorum facultatibus capite. 48. ita ſcriptum eſt. χυτῶν δ' αὖ τῶν ἀμφοτέρων, ἐν ταῖς ἐλάσεσιν καὶ μᾶλλον γε τῆς χαλκίτεως ἢ τοῦ μίσυος οὐ πάνυ ταὐτὰ τὸ σῶμα, διὰ τὸ λιθώδες ἑαυτῆς τε καὶ σφόδρα τέραν ἔχειν τὴν πᾶξιν· id eſt fuſiles quidem cum ſint ambo in decoctionibus, & magis quidem chalcytis quã miſy ſory tamẽ nõ liquefiat, nimirum quod lapidoſum ſit, ac vehementius compactum. Primo de compoſitione pharmacorum ſecundum genera capi. 7. dicit hęc Galenus ipſe. χεῖται καὶ τὸ σῶμα χρόνῳ πλέονι, γεωδέστερόν τε γάρ ἐστι καὶ λιθῶδες τῆς χαλκίτεως τε καὶ τοῦ μίσυος. Id

est funditur & sorv, sed longiori tẽporis inter uallo, vt quod terrestre magis & saxeum sit, quàm chalciris & misy. Vides vt in horum locorum altero neget Galenus fundi posse sory in alio cõcedat aperte. Neque verò velim putes posse hæc loca conciliari (hoc enim posit ex ipsis verbis in mentem subire statim) dicendo sory non fundi in decoctionibus, fundi vero fortasis alio modo. Nam Galenus in primo de comp. pharm. secundum genera de fusione in decoctionib⁹ loquitur nõ minus q̃ in nono de simpli. quod declarant sequentia statim verba addit enim post statim scripta τὴν λιθάργυρον δὲ δυσέλικτον μὲν εἶναι δεῖ τῆς δὲ ὑδρελαίου δὲ βραδύτερον. litharg irium autem in oxelęo coquens citius liquefacies, in hydrelæo tardius. Itaque disputat illic Galen. de liquatione in decoctionibus. Non est ergo quod hæc loca putes componi posse. Ni fortè velis dicere quãquam dictum à Galeno sit sory non funditur intelligi tamen debere tardiss imè funditur. Si hoc placet remitte duo hæc loca ad librum controuersiarum ab hoc libel lo ablegans.

5. locus pugnãs.

Libro vndecimo de simplicium medica. facul. cap. 2. ἔπειδὴ δ' ἔσθ' ἁπλῶν μὲν ἔστιν ὅταν τοὺς καλουμένους ἀρτίσαρκους θηριακοὺς σκευάζωμεν, ἀφαιρεῖν οὐ μόνον τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐρὰν, ἐνίοτε δὲ καὶ πολλάκις ἐλαφρύνομεν ἴσως μὲν τὴν κεφαλὴν οὐδὲν, διὰ τὸν ἐν τῷ σώματι πολὺν χυμὸν ἰόν, ἀλλ' ὅμως δ' ἔνια καὶ ταύτης ἀφαιροῦμεν. οὐδὲν γὰρ τοῦτ' ἔστιν ἔνια ἔνιοτε διὰ τὰ περὶ τὸ στόμα τῆς τροφῆς πάσχειν ὑγρά, καὶ τὰ ξηρὰ τραχέα τέως οὕτως ἔχειν. Id est quando autem consuetudo nobis est cum arti scos theriacos appellatos præparamus, non tantum caput sed & caudam illarum abscere. Subiit mihi frequẽter rationabile fortasis esse caput quidem totum abiici ob venenum quod ore continent, verum à ratione alienum esse adimere & caudam. Neque enim dicere liceat, quòd faciendũ sit ob recrementa alimenti tum humida tum sicca. Hęc illo in loco, Galenus tamen libello de theriaca ad pisonem cap. vndecimo ita inquit ταῦτα δ' οὐράσ, καὶ αὐτὰ ἀφαιρούμεθα πάντα τοῦ σώματος, ὥσπερ οὐρᾶς οὔσα μέρη καὶ ὥσπερ ἰμάτιον τοῦ σαρκώδους τῆς οὐσίας ἐλάττονα μᾶλλον, καὶ πολὺ γε πλείονα γεγενῆσθαι διὰ τὴν κίνησιν ἀναγκαῖα, ὥσπερ τὰ πρὸς ταῖς οὐραῖς τῶν ἰχθύων μέρη διὰ τὴν πολλὴν κίνησιν τροφιμώτερα εἶναι λέγουσι. Id est, caudas autẽ atque ipsa corporis extrema tollimus, vt caudę sunt partes, & vt arbitror sordidiorem substantiã maximè trahentes quas vt partes quę proximæ sunt caudis piscium, minus pingues esse ob frequentem motum dicũt. constat ex his locis Galenum cum opus de simplicium medicamentorum facultatibus scripsit ignorasse causam, qua caudę viperarum præscindi debent in præparatiõe trochiscorum viperinorum, quę veniunt in mixturam theriacæ, quin etiam putasse præter rationem esse illas præscindi, tamen deinde in tractatione propria de theriaca rationem commodam qua id fit inuenisse. Nimirum res ita habet, credendum Galeno quo loco affirmat magis, quàm quo loco negat, & vbi ex professo de illius medicamenti confectione disputat, quàm vbi aliud agens, & vbi ratione apposita docet, quã vbi illam se dicit ignorare. Præscindi que propterea debent in magnis ex cauda quatuor digiti ex capite totidem, in alijs minus prout iis quæ magnæ prorsus inter illas sũt fuerint minores.

4. locus pugnans.

Primo libro de facultatibus alimentorum capito trigesimo quinto ita de semine viticis scriptum reperies καὶ καθ' αὐτὸ τοῦτο φρυγόμενον ἐσθίεται, πεπισευμένον ἐπέχειν τὰς ἐπὶ φροδισιασμὸν ὁρμὰς γινομένας. τροφὴν δ' ὀλίγην διδόασι τῷ σώματι, καὶ ταύτην ξηραίνουσαν μὲν καὶ ψύχουσαν. i. illud semẽ est titul⁹ capitis πρὸς ἄγνου σπέρματος de viticis semine) per se ipsum frixum manditur, creditur que cohibere appetitus venereos, alimentum autem exiguum corpori præbet, idque siccans ac refrigerans. Post hæc verba paucis interpositis inquit. κεφαλὴν δ' οὐχ ἑψεῖται καθάπερ καὶ κάνναβις. id est caput nõ ferit vt cãnabis. Tamẽ libro. 6. de simplicium medi. facult. cap. secundo ita scripsit. ἀγνὸς δ' ὁ λύγος, τὸ θαμνῶδες φυτὸν θερμὸς μέν ἐστι καὶ ξηραντικὸς κατὰ τὸν τρίτον τῶν τόνων ἀπόστασιν. λεπτομερὴς δὲ ἱκανῶς, καὶ γευόμενος δριμύς τε ἅμα καὶ συφὸν ἀγνὸς, καὶ λύγος. ἀνάπασι μὲν δὴ τὰς λυγώσεις ἀχρήστους ἔχει πρὸς ἰατρείαν. τὰ δὲ φύλλα, καὶ τὸ σπέρμα ξηρά, καὶ θερμὰ τρίτου δυνάμεως ἐστιν. καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν λεπτομερῆ. καὶ γὰρ χρώμενοί τούτοις φαίνεται, καὶ γευόμενοι, δριμύτητα ἅμα καὶ ὑπόσυφόν ἐστιν καὶ τὸ φύλλον, καὶ τὸ σπέρμα, καὶ ὁ καρπός. ἔστι δὲ καὶ εὐώδιμος ὁ καρπός, καὶ θερμαίνει σαφῶς μετὰ τοῦ κεφαλαλγεῖς ὑπάρχειν. id est agnus aut lygos planta illa fructicosa, calidus quidem est & siccus tertio ordine verũ multum tenuium partium tum gustu acris simul & adstringens. Ipsas tamen vitices ad medici nam habet inutiles cæterum folia semenque ca-

calida ſiccaque facultate ſunt ſubſtãtia verò tenui, nam & vtentibus ita apparet & guſtantibus acre ſimul & ſubadſtringens percipitur tum folium tum flos, tum ſemen. Edendo tamen etiam ſemen eſt. Verum tam perſpicuò calfacit, vt capiti ita dolorem faciat. In his locis videntur duo pugnantia. Cum quod de ſeminis agni caſti temperatura dicitur, nam hic dicitur calidum & ſiccum, tertio ordine, qua lere vera eſt, illic frigidum & ſiccum, tum qđ in vltimis verbis dicebatur, hic enim dicitur dolorem capitis facere, illic non tẽtare caput. Secundum hoc explicari facile poteſt. Scilicet ſemen id non tentare caput vt cannabis, potiſſimum ſi frixum edatur, tentare tamen tunc quoque nonnihil. Primũ illud de temperamento nulla ratione explicari poteſt, ſed ſuſpicandum eſt, græcos codices diuturnitate fuiſſe đprauatos omnes (niſi forte alii quos mihi videre non contigerit, aliter habent) legẽdumque in loco adducto ex ſexto libro de ſimpli. pro ψυχουσαι, θερμαίνουσαι. aliter ſi vt inuenitur ſcriptum legis pugnant loca & ſextus ſimpl. falſa prorſus docet.

5. locus pugnans.

Libro quarto de ratione victus in morbis acutis in enarratione ſententię quinquageſimæ ſextæ quæ ita habet maximè verò nunerus impar eſt obſeruandus. Nempe hi dies in hanc vel illam declinantes partem reddunt. Ita ſcripſit Gal. οὐχ ἁπλῶς ἀκυρίων ἐστίν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων μέγα δύναδαι πάσῃ δρᾷσαι ἡμέρας, ὡς μεταβολάς ἑκατέρως ἀξιολόγους ἐμποιούσας εἰς ὑγείαν. τε καὶ θάνατον τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ἑτερορρεπέως. ἐπὶ μὲν τῶν ὀξέων κγ. καὶ κε. καὶ. ζ (Eſt hic errarum ĩ meo codice Baſileæ legitur enĩ καὶ ξ.) καὶ. θ. καὶ ια. καὶ. ιδ. καὶ. ιζ. ἐπὶ δὲ τῶν χρονίων ξ. καὶ. π. μέσαι δ' αὐτῶν εἰσι. κ. καὶ λδ. καὶ. μ. πολίται δ καὶ αὗται. ideſt, dies impares multa pollere virtute non ſimpliciter, ſed in acutis morbis eſt intelligendum quod inſignes in vtrunque tum ſalutem tum mortem mutationes efficiant, id enim ſignificat hæc dictio ἑτερορρεπέως, in acutis quidem tertius & quintus & ſeptimus & nonus & vndecimus decimus quartus & decimus ſeptimus, in longis autem ſexageſimus & octogeſimus. Medii horum ſũt vigeſimus, trigeſimus quartus, & quadrageſimus, Impares autem & hi ſunt. Vides vt Galenus recipiat cõmenderque ſententiam quæ per dies impares iudicari morbos ſtatuit, & interim vt quadrageſimum & ſexageſimum & octogeſimum & quadrageſimum impares appellet, qui reuera pares ſunt. Quod tamẽ nos explicuimus qua ratione verè dici poſſit In libro vltimo controuerſiarum medicarum nimirum ſunt illi impares incipiente computatione à ſuis hebdomadis. Sed modo obliuionem Galeni hac in parte notamus qui. 4. apho. 61. ſententiam illam Hippocratis eſſe negat vtpote illo indignam, idque probat quia quatuordecimus par eſt & optimè iudicat. verba ſunt hæc. οὐκ εἰδ' ὅ τι τοῦτον τὸν ἀφορισμὸν ὁ Ἱπποκράτης αὐτὸς ἐγραψε καὶ μὴ τῶν παρεγγεγραμένων ἐστίν. id eſt haud ſcio an hunc apho. Hippo. ſcripſerit & non ab aliquo fuerit ſcriptum. Paulo infra confirmans hanc ſuſpitionem inquit ἐν τε ταῖς ἐπιδημίαις, οὐμόνον ἐν τεσσαρεσκαιδεκάτῃ πολλοὺς οἶδε κρίνομένους. &c. ideſt, in epydemiis autem non ſolum in quatuordecimo multos vidit iudicatos. &c. itaque Gale. aut hic eſt immemor illorum aut illic horum.

Libro quarto de locis patientibus capit. 2. differens de apoplexia & epylepſia inquit in ter alia quamplurima, apoplexiæ ſolutę ſolere ſuccedere paraplexiam ſiue paralyſim (nã eadem affectio eſt) tamẽ epilepſiam nunquã finiri in paralyſim, tamen. 4. de rat. victus in morbis acutis com. 27. inquit ſolere ex apoplexia aut epilepſia fieri paralyſim, quin potius, apoplexiam plærunque tranſire in paralyſim per epilepſiã. 4. de locis patient. ſunt hęc verba. καὶ τοίνυν καὶ διαδέχεται τὴν μὲν τῆς ἀποπληξίας λύσιν ἡ καλουμένη παραπληγία. In aliis codicibus legatur παράλυσις. Id eſt atque ſolutionem apoplexiæ conſequi ſolent vocata paralyſis. Rurſus eodẽ loco paucis ĩter poſitis. ἐν τῷ μέσῳ δ' ἄμφω εἶναι τούτω καιρῷ καὶ τῆς ἀποπληξίας, καὶ ἐπιληψία σώσασα μοῦσ μὲν ἐπιφέρουσα πάντὸς τοῦ σώματος, οὐμὴν εἰς παραπληγίαν τελευτῶσα. Id eſt, in medio autem amborum eſt et cari & apoplexiæ epilepſia, conuulſiones afferẽs totius corporis, ſed quę in paralyſim non finitur, Hæc dicto ĩ loco tamẽ quarto de ratione victus. ἐνίοτε δὲ ὅλου γίγνεται τοῦ σώματος οἱ σπασμοὶ, καὶ πρὸς ἀγαθοῦ γε καὶ συμφέρουσιν ἐνίοτε. κλονοῦντες γὰρ ὅλον τὸ σῶμα, πάντα τὰ μόρια θερμαίνουσιν, ὥστε τὸ μὲν διαφορεῖσθαι τοῦ πλήθους, χωρὶς ἀφεῖσθαι πρός τινα τῶν ἀκύρων πέρων μερίων ἐν οἷς ὁπόταν δυσλύτως σφίγγωσιν, τὴν παραπληξίαν ἐργάζεται. δὲ ἐθέλει γάρ ὡς ἔυτως ὁ ἱπποκράτης ὀνομάζειν τὰς ἐξ ἀποπληξίας ἢ ἐπιληψίας εἰς τινα τῶν ἀκυρωτέρων

6. locus pugnãs.

ρων μορίων ἀπυσκηθοῦσας παραλυσεις, ἐνίοτε καὶ χωρὶς πασμοῦ τῆς ἀποπληξίας γενομένης, ὡς μορίου παραλυσιν ἐνίοις ἐτελεύτησε τὸ παθος, ὃ παραπληξία καλεῖται. Id est, nonnunquam verò toto corpore fiunt conuulsiones, & in bonũ quidem, est cum prosunt. Concutientes enim totum corpus, omnia membra calfaciũt vt multitudinis digeratur hoc quidem, hoc verò expellatur ad aliquam ignobilium particularum in quibus cum indissolubiliter impactum fuerit, paraplexiam facit. Demonstratum enim est, ipsum Hippocratẽ nominare, eas quæ ex apoplexia aut epilepsia in aliquam ignobilium partium incidũt paralyses. Nonnunquam & sine conuulsione apoplexia facta, in particulæ paralysim aliquibus finitur passio, quod paraplexia vocatur. Hæc Gal. constat verò quam apertè hæc repugnẽt prioribus.

7. locus pugnãs.

Libro. 6. methodi apertè docet Gal. in principiis inflammationum cibandum esse tenuiꝰ quam in aliis temporibus, idque his verbis. ὅτι μεν οὖν ἐν ἀρχῇ λεπτοτάτῳ χρὴ διαιτᾶν ἐντὴ τῶν φλεγμονῶν ἰκτερικὴ θεραπεία λεχθήσεται. Id est, quodquidẽ in principio tenuissimè oportet cibare in propria phlegmonarum curatione dicetur. Hæc illo loco, contrarium prorsus affirmat primo aphor. com. 7. his verbis, ἀρκέσθω δὲ τοῦτο τοσοῦτον εἰρῆσθαι νῦν γε διὰ τὰς φλεγμασίας, καὶ τοῦς πυρετοὺς τοὺς ἀχωρίστους τῶν ὀξέων νοσημάτων, δεδιέναι τὴς διδόναι τροφὰς ὀξυλόγους, ἐν ταῖς ἀκμαῖς τοῦ τοιούτου μᾶλλον πιεζεῖν εὐλαβηθήσεται. μίγιστα γὰρ δὴ αἱ φλεγμασίαι τετικαῦτα εἰσίν, ὧν αὐτὸς ἐν τῷ περὶ διαίτης ὀξέων ἔλεγε φλεγμασίας. εἰ τοίνυν τὰς ἰδίως ονομαζομένας φλεγμονὰς εὖ λοιτὶς ἀκούσεται, σύμπροληλαμβάνειν αὐτὰ τοῖς καὶ τοῦς πυρετοῦσι κατὰ τὸ παλαιὸν ἐδόσης τῆς λέξεως. Satis erit hoc nunc dicere, quòd per inflammationes vel febres quæ ab acutis morbis sunt inseparabiles aliquis timeat dare cibos dignos mẽtione in vigoribus hoc magis uerebitur facere, maximi enim sunt ardores tunc, vt ipse libro de victu acutorum appellat phlegmasias, siue velis intelligere eas quæ propriè vocantur phlegmones, siue simul cum ipsis febres iuxta antiquum dictionis vsum. Veram de hac re sententiam ego scripsi lib. 8. cont. demonstrans vtendum esse in principiis inflammationum tenuissimo victu non aliter, ac in recenti vlcere, deinde addendum esse ciborum quantitati. Sed hoc loco præscripta verba Galeni produxi vt monerẽ contraria de hac re illum protulisse.

Libro. 6. de simplicium medi. faculr. cap. 2 ita scripsit Gal. ἀγνὸς δὲ ὁ λύγος, τὸ θαμνῶδες φυτὸν θερμὸς μέν ἐστι καὶ ξηρὸς τρίτον βαθμοῦ, ψυχρὸς δὲ οὐκέτι πάνυ σφόδρα. Id est agnus quidem seu lygus planta illa fructicosa, calida est & siccans tertio recessu, & paulo post. τὰ δὲ φύλλα, καὶ τὸ σπέρμα ξηρά, καὶ θερμά τινα δύναμιν ἔχειν. Id est folia autem & semen sicca & calida potentia sunt. Tamen libro. 2. de compositione pharmacorum secundum locos cap. 1. syngrapham quandam ex Archigene cũ sua censura his verbis scripsit. φύλλα δάφνης, καὶ λεύκης, καὶ ἄγνου μετρίως ψυχόμενα. μέσα δ' ἀμφοῖν ἐστὶ τὰ τῆς λεύκης. id est, folia auri, & populi albæ, & agni cum oleo & aceto. Mistum etiam hoc est pharmacum, ex diuersis facultate simplicibus compositũ. Folia quidem lauri calidissima, quæ autem agni mediocriter refrigerantia. Media verò amborum sunt quæ populi albæ. Hæc Gal. Sed quo pacto si sunt calida tertio gradu sunt refrigerantia mediocriter. Et quo pacto folia populi primo gradu calida sunt in medio foliorum lauri quę sunt calidissima, & foliorũ agni quę tertio gradu calida. An possumus respõdere aliud, quàm eũ errasse aut hęc quę ex 2. de compo. esse ab aliquo interiecta, non ab illo scripta.

8. locus pugnãs.

9. locus pugnãs

De præsagatione ex pulsibus capit. tertio negat Galenus posse hepar laborare œdemate. & cap. 8. eiusdem libri dicit quales pulsus fieri soleant hepate laborante œdemate. Est autem vtrobique ita scriptum cap. 3. οὐδὲ ὥστε δύνασθαι ἐπιδιαφανῶς οὐτ' ἐφ' ἅπαντος ὀγκῶ, μᾶλλον δὲ σφυγμὸς γίνεται. διὸτι μηδὲ ἐπὶ λίνεται ποτὲ τοῖς ὀργάνοις τοῦτο τοῖς διδύμοις φλεγματικόν. Id est nũquam autem neque in thoracis neque in hepatis tumore, mollis pulsus fit, quia neque innascitur aliquando his organis œdema pituitosum cap. 8. τοῖς δὲ περὶ ἐγκέφαλόν τε καὶ πνεύμονα, μαλακὸς μὲν σφυγμὸς ὑπάρχει, ἐγγυτέρω δὲ τῶν ἄλλων ὁ ἐφ' ἅπαντι καὶ σπληνὶ καὶ πᾶσι διδύμοις διαφθοραῖς. Id est, nullus autem ita mollis vt qui in cerebro & pulmone, ppe autem alios est qui in splene & hepate per œdematosas affectiões. Hæc Galen. Sed quo pacto talis pulsus fiat p

œdc-

œdematosã affectionem hepatis, si hepar œdematosam affectionem pati nõ possit, quis dicat? neque enim possis ad nominis diuersam significationem confugere, etsi enim nomen œdema solet significare nunc tumorem præter naturam quẽcunque, nunc solum pituitosum, hic tamen vtrobique significat pituitosum & mollem tumorem. Nam capit. 3. idem Gal. dixit œdema pituitosum cap. 8. ipsum institutum autoris id declarat. Nam vt scriberet exemplum tumoris mollis in parte min⁹ molli q̃ cerebrum & molliori q̃ thorax dixit in liene & hepate per œdematosas affectiones, sed & proxima verba idem indicant. Nam addit ὡς σκιῤῥ ροώδεσ τα γε καὶ ταῦτα τὰ σπλάγχνα, σκληροὺς ἱκανῶς ἀποτελεῖ τοῦ σφυγμοῦ σημεῖον δὲ τῶν σκιῤῥ ρων ἐντὸς φλεγμονῆς. Idest, vt sana scirrho affecta hæc viscera duros manifestè faciunt pulsus, minus autem quàm scirrhi in inflammationib⁹. Vides vt ꝓcurrat species tumorũ in his viscerib⁹, ergo dicẽs œdematosas affectiões speciẽ tumoris pituitosi ĩtelligit aliôqui opponeret tumorem præter naturam scirrho & inflammationi, genus scilicet speciei. Sed res ita habet. Gale. in libris de pulsibus plurimũ est diuagat⁹ mente, nõ satis astrictus iis quæ re ipsa & experimentis comperisset, hinc factum est, vt ratiocinatione liberius nunc huc nunc illuc diuagante in contrarias assertiones incaute inciderit. Cũ hunc commentariolum scriberem obtulit sese mihi libellus quidam Andreæ Lacunæ Secobiensis de contradictionibus quæ apud Gal. occurrunt, quas ille nõ solum nõ explicat sed nescire se qua ratione explicari possint apertè fatetur. Putauit fortasse se collegisse loca quę manifeste pugnarent vt ego hoc commẽtariolo feci, sed profectò magnæ negligentiæ est (nequid dicam grauius) quæ enarrationem idoneam admittunt putare esse aptè pugnãtia. videor ergo mihi modo studiosis Galeni defutur⁹ nisi quæ ille pugnantiæ notauit enodem, vt quæ vere pugnãt apud Gale, palám feci, ita quæ non pugnant etsi pugnare videantur talia censeri minus ferens.

Quæ lacuna pugnãtia putauit apd gale. non pugnãt.

Quod primo obiicitur à lacuna ꝛ gal pugnãs, enarratur.

Obiicit primo Gal. quod lib. de tremore dixerit tremor verò mor⁹ inuoluntarius est partium quæ vicissim sursum deorsumque mouẽtur. Et quòd dixerit paulò infra tremor nõ sine voluntatis imperio prouenit. In loco quẽ primò citat ita habetur. ἀκου̃σιος δὲ κίνησις ἄνω τε καὶ κάτω τῶν μερῶν ἐναλλὰξ φερομένων ὁ τρόμος Ianus cornarius transfert motus autẽ voluntarius. Intelligens certe nomẽ ἀκου̃σιος significare id quod est liberum & obediens voluntati ab ἀκουω quod est audio aut obedio Itaque in hac versione nõ est quidquã repugnans. Sed quoniam non satis scio an ἀκου̃σιος soleat significare quod voluntarium est, & non habeo loca aliorum autorum quæ possim in testimonium producere cogor suspicari Galenum inuoluntarium significasse. Sed neque tunc est cur cõtradictionis accusetur cum admittant loca idoneam enarrationem. Nimirum tremor habet causas duas mẽbrorum pondus & facultatem animalem. Proinde non accidit sine voluntate. Nam quod duarum causarum alteram habet liberam cohiberi potest, cessante scilicet motu. Tamen nisi motus cesset tremor ipse, ideſt vitium actionis, non est in voluntate, non enim potest debilis senex dum mouet non tremere. Itaque quod quadam ratione est voluntarium quadam ratione inuoluntarium potest nũc hoc, nunc illud dici. Maximè cũ Gal. ipse toto illo libello enarret causas has tremoris ambas, & modum quo fit, diffusè satis.

Obiicit secundo libr. de fœtus formatione ita esse scriptum. Apparet igitur vnumquodque animal illa corporis parte sese ad vindictam parare quæ alias supereminet, vitulus q̃ dem fronte impetere priusquam cornua enascantur, pullus equinus calcitrare nõdum soli dis vnguibus, veluti etiam catulus mordere tentat etiam si nõdum firmos dentes habeat ita etquæ ex voluctium animantium sunt genere volare nituntur etiam si nõdum possint quæ sane ostendere videntur animam partibus vtentem nosse ipsarum vtilitatem & nõ ab alio factis vtatur. Rursum ad calcem libri ita scripsit neque præterea materiæ animam tantam partem assequutam fuisse credibile videtur quæ non aliorsum dicit q̃ vt cõfirmet propriam animam non esse corporum formatricem. Verum oportuit Lacunam perpendere quo pacto vtraque horum à Galeno dicerẽtur intelligeret enim ita proculdubio nullum in his locis esse reuera enantioma, nam in calce libri affirmauit corpora non esse formata suæ solum animæ sapientia, & vero prime loco dixit non quidem affirmans sed producẽs contrariæ sententiæ argumentum vt inter diſputandum fieri solet scripsit.

Quod. 2. obiicit, enarratur.

Obiicit tertio lib. secundo de differentia febrium capi. 1. scriptum esse hemitriteum esse in numero continuarum febrium, & rursum secundo commentario lib. 6. epidemion cap. 22. semitertianam esse periculo obnoxiam mi-

Quod. 3. obiicit, enarratur

ni-

nimeque intermittere ſicut ſemitertiana nul la febris dicatur quę integre deſinat. Rurſum libello de typis affirmare ſemitertianam febrem non ſemper eſſe continuam ſed intermittentem quandoque. Certè ſi quæ in libel lo de typis ſcripta ſunt cum iis quę aliis locis habẽtur contraria notare voluit potuit multo plura notare quæ neſcio quo conſilio omiſit. Quidam libellum illum Galeni eſſe negãt, ego quidem non nego ſed omnia quæ de febrium differentia ſcripta ſunt loco exẽpli ſcripta intelligo quaſi Galenus vellet eo loco typos & eorum numerum non ſecundum ſuã ſententiam modo quam de febribus habebat ſed etiam ſecundum ſententias aliorum ſcriberet, quod inter cętera palã facit qđ de quintanis ſeptimanis nonaniſque diſſerũerit quas aliis in locis vidiſſe ſe negauit.

Aliud ℞ obiicit enarratur

Obiicit rurſum libr. 4. de preſagatione ex pulſibus ita eſſe ſcriptum nunquàm etiam ex thoracis vel iecoris tumore ſit mollis pulſus eo ℞ neque innaſcitur his inſtrumentis œdema pituitoſum. Huic ſententiæ contrarium haberi lib. eodem inter differendum de pulſi bus qui ſuccedunt affectis meningibus idque his verbis: his prę cęteris vicinior eſt ille qui ex iecinore & & liene oritur œdemate affectis. Certe Galenus nõ idcirco œdema pituitoſum in hepate non fieri, affirmauit, quod nul latenus fieri poſſit, ſed quod rarò fiat, ob vim ſanguinem generandi quę in eo eſt. Neque verò id non eſt conſuetum autoribus omnibus in doctrinarum cõſtitutionibus, quæ ſemper fere fiũt, ſimpliciter affirmare. Quod ſi hæc enarratio nõ videtur tibi omnino quadrare, certe nullam inuenias magis idoneã, atque omnium minimè idonea eſt quàm Lacuna ipſe incautè inſinuauit. Niſi dicas (inquit) pro œdemate intelligere Galenum inpræſentiarum quemuis tumorem. Sed quo pacto nõ vidit hic Lacuna Gal. de pituitoſo tumore apertè diſtinctèque loqui, cum tumorum omnia gẽra, reliq̃ œdemati opponẽs, enumeret. Ita ſcribens. ἐγγυτέρω δὲ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἐφ' ἑκάτερα τι κὼλ ασπλνὺ κὼμ πα τὰ σιδ ματαὶ δ εις διαβέ= σεις, ὡς σκιῤῥωδέ πα γε κὼλ παῦπα πα ασπλαγ= χνα. σκληρούς ικαιῶς ἀσυτελεῖ τοῦσ σφυγμο= ῦσ, ἧσσον δὲ τῶν σκιῤῥωδῶν ταῖς φλεγμοναῖς. Ideſt. Propior autem præaliis eſt pulſus ex hepate & ſplene œdematis affectis. Vt cum ſcirrho laborant hæc viſcera duros apertè reddũt pulſus, minus verò quàm ſcirrhi id faciũt phlegmones. Itaque haud dubium eſt, œdema hic pituitoſum dici.

Iterum obiicit lib. 13. methodi medẽdi haberi hæc verba. Lienis verò rarior ſubſtantia *Aliud ℞ obiicit enarratur* q̃ iecoris eſt: cæterũ crebri⁹ ſcirrhoſis vitiis affligitur, ob nutrimenti quo vtitur ſpeciem. Monſtratum namque eſt, quod craſſo nutritur ſanguine, qui veluti limus purioris eſt, facillimèq; nigra bilis efficitur: ideoq; ipſum melancholicum ſiue atrum excrementum vocamus. Et paulo infra. Nam quale medicamentum eſt abſinthium iecori, tale eſt lieni cappa ris cortex. Quale rurſum iecinori quod vocatur eupatorium, tale eſt lieni ſcolopendrium ſiquidem ſimilia genere medicamenta ambo viſcera poſtulant, cæterum tanto valentiora lien quanto craſſiore vtitur alimento. His ex diametro pugnare, quod lib. 4. de vſu partiũ ita ſcripſit: ſplenis verò corpus, cùm tantò rarius hepate ſit, quanto eſt craſsius pulmone, Merito ex tenuiore parte nutritur ſanguinis. En loca quę ex diametro pugnare putat cum ne pugnent quidem. Nam lię quidem craſsiſſimo nutritur ſanguine ſi ſpeciem ſucci conſideres, melancholico ſcilicet. Melancholicũ n. trahit ab hepate vt eo nutriatur, nutritur tamen melancholici illius tenuiſsima parte, accipit enim alimentũ caro viſceris per craſſas arteriarum tunicas. Hinc fit vt caro eius ſit tenuis & nigra, quia nutritur tenui & nigro ſucco. Hanc ſententiam in qua nulla verborum pugnantia eſt quibus aliis verbis exprimeret Gal. quam his quæ dictis ſubdit. Qui nãque attrahitur ad ſplenem craſsior eſt eo, qui eſt in hepate: at quia elaboratus ab arteriis, quæ illic habentur atque adeò à venis multo denſiorem tunicam habentibus, quàm quæ inſeruiunt hepati, non affatim, neque craſſus carni ſplenis ſed ſubtilis & paulatim mittitur. Ob id caro quidem huius viſceris rarior & leuior eſt, quàm hepatis: non tamen rubicundior aut magis fiaua. Atq; deinde hepar quidem ex rubro & nigro ſanguine, ſplen autem ex ſubtili & nigro. Neque verò non fit ex ratione, vt ſplen afficiatur crebro ſcirrhis, ob ſanguinem melancholicum & craſſum quẽ trahit, etſi nutriatur tenui. Nam modus ſubſtãtiæ fit ab alimento, morbi ab excremento, tra hente verò ſplene craſſum ſuccum & elicientem tenuem, non poteſt non relinqui craſsũ excrementum.

Aliud ℞ obiicit enarratur

Obiicit iterũ libello quos & quando & q̃ bus medicamentis purgare oporteat, ita ſcriptũ eſſe. Per initia enim ſeroſos tenueſq; ſuccos euacuabis. Quãquã aliis in locis ab eodẽ Gal. dictum ſit bilioſos etiam ſuccos debere coqui ante expurgationem. Ego lib. 7. contr.

ex

explicui verba illa Galeni, quibus non significatur tenues omnes succos debere expurgati ante concoctionem, sed eos qui simul sunt tenues & serosi, cuiusmodi aq̃ qua abũdant hydropici, hi enim succi, quia coqui non possunt euacuari debent in principio.

Aliud q̃ obiicit & narratur

Est aliud quod obiicit Galenum com. 36. lib. 2. prog. &. 3. prog. capit. 34. &. 3. de causis sympt. asserere, facultatem naturalem magis robustam esse in pueris q̃ in reliquis ætatib⁹. Tamen com. 27. lib. 3. aphor. ita esse scriptũ. ἀλλοιοῦνται γὰρ αἱ διαθέσεις τῶν παίδων τὰ χίσα, διὰ τὴν ἀγροτητα τοῦ σώματος. καὶ τὴν τῆς φυσικῆς δυνάμεως ἀῤῥωστίαν. Idest, Commutantur verò facile affectiones puerorum celeriter ob humorem corporis, & naturalis facultatis imbecillitatem. Censet Lacuna corruptum esse græcum codicem legendũ que non ἀῤῥωστίαν, idest, imbecillitatẽ, sed εὐῤῥωστίαν idest robur. Ego tamen non video cur non legi possit, vt scriptum in omnibus codicibus inuenitur. Nam Gale. ipse lib. 3. de causis sympt. & libello de pulsib⁹ ad tyrones affirmat cãcoctricẽ quidẽ in pueris esse maximè robustã, expultricẽ & tracticẽ mediocriter, retẽtricẽ debilissimam, cõstat ergo vt Gale. cum robustam facultatem puerorũ appellati, intelligat concoctricem, hic vbi debilem, retentricẽ. Neq; verò malè hæc enarratio cũ sententia congruit. Vult siquidem hoc loco mõstrare morbos puerorũ solere esse acutos Dicit ergo, puerorũ morbos citò venire ad crises, eò qđ ob debilitatem retentricis cum robore magno concoctricis, & mediocri expultricis, quod accedit, cito contingant euacuationes.

Aliud q̃ obiicit & narratur

Multo minus repugnat quod statim notauit Lacuna obiiciens, dictum esse com. 1. in libru. 6. epid. cap. 1. neruos esse sine omni cauitate: atque lib. 1. de sympt. causis ita scriptum esse. Igitur eius causa coniuncta, affectus nerui est talis, vt facultatem illi à principe parte missam impedire possit. Atqui impedietur, si neruus meatu aliquo præditus, vel obstructus sit vel compressus. Et rursum multis locis affirmat neruos opticos esse cauos &. 15. de vsu part. neruum pudendi esse fistulolum. Quid est obsecro hic repugnans? an non satis constat cum ille quibusdã locis affirmet è trigintra septem paribus neruorum quæ è cerebro & spinæ medulla orrum habent, vnicum par opticorum excauatũ esse, idq; singulari quadam necessitate, cum negat neruos habere cauum aliquot illis exceptis intelligere? iam vero neruum pudendi non esse verè nerunm, etsi neruus ob similitudinem appelletur dicit ipsemet Gale. eodem loco quem ipse produ-cis sexti epid. com. 1.

Aliud q̃ obiicit & narratur

Obiicit rursum multa loca ex lib. de articulis &. 6. epid. & com. in librũ de fracturis quę omnia in eam sententiam videntur scripta, otium extenuare corpora, cum tamen multis aliis locis contrarium videatur Galenus affirmare. Nam commen. primo. 3. epidemiorum plenus repletur corpus, &. 6. epid. otium natura sua non euacuat abundantiam succorũ. Multis etiam locis à Galeno dicitur exercitationes euacuare, & siccare, contraria ergo faciet otium, quare colligit, non extenuabit. Hæc profecto disputatio in cõtrouersiis magis q̃ in contradictionibus scribenda foret. Nam reuera repugnans nihil est in Galeni assertionibus, sed est quod enarratiõe indigeat Nimirũ exercitatio mediocris non extenuat, imo verò quæ hac per nimium otium priuata sunt corpora extenuantur, ob extinctionem calidi & infœlicem nutritionem, vt quibusdam detentis in carcere accidere solet. Exercitatio nimia desiccat consumptione & dissipatione, huius intermissio, quod otiũ modo ratum est, reficit rursum cessante dissipatiõe. Constat verò vt neque omnibus hominibus neque omnibus membris eiusdem hominis sit eadem exercitatio moderata, sed quæ aliis moderata aliis nimia iam sit. Nam calidioribus natura & mollibus minus est augenda exercitatio, minus calidis, & duriori carne præditis magis. Hinc fit, vt qui satis sunt calidi in carcere detenti soleant crassescere & iter agẽtes extenuari, frigidi contra, agentes iter crassescant, per otium extenuentur. Fit etiam vt exercitatio quæ nimia fieri incipit, multò citius carnes q̃ fibras & reliquas partes solidas incipiat extenuare, nimirum sunt hę duriores q̃ vt dissipentur nisi labor esset omnino maxim⁹. Hæc vt intellecta sint, nihil esse repugnãs in Galeni verbis apertè intelliges.

Aliud q̃ obiicit & narratur

Obiicit rursum loca alia, quorum his videtur affirmare iracundos esse natura calidos, illis, esse frigidos. Sed scire oportet iracundos, ὀξυθύμους græci vocant (sunt hi qui leuissimis de causis irascũtur) aut frigidos esse & cordis nõ satis perflabilis, aut calidissimos: aĩosos verò, εὐμαθύμους græcis esse bene calidos. Itaq; quibusdam locis de illis quibusdam de his esse sermonem.

alia q̃ obiicit & narrata.

Iam vero quæ de temperamentis pueri & iuuenis obiicit lib. 1. cont. ego explicui. Quę contradictione. 13. de respiratione obiicit ego ex-

ex plicui libro tertio copſ.

Aliud q obiicit e narratur

Quod contradictione.14. obiicit ex.1. de ſimp. med. facultate, & ex.3. de rat. victꝰ in a cutis. minus repugnat. Nam verè Gale. dicit cap.29.1. de ſimp. aquam refrigerare & ſitim tollere. Verè etiam dicit cap.8. eiuſdem libri id ab aqua dulci fieri. Nã ſalſa & nitroſa potius inferunt ſitim. Quòd ſi cõmẽ. 3. in lib. de rat. victus cap. 40. inquit aquam puram non ſedare ſitim neque humectare, intelligit non adeò ſitim naturalem membrorum tollere & humectare, q̃ ſi miſta cũ re aliq̃ quæ pene trationẽ faciat, vt cũ oxymelite aut modico vino. Cõſtat verò vt hæc non ſint pugnãtia.

Aliud q obiicit e narratur

Videntur aliquanto magis repugnare, quę de aqua & vino contradictione quindecima ſcribit. Quòd ſcilicet.1. de ratione victus in acutis. 22. dictum à Gal. eſt mulſam & vinum magis humectare q̃ aquam. verum intelligendum eſt, humectare eo loco à Gal. dici quæ faciunt excrementa humida excerni. Nam illic communis ſicci morbi nota dicitur, excrementa non excernere, Itaque mulſa aut vino vti iubet tanquàm hæc quàm aqua magis humectent, ideſt magis faciant excreare. Id verò conſtat verum eſſe.

aliud e narratur

Quod de aſtrictione vini & celeri diſtributione ibidẽ dicit, non repugnat, eſt enim vinum vt alia omnia variis partibus natura cõpoſitum, alias habet aſtringentes quibꝰ roborat, alias tenues & calidas, quæ cauſa ſunt celeris digeſtionis.

aliud li. contr. explicatũ. Aliud q obiicit e narratur

Quod de deſiccatiõe vini dicitur declaratũ à me eſt, lib. 9. cont. cap. 6.

Quod de aquæ potione ſtatim obiicit facilliorem habet dilutionem. Nimirum aquam in bilioſo ventriculo bileſcere, quod Hippo. cum Gale. 3. de ratione victus in acutis affirmat, & nihilominus febres ardentiſſimas & eryſipelata interna poſſe curare. Certe aqua quia ſimpliciſſima ſubſtãtia eſt, & nullis qualitatibus medicamẽtoſis prędita, ad nullas qualitates eſt contumax, ſed ſi modica bibitur ardente ventriculo aut toto corpore, incaleſcẽs ipſa plꝰ calfacit, ſed quia frigida & humida eſt, copioſe bibita affatimque, atque actu frigida, idque non modice, febrem tollit & eryſipelata extinguit.

Quod 18 obiicit e narratur

Quod contradictione.18. obiicit, non debuit repugnans cenſeri: ſolet inquit Gal. inflãmationem vocare tumorem durum cum dolore, tamen. 6. epid. com. 1. cap. 29. inquit, in dureſcũt dura præfrigore exiccata, vel ex ſcirrho, vel ex ſiccitate. Nam phlegmone tumorem minimè durum excitat, ſed renitentem. Dicit hęc Gal. diſtinguẽs id quod eſt durũ ab eo qđ eſt diſtentum quæ tamen aliis locis nõ ſolet diſtinguere, ſed vno nomine appellare dura, ob commune accidens, quòd ſcilicet reſiſtit tactui. Proinde late patente nomine inflammatio tumor durus dicitur, cum tamen nomina magis diſtinguuntur, non dicitur durus, ſed renitens.

Aliud q obiicite narratur

Rurſum obiicit Gale. com. 12. particulæ. 4. aphoriſ. dixiſſe, eorum verò quę continentur in inteſtinis nihil poteſt per vomitum euacuari. Gal. certe ita dicit, ſed cum mille locis dixerit fæces per voluulum euomi, & non raro dicat vermes vomitu reiici conſtetque de illius ſententia fæces & vermes in inteſtinis generari, ſatis conſtat Galen. ipſum perinde ſenſiſſe cum illa ſcriberet, ac ſi diceretur, quæ in inteſtinis ſunt egre trahuntur ad ſuperna. Scimꝰ enim Ariſto. Gale. & antiquis omnibꝰ impoſſibile de difficili dici ſolitum.

Aliud q obiicite narratur

Quod vltimo obiicit ex libr. 2. de placitis Hippo. & Platonis, &. 7. eiuſdẽ operis, quan q̃ verbis videantur pugnantia, me tamen nihil offendunt. Nam vbi inquit, 2. lib. cerebrũ autem ſi oſſibus nudaberis, aut quẽcunque ipſius ſinum compreſſeris non modo mutum, ac prorſus ſpirationis expers efficies, ſed etiã omnino ſenſu, omnibuſque liberis actionibꝰ animal priuabis. Ego quidem cum hoc dicit Gal. intelligo non ſtatim ac nudatum aut vtcunque compreſſum eſt cerebrum, ſed, cum intemperatum eſt ad vẽtriculos vſque aut vehementer obſtructum, quod idem. 7. libro affirmauit.

Quas verus Lacũ 17. contrapaulo ante notauimus de præciſione caudæ viperarum ad theriacam. Duarum reliquarũ afferat.

Tres profectò mihi videtur Lacuna cõtradictiones quæ verè tales ſint producere. 12. & 17. & vigeſimam: eſt verò vigeſima quàm nos *dictiones* ille nos commone fecit, verum, oportet vt noſtro more latine & græcè proponantur.

Pugnans Gal. loc.

Tertio epid. com. 3. cõtex. 46. ita ſcriptũ eſt ὅσαι δὲ καὶ ἄλλοι πυρετοὶ πρὸς ἓν γεγράφεται δηλοῖ γὰρ ἐκ ταύτης τῆς λέξεως πυρετῶν εἶδη, τὸν καῦσον εἶναι καὶ τὴν φρενῖτιν, ideſt, erant autẽ & aliæ febres de quibus ſcriptum iam eſt. Cõſtat enim ex his verbis febrium ſpecies eſſe cauſum & phrenitidem. Rurſum. 64. cõt. eiuſdem libri ita eſt ſcriptum ἐν δὲ τῇ προθεσμίᾳ μείῃ ῥῆσις τὸ τῆς οἰκείας προσηγορίας ὥσπερ τὸ τῶν συνεχῶν. τὰ δὲ εἴδη πάντα δηλοῖ αὐτοῦ μετὰ ταῦτα κοινὴν προσηγορίαν τοὺς συνεχεῖς εἴδηλωσεν ὧν προθεμένη καῦσον τε καὶ φρενῖτιδα, ideſt, in prædicta oratione cõmunem

UNIVERSIDAD CENTRAL

Digitized by Google

nem appellationem, vt & continuarum febrium, scripsit species omnes illius percurrens, deinde communi nomine continuas indicauit, quarum febres ardentes & phrenitides pri⁹ dixit, Hęc dictis locis, tamen. 6. epidemi. commenta. 1. contr. 29. ita est scriptum.

ἀλλ' ὁ νῦν προκείμενος τῇ ῥήσει κατάλογος τῶν πυρετῶν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θερμασίαν διαφωράς ἐστι, ἐν ᾗ δύναται καὶ ὁλοιμώδης περιέχεσθαι σηπεδονώδες ἔχων τὸ θερμὸν ὁ φρενιτικὸς δὲ οὐ δύναται, διὰ τε τὸ μὴ σονήθες εἶναι καθάπερ ἄλλοις, ἔτω καὶ τῷ ἱπποκράτει πυρετοῦ ἰδέαν ὀνομάζειν τὴν φρενίτιν. id est, verum prædictus nunc febrium catalogus à differentia caloris est, qua potest & pestilens febris cōprehendi, eo quod putridum calorē habet, phrenitis verò non potest, cum Hippocrati nō sit, vt aliis consuetum febris speciem phrenitim appellare. Hæc certe repugnant reuera, tamē repugnantia est in re facili, est enim de noīe.

Ali⁹ Gale. locus pugnās. Illa verò est aliquanto maioris momenti primo epid. com. 2. cont. 78. καὶ γάρ οἱ λεῖοι καὶ οἱ ὑπολευκόχρωτες, ἰδυτρίχες τε, οἱ μελανότριχες, καὶ μελανόφθαλμοι, καὶ οἱ εἰκῇ καὶ ἡσυχῇ καὶ τὸ ῥάθυμον βεβιωκότες ἐδείχσαν ἡμῖν ἐν ἄλλοις τέ τισιν ὑπομνήμασι, καὶ ἐν τοῖς περὶ κράσεων ἧττον διαπνεόμενοι, διότι καὶ ψυχρότερι ταῖς κράσεσιν εἰσί. Nam glabros & qui cute sunt albida, & qui capillis rectis, & capillis nigris, & oculis nigris, & qui domi in otio inertem viam egerūt cum aliis commentariis, tum in commentariis de tém peramentis dictum à nobis est minus discuti per habitum. Quare & frigidiores temperamentis sint. Hæc illo loco, tamen multis aliis docet capillos nigros temperamentum calidum significare. Quare manifesta repugnantia est, quāquàm coniecto non tam Galeni q̄ typographorum culpa factum esse atque vitiatos esse codices & pro. μελανότριχες legēdum esse μεγαλότριχες. id est, magnis capillis, magni enim esse solent in frigidis & excrementosis, vt in mulieribus. Hæc sunt q̄ loca apud Galenum manifestè pugnantia hacten⁹ inueni. Si quando plura occurrerint (quanq̄ præter hæc puto nulla esse) aut in aliud commentariolum congeram, aut huic addam.

Finis totius operis.

COMPLVTI,
Excudebat Andreas de Angulo, Anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

Digitized by Google